

שבוע פרשת שמות

(3 - 9 January 21)

י"ט - כ"ה טבת תשפ"א

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֲתָם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁדְךָ לְבַהֲמֹתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיץ

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

א אֲשֶׁר־יִמְי־דָּרְךָ תְּהַלְכִּים בְּתוֹרַת יְהוָה: ב אֲשֶׁר־יִצְרִי עֲדוֹתֶיךָ בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ: ג אֶף לֹא־פָעִלוּ עוֹלָה בְּדַרְכֵּיךָ הַלְכוּ: ד אַתָּה צִוִּיתָה פְּקֻדֶיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד: ה אֲחֲלִי יִפְנוּ דְרָכֶיךָ לִשְׁמֹר חֻקֶיךָ: ו אֲנִי לֹא־אֲבוֹשׁ בְּהַפְיִטִי אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ: ז אֲוֹדֶךָ בְּיֶשֶׁר לֵב בְּלִמְדֵי מִשְׁפָּטֶיךָ: ח אֶת־חֻקֶיךָ אֲשֶׁמֹר אֶל־תַּעֲזֹבֵנִי עַד־מָאֹד: ט בְּמֶה יִזְכֶּה־נַּעַר אֶת־אַרְחוֹ לִשְׁמֹר כְּדִבְרֶיךָ: י בְּכָל־לֵבִי דִרְשָׁתִיךָ אֶל־תִּשְׁנֵנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ: יא בְּלֵבִי צִפְנֹתִי אִמְרֹתֶיךָ לִמְעַן לֹא אֲחַטָּא־לָךְ: יב כָּרוֹךְ אַתָּה יְהוָה לַמִּדְּנֵי חֻקֶיךָ: יג בְּשִׁפְתֵי סִפְּרֹתִי כָּל מִשְׁפָּטֶיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשְׁתִּי כָּעֹל כְּלֵהוֹן: טו בְּפִקּוּדֶיךָ אֲשִׁיחָה וְאֶפְיֹטָה אֶרְחֹתֶיךָ: טז בְּחֻקֶיךָ אֲשַׁתְּעָשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח

המשך תהלים בעמוד עז

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב טבת, ה'תשי"א

ברוקלין

הרה"ח וו"ח אי"א נו"נ וכו' מהרא"א שי

שלום וברכה!

מכתבו מיום א' שמות ט"ו טבת נתקבל, ונבהלתי לשמוע ממכתבו אשר אביו הרה"ח וכו' שחל"ח. ויתן השי"ת אשר מכאן ולהבא לא ידע מכל צער ועגמת נפש, ואך טוב וחסד יבשר תמיד כל הימים.

מוסג"פ קבלה על הסכום ששלחו בני אחות אמו לעילוי נשמת אביו ז"ל, וכפי מכתבו נמסר להמרכז לענייני חנוך...

אקוה אשר בקרוב יבשר בשורות טובות מהטבת מצב בריאות זוגי תחי' שהולך וטוב.

בברכה שיבשר אך בשו"ט,

מנחם שניאורסאהן

מוסג"פ חוברת לכ"ד טבת עם מכתבי כללי השייך אליו, ובטח יפרסמם באופן המתאים.

בנוגע לשאלתו, אם נוהגין להעמיד ב' כסאות בברית מילה, הנה ז"ל הס' מנהגים "כתר שם טוב", ע' תקע"ד סקל"א: המנהג בא"י וסת"מ ואמשטרדם ובכל ערי המערב להכין ב' כסאות, הא' עבור אליאו, והב' להסנדק, ומשימים אותם זו מצד זו, בלונדון מכינים כסא אחת לשניהם ע"כ. ובספר "דרכי חיים ושלום" (אוסף מנהגי מונקאטש) סתתקי"ט כתב וז"ל: הא דמבואר בדרך פקודיך (במצות מילה אות י"ג) שהכסא יהי חלוק ונראה כשתים אחד לאל"י הנביא ואחד לסנדק (ועיין ג"כ ברוקח סי' קי"ג) רבינו לא הקפיד על זה רק שהיתה רחבה. ע"כ. איברא, דבזח"א צג, א משמע קצת דצריך ב' כסאות מדכתב כרייסא אחרא. והנה כיצד מנהגנו לא שמעתי ברור, אבל כמדומה קרוב לודאי שכשהייתי נוכח בברית מילה שהי' כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ סנדק (בורשא) לא הי' אלא כסא אחד.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	יט) עין יעקב מסכת מועד קטן	קצו
ב) מזמורי תהלים קיט, קכ	ג	כ) מסכת פסחים עם ביאורים	
ג) מאמר ד"ה הבאים ישרש יעקב		מדף מג עד דף מט	קצח
ה) שבת פרשת שמות, כ"ה טבת, מבה"ח שבט ה'תש"ל	ה	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ד) שיחת שבת פרשת שמות,		כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	
כ"ה טבת, מבה"ח שבט, ה'תש"ל	יד	אדמו"ר הזקן	רכז
ה) שיחת מוצש"ק פ' בא, יו"ד שבט ה'תש"ל	כב	כב) שולחן ערוך הלכות שבת	
ו) לקוטי-שיחות – פרשת שמות כרך יא	כו	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רל
ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח		כג) תורה אור להבין מאמר רז"ל כו' – "ערבים עלי"	
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	לב	אדמו"ר הזקן	רלב
ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שמות	לד	כד) תורת חיים	
ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת שמות	לה	אדמו"ר האמצעי	רלה
י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת שמות	פ	כה) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	
יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)		אדמו"ר ה"צמח צדק"	רלו
לשבוע פרשת שמות	פא	כו) תורת שמואל תרל"ב	
יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת שמות	צד	אדמו"ר מוהר"ש	רלח
יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	צז	כז) קונטרס התפילה	
שיעורי רמב"ם		אדמו"ר מוהרש"ב	רלט
יד) – ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת שמות	ק	כח) ספר המאמרים – תש"א	
טו) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת שמות	קסה	אדמו"ר מוהרי"צ	רמ
טז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת שמות	קפא	כט) ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק	
יז) נביאים וכתובים		אדמו"ר מוהרי"צ	רמד
ירמיה פרק נ, דניאל פרק יא	קפו	ל) ספר הזכרונות פרק מה	רמה
יח) משניות – מסכת אהלות		לא) אגרות קודש	
ביאור קהתי	קפח	אדמו"ר מוהרי"צ	רנ
דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי		לב) חומש לקריאה בציבור	רנב
		לג) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רסא
		לד) לוח זמנים לשבוע פרשת שמות	רסב
		לה) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רסג

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בנבואת ישעיהו, והיא ההפטרות של פרשת שמות:

2 **הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב, יִצְיִן וּפְרַח יִשְׂרָאֵל, וּמִלְאוּ פָנַי תִּבֵּל**
3 **תְּנוּכָה¹** כלומר, בני ישראל שיעקב אבינו השריש במצרים, פרחו והתברכו
4 שם עד כדי כך ש"מלאו פני תבל תנוכה" (פמו) שכתוב בתחלת

5 **הַפְּטָרָה פְּרֻשֶׁת שְׁמוֹת, וְשִׁינָּה**
6 **לְמָה שְׁכָתוֹב בְּתַחֲלַת**
7 **הַפְּרָשָׁה, פְּרֻשֶׁת הַשְּׁבוּעַ, פְּרֻשֶׁת**
8 **שְׁמוֹת (פְּדִינָה בְּעֵינֵי הַהִפְטָרָה,**
9 **שֵׁשׁ לָהּ שְׂכִיכוֹת בְּתוֹכָן שֶׁלָּה**
10 **לְפָרְשָׁה²), "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי**
11 **יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה"³).**

בס"ד. שבת פרשת שמות, כ"ה טבת, מברכים החודש שבט, ה'תש"ל

(הנחה בלתי מוגה)

1 **הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב, יִצְיִן וּפְרַח יִשְׂרָאֵל,**
2 **וּמִלְאוּ פָנַי תִּבֵּל תְּנוּכָה¹** (פמו) שכתוב
3 **בְּתַחֲלַת הַפְּטָרָה פְּרֻשֶׁת שְׁמוֹת, וְשִׁינָּה לְמָה**
4 **שְׁכָתוֹב בְּתַחֲלַת הַפְּרָשָׁה (פְּדִינָה בְּעֵינֵי הַהִפְטָרָה,**
5 **שֵׁשׁ לָהּ שְׂכִיכוֹת לְפָרְשָׁה²), "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי**
6 **יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה"³).** ומדייק בזה אדמו"ר
7 **הַזֶּקֶן (בַּעַל הַהוֹלָא בְּכ"ד טִבֵּת בִּשְׁנַת תַּקע"א שְׁחָל בִּשְׁנָה זו,**
8 **שִׁשִּׁי, עֶרֶב שֶׁבֶת זו שְׁהָיָה בְּיוֹם כ"ה**
9 **טִבֵּת) בְּתוֹרָה אור"י⁴, שְׁצָרִיף**
10 **לְהִבִּין הַשְּׂכִיכוֹת לְפִי פְּנִימוּת**
11 **הַדְּבָרִים דְּבַחֲנִינָה הַשְּׂרָשָׁה שֶׁבָּה**
12 **מְדוּבָר בַּפְּסוּק זֶה, הַפּוֹתָח אֵת**
13 **הַהִפְטָרָה, 'הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב'**
14 **לְבִיָּאת מִצְרִים שֶׁבָּה נִפְתַּחַת פְּרֻשֶׁת**
15 **שְׁמוֹת 'וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים**
16 **מִצְרֵימָה'.**
17 **וְלִהְיוּ, שֶׁהַכֹּנֶה בַּפְּשׁוּת**
18 **הִיא שֶׁהַקֶּשֶׁר וְהַשְּׂכִיכוֹת בֵּין עֵינֵי**
19 **הַהִשְׁרָשָׁה לְבִיָּאת מִצְרִים לְפִי פְּשׁוּטוֹ,**
20 **הוּא שְׁעַל־יְדֵי גְלוּת מִצְרִים**
21 **נִתְרַבּוּ יִשְׂרָאֵל מֵאֵד מֵאֵד (שְׁזָהוּ עֵינֵי "צִיָּן**
22 **וּפְרַח יִשְׂרָאֵל", עַל־יְדֵי הַהִשְׁרָשָׁה בְּמִצְרַיִם),**
23 **וּכְמוֹ שְׁכָתוֹב⁵ "בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ**
24 **מִצְרֵימָה, וְעַתָּה שְׁמֶךָ ה' אֶלְקִיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם**
25 **לְרֹב" (פְּפִי שְׁאוּמְרִים בְּהִגָּדָה⁶), וּכְמוֹ שְׁכָתוֹב**
26 **גַּם בְּתַחֲלַת הַפְּרָשָׁה (מִיד לְאַחֲרֵי "הַבָּאִים**
27 **מִצְרֵימָה") "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ**
28 **וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֵאֵד מֵאֵד. אָכֵל אֶף־עַל־פִּי־כֹן, הָרִי**
29 **זֶה גּוֹפֵא דּוֹרֵשׁ בְּאוֹר, מֵהוּ הִטְעַם שְׁעֵנִי "צִיָּן**
30 **וּפְרַח יִשְׂרָאֵל" נַעֲשֶׂה דּוֹקָא עַל־יְדֵי גְלוּת מִצְרִים**
31 **("הַבָּאִים מִצְרֵימָה").** גַּם צָרִיף לְהִבִּין מֵה
32 **שְׁכָתוֹב "הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב", שֶׁם "יַעֲקֹב"**
33 **דּוֹקָא [וְלֹא הַשֵּׁם "יִשְׂרָאֵל" (כְּמוֹ בְּתַחֲלַת הַפְּרָשָׁה, "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"**
34 **גו'), וְרַק בְּסִיּוּם הַפְּסוּק, בְּעֵינֵי "צִיָּן וּפְרַח", דְּקָאֵי עַל זְמַן הַגָּאֻלָּה, נֶאֱמַר**
35 **שֶׁם ("יִשְׂרָאֵל"), שְׁמֵהּ מוֹכֵן, שֵׁשׁ עֲלוּי מִיָּחָד בְּ"יַעֲקֹב" דּוֹקָא. וְכִפִּי שְׁמִבִּיא**
36 **בְּתוֹרָה אור"י⁴ מֵה שְׁכָתוֹב⁸ "בְּרֹאֶךָ יַעֲקֹב וַיִּצְרָךְ יִשְׂרָאֵל", שֶׁבְ"יַעֲקֹב" נֶאֱמַר**

43 שהוא ריבוי גדול מאד (פְּפִי שְׁאוּמְרִים בְּהִגָּדָה⁶ של פסח, ומצטטים
44 פסוק זה), וְכְמוֹ שְׁכָתוֹב אודות הריבוי הגדול של בני ישראל במצרים
45 גַּם בְּתַחֲלַת הַפְּרָשָׁה פרשת שמות (מִיד לְאַחֲרֵי "הַבָּאִים
46 מִצְרֵימָה") "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֵאֵד
47 מֵאֵד⁷ ואם כן, לְפִי פְּשׁוּטוֹ, הַקֶּשֶׁר
48 בֵּין עֵינֵי הַהִשְׁרָשָׁה וְהַצְמִיחָה שְׁבָאָה
49 בַּעֲקֻבוֹתָיו עִם הַבָּאִים מִצְרֵימָה, מוֹכֵן
50 וְאִינוּ דוֹרֵשׁ בִּיאור. אָכֵל אֶף־עַל־
51 פִּי־כֹן, אֲדַמּוּר הַזֶּקֶן בְּתוֹרָה אור"י
52 אומר שהקשר הזה דורש הסבר כי
53 הָרִי זֶה גּוֹפֵא עֲצוּמוֹ דּוֹרֵשׁ
54 בְּאוֹר, מֵהוּ אֲכֵן הִטְעַם וְהַסִּיכָה
55 שְׁעֵנִי "צִיָּן וּפְרַח יִשְׂרָאֵל"
56 נַעֲשֶׂה דּוֹקָא עַל־יְדֵי גְלוּת
57 מִצְרִים ("הַבָּאִים מִצְרֵימָה")
58 ואין באמת גלות מצרים היא גורם
59 לריבוי הגדול של בני ישראל.
60 גַּם צָרִיף לְהִבִּין מֵה שְׁכָתוֹב
61 בַּפְּסוּק זֶה "הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ
62 יַעֲקֹב", הֵינּוּ שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים
63 עַל שֵׁם "יַעֲקֹב" דּוֹקָא [וְלֹא
64 הַשֵּׁם "יִשְׂרָאֵל" (כְּמוֹ בְּתַחֲלַת
65 הַפְּרָשָׁה, "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי
66 יִשְׂרָאֵל" גו'), וְרַק בְּסִיּוּם
67 הַפְּסוּק, בְּעֵינֵי "צִיָּן וּפְרַח",
68 הַגִּידוּל וְהַצְמִיחָה דְּקָאֵי הַמְכוּן עַל
69 זְמַן הַגָּאֻלָּה, נֶאֱמַר שֶׁם
70 "יִשְׂרָאֵל"], שְׁמֵהּ מוֹכֵן הַפְּסוּק
71 מְדִיִּיק וְאוֹמֵר "יַעֲקֹב" וְלֹא "יִשְׂרָאֵל"
72 מוֹכֵן, שֵׁשׁ עֲלוּי וְיִתְרוֹן מִיָּחָד
73 בְּ"יַעֲקֹב" דּוֹקָא שֶׁלֹּא קִיִּים
74 בִּישְׂרָאֵל. וְכִפִּי שְׁמִבִּיא בַּהִקְשֶׁר
75 זֶה בְּתוֹרָה אור"י⁴ מֵה שְׁכָתוֹב⁸
76 בְּנִבְאוֹת יִשְׁעִיָּה שֶׁהַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
77 הֵינּוּ "בְּרֹאֶךָ יַעֲקֹב וַיִּצְרָךְ
78 יִשְׂרָאֵל", שֶׁבְ"יַעֲקֹב" נֶאֱמַר

(1) ישע' כז, ו. (2) ראה טור או"ח סת"ח קרוב לסופו. (3) ראה פירש"י ישע' שם. ועוד. (4) ד"ה הבאים ישרש יעקב - פרשתנו נג, ג ואילך. (5) עקב י, כב. (6) פיסקא "במתי מעט". (7) א, ז. (8) ישע' מג, א.

הבאים ישרש יעקב

ביאור בדרך אפשר

1 לְשׁוֹן "בְּרִיאָה", 'בוראך' יעקב' וּבִ"יִשְׂרָאֵל" נֹאמַר לְשׁוֹן
2 "יִצְיָרָה", 'יוצרך ישראל' היינו שדווקא לענין 'בריא'ה' שהיא למעלה
3 מ'יצירה' (כפי שיתבאר להלן) נקראים בני ישראל בשם 'יעקב' שהוא למטה
4 מהשם 'ישראל' אף שְׁלֹכְאוֹרָה הִיָּה צָרִיךְ לְהִיּוֹת לְהַפְךָ והיה ראוי
5 שלענין בריאה יזכר 'ישראל' ולענין
6 יצירה יזכר 'יעקב', שְׁהָרִי בְּחִינַת
7 "יִשְׂרָאֵל" גְּדוּלָּה ונעלית יותר
8 מִבְּחִינַת "יעקב", כִּי מְדַרְגַּת
9 יַעֲקֹב הִיא מְדַרְגָּה נְמוּכָה, שכן
10 שם זה ניתן ליעקב אבינו, ככתוב
11 בתורה, עַל-שֵׁם שבעת לידתו ולידת
12 עשיו אחיו התאם "וַיִּדּוּ" של יעקב
13 אֲחֻזַּת בַּעֲקֹב עֵשָׂו⁹, הֵינּוּ, כִּי
14 שהמצב הוא כזה שְׁיֵשׁ מְצִיאוֹת
15 שֶׁל עֵשָׂו, וְלֹא עוֹד אֵלָּא
16 שְׁיִדּוֹ אֲחֻזַּת בַּעֲקֹב עֵשָׂו,
17 היינו לא זו בלבד שעשיו קיים אלא
18 שיעקב אחוז בו יש לו קשר אחר וְעַד
19 כדי כך הוא הקשר של יעקב למציאות
20 של עשו שְׁיִכּוֹל לְהִיּוֹת כדברי
21 עשיו על יעקב "וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה
22 פְּעָמִים"¹⁰ הן לענין הבכורה והן
23 לענין הברכות, עובדות שמדגישות את
24 העובדה שיעקב מתייחס למציאות של
25 עשיו, מה שמוכיח שכאמור מדרגת
26 'יעקב' היא מדרגה נמוכה, מֵה־
27 שְׁאִין-בֶּן שֵׁם "יִשְׂרָאֵל" הוּא
28 שם שמורה על דרגה גבוהה ונעלית,
29 שהרי שם זה ניתן ליעקב אבינו ככתוב
30 בתורה עַל-שֵׁם¹¹ "כִּי שְׂרִיתִי
31 לשון שררה וממשלה עִם אֱלֹקִים
32 וְעַם אָנָשִׁים וְתוֹכְלִי", שְׁהוּא
33 עניינו של 'ישראל' לְמַעַלָּה בדרגה
34 גבוהה ונעלית יותר (לֹא רַק מַעֲשֵׂו
35 עצמו, אֵלָּא) גַּם אִפִּילוֹ מִשְׁוֹ
36 ה'ש' הרוחני שֶׁל עֵשָׂו לְמַעַלָּה,
37 שממנו עשיו מקבל את השפע והכוח
38 שלו, וכמובן גם מפשוטו של מקרא שבמאבקו עם עשיו יעקב נלחם עם מלאך
39 מטעמו של עשיו וניצח אותו. ו'בְּרִיאָה' הִיא לְמַעַלָּה מ'יִצְיָרָה',
40 שְׁהָרִי עֲנִיָּן הִיִּצְיָרָה של דבר מסוים הוּא רַק שְׁעוֹשֶׂה צִיּוֹר צורה
41 ותבנית בְּדָבָר שכבר קיים או שְׁמִשְׁנָה הַדָּבָר מְצוּרָה אֲחַת
42 לְצוּרָה אֲחֶרֶת, שאמנם זו 'יצירה' אבל כיוון שמדובר בדבר או בחומר
43 שכבר קיים אין זה חידוש גדול כל כך, וְעֲנִיָּן זֶה של 'יצירה' במובן של

ביאור בדרך אפשר

עשיית או שני צורה יִשְׁנֹו גַם בְּחִיק הַנִּבְרָאִים וגם נבראים מוגבלים
יכולים לעשות 'יצירה' מסוג זה, מֵה־שְׁאִין-בֶּן עֲנִיָּן הַבְּרִיאָה
שְׁמוּרָה עַל הַתְּהוּוֹת יֵשׁ מְצִאוֹת מֵאִין מהעדר מציאות, דבר
מלא-דבר (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַרְמֵכֵץ בְּפִירוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה¹², "וְאִין
אֶצְלָנוּ בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּהוֹצָאת
הַיֵּשׁ מֵאִין שׁוֹם בִּטּוֹי אַחֵר אֵלָּא
לְשׁוֹן בְּרָא"), הוּא עֲנִיָּן
שְׁאִינוּ בְּחִיק הַנִּבְרָאִים ואף
נברא לא מסוגל לברוא יש מאין,
אֵלָּא דבר זה יכול רק עֲצֻמוֹתוֹ
וְתַבְרָךְ, עצמותו ומהותו של הקדוש-
ברוך-הוא בעצמו "שְׁמִצְיָאוֹתוֹ
מְעַצְמוֹתוֹ כּוֹ", שהוא עצמו קיים
ונמצא מכוח עצמו ולא נזקק חס-
ושלום לאיזה שהוא גורם או איזו
שהיא סיבה חוץ ממנו כדי להיות
נמצא הוּא לְבַדּוֹ בְּכַחוֹ וּיְכָלָתוֹ
לְבָרֵא יֵשׁ מֵאִין¹³ ואילו נברא
שמציאותו וקיומו הם בכוח אחר, כוח
הבורא, לא מסוגל לברוא יש מאין,
ובכל אופן נמצא ש'בריא'ה' היא
למעלה מ'יצירה'.
ובפֶּרֶט ודבר זה של מעלת 'בריא'ה'
על 'יצירה' מודגש עוד יותר כְּמוֹ
שְׁהוּא בְּסֵדֶר הָעוֹלָמוֹת, ארבעת
העולמות הכלליים אצילות-בריא'ה-
יצירה-עשייה שְׁעוֹלָם הַבְּרִיאָה
הוּא לְמַעַלָּה גבוה ונעלה יותר
בְּאִין-עֶרְךָ ללא כל יחס והשוואה
מְעוֹלָם הַיִּצְיָרָה, וְכֵמוֹ
שְׁכַתוֹב¹⁴ בנוסח ברכות קריאת
שמע של שחרית "וַיּוֹצֵר אוֹר
וּבּוֹרָא חֹשֶׁךְ", ומוסבר על כך
בתורת הסוד שְׁעוֹלָם הַיִּצְיָרָה
שְׁהוּא 'עֲלֵמָא דְאַתְגְּלִיא',
עולם גלוי נִקְרָא בְּשֵׁם "אוֹר",
וזהו 'יוצר אוֹר', שבעולם היצירה יש
אור וגילוי וְעוֹלָם הַבְּרִיאָה שְׁהוּא 'עֲלֵמָא דְאַתְפְּסֵיא', עולם
מכוסה, הנעלה יותר מהעולם הגלוי והוא מכוסה כי האלוקות שבו היא
למעלה מלבוא לידי גילוי נִקְרָא בְּשֵׁם "חֹשֶׁךְ"¹⁵, וזהו 'בורא חושך'
שבעולם היצירה האלוקות היא בכיסוי והסתור שְׁהוּא עֲנִיָּן הַהֶעֱלָם
שְׁלִמְעָלָה מְגֻלּוּיִים¹⁶ היינו נעלם משום שהוא נעלה מכדי להתגלות.
וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן למרות ש'יעקב' הוא למטה מ'ישראל' ו'בריא'ה' היא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 למעלה מ'מצירה' נאמר בפסוק הנזכר לעיל "בוראך יעקב", וכמו
2 שכתוב כאן "הבאים ישרש יעקב", "יעקב" דוקא אף
3 שלכאורה היה צריך להיות להיפך, שבהקשר לעולם הבריאה הנעלה יהיה
4 מוזכר השם הנעלה 'ישראל' ובהקשר לעולם היצירה הנמוך מעולם הבריאה
5 יהיה מוזכר השם 'יעקב'.
6 (ב) ויש לבאר תחלה ענין 1 נאמר "בוראך יעקב", וכמו שכתוב כאן
7 ההשרשה (שעל כך נאמר בכתוב 2 "הבאים ישרש יעקב"), שהוא לשון
8 נטיעה כדי שתהיה פריחה וצמיחה 3
9 כענין הזריעה שעל-ידה 4
10 נעשית הצמיחה (כחמשך הכתוב 5 ידה נעשית הצמיחה ("יצין ופרח") באפן
11 "יצין ופרח") באפן שבאין- 6
12 ערף¹⁷, כלומר, הצמיחה היא בריבוי 7 זרעוני גנה שאין נאכלין, שהוא רק גרעין שאין
13 לאין שיעור ביחס לזריעה שערף¹⁸ 8
14 רב מיני זריעה מרבית הזרעים 9
15 הוא זרעוני גנה שאין 10
16 נאכלין והזרעים עצמם לא ראויים 11
17 למאכל, שהוא רק גרעין שאין 12
18 בו שום טעם (ור"ח ואין בו גם 13
19 ר"ח) מאכל, וכשנזרע הגרעין 14
20 בארץ, נצמח מזה זרע, אם יזרעו אותו, לא 15
21 יצמח מזה מאומה). וגם זרעוני תבואה 16
22 הנאכלין, הגה נוסף לכך שעל-ידי הזריעה 17
23 נתוספה התבואה בהנה ובהנה כו' (שעל-ידי 18
24 זריעת גרעין אחד, צומחים כמה וכמה 19 גרעינים), הרי הצמיחה היא רק לאחר שיהיה
20 הגרעין בארץ שלשה ימים, שנעשה בו רקבון¹⁹ 21
22 שנתבטלה מציאות הגרעין לגמרי, ורק אז 23
24 יכולה להיות הצמיחה, ואם-כן הרי זה ענין 25
26 שבאין-ערף. ועל-אחת-כמה וכמה באילן, 27
28 שעל-ידי זריעת גרעין שאין בו טעם כלל, צומח 29
30 אילן גדול נושא פרות, הרי זה בודאי ענין 31
32 שבאין-ערף כלל.
33 והנה ענין הזריעה ישנו גם אצל בני ישראל, 34
35 שנקראים "ראשית תבואתה"²⁰ וולהעיר, 36
37 שבכמה קהלות מפטירים בפרשת שמות 38
39 ב"דברי ימיהו"²¹, וסיום ההפטרה הוא 40
41 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 42
43 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 44
45 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 46
47 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 48
49 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 50
51 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 52
53 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 54
55 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 56
57 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 58
59 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 60
61 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 62
63 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 64
65 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 66
67 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 68
69 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 70
71 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 72
73 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 74
75 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 76
77 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 78
79 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 80
81 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 82
83 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 84

1 למעלה מ'מצירה' נאמר בפסוק הנזכר לעיל "בוראך יעקב", וכמו
2 שכתוב כאן "הבאים ישרש יעקב", "יעקב" דוקא אף
3 שלכאורה היה צריך להיות להיפך, שבהקשר לעולם הבריאה הנעלה יהיה
4 מוזכר השם הנעלה 'ישראל' ובהקשר לעולם היצירה הנמוך מעולם הבריאה
5 יהיה מוזכר השם 'יעקב'.
6 (ב) ויש לבאר תחלה ענין 1 נאמר "בוראך יעקב", וכמו שכתוב כאן
7 ההשרשה (שעל כך נאמר בכתוב 2 "הבאים ישרש יעקב"), שהוא לשון
8 נטיעה כדי שתהיה פריחה וצמיחה 3
9 כענין הזריעה שעל-ידה 4
10 נעשית הצמיחה (כחמשך הכתוב 5 ידה נעשית הצמיחה ("יצין ופרח") באפן
11 "יצין ופרח") באפן שבאין- 6
12 ערף¹⁷, כלומר, הצמיחה היא בריבוי 7 זרעוני גנה שאין נאכלין, שהוא רק גרעין שאין
13 לאין שיעור ביחס לזריעה שערף¹⁸ 8
14 רב מיני זריעה מרבית הזרעים 9
15 הוא זרעוני גנה שאין 10
16 נאכלין והזרעים עצמם לא ראויים 11
17 למאכל, שהוא רק גרעין שאין 12
18 בו שום טעם (ור"ח ואין בו גם 13
19 ר"ח) מאכל, וכשנזרע הגרעין 14
20 בארץ, נצמח מזה זרע, אם יזרעו אותו, לא 15
21 יצמח מזה מאומה). וגם זרעוני תבואה 16
22 הנאכלין, הגה נוסף לכך שעל-ידי הזריעה 17
23 נתוספה התבואה בהנה ובהנה כו' (שעל-ידי 18
24 זריעת גרעין אחד, צומחים כמה וכמה 19 גרעינים), הרי הצמיחה היא רק לאחר שיהיה
20 הגרעין בארץ שלשה ימים, שנעשה בו רקבון¹⁹ 21
22 שנתבטלה מציאות הגרעין לגמרי, ורק אז 23
24 יכולה להיות הצמיחה, ואם-כן הרי זה ענין 25
26 שבאין-ערף. ועל-אחת-כמה וכמה באילן, 27
28 שעל-ידי זריעת גרעין שאין בו טעם כלל, צומח 29
30 אילן גדול נושא פרות, הרי זה בודאי ענין 31
32 שבאין-ערף כלל.
33 והנה ענין הזריעה ישנו גם אצל בני ישראל, 34
35 שנקראים "ראשית תבואתה"²⁰ וולהעיר, 36
37 שבכמה קהלות מפטירים בפרשת שמות 38
39 ב"דברי ימיהו"²¹, וסיום ההפטרה הוא 40
41 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 42
43 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 44
45 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 46
47 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 48
49 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 50
51 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 52
53 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 54
55 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 56
57 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 58
59 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 60
61 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 62
63 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 64
65 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 66
67 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 68
69 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 70
71 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 72
73 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 74
75 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 76
77 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 78
79 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 80
81 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 82
83 ב"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", 84

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וממשיך ומבאר מהו ענין הזריעה והצמיחה בקיום התורה והמצוות על ידי
2 בני ישראל.
3 **וְהַעֲנֵן בָּזָה, שְׁזָרְעַת גִּרְעִין שְׂאִין בּוֹ מִצֵּד עֲצֻמוֹ טַעַם, עֲנִינוּ**
4 **בַּעֲבוּדָה הוּא עֲנֵן 'קִבְּלַת עַל',** עבודת ה' לא מתוך הכנה מעמיקה
5 ותחושת הטעם הטוב שבתורה ומצוות
6 אלא מתוך קבלת עול מלכות שמים
7 והתבטלות כלפי רצון ה' **שֶׁהִיא**
8 **הַעֲבוּדָה** שהיהודי עובד את ה'
9 **בְּתַמִּימוּת. וּבִקְלָלוֹת** באופן כללי
10 **הַרְיָ זֶה** עבודת ה' מתוך ועם דעת
11 והבנה, ועבודת ה' מתוך קבלת עול
12 וביטול הוא **הַחֲלֹק** ההבדל **שֶׁבֵּין**
13 **תּוֹרָה לְמִצְוֹת, שֶׁהִרִי תּוֹרָה**
14 שאותה לומדים בעיון השכל כדי
15 לקלוט ולהבין את דברי התורה
16 **עֲנִינוּ הַבְּנָה וְהַשְׁגָּה,** ומובן שיש
17 בכך טעם **שֶׁלֹכֵן** משום שעניין לימוד
18 התורה הוא הבנה **אִם הִלְמוּד הוּא**
19 **בְּאִפֶּן ד"ל אֵדַע מֵאִי קֶאֱמַר"**
20 אם הלומד קורא את דברי התורה אבל
21 אינו יודע מה הוא אומר, כלומר, ללא
22 כל הבנה **(בַּתּוֹרָה-שֶׁבַע-עַל-פֶּה)**
23 בשונה מתורה שבכתב, שבה יש
24 ללימוד ערך גם אם הוא ללא הבנה),
25 **אֵין יוֹצֵאִין יְדִי-חֻבַּת** המצווה
26 של למוד התורה, **וְאִי-אֶפְשָׁר**
27 **לְבָרֵךְ בְּרַפְּתַת הַתּוֹרָה** על לימוד
28 כזה שאין בו כל הבנה **(כְּמוֹ**
29 **שֶׁכְּתוּב ב'מִגֵּן אֲבִרָהּ,**²⁴
30 **הַלֵּכָה לַמַּעֲשֶׂה),** **מֵה-שְׂאִין-כֵּן**
31 **מִצְוֹת, שֶׁקִּיּוֹמֵן צָרִיךְ לְהִיּוֹת**
32 **דְּוָקָא מִצֵּד 'קִבְּלַת עַל',** מתוך
33 תחושה של קבלת עול מלכות שמים
34 והתבטלות לרצון ה' שציווה לעשות
35 את המצוות **וּכְנֻסָּה בְּרַפְּתַת**
36 **הַמִּצְוֹת, "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ**
37 **בְּמִצְוֹתָיו וְצִוֵּנוּ,"** היינו שהתוכן העיקרי של קיום המצוות איננו ההבנה
38 אלא הציות לציווי הקדוש-ברוך-הוא **וְעַד** כדי כך מודגש בקיום המצוות
39 עניין הקבלת עול והביטול ולא עניין ההבנה **שֶׁאֶפִּילוֹ מִצְוֹת שְׁמוּכָנוֹת**
40 **עַל-פִּי שְׁכָל** ויש להם טעמים שמוכנים בהיגיון, המצוות הללו
41 **שֶׁנִּקְרְאוּ בְּשֵׁם 'מִשְׁפָּטִים', צָרִיךְ לְקִיּוֹם רַק מִצֵּד 'קִבְּלַת**
42 **עַל-פִּי,**²⁵ ולא מפני הטעמים ההיגיוניים, **וּכְמֹאֲמַר רַבּוּתֵינוּ ז"ל**²⁶
43 **"הָאוֹמֵר מִי שֶׁמִּתְפַּלֵּל וּמִבְּקֵשׁ מִהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא עַל קֵן צָפוּר**
- יִגְיֵעוּ רַחֲמֵיךָ ופירש רש"י: "אנשים שהיו מראים עצמם כמתכוונים
להעמיק בלשון תחנונים ואומרים רחום וחונן אתה ועל קן צפור יגיעו רחמך
שאמרת לשלח את האם" - **מִשְׁתַּקֵּין אוֹתוֹ** ואומרים לו לא לומר דברים
אלה, **מִפְּנֵי שְׁעוֹשָׂה מִדּוּתָיו שֶׁל הַקֶּבֶד"ה רַחֲמִים,** כי מבקשתו
עולה שהמצוות נובעות מרחמיו של
הקדוש-ברוך-הוא **וְאֵינָן אֵלָּא**
גְּזֵרוֹת" אבל האמת היא שהמצוות
הן גזירות שהקדוש-ברוך-הוא גזר
וציווה, וקיום המצוות לא צריך להיות
מתוך הכרה בטעמים ובתכנים של
המצוות אלא מתוך קבלת עול
(וכפירוש רש"י: "... לא לרחמים עשה,
אלא להטיל על ישראל חוקי גזרותיו,
להרדיע שהם עבדיו ושומרי מצוותיו;
וגזרות חוקותיו אף בדברים שיש לשטן
ולעכ"ו" להשיב עליהם ולומר מה
צורך במצווה זו") **וְהִינוּ, שֶׁכָּאֲשֶׁר**
קִיּוֹם הַמִּצְוָה הוּא מִצֵּד
הַטַּעַם וההיגיון, **אֵין זֶה קִיּוֹם**
הַמִּצְוָה כְּרָאוּי ואין זה נחשב קיום
מושלם, **כִּינֵן שֶׁקִּיּוֹם הַמִּצְוָה**
צָרִיךְ לְהִיּוֹת רַק מִשּׁוּם
שֶׁ"קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוֵּנוּ,"
היינו רק משום שכך ציווה הקדוש-
ברוך-הוא ואנחנו מבטלים את עצמנו
ואת הרצונות שלו לרצון ה' **שֶׁזֶהוּ**
עֲנֵן 'קִבְּלַת עַל'.
כאמור, החלוקה הזו שהתורה היא
עניין ההבנה וההשגה, והמצוות הן
מצד קבלת עול וביטול, היא חלוקה
באופן כללי, **וּבִפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר,**
הֵנָּה בַּתּוֹרָה גּוֹפֵא עֲצֻמָּה יֵשׁ
(לֹא רַק עֲנֵן הַבְּנָה וְהַשְׁגָּה
שהוא אכן עניין מיוחד בתורה, **אֵלָּא)**
בלימוד התורה יש גם ענין **'קִבְּלַת**
עַל', שֶׁהִרִי לְמוֹד הַתּוֹרָה²⁷
צָרִיךְ לְהִיּוֹת בִּירְאָת שָׁמַיִם ורגש היראה עניינו ביטול **'וּקִבְּלַת עַל'**
דְּוָקָא, וְזֶהוּ גַם כְּלָלוֹת עֲנֵן התוכן הכללי של **"הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה**
לְנִשְׁמָע", שקודם מתן תורה אמרו בני ישראל שהם מקבלים על עצמם
לעשות את דברי התורה אפילו לפני ששמעו מה הם הציוויים של התורה
שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה על ידי יראת שמים וקבלת עול **דְּוָקָא מְגִיעִים**
לְאֻמָּתִית עֲנֵן הַתּוֹרָה (כְּמוֹ הַצְמִיחָה של התבונה והפירות מהארץ
שהם משל לעניין ההבנה והשגה, טעם ודעת, **שֶׁכָּאֵה עַל-יְדֵי זְרִיעַת**

(24) "או"ח ס"נ. הובא בהל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. (25) ראה ספר המאמרים תרצ"ב ע' קפו. וש"נ. (26) ברכות לג, ב. (27) ולהעיר, שבברכת התורה אומרים "אשר בחר בנו מכל העמים", שזהו בבחירה חפשית בלי טעם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הַגִּרְעִין שְׁאִין בּו טַעַם שהוא משל לקבלת עול וביטול), כְּמוֹ
- 2 שְׁכֶתוֹב²⁸ כמשלי על מעלת התמימות "תִּמְתַּת יִשְׂרָאֵל תִּנְחָם",
- 3 התמימות של האנשים הישרים מובילה אותם להצלחה כְּמִבְאָר בְּגִמְרָא
- 4 בְּסוּגִית מִתֵּן-תּוֹרָה²⁹ במסכת שבת הקשר בין הקדמת נעשה לנשמע
- 5 לעניין זה (כמסופר בגמרא שם
- 6 שצדוקי ראה את האמורא רבא עוסק
- 7 בתורה ואצבעותיו תחת רגליו והוא
- 8 מוצץ את אצבעותיו עד זוב דם, מפני
- 9 עומק העיון, ואמר לו: אתם עם פזיו
- 10 שהקדמתם את פיהם לאוניכם
- 11 (והקדמתם נעשה לנשמע) ועדיין אתם
- 12 עומדים בפזיות שלכם, הייתם צריכים
- 13 תחילה לשמוע ואם תוכלו תקבלו ואם
- 14 לא, לא. אמר לו רבא אנחנו שהתהלכנו
- 15 עם הקדוש-ברוך-הוא בתום לב, כתוב
- 16 בנו 'תומת ישרים תנחם' ואלה
- 17 השולכים בעלילות כתוב בהם (המשך
- 18 אותו פסוק) 'סלף בוגדים ירדם'.
- 19 וְזֶהוּ גַם מֵה שְׁכֶתוֹב "יִשְׂרָשׁ
- 20 יַעֲקֹב", "יַעֲקֹב" דִּוְקָא, והסיבה
- 21 לכך שעניין ההשרשה, נטיעת וזריעת
- 22 הגרעין, קשורה בעיקב היא פִּי עֲנִין
- 23 'קִבְלַת עַל' (שְׁעַל זֶה מוֹרָה
- 24 הַשְׂרֵשֶׁת וְזִרְיעַת הַגִּרְעִין
- 25 שְׁאִין בּו טַעַם המסמל קבלת עול
- 26 ללא הבנה וטעם ודעת, כמבואר לעיל)
- 27 בְּצִיּוֹר הָאָדָם כפי שהדבר משתקף
- 28 ומתבטא בצורה של גוף האדם - הוּא
- 29 הַעֲקֵב שֶׁבְּרָגְלִי, שְׁזֵהוּ עֲנִינוּ
- 30 שֶׁל "יַעֲקֹב", אותיות יו"ד
- 31 עֲקֵב, כְּמִבְאָר בִּתְּוֹרָה אור³⁰
- 32 לאדמו"ר הזקן (מֵה-שְׁאִין-כֵּן
- 33 "יִשְׂרָאֵל" השם הנעלה של יעקב
- 34 אבינו שְׁעֲנִינוּ הוּא אותיות "לִי
- 35 ראש"³¹ והרי הראש הוא החלק
- 36 הנעלה בגוף והעקב הוא החלק הנחות
- 37 ביותר של הגוף).
- 38 וְכֵשֶׁם שֶׁבְּכָלִיּוֹת באופן כללי
- 39 עֲנִין הַזִּרְיעָה ("יִשְׂרָשׁ"
- 40 השרשת הזרעים והגרעינים בארץ), הִנֵּה דִּוְקָא עַל-יָדָה נַעֲשֶׂה אחר

שְׁבָאָה עַל-יָדֵי זִרְיעַת הַגִּרְעִין שְׁאִין בּו טַעַם),
כְּמוֹ שְׁכֶתוֹב²⁸ "תִּמְתַּת יִשְׂרָאֵל תִּנְחָם", כְּמִבְאָר
בְּגִמְרָא בְּסוּגִית מִתֵּן-תּוֹרָה²⁹. וְזֶהוּ גַם מֵה
שְׁכֶתוֹב "יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב", "יַעֲקֹב" דִּוְקָא, פִּי עֲנִין
'קִבְלַת עַל' (שְׁעַל זֶה מוֹרָה הַשְׂרֵשֶׁת וְזִרְיעַת
הַגִּרְעִין שְׁאִין בּו טַעַם) בְּצִיּוֹר הָאָדָם - הוּא
הַעֲקֵב שֶׁבְּרָגְלִי, שְׁזֵהוּ עֲנִינוּ שֶׁל "יַעֲקֹב", יו"ד
עֲקֵב, כְּמִבְאָר בִּתְּוֹרָה אור³⁰ (מֵה-שְׁאִין-כֵּן
"יִשְׂרָאֵל" שְׁעֲנִינוּ הוּא "לִי ראש"³¹).

וְכֵשֶׁם שֶׁבְּכָלִיּוֹת עֲנִין הַזִּרְיעָה ("יִשְׂרָשׁ"), הִנֵּה
דִּוְקָא עַל-יָדָה נַעֲשֶׂה עֲנִין הַצְמִיחָה, כֵּן
הוּא בְּנוֹגֵעַ לְכָלִיּוֹת עֲנִין הַיִּרְדָּה לְמִצְרַיִם,
"הַבָּאִים (מִצְרַיִמָה) יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב", שְׁעַל-יָדֵי-זֶה
נַעֲשֶׂה עֲנִין הַצְמִיחָה, "יַצִּין וּפְרַח יִשְׂרָאֵל",
וְכֵמוֹ שְׁדִּוְקָא עַל-יָדֵי הַיִּרְדָּה בְּגִלּוֹת מִצְרַיִם
נַעֲשֶׂה הַעֲלִי בְּמִתֵּן-תּוֹרָה, כְּמוֹ שְׁכֶתוֹב³²
"בְּהוֹצִיאָךְ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם, תַּעֲבֹדוּן אֶת
הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה".

ג) וּלְהִבִּין בְּתוֹסַפַּת בָּאוֹר הַטַּעַם שְׁדִּוְקָא עַל-
יָדֵי "יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב" מְגִיעִים לְ"יַצִּין
וּפְרַח יִשְׂרָאֵל", יֵשׁ לְהַקְדִּים הַמִּבְאָר בְּסִפֵּר
הַמַּאמְרִים תַּקְס"ב [סִפֵּר מַאמְרֵי אֲדֹמו"ר הַזֶּקֶן,
בְּכֵתֵב-יַד-קֹדֶשׁ שֶׁל אֲדֹמו"ר הַזֶּקֶן, עִם הַגְּהוֹת
וְהַעֲרוֹת מֵאֲדֹמו"ר הַצִּמְחָה צֶדֶק³³], בְּמַאמֶר דְּבוּרֵי
הַמִּתְחִיל הַפּוֹתַח בְּמִילִים "לְהִבִּין
שְׂרָשֵׁן שֶׁל הַדְּבָרִים"³⁴ שֶׁהוּא מֵאֹמֶר זֶה בָּאוֹר נִפְלָא
עַל הַמַּאמֶר שֶׁנֶּאֱמָר שְׁנֶאֱמָר בְּפִרְשֵׁת
"וַיְחִי"³⁵ אוֹתָהּ שָׁנָה, וְכִנְיָאָה
שֶׁהוּא הַמַּאמֶר הַנּוֹכַח שֶׁמִּבְּאוֹר אֵת
שֶׁל פִּרְשֵׁת שְׁמוֹת, כִּי הַמַּאמֶר

(28) משלי יא, ג. (29) שבת פח, ב. (30) פרשתנו שם (נג, ד). (31) שער הפסוקים להאריז"ל וישלח לב, כט. ספר הליקוטים להאריז"ל ויחי מז, כח. שם מח, ב. פרי עץ חיים שער הלולב פ"א. לקו"ת שלח מח, ב ואילך. סהמ"צ להצ"צ טו, ב - בשם הזהר. (32) שמות ג, יב. (33) ראה "פתח-דבר" להספר. (34) מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב ח"א ע' קכח ואילך. וראה גם ד"ה הנ"ל עם הגהות באוה"ת ויחי ח"ו תתש"ז, א ואילך. ספר המאמרים תרנ"ב ע' טז ואילך. (35) שם ע' קכה.

הבאים ישרש יעקב

ביאור בדרך אפשר

1 **שְׁלֹאֲתִירִי** המאמר הבא **הוא שֶׁל פְּרִשֶׁת וְאַרְא³⁶** ואם כן מאמר זה
2 הוא שבת פרשת שמות כשבת זו], **שֵׁשׁ שָׁם הֶסְבֵּר עֲמוּק וּמִתּוֹק**
3 **בְּמָה שֶׁכְּתוּב בַּתְּחִלַּת סֵפֶר הַתְּנִיָּא³⁷** לאדמו"ר הזקן **בְּשֵׁם**
4 **הַזֶּה³⁸ עַל הַפְּסוּק³⁹** האמור בתורה לגבי נתינת הנשמה בגופו של
5 אדם הראשון על ידי הקדוש-ברוך-הוא
6 **וַיִּפַּח בְּאַפּוֹ נְשָׁמַת חַיִּים**,¹ **הוא שֶׁל פְּרִשֶׁת וְאַרְא³⁶**, **שֵׁשׁ שָׁם הֶסְבֵּר עֲמוּק**
7 **וּמִתּוֹק בְּמָה שֶׁכְּתוּב בַּתְּחִלַּת הַתְּנִיָּא³⁷** **בְּשֵׁם**
8 **נֶפֶחַ**, מתוכו הוא נופח **מִתּוֹכִיתוֹ**
9 **וּמִפְּנִימִיתוֹ**,² השונה מדיבור שבו
10 אדם מוציא הבל בחיצוניות בלבד, הרי
11 נשיפת אור ככוח היא מתוכו
12 ומפנימיותו **דְּקָאִי** והכוונה **עַל**
13 **נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל** שנשמתם שהיא
14 "חלק אלוהה ממעל ממש" באה
15 "מתוכיות ופנימיות" האלוקות (עד כאן
16 מספר התניא בתחילתו).
17 **וּמִבְּאֵר שָׁם**, במאמר הנזכר משנת
18 תקס"ב **שֶׁמֶדְרַגַּת "מִתּוֹכִיָּה**
19 **נֶפֶחַ"** שממנה באות נשמות ישראל
20 **הִיא** מדרגה נעלית מאוד באלוקות
21 **לְמַעַל מְקַלְלוֹת עֲנִין**
22 **הַבְּרוּרִים**, מבואר בתורת הסוד
23 שבעולם יש ניצוצות של אלוקות
24 וקדושה שירדו ו'נפלו' בדברים גשמיים
25 נחותים, וכללות העולם הזה הוא
26 תעורבות של טוב ורע, וכשיהידי עוסק
27 בלימוד התורה וקיום המצוות תוך מגע
28 ושימוש בענייני העולם הוא מברר את
29 הטוב, הניצוצות הקדושים, מן הרע,
30 ומעלה אותם לשורשם ומקורם
31 בקדושה, ועניין זה נקרא 'עבודת
32 הברורים' ועל כך מבואר כאן כי בחינת 'מתוכיה נפח', פנימיות האלוקות
33 שממנה באות נשמות ישראל, היא דרגה נעלית יותר באלוקות מאשר הדרגה
34 באלוקות שממנה ובכוחה נפעל עניין הברורים **וְהִינּוּ, שְׁעַם הָיִית שָׁגַם**
35 **עֲנִין הַבְּרוּרִים הוּא בְּמִדְרַגָּה נְעִלִית, כִּי כְּלִשּׁוֹן הַזֶּהוּר "בְּחֻקְמָה**
36 **אֲתַבְּרִירוּ"⁴⁰**, (כל בירור קשור בספירת החכמה שבה האור האלוקי מאיר
37 ביתר שאת מאשר בשאר הספירות והכוונה לדרגה נעלית ביותר ב'חכמה', לא
38 רק עניין החכמה כפי שהוא - בעשר הספירות של 'סדר השתלשלות' אלא
39 **בְּחִינַת "חֻקְמָה סְתִימָאָה** חכמה סתומה ונעלמת, הנעלית מכדי להאיר
40 בגלוי **שְׁבָאֲרִיךְ-אֲנִפִּין**", פנים ארוכות, היא בחינה במדרגת 'כתר עליון'
41 שלמעלה מהספירות, **הָרִי זֶה קָשׁוּר עִם בְּחִינַת הָרָצוֹן**, כשם
42 שכוחות הנפש יש עשר כוחות שמקבילים לעשר הספירות העליונות, ובאופן

ביאור בדרך אפשר

43 כללי הכוונה למוחין ומידות, היינו השכל והרגש, וכוח הרצון הוא כוח נעלה
44 מהם (ולכן הוא כוח כללי וכוח 'מקיף') כך למעלה, כביכול, מדרגת החכמה
45 שקשורה בעניין הברורים היא 'חכמה סתומה' בחינת הכתר עניין הרצון וזו
46 אכן חכמה נעלית ביותר, אבל אין להשוות כלל בין מדרגה זו ועניין "מתוכיה
47 נפח" כיוון **שֶׁהוּא** עניין הרצון
48 **בְּאִין-עֲרֵךְ לְגַבִּי הָעֲצָמוֹת**
49 עצמותו ומהותו של הקדוש-ברוך-הוא
50 בעצמו שנעלה מעניין הרצון ללא כל
51 יחס והשוואה (**שְׁלֹגְבִי** לגבי
52 ה'עצמות' **הָרִי עוֹלָם הָאֲצִילוֹת**
53 העולם הראשון והנעלה ביותר
54 מארבעה העולמות אצילות-בריאה-
55 יצירה-עשייה **וְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה**
56 הרביעי והתחתון ביותר מארבע
57 העולמות **הֵם בְּהַשְׁוָאָה גְּמוּרָה**
58 כי לגבי ה'עצמות' שניהם כאחד, עולם
59 האצילות בדיוק כמו עולם העשייה, לא
60 נחשבים כלל, וכמשל הידוע שלגבי
61 איין-סוף ובלי-גבול אמיתי, אחד ואלף
62 לא תופסים מקום כלל באותה מידה
63 בדיוק), **וְכִדִּי שְׂיוּכָל לְהִיּוֹת**
64 **עֲנִין הָרָצוֹן**, כדי שבכלל תהיה
65 מציאות של רצון **הָרָצוֹן לְהִיּוֹת**
66 **צִמְצוּם הָעֲצָמוֹת כו'** וזה מדגיש
67 עד כמה (אפילו) הרצון הוא בפער
68 עצום מעצמותו ית', לאין ערוך, ללא
69 כל השוואה.
70 **וְעֲנִין זֶה (שֶׁהָרָצוֹן הוּא בְּאִין-
71 עֲרֵךְ לְעֲצָמוֹתוֹ) יִתְבָּרֵךְ וְיִרְחֹק**
72 **הָעֵרֶךְ** של הרצון לגבי עצמותו ית' הוא
73 **לֹאִין שִׁיעוֹר) מוֹכֵן גַּם עַל-פִּי**
74 **שָׁכָל (לֹא רַק מִצַּד אֱמוּנָה פְּשׁוּטָה) כִּי שֶׁמֶשֶׁךְ וּמִבְּאֵר**
75 **דְּהִגָּה, יִדְוֶעָה קוּשִׁית הַחוּקְרִים וְהַפִּילוֹסוֹפִים⁴¹**, **אִיךְ שֶׁיֵּךְ**
76 **אִיךְ יִתְכֵן לֹאֵמַר בְּתַפְלָה "יְהִי רָצוֹן"**, ומשמעות הבקשה היא
77 שיתעורר למעלה באלוקות רצון לדבר שאותו מבקשים **דְּלִכְאוּרָה הָרִי**
78 **זֶה הַתְּעוֹרָרוֹת רָצוֹן חֲדָשׁ עֲנִין שֶׁל שְׁנֵי חֲסִי-שְׁלֹם לְמַעַל**
79 **בְּאִלוּקוֹת, שְׁלִפְנֵי הַתְּפִלָּה וְהַבְּקָשָׁה "יְהִי רָצוֹן..." הִיא הָרָצוֹן בְּאִפְּן**
80 **כֵּךְ, וְעַל-יְדֵי הַתְּפִלָּה וְהַבְּקָשָׁה לְרָצוֹן מִסּוּיִם פּוֹעֲלִים שְׁוִיָּה**
81 **בְּאִפְּן אַחֵר** והרי אצל הקדוש-ברוך-הוא לא שייך שינוי ושום דבר לא יכול
82 לגרום בו שינוי חסיד-שלו ואם כן, מה משמעות התפילה והבקשה "יְהִי
83 רָצוֹן..."?
84 **וְגַם צְרִיף לְהִבִּין בְּנוֹגַע לְכָלִּלוֹת עֲנִין הָרָצוֹן לְמַעַל, וְכִמוֹ**

(36) וכן הוא בכמה מאמרים שמתחילים "להבין שרשן של הדברים הנ"ל" בספר המאמרים הנ"ל. (37) רפ"ב. (38) ראה מ"מ הגהות והערות קצרות לתניא שם. וש"נ. (39) בראשית ו, ז. (40) ראה זח"ב (היכלות) רנד, סע"ב. עץ חיים שער ח (שער דרושי נקודות) פ"ו. תניא אגה"ק סכ"ו (קמד, ב). סכ"ח. (41) ראה גם מאמרי אדמו"ר הזקן שם ע' עג.

- 1 בלשון חכמינו ז"ל שהקדוש-ברוך-הוא אומר לגבי קיום המצוות "נחת-
- 2 רוח לפני שאמרתיו ונעשה רצוני"⁴², דלכאורה, ענין
- 3 הרצון שיך רק באדם התחתון, שרוצה באיזה דבר ומעוניין
- 4 להשיג אותו משום שחסר לו, ומלוי הרצון משלימו ומלא את
- 5 החסרון, וכל זה כל המושגים הללו
- 6 של חסרון ומלוי החסרון לא שיך
- 7 לומר בעצמותו יתברך שהוא
- 8 תכלית השלימות ואין בו שינויים.
- 9 והבאור בזה⁴³, שענין הרצון
- 10 משמעות העניין שלמעלה באלוקות יש
- 11 רצון הינו שנגאצל הופרש ונברא
- 12 מן עצמות המאציל עצמיות
- 13 הבורא בעצמו ענין אור הרצון
- 14 האור האלוני שענינו ותוכנו הוא כוח
- 15 הרצון, כמו שנגאצל אור
- 16 התקמה כו' כשם שנגאצל ונברא
- 17 ממנו האור האלוני של החכמה, ולכן
- 18 גם הרצון וגם החכמה אינם ה'עצמות'
- 19 אלא באין-ערוך אל ה'עצמות' (אלא
- 20 שלאחר שנגאצל הרצון
- 21 מה'עצמות' (על ידי צמצום, כאמור)
- 22 הרי זה כל המציאות של הרצון
- 23 באופן שהוא הרצון העליון
- 24 מאחד בתכלית עם הרוצה
- 25 ואין הרצון ענין נפרד מהבורא הרוצה
- 26 אלא רק מגלה את רצון המאציל, ולא
- 27 כמו בשאר הספירות
- 28 הנגאצלות, שאין בהן אחדות
- 29 זו שאף הן מאוחדות עם המאציל,
- 30 אבל רמת האחדות של הרצון נעלית
- 31 יותר מרמת האחדות של הספירות,
- 32 המוחין והמידות שהם ספירות כוחות
- 33 פרטיות עם 'ציור' והגדרה, בשונה
- 34 מהרצון שהוא ענין כללי רמיק' ועל-
- 35 דרך הרצון בכוחות הנפש שהוא נטייה
- 36 של הנפש עצמה), וכיון שיהיו
- 37 אפילו הרצון מה שנגאצל
- 38 מעצמות המאציל ולא ה'עצמות'
- 39 עצמה, הרי זה באין-ערוך לגבי
- 40 עצמותו יתברך, ובא כל התהוות
- 41 והאצלת הרצון בא על-ידי צמצום העצמות כו' בעוד שענין
- 42 ה'עצמות' כפי שהוא, ללא צמצום, נעלה מענין הרצון באין-ערוך.

- אמנם, שרש נשמות ישראל ש"מתוכיה נפח, מתוכיותו
- ומפנימיותו", הוא ענין האלוקות כפי שהוא למעלה מבחינת
- הרצון. וזהו גם הטעם הפנימי לכך שנשמות ישראל הן למעלה
- במדרגה גם אפילו לגבי תורה ומצות, כדאייתא כמובא
- במדרש⁴⁴ "שבעה דברים
- קדמו לעולם, ושניים מהשבעה
- הם תורה וישראל" וכו',
- וביניהם מבין תורה וישראל גופא
- עצמם "ישראל קדמו לתורה,
- השורש של נשמות ישראל למעלה
- באלוקות, קודם, היינו נעלה יותר,
- משורש התורה שהרי בתורה
- כתיב צו את בני ישראל, דבר
- אל בני ישראל" וכו' מוכח
- שכאשר התגלה ונמשך ענין התורה,
- המציאות של בני ישראל כבר הייתה
- קיימת, ומשמעות הענין היא שרק
- לאחרי שישנן נשמות
- ישראל, יכול להיות ענין
- התורה, וטעם הדבר, מדוע באמת
- התורה יכולה להיות רק לאחר נשמות
- ישראל כי תורה ומצות יש להן
- שיכות לרצון האלוני העליון,
- דהרי כל ענין התורה הוא
- "להבדיל לעשות הבדלה והפרדה
- בין הטמא ובין הטהור שאותו
- מבררים ומעלים לקדושה, ובין
- הטהור הנאצלת ועל ידי האכילה
- מפרידים את הטוב שבה מהרע
- ומבררים ומתקנים אותו ובין הטהור
- אשר לא תאכל"⁴⁵, שהוא
- ענין הברורים, שתלויים
- בענין הרצון והחלוקה בין הטוב
- והרע והברורים הם על פי הרצון
- העליון מה מותר ומה אסור, מה טהור
- ומה טמא וכו'. ואלו נשמות
- ישראל הן למעלה מהרצון,
- שהרי באים "מתוכיותו
- ומפנימיותו" וזהו, ענין "ויפח באפיו",
- "מתוכיה נפח", נאמר בנוגע לנשמות ישראל
- שירדו למטה להתלבש בגוף, כי

(42) ספרי ופירש"י פינחס כח, ח. ועוד. (43) מאמרי אדמו"ר הזקן שם ע' קכו. (44) כ"ה ("שבעה דברים") בתו"א מגילת אסתר קכב, א. ובכ"מ. בב"ר שלפנינו: ששה דברים קדמו. וראה פסחים נד, א. תנחומא נשא יא. ועוד. פירוש מהרז"ו הארוך לב"ר שם (בהוצאת ווילנא, תרט"ו). (45) שמיני יא, מז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 'ויפח באפיו נשמת חיים' המדבר על הנשמה שהקדוש-ברוך-הוא נתן באדם
2 הראשון לאחר שיצר את גופו **כִּי בִשְׁבִיל הַיְרִידָה** של הנשמה האלוהית
3 **לְמִטָּה** להתלבש בגוף גשמי שהוא מעבר ממקור עליון ביותר אל המציאות
4 הגשמית הנחותה ביותר **צָרִיף לְהִיּוֹת עֲנָן הַדְּלוּג** כמו קפיצה כדי
5 לעבור בבת אחת מרחק רב שאי אפשר
6 לעבור בהליכה רגילה, והדילוג צריך
7 להיות **בְּכַח גְּדוֹל כּוֹי**, ו**כְּפִי**
8 **שְׁמַבְיָא** 46 אדמו"ר הזקן במאמר
9 הנזכר משבת פרשת שמות תקס"ב
10 **הַמֶּשֶׁל עַל 'אֹר חוֹר'**, כמבואר
11 שבדרך כלל גילוי והמשכת האור
12 האלוהי היא מלמעלה למטה, והדבר
13 נקרא 'אור ישר' אבל יש גם התקרבות
14 של העולמות והנבראים לאלוהות
15 בדרך של התעלות מלמטה למעלה
16 הנקראת 'אור חור' **שָׁזָהוּ כְּמוֹ**
17 **לְמַשֵּׁל הַזּוֹרֵק אֶבֶן בְּכַח בִּפְתָל**,
18 **שְׁחוֹזֵר הָאֶבֶן כְּאוֹר חוֹר' וְהוֹלֵךְ**
19 בחזרה **אֶל הָאֵדָם שְׁזָרְקוּ**,
20 **וְהַלִּיכָה זֹאת הִיא מִתְחַמֵּת**
21 **הַהֶפְאָה בְּכַח עַל הַפְתָּל**. ולפי
22 **עֶרְךָ כַּח הַיְרִידָה, כֵּן יִהְיֶה**
23 **עֶרְךָ כַּח חֲזָרָתוֹ מִן הַפְתָּל**
24 **לְמִקּוּרוֹ כּוֹי** שממנו נודק, ואם
25 הוריקה היתה בכוח רב, גם הילוך
26 האבן בחזרה יהיה בכוח רב, ו**כְּמוֹ**
27 **כֵּן הוּא גַם בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל**,
28 **שְׁעָנִין 'וַיִּפַּח בְּאִפּוֹ' שֶׁפַּעַל**
29 את ירידת הנשמה מלמעלה למטה,
30 **שֶׁהוּא בְּכַח חֶזֶק בִּיּוֹתֵר**,
31 **שֶׁהֵרִי בָּא "מִתּוֹכֵיּוֹתוֹ"**
32 **וּמִפְּנֵימִיּוֹתוֹ** של הקדוש-ברוך-
33 הוּא בעצמו, הוּא **דְּוָקָא**
34 **בְּשִׁנְשֻׁמָּה יוֹרְדָת לְמִטָּה**
35 **לְהַתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף גִּשְׁמִי בְּעוֹלָם**
36 **הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן שְׁאִין תַּחְתּוֹן**
37 **לְמִטָּה הֵימְנוּ** העולם שבו האור
38 האלוהי נעלם ונסתר יותר מכל
39 העולמות (**שְׁדוּקָא בּוֹ** בעולם הזה
40 הגשמי **נַעֲשִׂית "דִּידָה לֹא**
41 **יִתְבַּרֵּךְ** 47 ונשלמת הכוונה
42 והתכלית של הבריאה שהיא, כדברי חכמינו ז"ל במדרש, משום שנתאוהו
- הקדוש-ברוך-הוא שדווקא ב'תחתונים', היינו עולם הזה התחתון, יהיה מקום
ראוי לגילוי אלוהות והשראת השכינה), **וְדוּקָא עַל-יְדֵי-הָהִיא** המשכת
הנשמה למטה היא 'מתוכו ומפנימיותו' וכאמור זהו 'בכח חזק ביותר', **הִיא**
חוֹזֶרֶת אחר כך **אֶל עֲצֻמּוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ שְׁמִשָּׁם בָּאָה**.
(ד) **וְזָהוּ גַם הַטַּעַם שְׁעָנִין**
"יִצִּיץ וּפְרַח יִשְׂרָאֵל" הצמיחה
והתנובה שעל ידי לימוד התורה וקיום
המצוות של בני ישראל **נַעֲשֶׂה**
דְּוָקָא עַל-יְדֵי "הַבָּאִים יִשְׂרָש"
יַעֲקֹב, **שֶׁהוּא עֲנָן הַיְרִידָה**
של בני יעקב **לְגָלוּת מִצְרַיִם**,
שְׁנִקְרָא בתורה "כּוֹר הַבְּרִזָּל" 48
במשמעות של מקום שבו בני ישראל
סבלו צער ויסורים, **וְעַל-דִּרְךָ-זֶה**
בְּנוֹגַע לְכָל הַמִּצְוִיּוֹת וּמַעֲשֵׂי
כוֹי, **שְׁנִקְרָאוּ עַל-שֵׁם**
"מִצְרַיִם" 49, **שָׁזָהוּ הַהֶעֱלָם**
וְהִסְתָּר על עבודת ה' **שְׁמַבְחוּץ**,
ו**כְּמוֹ-כֵן גַּם הַהֶעֱלָם וְהִסְתָּר**
שְׁמַבְחוּץ, מִצַּד ה"א-ל זֶר
אֲשֶׁר בְּקִרְבָּךְ 50 **הִצִּיר הָרַע**,
שְׁכָלָלוּת עֲבוּדָה זֹאת שנעשית
מתוך צורך להתגבר על מניעות
ועיכובים מבחוץ ומבנים **הִיא**
בְּדִגְמַת וְרִיעַת הַגִּרְעִין שְׁאִין
בּוֹ טַעַם, וזו עבודת ה' ללא הבנה
וללא עונג **כִּי-אִם מִצַּד 'קְבָלָת**
עַל', "יִשְׂרָש יַעֲקֹב" (כְּנִל),
אֶף דְּוָקָא עַל-יְדֵי הַהִתְגַּבְּרוּת
עַל כָּל הַמְּנִיעוֹת וְעִיכּוּבִים
וְהַהֶעֱלָמוֹת וְהִסְתָּרִים, מִבְּלִי
לְהַתְפַּעֵל מִכָּל הַנְּסִיווֹת כּוֹי,
ועל ידי שלמות כל הקשים עובדים
את ה' ועוסקים בתורה ומצוות מתוך
קבלת-עול **אֲזִי מַגִּיעִים ל"יִצִּיץ**
וּפְרַח יִשְׂרָאֵל", **שָׁזָהוּ הצמיחה**
והפריחה הזו היא **כָּלָלוּת עֲנָן**
הַגָּאֵלָה, וְלֹא רַק "אַרְבַּעַה
לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גָּאֵלָה" 51,
האמורים בתורה לגבי יציאת מצרים
"וְהוֹצֵאתִי וְהַצֵּלְתִּי וְגָאֵלְתִּי
וְלִקְחָתִי" 52, **אֲלָא** בגאולה העתידה לבוא, יקיים גם ה' **לְשׁוֹן**

(46) שם ע' קכו. ע' קלא. (47) תניא פל"ו. (48) ע"פ ואתחנן ד, ב. מלכים"א ח, נא. ירמ' יא, ד. וראה תו"א יתרו עד, סע"א ואלף. (49) ב"ר פט"ז, ד. (50) ראה שבת קה, א. (51) ירושלמי פסחים פ"י ה"א. שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ב סי"ד. (52) וארא ו, ר"ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הַחֲמִישִׁי, "וְהִבְאֵתִי אֶתְכֶם אֶל הָאֶרֶץ" גו'⁵³, שְׁרוּמוֹ עַל
2 הַגָּאֵלָה הָעֲתִידָה⁵⁴, שָׁאֲז בְּכוֹ
3 הַגְּאוּלָּה יְהִי גְלוֹי אֶלְקוֹת, 1 הַחֲמִישִׁי, "וְהִבְאֵתִי אֶתְכֶם אֶל הָאֶרֶץ" גו'⁵³,
4 וְכִמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם 2 שְׁרוּמוֹ עַל הַגָּאֵלָה הָעֲתִידָה⁵⁴, שָׁאֲז יְהִי גְלוֹי
5 (בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה⁵⁵ וְכִסּוּף 3 אֶלְקוֹת, וְכִמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם (בְּהִלְכוֹת
6 הִלְכוֹת מְלָכִים) בְּבִאּוֹר הַטַּעַם 4 תְּשׁוּבָה⁵⁵ וְכִסּוּף הִלְכוֹת מְלָכִים) בְּבִאּוֹר הַטַּעַם
7 שֶׁ"נִּתְּאוּ הַחֲכָמִים וְהַנְּבִיאִים 5 שֶׁ"נִּתְּאוּ הַחֲכָמִים וְהַנְּבִיאִים יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ" כו'
8 יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ" כו' שְׁעִיקָר 6 לְפִי שָׁאֲז יָקִים הַיַּעֲדוֹד⁵⁶ "כִּי מְלָאָה הָאֶרֶץ דְּעָה
9 הַסִּיכָה לִתְאוּהָ וּלְצִיפִיָּה הַחֲזָקָה 7 אֶת ה' (עַל-דֶּרֶךְ "וּמְלָאוּ פָנֶי תָבֵל תִּנְּבֹהָ"¹),
10 לְבִיאַת הַמְּשִׁיחַ אֵינָה בְּשִׁבִּיל הַטּוֹבָה 8 (וּמְסִיסִים בְּהִלְכוֹת מְלָכִים) פְּמִים לִים מְכַסִּים",
11 הַגְּשָׁמִית שֶׁתְּהִיָּה בְּאוֹתוֹ הַזֶּמֶן אֵלָּא 9
12 לְפִי שָׁאֲז יָקִים הַיַּעֲדוֹד⁵⁶ 10 בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ, בְּקָרוֹב מְמֹשׁ.

(53 שם, ח. 54) ראה דרשות לר"י אבן שועיב ס"פ וארא. תורה שלמה וארא ע' קיא. וש"נ. 55) פ"ט ח"ב. 56) ישעי' יא, ט.

המשך ביאור למס' פסחים ליום ראשון עמ' א

- 1 מִסְתַּבֵּר שֶׁגַם בְּרִייתָא זוֹ שֶׁשֵּׁנִינוּ בָּהּ שֶׁעַל תַּעֲרוּבַת חֲמִץ עוֹבֵר בִּלְאוֹ
2 בְּשִׁטָּת רַבִּי אֲלִיעֶזֶר הִיא שְׁנוּיָה, וְהִרִי לֹא מִנָּה בָּהּ רַבִּי אֲלִיעֶזֶר
3 לְאִסּוּר בִּלְאוֹ אֵלָּא תַּעֲרוּבַת חֲמִץ גָּמוּר, וְאִילוּ חֲמִץ נִקְשָׁה בְּצִינָה,
4 כְּגוֹן זֶמֶן שֶׁל צִבְעִים עֲמִילָן שֶׁל טַבָּחִים וְקוֹלָן שֶׁל סוֹפְרִים הַשְּׁנוּיִים
5 בְּמִשְׁנֵתָנוּ, שְׁאִינֵם רְאוּיִים לְאִכְלָהָ, לֹא קָאָמֵר – לֹא שֵׁנִינוּ בְּבִרְייתָא
6 שִׁישׁ בּוֹ אִיסּוּר לֹא, שֶׁמֶעַ מִיָּנָה נִקְשָׁה לְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר לִית לִיה – מוֹכַח
7 מִכָּאֵן שֶׁלְדַעַת רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אֵין לֹא בַּחֲמִץ נִקְשָׁה, וְשַׁחֲמִץ גָּמוּר
8 בַּתַּעֲרוּבַת חֲמוּר מִחֲמִץ נִקְשָׁה בַּעֲדָן, וְכִמוֹ שֶׁאִמְרַת רַב יְהוּדָה בִּשְׁם
9 רַב שְׁבַחֲמִץ נִקְשָׁה מוֹדָה רַבִּי אֲלִיעֶזֶר לְחֲכָמִים שֶׁהָאִכּוּלוּ פֶטוּר
10 לְגַמְרִי, וְאֵין אֲוִמְרִים שֶׁכִּיּוֹן שְׁחִיב בַּחֲמִץ גָּמוּר בַּתַּעֲרוּבַת כֹּל שֶׁכִּן
11 שְׁחִיב בַּחֲמִץ נִקְשָׁה בַּעֲדָן.
12 הַגְּמָרָא דְנָה דַּעַת רַבִּי אֲלִיעֶזֶר הַסּוֹבֵר שִׁישׁ רַק לֹא עַל תַּעֲרוּבַת
13 חֲמִץ. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר הַסּוֹבֵר שֶׁעַל חֲמִץ בַּתַּעֲרוּבַת יֵשׁ
14 לֹא וְאֵין כֶּרֶת, עֲדִירוֹ בְּלֹא מָנָא לִיה – מִנֵּין לוֹ שֶׁבַּתַּעֲרוּבַת חֲמִץ
15 יֵשׁ לֹא, וְדָאִי הוּא מִשּׁוֹם דְּכֶתִיב (שְׁמוֹת יב ב) 'כֹּל מִחֲמִצָּה לֹא תֹאכְלוּ'
16 – מִמָּה שֶׁכָּתוּב בַּפֶּסֶק 'מִחֲמִצָּה' וְלֹא 'חֲמִץ', אִי הֵכִי – אִם כֵּן) כֶּרֶת
17 נָפְלִי לְחִיב – שֶׁגַם יְהִיָּה חִיב עַל אִכְלָתוֹ כֶּרֶת דְּהָא כֶּתִיב (שְׁם יב יט)
18 'כִּי כֹל אֹכֵל מִחֲמִצָּה, וְנִבְרָתָה' וְגו', הִרִי שֶׁאֵף לַעֲנִין חִיב כֶּרֶת כָּתוּב
19 בַּפֶּסֶק 'מִחֲמִצָּה' וְלֹא 'חֲמִץ', וְיֵשׁ לָנוּ לִכְמוֹר שֶׁהַפֶּסֶק בֹּא לְלַמֵּד עַל
20 תַּעֲרוּבַת חֲמִץ שְׁחִיב כֶּרֶת עַל אִכְלָתוֹ.
21 מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: הָהוּא – הַפֶּסֶק שֶׁנֶּאֱמַר לַעֲנִין חִיב כֶּרֶת בִּלְשׁוֹן
22 'מִחֲמִצָּה', לֹא בֹא לְלַמֵּד עַל תַּעֲרוּבַת חֲמִץ, אֵלָּא מִיָּכַעַר לִיה
23 לְבִרְתֵּיָּא – נִצְרָךְ לְדַרְשָׁה אַחֲרֵת כִּפִּי שֶׁשֵּׁנִינוּ בְּבִרְייתָא, נֶאֱמַר
24 בְּתוֹרָה (שְׁם יב טו) 'כִּי כֹל אֹכֵל (מִחֲמִצָּה) [חֲמִץ] וְנִבְרָתָה, אֵין לִי – אֵין
25 אֲנוּ יוֹדְעִים מִפֶּסֶק זֶה שְׁחִיב כֶּרֶת אֵלָּא עַל חֲמִץ שֶׁנִּתְּחַמֵּץ מֵאִלּוּ –
26 שֶׁנִּהְיָה חֲמִץ עַל יְדֵי מִינּוּ, דְּהִינּוּ שְׁאוּר, אֲבָל חֲמִץ שֶׁנִּתְּחַמֵּץ מִחֲמַת
27 דְּבָר אַחֵר – עַל יְדֵי מִין אַחֵר [וְכָגוֹן עַל יְדֵי שְׁמוֹרִי יֵין מִיּוֹבֶשִׁים] מִיָּנִין
28 שְׁחִיב עַלֵּיו כֶּרֶת, תִּלְמוּד לִזְמִיר (שְׁם יב יט) 'כֹּל [אֹכֵל] מִחֲמִצָּה
29 וְנִבְרָתָה', לְלַמֵּד שְׁחִיבִים כֶּרֶת אֵף עַל חֲמִץ שֶׁנִּתְּחַמֵּץ מִחֲמַת דְּבַר
30 אַחֵר. וְכִיּוֹן שֶׁפֶסֶק זֶה נִצְרָךְ לְרִבּוּת שְׁחִיב כֶּרֶת עַל חֲמִץ שֶׁנִּתְּחַמֵּץ
31 מִחֲמַת דְּבַר אַחֵר, אֵין לְלַמֵּד מִמֶּנּוּ שְׁחִיב כֶּרֶת עַל תַּעֲרוּבַת חֲמִץ.
32 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִי הֵכִי – אִם כֵּן שֶׁאֵת הַפֶּסֶק שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ 'מִחֲמִצָּה'

- 1 לַעֲנִין כֶּרֶת אֲנוּ מִפְּרָשִׁים שֶׁהוּא בֹא לְרִבּוּת חֲמִץ שֶׁנִּתְּחַמֵּץ עַל יְדֵי
2 דְּבַר אַחֵר, דְּלֹא נָפְלִי לְהֵכִי הוּא דְאֵתָא – תֵּאֵמַר שֶׁגַם הַפֶּסֶק שֶׁנֶּאֱמַר
3 בּוֹ 'מִחֲמִצָּה' לַעֲנִין הֵלֵאן שֶׁל אִכְלַת חֲמִץ, בֹּא לְרִבּוּת חֲמִץ
4 שֶׁנִּתְּחַמֵּץ עַל יְדֵי דְּבַר אַחֵר לְהוֹדִיר עֲלֵיו, וְאִם כֵּן מִנֵּין אֲנוּ לִיּוֹמִידִים
5 שִׁישׁ לֹא בַּתַּעֲרוּבַת חֲמִץ.
6 הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת בָּהּ מִמָּה שֶׁפִּירְשָׁה שְׂרָבִי אֲלִיעֶזֶר לִיּוֹמִיד שִׁישׁ לֹא
7 בַּתַּעֲרוּבַת חֲמִץ מִכָּךְ שֶׁנֶּאֱמַר בַּפֶּסֶק 'מִחֲמִצָּה' וּמִבִּיאָהּ מִקּוֹר אַחֵר
8 לְדִבְרֵיהֶּ: אֵלָּא מִעָמָד דְּרַבִּי אֲלִיעֶזֶר הַסּוֹבֵר שִׁישׁ לֹא בַּתַּעֲרוּבַת חֲמִץ
9 הוּא מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּפֶּסֶק (שְׁם יב ב) 'כֹּל מִחֲמִצָּה לֹא תֹאכְלוּ', בֹּא
10 תִּיבֵת 'כֹּל' לְרִבּוּת תַּעֲרוּבַת חֲמִץ, שֶׁגַם הִיא בְּכֹלל אֲזוּרָה הֵלֵאן
11 שֶׁלֹּא לְאִכּוֹל חֲמִץ.
12 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: הָתָם נָפְלִי – גַם שֶׁם (שְׁם יב יט) בִּ'מִּחֲמִצָּה' שֶׁנֶּאֱמַר
13 לַעֲנִין חִיב כֶּרֶת, הֵכִתִּיב – הִרִי כָּתוּב 'כֹּל אוֹכֵל מִחֲמִצָּה וְנִבְרָתָה',
14 וְלִמַּד רַבִּי אֲלִיעֶזֶר מִתִּיבֵת 'כֹּל' לְחִיב כֶּרֶת עַל תַּעֲרוּבַת חֲמִץ.
15 מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: הָהוּא 'כֹּל' שֶׁנֶּאֱמַר לְגַבִּי כֶּרֶת מִיָּכַעַר לִיה לְרִבּוּת
16 אֶת הַנְּשִׁים, שֶׁגַם הֵן חִיבוֹת כֶּרֶת עַל אִכְלַת חֲמִץ.
17 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְכִי דִין זֶה שֶׁנֶּאֱמַר שְׁוֹת לֹאִישׁ נִלְמַד מִהַפֶּסֶק 'כֹּל
18 אוֹכֵל מִחֲמִצָּה וְנִבְרָתָה', הִרִי מִדְּרַב יְהוּדָה אֲמַר רַב נִפְקָא – הוּא
19 נִלְמַד, דְּאֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב, [כֵּן תֵּנָּה דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל – וְכֵן
20 שֶׁנּוּ בְּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל בְּרִייתָא זֶה, אֲמַר קְרָא (בְּמִדְרָב ה'
21 א) בַּעֲנִין הַגּוֹזֵל וְנִשְׁבַּע לְשָׁקֵר וְחֹזֵר וְהוֹדָה, שְׁחִיב כֶּפֶרָה עַל עוֹנוֹ,
22 'דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִשְׁבַּע מִכָּל חַטָּאת הָאֵדָם לְמַעַל
23 מִעַל בָּהּ' וְאִשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הָהוּא, וּמִכָּךְ שֶׁנֶּאֱמַר 'אִישׁ אוֹ אִשָּׁה' בַּעֲנִין
24 חִיב קֶרֶבן שֶׁל הַחוּטָאִים, לְמַדְנָה שֶׁהַשְׁוֶה הַכָּתוּב (אִישׁ לְאִשָּׁה)
25 [אִשָּׁה לְאִישׁ] לְכָל עוֹנְשֵׁי שְׁבֻתָּהָ – שֶׁאִשָּׁה חִיבֵת בַּעֲוֹנָה כְּאִישׁ,
26 וְיֵשׁ לְלַמֵּד מִכָּאֵן שֶׁמִּזְוָהרָתָהּ הִיא בְּכֹל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שִׁישׁ בָּהּ
27 עוֹנֵשׁ, כְּגוֹן מִלְקוֹת אוֹ כֶּרֶת, וְאִם כֵּן מִפֶּסֶק זֶה יֵשׁ לָנוּ לְלַמֵּד שֶׁגַם
28 הַנְּשִׁים בְּכֹלל אֲזוּרָת אִכְלַת חֲמִץ וְעוֹנֵשׁ כֶּרֶת לְאִכּוֹל, וְאֵין צִרְיָן
29 לְלַמֵּד עֲנִין זֶה מִהַפֶּסֶק 'כֹּל אוֹכֵל מִחֲמִצָּה וְנִבְרָתָה'.
30 מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אֵינִי צִרְיָן – הוֹצֵרֶךְ הַכָּתוּב לְלַמֵּד בְּפִירוּשׁ חִיב
31 נִשִּׁים עַל אִכְלַת חֲמִץ, וְלֹא הִייתִי יוֹדְעוֹ מִהַכָּתוּב 'אִישׁ אוֹ אִשָּׁה',
32

בס"ד. שיחת ש"פ שמות, כ"ה טבת, מבה"ח שבט, ה'תש"ל.

בלתי מוגה

א. בנוגע להתוועדות זו הקשורה עם שבת מברכים חודש שבט, חודש האחד עשר – הנה נוסף על
הצד השווה והנקודה המשותפת שיש בשבת מברכים זה בכל מקום ומקום בכל תפוצות ישראל, יש בכל
מקום ענין מיוחד ששייך למקום ההוא, אשר, ע"פ הפס"ד מדברי הגמרא¹ ש"באתרא דרב הלכה כרב",
מובן, שזהו הענין העיקרי במקום זה, שגובר על כל שאר הענינים, ובנוגע למקום זה – בית הכנסת ובית
המדרש שבד' אמותיו² של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו – הרי הענין העיקרי של שבת מברכים שבט
(שכולל את היום דר"ח וגם את כל ימי החודש) הוא יום העשירי בשבט³, יום הסתלקות-הילולא של נשיא
המקום, נשיא ישראל.

ובזה גופא יש מעלה מיוחדת בשנה זו, שבה ימלאו עשרים שנה להסתלקות-הילולא – כמשנ"ת תיכף
ביו"ד שבט הראשון שלאחרי ההסתלקות⁴, "לשנה הבאה", שישנו מארז"ל בירושלמי⁵ ובילקוט שמעוני⁶
בנוגע ל"שמשון": "כתוב אחד אומר וישפוט את ישראל ארבעים שנה⁷, וכתוב אחד אומר והוא שפט
את ישראל עשרים שנה⁸. . מלמד שהיו הפלשתים יראים ממנו כ' שנה לאחר מותו כדרך שהיו יראים
ממנו כ' שנה בחייו", ולכן, גם על התקופה של עשרים שנה לאחר מותו נאמר "וישפוט את ישראל".

ב. ויש לבאר תחילה מארז"ל הנ"ל⁹ – דלכאורה אינו מובן: הרי בפסוק נאמר "וישפוט את ישראל",
ומה שייך הענין "שהיו הפלשתים יראים ממנו" למשפט בני"י?!

והביאור בזה – בפשטות, ומזה יובן גם בתוכן הענין – שמדובר אודות פעולתו של שמשון להגן על
ישראל מפני הפלשתים, כמ"ש¹⁰ "והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים", ומזה מובן, שכל זמן
שנמשך המצב שהפלשתים יראים ממנו, ישנו הענין ד"להושיע את ישראל", ולכן אפשר לומר על זה
"וישפוט את ישראל".

אמנם, ביאור זה אינו מספיק, כי, ענינו של שופט אינו רק "להושיע את ישראל"; זהו ענינו של המלך,
להגן על בני"י מפני המצרים והמעיקים, ולפעול המצב ד"נפל פחד היהודים עליהם"¹¹, אבל שופט, עיקר
ענינו הוא – כמ"ש "שופטים" .. תתן לך בכל שערך ושפטו את העם גו"¹², "בין דם בין דין לדין
גו" דברי ריבות בשעריך"¹³, היינו, לדון את בני"י בעניניהם, באופן ש"הצדיק את הצדיק וגו'"¹⁴, וא"כ,
מה שייך הענין "שהיו הפלשתים יראים ממנו" ל"וישפוט את ישראל"?!

אך גם הביאור בזה הוא בפשטות, ומזה יובן גם בתוכן הענין:

איתא בגמרא¹⁵: "במחשכים הושיבני¹⁶. . זה תלמודה של בבל", והיינו, שלימוד התורה בבבל הוא
באופן הקשור עם חשכת הגלות ("במחשכים"), שכן, בשביל לימוד התורה יש צורך בדעה צלולה,

(1) ראה שבת יט, ב.
(2) ולהעיר שבנוגע להלכות שבת מצינו שכל העיר נחשבת כד' אמות (ראה שו"ע אדה"ז או"ח סוסשצ"ו. וש"ג).
(3) ראה גם שיחת ש"פ שמות, מבה"ח שבט תשכ"ג ס"ח (תורת מנחם – התוועדיות חל"ו ע' 9). וש"ג.
(4) שיחת יו"ד שבט תשי"א ס"ט (תורת מנחם – התוועדיות ח"ב ע' 215). וש"ג.
(5) סוטה פ"א ה"ח.
(6) ס' שופטים רמז ע"א.
(7) ראה תורת מנחם – התוועדיות חנ"ט ע' 60 הערה 18.
(8) ס' שופטים טז, לא.
(9) ראה גם מכתב ר"ח שבט שנה זו בהערה ד"ה עשרים שנה (אג"ק חכ"ו ע' רעח).
(10) שם יג, ה.
(11) אסתר ח, יז.
(12) ר"פ שופטים.
(13) שם, יז, ח.
(14) תצא כה, א.
(15) סנהדרין כד, א.
(16) איכה ג, ו.

1 כמארוז"ל¹⁷ "שמעתא בעיא צילותא", אבל כשנמצאים בגלות בבל, תחת עול המלכות ושרי', לא יכול
 2 להיות המצב ד"צילותא" לאמיתתו, ובמילא יש חסרון בלימוד התורה,
 3 — וכפי שמצינו בנוגע לפורים, שחברי הסנהדרין אמרו לאחשוורוש "מיום שחרב בית המקדש וגלינו
 4 מארצנו", "מטולטלין אנו", "ניטלה עצה ממנו ואין אנו יודעין לדון כו"¹⁸. ואע"פ שזה הי' רק "אמתלא"
 5 ("אן אויסרייד"), הרי לא יתכן שהסנהדרין, שכל ענינם הוא לפסוק דינים ע"פ תורת אמת, יאמרו דבר
 6 שהוא היפך האמת —
 7 ורק בארץ ישראל, שאין מצב של גלות, יכולה להיות דעה צלולה לגמרי, ואז יכול להיות לימוד
 8 התורה לאמיתתו.
 9 ועפ"ז מובן בנוגע לשמשון, שאפשר לומר "וישפוט את ישראל" גם עשרים שנה לאחר מותו, כיון
 10 שהיו פלשתים יראים ממנו — כי, ענין המשפט "בין דם לבין דין לדין גו'", תלוי בלימוד התורה,
 11 שהרי "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"¹⁹, "לאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא"²⁰, ומובן, שכאשר
 12 פלשתים היו יראים ממנו, אזי היו יכולים הסנהדרין לעסוק בלימוד התורה מתוך דעה צלולה, ובמילא
 13 נעשה המשפט דבני כדבעי.
 14 ועד"ז דובר ביו"ד שבט הראשון, בשנת תשי"א, שכן הוא גם בנוגע לכ"ק מו"ח אדמו"ר — שגם
 15 עשרים שנה לאחר הסתלקותו הרי זה נחשב ששפט את ישראל, כמו בחיים חיותו בעלמא דין.
 16 ג. והנה, מ"ש בתורה בנוגע לשמשון הו"ע של הוראה [שהרי תורה מלשון הוראה]²¹, ובפרט בנוגע
 17 לנביאים, כדברי הגמרא²² "הרבה נביאים עמדו להם לישראל כפלים מיוצאי מצרים, אלא נבואה
 18 שהוצרכה לדורות (ללמוד .. הוראה) נכתבה, ושלא הוצרכה לדורות לא נכתבה", ומזה מובן גם בנוגע
 19 לכל חלקי התורה שהם הוראה לדורות], שכן הוא גם אצל כל נשיאי ישראל.
 20 ויומתק יותר ע"פ דברי הגמרא²³ בנוגע ל"שמשון", ש"על שמו של הקב"ה נקרא, שנאמר²⁴ כי שמש
 21 ומגן הוי' אלקים וגו'":
 22 ידוע מ"ש רבינו הזקן [שיום ההילולא שלו, כ"ד טבת, הי' בערב שבת] בשער היחוד והאמונה²⁵ על
 23 הפסוק "כי שמש ומגן הוי' אלקים", "פי' מגן הוא נרתק לשמש להגן .. וכמו שהנרתק מגין בעד השמש
 24 כך שם אלקים מגין לשם הוי' ב"ה".
 25 והיינו, ש"שמש הוי'" הוא למעלה מה"מגן" דשם אלקים — שהרי ענינו של שם אלקים הוא שעל
 26 ידו היתה בריאת העולם, כמ"ש²⁶ "בראשית ברא אלקים", "אלקים" דייקא, לשון רבים²⁷, ובגימטריא
 27 "הטבע"²⁸, וכדאיתא בספרים²⁹ בנוגע לשם "טבע" [והרי השם מורה על מהות הדבר הנקרא בשם זה,
 28 כפי שמבאר רבינו הזקן בשער היחוד והאמונה³⁰] שהוא מלשון "טבעו בארץ שערי"³¹, כמו טביעה בים,
 29 שהדבר ישנו במציאות, אלא שאינו נראה, כיון שהמים מכסים עליו, ורואים רק את המים, וזהו
 30 ש"אלקים" בגימטריא "הטבע", שאע"פ שיש אלקות בעולם, הרי זה באופן שהאלקות הוא בהעלם ואינו
 31 נראה בגלוי, כך, שבגלוי לעיני בשר ("וואָס עס וואָרפט זיך אין די אויגן") נראה רק הנברא, ולא הבורא,
 32 כיון ששם אלקים מסתיר על האלקות כפי שהוא בגלוי בשם הוי', ורואים רק את ענין האלקות כפי שבא
 33 בטבע.

(26) בראשית א, א.

(27) ראה גם פרש"י וירא כ, יג. וישלח לה, ז.

(28) פרדס שייב פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו ד"ה והמרגיל

(קכא, ב). של"ה פט, א. קפט, א. שח, ב. שו"ת חכ"צ סי"ח. תניא

שעהייה"א רפ"ו.

(29) ראה גם תורת מנחם — התועדויות חכ"א ע' 77. חכ"ה

ס"ע 73. חל"ב ע' 19. חמ"ח ריש ע' 226. ח"נ ע' 149. וש"נ.

(30) פ"א.

(31) איכה ב, ט.

(17) מגילה כח, ב. וש"נ.

(18) ראה שם יב, ב. אסת"ר פ"ד, א.

(19) קידושין מ, ב. וש"נ.

(20) יומא כו, א.

(21) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית (בשם

הרד"ק). זח"ג נג, ב.

(22) מגילה יד, א (ובפרש"י).

(23) סוטה יו"ד, א.

(24) תהלים פד, יב.

(25) רפ"ד.

- 1 [וע"ד מ"ש בפרשתנו³² (ונתבאר בתו"א³³) "זה שמי לעלם", "חסר וי"ו, העלימהו, שלא יקרא
2 ככתבו"³⁴, וכמארז"ל³⁵ "לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב אני ביו"ד ה"א ונקרא אני באל"ף דל"ת"].
- 3 אמנם, שם הוי' – "שמש הוי'" – הוא למעלה³⁶ משם אלקים, ולמעלה מכל השמות שאינם נמחקים
4 (אפילו כפי שהם במדריגתן הכי נעלית), להיותו שם המפורש, שם המיוחד ושם העצם³⁷.
- 5 וזהו ענינו של שמשון, ש"על שמו של הקב"ה נקרא" – שלמרות ההעלם וההסתור שבעולם, "זה שמי
6 לעלם", נקרא שמשון על שמו של הקב"ה, "שמש הוי'", ובאופן שכולם רואים זאת בגלוי, אפילו עמי
7 הארץ, שלכן היו יראים ממנו.
- 8 והרי ענין זה הוא אצל כל נשיאי ישראל, וכפי שראו בגלוי אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר, שאע"פ שבמשך
9 כל שנותיו בחיים חיותו בעלמא דין, מתחלת נשיאותו, הי' במעמד ומצב של תוקף הגלות דמצרים
10 שבדורנו (לא כמו אצל שאר הנשיאים, שהיו אצלם זמני מנוחה וזמני גלות), אעפ"כ, לא התפעל מהעלם
11 והסתור הגלות כו', ועד כדי כך, שגם עשרים שנה לאחר הסתלקותו ישנו הענין שפלשתיים יראים ממנו,
12 וישנו הענין ד"שפט את ישראל".
- 13 ולהעיר, שאין הכוונה שלאחרי עשרים שנה מתבטלים ח"ו ענינים אלו, כי אם, שבנוגע לעשרים שנה
14 הראשונות יש צורך להדגיש ולהבהיר זאת, דכיון שיש מקום לסברא שלאחרי ש"ויקם מלך חדש" (כלשון
15 הכתוב בפרשתנו³⁸) נעשה סדר חדש, לכן צריך להדגיש שגם אז נמשך הענין ד"שפט את ישראל", אבל
16 בודאי שענין זה נמשך גם לאחר עשרים שנה, ואדרבה, ביתר שאת וביתר עוז³⁹.
- 17 ד. וההוראה מזה:
- 18 כשבאים לזמן שבו ימלאו עשרים שנה, צריך כל אחד לערוך חשבון צדק בנפשו בנוגע לכל משך
19 עשרים השנים, אם הנהגתו היתה כדבעי, כפי שדרש בעל ההילולא, ואם אכן הי' ירא ממנו, כמו שהי'
20 בחיים חיותו בעלמא דין.
- 21 – בנוגע לפלשתיים, הרי בודאי שהיו יראים ממנו, אבל בנוגע לבנ"י, שאצלם ישנו ענין הבחירה,
22 צריך להבטיח ("באָוואָרענען") שאכן יראים ממנו כמו שהי' בחיים חיותו בעלמא דין. –
- 23 ומובן, שעשיית החשבון עתה היא באופן של חשבון צדק ביתר שאת וביתר עוז, שהרי הכל מודים
24 שעכשיו לא שייך שיהי' אצל בעל ההילולא ענין של לחץ או פיתוי וריצוי כו' (כפי שהיו יכולים לחשוב
25 בנוגע לזמן שלפנ"ז), כיון שנמצא בעולם האמת!
- 26 ואע"פ שידוע שהי' תנאי קודם למעשה שענין הנשיאות יהי' בחדס וברחמים⁴⁰, וא"כ, יכולים לחשוב
27 שגם החשבון יכול להיות באופן כזה – הנה ענין זה הוא רק לאחר שכל אחד עושה כל התלוי בו, ואז
28 ישלמו, יתקנו ויכפרו את כל הענינים שאינו יכול לפעול בעצמו, מצד סיבות שאינם תלויים בו, באופן
29 של חסד ורחמים.
- 30 וע"י חשבון הנפש ניתוסף גם ענין התשובה, ועי"ז נעשה עילוי בכללות העבודה – שתמורת זה שעד
31 עתה היו כל הענינים במדידה והגבלה, בכחות מדודים ומוגבלים, ובאופן שכל דבר דורש משך זמן, הנה
32 מצד ענין התשובה נעשים כל הענינים באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, ו"בשעתא חדא וברגעא חדא"⁴¹.
- 33 וכהפס"ד בגמרא במסכת קידושין⁴² שהמקדש את האשה "על מנת שאני צדיק", כיון ש"הרהר
34 תשובה", אזי מקודשת, ועד"ז בנוגע לבנ"י שנקראים "אשה" להקב"ה, שכאשר ישנו הרהור תשובה,
35 נעשית כנס"י מקודשת להקב"ה.

פרס שי"ט בתחלתו. עיקרים מ"ב פכ"ח.

(32) ג, טו.

(33) פרשתנו נב, ג ואילך.

(38) א, ח.

(39) ראה גם שיחת מוצש"ק פ' בא, יו"ד שבט ס"ל ואילך

(34) פרש"י עה"פ.

(תורת מנחם – התוועדויות חנ"ט ע' 121 ואילך).

(35) פסחים נ, א. וש"נ.

(40) ראה תורת מנחם – התוועדויות חנ"ב ס"ע 59. וש"נ.

(36) הן למעלייתא והן לגריעותא.

(41) זח"א קכט, סע"א.

(37) סוטה לח, א. סנהדרין ס, א. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו

(42) מט, ב.

ה"ב. הל' ע"ז פ"ב ה"ז ובכס"מ שם. מו"נ ח"א פס"א ואילך.

[ולהעיר, שבענין הקידושין למטה ה"ה ספק מקודשת, כיון שהאשה אינה יודעת (וגם אצל האיש המקדש יכול להיות ספק) האם אכן הרהר תשובה; אבל בנוגע לקידושין שבין כנס"י להקב"ה הרי זה באופן שכנס"י היא מקודשת בודאי, כיון שהתשובה היא באופן ש"יעיד עליו יודע תעלומות כו" (כלשון הרמב"ם⁴³), וצריכים רק שלאח"ז תומשך התשובה במעשה בפועל].

וע"י ענין התשובה נעשה מ"ש במדרש⁴⁴ על הפסוק⁴⁵ "ואלה שמות בני ישראל וגו'", "ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין" – שיוצאים מגלות מצרים עם אותם השמות הקדושים שהיו להם בבואם למצרים (מבית יצחק ויעקב), כיון שלא התפעלו מחשכת הגלות, והיציאה ממצרים היא "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"⁴⁶, ו"כספם וזהבם אתם"⁴⁷, עד ש"לא תשאר פרסה"⁴⁸, ולא עוד אלא "ונצלחתם את מצרים"⁴⁹ – בחדס וברחמים, בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

ה. בהמשך להאמור לעיל (ס"א) שנוסף לכך ששבת מברכים שבט כולל את כל ימי החודש, הנה מה שנוגע בעיקר אלינו הוא יום ההילולא דעשירי בשבט – ישנו ענין נוסף בשנה זו, שערב שבת ("מעלי שבתא") ה' כ"ד טבת, יום ההילולא של רבינו הזקן, מייסד תורת חסידות חב"ד (שממלא מקומו⁵⁰ הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר), כמסופר בהקדמה לשו"ע של רבינו הזקן (מהרבנים בני הגאון המחבר, שביניהם גם אדמו"ר האמצעי), ש"יצתה נשמתו בטהרה, אחר כמה נוראות ונפלאות שנראה ממנו ז"ל באותן הימים שלפני הסתלקותו, לא פסק פומי' מגירסא עד יום מנוחתו, ואחר שהתפלל תפלת ערבית והבדלה בחונן הדעת בדעה צלולה ומיושבת .. במוצאי שבת כ"ד טבת⁵¹ .. בחד קטירא איתקטר בי' בקוב"ה .. בשמחה ובטוב לבב".

ובהתאם לכך, יש להתעכב על דברי רבינו הזקן באגה"ק⁵² בנוגע לענין ההסתלקות, ש"חיי הצדיק אינם חיים בשריים, כי אם חיים רוחניים, שהם אמונה יראה ואהבה", ולכן, גם לאחר ההסתלקות יכולים להמשיך ולקבל מהצדיק, ואדרבה, באופן נעלה יותר מכמו בחיים חיותו בעלמא דין, כי, "בהיות הצדיק חי על פני האדמה היו שלשה מדות אלו בתוך כלי ולבוש .. בגופו", אשר, עם היותו גוף קדוש, ישנה עדיין הגבלת הגוף, ואילו לאחר פטירתו מתבטלת הגבלת הגוף, ולכן יכולים לקבל ממנו יותר ממה שקיבלו ממנו בחייו.

ומזה מובן, שכן הוא גם בנוגע לרבינו הזקן בעצמו:

ובהקדם המדובר פעם⁵³ אודות פירוש המשנה⁵⁴ "ליתן דין וחשבון", אף שלכאורה הסדר הוא שתחילה צ"ל "חשבון", ואח"כ "דין" – שיש לבאר זאת ע"פ תורת הבעש"ט⁵⁵ בדברי המשנה⁵⁶ "נפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו", שמאמר זה מלמדנו שאין דנין את האדם אלא "מדעתו", היינו, ששואלים אותו: מה דינו של מי שעושה כך וכך, ולאחר שפוסק את הדין מדעתו, הרי זה נעשה פס"ד גם בנוגע לעצמו, שלא מדעתו. וזהו גם "דין וחשבון", שתחילה ישנו הדין שפוסק בעצמו על דבר זה, ואח"כ בא ה"חשבון" בנוגע אליו.

אלא מלאין", עד כמה שהכלי יכול להכיל בתוכו.
(51) להעיר, שע"פ החשבון לא יכולה להיות הקביעות דכ"ד טבת בשבת, כי אם, במוצאי שבת (כבשנת ההסתלקות), או בערב שבת (כבשנה זו).
(52) ביאור לסד"ך (קמו, ב).
(53) ראה תורת מנחם – התוועדויות חמ"ו ע' 20 ואילך.
וש"נ.

(54) אבות רפ"ג.
(55) ראה כש"ט בהוספות סק"ב ואילך. וש"נ.
(56) שם מט"ז.

(43) ה' תשובה פ"ב ה"ב.

(44) ויק"ר פל"ב, ה.

(45) ריש פרשתנו.

(46) בא יו"ד, ט.

(47) ישע"י ס, ט.

(48) בא שם, כו.

(49) פרשתנו ג, כב.

(50) וכמדובר כמ"פ (ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חב"ב ע' 72. וש"נ) אודות התואר "ממלא מקום" (שנמצא בגמרא במסכת כתובות (קג, ב) ובכ"מ) שהוא ממלא את כל המקום של קודמו, ע"ד לשון הגמרא (ובחים פח, א) "כלי שרת אין מקדשין

- 1 וכיון ש"ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא"⁵⁷, מצינו ענין זה (לא רק ברמז, אלא) בסיפור מפורש
 2 בתנ"ך⁵⁸ – שנתן הנביא (שדבר ה' הי' בפיו ומלתו על לשונו⁵⁹) בא בשליחותו של הקב"ה לדוד, וסיפר
 3 לו הסיפור ע"ד כבשת הרש, וכאשר דוד פסק את דינו, אמר לו נתן הנביא: "אתה האיש וגו'".
 4 ואם הדברים אמורים בנוגע להיפך הטוב, הרי עאכ"כ שכן הוא בצד הטוב, שהרי "מרובה מדה טובה
 5 כו"⁶⁰.
 6 ועד"ז בנוגע לעניננו, שהפס"ד של רבינו הזקן הוא גם בנוגע אליו (ועד"ז בנוגע לכל שאר הצדיקים,
 7 וכן בנוגע לכ"ק מו"ח אדמו"ר) – שגם לאחר ההסתלקות יכולים לקבל ממנו כו'.
 8 ו. וזהו גם המענה לאלו ששואלים: כיון שכבר עברו ריבוי שנים לאחר ההסתלקות, מה נוגע הלהט
 9 והרעש ("דער קאך און דער טומל") בנוגע לקיום רצונו ולימוד תורתו – כי, גם לאחר ההסתלקות יכולים
 10 ולכן צריכים לקבל ממנו, ע"י קיום רצונו ולימוד תורתו, כיון שהכניסו את עצמותם בתורתם, כמו הקב"ה
 11 (שהרי "צדיקים דומין לבוראן"⁶¹) שהכניס את עצמותו בתורה, כמאמר "אנא נפשי כתבית יהבית"⁶².
 12 וכללות הענין בזה – כפי שמצינו בנוגע למשה רבינו (שהסיפור אודותיו מתחיל בפרשת שמות)
 13 ש"מה להלן עומד ומשמש, אף כאן עומד ומשמש"⁶³, שגם לאחר הסתלקותו ה"ה משפיע ומלמד זכות
 14 על בני כו'.
 15 וזוהי גם הנתנת כח לכאו"א מישראל בעבודתו – כלשון הרבנים בני הגאון המחבר בהקדמה לשו"ע
 16 "ששאל שאל אותו ה' לנו לפקוח עינים עוורות בעקבות משיחא", ובפשטות – שלא להתפעל מכל עניני
 17 העולם, וגם בנוגע לעצמו – שיהי' אצלו הענין ד"אמר מלכא ("מאן מלכי רבנן"⁶⁴) עקר טורא"⁶⁵, בנוגע
 18 ליציה"ר ש"נדמה להם כהר"⁶⁶, ועד שיהי' במעמד ומצב ד"בחר רישא גופא אזיל"⁶⁷, ולבוא להעילוי
 19 ד"בחד קטירא איתקטר", בהיותו נשמה בגוף בעוה"ז, באופן ש"עולמך תראה בחיך"⁶⁸.
 20 ועד שבאים להגילוי דשם הוי', שעז"נ⁶⁹ "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב גו'", אבל "שמי הוי'
 21 לא נודעתי להם", "לכן אמור לבני ישראל אני הוי'", ובהמשך לזה – "והוצאתי אתכם גו' והצלתי גו'
 22 וגאלתי גו' ולקחתי גו'", ד' לשונות של גאולה⁷⁰, ועד – "והבאתי גו'".
 23 וכל זה נמשך בטוב הנראה והנגלה, החל מלימוד התורה, "אין טוב אלא תורה, שנאמר⁷¹ כי לקח
 24 טוב נתתי לכם תורתי גו'"⁷², וע"י לימוד התורה בהרחבה נמשך גם טוב כפשוטו בנוגע לבני חיי ומזוני
 25 רויחי, והרחבה זו נעשית הכנה למרחב האמיתי – "ענני במרחב" (ע"י "מן המיצר")⁷³ – שיהי' בביאת
 26 משיח צדקנו, ובשמחה וטוב לבב.

* * *

27
 28 ז. מאמר (כעין שיחה) ד"ה הבאים ישרש יעקב גו'.

* * *

- 30 ח. נהוג ללמוד פירוש רש"י על פסוק בפרשת השבוע, שהוא פשוטו של מקרא, ובפרט ע"פ המבואר
 31 בשו"ע⁷⁴ בנוגע לקריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, שפירוש רש"י הוא כמו תרגום. ואע"פ שמצינו

(66) סוכה נב, א.
 (67) עירובין מא, א. וראה סוטה מה, ב.
 (68) ברכות יז, סע"א.
 (69) ר"פ וארא.
 (70) שמו"ר עה"פ (פ"ו, ד).
 (71) משלי ד, ב.
 (72) אבות פ"ו מ"ג.
 (73) תהלים קיח, ה.
 (74) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרפ"ה ס"ב. וש"נ.

(57) ראה תענית ט, א ובפרש"י. תוס' ישנים יומא לח, ב. זח"ג.
 רכא, א. זו"ח קה, א.
 (58) שמואל"ב יב, א ואילך.
 (59) ע"פ שמואל"ב כג, ב.
 (60) יומא עו, א. וש"נ.
 (61) ב"ר פס"ז, ח. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.
 (62) שבת קה, א (לגירסת הע"י).
 (63) סוטה יג, סע"ב.
 (64) ראה גיטין סב, סע"א. זח"ג רנג, ב (ברע"מ).
 (65) ראה ב"ב ג, ב.

- בשל"ה⁷⁵ שבפירוש רש"י יש "ענינים מופלאים", ובלשון רבותינו נשיאינו: "יינה של תורה"⁷⁶, שהו"ע¹
 רזין דאורייתא, מ"מ, עיקר ענינו של פירוש רש"י הוא – כדברי רש"י בעצמו⁷⁷: "אני לא באתי אלא
 לפשוטו של מקרא", וכמובן גם מזה שרש"י כתב את פירושו עבור "בן חמש למקרא", שלא הגיע עדיין
 ל"בן עשר למשנה" ו"בן חמש עשרה לגמרא"⁷⁸, הרי בודאי שפירושו הוא ע"ד הפשט, אלא שלאחרי
 לימוד הפשט יכולים למצוא בפירוש רש"י גם ענינים מופלאים ו"יינה של תורה".⁵
- ובכן: בהמשך להמדובר לעיל (במאמר⁷⁹) שע"י הקדמת גלות מצרים – "הבאים מצרימה"⁴⁵, "הבאים
 ישרש יעקב"⁸⁰ – נעשה ענין הגאולה, "יציץ ופרח ישראל"⁸⁰, שענינה הוא בנין ביהמ"ק ("בנה בניתי
 בית זבול לך"⁸¹) ומלכות בית דוד ("ודוד עבדי נשיא להם לעולם"⁸²), וכמ"ש הרמב"ם⁸³ בנוגע לגאולה
 העתידה: "עמוד מלך מבית דוד .. ובנה מקדש במקומו" – נתעכב על פירוש רש"י שבו נזכר הענין
 ד"בתי כהונה ולוי' ומלכות".
- ט. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק⁸⁴ "ויעש להם בתים", "בתי כהונה ולוי' ומלכות שקרויין בתים,
 הבתים (כלשון הכתוב⁸⁵, ולא כבדפוסים שלפנינו: "ויבן") את בית ה' ואת בית המלך, כהונה ולוי'
 מיוכבד, ומלכות ממרים, כדאיתא במס' סוטה",
- שאין כוונת רש"י להוכיח ש"בית" פירושו גם משפחה (שהרי כבר נאמר בהתחלת הפרשה: "איש
 וביתו באו"), אלא כוונתו להוכיח שאפשר לפרש "בתים" סתם על "בתי כהונה ולוי' ומלכות" (אבל אין
 לפרש בתים כפשוטו, שהרי לא נאמר "ויבן");
- השקו"ט בנוגע ל"כהונה", אם קאי רק על משה, ולא על אהרן, שנולד לפני ש"תחיין⁸⁶ את הילדים"⁸⁷;
 טעם הציון למסכת סוטה, והטעם שלא נתפרש שהשכר הוא שזכתה לבן שנתן את התורה לישראל,
 כי, השכר ד"בתי כהונה ולוי' ומלכות" הוא עד סוף כל הדורות, ושכר זה הוא מדה כנגד מדה⁸⁸ להעמדת
 עם ישראל עד סוף כל הדורות –
- הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס⁸⁹ בלקו"ש חכ"א בתחלתו.

* * *

- (75) במס' שבועות שלו (קפא, א).
 (76) סה"ש תרצ"ו ע' 137. תרצ"ז ע' 197 (נעתק ב"היום יום"
 כט שבט).
 (77) בראשית ג, ח. ועוד.
 (78) אבות ספ"ה.
 (79) תורת מנחם – התועודיות חנ"ט ע' 3 ואילך.
 (80) ישע"י כז, ו.
 (81) מלכים"א ח, יג.
 (82) יחזקאל לז, כה.
 (83) הל' מלכים ספי"א.
 (84) פרשתנו א, כא.
 (85) מלכים"א ט, יו"ד.
 (86) פרשתנו א, יז.
 (87) שהרי* תיכף אחרי שצוה פרעה למילדות "אם בן הוא
- והמתן אותו" (שם, טז), פרש עמרם מאשתו – כפי שמפרש רש"י
 על הפסוק "ויקח את בת לוי" (שם ב, א), "פרוש הי' ממנה מפני
 גזרת פרעה", ומיד לאח"ז נולד משה, כפי שפירש רש"י (שם, ג)
 ש"מנו לה המצריים מיום שהחזירה והיא ילדתו (למשה) לששה
 חדשים", ועכ"ל, שאהרן – שהי' גדול ממושה ג' שנים – נולד
 לפני המאורע ש"תחיין (המילדות) את הילדים".
 (88) וכמ"ש בהמשך הפרשה (ד, כב"כג): "כה אמר ה' בני
 בכורי ישראל .. שלח את בני .. ותמאן לשלחו הנה אנכי הורג
 את בנך בכורך". ועד"ז בפרשת וארא (ז, כח ובפרש"י): "ויעלו
 ובאו בביתך .. (ואח"כ) בבית עבדיך", "הוא התחיל בעצה
 תחילה .. וממנו התחילה הפורענות" – שזהו תוכן הענין ד"מדה
 כנגד מדה".
 (89) בשילוב שיחת ש"פ וארא שנה זו.

(*) אבל אין להוכיח זאת מפירוש רש"י (שם, טז) ש"פרעה זו מרים" (כהדעה שהמילדות היו אשה ובתה, יוכבד ומרים, ולא כלה וחמותה, יוכבד
 ואלישבע), ואם נאמר שעדיין לא נולד אהרן, נצטרך לומר, שמרים, שהיתה גדולה מאהרן ב' שנים (ראה שמו"ר פ"א, יג ובמתי"כ שם), היתה אז
 רק בת ב' שנים, ולכאורה לא יתכן שבגיל כזה היתה כבר "פרעה ומדברת והוגה לולד כו" – שהרי במאורע דאליעזר היתה רבקה בת ג' שנים
 בלבד (כמבואר החשבון בפרש"י על הפסוק (תולדות כה, כ) "ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקומו את רבקה", שכאשר יצחק הי' בן ל"ז שנה
 נולדה רבקה, "המתין לה עד שתהא ראוי לביאה ג' שנים ונשא"). וכבר אז היתה יוצאת אל הבאר לשאוב מים, וגם שאבה לכל עשרה וגמלים,
 ועכ"ל, שסדר ההנהגה בדורות הראשונים הי' באופן אחר, כך, שגם בגיל צעיר ביותר היו יכולים לעשות דברים כאלו.

- 1 י. נהוג גם ללמוד ענין באגרת התשובה, ובפרט בעמדנו ביום הש"ק שלאחרי כ"ד טבת⁹⁰:
- 2 בביאור העלי' והיחוד שנעשה בנפש (לאחרי ש"רוח עברה ותטהרם") – אומר רבינו הזקן⁹¹ הלשון:
- 3 "לשוב עד הוי' ב"ה ממש ולעלות מעלה מעלה למקורה ולדבקה בו ית' ביחוד נפלא, כמו שהיתה מיוחדת
- 4 בו ית' בתכלית היחוד בטרם שנפחה ברוח פיו ית' לירד למטה כו'", והיינו, שהיחוד הוא (לא במדריגה
- 5 שלמעלה מ"רוח פיו", אלא) במדריגה ד"רוח פיו" כפי שנמשך כבר ממקורו ונעשה מציאות, והמעלה
- 6 היא שזהו "בטרם שנפחה", וכפי שמדגיש בנוגע למשל באדם – "בטרם שיוצא הרוח מפיו".
- 7 ואינו מובן:
- 8 היחוד ב"רוח פיו" כפי שנעשה כבר מציאות (אלא שעדיין לא יצא מפיו) הוא לכאורה שלא בערך
- 9 כלל להיחוד ב"רוח פיו" כפי שנמצא במקורו.
- 10 וכמובן מהמבואר באריכות בח"א⁹², שכאשר אותיות הדיבור נמצאות במקורן – במחשבה, ולמעלה
- 11 יותר, בחמדה ותשוקה שבלב, ו(למעלה יותר) בחכמה ושכל שבמוח – הרי הם "מיוחדות בתכלית היחוד".
- 12 משא"כ לאחרי שהאותיות נמשכו כבר משרשם ונעשו מציאות, הנה אפילו בהיותן עדיין בהאדם החושב
- 13 והמדבר (לפני שיצאו לחוץ), אינם "בתכלית היחוד" כמו בהיותן כלולים בשרשם ומקורם.
- 14 וא"כ אינו מובן מ"ש באגה"ת ש"תכלית היחוד" שנעשה ע"י התשובה הוא רק כפי שהנשמה היא
- 15 "בטרם שנפחה כו' לירד למטה"?
- 16 יא. והביאור בזה:
- 17 לעיל מיני' מבואר שהטעם לכך ש"י"ג מדות הרחמים מנקים כל הפגמים" הוא בגלל היותם נמשכים
- 18 "מרצון העליון ב"ה הנרמז בקוצו של יו"ד" שלמעלה מאותיות שם הוי'.
- 19 וצריך להבין: גם המצוות הם בחי' רצון (וכידוע ההפרש בין תורה למצוות, שתורה היא חכמתו של
- 20 הקב"ה, ומצוות הם רצונו של הקב"ה), ובכלל – שניהם (תומ"צ) נמשכים מרצה⁹³ ע"י. וא"כ, איך יש
- 21 ביכולת י"ג מדה"ר שנמשכים מרצון העליון לנקות את הפגמים שנעשו ע"י שעוברים על רצונו ית' –
- 22 הרי המדריגה שמנקה את הפגמים צריכה להיות למעלה מהמדריגה שבה מגיעים הפגמים?
- 23 והביאור בזה, שברצון (העליון) גופא יש כמה מדריגות, והרצון שממנו נמשכים י"ג מדה"ר הוא
- 24 למעלה מהרצון של המצוות. וזהו שמדגיש רבינו הזקן בהלשון "הנמשכות מרצון העליון ב"ה כו' שלמעלה
- 25 מעלה כו'".
- 26 והענין הוא, כמבואר בסה"מ תקס"ב ד"ה להבין שרשן של הדברים הנ"ל⁹⁴, שרצון הוא צמצום
- 27 העצמות, ובמדריגת הרצון כפי שנמשך כבר "להיות כך", שם מגיע ענין הכירורים, אבל ישנו "מהות
- 28 כח הרצון" שלא נמשך עדיין "לרצות הטוב ולשנוא הרע", ומצדו אין מדידות כלל, ויכול "לרצות במה
- 29 שלא רצה מקודם".
- 30 וזהו הביאור שתשובה מנקה כל הפגמים – כי, מצוות נמשכים מהרצון כפי שכבר בא בהמשכה,
- 31 וכיון שברצון זה נקבע ("אויסגעשטעלט") כבר "לרצות הטוב ולשנוא הרע", הרי הרע מנגד כו'; משא"כ
- 32 תשובה מגעת ב"כח הרצון העצמי שמתאחד עם העצמות קודם שירצה", ששם "נשתנו ב' ההפכים", ולכן
- 33 יכולים לשנות מרע לטוב.
- 34 וזהו גם הטעם שתשובה מועילה דוקא בעוה"ז, ולא בעוה"ב, כיון שדוקא בעוה"ז מאיר "כח הרצון
- 35 העצמי" שעל ידו יכולים לשנות מרע לטוב⁹⁵.
- 36 יב. וענין זה מבאר רבינו הזקן במ"ש "בטרם שנפחה ברוח פיו כו'":

(93) כדלעיל ח"א פ"מ בהג"ה. ובכ"מ.

(94) ע' קכח"ט.

(95) ראה עד"ז לקו"ת פנחס עה, סע"ג ואילך. דרמ"צ מ, א.

קמב, א ואילך. ובכ"מ.

(90) מכאן עד סוסי"ב – נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא

(קאָרף) ח"ב ע' רב ואילך.

(91) אגה"ת פ"ח.

(92) פ"כ-כא.

הפירוש ד"ויפח באפיו נשמת חיים ומאן דנפח מתוכי נפח"96 הוא, שהכח על ירידת הנשמה למטה
להתלבש בגוף – "ויפח באפיו" – הוא מתוכיותו ופנימיותו. כי, מצד ריחוק הערך שבין נשמת האדם
לגוף האדם [שהריחוק ביניהם הוא יותר מאשר הריחוק שבין הנפש והגוף שבשאר הנבראים (כמבואר
בארוכה בתו"א ד"ה להבין הטעם⁹⁷), ולכן, עיקר הענין דכח המפליא לעשות שמקשר רוחניות בגשמיות⁹⁸
הוא בחיבור של נשמת וגוף האדם דוקא⁹⁹], יש צורך בכח נעלה ביותר לחבר אותם. וזהו הענין ד"ויפח"
– מתוכיותו ופנימיותו¹⁰⁰.

ומזה מובן, שכאשר "רוח פיו" נמצא כבר בדרגא שעומד לבוא באופן של נפיחה "לירד למטה
ולהתלבש בגוף האדם" – אז דוקא נתגלה בו הכח העצמי (שיכול לחבר נשמה וגוף), שאין בו לפנ"ז,
קודם שנפח כו'.

לפעמים מבואר¹⁰¹ שעיקר כח הנופח מתגלה בנשמה בהיותה כבר למטה בגוף. אבל, בהיותה למטה
בגוף הרי זה באופן שהגוף ונה"ב מעלימים ומסתירים כו', ואילו כאשר הנשמה היא "בטרם שנפחה ברוח
פיו ית" (אבל במצב ותנועה ששייכת כבר לבוא באופן של נפיחה), אזי ישנם ב' המעלות: מציאותו של
הכח העצמי, ובאופן שהכח העצמי הוא בגילוי (כיון שעדיין אין ההעלם וההסתר של הגוף ונה"ב).
ולכן מדגיש רבינו הזקן שהענין ד"לדבקה בו ית' ביחוד נפלא" (שע"י התשובה) הוא "כמו שהיתה
מיוחדת .. בטרם שנפחה כו'" – כיון שדוקא בדרגא זו ישנו גילוי כח העצמי, שפועל לנקות כל הפגמים,
כנ"ל.

* * *

יג. ה"יינה של תורה" שבפירוש רש"י – ההוראה בנוגע לגודל העילוי של העמדת בתי ישראל, שיש
בהם ענין הכהונה ולוי' ומלכות¹⁰² (כהונה – שכהן עובד בביהמ"ק, ואסור לו להיטמא כו' – פרישות
והבדלה מעניני העולם, דביקות והתחברות לאלקות; לוי' – שיוצא לפעול גם על יהודי שנמצא מחוץ
לירושלים וא"י, ועד לדרגא של בית הקברות¹⁰³, היפך החיים¹⁰⁴ – להחיותו כו'¹⁰⁵; ומלכות¹⁰⁶ – לפעול
בכל העולם כולו את המלוכה והממשלה¹⁰⁷ של הקב"ה) – נכלל בשיחה המוגהת הנ"ל (ס"ט).
(וסיים:) והעיקר – שע"ז פועלים ביאת משה ודוד, גואל ראשון הוא גואל אחרון¹⁰⁸, "עד כי יבוא
שילה"109 – ביאת משיח צדקנו, בחסד וברחמים, ובטוב הנראה והנגלה.
[טרם צאתו (וכן לאחר תפלת מנחה) התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ואני אבטח בך"].

(103) אלא שהכוונה בזה היא – לעשותו "בית החיים".

(104) כמאדו"ל "מאן דנפיל מדרג" איקרי מית" (נסמן באג"ק
ח"ב ס"ע ד), ועי"ז שמעלים אותו, פועלים בו ענין החיות, ועד
למעמד ומצב כמו בצדיקים ש"גדולים במיתתן יותר מבחייהם" (גם
חולין ז, ב), שלכן, "צדיקא דאתפטר אשתכח בכולהו עלמין (גם
בעוה"ז) יתיר מבחיוהי" (כמאמר הזהר (ח"ג עא, ב) שאומרים
ב"מענה לשון").

(105) ולהביא אותו אל "בית ה'", ועד שיהי' באופן ד"את
בית ה'" – הטפל (את הטפל) לבית ה'.

(106) שקשור גם עם ענין הביטול בתכלית, "ונחנו מה", שהרי
המלך "כיון שכרע שוב אינו זוקף" (ברכות לד, ריש ע"ב).

(107) לא רק ממשלה, שהיא בעל-כרחו, אלא גם מלוכה
שהיא ברצון, כמאמר "ומלכותו ברצון קבלו עליהם" (ראה תו"א
שבהערה 97. ובכ"מ).

(108) ראה שמו"ר פ"ב, ד"ו. דב"ר ספ"ט. זח"א רג, א.
שעה"פ ויחי מט, יו"ד. תו"א משפטים עה, ב.

(109) ויחי שם.

(96) לעיל פ"ד.

(97) בראשית ג, ד ואילך.

(98) ראה רמ"א שו"ע או"ח ס"ו ס"א.

(99) ד"ה אחרי מות תרמ"ט בתחלתו (סה"מ תרמ"תר"ן ס"ע
רלג).

(100) ראה סה"מ תקס"ב שם ע' קלא. ובארוכה – ד"ה ויגש
תרס"ח (בהמשך תרס"ו ע' תרמה ואילך). וכל העם תש"ו בסופו
(סה"מ תש"ו ע' 101).

(101) ראה ד"ה ויגש שם.

(102) כמו משה – שאצלו הי' ענין הכהונה והלוי', וגם ענין
המלכות, כמ"ש (ברכה לג, ה) "ויהי בישורון מלך", כפירוש
המדרש (הובא ברמב"ן ע"ה"פ) שקאי על משה*. וכך צריך להיות
בכאור' מישראל (שנקראים "ממלכת כהנים" (יתרו יט, ו)), "כי
כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה, כי הוא
משבעה רועים כו'", וכמו שנאמר לכל אחד מישראל "מה הי'
אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה גו'" (עקב יו"ד, יב), שיראה
היא "מילתא זוטרת" (ברכות לג, ב. וש"נ), כיון ש"לגבי משה
מילתא זוטרת" היא" (תניא רפמ"ב).

(*) וגם לפי פירוש רש"י שקאי על הקב"ה – הרי מצד הביטול דמשה באופן ד"ונחנו מה" (בשלח טז, דח), מובן, שב"יינה של תורה" קאי "ויור
בישורון מלך" גם על משה, כמו על הקב"ה.

בס"ד. שיחת מוצש"ק פ' בא, יו"ד שבט, ה'תש"ל.

- 24 ...כד. דובר לעיל (ס"ו) אודות דברי בעל ההלולא בהנוגע להס"ת, שיש בכחו לפעול כתיבת וסיום
25 הס"ת בעצמו, אלא שרצונו לזכות את כל ישראל, שתהי' הס"ת של כאו"א מישראל ושל כלל ישראל –
26 שזהו סדר ההנהגה ד"טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל"153, כמ"ש בנוגע ליוסף154, ש"הוא גו'
27 המשביר לכל עם הארץ"155, והרי "שמא מילתא הוא"156.
- 28 ובכן: סדר זה הי' אצל בעל ההלולא בנוגע לכל הענינים, גם בנוגע לענינים שפעל מתוך מס"נ –
29 שע"ז שפעל התחלת הענין [ש"כל התחלות קשות"157 אפילו בענינים של מס"נ, ועאכו"כ כשיש צורך
30 להשתמש במס"נ עבור שאר הענינים], סלל את הדרך לפנינו [באופן ש"חליינו הוא נשא .. והוא מחולל
31 מפשעינו", כמבואר בארוכה בנבואת ישע"158], שמכאן ולהבא נוכל להמשיך בענינים שהתחיל, מתוך
32 הרחבה ומתוך הרווחה, ולעסוק בהם גם מתוך מס"נ, אבל באופן שיוצאים י"ח במסירת הרצון, ללא צורך
33 במס"נ כפשוטו, כיון שנמצאים במעמד ומצב של רווחה והרחבה, ללא רדיפות וגזירות, ואדרבה: הקב"ה
34 עשה שתהי' העבודה קלה יותר, שכן, על כל צעד ושעל ("וואו נאָר מ'גיט זיך אַ קער"), על כל ענין
35 ופרט בנוגע ליהדות, תורה ומצוות, הפצת התורה והפצת היהדות, הנה מיד "חכם יתקרי" ו"רבי יתקרי".
- 36 כה. ובהקדמה – שגם עתה, שהעבודה היא קלה יותר, כיון שרואה מתן שכרה בצדה ש"חכם יתקרי"
37 ו"רבי יתקרי", עדיין יש צורך במסירת הרצון:
- 38 כיון שהיצה"ר רואה שלא נותנים לו לעבוד ... נפל על "המצאה", שיש אפשרות ש"חכם יתקרי" ו"רבי
39 יתקרי" גם עבור ענינים הפכיים מתומ"צ, ואדרבה: עבור הענינים ההפכיים "חכם יתקרי" במספר גדול
40 יותר של "עיתונים" מאשר עבור עניני יהדות, ועד"ז "רבי יתקרי" (והוסיף בבת"שחוק: או כפי שנקרא
41 "ראב"י", או כפי שנכתב בשפת המדינה בשני ב"ת"ן...) – אם לא "רב" מצד הקדושה, יהי' זה באופן
42 ד"יש לי רב"159 שאמר אחי יעקב...
- 43 ולכן יש צורך שיהי' לו עכ"פ התוקף להבטיח שהענין ד"חכם יתקרי" ו"רבי יתקרי" יהי' אצלו רק
44 בעניני קדושה;
- 45 מוותרים לו ("מ'גיט אים נאָך") למלא רצון נפש הבהמית ונפש הטבעית ש"חכם יתקרי" ו"רבי
46 יתקרי", אבל עליו להשתמש בזה רק בעניני קדושה, ולהסתפק ב"שלא לשמה" שבעסק התומ"צ, כדברי
47 הגמרא160 ש"יעסוק אדם בתורה ומצוות אע"פ שלא לשמה" [ובהקדמת תיבת "לעולם יעסוק כו' שלא
48 לשמה"], היינו, שיתחיל לעסוק בזה כדי לקבל את התוארים "חכם" ו"רבי", ואח"כ יקבל שכר – אף
49 שאינו מצפה לזה כלל... – ש"מתוך שלא לשמה בא לשמה".
- 50 וכפירוש החסידות161 בדיוק הלשון "מתוך שלא לשמה" – ש"שלא לשמה" של יהודי יש לו "תוך"
51 (פנימיות), וה"תוך" של ה"שלא לשמה" הוא – "לשמה".
- 52 – אינו-יהודי, כש"תוהה על הראשונות", אזי מתחרט על כל הענין; אבל יהודי, גם כש"תוהה על
53 הראשונות", נשאר בידו הענין שעשה בפועל, ומצד הפנימיות, הרי גם ב"שלא לשמה" ישנו ה"תוך"
54 ד"לשמה".

(153) משלי כב, ט. וראה נדרים לח, א.

(154) זח"ג קל, ב.

(155) מקץ מב, ו.

(156) ראה ברכות ז, ב. יומא פג, ב. זהר ח"א ו, סע"א. ח"ב

קעט, סע"ב. ועוד. וראה גם אג"ק ח"א ס"ע רפח ואילך. לקו"ש

ח"ו ס"ע 35 ואילך. וש"נ.

(157) מכילתא ופרש"י יתרו יט, ה.

(158) נג, ד"ה. וראה גם תורת מנחם – התוועדות חנ"א ס"ע

132. וש"נ.

(159) וישלח לג, ט.

(160) פסחים נ, ב. וש"נ.

(161) ראה לקו"ש ח"ב ע' 50 ואילך. וש"נ.

- וכידוע פס"ד הרמב"ם¹⁶² בנוגע להלכה למעשה, שאפילו יהודי כזה שגם ע"י הכח של "בית-דין" של ישראל, "שופטים ושוטרים", אי אפשר לפעול עליו ענין ע"פ תורה, ועד שיש צורך בכפי' ע"י עכו"ם – הנה בתוכו (בפנימיותו) רצונו לקיים רצון הבורא.
- וכיון ש"שלא לשמה" יש בו "תוך", וה"תוך" הוא "לשמה" – הרי מובן, ש"מתוך שלא לשמה בא לשמה", היינו, שהענין ד"לשמה" יהי' לא רק בה"תוך" של ה"שלא לשמה", אלא יבוא בגילוי.
- ולכן אמרו "לעולם יעסוק אדם בתומ"צ אע"פ שלא לשמה": לכל-הפחות תהי' עבודתך באופן שישנה חיצוניות העשי', ומצד פנימיות הרצון הרי זה נחשב ע"פ דין שזהו "רצונו", כאילו עושה זאת בפנימיות ותוכיות נפשו. והיינו, לפי שהעבודה "שלא לשמה" היא קלה יותר, כיון שישנו "מתן שכרה בצדה" בענינים צדיים, שאינם עניני תומ"צ.
- אבל גם בשביל זה יש צורך ב"מסירת הרצון" – ה"תנועה" ו"הזזה" הראשונה, לזוז ממקומו ולרצות לגשת לענין של יהדות והפצת היהדות, לענין של תורה והפצת התורה ומצוותי', עי"ז שלרגע קטן בהתחלה בלבד ימסור את רצונו ויביט לצד ימין – "לב חכם לימינו"¹⁶³, ואז יתחיל לעסוק בתומ"צ עכ"פ שלא לשמה (שהרי חיים אנו בתקופה שבה יכולים לפעול באופן כזה בהצלחה גדולה); וכיון שהקב"ה רוצה שיהודי יהי' בשלימות, כביכול כמו השלימות של הקב"ה – ישנה גם ההבטחה "שמתוך שלא לשמה בא לשמה".
- כו. ובכן: זו היתה דרכו של בעל ההילולא בכל פעולותיו – שבזמנו ובמקומו לא היתה דרך אחרת לעסוק בהם אלא ע"י מס"נ בפועל – ש"נתן מלחמו לדל": "לחם" זה שעליו התייגע ע"י חרישה וזריעה, וכל שאר ל"ט מלאכות ד"סידורא דפת"¹⁶⁴, עד שנעשה "פת" ו"לחם" – נותנו ל"דל" כפי שהוא באופן של "לחם", ללא צורך בחרישה וזריעה וכל "סידורא דפת", שיהי' אצלו מן המוכן; אבל עדיין צריך הלה ליטול את הלחם, לברך עליו ולאכול, וזאת, לא יכול משהו אחר לעשות עבורו.
- וליתר דיוק – יש כאן דבר פלא: אפילו הברכה – יכול משהו אחר לברך עבורו ולהוציאו י"ח, אבל בנוגע לאכילה – אומרת התורה שלא שייך שמישהו אחר יאכל והוא יהי' שבע... הוא בעצמו צריך לכל-הפחות לאכול!...
- עושים עבורו את כל הענינים: נותנים לו לחם מוכן, וגם מברכים עבורו, אבל האכילה בפועל – עליו לעשות בעצמו.
- ועד"ז בנוגע לאכילה רוחנית – "לכו לחמו בלחמי"¹⁶⁵, שני עניני "לחם", תושב"כ ותושבע"פ, או נגלה דתורה ופנימיות התורה¹⁶⁶, ולאח"ז גם קיום המצוות, שהרי "גדול לימוד שמביא לידי מעשה"⁹³.
- וכאמור, העיקר היא האכילה בפועל, ואפילו לא הברכה, "ברכו בתורה תחילה"¹⁶⁷, וכן ברכת המצוות – שהרי איתא בספרי¹⁶⁸ שהמאבד סלע ומצאה עני ועל ידה החי' נפשו ונפשות בני ביתו, קיים מצות צדקה, ובמקרה זה בודאי לא ברך ברכת המצוות... לא אמר "לשם יחוד", ולא טבל תחילה במקוה... ולא זו בלבד שזוהי מצוה שנעשית שלא לשמה, אלא אדרבה: הוא מצטער שאיבד את הסלע, ואעפ"כ, כיון שהי' המעשה בפועל – עי"ז שהקב"ה הזמין בהשגחה פרטית את מציאת הסלע לעני שזקוק לכך – הרי זה נחשב לו למצות צדקה, ש"שקולה כנגד כל המצוות"¹⁶⁹.
- וזוהי ההוראה הכללית בנוגע למעשה בפועל מהנהגת בעל ההילולא באופן ש"נתן מלחמו לדל" – שצריך להמשיך בזה ע"י ההליכה בדרכיו ובאורחותיו אשר הורנו באופן ד"נצח סלה ועד".
- וכל זה – מתוך ידיעה שקרב זמן קץ גלותנו, וכפתגם הידוע של בעל ההילולא¹⁷⁰, שנשאר לסיים

(167) נדרים פא, א. וש"נ.

(168) תצא כד, יט.

(169) ב"ב ט, א. וראה תניא פל"ז (מח, ב).

(170) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"נ ס"ע 184. וש"נ.

(162) ה' גירושין ספ"ב.

(163) קהלת יו"ד, ב.

(164) שבת עד, רע"ב.

(165) משלי ט, ה.

(166) ראה בהנסמן בלקו"ש חל"ב ע' 137.

1 "פכים קטנים", ולאח"ז הולכים לקבל פני משיח צדקנו, "ותלמודו בידו" 171 – "לחמו בלחמי", תושב"כ
 2 ותושבע"פ, נגלה דתורה ופנימיות התורה – תורת החסידות, באופן ד"יפוצו מעינותיך חוצה", שעי"ז
 3 "קאתי מר" דא מלכא משיחא 172, בחסד וברחמים, ובטוב הנראה והנגלה,
 4 והולכים לקבל פניו "על צבאותם" (כמ"ש בפרשת השבוע 173), ולא רק "צבאותם" סתם, אלא כפי
 5 שנעשים "צבאות הוי" 174, צבא ישראל, "בנערינו ובזקנינו גוי" בבנינו ובבנותינו בצאננו ובבקרנו 175,
 6 והולכים קוממיות לארצנו, ובאופן שאף א' לא ישאר בגלות, כפי שהי' ביצי"מ, שכל בני"י יצאו משם,
 7 "וינצלו את מצרים" 176, שלקחו עמהם את כל ניצוצות קדושה, וכן תהי' לנו בעגלא דידן ובקרוב ממש,
 8 ובחסד וברחמים, ו"שמחת עולם על ראשם" 177.

* * *

10 כז. הענינים האמורים לעיל הם בנוגע לפעולתו של בעל ההילולא, ובנוגע לנתינת כח שיוכלו
 11 להתנהג בדרכיו, במשך חיים חיותו בעלמא דין; ונוסף לזה, ישנו גם המעמד ומצב שלאחרי ההסתלקות,
 12 שאודותיו מדבר רבינו הזקן באגרת הקודש סימן ז"ך וביאורו.

13 ובהקדמה – שבודאי לא עזב צאן מרעיתו ח"ו, אלא ממשיך למלא תפקידו ושליחותו, כדברי הגמרא
 14 במסכת סוטה 178, בנוגע לרועה נאמן הראשון של ישראל: "מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד
 15 ומשמש" (במרום 179), והיינו, שאפילו לאחר ההסתלקותו עומד משה ומשמש להגן על ישראל,

16 ולא רק על צדיקים גמורים, חסידים גדולים, או אפילו על בינונים, אלא כמובן מהמשך דברי
 17 הגמרא 178: "ויקבור אותו .. מול בית פעור 180 .. מפני מה נקבר משה אצל בית פעור, כדי לכפר על
 18 מעשה פעור", וכמבואר בתוס', ש"בכל שנה ושנה .. באותו פרק (שחטאו ישראל) בית פעור עולה
 19 למעלה כדי לקטרג ולהזכיר עון, וכשהוא רואה קברו של משה חוזר ושוקע, שמה רבינו שקעו כו",
 20 והיינו, שאפילו כשמדובר אודות אלו שהיתה להם שייכות ל"פעור" [ע"ז בזוי', שאין לה מקום אפילו
 21 בשכלו של גוי, כמסופר בגמרא 181 אודות גוי' שהיתה יכולה להבין את כל עניני ע"ז, מלבד הע"ז של
 22 "בעל פעור"], ובאופן שעדיין "לא הטהרנו ממנו" 182 – עומד משה ומשמש במרום להגן גם עליהם, שלא
 23 זו בלבד שלא יזיק להם, אלא שיהי' "חוזר ושוקע".

24 ועאכו"כ עתה, כמבואר בספרים 183 שקליפת ע"ז בטלה לפני זמן רב, ולכן בטלו גם כל שאר הענינים
 25 הקשורים בזה (ורק בגלל שישנה מציאות העולם בכל הפרטים, יש באיזו פינה נדחת גם קליפה זו),
 26 ועיקר הברורים הם בשאר הענינים, כך, שהעבודה היא בנקל יותר – הרי בודאי ש"עומד ומשמש
 27 במרום", להמשיך כל טוב למטה מעשרה טפחים, עד לכל טוב גשמי.

28 ולכל לראש – מתחיל כל ענין מהתורה, ש"היא חיינו ואורך ימינו" – לא רק חיים בעוה"ב, אלא
 29 חיים כפשוטם, כמובן מהמענה של ר"ע על השאלה היתכן שמעמיד את עצמו בסכנה ועוסק בתורה
 30 בניגוד לגזירת המלכות: "משל .. לשועל שהי' מהלך על גב הנהר וראה דגים .. ומה במקום חיותנו
 31 אנו מתיראין, במקום מיתתנו עאכו"כ, אף אנחנו, עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה שכתוב בה כי
 32 הוא חייך ואורך ימך כך, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה עאכו"כ" 184, שמזה מובן, שהתורה נותנת חיים
 33 גשמיים (אלא שלאח"ז צ"ל גם ה"קמח" שבא ע"י התורה – "אם אין תורה אין קמח" 185).

בתחלתה (ד"ה דע כי כל).

180 ברכה לר, ו.

181 סנהדרין סד, א.

182 יהושע כב, יז.

183 ראה לקר"ת ואתחנן ד, סע"ג ואילך. ה, סע"ד ואילך.

ובכ"מ.

184 ברכות סא, ב.

185 אבות פ"ג מי"ז.

171 פסחים נ, א. וש"נ.

172 אגה"ק דהבעש"ט (כש"ט בתחלתו. ובכ"מ).

173 בא יב, נא.

174 שם, מא.

175 שם יו"ד, ט.

176 שם יב, לו.

177 ישעי' לה, יו"ד. נא, יא.

178 יג, סע"ב.

179 זח"א קלג, א. וראה הקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש

ולכן מבאר רבינו הזקן באגרת הקודש האמורה (סימן ז"ך וביאורו), שלאחרי ההסתלקות, יכולים לקבל תורה, הארות והשפעות רוחניות מהצדיק – שחיו אינם חיים בשריים, אלא חיים רוחניים, אמונה יראה ואהבה (ככל פרטי הראיות וההוכחות שמביא על זה) – באופן נעלה יותר מכמו בשעה שהיתה נשמת הצדיק בגופו, שאז היו יכולים לקבל רק ע"י הגוף וההגבלות של נפש ורוח כו', משא"כ לאחר ההסתלקות יכולים לקבל ללא מדידות והגבלות.

כח. ונוסף על הענין האמור שמתחיל מרגע ההסתלקות – ישנו ענין נוסף כעבור עשרים שנה (כדלקמן).

וע"פ האמור כמ"פ¹⁸⁶, שכל ענין בפנימיות ונסתר דתורה, יש לו רמז או אפילו הוראה ברורה בנגלה דתורה – מצינו ענין מיוחד בנוגע לעשרים שנה אצל שמשון, שהי' מהשופטים בישראל (כדלקמן סכ"ט). ובהקדמה – שבין השופטים שהיו המוציאים ומביאים של כל ישראל, כמ"ש¹⁸⁷ "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך", להבדיל "בין דם לדם בין דין לדין גו' דברי ריבות בשעריך"¹⁸⁸ – היו כו"כ דרגות וענינים, אבל ישנו שופט אחד ששמו "שמשון", ואיתא בגמרא במסכת סוטה¹⁸⁹ ש"על שמו של הקב"ה נקרא, שנאמר¹⁹⁰ כי שמש ומגן ה' אלקים".

והענין בזה:

המשמעות של קריאת השם היא – שזהו הענין שכל העולם כולו ראה בו, ולכן נקרא בשם זה. וכיון שנקרא על שמו של הקב"ה, ו"שמא מילתא היא"¹⁹⁶ – הרי מובן שהסיבה לכך היא מפני שענינו הי' להמשיך ולגלות את שמו של הקב"ה בכל מקום.

ובעצם הרי זה תפקידו של כל שופט, אלא, שיש שופטים שכל העולם ראה אצלם מעלות שונות – אדם גדול, מנהיג גדול ושופט גדול, שעושה כל עניני צדק ויושר וכו' (ועל שם זה נקראו בשמות שונים), אבל אין זה באופן שאין דרך אחרת לקרותו בגלוי מלבד "על שמו של הקב"ה"; כדי להגיע למסקנא זו, יש צורך לחשוב ולהתבונן מדוע מתנהג ופוסק באופן כך. וכפי שמצינו אפילו בנוגע לשלמה, עליו נאמר¹⁹¹ "וישב שלמה על כסא הוי'", שע"י המשפט של שתי הנשים, "ראו כי חכמת אלקים בקרבו"¹⁹².

אבל שמשון – "על שמו של הקב"ה נקרא": כל מי שראה אותו, יהודי, או להבדיל פלשתי, קראו "שמשון", על שמו של הקב"ה – "שמש (ומגן) הוי' (אלקים)".

כלומר: הקב"ה נקרא בשם הוי', וגם בשם אלקים. ומזה נמשך בעולם הענין ד"שמש" והענין ד"מגן". ומזה מובן שמעלתו של שמשון שנקרא ע"ש "שמש הוי'" – היא בדוגמת מעלת שם הוי' על שם אלקים:

שם הוי' – הוא שם העצם, שם המיוחד ושם המפורש¹⁹³, משא"כ שם אלקים הוא משבעה שמות שאינם נמחקים¹⁹⁴, אבל לא שם העצם, שם המיוחד ושם המפורש.

וזהו "שמש הוי'" – ששם זה מורה על אלקות בגלוי, שהרי שם הוי' פירושו שהוא "הי' הוה ויהי' כאחד"¹⁹⁵, וגם הוי' מלשון מהוה¹⁹⁶. וכפי שמוסיף רבינו הזקן בשער היחוד והאמונה¹⁹⁶, ש"הי' ד" משמשת על הפעולה שהיא בלשון הוה ותמיד", והיינו, שאין זה ענין שהי' בעבר, אלא בכל רגע ורגע הוא "הי' הוה ויהי' כאחד", ובכל רגע ורגע הוא מהוה מחדש את כל העולמות כולם מאפס ואין המוחלט, כמאמר¹⁹⁷ "המחדש בטובו .. תמיד מעשה בראשית", כמבואר בארוכה בשער היחוד והאמונה.

193) סוטה לח, א. סנהדרין ס, א. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ה"ב. הל' ע"ז פ"ב ה"ז ובכס"מ שם. מו"נ ח"א פס"א ואילך.

פרדס שיי"ט בתחלתו. עיקרים מ"ב פכ"ח.

194) שבועות לה, סע"א. רמב"ם שם.

195) זרז ופרדס שבהערה 133.

196) רפ"ד.

197) נוסח ברכת "יוצר".

186) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ט ריש ע' 55. וש"נ.

187) ר"פ שופטים.

188) שם יז, ח.

189) יו"ד, א.

190) תהלים פד, יב.

191) דברי הימים-א כט, כג.

192) מלכים-א ג, כח.

- 1 אבל שם אלקים, שהוא לשון כח וחזק, ע"ש היותו בעל היכולת ובעל הכחות כולם (כמבואר בטור
2 ושלחן ערוך¹⁹⁸ בנוגע לכוונת נוסח הברכות) – הוא בדוגמת ענין ה"מגן", כיון שאינו שם שמיוחד אך
3 ורק להקב"ה, שהרי מצינו שגם דיינים נקראים בשם "אלקים", כמ"ש¹⁹⁹ "עד האלקים יבוא דבר שניהם",
4 ומה שהקב"ה נקרא אלקים, כמו בפסוק²⁰⁰ "אלקים נצב בעדת א-ל", הרי זה לפי שהוא המקור שממנו
5 באים כל הכחות כו'; וכיון שהקב"ה ברא את העולם באופן ש"מה רבו מעשיך"²⁰¹ ו"מה גדלו מעשיך"²⁰²
6 – לכן שם "אלקים" הוא לשון רבים²⁰³, ע"ש "מה רבו מעשיך".
- 7 ובהתאם לכך הנה גם בהנהגת (בנ"י בכלל ו)השופטים (בפרט), יש אופן הנהגה שהיא בדוגמת "מגן"
8 על השמש, היינו, לא כפי ש"מוציא חמה מנרתקה"²⁰⁴, אלא כפי שהשמש נמצאת בתוך המגן ונרתק;
9 אך מעלתו המיוחדת של שמשון – שנקרא "על שמו של הקב"ה .. שמש .. הוי"ו" – שאצלו הי' הסדר,
10 שגם כאשר ראה אותו פלשתי שהולך ברחוב, ראה את הקב"ה כפי שנקרא "שמש הוי"ו", ללא מגן ונרתק!
11 כט. ובכן, בנוגע לשמשון – איתא בירושלמי²⁰⁵:
- 12 "כתוב אחד אומר וישפוט את ישראל ארבעים שנה"²⁰⁶, וכתוב אחד אומר והוא שפט את ישראל עשרים
13 שנה²⁰⁷ .. מלמד שהיו הפלשתים יראים ממנו כ' שנה לאחר מותו כדרך שהיו יראים ממנו כ' שנה
14 בחייו".
- 15 וכפי שכבר צויין בקיצור בהמכתב²⁰⁸, שכיון שבכתוב נאמר "וישפוט את ישראל", הרי מובן שעיקר
16 ענינו הי' לשפוט ולהנהיג את ישראל, אלא שבשביל זה הוצרך להיות תחילה ביטול עול מלכות – שהיו
17 הפלשתים יראים ממנו. וכיון שיראת הפלשתים ממנו נמשכה כ' שנה לאחר מותו, לכן אפשר לומר
18 "וישפוט את ישראל ארבעים שנה", כיון שע"ז הי' הנהגת בנ"י יכולה להיות ברוחו של שמשון עשרים
19 שנה לאחר מותו, כמו בעשרים שנה ששפט אותם בחייו.
- 20 ל. והנה, כיון שישנו כלל לדינא ש"מעלין בקודש ולא מורדין"²⁰⁹ ח"ו, לא מסתבר בשכל לומר
21 שהענין ד"וישפוט את ישראל" נמשך רק בעשרים שנה ראשונים שלאחרי ההסתלקות, ולא יותר.
- 22 אלא שבנוגע לשמשון אין מקום לשאלה וקושיא מדוע נאמר שענין זה נמשך עשרים שנה – כיון
23 שלאח"ז התחיל זמן של השופט שלאחריו, וכיון ש"אין מלכות נוגעת בחברתה"²¹⁰, הוצרך להיפסק זמן
24 משפטו של שמשון.
- 25 אבל בנדו"ד, שמדובר אודות נשיא בישראל אשר מי יתן לנו תמורתו – הרי מובן שגם לאחר עשרים
26 שנה נמשך הענין, ובעילוי אחר עילוי – "מעלין בקודש".

המשך השיחה נדפס ב'דבר מלכות' לפרשת וארא

(206) ראה תורת מנחם – התוועדיות חנ"ט ע' 60 הערה 18.

וש"נ.

(207) ס' שופטים טז, לא.

(208) דר"ח שבט שנה זו – הערה ד"ה עשרים שנה (אג"ק

חכ"ו ע' רעה).

(209) ברכות כח, א. וש"נ.

(210) שם מח, ב. וש"נ.

(198) אר"ח ס"ה.

(199) משפטים כב, ח.

(200) תהלים פב, א.

(201) שם קד, כד.

(202) שם צב, ו.

(203) ראה גם פרש"י וירא כ, יג. וישלח לה, ז.

(204) נדרים ח, סע"ב. וש"נ.

(205) סוטה פ"א ה"ח.

לקוטי שיחות פרשת שמות כך יא

הרשעים שלא רצו לצאת ממצרים מתו בשלשת ימי אפילה.

ב. והנה בהשקפה ראשונה היה אפשר לומר: מכיון שבפסוק זה, "אם לא ביד חזקה גו' אמלוך עליכם" המכוון לגאולה העתידה, והמדרש לומד ממנו בשייכות ליציאת מצרים - הרי, מאידך, יש ללמוד בענין הכתוב מגאולת מצרים על הגאולה העתידה, היינו שגם ה"יד חזקה" שבגאולה העתידה אינה מיועדת אלא ל"מרוכים"; זאת אומרת, שהבטחתה של התורה "ושבת עד ה' אלקיך גו' ושב ה' אלקיך גו'",¹¹ "שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין"¹² נאמרה בנוגע למרוכים ולכלל ישראל ולא בנוגע ליחידים.

אבל באמת אי אפשר לפרש כן: וכמפורש בפירוש רש"י על הכתוב "ושב ה' אלקיך גו'" שהכוונה בזה לכל אחד ואחד בפרט, ובלשון רש"י: "אוחז בידיו ממש איש איש... תלוקטו לאחד אחד בני ישראל"¹³ - והרי הבטחת הגאולה ואופנה "ושב ה' באה בהמשך וכמסובב מה"סיבה" של הגאולה "ושבת עד ה' אלקיך" "שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן". היינו שגם בזה הוא - כל אחד ואחד בפרט.

וכן כתב אדמו"ר הזקן¹⁴ שכל אחד ואחד מישראל "בודאי סופו לעשות תשובה... כי לא ידח ממנו נדח"¹⁵.

ועל פי זה נכללו בזה גם כל הרשעים, אף אלה שלא ירצו לצאת מהגלות - שגם אותם יעורר הקב"ה בתשובה ויגאל אותם מהגלות, וכמו שמצינו מפורש בכתוב¹⁶: "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדרחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים", שגם אלה ששקעו בגלותם עד שנעשו

א. על הפסוק¹; "ויאמר אלקים אל משה אהיה אשר אהיה" איתא במדרש²: אמר ר' יוחנן אהיה לאשר אהיה ביחידים אבל במרובים על כרחם שלא בטובתם כשהן משוברות שניהן³ מולך אני עליהם שנאמר⁴ חי אני נאום ה' אלקים אם לא ביד חזקה גו' אמלוך עליכם.

ופירושו המפרשים⁵ דברי המדרש: ד"לאשר אהיה" - שמשמעו וזה ש"אהיה" לאלקים אינו (בדרך החלט ובכל אופן) אלא לאשר אהיה, לאלו שאהיה להם (בפועל) לאלקים, בבחירתם ובחפצם, ואם לא ירצו, בידם לפרוק עולו - לא נאמר זה אלא ביחידים: אבל הרבים לא אניחם לפרוק עול שמים כו' שאפילו יחשבו לסור ממני על כרחך אמלוך עליהם. ולכן עם בני ישראל שהיו במצרים, עם היות שהיו ביניהם כמה וכמה רשעים⁶ אף על פי כן מכיון שהם מרובים הקב"ה גואלם⁷

והמובן בזה הוא, דאף שהכתוב "ביד חזקה גו' אמלוך עליכם" קאי על אופן הגאולות שמימי יחזקאל והלאה כולל גם גאולה העתידה⁸, בכל זאת מרומזת בו גם הגאולה דיציאת מצרים, כי גם גאולה זו היתה בזה האופן, שהקב"ה הוציאם ממצרים "ביד חזקה" - בעל כרחם⁹; אולם זה שהקב"ה השתמש, כביכול, ב"יד חזקה" היה רק להכריח את "המרובים" - כלל ישראל - אבל לא בנוגע ליחידים, וכמפורש במדרש¹⁰ שאותם

(1) פרשתנו ג, יד.

(2) שמו"ר פ"ג, י.

(3) אעפ"י שהוא להם שברון רוח וקהיון שנים (מת"כ שם).

(4) יחזקאל כ, לג.

(5) מת"כ. יפ"ת. פירוש מהר"ו.

(6) ראה שמו"ר פ"א, לד"ל. וראה לקמן הערות 26, 27.

(7) ראה גם במדרש (שמו"ר פ"ג, ב): "כך הבטחת את משה בין עושין רצונך בין לא עושין רצונך אתה גואלם". ואף שהמדובר שם הוא במה ש"עתידי" להכאיבני במדבר ואעפ"כ איני נמנע מלגאלם", הרי א"א לומר שבדרשה זו ס"ל כבדרשה הקודמת "אני רואה אותם... מקבלין תורתי... מעשה העגל... מכעיסין אותי בו אעפ"כ איני דנם לפי המעשים העתידיים לעשות אלא לפי הענין דהשתא". כי מכיון שהבטיח "בין עושין רצונך בין לא עושין רצונך אתה גואלם", מאי נפק"מ בזה אם דנם לפי המעשים השתא או לא.

(8) ראה סנהדרין קה, א: א"ר נחמן כו' ובפרש"י שם.

(9) להעיר מפרש"י סוף פרשתנו "ביד חזקה יגרשם מארצו: על כרחם של ישראל יגרשם כו'".

(10) שמו"ר פ"ד, ג. תנחומא וראה יד פרש"י בא י, כב. וראה מכילתא ר"פ בשלח.

(11) נצבים ל, ב"ג.

(12) רמב"ם הלכות תשובה פ"ז ה"ה.

(13) וראה בארוכה לקו"ש ח"ט שיחא א' לפ' נצבים.

(14) הל' ת"ת פ"ד ה"ג, תניא ספ"ט.

(15) וראה בארוכה בהמובא ב"תשובות וביאורים" סי' ח' שו"ס כל אחד מישראל יזכה לחיי עוה"ב (תתח"מ), גם אותם שנאמר עליהם (סנה"צ, א) "ואילו שאין להם חלק כו'" גם הם, נשמתם שהיא "נצר מטעי" תקום לתחי' (בגוף אחר).

(16) ישעי כז, יג.

קרויים בנים" (ולכן) "להחליפם באומה אחרת איני יכול" ²⁵ וכיון שכן, מדוע לא נגאלו כל בני ישראל ביציאת מצרים?

(ב) בגלות מצרים היו כמה סוגים של רשעים ²⁶, ואפילו עובדי עבודה זרה ²⁷, עד שגם ביציאתם ממצרים "פסל מיכה עובר עמהם" ²⁸ ובכל זאת זכו לגאולת מצרים - ולמה לא נגאלו אלו שלא רצו לצאת ממצרים.

ד. ויובן זה בהקדים לבאר ענין כפרת יום הכיפורים - שדעת רבי ²⁹ היא ש"על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום כיפור מכפר" ³⁰, אמנם "מודה רבי בכרת דיומא" ³¹ (כשעובר על האיסור של עינוי ומלאכה דיום כיפור עצמו) ³² שאין יום הכיפורים מכפר על זה, ולכאורה גם בזה יש לתמוה: מכיון ש"על כל עבירות שבתורה יום כיפור מכפר", היינו גם על עבירות חמורות ³³ - למה אינו מכפר "בכרת דיומא"? ³⁴

(25) ואף שבקדושין שם מביא ע"ז פסוקים הנאמרים לאחר מ"ת, כן אין להקשות שבמאמרז"ל הנ"ל מדובר בעם ישראל בכללותו "להחליפם באומה אחרת איני יכול", ולא בנוגע לפרט של בניי,

כי מכיון שבהיותם במצרים כבר נקראו בנים והתקשרות ואהבה זו של אב לבנו (- שאינה תלוי בדבר), הוא דבר שבטבע הבריאה, וכנראה גם כאב ובן למטה*, הרי בטבע אין שינוי - בין קודם מ"ת לכמו שהוא לאחר מ"ת, וגם מובן שכאז"א הוא בן להקב"ה (וראה תניא פ"א ורפ"ב: דלכל איש ישראל אחד צדיק ואחד רשע יש שתי נשמות כו' ונפש השנית בישראל היא כו' כדכתיב בני כו') והתקשרות זו היא גם בנוגע ליחיד.

(26) ראה זח"ב קע, ב. וראה שמור"ר פ"א, ל. תנחומא פרשתנו י. פירש"י ב, יד.

(27) זהר שם, מכילתא שמות יד, כח. ילקוט ראובני שמות יד, כז. שמור"ר פמ"ג ח. תנחומא תשא יד.

ואין לומר לפי שהיו - מרובים - כי הרי ישראל (גם בהיותם במצרים) "הן מאמינים בני מאמינים" (שבת צז, א).

(28) ראה סנהדרין קג, ב (ל"א של רש"י). תנחומא שם (עיין עץ יוסף שם). שמור"ר פכ"ו, א. וש"נ

(29) יומא פה, ב. וש"נ.

(30) מלבד פורק עול ומגלה פנים בתורה ומיפר ברית בכשר שיש ע"ז לימוד מיוחד שאין יו"כ מכפר בלא תשובה (שבועות יג, א. ובפרש"י שם).

(31) שבועות שם.

(32) פירש"י שם.

(33) ראה משנה יצא שם. ובגמרא שם פו, רע"א.

1 "אובדים" ו"נדחים", ואין להם הרצון לצאת
2 מהגלות - גם הם ¹⁷ יתעוררו בתשובה ועד שיבואו
3 "והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים".

4 וכמדובר כמה פעמים ¹⁸ בפירוש לשון חז"ל ¹⁹
5 בתשובה לשאלת ה"בן רשע" בהגדה של פסח:
6 "אילו היה שם לא היה נגאל" - דלכאורה תמוה:
7 מהו הצורך ומהי התועלת לאמור לרשע ענין שאין
8 לו שייכות לה"סדר" שהוא זכר ליציאת מצרים?
9 והביאור הוא, שאין הכוונה בזה לדחות ²⁰ את ה"בן
10 רשע" מה"סדר" ולהודיעו שהגאולה היא ממנו
11 והלאה, כי אם אדרבה, בתשובה אליו מדגישים
12 שרק "שם (במצרים) לא היה נגאל", אבל בגאולה
13 העתידה, מכיון שהיא לאחר מתן תורה גם הוא
14 עתיד להגאל; במילא ²¹ נתעורר להפעולה הנפלאה
15 דמתן תורה, אשר מאז אמר הקב"ה "אנכי ה'
16 אלקיך", לשון יחיד, נמשך "היו" להיות כחו
17 וחיותו של כל אחד ואחד מבני ישראל ²², ולכן כל
18 בן ישראל, גם רשע כמותו, מובטח הוא שעל ידי
19 כחו זה סופו להגאל.

20 ג. אמנם צריך להבין: א) הטעם שהקב"ה גאל
21 את ישראל ממצרים הוא, כמו שכתוב בפרשתנו ²³:
22 "בני בכורי ישראל ואומר אליך שלח את בני גו",
23 היינו מצד ההתקשרות של "אבינו" ובני ישראל
24 שהם בנים למקום" הרי מובן שכל אחד ואחד מבני
25 ישראל שהיה במצרים גם הפחותים ביותר הרי הם
26 בכלל "בני בכורי ישראל", כי התקשרות של אב
27 ובנו היא טבעית ועצמית שאין בה שינוי וחילוף,
28 וכמאמר חכמינו ז"ל ²⁴ "בין כך ובין כך אתם

(17) ד"ה והי' ביום ההוא כו' תש"ג (סה"מ אידיש ע' 78).
וראה ד"ה הנ"ל בלקו"ת (דרושים לר"ה ס, א).

(18) ראה גם לקו"ש ח"א ע' 252.

(19) מכילתא בא יג, ח. יד (הובא בפרש"י יג, ח. אך שם: "לא היית כדאי להגאל", ועד"ז הוא בירושלמי (פסחים פ"י ה"ד) "לא הי' ראוי להגאל משם לעולם"). והמובא בפנים הוא מהגש"פ.

(20) ראה תו"ת בא יב, כו.

(21) כמבואר בכ"מ שהרשע - בכשרונו הוא שכן ל"חכם", מ"החכמים המה להרע".

(22) ראה לקו"ת ר"פ ראה. ובכ"מ.

(23) ד, ככ"ג.

(24) ראה קדושין לו, א* (שו"ת הרשב"א ח"א סקצ"ד). רות רבה פתיחתא ג וראה במדבר"ר פ"ב, טו. ועוד.

(*) ר"י פליג שם וס"ל דבזמן שאין אתם נוהגים מנהג בנים אין אתם קרויים בנים, אבל (נטפס על המבואר בשו"ת הרשב"א שם ש"אע"ג דר"מ ור"י הלכה כר"י הכא ר"מ קראי קדייק") עיין ספרי (האזינו יב. ה) שמשמע שר"י הודה לדברי ר"מ.

(*) אף שהבן נעשה נפרד מהאב, יתירה מזו הוא בהקב"ה ובניי שהנשמה אינה נפרדת ממנו ית' כלל (ראה לקו"ת ר"ה טב, ד).

ה. אבל עדיין אינו מוכן: הרצון שלא לצאת
מהגלות, כשם שהיה זה בניגוד להתקשרות של
הקב"ה ל"בני בכורי ישראל" בהגאולה שקודם מתן
תורה, כמו כן הוא מנגד גם להתקשרות והיחוד
שנתוסף במתן תורה (ש"אנכי ה' אלוֹקִיךָ": כוחך
וחיותך) המביא לגאולתם העתידה של בני ישראל
– ואם כן על פי הכלל ד"אין קטיגור נעשה סניגור"
איך תהי' גאולה של אלה שלא ירצו לצאת מהגלות
בגאולה העתידה?

וביארור הענין: בחידוש ועילוי ההתקשרות
דהקב"ה ובני ישראל שנתחדש במתן תורה מצינו
שני ענינים; א) בשעת מתן תורה בחר הקב"ה
בישראל, וכדמוכח גם מהלכה בפועל – בשולחן
ערוך אדמו"ר הזקן⁴⁰ "שכשיאמר ובנו בחרת (מכל
עם ולשון) יזכור מתן תורה; ב) בני ישראל נעשו
משועבדים⁴¹ ועבדים לה' וכמאמר רז"ל⁴² און
ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים
הם⁴³ כו'. וכמו שנתבאר בענין מתן תורה
בפרשתנו⁴⁴ "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון
את האלקים על ההר הזה". ושני ענינים אלו
שייכים זה לזה, כדלקמן.

ו. והנה החידוש והיתרון שבהתקשרות על ידי
שבחור בבני ישראל על התקשרותם מצד היותם
בנים למקום⁴⁵ יובן מענין הבחירה באדם למטה:
רואים בחוש דכאשר אדם בוחר באיזה דבר,
רצון זה הוא בתוקף יותר מהרצון הטבעי שיש לו
לאיזה דבר.

והטעם בזה: הטבע של האדם תוכנו הוא -
הגדרים של מציאותו (ומצד טבע זה בא גם אופן
ההגדרה והמדידה שבהן מוגדרים כחותיו, חושיו,
תכונותיו כו'), ולכן כאשר רוצה איזה דבר מצד
הטבע שלו הרי תוקפו של הרצון הוא כפי תוקף
ומדת הטבע שלו⁴⁶.

אמנם ענין הבחירה האמתית היא מצד עצמותו
כמו שהוא למעלה מהגדרים דטבע האדם -

ומבאר בזה הרצובי³⁴: כיון שהחטא הוא
בענינו של יום הכיפור גופא הרי הוא עצמו בגדר
גורם להחטא, אם כן אי אפשר שהגורם להחטא
הוא גם המכפר עליו, דאין קטיגור נעשה סניגור³⁵.
וההסבר בסגנון תורת החסידות³⁶: ביום כיפור
מתגלה בכל אחד ואחד מישראל עצם ההתקשרות
של הנשמה באלקות שלגבי בחי' זו אין תפיסת
מקום לחטא ועון³⁷.

אמנם ב"כרת דיומא" מכיון שהחטא הוא פוגע
ומנגד לגילוי ההתקשרות, הרי שוב אי אפשר
שהתקשרות זו תועיל לכפרת החטא³⁸.

ועל דרך זה הוא בנדון דידן:

ההתעוררות והגילוי מלמעלה להוציא את בני
ישראל ממצרים היה מצד גילוי ההתקשרות של
הקב"ה, "אבינו", לבני ישראל, כנ"ל, ומכיון שזוהי
התקשרות עצמית שאי אפשר להיות בה שינוי, לכן
נגאלו כל ישראל ממצרים גם הרשעים, ד"בין כך
ובין כך בני הם". אמנם אותם הרשעים שמיאנו
לצאת ממצרים (ולהיות עבד לעבדים שזהו היפך
מ'עבדי אתם' ופשיטא שזהו היפך "בני בכורי")
מאחר שבזה התנגדו לגילוי ההתקשרות גופא, לא
יתכן שגילוי זה יפעול בהם ענין הגאולה ממצרים
(וכנ"ל באותיות דנגלה "אין קטיגור נעשה
סניגור")³⁹.

(34) צפע"נ ה' יבום פ"ד ה"כ בסופו.

(35) ועפ"י מיישב מדוע לא מתרצת הגמ' (בשבועות שם) על
הקושיא היכא משכחת לרבי כרת ביה"כ (אם לא נימא ומודה
רבי בכרת דיומא), דמשכחת באחטא ויהי"כ מכפר שמודה רבי
שאינו מכפר (יומא פז, א), אלא ששניהם (בכרת דיומא ואחטא
ויהי"כ מכפר) טעם אחד להם, דאין קטיגור נעשה סניגור.

ועד"ז הוא באחטא ואשוב, שאין מספיקין בידו לעשות
תשובה (יומא פה, ב) "הואיל והתשובה גורמת לו לחטוא"
(אגה"ת פ"א).

(36) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1149 ואילך ובהנסמן שם.

(37) ראה לקו"ש שם שגם רבנן ס"ל שעיצומו של יום מכפר
[וכמ"ש הרמב"ם (הל' תשובה פ"א ח"ג-ד) "ועיצומו של יוה"כ
מכפר" אף שפסק כרבנן (שם ה"ג)]. אלא שס"ל שבכדי להגיע
לכפרת עיצומו של יום (שהיא למעלה מהכפרה שע"י התשובה)
הוא ע"י התשובה.

(38) וי"ל שזהו גם הטעם בג' ענינים הנ"ל שבהערה 30 שאין
יוה"כ עצמו מכפר. ראה רש"י שבועות שם פ"י ג' ענינים אלו.

(39) משא"כ "המרובים" שיצאו בע"כ ממצרים (ראה בתחלת
השיחה) הוא לא אלה שלא רצו לצאת מגלות מצרים (כדמוכח
ממדרז"ל שבהערה 10), כ"א אלה שלא רצו ללכת בהמדבר הגדול
והנורא, וכיו"ב, שבזה אין התנגדות לגילוי ההתקשרות.

(40) ס"י ס' ס"ד. וראה תניא פמ"ט.

(41) ראה פרש"י יתרו כ, ב (ממכילתא).

(42) קדושין כב, ב. הובא בפרש"י משפטים כא, ו. ירושלמי

שם פ"א סה"ב.

(43) בהר כה, נה, וראה ראב"ע שם כה, מב.

(44) ג, יב.

(45) להעיר מפרש"י (ראה יד, ב): "כי עם קדוש אתה -

קדושת עצמך מאבותיך ועוד וכן בחר ה'".

(46) ראה לקמן הערה 60.

מה שנתחדש בהם במ"ת להיותם גם בבחינת
עבדים⁵⁴;

וכמבואר בהמשך תרס"ו⁵⁵ בהפרש שבין
בחינת "בן" ובחינת "עבד" בעבודת ה', דה"בן"
אופן עבודתו הוא כמו טבע בנפשו - דכמו שבטבע
הבן לימשך אחר אביו באהבה רבה ובעבודה תמה
כו', כמו כן הוא בנשמות שנקראות "בנים" שזהו
כמו טבע בנפשם לימשך אליו יתברך בהתלהבות
אהבה רבה ולעבדו וכו', אבל אין זה עבודה מכח
עצמם ובחירתם, ולכן אינה נקראת בשם עבודה
כלל⁵⁶.

מה שאין כן עבודת העבד, שאין זה מצד הטבע
שלו, ואדרבה, העבודה היא היפך הטבע שלו. אלא
שהוא מצד עצמו ובכח עצמו התקשר ונתן את
עצמו אליו לעבדו יתברך, עד שהוא מתבטל בכל
עצם מהותו ואינו מהות ומציאות לעצמו כלל, אלא
שכל מציאותו היא מציאות האדון בלבד⁵⁷.

ז. על פי כל הנ"ל יבואר ההפרש שבין הגאולה
מגלות מצרים, שלא נגאלו בה אלה שלא רצו
לצאת ממצרים - מכיון שהתנגדו לגילוי
ההתקשרות של "אבינו שבשמים" ל"בני בכורי
ישראל" שפעלה היציאה ממצרים (ואין קטיגור
נעשה סניגור) - ובין הגאולה העתידה שבה יגאל

1 [כי הרי אמיתיות ענין הבחירה הוא כשאין
2 טעמים וסיבות להבחירה, היינו שאין לו נטיות
3 המחייבות לבחור את הדבר הנבחר, אלא שבוחר
4 בו בבחירתו החופשית; אבל כאשר בוחר בדבר מצד
5 הטבע (והציוור שלו) ה"ה מוכרח בבחירתו מצד
6 טבעו]⁴⁷;

7 וכדמוכח גם בענין הבחירה עצמו, שהאדם
8 יכול לבחור גם בדבר שהוא היפך זה שטבעו
9 מחייב לחפץ - ולכן הרצון שמצד הבחירה הוא
10 בתוקף יותר להיותו בא מעצמותו⁴⁸.

11 ועל דרך זה הוא כביכול למעלה: רצונו ואהבתו
12 של הקב"ה לבני ישראל מצד היותם "בנים למקום"
13 - "אבינו", הוא כעין כביכול רצון ואהבה של אב
14 לבנו, והיינו התקשרות מצד ציוור ובחינה פרטית⁴⁹,
15 כביכול⁵⁰: מה שאין כן בעת מתן תורה שבחר
16 הקב"ה בישראל, שהבחירה היא מעצם הבחור⁵¹
17 שלמעלה מכל ציוור הנ"ל⁵², והיינו שהרצון
18 וההתקשרות היא מבחי' עצמותו ומהותו יתברך
19 ממש המושלל מכל התוארים⁵³.

20 ועילוי זה פעל גם בהתקשרות דבני ישראל
21 להקב"ה שלאחרי מתן תורה - שתהיה לא רק מצד
22 הטבע והציוור שלהם, כי אם מצד עצמותם - וזהו

(47) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1147, 1309.

(48) ראה רמב"ם הל' תשובה רפ"ה. ובשמונה פרקים פ"ח.
לקו"ת אמור לה, ב.

(49) להעיר מתניא (פ"ב) כמו שהבן נמשך ממוחו האב כך
כביכול נשמת כל איש ישראל נמשכה ממוחשבתו וחכמתו ית' כו'.
ולהעיר ממד"ל (יונת אלם רפ"ב. וראה תוד"ה מקמי - יבמות ג,
א. רש"י כתובות צב, א ד"ה כבעל) ברא (רק) כרעא דאבוה.
ובלקו"ת (ברכה צו, ב): היינו נח"י.

(50) ראה ד"ה כי נער ישראל תרס"ו (ע' תקנ"ג).

(51) להעיר משערי אורה בהקדמה (ב, סע"א ואילך) ב"שרש
מס"נ (שיש לנש"י) על התור"מ על קד"ה"ש" שהיא "לפי שרש
אותיות התורה הוא בעצמות דחכ" תורה הקדומה שהיא כח
חכמתו העצמית ית' ממש שכלולה בעצמותו ממש (שלמעלה
הרבה גם מבחי' כח המוליד לנש"י בדומה לו כו') והא הי' ענין
מס"נ דנש"י בזמן מ"ת כו". ואולי י"ל לפי שגם הרצון בתומ"צ,
"מעשיהן של צדיקים", הוא מצד בחירתו ית' (ראה ב"ר ספ"ב)
- ראה לקו"ש ח"ד ע' 1341 הערה 15. ח"ה ע' 66 הערה 70, 74.
ח"ז ע' 23 ס"ה. ועפ"ז יומתק מה שהבחירה בישראל היתה בעת
מ"ת דוקא.

(52) ראה ד"ה יבחר לנו תש"ג ס"ד. לקו"ש ח"ג ע' 1309 וע'
1341.

(53) ואף שגם אהבת האב לבנו אהבה עצמית היא (ראה ד"ה
על ג' דברים ה"ש"ת ס"ג ובכ"מ) הרי מכיון שהיא אהבה טבעית
הרי אהבה זו היא מצד הטבע שלו ולא מצד עצמותו ממש
ככפנים (וראה לקמן הערה 57, 60).

(54) וזהו מש"א יבחר לנו גו' את גאון יעקב (ולא ישראל),
דישראל הוא בחי' בן ויעקב - עבדי (לקו"ת בלק ע, רע"ג.
ובהנשמך בהערה הבאה. ובכ"מ). וראה גם ד"ה יבחר לנו שם
בסוף הסעיף.

(55) ד"ה ומקנה רב והמאמרים שלאחריו (ע' שח ואילך).

(56) ד"ה ומקנה רב בתחלתו (ע' שח"ט), וע' ש"ט.

(57) וגם זה שלע"ל יתגלה לכ"א מישראל גם בחי' הנח"ר
דבורא (שלמע' משכר המצות נח"ר דנבא - המשך וככה ספ"ב
ורפ"ט) - גילוי העצמות ממש (ראה לקו"ש ח"ה ע' 244 ואילך)
- בעיקר הוא ע"י עבודת העבד פשוט דוקא (כמבואר בהמשך
תרס"ו שם, שיעקר הנח"ר הוא מעבודת עבד פשוט) - כי בעבד
הפשוט להיות שמציאותו היא רק מציאות האדון לבד אין לו
נח"ר של עצמו כלל כ"א "הנח"ר והעונג שלמעלה וזהו עצמו
הנח"ר שלו". (המשך תרס"ו ע' שכו).

ועפ"י המבואר בהמשך שם (ד"ה לך לך (ע' סג) ואילך)
בהפרש דרצון ותענוג, דרצון גם רצון עצמי הוא בבחי' המשכה
והתגלות, משא"כ התענוג הוא בו בעצמותו, י"ל שזהו גם ההפרש
בהתקשרות זו שמצד בחי' בנים, ומה שבחר הקב"ה בישראל,
שהתקשרות נש"י והקב"ה מצד היותם בנים היא מצד בחי' הרצון
(ראה שם ריש ע' ע, וע' עד) שהוא כבר בבחי' המשכה והתגלות
כביכול בעצמותו, ומה שהקב"ה בחר בישראל הוא למע' מבחי'
רצון כ"א מבחי' עצמותו ממש וע"ד שרש ענין התענוג שהוא
בפנימיות עצמותו ממש. אלא שענין הבחירה היא למעלה גם
מבחי' התענוג כי הוא מבחי' עצמותו ממש ש"הוא המתענג.

באלקות⁶⁰; ומה שבחיצינותו אינו רוצה לצאת¹⁹
מהגלות, הרי זה היפך אמיתיות בחירתו העצמית⁶¹.
- ולכן מובן שסוף סוף תתגלה בחירתו²¹
העצמית, שיבחרו ה' לחלקו ולגורלו⁶², גם בגלוי,
"וסוף (כל אחד ואחד מ)ישראל לעשות תשובה
בסוף גלותו ומיד הן נגאלין".²⁴

(משיחת אחרון של פסח תשכ"ח, כ' מנ"א תשל"ב)

כל אחד ואחד מבני ישראל גם אלה שלא ירצו¹
לצאת מהגלות, אף על פי שגם זה לכאורה בניגוד²
להגילוי ד"אנכי ה' אלקיך" שהוא מקור הגאולה³
העתידה, כנ"ל:
היות והתקשרות זו דבני ישראל להקב"ה מצד⁵
היותם "בנים למקום" היא מצד הטבע, לכן היה⁶
אפשר לבן ישראל (במצרים) להתנגד להתקשרות⁷
טבעית זו בכח בחירתו החפשית, מכיון שבאה⁸
מעצמותו (של האדם) שלמעלה מהגדרות הטבע⁹
שלו⁵⁸; ומהאי טעמא לא הועילה ההתקשרות¹⁰
להוציאם ממצרים כנ"ל.¹¹

אמנם לאחר שבחר הקב"ה בבני ישראל בעת¹²
מתן תורה, שהתקשרות זו להיותה מצד הבחירה,¹³
היינו מצד עצמותו ומהותו ממש, פעלה גם כן¹⁴
בבני ישראל להיות התקשרותם להקב"ה מצד¹⁵
עצמותם, ובמילא בכל עצם מהותם ומציאותם -¹⁶
והרי מובן ששוב (בעצם) אי אפשר לו ליהודי לנגד¹⁷
להתקשרות זו⁵⁹, מכיון שבמהותו ועצמותו הוא בוחר¹⁸

(60) עוד זאת: מכיון שרצונו באלקות הוא מצד בחירתו (ולא מצד טבעו וכו'), הרי ע"י בחירה זו נעשה כל מה שהוא היפך מאלקות מושלל ומופרך בתכלית -

כי כאשר שלילת ההיפך היא מצד מציאותו של ההיפך, הרי יש ערך להרע ומדת שלילתו היא כפי מדת "הרע" שבהרע. וגם ברצון עצמי לאיזה דבר, וכמו רצון הטבעי הנ"ל שמבן לאביו, ועד"ז בנשי, הרצון טבעי של ישראל לאלקות - להיותם "בנים למקום", ובמילא - שלילת הרצון דכל מה שהוא היפך מאלקות, הרי מכיון שזהו בדרך הכרח וציוור בו, אשר כן הוא ציוור מציאותו שרוצה הוא באלקות, ואינו רוצה בכל מה שמנגד לאלקות, הרי ישנה תפיסת מקום לה"רע", שהרי מצד ציוור וענינו (של ההיפך), אינו רוצה בו, וא"כ אין הרצון מוחלט בתכלית (גם באלקות), אבל כאשר רצונו הוא מצד בחירתו, הרי חיוב הדבר שרוצה בו ושלילת הדבר שאינו רוצה הם בתכלית. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1341 ובהערה 14, 17 שם.

(61) ראה רמב"ם ספ"ב מהל' גירושין.

(62) ראה רמב"ם סוף הל' שמיטה ויובל.

(58) כי הרי בחירה זו אצל האדם היא מצד זה ש"הן האדם ה' כאחד ממנו" דומה להקב"ה ולכן "אין מי שיעכב על ידו" שאינו מוגדר בשום הגדרות (ראה בהנסמן בהערה 47).
(59) ומה שבנוגע ליהו"כ אפשר לו לנגד להתקשרות זו, זהו רק לפי שעה וע"ז ניתנה לו הבחירה, אבל בנוגע ללעת"ל הרי זהו כל ענין הבחירה שנתחדש לאחר מ"ת, שסו"ס לא ידח ממנו נדח (וראה גם תו"ש - שיחת פורים העת"ר ע' 220) ובהערה 4 שם).

המשך ביאור למס' פסחים ליום שני עמ' ב

לְרִבִּי עֲקִיבָא - מדברי רבנן לענין טעם כעיקר נלמד את דעתו של¹³
רבי עקיבא לענין היתר מצטרף לאיסור, שהרי מ' לא אִמְרִי רַבָּנָן,¹⁴
שהכתוב 'מִשְׁרֵת' בא ליתן - ללמד שטעם כְּעִיקָר באיסורי נזיר,¹⁵
וּמִכָּאן אֵתָּה דִּין לְכָל אִיסוּרִין שֶׁבְּתוֹרָה שגם בהם יהיה טעם כעיקר,¹⁶
אם כן לְרִבִּי עֲקִיבָא נָמִי - גם לרבי עקיבא הסובר ש'מִשְׁרֵת' בא¹⁷
ללמד שְׁהִיתֵּר מִצְטָרֵף לְאִיסוּר באיסורי נזיר, יש לנו לומר שלדעתו¹⁸
מִכָּאן אֵתָּה דִּין לְכָל אִיסוּרִין שֶׁבְּתוֹרָה בּוֹלָה שהיתר מצטרף לאיסור,¹⁹
ומדוע אמר רבי יוחנן שלדעת רבי עקיבא אין היתר מצטרף²⁰
לאיסור בשאר איסורי תורה. מתרצת הגמרא: אִמְרַי לִיהָ רַב אֲשִׁי²¹
לרב אחא בריה דרב אימי, לרבי עקיבא שמעמיד את 'מִשְׁרֵת'²²
שבנזיר להיתר מצטרף לאיסור, אי אפשר ללמוד ממנו לכל²³
התורה שהיתר מצטרף לאיסור,²⁴

נכרים חידוש הוא, סוברים שקְדִירָה בַּת יוֹמָא נָמִי לֹא אִפְשָׁר לֵאמֹר¹
פְּנִימָה פּוֹרְתָא - גם קדירה שבישלו בה באותו היום, אי אפשר²
שהטעם הבלוע בה לא יפגם מעט מחמת טעמו של הכלי, ואף על³
פי כן אסרה התורה גיעולי נכרים, ועל כן חידוש הוא ואין ללמוד⁴
ממנו לשאר איסורים שטעם כעיקר.⁵
נתבאר לעיל שרבי יוחנן שאמר (לעיל מג) שהיתר מצטרף לאיסור⁶
באיסורי נזיר ולא בשאר איסורים שבתורה, אמר כן בדעת רבי⁷
עקיבא. הגמרא מקשה על דברי רבי יוחנן: אִמְרַי לִיהָ רַב אֲהָא בְּרִיה⁸
דְּרַב אֲוִיָּא לְרַב אֲשִׁי, הרי רבי עקיבא אמר רק שבאיסורי נזיר היתר⁹
מצטרף לאיסור, ואילו בשאר איסורים הוא לא דיבר כלל, וכיון¹⁰
שכן קשה למה לא אמר רבי יוחנן שלרבי עקיבא לומדים מאיסורי¹¹
נזיר לשאר איסורים שהיתר מצטרף לאיסור, הלא מְדַרְבֵּנָּן נְשָׁמַע¹²

**בראשית מח, ז – ואני בבאי מפדן מתה עלי¹ רחל
בארץ כנען בדרך בעוד כבדת ארץ לבא אפרתה
ואקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם**

קכט

ביאור דברי הוזהר, "קל ברמה נשמע רחל מבכה על בני
כי איננו", דבזמן הגלות השכינה מסתלק מירושלים "בגין
דבעלה אסתלק מינה ולא אתחבר בהדה"

רבי² שמעון פתח ואמר, (ירמי' לא, טו) קל ברמה
נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה וגו', תא
חזי האי קרא אוקמוה בכמה אתרי, והאי קרא קשיא,
רחל מבכה על בניה, בנהא דרחל יוסף ובנימין הוו ולא
יתיר, ולאה (כלהו) שית שבטין הוו דילה, אמאי בכת
רחל ולא לאה וכו'.

אבל³ רזא דמלה דרחל ולאה תרי עלמין נינהו, חד
עלמא דאתכסיא, וחד עלמא דאתגליא, ועל דא דא
אתקברת ואתחפיאת לגו במערתא ואתכסיאת, ודא
קיימא בפרשת ארחין באתגליא, וכלא כגוונא עלאה,
ובגין כך לא אעיל לה יעקב במערתא, ולא באתר
אחרא, דהא כתיב (שם מח, ז) בעוד כבדת ארץ לבוא
אפרתה, ולא אעיל לה למתא, בגין דהוה ידע דאתרה
הוה באתרא דאתגליא.

תא⁴ חזי, כנסת ישראל הכי אקרי רחל, כמה דאת

(1) ראה לקמן סימן קנח והערה 7, דיוק הלשון מתה עלי רחל.

(2) [תרגום ללה"ק] רבי שמעון פתח ואמר (הקדים לפרש מש"כ) קול
ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בני וגו', תא חזי
האי קרא אוקמוה בכמה אתרי (בא וראה פסוק זה כבר פירשו חז"ל
בכמה מדרשים, אבל) והאי קרא קשיא (פסוק זה קשה, מש"כ) רחל
מבכה על בני (והלא) בנהא דרחל יוסף ובנימין הוו ולא יתיר (בני)
של רחל היו רק יוסף ובנימין ולא יתיר, ולאה שית שבטין הוו דילה
(ולאה ששה שבטים היו בני), אמאי בכת רחל ולא לאה (למה בכתה
רק רחל ולא לאה).

(3) [תרגום ללה"ק] אבל רזא דמלה (אבל סוד פסוק זה הוא) דרחל
ולאה תרי עלמין נינהו (כי רחל ולאה הם סוד ב' עולמות, ומפרש)
חד עלמא דאתכסיא (לאה היא סוד עולם המכוסה, לפי שהיא
עומדת מחזה דז"א ולמעלה, ששם אורות החסדים עדיין מכוסים
– בחי' בינה), וחד עלמא דאתגליא (ורחל היא בחי' מלכות סוד
עולם המגולה), ועל דא, דא אתקברת ואתחפיאת לגו במערתא
ואתכסיאת (ועל כן לאה נקברה ונסתמה בפנים במערה ונתכסתה),
ודא קיימא בפרשת ארחין באתגליא (וקברה של רחל עומד בפרשת
דרכים בגלוי), וכלא כגוונא עלאה (והכל הוא כדוגמת מעלה), ובגין
כך לא אעיל לה יעקב במערתא ולא באתר אחרא (ולפיכך לא הכניס
יעקב את רחל כשמתה במערה ולא במקום אחר), דהא כתיב בעוד
כבדת ארץ לבוא אפרתה (פי' שלא הי' רחוק ממקום ישוב), ולא
אעיל לה למתא (ולא הכניס אותה בעיר), בגין דהוה ידע דאתרה
הוה באתרא דאתגליא (לפי שידע שמקומה הוא במקום גלוי).

(4) [תרגום ללה"ק] תא חזי כנסת ישראל הכי אקרי רחל (בא וראה

אמר (ישעי' נג, ז) וכרחל לפני גוזזיה נאלמה, אמאי
נאלמנה, דכד שלטין שאר עמין, קלא אתפסק מינה
והיא אתאלמת, ודא הוא דכתיב קול ברמה נשמע נהי
בכי תמרורים, קול ברמה נשמע דא ירושלים לעילא,
רחל מבכה על בניה, כל זמנא דישראל אינון בגלותא
איהי מבכה עלייהו, דאיהי אימא דלהון, מאנה להנחם
על בניה, מאי טעמא, כי איננו, כי אינם מבעי לי', אלא
בגין דבעלה דאיהו קול אסתלק מינה, ולא אתחבר
בהדה.

ספר הוזהר חלק ב' דף כט, ע"ב

אלא⁵ בגין דבעלה דאיהו קול אסתלק מינה
ולא אתחבר בהדה.

אסתלק מינה, הוא⁶ תפארת.

ולא אתחבר בהדא, הוא יסוד.

כך נקראת השכינה רחל, כמה דאת אמר וכרחל לפני גוזזי נאלמה
(פי' שהיא בגלות כרחל שאין לה כח להנצל מיד גוזזי שהם השרים
התחתונים, ור"ל כך היא מראה עצמה בחלישות כח ולא ח"ו שיש
להם שליטה עלי', אלא מדת הדין גורמת שבעונותינו אנו לוקים והיא
מצטערת בצרוננו ומראה את עצמה כרחל אילמה, ושואל) אמאי
נאלמה (למה מראה עצמה אילמת ואמר) דכד שלטין שאר עמין קלא
אתפסק מינה והיא אתאלמת (כי כשבעונותינו מושלים שאר עמים
על ישראל אז הקול שהוא הארות ז"א נפסק מלהאיר בשכינה וכיון
שאין לה קול בטל דבורה והיא נאלמה), ודא הוא דכתיב (ועל זה
כתוב) קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים (פירושו) קול ברמה נשמע
(פי' במקום רם), דא ירושלים לעילא (זהו ירושלים של מעלה, שעד
שם נשמע כי) רחל מבכה על בני' (דהיינו) כל זמנא דישראל אינון
בגלותא איהי מבכה עלייהו דאיהי אימא דלהון (כל זמן שישראל
הם בגלות השכינה בוכה עליהם לפי שהיא האם שלהם), מאנה
להנחם על בני', מאי טעמא (למה מאנה להנחם, ואמר) כי איננו
(וקשה) כי אינם מבעי לי' (בלשון רבים אם נאמר על בני ישראל,
ומתרג' אלא (לכן כתוב כי איננו בלשון יחיד) בגין דבעלה דאיהו
קול אסתלק מינה ולא אתחבר בהדה (כי בעלה ז"א שהוא סוד הקול
נסתלק ממנה ולא נתחבר עמה בסוד היחוד).

(5) מבאר כאן:

(1) מהו כפל לשון הוזהר, (1) "בגין דבעלה אסתלק מינה", (2) "ולא
אתחבר בהדה". מהו הב' לשונות?

(2) ומה החילוק בין "אסתלק מינה", ובין "ולא אתחבר בהדה"?

(6) פירוש: ע"ד משל בין איש ואשה יש ג' אופנים: א) נערה שעדיין
לא נישאה, ב) היא כבר נישאה לאיש, אבל אין להם רגש האהבה
כדבעי, ג) בנוסף שהיא נישאה יש גם רגש היחס אהדי באהבה.

הדרגה הא' נק' "רש", הדרגה הב' נק' "דל" (שהחילוק בין אות "ר"
ואות "ד", שבאות ד' יש העוקץ הרומז על בחי' "יסוד" כדלקמן),
והדרגה הג' נק' עשירות, דבנוסף דיש יחוד בחי' "יסוד", יש גם בחי'
"תפארת" – המדות שכלב.

וכן הוא בהקב"ה עם בני', ז"א ומלכות. ראה לקוטי לוי יצחק, הערות
לזהר שמות-דברים עמוד סד.

ע"ש.

ועפ"ז א"ש גם פירוש הפשוט כי איננו שקאי על⁹
בני' ג"כ אתי שפיר, כי בני' יוסף ובנימין¹⁰ הם בחי' יסוד.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד ט

והיינו תפארת הנקרא אח אטתלק נקרא אח⁷
רחוק, ואפילו יסוד גם הוא לא אתחבר בהדה, וע"ד
שנשארה בצורת ר' שגם העוקץ שבהד' אין עמה, ועיין
בהוספות⁸ לתורה אור בדרוש הראשון למגילת אסתר

(7) משלי כו, י. "טוב שכן קרוב מאח רחוק". מאורי אור מערכת אות
שין סעיף מא.

וראה אור התורה פרשת בהעלותך עמוד שצה וז"ל: איתא בלקוטי
הש"ס להאריז"ל שעז"א טובה שכן קרוב מאח רחוק, דשכן קרוב
הוא בחי' היסוד שנמשך לצורך התהוות העולמות וחיותם וקיומם
שכל זה נמשך בכל עת ואינו מסתלק ח"ו אפי' כרגע ואין הפרש בין
זמן הגלות כו' וע"כ נק' שכן קרוב, אבל המדות כשהם בבחי' הגדלות
דכתר עליון נק' אח רחוק דבגלותא אסתלק לעילא כו', ע"ש. וראה
הערה 7, דבזמן הגלות גם בחי' יסוד נחשב כאינו עמו דאינו בגילוי.
ועייג"כ אור התורה נ"ך עמוד רעג.

(8) תורה אור קיח, א וז"ל: ובפרסד שער האותיות הוא שער (כ"ז פ"ג)
בענין ריש מלשון (משלי ל, ח) ריש ועושר אל תתן לי. והנה חילוק
גדול בין דלי"ת לרי"ש, עם היות שרמו שתי האותיות בה אל הדלו"ת
והעוני, אך כי הדלי"ת יש בה עוקץ והעוקץ הזה רמז אל היסוד כדפי'
בפ"ז אבל רי"ש אין בה עוקץ כלל לרמזו אל העניות יותר שאפילו
היסוד אינו עמה אלא היא לבדה עכ"ל. ראה גם לקמן סימן קסג.

ראה תורת מנחם - תפארת לוי יצחק שמות עמוד עז וז"ל: ויש לומר,
שענין זה מרומז בשם "רחל" - ש"רחל (דוקא) מבכה על בני' (יסוד)
מאנה להנחם כי איננו". שראש התיבה היא האות רי"ש*, שמורה על
המעמד ומצב דומן הגלות ("כרחל לפני גוזיו נאלמה"), שבעלה . .
לא אתחבר בהדה", ש"אפילו יסוד גם הוא לא אתחבר בהדה", ע"ד
שנשארה בצורת ר' שגם העוקץ שבהד' (שרומז על היסוד) אין עמה.
ועוד ועיקר, שגם ענין הגאולה שייך לרחל (כדברי הקב"ה לרחל
"מנעי קולך מבכי וגו' ושבו בנים לגבולם") - כי, ענינה של רחל הוא
רגל הרביעי שבמרכבה, וענין זה שייך גם לדוד (ראה זהר ח"א רמח,
ב. ח"ג סב, ב. ובכ"מ), דוד מלכא משיחא, שעל ידו תהי' הגאולה
האמיתית והשלמה שאין אחרי' גלות. ע"ש.

(* להעיר ש"אייר" ר"ת אברהם יצחק יעקב רחל (מא"א א, טד.

ועוד), שהאות רי"ש רומז על רחל. (שם)

(9) דפירוש הפשוט של הפסוק "כי איננו" דבני' של רחל - יוסף
ובנימין - איננו. ומבאר הענין בנפש וברוחניות דיוסף ובנימין שניהם
הם בחי' "יסוד", יוסף בחי' יסוד דדכורא, בנימין בחי' יסוד דנוקבא.
ראה ביאור הערה 9.

(10) ראה לקוטי לוי יצחק אגרות קודש עמוד תטז, דיש ביחוד דכר
ונוקבא ב' בחי' (א) היחוד הראשון שהוא רק לעשותה כלי, כמארו"ל
(סנהדרין כב, ב) אין האשה כורתת ברית לבעלה אלא למי שעשאה
כלי, וזהו בחי' "בנימין" - התשוקה של המקבל להמשיפע, (ב) היחוד
כדי להוליד, שזהו בחי' יוסף - צדיק עליון. ע"ש.

וראה אור התורה פרשת מקץ עמוד 2206 וז"ל: ידוע דבנימין הוא
בחי' צדיק תחתון שהוא בחי' ומדרגת התשוקה שיש בנבראים
להתכלל במקורם א"ס ב"ה ואל אישך תשוקתך כו' שתשוקה זו נק'
צדיק תחתון, פי' התקשרות המקבל אל המשיפע (כמ"ש במ"א ע"פ
ושמתי כדכ"ד).

והנה מבואר בעץ חיים שער ל"ח פ"ח שבחי' בנימין הוא בחי' ההוא
רוחא דשרי בגווה בביאה ראשונה כו'. והענין כי עיקר הכח ויכולת
העלא' מ"ן שהמקבל מעלה מ"ן בבחי' תשוקה נפלאה להתכלל
במקורו הוא מצד השפע שכבר נשפע לו מן המשיפע שנשאר תמיד
רשימו ממנה בהמקבל, ומצד זה יהי' תשוקתו ליכלל בהמשיפע, כי
כל דבר חוזר למקורו ולכן רשימו זו גורמת בו התשוקה כו' ובחי'
שפע ורשימו זה זהו הנק' רוחא דשרי בגווה ונק' צדיק תחתון
שמקורו מבחי' צדיק עליון שהוא בחי' התקשרות המשיפע להמקבל
(כמ"ש במק"מ פרשת ויצא דף קנ"ה ב' הרח"ו דרשר בנימין מבחי'
יוסף כו' ע"ש). וזהו שרש נשמת בנימין הצדיק ע"ש.

המשך ביאור למס' פסחים ליום שני עמ' א

יודעים לאיזו קופה נפלה הסאה של תרומה ולאיזו קופה נפלה
1 הסאה של חולין, מותרין הדגנים שבקופה של חולין לזר, משום
2 שְׁאֵי אִמְרֵי חוֹלִין לְתוֹךְ חוֹלִין נָפְלוּ - הסאה של חולין נפלה
3 לְתוֹךְ חוֹלִין, והסאה של תְּרוּמָה לְתוֹךְ חוֹלִין, וְאִי אִמְרַת שֶׁעַל אֲכִילַת כֹּהֵן שֶׁל אִיסוּר
4 תְּרוּמָה נָפְלָה, וְאִי אִמְרַת שֶׁעַל אֲכִילַת כֹּהֵן שֶׁל אִיסוּר
5 [שֶׁנִּתְעַרַּב בְּהִיתָר] בְּכָדִי אֲכִילַת פָּרֶם חַיִּיב מִדְּאִירֵייתָא, קְשָׁה,
6 אִמְרֵי אֲמֵרִינָן - הַכֵּיצַד מְקִילִים בְּסִפְקֵי תְּרוּמָה דָּגָן שְׁחִיבוּ מִן
7 הַתּוֹרָה וְעוֹנְשׁוּ מִיתָה לּוֹמֵר שְׁאֵי אִמְרֵי חוֹלִין לְתוֹךְ חוֹלִין
8 נָפְלוּ.
9 מִתְרַץ רַב דִּימִי: אֲמַר לִיה, הִנֵּה לְתְּרוּמָה בְּזִמְנָן הָיָה שְׁאִין חִיבוּבָה אִף
10

בדגן אלא מִדְּבָרֵינוּ, ולכן אף שכזית בכדי אכילת פרס מן התורה,
11 בזמן הזה שאין חיוב תרומה אלא מדרבנן, תולים להקל שהסאה
12 של חולין נפלה לקופה של חולין.
13 לעיל (מג) הובאה דרשתו של רבי יוחנן שהיתר מצטרף לאיסור
14 בניזיר ממה שנאמר בו 'מִשְׁרֵת'. הגמרא מקשה שפסוק זה נצרך
15 לדרשה אחרת. מקשה הגמרא: וְכִי הָיָה 'מִשְׁרֵת' הֵנָּה בְּנִזְיֹר לְהָכִי
16 הוּא דְּאֵתָא - לכך הוא בא ללמד שהיתר מצטרף לאיסור באיסורי
17 נזיר, הָיָה מִיָּבֵעִי לִיה לְבִרְתָּנָא - הרי הוא נצרך לדרשה זו ששנינו
18 בברייתא, מִה שֶׁאִמְרַת הַכֹּהֵן בְּעֵינָן הַנִּזְיֹר (במדרש ו' א), וְכָל מִשְׁרֵת
19 עֲנִיבִים לֹא יִשְׁתָּה;
20

א, א – ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו

[תוכן: רמז בפסוקים, לקץ בשנת תקנ"ז (ולהעיר שהוא שנת הדפסת ספר תניא קדישא) – והגאולה לא תהי' ע"י יסורים וחבלי משיח].

א. איתא במדרש שביקש יעקב לגלות הקץ ונסתם ממנו. כבר כתבתי בשם זוהר חדש (פרשת וישב דף לו ע"א¹) בשנת תקנ"ז² (יהי' הקץ ו)ינהיר קוב"ה לישראל, והנה יעקב אבינו ע"ה ביקש לגלות הקץ, על כרחק הקץ של בעתה, דהא הקץ של אחישנה הוא תלוי באם זוכין, אלא רצה לגלות הקץ של בעתה.

והנה אמרו הקדמונים לא זכה בעתה גימט' תק"מ, והוא כמ"ש בזוהר חדש דאחר תק"מ יתער פורקנא ושארי לאנהרא זעיר זעיר עד י"ז שנין, וז"ש ביקש יעקב לגלות הקץ, תיבות לגלות עם הכולל גימט' ע"ת, שהוא קץ של בעתה, ואמר ונסתם, זהו הקץ של תקנ"ז, גימט' ונסתם עם הכולל, דאז מפורש בזוהר חדש דאז אחר י"ז שנין יתער הקב"ה טבאן סגיאין על ישראל, וז"ש ונסתם זהו הקץ.

ויש לרמז במה שאיתא בזוהר חדש פרשת כי תבוא ששלח רשב"י ע"י יונה אשגח ודייק בתוכחה דוכתא בישא

(1) מובא בילקוט משיח וגאולה עה"ת פ' בחוקותי סי' קפא. מבאר שם דיוסף הצדיק ה' נפרד מאביו יעקב כ"ב שנים, ועשרה מהשבטים מכרו אותו, ועשר פעמים כ"ב הוא מאתיים ועשרים (220=20x10). ובפרשת בחוקותי כתוב על גלות האחרון (ויקרא כו, יח) "שבע על טאטאיכם", ושבע פעמים מאתיים ועשרים הוא אלף תק"מ (1440=7x220), וזה יהי' גמר גלות האחרון. ואח"כ מתחיל להתנוצץ ומרומז בפסוק דיוסף ה' בן שבע עשרה שנה בגי' טוב דאז הסתיים החוב דמכירת יוסף. ואלף תק"מ + י"ז הוא ה'תקנ"ז, עיי"ש.

(2) להעיר שבשנה זו נדפס לראשונה ספר תניא קדישא. וראה זהר ח"ג פ' נשא (ברע"מ – קכד, ב), ד"בגין דעתידין לישראל למטעם מאילנא דחיי דאיהו האי ספר הזהר – היינו פנימיות התורה – "פוקן ב' מן גלותא ברחמי כו". ועיין לקוטי שיחות חלק ג ע' 873, הערה 7 דהתגלות תורת החסידות צריך להיות באופן דהפצה דוקא, וז"ל: כדיוק הלי' בתקוני זוהר (ת"ו בסופו) דברי אליהו הנביא מבישר הגאולה מגולתו זה (לרשב"י): כמה ב"נ לתתא יתפרנסון מהאי חיבורא דילך כד אתגלי לתתא בדרא בתרא בסוף יומיא ובגינא וקראתם דרור בארץ גו'. ובכסא מלך שם ביאר והדגיש: בדרא בתרא דוקא קרוב לימות המשיח כו' (אף אשר) זה כמה מאות שנים שנתגלה כו' (כי הלימוד צ"ל דוקא באופן של) יתפרנסון כו' יפורשו מאמריו העמוקים בהקדמות שגילה האר"י זלה"ה כו' שיבינו כו' כי הלומד גירסא בעלמא הגם שיש לו שר טוב כו' עכ"ז הסגולה דבגינא וקראתם דרור היא כשיתפרנסון וילמדו פירוש המאמרים כו'. — ראה ג"כ הקדמת הרח"ו לשער ההקדמות. עכ"ל.

(עין ילקוט משיח וגאולה עה"ת פ' וישלח סי' קס"ד. ד. המו"ל).

מכולהו משם אתגלייא פורקנא ע"ש, הנה בפסוק ונסתם ואין רודף הוא דוכתא בישא מכולהו ז' ונסתם גימט' עם הכולל תקנ"ז, ואז ואין רודף, אם כן גם בתוכחה ראשונה נרמז בחינה ז' שהוא גרוע מראשונות, נרמז הגאולה גם בתוכחה שנית בפסוק והי' חייך תלואי"ם ששם דוכתא בישא מכולהו גימט' עם הכולל תקנ"ז. (גנזי יוסף פרשת ויחי)

במדרש ואלה שמות בני ישראל על שם גאולה נזכרו כאן. והנה כל השבטים דורש במדרש על גאולה שעברה ויוסף דורש על גאולה העתידה, כמ"ש והי' ביום ההוא יוסף ה' שנית וגו', וזה הגאולה נעשית בכל דור בכל שנה שמזכירים פרשה כל השבטים, וז"ש רש"י להודיע חיבתם שנמשלו לכוכבים, כשם שהכוכבים אינם נראים ביום וכשיגיע זמנם בלילה מאירים מאוד, כך הנשמות העשוקים אף שהם בחושך בתוך הקליפות אפילו הכי גיעו זמנם לצאת ויכנסו בגופים קדושים ויזהירו מאוד. וז"ש רש"י שמוציאם דהיינו מהקליפות, ומכניסם בגי' לכנוס בגופות קדושות, וז"ש רש"י במספר, שהם מזהירין ומאירין ברקיע כשעולין עם הצדיק כנ"ל, ומספר לשון ספיר.

ועל זה רמז הכתוב ויקם מלך חדש, גימט' תקנ"ח, הוא הרמז הכתוב בזוהר חדש תקנ"ז (שכתבתי לעיל בפרשת ויחי), והאחת שיותר על תקנ"ז הוא רמזו לאלף החמישי, והנה רמז ברור הוא דכתיב כי ניהם ה' א"ת ציו"ן גימט' תקנ"ז. וכתב בספר כ"מ בדבור המתחיל וז"ל מכל האמור בדברי סבא קדישא יצא לנו טעם מספיק לאורך גלותינו, שודאי ניכה החוב באריכת הזמן ולא יהי' צרות אז ולא ימות משיח בן יוסף, ומה שאמרו ייתי ולא אחמיני' מרוב הצרות שיהי', היינו אם הי' בא בזמן אחישנה בימי האמוראים, אבל בזמנינו הירימי' דייתי ואחמינן כי זה בעתה שגילה רשב"י בזוהר חדש עכ"ל והיינו הרמז הנ"ל.

וזש"ה ויקם מלך חדש, אם אז יהי' הגאולה ויהי' אשר לא ידע את יוסף, ידע הם היסורים כמ"ש וידע בהם אנשי סוכות, ולא יהי' יסורים וחבלי משיח, וזהו רמז כי אם מאס מאסתנ"ו גימט' תקנ"ז וכנ"ל, יהי' רצון שיבא במהרה בימינו אמן.

גנזי יוסף³ - תלמיד הרב המגיד ממעזריטש

(3) ר' יוסף בלאך ז"ל.

♦ יום ראשון י"ט טבת ♦

א (א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה
אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:
א ואלֵּין שְׁמֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּעְלוּ לְמַצְרַיִם
עִם יַעֲקֹב גְּבֵר וְאִנְשׁ בֵּיתָה עֲלוּ:

ובשמותם, שְׁנָאֲמַר (ישעיהו מ): "הַמּוֹצִיא בַּמִּסְפָּר צָבָאם
לְכָלם בְּשֵׁם יִקְרָא" (שמות רבה) ♦

כ"י וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • אף-על-פי שְׁמָנָאן
בְּחֵייהֶן בְּשִׁמּוֹתָן, חֲזַר וּמָנָאן בְּמִיתָתָן, לְהוֹדִיעַ חֲבָתָן
שְׁנִמְשָׁלוּ לְכּוֹכְבִּים, שְׁמוֹצִיאָן וּמְכַנִּסָן בַּמִּסְפָּר

~ נקודות משיחות קודש ~ שיחת ש"פ שמות, כ"ג טבת, מבה"ח שבט, ה'תשי"ט

מְלִשׁוֹן מִיצַר וּגְבוּל), אֲבָל עֲצֵם הַנְּשָׁמָה אֵינָה יְכוּלָה לְבּוֹא
בְּהַגְבָּלוֹת שֶׁל עוֹלָם-הַזֶּה בְּכֻלָּל וְשֶׁל הַגְּלוּת בְּפֶרֶט (מַצְרִים
בְּגָלוֹת.

רק ה"שמות", הַאֲרָה שֶׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, בָּאוּ לְמַצְרַיִם,
בְּהַגְבָּלוֹת שֶׁל עוֹלָם-הַזֶּה בְּכֻלָּל וְשֶׁל הַגְּלוּת בְּפֶרֶט (מַצְרִים
בְּגָלוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת שמות תשמ"ז, התוועדויות תשמ"ז כרך ב, עמ' 351 – מתוך 'התקשרות')

על עֲצֵם הַאֲדָם, וְאֵינּוּ מְגַלֶּה דָּבָר על מֵהוּתוֹ, וּמַצִּד שְׁנֵי –
הַשֵּׁם קָשׁוּר בְּעֲצֵם הַנֶּפֶשׁ, וְעַד שֶׁהִקְרִיאה בְּשִׁמוֹ שֶׁל אָדָם
הָיָה דֶּרֶךְ לְהַעֲרִיז מַעֲלָפוֹן. מַעֲרִיז זֶה מַצִּיז גַּם בְּגָלוֹת – מַצִּד
אֶחָד הָיָה הָעֵלָם וְהַסִּתָּה, וְהָיָה אֲפָשִׁרִית רַק כִּשְׁהַעֲצֵם אֵינּוּ
גָלוּי; וּמַצִּד שְׁנִי, כַּאֲשֶׁר מְגַלֵּים אֶת הַעֲנָן הַפְּנִימִי בְּגָלוֹת,
מְבִיאִים אֶת הַגָּאוּלָה, שֶׁעֲנִינָהּ גָלוּי עֲצֻמוֹת אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא.

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת (א, א)
בְּשֵׁם הַפֶּרֶשָׁה מִתְבַּטֵּא תֵכֵן הַפֶּרֶשָׁה, וְכָאן לְכַאוּרָה יֵשׁ נִגּוּד
מִחֻלָּט בֵּין שֵׁם הַפֶּרֶשָׁה לְבֵין תִּכְנֹה: הַפֶּרֶשָׁה מִתְחַלֶּתָה וְעַד
סוֹפָה עוֹסֶקֶת בְּעֲנֵן הַשְּׁעָבוּד וְהַגְּלוּת, וְאֵלּוּ 'שְׁמוֹת' מִבְּטָא
אֶת עֲנֵן הַגָּאוּלָה, שֶׁהָרִי "עַל שֵׁם גָּאֻלָּתָן נִקְרְאוּ", וְהַגָּאֻלָּה
גַּם הִיְתָה, "בְּשִׁבִּיל שֶׁלֹּא שָׁנוּ שְׁמָם"?
וְהַבְּאוּר: הַשֵּׁם יֵשׁ בּוֹ דָּבָר וְהַפּוֹכּוּ. מַצִּד אֶחָד הוּא מַעֲלִים

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

וְהַגֵּם שֶׁלֹּא מֵנָה כָּאן אֵלֶּה י"ב שְׁבָטִים,
אוֹלֵי שֶׁהֵם הָיוּ בְּגֵדֶר בְּפִנֵּי עֲצָמָם
בְּדוֹמָה לַיַּעֲקֹב.
או 'תִּבְאָר הַכְּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ
וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים
מִצְרַיִם וְחִפְצָם מִצְרֵימָה הַרְשׁוּמִים
רְאוּבֵן שְׁמַעוֹן וְגו', אֲבָל כָּל שְׂאֵר יוֹצְאֵי
יִרְדְּ יַעֲקֹב לְצַד שְׂבָא יַעֲקֹב בָּאוּ עִמּוֹ,
וְהוּא אוֹמְרוֹ **אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ**,
וְזוֹלָת בֵּיתָא יַעֲקֹב לֹא הָיוּ בָּאִים בְּכֻלָּם,
וְלָזֶה הַצֶּרֶף לֹאמַר בָּאוּ פַּעַם שְׁנִית:
עוֹד יִרְצָה אוֹמְרוֹ הַבָּאִים וְגו' שְׂבָא
לֹאמַר מִזֶּפֶת חוֹתֶךָ כִּי בְּרִצְוֹנָם בָּאוּ
וְהִקְרִיאה שְׂאֵחַר מוֹת אֲבִיהֶם וְעָלוּ
אֶרֶצָה בְּנִעַן חֲזָרוּ פַּעַם ב' כַּאֲמֹר
בְּפֶרֶשֶׁת וַיְחִי, וְהוּא אוֹמְרוֹ הַבָּאִים
מִצְרֵימָה אֶת יַעֲקֹב מִחֲדָשׁ אִישׁ וּבֵיתוֹ
בָּאוּ אַחֵר שֶׁעָלוּ מִשָּׁם חֲזָרוּ לְמַצְרַיִם
אִישׁ וּבֵיתוֹ. וּמִנָּה הַכְּתוּב מִי הֵם בְּעָלֵי
צִדְקוֹת זֶה רְאוּבֵן וְגו' הָא לְמִדָּת כִּי
עֲנִפֵי הָאֵילָן כִּי אֵילָן עֲצָמוֹ שׁוֹיִם לְחַפֵּץ
בְּגִזְרַת מֶלֶךְ וַיִּכְתֹּב בְּסֶפֶר וּפְרוֹן לְפָנָיו
לִירְאֵי ה' וְגו' ע"כ: תורה ב

וְגו' וְאֵלֶּה שְׁמוֹת וְגו', וְלִדְרַכְנוּ הַכְּתוּב
יּוֹדִיעַ טַעַם מְנִינָם שְׁמוֹנָה הוּא וְהוֹלֵךְ
בְּסֶפֶר הַתּוֹרָה מִי וְמִי הָבָא לְקַבֵּל גִּזְרַת
מֶלֶךְ לְסַבֵּל עַל הַגְּלוּת וְלֹא פָנָה עֶרֶף
כְּמַעֲשֵׂה עֲשׂוֹ הַרְשָׁע (בְּרַשִׁית ל"ז) שֶׁהִלֵּךְ
לֹא אֶל אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב, וְדָרְשׁוּ ו"ל (כ"ד
פ"ה) מִפְּנֵי שֹׁטֵר חוֹב שֶׁל הַגְּלוּת, וְאָמַר
וְאֵלֶּה שְׁמוֹת וְגו' הַבָּאִים מִצְרֵימָה פְּרוּשׁ
הַבָּאִים לְסַבֵּל עַל הַגְּלוּת בְּמַצְרַיִם אֶת
יַעֲקֹב אִתּוֹ בְּדוּמִין לֹא בְּהִסְתָּמָה אַחַת
לְפָרַע שֹׁטֵר חוֹב הַגְּלוּת. לָזֶה דִּקְדֹק
לֹאמַר **הַבָּאִים**, פְּרוּשׁ הֵגֵם שֶׁלֹּא בָּאוּ
חִפְצִים הָיוּ לְבּוֹא, וְזֶה לֵךְ הָאוֹת **אִישׁ**
וּבֵיתוֹ בָּאוּ כַּאֲדָם שְׁמִינִן עֲצָמוֹ עַל
הַדָּבָר, וְאֵלּוּ יִרְדּוּ לְמַצְרַיִם לְסַבֵּה
יְדוּעָה לֹא הָיוּ עוֹקְרִים דִּירָתָם וּבָאִים
וְהָיוּ בָּאִים בֵּיתָא עֲרָאִי וְרַגְלֵיהֶם רִגְלֵי
יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹב אֶרֶצָה בְּנִעַן. וְטַעַם שֶׁחֲזָרוּ
לֹאמַר **בָּאוּ** וְלֹא הִסְפִּיק בְּמָה שֶׁהִקְדִּים
לֹאמַר הַבָּאִים, נִתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת הַפֶּרֶשׁ בֵּין
הַמְּנוּיָנִים בְּפֶרֶשָׁה לְאִנְשֵׁי בֵיתָם כִּי אִנְשֵׁי
בֵיתָם אֵין בְּכֻלָּם בְּגֵדֶר זֶה. וְעַי' מַה
שֶׁכְּתִבְתִּי בְּפֶרֶשֶׁת וַיִּגַּשׁ בַּפִּסּוֹק בְּנֵי וּבְנֵי
בְּנֵי וְגו' כִּי הֵם דִּקְוָא הָיוּ חִפְצִים בְּדָבָר.

(א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. טַעַם
אוֹמְרוֹ וְאֵלֶּה הַתּוֹסֶפֶת וְא"ו לְלִמּוּד
עֲלֵיהֶם כִּי כָלם צְדִיקִים כַּאֲבוֹתֵיהֶם
וְאֵלֶּה מוֹסִיף עַל הָרַאשׁוֹנִים מַה
רַאשׁוֹנִים לָהֶם אֲבָרְהָם יִצְחָק יַעֲקֹב
צְדִיקִים עֲלִיוֹנִים כְּמַעֲשֵׂה אֲבוֹת עֲשׂוּ
הַבְּנִים.
עוֹד יִרְצָה עַל הַדֶּרֶךְ אוֹמְרָם ו"ל
שְׁמוֹת ד' כִּי זֶמֶן הַגְּלוּת הַתְּחִיל מִימֵי
אֲבָרְהָם מִשְׁנוֹלֵד יִצְחָק, וְהוּא אוֹמְרוֹ
וְאֵלֶּה וְגו' הַבָּאִים מִצְרֵימָה מוֹסִיף עַל
הָרַאשׁוֹנִים לֹאמַר לֵךְ שֶׁגַם הָרַאשׁוֹנִים
בְּגָלוֹת הָיוּ וְאֵלֶּה עֲמָהֶם ע"כ.
עוֹד יִרְצָה מַה הָרַאשׁוֹנִים יִדְעוּ וְהַפִּירוּ
בְּגָלוֹת וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם וְעַל זֶרַעָם
כְּמוֹ כֵּן אֵלֶּה. וְהוּא אוֹמְרָם וְאֵלֶּה מוֹסִיף
עַל הָרַאשׁוֹנִים וְלִדְרַךְ זֶה הִרְוֹחָנוּ טַעַם
נִכּוֹן לְדַעַת לֵאמֹר עֲנֵן חֲזָר הַכְּתוּב
וּמִנָּה אַחֵר שֶׁבָּרַךְ מִנָּה בְּפֶרֶשֶׁת וַיִּגַּשׁ
בִּירְדֵּיתָם לְמַצְרַיִם, וְרַשִׁי ו"ל פֶּרֶשׁ כִּי
לְהוֹדִיעַ חֲבָתָם חֲזָר וּמִנָּה בְּמִיתָתָם, וְאֵין
דָּבָר זֶה מִסְפִּיק אֵלֶּה לְדַרְשָׁה וְלֹא
לְפִשְׁטָן שֶׁל דְּבָרִים, וְעוֹד לִדְרָכֵינוּ הִיְתָה
לֹא לְקַבֵּעַ הַמִּנְיָן אַחֵר אוֹמְרוֹ וְיָמִית יוֹסֵף

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 2 עמ' 253 – מתוך 'התקשרות')

ישראל ונתנית התורה, אבל ההתחלה של ספור זה אינה במתן תורה, ואף לא ביציאת וגאלת מצרים, אלא דוקא **בגלות** מצרים, המסמלת את הירידה ל'מצרים' והגבולים של העולם בכלל.

מכיון שתכלית התורה היא ברור העולם, לכן גם ההכנה למתן-תורה היתה על-ידי עבודה בתוך גלות מצרים, באפן שעניני מצרים נכנסו לרשות ישראל, לתחום הקדשה.

ואלה שמות בני-ישראל הבאים מצרימה (א, א)
ההבדל בפשוטות בין ספר בראשית לספר שמות, שבספר בראשית מספר על תולדות האבות והשבטים, שזו ההכנה ליצירת עם-ישראל, ואילו בספר שמות מספר ספור יציאת מצרים ונתנית התורה.

אבל אם כן, למה התחלת ספר שמות אינה בספור **יציאת** מצרים, שאז נולד עם-ישראל, אלא **בגלות** מצרים דוקא? ויש לומר, שאף שבספר שמות מספר ספור לידת עם-

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ו, עמ' 7 – מתוך 'התקשרות')

בכל יהודי קיימות שתי הבחינות גם יחד: "מספר" וקריאת "שם". **מספר** רומז לנקודת היהדות שהיא שנה אצל כל בני-ישראל. קריאת **שם** רומזת לסגולה וליתרון המיוחדים כל יהודי.

לכן התבטאה חבתו של הקב"ה לישראל בשני דברים אלו, כדי להודיע גדל חבתם, הן מצד נקודת היהדות המשותפת לכלם, והן מצד מעלתו המיוחדת של כל יהודי ויהודי כפרט. ועל-דרך מה שנאמר "מונה **מספר** לפוכבים לכלם **שמות** יקרא".

ואלה שמות בני-ישראל... שבעים נפש (א, אה)
שקולים הן ישראל כצבא השמים. נאמר כאן "שמות" ונאמר בפוכבים "שמות", שנאמר "מונה מספר לפוכבים לכלם שמות יקרא". אף הקב"ה, כשידרו ישראל למצרים מנה מספרם כמה היו (מדרש רבה).

מספר, מעצם טיבו, מבליט את המכונה המשתף של הדברים הנמנים, ומטשטש את ההבדלים הקטנים ביניהם. לעומת זאת, קריאת שם, משקפת את המיוחד והשונה שיש בכל פרט ופרט בפני עצמו.

ב ראובן שמעון לוי ויהודה:

(ב) ראובן שמעון לוי ויהודה:

ג יששכר זבולן ובנימן:

(ג) יששכר זבולן ובנימן:

ד דן ונפתלי גר ואשר:

(ד) דן ונפתלי גר ואשר:

ה הנהיה כל נפשתיא נפקי ירפא דיעקב שבעין נפשין ויוסף דהנה במצרים:

(ה) ויהי כל-נפש יצאי ירד-יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים:

הוא יוסף הרוצה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועמד בצדקו.

כ"ו יוסף היה במצרים. והלא הוא ובניו היו בכלל שבעים, ומה בא ללמדנו, וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים? אלא להודיע צדקתו של יוסף:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אלא ע' נפש שזולת זה אם לא ירד יוסף למצרים היה יוסף מעמיד י"ב שבטים והיו בני יעקב שמונים ענפים, וכו' ונתישבו כל הדקדוקים יחד. **עוד יבנו הכתוב באומרו כל נפש וגו' ויוסף וגו'** לומר כי כללות ענפים אלו כלם שונים לטובה באין הבדל ביניהם כלם צדיקים כלם חכמים כלם בלב שלם זה על זה וכאלו כלם נפש אחת, והודיע חידוש ורבותא

היה יוסף להעמיד י"ב שבטים ומי סבב שלא העמיד אלא ב' הוא פגע רע שפגענו אשת פוטיפר ופוזו זרועי ידיו ע"כ, הא למדת שזולת זה היה יוסף מעמיד י"ב שבטים, והוא אומר ויהי לשון צער שמצטערת התורה על שלא היו בין הכל אלא שבעים נפש, והוא אומר **כל נפש וגו'**, ונתן טעם לדבר שלא היו אלא ע' ואמר **ויוסף היה וגו'** וידן גרמא שלא היו יצאי ירד יעקב

(ה) ויהי כל נפש וגו' ויוסף וגו'. צריך לדעת למה אמר ויהי לשון צער, ואם על הגלות אין זה מקום הדבר. גם צריך לדעת אומרו כל. **עוד** למה הוצרך לחזור להודיע מנן יוצאי ירד יעקב וכבר השמיענו וידענו. עוד מה הודעה זו כדבר חדש ויוסף היה במצרים. **ואולי שיבנו הכתוב לומר על דרך אומרים ז"ל** (סוטה ל"ו) שעתיד

וּמִית יוֹסֵף וְכָל אָחוּי וְכָל דָּרָא הָהוּא :

(ו) וּמִית יוֹסֵף וְכָל אָחוּי וְכָל הַדּוֹר הַהוּא :

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִפְיְשׁוּ וְאֶת־לִדּוֹ וּסְגִיאוֹ
וּתְקִיפּוֹ לַחֲדָא לַחֲדָא וְאֶת־מְלִיצַת אֲרַעָא
מִנְהוֹן :

(ז) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֶאֱדָ
מֶאֱדָ וְתַמְלָא הָאָרֶץ אֹתָם: פ

כ"ט וַיִּשְׂרְצוּ • שְׁהִיּוּ יוֹלְדוֹת שֶׁשָּׁה בְּכָרִס אֶחָד.

ח וְקָם מֶלֶכָא חֲדָתָא עַל מַצְרַיִם דְּלֹא מְקַנִּים
גִּזְרֵת יוֹסֵף :

(ח) וְקָם מֶלֶךְ־חֲדָשׁ עַל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע
אֶת־יוֹסֵף:

כ"ט וְקָם מֶלֶךְ חֲדָשׁ • רַב וּשְׁמוּאֵל, חֲדָא אָמַר: חֲדָשׁ מֶמֶשׁ, וְחֲדָא אָמַר: שְׁנַת־חֲדָשׁוֹ גִּזְרֵתוֹ (סוּטָה י"א). אֲשֶׁר
לֹא יָדַע • עֲשָׂה עֲצֻמוֹ כְּאִלּוּ לֹא יָדַע (כך גרס ר"א"ם).

אור החיים על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

וְהָבֹן. וְהָנָה לְפִי פֶשֶׁטֶן שֶׁל דְּבָרִים יָגִיד
כִּי כָל עוֹד שֶׁהִיָּה אֶחָד מִהַדּוֹר הַהוּא
קָם הִיָּה מוֹנֵעַ הַשְּׁעָבוֹד, וְקָשָׁה א"כ
לֹא הִיָּה לוֹ לֹמַר הַכְּתוּב אֲלֵא וּמִית
כָּל הַדּוֹר הַהוּא שְׁאִפִּי כָּל יְמֵי א' מִהַדּוֹר
לֹא הִיָּה שְׁעָבוֹד וְלֹא הִיָּה צָרִיף לֹמַר
לֹא מִיִּתַּת יוֹסֵף וְלֹא מִיִּתַּת אָחִיו דְּק"ו
שְׁלֹא יִהְיֶה הַשְּׁעָבוֹד בִּימֵיהֶם, וְאִפִּי
לְדְּבָרֵיהֶם ז"ל (שְׁמוֹת רַבָּה פ' א') שְׁאִמְרוּ כָּל
זְמַן שְׁאֶחָד מִהַשְּׁבָטִים קָם לֹא הִיָּה
הַשְּׁעָבוֹד קָשָׁה לָמָּה הִצְרִיף לְהוֹכִיר
מִיִּתַּת יוֹסֵף ק"ו הוּא מִהֶאֱחָיִים. וְאוּלִי
כִּי יִכּוֹן הַכְּתוּב לֹמַר כִּי הִיּוּ הַדְּרָגוֹת
בְּדָבָר כִּי בְּמִיִּתַּת יוֹסֵף יִרְדּוּ מִגְּדֻלָּתָם
שְׁהִיּוּ מַעֲלִים יוֹתֵר מִמַּצְרִיִּים וְנַעֲשׂוּ
שׁוּיִם לָהֶם, וּבְמִיִּתַּת הָאֲחִים יִרְדּוּ לַמָּוֶה
מִמִּדְּרָגָתָם שְׁהִיּוּ בְּעִינֵיהֶם נְכוּזִים אֲבָל
לֹא הִיּוּ מִשְׁתַּעֲבָדִים בָּהֶם, וּבְמִיִּתַּת כָּל
הַדּוֹר הַתְּחִילוּ לְהַשְׁתַּעֲבֵד בְּאִמְצָעוֹת
קְנָאֵתָם אֲשֶׁר רָאוּ הַפְּלָגַת רַבּוּיָם שֶׁל
יִשְׂרָאֵל שְׁנֵת־מִלְאֵת אֶרֶץ מִצְרַיִם בָּהֶם.
וְאִם תֹּאמַר וְהָלֹא ר' ז"ל לֹא אָמְרוּ אֲלֵא
כָּל זְמַן שְׁאֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים כּו'.
וְלְדְּבָרָנוּ אִפִּי מִן הַשְּׁבָטִים. דַּע כִּי דְּבָר
זֶה לֹא הִחֲלַט לְרַבּוּתֵנוּ ז"ל, וְז"ל
רַבּוּתֵנוּ ז"ל בְּסִדֵּר עוֹלָם (פ"א) מִשְׁמַת
לְוִי עַד שִׁיְצָאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קִי"ו
שָׁנָה אֵין שְׁעָבוֹד יִתֵּר עָלָיו וְלֹא פְחוּת
מִפִּי בְּשִׁנּוּתֶיהָ שֶׁל מֶרְיָם שְׁנִקְרָאתָ עַל
שֵׁם הַמָּרוֹר ע"כ, הִרִי כִי אֵין הַכְּרַעַת
דְּבָר שְׁמִשְׁמַת לְוִי שְׁהוּא אֶחָד
שֶׁבְּשָׁבָטִים הַתְּחִיל הַשְּׁעָבוֹד. וּפֶשֶׁט
הַכְּתוּב אָנִי רֹאֶה שְׁלֹא אָמְרוּ הִבָּה

הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת הַתְּחִלָּת הַשְּׁעָבוֹד
וְסִבּוּתָיו, וְהֵם בְּמִסְפָּר ד'. הָא' מִיִּתַּת
יוֹסֵף שְׁאֵם הִיָּה יוֹסֵף קָם יִסְפִּיק שְׁלֹא
יִמְשְׁלוּ בָּהֶם הַמִּצְרִיִּים הָא' לְמִדַּת שְׁכָל
זְמַן שִׁיּוֹסֵף קָם הִיּוּ יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם שְׁקִטִּים וּמַעֲנִיָּים. ב' מִיִּתַּת
הָאֲחִים שְׁכָל זְמַן שְׁאֶחָד מִן הָאֲחִים
קָם הִיּוּ הַמִּצְרִיִּים מְכַבְּדִים אוֹתָן וּכְמוֹ
שְׁפִי' ז"ל (סוּטָה י"ג) בְּפִסְטוֹק (פְּרָאשִׁית ג' י"ד)
וַיִּשָּׁב יוֹסֵף וְגו' וְאָחִיו וְגו' אַחֵר קִבְּרוּ
אֶת אָבִיו יַעֲזָר שֶׁם דְּבָרָיו. ג' מִיִּתַּת כָּל
הַדּוֹר פִּי' כָּל הָעַ' נֶפֶשׁ שְׁכָלָן הִיּוּ
חֲשׁוּבִין בְּעִינֵיהֶם וּבְאִמְצָעוֹתָם לֹא הִיָּה
לָהֶם פְּנִים לְהַשְׁתַּעֲבֵד בָּהֶם, אוֹ לְצַד
שְׁהִיּוּ בְּנֵי דַעָה וְאֵין מִצִּיאוֹת לַמִּצְרִיִּים
לְהַתְּחַבֵּס חֲכֻמָּתָם שְׁמַתְחִיל בְּפָה רַף כִּי
הִיּוּ בְּנֵי הַדּוֹר הַהוּא חֲכָמִים וְיִכְרִיו
הַחֲכָמָה וְלֹא יִקְבְּלוּ עֲשׂוֹת לָהֶם דְּבָר
בְּשׁוּם אִפִּן, ד' וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' כִּי אִם
לֹא הִיָּתָה הַהֲרָגָה הַגְּדוֹלָה שְׁפָרוּ
וַיִּשְׂרְצוּ וְגו' בְּמֶאֱדָ וְגו' וְתַמְלָא הָאָרֶץ
וְגו' לֹא הִיּוּ נוֹתִינִים לֵב לְבָקֶשׁ תַּחֲבֻלוֹת
אֲלֵא הַהֲרָגָשׁ הַגְּדוֹל הוּא הַסּוּבֵב
בְּאִמְצָעוֹת הַעֲזָר הַמוֹנֵעַ שְׁהוּא יוֹסֵף
וְאָחִיו וְכָל הַדּוֹר, וּבָהּ נִתְיָשֵׁב אוֹמְרוּ
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אָמַר וַיִּפְרוּ וְגו' כִּי לֹא
בָּא לְהוֹדִיעַ עֲנָן הַרְבּוּי אֲלֵא לְהוֹדִיעַ
כִּי הוּא זֶה סוּבֵב הַגְּלוּת:

וְעוֹד וְקָם מֶלֶךְ חֲדָשׁ וְגו', וְזוֹלַת אֶחָד
מִכָּל דְּבָרִים הַסְּדוּרִים לֹא הִיָּה
הַשְּׁעָבוֹד, וְלִמָּאן דְּאָמַר (סוּטָה י"א) חֲדָשׁ
שְׁנַת־חֲדָשׁוֹ גִּזְרֵתוֹ הַסְּבּוֹת הַקּוֹדְמוֹת
הֵם סְבּוּדוֹ לְחֲדָשׁ דַּעָתוֹ מִשְׁנָה מְקַנֵּם

גְּדוֹלָה הִיא לְצַד יוֹסֵף שְׁהִיָּה בְּמִצְרַיִם
וּמִן הַשְּׁבַע יִהְיֶה מִשְׁתַּנָּה מִהַשְּׁנֵאוֹת
הָאֲחִים בִּין לְצַד הָאֲחִיָּה כִּי לֹא יִתְכַּן
שִׁיְהִיָּה שׁוֹהַ בְּרַצוֹן בְּהַשְּׁנֵאוֹת כָּלִם לְצַד
מִה שְׁעִשׂוּ לוֹ שֶׁמְכַרְוָהוּ וְנִתְאָכְזָרוּ עָלָיו
וְאִיף לֹא יִהְיֶה קֶצֶת שְׁנוּי בֵּינוֹ לְבִין
כָּלִם, בִּין לְצַד הַצְּדָקוֹת כִּי הִיָּה נִתּוֹן
בְּכּוֹר הַטְּמָאָה וְהָאֲחִים הִיּוּ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן
וּמִסּוּכָכִים בְּאִילָן הוּא יַעֲקֹב אֲבִיהֶם,
וְעַל כָּל פְּנִים שְׁתַּנָּה קֶצֶת, וְאִף עַל פִּי
כֵּן מוֹדִיעַף הַכְּתוּב כִּי שׁוֹהַ הוּא לָהֶם
וְנִכְנָס בְּמִסְפָּר הָע' וּכְהַשְּׁנֵאוֹת כָּלִם יִחַד
לְקָרָא נֶפֶשׁ אֶחָת בִּין לְפָרֵט הָאֶהְבָּה
וְהָאֲחִיָּה הַנְּכוּנָה בִּין לְעֵנִין הַצְּדָקוֹת
וְטִהֲרַת הַנֶּפֶשׁ שְׁלֹא נִדְּבַךְ בּוֹ מִתְּחִלָּא
הַנֶּפֶשׁ הִגֵּם הִיּוֹתוֹ בְּמִצְרַיִם. וְעֵינִן מִה
שְׁכַתְבִּתִּי בְּפִסְטוֹק (וַיֵּשׁ מִי ל') אִמּוּתָהּ
הַפַּעַם וְגו' תוֹרָה ו

(יח) וּמִית יוֹסֵף וְגו' וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְגו'. צָרִיף לְדַעַת לְאִינוֹה עֲנָן חוֹר
פַּעַם ב' לְהוֹדִיעַ מִיִּתַּת יוֹסֵף וּכְבָר
הַשְּׁמִיעָנוּ (סוּף וַיִּחַי) וּמִית יוֹסֵף בֵּן וְגו',
עוֹד צָרִיף לְדַעַת כְּנֻנַּת הוֹדַעַת הַכְּתוּב
שְׁמַתוֹ כָּל הָאֲחִים וְכָל הַדּוֹר. עוֹד מִה
קֶשֶׁר יֵשׁ בִּין מִיִּתַּת הָאֲחִים וְהַדּוֹר
לְאוֹמְרוֹ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וְהִנֵּה הַמַּגִּיד שֶׁל
מוֹרְנוּ הֶרֶב יוֹסֵף קָאָרוּ הַגִּיד לוֹ טַעַם
סְמִיכוּת זֶה וְהוּא דְּרָף סוּד. עוֹד צָרִיף
לְדַעַת טַעַם אוֹמְרוֹ בְּסִדֵּר זֶה וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְגו' שְׁאֵם בָּא לְהוֹדִיעָנוּ פְּרִיַת
וּרְבִיַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיָּה לוֹ לֹמַר בְּסִדֵּר
זֶה וַיִּפְרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וְגו' בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
אָנִי ב' כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד לְהוֹדִיעַ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 10)

אף לא כל-כך בין אדם למקום, כי בני ישראל באו אליו וקבלו מלכותו, ולכן יש לו הצדקה משמים (לדעתו) לשלט בהם כרצונו. **חדש ממש** – רשעות גדולה בין אדם למקום, שהרי אין לו אמתלא זו כלפי שמיא; אף לא כל-כך בין אדם לחברו, שהרי יוסף גמל לו טוב.

חדש ממש . . שנתחדשו גזרותיו (רש"י א, ח) רב, שדקדק בהוצאת אסור והתר, אומר שהיה רשע גדול בין אדם למקום; ושמואל, שהיה רגיל לפסק דיני ממונות, סבור שהיה רשע גדול בין אדם לחברו. **שנתחדשו גזרותיו** – רשעות גדולה בין אדם לחברו, שהרי יוסף גמל לו טוב;

ט ואמר לעמה הא עמא בני ישראל סגן ותקיפין מננא:

(ט) ויאמר אליעזר הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו:

י הבו נתחכם להון דלמא יסגון ויהי ארי יערעננא קרב ויתוספון אף אנוני על סנאנא ויגיהון בנא קרב ויסקון מן ארעא:

(י) הבה נתחכמה לו פן-ירבה והיה כיתקראנה מלחמה וגוסף גם-הוא על-שנאינו ונלחם-בנו ועלה מן-הארץ:

(והם לא הבינו שעל כל העולם אינו מביא, אכל הוא מביא על אמה אחת, ברש"י יצן). ועלה מן הארץ. על כרחנו. ורבותינו דרשו: באדם שמקלל עצמו ותולה קללתו באחרים, והרי הוא כאלו כתב: ועלינו מן הארץ והם ירשוה.

ז"ל הבה נתחכמה לו. כל "הבה", לשון הקנה והזמנה לדבר הוא, כלומר: הזמינו עצמכם לכה. נתחכמה לו. לעם. נתחכמה מה לעשות לו (שמות רבה). ורבותינו דרשו: נתחכם למושיען של ישראל, לדונם במים, שכבר נשבע שלא יביא מבול לעולם,

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

רואה מעשיו נכריים כי באיזה פח יעמד ויקח עם אחד השוכן בקרבו ויעבד בו עבודת עבד, לזה אמר הנה עם בני ישראל זה עצמו ובשרו משלנו הוא כי אנו החיינו אותו בשני רעב וכל מה שנתרבה ממנו הוא ג"כ כי בע' נפש בא לגור בארץ, ומעתה יחיוק בישראל בחוקה שעמה טענה ויתחכמו לו לעשות לו כטוב בעיניהם.

עוד ירצה כי הלא תמצא כי כל המלכים וגדולי העמים יתחכמו לפאר מלכותם בעם מכבד ומח גם בעם ישראל כי שם ומעלה מיוחדת לו, ואין לה אמה ששקטה בישראל שלא היתה מעלה על כל האמות בסוד (איכה א') היו צריה לראש, לזה אמר מלך חדש הנה בני ישראל המכבדים הם הם העקר במלכות יותר מהמצרים ובהם הם מתפבדים וכי יצאו מהעיר תהיה העיר פחותה ובזויה לזה הבה נתחכמה לו וגו' פן יצא מהעיר באמצעות סבה כי תקראנה מלחמה ויקץ מהמלחמה וילך לו, ואז אין אנו יכולין למנעו כי ילחם בהצטרפות מלחמה הלוחמת עצמו: תורה י

הגם שיהיו מעשים בערך שאר האמות יחשבו לרבים ועצומים מהם לצד שהם כל אחד נותן נפשו על אחיו, וזה ידוע ליודעי ערך מלחמה.

עוד ירצה באומרו רב ועצום, רב שמתרבה שלא בדרך העולם, והנה מטבע העולם כאשר יולדו רבים יהיו תשי כח בין בבחינת הנולדים בין בבחינת המוליד, וצא ולמד מהתאומים בידוע לטבעיים, ומעתה אין מחוש לרבוים כי סופם להתמעט, וכי יהיו רבים אין בהם כח לחוש לרבוים, לזה אמר ועצום פי' הגם שהם מתרבים ביותר מהרגיל אף על פי כן ועצום ממנו הגם שאין בהם הרבוי, ומן הראוי הם היו ראויים להיות חזקים יותר מהם, ומעתה בהקרח להתחכם עליו, וכפי זה תבת ממנו חוזרת אל עצום ולא לאומרו רב כי בסמוך הוא אומר פן ירבה.

עוד ירצה באומרו רב ועצום ממנו פי' שגדלתם ורבוים מהם היה, והכונה בזה כי בא להודיע אותם כי יש להם חוב בישראל, ונתבון להקדים טענה לכל יאמרו אליו עמו או כל

נתחכמה לו אלא אחר מיתת כל הדור ההוא והשנהו הכתוב לכל אחיו: תורה ט **(ט) ויאמר אל עמו הנה וגו', אומרו הנה וגו'** יתבאר על דרך אומרים ז"ל (בר פ') בפסוק (בראשית ל"ד) עכרתם אתי שצוללה היתה החבית וכו' כי מסרת היתה ביד וכו' שעתידין לפל ביד ישראל ע"כ. ולזה אמר מלך מצרים הנה עם בני ישראל הודיע בתקף ועז הנה הוא רב ועצום, ואמר **הבה נתחכמה לו פן ירבה וגו'** ועלה מן הארץ ויעשה מה שהוא מסרת בידם שהוא יאבד כל נפש לכנעני אחיו, לזה יתחכמו עליו לאסרו לכל צאת. ולזה נקראת מצרים בית הפלא כי היו המצרים שומרים את ישראל בלתי צאת משם לחשש בלות אחיו הכנעני וכו'.

עוד ירצה באומרו הנה עם וגו' על זה הדרך כי עם זה משנה מפל העמים כי שאר העמים יתערבו ביניהם ואין לה עם שאין בו תערובות גדול מכמה עמים אשר לא כן עם ישראל, והוא אומרו הנה עם כלו בני ישראל ואין זר אתם, ואומרו רב ועצום פרוש כי באמצעות היותם עם אחד ומיוחד

(יא) וַיִּשְׁמְעוּ עָלָיו שְׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיָּבִין עָרֵי מִסְכְּנוֹת לַפְרָעָה אֶת־פִּתְחֵם וְאֶת־רַעְמָם:

וַיִּשְׁמְעוּ עָלָיו • עַל הָעַם • מִסִּים • לְשׁוֹן מֶסֶד • שְׂרֵים שְׂגוּבִין מִהֶם הָעַם, וּמִהוּ הָמָס? שִׁיבְנו עָרֵי מִסְכְּנוֹת לַפְרָעָה • לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם • שֶׁל מִצְרַיִם • עָרֵי מִסְכְּנוֹת • כְּתִרְגוּמוֹ, וְכֵן: (ישעיה פב) "לֵךְ בֹּא אֶל הַסּוֹכֵן

(יב) וַיִּכְאַשֶּׁר יַעֲנֵנוּ אוֹתוֹ בֶּן יִרְבֵּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקְצֹו מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

וַיִּכְאַשֶּׁר יַעֲנֵנוּ אוֹתוֹ • כָּל מֶה שֶׁהֵם נוֹתְנִין לִב לַעֲנֹת, כֵּן לֵב הַקְדוּשׁ־כְּרוֹד־הוּא לְהַרְבוֹת וּלְהַפְרִיץ • בֶּן יִרְבֵּה • בֶּן רֵבָה וְכֵן פֶּרֶץ • וּמִדְּרָשׁוֹ, רוּחַ הַקְדָּשׁ אוֹמֵרֵת כֵּן, אֲתָם אוֹמְרִים: "כֵּן יִרְבֵּה", וְאֵנִי אוֹמֵר:

(יג) וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּפֶּרֶךְ: נִשְׁמְעוּ בַּפֶּרֶךְ • בַּעֲבוּדָה קָשָׁה הַמְּפַרֶכֶת אֶת הַגּוֹף וּמִשְׁבַּחְתּוֹ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יא) וַיִּשְׁמְעוּ עָלָיו וְגו'. כָּאֵן הֵבֵן שׁוֹאֵל מִה כְּחֶמֶה נִתְחַכְּמוּ בְּזֶה אֵין זֶה חֶכְמָה אֲלֹא רְעוֹת וְחִצִּיפוֹת. עוֹד אֵיךְ מְלֹאֵם לָבֵם בַּתְּחִלַּת הַשְּׁעָבוֹד לְשׁוֹם עֲלֵיהֶם שְׂרֵי מִסִּים. וְעוֹד אֵיךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נָטוּ עֲרָפָם לַעֲבוּדָת עֲבוּדָה נִכְרִיָּה בְּחֹמֶר וּבְלִבָּנִים. וְהִנֵּה רַ"ל שְׁאֵמְרוּ (סוּטָה י"א). כִּי הִיָּה הַדָּבָר בַּהֲדַרְגָּה בַּתְּחִלָּה בִּפְהָ רֶךְ וּלְבִסּוֹף בַּפֶּרֶךְ, וּמִן סֹדֶר הַכְּתוּבִים מִשְׁמַע כִּי בַּתְּחִלָּה שָׁמוּ עֲלֵיהֶם שְׂרֵי מִסִּים, וּלְדַבְּרֵיהֶם ז"ל צָרִיךְ לוֹמַר כִּי קִדְּמוּ דְּבָרִים לְשִׁמְתָה שְׂרֵי מִסִּים. וְהִנֵּה לְפִי מִה שֶׁפִּרְשֵׁיתִי בַּפֶּסוּק רַב וְעֲצוּם מְמֻנָּה כִּי סוֹבְרִים שִׁיכּוֹלִין לְהַשְׁתַּעֲבֹד בָּהֶם בְּעֵד הַטוֹב שֶׁעָשׂוּ לָהֶם בִּשְׁנֵי רָעָב אֲפָשֶׁר שִׁבְּאוּ עֲלֵיהֶם בָּחַךְ וְאֵל תַּחֲקֶה וּמִיָּד, וְשֶׁעָבְדוּם וַיִּשְׁמְעוּ עֲלֵיהֶם שְׂרֵים וְאֵז הָיוּ מְעֻטִּים בְּעֶרְךָ הַמִּצְרַיִים וְנָטוּ עֲרָפָם, וּמִה שְׁאֵמְרָה הַכְּתוּב הִבֵּה נִתְחַכְּמָה אֵינוֹ עַל פֶּרֶט הַשְּׁעָבוֹד אֲלֵא עַל פֶּרֶט אַחֵר, וּכְמוֹ כֵּן אֲמָרוּ ז"ל (שָׁם) שֶׁהִיָּה עַל שְׂקוּעַ הַבָּנִים בַּיָּם כְּאִמּוֹר בְּדַבְּרֵיהֶם.

עוֹד נִרְאֶה בְּדַקְדִּיק עוֹד אוֹמְרִי לְמַעַן עֲנֹתוֹ וְגו' שֶׁלֹּא הִיָּה צָרִיךְ וְהַדָּבָר מוֹכֵן שֶׁהוּא לְמַעַן עֲנֹתוֹ מִתְכַּנְּנִים. עוֹד אוֹמְרוּ בְּסִבְלָתָם מִה בֹּא לְמַעַט. אֲכֹן נִרְאֶה שֶׁנִּתְחַכְּמוּ עֲלָיו לְהַשְׁתַּעֲבֹד בְּרֶךְ זֶה, כִּי פְרָעָה מִן הַסֵּתֶם יִהְיֶה לוֹ בּוֹנִים עָרִים לְשִׁבְתָּה וְהַרְבֵּה עוֹבְדִים עֲבוּדוֹת הַצִּרְיָכִין לְמַלְכוּת מִהַמִּצְרַיִים עֲצָמָם וּמִהוּזוּלָת, וְהָאֲנָשִׁים הַהֵמָּה יִקְרָאוּ מִס כְּמוֹ שְׁאֵמְרָה הַכְּתוּב (מ"א ה') וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מִס מִכָּל יִשְׂרָאֵל, וַיַּעַץ עֲצָה לְשׁוֹם עַל יִשְׂרָאֵל שִׁיְהִי הֵם שְׂרֵי מִסִּים וַיִּבֹן שִׁיְהִי הֵם הַמְּמַנִּים עַל כָּל עוֹשֵׁי מְלָאכָה הַמֶּלֶךְ, וְדָבָר זֶה אֵינוֹ פְּחִיתוּת וְלֹא דִלּוֹת לְיִשְׂרָאֵל וְאֵינָם יְכוֹלִין לְמַאֵן וּכְוֹנְתָם בְּזֶה הוּא לְעֶרְמָה לְמַעַן עֲנֹתוֹ לָעַם יִשְׂרָאֵל בְּסִבְלוֹתָן שֶׁל הַמִּסִּים שֶׁהֵם עוֹבְדֵי עֲבוּדוֹת כְּשֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לַעֲבֹד עֲבוּדָתָם אֲשֶׁר שָׁמוּ עֲלֵיהֶם בְּתוֹסֶפֶת מְרֻבָּה מִמֶּה שִׁיּוֹכְלוּ שִׁאֵת יִצְטָרְכוּ הַשְּׂרֵים לְהַצְטָרֵף עֲמָהֶם לַעֲבֹד עֲבוּדָתָם לְהַשְׁלִים חֶקֶם, שֶׁלֹּא הִיָּה מִכִּירִים בְּחֶק הַעֲבוּדָה אֲלֵא לְשָׂרִים שֶׁהֵם יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם הַמְּמַנִּים, וְזֶה הִיא חֶקְמָתָם שֶׁבְּאֲמֻצָּעוֹת עֲרָמָה זֶה הַכְּנִסוּם בְּסִבְלוֹת, וְהוּא אוֹמְרָם ז"ל בַּתְּחִלָּה בִּפְהָ רֶךְ הִיָּה לְשָׂרִים וְאַחֲכַי לַעֲבָדִים וַיָּבִין עָרֵי מִסְכְּנוֹת וְגו' וְהִיָּה עֲנֹתוֹ מִתְכַּנְּנִים. עוֹד אוֹמְרוּ בְּסִבְלָתָם מִה בֹּא לְמַעַט. אֲכֹן נִרְאֶה שֶׁנִּתְחַכְּמוּ עֲלָיו לְהַשְׁתַּעֲבֹד בְּרֶךְ זֶה, כִּי פְרָעָה מִן הַסֵּתֶם יִהְיֶה לוֹ בּוֹנִים עָרִים לְשִׁבְתָּה וְהַרְבֵּה עוֹבְדִים עֲבוּדוֹת הַצִּרְיָכִין לְמַלְכוּת מִהַמִּצְרַיִים עֲצָמָם וּמִהוּזוּלָת, וְהָאֲנָשִׁים הַהֵמָּה יִקְרָאוּ מִס כְּמוֹ שְׁאֵמְרָה הַכְּתוּב (מ"א ה') וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מִס מִכָּל יִשְׂרָאֵל, וַיַּעַץ עֲצָה לְשׁוֹם עַל יִשְׂרָאֵל שִׁיְהִי הֵם שְׂרֵי מִסִּים וַיִּבֹן שִׁיְהִי הֵם הַמְּמַנִּים עַל כָּל עוֹשֵׁי מְלָאכָה הַמֶּלֶךְ, וְדָבָר זֶה אֵינוֹ פְּחִיתוּת וְלֹא דִלּוֹת לְיִשְׂרָאֵל וְאֵינָם יְכוֹלִין לְמַאֵן וּכְוֹנְתָם בְּזֶה הוּא לְעֶרְמָה לְמַעַן עֲנֹתוֹ לָעַם יִשְׂרָאֵל בְּסִבְלוֹתָן שֶׁל הַמִּסִּים שֶׁהֵם עוֹבְדֵי עֲבוּדוֹת כְּשֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לַעֲבֹד עֲבוּדָתָם אֲשֶׁר שָׁמוּ עֲלֵיהֶם בְּתוֹסֶפֶת מְרֻבָּה מִמֶּה שִׁיּוֹכְלוּ שִׁאֵת יִצְטָרְכוּ הַשְּׂרֵים לְהַצְטָרֵף עֲמָהֶם לַעֲבֹד עֲבוּדָתָם לְהַשְׁלִים חֶקֶם, שֶׁלֹּא הִיָּה מִכִּירִים בְּחֶק הַעֲבוּדָה אֲלֵא לְשָׂרִים שֶׁהֵם יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם הַמְּמַנִּים, וְזֶה הִיא חֶקְמָתָם שֶׁבְּאֲמֻצָּעוֹת עֲרָמָה זֶה הַכְּנִסוּם בְּסִבְלוֹת, וְהוּא אוֹמְרָם ז"ל בַּתְּחִלָּה בִּפְהָ רֶךְ הִיָּה לְשָׂרִים וְאַחֲכַי לַעֲבָדִים וַיָּבִין עָרֵי מִסְכְּנוֹת וְגו' וְהִיָּה עֲנֹתוֹ מִתְכַּנְּנִים.

(יב) וַיִּכְאַשֶּׁר יַעֲנֵנוּ אוֹתוֹ בֶּן יִרְבֵּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקְצֹו מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: מִה יַעֲרֹב וְעֵימּוֹת הַכְּתוּב עַל פִּי מִה שֶׁכָּתַב בְּזֶה (ח"ב צ"ה) בַּפֶּסוּק (מִקְלָת ח) עַת אֲשֶׁר שֶׁלֹּט הָאָדָם בָּאָדָם לָרַע לוֹ, כִּי בְּאֲמֻצָּעוֹת הַעֲנוּי וְהַצְרוֹת תִּתְּבַרְרַר בְּחִינַת הַטוֹב מִהֲרַע וְתִסְמָךְ אֵל חֶלֶק הַטוֹב וְתִתְּבַרְרַר בְּחִינַת הַרַע מִחֶלֶק הַטוֹב וְתִסְמָךְ אֵל בְּחִינַת הַרַע, וּב' פְּרָטִים אֵלּוּ רְמוּזִים בְּאוֹמְרוֹ לָרַע לוֹ וְהוּא עֲצָמוֹ שְׁאֵמְרָה הַכְּתוּב וַיִּכְאַשֶּׁר יַעֲנֵנוּ אוֹתוֹ כֵּן כְּשֶׁעוֹר הַעֲנוּי הִיָּה מוֹצִיאִים וּמִבְרִירִים חֶלֶק הַטוֹב וּמִתְרַבֶּה חֶלֶק הַטוֹב וְכֵן יִפְרֹץ. אוֹ יִרְמֹז וְכֵן יִפְרֹץ שֶׁהִיָּה נִפְרָץ מִמֶּנּוּ חֶלֶק הַרַע שֶׁהִיָּה דְּבוּק בּוֹ, וְהוּא הַצְרוּף אֲשֶׁר צָרַף ה' אוֹתָם כְּבוֹר הַבְּרוּל בְּמִצְרַיִם. וְכִפִּי פֶשֶׁט הַכְּתוּב יִרְבֵּה כִּי כְּשֶׁהִיָּה הַמִּצְרַיִם מְרַבִּים לַעֲנֹת הִיָּה ה' מְרַבֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל כְּדִי שִׁיְהִי נִעְנָרִים עַל הַעֲבוּדָה וְהִיָּה נוֹתֵן בָּהֶם כֹּחַ, וְהוּא אוֹמְרוֹ כֵּן יִרְבֵּה לְשַׁעוֹר אֲשֶׁר יִסְפִּיקוּ הַעוֹבְדִים בַּעֲבוּדָה וְגַם ה' נוֹתֵן בָּהֶם כֹּחַ לְשַׁעוֹר אֲשֶׁר יִתְמַעַט מִכְּהֵם מִהַעֲנוּי. וְכִשְׁרָאוּ הַמִּצְרַיִם כֵּן הִיָּה מְעַבִּידִים אוֹתָם בַּפֶּרֶךְ כְּתִרְגוּמוֹ בְּקִשּׁוֹ: תוֹרָה יג

~ נקודות משיחות קודש ~ (ליקוטי שיחות כרך ג עמ' 848 – מתוך 'התקשרות')

שְׁעוֹת מְסִימוֹת מְקַדְּשׁוֹת לָהּ, וְרַק מִדָּה מְסִימָה שֶׁל תְּשׁוּמַת־לֵב. אִזּוֹ יֵשׁ לְמִלְאָכָה זֹאת גַּם תּוֹעֵלָה – הִיא כְּלִי רְאוּי לְהַמְשִׁכַת בְּרַכַּת ה'.

וּמִכָּלל הֵן אֵתָּה שׁוֹמֵעַ לָאוּ. כְּאִשֶּׁר אָדָם שֶׁשָּׁקוּעַ רָאשׁוֹ וְרִבּוֹ בְּמִלְאָכָתוֹ – אֵינּוּ רוֹאֶה בָּהּ קִצְבָּה (כִּי הוּא שָׁקוּעַ בָּהּ כֹּל־כָּלוֹ, וְכָל עֲתוּתָיו מְקַדְּשׁוֹת לָהּ), וְאִף אֵינּוּ רוֹאֶה מִמּוֹנָה אֶת הַתּוֹעֵלָה הָרְאוּיָה (כִּי אֵינָה כְּלִי מִתְאִים לְבְרַכַּת ה').

יֵד וְאֶמְרָיו יֵת חֲיִיהוֹן בְּפִלְחָנָא קָשִׁיא בְּטִינָא וּבְלִבְנִין וּבְכָל פִּלְחָנָא בְּחֻקְלָא יֵת כָּל פִּלְחָנָהוֹן דְּאֶפְלְחוּ בְּהוֹן בְּקָשִׁי:

(יד) וַיֹּמְרוּ אֶת־חֲיֵיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבְלִבָּנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֶת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָּהֶם בַּפֶּרֶךְ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ליקוטי שיחות כרך ב עמ' 487 – מתוך 'התקשרות')

"בַּעֲבֹדָה קָשָׁה" – כְּאִשֶּׁר הָעַם נִכְנַע לַלַּחֲץ הָרוֹחֲנִי, גָּרַם הַדָּבָר בַּעֲקִיפִין לְשַׁעֲבֹד גִּשְׁמִי, "עֲבֹדָה קָשָׁה" כְּמִשְׁמְעוּתָהּ. אִם בְּגִי־יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ נִכְנָעִים לַלַּחֲץ הָרוֹחֲנִי, לֹא הָיוּ מִשְׁתַּעֲבָדִים גַּם בְּגִשְׁמִיּוֹת. תּוֹפְעָה זֹאת חוֹזֶרֶת וְנִשְׁנֵית בְּמִשְׁפָּחָה כָּל הַגְּלִיּוֹת שֶׁל עַמּוּנוּ.

טו וַיֹּאמֶר מֶלֶכָא דְּמַצְרַיִם לַחֲתִימָא יְהוּדִיתָא דְּשׁוּם חֲדָא שְׁפָרָה וְשׁוּם תְּנִיתָא פּוּעָה:

(טו) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמִילְדַת הָעֵבְרִית אֲשֶׁר שֵׁם הָאֵחָת שְׁפָרָה וְשֵׁם הַיְּשִׁנִּית פּוּעָה:

שְׁפּוּעָה וּמִדְּבַרְתָּ וְהוֹגָה לְוָלָד, כְּדֶרֶךְ הַנָּשִׁים הַמְּפִיסוֹת תֵּינוּקָה הַבּוֹכָה (שם). פּוּעָה • לְשׁוֹן צַעֲקָה, כְּמוֹ: (ישעיה מב) פִּיּוֹלָדָה אֶפְעָה.

כִּי־לְמִילְדַת • הוּא לְשׁוֹן מוֹלִידוֹת, אֲלֹא שֵׁשׁ לְשׁוֹן קֵל, וְיֵשׁ לְשׁוֹן כְּבֹד, כְּמוֹ שׁוֹבֵר וּמַשְׁבֵּר, דּוֹכֵר וּמְדַכֵּר, כֶּן מוֹלִיד וּמִילָד. שְׁפָרָה • זֹאת יוֹכֵבֵד, עַל שֵׁם שְׁמִשְׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד. פּוּעָה • זֹאת מֵרִים, עַל שֵׁם

אור החיים על התורה – מהדורות בלוט, אברמוביץ

הָעֵבְרִיתָא אֲשֶׁר שֵׁם הָאֵחָת וְגו' כִּי לְהִיּוֹת שְׂבָאוֹ לִפְנֵי הָרִבָּה וְלֹא הָיָה מִפִּיר אֵלּוֹ הַמִּילְדוֹת לָזֶה קָרָא בְּשִׁמּוֹתָם לְיַחֵד לָהֶם הַדְּבָר לְצַד שֶׁהָיוּ גְדוּלוֹת שֶׁל כָּל הַמִּילְדוֹת וְרָצָה לְהַשִּׁיל הַדָּבָר עֲלֵיהֶם כִּי כֵן דֶּרֶךְ הַשְׂרָרָה. עוֹד יִרְצֶה שֶׁהוּא עֲשֶׂה אוֹתָם גְּדוּלוֹת וְשִׁרּוֹת בְּקִרְיָאָה זֹאת עַל כָּל הַמִּילְדוֹת וְאֲשֶׁר עַל כֵּן פָּרַט אֶת שְׁמוֹתָן, וְלִזֶּה חֹזֵר לוֹמֵר פַּעַם אַתְרַת וַיֹּאמֶר בְּיָלְדָן וְגו' פִּי שֶׁהָיוּ לֹא לְשִׁתִּיּוֹן לְבָד אֲלֵא לְכָל הַמִּילְדוֹת אֲלֵא שְׂאֵלּוֹ הָיוּ עֲלֵיהֶם שְׁרוֹת. עוֹד יִרְמֹז הַכְּתוּב לְשׁוֹן גְּדָלָה וְרוֹמְמוֹת עַל דֶּרֶךְ (דברים כ"ו) אֵת ה' הָאֵמֶרְתָּ וְה' הָאֵמֶרְתָּ עֲנִין וְהַכְּנִיָּה בְּנֶה לְהַגִּיד שְׂבָאֵמֶצְעוֹת עֲנִין זֶה גָּרַם לָהֶם פְּרָעָה מַעֲלָה וְהַתְרוֹמְמוֹת

וְאִף עַל פִּי כֵן לֹא הוֹעִילוֹ לְהַמְעִיטָם כִּי נִתְרַבּוּ בְּגִי יִשְׂרָאֵל וְהִסְפִּיקוּ לְדָבָר זֶה, וְאֲשֶׁר עַל כֵּן וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְגו' לְהַמִּית הַזִּכְרִים: תורה טו
(טו) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ וְגו'. הַגֵּם שֶׁכָּל הַמַּעֲשֶׂה הָאֵמֶר בַּעֲנִין אָמַר לְשׁוֹן רִבִּים דְּכִתִּיב וַיִּשְׁמְעוּ וַיִּכְאֹשֶׁר יַעֲזֹבוּ וְגו' וַיַּעֲבִידוּ וַיִּמְרְרוּ כִּי לֹא הִמְלִיךְ לְבָדוֹ עוֹשֶׂה אֲלֵא הוּא וְעַמּוֹ, דָּבָר זֶה עֲשָׂאוֹ הִמְלִיךְ לְבָדוֹ כִּי שִׁיחָהּ הַדָּבָר בְּסוֹד שֶׁלֹּא יִרְגִּישׁוּ הָעֵבְרִיּוֹת לְהִסְתִּיר הָרִיוּחַ וְשֶׁלֹּא יִרְחִיקוּ הַמִּילְדוֹת מִיָּלָד אוֹתָם כְּאִשֶּׁר אֲבָאָר בְּסִמּוּךְ:
לְמִילְדַת הָעֵבְרִית וְגו'. צִרִּיק לְדַעַת מֶה אָמַר לָהֶם בְּאֵמִירָה זֹאת. וְאוֹלֵי כִּי הָאֵמִירָה הִיא שְׁקָרָא וְאִמֶּר

(יד) וַיֹּמְרוּ אֶת וְגו'. אוֹמְרוֹ בַּעֲבֹדָה קָשָׁה פְּרוּשׁ בַּעֲבֹדָה שֶׁהִיא קָשָׁה מִצַּד עֲצָמָה אִפִּי בְּמַעַט מִמּוֹנָה וְהוּא עֲבֹדַת חֹמֶר וּלְבָנִים וְעֲבֹדַת שָׂדֶה. וְאוֹמְרוֹ אֶת כָּל עֲבֹדָתָם וְגו' כִּי לֹא תֹאמַר שֶׁהִרְפוּ יָדָם מִהֶם מִשְׁעוֹר הַבְּנִין שֶׁקָּצְבוּ לָהֶם מִקֵּדִם אֲלֵא שֶׁקָּצְבַת עֲבֹדָה רִאשׁוֹנָה בְּמִקוּמָה עוֹמֶדֶת וְהוֹסִיפּוּ לָהֶם כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר שְׂאֵחֹר שֶׁשָּׁמּוּ עֲלֵיהֶם כֶּן וְכֶן שִׁבְּנוּ בְּכָל יוֹם אַחֵר שִׁיחָהּ הַחֹמֶר וְהַלְבָּנִים מוֹכֵנִים לִפְנֵיהֶם הוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת הַכֶּנֶת הַחֹמֶר וְהַלְבָּנִים וְכָל עֲבֹדַת הַכֶּנֶת הַבְּנִין וְלֹא הִקְלוּ מִצַּד זֶה שְׁעוֹר עֲבֹדָה רִאשׁוֹנָה אֲשֶׁר עָבְדוּ בָּהֶם בַּפֶּרֶךְ אֲלֵא אֵתָּה עֲמָה, וְזֶה מִהִתְחַבְּמוֹת פִּי יִרְבֶּה,

(מז) וַיֹּאמֶר בְּיָלְדְּכֶן אֶת־הָעֲבָרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־
הָאֲבָנִים אֲסִי־בֵן הוּא וְהִמְתֵּן אֹתוֹ וְאִם־בֶּת הוּא
וְחִיָּה:

נשי"א בְּיָלְדְּכֶן • כמו בהולידכן. **על האבנים •** מושב האשה היולדת, ובמקום אחר קוראו משבר, וכמוהו: (ירמיה יח) "עושה מלאכה על האבנים". מושב כלי

(יז) וַתִּירֶאֶן הַמִּילֹדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר־
דִּבֶּר אֱלֹהֵן מִלֶּד מִצְרַיִם וַתַּחֲיִין אֶת־הַיִּלְדִּים:

נשי"א וַתַּחֲיִין אֶת הַיִּלְדִּים • מספקות להם מים ומזון (סוטה שם). תרגום הראשון "וקימא". והשני "וקנמתון", לפי שלשון עברית לנקבות רבות, תיבה זו וכיוצא בה, משמשת לשון פעול וישון פעלתם, כגון: (שמות

אור החיים על התורה - מהדורות בלוט, אברמוביץ

לב' המילדות ועלו במעלה באמור בסמוך (פסוק ב') וייטב אלהים וגו' ויעש להם בתים בתי כהנה בתי לויזה בתי מלכות בתי נביאות (סוטה י"א): תורה טו

(טז) וַיֹּאמֶר וגו' וּרְאִיתֶן עַל וגו' צִרִּיר
 לדעת לאיזה ענין ראיה זו ולא היה לו לומר אלא אם בן וגו', ומה גם לדברי רבותינו ז"ל (סוטה י"א) שאמרו סימן מסר להם בן פניו למטה בת פניה למעלה לא ידעתי למה הצרך לסימנים אלו. עוד צריך לדעת טעמו למה לא גזר על הכל, ואין להאמין עליו כי במועד רחמים נהג לשום להם שארית בארץ כי שרשו שרש אכזרי הוא. עוד קשה אומרו **והמתן אתו** בתוס' וא"ו מבלי מעשה קדם לדבר. עוד למה הצרך לומר **ואם בת היא וחייה** כיון שפרעה לא גזר אלא על הזכרים פשיטא שלא יבקשו המילדות לעקר את הכל.

אכן רשע זה נתחכם כדי שתעלה בידו העצה, כי מי זאת האשה אשר תזמין עצמה למילדת להרג בניה, לזה נתחכם ואמר להן שיתנהגו בסדר זה ויעשו בהעלם דבר ולא ירגישו היולדות על זה הדבר, כי קדם שיודע הנולד מה הוא אם בן אם בת יראו המילדות על האבנים אם בן הוא ימיתוהו ויאמרו נולד מת ולא יניחו עד שיצא לעולם (סוטה י"ב) אלא שיראו על האבנים קדם שיצא לעולם אם בן

הוא, ומזין ידעו לזה אמרו ז"ל סימן מסר להם, ולזה אמר והמתן בתוס' וא"ו כי מצוה ראשונה צוה אותן להבדיל לדעת אם בן הוא קדם שיצא לעולם ויתן קולו, והב' והמתן אותו בצאתו מבטן אמו. ואמרו **ואם בת היא** וגו' נתפסו גם בן בזה כדי שבאמצעות ענין זה לא ירגישו בדבר הנשים היולדות כשיראו שלפעמים ולדותיהן מתקיימן לא יחשדו במילדות והם לא יבחינו כי הורגות הזכרים ולא הנקבות. ואולי שצוה עליהן לכל יודיעו הזכר אלא יאמרו שהנולד נולד מת שבאמצעות בן יסתר החשד, ובזה נתישבו כל הדקדוקים.

והנה עצה חכמה יעץ פרעה בדבר זה לכל יוכלו עלות מהארץ, והוא כי באמצעות שיהרגו כל זכר ויתרבו הנשים והן האשה טוב למיתב טן דו ויתחברו נשי ישראל עם המצריים ויתחתנו בהם ומעתה אין מציאות לעלות מן הארץ כשהיו לעם אחד. גם יפגיומו הנפשות הקדושות בערוב הבפשות הטמאות ויהיו שם עד עולם בר מינו. ותמצא שאמרו רז"ל (יחיד פ' י"ג) שלא נגאלו ישראל עד שהיו בהם ד' דברים וא' מהם ששמרו עצמם מן העריות, ועל זה מפרש בקבלה (שחשד) גן נעול וגו', ואם היו מתחתנים עם המצריים לא הייתה בר מינו תקומה

לשונאיהם: תורה יז

(יז) וַתִּירֶאֶן הַמִּילֹדֹת וגו' צִרִּיר
 לדעת לאיזה ענין ראיה זו ולא היה לו לומר אלא אם בן וגו', ומה גם לדברי רבותינו ז"ל (סוטה י"א) שאמרו סימן מסר להם בן פניו למטה בת פניה למעלה לא ידעתי למה הצרך לסימנים אלו. עוד צריך לדעת טעמו למה לא גזר על הכל, ואין להאמין עליו כי במועד רחמים נהג לשום להם שארית בארץ כי שרשו שרש אכזרי הוא. עוד קשה אומרו **והמתן אתו** בתוס' וא"ו מבלי מעשה קדם לדבר. עוד למה הצרך לומר **ואם בת היא וחייה** כיון שפרעה לא גזר אלא על הזכרים פשיטא שלא יבקשו המילדות לעקר את הכל.

אכן רשע זה נתחכם כדי שתעלה בידו העצה, כי מי זאת האשה אשר תזמין עצמה למילדת להרג בניה, לזה נתחכם ואמר להן שיתנהגו בסדר זה ויעשו בהעלם דבר ולא ירגישו היולדות על זה הדבר, כי קדם שיודע הנולד מה הוא אם בן אם בת יראו המילדות על האבנים אם בן הוא ימיתוהו ויאמרו נולד מת ולא יניחו עד שיצא לעולם (סוטה י"ב) אלא שיראו על האבנים קדם שיצא לעולם אם בן

♦ יום שני כ' טבת ♦

יח ויקרא מלך מצרים למצרים לחימה ואמר להן
מה דין עבדתן את פתגמא הדין וקצמתן את
בניא :

יט ואמר חתא לפרעה ארי לא כנשיא
מצרימא יהודיתא ארי חפימן אנון עד לא
עלת לותהן חתא וילידן :

(יח) ויקרא מלך מצרים למצרים לחימה ואמר להן
עשיתן הדבר הזה ותחית את הילדים:

(יט) ותאמר המלדת אל-פרעה כי לא בנשים
המצרית העברית כי חיות הנה בטרם תבוא אליה
המלדת וילדו:

"בכור שורו", "אילה שלוחה", ומי שלא נכתב בו,
הרי הכתוב כוללן, "ויכרך אותם". ועוד כתיב: (שם)
(ט) "מה אמר לביאה".

כ"א כי חיות הנה. בקיאות במילדות. תרגום
מילדות "חיתא". ורבותינו דרשו: (שם ושמות רבה) הרי
הן משולות לחיות השדה, שאינן צריכות מילדות.
והיכן משולות לחיות? – גור אריה, "זאב יטרף",

כ ואוטיב יי לחימה וסגי עמא ותיקפו
לחרא :

(כ) וייטב אלהים למלדת וירב העם ויעצמו מאד:

אור החיים על התורה – מהדורות בלוס. אברמוביץ

כנשים הרגילות בנמצא הם אלו שהם
מצריות עבריות, ובזה לא תהיה
הוכחה הסתירה לא מעבריות ולא
ממצריות כי אלו יש בהם ב' הדרגות
והבן. ואומרו בטרם וגו' נתפסו להשיב
אם יאמר ולמה לא יהיו הם מילדות
אותם בעל כרחן לצד שהם ממנות
מהמלך ואמרו בטרם וגו' פי' כי אנו
מתחבטין לבוא אצלם קדם שיגיע זמן
הלדה כפי חשבונם ליליד אותם ואף
על פי כן אנו מוצאים אותם שכבר
ילדו כי היולדות היו מתחבטות
להרחיק להם זמן לדתם כי הרגישו
בדבר, וכל זה נכלל בתבת חיות.
ומעתה כפי הנחה זו פרושה לה מעצמה
החשדה הגם שיביאו בידם מים ומזון
היה לחשבם שעדין לא ילדו והם באים
לילד אותם וכל מה שיעשו מהוראת
חבה להם אדרבה כשורה וכהן עושין
כדי שיתקרבו להלכות של היולדות
ולא יהיו נחשדים בעיניהם בפרצנות
וימצאו מקום לקדם גזרת המלך להמית
הבנים, ואמר שהיו מביאין לחשבון
שעדין לא ילדו בנזכר והיו מוצאים כי
כבר ילדו אינו מהמוסר להשיב
המוכח, ובזה ספה תמה תלונית וחשד
פרעה הגם שצדקו דברי הולכי רכיל
שאמרו שהמילדות ספקו מזון: תורה כ
(כ) וייטב וגו' וירב וגו'. צריך לדעת

מדוע עשיתן את הדבר הזה פי' ספוק
מים ומזון שהוא מעשה הנגלה, והן
אמת אם לא היו מחיים הילדים הייתי
תולה פי לבנות אתם מספקים אלא
בין שהספוק הוא למקום הילדים
והילדים הנם בחיים זה לך האות כי
להם אתם מספקים, והוא אומרו
ותחית את הילדים, ואין זה אלא מעיון
שכלי בנזכר, כי הודיע לו בברור אינו
אלא מעשה הספוק לבית
היולדות: תורה יט

(יט) כי לא בנשים וגו'. צריך לדעת
למה האריך כל כך לשון, ולא
הספיק לומר לא כמצריות העבריות
או העבריות לא כמצריות. עוד צריך
לדעת מה מענה בפיהם על ספוק
המזון, ורואני כי קבל פרעה תשובתם.
עוד קשה אומרו וילדו שהיה צריך
לומר יולדות.

אכן פונת הכתוב הוא שהשיבוהו שלא
יקח שיעור לעבריות מהמילדות
שכמצריות כי כלן חכמות מכל
המצריות, והוא אומרו כי חיות הנה
ומילדות זו לזו או אינם צריכין מילדת.
ואולי שרמזו כי הנשים של בני ישראל
היו בהם ב' למודיות בההשכלה הא'
היותם מעקרים עבריות, והב' שהן עמה
מצריות ובאמצעות זה נתחכמו ב' מיני
השכלה, וזה הוא שיעור הכתוב כי לא

בעת שיצאו משם והיו מילדות
לעבריות לא עשו וגו' ואדרבה ספקו
מזון לאין נכון ובשלו דבריו סמוך
לגזרה, ושעור פאשר דבר כשעור
(פראשית כ"ז ל) כאשר בלה יצחק
לברך: תורה יח

(יח) מדוע וגו' ותחית וגו'. צריך לדעת
מה הוא המעשה שעשו שעליו
הוא אומר מדוע עשיתן, ואם שלא
המיתו את הילדים זה יקרא שלילת
המעשה והיה צריך לומר מדוע לא
עשיתן. עוד צריך לדעת אומרו ותחית,
ואם על ספוק המזון לילדים הוא אומר
כמו שפרשנו באומרו ותיראן המילדות
וגו' ותחית וגו' אם לזה נתפסו מה מענה
בלשון המילדות על זה והרי הן
מורדות במלך. ואולי כי לא ידע פרעה
בפרוש שהיו מספקות מזון לילדים כי
מן הסתם לא יעשו כן בפני המצריים
ולבני ישראל אין לחשד בהם דלטורין
כאומרים ז'ל (ויקרא פ"א) בפסוק ושאלה
אשה וגו' פי' י"ב חדשים היה ביניהם
דבר זה ולא גלה אדם מעולם, אלא
שהמצריים הגידו לו שהיו המילדות
מספקות מים ומזון לבית הנשים חיות,
ודבר זה יכולין הגויים השכנים להכיר
בדבר כשתכניס המלדת עמה דברי
ספוק וידעו גם כן כי הנשים חיות
היו בנייהם וקרים, לזה אמר פרעה

כ"י וַיִּיטֹב • הטיב לָהֶן, וְזֶה חֲלוּק בְּתִיכָה שִׁיסּוּדָה ב' אוֹתִיּוֹת, וְנָתַן לָהֶן יו"ד בְּרָאשָׁה, כְּשֶׁהִיא בָּאָה לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן וַיִּפְעִיל, הוּא נִקְוֵד הַיּו"ד בְּצִיר"י שֶׁהוּא קִמֵּץ קֶטֶן (אוּ בִּסְגוּל שֶׁהוּא פֶּתַח קֶטֶן), כְּגוֹן: "וַיִּיטֹב אֱלֹהִים לְמִילְדוֹת", "וַיִּרְבַּ בְּכַת יְהוּדָה" (איכה ב) – הִרְבָּה תַּאֲנִיָּה. וְכֵן: "וַיִּגַּל אֶת הַשְּׂאֲרִית" (דברי הימים ב לו) דְּנִבְוִיזָרָאָן, הִגְלָה אֶת הַשְּׂאֲרִית. "וַיִּפֶּן זָנֵב אֶל זָנֵב" (שופטים טו) – הִפְנָה הַזָּנָבוֹת זו לְזוֹ, כָּל אֱלוֹ לִשׁוֹן הַפְעִיל

אֶת אַחֲרִיִּם. וְכִשְׁהוּא מְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן וַיִּפְעֵל, הוּא נִקְוֵד הַיּו"ד בְּחִיר"ק, כְּגוֹן: (ויקרא י) "וַיִּיטֹב בְּעֵינָיו" – לִשׁוֹן הוֹטֵב, וְכֵן: "וַיִּרְבַּ הָעָם" – נִתְרַבָּה הָעָם. "וַיִּגַּל יְהוּדָה" – הִגְלָה יְהוּדָה, "וַיִּפֶּן כַּף זָכָה" – פָּנָה לְכָאֵן וּלְכָאֵן. וְאַל תִּשְׁכַּח: וַיִּגַּל, וַיִּשָּׁב, וַיִּירָד, וַיִּצָּא, לְפִי שְׂאִינָן מְגוֹרְתָן שֶׁל אֱלוֹ, שֶׁהִרְי הַיּו"ד יִסּוּד בְּהֵן: יִרָד, יִצָּא, יִשָּׁב, יִלָּךְ – יו"ד אוֹת שְׁלִישִׁית בּוֹ. וַיִּיטֹב אֱלֹהִים לְמִילְדוֹת • מַהוּ הַטּוֹכָה?.

כא) וַיְהִי כִּי־יִרְאוּ הַמִּילָדוֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בְּתִים:

כא וְהָיָה כִּד דְּחִילָא חִתָּא מִן קָדָם יְיָ וַעֲבַד לָהֶן בְּתִין:

כְּהֵנָה וּלְוִיָּה מִיּוֹכְבֵּד, וּמַלְכוּת מְמָרִים, כְּדֹאִיתָא בְּמַסְכַּת סוּטָה (שם).

כ"י וַיַּעַשׂ לָהֶם בְּתִים • בְּתִי כְּהֵנָה וּלְוִיָּה וּמַלְכוּת שְׁקָרוּיִין בְּתִים: "וַיִּבֶן אֶת בֵּית ה' וְאֶת בֵּית הַמִּלָּךְ",

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 2)

הַכְּהֵנָה נִתְּנָה לְמִשְׁחָה. וְסַפֵּק זֶה תְּלוּי בְּשִׁתִּי הַדְּעוֹת בְּרִש"י לְהֵלֵן (ד, יד) הָאֵם מִשְׁחָה נֶעֱנַשׁ בְּכָךְ שֶׁנִּטְלָה מִמֶּנָּה הַכְּהוֹנָה.

כְּהֵנָה וּלְוִיָּה מִיּוֹכְבֵּד (רש"י א, כא) אִינוּ מְפָרֵט "כְּהֵנָה מֵאֲהֶרֶן וּלְוִיָּה מִמִּשְׁחָה". וְיֵשׁ לֹמֵר, שֶׁרִש"י מְסַפֵּק בְּפִירוּשׁ הַדְּבָרִים: הָאֵם הַכְּהֵנָה שֶׁנִּתְּנָה כְּהֵנָה לְאֶהֱרֹן וּלְוִיָּה לְמִשְׁחָה, אוּ שְׂמָא אִף

כב וּפְקִיד פְּרַעָה לְכָל עֲמָה לְמִימָר כָּל בְּרָא דִּיתִילִיד לִיהוּדָאִי בְּנֵהֲרָא תְּרַמְנָה וְכָל בְּרִתָּא תִּתְּנִינָן:

כב) וַיֵּצֵאוּ פְּרַעָה לְכָל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־הַבֶּן הַיְלֹוֹד הִיאֲרָה תִשְׁלִיכֻהוּ וְכָל־הַבֶּתֶת תַּחֲיוּן: פ

לְלָקוֹת בְּמִים. לְפִיכָךְ גִּזֵּר אוֹתוֹ הַיּוֹם אִף עַל הַמַּצְרִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל הַבֶּן הַיְלֹוֹד", וְלֹא נֶאֱמַר הַיְלֹוֹד לְעִבְרִים, וְהֵם לֹא הָיוּ יוֹדְעִים שְׁסוּפּוֹ לְלָקוֹת עַל מִי מְרִיכָה.

כ"י לְכָל עַמּוֹ • אִף עַל־יָהִם גִּזֵּר. יוֹם שְׁנוּלֵד מִשְׁחָה, אֲמָרוּ לוֹ אֲצִטְגִּינִיו: הַיּוֹם נוֹלַד הַמוֹשִׁיעַ, וְאִין אֲנוּ יוֹדְעִים אִם מִמַּצְרִים אִם מִיִּשְׂרָאֵל, וְרוֹאִין אֲנוּ שְׁסוּפּוֹ

אור החיים על התורה – מהדורות בלוס אנג'לס, אברמוביץ

הַדְּבָר בְּפָרְסוּם וַצִּוָּה לְכָל עַמּוֹ עַל הַדְּבָר כִּי חֻשַׁב כִּי אֵין נִמְלֵט מִהֶם לְצַד הַיּוֹתֵם רַבִּים וְנִכְרִים שְׁלֹא יִרְחֲמוּ עֲלֵיהֶם, עוֹד אוֹלִי לְצַד שְׂרָאָה בְּאֲצִטְגִּינִיּוֹת כִּי מוֹשִׁיעַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל נוֹלַד וְעֵתִיד לְלָקוֹת בְּמִים (סְנֵהֲרִין ק"א) לְזֶה גִזֵּר גְּזֵרָה חֲזָקָה וּמִנָּה כָּל אִישׁ מִצְרִי עַל הַדְּבָר וּכְנֹה אֵין נִמְלֵט מִיָּדָם, וְאוֹמְרוּ **לֵאמֹר** פִּי לֹא שֶׁהַמַּצְרִיִּים הֵם עֲצָמָם יִשְׁלִיכוּהוּ אֲלֵא שְׂאִימָרוּ לְכִנִּי יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּל אַחַד יִשְׁלִיךְ בְּנִיו, וְהַטַּעַם לְמַה שְׂאִמְרָנוּ שֶׁהַגְּזֵרָה הַזֵּיתָה לְצַד מַה שְׂרָאוּ אֲצִטְגִּינִיו וְכו', מִן הַסֵּתֶם יִרְאוּ הַדְּבָר שֶׁלָּקָה בּוֹ שֶׁהוּא עִי' וְיִשְׂרָאֵל, לְזֶה גִזֵּר שִׁבְגִּי יִשְׂרָאֵל הֵם יִשְׁלִיכוּ אוֹתוֹ הַיְאֹוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁכֵּן הָיָה שְׂוִיכְבֵּד הִיא הַשְּׁלִיכָה אֶת מִשְׁחָה בְּיֹאוֹר.

אוּ יִרְצָה **לֵאמֹר** שֶׁהֵם צִוּוּ לְכָל שֶׁכֵּן עַל שִׁכְנָתוֹ עַל הַדְּבָר וְלֹא יִצְטָרְכוּ

זוֹכִים לְצַד כִּי יוֹכְבֵּד וּמָרִים נִתְּנוּ נִפְשָׁם עֲלֵינוּ וְעִבְרֵנוּ פִּי מִלָּךְ וְעוֹד לָהֶם שִׁנּוּ וּפְרָנְסוּ מִשְׁלָהֶם לְזֶה יִחְשְׁבוּ עֲלֵיו הוּא אֲבִינוּ הוּא מִלְּכֵנוּ הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ. וְכִלְךָ גַּם כֵּן לְדָרְךָ זֶה כִּי לְצַד שְׂאִינוּ עֲנִפִי נִשְׁמַתוֹ שֶׁל מִשְׁחָה דְּכִתִּיב (שְׁעִי ס"א) מִשְׁחָה עַמּוֹ לְזֶה סְבָלָה יוֹכְבֵּד עֲלָנוּ לְהֵגֵן בְּעֵדְנוּ וּלְסַפֵּק מִים וּמוֹזוֹן כְּמִשְׁפַּט הַיּוֹלָדִים לְבִנֵּיהֶם, וּלְדָרְבִּי הַמְּפָרֵשִׁים (רש"י) שֶׁהַטְּבָה הִיא עֲשִׂית הַבְּתִים יֵשׁ לֹמֵר כִּי טַעַם שֶׁהַפְּסִיק בְּאוֹמְרוֹ **וַיִּרְבַּ הָעָם** שְׁוִיֹּלֶת זֶה אֵין מְקוֹם לְבִתִּי כְּהֵנָה וּבְתִי מַלְכוּת כִּי אִם אֵין עִם אֵין מִלָּךְ וְכֵהֵן, לְזֶה הַקְּדִים ד' הָעָם וְאַחַר כֵּךְ עָשָׂה לָהֶם בְּתִים וְגו'; תוֹרָה כֹּא

(כב) וַיֵּצֵאוּ וְגו' **לְכָל עַמּוֹ וְגו'**, לְפִי מַה שֶׁכְּתִבְנוּ כִּי מִתְחַלָּה דְּבַר לְמִילְדוֹת שִׁיחִיָּה הַדְּבָר בְּסוּד וְלֹא יִדְעוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל, כִּשְׁלֹא עֲלֵתָה בִּידוֹ עָשָׂה

מַה הוּא הַהֲטָבָה, וְאוֹלִי שֶׁהוּא הֲרָשׁוּם בְּסִמּוּךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם בְּתִים. וְקִשָּׁה אִם כֵּן לֹא הָיָה מְפָסִיק בְּאוֹמְרוֹ וַיִּרְבַּ הָעָם. וְנִרְאָה שְׁמוֹרְנוּ הַכְּתוּב דְּבַר שְׂבָאֲמָצְעוֹתוֹ רַבּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְפִי מַה שֶׁקָּדָם לָנוּ שֶׁהָיוּ מְסַפְּקוֹת לָהֶן מִים וּמוֹזוֹן לְזֶה אֲמָר **וַיִּיטֹב אֱלֹהִים לְמִילְדוֹת** פִּי נָתַן לָהֶם רַב טוֹב וּבְאֲמָצְעוֹתוֹ הָיָה לָהֶן וְכִלְתָּ לְסַפֵּק מוֹזוֹן וּבְנֵה **וַיִּרְבַּ הָעָם** וְוֹלֶת זֶה לֹא יִהְיֶה לָהֶם לְסַפֵּק לְרַבִּים בְּהַפְלָגָה, וְאַחַר כֵּךְ הִנֵּכִיר ה' שֶׁכֵּרֶם הַטוֹב שֶׁעָשָׂה לָהֶם בְּתִים.

עוֹד יִרְמּוֹ כִּי בְּרֹאוֹת ה' יִרְאֲתֶם מִהֲאֱלֹהִים הוֹמִין לִיָּדָם עֲשׂוֹת מִצְוֹת לְאֵין קֶץ לְהִרְבּוֹת שְׂכָרָם, וְהוּא אוֹמְרוּ **וַיִּיטֹב וְגו'** וּמַה הוּא הַטּוֹבָה וַיִּרְבַּ הָעָם שֶׁבָּנָה יִגְדֵל וְכוּתֶם כִּי בָלָם יִחְשְׁבוּ לָהֶם כִּשְׁלֹא הִרְגוּם, וְאוֹלִי כִּי לְטַעַם זֶה וְכוּ מִשְׁחָה וְאַחֲרָן בִּישְׂרָאֵל כִּי בִשְׁלָם

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"א עמ' 111 – מתוך 'לקראת שבת')

גזרת היאור הרוחנית

נשמתו. לכן היתה זו גזרה כה חמורה, עד שהיא נכללה בפסוק יחד עם גזרת הבנים – המות בפעל. במדה מסוימת "קשה מיתה רוחנית יותר ממיתה גשמית!"
גזרה זו גם מרמזת בגזרת השלכת הילודים היאור. הנילוס שמש עבור המצרים עבודה זרה, והם השתמשו בו כדי: א. הממת גופם של בני ישראל (הבנים). ב. הממת נשמותם (הגנות) – גלות מצרים הרוחנית.

כ"ה ה' הילוד תשליכוהו וכל הבת תחיון: (א)
(ב) גזרת פרעה היתה רק על הבנים, ולא על הגנות. לפי זה אינו מובן: מדוע התורה כותבת "וכל הבת תחיון" בפסוק שמדבר על הגזרה, והרי מכך משמע ש"וכל הבת תחיון" הוא גם חלק מהגזרה!
הבאור בזה: כונתו של פרעה ב"תחיון" של הגנות היא לחנך את חייו לפי ארח החיים של המצרים, ובכך להמית את

א ואצל גברא מדבית לוי ונסיב ית בת לוי:

ב (א) וילך איש מבית לוי ויקח את בת-לוי:

היא נהפכה להיות נערה, ובת מאה ושלושים שנה היתה, שנולדה בבואה למצרים בין החומות, ומאזים ועשר שנים נשתהו שם, וכשיצאו, היתה משה בן שמונים שנה. אם-כן, כשנתעברה ממנו היתה בת מאה ושלושים, וקורא אותה בת לוי.

כ"ו ויקח את בת לוי. פרוש היה ממנה מפני גזרת פרעה, (וחזר ולקחה. וזהו "וילך", שהלך בעצתו, שאלה לוי: גזרתך קשה משל פרעה: אם פרעה גזר על הזכרים, ואמה גם בן על הנקבות. ברש"י ישן) והחזירה, ועשה בה לקוחין שניים. ואף

ב ועדיאת אתמא וילידת בר וחזת יתה ארי טב הוא ואטמרתה תלתא ירחין:

(ב) ותחר האשה ותלד בן ותרא אותו כי טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים:

כ"ז כי טוב הוא • כשנולד, נתמלא הבית כלו אורה (סוטה שם).

ג ולא יכלה עוד הצפינו ותקחלו תבת גמא ותחמרה בחמר ובופת ותשם בה את הילד ותשם בסוף על שפת היאור:

(ג) ולא יכלה עוד הצפינו ותקחלו תבת גמא ותחמרה בחמר ובופת ותשם בה את הילד ותשם בסוף על שפת היאור:

אחד, שהיולדת לשבעה יולדת למקטעין, והם בדרקו אחריה לסוף תשעה. גמא • גמי בלשון משנה,

כ"ח ולא יכלה עוד הצפינו • שמנו לה המצרים מיום שהחזירה. והיא ילדתו לששה חדשים ויום

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

במספר יום אחד וכשיולדתו בחזקת נפל ילדתו והודיע הכתוב כי ראיתו טוב פי בריא וחזק שאין בו סימנים של נפל ולזה טרחה בשבילו וספנה עצמה מהמצריים שהיו בודקים הפתים בקטנים כאמרם ז"ל (שם) והוא אומרם **ותרא וגו' ותצפנהו**. ודרשת רז"ל תדרש ממה שלקח לשון זה **כי טוב** ולא אמר לשון אחר. וכונת רז"ל שדרשו טוב הוא מהול, כבר גלו דעתם במקום אחר (סנהדרין ל"ח) כי אדם הראשון קדם שחטא היה טוב מחלט ובמעשה הרע שעשה משך ערלה מבחינת הרע, ולזה כשאמר הכתוב כי טוב הרי זה מראה באצבע כי משלל מהכר רע שהיא הערלה: תורה ג

(ב) **כי טוב הוא ותצפנהו וגו'.** צריך לדעת מה היא הטוביות שראתה בו. ורז"ל (סוטה י"ב) אמרו נולד מהול ותמלא הבית אורה. וזה דרך דרש. עוד צריך לדעת קשר ותצפנהו עם ותרא אתו כי טוב וגו' וכי אם לא היה טוב לא תחמל על פרי בטנה לצפן אותו מאנשי דמים.
אכן כונת הכתוב הוא כי ממה שאמר הכתוב ותצפנהו וגו' ולא יכלה עוד וגו' אמרו ז"ל (שם) כי מנו לה המצריים מעת הריונה והיא ילדתו בן ששה חדשים ויום אחד, והנה היולדת לששה פשיטא שאינו מתקנים והיולדת לו מתקנים, והנה אין האשה מדקדקת

כל העם. ויש מרבותינו שאמרו (סוטה י"ב) שגם על המצריים גזר, וזה דרך דרש דרש שבים אחד אשר אמרו לפרעה כי בו ביום וגו' אותו יום גזר על כל עמו. אכל פשט הכתוב אין הדברים אמורים אלא בישראל כי גזרה זו בתמידות היתה והראיה כי יוכבד נתנה משה בנאור אחר ג' ירחים והאצטגנינים ראו יום הלדה, ואלו לא היתה הגזרה אלא יום לדת משה והכר היום ההוא מה מקום לגזר עוד, אלא ודאי שגזרה זו על כל ה' ה' הילוד היתה בתמידות ובהכרח אומרם **לכל עמו** הוא לצדם על בני ישראל והדרשה תדרש: תורה א

בסוף • הוא לשון אגם, רושי"ל בלע"ז, ודומה לו: (ישעיה יט) "קנה וסוף קמלו".

ובלע"ז יונק"ו, ודבר רך הוא ועומד בפני רך ובפני קשה. **בחמר ובזפת •** זפת מבחוץ וטיט מבפנים, כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת. **ותשם**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז פרשת שמות)

פרעה "אם בן הוא והמיתן אותו", אלא מפרטת גם את אופן ביצוע הגזרה "**היאורה תשליכוהו**", מובן, שאין זה סתם פרט בגזרת פרעה או פרט המסביר את הסבה לגזרה. אלא זהו ענין **עקרי** בגלות מצרים, ובכך מתבטאת המשמעות הכללית של גלות מצרים.

ההסבר לכך הוא: תכליתה של גזרת פרעה היא "**היאורה תשליכוהו**" - ההשלכה לנילוס - לעבודה-ההזרה של מצרים. כלומר, פרעה רצה שישראל "יושלכו" ו"יטבעו" בתוך העבודה-ההזרה של מצרים.

המצרים עבדו לנילוס מפני שהוא היה מקור פרנסתם: כידוע, מצרים אינה ארץ גשומה, והצמיחה והתבואה וכדומה תלויים בנילוס ה"עולה" ו"משקה" את השדות.

עובדה זו נותנת מקום למחשבה המוטעית, שפרנסת מצרים איננה באה מאת הקדוש-ברוך-הוא אלא מאת הנילוס [שהרי כשתלויים בגשמים, אז "הכל תולין עיניהם כלפי מעלה, וחשים שתלויים בקדוש-ברוך-הוא. אף תלות זו בקדוש-ברוך-הוא איננה ניכרת כאשר הנילוס "עולה ומשקה"].

לפיכך באופן פשוט, הפך הנילוס לעבודה-ההזרה של מצרים. וזאת היתה גזרת פרעה "היאורה תשליכוהו" - גם יהודים יושלכו, חס-וחלילה, אל מתחת למגבלות הטבע וחוקיו.

הרוג'צובי מסביר: יוכבד לא רצתה להציל את משה עלידי הנחת התיבה ביאור, מפני ש"הם היו עובדים לנילוס", בהתאם להלכה, שאסור להשתמש בעבודה-זרה אפילו לצורך הצלה, ולכן "ותשם בסוף על שפת היאור". אף כאשר "ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור", והפונה היא "שירדה לרחוץ מגולולי בית אביה", היא בטלה בכך את העבודה-זרה "ושוב באתה התיבה בתוך היאור".

במדרש נאמר: "ולמה השליכו אותו ביאור, כדי שיהיו חושבין האסטרולוגין שפבר הושלף למים ולא יחפשו אחריו" - הגזרה על "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" נקבעה מפני שהאסטרולוגים ראו ש"מושיען של ישראל - במים הוא נידון", לפיכך "השליכה" יוכבד את משה ליאור ו"כיון שהושלף משה למים, אמרו כבר מושלף מושיען במים" (ולא יחפשו אחריו) "מיד בטלו הגזרה" - על-ידי-כך התבטלה הגזרה על "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו".

כל הענינים בתורה מדייקים לחלוטין, ומובן, ששני ה"ביטולים" שנגרמו בקשר ל"השלכת" משה ליאור - (א) ביטול העבודה-הזרה שבנילוס, (ב) ביטול גזרת "כל הבן..." קשורים זה לזה, ושניהם קשורים למשה - מושיען של ישראל.

...מכך שהתורה אינה מסתפקת בספור הכללי על גזרת

(ד) **ותתצב אחתו מרחק לדעה מהיעשה לו:** ואתעצמת אמתה מרחיק למידע מה יתעבד לה:

(ה) **ותרד בת-פרעה לרחץ על-היאור ונערתיה הלכת עליד היאור ותרא את-התבה בתוך הסוף ותשלח את-אמתה ותקחה:**

כ"ז • **לרחץ על היאור •** סרס המקרא ופרשהו: "ותרד בת פרעה על היאור, לרחץ בו". על יד היאור • אצל היאור, כמו: (שמואל ב יד) "ראו חלקת יואב על ידי", והוא לשון "יד" ממש שיד האדם סמוכה לו. ורבותינו דרשו: (סוטה שם) "הולכות", לשון מיתה, כמו: (בראשית כה) "הנה אנכי הולך למות", הולכות למות,

(ה) **ונערתיה הלכת וגו'.** צריך לדעת כונת ספור זה **ונערתיה הלכת**, ואולי שכן לומר מעשה בתיה, להיות פי מעשה מצוה גדולה עשתה דקדק

הכתוב להודיע דקדוק אפן המעשה. והנה דבר ידוע הוא כי בת מלך לא תלך ליאור בלא נערות כמשפט בנות מלכים, גם ממוסר הגדולים ובפרט הודיע הכתוב באומרו ונערתיה הלכת

המלכים להיות להם אחד מיוחד מכבד הרבה להתגלות לפניו ולשמשו ולרחץ בבית המרחץ או ביאור וכדומה, וכאן הודיע הכתוב באומרו ונערתיה הלכת

(ו) וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאֶהוּ אֶת־הַיֵּלֶד וְהִנֵּה־נֶעַר בֶּכֶה וַתַּחֲמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִי־לִדִּי הָעֶבְרִים זֶה:

כ"ט - וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאֶהוּ • אֶת מִי רָאָתָהּ? - הַיֵּלֶד, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ: שָׂרָאָתָה עִמּוֹ שְׂכִינָה (שמות רבה, סוטה 108).

(ס) • וְהִנֵּה נֶעַר בּוֹכָה • קוֹלּוֹ כְּנֶעַר.

(ז) וַתֹּאמֶר אַחֲתוֹ אֶל־בַּת־פְּרֹעֹה הָאֵלֶּה וְקִרְאֹתִי לָהּ: אִשָּׁה מִיִּנְקָת מִן הָעֶבְרִית וְתִינֶק לָךְ אֶת־הַיֵּלֶד:

כ"י - מִן הָעֶבְרִיּוֹת • מִלְּמַד שֶׁהִחְזִירָתוֹ עַל מִצְרַיִם הִרְבֵּה לִינֹק, וְלֹא יָנַק, לְפִי שֶׁהָיָה עֲתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׂכִינָה

(שמות רבה, סוטה 108) •

אור החיים על התורה - מהדורות בלוס אנג'לס, אברמוביץ

המשליכות ללדיהן ביאור בגזרת פרעה, ואם לפי מה שדרשו ז"ל (שם יב) כי באותו יום גזר גם על המצריים, אם כן מניין ידעה והפירה כי אינו מילדי מצריים. והנה לפי מה שאמרו ז"ל כי החזירתו על כמה מיניקות גויות ולא רצה לינק זה לך האות כי לא מילדי המצריים, ועל כל פנים מה חידוש אומרת בדבריה. ולעמוד על הדבר נשפיל על דבר אם הצלת הילד היה לצד שנסתפקה היותו מצרי או אפי' יהיה עברי, והנה אם נאמר שחשבה להציל לספק מצרי תכון באומרה מילדי העברים זה כי נתברר לה הפך מה שחשבה וכו' גלתה דעתה כי לא להציל מילדי העברים נתכונה, ודבר זה השכל יבחרו כי סתם גויה לא תרחם אלא על בני אמתה, והגם שאנו רואים שאחרי שידעה כי מילדי העברים הוא החזיקה בו ושכרה לו מינקת, אין מזה ראיה, כי אחר שידעה מעלתו גם שרפא אותה מצרעתה רחמה עליו, גם ראוי הוא מכח זה להטות לבה לאמונת ישראל כי היא ראתה מה נורא מעשיו: ואם נאמר שמתחלה רחמה על הילד הגם שידעה כי מבני ישראל הוא תכון באומרה מילדי העברים נתינת טעם שלא ינק מהנכריות לא שהחלה מהיאר ומסכן הוא ואינו יכול לינק אלא לצד שהוא מילדי העברים, ולזה תכף אמרה לה אחותו האלה וקראתי לך וגו' מהעבריות להבחין דבריה, ואמר הכתוב ותקח האשה וגו' ותינקוהו: תורה ו

ילד יהיה המשמעות כי ראתה מה שלא חשבה כן והבן. ור"ל דרשו (סוטה יב) ותראהו ראתה שכניה עמו, והוא דרך דרש. וצריך לומר שלא הפירה השכניה היא, כי מנין ידעה השכניה מבית אביה ואבי אביה, אלא שראתה עמו אור גדול, וה' עשה כן כדי שתגדל מעלת הילד בעיניה. גם לטעם שדרשו ז"ל (מדר ח"ב יב) בכתוב והנה נער בוכה שרמו על ישראל שהיו בוכים בגלות, לזה ויגל ה' את עיניה להראותה האור הסומך למשה.

עוד אפשר שהרגשתה בשכניה היתה לצד ששונגעה בו פרחה ממנה צרעת (ש"ר פ"א) אמרה אין זה אלא כן אלהי. ואולי שרמו פריחת הצרעת באמרו ותראהו את הילד פי' ותראהו להאמור בסמוך בכח דכתיב לרחץ וזכרון בשרה בכח וכשפתחה התבה ותראהו לבשרה, את הילד פי' ששונגעה בילד והנה נער פי' חזר להיות כבשר נער קטן על דרך מה שאמר הכתוב בנעמן (מ"ב ה) וישב בשרו כבשר נער קטן:

ותחמל עליו. לפי מה שפרשנו כי נתכונה מתחלה ובראשונה להציל הילד טעם החמלה חדשה לא להצילו מהיאר אלא יגיד הכתוב שבקשה להניקו, והעד מה שאמר בסמוך ותאמר אחתו וגו' האלה וקראתי וגו' ואמרו ז"ל (סוטה יב) שהחזירתו על מיניקות גויות וכו': ותאמר מילדי העברים וגו'. קשה מה חידוש אומרת מילדי העברים זה פשיטא שכן הוא כי הן הנה

שהיה בזמן שהיתה רוחצת שהצרכו נערויתה ממוסר המלכות שלא לעמוד לפניו ולא נשארה עמה אלא אחת המיחדת ותשלח אותה, והוא אמרו ותשלח את אמתה פי' המיחדת לה לרחץ וגו'. ואמרו ותקחה שקולה, או ששלקה אותה לכל תיעצה הפך רצונה כי רצונה של בת פרעה היתה להציל הילד והוא ותקחה בת פרעה לתבה. או ותשלח וגו' ותקחה אמתה, ולב' הדברים שבח בת פרעה יגיד כי נפשה נפש טהורה מי יתן טהור משמא וגו' (איוב י"ד) לדרך הא' יכון לומר שהגם שלא היתה עמה אלא אמה אחת וכל נערויתה היו הלכת וגו' אף על פי כן חששה למניעה ממנה ושלקתה ונשארת בת מלך לבדה ולקחה התבה בידה. ולדרך ב' גם כן שבח יגיד שהגם שלא היתה עמה אלא אמה אחת ואין מדרך המוסר שתשאר בת מלך יחידה ואין צריך לומר על שפת היאר אף על פי כן שלחה אותה למרחוק, ולזה הקדים להודיע ונערתיה וגו' לדעת כונת הודעת ותשלח את אמתה על אפן שכתבנו, ואלו לא אמר ונערתיה לא היתה הכונה ידועה שנתכונן למה שפרשנו והבן: תורה ו

(ו) ותראהו את הילד וגו'. צריך לדעת אמרו ותראהו וגו' שהיה לו לומר ותרא וגו'. ונראה שנתכונן לומר שידעה שהתבה היא מהילדים המשלכים היאורה ונתכונה להצילו וכמו שפרשנו בפסוק ותשלח את אמתה, והוא אמרו ותפתח ותראהו להציל שנתכונה להציל, ואם היה אמור הכתוב ותראה

(ח) וַתֹּאמֶר־לָהּ בַת־פְּרָעָה לָכִי וַתִּלְךְ הָעֶלְמָה וַתִּקְרָא אֶת־אִם הַיֶּלֶד:

כ"ח וַתִּלְךְ הָעֶלְמָה • הִלְכָה בְּזִרְיוֹת וְעֲלָמוֹת, כַּעֲלָם.

(ט) וַתֹּאמֶר לָהּ בַת־פְּרָעָה הִילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה וַהֲיַנְקֶהוּ לִי וְאֲנִי אֶתֵּן אֶת־שִׁכְרִי וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וַתִּנְקֶהוּ:

כ"ט הִילִיכִי • נִתְנַבָּאָה וְלֹא יָדְעָה מַה נִּתְנַבָּאָה: הִי שְׁלִיכִי (שְׁמוֹת רַבּוּ. סוּטָה שם) ♦

(י) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתִּבְאֶהוּ לְבַת־פְּרָעָה וַיְהִי־לָהּ לְבָן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַיְּמִים מָשִׁיתִהוּ:

כ"י מָשִׁיתִהוּ • כְּתַרְגוּמוֹ: שְׁחַלְתָּה – וְהוּא לְשׁוֹן הוֹצָאָה בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי כְּמִשְׁחַל בְּנִיתָא מִחֻלְכָּא. וּבִלְשׁוֹן עִבְרִי "מָשִׁיתִהוּ", לְשׁוֹן הַסִּירוֹתָיו, כְּמוֹ: (יְהוֹשֻׁעַ א) "לֹא יָמוּשׁ", "לֹא מָשׁוּ", כִּף חִבְרוֹ מִנְחָם. וְאֲנִי אוֹמֵר שְׂאִינוּ מִמַּחֲבֶרֶת מֹשֶׁה וְיָמוּשׁ, אֲלֹא מִגְזֵרֶת מֹשֶׁה, וּלְשׁוֹן הוֹצָאָה הוּא, וְכֵן: (שְׁמוּאֵל ב כב) "יִמְשִׁנִּי מִיָּמִים רַבִּים", שְׁאֵלוֹ הָיָה מִמַּחֲבֶרֶת מֹשֶׁה, לֹא יִתְּכֵן לוֹמַר מָשִׁיתִהוּ, אֲלֹא הַמִּשְׁוֹתִיהוּ, כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מִן קָם – הַקִּימוֹתִי, וּמִן שָׁב – הַשִּׁיבוֹתִי, וּמִן בָּא – הַבִּיאוֹתִי, אוֹ מִשְׁתִּיהוּ, כְּמוֹ: (זכְרִיָּה ג) "וּמָשִׁיתִי אֶת עוֹן הָאָרֶץ". אֲבָל מִשִּׁיתִי אֵינוֹ אֲלֹא מִגְזֵרֶת תִּיבָה שְׁפָעַל שְׁלָה מִיֶּסֶד בְּה"א בְּסוֹף הַתִּיבָה, כְּגוֹן: מֹשֶׁה, כְּנָה, עֲשֵׂה, צוּה, פְּנָה, כְּשִׁיבָא לוֹמַר בְּהֶם פְּעַלְתִּי, תְּבֹא הִי"ד בְּמִקּוֹם ה"א, כְּמוֹ: עָשִׂיתִי, בְּנִיתִי, פְּנִיתִי, צוִיתִי.

♦ יום שלישי כ"א טבת ♦

(יא) וַיְהִי בַיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל־אֶחָיו וַיֹּרֶא בְּסִבְלָתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרִי מִכַּף אִישׁ־עִבְרִי מֵאֶחָיו:

כ"ג וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה • וְהָלֹא כְּכֹר כְּתִיב "וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד"? אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן רַבִּי אֱלֵעָזָר: הָרֹאשׁוֹן לְקוֹמָה, וְהַשֵּׁנִי לְגִדְלָה, שְׁמֻנְהוּ פְּרָעָה עַל בֵּיתוֹ. וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם • (בְּרֵאשִׁית רַבָּה) נָתַן עֵינָיו וּלְבוֹ לְהִיּוֹת מִצְרִי

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(י) וַתִּקְרָא שְׁמוֹ וְגו' וַתֹּאמֶר וְגו'. הִנֵּה תִמְצָא שְׁנֵי בְּקִרְיָאֵת שֵׁם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב וַהֲשֻׁבְטִים כִּי לְכֻלָּם יִקְרִים טַעַם הַשֵּׁם וְאַחֲרֵי כֵן הַשֵּׁם, בְּיִצְחָק (בְּרֵאשִׁית כ"א) כָּל הַשִּׁמְעַי יִצְחָק וְגו' וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִצְחָק, יַעֲקֹב (שֵׁם כ"ה כ"ו) וַיִּדּוּ אֶחָדוֹת בְּעֶקֶב וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב, בְּשֻׁבְטִים כִּי רָאָה דו' וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רַאוּבֵן (שֵׁם כ"ט ל"ב) כִּי שָׁמַע וְגו' וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שְׁמַעוֹן (שֵׁם ל"ג) וְכֵן עַל זֶה הִדְרָךְ. מֵה שָׂאִין בֶּן בְּקִרְיָאֵת שְׁמוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הַקָּדוֹם הַזֶּה הִזְכִּיר שְׁמוֹ וְאַחֲרֵי כֵן טַעַם הַשֵּׁם. וְאוֹלֵי כִי הָאִמְהוּת הָיָה בְּעַלִּי

רוח הקדש והיו משיגות בחינת השם וקריאת השם היתה למה שהיו מכוונים בו מה שאין בן קריאת שם משה מגיד הכתוב כי לא השיגה לידע בחינת השם כי שמו נפלאות יגיד. וצא ולמד מה שכתוב בספר הזהר (ח"ג רע"ז תקנים תקון ס"ט) מה ירמזו שם זה. וה' השם שמות בארץ שם בפיה שם משה ומה שאמרה היא בטעם השם הוא כי מן הַיָּמִים מָשִׁיתִהוּ וְלֹא יָדְעָה טַעַם זוּלָתָהּ. או יִרְצָה הַכְּתוּב לֹאמַר כִּי זֹאת הָאִשָּׁה הָעֲלִימָה טַעַם הַשֵּׁם שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה

לכל לצד כי המעשה היה הפך רצון כל עמה להציל אותם שהם גזרו עליהם להשליכם ליאור והיא תבטל עצתם לרע להם לזה לא פרסמה טעם השם אלא קראתו סתם בלא טעם והכתוב מודיע טעמה שקראתו כך הוא לצד שאמרה כי מן הַיָּמִים: תורה יא (יא) אִישׁ עִבְרִי מֵאֶחָיו. וְדָדֵק לֹאמַר מֵאֶחָיו, יִרְמֹז כִּי הֵבִיט בּוֹ שְׁהָיָה מִהַצְדִּיקִים שֶׁבִּישְׂרָאֵל כִּי הָיָה אֹז בִּישְׂרָאֵל רְשָׁעִים וְצָא וְלָמַד מֵה שְׁאִמְרוּ ו"ל (מִכֵּילָא י"ב כ"ו) בְּפִסּוּק וְחֻמְשִׁים עַלֹּ

ובלילה העמידו והוציאו מביתו, והוא חזר ונכנס לבית ובא על אשתו – כסבורה שהוא בעלה, וחזר האיש לביתו והרגיש בדבר, וכשראה אותו מצרי שהרגיש בדבר, היה מכהו ורודהו כל היום.

עליהם. איש מצרי. (שמות רבה) נוגש היה, ממנה על שוטרי ישראל והיה מעמידם מקורות הגבר למלאכתם. מכה איש עברי. מלקהו ורודהו, ובעלה של שלומית בת דברי היה, ונתן עיניו בה,

יבאתפני לך וילך ויחזא ארי לית גברא ומחא ית מצראה וטמרה בחלא:

(יב) ויפן כה וכה וירא פי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול:

כ"א ויפן כה וכה. ראה מה עשה לו בבית, ומה עשה לו בשדה. ולפי פשוטו – כמשמעו. וירא פי אין איש. שאין איש עתיד לצאת ממנו שיתגבר.

יג ויפך ביום תנינא והא תרין גברין יהודאין נצן ואמר לחיבא למא את מחי לחברך:

(יג) ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך:

שלא הכהו, נקרא רשע בהרמת יד. רעך. רשע כמותך.

כ"ב שני אנשים עברים. דתן ואבירם הם, שהותירו מן המן. נצים. מריבים. למה תכה. אף-על-פי

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חל"א עמ' 5 – מתוך 'לקראת שבת')

הבאה היא חטא בין אדם למקום

יד של האדם נועדה לנתינה. למשל, "יד המחלקת צדקה" (תניא פכ"ג – כח, ב) וכיוצא בזה. לכן, אם תמורת השמוש בידי להיטיב לאלת היא מנצלת למטרה הפכית, יש בזה חטא כלפי המקום.

וכיון שכן, עצם הגבהת היד כדי להכות את חברו (אפילו שעדיין לא הכהו בפעל) כבר משמשת למטרה הנוגדת את תכלית כונת הבריאה של הקב"ה, ולכן החטא כלפי הקב"ה מתחיל כבר בהגבהה.

ידואמר מן שוין לגבר רב וידן עלנא הלמקטלי את אמר כמא דקטלתא ית מצראה ודחיל משה ואמר בקושטא אתידע פתגמא:

(יד) ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט עלינו להלחננו אתה אמר כאשר הרגת את המצרי וירא משה ויאמר אכן נודע הדבר:

ראויין להגאל. אכן נודע הדבר. כמשמעו. ומדרשו: נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו: מה חטאו ישראל מכל שבעים אמות להיות נרדים בעבודת פרך, אבל רואה אני שהם ראויים לכך.

כ"ג מי שמך לאיש. והרי עודך נער. הלהרגני אתה אמר. מפאן אנו למדים שהרגו בשם המפרש. וירא משה. כפשוטו. ומדרשו: דאג לו על שראה בישראל רשעים דלטורין, אמר: מעתה שמא אינם

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס. אברמוביץ

למה תכה אדם שלא נתחייב לך ולא בקש רעתך, והוא אומר רעך. והגם שאמר בתחלה ב' אנשים נצים ומצא שאחד ריב הנם לצד רשעו ואיך ריב על ריבו חנם: תורה יד

(יג) ויאמר לרשע וגו'. פי' לרשע שהיה בהם, ואומר רעך לו יהיה שהיה רשע כמותך למה יהיה בולע צדיק ממנו. או ירצה כי הכיר שאחד רשע ואחד תם שלא הריעו, לזה אמר לרשע

וגו' שמחמשה חלקים, ולמאן דאמר יותר עליו [חלק אחד] והשאר מתו בימי החשך לצד היותם רשעים, ותמצא שכאשר אמר בסמוך ב' אנשים עברים נצים לא אמר מאחיו לטעם שהיו רשעים כי הם דתן ואבירם (ש"ה) תורה יב

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 12 עמ' 1)

התורה שמושה פחד, דבר שלא גרם שום תוצאה מעשית (מושה ברח למדון רק אחרי ששמע פרעה ובקש להרגו). לכן מביא פרוש המדרש, שיראה זו משמעותה **דאגה** - שמא אינם ראויין להגאל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך 12 עמ' 1 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

בטחון בה' מועיל לרחות הדירה

ונחלקו מפרשי המדרש בכונת הדברים, ויש מהם שפרשו (יפה תאר ועוד) שאין זה לשבחם "שהראוי שלא לירא". וכן ראינו בדברי רבותינו נשיאי חב"ד, שאמרו שהבטחון בה' שייטיב לאדם, הוא עצמו פועל שאכן יהיה טוב בפעל, ובהלשון "טראכט גוט – וועט זיין גוט". ועל פי זה יש לבאר שזה כונת הכתוב שמספר על יראתו של משה מפני פרעה – לומר לו, שזה גופא היה הגורם להמשך הדברים "ויבקש להרג את משה", כי אם היה בוטח בה' כדבעי, בזה היה פועל שלא היה נצרך לברח.

דאג לו על שראה בישאאל רשעים דלטורין (רש"י ב, יד) יש לשאל, מדוע אינו מסתפק בפשוטו של מקרא, שירא לנפשו פיון שנודע דבר הריגתו את המצרי, ומביא גם את מדרשו. ויש לומר, שלפי פשוטו קשה: לשם מה מספרת

ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר: (ב, יד)

ויש להקשות: מה משמיענו הכתוב בכך שמושה חשש ואמר "אכן נודע הדבר", הרי לפעל לא נמלט למדון עד ששמע פרעה ובקש להרגו, והנה ליה למימר רק מה ששמע פרעה, ותו לא?
ונראה לישב:
איתא במדרש רבה (ב"ר ר"פ עו) "ר' פנחס בשם ר' ראובן שני בני אדם הבטיחו הקב"ה ונתיראו, הבחור שבאבות והבחור שבנביאים... אל הקב"ה כי אהיה עמך ולבסוף נתירא כו".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך 12 לא עמ' 8 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

דוקא עון לשון הרע מעבב את הגאולה

ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר:

רחמנא-ליצלן.
כלומר: בעת יציאת מצרים בחר הקב"ה בבני ישראל, ועל ידי זה נעשו בני ישראל לחפצא של "עם", וכמ"ש (ואתחנן ד, לד) "לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי", דעך אז היו רק קבוץ אנשים רבים ממשפחה אחת, ומה שנעשו בגדר גוי ועם, היה בעת יציאת מצרים.
ועל פי זה יש לומר, דמכיון שלשון הרע גורם לפרוד הלבבות, הנה פשאין אחדות בין בני ישראל, אי אפשר שיחול עליהם גדר "עם", ואין פאן מי שיחול עליו גדר בחירת הקב"ה רחמנא-ליצלן, ורק פשיש אחדות בין בני ישראל אפשר להיות גאלת ישראל.

דאג על שראה בישאאל רשעים דלטורין, אמר מעתה שמא אינם ראויים ליגאל (ב, יד. ובפרש"י)
לכאורה הדבר תמוה ביותר, הרי מצינו במדרשי חז"ל (מכילתא בשלח יד, כט. ובכ"מ) שבגלות מצרים היו בין בני ישראל גם כל מיני חוטאים, ואפילו עובדי עבודה-זרה, ואף-על-פי-כן נגאלו ממצרים, ואם חטא עבודה-זרה לא עכב את הגאולה, מדוע עון לשון-הרע יעכב?
ויש לומר בזה, שבדאי היו בני ישראל ראויים ליגאל אף אם חטאו רחמנא-ליצלן, וטעם הדבר שעון לשון-הרע עכב הוא משום שחטא זה גורם שלא תחול עליו גדר גאולה

טו וישמע פרעה ית פתגמא הדין ובעא למקטל ית משה וערק משה מן קדם פרעה ויחביב בארעא דמדון ויחביב על בידא:

(טו) **וישמע פרעה את-הדבר הזה ויבקש להרג את-משה ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ-מדון וישב על-הפאר:**

פרעה: "**וישב בארץ מדון** • נתעכב שם, כמו "וישב יעקב". **וישב על הפאר** • למד מעקב שנודע לו וווגו על הפאר.

טז **וישמע פרעה** • הם הלשינו עליו. **ויבקש להרג את משה** • מסרו לקוסטינר להרגו ולא שלטה בו התרב – הוא שאמר משה: "ויצילני מתרב

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יתברר הדבר ויהרגנו. או ירצה באומרו **מפני פרעה** כי הכיר בפניו כי ועומים הם והרגיש מזה וברח הגם שלא ידע כי הגיעו הדברים לפרעה: תורה טו

ההורג למצרי: **ויבקש להרג וגו'**. פרוש בקש להוכיח הדבר אם כן עשה כדי להרג אותו, ולזה ברח משה מפני פרעה שמא

(טו) **את הדבר הזה**. אמר תבת הזה לומר ששמע הדברים הבאים בסמוך שהם דברי הרשע שאמר הלהרגני וגו' לא שידע בברור כי הוא

(טז) וּלְכַתֵּן מִדֵּין שִׁבְעַת בָּנֹת וּתְבֹאֵנָה וּתְדַלְּנָה
וּתְמַלְאֵנָה אֶת־הַרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֵאן אֲבֵיהֶן:

כ"ט – וּלְכַתֵּן מִדֵּין • רב שִׁבְהֶן, וּפִרְשׁ לוֹ מַעְבֻּדַת כּוֹכְבִים וְנִדְוָהוּ מֵאֲצֵלָם. אֶת הַרְהָטִים • אֶת בְּרִכּוֹת מְרוּצוֹת הַמִּים הַעֲשׂוּיֹת בְּאֶרֶץ.

(יז) וַיָּבֹאוּ הָרָעִים וַיִּגְרְשׁוּם וַיָּקֶם מֹשֶׁה וַיֹּשְׁעֹן וַיִּשָּׁק
אֶת־צֵאֲנָם:

יז וַיָּבֹאוּ רָעִים וַיִּגְרְשׁוּם וַיָּקֶם מֹשֶׁה וַיִּפְרֹקֵנּוּ וַיִּשָּׁק וַיִּשְׁקֵן יֵת עֲנָהן:

כ"י – וַיִּגְרְשׁוּם • מִפְּנֵי הַנִּדְוָה.

(יח) וּתְבֹאֵנָה אֶל־רַעְוֹאֵל אֲבֵיהֶן וַיֹּאמֶר מִדְּוַע מַה־רִּיתָן
בַּא־הַיּוֹם:

יח וַיָּבֹאוּ רַעְוֹאֵל לִנְת רַעְוֹאֵל אֲבֵיהֶן וַיֹּאמֶר מַה דִּין אוֹחֵיתִין לְמִיתֵי יוֹמָא דִּין:

(יט) וּתְאִמְרֵן אִישׁ מִצָּרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרָעִים וְגַם־דָּלָה
דָּלָה לָנוּ וַיִּשָּׁק אֶת־הַצֵּאן:

יט וַיֹּאמְרָא גְבִירָא מִצָּרָא שׁוֹבְנָא מִיַּד רַעִים וַאֲפֹ מְדָלָא דָּלָא לָנָא וַאֲשָׁקִי יֵת עֲנָא:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ליקוטי לורי צחק לזוהר, חלק א עמ' א – מתוך 'התקשרות')

אִישׁ מִצָּרִי הִצִּילָנוּ (ב, ט)
מֹשֶׁה, מוֹשִׁיעֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, נולד בְּשָׁנָה הַמִּזְרָא וּשְׁלֹשִׁים
לִירִידַת יַעֲקֹב וּבְנֵי לְמִצְרַיִם (כִּי יוֹכָד אָמוֹ, שְׁנוֹלָדָה בֵּין
הַחֳמוֹת, הִיָּתָה בֵּת ק"ל בְּלִדְתוֹ). דָּבָר זֶה נִרְמָז בַּמַּחְצִית
הַרְאִשׁוֹנָה שֶׁל תִּבְת 'מִצְרִי' מ"צ – בְּגִימָטְרִיָּא 130.

לְאַחֵר מֵאֲתֵיב וְעֵשֶׂר שָׁנָה שְׁהִיוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, נִגְאָלוּ
עַל־יְדֵי מֹשֶׁה. דָּבָר זֶה נִרְמָז בַּמַּחְצִית הַשְּׁנִיָּה שֶׁל תִּבְת מִצְרִי:
ר"י – בְּגִימָטְרִיָּא 210.
וְזֶהוּ "אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ".

(כ) וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֵיתָיו וְאִיזוֹ לָמָּה זֶה עֹזְבֹתֶן אֶת־הָאִישׁ
קִרְאָן לוֹ וַיֹּאכֵל לֶחֶם:

כ וַיֹּאמֶר לְבָנָתָה וְאִזוֹ הוּא לָמָּה דָּנָן שְׁבִקְתִּין יֵת גְּבִירָא קִרְנָן לֵה וַיִּכּוֹל לֶחֶמָא:

כ"י – לָמָּה זֶה עֹזְבֹתֶן • הַפִּיר בּוֹ שֶׁהוּא מוֹרַעַנּוֹ שֶׁל
יַעֲקֹב – שֶׁהֵמֶם עוֹלִים לְקִרְאָתוֹ. וַיֹּאכֵל לֶחֶם •

(כא) וַיֹּאֲלֵ מֹשֶׁה לְשִׁבְתָּ אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צִפְרָה
בִּתּוֹ לְמִשָּׁה:

כא וַיֹּאֲלֵ מֹשֶׁה לְמִיתֵיב עִם גְּבִירָא וַיִּהֵב יֵת צִפְרָה בְּרִיתָה לְמִשָּׁה:

כ"י – וַיֹּאֲלֵ • כְּתֻבָּתוֹ (סְפָרִים אַחֲרִים: כְּמִשְׁמַעוֹ),
וְדוּמָה לוֹ: (שׁוֹפְטִים ט) "הוּאֵל נָא וְלִין", "וְלֹהוּ הוּאֵלָנוּ",

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(כ) לָמָּה זֶה וְגו'. בְּאֵלּוּ אָמַר לָמָּה עֹזְבֹתֶן
אֶת זֶה הָאִישׁ אֲשֶׁר גָּמְלָכֶם טוֹבוֹת.
או יִרְצָה שֶׁמִּקְפִּיד עַל זְמַן שְׁעֻבָּהוּ מֵאִזוֹ
עַד שִׁיחֲזֹרוּ לְקִרְאָה לוֹ, וְטַעַמּוֹ כִּי אֵינּוּ
מִהֻמּוֹסָר שֶׁיַּעֲשֶׂה עִמָּהֶם אִישׁ נִבְרִי חֶסֶד
וַיְבֹאוּ וַיִּנְיִחוּהוּ לַעֲמֹד בַּחוּץ. או יִרְצָה

(כא) אֶת צִפְרָה בִּתּוֹ לְמִשָּׁה. טַעַם
שֶׁכָּפַל הַנִּסְתָּר שָׁמוּ וְלֹא הִסְפִּיק
לֹאמַר וַיִּתֵּן לוֹ אֶת וְגו', יִכּוֹן הַכְּתוּב
לְהוֹדִיעַ כִּי הִיא בֵּת זִוְגוֹ, וְתִבְת לְמִשָּׁה
הוּא דְבָרִי הַכְּתוּב שְׁאוֹמֵר כִּי צִפּוּרָה
לְמִשָּׁה הִיא לְמִשָּׁה בֵּת זִוְגוֹ: תוֹרָה כב

שֶׁהֵגֶם שִׁקְפִּיד יִתְרוֹ עַל הַתְּקַרְבוּתָם עִם
אֲנָשִׁים אָמַר כִּי יִשְׁתַּנָּה זֶה מִכָּלָם, וְהוּא
אוֹמֵר לָמָּה זֶה וְגו' כִּי מַעֲשָׂיו מוֹכִיחוֹת
כִּי אִישׁ חֶסֶד הוּא, וְזֶה גַם לְדְבָרֵיהֶם
(ש"א) שֶׁאָמְרוּ לוֹ שֶׁעָלָה הַמִּים לְקִרְאָתוֹ
הָרִי זֶה מִשָּׁנָה לְשִׁבְחָה שְׁבָחִים: תוֹרָה כא

(כב) וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גִּרְשֶׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נֹכְרִיָּה: פ

כב וילידת בר וקרא ית שמה גרשם ארי
אמר דגר הויתי בארע נוכראה:

(כג) וַיְהִי בַּיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֹּאנְחוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעְקוּ וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבֹדָה:

כג והיה בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים
ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם
אל האלהים מן העבודה:

כ"א וַיְהִי בַּיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם • שְׁהִיָּה מִשֶּׁה גֵר בְּמִדְבָּר, וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַהֲצִרְכוּ יִשְׂרָאֵל לְתַשׁוּעָה, וּמִשֶּׁה הָיָה רוֹעֶה וְגו', וּבָאת תְּשׁוּעָה עַל יָדוֹ, וּלְכֹךְ נִסְמְכוּ פְּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ. בְּרַש"י יֶשֶׁן. וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם • (שמות רבה) נֶצְטָרַע וְהָיָה שׁוֹחֵט תִּינוּקוֹת יִשְׂרָאֵל וְרוּחָץ בְּדָמָם.

(כד) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב:

כד וישמע אלהים את נאקתם ויזכר אלהים את בריתו את אברהם ואת יצחק ואת יעקב:

כ"א נַאֲקָתָם • צַעֲקָתָם, וְכֵן: (איוב כד) "מַעִיר מְתִים יִנְאָקוּ". אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם • עִם אַבְרָהָם.

(כה) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע אֱלֹהִים: ס

כה וגלי קדם יי שעבודא דבני ישראל ואמר
במימרה למפרקהו יי:

כ"א וַיַּדַּע אֱלֹהִים • נָתַן עֲלֵיהֶם לֵב וְלֹא הָעֲלִים עֵינָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות שבדוקדוש פרשת שמות תשמ"ג)

יציאת מצרים באה לאחר שבני ישראל זעקו ובקשו להגאול
... בני ישראל צריכים לצעוק אל הקדוש ברוך הוא על
אריכות הגלות, ולהתחנן לפניו שיצאם מן הגלות, באמרו:

עוד ירצה על דרך אומרו (תהלים קיח) מן
המצר קראתי יה ענני במרחב יה כי
אחת מהתפלות המתקבלות היא תפלה
שמתוך צרה, וכן הוא אומר (יחזק ב)
קראתי מצרה, והוא אומר וַתַּעַל
שׁוֹעֲתָם וגו' מן העבודה פי לצד שהיתה
מצרת העבודה, וכפי זה שנעה זו היא
תפלה וצעת כאב הצרה הנה היא
רמוזה באומרו מן העבודה ויזעקו, וכוה
ידיק על נכון טעם ששנה הכתוב לשונו
שהתחיל לומר ויזעקו ותעל שועתם
וגו', שהיה לו לומר ותעל צעקתם וגו',
אלא נתפסן לומר שהם זעקו מהצרה וגם
שועו לה' באומרו ותעל שועתם, וכפי
זה שעור הכתוב הוא על זה הדרך ותעל
שועתם ששועו לאלהים מן העבודה.

אור החיים על התורה - מהדורות בלוס, אברמוביץ

(כב) גֵּר הָיִיתִי. לשון עבר. כי בזמן
שנכתבה התורה ידבר הכתוב.
או ירצה על זה הדרך גֵּר הָיִיתִי על
דרך אומרו (תהלים קי"ט) גֵּר אֲנִכִּי בְּאֶרֶץ,
כי הצדיקים אינם בעולם הזה אלא
בגרים בלא שום ישוב, והוא אומרו
גֵּר הָיִיתִי מעודי ונוסף לי בְּאֶרֶץ נֹכְרִיָּה
לצד שהיה חוץ מאחיו ובית
אביו: תורה כג

(כג) מן העבודה. פי לא שצעקו לאל
שיושיעם אלא צעקו מן הצער
באדם הצועק מכאבו. ומודיע הכתוב
כי אותה צעקה עלתה לפני ה', והוא
אומרו שׁוֹעֲתָם וגו' מן העבודה פי מצער
העבודה וישמע ה' אֶת נַאֲקָתָם פרוש
הרמת קול כאבם.

עוד אולי אומרו מן העבודה ירצה שלא
הגיעה השועה לפני ה' על ידי אמצעי
אלא בישר עלתה מן העבודה אל
האלהים שלא על ידי בעל כנפים יגיד
דבר (קהלת"ב) תורה כד

(כה) וַיֵּרָא וגו' וַיַּדַּע וגו'. פי אחר
שצעקו ועלתה צעקתם זכר ה'
ברית האבות וזה היה סבה לפנות להם
ולראות אותם, כי ראית ה' במצטער
תועיל להסרת הצער כי הוא רחמן
מלא רחמים ורחמיו על כל מעשיו,
והוא אומר וַיַּדַּע וגו' בלע"ז אפיד"ו.
ותמצא כי בעת כעסו יסתיר פניו, והוא
אומר (דברים לא) וְאֲנִכִּי הִסְתַּר אֶסְתִּיר
וגו'. עוד ירצה באומרו וַיַּדַּע דברים
נסתרים שהרעו: תורה א

♦ יום רביעי כ"ב טבת ♦

א ומִשֶׁה הָיָה רֹעֵה יֵת עֲנָא דִּיתְרוֹ חֲמוּהִי רַבָּא
דְּמִדְּנָן וְיִדְבֵּר יֵת עֲנָא לְבִתְרָא שְׁפִיר רַעֲיָא
לְמִדְּבָרָא וְאַתָּא לְטוֹרָא דְאַתְגְּלִי עֲלוּהִי יִקְרָא
דִּי לְחֹרֵב:

ג (א) וּמִשֶׁה הָיָה רֹעֵה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֲתָנוּ כֹּהֵן
מִדִּין וַיִּנָּהֵג אֶת־הַצֹּאן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר וַיָּבֵא אֶל־יְהוָה
הָאֱלֹהִים חֲרָבָה:

כ"א אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר • לְהַתְרַחֵק מִן הַגָּזֹל שֶׁלֹּא יָרְעוּ בַּשָּׂדוֹת אַחֲרֵיהֶם. אֶל הַר הָאֱלֹהִים • עַל שֵׁם הָעֵתִיד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז פרשת שמות)

רועה צאן, מפני שזה היה, פידוע, הכנה ונסיון למשה רבנו
פרועה ישראל, אף לשם מה יש להדגיש שהוא היה רועה
דוקא של "צאן יתרו", דוקא כהן מדן?
המשמעות הפנימית בענין זה היא: בתוך "צאן יתרו" היו
"חילי דקדושה" (=כוחות של קדושה), ומשה פעל "לאקרביא
לקדושה" (=לקרבה למקורם, לקדושה), לפיכך מדגשים
"צאן יתרו... כהן מדן": אפילו עם הניצוצות שנמצאו אצל
"כהן מדן" - כהן עבודה-זרה ש"לא הניח עבודה-זרה שלא
עבדה", פעל משה "לאקרביא לקדושה".
לכן היתה זאת הכנה מתאימה להיותו של משה רבנו -
רועה ישראל במצרים. אפילו בהיותם במצב שאין שום
ראיה או הכרה באלקות, ורק הנהגת הטבע ניכרת בגלוי,
היה משה, רעיא מהימנא, מעורר ומחדיר אל תוכם את
האמונה בה'.

מהותו של משה היא מושיען של ישראל, הוא ה"רעיא
מהימנא" (רועה נאמן) המביא לידי כך שהאמונה תשפיע
על מעשי ישראל בפועל. גם במקום שאין בו ראית אלוקות,
ואפילו לא בהכנה ובהכרה, הוא הביא לכך ש"תאיר אצל
ישראל האמונה בה", ובאמצעות זאת יוכלו לעמוד בפני
גזרת פרעה.

ולמרות שפח האמונה היה קיים אצלם לפניכן, כיון שהם
"בטבעם" מאמינים בגי מאמינים", אף אמונה רגילה, באופן
של "מקור", איננה מספקת לשם כך.

כדי שהאמונה תשפיע על חייו והתנהגותו של האדם, היא
צריכה להיות באופן של "ורעה אמונה", להחדירה לפנימיות,
דבר זה נעשה על-ידי משה, רעיא מהימנא.

בכך יובן הדייק בפסוק "ומשה היה רועה את צאן יתרו
חותנו כהן מדן", לכאורה מובן, שהתורה מספקת על היותו

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי התועדות יוס' ב' דחג השבעות תש"ח)

אין לותר אפילו על גדי אחד!

הקב"ה . . ואמר מה קול גדול הזה שאני שומע כגדיים
וטלאים, עמד משה רבנו לפני הקב"ה, ואמר: רבונו של
עולם . . קטני עמך". ונמצא דגדיים קאי על "קטני עמך"
אלו תינוקות של בית רבן.
ועל זה היא ההוראה אלינו: כמו שמשה רבנו, רוען של
ישראל, לא ותר אפילו על גדי אחד, ועשה כל שביכלתו
להחזיר הגדי לעדר הצאן, כן גם בנוגע אלינו, שאסור לותר
על אף ילד יהודי, ואם רואים "גדי" שבזרח מן העדר, צריכים
לעשות כל מה שביכלת ובמסירות-נפש כדי להחזיר את
הילד ל"צאן קדשים".

על הפסוק בפרשתנו "ומשה היה רועה" (ג, א) איתא ב'שמות
רבה' (פרשה ב, ב) "משה לא בחנו הקב"ה אלא בצאן, אמרו
רבתינו כשהיה משה רבנו עליו-השלום רועה צאנו של
יתרו במדבר, ברח ממנו גדי, ורץ אחריו עד שהגיע לחסית,
כיון שהגיע לחסית נזדמנה לו ברכה של מים, ועמד הגדי
לשתות, כיון שהגיע משה אצלו, אמר אני לא הייתי יודע
שרץ היית מפני צמא, עיף אתה. הרפיבו על כתפו, והיה
מהלך. אמר הקב"ה יש לך רחמים לנהג צאנו של בשר-ודם,
כך חידך אתה תרעה צאני ישראל".

ויש לבאר ההוראה מזה בעבודת האדם לקונו:

דהנה איתא ב'אסתר רבה' (פרשה ט, ד) "נתגלגלו רחמיו של

ב וְאַתְגְּלִי מִלֵּאכָא דִּי לֵה בְּשִׁלְהוֹבִית אֲשֶׁתָּא
מִגֹּו אֲסָנָא וְחִזָּא וְהָא אֲסָנָא בְּעַר בְּאֲשֶׁתָּא
וְאֲסָנָא לִיתוּהִי מִתְאַכִּיל:

ב) וַיֵּרָא מִלְּאֲךָ יְהוָה אֵלָיו בְּלִבְת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֶּנֶה
וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַסֶּנֶה בָּעַר בָּאֵשׁ וְהַסֶּנֶה אֵינּוּ אֶכְלִ:

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס. אברמוביץ

א) וּמִשֶׁה וְגו' וַיִּנָּהֵג וְגו'. פרוש כי ד' סבבו לעשות כן. או שהוא נהג כמנהגו והצאן הלכו שמה אל הר וגו' כי שם ידבר
אליו האלהים: תורה ב

לפתך". מתוך הסנה • ולא אילן אחר, משום "עמו אנכי בצרה". אפל • נאכל, כמו "לא עבד בך", "אשר לקח משם".

כ"י • בלפת אש • בשלהבת אש, לבו של אש, כמו: "לב השמים", (שמואל ב יח) "בלב האלה". ואל תתמה על התיי, שיש לנו פיוצא בו: (יחזקאל טו) "מה אמלה

ג ואמר משה אתפני כען ואחזי ית חזונא רבא הדין מא דין לא מתוקד אסנא:

(ג) ויאמר משה אסרהנא ואראה אתהמראה הנגל הזה מודיע לאיבער הפנה:

כ"י • אסרהנא • אסורה מפאן להתקרב שם.

ד וחזא יי ארי אתפני למחזי וקרא לה יי מגו אסנא ואמר משה משה ואמר הא אנא:

(ד) וירא יהוה כי סר לראות ויקרא אליו אלהים מתוך הפנה ויאמר משה משה ויאמר הנני:

ה ואמר לא תקרב הלכא שרי סינף מעל רגלך ארי אתרא דאת קאים עלוהי אתר קדיש הוא:

(ה) ויאמר אליתקרב הלם שלנעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא:

כ"י • של • שלף והוצא, כמו: (דברים יט) "ונשל הפרזל", (שם כח) "כי ישל זיתך". אדמת קדש הוא • המקום.

ו ואמר אנא אלהא דאכוד אלהא דאכרהם אלהא דיצחק ואלהא דיעקב וקבשנון משה לאפיהי ארי דחיל מלאסתפלא בצית יקרא דיי:

(ו) ויאמר אנכי אלהי אביך אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל־האלהים:

ז ואמר יי מגלא גלי קדמי ית שעבוד עמי די במצרים ונת קבלתהון שמיע קדמי מן קדם מכלחיהון ארי גלי קדמי ית ביביהון:

(ז) ויאמר יהוה ראה ראיתי אתעני עמי אשר במצרים ואתצעקתם שמעתי מפני נגשיו כי ידעתי אתמכאביו:

אור החיים על התורה – מנהגות בלום, אברמוביץ

משמרת מצותי (בראשית כו ה). לזה גם כן הקדים החמור אל תקרב לא תעשה ואחר כך עשה של וגו' שינהג כבוד במקום המקדש. אלא שיש לנו לדעת דעת עליון למה לא קרא אליו קדם שיעמד במקום קדוש לכל יקרב בנעלו אשר ברגלו על אדמת קדש, ואולי כי אינו ראוי הדבר להתייחד הדבור עליו כי אם בצרופ אזהרת אל תקרב הלם. עוד אפשר לומר שלא נתקדש המקום שבו עמד עד אחר כך, והטעם ששקדצה ה' לדבר עמו שם במקום עמידתו רצה לקדשו ויהיה קדש. ואולי כי לזה דקדק לומר תבת הוא כי לא היה צריך לומר אלא המקום וגו' אדמת קדש, אלא נתפנן הכתוב באומרו הוא לומר ולא היה קדם: תורה ו

לא תעשה כי זה יחבל בנפש, והוא טעם אומרו (קהלת י"א) והרוח תשוב וגו' אשר נתנה ואמרו ז"ל (שבת קכ"ב) נתנה לו כמו שנתנה לה, אבל מצות עשה הם השגת הטוב בשיהיו ובהעדרם אין ענש וזולת על פרטים ידועים כגון פסח ומילה. והנה כאן צוה לו ה' מצות לא תעשה ומצות עשה, לא תעשה היא אל תקרב הלם ואמרו ז"ל (ערוך צ"ו. שבעות ל"ה) כל מקום שנאמר פן ואל אינו אלא לא תעשה, ומצות עשה היא של נעליך, ואם משה יקרב הלום הרי עבר על לא תעשה, ואם לא יסיר נעלו הגם שאינו מדרך כבוד למקום לא עבר אלא אעשה ממה שאמר לו ה' בלשון עשה, ותמיד יקדים ה' השמירה לעשיה דכתיב (דברים י"ו) ושמרתם וגעשיתם, לשמור ולעשות (שם טו ה)

(ד) ויאמר הנני לא בשמואל שלא הכיר הקורא (ש"א ג), כי משה נביא היה בטרם יצא מבטן אמו והכיר הקורא. ואולי כי זה רמו באומרו המראה הגדול רמו אל גדול המיוחד: תורה ה
(ה) אל תקרב וגו' של וגו'. הנה ב' דברים יצו אותו ה', אחד שלא יקרב, ואחד שישלף נעל רגלו שלא יעמד בו אפי' במקום שהוא עומד בו באומרו המקום אשר אתה עומד עליו כבר אדמת קדש הוא, וצריך לדעת למה לא הקדים לומר לו הסרת מכשול שקבר הוא נתון בו שהוא עומד במגעלו על אדמת קדש ואחר כך יצו עליו לכל יקרב הלום. דע כי בכל התורה כלה גלה ה' דעתו ורצונו כי עקר הקפדתו ומוסרו הוא על מצות

נ"א כי ידעתי את מכאביו • כמו "וידע אלהים", כלומר, כי שמתי לב להתבונן ולדעת את מכאוביו, ולא העלמתי עיני ולא אאטס את אָנִי מצעקתם.

ח ואתגליתי לשזבויהון מידא דמצראי ולאסקויהון מן ארעא ההיא לארעא טבא ופתיא לארעא עבדא חלב ודבש לאתר פנענעי וחתאי ואמוראי ופרזאי וחזאי ויבוסאי:

(ח) וא"ר להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ ההוא אל-ארץ טובה ורחבה אל-ארץ זבת חלב ודבש אל-מקום הפנעני והחתי והאמרי והפרזי והחוי והיבوسی:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ונגשיו בלשון יחיד, להיות כי אין רבים הצועקים שנים בצעקם אל ה' לזה כנה אותם בשם רבים, אבל בערך הנוגש היה נוגש לכלם יחד בשנה לזה אמר מפני נגשיו לשון יחיד. וטעם אמרו מפני נגשיו הוא לרמוז כי טעם שקבל צעקת לבם אל ה' הוא לצד שצעקו מצרה וכמו שפרשתי בפסוק מן העבדה. עוד ירצה באמרו מפני נגשיו כאן רמוז כי המצריים נתמלאת סאתם לפרע מהם אשר הרעו הגם שישאל עדין לא נשלם זמן הגאולה, וזה טעם אחר לשליחות משה קדם זמן הגאולה. עוד ירמוז מפני נגשיו על דרך אמרו (ישעי' ס"ה) טרם יקראו ואני אענה, וכאן הודיע כי קדם נגישותם האדון מרגיש בצעקת בניו ידידיו, ולדרך זה טעם אמרו לשון יחיד לומר אפי' נגישת ראשון שבקדם, ואמר הטעם כי ידעתי את מכאביו לומר הגם שעדין לא צעקו אני יודע ונותן לב על מכאוביו של עמי ונחלתי. גם כזה גלה עצם אהבתו עם ישראל כרחם אב רחמן וגו'. ולדרכים הראשונות שפרשתי, כונן אמרו כי ידעתי וגו' להגיד רב צרותם כי לא יוכלו שאת כי רבו מכאוביהם בנגלה ובנסתר. עוד ירצה להודיע כי ידעתי מכאוביו פי' לא שקבלם מהצועקים אלא הכיר וידע שיעור המכאובים, ודבר זה יחייב לצד מידותיו להציל, וכמו שפרשתי בפסוק וירא אלהים כי לצד ראיתו בצרת הנבכרים יתרבו רחמיו לפנים משורת הדין, וכמו כן הדברים שבאמצעות ידיעת המכאוב של ידידיו יתרבו רחמיו, ומכל קבוץ הטעמים אמר וא"ר להצילו: תורה ח

(ח) וא"ר להצילו ולהעלותו וגו', טעם

הוא אשר במצרים. עוד ירצה באמרו ראה ראיתי ב' ראיות אחת שנשלמו ברוחי ניצוצי הקדשה ואין להם עוד הנאה בגלות ובאומרים ו"ל ברכות ט: פסחים ק"ט: בפסוק וינצלו את מצרים עשאוה כמצודה שאין בה דגן וכמצלה שאין בה דגים, ועוד ראיתי שעבבתם שם תרע להם להטמינם בקלפה בטמאה כמו שכתבתי: ואת צעקתם שמעתי. פי' ועוד כא לפני צעקתם מצרה להם כי הוסיפו להרע עד שצעקו צעקה מכאב לב וכמו שפרשתי בפסוק ותעל שועתם וגו' מן העבדה. וזה הקדמת טעם לשליחותו קדם הזמן שהוא להצילו מצרה מעכשו שלא ישתעבדו בו באותה שנה שהיו המצרים מכים מכות גדולות כי מיום שהתחילו המכות במצרים נסתלק השעבוד מישאל כאשר אבאר בסמוך בפסוק וא"ר להצילו. גם למה שפרשתי באמרו ראה ראיתי שנחפזו על צרת מצרים כי הגיע העת להסתלק, אף על פי כן צריך התעוררות מהנצולים לזה אמר ואת צעקתם שמעתי: ואמרו מפני נגשיו אחר שהזכיר שמיעת הצעקה ולא כן היה לו לומר אלא ואת צעקתם מפני נגשיו שמעתי. עוד אמר צעקתם לשון רבים ונגשיו לשון יחיד ולא השוה מדת הלשון, נחפזו לומר כי בני ישראל צעק לבם אל ה' בתפלה, וזה יצדיק מה שפירשנו בפסוק ותעל שועתם וגו', ואם היה אמר ואת צעקתם מפני נגשיו שמעתי היה נשמע שהצעקה היתה מעבדה ולא כן הוא שצעקתם היתה בתפלה לפני ה'. וטעם שאמר צעקתם בלשון רבים

(ז) ויאמר ה' ראה ראיתי וגו'. צריך לדעת למה כפל לו ב' ראיות. ב' למה הוצרך לפרש ולומר אשר במצרים ואם לא יכיר משה עמו של האלהים אינו מסים אצלו בסימן זה אשר במצרים הלא כמה אמות היו במצרים. ואולי כי לא היתה אמה מענה ומרודה במצרים כישאל. אלא שאין הדעת מקבלת כי לא ידע משה כי ישאל הם עם ה' ונחלתו. אכן יכון ה' להודיע כי ראה ב' ראיות, הא' שעדין לא הגיע הקץ ואף על פי כן ראיתי את עני עמי והעני הוא אשר במצרים פי' על דרך אומרים שם במס' שבת (י:) שבשביל ב' סלעים מילת וכו' נתגלגל הדבר ויירדו אבותינו למצרים והקשו התוס' והלא כבר נגזר הגלות בבין הבתרים ואמרו שהיה יכול להיות במקום אחר שלא היו משתעבדים בו ישראל בכל כך צער וענוי, והוא אמרו אשר במצרים פי' ולכחינה זו של כבד השעבוד אני רואה כי הגם שלא הגיע עדין קץ הגאולה הגיע קץ פרט בחינת העני אשר מענים ומשעבדים אותם. עוד ירצה לומר ראה הצער שישנם בו ועוד ראיתי עני עמי שהם חלק ה' עמו והעני הוא אשר הם במצרים כי אם ישראל מתעבדים עוד הם נאבדים בר מינו על דרך אומרים ו"ל (הגדה) ואלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים עדין וכו' כי אם היו מתעבדים שם עוד, היו נכנסים בני שערי טמאה ולא היתה תקומה, לזה גאלם מיד ולא שהו אפי' שיעור שיספיק בצקם להחמיץ הגם שבכר בטלה עבודה מהם והיו שרי צען המקום הוא גורם ענוי, והוא טעם אמרו (לקמן י"ג ל"ט) ולא יכלו להתמקמה, והוא שרמו פי חכם ברוי

(ט) וְעַתָּה הִנֵּה צִעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֶה אֵלַי וְגַם־
רְאִיתִי אֶת־הַלֶּחֶץ אֲשֶׁר מִצְרִים לַחֲצִים אֹתָם:

(י) וְעַתָּה לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ אֶל־פְּרַעֲה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

ז"י וְעַתָּה לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ וְגו' • ואם תאמר מה תועיל? "והוצא את עמי", יועילו דברך ותוציאם משם.

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

כי אז בעודו מדבר עמו באה צעקת בני ישראל מחדש, ולזה דקדק לומר ועתה וגם אמר הנה כמראה לומר הנה הוא לפני, ואמר באה אלי לצד שיש הדרגות בתפלות המגשות לפני הנעתר יש מהם שמביאין אותם משרתי עליון ומגשים אותם לפני יתברך, ויש מהם שהם מעלים שיש בהם כח שאין צריכין אמצעי להגיע לפני הבורא אלא הם מעצמם נגשים לפניו, לזה אמר באה אלי פי' בלא אמצעי. ואומרו וגם ראיתי את הלחץ לפי דברי התנא (בהגדה) שאמר זה הדחק הוא פרט שלא נרשם בדברי ה' הקודמים לזה הצרך ה' לאומרו. ונתפון באומרו ראיתי להגדיל מדורת חפץ הפדיון, וכמו שפירשתי בפסוק (כ"ח) וידע אלהים. והכונה בהודעת כל זה לומר ועתה לכה וגו', פי' תכף ומיד בלי שום עכוב לצד הדחק אשר הם נדחקים אין להמתין שום זמן: תורה י

(י) לכה ואשלחך וגו'. טעם שהצרך לומר ואשלחך ללא צרך כי מן הסתם כשיאמר לו לכה ודאי כי הוא המשלחו, גם הקדים ההליכה קדם הוצאת השליחות, לומר כי לא הליכה זו לבד היא השליחות אלא אחר ההליכה היתה התקנת השליחות, כמו שכן היה שאחר שהלך הוא שהיה שולחו פעם אחר פעם להוציא וגו'. עוד רמז לו כי לא בהליכה זו לחד יוציא בני ישראל אלא שחזור שליחות אחר שליחות, והכונה בזה כי עתידות ישמיעוהו שלא יתבצעה פרעה לשלחם תכף ומיד. עוד ירצה על דרך אומרו (מכאן) בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו, לזה אמר אליו לכה פי' אם אתה חפץ במצוה זו ללכת אז אני אשלחם חפצך ואשלחך, ומזה אתה

בזמן שאם היו מתעכבים קצת היו נלכדים עד שהצרך למהר ולא יכלו להתמקמה והיה לו להוציאם בזמן מרוח. הנה למה שקדם לנו כי עקר הגלות הוא לברר הניצוצות שנשטמאו בנ' שערי טמאה וכמו שצינתי דבר זה במה פעמים בזה נהיה דעת ב' השאלות כי אם היה מוציאם קדם זה היו מפסידים ברור החלק ההוא, ותדע ששם ה' השיגו בבחינת כללותם הכלול במשה שנתחס בשם עמו השגת מ"ט שערי בינה, וטעם שלא השיג שער החמשים הוא לצד שאין המושג אלא בהשתדלות המשיג ולצד שישראל לא נכנסו בנ' שערי טמאה לברר אותו לא השיגו בחינת הקדש שנקגדו, והבטחנו כי לעתיד לבוא ישיענו בנ' אל עליון תורת חיים שבשער החמשים והשגתו הוא באמצעות הגליות ובפרט גלות האחרון אנו משיגים הדבר. וטעם שנסתכנו ישראל במצרים בברור שער הנ', לצד שלא היו בני תורה מה שאין כן דורות האחרונים באמצעות תורתם ישיגו לכנס לשער הנ' ולהוציא בלעו מפיו, ואז ספו תמו בחינת הטמאה. ומעתה כל שהיה ה' מוציא ישראל קדם זמן כל שהוא היו ממעטים בברור והיו מתמעטים במושג ולזה הוציאם בנקדה האחרונה של מ"ט וקדם שיכנסו לשער הנ', והוא אומרו ו"ל וגאלם מיד. (פסחם) פי' מיד לגי' תרמ"ט: תורה ט

(ט) ועתה הנה צעקת וגו'. צריך לדקדק למה כפל האמור שכבר אמר ואת צעקתם וגו'. עוד דקדוק אומרו ועתה, עוד אומרו הנה, עוד אומרו באה אלי כי לא היה צריך לומר אלי, עוד אומרו וגם ראיתי שכבר אמר זה למעלה. ונראה כי מודיעו ה' למשה

אומרו וארר, כי לפי ערך גדלת אל עליון אינו מכוון לעשות כל הנעשה שיבואו דבריו לאדם נכל בפרעה ולומר אליו דברים משמו, ומה גם כשיגיע למדרגת מאן עד הגיעו לומר (לקמן ה' ב') מי ה' ח"ו, וצא ולמד מה שדרשו ברבות בפתיחת איכה (פתיחתא י"ד) בפסוק (משלי כ"ט) איש חכם נשפט את איש אטיל שפט לא אמר אלא נשפט וכו' יעין שם דבריהם, לזה אמר ה' וארר הסבים על מעוט כבודו בכיכול לצד הצלת ישראל באומרו להצילו. וכונת הצלה זו היא שיצילו מעכשו מהעוני ומהשעבוד, והוא אומרו מיד מצרים המשעבדים בהם. ואומרו ולהעלותו מן הארץ פי' כשיגיע זמן הגאולה מכאן עד י"ב חדש אעלה אותו מן הארץ וגו' לכל יתעבב שם עוד אפלו בלא ענוי. וטעם שלא העלה אותם תכף ומיד, הוא לצד שעדין לא הגיע זמן הגאולה אשר קצב ה'. ובה נחה דעתי בחקירה אחת למה הצריך ה' י"ב חדש במכות המצרים, ור"ל (שמור פ"ט) מהם אמרו שהמכה היתה משמשת ג' שבועות וההתראה שבוע אחת ומהם אמרו להפך, ולמה יאחר ה' הגאולה והיה לו להביא המכות זו אחר זו ויגאלם מיד ותספיק ההתראה ביום אחד או בשעה אחת כדין התראת ישראל שאין צריך בה זמן ומכל שכן אמות העולם שאינן צריכין התראה. גם למה לא הספיק התראה אחת על כל המכות, אלא לצד שעדין לא הגיע הזמן היה ה' מלביש הזמן ההוא להשיעם מרורות ביני ביני עד שהגיע הזמן. וגאלם מיד בלא שום עכוב. ואם תאמר ומה בכך אם היה ה' גואל אותם קדם זמן זה. עוד למה ה' הוציאם בזובל בתרייתא

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אֲנֹכִי כִּי אֵלֶיךָ
אֶל־פְּרֹעֶה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

יֹאמֶר מֹשֶׁה קָדֵם יְיָ מִן אֲנֹכִי אֲרִי אֲזִיל
לְנֹת פְּרֹעֶה וְאֲרִי אֲפִיק יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִמִּצְרַיִם:

וְיֹאמֶר מִי אֲנֹכִי • מֶה אֲנִי חֹשֵׁב לְדַבֵּר עִם הַמֶּלֶכִּים.
וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • וְאִם חֹשֵׁב אֲנִי,

(יב) וַיֹּאמֶר כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי
שֹׁלְחֲתִיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן
אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הַהָר הַזֶּה:

וְיֹאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ • הַשִּׁיבוּ עַל רֵאשׁוֹן,
רֵאשׁוֹן, וְעַל אַחֲרוֹן, אַחֲרוֹן: שְׁאִמַּרְתָּ "מִי אֲנֹכִי כִּי
אֵלֶיךָ אֶל פְּרֹעֶה", לֹא שָׁלַךְ הָיָא, כִּי־אִם מִשְׁלִי: "כִּי
אֶהְיֶה עִמָּךְ, וְזֶה" הַפְּרָאָה אֲשֶׁר רֵאִיתָ בְּסִנְיָה, "לְךָ
הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שֹׁלְחֲתִיךָ" וְתַצְלִיחַ בְּשִׁלְחֹתִי וּבְדַאי
אֲנִי לְהַצִּיל, כְּאֲשֶׁר רֵאִיתָ הַסִּנְיָה עוֹשֶׂה שְׁלִיחוֹתִי וְאֶנְנוּ
אֶכֶל, כִּךְ תִּלָּךְ בְּשִׁלְחֹתִי וְאֵינְךָ נִזְוֵק. וְשִׁשְׁאֲלֶתָ: מֶה
זְכוּת יֵשׁ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּצֵאוּ מִמִּצְרַיִם? – דְּבַר גָּדוֹל יֵשׁ
לִי עַל הוֹצָאָה זוֹ, שֶׁהָרִי עֲתִידִים לְקַבֵּל הַתּוֹרָה עַל

הָהָר הַזֶּה לְסוֹף שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים שֶׁיֵּצֵאוּ מִמִּצְרַיִם. דְּבַר
אַחֵר: "כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ, וְזֶה" שֶׁתַּצְלִיחַ בְּשִׁלְחֹתִיךָ,
"לְךָ הָאוֹת" עַל הַבְּטָחָה אַחֲרֵת שֶׁאֲנִי מְבַטֵּיחֲךָ,
שֶׁכְּשֶׁתּוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם, תַּעֲבֹדוּן אוֹתִי עַל הָהָר הַזֶּה,
שֶׁתִּקְבְּלוּ הַתּוֹרָה עֲלֵיכֶם, וְהִיא הַזְכוּת הַעוֹמֶדֶת לְיִשְׂרָאֵל.
וְדוֹגְמַת לְשׁוֹן זֶה מְצִינוּ: (ישעיה לו) "וְזֶה לְךָ הָאוֹת אֲכֹל
הַשִּׁנָּה סְפִיתִי וְגו'", מִפְּלֵת סִנְחָרִיב תִּהְיֶה לְךָ לְאוֹת
עַל הַבְּטָחָה אַחֲרֵת – שְׁאֲרָצְכֶם תִּרְכַּה מִפְּרוֹת, וְאֲנִי
אֲבָרְךָ הַסְּפִיתִים.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לְמַד שֶׁאִם הוּא יִמָּאס מִהֶלֶךְ לֹא
יִשְׁלַחֲנוּ.
וְאִלּוּ כִּי לָזֶה הָיָה מִשֶּׁה מְשִׁיב בְּטַעֲנוֹת
כִּיִּן שֶׁלֹא רָאָה דְּבַר מֶלֶךְ שֶׁלְטוֹן
אֶלָּא אִם יִרְצֶה הָיָה מְגַלֵּה דַעְתּוֹ כִּי יֵשׁ
לוֹ טַעֲנוֹת מוֹנְעוֹת וְהָיָה ה' מְשִׁיבוֹ עַל
כָּל טַעֲנָה וְטַעֲנָה כְּדֵי שֶׁלֹּךְ מַדְעֵתוֹ
וּרְצוֹנוֹ כְּאֲשֶׁר אֲבָאָר בְּסוּמוֹ. עוֹד יִרְצֶה
עַל דְּרָךְ מֶה שֶׁפִּרְשֵׁתִי בְּפִרְשֵׁת וַיִּשָּׁב
בְּשִׁלְחֹת יַעֲקֹב לְיוֹסֵף פִּי לְכֶה וְאִם
תַּחֲדוּשׁ לְמַקְרָה רַע וְאֶשְׁלַחְךָ וּשְׁלֹחִי
מִצְוָה אֵינֶן נִזְוָקִין, וְהִיא שֶׁעֲמִידָה לוֹ
בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן (לִפְנֵי ד' בֵּית) שֶׁלֹא הֵמִיתוּ
הַמִּלְאָךְ: תּוֹרָה יֹא

(יא) מִי אֲנֹכִי כִּי אֵלֶיךָ וְגו'. פִּי אֲפִי
בְּשִׁלְחֹתִי שֶׁאֵינָה הִפָּךְ רְצוֹנוֹ כִּי
אֲנִי חֹשֵׁב לְדַבֵּר לְפָנֶי מֶלֶךְ וּמִמִּצְרַיִם
כִּן לֹא יֵאָמֵן בְּשִׁלְחֹתוֹ וְיִסְתַּכֵּן שֶׁהָאֵדָם
בַּעַל בְּחִירָה וְרָצוֹן. וְצֹא וּלְמַד מִמֶּמֶךְ
שְׁמוּאֵל (ש"א ט"ו) אֵיךְ אֵלֶיךָ וְשָׁמַע שְׁאוֹל
וְהִרְגִּי, וְתִמְצָא שֶׁלֹא יֵאָמֵן אָדָם
בְּנִבְוָאָה לְצַד בְּחִינַת הַשְּׁפִלוּת בְּאִמּוֹר
בְּנִבְוָאָה עָמוּס (קה"ד פ"א) שֶׁהָיָה מוֹלִילִין
בּוֹ בְּנֵי דוֹרוֹ וְכו'. וְעוֹד כִּי אוֹצִיא וְגו'
כִּי לָזֶה צָרִיךְ אָדָם גָּדוֹל בְּמַעֲשִׂים

שֶׁאֲמַר שֶׁאֵינִי רָאוּי לְהוֹצִיא כִּי הֵן
הָרָאוּהוּ ה' שֶׁהִשְׁגִּתוּ גְדוּלָּה, וְאֹמְרוּ וְזֶה
לְךָ הָאוֹת פִּי וְזֶה לְךָ הָאוֹת שֶׁאֲתָה רָאוּי
לַעֲשׂוֹת דְּבַר גְּדוֹל כְּזֶה, וּמֶה הוּא הָאוֹת
כִּי אֲנֹכִי שֹׁלְחֲתִיךָ וְאֵלּוֹ לֹא הָיִיתָ רָאוּי
לֹא הָיִיתִי שׁוֹלְחֲךָ, וּמֶה מְקוֹם לְחִשּׁוֹשׁ
שֶׁאֵינְךָ רָאוּי. וְאֹמְרוּ בְּהוֹצִיאֲךָ וְגו' כִּיִּן
לֹא הוּא לֹא כִּי תַעֲלֶה בְּיָדוֹ הַמִּצְוָה עַד
תַּכְלִיתָהּ וְיֹצִיא הָעָם הוּא וְיַעֲבֹדוּן אֶת
הָאֱלֹהִים וְגו', וּמַעֲתָה תִּמְהָ טַעֲנַת וְכִי
אוֹצִיא כִּי הָרִי מוֹדִיעוֹ ה' תַּכְלִית הַדְּבַר
וְאֵין סִפֵּק כְּאֲשֶׁר יִגִּיד ה' מִהֶעֱתִידוֹת.
עוֹד יִרְצֶה בְּאִמּוֹר וְזֶה לְךָ וְגו' עַל זֶה
הַדְּרָךְ דְּבַר זֶה שֶׁאֲתָה מְקַטֵּין
עֲצָמְךָ וְאֹמַר מִי אֲנֹכִי זֶה לְךָ לְאוֹת כִּי
בְּאִמּוֹר עוֹתִיךָ קִנְיָתְךָ מִדָּה זֶה אֲנֹכִי
שֹׁלְחֲתִיךָ. וְאֹמְרוּ בְּהוֹצִיאֲךָ וְגו' כְּמוֹ
שֶׁפִּרְשְׁנוּהָ בְּסוּמוֹ. עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה
הַדְּרָךְ וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי מְגַרְתִּי
הַדְּבַר שֶׁיִּהְיֶה שְׁלִיחוֹת זֶה עַל יָדְךָ,
בְּהוֹצִיאֲךָ וְגו' עַל הָהָר הַזֶּה סִינִי בְּקֶדֶשׁ
פְּרוּשׁ הָהָר הַנִּמּוֹךְ שֶׁבְּהָרִים וְאֵין אֲנִי
בּוֹחֵר בְּהָרִים הַרְמִים כְּתִבּוּר וְחִרְמוֹן,
הָא לְמַדָּת כִּי אֵין אֲנִי הִפָּץ אֶלָּא
בְּנִמּוּכִים כְּמוֹךְ הַעֲנֹן וְהַשֶּׁפֶל בְּעִינִיךְ

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֱלֹהִים הִנֵּה אֲנִי בָּא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם וְאָמַרְוּלִי מַה־שְּׁמוֹ מָה אָמַר אֱלֹהִים:

יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קִדְּם יי הָא אֲנִי אֶתִי לֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַר לָהֶן אֱלֹהָא דְאַבְרָהָם שְׁלַחְנִי לִתְכֹן וְנִמְרוֹן לִי מָה שְּׁמָה מָה אִימַר לָהֶן:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך כו עמ' 19 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הקב"ה נמצא אתנו בצרת הגלות

(המוזרה על הנהגה של מעלה) יניח לבניו של מקום לסבול כ"כ עד עתה, ויתעלם כביכול ממצרתם? ועל זה ענה לו הקב"ה "אֵהִיָּה אֲשֶׁר אֵהִיָּה" דפרושו כלשון רש"י "אֵהִיָּה עִמָּם בְּצָרָה זֹאת, אֲשֶׁר אֵהִיָּה עִמָּם בְּשִׁעְבוֹד אֲשֶׁר מִלְּכִיּוֹת", וכלשון הפתוב (ישעי' סג, ט) "בְּכָל צָרָתָם לֹו צַר", שגם בזמן הגלות אין הקב"ה מְזַנִּיחַ ח"ו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵלָּא גַם לֹו "צַר" כְּבִיכּוֹל, וְנִמְצָא אִתָּם בְּצָרָתָם גְּלוּתָם. וזה שהניח להם הקב"ה לסבל עד עכשו אינו משום שלא הִיָּה אִתָּם ח"ו, כִּי־אִם מִפְּנֵי ש"נִזְהָ שְׁמִי לְעַלְם - חֲסֹר וַיִּיּוּ . . העלימהו שלא יקרא כְּתִבּוּ" (פרשתנו ג, טו וברש"י), ששמו של הקב"ה הִיָּה אֵז בְּהֶעֱלַם וּבְהִסְתַּר וּבִאֲפֹן שֶׁל רַחֲמִים נִסְתָּרִים, אֵלָּא וְדֹאֵי שְׁגָם אֵז פָּעִלֹו רַחֲמִיו.

וְאָמַרְוּלִי מַה־שְּׁמוֹ מָה אָמַר אֱלֹהִים: (ג, יג)
כָּבֹד תִּמְהוּ מִפְּרָשִׁים (רשב"ם, רמב"ן, ספורנו ועוד), וְכִי לֹא יָדַע מֹשֶׁה שְׁמוֹ שֶׁל הַקֶּבֶד הַעַד הַנֶּה? וּבִאֲרֹו בְּאֻפְנִים שׁוֹנִים. וַיֵּשׁ לְבָאָר זֶה בְּאֲפֹן אַחֵר, דְּחֻשֵׁשׁ הִיָּה מֹשֶׁה שְׁכָאֲשֶׁר יָבֹא לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְסֹר לָהֶם אֶת דְּבַרִּי הַקֶּבֶד הַ"רָאָה רָאִיתִי אֶת עֲנִי עֲנִי גו' צַעֲקָתָם שְׁמַעְתִּי גו' וְאֵרַד לְהַצִּילוֹ גו'" (פרשתנו ג, ז ואילך) תִּקְשָׁה לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל קִשְׁיָא עֲצוּמָה: הִרִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל סָבְלוּ בְּמֵאֵד עַד עַתָּה, עֲבָדוּ בְּעִבּוּדָה קִשְׁיָה - עֲבֹדֵת פָּרֹה, וּפְרַעָה גִזֹר "כָּל הַבֵּן הַיּוֹדֵה הַיּוֹדֵה תִּשְׁלִיכֻהוּ" (פרשתנו א, כב), וְעַד ש"הִיָּה שׁוֹחֵט תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבֵּן וְרוֹחֵץ בְּדִמָּם" (רש"י פרשתנו ב, כג), וְאִם כֵּן יִקְשָׁה לָהֶם, "מַה שְּׁמוֹ", דָּאִם "אֲלֵקִי אֲבוֹתֵיכֶם" שְׁמַע אֶת נִאֲקָתָם, וְנוֹגְעִים לֹו צְרוּתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אִיזָה "שֵׁם" מִשְׁמוֹתֵיו שֶׁל הַקֶּבֶד הַ

(יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֲשֶׁר אֵהִיָּה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵהִיָּה שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם:

ייד וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה אֵהִיָּה אֲשֶׁר אֵהִיָּה וַיֹּאמֶר כֹּה־נִי תִימַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵהִיָּה שְׁלַחְנִי לִתְכֹן:

אור החיים על התורה – מהדורות בלוס אנג'לס, אברמוביץ

מִי שֵׁשׁ לֹו חָר טוֹעֵם יִטְעֵם דְּכָרְנוּ וַיְהִי לְפִיו צְפִיחִית כִּי לֹא לֹאוֹת וּלְמוֹפֶת הוּא חִפְץ בְּהִזְכֵּרַת הַשֵּׁם, וְתִמְצָא שְׁאֵמַר לֹו ה' שֵׁם אֵהִיָּה הַגֵּם שְׁלֹא מִצִּינוּ שְׁהִזְכֵּר בְּכָל הַנְּבִאוֹת לְאֲבוֹת וּמִן הַסֵּתֶם לֹא יִהְיֶה יָדוּעַ לְבָנִים אֵלָּא שְׁמוֹת שְׁהִזְכֵּר לְאֲבוֹת, אֵלָּא וְדֹאֵי שְׁאִין אוֹת וְלֹא מוֹפֶת בְּהִזְכֵּרַת הַשֵּׁם אֵלָּא טַעֲמוֹ כְּמוֹ שְׁפָתְכֶנּוּ. וְזֶה תַּחֲלַת הַכֶּרֶת מֹשֶׁה כִּי נִאֲמָן פְּשׁוּט הוּא בְּכָל שְׁלֹחוֹתָיו וּבִנְבִאוֹתָיו שְׁדִקְדֵק דְּכָרִי ה' שְׁלֹא הִזְכִּיר הַשֵּׁם, וְלֹא סָמָךְ עַל דַּעְתּוֹ לֹאמַר כִּי יִפְרַשׁ מִדַּעְתּוֹ וַיִּזְכֵּר שְׁמוֹ אַחֵר שְׁהִשְׁג אֲצִלֹו אֲמוֹנַת הַנְּבִאוֹת וּמִן הַסֵּתֶם וְדֹאֵי שְׁדִידוּעַ הִיָּה לְמֹשֶׁה שֵׁם א' מִשְׁמוֹתָיו שֶׁל הַמִּנְבֵּא. וְעוֹד אֲפִשֶׁר שְׁנַתְכֶנּוּ מֹשֶׁה לְהַרְוִיחַ דַּעַת מַה הִיא הַמִּדָּה שְׁמִדְבָּר עֲמוֹ ה' בְּהַ: תוֹרָה יד

(יז) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים וְגו'. פִּי הוֹדִיעֵנו מִדָּה שְׁבָה מִדְבָּר עֲמוֹ, וְשֵׁם זֶה יִתִּיחַס

הַמִּשְׁלַח. וְאוֹלִי כִי בְּכָל נְבִאוֹתָה אֲשֶׁר יִנְבֵּא ה' לְעַבְדֵּיו וַיִּזְכֵּר שְׁמוֹ וַיִּלְמַד סְתוּם מִהַמִּפְרָשׁ, וְלִהְיוֹת שְׁכָשְׁדֵּבֵר ה' אֵל מֹשֶׁה בְּנְבִאוֹתָה זֹו לֹא הִזְכִּיר לֹו שְׁמוֹ אֵלָּא כֵּן אָמַר לֹו אֲנִי אֵלֵיָּה אֲבִיךָ וְגו' לִזְהָ אָמַר אֵלֵיָּה הִנֵּה אֲנִי בָּא אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם כְּמֵאֵמַר ה' אֵל מֹשֶׁה אֲנִי אֵלֵיָּה אֲבִיךָ אֱלֹהֵי אֲבִרָהֶם בְּלֹא הִזְכֵּרַת הַשֵּׁם וְאָמַרְוּ לִי מַה שְּׁמוֹ פִּי לְצַד שְׁאִין אֲנִי מוֹזְכִּיר הַשֵּׁם בְּזִכְרוֹנוֹ הֵם יִשְׁאֲלוּ. וּבְזֶה תִּנְיֹחַ הַדַּעַת בְּחִקְרִיהָ אַחַת וְהוּא מַה אוֹת וְהַמוֹפֶת בִּידִיעַת הַשֵּׁם אוֹ בְּהִזְכֵּרָתוֹ, מִמָּה נִפְשָׁךְ אִם שֵׁם זֶה יָדוּעַ לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל אִין בְּזֶה אוֹת לְטוֹבָה כִּי כִּשְׁם שְׁדִידוּעַהוּ יִשְׂרָאֵל יִדְעֵנוּ גַם כֵּן מֹשֶׁה וְאִין הוֹכְחָה, וְאִם אִין הַשֵּׁם יָדוּעַ כִּי זֶה שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ וְעַד עַתָּה וּמִי יִאֲמִין אֵלֵיָּה כִּי זֶה שֵׁם נוֹרָא. וְרָאִיתִי מִהַמִּפְרָשִׁים שְׁפָרְשׁוּ פְּרוּשִׁים וְדִרְכִּים רַחוּקִים, וְכָל

וּבְהִרָה הַנִּמּוּף הַזֶּה, וְכָל זֶה תִּשְׁוֹבָה לְטַעֲנַת וְכִי אוֹצִיא וְגו': תוֹרָה יג

(יג) הִנֵּה אֲנִי בָּא וְגו'. פִּי הִרִינִי מִסָּבִים לְבֹא בְּשִׁלְחוֹת זֶה וְאִין מְקוֹם לְטַעֲנֹת שְׁטַעֲנִיתִי אֵלָּא שְׁצִירִי קִדְּם לְהֵאֲמֹן לְנִבִּיא לְיִשְׂרָאֵל וְצִירִיךָ אֲנִי לְבֹא לָהֶם מִקִּדְּם וְאָמַרְוּ לִי מַה שְּׁמוֹ פִּי בְּפִשְׁטוֹת הוּא אֲצִלִי שְׁאִימַרְוּ לִי מַה שְּׁמוֹ, וְהִטַּעֲם כִּי תִמְצָא שְׁכָכֵל נְבִאוֹת הַבְּטָחוֹת הַאֲבוֹת וַיִּזְכֵּר לָהֶם ה' שְׁמוֹ, בְּאֲבָרָהֶם אָמַר בְּפִרְשַׁת לֶךְ לֶךְ (בְּרַשִׁית טו ז) אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ וְגו', וּבְנְבִאוֹת הַבְּטָחוֹת הַזֶּרַע וְהָאֲרֵץ עוֹד אָמַר לֹו (שֵׁם י"ז א) אֲנִי אֵל שְׁדִי, וְכֵן בְּיַעֲקֹב אָמַר בְּפִרְשַׁת וַיֵּצֵא (שֵׁם כ"ח יג) וַיֹּאמֶר אֲנִי ה', עוֹד בְּפִרְשַׁת וַיִּשְׁלַח אָמַר אֵלֵיָּה (שֵׁם ל"ה יא) אֲנִי אֵל שְׁדִי וְגו', הָא לְמִדָּת כִּי בְּכָל הַבְּטָחוֹת וַיִּזְכֵּר שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ הַמִּבְטָח וּמִכָּל שְׁכֹן בְּשִׁישְׁלַח נְבִיא לְוֹלַת שְׁצִירִיךָ שְׁאִימַר שֵׁם

לא מחשבתו מחשבת השם יתברך, שמאז כף היתה דעתו באמרו יתברך: "אֱהִיָּה אֲשֶׁר אֱהִיָּה", למשה לבדו הגיד, ולא שיגיד לישראל, וזהו: יפה אמרת, שגם דעתי מתחלה כף היתה, שלא תגיד לבני ישראל כדברים האלה, אלא: "פה תאמר לבני ישראל" אֱהִיָּה פעם אחת, וכן משמע במסכת ברכות, ודוק).

כ"ג אֱהִיָּה אֲשֶׁר אֱהִיָּה • "אֱהִיָּה" עִמָּם בָּצְרָה זֹאת, "אֲשֶׁר אֱהִיָּה" עִמָּם בְּשִׁעְבוֹד שָׁאֵר מַלְכִּיּוֹת (ברכות ט). אָמַר לִפְנֵינוּ: "רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, מָה אֲנִי מְזַכֵּיר לָהֶם צָרָה אַחֲרֵת? דִּים בָּצְרָה זֹו". אָמַר לוֹ: "יִפֶּה אֲמַרְתָּ: 'כֹּה תֹאמַר וְגו'." (שמות רבה). (לא שֶׁהַשְׂכִּיל, חֲלִילָה, מִשֶּׁה בִּיטוּר, אֵלָּא שֶׁלֹּא הִבִּין דְּבָרֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, כִּי

טו ואמר עוד יי למשה כדן תימר לבני ישראל יי אלהא דאבהתכון אלהא דאברהם אלהא דיעחק ואלהא דיעקב שלחני לותכון דין שמי לעלם ודין דברני לכל דר ודר:

(טו) וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי לְעוֹלָם זֶה זְכָרִי לְדֹר דֹּר:

נקרא, וכן דור הוא אומר: "ה' שמך לעולם, ה' זכרך לדור ודור".

כ"ד זֶה שְׁמִי לְעוֹלָם • חֹסֶר וי"ו, לומר: העלימהו שלא יקרא ככתבו (שמות רבה). וְזֶה זְכָרִי • לְמַדּוּ הַיָּאֵךְ

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אמר אליהם וכשכא משה וטען אמר כי לא יאמר אלא אֱהִיָּה ומה שאמר אֲשֶׁר אֱהִיָּה הוא הודעה למשה גם הודעה לדורות כדי שיתמכו לבם בראותם כי שוכן סנה יהיה עם ישראל בכל צרתם, ואם היה מפרש דבריו מתחלה ואומר כה תאמר וגו' אֱהִיָּה שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם היתה נעדרת ידיעה זו מישראל באפן כי תחלת המחשבה היתה סוף הדבור, אלא משה חסר מעט מאלהים. ואולי שידע והבחין אלא שלא סמך על עיונו ורצה שיגלה לו ה' דעתו בפרוש: תורה טו

(טו) וַיֹּאמֶר עוֹד וְגו' כֹּה תֹאמַר וְגו'. טעם שחזר לומר פעם ב' שם הו"ה ברוך הוא ולא הספיק לו הודעת שם אֱהִיָּה, לצד כי שם הו"ה הוא כולל כל הבחינות הקדושות יחיד ומיוחד ברוך הוא. ומתחלה לא הזכיר לו אלא שם בחינה אחת מבחינות הקדושות אשר יתבנה בה ה' בזמן שיהיה עם ישראל בצרה, ובזמן דבר שהיו בצרה לזה הזכיר שם אֱהִיָּה לצד דבר בעתו והזכיר שם המיוחד. עוד טעם שחזר לומר כה תאמר וגו' ה' וגו' לצד שחש אל עליון שביין משה ששלל ה' מדעתו לומר לישראל שם הו"ה גם שלל מלומר מה שאמר בסמוך אֱלֹהֵי וְגו' שְׁלַחְנִי וְגו', ולא יאמר אלא אֱהִיָּה שְׁלַחְנִי וְגו', לזה חזר לומר כי יאמר גם כן ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם וְגו'. ואראה

שאמר אֲשֶׁר אֱהִיָּה חזר לומר שאינו באמור אלא הזכרת השם. והוא גם כן אומר אֱהִיָּה שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם אבל מה שהוספתי לגלות לה אשר אֱהִיָּה הוא בבל תאמר. ור"ל אמרו (שם) שהחזיר משה לקונו בטענת דיה לצרה בשעתה והצצתי וראיתי כי דבר חכמה וצדק דברו מכח הכתוב עצמו, כי אם סוף דבור בתחלת דבור ולא היתה חזרה מדבור ראשון אלא שגומר דבריו לנביאו נאמן בית לא היה לו לומר ויאמר באמצע דבור א' / לזה אמרו כי השם ברוך הוא באמרו אֱהִיָּה אֲשֶׁר אֱהִיָּה גמר אמר הענין ולצד סבה חזר לומר אמירה אחרת. והמשכיל יבין ההפך שביין דבור ראשון לדבור ב' והמדבר אליו וידע המניעה והמונע. ואם תאמר איך מתחלה לא חש ה' על הדבר עד שהצריך משה לומר לפניו וכו'. הנה במה שנגדק דבריו יתברך תדע כי יודע תעלומות חכמה השכיל על דבר, והוא שהיה צריך לומר בתחלת דבריו כֹּה תֹאמַר לְבֵית יִשְׂרָאֵל לצד שתשובה זו בא על טענת משה ואמרו לי מה שמו היה צריך להשיבו כֹּה תֹאמַר אלא לצד שידע כי לא יעמוד הדבר הזה בן במה שישמע משה כמו שטען אחר כך דיה לצרה לזה כדי שלא יצאו דבריו לבטלה לא אמר כה תאמר ואמר דבריו שקולים שיש במשמעותם שהכל הוא תשובת מה

למדת הרחמים ואשר היא בחינת המוציא מעבודת לחרות, וצא ולמד מה שאמרו בספר התקונים (תקון ו) סוד נ' פעמים שנגדק ציאת מצרים בתורה, וגם הוא טעם שלקו המצריים חמשים מכות באומרם ו"ל (ש"ר פ"ה) ושם זה כבר רמזו אל עליון בנעם דבריו באמר לו כי אֱהִיָּה עמך. ואולי כי לזה סמך ואמר וזה לה האות כי אנכי שְׁלַחְתִּיךָ פ' בחינת אנכי והוא שהזכיר ה' בהר סיני פתח דבריו אנכי וגו' אשר הוצאתיך וגו' אלא שמשא לא הבין עמקן של דברים כי ה' ידע כי יבוא משה לשאל על הדבר ונתן אמר המבשר צבא רב בחינה המדברת וסודה. ואולי כי משה השכיל והבין אלא ששואל אם יזכיר שם זה לישראל, ואמרו אֲשֶׁר אֱהִיָּה הוא טעם השם שנקרא בן לצד שיהיה עם ישראל בצרתם, כמו שאמרו ו"ל (חגיגה י"ב) טעם שם שדי שאמר לעולמו די, טעם צבאות שהוא אות בצבאו (שם ט"ז) טעם שם הויה לצד שהיה והויה ויהיה, (תורה ח"ג רצ"א) כמו כן אֱהִיָּה לצד שיהיה, והוא אומר אֲשֶׁר אֱהִיָּה וכאן הודיעו למשה סוד השם הגדול. ור"ל (ברכות ט) דרשו אֱהִיָּה עִמָּם בָּצְרָה זו אשר אֱהִיָּה עִמָּם בָּצְרָה אחרת. גם יש בזה סוד ג' בתרים והמשכיל יבין: וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר וְגו'. פ' והגם שגלה אל משה עבדו סוד השם כמו

♦ יום חמישי כ"ג טבת ♦

טז אֵיךְ וְתִכְנֹשׁ יֵת סְבִי יִשְׂרָאֵל וְתִימָר
לְהוֹךְ יִי אֱלֹהֵי דַבְּהִתְכֹּן אֲתָגִיל לִי אֱלֹהֵי
דַבְּרֵיהֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לְמִימָר מְדַבֵּר
דְּכִירָנָא וְתִכְנֹן וְיֵת דַּתְעָבֵד לְכֹן בְּמַצְרִים:

(טז) לָךְ וְאַסְפֹּתָ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם
יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פְּקֹד פְּקֹדֹתַי אֶתְכֶם וְאֵת־הָעֲשׂוֹי
לָכֶם בְּמַצְרִים:

כז י"א אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל מִיָּחִידִים לִישִׁיבָה. וְאִם תֹּאמַר "זִקְנִים" סֵתָם, הֵיאָךְ אֶפְשָׁר לוֹ לֶאֱסֹף זִקְנִים שֶׁל
שָׂשִׂים רְבוּא?.

יז וְאִמְרִית אֲסִיק וְתִכְנֹן מִשְׁעָבִיד מַצְרָאִי
לְאַרְעֵי קִנְעָנָאִי וְחִתָּאִי וְאַמֹּרִאִי וּפְרִזָּאִי
וְחִזְזָאִי וִיבוּסָאִי לְאַרְעָא עֲבָדָא חֵלֵב וְדִבְשׁ:

(יז) וְאָמַר אֶעֱלֶה אֶתְכֶם מֵעֲנֵי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֹמִרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִזִּי וְהַיְבוּסִי
אֶל־אֶרֶץ זִבְתַּח חֵלֵב וְדִבְשׁ:

יח וְיִקְבְּלוּן לְמִימָרְךָ וְתִיתִי אֶת וְסְבִי יִשְׂרָאֵל
לְנֵת מִלְכָּא דְּמַצְרַיִם וְתִימָרְנָן לֵה יִי אֱלֹהֵי
דִּיהוּדָאִי אֲתָקְרִי עֲלָנָא וְכַעַן גִּזִּיל כַּעַן
מִתְלַף תִּלְתָּא יוֹמִין בְּמִדְבָּרָא וְנִדְבַח קָדָם יִי
אֱלֹהֵנָא:

(יח) וְשָׁמְעוּ לְקִלְךָ וּבִאֲתָ אֹתָהּ וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ
מִצְרַיִם וְאָמַרְתֶּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה
עָלֵינוּ וְעַתָּה נִלְכְּה־נָא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָּר
וְנִזְבַּחָהּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:

י"א "פְּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם": (אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים •
י"ד יִתְּרָה רָמַז לְעֶשֶׂר מִכּוֹת, בְּרִשׁ"י יִשָּׁן). נִקְרָה
עָלֵינוּ • לְשׁוֹן מִקְרָה, וְכֵן: (במדבר כג) "וַיִּקְרַע אֱלֹהִים",
"וְאֲנֹכִי אֶקְרָה כֹּה" – אָהָא נִקְרָה מֵאֲתוּ הַלֵּם.

כז י"א וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ • מֵאֲלֵיהֶם, מִפִּינָן שֶׁתֹּאמַר לָהֶם
לְשׁוֹן זֶה, וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ, שֶׁכָּכֵךְ סִימָן זֶה מְסוּר בִּידָם
מֵיַעֲקֹב וּמִיּוֹסֵף, שֶׁבִּלְשׁוֹן זֶה הֵם נִגְאָלִים: יַעֲקֹב אָמַר:
"וְאֱלֹהִים פְּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם", יוֹסֵף אָמַר לָהֶם: (בראשית

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כאומרים ז"ל (ויקרא פ"א) לא מקום אחד
וכו';
פְּקֹד פְּקִדְתִּי. אָמַר ב' פְּקִידוֹת בְּנִגְד
פְּקִידַת קֶץ הַגְּאוּלָּה וּבְנִגְד
פְּקִידַתְּם מִצְרַתְּם, וְהוּא אוֹמְרוּ **אֶתְכֶם**
בְּנִגְד קֶץ הַגְּאוּלָּה, **וְאֵת הָעֲשׂוֹי לָכֶם**
בְּנִגְד צִרְתְּם בְּמִצְרַיִם כְּדִי לְגַאֵל אוֹתְכֶם
מִהַצְרָה וּלְהַעֲלוֹתְכֶם אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע. וְרָמַז לָהֶם כִּי זוֹלַת הָעֲשׂוֹי לָהֶם
בְּמִצְרַיִם שְׁהוּא הַלְחֹץ וְגו'. עוֹדְנוּ זְמַן
הַקֶּץ. גַּם רָמַז בְּאוֹמְרוֹ **הָעֲשׂוֹי** כִּי בֹא
לְפָרַע מִהַמִּצְרַיִים אֶת אֲשֶׁר כָּכֵךְ עָשׂוּ
לָהֶם: תוֹרָה יו'
(יח) **וְשָׁמְעוּ לְקִלְךָ**. טַעַם אוֹמְרוֹ **לְקִלְךָ**
כֵּן לְהוֹדִיעוֹ כִּי יִצְמִינוּ וְיִקְבְּלוּ
מִמֶּנּוּ הַגֵּם שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ לָהֶם מַה שָּׁמוּ,
לְלוֹה אִם הִיָּה אוֹמֵר וְשָׁמְעוּ לְדִבְרֵיךָ אוֹ
אֵלֶיךָ עֲדִין יֵשׁ בְּנִשְׁמָע כִּי טַעַם הַקְּבִלָּה

ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם. וְאוֹלֵי שָׁגַם רָמַז ג'
אוֹתוֹת הַרְשׁוּמִים בְּשִׁמּוֹת אֲבוֹתָם
שְׁהוּא שֵׁם אֱהִיָּה נְטוּי עַל רִאשֵׁיהֶם
מִלְמַעְלָה: תוֹרָה טו'
(טז) **לָךְ וְאַסְפֹּתָ וְגו'**. טַעַם כְּפַל הַדְּבָרִים
פַּעַם ב'. נִרְאָה שֶׁכֵּן ה' לֹאמַר כִּי
בַּעֲת בִּיאָתוֹ לְמִצְרַיִם בַּתְּחִלָּה
וּבִקְרָאוֹתָ יֹאמַר לְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל כִּי
הוּא בֹא שְׁלִיחַ מִדֵּי לְיִשְׂרָאֵל וְאַחֲרַי
יִקְבֹּץ כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל יַחַד וְיֹאמְרוּ לָהֶם
שְׁלִיחוֹתָי וְתִבְרַךְ כִּי פְקֹד אֶת עַמּוֹ וְגו'.
וְטַעַם קְדִימַת הוֹדְעַת לְכָל כִּי אִישׁ שְׁלִיחַ
הוּא לָהֶם מִדֵּי כְּדִי שֶׁבְּאַמְצָעוֹת כֵּן
יִתְקַבְּצוּ אֵלָיו כִּי זוֹלַת זֶה מִי יֵשֶׁה אֵלָיו
אֲנִי לְהַתְקַבֵּץ. גַּם נִתְחַבֵּם ה' לְהוֹדִיעוֹ
דְּבָרִים שֶׁיֹּאמְרוּ לְכָל אִישׁ וְאִישׁ
מִיִּשְׂרָאֵל וְדְבָרִים אֲשֶׁר יֹאמַר בְּאַסִּיפַת
זִקְנִים, וְטַעַם הַזִּקְנִים לְכַד לְצַד הַכְּבוֹד

כִּי בְּאַמְרָה זוֹ רָמַז גַּם כֵּן שֵׁם אֱהִיָּה
בַּתְּחִלַּת שְׁמוֹת הָאֲבוֹת א' דַּבְּרֵיהֶם וּב'
יִידִין אֶחָד בְּיִצְחָק וְאֶחָד בְּיַעֲקֹב:
עוֹד יִכְנֹן ה' שֶׁיַּדְעוּ יִשְׂרָאֵל כִּי הוּא זֶה
הַמְּבַטִּיחַ לְהָאֲבוֹת הַבְּטַחַת
הַגְּאוּלָּה, כִּי שֵׁם אֱהִיָּה לֹא הוּכָא
בְּכַתוּבִים הַרְאִשׁוֹנִים הַבָּאִים
בַּהֲבִטָּחוֹת. גַּם לְצַד שְׁעִדִּין וְשִׁמְעִים
דְּבָרוֹת קְדָשׁוֹ וּפְתַח דְּבָרוֹ יֹאמַר אֲנֹכִי
ה' אֱלֹהֶיךָ לְזֶה הַקְּדִים לְהוֹדִיעֶם שֵׁם
אֱהִיָּה וְשֵׁם הַזִּי"ה. שֵׁם אֱהִיָּה הִרְמִזוּ
בְּאַנְכִי, וְשֵׁם הַזִּי"ה כְּפִשְׁטוֹ כְּדִי
שֶׁיִּצְדְּקוּ דְּבָרֵי מִשְׁהַ כְּשִׁיבְרֵי ה' וְיֹאמְרוּ
אֲנֹכִי ה' וְהִבְנִן. נִמְצְיָנוּ אוֹמְרִים כִּי צָרִיךְ
מִשְׁהַ לֹּמַר לְיִשְׂרָאֵל בְּסֹדֶר זֶה אֱהִיָּה
שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְלְצַד שְׁהוּא שֵׁם חֲדָשׁ
לְיִידִיעַתְּם וְנִקְרָא עַל שֵׁם הַמֵּאֲרָע פִּי
שְׁהִיָּה עִמָּם בְּצִרְתָּם יַחַד וְיֹאמְרוּ לָהֶם

(יט) וְאֵנִי יֹדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהִלָּךְ וְלֹא בִיד חֲזָקָה:

יט וְקִדְמִי גַלִּי אֲרִי לֹא יִשְׁבּוּךְ וְיִתְכּוֹן מִלֶּכָּא
דְּמִצְרַיִם לְמִיזַל וְלֹא מִן קָדָם דְּחִילָה תְּקִיף:

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

לְצַד דְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים מִמֶּנּוּ, וּמֵאֲמָרוֹ
לִקְלָךְ הִנֵּה הַקּוֹל הוּא מְגַבֵּל הֵיחֲתוֹ
מֵאֲדָם הַמוֹצִיאֵהוּ לֹא מֵוּוֹלָתוֹ מֵהַ שְׁאִין
כֵּן הַדְּבָרִים שֶׁיִּתְּכֶנּוּ לְהֵאֱמָר אוֹתָם
וְהֵם דְּבָרֵי הַוּוֹלָת, לָזֶה אָמַר **לִקְלָךְ** פִּי
כִּי בְּשִׁיּוּצֵי־אֵי קוֹלוֹ קוֹל מְבַשֵּׁר יִקְבְּלוּ
מִמֶּנּוּ, וּבִזְהָ שֶׁלֹּא שְׁאִין שׁוֹם דְּבָר מְעַכֵּב
לָהֶם הָאֱמוּנָה לֹא שְׁאֵלֶת הַשֵּׁם וְאִין
צְרִיךְ לֹמַר אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים:

ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים. הִנֵּה הָאֱדוֹן ה' **צָבָאוֹת** נִתְחַכֵּם לֹמַר אֵלָיו כִּי אֵינִי
מִתְרַצֶּה שִׁיִּקְרָא שְׁמוֹ אֵלָא עַל הָעִבְרִיִּים
וְלֹא הוֹדִיעַ שֵׁם הַגְּדוֹל הַזֶּה אֵלָא
לְהָעִבְרִיִּים, וְהַפְּנָה בְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ
מָקוֹם לִפְרָעָה לֹמַר לֹא יִדְעִתִּי וְגו'
וְהִלָּא גַם ה' אָמַר אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים אֲבָל
אֵתָּה אֵינְךָ מְפִיר כִּי בִזְוִי אֵתָּה מֵאִד
וּמֵה יִפִּיר אִישׁ שְׂדֵה בְּמִרְגָּלוֹת:

נִקְרָה עֲלֵינוּ. פִּי לְבַל יִחְשַׁב כִּי יִהְיֶה
רְגִילִים בְּכֶף וְיִהְיֶה כֹּה יוֹם מִחָר
וְכֵן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, גַּם אֶפְשָׁר שִׁיאֱמַר
לָהֶם אַחֲרֵי כֵן שִׁתְּמִידוֹ בַּעֲנָן, לָזֶה
אָמְרוּ כִּי דְבָר זֶה אֵינִי בְּתִמְדִּית גַּם
אֵינִי דְבָר הַרְגִיל אֵלָא דֶּרֶךְ מִקְרָה וְהוּא
אוֹמְרוֹ **נִקְרָה עֲלֵינוּ:**

וְעֵתָּה נִלְכָּה נָא. אוֹמְרוֹ **וְעֵתָּה** פִּי כִּי
דְבָר זֶה הֵם צְרִיכִין לַעֲשׂוֹתוֹ
תַּכְף וּמִיד בְּלֹא שׁוֹם שְׁאֵלֶת זְמַן כִּי
אֵלֵהֶם לֹא קָבַע זְמַן. אוֹ יִרְצֶה כִּי אֵינִי
דְבָר זֶה אֵלָא לְפִי שְׂעָה וְכִמוֹ שִׁפְרָשְׁנוּ
בְּנִקְרָה עֲלֵינוּ, וְהַפְּנָה בִּזְוִי מִהִשְׁעַם
עֲצָמוֹ שֶׁאֱמַר **נִלְכָּה נָא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת**
יָמִים:

שְׁלֹשֶׁת יָמִים. וְשֶׁעֲמַן שֶׁל דְּבָרִים שֶׁאֱמַר
כֵּן לְצַד שֶׁאֱמַר בְּסִמּוּךְ וְשֶׁאֵלָה
אִשָּׁה מִשְׁכַּנְתָּה וְגו' וְאֵם לֹא יֵאֱמָרוּ כֵּן
אִין מְצִיאֹת לְשֹׂאֵל מֵהֶם וְלֵהֲלוֹתָם כְּלִי
כֶּסֶף וְגו' וְלִצְאָת בְּרִכּוּשׁ גָּדוֹל. וּבִזְוִי
תְּנוּחַ הַדַּעַת לָמָּה צָוָה ה' שְׁאֵילֶת כֶּסֶף
וְגו' מִהִשְׁכָּנוֹת בְּזִמְן מְקָדָם וְלֹא הִתִּינִי
עַד עַתָּה בֹּא דְבָרוֹ הַטּוֹב לִצְאָתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם וְשֵׁם יֵאֱמַר לָהֶם, וּמֵה גַם
שֶׁהַדְּבָרִים שֵׁם בְּמִקְוֶה וּבְזִמְנָם נֵאֱמָרוּ
בְּיוֹם שֶׁלְּמִחָר יִצְאוּ וְאֵם כֵּן מֵה צָרָה
לְאֶמְרָם קָדָם י"ב חֹדֶשׁ. וְהִנֵּה נִרְאָה

הוּא יוֹתֵר נָקִי וְכִי כִּי דִקְדָּקְתִּי בְּכָל
הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים בַּעֲנָן וְאִין בָּהֶם
דְּבָר שֶׁקֶר כִּי לֹא הוֹפִירוּ בְּלִשׁוֹנָם
הַחֲזָרָה כְּלָל, וְגַם לִשׁוֹן זֶה לְצַד מַעֲלָת
קִדְוָשׁוֹ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֹא רָצָה לְכַנּוֹת
הַדְּבָרִים אֵלָיו אֵלָא הֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
יִדְבְּרוּ בֹהָ, וְלָזֶה אָמַר תַּבַּת וְעֵתָּה פִּי
לֹמַר כִּי הֵם דְּבָרֵי עֲצָמָם וְלֹא דְבָרֵי
עֲלִיוֹן. שֶׁאֵם לֹא אָמַר וְעֵתָּה הִנֵּה הַפְּנָה
עַל זֶה הַדֶּרֶךְ נִקְרָה עֲלֵינוּ וְאֶמַר נִלְכָּה
וְגו', וְכִמוֹ כֵּן תִּמְצָא בְּדְבָרֵי מִשָּׁה עִם
פְּרָעָה אָמַר לוֹ (ה' א') שְׁלַח אֶת עַמִּי
וְיִחַגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר לֹא הוֹפִיר זְמַן אֵלָא
יִשְׂרָאֵל אָמַר לוֹ (ה' ג') נִלְכָּה נָא דֶּרֶךְ
וְגו', וְהֵגַם שֶׁבְּדְבָרֵיהֶם שֵׁם לֹא אָמְרוּ
וְעֵתָּה סִמָּךְ עַל פְּסוּק רֵאשׁוֹן. וְהִבְיִנֹתִי
בְּאֶמְרֵי נָעַם בְּאוֹמְרוֹ שְׁלַח אֶת עַמִּי
וְיִחַגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר כִּי כָל דְּבָרֵי צֶדֶק
וְאֵמֶת, שֶׁהָרִי דוֹר שִׁיִּצְאוּ מִמִּצְרַיִם לֹא
חָגְגוּ אֵלָא בַּמִּדְבָּר כִּי שֵׁם נִפְלוּ בְּגִרְיָהֶם
וְאֵת בְּנֵיהֶם הַכְּנִיס ה' לְאֶרֶץ, וְהֵגַם
שְׁאוֹתָם גַּם כֵּן יִצְאוּ מִמִּצְרַיִם אֶף עַל
פִּי כֵּן לֹא יִחְשְׁבוּ הֵם אֵלָא הַגְּדוֹלִים
הַעוֹבְדִים וְהַזּוֹכְרִים וְהֵם מִכֵּן עֲשָׂרִים
שָׁנָה, וּבִזְוִי כָל דְּבָרֵי ה' אֵמֶת וְצֶדֶק. גַּם
הַשְׁאֵלֶת הַכֶּסֶף וְגו' אִין בּוֹ דְּבָר שֶׁקֶר
כִּי בְּתוֹרַת שְׁאֵילָה בֹּא לִידָם אֵלָא
שֶׁעֲבֹהוּ בְּעַד תְּבִיעָתָם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם
כְּנֶגֶד שִׁכְרֵי שִׁכְרֵי שֶׁעָבְדוּ אוֹתָם וּבְנֵי
כְּמֵה בְּנִיגִים וּבְשִׁיבּוֹאוֹ לְחֻשְׁבוֹן יִדְּקוּ
הַחֻשְׁבוֹן וְיִשְׁלִימוּ לָהֶם הַמִּצְרַיִם מֵהַ
שְׁנוּגָע לָהֶם:

וְאֵתָּה שְׁאֵלֶתִי עֲמָדָה לִי וּמֵה הַכְּרִיחַ
הַדְּבָר לֵהֲיוֹת כֵּן לְדֶרֶךְ הַמִּצְרַיִם
אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָמָּה לֹא יִכְבֵּד ה'
בְּפְרָעָה וּבְכָל עֲמֹ וְעֵלָה עֲלֵיהֶם הַיָּאוֹר
בְּדְבָר עֲצָמוֹ אֲשֶׁר דָּוָ וְשֵׁם יִצָּף ה'
לְפְרָעָה וְלָכָל עֲמֹ וְגַם הַנָּשִׁים וְהַקָּפָה
וְלֹא הִנֵּה צְרִיךְ לְכָל הָאֱמֹר וְיִוְצִיא
יִשְׂרָאֵל בְּכֶסֶף וְהָבָה בְּעַל כְּרָחֵם אוֹ
שִׁיטְלוֹ הַכָּל בְּשִׁבְעַת יָמֵי אֶפְלָה (שְׁמִיר)
פִּי כִּי לָהֶם הִנֵּה אוֹר וְחִפְשׁוֹם כְּמוֹ
שֶׁתְּכַבְּנוּ בְּסִמּוּךְ. וְאוֹלֵי כִּי עָשָׂה ה' כִּכָּה
לִבִּי טְעָמִים, הָא' כִּי קִרְיַעַת יָם סוּף
וּפְלָאִיו פְּרָסְמוֹ גְּדִלְתוֹ ית' וּבְכֹדוֹ מִלָּא

לֹמַר כִּי זֶה הִנֵּה לְחֹזֶק לְכָבֶם בְּאֵמֶתוֹת
הַגְּאוּלָּה וְאִין זֶה עֶקֶר. וְלְדֶרֶכְנוּ כְּפִתּוֹר
וּפְרַח כִּי הַצֶּרֶף ה' לֹמַר לָהֶם הַשֵּׁעַם
שֶׁהוּא הַסּוֹכֵב שִׁיאֱמָרוּ נִלְכָּה דֶּרֶךְ
שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְגו' שֶׁבִּזְוִי וְשֶׁאֵלָה אִשָּׁה
וְגו' לְצַד שֶׁדַּעַתָּה לְחֹזֶר. וּבְסִמּוּךְ יִתְבָּאֵר
עוֹד תַּבַּת וְעֵתָּה.

וְעֲדִינוּ צְרִיךְ לִתֵּת לֵב סוּף כָּל סוּף לָמָּה
'צוֹ ה' דְּבָרִים שְׁאֵינָם מִהֶמוּסָר
לְגַבֵּב דַּעַתָּם בֵּין בְּהִלְיָכָתָם בֵּין
בְּהִשְׁאֵלֶת חִפְצֵיהֶם, וְהָאֵמֶת כִּי כָל
הַמַּעֲשֶׂה הוּא מִשְׁפֵּט צֶדֶק כִּי לְצַד
שֶׁשֶּׁעָבְדוּ בְּיִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לְהַעֲלוֹת
שִׁכְרֵי שִׁכְרֵי, וְצָא וּלְמַד מִתְּשׁוּבַת אִישׁ
יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם (סְפָרְדִּין צִיא) בְּשִׁתְּבָעוֹ
מֵהֶם בְּלִיָּהֶם אֲשֶׁר שְׁאֵלוּם, אֵלָא לָמָּה
יַעֲשֶׂה ה' הַדְּבָר דֶּרֶךְ עֶרְמָה כִּי חִיו לֹא
קָצוֹר קָצָרָה יְדוּ מִפְּדוּת יִשְׂרָאֵל בְּעַל
כְּרָחֵם וְלִהְיוֹצֵא מִמּוֹנֵם וְעִנְיָהֶם רוֹאוֹת
וְכָלוֹת:

וְנִרְאָה לֹמַר כִּי נִתְכַּנֵּן ה' בִּזְוִי
לְהַשְׁעוֹתָם בְּדִי שִׁיִּרְדְּפוּ
אַחֲרֵיהֶם לְהַכְבֵּד בְּפְרָעָה וְגו' וְוּוֹלַת
הַהִשְׁאֵלָה גַם וּוֹלַת הַלִּיכָתָם בְּדֶרֶךְ זֶה
עַל דַּעַת לְחֹזֶר לֹא הִיוּ הַמִּצְרַיִם
רוֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם. וְעַתָּה מֵה שֶׁתְּכַבְּנוּ
בְּפְרָשֶׁת בְּשִׁלַּח בְּפִסּוּק וְיִהְיֶה לְכָב
פְּרָעָה וְגו':

וְתִמְצָא אוֹת לְדְבָרֵנוּ כִּי אָמְרוּ רַחֲמֵינוּ
(שְׁמִיר פִּי) שְׁבִימִי הָאֶפְלָה גְלוֹ
יִשְׂרָאֵל מִצְּפוֹנֵי הַמִּצְרַיִם וְיִדְּעוּ
אוֹצְרוֹתֵיהֶם וּסְגוּלוֹתֵיהֶם וְחִפְצֵיהֶם
וּבְיוֹם שֶׁאֵתָּם לֹא הִיוּ הַמִּצְרַיִם יְכוֹלִים
לְהַכְחִיד, מֵאֲרִי דְאֶבְרָהֶם וְלָמָּה לֹא
נִטְלוּם אֲזַ וְאִין מִכֵּין דְּבָר, אֵלָא וְדִיא
שְׁנִתְכַּנֵּן ה' שִׁיַּעֲשֶׂה כְּסֶדֶר זֶה לְדֶרֶךְ
אַחֲרֵיהֶם כְּנֹזֵר וְיִכְבֵּד בָּהֶם. וּבַעֲנָן
הַמַּעֲשֶׂה מִצַּד עֲצָמוֹ שֶׁנִּטְלוּ מִמּוֹנֵם אִין
אֲסוּר בִּזְוִי לְהַצִּיל אֶדָם אֶת שְׁלֹ מִהָאֲנָס,
וְצָא וּלְמַד מִמֶּעַקֵּב שֶׁהִנֵּה מַעֲרִים לְהַצִּיל
אֶת שְׁלֹ מִיד לְכֵן הָאֶרְמִי, וְצָא וּלְמַד
מִמַּעֲשֶׂה ג' תְּנָאִים (יוֹמָא א') אֲשֶׁר הִצִּילוּ
פְּקוּדוֹנָם מֵאֲשֶׁת כְּדוֹר בְּדֶרֶךְ עֶרְמָה וְאִין
בִּזְוִי אֲסוּר, וְהוּא אוֹמְרוֹ הַנִּבְיָא (נְחִלִּים
י"ח) וְעַם עֶקֶשׁ וְגו'. וּמֵה שֶׁלְּפָנֵינוּ הַעֲנָן

— וכלן לשון 'נתינה' הם. ויש מפרשים "ולא ביד חזקה", ולא בשביל שידו חזקה, כי מאז אשלח את ידי והפיתי את מצרים וגו', ומתרגמין אותו: ולא מן קדם דחילה תקיף. משמו של רבי יעקב ברבי מנחם נאמר לי.

כונא שלח פון ית מחת גברתי ואמחי ית מצראי בכל פרשתי די אעבד בנייהון ובתר פן ישלח יתכון:

כא ואמתן ית עמא הדין לרחמין בעיני מצראי ויהי ארי תהכון לא תהכון ריקנין:

כב ותשאל אתמא משבכתה ומקריבת ביתה מגין דכסף ומגין דדבב ולבושין ותשון על פניכון ועל פנתיכון ותרוקנון ית מצרים:

נפעלנו, וכל נוי"ן שהיא באה בתיבה לפרקים ונופלת ממנה, פנו"ן של נוגף, נושא, נותן, נושף, כשהיא מדברת לשון ופעלתם, תנקד בשו"א בחטף, כגון: (בראשית מה) "ונשאתם את אביכם", (במדבר לב) "ונתתם להם את ארץ הגלעד", (בראשית יז) "ונמלתם את בשר ערלתכם". לכן אני אומר שזאת הנקודה בחיר"ק מן היסוד היא, ויסוד שם דבר — נצול, והוא מן הלשונות הכבדים, כמו: דבור, כפור, למוד, כשידבר בלשון ופעלתם נקד בחיר"ק, כמו: (במדבר כ) "ודברתם אל הסלע", (יחזקאל מה) "וכפרתם את הבית", (דברים יא) "ולמדתם אותם את בניכם".

א ואתיב משה ואמר והא לא יהמנו לי ולא יקבלון מני ארי יימרון לא אתגלי לך:

כ"ג לא יתן אתכם מלך מצרים להלך • אם אין אני מראה לו ידי החזקה, כלומר, כל עוד שאין אני מודיעו ידי החזקה, "לא יתן אתכם להלך". לא יתן • [פתרגומו] לא ישבוק, כמו: (בראשית כ) "על פן לא נתתיך", (שם לא) "ולא נתנו אלהים להרע עמדי".

(כ) ושלחתי את ידי והפיתי את מצרים בכל נפלאתי אשר אעשה בקרבן ואחריו יבן ישלח אתכם:

(כא) ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים והיה כי תלכון לא תלכו ריקם:

(כב) ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה בליכסך ובלי זהב ושמלת ושממם על בניכם ועל בנותיכם ונצלתם את מצרים:

כ"ג ומגרת ביתה • מאותה שהיא גרה אמה בבית. ונצלתם • כתרגומו: ותרוקנון, וכן (שמות יב) "וינצלו את מצרים", (שם לג) "וינתנצלו בני ישראל את עדים", והנו"ן בו יסוד. ומנחם חפרו במחברת צד"י עם (בראשית לא) "ויצל אלהים את מקנה אביכם", "אשר הציל אלהים מאבינו", ולא נאמנו דבריו, כי אם לא היתה הנו"ן יסוד והיא נקודה בחיר"ק, לא תהא משמשת בלשון ופעלתם, אלא בלשון ונפעלתם, כמו: (דברים כח) "ונסחתם מן האדמה", (ויקרא כח) "ונתתם ביד אויב", (שם) "ונגפתם לפני אויביכם", (יחזקאל כב) "ונתתכם בתוכה", (ירמיה ז) "ואמרתם נצלנו", לשון

ד (א) ויען משה ואמר והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא נראה אליך יהוה:

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

יסובכו למצרים לרדת במצלות ים כי באמצעות ב' המצאות שידברו ללכת דרך שלשת ימים גם כשישאלו מהם כליהם זה יסובב אותם לרדף אחריהם ויגדו במצלות: תורה א

(א) ויען משה וגו', צריך לדעת מה מקום לטענת לא יאמינו אחר שהבטיחו ה' ואמר ושמעו לקלך. עוד למה כפל לומר לא יאמינו ולא ישמעו

נתחכם האדון שלא יצא גם מפי ישראל דבר שקר כנזכר (מכא ו) תתן אמת ליעקב: תורה יט

(כא) לא תלכו ריקם. כאן רמז ה' משפט עבד עברי דכתיב בו (דברים טז) לא תשלחנו ריקם הענק תעניק לו: תורה כב

(כב) ונצלתם וגו'. כאן רמז התר הצלת אדם ממונו מאנס. או ירמז שבוה

עולם פידוע מה שלא היה נעשה בן באפן אחר, וטעם ב' כי ה' מודד מדה כנגד מדה ואמרו ז"ל (סוטה יא) כי המצריים נתחכמו על ישראל לשעבדם בתחלה כפה רף ואחר כך בפרך והשופט בצדק מדר במדה עצמה כי מתחלה כפה רף גלכה ג' ימים השאילונו בספיכם שמלותיכם וגו' ואחר כך בפרך, ועל כל פנים

וְהוּא לֹא יֵאֱמָינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי (ד, א) וְשׁ לְשֹׂאֶל, הֲרִי ה' אָמַר לְמֹשֶׁה שָׂאֵם יֹאמַר "פְּקוּד פְּקַדְתִּי" יִשְׁמְעוּ אֵלָיו, כִּי סִימָן מְסוּר בְּיָדָם שֶׁבְּלִשׁוֹן זֶה יִהְיֶה נִגְאָלִים (רש"י לעיל ג, יח), וּמִדּוּעַ חָשַׁשׁ שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁמְעוּ אֵלָיו. וְיֵשׁ

וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִזֶּה בְּיָדְךָ • לָכֵךְ נִקְרָא תִּיבָה אַחַת, לְדָרֶשׁ: מִזֶּה שֶׁבְּיָדְךָ אֵתָּה חַיִּב לְלָקוֹת, שֶׁחֲשַׁדְתָּ בַּכֹּשֵׁרִים. וּפְשׁוּטוֹ, כְּאָדָם שֶׁאָמַר לַחֲבֵרָיו: מוֹדָה אֵתָּה שָׁוִי

שֶׁלְפָנֶיךָ אָבֶן הֵיא. אָמַר לוֹ: הֵן. אָמַר לוֹ: הֲרִינִי עוֹשֶׂה אוֹתָה עַץ.

(א) וַיֹּאמֶר הַשִּׁלְכֵהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אֶרְצָה וַיְהִי לְנַחֵשׁ וַיִּנָּח מֹשֶׁה מִפְּנֵיו:

יתן אתכם מלך מצרים להלך ולא ביד חזקה, אִמָּר מֵעַתָּה מִשְׁכַּחַת לָהּ שְׁלֵא יִחַשְׁבֵּי פֶרְעָה שְׁלִיחוֹת וְלֹא יִשְׁלַח אִם כֵּן הֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי, וּבִשְׁתִּירְכָה הַשְּׁלִיחוֹת וְלֹא יִשְׁלַח יוֹסִיפוּ שְׁלֵא לִשְׁמַע בְּקוֹלִי, וְהִטַּעַם כִּי יֵאֱמָרוּ **לֹא נִרְאָה אֵלֶיךָ** וְגו' שֶׁאִם הָיוּ הַדְּבָרִים מֵאֵל עָלֵינוּ מִי הוּא זֶה שֶׁיִּמָּאן לַעֲשׂוֹת דְּבָרָיו וְלֹא יִשְׁחִית לֹו מִשְׁתֵּין בְּקִיר (מִלְכִּים א' י"ד) אֱלֹא וְדָאִי כִּי לֹא ה' שְׁלָחָה וְאִפִּי נְבוּאָה לֹא הִשְׁגַּת: תורה ב

לִי כִפִּי הָדִין. וימה שְׁאָמַר **וְלֹא יִשְׁמְעוּ**
בְּקוֹלִי כָּאֵן רָמּוּ עוֹד טַעֲנָה הַבְּשֻׁמַּעַת כִּי
 הוּא כְּבֹד פֶּה וּכְמוֹ שִׁגְלָה אַחֵר כֶּף
 בְּפֹרֶשׁ כִּי כְּבֹד פֶּה. וְדָבָר זֶה הוּא אַחֵד
 מִתְּנָאֵי הַמֵּתִנָּבֵא אִפִּי בְּאַקְרָאֵי שִׁיחִיָּה
 שְׁלֵם בְּגִיפּוֹ, וְזֶה אַחֵד מִמְּחִסְרֵי הַגּוּף,
 וְלָזֶה אָמַר וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְסַבֵּת קוֹל כִּי
 כְּבֹד פֶּה וּכְבֹּד לְשׁוֹן הוּא. וְאָמַר הַטַּעַם
כִּי יֵאמְרוּ לֹא נִרְאָה אֵלֶיךָ גֹּ' פִי אֵינֶךָ
 רָאִי שִׁירְאָה לָךְ בַּל עָקַר וּאִפִּי בְּאַקְרָא.
 וימה שֶׁלֹּא טַעַן טַעֲנָה זֶה מִשֶּׁה עַד עֵתָה
 וְלֹא שָׁאַל אֵלָּא וְאָמְרוּ לִי מַה שָּׁמוּ מַה
 אָמַר שָׁוָה יִגִּיד שְׂאִינוּ חוֹשֵׁשׁ לָהֶם שֶׁלֹּא
 יֵאֻמְּנוּ שֶׁאִם הָיָה חוֹשֵׁשׁ לָזֶה לֹא הָיָה
 מִחֲזֹר אַחֵר וְדִיעַת הַשֵּׁם שֶׁהוּא דָּבָר
 שֶׁתִּכְפֹּף יֵאמַר אֵלָיו זֶה שְׁמִי:

בְּקוֹלִי. וְהִיָּה אִפְשָׁר לומר כִּי לְצַד שְׂאֵדָם
בַּעַל בְּחִירָה וְרִצּוֹן לֹא סִמָּךְ לְבוֹ עֲלֵיהֶם
שֶׁיִּדְרִיקוּ בְּאֻמוֹנָה. וְאוֹמְרוּ **וְלֹא יִשְׁמְעוּ**
וְגו'. פִּי אָפִי שְׁמִיעַת קוֹלוֹ לֹא יִרְצוּ
לִשְׁמַע. וְאִין דֶּרֶךְ זֶה מִסְפִּיק בְּבִנְיַת
הַכְּתוּב כִּי לֹא הִיָּה לוֹ לְהִדְרָה אַחֵר
מִדּוּתָיו יִתְבָּרַךְ וְלִחְשׁוֹד כֹּל כֶּף בִּישְׂרָאֵל.
עוֹד יֵשׁ לְדַקְדָּק אוֹמְרוּ **הֵן** וְלֹא אָמַר אִם
לֹא וְגו'. וְיִתְבָּאֵר עַל כֵּן עַל דֶּרֶךְ מִזֶּה
שֶׁכָּתַב רַמְבָּם פִּי"ו מֵהִלְכוֹת יִסּוּדֵי
הַתּוֹרָה וז"ל אֵין נְבוּאָה שׁוֹרָה אֱלֹא עַל
חֶכֶם וְגִדּוֹל בְּחֻמָּה וְכו'. שֶׁלֹּם בְּגוֹפּוֹ וְכו'.
ע"כ, וְכַתֵּב הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה זֶה לְשׁוֹנוֹ
וְצָרִיךְ עֵינֵינוּ לִמָּה לֹא כָּתַב שְׂצָרִיךְ שִׁיְהִיָּה
עֲשִׂיר גְּבוּר וְעֵנִיו וְתִרְץ שְׁאוֹתֶם תִּנָּאִים
צָרִיכִין לִמְתַּנְּבָא בְּקִבְיּוֹת וְרַמְבָּם לֹא
נָחַת לְפָרֵשׁ אֱלֹא עַל הַמִּתְנַבֵּא שֶׁלֹּא
בְּקִבְיּוֹת. וְהִנֵּה אָפִי אִם נֹאמַר שֶׁתִּחַשֵּׁב
נְבוּאָה זֹאת שֶׁל מִשָּׁה אֶקְרִיא מִזֶּה שְׂאֵינוּ
כֵּן אִף עַל פִּי כֵּן טוֹעֵן טַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת
לְצַד עֲנֻתָנוֹתוֹ כִּי הוּא חֹסֵר תִּנָּאִים
שֶׁבָּהֶם יֵאָמֵן נָבִיא לִישְׂרָאֵל, וְהוּא
אוֹמְרוּ **וְהֵן** פִּי וְכֵן הוּא הַדִּין שֶׁלֹּא יֵאָמְרֵנוּ
לִי כִּי אֵין אֲנִי חֶכֶם גִּדּוֹל בְּחֻמָּה וְיִמָּלֵא
מִכָּל הַתִּנָּאִים הַמֵּאֲשָׁרִים וְאֵין צָרִיךְ
לֹאמַר אִם אֲחַשֵּׁב נָבִיא בְּקִבְיּוֹת כְּמוֹ
שֶׁכֵּן הוּא פִּי הָאָמַת כִּי הוּא הוֹלֵךְ וְכֹא
מִהֶשֶׁם לִישְׂרָאֵל וּלְפָרְעָה וּלְמִצְרַיִם אִם
כֵּן צָרִיךְ שִׁיְהִיָּה עֲשִׂיר מִזֶּה שֶׁלֹּא כֵּן הִיָּה,
וְזֶה לֶךְ הָאוֹת שִׁיְהִיָּה רוּעָה לְחוֹתָנוּ צֹאנֵנוּ
וְלֹא נִתְעַשֵּׂר אֱלֹא בְּמִדְבָּר מֵהִלּוּחוֹת
(נִדְרִים לִי) וְאִם כֵּן אִם יְבוֹאוּ יִשְׂרָאֵל
לִשְׂאֵל לִזְקֻנֵיהֶם הַמִּשְׁפָּט הֵן לֹא יֵאָמְרֵנוּ

(ב) וַיֹּאמֶר וְגו' מִזֶּה בִּידָד. אֵין שְׂאֵלָה
 זו דומה לְשֵׁאלַת ה' לְבָלָעֵם (מַמְדִּיר
 כ"ב ט) מִי הָאֲנָשִׁים וְגו' וְאָמְרוּ ז"ל (כד
 פ"ט) שֶׁמָּצְאוּ עֲבִיט שֶׁל מִי רִגְלִים שְׁהִיָּה
 לוֹ לומר אֲתָה יִדְעָתָ, כִּי שֵׁם מִשְׁמַעוֹת
 הַשְּׂאֵלָה הוּא שְׁהִעֲנֵנוּ נַעֲלֵם וְשׂוֹאֵל
 עָלָיו, וּמִמָּה שֶׁמְשִׁיב מִגְלָה דַּעְתּוֹ מִה
 שְׁהוּא עֲבִיט שֶׁל מִי רִגְלִים, מִה שְּׁאֵין
 כֵּן שְׂאֵלָה זוֹ לֹא שְׂאֵל עַל הַנַּעֲלָם כִּי
 גָלוּי הָיָה כִּי בִידּוֹ מִטָּה אֶלָּא כְּמִי שֶׁרוּצָה
 שִׁיּוּדָה בְּפִיו עַל הַדֶּבֶר, וְעֵשָׂה מִטָּה
 מִצֻּת רַבּוֹ וַיֹּאמֶר מִטָּה, וְשַׁעֲוֹר
 מִשְׁמַעוֹת הוּא וַיֹּאמֶר אֲתָה מִבְּחִין מִה
 שְׂאֵתָה לִּיקַח בִּידָד מִה הוּא וְאָמַר לוֹ
 הֵן אֲדוֹנֵי אֲנִי מִכִּיר בְּמָה שֶׁבִּידִי שְׁהוּא
 מִטָּה: תורה ג

ג) ויהי לנפש וגו'. כִּנְיַת אֹת זֶה הוּא לְרַמֵּז כִּי בְחִינַת הַקְּלִפָּה תִּתְיַחַס לְנֶפֶשׁ. וְצָא וּלְמַד מִנְּקֻשׁ הַקְּדָמוֹנִי כִּי הוּא בְחִינַת ס"מ, וְרָמַז לוֹ כִּי בְּאִמְצָעוֹת יְדֵי מֹשֶׁה בָּכְחוֹ הִעָצוּם מְאֹד בַּח הַנֶּפֶשׁ וַיְהִי לַעֲץ יִבֵּשׁ וּכְשִׁירָף יְדוֹ מִמֶּנּוּ

וְאֵלֵי כִּי נִתְּנָן בִּשְׂאֵלָה רִאשׁוֹנָה
וְאָמְרוּ וְגו' שִׁנְיָלָה ה' שְׁמוֹ
וְסוּדוֹ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בּוֹ נִפְלְאוֹת, כִּי שֵׁם
הַמֶּלֶךְ שֶׁנִּפְלֵא עֲשׂוֹת וּבִקְצָתוֹ יִקְנֶה
כָּל הַקְּנֻזִּים בֵּין מַעֲלוֹת הַמִּדְּבָרִים שֶׁבֵּין
מַעֲלוֹת הָאֲשֶׁר וְהַחֲכֵמָה וְיִשְׁלִים עֲצֻמוֹ
לְהוֹיֹת רִאיוֹ לְנִבְּיָאָה בְּסוּד (וְהַלֵּל י"א)
אֲשֶׁגְּבֹהוּ כִּי יָדַע שְׁמִי, גַּם יִפְלֵא
בְּעֵינֵיהֶם נִפְלְאוֹת מִדְּרָכֵי הַשֵּׁם.
וּבִתְשׁוּבַת ה' אֵלָיו אֲפָשָׁר שְׂלֵא הוֹדִיעוּ
סוּדֵי הַשֵּׁם וּסְגֻלוֹתָיו וְנִפְלְאוֹת אֲשֶׁר
יִפְלֵא בָהֶם, לְזֶה חוֹר וְשָׁעֵן וְהֵן וְגו' כְּמוֹ
שֶׁפִּרְשְׁתִּי:

וא אֶפְשָׁר שְׁלֹא נִתְּרַגַּשׁ מֹשֶׁה לְטַעַן טַעֲנָה זוֹ הֵן לֹא יִאֱמִינוּ אֵלָּא לְצַד שְׂאֵמֶר ה' לֹו דְּבַר חֲדָשׁ מֵה שְׁלֹא שְׂמַע מִקֶּדֶם, וְהוּא אוֹמְרוּ וְאִנִּי יִדְעָתִי כִּי לֹא

כ"י וַיְהִי לַנֶּחֱשׁ רָמָז לֹא שֶׁסָּפֵר לְשׁוֹן הָרַע עַל יִשְׂרָאֵל (בְּאֲמָרוֹ: "לֹא יֵאֱמִינוּ לִי"), וְתַפְשׁ אֲמָנוּתוֹ שֶׁל נָחֶשׁ.

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאַחֲזוּ בִזְנוֹבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֹק בּוֹ וַיְהִי לַמָּטָה בְּכַפּוֹ:

כ"י וַיַּחֲזֹק בּוֹ • לְשׁוֹן אַחִיזָה הוּא, וְהִרְבֵּה יָשׁ | "וַיַּחֲזִיקָה בַּמִּבְשִׁי", (שמואל א יז) | "וַיַּחֲזִיקָתִי בִזְקָנוֹ", בְּמִקְרָא: (בראשית יט) | "וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בִּידוֹ", (דברים כה) | כָּל לְשׁוֹן חֲזוּק הַדְּבֹק לְבִי"ת, לְשׁוֹן אַחִיזָה הוּא.

(ה) לְמַעַן יֵאֱמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב:

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא עוֹד הִבֵּאתִי יָדְךָ בְּחִיקְךָ וַיִּבֹּא יָדוֹ בְּחִיקוֹ וַיּוֹצֵאֵה וַהֲנֵה יָדוֹ מִצַּרְעַת פְּשָׁלָּג:

כ"י מִצַּרְעַת פְּשָׁלָּג • דֶּרֶךְ צַרְעַת לְהִיּוֹת לִבְנֵה: "וְאִם בִּהְרֵת לִבְנֵה הִיא", אִף בְּאוֹת זֶה רָמָז לֹא שֶׁלְשׁוֹן הָרַע

(ז) וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ אֶל־חִיקְךָ וַיִּשֶׁב יָדוֹ אֶל־חִיקוֹ וַיּוֹצֵאֵה מִחִיקוֹ וַהֲנֵה־שָׁבָה בְּבִשְׂרוֹ:

כ"י וַיּוֹצֵאֵה מִחִיקוֹ וַהֲנֵה שָׁבָה וְגו' • מִכָּאן שֶׁמִּדָּה טוֹבָה מִמִּהְרֵת לְבֹא מִמִּדַּת פְּרַעְנוּת, שֶׁהָרִי בְּרֹאשׁוֹנָה לֹא נֶאֱמַר: "מִחִיקוֹ" (שמות רבה).

(ח) וַיְהִי אִם־לֹא יֵאֱמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקַל הָאֵת הָרֹאשׁוֹן וַהֲאֱמִינוּ לְקַל הָאֵת הָאַחֲרוֹן:

כ"י וְהֵאֱמִינוּ לְקַל הָאֵת הָאַחֲרוֹן • מִשְׁתַּאמֵּר לָהֶם: | יֵאֱמִינוּ לָךְ. שֶׁכָּפַר לְמַדּוֹ בְּכָף, שֶׁהִמְזַדְּוִיגִין לְהִרַע לָהֶם בְּשִׁבְלֵכֶם לְקִיתִי עַל שֶׁסָּפַרְתִּי עֲלֵיכֶם לְשׁוֹן הָרַע, לֹא־קִים בְּנִגְעִים, כְּגוֹן: פְּרַעַה וְאַבְימֶלֶךְ בְּשִׁבְלֵי שָׂרָה.

אור החיים על התורה – מנהגות בלום, אברמוביץ

וּמִשְׁלִיכוֹ יְהִי לַנֶּחֱשׁ עַד שֶׁנֶּשׂ מִשָּׁה מִפְּנֵי. וְאֵלֶּי כִּי לָזֶה נִתְּכֹן בְּאוֹמְרוֹ מִזֶּה בִּידְךָ פִּי שֶׁיִּשְׁכַּח הַשְׁכָּלָה דְּקָה בּוֹ אִם הַתְּחִיל לְהִתְנוּעֵעַ פְּעֻכְבָּרָא דְּדִבְרָא שִׁיתְחִיל לְחַיּוֹת מַעַט מַעַט, וְלַפְעָמִים יִמְצָא מַעוֹט מַעוֹט עֲבָר וְלַפְעָמִים מַעוֹט וְלַפְעָמִים חֲצִי, וְהַשִּׁיב מִשָּׁה מִטָּה פִּי כָּל עַץ יָבֵשׁ, וַיִּשְׁלַכְהוּ אֲרִצָּה וַיְהִי לַנֶּחֱשׁ פִּי הַזֶּה בְּפַעַם אַחַת הָיָה נָחֶשׁ, וְאוֹמְרוֹ אֲרִצָּה רָמָז כִּי בַעֲרָךְ הַנֶּחֱשׁ תִּגְדַּל מַעְלַת הָאָרֶץ כִּי הוּא לְחֻמוֹ וְנִחְשָׁבֶת לוֹ, וְהָרָאוּהוּ בְּזֶה דְּבָרִים רַבִּים

לְמִשָּׁה, גַּם שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאוֹת עֲצָמוֹ לְיִשְׂרָאֵל, וְאוֹמְרוֹ שְׁלַח יָדְךָ וְגו' פִּי הָרָאוּהוּ שֶׁהֵגֵם שִׁינָא מִרְשׁוֹתוֹ יֵשׁ כַּח בְּמִשָּׁה לְהִתְחַזֵּק עָלָיו וּלְהַסִּיר מִמֶּנּוּ כַּח. וְאוֹמְרוֹ וְאַחֲזוּ בִזְנוֹבוֹ וְלֹא אָמַר בּוֹ, נִתְּכֹן ה' לֹא־מַר אֵלָיו לְהִיּוֹת שִׁחֲשֻׁשֶׁת הַנֶּחֱשׁ הִיא אִם יִקְחֻהוּ מִזְנוֹבוֹ כִּי אִם יִתְחַכֵּם לְקַחַת רֹאשׁוֹ וְיִדְחַק הַנּוֹשֵׁף אֵין מִחוּשׁ מִכָּל הַזֶּנֶב לִזֶּה אָמַר אֵלָיו ה' אַחֲזוּ אִפִּי בִזְנוֹבוֹ בְּאֵין פֶּחַד. וְכֵן הוּא אוֹמַר וַיַּחֲזֹק בּוֹ פְּרוּשׁ בְּמִקְוֶם שְׁנוּדָמָן לֹא בְּאֵין פֶּחַד, וְהָיָה לְמִטָּה בְּלִיקְחָתוֹ בְּכַפּוֹ פְּרוּשׁ

בְּנִיגְעָתוֹ בְּכָף מִשָּׁה יָבֵשׁ כַּח כְּאַחַת וְלֹא נוֹתֵר בּוֹ שׁוּם חַיּוֹת וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיְהִי לַמָּטָה בְּכַפּוֹ: תורה ד

(ה) לְמַעַן יֵאֱמִינוּ וְגו' אֱלֹהֵי אֲבֹתָם. טַעַם אוֹמְרוֹ אֱלֹהֵי אֲבֹתָם וְגו' פַּעַם אַחֵר פַּעַם. אוֹלֵי שָׁרְמוֹ כִּי מִהֲנֻמָּנֵעַ שְׁתַּהֲיָה שְׁלִיטַת הָאֲדָם בְּבַחֲזִינַת הַנֶּחֱשׁ כְּחֻיּוֹן הָאוֹת אֲלֹא לְמִי שְׁנִגְלָה אֵלָיו אֱלֹהֵי אֲבוֹת הָעוֹלָם, וְלָזֶה יְהִי הַדְּבָר לָאוֹת כִּי נִרְאָה אֵלָיו אֱלֹהֵי אֲבֹתָם וְגו': תורה ו

טוֹיָהּ אִם לֹא יֵאֱמִינוּ גַם לְשֵׁנֵי הָאֱלֹהִים
וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלְךָ וּלְקַחְתָּ מִמִּימֵי הַיָּאֵר וְשִׁפְכָתָהּ
הַיִּבְשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיָּאֵר וְהָיוּ לָדָם
בַּיַּבֶּשֶׁת:

(ט) וְהָיָה אִם לֹא יֵאֱמִינוּ גַם לְשֵׁנֵי הָאֱלֹהִים
וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלְךָ וּלְקַחְתָּ מִמִּימֵי הַיָּאֵר וְשִׁפְכָתָהּ
הַיִּבְשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיָּאֵר וְהָיוּ לָדָם
בַּיַּבֶּשֶׁת:

נִרְאָה בְּעֵינַי, אֵלֹהֵי נֶאֱמַר: וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן
הַיָּאֵר לָדָם בַּיַּבֶּשֶׁת, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שְׂכִידוֹ הֵם נִהְפָּכִים
לָדָם, וְאִזּוֹ כְּשִׁידוֹ לְאַרְצָא יִהְיוּ בְּהוֹנֵתָן, אֲבָל עֲכָשׁוּ
מִלְמַדְנֵנוּ שֶׁלֹּא יִהְיוּ דָם עַד שִׁיְהָיו בַּיַּבֶּשֶׁת.

כ"ג - וְלִקַּחְתָּ מִמִּימֵי הַיָּאֵר • רָמַז לָהֶם שְׂבִמְכָה
רֵאשׁוֹנָה נִפְרָע מֵאֱלֹהֵיהֶם (פְּרוּשׁ: כְּשֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-
הוא נִפְרָע מִן הָאֱמוּנוֹת, נִפְרָע מֵאֱלֹהֵיהֶם תַּחֲלָה, שֶׁהָיוּ
עוֹבְדִים לַגִּילּוּס הַמַּחֲזִיק אוֹתָם, וְהִפְכָם לָדָם. בְּרַשִׁי
יָשׁוּ). וְהָיוּ הַמַּיִם וְגו' • "וְהָיוּ" "וְהָיוּ" שְׁתֵּי פְעֻמִּים.

יֹאמַר מֹשֶׁה קָדָם יְיָ בִּבְעוּ יְיָ לֹא גִבֹר
דְּמִלּוּל אָנָּה אַף מִתְמַלֵּי אַף מִדְּקֻמוּהֵי אַף
מַעֲדָן דְּמִלְלָתָא עִם עֲבָדֶיךָ אֲרִי יְקִיר מִקָּל
וְעַמִּיק לִישׁוֹן אָנָּה:

(י) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים
אֲנִכִּי גַם מִתְמֹל גַּם מִשְׁלָשׁ גַּם מֵאִזּוֹ דְּבָרְךָ
אֶל־עֲבָדֶיךָ בִּי כְּבִד־פָּה וְכִבְד־לָשׁוֹן אֲנִכִּי:

אַהֲרֹן אַחִיו, שֶׁהָיָה גְדוֹל הִימְנוֹ וְנִבִּיא הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
(הֲלֹא אַהֲרֹן אַחִיד הַלּוֹי וְגו'. וְעוֹד נֶאֱמַר לְעַלִּי הַכֹּהֵן)
(שְׁמוּאֵל א ב) "הַנִּגְלָה נִגְלִיתִי אֶל בֵּית אֲבִיךָ בְּהִיוֹתָם
בְּמִצְרַיִם", הוּא אַהֲרֹן. וְכֵן: (יִחְזָקֵאל כ) "וְאֹדַע לָהֶם
בְּאַרְצָא מִצְרַיִם וְגו'", "וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אִישׁ שְׁקוּצֵי עֵינָיו
הַשְׁלִיכוּ". וְאוֹתָהּ נִבְוָאָה, לְאַהֲרֹן נֶאֱמָרָה. כְּבִד־פָּה •
בְּכִבְדוֹת אֲנִי מְדַבֵּר. וּבִלְשׁוֹן לַעֲזֵי בִלְבִי.

כ"ג - גַּם מִתְמֹל וְגו' • לְמַדְנֵנוּ שֶׁכָּל שְׂבִיעַ מַיִם הָיָה
הִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְפָתָה אֶת מֹשֶׁה בְּסִנְיָה לִילָף
בְּשִׁלְיָחוֹתָיו: "מִתְמֹל", "שְׁלָשׁ", "מֵאִזּוֹ דְּבָרְךָ" -
הָרִי שְׁלֹשָׁה, וְשְׁלֹשָׁה גַּמְיָן, רְבוּיָן הֵם, הָרִי שְׁשָׁה,
וְהוּא הָיָה עוֹמֵד בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי כְּשֶׁאָמַר לוֹ זֹאת עוֹד:
"שְׁלַח נָא בְּיַד תְּשַׁלַּח", עַד שֶׁחָרָה בּוֹ וְקָבַל עָלָיו
(שְׁמוֹת רַבָּה). וְכָל זֶה, שֶׁלֹּא הָיָה רוּצָה לְטַל גְּדֻלָּה עַל

יֹאמַר יְיָ לָהּ מִן שׁוּי פּוּמָא לְאַנְשָׁא או
מִן שׁוּי אֱלֵמָא או חֲרָשָׁא או פִּקְחָא או
עוֹרָא הֲלָא אָנָּה יְיָ:

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם או מִי־יִשׁוּם
אֵלֶם או חֲרָשׁ או פִּקֵּחַ או עוֹר הֲלֹא אֲנִכִּי יְהוָה:

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

מִקֵּדָם אֵלָא כָּל אִמְרוֹתָיו הֵם אֶל
הָאֱלֹהִים, וְהַתְחִיל לְהַתְחַנֵּן לִפְנֵיו וַאֲמַר
בִּי לְשׁוֹן תַּחֲנוּנָה וְרִצָּה:
או יִרְצָה בְּאִמְרוֹ בִּי פְרוּשׁ טַעַם שֶׁלֹּא
יֵאֱמִינוּ הוּא לְצַד הַחֲסָרוֹן הַתְּלוּי בִּי
כְּשִׁיִּירָאוֹנִי עַלִּי וְאִפִּי דְּבֹרֵי אֵין אֲנִי
יֹדַע דְּבַר, וְאִמְרוּ גַם מִתְמֹל וְגו' נִתְכַּוֵּן
לֹמַר אֵלָיו בִּי חֲשָׁב שְׂבָאִמְצָעוֹת
שִׁידְבָּר ה' עֲמוּ פְעֻמִּים שְׁלֹשׁ יוֹסֵר פְּגָמוֹ
וְיִדְבַר צְחוֹת וְכִיּוֹן שְׂרָאָה שְׂדִבְר פֻּעַם
א' גַם ב' גַם ג' וְעוֹדְנוּ לֹא אִישׁ דְּבָרִים
צֶעֶק לְבוֹ אֵל ה' שְׁחָרִי מוֹמוֹ קְבוּעַ
וּמַעֲתָה וְדָאִי שֶׁלֹּא יֵאֱמִינוּ לוֹ בִּי יֹאמְרוּ
אִם נִרְאָה אֵלָיו ה' הָיָה מְסִיר
פְּגָמוֹ: תוֹרָה יֵא
(יא) וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו מִי שֵׁם וְגו'.
יִרְצָה לֹמַר אֵלָיו שְׁהִיָּה לוֹ לְבָטָח

רַשִׁי ז"ל נִרְאָה בְּעֵינָיו בִּי טַעַם אִמְרוֹ
וְהָיוּ וְהָיוּ הוּא לֹמַר שֶׁלֹּא יִהְיוּ לָדָם
עַד שִׁיְהָיו בַּיַּבֶּשֶׁת. וְדִבְרֵי קְדוּשָׁה כֵּן.
וְאֲנִי מוֹסִיף בּוֹ טַעַם לְשִׁבְחָה בִּי הוּא
מִטַּעַם עֲצָמוֹ שְׂעוּהָ ה' בִּי אַהֲרֹן הוּא
יָכָה בְּמִטְהוֹ בִּיִּיאֹר, וְאִמְרוּ ז"ל (שְׁמוּר
פ"ט) בִּי מֹשֶׁה אֵינוֹ יָכוֹל לְהַכּוֹת הַיָּאֹר
לְצַד שֶׁהָיָה בְּעוֹדוֹ, וְכֵאֵן צִוָּה ה' שִׁיְקַח
מִמִּימֵי הַיָּאֹר וְיִהְיוּ לָדָם וְנִתְחַכֵּם שֶׁלֹּא
תִּהְיֶה הַמִּכָּה עַל יְדֵי מֹשֶׁה לָּזֶה אָמַר
וְהָיוּ בְּהוֹנֵתָן כָּל זְמַן שִׁיְהָיו בְּיָדוֹ אֵלָּא
אַחֵר שִׁיְהָיו בַּיַּבֶּשֶׁת יִהְיוּ דָם וְכֵן אֵין
לְקוּתָם בָּא עַל יְדֵי מֹשֶׁה: תוֹרָה י
(י) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְגו' בִּי אֲדֹנָי. אַחֵר
שֶׁנִּסְתָּמוּ מִמֶּנּוּ הַטַּעֲנוֹת חֲזוֹר לְבִקֵּשׁ
מִדֵּי מִפְּנֵי הַרְחָמִים, וְלָזֶה דִּיק לֹמַר
אֵל ה' שֵׁם הַרְחָמִים מַה שֶׁלֹּא אָמַר כֵּן

(ט) וְהָיָה אִם לֹא יֵאֱמִינוּ. וְכִי יֵשׁ סִפְק
לִפְנֵי הַקֹּבֵד, וְעוֹד וְהֵלֵא כְּבִר אָמַר
וְשִׁמְעוּ לְקֹלְךָ. וְאִוְלִי שֶׁשְׁעוֹר הַדְּבָרִים
כִּי הוּא וְהָיָה אִם עֲדִין תַּחֲוֹשׁ עוֹד לֹא
יִסְפִּיק לָךְ טַעַם זֶה לֹמַר שְׂבוּ וְדָאִי
יֵאֱמִינוּ. עוֹד נִרְאָה בִּי נִתְכַּוֵּן לֹמַר לוֹ
לְהִסִּיר גַם סִפְק שֶׁאֵינוֹ נִרְאָה, וְהוּא
דְּלִמָּא לֹא יִחְלִטוּ יִשְׂרָאֵל הָאֱמוּנָה
בְּלִבָּם הֵגֵם שְׂבִפְנִיהֶם לֹא יִכַּר הַעֲדָר
הָאֱמוּנָה, לָזֶה אָמַר אִם לֹא יֵאֱמִינוּ וְגו'
וְסִפְק זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְהַתְבָּרַר לְמִשְׁה
לֹמַר עָלָיו מִי אֲכָא סִפְקָא קָמִי שְׁמִיָּא
לֹמַר אִם לֹא שְׁהֵם דְּבָרִים שְׂבִלְבָב וְכָא
הָאֲדוֹן לְהִסִּיר מִמֶּנּוּ סִפְק הַכֹּחֶשֶׁת
הָאֱמוּנָה בְּלִבָּב יִשְׂרָאֵל בְּאִמְצָעוֹת שְׁלֹשׁ
הָאוֹתוֹת:
וְהָיוּ הַמַּיִם וְגו'. מֵאֹרֶר עֵינֵי יִשְׂרָאֵל

עליך? (שבת קמ) ולאספקלטורין ההורגים, מי עשאם
עורים, שלא ראו כשברחת מן הבימה ונמלטת?
הלא אנכי • ששמי ה' עשיתי כל זאת.

כִּי־מִי שָׁם פֶּה וְגו' • מי למדך לדבר כשהיית
נדון לפני פרעה על המצרים? • או מי ישום אֱלֹם •
(תנחומא) מי עשה פרעה אֱלֹם, שלא נתאמץ במצות
הריגתך, ואת משרתיו חרשים, שלא שמעו בצויתו

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ שמות, כ"ג טבת, מבה"ח שבס. ה'תש"ט)

הגלוי דמתן-תורה, שאז נתרפא, והינו לפי שעקר ענינו של
משה הוא שהמשיך תורה לישראל. וכינון שזהו עיקר ענינו,
לכן היה בו אז בחינת הדבור בפה, שהמשיך גילוי אלקות
למטה בבריאה-יצירה-עשיה, אבל קדם מתן-תורה היה עדין
כבד פה וכבד לשון, אלא שגם בהיותו כבד פה כו', הנה
כאשר הצרכה להיות יציאת מצרים, שתחלתה היתה בשעת
בריחת משה מפרעה, אמר לו הקב"ה "מי שם פה לאדם",
שעל-ידי-זה יוכל להיות גלוי מלכות דאצילות לבריאה-
יצירה-עשיה כנ"ל, אבל עדין לא נתרפא עד מתן-תורה,
שאז היה אצלו בחינת הפה דמלכות להמשיך לבריאה-
יצירה-עשיה, שזהו ענין מתן-תורה, כמאמר "ועל תורתך"
באצילות "שלמדנתנו" בבריאה-יצירה-עשיה עד למטה מטה.
והנה, כשם שהיה בגאלת מצרים, כך יהיה גם בגאלה
העתידה, שהרי גואל ראשון הוא גואל אחרון, שעל-ידו יהיה
גילוי פנימיות התורה בבריאה-יצירה-עשיה עד למטה,

מי שם פה לאדם, בלמ"ד קמוצה, הרי זה כמו האדם, בה"א
הידיעה, כמבואר ב'תורה אור' שרומז על האדם הידוע,
דהינו אדם העליון, כמו שכתוב "ועל דמות הפסא דמות
כמראה אדם".

מי שם פה לאדם או מי ישום אֱלֹם גו'. דהנה, כשראה
משה את תקף קליפת מצרים, שאל ב' שאלות. הא', איך
יכול להיות הגלוי דאצילות בבריאה-יצירה-עשיה שהרי זו
ירידה כו'. והב', הרי קליפת מצרים היא בתקפה למנע
ולעכב כו'. ועל זה ענה לו הקב"ה ב' תשובות. המענה על
שאלה הא' הוא, מי שם פה לאדם גו' הלא אנכי הו', ודשרש
הגלוי לבריאה-יצירה-עשיה הוא מבחינת כתר עליון כו'.
והמענה על שאלה הב' הוא, מי ישום אֱלֹם או חרש גו' או
עור, שבכחו יתברך לפעל שבירת הקליפות. ומה שכתוב
או פקח, קאי על משה רבנו, כפרוש המדרש מי עשה עצמו
פקח שתברח מפרעה. דהנה, על-ידי משה היה אחר-כך

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הדבר הוא טבעי ואינו תלוי מצדו,
ולזה אמר אליו **ועתה** ואין נעתה אלא
תשובה שיחזור בו מדעת זו:
וכנגד חשש שלא נאמינו ישראל לצד
עלגותו אמר אליו אנכי אהיה
עם פיה והוריתיך וגו'. עוד נראה שזכרון
באומרו **לך ואנכי אהיה עם פיה**
שהשיבו תשובה נצחת כי כל עוד
שלא התחיל במצוה אין מקום להסיר
עלגותו, ולזה אמר לך פיה בשליחות
זה וכשתדבר תראה שיוסר כבדות
פיה ולשונך, והוא אומרו **והוריתיך**
אשר תדבר, לא אמר את אשר תדבר
אלא אשר תדבר פיה ארצה שתדבר
בלשון צח וזהו ונכון. וטעם אומרו
והוריתיך ולא אמר ואראך נתכונן לרמוז
לו שיהיה לו צחות הדבור בדרך
הרגיל באדם בהורתו לא לפי שעה
יהיה הדבר כמעשה נסים אלא בדרך
טבעיות גמור כאלו הורה גבר בלשון
צח ורגיל ולא כמו שכתבתי בפי'
ראשון שלא ידבר צחות אלא בעת
הצרכה: תורה יב

שהגם שיאמר לאדם דבר שיהיה אֱלֹם
וגו' גם זה לא במקרה יהיה הדבר ההוא
אלא ממני אנכי ה' הוא העושה הדבר
ואני מסבב סבובין לעשותו בן לתכלית
דבר. ובה רמז לו כי בדרות פיו ולשונו
הוא לתכלית דבר טוב ולזה לא הסיר
ממנו עלגותו. או ירצה לומר פיון
שהשם אֱלֹם וגו' הוא ה' ברוך הוא אם
כן היה לו להשפיל בדרגתו כי מה יצא
דבר מלכות שיעשה עלג וזולת גזרת
מלך לא היה כן, ואפי' לדברי חכמים
(שמרר פ"א) שהיה סבה לדבר זה גזלת
שנתן לפיו בהבנת פרעה אם לא היה
ה' חפץ בדבר לא היה כן אחר שה'
הכין ועשה פעלתו בהבנת הפה
באומרו מי שם פה וגו' דבר פשוט
הוא שבשיעשה אֱלֹם יהיה הדבר לצד
איזה תכלית הגון או למה שנתחייב
כפי מעשיו, וכמאמר רבי אמי (שבת
נ"ה) אין יסורין בלא עון, וכבד פה
ולשון נקראים גם כן יסורין ואם כן
היה ראוי לו למשה לדעת סבת דבר
ולתקן ויתפלל לה' על הדבר אשר לא
כן הוא עושה אלא אדרבה מראה כי

בו שהוא השם פה שישים גם אליו,
וכיון שכן מנע ממנו הרפואה וזולת
לעת הצורך, והוא אומרו **ועתה** וגו'
והוריתיך אבל לא לעקר ממנו
העלגות. או ירצה לרמוז שיעשה
תשובה על מעוט הבטחתו. עוד ראיתי
לדקדק דברי ה' שלא רמז לו פרט
הפעלה שמשה צריך לה שהיא שישים
לו פה אחר היותו אֱלֹם או עין אחר
היותו עור ולא אמר אלא תחלת
הבריאה ומאמר שאחרי כן והוא
אומרו מי שם פה וגו' והמאמר הוא
או מי ישום אֱלֹם או חרש, וכן חלקה
ב' או פקח בתחלתו או עור אחר כך
אבל לא הוכיר כי יעשה אחר כך
לאֱלֹם פתוח פה וחרש שומע ועור
פקח. ומעתה אין כוונת התשובה ידועה.
ויש להעיר עוד למה ה' לא מנע ממנו
טענה זו בתחלה ובראשונה, ומה גם
שראוי להיות כן:

אכן נתכונן לומר אליו כי הוא האדון
הוא הבורא והשפיל לעשות פה
לאדם לשכלול הבריאה, והוא אומרו
מי שם פה וגו', ואמר **או מי** פרוש

וכידוע שבשעת מתן-תורה לא נתגלה כ"אם גליא דתורה, שתתגלה על-ידי משה, גואל אחרון, והגלוי יהיה למטה, ולעיתיד יתגלו טעמי תורה, והוא ענין פנימיות התורה בקרוב ממש.

(יב) וְעַתָּה לָךְ וְאַנְכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תִּדְבֹּר:
יב וְכַעֲזֵן אֲזִיל וּמִימְרֵי יְהוָה עִם פִּיךָ וְאַלְפֹנְךָ דִּי תַמְלִיל:

(יג) וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְיָד־תְּשַׁלַּח:
יג וַיֹּאמֶר בְּכַעֲזֵן יְיָ שְׁלַח כְּעֵן בְּיָד מִן דְּכֶשֶׁר תִּשְׁלַח:

כ"ג – בְּיָד תִּשְׁלַח • בְּיָד מִי שְׁאַתָּה רָגִיל לִשְׁלַח, וְהוּא אֲהֲרֹן. דְּבַר אַחֵר: בְּיָד אַחֵר שְׁתַּרְצָה לִשְׁלַח, שְׁאִין סוֹפִי לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ וּלְהִיּוֹת גּוֹאֲלָם לְעֵתִיד – יֵשׁ לָךְ שְׁלוֹחִים הַרְבֵּה.

(יד) וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְרֵן אֲחִיךָ הַלֹּוי יִדְעָתִי כִּי־דָבָר יִדְבֹּר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא יֵצֵא לְקִרְאָתְךָ וְרֹאֶךָ וְשִׁמַּח בְּלָבּוֹ:
יד וַיַּחֲרִיף רוּחָא דִּי בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְרֵן אֲחִיךָ אֲחִיךָ אֲחִיךָ הַלֹּוי יִדְעָתִי כִּי־דָבָר יִדְבֹּר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא יֵצֵא לְקִרְאָתְךָ וְרֹאֶךָ וְשִׁמַּח בְּלָבּוֹ:

כ"ד – וַיַּחֲרֹאֲף אֵף • (ובחיים קב) רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קִרְיָהּ אָמַר: כָּל חֲרוֹן־אֵף שֶׁבְּתוֹרָה נֹאמַר בּוֹ רָשָׁם, וְזֶה לֹא נֹאמַר בּוֹ רָשָׁם, וְלֹא מְצִינוּ שְׂבָא עֲנֵשׁ עַל־יְדֵי אוֹתוֹ חֲרוֹן. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי: אֵף בּוֹזֵז נֹאמַר בּוֹ רָשָׁם: "הֲלֹא אֶהְרֵן אֲחִיךָ הַלֹּוי", שֶׁהִיָּה עֵתִיד לְהִיּוֹת לוֹי וְלֹא כֹהֵן, וְהַכְּהֵנָה הֵייתִי אוֹמֵר לְצֹאת מִמֶּךָ, מַעֲתָה לֹא יִהְיֶה כֵּן, אֲלֹא הוּא יִהְיֶה כֹהֵן וְאַתָּה לוֹי, שְׁנֹאמַר: (דברי הימים א כג) "וּמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים, בְּנֵיו יִקְרָאוּ עַל שִׁבְט הַלֹּוי". הִנֵּה הוּא יֵצֵא לְקִרְאָתְךָ • כְּשֶׁתִּלָּךְ לְמַצְרַיִם. וְרֹאֶךָ וְשִׁמַּח בְּלָבּוֹ • לֹא כְּשֶׁאַתָּה סְבוּר שֶׁיֵּהָא מְקַפֵּיד עָלֶיךָ שְׁאַתָּה עוֹלָה לְגִדְלָה, וּמִשֶּׁם זָכָה אֶהְרֵן לְעַדִּי הַחֲשֵׁן הַנֶּתָּן עַל הַלֵּב.

אור החיים על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

המשפט על לבו ע"כ, לפי זה נתבאר באומרו וְגַם כִּי מַלְכָּד שֶׁהַחֲלִיט מִמֹּשֶׁה רְפוּאָת הַדְּבִיר כְּמוֹ שֶׁכְּתִבְנוּ גַם הַסִּיר מִמֶּנּוּ הַכְּהֵנָה וְנִתְּנָה לְאַהֲרֹן וְהוּא אוֹמְרוֹ וְגַם וְגו' וְשִׁמַּח בְּלָבּוֹ כָּאֵן רָמַז הַסֵּרֶת הַכְּהֵנָה וְהֵם דְּבָרֵי רו"ל. עוֹד נִתְּבָר לְהַגִּיד שֶׁכְּחוֹ וְעִנּוּתָנוֹתוֹ כִּי מִן הָרָאִי הִיָּה לוֹ לְהַקְפִּיד עַל הִיּוֹתוֹ הוּא לְפָה וְאַחֲיוֹ הַקֵּטָן יִגְדֵּל מִמֶּנּוּ וְאָמַר כִּי מַלְכָּד שְׁלֹא יִקְפִּיד עַל הַדְּבָר אֲלֹא וְגַם וְגו' וְשִׁמַּח. וּבְאֲמָצְעוֹת דְּבָרִים אֵלּוּ יִגִּיד כִּי הֵגֵם שְׁהוּא עֵנִי דְּבַר יִדְבֹּר וְהֵגֵם שֶׁהִיָּה כְּבֵד פֶּה וְכִמּוֹ שֶׁפִּירִשְׁתִּי שֶׁהֵעֵנָה לֹא תִּהְיֶה הַרְחֵק עֲשׂוֹת רָצוֹן הַמִּלָּךְ. וְאָמַר וְשִׁמַּח בְּלָבּוֹ לֹמַר הֵגֵם שְׁלֹא יִרְאֶךָ שְׁמִחָה לְפָנִים הוּא בְּרוּךְ הוּא הָעֵד שֶׁיִּשְׁמַח בְּלָבּוֹ. אוֹ יִרְצָה שְׁלֹא לְפָנִים בְּלָבָד אֲלֹא לְפָנִים וּבְלָב: תוֹרָה טו

אף רָמַז לְב' דְּבָרִים: כִּי דְבַר יִדְבֹּר. טַעַם הַכֶּפֶל לֹמַר אֲלֵיו דְּבַר עֲתָה יִדְבֹּר פִּי הֵגֵם שֶׁיִּהְיֶה כְּבֵד פֶּה וְלִשׁוֹן כְּמוֹתוֹ יִדְבֹּר. אוֹ יִרְמֹז דְּבָרֵנוּ עֲצָמָם שֶׁפִּרְשְׁנוּ בְּפִסּוּק וַיַּחֲרֹאֲף אֵף וְהוּא אוֹמְרוֹ דְּבַר יִדְבֹּר פִּירֹשׁ אוֹמְרוֹ דְּבַר לְגוֹפּוֹ וְאוֹמְרוֹ יִדְבֹּר לְהַסְמִיךְ לָהּ תַּבַּת הוּא לֹמַר הוּא יִהְיֶה דְּבוּרוֹ צֶחַ וְלֹא אֲתָה כִּי תִשָּׂאֵר כְּמוֹת שְׁאַתָּה: וְגַם הִנֵּה הוּא וְגו'. לְפִי מַה שֶׁפִּירִשְׁנוּ בְּאוֹמְרוֹ דְּבַר יִדְבֹּר כִּי יִגִּיד שֶׁכְּחוֹ שֶׁל אֶהְרֵן שֶׁהִיָּה עוֹשֶׂה שְׁלִיחוֹתוֹ הֵגֵם שֶׁהִיָּה כְּבֵד פֶּה יִצְדַּק לֹמַר וְגַם הִנֵּה וְגו' כִּי הוּא תוֹסֵפֶת שִׁבְחָה. וְלְפִי מַה שֶׁפִּירִשְׁתִּי כִּי הַחֲלִיט מִמֹּשֶׁה תִּקְוָה הַסֵּרֶת הַכְּבִדּוֹת פֶּה, יִרְצָה עַל דְּרָךְ אוֹמְרָם ז"ל בְּמִסְכַּת שִׁבַּת קַל"ט וז"ל בְּשֹׁכֵר וְרֹאֶךָ וְשִׁמַּח בְּלָבּוֹ זָכָה לְחֲשֵׁן

(יג) כִּי אֲדֹנָי שְׁלַח וְגו'. פִּירֹשׁ אֵינִי ח"ו תוֹלָה הַדְּבַר לְצַד הַבּוֹרָא כִּי כָּל יָכוֹל עֲשׂוֹת אֲלֹא מְנִיעַת הַסֵּרֶת הַפֶּגֶם הוּא מַצִּיד כִּי אֵינִי רָאִוי לָנֶס וְהוּא אוֹמְרוֹ כִּי אֲדֹנָי תִּלְוִי כָּל הַחֲסִדוֹת וְהַמְּנִיעָה, וְאוֹמְרוֹ שְׁלַח נָא וְגו' פִּי בְּיָד מִי שְׁהוּא רָאִוי לְעֲשׂוֹת שְׁלִיחוֹתָךְ לֹא בְּשִׁפְלָ כְּמוֹנִי שֶׁקְּבִיעַ בִּי מוֹמִי וְזֶה יִגִּיד עַל הִיּוֹתִי בְּלִתִּי מְכַשֵּׁר לְשְׁלִיחוֹת נַעֲלָה: תוֹרָה יד (יד) וַיַּחֲרֹאֲף אֵף וְגו' בְּמֹשֶׁה. אוֹמַר אֵינִי שֶׁהָרָשָׁם שֶׁעָשָׂה חֲרוֹן אָפּוֹ הוּא שֶׁנִּשְׁאָר מֹשֶׁה קְבוּעַ בּוֹ מוֹם כְּבִדּוֹת פֶּה וְלִשׁוֹן, וְהוּא אוֹמְרוֹ בְּמֹשֶׁה פִּי בּוֹ כְּגוֹפּוֹ וְנִכְוֵן. וְדִרְשָׁת חֲכָמִים (נְבִיחִים ק"ג) שֶׁאָמְרוֹ שְׁהוּא אוֹמְרוֹ הֲלֹא אֶהְרֵן וְגו', אֵינִי דְּבָרֵנוּ מְכַחֵשׁ אוֹתָהּ. וְאוֹלִי כִּי שְׁנִיָּהֶם רָמַז הַכְּתוּב וְרָמַז בְּאוֹמְרוֹ וַיַּחֲרֹאֲף אֵף שֶׁהִיָּה לוֹ לֹמַר וַיַּחֲרֹאֲף ה' וּבְאוֹמְרוֹ וַיַּחֲרֹאֲף

טו ותמלל עמה ותשוי ית פתגמיה בפומה ומימרי יהי עם פומה ועם פומה ואליה יתכון ית די תעבדון:

(טו) וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו וְשַׁמַּת אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאַנְכִּי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:

טז וימלל הוא לך לעמא ויהי הוא יהי לך למתרגמן ואת תהי לה לרב:

(טז) וְדַבַּר־הוּא לְךָ אֶל־הָעָם וְהִיָּה הוּא יְהִי־לְךָ לִפָּה וְאַתָּה תְּהִי־לּוֹ לְאֱלֹהִים:

כז וידבר הוא לך בשבילך ידבר אל העם. וזה יוכיח על כל 'לך' ו'לוי' ו'לכם' ו'להם' הסמוכים

יז וית חטרא הדין תסב בידך דמעבד בה ית אתיה:

(יז) וְאֶת־הַמִּטָּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֵתָת: פ

♦ יום שישי כ"ד טבת ♦

יח ואזל משה ותב לות יתר חמיה ואמר לה איזיל כען ואיתוב לות אחי די במצרים ואחזי העד כען קימין ואמר יתרו למשה אזיל לשלם:

(יח) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב אֶל־יֵתֶר חֲתָנּוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלְכָה זֶה וְאֶשׁוּבָה אֶל־אֲחִי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם וְאַרְאֶה הַעֲוֹדָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יֵתֶרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם:

כט וישב אל יתר חתנו. לטל רשות, שתרי נשבע לו (שלא יזוז ממדין כִּי־אם ברשותו. מכילתא). ושבעה שמות היו לו: רעואל, יתר, יתרו, קיני וכו'.

יט ואמר יי למשה במדין אזיל תוב למצרים ארי מיתו כל גבריא דבעו למקטלך:

(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שָׁב מִצְרַיִם כִּי־מָתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים אֶת־נַפְשְׁךָ:

לז כי מתו כל האנשים. מי הם? דתן ואבירם. חיים היו, אלא שיחדו מנכסיהם, והעני חשוב כמת

• (נדרים 10)

אור החיים על התורה - מהדורות בלוס, אברמוביץ

השליחות כי לא אמר לו ה' לאמר ואמרו בת"כ (ומא ד') שכל שלא אמר לו לאמר הרי הוא בבל תאמר: לך לשלום. פי' מחל לו השבועה וכל כיוצא בזה אינו צריך התרה אלא כל שמוחל המשביע אין כאן שבועה: תורה יט (יט) אל משה במדין. כונת הפתוב בהודעה כי הדבור היה במדין, להגיד שבחו של משה שלא חש על שונאיו שהיו במצרים בעת ששען טענותיו הרבים כי לא היה חושש בכל טענותיו אלא לצד הורעת כח השליחות לא לצרת עצמו והראייה

לנחש, וכאומרם שם בזהר שנה יקרא משה אהרן שצנה גם עליו שיהיה מוכן ביד אהרן. עוד ירמז על דרך אומרים ז"ל (תרגום יונתן שמות ב' כ"א) שהמשה היה סנפרינון ולא היה אדם יכול להסיטו אלא משה, וכפי זה לקיחתו יגיד כי הוא בו יעשה את האותות, וזה לך האות כי לא יקרב אל המשה איש זר וולת משה: תורה יח (יח) אלכה נא. לדבריהם ז"ל (שמור פ"א) שאמרו שמשבע היה ליתרו הצריך לחלות פניו למחל לו על השבועה: ואראה העוֹדֵם חיים. ולא גלה לו דבר

(יז) ואת המטה הזה. אמר הזה, לפי מה שאמרו בזהר (והר ח"ב כ"ח) כי היו ב' מטות אמר הזה לשלל אחר. ואמרו תקח בידך פי' בתמידות, והטעם לסימן פי' יש בידו מטה עז תפארה וכן חק לשררה המקנים על דבר מלכות, וזה לך האות דכתיב (פסוק כ') וישב ארצה מצרים ויקח וגו' מטה האלהים בידו הרי שתכף לבש כלי זין שנתן לו ה', שאם היתה כונת הלקיחה הוא שלקחו להוליכו עמו לא היה לו לומר בידו. ואמרו אשר תעשה בו את האתת, אולי שרמז למטה ב' של אהרן שבו עשה האותות שנהפך

(כ) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיֵּרָכֶבְם עַל־ הַחֲמֹר וַיָּשֹׁב אֶרְצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־מִטָּה הָאֱלֹהִים בֵּידוֹ:

כ וידבר משה ית אתתה וית בנוהי וארכבנו
על חמור ותב לארעא דמצרים ונסיב
משה ית חוטרעא דאתעבדו בה נסין מן
קדם יי בידה:

וַיָּשֹׁב אֶרְצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת מִטָּה וְגו' •
אין מקדם ומאחר מדקדקים במקרא.

נשי"ע על החמור • חמור המיוחד. הוא החמור שחבש
אברהם לעקבת צחק, והוא שעתיד מלך המשיח
להגלות עליו, שנאמר: (זכריה ט) "עני ורוכב על חמור".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לא עמ' 15)

טענה זו מורה שיש בו ענוה ובטול, ודוקא משום כך בחר
בו ה' לגאל את ישראל. שכן, רק מי שיש בו מדה זו, ראוי
וכשר להיות שליח ה' ולהיות כלי להשגת מלכותו של
הקב"ה. לכן מביא תבנת "עני", היינו "ענותן" (רש"י זכריה שם).

עני ורוכב על חמור (רש"י ד, כ) יש לדיק, מדוע מעתיק מן
הכתוב גם תבנת "עני". ויש לומר, דהנה משה לא רצה לטול
גדלה לעצמו, ואמר "מי אנכי, מה אני חשוב", וכדי להשיב
על כך, הזמין לו הקב"ה חמורו של מלך המשיח. כלומר:

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלִכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיִם רְאֵה כָּל־הַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר־שִׁמְתִּי בְיָדְךָ וְעִשִּׂיתָם לִפְנֵי פְרַעֲה וְאֲנִי אַחֲזֶק אֶת־לְבָבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־הָעָם:

כא ואמר יי למשה במהכף למתוב למצרים
חזי כל מופתאי דשויתי בידך ותעבדונו
קדם פרעה ואנא אתקיף ית לבו ולא
ישלח ית עמא:

לו, ולא מצינו שעשאם לפניו. אלא מופתים שאני
עתיד לשום בידך במצרים, כמו: (שמות ז) "כי ידבר
אליכם פרעה וגו'". ואל תתמה על אשר כתיב "אשר
שמת", שכן משמעו, כשתדבר עמו, כבר שמתים
בידך.

נשי"ע בלכתך לשוב מצרימה וגו' • דע, שעל־מנת
כן תלך, שתהא גבור בשליחותי לעשות כל מופתי
לפני פרעה ולא תירא ממנו. אשר שמת בידך •
לא על שלשה אותות האמורות למעלה, שהרי לא
לפני פרעה צוה לעשותם, אלא לפני ישראל, שיאמינו

כב ותימר לו פרעה כדנן אמר יי כרי
בוכרי ישראל:

(כב) וַאֲמַרְתָּ אֶל־פְּרַעֲה כֹה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל:

כאן חתם הקדוש־ברוך־הוא על מכירת הבכורה
שלקח יעקב מעשו.

נשי"ע ואמרת אל פרעה • כשתשמע שלבו חזק וימאן
לשלח, אמר לו בן. בני בכורי • לשון גדלה, כמו:
(תהלים פט) "אף אני בכור אתנהו", זהו פשוטו. ומדרשו:

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אחר כמה מכות ולבסוף ואמרת אליו
וגו' הנני הרג וגו'.
עוד נתחכם בזה להודיעו למשה כי
מכה זו תהיה באחרונה כי בה
ישלח פרעה את העם כי לא אמר ה'
שיחזק לב פרעה אחר מכת בכורות,
ואשר לזה כשאמר פרעה למשה (לקמן
י כח) אל תסף ראות פני הכיר כי הגיע
עת מצוה שאמר לו ה' בדרך בבואו
ממדן למצרים ואמרת בני בכרי. והגם
שהוסיף דברים שלא נאמרו כאן, מן
הסתם נאמרו וילמד סתום מהמפרש,
ובזה אין להקשות אימתי נאמרה
למשה אותה נבואה ודבריו מרבותינו

מכשול מלב משה לבל יקץ בשליחות
וחי תולד בדעתו תולדה רעה בראותו
עצם המכות ופרעה לא קם ולא וע
ויאריך זמן חדש נכנס וחדש יוצא, לזה
שם דבר בפיו ויהיה לו למבטח לבל
יחשב מחשבות און חיו ואמר אליו
ואמרת אל פרעה כה אמר ה' בני
בכרי, ומעתה יהיה מצפה משה לדבר
זה וכל עוד שלא יראה מפת בכורות
יסעד לבו ולא יהיה מתירא כל עוד
שלא הביא עליו מכה זו. ושיעור
הנבואה הוא על זה הדרך בלכתך
לשוב מצרים ראה וגו' והנני מודיעך
שאני אחזק את לבו ולא ישלח אפי'

שלא טען כי ירא ממבקשי נפשו, ואם
לא היה אמר הכתוב במדן תבוא
הסברה כי לא החליט בדעתו של משה
ללכת בשליחות עד שהבטח מפי אל
כי מתו מבקשי נפשו, לזה אמר במדן
לומר שאחר שגמר בדעתו והסכים עם
ה' ללכת הוא שנתבשר ולא היה דבר
זה מעכבו. תורה כ
(כב) כה אמר ה' בני בכרי. צריך
לדעת פגנת נבואה זו שלא
בזמנה. גם כמה שמר לבל יטעה משה
ויאמר נבואה זו לפרעה בפעם ראשונה
בעמדו לפני פרעה.
ונראה שנתחכם אל עליון להרים

(כג) וְאָמַר אֵלָיו שְׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיַעֲבֹדֵנִי וְתִמָּאֵן לְשַׁלְּחֹהוּ הִנֵּה אֲנִי הֵרֵג אֶת־בְּנֵךְ בְּכֶרֶךְ:

כג וְאָמַר אֵלָיו שְׁלַח יתְּ שְׁלַח יתְּ בְּרִי וְיַפְלַח קְדָמִי וְאִם סָרִיב אֶתְּ לְשַׁלְּחֹתָהּ הִיא אֲנִי קָטִיל יתְּ בְּכֶרֶךְ בּוֹכֶרְךָ:

מַעֲלִים אֶת דְּבָרָיו, שְׁלַח יִבְקֹשׁ הַצֶּלֶה, אֲכַל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ הוּא יִשְׁגִּיב בְּכַחוֹ וְאֵין יִכְלֹת לְהַמְלִיט מִיָּדוֹ, כִּי־אִם בְּשׁוּבוֹ אֵלָיו, לְפִיכָךְ הוּא מוֹרְהוּ וּמִתְרָה בּוֹ לָשׁוּב.

כ"ג וְאָמַר אֵלָיו • בְּשַׁלְּחֹתוֹ שֶׁל מָקוֹם. שְׁלַח אֶת בְּנֵי וָגו'. הִנֵּה אֲנִי הֵרֵג וָגו' • הִיא מִכָּה אֲתֵרוּנָהּ, וְכֵה הַתְרָהוּ תַחֲלָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קָשָׁה. וְזֶה הוּא שְׁנֶאֱמַר בְּאִיּוֹב: (אִיּוֹב לו') "הֵן אֵל יִשְׁגִּיב בְּכַחוֹ", לְפִיכָךְ: "מִי כְּמֹהוּ מוֹרְהוּ". בְּשֶׁר־וְדָם הַמִּבְקֵשׁ לְהַנָּקֵם מִחֲבֵרוֹ

(כד) וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלֹךְ וַיִּפְגְּשֻׁהוּ יְהוָה וַיִּבְקֹשׁ הַמִּיתוֹ:

כד וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלֹךְ בְּבֵית מִקְבָּא וַעֲרַע בֵּיהּ מִלְּאָכָא דִּי וַיִּבְעָא לְמַקְטִלָּה:

יָמִים – הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ הוּא צִוִּי: "לֵךְ שׁוּב מִצְרַיִם", וּמִפְּנֵי מַה נִּעְנֶשׂ מִיתָה? לְפִי שְׁנֵתַעֲסֵק בַּמָּלֹךְ תַּחֲלָה (בַּמַּסַּכַּת נִדְרִים דף לא). וְהִיא הַמִּלְאָךְ נִעְשָׂה כְּמִין נָחֵשׁ וּבּוֹלְעוֹ מֵרָאשׁוֹ וְעַד יִרְכִּיו, וְחוּזוֹר וּבּוֹלְעוֹ מִרְגְּלָיו וְעַד אוֹתוֹ מָקוֹם. הַבִּינָה צְפוּרָה שֶׁבְּשִׁבְלִי הַמִּילָה הוּא.

כ"ד וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלֹךְ • מִשֶּׁה. וַיִּבְקֹשׁ הַמִּיתוֹ • לְמִשֶּׁה, לְפִי שְׁלַח מֶלֶךְ אֶת אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ, וְעַל שְׁנֵתַרְשָׁל נִעְנֶשׂ עֲנֵשׁ מִיתָה. תִּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסִי: חֲסִי־וְשָׁלוֹם, לֹא נִתְרַשַׁל, אֲלָא אָמַר: אָמוּל וְאֶצְא לְדֶרֶךְ – סִכְנָה הִיא לְתִינוּק עַד שְׁלִשָּׁה יָמִים, אָמוּל וְאֶשְׁקָה שְׁלִשָּׁה

(כה) וַתִּקַּח צִפְרָה צֹר וַתְּכַרֵּת אֶת־עַרְלַת בְּנֶהּ וַתַּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן־דָּמִים אַתָּה לִּי:

כה וַנִּסְיַבַּת צִפּוֹרָה טַגְרָא וַגְזִירַת יתְּ עַרְלַת בְּרִיהּ וַקְרִיבַת לְקַדְמוֹהִי וַאֲמַרְתָּ אֲרִי בְדָמָא דְמַהֲלָתָא הַדִּין אֲתִיבָה חֲתָנָא לָנָא:

הֵייתָ גּוֹרֵם לְהִיּוֹת הַחֲתָן שְׁלִי נִרְצָח עָלֶיךָ – הוֹרֵג אִישִׁי אֶתָּה לִי.

כ"ה וַתַּגַּע לְרַגְלָיו • הַשְׁלִיכְתוֹ לְפָנֵי רַגְלָיו שֶׁל מִשֶּׁה. וַתֹּאמֶר • עַל בְּנֶה. כִּי חֲתַן דָּמִים אַתָּה לִי • אַתָּה

(כו) וַיִּירָף מִמֶּנּוּ אִזּוֹ אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לְמוֹלֶת: פ

כו וַיִּנָּחַ מִנָּה בְּכֵן אָמַרְתָּ אֱלוּלִי דָמָא דְמַהֲלָתָא הַדִּין אֲתִיבָה חֲתָנָא קָטוּל:

נִרְצָח עַל דְּבַר הַמִּילָה. (שְׁנָה רַש"י בְּלִשׁוֹנוֹ: לְעִיל כְּתֹב "אַתָּה הֵייתָ גּוֹרֵם", דְּקָשָׁה לְרַש"י מַה זֶּה: "אִזּוֹ

כ"ה וַיִּירָף • הַמִּלְאָךְ מִמֶּנּוּ. אִזּוֹ • הַבִּינָה שֶׁעַל הַמִּילָה בָּא לְהִרְגוֹ. אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לְמוֹלֶת • חֲתָנִי הִיא

אור החיים על התורה - מהדורות בלוס אנג'לס

(כד) וַיִּבְקֹשׁ הַמִּיתוֹ. אָמַר וַיִּבְקֹשׁ. אוֹלִי כִּי לְצַד שֶׁהִיא שְׁלִיחַ מִצְוָה הִיא לֹא מוֹנֵעַ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ו"ל (פְּסָחִים ח'): שְׁלֹחִי מִצְוָה אֵינָן נִזְדָּקִין, וְהַמִּצְוָה שֶׁהִיא עֲסוּק בֵּיהּ קִנְיָה לֹא בֵּיהּ פְּרָקְלִיט אֲחָד וְהוּא הַמִּלְוָה וְהַשּׁוֹמֵר אוֹתוֹ וּמִנְעוֹ לְמַשְׁחִית בַּל קָרֵב אֵלָיו. וְאוֹלִי כִּי לִזְה נִתְּכָן בְּאוֹמְרוֹ בַּדֶּרֶךְ בַּמָּלֹךְ לֹא שֶׁלֹּא הִיא עוֹסֵק בְּהַלִּיכַת מִצְוָה אֲלָא בַּמָּלֹךְ וְלָזֶה הוּא שֶׁבִקֵּשׁ הַמִּיתוֹ. וְאִם עַל פִּי כֵן הִיא לֹא מוֹנֵעַ כִּי סוּף כָּל סוּף חֲשׁוֹב בְּשִׁלּוּחֵי מִצְוָה גַּם בְּזִמְן הַהוּא, וּבִינֵי בִינֵי כִּי הַמִּלְאָכִים נִזְדָּקוּ יַחְדָּו נִתְּכָמָה צִפּוֹרָה וְהִרְיָמָה מִכְּשׁוֹל, אֲבָל בְּעוֹדוֹ עֲסוּק בַּמִּצְוָה פְּשִׁטָּא כִּי לֹא יִקְרַב אֵלָיו מִשְׁחִית: תוֹרָה כֵּה

מִכַּת בְּכוֹרוֹת. עוֹד אֶפְשָׁר שֶׁאִם הִיא פְּרַעַה מִחֲזוּק לְבֹו לְשַׁלַּח יִשְׂרָאֵל וְלֹא הִיא מִדְּבַר דְּבָרִים נֶגֶד בְּכוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ בְּאוֹמְרוֹ (לִקְטָן ה' ב') מִי ה' הִיא ה' מְבִיא עָלָיו מִכַּת בְּכוֹרוֹת תִּכְף וּמִיָּד וְלֹא הִיא מִשְׁבִּיעוֹ בִּסּוּת הַתִּרְעָלָה. וְזֶה הוּא שְׂרָמָה ה' לְמִשֶּׁה בְּאוֹמְרוֹ וְאֵנִי אֲחֻזֵּק אֶת לְבֹו וְלֹא יִשְׁלַח אֶת הָעָם פְּרוֹשׁ שֶׁהַחֻזֵּק הוּא שֶׁלֹּא יִשְׁלַח שֶׁאִם יִשְׁלַח אִפְּי מִכַּת בְּכוֹרוֹת לֹא תְּבוֹא עָלָיו, וְכִשְׁלֹא יִהְיֶה אֲלָא מְנִיעַת שְׁלֹוֹחַ הָעָם יִהְיֶה לֹו לְצִרָה מִכַּת בְּכוֹרוֹת, אֲבָל אַחֵר שֶׁנִּגַּע בְּכְבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ יְבוֹאוּ עָלָיו מִכּוֹת גְּדוּלוֹת וְנִאֲמָנוֹת, וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמַר ה' (לִקְטָן טו) בְּעִבּוֹר הָרָאֲתָךְ אֶת בְּחִי וְלִמְעַן סִפֵּר שְׁמִי וָגו': תוֹרָה כֵּה

לֹוּמֵר מִדְּרָשִׁים, וְהִרִי שֶׁלֶךְ לְפָנֶיךָ, וְלֹא חֵשׁ ה' שִׁטְעָה מִשֶּׁה וַיֹּאמֶר נְבוֹאָה זֶה לְפְרַעַה, כִּי בְּאִמְצָעוֹת שִׁשְׁבִּיב מִשֶּׁה לְפָנֵי ה' דְּבָרֵי פְּרַעַה תִּכְף וּמִיָּד יִשְׁלַחְהוּ בְּשַׁלְּחֹת מִכָּה אַחֲרַת וּמִמִּילָא יִדַּע מִשֶּׁה כִּי עֲדִין לֹא הִגִּיעַ זְמַן מִכַּת בְּכוֹרוֹת עַד עַת בֹּא דְבַר פְּרַעַה וַאֲמַר לֹו אֵל תִּסָּף וְרָאָה כִּי אֵינִי יֹכֵל לְצַאֵת מִלְּפָנֶי פְּרַעַה לְהַתְּנַבְּאוֹת חוּץ לְעִיר לְדַעַת מַה יִּדְבַּר ה' אָמַר הִגִּיעַ הַזְמַן לְאֹמֶר מִכַּת בְּכוֹרוֹת. אוֹ דִּיק דְּבָרֵי ה' שֶׁאָמַר וְאֵנִי אֲחֻזֵּק אֶת לֵב פְּרַעַה וּמִעַתָּה אֵינִי יוֹדַע שְׁעוֹר שִׁחְזוֹק ה' לְבֹו שִׁיאֲמַר לֹו אֲחֻזִּי כֵן מִכַּת בְּכוֹרוֹת וּכְשֶׁאָמַר לֹו אֵל תִּסָּף רָאוֹת פְּנֵי הַכִּיר כִּי זֶה הוּא תִּכְלִית חֻזֵּק הַלֵּב וּבִצְרָפוֹ טַעַם רָאשׁוֹן שֶׁכְּתִבְנוּ אָמַר לֹו שְׁלִיחֹת

דמים, ודוק. כן נראה לי). למולת • על דבר המולות.
שם דבר הוא, והלמ"ד משמשת בלשון 'על', כמו:
(שמות יד) "ואמר פרעה לבני ישראל". ואונקלוס תרגם:
"דמים", על דם המילה.

אמרה חתן דמים", והלא גם לעיל אמרה "חתן
דמים"? אלא מתחלה סברה דזה וזה גורם, חטא
המילה וחטא אחר. אחר כך, פשראיתה: "ויגרף"
לגמרי, אז הבינה דעל דבר המילה לבד בא, ובזה
מתרץ גם כן שנוי הלשון בתרגום אונקלוס בחתן

כז ואמר יי לאהרן אציל לקדמות משה
למדברא ואציל וערעה בטורא דאתגלי
עלוהי יקרא דני ונשק לה:

(כז) ויאמר יהוה לאהרן לך לקראת משה
המדבר וילך ויפגשו בהר האלהים וישקלו:

כח וחיי משה לאהרן ית כל פתגמא דני
די שלחה וית כל אתיא די פקדה:

(כח) ויגד משה לאהרן את כל־דברי יהוה אשר
שלחו ואת כל־האִתֹּת אשר צִוּהוּ:

כט ואצל משה ואהרן וכןשו ית כל סבי בני
ישראל:

(כט) וילך משה ואהרן ויאספו את־כָּל־בְּנֵי בְנֵי
ישראל:

ל ומליל אהרן ית כל פתגמא די מליל יי
עם משה ועבד אתיא לעיני עמא:

(ל) וידבר אהרן את כל־הדברים אשר־דבר יהוה
אל־משה ויעש האִתֹּת לעיני העם:

לא והימן עמא ושמעו ארי דכיר יי ית בני
ישראל וארי גלי קדמוהי ית שעבדוהון
וכרעו וסגידו:

(לא) ויאמן העם וישמעו כִּי־פקד יהוה את־בְּנֵי
ישראל וכי ראה את־עֲנָנִים ויקדו וישתחוּ:

♦ שבת קודש כ"ה טבת ♦

א ובתר כן עלו משה ואהרן ואמרו לפרעה
כדנן אמר יי אלהא דישראל שלח ית עמי
ויחגיון קדמי במדברא:

ה (א) ואחר באו משה ואהרן ויאמרו אל־פרעה
כה־אמר יהוה אלהי ישראל שלח את־עַמִּי ויִּחְגּוּ
לי במדבר:

רבח). ובסיני נפרע להם: "ונגש משה לבדו והם לא
יגשו" - החזירים לאחוריהם.

כ"י. ואחר באו משה ואהרן וגו'. אבל הזקנים
נשמטו אחד אחד מאחר משה ואהרן, עד שנשמטו
כלם, קדם שהגיעו לפלטיין, לפי שיראו ללכת (שמות

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

שהיה נביא לעצמו: תורה כח
(א) ואחר באו וגו'. פי' אחר שהאמין
העם. וכן הם דברי ה' דכתיב (ג יח)
ושמעו לקלף ואחר כך ובאת וגו', ולזה
הפסיק הפסקה קדם ושמעו לקלף הגם
שהוא סיום ענין הנוגע לישראל
וסמכה עם ובאת וגו' ודבן: תורה ב

שאמר וידבר ה' אל משה ואל אהרן
לא נאמר הדבור אלא למשה שיאמר
לאהרן, ואפי' לרבי יוסי הגלילי שסובר
(שם) שנתמעט אהרן אפי' בדבורים
שאמרו במצרים דוקא בדברים
השונים בשליחות להוולת אכל פרט
זה שיעשה אהרן מצוה הרי שלף
לפניו שדבר אליו ה', ומוזה אתה למד

(כז) לך לקראת משה וגו'. והגם
שאמר אליו ה' מקדם (לעיל ד'
י"ד) הנה הוא יוצא וגו', לפי מה שנודע
לנו כי ידבר ה' דברים רבים בדבור
אחד בשעה שאמר למשה הנה הוא
וגו' יצא דבור אחר לאהרן במצרים,
ונבואה זו אין ספק שאמרה לאהרן
הגם שאמרו ז"ל (תו"כ א') שכל מקום

(ב) וַיֹּאמֶר פְּרַעֲה מִי יְהוֹה אֲשֶׁר אֲשַׁמְעֶ בְּקוֹלִי לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יֵדְעֹתִי אֶת־יְהוֹה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח:

בואמר פרעה שמא דני לא אתגלי לי די אקבל לממרה לשלחא ית ישראל לא אתגלי לי שמא דני ואף ית ישראל לא אשלח:

(ג) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעֶבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ גִלְכָּה נָא דִרְךָ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחְהָ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגְּעֵנוּ בְּדַבָּר אוֹ בַּחֲרֹב:

בואמרו אלהא דיהודאי אתגלי עלנא גיל כען מהלך תלתא יומין במדברא ונזבח קדם יי אלהנא דלמא יערעננא במותא או בקטול:

כ"י פֶּן יִפְגְּעֵנוּ • פֶּן יִפְגְּעֵךָ הָיו צְרִיכִים לוֹמַר לוֹ, אֲלֹא שֶׁחֲלָקוֹ כְּבוֹד לַמַּלְכוּת. "פְּגִיעָה" זו, לְשׁוֹן מִקְרָה מִנֵּת הוּא.

(ד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תִּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו לָכוּ לְסַבְּלֹתֵיכֶם:

בואמר להון מלכא דמצרים למא משה ואהרן תבטלון ית עמא מעובדהון אזילו לפלחנכון:

פרוע הוא, נרחק ונתעב. לכו לסבלתיכם. לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתיכם, אבל מלאכת שעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי, ותדע לך, שהרי משה ואהרן יוצאים ובאים שלא ברשות.

כ"י תפריעו את העם ממעשיו. תבדילו ותרחיקו אותם ממלאכתם, ששומעין לכם וסבורים לניח מן המלאכה. וכן (משלי ד) "פרעהו — אל תעבר בו", רחקהו. וכן: (שם א) "ותפריעו כל־עצתי", (שמות לב) "כי

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי 'לקוטי שיחות' חלק טז עמוד 92 ואידך - מותך 'לקראת שבת')

"אני את נפשי הצלתי" - טענת פרעה:

ועל־פִּי־זו נמצא, שפשאמר פרעה "לכו לסבלותיכם" ולמלאכתם שהיה להם בבית, התפון לומר שמוטב להם לעסוק בעצמים בלמוד התורה, ואין להם לנסות להוציא את בני ישראל ממצרים.

אף זו היתה דעתו של פרעה. ומנגד, משה ואהרן לא שמעו אליו, אלא המשיכו בפעולותיהם להוציא את בני ישראל

על הפסוק "ויאמר אליהם מלך מצרים. . לכו לסבלותיכם" (ה, ד) פרש רש"י "לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתיכם, אבל מלאכת שעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי". ומבאר הרמב"ן דמפיון ש"מנהג בכל עם להיות להם חכמים מורי תורתם, לכן הניח להם פרעה שבט לוי שהיו חכמים וזקניהם.

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

והתלונה הוא עליכם שעשיתם ב' דברים האחד שבאתם בשליחות אלי מאלהיכם אם בן הדבר תלוי בי אם בן מה מקום להפחיד העם פן יפגעם בדבר והלא אינם ברשות עצמם ואנוסים הם, מה תאמר כי הם יכולין לצאת ברשות עצמם אם בן למה באת אלי בשליחות לשלחם. ואולי כי לזה נקבנו רנ"ל (שם) שאמרו ונ"ל אתם למה דבריתם למה פני אתם למה באתם אלי, דבריתם שאמרתם לעם הנה מפני אלהיכם פן וגו' למה, שהם ב' דברים סותרים, והשיב פניו לישראל ואמר לכו לסבלתיכם, כי משה ואהרן ברשות עצמן היו: תורה ה

ועל שלא באו יחד עם משה ואהרן נעשו. או אולי שכל העם נכנסו יחדיו אל פרעה ואמרו לו דברי טעם כי יותר טוב לו שישלחם ויש תקוה שישבו אחר כך משבת שם ויכלו בדבר וגו', גם דבר זה יפחד ממנו פרעה כי יגע עד לבו דבר וחרב הבא לשכונתו. ואולי נתחבמו להפחידו פן יפגעהו לפרעה וגו' והלבישו לקללה בהם לצד כבודו של מלך: תורה ד

(ד) וַיֹּאמֶר וְגו' לְמֹשֶׁה וְגו'. פרוש להיות שהיו לפניו משה ואהרן והזקנים שאמרו אלהי העברים וגו' והחזיר פניו אל משה ואמר אין תלונתי על זקני ישראל כי הם נפל עליהם פחת ופחד מהחרב והדבר,

(ב) אֲשֶׁר אֲשַׁמְעֶ וְגו' לְשַׁלַּח וְגו'. וכן לומר מה בזה הגדול לשמע בקולו בדבר גדול כזה לשלח וכו', וזוהר לומר שדבריו לרבותא נאמרו והם שיהיה גדול עד מאד לא יועיל זה לשלח ישראל, ואין בננתו כזה שהוא יודעו אלא שאינו גדול בעיניו לשלח ישראל אלא שאינו יודעו כל עקר והוא אמרו לא ידעתי וגו'. ואמרו וגם פני והגם שיודיעהו וישיביל כי גדול הוא אף על פי כן את ישראל לא וגו' והם תחלת דבריו והבן: תורה ג

(ג) וַיֹּאמְרוּ וְגו' פֶּן יִפְגְּעֵנוּ. דברים אלו הם של ישראל. והגם שאמרו ונ"ל (שמרר פ"ה) שהזקנים נשמטו אחד אחד אף על פי כן אחר כך דברו דברים אלו.

נפשי הצלתי", עוסק הנני בלמוד התורה ביגיעה עצומה, ומה לי לעסוק בקרוב עוד אחד מבני ישראל לחיי התורה והמצוות. ועל זה באה ההוראה שסבבא זו כבר העלה "פרעה מלך מצרים", אף מלך מלכי המלכים הקב"ה הורה למשה ואהרן לבלתי שמע אליו, אלא לעשות כל שביקלתם לגאל את בני ישראל ממצרים, להציל אותם מעבודת פרעה, ולקרובם לעבודת ה'.

מאריך מצרים, ואם היו מתמהמהים עוד רגע אחד, היו חס-ושלום נשארים במצרים עד עכשיו (סידור האריז"ל הגדה של פסח, פירוש מוצה זו, ובכ"מ). ומזה הוראה בעבודת האדם: היה אפשר לאדם לחשב, מה אכפת לי שישנם יהודים שבמקום לעבד את הבורא יתברך, עובדים את פרעה הרשע ואינם מקימים תורה ומצוות רחמנא-ליצלן, הרי "אני את

הואמר פרעה הא סגיאינן בען עמא דארעא ותבטלון יתהון מפלחנהון:

(ה) ויאמר פרעה הן רבים עתה עם הארץ והשבתם אתם מסבלתם:

כ"ה הן רבים עתה עם הארץ. שהעבודה מטלת עליהם, ואתם משביתים אותם מסבלתם, הפסד גדול הוא זה.

ויפקיד פרעה ביומא ההוא ית שלטונין דעמא וית סרכוהי למימר:

(ו) ויצו פרעה ביום ההוא את-הנגשים בעם ואת-שטריו לאמר:

כ"ה הנגשים. מצריים היו, והשוטרים היו ישראלים. הנוגש, ממנה על כמה שוטרים. והשוטר, ממנה לרדות בעושי המלאכה.

ולא תוספון למיתן תבנא לעמא למרמי לבנין כמתמלי ומדקמוהי אנון יחכו ויגבבו להון תבנא:

(ז) לא תאספון לתת תבן לעם ללבן הלבנים בתמול שלשם הם ילכו וקששו להם תבן:

שלשם. כאשר הייתם עושים עד הנה. וקששו. ולקטו.

כ"ה תבן. אשטובל"א, היו גובלין אותו עם השיט. לבנים. טיוול"ש בלע"ז, שעושים מטיט ומיבשין אותן במה, ויש ששורפין אותן בכבשן. בתמול

ח וית סכום לבניא די אנון עבדין מתמלי ומדקמוהי תמנון עליהון לא תמנעון מינה ארי בטלנין אנון על פן אנון צוחין למימר גזיל גרביח קדם אלהנא:

(ח) ואת-מתפנת הלבנים אשר הם עשים תמול שלשם תשימו עליהם לא תגרעו ממנו בייגריים הם על-פן הם צעקים לאמר נלכה נזבחה לאלהינו:

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

למחר בא משה והכה יאור מצרים ונשברה מקל השעבוד כמאמר ז"ל מעת שהתחילו המכות נסתלק השעבוד מעליהם ואדרבה התחילו להזויל כספם בעד משקה מים כמאמר בדבריהם ז"ל (שמור" פ"ט) ואין להקשות מאומרו גם תמול גם היום, כי יום שלפניו לא כלו חקם לצד שהיה יום בשורה והיו מקבצים לפני משה שעשה לעיניהם האותות: תורה ז

(ו) ויצו פרעה ביום ההוא. פי' דוקא ביום ההוא צוה לעשות כן, והטעם כדי שבאמצעות תקף הצרה שלא יוכלו שאת תשכח מהם המחשבה ההוא של המורא ויפנו לעבד עבודתם, והמשכיל יבין כי צרה המונעת תשביח מחוש צרה העתידה ושקבר עברה, וזה מהמרגש למשכיל על דבר. ושער כי יספיק לזה יום אחד. או יבון הכתוב לרמוז שלא נשאר עוד להם בעבודה אלא יום ההוא כי

(ה) ויאמר פרעה וגו'. פרוש לצד שהם רבים אינם בת יכיל (מ"א ז) להסיר מהם מרף לבב זה של פגיעת חרב מקלם ודבר זה יהיה גורם שתשביחו אותם מסבלותם כי יתחמץ ויירף לבבם, ותרעמת זה הוא על משה ואהרן. או יטען כנגד הנוגשים אשר הזיחו אותם לבוא לפרעה ובטלו עבודתם, ואמר כי הן רבים הם וימן מעט של בטול עבודתם יעשה הרבה רשם: תורה ו

מתכנת • ותכן לבנים, "ולו נתכנו צלילות", "את הפסח המתכן" - כלן לשון חשבון הם. נרפים • המלאכה רפויה בידם ועזובה מהם והם נרפים ממנה, טריי"ש בלע"ז.

וְאֵת מִתְכַּנֵּת הַלְבָנִים • סכום חשבון הלבנים שהיה כל אחד עושה ליום, כשהיה התכן נתן להם, אותו סכום תשימו עליהם גם עתה, למען תכבד העבודה עליהם. פי נרפים • מן העבודה הם, לכוף לבם פונה אל הבטלה וצועקים לאמר: גלכה וגו'.

(ט) תכבד העבודה עליה אנשים ויעשו בה ואל יעשו בדבריי שקר: טתקוף פלחנא על גבריא ויתעסקון בה ולא יתעסקון בפתגמין בטליון:

על-קדוש ישראל, (שם י) "ולא ישעה אל המזבחות", ולא מצאתי שמוש של ביי"ת סמוכה לאחריהם. אבל אחר לשון דבור, כמתעסק לדבר בדבר, נופל לשון שמוש ביי"ת, כגון: (יחזקאל לג) "הנדברים בך", (במדבר יב) "ותדבר מרים ואהרן במשה", (זכריה ד) "המלאך הדבר ביי", (דברים יא) "לדבר בם", (תהלים קט) "ואדברה בעדתיך", אף כאן: "אל ישעו בדברי שקר", אל יהיו נדברים בדברי שוא והבאי.

וְאֵל יִשְׁעוּ בְּדַבְרֵי שָׁקֶר • ואל יגו וידברו תמיד בדברי רוח, לאמר: גלכה נזבחה, ודומה לו: "ואשעה בחקיך תמיד". "למשל ולשניה", מתרגמין "ולשועין". "ויספר", "ואשתעי". ואי אפשר לומר "ישעו" לשון "ישע ה' אל הכל וגו' ואל קין ואל מנחתו לא שעה", ולפרש "אל ישעו", אל יפנו, שאם-כן, היה לו לכתב: "ואל ישעו אל דברי שקר", או "לדברי שקר", כי בן גזרת כלם: "ישעה האדם על עושהו", (שם לא) "ולא ישעו

~ נקודות משיחות קודש ~ (הדיוט כ"ד תמוז - מותך 'התקשרות')

לחסיד שהוא 'פנימי', הנה בקשת ברכה מהרבי בעניני עבודת הבוֹרָא - היא בבחינת "ואל ישעו גו'", כי צריך להיות "תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה".

תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו בדברי שקר (ה, ט) הרבי הצמח-צדק אמר:

יונפקו שלטוני עמא וסרכוהי ואמרו לעמא למימר כדנן אמר פרעה לית אנא יחב לכון תכנא:

(י) ויצאו נגשי העם ויאמרו אליהם לאמר בה אמר פרעה אינני נתן לכם תבן:

יא אתון אזילו סיבו לכון תכנא מאתר דתשכחון ארי לא יתמנע מפלחנכון מדעם:

(יא) אתם לכו קחו לכם תבן מאשר תמצאו פי אין נגרע מעבודתכם דבר:

שהייתם עושים ליום, בהיות התבן נתן לכם מזמן מבית המלך.

וְאֵתֶם לְכוּ קַחוּ לָכֶם תִּבְנִין • וצריכים אתם לילך בנריות. פי אין נגרע • דבר, מפל סכום לבנים

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אחרת שהיא התשלום העבודה שיעשו בחוריתם אם בן תכבד וגו' והבן: **עוד ירצה באמרו ואל ישעו לשון רפיון.** ואמר סבת הרפיון הוא בדבר הנאמר להם ממשוה שבעיני פרעה הוא שקר, והכונה הוא על דרך מה שפרשתי בפסוק והשבתם וגו' כי באמצעות המורא פן יפגעם יבנס מלך בלכבם ולא יהיה בהם כח לעבודה הכבדה שעליהם לזה תכבד וגו' כנפיר: תורה ט

ידברו עוד בדברים אלו של שקר כי אפלו כפי דעתם אין להם לזבב כי פסקה טובת רפיון הצרה מעליהם: **עוד ירצה כי מאמרם גלכה ונזבחה וגו' זה יגיד כי טעמם הוא כי מה שיבטלו מעבודתם ישנו בהשבון כשיחזרו ידחקו עצמם לעבד בכל יום חלק יותר מהרגיל עד תשלום מלאכתם אשר בטלה, לזה אמר לא תאספון לתת תבן וגו' ואת מתכנת וגו' והטעם כי נרפים וגו' על פן הם צועקים לאמר פרוש צעקה שאחריה אמירה**

ח) כי נרפים הם וגו' צריך לדעת מי תלה צעקת העבודה לאלהים לצד שהעבודה רפויה עליהם. ואולי שיכון לומר שלא רצו ללכת לזבב אלא לצד שראו שהטיב ה' עמיהם שהקל מעליהם השעבוד והם בטלים על פן וגו' פרוש על זה הם צועקים לאמר נזבחה וגו' פרוש להביא קרבן תודה על הטוב שהוציאם ממצרת השעבוד, שזולת זה מה טובת ה' עליהם להתחייב לזבב לו, לזה אמר תכבד העבודה עליהם ומעתה לא

(יב) וַיִּפֹּץ הָעָם בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם לְקַשֵּׁשׁ קֶשׁ לַחֲבֹן: יבֹא תַבְּדֹר עִמָּא בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם לַגְבָּא גִילִי לַחֲבִנָא:

כ"י - לְקַשֵּׁשׁ קֶשׁ לַחֲבֹן - לְאַסֵּף אֲסִיפָה, לְלַקֵּט לֶקֶט לַצֵּדָה תָּבֵן הַטֵּיט. קֶשׁ - לְשׁוֹן לְקוּט, עַל שֵׁם שְׂדֵדֶר הַמִּתְפַּזֵּר הוּא וְצִדִּיף לְקוֹשֵׁשׁוֹ, קָרוּי קֶשׁ בְּשֵׁאֵר מְקוֹמוֹת.

(יג) וַהֲנֻשִּׁים אֲצִים לֵאמֹר כָּלוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבִרְיוֹם בְּיוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר בִּהְיוֹת הַתָּבֵן:

כ"י - אֲצִים - דּוֹחֲקִים. דְּבִר יוֹם בְּיוֹמוֹ - חֲשָׁבוֹן שֶׁל כָּל יוֹם כָּלוּ בְּיוֹמוֹ, כַּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בִּהְיוֹת הַתָּבֵן מוֹכֵן!.

(יד) וַיָּכּוּ שְׂטָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-שָׁמוּ עֲלֵהֶם נִגְשֵׁי פִרְעֹה לֵאמֹר מִדּוּעַ לֹא כָלִיתֶם חֲקֶכֶם לִלְבֵּן בַּתְּמוֹל שְׁלֹשׁ גַּם-תְּמוֹל גַּם-הַיּוֹם:

כ"י - וַיָּכּוּ שְׂטָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - הַשּׁוֹטְרִים, יִשְׂרָאֵלִים הָיוּ, וְחָסִים עַל חֲבָרֵיהֶם מְלַדְחֵם, וּכְשֶׁהָיוּ מִשְׁלִימִין הַלְבָּנִים לְנוֹגְשִׁים, שֶׁהֵם מִצְרַיִם, וְהָיָה חֶסֶר מִן הַסְּכּוּם, הָיוּ מְלַקִּין אוֹתָם עַל שֶׁלֹּא דָּחֲקוּ אֶת עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה. לְפִיכָךְ זָכוּ אוֹתָם שּׁוֹטְרִים לִהְיוֹת סְנֵהֲדָרִין, וְנִנְאָצַל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עַל מֹשֶׁה וְהוֹשֵׁם עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲסֹפָה-לִי שְׁבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל", מֵאוֹתָן שִׁידְעָת הַטּוֹבָה שֶׁעָשׂוּ בְּמִצְרַיִם כִּי הֵם זִקְנֵי

(טו) וַיָּבֹאוּ שְׂטָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ אֶל-פִּרְעֹה לֵאמֹר לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹה לַעֲבָדֶיךָ:

(טז) תָּבֵן אֵין נָתַן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבָנִים אֹמְרִים לָנוּ עָשׂוּ וַהֲנֵה עַבְדֶּיךָ מִכִּים וְחֲטָאת עִמָּךְ:

כ"י - וּלְבָנִים אֹמְרִים לָנוּ עָשׂוּ - הַנוֹגְשִׁים אֹמְרִים עָשׂוּ לָנוּ לְבָנִים כַּמִּנְּחָן הָרִאשׁוֹן. וְחֲטָאת עִמָּךְ - אֵלּוּ הָיָה נִקְדָּר פֶּתַח, הָיִיתִי אֹמֵר שֶׁהוּא דְּבוּק, וְדָבָר זֶה חֲטָאת עִמָּךְ הוּא. עֲכָשִׁי שֶׁהוּא קָמֵץ - שֵׁם דָּבָר

(יז) וַיֹּאמֶר נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל-כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים גִּלְכָּה נִזְבַּחָה לַיהוָה:

שיעור יומי לשבת קודש כ"ה טבת ושנים מקרא ואחד תרגום – ה – פרשת שמות עה

(יא) וְעַתָּה לָכוּ עִבְדֵי וְתָבֵן וְתִתֵּן לָכֶם וְתָבֵן לְבָנִים תִּתְּנוּ:

כ"י – וְתָבֵן לְבָנִים • חֲשֹׁבוֹן הַלְבָנִים, וְכֵן: (מלכים ב' יב) "אֵת הַכֶּסֶף הַמִּתְכַּן", הַמְנוּי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּעֶנְיָן: "וַיִּצְוּוּ וַיִּמְנוּ אֵת הַכֶּסֶף".

(יב) וַיִּרְאוּ שְׂטָרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֹתָם בְּרַע לְאָמֹר לֹא־תִגְרְעוּ מִלְּבַנֵיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ:

כ"י – וַיִּרְאוּ שְׂטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל • אֵת חֲבָרֵיהֶם הַנִּרְדִּים עַל יָדָם. בְּרַע • רָאוּ אוֹתָם בְּרַעַה וְצָרָה הַמוֹצֵאת

(כ) וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן נֹצְצִים לְקִרְאָתָם בְּצִאתָם מֵאֵת פְּרָעָה:

כ"י – וַיִּפְגְּעוּ • אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל, "אֵת מֹשֶׁה וְאֵת אַהֲרֹן וגו'". וְרַבּוֹתֵינוּ דִּרְשׁוּ: כָּל "נֹצְצִים" וְ"נֹצְצִים", דָּתָן וְאַבִּירָם הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: "וַיֵּצְאוּ נֹצְצִים".

(כא) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים יֵרָא יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבֵּאתֶם אֶת־רִיחֲנוּ בְּעֵינֵי פְרָעָה וּבְעֵינֵי עִבְדָיו לַתַּחֲתִיב בְּיָדָם לְהַרְגֵנוּ:

(כב) וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי לָמָּה הִרְעַתָּה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי:

כ"י – לָמָּה הִרְעַתָּה לָעָם הַזֶּה • וְאֵם תֹּאמַר: מָה אֲכַפֵּת לָךְ? – קוֹבֵל אֲנִי עַל שְׁשִׁלְחָתִי (שמות רבה).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ו, עמ' 39 – מתוך 'התקשרות')

לָמָּה הִרְעַתָּה לָעָם הַזֶּה (ה, כב) מֹשֶׁה רָבֵנוּ לֹא בָּא בְטָרוֹנָא כְּלָפִי שְׂמִיא חֲסִי־שְׁלוֹם, בְּאוֹמְרוֹ "לָמָּה הִרְעַתָּה", אֲלֹא בְקֶשׁ לְהִבִּין אֵת סִבַּת הַדָּבָר.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כב) וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה וְגו' לָמָּה וְגו'. בִּפְנֵי הַכְּתוּב הוּא עַל זֶה הַדָּרֵךְ לָמָּה הִרְעַתָּה פִּי כִּי לֹא אִמְרַתְּ לִי אֲלֹא שִׁחֲזַק לְבֹו לֹא יִשְׁלַח אֵת הָעָם אֲבָל לֹא שִׁיכְבַּד עֲלֵיהֶם הָרַע. וְאֵם תֹּאמַר שֶׁעֲדִין לֹא הִגִּיעַ הַקֶּץ לְהַקְלֵם מַעֲלֵיהֶם הַשְׁעֲבֹוד וְזֶה הוּא סִבַּת הָרַע אֵם כֵּן לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי פִּי בְּזִמְנֵן זֶה וְהִנֵּה לָךְ לְהַמְתִּין עַד קֶץ הַשְׁעֲבֹוד: עוֹד יִרְצָה עַל פִּי מָה שֶׁתְּכַנְנוּ לְמַעֲלָה כִּי גָלָה ה' אֵלָיו שֶׁהֵגֵם שְׁעֲדִין לֹא קָרַב קֶץ גְּאוּלָּה אֵף עַל פִּי כֵן הוּא מְקֻדָּם לְהַצִּיל אוֹתָם מִהַעֲנִי וּבְשִׁינִיעַ קֶץ הַגְּאוּלָּה לְאַחַר י"ב חֹדֶשׁ נִעְלָה אוֹתָם. וְהוּא אוֹמְרוֹ לָמָּה הִרְעַתָּה לָעָם הַזֶּה וְאֵם תֹּאמַר מוֹטָב שִׁיכְבְּלוּ צָרָה זוֹ לְתַכְלִית הַגְּאוּלָּה אֵם כֵּן לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי שְׁהָרִי כָּל עֶקֶר הַשְּׁלִיחוֹת מִקֶּדֶם וְזִמְנֵן הַגְּאוּלָּה הוּא לְצַד הַסֵּרַת הַשְׁעֲבֹוד וְאֵם אֵין תַּכְלִית טוֹב לְדָבָר אֲלֹא הִצִּיגָה וְלֹא הִצְלָתָה מִצָּרָה אֵם כֵּן לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי, וְרָמוּ בְּאוֹמְרוֹ זֶה לִי"ב חֹדֶשׁ שֶׁנִּתְעַבְּבוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם מִזְמַן זֶה עַד הַגְּאוּלָּה, וְחֲשַׁשׁ מֹשֶׁה כִּי צָרָה זוֹ שֶׁהַכְּבִיד פְּרָעָה עַל יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה כֵּן עַד זִמְנֵן יִצִּיאָתָם מִמִּצְרַיִם: עוֹד יִרְצָה לְהִוִּית שְׁהָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל כַּת הַמִּשְׁתַּעֲבָדִים וְכַת שְׂאִינָם מִשְׁתַּעֲבָדִים וְהוּא שֶׁכַּת לִוִּי, לָזֶה אָמַר כִּנְגֵד כַּת הַמִּשְׁתַּעֲבָדִים לָמָּה הִרְעַתָּה לָעָם הַזֶּה, אָמַר הַזֶּה לְשַׁלֵּל שְׂאִינָם מִשְׁתַּעֲבָדִים, וְכִנְגֵד כַּת שֶׁלֹּא גָרַם לָהֶם רָצָה אָמַר לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי פִּי שֶׁלֹּא

לָמָּה הִרְעַתָּהּ". גם בשכל ובחקמה צריך להיות מרגש הבטול והאמונה הפשוטה שלמעלה מן השכל, ולא תמיד יש מקום לשאלות וחקירות.

"לָמָּה הִרְעַתָּהּ" חלק מפלוגי שליוחתי - הוא בקש להבין את סדר ותהליך הגאולה בשכל והגיון. אמר לו הקב"ה: "הַאֲבֹת לֹא הִרְבּוּ אַחֲרַי, וְאַתָּה אֲמַרְתָּ

כג ומעיד עלית לות פרעה למלא בשמך אבאש לעמא הדין ושזבא לא שזבתא ית עמך:

(כג) ומאז באתי אל-פרעה לדבר בשמך הרע לעם הנה והצל לא-הצלת את-עמך:

כ"ה הרע • לשון הפעיל הוא, הרבה רעה עליהם. ותרגומו: אבאש.

א ואמר יי למשה פען תחזי דאעפד לפרעה ארי בידא תקיפא ושלחנן ובידא תקיפא תרכנן מארעה: ס ס ס

ו (א) ויאמר יהוה אל-משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו: ססס

כשאביאם לארץ. כי ביד חזקה ישלחם. מפני ידי החזקה שתחזק עליו ישלחם. וביד חזקה יגרשם מארצו. על פרחם של ישראל יגרשם, ולא יספיקו לעשות להם צדה, וכן הוא אומר: "ותחזק מצרים על העם למחר לשלחם וגו'":

כ"ה עתה תראה וגו' • (סנהדרין קיא) הרהרת על מדותי, לא כאברהם שאמרתי לו: (בראשית כא) "כי ביצחק יקרא לך זרע", ואחר-כך אמרתי לו: העלהו לעולה, ולא הרהר אחר מדותי, לפיכך: "עתה תראה", העשוי לפרעה תראה, ולא העשוי למלכי שבעה אמות,

קכ"ד פסוקים, ויק"ח סימן. מועד"י סימן: חסלת פרשת שמות

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנו - רס

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

ראשונה הוא שאם לא היה פרעה מעיו פניו לדבר דברים נגד כבודו יתברך תכף היה משלחם במכת בכורות ועל ידי כי דבר ה' בזה הפלא ה' מכותיו, והוא אומר **פי ביד חזקה ישלחם** פי אחזק לבו עד שאטעימהו מטעמים רבים מרים וקשים ואחר כך ישלחם וזה לטעם שנגע בכבוד עליון: **וביד חזקה וגו'**, כאן הודיע אשר ירעיש ה' בהקצת מכת בכורות כאומרו ז"ל (ילקוט פ"ו) בפסוק אין בית אשר אין שם מת פי היו מתים גדולי הבתים אם אין כבוד והיו מתים בכורי אב גם בכורי אם ובאמצעות כן לא הספיק לשלחם לבד אלא לגרשם במהירות גדול דכתיב (לקמן י"ב ל"א) ותחזק מצרים וגו' למחר וגו'. וכנגד מה שאמר בתחלה למה הרעתה וגו', באה התשובה בפרשה הסמוכה וידבר אליהם וגו':

חסלת פרשת שמות

ראויים למען שמו יתברך אשר חלל רשע בגבה לבו, והוא אומר **והצל לא הצלת** בתמיה אף לא הצלת אותם למען מנאץ שמך. וכפל לומר ב' הצלות לרמוז כי בלא טעם זה הם עומדים להצלה ולזה שלחו: תורה א **(א) עתה תראה וגו'**, טעם אומר **עתה**, הוא תשובה למה שאמר ומאז באתי וגו' הרע לישראל יותר מהקדם, אמר לו **עתה תראה** כי רעה זו תכף תסתלק תוספת ועקר, כמו שכן היה שבמכה ראשונה של דם נסתלק השעבוד כמאמרם ז"ל (ש"ר ט) וזה הפך מחשבתו שחשב שיתמיד רעת ישראל מאמצעות שליחות זה עד עת הגאולה כמו שפרשתי בדבריו.

עוד ירצה להשיבו על מה שאמר כי אויב חרף ה' ולא קנא לכבוד שמו, **עתה תראה אשר אעשה לפרעה** על זה. ואומר **פי ביד** וגו' יתבאר לפי מה שפרשנו באחד מהטעמים שזאמר למשה מכת בכורות בשליחות

הועלתי בשליחותי כלום. **עוד ירצה על זה הדרך למה הרעתה** לעמך ובהכרח להשיב באמצעות השליחות יצתה הרעה אם כן **למה זה שלחתני**, ורמוז בתבת זה לומר כי על זה היה ממאן מלילך בעת השליחות: תורה כג **(כג) לדבר בשמך וגו' והצל וגו'**, פי מלבד טענות הראשונים עוד הוא קובל לפני מלך אף יהיה הדבר הנה כי מאז דברתי לרשע זה בשמך לא די שלא עשה אלא הוסיף להרע, ודקדק לומר **מאז** פי משעה עצמה שהוכיר לו שמו יתברך נתמלא חמה, כי בזה יכר הדבר כי מה שעשה הוא משגאתו את ה' וממעוט ערכו בעיניו נתפון לזלזל ח"ו ואין לה מרים יד במלך ונוגע בכבודו כנה. ונתפון משה כנה לומר כי אף לא נתקנא אל עליון לכבוד שמו להציל ישראל מידו למנוע מהרע לעמו תכף ומיד הגם שלא יהיו ראויים ישראל לגס מצד עצמן יהיו

דְּבָרָךְ: ג יז גִּמְלָה עַל־עַבְדְּךָ אֲחִיָּהּ וְאַשְׁמְרָה
 דְּבָרָךְ: יח גִּלְעָדִי וְאַבְיָטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתְךָ:
 יט גַּר אֲנֹכִי בָאָרֶץ אֶל־תִּסְתַּר מִמֶּנִּי מִצּוֹתֶיךָ:
 כ גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עַתָּה:
 כא גִּעְרַת זֵדִים אַרְוִירִים הַשִּׁנִּים מִמִּצּוֹתֶיךָ: כב גַּל
 מַעְלֵי חִרְפָּה וְבוֹז פִּי עֲדִיתִךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יֵשְׁבוּ
 שָׂרִים בִּי נִדְּבָרוּ עֲבָדְךָ יִשִּׁיחַ בַּחֲקִיךָ: כד גַּם־
 עֲדִיתִךָ שָׁעֲשַׁעְנִי אֲנִשִּׁי עֲצִיתִי: ד כה דִּבְקָה לַעֲפֹר
 נִפְשִׁי חִינִי בְּדִבְרֶךְ: כו דְּרָכֵי סִפְרֹתִי וְתַעֲנִנִי לְמַדְנִי
 חֲקִיךָ: כז דֶּרֶךְ־פְּקוּדֶיךָ הִבִּינִי וְאַשִּׁיחָה
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי
 בְּדִבְרֶךְ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֶר הָסַר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חֲנִנִי:
 ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בַּחֲרָתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דִּבְקָתִי
 בַּעֲדוֹתֶיךָ יְהוָה אֶל־תִּבְיֹשְׁנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצּוֹתֶיךָ
 אֲרוֹץ בִּי תִרְחִיב לִבִּי: ח לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֲקִיךָ
 וְאַצְרָנָה עֹקֵב: לד הִבִּינִי וְאַצְרָה תּוֹרָתְךָ
 וְאַשְׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנֹתִיב מִצּוֹתֶיךָ
 פִּירְבוּ חֲפָצִתִּי: לו הִטִּילְכִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאַל
 אֶל־בָּצַע: לו העֲבֵר עֵינִי מִרְאוֹת שׁוֹא בְּדִרְכְּךָ
 חִינִי: לח הִקֵּם לַעֲבָדְךָ אִמְרָתְךָ אֲשֶׁר לִירָאָתְךָ:
 לט העֲבֵר חֲרָפְתִּי אֲשֶׁר יִגְרָתִי בִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טוֹבִים: מ הִנֵּה תִּאֲבָתִי לִפְקֹדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חִינִי:
 ו מא וַיִּבְאֵנִי חֲסִדְךָ יְהוָה תִּשׁוּעָתְךָ בְּאִמְרָתְךָ:
 מב וְאַעֲנֶה חֲרָפִי דָּבָר בִּי־בִטְחָתִי בְּדִבְרֶךְ: מג וְאַל־
 תִּצַּל מִפִּי דְּבַר־אֱמֶת עַד־מָאֹד בִּי לְמִשְׁפָּטְךָ
 יִחְלָתִי: מד וְאַשְׁמְרָה תּוֹרָתְךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:
 מה וְאַתְחַלְכֶּה בִּרְחֹבָה בִּי פִקְדֵיךָ דִּרְשָׁתִּי:
 מז וְאַדְבִּירָה בַּעֲדִיתֶיךָ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מז וְאַשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֹּתִי: מח וְאַשִּׂא־
 כִּפִּי אֶל־מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֹּתִי וְאַשִּׁיחָה בַּחֲקִיךָ:
 ז מט זְכַרְדְּכָה לַעֲבָדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחְלָתֵנִי: נ וְאֵת
 נַחֲמָתִי בַעֲנִי בִּי אִמְרָתְךָ חִיתֵּנִי: נא וְזִידִים חֲלִיצֵנִי
 עַד־מָאֹד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נִטִּיתִי: נב זְכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מִעוֹלָם: א יְהוָה וְאַתְּנַחֵם: גג זִלְעָפָה אֲחֻזַּתִּי

מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תּוֹרָתְךָ: נד זְמֹרוֹת חַיִּילִי חֲקִיךָ
 בבית מְגוּרִי: נה זְכַרְתִּי בְּלִילָה שִׁמְךָ יְהוָה
 וְאַשְׁמְרָה תּוֹרָתְךָ: נו זֹאת הִיִּתְהַלְלִי בִּי פִקְדֵיךָ
 נִצַּרְתִּי: ח נז חֲלָקִי יְהוָה אִמְרָתִי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ:
 נח חֲלִיתִי פִנִּיךָ בְּכָל־לֵב חֲנִנִי בְּאִמְרָתְךָ:
 נט חֲשַׁבְתִּי דְּרָכִי וְאַשִּׁיבָה רַגְלִי אֶל־עֲדִיתֶיךָ:
 ס חֲשַׁתִּי וְלֹא הִתְמַהֲמַהֲתִי לִשְׁמֹר מִצּוֹתֶיךָ:
 סא חֲבָלִי רִשְׁעִים עוֹדֵנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 סב חֲצוֹת־לַיְלָה אֶקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
 צִדְקָתְךָ: סג חֶבֶר אֲנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרִי
 פִּקְדוֹתֶיךָ: סד חֲסִדְךָ יְהוָה מְלֵאכָה הָאָרֶץ חֲקִיךָ
 לְמַדְנִי: ט סה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה
 בְּדִבְרֶךְ: סו טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי בִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ
 הֵאֱמַנְתִּי: סז טָרַם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁנֵג וְעֵתָה אִמְרָתְךָ
 שְׁמַרְתִּי: סח טוֹב־אֵתָהּ וּמִטִּיב לְמַדְנִי חֲקִיךָ:
 סט טָפְלוּ עָלַי שֹׁקֶר וְזִידִים אֲנִי בְּכָל־לֵב: א אֲצַר
 פִּקְדוֹתֶיךָ: ע טַפַּשׁ כַּחֲלָב לִבִּי אֲנִי תּוֹרָתְךָ
 שָׁעֲשַׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי בִי־עֲנִיתִי לְמַעַן אֶלְמֹד
 חֲקִיךָ: עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאֲלָפִי זֶהָב וְכֶסֶף:
 י עג יָדֶיךָ עֲשׂוּנִי וַיְכַוְּנֵנִי הִבִּינִי וְאַלְמֹדָה
 מִצּוֹתֶיךָ: עד יִרְאִיךָ יִרְאוּנִי וַיִּשְׁמְחוּ בִּי לְדִבְרֶךְ
 יחֲלָתִי: עה יִדְעָתִי יְהוָה בִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאַמּוּנָה
 עֲנִיתֵנִי: עו יִחֲנֵנֵנִי חֲסִדְךָ לְנַחֲמֵנִי בְּאִמְרָתְךָ
 לַעֲבָדְךָ: עז יִבְאֵנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה בִּי־תּוֹרָתְךָ
 שָׁעֲשַׁעְנִי: עח יִבְשׂוּ זֵדִים בִּי־שֹׁקֶר עוֹתוֹנֵי אֲנִי
 אֲשִׁיחַ בְּפִקְדוֹתֶיךָ: עט יֵשׁוּבוּ לִי יִרְאִיךָ
 וְיִדְעִי עֲדִיתֶיךָ: פ יִחִי־לִפִּי תָמִים בַּחֲקִיךָ לְמַעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: כ פֶּא פִלְתָּה לְתִשׁוּעָתְךָ נִפְשִׁי לְדִבְרֶךְ
 יִחְלָתִי: כב פָּלוּ עֵינֵי לֹאֲמֹרָתְךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: כג בִּי־חִיִּיתִי בְּנָאֹד בְּקִיטוֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: כד פִּמָּה יִמְיַעֲבָדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְּרָדְפִי
 מִשְׁפָּט: כה פָּרוּ לִי זֵדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִּתּוּרָתְךָ: כו פֶּלִי־מִצּוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֹׁקֶר וְדִפּוּנִי
 עוֹדֵנִי: כז פִּמְעַט פִּלּוּנִי בָאָרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֹזֹבְתִי

פְּקֹדֶיךָ: פח כַּחֲסֹדֶךָ חִינֵי וְאַשְׁמֹרֶה עֲדוֹת פִּיךָ:
 ל פט לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נֶצֶב בַּשָּׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אֱמוּנָתְךָ כּוֹנֵנֶת אֶרֶץ וּתְעֹמֹד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הִכַּל עֲבָדֶיךָ: צב לִוְלִי תוֹרַתְךָ
 שְׁעִשְׁעִי אֹז אֲבֹרְתִי בְּעֵינַי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֲשַׁכַּח
 פְּקוּדֶיךָ כִּי בָם חִיֵּיתִנִּי: צד לֵךְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פְּקוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: צה לִי קִוּוּ רַשְׁעִים לְאַבְדָּנִי
 עֲדוֹתֶיךָ אֲתַבּוֹנֶן: צו לְכַל־תַּכְלֶה רֵאיוֹתִי קֶץ רַחֲבָה
 מִצוֹתֶיךָ מֵאֹד: מז מֵה־אֶהְבֵּתִי תוֹרַתְךָ כָּל־הַיּוֹם
 הִיא שִׁיחָתִּי: צח מֵאִיבִי תַחֲכַמְנִי מִצוֹתֶיךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מַלְמְדֵי הַשְּׁפָלְתִּי כִּי
 עֲדוֹתֶיךָ שִׁיחָה לִּי: ק מוֹקְנִים אֲתַבּוֹנֶן כִּי פְּקוּדֶיךָ
 נִצְרַתִּי: קא מִכָּל־אֶרֶח רַע כָּלֹאֲתִי רִגְלִי לְמַעַן
 אֲשֹׁמֵר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סִרְתִּי כִּי־אַתָּה
 הוֹרַתִּנִּי: קג מֵה־נִּמְלָצוֹ לַחֲכִי אֲמַרְתָּ מִדְּבַשׁ לְפִי:
 קד מִפְּקוּדֶיךָ אֲתַבּוֹנֶן עַל־פֶּן שְׁנֹאתִי | כָּל־אֶרֶח
 שָׁקֶר: נ קה גֵּר־לְרִגְלִי דְּבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבֹתִי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקִּימָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קז נִעֲנִיתִי עַד־מֵאֹד יְהוָה חִינֵי כִּדְבָרְךָ: קח גִּדְּבוֹת
 פִּי רִצְה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמֹדֶנִי: קט נִפְשִׁי
 בִּכְפִי תָמִיד וְתוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רַשְׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדוֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם כִּי־שִׁשּׁוֹן לְפִי הִמָּה: קיב נָטִיתִי לְפִי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ לְעוֹלָם עֲקֹב: קיג סַעֲפִים שְׁנֹאתִי
 וְתוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי: קיד סִתְּרִי וּמִגְנִי אֶתָּה לְדְבָרְךָ
 יִחַלְתִּי: קטו סוֹרוֹ־מִמֶּנִּי מְרָעִים וְאַצְרָה מִצּוֹת
 אֱלֹהֵי: קטז סִמְכֵנִי כְּאֲמַרְתָּ וְאַחִיָּה וְאַל־תִּבְיֹשֵׁנִי
 מִשֹּׁבְרֵי: קיז סַעֲדֵנִי וְאַשְׁעָה וְאַשְׁעָה בְּחֻקֶּיךָ
 תָּמִיד: קיח סִלִּית כָּל־שׁוֹגִים מִחֻקֶּיךָ כִּי־שָׁקֶר
 תִּרְמִיתֶם: קיט סִגִּים הַשְׁבַּת כָּל־רַשְׁעֵי־אֶרֶץ לֶכֶן
 אֶהְבֵּתִי עֲדוֹתֶיךָ: קכ סָמַר מִפְּחָדְךָ בְּשָׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ וְרֵאתִי: ע קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדְקָה
 בְּלִתְנִיחָנִי לַעֲשֹׂקִי: קכב עָרַב עֲבָדֶךָ לְטוֹב אֱלֹ־
 יַעֲשֻׁקָנִי וְדִים: קכג עֵינִי כָּלוּ לִישׁוּעָתְךָ וְלֹא־אֲמַרְתָּ
 צִדְקָךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עֲבָדֶךָ כְּחֹסֶדְךָ וְחַקֶּיךָ

לְמֹדֶנִי: קכה עֲבָדֶיךָ־אֲנִי הַבִּינֵנִי וְאַדְעָה עֲדוֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת יְהוָה הִפְרוּ תוֹרַתְךָ: קכז עַל־פֶּן
 אֶהְבֵּתִי מִצּוֹתֶיךָ מִזֶּהֶב וּמַפֶּז: קכח עַל־פֶּן |
 כָּל־פְּקוּדֵי כָל יִשְׁרָתִי כָּל־אֶרֶח שָׁקֶר שְׁנֹאתִי:
 פ קכט כָּלֹאֹת עֲדוֹתֶיךָ עַל־פֶּן נִצְרַתֶם נַפְשִׁי:
 קל כָּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מִבֵּין פְּתִיִּים: קלא כִּי־פָּעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצּוֹתֶיךָ יִאֲבָתִי: קלב כִּי־פָּנֵה־אֵלַי וְחִנֵּנִי
 כְּמִשְׁפָּט לְאֶהְבִי שִׁמְךָ: קלג כְּעָמִי הִכֵּן בְּאֲמַרְתָּ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־כִּי כָל־אֲנוֹן: קלד כְּדֹנִי מַעֲשֶׂק אָדָם
 וְאַשְׁמֹרֶה פְּקוּדֶיךָ: קלה כִּי־נִיֹּךְ הָאֵר בְּעֲבָדֶיךָ וְלִמְדֵנִי
 אֶת־חֻקֶּיךָ: קלו כָּל־פְּלִגְיָ־מִים יִרְדּוּ עֵינִי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תוֹרַתְךָ: צ קלז צִדִּיק אֶתָּה יְהוָה וְיִשְׂרָ מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלח צוֹיֹת צִדְקָה עֲדוֹתֶיךָ וְאֱמוּנָה מֵאֹד:
 קלט צִמְתַּתִּנִּי קִנְיָתִי כִּי־שָׁכַחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צָרוּפָה אֲמַרְתָּ מֵאֹד וְעֲבָדֶךָ אֶהְבָּה:
 קמא צָעִיר אֲנִכִּי וְנִבּוֹה פְּקֹדֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקַתְךָ צִדְקָה לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת: קמג צָר־
 וּמִצּוֹק מִצָּאוֹנִי מִצּוֹתֶיךָ שְׁעִשְׁעִי: קמד צִדְקָה
 עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הַבִּינֵנִי וְאַחִיָּה: ק מה קָרָאתִי
 בְּכָל־לַב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֲצַרָה: קמו קָרָאתִי
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמֹרֶה עֲדוֹתֶיךָ: קמז קִנְיָתִי בְּנִשְׁפָּה
 וְאַשְׁוּעָה לְדְבָרְךָ יִחַלְתִּי: קמח קִדְּמוּ עֵינֵי אֲשִׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ בְּאֲמַרְתָּ: קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כְּחֹסֶדְךָ יְהוָה
 כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינֵי: קנ קָרְבוּ רִדְפִי וְזִמָּה מִתוֹרַתְךָ
 רַחֲקוּ: קנא קָרֹב אֶתָּה יְהוָה וְכָל־מִצּוֹתֶיךָ אֱמֶת:
 קנב קָדָם יָדַעְתִּי מַעֲדוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתֶם: ר קנג רָאֵה־עֵינִי וְחַלְצֵנִי כִּי־תוֹרַתְךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: קנד רִיבָה רִיבִי וְגֵאלֵנִי לְאֲמַרְתָּ חִינֵי:
 קנה רַחוּק מְרַשְׁעִים יִשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ לֹא דִרְשׁוּ:
 קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינֵי: קנז רַבִּים
 רִדְפִי וְצָרִי מַעֲדוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קנח רֵאיוֹתִי
 בְּגִדִּים וְאַתְקוּטֻמָּה אֲשֶׁר אֲמַרְתָּ לֹא שָׁמְרוּ:
 קנט רָאֵה כִּי־פְּקוּדֶיךָ אֶהְבֵּתִי יְהוָה כְּחֹסֶדְךָ חִינֵי:
 קס רֵאשִׁיד־בְּרַךְ אֱמֶת וְלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפָּט צִדְקָךָ:
 ש קסא שָׁרִים רִדְפוּנִי חֲנֹם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לְפִי:

קסב שֶׁשׁ אֲנִי עַל־אֲמַרְתָּךְ כְּמוֹצֵא שָׁלַל רֵב:
 קסג שֶׁקֶר שְׁנֵאתִי וְאֶתְעַבָּה תוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי:
 קסד שִׁבְעַת בַּיּוֹם הִלְלִיתִיךָ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קסה שְׁלוֹם רֵב לְאַהֲבֵי תוֹרַתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:
 קסו שִׁבְרִתִּי לִישׁוּעֶתְךָ יְהוָה וּמִצוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי:
 קסז שְׁמֹרָה נַפְשִׁי עֲדִיתִיךָ וְאַהֲבָם מְאֹד:
 קסח שְׁמַרְתִּי פְקוּדֶיךָ וְעֲדִיתִיךָ כִּי כָל־דֶּרֶכִּי נִגְדֶּךָ:
 ת קסט תִּקְרַב רַגְלִי לְפָנֶיךָ יְהוָה בְּדֶרֶךְ הַבִּינִי:

שְׂכַחְתִּי:

קב.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצִּרְתָּה לִּי
 ק'רָאֲתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הִצִּילָה נַפְשִׁי מִשְׁפַּת־
 שֶׁקֶר מִלְשׁוֹן רְמִיָּה: ג מִהִיתִן לִי וּמִה־יָסִיף לִי
 לִשׁוֹן רְמִיָּה: ד חֲצִי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחְלִי

קע תָּבוֹא תַּחֲנַנְתִּי לְפָנֶיךָ פֶּאֱמַרְתָּךְ הִצִּילָנִי:
 קעא תַּפְעֵנָה שַׁפְתִּי תַּהֲלֶה כִּי תִלְמַדְנִי חֲקִיד:
 קעב תַּעֲזֵן לְשׁוֹנִי אֲמַרְתָּךְ כִּי כָל־מִצּוֹתֶיךָ צִדְקָה:
 קעג תַּהֲיִי־יָדְךָ לְעֹזְרִנִּי כִּי פְקוּדֶיךָ בַּחֲרִיתִי:
 קעד תִּאֲבָתִי לִישׁוּעֶתְךָ יְהוָה וְתוֹרַתְךָ שַׁעֲשֻׁעִי:
 קעה תַּחֲיִי־נַפְשִׁי וְתַהֲלִלְךָ וּמִשְׁפָּטְךָ יַעֲזֹרְנִי:
 קעו תַּעֲלִיתִי בְּשֶׁה אֲבֹד בִּקְשׁ עֲבָדְךָ כִּי מִצּוֹתֶיךָ לֹא

רְתָמִים: ה אוֹיְהִלִּי בִּירְגָרְתִּי מִשֶּׁשׁ שְׂכַחְתִּי
 עַם־אֲהֲלִי קָדְרִי: ו רַבַּת שְׂכַחְתָּ־לָהּ נַפְשִׁי עִם
 שׁוֹנֵא שְׁלוֹם: ז אֲנִי־שְׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה
 לַמַּלְחָמָה:

המשך ביאור למס' פסחים ליום שבת קודש עמ' א

לפי שאינו עסוק לחזור עליו, ומחלוקת רבות באות עליו -
 מחלוקת בהלכה מחמת ששכח תלמודו, ומריבות עם חנוונים
 שלוקח מהם מזונות בהקפה בשביל סעודותיו, ודבריו אינם
 נשמעים - מתקבלים, ומחלל שם שמים ושם רבו ושם אביו, שכך
 אומרות הבריות, כמה מכווערים מעשיו של זה שלמד תורה, או
 לו לאביו שלימדו תורה, או לו לרבו שלימדו תורה, וגורם שם
 רע לו ולבניו ולבני בניו, עד כוף כל הידורות, שמתוך מעלתו
 שהוא תלמיד חכם, הנהגתו הרעה מפורסמת ביותר ואינה
 נשכחת.
 שואלת הגמרא: מאי היא - מה הוא השם רע שגורם. משיבה
 הגמרא: אמר אביו, קרו ליה - קוראים לבנו, בר מחים תגור - בן
 של מחמם תנורים, כדי לאכול פת חמה, לרוב גרגרנותו הבזויה.
 משיבה הגמרא תשובה נוספת: רבא אמר, קוראים לו בר מרקידי פי
 כובי - בן של מרקד בחנויות, בדרך הליצנים שמשחקים ומרקדים
 בחנויות כדי שיתנו להם לשותות בשכרם.
 משיבה הגמרא תשובה נוספת: רב פפא אמר, קוראים לו בר מלחין
 פינכי - בן של מלחין קערות, לרוב תאותו לאוכל.
 משיבה הגמרא תשובה נוספת: רב שמעיה אמר, קוראים לו בר מך
 רבץ - בן של מקפל בגדיו ורובץ וישן עליהם, בדרך המשתכר
 שאינו מספיק לילך לביתו ולשכב על מיטתו אלא מקפל לבושו
 תחתיו וישן.
 הגמרא מבארת מעלת לקיחת בת תלמיד חכם והחיסרון
 שבלקחת בת עם הארץ: תנו רבנן בברייתא, לעולם ימכור אדם כל
 מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם, שאז אפילו אם לאחר זמן הוא
 מת או גולה מביתו, מוכרם לו שפניו תלמידי חכמים, לפי שאמנם
 מלמדת ומרגילה אותם בלימוד תורה בזריות ובשקידה רבה כמו
 שראתה בבית אביה, ולא ישא בת עם הארץ, שאם מת או גולה,
 יגדלו בניו עמי הארץ.
 תנו רבנן בברייתא, לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו, וישא בת
 תלמיד חכם, וישא בתו לתלמיד חכם. ומשל לזה הוא, עירוב ענבי
 הנפץ בענבי הנפץ, שהוא דבר נאה ומתקבל לשומעים. ולא ישא בת
 עם הארץ, ומשל לזה הוא, עירוב ענבי הנפץ בענבי הסנה, שהוא
 דבר קעור

עולה יפה, והא אמר רבי יוחנן, הרוצה שיתעשר, ידבק בנרעו של
 אחרין הכהן, וישא בת כהן, שכל שפן שזכות התורה וזכות הכהונה
 מעשרתן - תגרום שיתעשרו. מתרצת הגמרא: לא מן הא - מה
 שאמר רבי יוחנן שיעשיר, מדובר בתלמיד חכם שנשא בת כהן,
 ששבה הוא לאהרן הכהן, והא - מה שאמר רבי יוחנן שאין זיווגם
 עולה יפה, מדובר בעם הארץ שנשא בת כהן, שגנאי הוא לאהרן,
 והם נענשים על כך.
 הגמרא מביאה מעשים על אמוראים שנשאו בנות כהנים: רבי
 יהושע, נסיב כהנתא - נשא כהנת, ולאחר מכן חלש ו-חלה. אמר,
 לא ניתא ליה לאחרין הכהן, דאדבק בנרעיה - שאדבק בנרעו, דהו
 ליה חתנא כי אגא - שיהיה לו חתן כמוני.
 רב אידי בר אבין נסיב כהנתא - נשא כהנת, נפסו מיניה תרי בני
 סמיכי - נולדו לו שני בנים שנסמכו לרבנות, והם, רב ששת בריה
 דרב אידי, ורבי יהושע בריה דרב אידי.
 אמר רב פפא, אי לא נסיבנא כהנתא - אם לא הייתי נושא כהנת,
 לא איעתירי - לא הייתי מתעשר. אמר רב כהנא, אי לא נסיבנא
 כהנתא, לא גלא - לא הייתי גולה מבבל לארץ ישראל. אמרו ליה
 לרב כהנא, והא למקום תורה גלית, ואם כן איך זה עונש. אמר להם,
 לא גלאי בגללי אינשי - לא גליתי בדרך שאר אנשים שעולים
 לארץ ישראל מרצונם, אלא גליתי על כרחי, מחמת סכנת נפשי
 ואימת המלכות.
 הגמרא מבארת מהו עונש הנהגה מסעודת רשות: אמר רבי יצחק,
 כל הנהגה מסעודת הרשות, לפסח הוא גולה, שנאמר (עמסו ו ד)
 'ואכלים פרים מצאן ועגלים מתוך מרפק' - אוכלים כבשים מן
 הצאן, ועגלים ממקום כינוסם, ובתריב אחר כך (סו ו ט) 'לבן עתה וגלו
 בראש גלים' - יגלו לפני כולם.
 הגמרא מבארת מה סופו של תלמיד חכם המרבה לסעוד בכל
 מקום: תנו רבנן בברייתא, כל תלמיד חכם המרבה סעודות
 ו-לסעודן בכל מקום, סוף - סופו, מחמת שהרגיל את עצמו
 לאכילה רבה, שמחריב את ביתו - שמבכלה ממזנו ומוכר כל
 כליו להשגת מזונות, ומאלמן את אשתו - שגורם שתהיה
 כאלמנה חיה, כשגולה לחפש לאכול כפי שהורגל, ומייתם את
 גזליו ו-לדיו, שאף הם כיתומים חיים, ותלמודו משתבח ממנו,

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ט טבת מפרק צ עד סוף פרק צו	יום רביעי - כ"ב טבת מפרק קו עד סוף פרק קז
יום שני - כ' טבת מפרק צז עד סוף פרק קג	יום חמישי - כ"ג טבת מפרק קח עד סוף פרק קיב
יום שלישי - כ"א טבת מפרק קד עד סוף פרק קה	יום שישי - כ"ד טבת מפרק קיג עד סוף פרק קיח
שבת קודש - כ"ה טבת פרק כ, פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

בלבו אף פעם תאזה לרע – יוכן לנו הדבר היטב. ולכן היה רבה
מחזיק עצמו כבינוני, אף דלא פסיק פומיה מגרסא, – אף
שלא פסק פיו מלימוד תורה, ובתורת ה' חפצו יומם ולילה,
בפשיצה וחשיקה ותשוקה ונפש שוקקה לה באהבה רבה
בבשעת קריאת-שמע ותפלה, – וכפי שהוסבר
כבר, מעורר אז ה"בינוני" בתוכו אהבה להשית, עד
שאינו מרגיש ב"רע" בחלל השמאלי שבלבו.
רבה – שכל היום בערה בו אהבה להשית, ולא
היתה לו אף פעם כל שייכות לתאוות העולם – יכול היה לחשוב, בגלל
כך, את עצמו ל"בינוני", משום ונדמה בעיניו – של
רבה, כבינוני

ליקוטי אמרים

בתכלית השנאה והמאוס או שלא בתכלית השנאה
כנ"ל. אבל כבינוני הוא ד"מ כאדם שישן שיכול
לחזור וליעור משנתו כך הרע כבינוני הוא כישן בחלל
השמאלי בשעת ק"ש ותפלה שלבו בוער באהבה ה'
ואח"כ יכול להיות חוזר וניעור. ולכן היה רבה מחזיק
עצמו כבינוני אף דלא פסיק פומיה מגרסא ובתורת ה'
חפצו יומם ולילה בחפיצה וחשיקה ותשוקה ונפש
שוקקה לה באהבה רבה כבשעת ק"ש ותפלה ונדמה
בעיניו כבינוני המתפלל כל היום וכמאמר רז"ל הלואי
שיתפלל אדם כל היום כולו:

המתפלל כל היום, – שנתון כל היום באותה מדריגה כמו
בשעת התפלה – האהבה היא בהתגלות אצלו כל היום, וממילא
ה"רע" שבו הוא תמיד כאילו נתון בשינה, ואין הוא שייך אף
פעם לתאווה איזו שהיא, וכמאמר רז"ל¹⁰: "הלואי שיתפלל
אדם כל היום כלו" – ממילא יכול היה כבר רבה לחשוב את
עצמו ל"בינוני" – מדריגה כזו ב"בינוני" הנקראת "בינוני
המתפלל כל היום", שכל היום הוא נתון באותו מצב כמו בשעת
התפלה. על-כפנים, הרי הוסבר ביחס למדריגתו הכללית של
"בינוני", שגם בשעת תפלתו, שאז מתגלה אהבתו להשית, אין
זה כ"אם התגברות הנפש האלקית על הנפש הבהמית, ולכן
יתכן הדבר שאחרי התפלה תתעורר שוב הנפש הבהמית, ומכיון
שכן – אין זו העבודה האמיתית לגבי מדריגת ה"צדיקים" –
שכן, "אמת" היא מדריגה של תמידות ואי-השתנות, ורבנו הזקן
מסביר להלן, שלמרות זאת, נחשבת אהבתם של ה"בינונים"
בתור "בינונים" לאמיתית, לעבודה תמידית.

בתכלית השנאה והמאוס, – כך הדבר ב"צדיק גמור", או
שלא בתכלית השנאה, – כך הדבר ב"צדיק שאינו גמור",
בנוסף לעיל. – בפרק י. כל האמור הוא ביחס ל"צדיק", ואילו
ב"בינוני", אבל כבינוני הוא – ה"רע" של נפשו הבהמית,
הרר-משל כאדם שישן, שיכול לחזור וליעור
משנתו, – בשעת שינתו אין כוחותיו של האדם
פועלים, אבל הוא עלול כל רגע להתעורר משינתו
וכוחותיו נעשים ערים ופועלים, כך הרע
כבינוני הוא פישן בחלל השמאלי – שבלב, ואינו
משפיע גם לא על התעוררות תאוה בלב – וזהו בבשעת קריאת-שמע
ותפלה, שלבו בוער באהבה ה', – וזה משפיע שהרע של הנפש הבהמית, יהיה
כאילו נתון בשינה. ברם, ואחר-כך – אחרי התפלה, יכול –
ה"רע", להיות חוזר וניעור. – כאן מתחיל רבנו הזקן להסביר,
שקיימת דרגה עליונה יותר ב"בינוני" – כשהוא נתון כל היום
באהבה להקב"ה כמו בשעת התפלה, ולכן ה"רע" שבו נתון
תמיד" כאילו בשינה – בכך יוסבר לנו כיצד יכול היה רבה
לומר על עצמו שהוא "בינוני". בפרק הראשון למדנו שאי-אפשר
לומר בפשטות, ש"בינוני" הוא מי שיש בו מחצית מצוות
ומחצית עבירות, כי אם כן – כיצד היה יכול רבה לטעות בעצמו
שהוא "בינוני", בשעה שלא היתה בו אפילו העבירה של ביטול
תורה? ברם, גם לפי מה שהוסבר של "בינוני" אין עבירות כלל,
אלא שעולה לפעמים בלבו תאוה לרע – עדיין קשה להבין,
כיצד החזיק רבה את עצמו ל"בינוני", מאחר שהוא הרי היה
צדיק" וידע היטב שאין בלבו כלל תאוה לרע? אלא, כפי
שיוסבר להלן, שקיימת מדריגה נוספת ב"בינוני" שלא עולה

יום שני כ' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יט, והנה מרת... עד עמ' 38, כולן:]

מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה, וכתוב: "שפת
אמת תבון לעד, ועד ארגיעה לשון שקר". –
התואר "אמת" חל רק על דבר שיש בו קיום תמידי,
ואילו כשקיומו של הדבר הוא זמני בלבד – אין זו
מציאות אמיתית. כך גם בענינו, מאחר שה"בינוני"
מרגיש וחדש באהבה זו

ליקוטי אמרים

והנה מדת אהבה זו

האמורה כבינונים בשעת התפלה ע"י התגברות הנפש
האלהית כו' הנה לגבי מדריגת הצדיקים עובדי ה' באמת
לאמיתו אין בחי' אהבה זו נקראת בשם עבודת אמת
כלל מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה וכתוב
שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר ואעפ"כ

והנה, מדת אהבה זו, האמורה כבינונים, בבשעת התפלה
עלידי התגברות –
הזמנית של, הנפש האלהית כו', – על הנפש
הבהמית, הנה לגבי מדריגת הצדיקים עובדי
ה' באמת לאמת – אין בחינת אהבה זו –
ב"בינונים", נקראת בשם "עבודת אמת" כלל,

49 "תתן אמת ליעקב", הנקרא: "כִּרְיִת הַתִּיכּוֹן הַמְּכַרֵּית מִן
50 הַקֶּצֶה אֶל הַקֶּצֶה" - כלומר ברוחניות: מִרוֹם הַמַּעֲלֹת
51 וּמְדֻרָּגוֹת עַד סוֹף כָּל דְּרָגָן, - עד סוף כל המדרגות, ובכל
52 מַעֲלָה וּמְדֻרָּה מְכַרֵּית תּוֹךְ נִקְרָה הַאֲמִצְעִית, - של אותה
53 מדרגה, שְׁהִיא נִקְרָת
54 וּבְחִינַת מֶדֶת אֱמֶת שְׁלֵהָ.

55 - והוכחה שכל מדרגה
56 יש לה, מדת האמת שלה:
57 וּמֶדֶת אֱמֶת הִיא "נִחְלָה
58 כְּלִי מִצְרִים", וְאֵין לָהּ
59 שְׁעוֹר לַמַּעֲלָה עַד רוֹם
60 הַמַּעֲלֹת, וְכָל מַעֲלֹת
61 וּמְדֻרָּגוֹת שְׁלֵמָה הֵם
62 כְּאֵין לְגַבִּי מַעֲלֹת
63 וּמְדֻרָּגוֹת שְׁלֵמָה מִהֶן
64 - ולמרות זאת,
65 שהמדרגות שלמטה הן
66 כאין לגבי המדרגות
67 שלמעלה - קיימות גם בהן
68 מדת האמת, מאחר שהיא
69 חודרת דרך כל המדרגות
70 - הרי שכל מדרגה ומדת
71 האמת שלה. רבנו הזקן

72 מביא להלן מקור למה שנאמר כאן, שהמדרגה התחתונה היא
73 "כאין" לגבי המדרגה העליונה: [בִּדְרוֹעַ לְיִזְרְעֵי־חֵן, - תורת
74 הקבלה, שִׁבְחֵינִת רֹאשׁ וּמַחֲזִין שֶׁל מְדֻרָּגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת הֵן
75 לְמַטָּה מִבְּחִינַת עֲקֵבִים וְרָגְלֵי מְדֻרָּגוֹת עֲלִיוֹנוֹת מִהֶן,
76 וּכְמֵאמֶר רַ"ל¹³: "רָגְלֵי תַחֲיוֹת כְּנֶגֶד כְּלִין"] - הרי, שמדת
77 האמת, נמדדת בכל מדרגה, בהתאם למעבה ומקומה בסולם
78 הדרגות. מובן, אם כך, שעבודת ה"בינונים" היא עבודה אמיתית,
79 בהתאם למדרגה שלהם, אף שלגבי מדרגת ה"צדיקים" אין
80 היא נקראת "עבודת אמת".

81 בהקשר למה שלמדנו בפרק זה, אודות המלחמה של היצר
82 הטוב והיצר הרע ב"בינוני", ראוי להוסיף, מה שאמר כ"ק רבינו
83 (בהתוועדות אחרון של פסח בשנת תשכ"א): שתי דיעות בדברי
84 הנביא בקשר לימות המשיח "וגר זאב עם כבש": דיעה אחת
85 (הרמב"ם וכו') סוברת שהדברים הם רק משל על עמי העולם,
86 ולהבדיל - בני ישראל. דיעה שניה (הראב"ד, הרמב"ן וכו')
87 סוברת שהדברים הם כפשוטם, שהשלוש ישורין בין החיות, כי
88 הטבע שלהן - ישנה לגמרי. תורת החסידות סוברת כדיעה
89 השנייה, והרבי הסביר את הדברים כך: כשם שישורין או
90 השלוש בין אלה שהם עיקרה ותכליתה של הבריאה - האדם,
91 ובמיוחד בין אלה שנקראים "אדם אתם" - אתם קרויים אדם",
92 בני ישראל הנקראים "אדם". הרי על-ידי השלוש ישורין בבני
93 ישראל בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, מאחר שיקויים
94 או "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" - ישפיע הדבר גם
95 על שאר חלקי הבריאה, שגם בהם ישורין השלוש. עד שגם
96 החיות תחיינה בשלוש אחת עם השניה.

1 בשעת תפלתו בלבד, ואחרי התפלה אין אהבה זו בהתגלות
2 בלבד - הרי שעבודתו של ה"בינוני" אינה במדת האמת
3 האמיתית של "צדיקים"; וְאַחֲרֵי־כֵן, לְגַבִּי מְדֻרָּה
4 הַבִּינוֹנִים - נִקְרָאת "עֲבוּדָה תְּמָה" בְּאֵמֶת לְאִמְתּוֹ שְׁלֵהָ, -
5 של ה"בינונים", אִישׁ אִישׁ
6 כְּפִי מְדֻרָּתוֹ בְּמְדֻרָּת

7 הַבִּינוֹנִים, - כפי שלמדנו
8 שקיימות דרגות שונות
9 ב"בינונים". וְהִרְיִי קוֹרָא
10 בְּאַהֲבָתָם שֶׁבְּתַפְלָתָם
11 נִמְכָּרִין - "שֶׁשֶׁת אֱמֶת
12 תְּבוֹן לְעַד", - אהבתם
13 של ה"בינונים" היא
14 אמיתית ותמידית למרות
15 שהיא באה לידי ביטוי
16 בשעת התפלה בלבד.
17 שכן, הואיל וּבְכַח נִפְשָׁם
18 הַאֱלֹהִית לְחֹר וּלְעוֹרֵר
19 בְּחִינַת אֲהָבָה זוֹ לְעוֹלָם,
20 - מחדש, בְּתַנְּבִירוֹתָהּ -
21 של הנפש האלקית,
22 בְּשִׁעַת הַתַּפְלָה מְדִי יוֹם
23 בְּיוֹם, עַל־יְדֵי הַכְּנָה

24 הָרְאוּיָה לְכָל נֶפֶשׁ כְּפִי עֲרִכָּתָה וּמְדֻרָּתָה. - שכן, נפש שהיא
25 במדרגה עליונה יותר, אינה זקוקה להכנה גדולה כל כך כדי
26 לעורר בה אהבה להשי"ת, ואילו מדרגה נמוכה יותר בנפש,
27 זקוקה להכנה רבה יותר. על כל פנים - לאחר הכנה מתאימה
28 יכול הוא תמיד לעורר בתוכו, בשעת תפלתו, אהבה להשי"ת.
29 הרי, שהאהבה היא תמידית גם אצלו, שכן היא נמצאת בו
30 תמיד, אם בצורה מעשית-פעילה, או באופן פוטנציאלי, שתמיד
31 יש לו היכולת להביא אהבה זו לביטוי גלוי (ובאמור לעיל -
32 "להתפלל כל היום כולו", ה"בינוני" יכול, שתהיה לו לפחות
33 בכוח, האהבה והמדרגה של תפלה, במשך כל היום). וּבִלְשׁוֹנוֹ
34 הַקְדוּשׁ שֶׁל כ"ק רבינו בהערה: "בפועל או בכח באופן שיכול
35 להביאה בפועל תמיד (וכנ"ל להתפלל כל היום כולו)". ברם,
36 עדיין טעון הדבר הסבר: כיצד יתכן שלגבי מדרגת ה"צדיקים"
37 אינה נחשבת עבודה זו ל"אמת", ואילו לגבי "בינונים" אכן
38 נחשבת אותה עבודה ל"אמת"? לכאורה: אם זו "אמת" - עליה
39 להיות כך בכל המדרגות! - הדברים יוסברו להלן ב"תניא",
40 שמדת ה"אמת" קיימת בכל מדרגה, היא מבטאת את מהותה
41 העצמית של כל מדרגה, וממילא ה"אמת" היא בהתאם לאותה
42 מדרגה. כך הדבר בכל המדרגות של העולמות למעלה,
43 מהעליונה ביותר עד לתחתונה ביותר. ומאחר שאין למדרגות
44 התחתונות יותר כל ערך, וכאילו אינן קיימות, לגבי המדרגות
45 העליונות - כיצד, איפוא, יכולות אותן מדרגות תחתונות
46 להיקרא "אמת" בהשוואה למדרגות העליונות? - אך ההסבר
47 הוא: כל מדרגה יש לה נקודת האמת שלה, לפי הערך שלה.
48 כִּי הֵנָּה, מֶדֶת אֱמֶת הִיא מְדֻרָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, - כמו שכתוב¹²:

יום שלישי כ"א טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 38, פרק יד והנה... עד עמ' כ, כו' ע"ש:

למלא את תאוותי, או באסור חסידים - יכול להתגבר -
על התאוה, ולהסיר דעתו ממנה לגמרי, - כיצד ביכלתו
לעשות זאת? - באמרו ללבו: - עלי-ידי שהוא מסביר ומוכיח
לעצמו: איני רוצה להיות רשע אפילו שעה אחת, - כלומר,
איני רוצה למלא אחרי
תאוותי ולעשות את
האסור, ולהיקרא משום
כך "רשע". מדוע אין אני
רוצה בכך? - כי איני
רוצה להיות מבדל
ונפרד חסידים מה'
אחד בשום אופן,
כדכתיב: "עונותיכם
מבדילים וגו'", - בין
יהודי לבין הקב"ה. הרי,
שעלי-ידי עבירה, נעשה
היהודי נפרד ומובדל מה'.
ועל-ידי התעמקותו
בדברים אלה, ובואו
להכיר, שאין הוא רוצה
להיות "רשע", מפני שאינו
רוצה להיות נפרד חלילה
מהקב"ה - יש בכוחו, גם
כשהלב מתאוה לתאוה,
להיות "סור מרע"
ולחיינו מעשיית עבירה

בפועל. ואילו, כדי שיהא זהיר ב"עשה טוב", לעשות את מה
שצריך לעשות, עליו להתבונן: רק אני רוצה לדבקה בו -
בהקב"ה, נפשי רוחי ונשמת, בהתלבשן בשלישה לבושי
ותפרה, - כלומר, כפי שה"תניא" אומר מיד, במחשבה, דיבור
ומעשה של תורה ומצוות, שהן רצונו וחכמתו שהם דבר אחד
עם הקב"ה בעצמו - ולכן הם נקראים "שלישה לבושי יתברך",
שהם: מעשה דבור ומחשבה, בה' ותורתו ומצוותיו, -
ומזיכין נובע רצוני זה, לרצות באמת להיות דבוק ומאוחד עם
הקב"ה? - הרי זה: מאהבה מסתרת שכללי לה', - ולמרות
שאין אני חש באותה אהבה, היא בודאי טמונה ומוסתרת בלבי,
כמו כלב כלליות ישראל שנקראו "אוהבי שמך", - שכן,
לכל יהודי אהבה מסותרת בלבו להקב"ה, גם כשאין הוא חש
בה בצורה גלויה. ואפילו קל שבקלים יכול למסר נפשו על
קדשת השם, - באם יכריחו אותו לכפור בהקב"ה. דבר זה
נובע, כפי שיוסבר בפרקים הבאים, מאהבתו המסותרת
להקב"ה, המתעוררת ומתגלה באותו רגע שהוא מרגיש
שרוצים חלילה לנתק אותו מהקב"ה. הריהו מוסר נפשו כדי
שלא להיעשות נפרד חלילה מהקב"ה. הרי, שגם "קל שבקלים"

1 פרק יד. בפרקים הקודמים הסביר רבנו חזקן, שהתואר "בינוני" חל על
2 יהודי הנוהר שלא להיכשל, במחשבה, דיבור ומעשה, בדבר של אסור;
3 כל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו הם בתורה ובמצוות בלבד. הרע שבנפשו
4 הבהמית אמנם עדיין די חזק להעלות בלבו תאוה לעניי העולם הזה,
5 אך אין תאוה זו באה לידי
6 ביטוי באחד משלושת
7 הלבושים האמורים. הנפש
8 האלקית - ב"עזרת הקב"ה -
9 אינה נותנת ל"רע" להתפשט
10 בגוף. רבנו חזקן ממשיך בפרק
11 הבא: והנה, מדת הבינוני
12 היא מדת כל אדם, -
13 מותאמת לכל אדם,
14 ואחרתה כל אדם ומשך,
15 - כל מי שעדיין לא הגיע
16 למדרגה זו, עליו
17 להשתדל, עלי-ידי עבודה
18 ויגיעה, להגיע למדת
19 ה"בינוני" - שרק לא
20 יחשוב שזהו למעלה
21 מכוחותיו, שכל אדם
22 יכול להיות בינוני בכל
23 עת ובכל שעה. - יש
24 ביכולתו תמיד להגיע
25 לדרגת ה"בינוני", כי
26 הבינוני אינו מואס ברע,

27 - עד כדי כך שירגיש שנאה ומשטמה לתאוות גשמיות, שזהו -
28 המיאוס ב"רע", דבר המסור ללב, - כפי שכבר למדנו, אין
29 ה"בינוני" שולט עדיין ב"רע" שבלב, ממילא אין הוא מואס ברע;
30 ולא כל העתים שוות, - לפעמים, כשלבנו פתוח, כמו בשעת
31 התפלה, כשלבנו מתמלא אהבה גלויה להקב"ה - יכול
32 להתעורר בו רגש של שנאה ל"רע", ולפעמים הלב "אטום" ואין
33 בכוחו של ה"בינוני" לעורר בלבו רגש של תיעוב ל"רע". וא"כ
34 מובן, שהמיאוס ברע הוא לא ה"מבחן" של ה"בינוני", שהיא
35 מדרגתו התמידית, אלא - ענינו של ה"בינוני" הוא: "סור מרע
36 ועשה טוב", דהינו בפעל ממש, במעשה דבור ומחשבה,
37 - ה"סור מרע ועשה טוב" מתבטא ב"בינוני" בפועל ממש, בצורה
38 פרקטית: שלא לחשוב, שלא לדבר ושלא לעשות מה שאסור,
39 ולעומת זאת לחשוב, לדבר ולעשות מה שצוהה הקב"ה, שבהם
40 - במעשה, דיבור ומחשבה, שלא כמו בדברים המסורים ללב,
41 הבחירה והיכולת והרשות נתונה לכל אדם לעשות ולדבר
42 ולחשוב גם מה שהוא נגד תאוה לבו והפכה ממש, כי גם
43 בשעה שהלב חומד ומתאוה איזו תאוה גשמית בהתר -
44 לדבר מותר שיש לעשותו לשם שמים, אלא שהוא חומד בו כדי

1 ישנה בו אותה אהבה מסותרת אל הקב"ה, ולא נופל אנכי
2 ממנו בודאי, - מאותו "קל שבקלים". אלא שנשאלת השאלה:
3 אם אכן קיימת בו אהבה להקב"ה, מדוע הוא "קל שבקלים"? -
4 אלא שנכנס בו רוח שטות, - כמו שאומרים חכמינו ז"ל:
5 "אין אדם עובר עבירה
6 אלא אם כן נכנסה בו רוח
7 שטות", ונדמה לו
8 שבעברה זו עורנו
9 ביהדותו - שאין עבירה
10 זו מזיקה ופוגמת
11 ב"יהדותו", ואין נשמתו
12 מבודלת מאלהי ישראל,
13 - ואילו האמת היא, כפי
14 שיסביר בפרק כ"ד,
15 שבשעה שיהודי נכשל
16 בעבירה, הוא נפרד
17 חלילה, בשעת מעשה,
18 מהקב"ה; ואם גם ה"קל
19 שבקלים" היה חס ומרגיש
20 שאכן באותה עבירה הוא
21 נפרד מהקב"ה - לא היה
22 חוטא בשום פנים. אלא
23 שאותה "רוח שטות"
24 מדיחה אותו לחשוב, שאין הוא נפרד מהקב"ה גם בשעה שהוא
25 חוטא. מדוע אין הוא מקיים מצוות, למרות שאהבתו להקב"ה
26 מכתיבה לו שעליו לקיים? - הרי זה מפני: וְגַם שׁוֹכֵחַ אֶהְיֶה
27 לְה' תִּמְסָקֶתָּהּ בְּלִבּוֹ, - ולכן אין הוא מקיים מצוות. אילו היתה
28 אהבתו לה' בהכרתו המלאה, היה עושה ככל אשר ביכלתו,
29 כדי להתאחד, באמצעותו, עם הקב"ה. כל האמור הוא ביחס
30 ל"קל שבקלים", ואילו אותו יהודי ממשיך בחשבון נפשו: אֲבָל
31 אֲנִי אֵינְנִי רוֹצֵה לְהִיטֵּי שׁוֹטֵה כְּמוֹהוּ לְכַפֵּר הָאֲמֵת. -
32 וה"אמת" היא הרי, שעלידי עבירה אכן נעשה האדם נפרד
33 מהקב"ה, והרי ה"אמת" היא שקיימת ביהודי "אהבה מסותרת"
34 להקב"ה, המכתיבה לו לקיים מצוות - ומשום כך, אין אני רוצה,
35 לכפור את ה"אמת". "חשבון הנפש" האמור מתייחס לזהירות
36 ממשית, שלא להיכשל במחשבה, דיבור ומעשה. באמצעות
37 "חשבון" זה מסוגל כל יהודי להתגבר על יצרו הרע, גם ב"סור
38 מרע", שלא להיכשל בעבירות, וגם ב"עושה טוב" - להשתדל
39 לקיים מצוות - וכך ביכלתו להגיע למדרגת "בינוני".
40 מִה־שָּׂאִין כֵּן בְּדָבָר תִּמְסֹר לִלְבִּי, דְּהֵינּוּ שִׁיחָא הֲרַע -
41 תאוות ותענוגות גשמיים, מאוס ממש בלב ונשאו בתכלית
42 שנאה, - כפי שהדבר ב"צדיק גמור", או אפילו שלא
43 בתכלית שנאה - כפי שהדבר ב"צדיק שאינו גמור", הנה זה
44 אי אפשר שיהיה באמת לאמתו אלא עלידי גל וחק
45 האהבה לה', בבחינת "אהבה בתענוגים", להתענג על ה'
46 מעין עולם הקא, - שכן, בעולם-הבא, "נהניג" - הנשמות -
47 מזיו השכינה", הן נהנות ומתענוגות מאלקות. אהבה זו

ליקוטי אמרים

בודאי אלא שנכנס בו רוח שטות ונדמה לו שבעביר
זו עודנו ביהדותו ואין נשמתו מובדלת מאלהי ישראל
וגם שוכח אהבתו לה' המסותרת בלבו אבל אני אינני
רוצה להיות שוטה כמוהו לכפור האמת. משא"כ
בדבר המסור ללב דהיינו שיהא הרע מאוס ממש בלב
ושנאו בתכלית שנאה או אפי' שלא בתכלית שנאה
הנה זה אי אפשר שיהיה באמת לאמתו אלא ע"י גודל
ותוקף האהבה לה' בבחי' אהבה בתענוגים להתענג
על ה' מעין עוה"ב. ועל זה אמרו רז"ל עולמך תראה
בחיך כו' ואין כל אדם זוכה לזה כי זהו כעין קבול שכר
וכדרכי עבודת מתנה אתן את כהונתכם וגו' כמ"ש
במ"א. ולכן אמר איוב בראת צדיקים כו' וכדאיתא
בתיקונים שיש בנשמות ישראל כמה מיני מדרגות
ובחי'. חסידים גבורים המתגברים על יצרם מארי
תורה נביאים כו' צדיקים כו' ע"ש:

להקב"ה, המכילה תענוג מאלקות - יוצרת שנאה ל"רע",
לתאוות ולתענוגים גופניים, כפי שהדבר הוסבר בפרקים
הקודמים. ועל זה - על עבודה זו של "אהבה בתענוגים",
אמרו רז"ל: "עולמך תראה בתוך כו" - מי שהגיע
לעבודה זו, "רואה" בחייו
חלק מהעולם-הבא, ואין
כל אדם זוכה לזה, כי
זהו - מדרגת אהבה כזו
בעבודת ה', היא כעין
קבול שכר, - ו"שכר"
אין אדם נוטל בעצמו,
הוא מקבל אותו
מלמעלה. ויבדלתי:
"עבודת מתנה אתן את
כהונתכם וגו'", - אעשה
את כהונתכם כמתנת
שכר לכם. במובן רוחני
מוכרת מדרגת "אהבה
בתענוגים" (בכל מי
שנמצא באותה דרגה, לא
רק כהנים) בתואר
"כהונה". ועל כך אומר
הכתוב, שעבודת
ה"כהונה" היא מתנה מלמעלה, כמ"ש שנתפאר במקום אחר.
- הרי, שמדרגת "צדיק", שהיא עבודה שכלל, במיאוסו של
ה"רע", הנובעת מ"אהבה בתענוגים" שהיא מתנה מלמעלה -
אי אפשר לומר שכל אחד שייך לעבודה זו. ואילו למדרגת
ה"בינוני" יכול כל אחד להגיע בעבודתו העצמית. בכך יתרץ
רבנו הזקן את הקושיא על מאמר הגמרא (על דברי איוב
להקב"ה): "ריבנו של עולם, בראת צדיקים, בראת רשעים" -
שאל על כך רבנו הזקן בפרק א': "והא צדיק ורשע לא קאמרי?"
- כשקובעים למעלה צורתו והרכבו של האדם העומד
להיוולד, דנים אם יהיה חכם או טפש וכו' ואילו ביחס לצדיק
או רשע, לא נאמר שם דבר, שכן הדבר מסור לבחירתו של
האדם, כיצד, איפוא, אומר איוב "בראת צדיקים", שהקב"ה
ברא צדיקים? אלא, בהתאם לאמור - הדבר מוסבר, כי לא כל
אדם זוכה למדרגת "צדיק" והיא מתנה מלמעלה, וזו היתה
טענתו של איוב "בראת צדיקים", שהקב"ה ברא נשמות שיהיה
בידן לזכות לאותה מדרגה נעלה של "צדיק". וכך אומר רבנו
הזקן: וְלִבִּי אָמַר אֵיבֹב: "בְּרֵאת צִדִּיקִים כּו", - נשמות
כאלו שיוכלו לזכות למדרגה זו של "צדיק", אכן ברא הקב"ה
מלכתחילה (את הקושיא בקשר ל"בראת רשעים" - יתרץ רבנו
הזקן להלן בפרק כז.). וְכִדְאִיתָא בְּתִקּוּנֵינוּ, - ב"תיקוני זהר",
שִׁישׁ בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כְּמָה מִינֵי מִדְּרָגוֹת וּבְחִינּוֹת:
חֲסִידִים, גְּבוּרִים הַמִּתְגַּבְּרִים עַל יִצְרָם, מְאִירֵי תוֹרָה, -
"בעלי תורה", נְבִיאִים כּו', צִדִּיקִים כּו', עֵינֵי שָׁם: - הרי
שמבחינת הנשמות עצמן ישנן כאלו שהן במדרגת "צדיקים".

יום רביעי כ"ב טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כ, ובוה יובן... עד עמ' 40, צדיק:

יהודי להגיע למדריגת "צדיק" – אומר רבנו הזקן להלן, שגם
יהודי כזה צריך להתאמץ ולעסוק באותן עבודות המותאמות
למדריגת "צדיק" – כמו: להשתדל להתרגל למאוס בתאוות
ובתענוגים גשמיים, ולעומת זאת – להשתדל לעורר בלבו
אהבה של תענוג
להקב"ה, על-ידי
התבוננות עמוקה בגדולת
הש"ת – וכך להשתדל
לקיים (ובמדה מסויימת
אולי יצליח גם להביא את
הדבר למעשה בפועל) את
השבועה שמשביעים אותו
"תהי צדיק". וכך אומר
רבנו הזקן: אף, אף-על-
פ"כ – למרות, שכפי
האמור, לא כל אדם יכול
להיות "מואס ברע" ובעל
"אהבה בתענוגים" –
שהיא מדריגתו של
ה"צדיק", ואילו כאן הרי
מדובר ב"בינוני", צריך
לקבץ לו עתים גם-כן
לשית עצות בנפשו
להיות מואס ברע, –
לעורר רגש של מיאוס
ותיעוב לתאוות
ולתענוגים גשמיים, כגון

בעצת חכמינו ז"ל: – כיצד למאוס בתאוות נשים, על-ידי
שיסביר לעצמו: "אשה חמת מלאה צואה בו", ובהאי גוּנא
– וכדומה. ולמאוס בתאוות האכילה, על-ידי התבוננותו: וכן
כל מיני מטעמים ומעדרים נעשים כך: חמת מלא בו, וכן
כל תענוגי עולם הזה, החכם רואה הנולד מהן, שסופן
לרָקב ולְהיות רמה ואשפה. – על-ידי התבוננותו בדברים
אלה, יתרגל לשנוא תאוות ותענוגים גשמיים, וְהַחֲפֹךְ, – עליו
להשתדל להתרגל, לְהַתְעַנֵּג ולְשַׁמֵּחַ בה', על-ידי התבוננות
בגְדֻלַּת אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוא כְּפִי יְכָלָתוֹ. – להשיג גדלותו של
הקב"ה היוצרת בו תענוג באלקות, אף שיוֹדֵעַ בְּנַפְשׁוֹ שֶׁלֹא
יִגִּיעַ לְמַדְרֵגָה זוּ בְּאֵמַת לְאֵמַתוֹ – לשנוא את ה"רע" ולהתענג
באלקות, כִּי-אֵם בְּרָמְיוֹנוֹת – שידמה לו שהוא אכן באמת
שונא את ה"רע" ומתענג מאלקות – ומ"דמיונות" יש הרי מאד

1 וְבוֹה יוֹבֵן כָּפַל לְשׁוֹן הַשְּׁבוּעָה: – בכך יוסבר כפל לשון
2 השבועה, שהוזכר בפרק א'. במאמר הגמרא, משיביעין את
3 האדם: "תהי צדיק, ואל תהי רשע"; דְּלִכְאוּרָה תְּמוּתָה, כִּי
4 מֵאַחֵר שְׂמִשְׁבִּיעִים אוֹתוֹ "תהי צדיק", – ודאי הדבר שלא
5 יהיה רשע, ואם כך למה
6 צריכים להשביעו עוד
7 שלא יהיה רשע? אלא
8 משום שאין כל אדם
9 זוכה להיות צדיק, ואין
10 לאדם משפט הבחירה
11 בזה כל כך, לְהַתְעַנֵּג על
12 ה' בְּאֵמַת, וְשִׂיחָה הֵרַע
13 מֵאוֹם מִמֶּשׁ בְּאֵמַת, –
14 הרי, שלא לכל אחד ישנה
15 הבחירה המלאה
16 והאפשרות להיות "צדיק"
17 – ולכן מְשִׁבִּיעִים שְׁנֵית
18 "אל תהי רשע" על-כָּל-
19 פְּנִים, – על-כל-פנים
20 שלא יהיה רשע. כלומר,
21 גם בשלא תזכה למדריגת
22 "צדיק", אבל לפחות אל
23 תהיה "רשע", כִּי-אֵם –
24 "בינוני". שְׂבִיחָה – שלא
25 יהיה "רשע", מְשִׁפֵּט
26 הַבְּחִירָה וְהַרְשָׁוָה נְתוּנָה
27 לְכָל אָדָם לְמַשֵּׁל בְּרוּחַ
28 תְּאוֹתָו שֶׁבִלְבּוֹ וְלִכְבֹּשׁ יִצְרוֹ, שֶׁלֹא יִהְיֶה רֶשַׁע אִפְּלוּ שְׂעָה
29 אַחַת כָּל יְמָיו, בֵּין בְּבָחִינַת "סור מרע" – שלא לעבור על
30 מצוות-לא-תעשה, בֵּין בְּבָחִינַת "ועשה טוב", – לקיים
31 מצוות-עשה, וְאֵין מוֹב אֶלָּא תוֹרָה, – כמאמר חכמינו ז"ל:
32 "אין טוב אלא תורה", וכשהוא אומר כאן שעל האדם להיות
33 זוהר ב"ועשה טוב" – זה כולל גם תורה, דְּהֵינּוּ תִלְמוּד תוֹרָה
34 שֶׁבִּנְנֵה בְּלֵן. – שיהיה זוהר אף מלעבור על מצוות-עשה כזו,
35 שקשה להישמר מכך, כעון ביטול תורה. שכן, בהיותו בעל
36 בחירה מלאה, אפשר לו להישמר גם מביטול תורה. לשם כך
37 משיביעים אותו שנית, שלא יהיה "רשע". שכן, גם באם אין לו
38 הזכות והאפשרות להגיע למדריגת "צדיק", אבל יש לו לפחות
39 האפשרות שלא להיות "רשע". ודבר זה תלוי בו עצמו
40 ובבחירתו. ברם, למרות שיתכן הדבר, שאף פעם לא יוכל אותו

אדמו"ר שליט"א העיר על כך. "צריך עיון". יכול להיות, שנדרש עיון יסודי אם אכן כך כיוון רבנו הזקן להסביר את ה"תיקוני זוהר" – שכל הסוגים המנויים כאן נבראו ממש מלכתחילה להיות כמו שהם – מאחר שביניהם הוא מונה, למשל, הסוג של "גבורים, המתגברים על יצרם", שבכך אין הם דומים לצדיקים, והם גוברים על היצר-הרע על-ידי עבודה, כלומר, אפשר ללמוד: ש"גבורים" הם נשמות שבשורשם יש להם שייכות למדת ה"גבורה", כשם שיש לחסידים שייכות ל"חסד", ול"מארי תורה" – ל"תפארת" – ולכן עבודתם היא באותו קו. 8. אבות ו, ג. ברכות ה, א. 9. שבת קנב, א.

ולהגיע באמת למדריגת "צדיק", וזאת תודות ל"עיבור" של
נשמת "צדיק". בהקשר למה שהובא בפרק זה, שישנן נשמות
הנקראות "גבורים" המתגברים על היצר-הרע, ושכל אחד יש
בכוחו "לכבוש" את יצרו הרע – כדאי להוסיף אימרתו היסודית
של הבעל-שם-טוב, שהרבי מוהריי"צ נשמתו
עדן מליובאוויטש, הביא באחת משיחותיו: על
המשנה: "איזהו גבור הכובש את יצרו" – אמר
הבעל-שם-טוב: "השובר" את יצרו – לא נאמר, כי
בשכירתו של היצר-הרע אין משום גבורה. הגבורה
היא "לכבוש" את היצר הרע, כלומר, להשתמש
בכוחותיו ובמעלותיו של היצר-הרע, בענינים של

קדושה. והרי נאמר: "ורב תבואות בכח שור" – הנפש הבהמית
הנקראת "שור" יש בה תוקף וחוזק – ויש להשתמש בכוח וחוזק
זה בקדושה. וזהו "איזהו גבור הכובש את יצרו" – גבור הוא
מי ש"כובש" את כוחותיו של היצר-הרע ומשתמש בהם
לקדושה.
ביחס למה שלמדנו בפרק זה, אודות המיאוס בתענוגים גשמיים
עלידי החשבון שהאדם עושה, שמתענוגים אלה מתהווים
לבסוף תולעים וצואה, ואילו ענינים רוחניים עומדים לנצח –
נוכח בזה אימרתו של הרבי מוהריי"צ נשמתו-עדן
מליובאוויטש, שמסר בשם אביו, הרבי מוהרש"ב נשמתו-עדן:
בדברו פעם על חוסר כל יחס והשוואה של דברים גשמיים
לגבי ענינים רוחניים, אמר הרבי מוהרש"ב: – אדם שיהיו לו
במשך שבעים שנה, בני חיי ומוזני רויחי עם ארמונות והיכלות,
אין לדבר כל ערך לגבי הזכות שיש לו בנשיקה אחת בספר
תורה.

להיזהר ולהישמר בעבודת ה'. אף-על-פי-כן הוא יעשה את
שלו, לקיים את השבועה שמשביעים "תהי צדיק", וה'
יעשה הטוב בעיניו. – אם לתת לו במתנה את מדריגת
ה"צדיק", או לא. ועוד, – דבר נוסף שהוא יכול להגיע אליו
על-ידי שיתרגל בעבודותיו של "צדיק",
למאוס ב"רע" ולהתענג באלקות: שההרגל על כל
דבר – שלטון, ונעשה טבע שני, וכשירגיל
למאס את הרע – יהיה נמאס קצת באמת, –
שבמשך הזמן אכן יתחיל לשנוא את ה"רע".
וכשירגיל – את עצמו, לשמח נפשו בה' על-ידי
התבוננות בגדלת ה' –

הרי באתערוותא דלעילא, – עלידי התעוררות האדם
למטה, נוצרת התעוררות מלמעלה, וכלי האי ואולי – אחרי
כל זאת, יערה עליו רוח מפורם, ויזכה לבחינת רוח משרש
איוה צדיק שתתעבר בו, – באופן של "עיבור"¹⁰. כפי שמובא
ב"קבלה", שכסם שישנו הענין של "גלגול", שנשמה מגולגלת
בגוף או בדבר אחר, כך ישנו הענין של "עיבור", שנשמתו של
"צדיק" "מתעברת" בנשמתו של "בינוני", וזאת כדי שה"בינוני"
יכול לעבוד את הש"ת לפי מדריגתו של "צדיק". וזהו – לעבוד
ה' בשמחה אמיתית, ברכותיו: "שמחו צדיקים בה'", –
בכך גם מודגש שבשעה שנפגשות יחד נשמתו של "צדיק"
המוכתר כ"צדיק עליון" עם נשמתו של "בינוני", המוכתר
כ"צדיק תחתון" – מתבצע אז "שמחו צדיקים – לשון רבים –
בה'", ותתקיים בו באמת השבועה שמשביעים: "תהי צדיק"; – לא זו בלבד, שיקיים את השבועה על-ידי השתדלות
להיות "צדיק", אלא שהוא יביא אכן את הדבר לידי פועל ממש,

יום חמישי כ"ג טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 40, פרק טו ובזה... עד עמ' כא, מרגילותו.

הבהמית, ואינה נותנת ל"רע" להתפשט, ולתאוה להתממש, במחשבה,
דיבור או במעשה.
ובזה – במה שלמדנו על
ההבדל שבין "צדיק
ל"בינוני", יוכן מה
שכתוב¹: "ושבתם
וראיתם בין צדיק
לרשע, בין עבד אלהים

ליקוטי אמרים

פרק טו ובזה יובן מ"ש ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים

67 בפרקים הקודמים הסביר רבנו חזקן את ההבדל שבין "צדיק"
68 ל"בינוני". ל"צדיק" אין כבר יצר-הרע, אין "רע" בנפשו, ולכן, אי אפשר
69 שתהיה לו תאוה ל"רע".
70 ואילו ב"בינוני" יש עדיין "רע"
71 בנפשו. ולכן, יתכן שתעלה
72 בלבו נטיה לדברי תאוה. אלא
73 שהנפש האלקית ב"בינוני"¹²
74 לוחמת ב"רע" של הנפש

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא שנשמתו עצמה תתהפך – ולכן ל"ק ממש"א בראת צדיקים". 11. תהלים צז, יב. 1. מלאכי ג, יח.

1 לְאִשֶּׁר לֹא עָבְדוּ, - הגמרא² שואלת על פסוק זה: היינו
2 "צדיק" היינו "עובד אלקים", היינו "רשע" היינו "לא עבדו",
3 כלומר, הרי צדיק ו"עובד אלקים" הם דבר אחד, וכן "רשע"
4 ו"אשר לא עבדו" הם דבר אחד, ומדי כפילות הלשון, כאילו
5 ישנם כאן שני הבדלים,
6 בין "צדיק" ל"רשע" ובין
7 "עובד אלקים" ל"אשר לא
8 עבדו"? והגמרא מתרצת:
9 "עובד אלקים" ו"אשר לא
10 עבדו" תרומיהו צדיק
11 גמורי נינהו (שניהם הם
12 צדיקים גמורים) ואינו
13 דומה שונה פרקו מאה
14 פעמים לשונה פרקו מאה
15 פעמים ואחד". כלומר:
16 "לא עבדו" אין הכוונה
17 ל"רשע", אלא ל"צדיק",
18 והפסוק קורא לו "אשר
19 לא עבדו" מפני שהוא
20 חוזר על לימודו מאה
21 פעמים בלבד, ואילו
22 "עובד אלקים" הוא
23 "צדיק" החוזר על לימודו
24 מאה פעמים ואחד. בכך
25 מתרצת, לכאורה, הגמרא

26 רק את הקושיא "היינו רשע, היינו לא עבדו". ואילו הקושיא
27 "היינו צדיק, היינו עובד אלקים" לא תורצה כלל, שהרי שניהם
28 "צדיקים", ועוד נוסף שלישי ("לא עבדו") שגם הוא "צדיק" לפי
29 פירוש הגמרא. ברם, לפי מה שלמדנו על ההבדל בין "צדיק"
30 ל"בינוני" - יובן גם ההבדל שבין "צדיק" ל"עובד אלקים",
31 ובדלהלן: שֶׁהַהֲפָשׁ בֵּין "עוֹבֵד אֱלֹהִים" לְ"צַדִּיק" הוּא,
32 שֶׁ"עוֹבֵד" הוּא לְשׁוֹן הָוָה, - הוא עובד עבשיו את הקב"ה,
33 שֶׁהוּא בְּאִמְצַע הַעֲבֹדָה, שֶׁהִיא הַמְלַחְמָה עִם הַיָּצֵר הָרַע,
34 לְהַתְגַּבֵּר עָלָיו וּלְגַרְשׁוֹ מִן הָעִיר קְמִנָּה, - מהגוף, הנקרא "עיר"
35 קטנה, שעל השליטה עליה, נאבקים היצר-הטוב והיצר-הרע,
36 שֶׁלֹּא יִתְלַבֵּשׁ בְּאֲבָרֵי הַגּוּף, - שיצר-הרע לא יתלבש באברי
37 הגוף, כלומר, שלא יעשה, שלא ידבר ושלא יחשוב משהו רע.
38 "עבודה" זו מבוססת על המאבק של הנפש האלקית והיצר-טוב
39 ביצר-הרע, שֶׁהוּא בְּאִמְצַע עֲבֹדָה וְעִמָּל גְּדוֹל לְהִלָּחֵם בּוֹ
40 תְּמִיד, וְהֵינּוּ הַבִּינוּנִי, - על ה"בינוני" ללחום תמיד ביצר-הרע.
41 שכן, בו עלול היצר-הרע לעורר תאוה לתענוגי העולם-הזה,
42 ועל ה"בינוני" ללחום ביצר-הרע ולהשתלט על התאוה, שלא
43 תמומש, לא במעשה, לא בדיבור ולא במחשבה. משום כך
44 נקרא ה"בינוני" - "עובד אלקים" - הוא עסוק עתה בתהליך של
45 עבודת ה'. הוא עומד כל העת בעיצומו של המאבק ביצר-הרע.
46 אֲבָל הַצַּדִּיק נִקְרָא "עָבֵד ה'" - "עבד" ולא "עובד", בְּשֵׁם
47 הַתָּאֵר, - המציין את האדם עצמו. "עובד" הוא שם הפעולה

ליקוטי אמרים

לְאִשֶּׁר לֹא עָבְדוּ שֶׁהַהֲפָשׁ בֵּין עוֹבֵד אֱלֹהִים לְצַדִּיק
הוּא שֶׁעוֹבֵד הוּא לְשׁוֹן הוּהָ שֶׁהוּא בְּאִמְצַע הַעֲבֹדָה
שֶׁהִיא הַמְלַחְמָה עִם הַיָּצֵר הָרַע לְהַתְגַּבֵּר עָלָיו וּלְגַרְשׁוֹ
מִהָעִיר קְמִנָּה שֶׁלֹּא יִתְלַבֵּשׁ בְּאֲבָרֵי הַגּוּף שֶׁהוּא בְּאִמְצַע
עֲבֹדָה וְעִמָּל גְּדוֹל לְהִלָּחֵם בּוֹ תְּמִיד וְהֵינּוּ הַבִּינוּנִי.
אֲבָל הַצַּדִּיק נִקְרָא עָבֵד ה' בְּשֵׁם הַתּוֹאֵר כְּמוֹ שֶׁשֵּׁם חֲכָם
אוֹ מֶלֶךְ שֶׁכָּבֵר נַעֲשֶׂה חֲכָם אוֹ מֶלֶךְ כִּךְ זֶה כָּבֵר עָבֵד
וְגַמְרֵי לְגַמְרֵי עֲבֹדָת הַמְלַחְמָה עִם הָרַע עַד כִּי וַיִּגְרָשׁוּ
וַיֵּלֶךְ לוֹ וּלְבֹ חָלַל בְּקִרְבּוֹ. וּבִבְיֻנוֹ יֵשׁ ג' שְׁתֵּי מַדְרָגוֹת
עוֹבֵד אֱלֹהִים וְאִשֶּׁר לֹא עָבְדוּ וְאֵפֶ"כּ אֵינוֹ רָשָׁע כִּי לֹא
עָבֵר מִמִּיּוֹ שׁוֹם עֲבִירָה קְלָה וְגַם קִיּוֹם כָּל הַמְצוֹת
שֶׁאִפְשָׁר לוֹ לְקִיּוֹם וּתְלַמּוּד תּוֹרָה כְּגֵד כּוֹלֵם וְלֹא פָסִיק
פּוֹמִיָּה מְגִירָסָא אֵלֹא שְׂאִינוֹ עוֹשֶׂה שׁוֹם מְלַחְמָה עִם הַיָּצֵר
לְנִצְחוֹ ע"י אוֹר ה' הַמֵּאִיר עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמוֹחַ
הַשְּׁלִיט עַל הַלֵּב כִּנ"ל מִפְּנֵי שְׂאִין יָצְרוֹ עוֹמֵד לִנְגְדוֹ כָּלֵל
לְבַטְלוֹ מִתּוֹרָתוֹ וְעֲבֹדָתוֹ וְאֵין צָרִיךְ לְלַחֵם עִמּוֹ כָּלֵל
כְּגֹן שֶׁהוּא מִתְמִיד בְּלִמּוּדוֹ בְּטַבְעוֹ מִתּוֹלְדָתוֹ עַל יְדֵי

רשע:

הַמְצִיין אֶת הָאָדָם בַּעֲבֹדָתוֹ - הוּא נִמְצָא כַּעַת בְּאִמְצַע עֲבֹדָתוֹ,
וְאִילוֹ "עָבֵד" הוּא: כְּמוֹ שֶׁשֵּׁם חֲכָם אוֹ מֶלֶךְ, שֶׁכָּבֵר נַעֲשֶׂה חֲכָם
אוֹ מֶלֶךְ, כִּךְ זֶה - ה"צַדִּיק" שֶׁנִּקְרָא "עָבֵד ה'", כָּבֵר עָבֵד וְגַמְרֵי
לְגַמְרֵי עֲבֹדָת הַמְלַחְמָה עִם הָרַע, עַד כִּי וַיִּגְרָשׁוּ וַיֵּלֶךְ לוֹ,
וּלְבֹ חָלַל בְּקִרְבּוֹ. -
מְקוֹמוֹ שֶׁל הַיָּצֵר-הָרַע
בְּלִבּוֹ - רִיק, אַחֲרֵי שֶׁפִּינָה
אֶת ה"רע" מִשָּׁם, וְלִכֵּן הוּא
נִקְרָא בְּשֵׁם הַתּוֹאֵר "עָבֵד
ה'", כִּי הוּא סֵיִים כָּבֵר אֶת
הַמְלַחְמָה ב"רע". הִרֵי,
ש"עוֹבֵד אֱלֹהִים" אֵינוֹ
אוֹתָהּ מַדְרִיגָה כְּמוֹ
ה"צַדִּיק": "עוֹבֵד אֱלֹהִים"
הַכוֹנֶה לְמַדְרִיגַת
ה"בִּינוּנִי" (כִּךְ מוֹסְבֵרֵת
הַכְפִּילוֹת
וְשִׁבְתָּם... בֵּין צַדִּיק
לְרָשָׁע, בֵּין עוֹבֵד
אֱלֹהִים...). לְהֵלֵךְ, יוֹסֵבֵר
הַהֲבֵדֵל בֵּין "עוֹבֵד
אֱלֹהִים" ל"לֹא עָבְדוּ",
שֶׁגַם עַל "לֹא עָבְדוּ"
אוֹמֵרֵת הַגְּמָרָא שְׂאִין הוּא
רָשָׁע:

וּבִבְיֻנוֹ יֵשׁ גַּם-כֵּן שְׁתֵּי מַדְרָגוֹת: "עוֹבֵד אֱלֹהִים", וְ"אִשֶּׁר
לֹא עָבְדוּ" - אֵין הוּא עֹמֵל וְיֹגֵעַ בַּעֲבֹדָת ה'. וְאַף-עַל-פִּי-כֵן -
זֶה "אִשֶּׁר לֹא עָבְדוּ", אֵינוֹ רָשָׁע, - לְמַרְוֹת שֶׁנִּעְדֵּר מִמֶּנּוּ הַמֵּאֲבָק
עִם הַיָּצֵר-הָרַע, כִּי לֹא עָבֵר מִמִּיּוֹ שׁוֹם עֲבִירָה קְלָה, - וְהוּא
הַדָּבָר שֶׁלֹּא עָבֵר מִמִּיּוֹ שׁוֹם עֲבִירָה חֲמוּרָה. - זֶהוּ בִּיחָס
לְמַצּוֹת-לֹא-תַעֲשֶׂה; וְגַם קִיּוֹם כָּל הַמְצּוֹת שֶׁאִפְשָׁר לוֹ לְקִיּוֹם,
- מַצּוֹת-עֲשֶׂה, וְתְלַמּוּד תּוֹרָה כְּגֵד כָּלֵם, - אֵף שֶׁעוֹן בִּטּוּל
תּוֹרָה הוּא אֶחָד הָעוֹנוֹת שֶׁקִּשָּׁה מֵאֵד לְהִנְצֵל מִמֶּנּוּ, וְלֹא פָסִיק
פּוֹמִיָּה מְגִירָסָא. - לֹא פָסִיק מִלְּמִד תּוֹרָה. אֵךְ, מִדּוּעַ, אִם
כִּךְ, הוּא נִקְרָא "לֹא עָבְדוּ"? אֵלֹא שְׂאִינוֹ עוֹשֶׂה שׁוֹם מְלַחְמָה
עִם הַיָּצֵר לְנִצְחוֹ, עַל-יְדֵי אוֹר ה' הַמֵּאִיר עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית
שֶׁבְּמוֹחַ הַשְּׁלִיט עַל הַלֵּב כְּנֻכָּר לְעֵילִי, - שׁוֹ דְּרַכּוֹ שֶׁל
ה"בִּינוּנִי", לְלַחֵם בַּיָּצֵר-הָרַע שֶׁלּוֹ וּלְנִצְחוֹ בְּאוֹר הָאֱלֹהִי הַמֵּאִיר
עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית הַנִּמְצָאֵת בְּמוֹחַ הַשְּׁלִיט עַל הַלֵּב. וְאִילוֹ הוּא,
אֵינוֹ זָקוּק לְמַלְחָמָה עִם הַיָּצֵר-הָרַע כְּדִי לְהִיּוֹת "בִּינוּנִי". וְכֵן כִּךְ
לְמַד? מִפְּנֵי שְׂאִין יָצְרוֹ עוֹמֵד לִנְגְדוֹ כָּלֵל לְבַטְלוֹ מִתּוֹרָתוֹ
וְעֲבֹדָתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לְלַחֵם עִמּוֹ - עִם הַיָּצֵר-הָרַע, כָּלֵל, כְּגֹן
שֶׁהוּא מִתְמִיד בְּלִמּוּדוֹ בְּטַבְעוֹ מִתּוֹלְדָתוֹ עַל-יְדֵי הַתְּגַבֵּי
ה"מְרָה שְׁחָרָה", - כִּידוּעַ, כִּשְׁ"הַמְרָה הַלְבָנָה" שׁוֹלֵט בָּאָדָם,
אֵין הוּא נוֹטֶה מִטַּבְעוֹ לְהִיּוֹת "מִתְמִיד", וְאִילוֹ אִם ה"מְרָה
הַשְּׁחָרָה", שׁוֹלֵט בָּאָדָם - יֵשׁ בּוֹ הַנְּטִיָּה הַטַּבְעִית לְהַתְמַדָּה.
וּמִמִּילָא אֵין הוּא צָרִיךְ לְהֻזְדַּק לְמַלְחָמָה בַּיָּצֵר-הָרַע, כְּדִי

1 ללמוד בזמן האפשרי לו. וכן אין לו מלחמה מתאוות נשים
2 מפני שהוא מצונן בטבעו, - וממילא אין הוא זקוק להילחם
3 בהרהורי עבירה, הנובעים מאותה תאוה, וכן בשאר תענוגיו
4 עולם הזה - אין הוא צריך לעמול כדי להשתלט עליהם, כי

5 הוא מחסר הרגש הנאה

6 בטבעו. ולכן אין צריך

7 להתבונן כל-כך בגדלות

8 ה', - כדי, להוליד

9 מבינתו רוח דעת ויראת

10 ה' במחו, - ועלידיה,

11 להשמר שלא לעבר על

12 מצות לא-תעשה, - כך,

13 שמחמת פחדו מהקב"ה

14 ישמר מלעשות דבר

15 שנאסר עלידי הקב"ה.

16 ואילו הוא אינו צריך

17 להזדקק לכך. כן אין הוא

18 זקוק להתבונן בגדלות ה'

19 כדי לעורר ואהבת ה'

20 בלב, - וכתוצאה

21 מאהבה זו, לדבקה בו

22 בקיום המצות, ותלמוד תורה כנגד כל, - ועלידי לימוד

23 תורה שהוא כנגד כולו, אין הוא צריך להתייגע במוחו כדי

24 לעורר בלבו אהבה גלויה אל הקב"ה. אלא די לו - כדי להיות

25 שלם בתורה ומצוות, באהבה מסתרת אשר כלל בגדלות

26 וישראל, שנקראו "אוהבי שמו". - שכן, לכל יהודי אהבה

27 מסותרת בלבו להקב"ה, ואהבה מסותרת זו מספיקה לו כדי

28 ללמוד תורה ולקיים מצוות. מי שצריך להילחם ביצר-הרע כדי

29 לשמור תורה ומצוות, עליו להתבונן בגדולת השי"ת, כדי

30 לעורר בתוכו רגש הפחד מהקב"ה, להימנע מלעבור על מצוות

31 לא-תעשה; וכן לעורר בתוכו אהבה מורגשת להקב"ה - כדי

32 להתאחד עם הקב"ה. רגש-אהבה זה מביא אותו לקיים מצוות

33 וללמוד תורה, מאחר שעלידי הוא מתאחד עם הקב"ה. ואילו

34 זה שאודותו מדובר כאן, אינו צריך להילחם כלל עם היצר-

ליקוטי אמרים

תגבורת המרה שחורה וכן אין לו מלחמה מתאוות
נשים מפני שהוא מצונן בטבעו וכן בשאר תענוגיו עוה"ז
הוא מחסר הרגש הנאה בטבעו ולכן אין צריך להתבונן
כל כך בגדולת ה' להוליד מבינתו רוח דעת ויראת ה'
במוחו להשמר שלא לעבור על מצות ל"ת ואהבת ה'
בלבו לדבקה בו בקיום המצות ות"ת כנגד כולו אלא
די לו באהבה מסותרת אשר כלל כללות ישראל
שנקראו אוהבי שמו ולכן אינו נקרא עובד כלל כי
אהבה זו המסותרת אינה פעולתו ועבודתו כלל אלא היא
ירושנתו מאבותינו לכלל ישראל וכמ"ש לקמן. וכן
אף מי שאינו מתמיד בלמודו בטבעו רק שהרגיל עצמו
ללמוד בהתמדה גדולה ונעשה ההרגל לו טבע שני די
לו באהבה מסותרת זו וא"כ רוצה ללמוד יותר מרגילותו

35 הרע, בגלל הסיבות האמורות, וממילא אינו צריך להיזדקק
36 לאותו סוג של יראה ואהבה הנובעות מהתבוננות בגדולת ה'.
37 מספיקה בשבילו, יחד עם תכונותיו הטבעיות המתאימות,
38 אהבתו המסותרת, שבטבע כל אחד מישראל. ברם, אין כל זה
39 בא לו מתוך עבודה

עצמית. ולכן אינו נקרא

40 "עובד" כלל, - אינו

41 נקרא "עובד אלקים", כי

42 אהבה זו המסתרת -

43 עלידה הוא מקיים תורה

44 ומצוות, אינה פעולתו

45 ועבודתו כלל, - אינה

46 נובעת מעבודתו העצמית,

47 אלא היא - האהבה

48 המסותרת, ירשנתו

49 מאבותינו לכלל

50 ישראל, וכמ"ש שיתבאר

51 לקמן. - כיצד אהבה זו

52 היא ירושה לנו מאבותינו.

53 על-כל-פנים, מאחר שלא

54 הוא - מתוך עבודתו -

55 יצר אהבה זו, וקיומו את התורה והמצוות, אינו קשור אצלו

56 ב"עבודה" - הוא נקרא "לא עבדו". הרי, שב"בינוני" עצמו, ישנן

57 שתי מדריגות: "עובד אלקים" ו"לא עבדו". כל האמור הוא ביחס

58 למי שבטבעו הוא מתמיד בלימודו ואינו זקוק להילחם עם יצרו

59 הרע. וכן אף מי שאינו מתמיד בלמודו בטבעו, רק

60 שהרגיל עצמו ללמד בהתמדה גדולה, ונעשה ההרגל לו

61 טבע שני - כפי שזכר בפרק הקודם, ש"הרגל נעשה טבע שני"

62 - ואחרי שהרגיל עצמו בכך, הרי זה דבר טבעי אצלו לשבת

63 וללמוד בהתמדה, די לו - כעת, באהבה מסתרת זו,

64 אלא-אם-כן רוצה ללמד יותר מרגילותו. - שאז, עליו

65 לעורר אהבה מוחשית בלבו, כדי להתחזק, לפרוץ את גדי

66 הטבע, וללמוד יותר מכפי רגילותו. ברם, כדי ללמוד רק כפי

67 רגילותו, אין הוא זקוק לשום "עבודה".

יום שישי כ"ד טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כא, ובוה יובן מ"ש... עד עמ' 42, כלל:

77 פעמים בלבד, אין הוא נקרא "עובד אלקים", ובגלל הפעם
78 האחת הנוספת על המאה - הוא כבר נקרא "עובד אלקים"?
79 אלא - כפי שהוסבר,

80 שכדי ללמוד יותר

81 מרגילותו, זקוק האדם

82 ל"עבודה" ולמלחמה עם

83 היצר-הרע, יובן הדבר

84 היטב, וכפי שה"תניא"

69 ובוה יובן מה שכתוב בגמרא, ד"עובד אלהים" הינו מי

70 ששונה פרקו מאה פעמים ואחד, ו"לא עבדו" - הינו מי

71 ששונה פרקו מאה

72 פעמים לבד. -

73 שלבאורה: מדוע יש בפעם

74 המאה ואחת להכריע כל

75 כך, כנגד המאה פעמים -

76 שאם הוא לומד מאה

ליקוטי אמרים

14 ובוה יובן מ"ש בגמרא דעובד אלהים היינו מי ששונה
15 פרקו מאה פעמים ואחד ולא עבדו היינו מי ששונה
16 פרקו מאה פעמים לבד והיינו משום שבימיהם היה

אי אפשר שיהיה לו קיום תמידי, לולא האהבה המסותרת (שכן, 47
בלי האהבה המסותרת לכל הפחות, לא היתה עומדת לו 48
התמדתו הטבעית, משום שאחרי ככלות הכל, הוא אוהב יותר 49
את גופו ואת נוחיותו). ברם, מאחר שאין אהבה זו באה לו מתוך 50

יגיעה אין אהבה זו מצד

עצמה נקראת עבודתו

כלל: – וממילא הוא

נקרא "לא עבדו". כדי

שיקרא "עובד אלקים",

עליו לעבוד ולהילחם עם

יצרו הרע, או על-ידי

אהבה הנגרמת כתוצאה

מהתבוננות, או, על-כלי

פנים, על-ידי הבאת

האהבה המסותרת שלו

לידי גילוי.

בהקשר למה שלמדנו

ש"בינוני" נקרא "עובד

אלקים", מפני שעליו

להתייגע קשות ולהילחם

בנפשו הבהמית – מן

הראוי להוסיף את הנאמר

במאמרו של הרבי

מוהר"צ נשמת-עדן מליובאוויטש, שהמלה "עבודה" היא

מלשון "עורות עבדים". כדי ליצור מעור עבה של בהמה, קלף

לכתוב עליו ספר תורה – יש צורך בעיבוד רב וממושך. כך גם

בעבודתו של יהודי, דרושה הרבה יגיעה, כדי להזדכך.

מספרים על הרבי מהר"ש, שפעם אחת נכנס אליו חסיד אחד,

ובקש את ברכתו ל"עבודה". בבקשתו התבטא: רבי, מה היא

"עבודה" – אין אני יודע, אלא מהעובדה שאין אני רוצה בה

– אני מבין שזהו דבר טוב... תורת החסידות נתנה משקל רב

לכך, שעניני תורה ויראת שמים יבואו כתוצאה מ"עבודה",

מיגיעה רבה עם עצמו. אך, יחד עם כך, מלמדת אותנו

חסידות, ש"עבודה" אין הכוונה להקים רעש והמולה. הרבי

מוהר"ש"ב נשמת-עדן מליובאוויטש שמע פעם בשם רבנו הזקן:

– ה"עולם" חושב ש"עבודה" צריכה להיות ברעש ובהמולה,

הדבר פשוט לגמרי: צריך להיות: "עלה בכבש" – כשמתעלים

במקצת ("כבש" היא כעין מדריגה על-ידיה עולים למעלה),

"ופנה לסובב" – והאדם מתבונן בנעשה סביבו, "ובא לו לקרן

דרומית" – נהיה לו חם יותר (צד דרום רומז על חמימות,

בארצות הדרומיות חם יותר), "מזרחית" – נהיה אור יותר

(מלשון זריחת השמש), "מזרחית צפונית" – על-ידיה מאירים

גם את היצירה הנקרא "צפוני", עד שהוא מגיע ל, "צפונית

מערבית" – עושים מהיצירה הרע – טוב וקדושה, מהפכים אותו

"ממיריו למתקא", ממר למתוק, שזהו משמעות המלה

"מערבית" – מלשון עריבות ומתיקות.

92

ממשיר: וְהִינוּ, מְשֻׁם שְׂבִימָהּ – בימי חכמי התלמוד 1
והגמרא, הִיָּה הַרְגִּילוֹת לְשָׁנוֹת כָּל פֶּרֶק מֵאַה פְּעָמִים, – 2
ולכן, לא נזקקו לשם כך ל"עבודה", בין שהיה זה דבר שבהרגל. 3
ואילו, כדי ללמוד פעם אחת נוספת, על המאה הקודמות, שזהו 4

יותר מרגילותם, היו

צריכים ל"עבודה" –

7 ובגלל פעם יחידה זו, הוא

8 נקרא "עובד אלקים".

9 בְּדִאֲתָא הָתָם בְּנִמְרָא –

10 כמו שאנו מוצאים שם

11 בגמרא: מְשַׁל מְשֻׁק שֶׁל

12 חֲמִירִים שְׁנִשְׁכָּרִים לְעֶשֶׂר

13 פְּרָסִי בְּזוּזָא – המשכירים

14 את עצמם בשכר של זוז

15 אחד עבור מרחק של עשר

16 פרסאות, וְלֵאחַד עֶשֶׂר

17 פְּרָסִי בְּתֵרִי זִוְזִי, – בשני

18 זוזים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא –

19 שהפרסא הנוספת, יותר

20 מְרִגִּילוֹתָם, – לכן הם

21 לוקחים עבור הפרסא

22 האחת הנוספת – זוז נוסף.

23 אותו דבר גם במי שלומד

24 מאה פעמים ואחת – שכן, זהו יותר מכפי רגילותו, וְלִכְּן זֹאת

25 הַפְּעָם הַמֵּאָה וְאַחַת, – פעם אחת ויחידה זו, הִתִּתָּה עַל

26 הַרְגִּילוֹת שֶׁהִרְגַּל מְנַעֲרֵיו - שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל, וְעוֹלָה עַל

27 גִּבְיָהֶן – במעלתה, בִּיתֵר שֶׁאֵת וִיתֵר עֵז, לְהִיּוֹת נִקְרָא "עוֹבֵד

28 אֱלֹהִים"; – וכל כך למה? מִפְּנֵי שְׂכָרִי לְשָׁנוֹת טֹבַע הַרְגִּילוֹת,

29 צִדִּיק לְעוֹרֵר אֶת הָאֱהָבָה לָהּ, עַל־יְדֵי שְׂמִתְבּוֹנֵן בְּגִדְלַת ה'

30 בְּמֹחוֹ, – והתבוננות זו מביאה אותו לְשִׁלּוֹת עַל הַטֹּבַע שֶׁבְּחָלָל

31 הַשְּׂמָאֲלִי – שבלב, מקומה של הנפש הבהמית והיצירה הרע,

32 הַמֵּלֵא דָם הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית שְׂמִתְקַלְפָּה, שְׂמִמְנָה הַטֹּבַע

33 – ובכוח אהבה זו, יש בידו להתגבר על הטבע. הרי,

34 שהתגברותו על הטבע נגרמת כתוצאה מאהבה הבאה

35 מההתבוננות בגדולת הקב"ה. וְזוֹ – ההתגברות על הנפש

36 הבהמית הנגרמת כתוצאה מאהבה הבאה על-ידי ההתבוננות,

37 היא עֲבֹדָה תְּמָה – עבודה מלאה ושלמה, לְבִינוּנִי, או –

38 דרך נוספת בעבודתו של ה"בינוני": לְעוֹרֵר אֶת הָאֱהָבָה

39 הַמְּסֻתֶּרֶת שֶׁבְּלִבּוֹ, – שלא תישאר מוסתרת בלב, אלא

40 לעוררה ולגלותה, לְמִשַּׁל עַל־יְדֵיהָ עַל הַטֹּבַע שֶׁבְּחָלָל

41 הַשְּׂמָאֲלִי, – שבלב, שֶׁזוֹ נִקְרָא נִסְיָן עֲבֹדָה, לְהִלָּחֵם עִם

42 הַטֹּבַע וְהַיֵּצֵר, עַל־יְדֵי שְׂמַעוֹרֵר הָאֱהָבָה הַמְּסֻתֶּרֶת בְּלִבּוֹ. –

43 אין זו עדיין עבודה תמה, ברם, יש כבר בכך משום "עבודה".

44 מֵהַשְּׂאִינֵי כֵּן כְּשֶׁאֵין לוֹ מִלְחָמָה כָּלָל – גם לא מלחמה

45 ועבודה לעורר את האהבה המסותרת, כי הוא לומד רק עד

46 כמה שהתמדתו הטבעית מכתיבה לו; ולמרות שגם לימוד כזה,

יום שבת קודש כ"ה טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 42, פרק מז וזה... עד עמ' כב, במבועו].

ליקוטי אמרים

פרק מז וזה כלל גדול בעבודת ה' לבינונים העיקר
הוא למשול ולשלוט על הטבע שבחלל השמאלי ע"י אור ה' המאיר לנפש האלהית שבמוחו לשלוט על הלב כשמתבונן במוחו בגדולת א"ס ב"ה להוליד מבינתו רוח דעת ויראת ה' במוחו להיות סור מרע דאורייתא ודרבנן ואפילו איסור קל של דבריהם ח"ו ואהבת ה' בלבו בחלל הימני בחשיקה וחפיצה לדבקה בו בקיום המצות דאורייתא ודרבנן ות"ת שכנגד כולן. ויתר על כן צריך לידע כלל גדול בעבודה לבינונים שגם אם אין יד שכלו ורוח בינתו משגת להוליד אהבת ה' בהתגלו' לכו שיהיה לכו בוער כרשפי אש וחפץ בחפיצה וחשיקה ותשוקה מורגשת בלב לדבקה בו רק האהבה מסותרת במוחו ותעלומות לבו* דהיינו שהלב מבין ברוח חכמה וכי' שבמוחו גדולת א"ס ב"ה דכולא קמיה כלא חשיב ממש אשר על כן יאתה לו יתב' ועל-ידיך, וְלִשְׁלֹט עַל הַלֵּב, – כדי שה"בינוני" יוכל לשלוט בתאוות הנפש הבהמית, הוא זקוק בבחינות מסוימות, להשתמש, נוסף לענין "מוח שלט על הלב", גם באור האלקי שהנפש האלקית מאירה – וגם עזרה זו מבחינת אור הוי', יכולה להיות, על-ידי התעמקותו בגדולת הקב"ה, כְּשֶׁמִתְבּוֹנֵן בְּמֹחוֹ בְּגִדְלַת אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, לְהוֹלִיד מִבִּינָתוֹ – מהבנתו בגדולת הקב"ה, רוּחַ דַּעַת וִירָאָה ה' בְּמֹחוֹ, – יראה זו משפיעה עליו, לְהִיּוֹת "סור מִרַע" – מאיסורי דְּאוּרִיתָא וּדְרַבְנָן, וְאִפְלוּ אִסּוּר קָל שֶׁל דְּבָרֵיהֶם חֲסִידֵי-שְׁלֹם, – מכל סוגי האיסורים האמורים, מצילה אותו, אותה יראת ה' שהוא מעורר במוחו; וגם יעורר על-ידי התבוננותו בגדולת הקב"ה: וְאִהְיֶה ה' בְּלִבּוֹ כְּחֹלֶל הַיָּמִין – מקומה של האהבה של הנפש האלקית, כְּחֹשֶׁק וְחִפְצָה לְדַבְּקָה בּוֹ בְּקִיּוֹם – על-ידי קיום, הַמִּצְוֹת דְּאוּרִיתָא וּדְרַבְנָן, וְחֵלְמוֹד תוֹרָה שְׂכָנָה בְּלֵן, – שכנגד כל המצוות, שהרי על-ידי קיום המצוות ולימוד תורה, מתדבק יהודי עם הקב"ה, כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, לכן מניעה אותו האהבה לקיים מצוות וללמוד תורה. כשאדם יוצר בלבו אהבה רגשית להקב"ה (והיא מביאה אותו לקיום מצוות), ויראה גלויה מהקב"ה במוחו (המונעת אותו מלעבור עבירות) – הרי יש לו, כפי שהוסבר בפרק הרביעי, אותן אהבה ויראה, המביאות אותו לקיום אמיתי, ולזהירות בתרי"ג המצוות, והן השורש וה"פנימיות" של

הנהגה

(והסיבה לזה היא מפני היות המוחין שלו וגו'ג שלו מבחי' עיבור והעלם תוך התבונה ולא מבחי' לידה והתגלות כידוע ל"ח):

קיום מצוות-העשה ושל שמירת מצוות הלא-תעשה. ברם, יתכן הדבר, שאדם מתעמק ומתבונן בגדלות הוי' ואף-על-פי-כן אין הוא יכול ליצור בתוכו אהבה ויראה גלויות ורגשיות להקב"ה. הן נשארות מוסתרות במוחו ובלבו – על כך אומר רבנו הזקן להלן, שגם במקרה זה, מתלבשות האהבה והיראה – רבנו הזקן קורא לזה "תבונה" – במעשה המצוות, כאילו קיים אותן על-ידי אהבה ויראה גלויות ורגשיות. ויתר על כן, צריך לידע כלל גדול כְּעֹבֵדָה לְבִינוּנִים, שְׁגֵם אִם אֵין יד – אין כוח, שְׂכָלוֹ וְרוּחַ בִּינָתוֹ מִשְׁנָה – עד לידי כך, שיוכל להוליד אהבת ה' בהתגלות לבו, שְׂיִהֶה לְבוֹ בּוֹעֵר כְּרַשְׁפֵּי אֵשׁ וְחִפְץ בְּחִפְצָה וְחִשְׁקָה וְתִשְׁקוּה מִרְגֵּשֶׁת בְּלֵב – שהלב ירגיש את האהבה והתשוקה, לְדַבְּקָה בּוֹ, – בהקב"ה. כך אכן צריך להיות, שהלב ירגיש באהבה להקב"ה. ואילו אצלו – אין הדבר כך, אלא: רַק הָאֲהָבָה – הנוצרת מהתבוננותו, מִסְתַּתֶּרֶת בְּמֹחוֹ וְתַעֲלֹמוֹת לְבוֹ, – הסיבה לכך, שאין האהבה באה אצלו בהתגלות בלב, אינה מפני שחסר משהו בהתבוננותו, אלא, כפי שרבנו הזקן אומר בהגהה, הסיבה לכך תלויה בשורש נשמתו: *) (וְחִסְקָה לֹוֹ הִיא, מִפְּנֵי הִיּוֹת הַמֹּחִין שֶׁלּוֹ וְנַפְשֵׁי-רַחֲנֵי-נִשְׁמָה שֶׁלּוֹ מִבְּחִינַת עֲבוּר וְהַעֲלָם תוֹךְ הַתְּבוּנָה, וְלֹא מִבְּחִינַת לִידָה וְהַתְּגַלּוּת, כִּידוּעַ לִיּוֹדֵעֵי-חַן): – ליודעי תורת הקבלה. בסדר התהוותן של ה"מדות" מה"שכל" באדם – למשל: על-ידי הבנתו גדולת הקב"ה, "נולדת" בתוכו מדת האהבה להקב"ה – יש שהמדות כבר "נולדות" ומתגלות בלב, ויש שהמדות נמצאות עדיין ב"שכל". כלומר, לעת עתה קיימת בשכל בלבד נטיה לדבר המובן – במגמה של אהבה או של יראה. כך גם למעלה, בספירות, ישנן מדות שהן כבר בהתגלות, וישנן מדות שהן עדיין מוסתרות ב"בינה", ומאחר שהנשמות באות מהמדות שלמעלה – ישנן נשמות שהן ממדת החסד, ונשמות שהן ממדת הגבורה, ישנם גם בזה שני אופנים: נשמות ששורשן במדות כפי שכבר התגלו – ולכן יכולים בעלי נשמות אלו, ליצור בלבם אהבה גלויה להקב"ה; ונשמות ששורשן במדות כפי שהן עדיין בהעלם ב"בינה" – בעלי נשמות אלו אינם יכולים ליצור בלבם אהבה גלויה להקב"ה, אלא היא נשארת בהעלם – כמו שהדבר

1 **פרק מז.** בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, ששני אופנים ישנם, בשינוי
2 הרגלי-הטבע של הנפש הבהמית, על-ידי עבודה: – התעוררות והתגלות
3 האהבה להקב"ה על-ידי ההתבוננות בגדולת הקב"ה – וזו נקראת
4 "עבודה תמה", עבודה שלימה; – התעוררות האהבה המסותרת שבלב
5 כל אחד מישראל להקב"ה –
6 אהבה זו אין האדם יוצר
7 בעבודתו, אלא היא ירושה
8 לנו מאבותינו, ועבודתו של
9 האדם בכך מתבטאת
10 בהתעוררות האהבה בלבד.
11 בתחילת הפרק הבא, אותו
12 אנו עומדים ללמוד, יסביר
13 רבנו הזקן: בעבודתם של
14 ה"בינונים" ישנו "כלל גדול",
15 והוא – לשלוט ולמשול על
16 הטבע של הנפש הבהמית.
17 וְזֶה כָּלֵל גָּדוֹל כְּעֹבֵדָה
18 ה' לְבִינוּנִים: הַעֲקָר הוּא
19 לְמַשֵּׁל וְלִשְׁלֹט עַל הַטָּבַע
20 שֶׁבְּחֹלֶל הַשְּׁמָאֲלִי, –
21 שבלב, היינו הטבע של
22 הנפש הבהמית שמקומה
23 בחלל השמאלי שבלב,
24 על-ידי אור ה' הַמֵּאִיר
25 לְנִפְשׁ הָאֱלֹהִית שְׂבֻמָּה,
26 ועל-ידיך, וְלִשְׁלֹט עַל
27 הַלֵּב, – כדי שה"בינוני" יוכל לשלוט בתאוות הנפש הבהמית,
28 הוא זקוק בבחינות מסוימות, להשתמש, נוסף לענין "מוח שלט
29 על הלב", גם באור האלקי שהנפש האלקית מאירה – וגם עזרה
30 זו מבחינת אור הוי', יכולה להיות, על-ידי התעמקותו בגדולת
31 הקב"ה, כְּשֶׁמִתְבּוֹנֵן בְּמֹחוֹ בְּגִדְלַת אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, לְהוֹלִיד מִבִּינָתוֹ – מהבנתו בגדולת הקב"ה, רוּחַ דַּעַת וִירָאָה
32 ה' בְּמֹחוֹ, – יראה זו משפיעה עליו, לְהִיּוֹת "סור מִרַע" –
33 מאיסורי דְּאוּרִיתָא וּדְרַבְנָן, וְאִפְלוּ אִסּוּר קָל שֶׁל דְּבָרֵיהֶם
34 חֲסִידֵי-שְׁלֹם, – מכל סוגי האיסורים האמורים, מצילה אותו,
35 אותה יראת ה' שהוא מעורר במוחו; וגם יעורר על-ידי
36 התבוננותו בגדולת הקב"ה: וְאִהְיֶה ה' בְּלִבּוֹ כְּחֹלֶל הַיָּמִין –
37 מקומה של האהבה של הנפש האלקית, כְּחֹשֶׁק וְחִפְצָה לְדַבְּקָה בּוֹ בְּקִיּוֹם – על-ידי קיום, הַמִּצְוֹת דְּאוּרִיתָא וּדְרַבְנָן, וְחֵלְמוֹד תוֹרָה שְׂכָנָה בְּלֵן, – שכנגד כל המצוות, שהרי
40 על-ידי קיום המצוות ולימוד תורה, מתדבק יהודי עם הקב"ה,
41 כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, לכן מניעה אותו האהבה לקיים
42 מצוות וללמוד תורה. כשאדם יוצר בלבו אהבה רגשית להקב"ה
43 (והיא מביאה אותו לקיום מצוות), ויראה גלויה מהקב"ה במוחו
44 (המונעת אותו מלעבור עבירות) – הרי יש לו, כפי שהוסבר
45 בפרק הרביעי, אותן אהבה ויראה, המביאות אותו לקיום
46 אמיתי, ולזהירות בתרי"ג המצוות, והן השורש וה"פנימיות" של

ולרוחו, לְחַפְקוֹ - את הקב"ה, כָּל לֵב וְנַפְשׁ וּמָאד, - 47
 בשלשת הבחינות של "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך". 48
 דְּהִינּוּ קִיּוֹם הַתְּרִי"ג מִצּוֹת כְּמַעֲשֵׂה וּבְדַבּוֹר וּבְמַחֲשָׁבָה, 49
 שֶׁהֵיא - "ובמחשבה", הַשְׁנָת וְיָדִיעַת הַתּוֹרָה - את ההבנה 50
 בתורה מקבלים בלבוש 51
 המחשבה, כְּנֻזָּךְ לְעִיל. 52
 - בפרקים הקודמים, 53
 שעלידי לימוד תורה 54
 וקיום מצוות "לוקחים" 55
 כביכול, את הקב"ה עצמו. 56
 הרי, שמהתבוננות 57
 בגדולת הקב"ה, 58
 המשפיעה על הנפש 59
 לרצות להתדבק בהקב"ה 60
 - ושאי אפשר להגיע לכך 61
 אלא עלידי קיום מצוות 62
 ולימוד תורה - נוצרת 63
 אצלו ההחלטה להתדבק 64
 בהקב"ה עלידי קיום 65
 התורה והמצוות. הֵנָּה, 66
 כְּשֶׁמַּעֲמִיק בְּעֵינָיו זֶה 67
 בְּתַעֲלוּמוֹת תְּבוּנוֹת לְבוֹ 68
 וּמַחֲו, דְּהִינּוּ וְלֵבָא שְׁוִי, - 69
 ההחלטה הנוצרת בלבו, 70
 באה לידי ביטוי, במלוא 71
 העוצמה, בדיבור, שְׁמִקְיָם 72
 בִּן בְּפִי בְּפִי אֲשֶׁר נִגְמַר 73
 - הוחלט, בְּתַבּוּנָת לְבוֹ 74
 וּמַחֲו, דְּהִינּוּ לְחִיּוֹת 75
 בְּתוֹרַת ה' חֲפָצוֹ וְהֵנָּה 76
 בְּהַ יוֹמָם וְלַיְלָה בְּפִי, 77
 וְכֵן הִידִים וְשָׂאָר אֲכָרִים 78
 מְקִימִים הַמִּצְוֹת בְּפִי מֶה שֶׁנִּגְמַר בְּתַבּוּנָת לְבוֹ וּמַחֲו - הֵנָּה, 79
 כשהוא מבצע החלטה זו, הַרְי תְּבוּנָה זו - כלומר, האהבה 80
 והיראה השכליות, שאי אפשר לקרוא בשם אהבה ויראה - 81
 כי אם "תבונה", מִתְלַבֶּשֶׁת כְּמַעֲשֵׂה דְּבּוֹר וּמַחֲשָׁבָה הַתּוֹרָה 82
 וּמַצּוֹתֶיהָ, לְחִיּוֹת לָהֶם בְּחִינַת מַחֲו וְחִיּוֹת - שֶׁה"תבונה" 83
 תשמש להם כמחין וחיות, וְנִרְפִּין לְפָרְחָא לְעִילָא, - כנפיים 84
 לתורה ולמצוות, לפרוח בהן למעלה, שהרי כך נאמר ב"זוהר", 85
 ש"אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא" - תורה בלי 86
 יראה ואהבה, אינה עולה למעלה; הרי שהאהבה והיראה הן 87
 כמו "כנפיים" לתורה ולמצוות, אף שאין ה"תבונה" מייצגת 88
 אהבה ויראה לבביות אמיתיות, בְּאֵלֵי עֵסֶק בָּהֶם - בתורה 89
 ובמצוות, בְּדַחֲלוֹ וּרְחִימוֹ - ביראה ואהבה, מְמַשׁ אֲשֶׁר 90
 בְּהַתְּגַלּוּת לְבוֹ [בְּחַפְצָה וְחִשְׁיָה וְתַשׁוּקָה מְרֻנֶּשֶׁת בְּלָבוֹ 91
 וְנַפְשׁוֹ הַצִּמְמָא לָהּ, מְפַנִּי רִשְׁפֵי אֵשׁ אֲהַבְתּוֹ שְׁבִלָבוֹ, 92

ליקוטי אמרים

הנהגה

(והסוכה לזה היא מפני היות
 המוחין שלו ונר"ב שלו מבחי' עיבור
 והעולם תוך התבונה ולא מבחי' לידה
 והתגלות כידוע ל"ח):

1 בשורש נשמתם. על-כל-פנים הרי מובן, שישנם כאלה
 2 שאהבתם היא בהעלם במוחם ומוסתרת בלבם, דְּהִינּוּ שֶׁחֵלֵב
 3 מִבֵּין בְּרוּחַ חֶקְמָה וּבִינָה שְׁבִמָחו - צריך אמנם להיות, שהלב
 4 יריגש ויחדר בהתפעלות של אהבה; אלא שאצלו המצב הוא
 5 ש"הלב מבין", שגם בלבו
 6 נקלטת ההבנה בלבד
 7 בְּגִדְלַת אֵין-סוֹף בְּרוּךְ 1
 8 הוּא, דְּכָלָא קָמִיה בְּלָא 2
 9 חֲשִׁיב מְמַשׁ, - כלפי 3
 10 הקב"ה נחשב הכל - 4
 11 לבלום ממש. אֲשֶׁר עַל כֵּן 5
 12 יֵאָתֶה לוֹ יִתְבַּרְךְ 6
 13 שֶׁתְּכַלָּה אֵלָיו נַפְשׁ כָּל 7
 14 חֵי לְדָבָק וְלִהְיוֹת 8
 15 בְּאִדְרוֹ; וְגַם נַפְשׁוֹ וְרוּחוֹ 9
 16 אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ בְּדִ יֵאָתֶה 10
 17 לָהֶן - ראוי להן, לְחִיּוֹת 11
 18 בְּלוֹת אֵלָיו - להקב"ה, 12
 19 בְּחִשְׁיָה וְחַפְצָה, 13
 20 לְצִאת מִנִּרְתָּקוֹ, הוּא 14
 21 הַגּוֹף, - הגוף הוא כמו 15
 22 נרתיק המחזיק בתוכו את 16
 23 הנשמה, לְדָבָקָה בּוֹ, - 17
 24 כך הוא מבין, שעל הנפש 18
 25 להיות בתשוקה להקב"ה 19
 26 עד ל"כולת הנפש", רק 20
 27 שְׁבַע-לְבָבָהּ חִיּוֹת הֵנָּה 21
 28 בְּתוֹךְ הַגּוֹף וְצִרְרוֹתָ בּוֹ 22
 29 בְּאֵלֵמֶנֶת חִיּוֹת; - שאין 23
 30 להן היתר להינשא, מפני 24
 31 שבעליהן שעזבו אותן, 25
 32 חיים עדיין. כלומר, בעצם
 33 היה מן הראוי לנשמה שתהיה בה השאיפה לרצות לצאת
 34 מהגוף כדי להתאחד עם הקב"ה, וההישארות בגוף תהיה אצלה
 35 כדבר כפוי; וְלִית מַחֲשָׁבָה דִּילָהֶן תְּפִיסָא בִּיהַ בְּלָל, -
 36 המחשבה של נפשם ורוחם (בהיותן בגוף) אינה יכולה להשיג
 37 את הקב"ה, בִּירָאם בְּאֲשֶׁר - מחשבתן, תְּפִיסָא וּמִתְלַבֶּשֶׁת
 38 בְּתוֹרָה וּבְמַצּוֹתֶיהָ, - כשיחיד לימוד תורה ומקיים מצוות, הוא
 39 "תופס" ומשיג את רצונו וחכמתו של הקב"ה, שהן דבר אחד עם
 40 הקב"ה עצמו. כְּמַשֵּׁל הַמְּחַבֵּק אֶת הַמְּלַךְ הַנּוֹכַר לְעִיל; - אף
 41 שהמלך לבוש בלבושו, אין זה ממעט בחשיבות הנעלה של
 42 חיבוק המלך; כך גם בענייננו: אף שהתורה והמצוות מלוכשות
 43 בעניינים גשמיים, אך יש בכך משום רצונו וחכמתו של הקב"ה,
 44 הרי זה כאילו "תופס" בהקב"ה עצמו כביכול. את כל האמור,
 45 הוא מבין במוחו, ומהמוח נקלטת הבנה זו בלב - וזה יוצר בו
 46 את ההחלטה: וְאִי לֹאֲתָה, - ולכן, יֵאָתֶה לָהֶן - ראוי לנפשו

1. מדריגת נשמה אינה נזכרת כאן, כי מדריגה עליונה זו, כבר צויינה לעיל - במלים: "האהבה מסותרת במוחו ותעלומות לבו". 2.
 תיקוני זהר תיקון י"ד.

22 מתעסק בענינים אחרים המביאים תענוג לגופו. האהבה
23 להקב"ה – בעניננו, "במוחו ותעלומות לבו" – משפיעה עליו,
24 להגביר את טבע ההתמדה שלו על אהבתו הטבעית הגופנית.
25 ולכן אהבה זו היא ה"חיות" של התורה והמצוות שלו. אם כי
26 בפרק הקודם דובר, שמי
27 שבטבעו הוא מתמיד
28 בלימודו, נקרא: "לא
29 עבדו", כי אין הוא זקוק
30 לשם כך ל"עבודה" כלל,
31 כיצד איפוא, אומרים
32 בפרק זה (בו מדובר
33 אודות זה שעובד כפי
34 הדרוש. ואף עוסק
35 ב"עבודה תמה") שגם מי שהוא בטבעו מתמיד בלימודו, צריך
36 ל"תבונה" לשם עבודתו? אלא, בפרק הקודם דובר במי שאינו
37 מעורר את האהבה כלל, ומה שטבע ההתמדה שלו מתגבר על
38 הטבע של אהבת גופו – הרי זה מהאהבה המסותרת בלבד,
39 שאין היא נמצאת בו בגלל עבודתו, הרי שאין כאן שום עבודה
40 כלל. ואילו בעניננו שהתגברות טבע ההתמדה שלו על אהבת
41 גופו באה כתוצאה מה"תבונה" – אהבה המתעוררת בו על-ידי
42 התבוננות – הרי הדבר נקרא "עבודה", ואפילו "עבודה תמה".

ליקוטי אמרים

מפני רשפי אש אהבתו שבלבו כנ"ל] הואיל ותבונה
זו שבמוחו ותעלומות לבו היא המביאה לעוסק בהם
ולולי שהיה מתבונן בתבונה זו לא היה עוסק בהם כלל
אלא בצרכי גופו לבד [וגם אם הוא מתמיד בלמודו
בטבעו אעפ"כ אוהב את גופו יותר בטבעו]

1 כְּנֹכַח לְעֵיל], – כל האמור היה נכון כשהאהבה והיראה היו
2 בהתגלות בלב, ולכן היו הן נעשות לחיות ול"כנפיים" להעלות
3 בהן את התורה והמצוות למעלה; ורבנו הזקן מחדש, שגם
4 בנידון-ידיו הדבר כך: תבונה זו, אף שאין היא מורגשת בלב,
5 גם היא נעשית ל"חיות"
6 ול"כנפיים" לתורה
7 ולמצוות. וכל כך למד:
8 הוֹאִיל וְתִבְנוּתָהּ זֹו
9 שֶׁבְּמוֹחוֹ וְתַעְלֻמוֹת לְבוֹ
10 הִיא הַמְּבִיאתוֹ לְעֹסֵק
11 בָּהֶם, – בתורה ובמצוות,
12 וְלִילִי שֶׁהִיא מִתְבֹּנֵן
13 בְּתִבְנוּתָהּ זֹו לֹא הִיא
14 עֹסֵק בָּהֶם כָּלֵל, אֲלָא – היה עוסק בְּצָרְכֵי גּוּפוֹ לְבַד – כפי
15 טבעו הכללי של האדם להתעסק בצרכיו הוא, וה"תבונה" היא
16 זו שמנתקת אותו מלהתעסק בצרכי גופו, ובמקומן להתעסק
17 בעניני תורה ומצוות. לכן נעשית ה"תבונה" – ה"חיות"
18 וה"כנפיים" לתורה ולמצוות. שאת קיומן הביאה "תבונה" זו.
19 [וְגַם אִם הוּא מְתַמֵּד בְּלִמּוּדוֹ בְּמִבְעָעוֹ, – ולכאורה היה
20 לומד תורה גם בלי ה"תבונה", אֲפִי-עַל-פִּי-כֵן אוֹהֵב אֶת גּוּפוֹ
21 יוֹתֵר בְּמִבְעָעוֹ]. – מאשר את לימוד התורה, וכתוצאה מכך היה

המשך ביאור למס' פסחים ליום ראשון עמ' ב

8 מתיבת 'כל' שבפסוק (ויקרא ב' יא) 'כל שאר וכל דבש לא תקטירו
9 ממנו', וכמובא בברייתא לעיל 'מקצתו' ושל שאר שהקטירו, מניין
10 ונחייב עליו, תלמוד לומר כל', ולדעת רבי אליעזר 'מקצתו'
11 הכוונה חצי זית שאור ועמו חצי זית מצה, ולמודים מ'כל' שהמצה
12 המותרת מצטרפת לשאור האסור להשלים שיעור האיסור
13 ולהתחייב על ההקטרה, ומעתה קשה, א' ה'כי – אם כן שזעירי
14 אמר דבריו כדעת רבי אליעזר,

1 יש כזית, והשמייענו הכתוב שבאיסורי נזיר היתר מצטרף לאיסור.
2 וזעירי אמר, אף בשאור כל תקטירו – באיסור הקטרת שאור על גבי
3 המזבח, היתר מצטרף לאיסור, ולכן אם הקטיר כחצי זית שאור
4 וכחצי זית מצה עמו, ואינו מעורבים אלא כל אחד ניכר, חייב
5 מלקות על הקטרה זו.
6 הגמרא מקשה על דברי זעירי: הרי כמאן – כדעת מי אמר זעירי
7 את דבריו, ודאי אמרם כדעת רבי אליעזר, דרד"ש – שדורש זאת

המשך ביאור למס' פסחים ליום שלישי עמ' א

15 בטבילה, ואם נטמאת העריבה והיה בה בצק במקום העשוי
16 לחזק, הרי הוא בטל לעריבה ואינו חוצץ בינה למים
17 כשטבילה לטהרה, ואינו עובר עליו משום חמץ בפסח. ואם
18 הבצק במקום שאין עשוי לחזק, הרי הוא חוצץ בטבילת
19 העריבה לטהרה מטומאה, ועובר עליו משום חמץ בפסח. בפה
20 דברים אמורים שבצק במקום שאין עשוי לחזק חוצץ בטבילה
21 ועובר עליו משום חמץ, דווקא בכוז, אבל בפחות מכוז,
22 אפילו אם הבצק במקום שאין עשוי לחזק, אינו חוצץ ואינו
23 עובר. ומבואר בברייתא כלשון הראשונה, שבמקום שאינו עשוי
24 לחזק, אם יש בו כזית צריך לבער ואם יש בו פחות מכזית
25 בטל, ובמקום שעשוי לחזק, אפילו אם יש בו כזית אינו צריך
26 לבער.
27 ותניא – ושנינו בברייתא אחרת בלישנא פתרא, בצק ששסדקין
28 עריבה, אם הוא במקום העשוי לחזק,

1 במקום שאין עשוי לחזק, חייב לבער.
2 מדייקת הגמרא: מכך ששמואל העמיד את הסיפא ושאם אין כזית
3 בצק במקום אחד אינו חייב לבער] רק באופן שהבצק במקום
4 העשוי לחזק, ובתחילת המשנה שנינו שאם יש בצק כזית חייב
5 לבער, מכאן – משמע שמה ששנינו ברישא דכזית חייב לבער,
6 היינו שאפילו במקום העשוי לחזק, חייב לבער.
7 נמצא שנחלקו שתי הלשונות בפחות מכזית במקום שאינו עשוי
8 לחזק, וכן בכזית במקום העשוי לחזק, שלפי הלשון הראשון פטור
9 מלבער, ולפי הלשון השני חייב לבער.
10 הגמרא מביאה ראייה מברייתות לשתי הלשונות: תניא – שנינו
11 בברייתא אחת בלישנא קמא, ותניא בברייתא אחרת בלישנא
12 פתרא.
13 תניא בלישנא קמא, בצק ששסדקין עריבה – בצק הסותם את
14 הסדקים שבעריבה, אם הוא במקום העשוי לחזק, אינו חוצץ

יום ראשון	יום ראשון	יט טבת	ה'תש"ג
-----------	-----------	--------	--------

שיעורים. חומש: שמות, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.
תניא: פרק יב. והבינוני . . . 32 כל ימיו.

ב"י חסידי חב"ד איז מקובל מדור דור, דעם אלטען רבי'ס א תקנה, אז אלע טאָג זאָל מען לערנען א פרשה חומש מיט פירש"י פון דער וואָך סדרה. אזוי האָבען זיך אויך נוהג געווען די רביים נשיאי חסידי חב"ד.

אָצט חסידי חב"ד מקבלת מדור דור תקנתו של אדמו"ר הזקן, שכל יום ילמדו פרשה חמש עם פירוש רש"י מפרשת השבוע. כך גם נהגו האדמו"רים נשיאי חסידי חב"ד.

יום שני	יום שני	כ טבת	ה'תש"ג
---------	---------	-------	--------

שיעורים. חומש: שמות, שני עם פירש"י.
תהלים: צו"קג.
תניא: אך מהות . . . 32 ותענוגיו.

דער מיטעלער רבי האָט געענטפערט איינעם אויף א יחידות: אז איינער רעדט מיט דעם אנדערען בעניני עבודה און זיי לערנען צוזאמען, איז דאָס צוויי נפש האלקית אויף איין נפש הטבעית.

אדמו"ר האַמאַצעי ענה לאַחד ב'יחידות': כאַאָר אַחד משוחח עם זולתו בעניני עבודת ה', ולומדים יחד - הרי זה שתי נפשות האלקית נגד נפש הטבעית אחת.

יום שלישי	יום שלישי	כא טבת	ה'תש"ג
-----------	-----------	--------	--------

שיעורים. חומש: שמות, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קד"קה.
תניא: רק מפני . . . יז התורה כנ"ל.

(כ"ק אדמו"ר שליט"א פגע בנושא דליים מלאים מים. ויאמר:) אז מ'באגעגענט וואסער זאָגט דער בעש"ט: אז מ'באגעגענט וואסער זאָל מען זאָגען, אז דער בעל שם זאָגט, אז דאָס איז א סימן ברכה.

(כבוד קדשת אדמו"ר שליט"א [=אדמו"ר מהור"צ נשמתו-עדן] פגש נושא דליים מלאים מים. ויאמר:) כשפוגשים מים אומר הבעל-שם-טוב: כשפוגשים מים שיאמרו שהבעל-שם אומר שזהו סימן ברכה.

יום
רביעי

יום רביעי

כב טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קורקו.
תניא: ואעפ"כ . . . 34 תפלה כו'.

הכרזת אאמו"ר באחת ההתועדות: אָט אזוי ווי הנחת תפילין בכל יום איז א מצוה דאורייתא אויף יעדען אידען, אָהן א חילוק צי א גדול בתורה, צי א איש פשוט, אזוי איז א חוב גמור אויף יעדען אידען צו טראכטען יעדען טאָג א האלבע שעה וועגען דעם חנוך פון קינדער, און טאָן אליץ, וואָס עס איז בכוחו צו טאָן און יתר מכפי כחו, זעהן פועל זיין ביי די קינדער, אַז זיי זאָלען געהן אין דעם דרך וואָס מען איז זיי מדריך.

הכרזת אָדני אָבי מורי ורבי [הרש"ב] באַחת ההתועדות: בְּדיוק כָּשֶׁם שֶׁהִנַּחַת תְּפִלִּין בְּכָל יוֹם הִיא מִצְוָה דְּאוּרֵייתָא עַל כָּל יְהוּדִי, מִבְּלִי הֶבְדֵּל אִם הוּא גָדוֹל בַּתּוֹרָה, אוֹ אִישׁ פְּשׁוּט, כָּךְ חוֹב גָּמוּר עַל כָּל יְהוּדִי לְחַשֵּׁב כָּל יוֹם חֲצִי שָׁעָה אֲדוּת חֲנוּךְ הַיְלָדִים, וְלַעֲשׂוֹת הַכֵּל, מֵה שֶׁבִּכְחוֹ לַעֲשׂוֹת, וְיִתֵּר מִכְּפִי כְחוֹ, לְדַאָּג לַפֶּעַל עַל יְלָדָיו שֶׁיִּלְכוּ בְּדֶרֶךְ שֶׁבָּה מְדַרְכִּים אוֹתָם.

יום
חמישי

יום חמישי

כג טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קח-קיב.
תניא: רק שלוח . . . עם אחיו.

"תורה אור" דבור המתחיל "מי שם פה" סעיף המתחיל "והנמשל יובן": "כי יש בחינת מעלה", צריך להיות "וכן יש מעלה".

באנחות לבד לא נושע. האנחה היא רק 'כפת המנעול' [=ידידת הפתיחה] לפתח את הלב ולפקח את העינים שלא לשבת בחבוק ידים, רק לסדר עבודה ופעל, איש איש באשר יוכל לפעל ולעשות בתעמולה לחזוק התורה הרבצת התורה ושמירת המצוות, זה בכתבו וזה בנאומו וזה בכספו.

יום
שישי

יום שישי

כד טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיג-קית.
תניא: יג. ובוה . . . החשך כנ"ל.

הסתלקות אדמו"ר הזקן בכפר פיענא במוצאי ש"ק פ' שמות תקע"ג. ומ"כ בעיר האדיץ.

אאמו"ר שאל את הצ"צ: וואָס האָט דער זיידע געוואָלט מיט דרכי החסידות, און וואָס האָט ער געוואָלט מיט חסידות. ויענהו הצ"צ: דרכי החסידות איז, אז אלע חסידים זאָלען זיין ווי איין משפחה ע"פ התורה באהבה. חסידות איז חיות. אריינטראָגען א חיות און באלייכטען אליץ, אויך דעם לא טוב, מען זאָל וויסען פון דעם אייגענעם רע ווי ער איז, אויף מתקן זיין עס.

הסתלקות אָדמו"ר הַזֶּקֶן בַּכֶּפֶר פִּיעֵנאַ בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת קֹדֶשׁ פְּרִשַׁת שְׁמוֹת תִּקְע"ג. וּמִנּוּחָתוֹ כְּבוֹד [=קבורתו] בְּעִיר הָאָדִיץ.

אָדני אָבי זְקני מורי ורבי [מהר"ש] שָׁאַל אֶת הַצִּמְח צִדְקָה: מֵה הִיְתָה מִטְּרֹתוֹ שֶׁל הַסָּבָא

ב'דרכי החסידות', ומה היתה מטרתו בחסידות? ויענהו ה"צמח צדק": 'דרכי החסידות' הן – שכל החסידים יהיו כמשפחה אחת, על פי תורה, באהבה. 'חסידות' היא חיות, להכניס חיות ולהאיר את הכל, גם את ה"לא-טוב", שיכירו את הרע האישי כמות שהוא, כדי לתקנו.

שבת קודש

שבת

כה טבת

ה'תש"ג

מברכים ראש חדש שבט, אמירת כל התהלים בהשכמה, יום התעוררות. הפטורה: הבאים ישרש.

שיעורים. חומש: שמות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: אך מאחר . . . כנגד כולן.

משיחות אאמו"ר: 'יציאת מצרים איז דער ארויסגעהן פון מצרים וגבולים, און חסידות איז אויף ארויסגעהן פון די מצרים און גבולים פון וועלט. עס איז פאראן א הפרש: יצי"מ איז א ענין פון שבירה און עזיבה, דערפאר איז מען אוועק פון מצרים. יצי"מ פון חסידות איז בירור און תקון, יציאה פון מצרים און גבולים פון וועלט אבער אין וועלט. ד. ה. זייענדיג אין וועלט באדארפען זיין אין א יציאה פון מיצר וגבול פון וועלט. אראפנעהמען דעם מיצר וגבול און דערהערען דעם אמת, אז וועלט אליין איז באמת גוט, ווייל דאס איז דאך רצונו ית', איז דאס דורך עבודה פון חסידות.

משיחות אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: יציאת מצרים היא היציאה ממצרים ומגבלות; וחסידות היא כדי לצאת מהמצרים והמגבלות של העולם.

ישנו הבדל: יציאת מצרים היא בתנועה של שבירה ועזיבה, לכן גרשו ממצרים; יציאת מצרים של חסידות היא ברור ותקון – יציאה ממצרי ומגבלות העולם, אך בתוך העולם. כלומר: עם ההמצאות בעולם, יש להיות ביציאה ממצר וגבול העולם. להסיר את המצר והגבול ולקלט את האמת, שהעולם עצמו הוא באמת טוב, מפני שזהו רצונו יתברך, הרי זה [משג] על ידי עבודת החסידות.

המשך ביאור למס' פסחים ליום שישי עמ' ב

14 מתרצת הגמרא, אימא – אמור שהסיפא ששנינו 'זוה וזה האוכלו
15 חייב כרת' אינה המשך דברי חכמים, אלא התנא של הברייתא
16 מסיים, שלרבי מאיר, זה וזה – בין אם נתערבו הסדקים זה בזה,
17 שאמר רבי יהודה שהוא סידוק, ובין אם נעשו בו סדקים מרוחקים
18 כקרני חגבים, שאמר רבי יהודה שהוא שיאור, האוכלו חייב כרת,
19 כיון שלדעתו שניהם 'סידוק' הם, אבל חכמים ו-רבי יהודה
20 שבמשנתנו סוברים, שכקרני חגבים הוא 'שיאור' והאוכלו פטור
21 כדין חמץ נוקשה.
22 הגמרא מפרשת את דעת רבי מאיר: אמר רבא, מאי טעמא דרבי
23 מאיר – מה טעמו של רבי מאיר המחייב כרת על בצק שיש בו
24 כקרני חגבים, משום שאין לו כל סדק וסדק מלמעלה, שאין לו כמה
25 סדקים מלמטה בתוך הבצק. ולכן, אף שלעין נראים רק הסדקים
26 שמלמעלה והם רק כקרני חגבים, בתוכו ישנם סדקים שמעורבים
27 זה בזה, והבצק חמץ גמור.

1 'סידוק' והאוכלו חייב כרת, שחמץ גמור הוא, ואיזהו שיאור
2 שהאוכלו פטור מכרת, כל שאין בו סדק אלא שהכסיפו ו-הלבינו
3 פניו של הבצק כפני אדם שעמרו שערותיו מתוך פחד ורתת,
4 שמחמת הפחד פניו מכסיפים.
5
6 הגמרא מביאה ברייתא בענין שיאור וסידוק: תנו רבנן בברייתא,
7 איזהו שיאור, כל שהכסיפו פניו כאדם שעמרו שערותיו, ואיזהו
8 סידוק, שנעשו סדקים כקרני חגבים, דברי רבי מאיר. וחכמים
9 אומרים, איזהו שיאור, כקרני חגבים, ואיזהו סידוק, שנתערבו סדקין
10 זה בזה, וזה וזה האוכלו חייב כרת.
11 מקשה הגמרא על השנוי בברייתא שלדברי חכמים חייב כרת על
12 שיאור: והאנן תנן במשנתנו, שיאור ישרף והאוכלו פטור ממלקות
13 ומכרת, דברי רבי יהודה, וחכמים שבברייתא הם רבי יהודה.

האם אפשר לקנות לולב בהקפה? יום ראשון י"ט טבת ה'תשפ"א

(ראה מחנה אפרים משיכה ב, ברכי יוסף סי' תרנח ס"ד).
אך לכאורה הדברים עומדים בסתירה לדברי הרמב"ם כאן שהמשאיל קרדום של הקדש לחברו, מותר לשואל לבקע בו כי משעת המשיכה כבר קנה את זכות השימוש בקרדום ויצא לחולין. והרי קניינו של השואל על ידי משיכה הוא רק מדרבנן (הל' שכירות פ"ב ה"ח), ואם כן קנין מדרבנן מועיל לדין תורה - להוציא חפץ של הקדש לחולין!

ומבאר ה'דבר אברהם' (ח"א, סי' א סקט"ז):
יש להבדיל בין תקנת חכמים לגבי האדס הקונה או המקנה, לתקנה בנוגע לאופן הקנין: בהלכות לולב מדובר על קטן שמדין תורה איננו בר הקנאה, וגם לאחר שתיקנו חכמים שיוכל להקנות, אין לכך השלכה על דין התורה, אך כאן מדובר על פעולת קנין (משיכה) שתקנו חכמים והיא מועילה גם לדין תורה שהרי אפילו קנין שהתחדש מחמת מנהג הסוחרים תקף מהתורה.

ולפי זה ניתן לקנות לולב במשיכה ולצאת בו ידי חובה מהתורה ולשלם לאחר החג.

הלכות מעילה פרק ו, הלכה ד: וכן המשאיל קרדום של הקדש - הוא מעל לפי טובת הנהגה שבו, וחברו מותר לבקע בו לבתחילה.

בהלכות לולב (פ"ח ה"י) כתב הרמב"ם: "ואין נותנין אותו (את הלולב) לקטן שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה, ונמצא שאם החזירו לו אינו חוזר".

כלומר, לאחר שהגדול יתן את הלולב לקטן, לא יוכל לזכות בו בחזרה כדי לצאת בו בעצמו (שהרי אין אדם יוצא ידי חובה מדאורייתא אלא בלולב השייך לו), משום שהקטן "אינו מקנה לאחרים מן התורה".

ומשמע מדבריו כי אף שהקטן יכול להקנות מדרבנן, הגדול לא יוכל לצאת בו ידי חובה מהתורה כשיקבלו בחזרה מהקטן, משום שקנין מדרבנן אינו מועיל לדין תורה.

ויש שלמדו מכך שהקונה ארבעת המינים על מנת לשלם עליהם לאחר החג, לא יוכל לצאת בהם ידי חובה, שהרי מדין תורה מטלטלין נקנים בכסף וחכמים תיקנו שיהיו נקנים במשיכה, ונמצא שהמושך את ארבעת המינים ועדיין לא שילם, קנה רק מדרבנן ולא ייצא ידי חובת המצוה מהתורה

קרבן התמיד קודם לפסח יום שני כ' טבת ה'תשפ"א

ושואלים התוספות: הרי "תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם" ואס"כ אין עולה מדברי הגמרא שלולא הכתובים (בערב, רבין הערבים) פסח היה קודם לתמיד?
ומשיבים: אכן התמיד תדיר, אבל ללא הלימוד המיוחד מהכפל של 'בערב' רבין הערבים' היה מקום לומר שהפסח קודם לתמיד משום 'עליה השלם'.
כלומר:

מהפסוק "וערך עליה [על התמיד] העולה, והקטיר עליה חלבי השלמים" (ויקרא י, ה) למדים (יומא לז, א) - "עליה השלם כל הקרבנות כולם", היינו שהתמיד הוא הקרבן החותם את עבודת הקרבנות ביום ואין אחריו עוד קרבן ולכן היה מסתבר לומר שגם קרבן פסח יוקדם לפני התמיד, כדי שהתמיד יחתום את עבודת קרבנות היום במקדש. וכדי לשלול סברא זו בא הלימוד מ'בערב' רבין הערבים' שהקרבנות התמיד קודמת להקרבנות הפסח (תוס' שם ד"ה יאוחר).

הלכות קרבן פסח פרק א, הלכה ד: שחיטת הפסח - אחר הצות; ואם שחטו קדם הצות, פסול. ואין שוחטין אותו אלא מאחרי תמיד של בין הערבים.

בטעם הדבר אמרו בגמרא: "יאוחר דבר שנאמר בו 'בערב' רבין הערבים' לדבר שלא נאמר בו 'בערב' אלא 'בין הערבים' בלבד" (פסחים נט, א). כלומר, "דין הוא שיאוחר הפסח, שנאמר בו בערב ובין הערבים 'תזבח את הפסח בערב' ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים' לתמיד שלא נאמר בו אלא 'את הכבש השני תעשה בין הערבים'" (רש"י).

משמע מכך שקדימת קרבן התמיד לקרבן פסח היא בגלל שיש לאחר "דבר שנאמר בו 'בערב ובין הערבים'", ולהקדים "דבר שלא נאמר בו בערב אלא בין הערבים בלבד" אך אם היה נאמר בשניהם אותו לשון (כלומר שגם בקרבן פסח היה נאמר 'בין הערבים בלבד' או שגם בקרבן התמיד היו נאמרים שני הכתובים 'ערב', 'רבין הערבים') אכן התמיד לא היה קודם לפסח.

מה התירו משום 'שלום מלכות'? יום שלישי כ"א טבת ה'תשפ"א

פסח זה שאוכל ושמה היתה דעתו על השני (פסחים פח, ב וברש"י שם).

אבל מלך שאמר לעבדו לשחוט לו את הפסח ושחט שני פסחים, אחד גדי ואחד טלה, יאכל מן הפסח ששחט ראשון כי עליו הוא מגוי ועל השני מינויו לא חל (שם).
וכתב ה'סוף משנה': אף שלהלכה אין ברירה' (ואם כן אין כאן פסח שהמלך מגוי עליו) סובר הרמב"ם ש'משום שלום מלכות'

הלכות קרבן פסח פרק ג, הלכה א: ואם היה מלך או מלכה, ואמר לעבדו לשחט עליו, ושחט גדי וטלה - יאכל מן הראשון, משום שלום מלכות.

הפסח נאכל רק למנויו, ואפשר להימנות רק על פסח אחד ולאכול ממנו. וכן לא ניתן להימנות על שני פסחים כדי לאכול איזה מהם שירצה כי אין ברירה, ובשעה שאוכל אין אומרים שמתברר למפרע שבשעת שחיטה דעתו היתה על

הקילו כי "אם נאמר למלך שלא יאכל כלל... יכעוס על החכמים שאמרו דלא יאכל כלל משום דאין ברירה".

והעיר ה'תוספות יום טוב' (פסחים פ"ח מ"ב):

איך התירו איסור של תורה משום שלום מלכות, הרי בדבר של תורה 'אין ברירה', ואין נמנים על שני פסחים כדי לאכול מאיזה מהם שירצה "אלא יצאו לבית השריפה"? אלא מכאן, זה שבדבר של תורה אומרים 'אין ברירה' הוא חומרת חכמים (כי מדין תורה יש ברירה) ומשום 'שלום מלכות' הקילו

ואמרו שיש ברירה'.

וה'תורת חסד' (ארי"ח סי' מו אות א) הוסיף בביאור הדבר:

לדעת הרמב"ם, בדבר של תורה 'אין ברירה' כי ספק דאורייתא לחומרא, וכיון שנחלקו חכמים אם יש ברירה או 'אין ברירה', מחמירים בדבר של תורה (ראה רמב"ם הל' מעשר פ"ז ה"א), ולשיטת הרמב"ם החיוב להחמיר בספק דאורייתא הוא רק מדרבנן (הל' טו"מ פ"ט ה"ב). וכיון שזו חומרא מדרבנן - במלך שאמר לעבדו לשחוט התירו משום שלום מלכות.

שחיטת הפסח על מחוסר כפורים

יום רביעי כ"ב טבת ה'תשפ"א

דברי הרמב"ם כאן ש"אין שוחטין עליהן עד שימסרו קרבנותיהן לבית דין שמא יפשעו", מתאימים לנאמר בגמרא, אך זו היתה ה'הוה-אמינא' ולאחר שהקשו על זה אומרת הגמרא שטמא שרץ אין שוחטים עליו מן התורה (כי גם עליו נאמר "איש איש כי יהיה טמא..." - שאינו עושה פסח ראשון אלא נדחה לפסח שני) ולא מחשש שמא יפשע ולא יטבול. וכיון שבטמא שרץ לא חוששים לכך, הוא הדין גם ב'מחוסר כפורים' וכיון שהוקלשה טומאתו שוחטים עליו (ואינו דומה לטמא שרץ שהוא טמא גמור ונדחה לפסח שני). ואם כן, מדוע הצריך הרמב"ם ש'מחוסרי כפורים' ימסרו קרבנותיהן לבית דין?

וה'לחם משנה' (הל' מחור"ב פ"א ה"ב) כתב:

אמנם ממשמעות הגמרא היה מקום לומר ש'מחוסר כפורים' לא נאמר בו החשש שמא יפשע, אבל בהמשך הסוגיה מבואר שאין הדבר תלוי בו אלא בכהנים המקריבים את הקרבן, וסומכים על החזקה שבית דין של כהנים מוודאים שיקריב את הקרבן, ומזה מובן שהקרבן נמסר לבית דין, וכדברי הרמב"ם.

הלכות קרבן פסח פרק ו, הלכה ד: מְחַסְרֵי כְּפֻרִים שָׁחַל יוֹם הַבָּאָת קֶרְבָּנֵיהֶם בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר - שֹׁחֲטִין עֲלֵיהֶם... וְאֵין שֹׁחֲטִין עֲלֵיהֶם, עַד שִׁמְסְרוּ קֶרְבָּנֵיהֶם לְבֵית דִּין - שְׁמָא יִפְשְׁעוּ, וְלֹא יִקְרִיבוּ אוֹתָם.

לדעת רב (פסחים ז, ב), טמא שרץ שטבל לטהרתו (טבול יום) ב"ד בניסן, שוחטים עליו את הפסח (אף שעדיין לא העריב משמו ואינו יכול לאכול קדשים) ויאכלו בלילה. אבל אם עדיין לא טבל, אף שבידו לטבול היום, אין שוחטים עליו (לעיל ה"א). ו'מחוסר כפורים' (כגון זה שצריך להביא קרבן לטהרתו) שטבל שוחטים עליו את הפסח אף שעדיין לא הביא קרבן לטהרתו. ושואלת הגמרא (שם): מה שונה טמא שרץ שאין שוחטים עליו משום שהוא מחוסר טבילה, מ'מחוסר כפורים' ששוחטים עליו אף שגם הוא מחוסר מעשה הקרבת הקרבן? ומשיבה: בטמא שרץ חוששים שמא יפשע ולא יטבול לפני הערב, ואילו ב'מחוסר כפורים' אין חוששים שלא יקריב את קרבנו כי מדובר שמסר את קרבנו לבית דין של כהנים שיוודאו שיקריב.

ומקשה הגר"ע איגר (תוספות רע"א פסחים פ"ח מ"ה):

איסור אכילת קרבן פסח לנכרי

יום חמישי כ"ג טבת ה'תשפ"א

(הל' מלכים פ"ט ה"י).

אך הצ"ח (פסחים עג, א) כתב שגם לדעת הרמב"ם האיסור הוא על הנכרי עצמו, ומה שכתב שהישראל המאכיל כזית מהפסח לנכרי עובר, כוונתו לאיסור 'לפני עוור לא תתן מכשול', שהרי הכשיל את הנכרי באיסור. ובוזה מבאר הצ"ח את טעמו של הרמב"ם שאין לוקים על לאו זה, כי אין לוקים על איסור 'לפני עוור'.

אך לפירוש זה קשה: מדוע כתב הרמב"ם שהאיסור הוא רק בכזית, והרי הנכרי עצמו מוזהר על איסורים אפילו בכלשהו, כאמור, ונמצא שהיהודי מכשיל אותו גם כשמאכילו פחות מכזית?

ויש לבאר:

יסוד האיסור לנכרי לאכול מבשר הפסח הוא שהנכרי לא יאכל מהקרבן המיועד ומיוחד לישראל, ולכן בשונה משאר איסורים שהנכרי אסור בהם אף בכלשהו, איסור זה הוא רק כאשר אוכל בשיעור שהישראל היה יכול לצאת בו ידי חובתו, היינו כזית (ראה שרי חמר ע, ח' א'תר"ו).

הלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה ז: הַמֵּאֲכִיל כְּזִית מִן הַפֶּסַח, בֵּין מִפֶּסַח רִאשׁוֹן בֵּין מִפֶּסַח שֵׁנִי, לְמַשְׁמֵר לְעִבְדָּהּ זָרָה... הָרִי זֶה עֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה; וְאֵינוּ לֹזָקָה.

ה'מנחת חינוך' (מצוה יד) דייק מלשון הרמב"ם כאן שאיסור אכילת בשר הפסח לנכרי אינו על הנכרי עצמו אלא על היהודי המאכיל אותו, אך הסמ"ג (לאין שני"ד) כתב שהאיסור הוא על הנכרי עצמו.

וכתב שיש למחלוקת זו כמה השלכות:

א. לדעת הרמב"ם שהאיסור הוא על הישראל המאכיל – אסור להאכיל מהפסח גם לנכרי שוטה וקטן, אך לדעת הסמ"ג שהאיסור הוא על הנכרי עצמו, כיון ששוטה וקטן אינם מצווים על איסורים אפשר להאכילם מבשר הפסח.

ב. הרמב"ם כתב 'המאכיל כזית מן הפסח...' ונראה כי זהו רק לשיטתו שהאיסור הוא על הישראל המאכיל, כי לגבי ישראל אין אכילה פחותה מכזית, אך אם האיסור הוא על הגוי הרי הוא אפילו בכלשהו, שהרי 'לא ניתנו שיעורים לבני נח' והאיסורים המוטלים על הנכרים אסורים אף בכל שהוא

האם קטן יקבל שכר על מצוות? יום שישי כ"ד טבת ה'תשפ"א

טעם בקיומן על ידם. ולפי זה נראה, שאם בכל זאת יקיימו מצוות, הרי הם זכאים לשכר.

וכן מצאנו שגדול שעשה עבירות בקטנותו, ראוי שיקבל עליו איזה דבר לתשובה וכפרה על כך (רמ"א אור"ח סי' שמג ס"א), ואם בקטנותו אינו שייך כלל לאיסורים, אין טעם לכפרה, כשם שגור אינו צריך לכפר על עבירות שעשה קודם שהתגייר מאחר ולא היה מחויב כלל (לקוטי שיחות שם).

ומכאן יש ללמוד גם לגבי הדעת הנדרשת כדי לחייב אדם במצוות: כתב ה'מנחת שלמה' (ח"א סי' ל"ד) שהלוקה בפיגור - "כל שהוא מבין ויש לו דעת כמו פעוטות ויודע שהקב"ה נתן לנו תורה ואנחנו מקיימים מצוותיו", הרי הוא נחשב בר דעת להתחייב במצוות, למרות שלא ייענש אם יעבור עליהן. אך לפי המבואר מלשון הרמב"ם נראה כי הא בהא תליא, ואם אינו בר חיוב לענין עונשין, הרי הוא פטור מלכתחילה. שכן כדי להתחייב במצוות לא די ביכולת הבנה אלא נדרשת יכולת שיפוט ובחירה, וכל עוד אי אפשר להטיל עליו אחריות למעשיו, הרי הוא פטור (ראה משפטי הדעת עמ' עט).

הלכות חגיגה פרק ב, הלכה ד: חרש שומע וקמן - מפני שאינם בני חיוב, הרי הם פטורין מכל מצוות האמורות בתורה.

האם שוטה או קטן המקיימים מצוות יזכו לשכר או שמאחר ואינם מצווים על כך, אין זו מצוה ואינם זכאים לשכר?

הדבר תלוי בטעם הפטור של שוטה וקטן מהמצוות. אם המצוות שייכות רק למי שיש לו את מעלת הדעת שבה מותר האדם מן הבהמה ומי שאין בו דעת אין המצוות שייכות לגביו, הרי אף אם יעשו מצוות לא יקבלו שכר. ואולם אם המצוות שייכות לכל מי שהוא מזרע ישראל אלא שמי שאין בו דעת ואין לו אחריות למעשיו, אי אפשר לצוות עליו ולחייבו, הרי אם יקיים אותן הוא ממלא את רצון השם ויקבל על כך שכר (ראה מחנה חיים ב אהע"ז לד, לקוטי שיחות ד, עמ' 1249).

וכן נראה מלשון הרמב"ם "מפני שאינם בני חיוב, הרי הן פטורים מכל מצוות האמורות בתורה", הרי שפטורים משום שאי אפשר לחייבם אם יעברו עליהן, ולא משום שאין כלל

ספק בכור שבת קודש כ"ה טבת ה'תשפ"א

אם העובר צריך לגעת בדפנות הרחם – הסיב אכן מהווה חציצה, אלא שזה גופא הספק בגמרא, האם צריך הוולד לגעת בדפנות הרחם או שמא די בהימצאותו באוויר בית הרחם כדי להתקדש קדושת בכור.

והתוספות (בכורות ט, א ד"ה אמר) הקשו:

מדוע יש להסתפק בבכור שנכרכה עליו אחותו אם חלה עליו קדושה, הרי שני העוברים, הבכור ואחותו, הם מאותו מין ומין במינו אינו חוצץ' (ראה הל' לולב שם?)

ומבאר ה'אבני נזר' (יור"ד סי' רסו) על פי דברי הרמב"ן (בכורות פ"ג):

מין במינו אינו חוצץ ונחשב כאוויר רק כאשר אין צריך נגיעה ממש, והספק בבכור שנכרכה עליו אחותו הוא שמא צריך נגיעה בדפנות הרחם, ואזי גם מין במינו חוצץ שהרי אין כאן נגיעה העובר ברחם.

הלכות בכורות פרק ד, הלכה יז: בכור שפרכו בסיב והוציאו, ולא נגע ברחם... או שנכרכה עליו אחותו, ויצא... הרי זה ספק בכור.

קדושת בכור נקבעת ביציאת העובר בלידה דרך הרחם (פטור רחם). וספק הוא בגמרא (חולין ע, א) אם לא נגע העובר ביציאתו בדפנות הרחם, כגון שהיה כרוך בסיב (ממין הצומח) או "שנכרכה עליו אחותו" (שנולדה עם הבכור תאומה ונכרכה עליו וחוצצת בינו לבין דפנות הרחם), האם נחשב הדבר שנכרך כחציצה בין העובר לרחם. ופסק הרמב"ם שהוא ספק בכור.

והקשה ה'כפות תמרים' (סוכה לו, תוס' ד"ה כי): לדעת הרמב"ם מין בשאינו מינו חוצץ (הל' לולב פ"ז הי"ב), ואם כך הסיב שאינו ממין העובר – חוצץ, ומה מקום יש לומר שאם כרכו בסיב חלה עליו קדושת בכורה? ומבאר:

יסיח דעתו מכל ענייני עצבות כמבואר בתניא קדישא ויעסוק בשמחה ובטוב לבב בהפצת היהדות בסביבתו, שזה יפעול זיכרון גם בכלי הנשמה שלו.

ממכתב י"ח טבת, תש"כ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ט כ"ה טבת ה'תשפ"א

יום ראשון י"ט טבת ה'תשפ"א

הלכות מעילה

פרק חמישי

(1) יבאר המקדיש לבדק הבית דבר הראוי למזבח או איפכא, ודין קדשי בדק הבית וקדשי מזבח אם מצטרפים למעילה.

א. אחד המקדיש לבדק הבית דבר הראוי לחזק
הבדק, כגון אבן או קורה, או המקדיש לבדק הבית
דבר הראוי למזבח, כגון כבשים ותורים, או
המקדיש למזבח דבר הראוי לבדק הבית, כגון אבן
וקורה, או המקדיש לזה ולזה דברים שאינן ראויין
לא לזה ולא לזה, כגון המקדיש תרנגולין וחמין
וציר או קרקע, אפלו הקדיש אשפה מלאה זבל או
עפר או אפר - מועלין בכלן משעה שהקדישו עד
שיפדו דברים הראויים להפדות.³

(2) אלא למוכרם ולקנות בדמיהם דברים הראויים.
(3) להוציא בעלי חיים תמימים הראויים למזבח, שאין להם
פדין.

ב. כל קדשי בדק הבית עם דברים שמועלין בהן
מקדשי מזבח - מצטרפין זה עם זה למעילה, ואם
נהנה בשוה פרוטה מכלם - מעל.

ג. אבל והאכיל את חברו או נהנה ומהנה חברו,
אכילתו והננת חברו או אכילת חברו והננתו - כלן
מצטרפין למעילה, ואם נעשה מן הכל הננה
בפרוטה - מעל.

ד. המעילה מצטרפת לזמן מרבה.⁴ כיצד? נהנה
היום מן ההקדש ונהנה לאחר כמה שנים בהעלם
אחד - הרי אלו מצטרפין לפרוטה ומעל.

(4) באיסורים אין שתי אכילות מצטרפות אלא אם אכל כזית
שלם בכדי אכילת פרס (שלוש ביצים), אבל במעילה למדו
שם (יח:): מהכתוב שמצטרפות אפילו לזמן מרובה.
(5) שלא נודעה לו הנאה ראשונה לפני שנהנה שנית, אבל
נודע לו בינתיים אין ההנאות מצטרפות.

ה. אין מעילה אלא בתלוש⁶ מן הקרקע, אבל
הנהנה בקרקע עצמה או במחבר לה - לא מעל,
אפלו פגם. כיצד? החורש שדה הקדש או הזורע
בה - פטור. נטל מאבקה⁷ ונהנה בה ופגמה⁸ - מעל.
הדש בשדה הקדש - מעל; שהאבק שלה מועיל
לשדה, והרי נהנה באבק ופגם השדה. וכן אם חרש
שדה הקדש כדי להעלות אבק לעשב שנתן בה,

ונטל העשב - מעל.⁹ הדר במערת הקדש או בצל
אילן או שוכך של הקדש, אף על פי שנהנה - לא
מעל.¹⁰ וכן המקדיש בית בנוי, הדר בו - לא מעל.¹¹
אבל המקדיש עצים ואבנים ובהן בית, הדר שם
- מעל, כמו שיתבאר.

(6) למדו בגזירה שווה מתרומה, מה תרומה בתלוש אף
מעילה בתלוש. (7) האבק שנטל נתלש מן השדה.
(8) ואם נהנה ולא פגם - לא מעל. (9) שהאבק תלוש הוא.
מובן שהמדובר בפגם, כלמעלה בדישה. (10) מפני שנהנה
מן המחומר. (11) ואף על פי שרבינו פסק (בהלכות עכו"ם
פרק ח הלכה ד) שהמשתחוה לבית בנוי לשם עבודה זרה
אסור, חומרא יתירה היא בעבודה זרה (כסף משנה).

ו. גדולי הקדש - מועלין בהן.¹² כיצד? הקדיש
שדה והוציאה עשבים, אילן ועשה פרות - מועלין
בהן. אבל המקדיש את הבור ריקן ואחר כך נתמלא
מים, הקדיש אשפה ואחר כך נתמלאת זבל, שוכך
ונתמלא יונים, הואיל ואינן גדולי הקדש - אין
מועלין בהן.¹³ וכן הזבל והפרש שבחצר הקדש¹⁴ -
לא נהנין ולא מועלין. ומה יעשו בהן?¹⁵ ימכרו
ויפלו דמיהן ללשכה.¹⁶ מעין שהוא יוצא מתוך
שדה הקדש¹⁷ - אסור להנות במים שיוצאין ממנו
בתוך השדה, ונהנה - לא מעל. יצאו המים חוץ
לשדה - מותר להנות בהן. ערבה הגדלה בשדה
הקדש - לא נהנין ולא מועלין.¹⁸ אילן של הדיוט¹⁹
הסמוך לשדה הקדש ושרשיו יוצאים בתוך
השדה²⁰: אם בינו לבין השדה של הקדש עד שש
עשרה אמה - הרי אותן השרשין שבתוך השדה
אסורין, ונהנה מהן לא מעל; היה האילן רחוק
יתר על שש עשרה - נהנה בהן מעל. אילן של
הקדש הסמוך לשדה הדיוט ושרשיו יוצאין בתוך
השדה²¹: אם היה בתוך שש עשרה אמה - מועלין
בהן; היה רחוק יתר על שש עשרה אמה - אותן
השרשין שבתוך שדה הדיוט לא נהנין ולא מועלין.

(12) כרבי יוסי במשנה שם יג. נגד דעתו של תנא קמא
והטעם, מפני שבתוספתא מעילה פרק א הלכה ט נאמר
שהתנא קמא הוא רבי מאיר, וכלל בידיו שהלכה כרבי יוסי
נגד רבי מאיר. (13) בתוספתא שם: "אמר רבי יוסי רואה
אני בכולן (פירוש, בהקדיש בור ונתמלא מים, ושוכך ריק
ונתמלא יונים וכדומה) את דברי רבי מאיר (שאינן מועלים)
חוץ מן השדה והאילן שדרכם להתמלאות. ובתוספות
מעילה שם דיבור המתחיל אבל, הסבירו את ההבדל,
שהמים והיונים באו מן ההפקר ולא זכה בהם הקדש, שאין
קניין חצר להקדש, אבל שדה ואילן המתמלאים מגוף
ההקדש הם ממון הקדש. (14) כלומר, זבל ופרש מבהמות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ט טבת - ספר עבודה - הלכות מעילה קא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 אף על פי שהוא עומד להגזז, מפני שהוא מחבר
15 לו, וכל זמן שהוא מחבר הולך ומשפית.

(32 עבדים דינם כקרקעות.

16 יא. הזרע פרות הקדש - פודה אותן בשעת זרען.³³
17 ואף על פי שלא פדה - הרי הגדולין חלין,³⁴ ואין
18 מועלין בהן, ואין משלמין מהן קרן וחמש,³⁵
19 ויחזיקין בחלה.

(33 פירוש, בשעה שהוא זורע את הפירות צריך לפדות אותם, אבל אחרי שזרעם וצמחו אי אפשר לפדותם מפני שהם חולין. (34 ואין זה דומה לפירות שגדלו באילן של הקדש, שאמרנו למעלה בהלכה ו שמועלים בהם, כי האילן קיים כמו שהיה והפירות הם תוספת על האילן, אבל פירות שזרעו בקרקע נשתנו ומה שצמח הוא דבר חדש לגמרי. ולא נתבררה דעתו של רבינו בפירות שאין זרעם כלה, אם דינם כפירות האילן או כזרעים. (35 פירוש, אם מעל בהקדש אחר אינו רשאי לשלם את הקרן והחומש מגידולים אלה. בתוספתא תרומות פרק ח הלכה א שנינו שמותר לשלם לפי חשבון כלומר, אם זרע סאה הקדש וגדלו סאתים ורוצה לשלם מזה את מעילתו, חייב הוא לתת שתי קרנות ושני חומשים, כדי שיהיו בתשלומים אלה קרן וחומש נוסף על דמי ההקדש. ורבינו סתם ואמר: "ואין משלמים" ולא בירר את דבריו.

20 יב. שמרים³⁶ של הקדש שנתן עליהם מים: ראשון
21 ושני ושלישי³⁷ - אסור להנות בו, והנהגה לא
22 מעל³⁸; רביעי - מתר. במה דברים אמורים? בקדשי
23 בדם הבית; אבל קדשי מזבח, אף מרביעי ואילף -
24 לעולם אסור³⁹.

(36 שמרי יין ונותנים עליהם מים ואחרי כמה ימים המים תוססים ומקבלים טעם יין קלוש. ומשקה זה נקרא "תמד" בלשון התלמוד. (37 אחרי שהסירו את התמד נותנים על השמרים מים שנית וגם מזיגה שנייה זו יש בה טעם של יין, ויש עושים כך בפעם שלישית ורביעית. (38 שאיסורו רק מדרבנן. (39 בקדושת הגוף החמורה אסרו לעולם.

25 יג. המקדיש תרנגולת למזבח - מועלין בה
26 ובביצתה. הקדוש חמור למזבח - מועלין בה
27 ובחלבה⁴⁰. הקדוש תורים לבדק הבית⁴¹ - מועלין
28 בהן ובביצתן, כמו שבארנו.

(40 והטעם, מפני שתרנגולת וחמורה אינן ראויות למזבח וקדשו קדושת דמים, כלומר, למכור ולקנות בדמיהן דברים הראויים למזבח וגם הביצים והחלב ראויים לכך. (41 אבל אם הקדישם למזבח אין ביצתם ראוייה לכולם ואין מועלים בה.

29 יד. פתנות כהנה שבלו⁴² - מועלין בהן כשאר
30 קדשים. והחדשים, הואיל ונתנו להנות בהן⁴³ - אין
31 מועלין בהן.

(42 ואינן ראויות ללבשן בשעת העבודה. (43 שאי אפשר

הקדש. (15 בזבל ופרש זה. (16 לשיירי לשכה (כסף משנה). השקלים שנגבו כל שנה (מחצית השקל לגולגולת) הוכנסו לאחת מלשכות המקדש וממלאים שלוש קופות גדולות ומכסף שבקופות קונים קרבנות שהם חובת ציבור, כגון שני תמידים בכל יום ומוספים בשבת ומועדים, ומה שנשאר בלשכה אחר מילוי הקופות נקרא "שיירי לשכה". (17 מלשוננו של רבינו משמע, שהמדובר במעיין הנובע בשדה הקדש עצמו, אבל רש"י מפרש שהמעיין נובע בשדה חולין והמים באו לשדה של הקדש. (18 מפני שאינה ראוייה לשום דבר. (19 במשנה שם שנינו: שרשי אילן של הדיוט הבאים בשל הקדש ושל הקדש שבאים בשל הדיוט לא נהנים ולא מועלים ובגמרא בבא בתרא כו: הסבירו, שהשרשים שאינם מרוחקים שש עשרה אמה מן האילן, דינם כאילן מפני שהוא יונק דרך אותם השרשים אבל המרוחקים יותר פסק הקשר שבינם ובין האילן ולפיכך הם שייכים לקרקע. עיין שם. ומכאן המקור להלכה זו. (20 של הקדש. (21 של הדיוט.

1 ז. קן שבראש האילן של הקדש, שבנה אותו העוף
2 מעצים²² ועשבים וביוצא בהן - כל הקן עם
3 הביצים²³ שבו עם האפרוחים הצריכין לאמן אין
4 נהנין בהן, והנהגה - לא מעל²⁴.

(22 שהביאם ממקום אחר. (23 מפני שהביצים צריכים לאילן דינן כאילן וכן גם אפרוחים הצריכים לאמן. אבל האפרוחים שאינם צריכים לה, שיוודעים לפרוח ולמצוא מזונותיהם - מותרים. (24 מפני שגם בקן עצמו אין מעילה, והרי כל האיסור ליהנות בהם הוא מפני שהם זקוקים לקן.

5 ח. המקדיש²⁵ את היער - מועלין בכלו, בין
6 באילנות בין בכל קן שבראש האילנות או שביניהן.

(25 משנה שם: "המקדיש את החורש מועלים בכולו". ומפרש רבינו שגם הקינים בכלל והטעם, מפני שבעל היער זכה בהם בקניין חצר וכשהקדיש את היער כל מה שבתוכו הקדיש.

7 ט. גזברים ששפוף²⁶ עצי הקדש²⁷ וקצצו אותן -
8 מועלין באותן העצים הקטנים שחתכו מצת
9 שקצצו²⁸; אבל אין מועלין לא בשפוף²⁹ ולא
10 בנסרת³⁰ ולא בנביה של עצים, והוא הגוף הקשה
11 העגל שבתוף העץ³¹ הדומה לנבלת, שלא יצלה
12 למלאכה.

(26 החליקו במעצר. (27 שקנאו אותם ביער של חולין. (28 אחרי שקצצום והעבירו לרשות הקדש חתכו מהם במגירה חתיכות קטנות, כדי להתאימם לבניין. (29 השבבים הדקים הנופלים כשמחליקים ומיישרים את העצים. (30 פירורי עץ שהמגירה מפילה. (31 במקום שיוצא ענף חדש (רש"י וראב"ד פירשו: עלים הנובלים ונופלים מאליהם).

13 י. המקדיש עבדו - אין מועלין בו³² ולא בשערו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. קִדְּשִׁי קִדְּשִׁים הַתְּמִימִים שֶׁתֵּלַשׁ מִצִּמְרֵן - בֵּינוֹן
שֶׁנֶּהְיָה בְּפִרוּטָה מְעַל, אִף עַל פִּי שְׁלֹא פָגַם; שֶׁהָרִי
הֵן דּוֹמִים לְכּוֹס שֶׁל זֶהָב שְׁאִינוֹ נִפְגָּם, שְׁאִין תְּלִישֶׁת
הַצִּמְר פּוֹסֶלֶת אוֹתוֹן מִלְקָרָב. אֲבָל אִם נָפַל בֵּהֶן מוֹם,
הוֹאִיל וְלִמְכִירָה עוֹמְדִים וְהִגִּידָה פּוֹגְמַת דְּמִיָּהּ* - לֹא
מְעַל עַד שִׁיָּהֵנָה וּיִפְגָּם* בְּפִרוּטָה. תֵּלַשׁ מֵהֶן אַחֵר
שְׁמָתוֹ - בֵּינוֹן שֶׁנֶּהְיָה מְעַל, שְׁאִין פָּגַם לְמַתָּה¹⁰.
וּמְעִילָה זֶה מִדְּבָרֵיהֶם, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹¹.

(7) משנה שם. (8) שאם יש יותר צמר יעלה מחירם.
(9) כרב פפא שם יט. ראה ראב"ד וחספא-משנה. (10) משמע
בין תמימה ובין בעלת מום. וכן פירש רש"י שם. וראה מה
שכתבנו למעלה בפרק ג הלכה א. (11) שם.

ג. הַמוֹעֵל בְּקִדְּשִׁי בְּדֶק הַבַּיִת, בֵּינוֹן שֶׁמְעַל בְּשִׁנְיָה -
נִתְחַלֵּל¹² הַקִּדְּשׁ¹³, וְזֶה שֶׁנֶּהְיָה אַחֲרָיו פְּטוּר¹⁴. מְעַל
בְּזֶדוֹן, הוֹאִיל וְאִינוֹ חֵיב בְּקִרְבֵּן מְעִילָה - לֹא נִתְחַלֵּל
הַקִּדְּשׁ, אֲלָא הָרִי הוּא בְּהוֹיָתוֹ¹⁵, וְאִם פָּא אַחֵר וְנִהְיָה
בּוֹ בְּשִׁנְיָה - מְעַל. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? ¹⁶ כְּשֶׁמְעַל
בְּקִדְּשׁ וְהוֹצִיאָו בְּתוֹרַת חֲלִין וְהִקְנִהוּ לְאַחֵר; אֲבָל אִם
נִהְיָה בּוֹ וּפְגָמוֹ¹⁷ וְלֹא הִקְנִהוּ לְאַחֵר - יֵשׁ בּוֹ מוֹעֵל
אַחֵר מוֹעֵל¹⁸.

(12) פקעה קדושתו. (13) מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה
במשנה קידושין נב, ובגמרא שם נד: אמרו שהלכה כר'
יהודה בהקדש, האומר: בשוגג מתחלל, במזיד אינו מתחלל.
(14) שהרי נהנה בחולין. (15) כמו שהיה לפני המעילה.
(16) שבשוגג אין מועל אחר מועל. (17) אפילו פגמו,
ומכל-שכן אם נהנה ולא פגם. (18) ראה פרק ד וה.

ד. וְאִין מוֹעֵל אַחֵר מוֹעֵל בְּמִקְדָּשִׁים אֲלָא
בְּבִהְמָה¹⁹ וּכְלִי תְּשֻׁמִּישׁ בְּלִבָּד. בִּיעֵד? בְּקַע בְּקִרְדָּם
שֶׁל הַקִּדְּשׁ וְנִהְיָה בְּפִרוּטָה וּפָגַם, וּבָא חֲבֵרוֹ וּבְקַע
בּוֹ וְנִהְיָה וּפָגַם - פֶּלַם מְעַלּוֹ. נָטַל הַקִּרְדָּם וְנִתְּנוֹ
לְחֵבֵרוֹ - הוּא מְעַל, אֲבָל חֲבֵרוֹ לֹא מְעַל. שִׁתָּה
בְּכּוֹס שֶׁל זֶהָב וְנִהְיָה בְּפִרוּטָה, וּבָא חֲבֵרוֹ וְשִׁתָּה
וְנִהְיָה, וּבָא חֲבֵרוֹ וְשִׁתָּה וְנִהְיָה - פֶּלַם מְעַלּוֹ. נָטַל
הַפּוֹס וְנִתְּנוֹ לְחֵבֵרוֹ מִתְּנָה אוֹ מְכָרוֹ - הוּא מְעַל,
וְחֵבֵרוֹ לֹא מְעַל. רִכֵּב עַל גִּבִּי הַחֲמוֹר וְנִהְיָה
בְּפִרוּטָה וּפָגַם, וּבָא חֲבֵרוֹ וְרִכֵּב עָלָיו וְנִהְיָה
וּפָגַם²⁰, וּבָא חֲבֵרוֹ וְרִכֵּב עָלָיו וְנִהְיָה וּפָגַם - פֶּלַם
מְעַלּוֹ. נָתַן הַחֲמוֹר לְחֵבֵרוֹ מִתְּנָה אוֹ מְכָרוֹ אוֹ
הִשְׁפִּירוֹ²¹ - הוּא מְעַל, וְחֵבֵרוֹ לֹא מְעַל. וְכֵן
הַמִּשְׁאֵל²² קִרְדָּם שֶׁל הַקִּדְּשׁ - הוּא מְעַל לְפִי טוֹכַת
הַנָּאָה²³ שָׁבוּ, וְחֵבֵרוֹ מִתָּר לְבִקְעָה בּוֹ לְכַתְּחִלָּה²⁴.
וְהוּא הִדִּין לְבִהְמָה²⁵.

(19) הלכה זו היא המשך להלכה הקודמת, והמודובר בבהמה
טמאה, ולמטה כותב רבינו בפירוש "החמור". כל הדינים
האמורים בפרק זה בהלכות ג, ד וה, הם לפי התוספתא
מעילה פרק ב הלכה ט, ולא ע"פ המשנה מעילה יט:

להם לכהנים לפשוט את בגדי הכהונה כהרף עין עם גמר
עבודתם ונהנים מהם ולפיכך מתנים עליהם, בשעה
שמקדישים אותם, שלא ימעלו כשיהנו בהם.

טו. קִדְּשִׁי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים⁴⁴: אִם לְבָדֵק הַבַּיִת
הַקִּדְּשִׁי - מוֹעֵלִין בֵּהֶן; וְאִם קִדְּשִׁי מִזְבֵּחַ הֵן - אִין
בֵּהֶן מְעִילָה מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֵאֲמַר בְּקִרְבָּנוֹת: דְּבַר אֵל
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל אֲסוּר לְהִנּוֹת בֵּהֶן מִדְּבָרֵי סוּפְרִים.

(44) שהגוי הקדישם לגבוה.

טז. קוֹלֵל⁴⁵ וּמְרַאֶה⁴⁶ וְרִיחַ⁴⁷ שֶׁל הַקִּדְּשׁ - לֹא נִהְיָין
וְלֹא מוֹעֵלִין. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהֲרִיחַ בְּקִטְרֶת
אַחֵר שֶׁעִלָּתָה הִתִּימְרָת⁴⁸; אֲבָל אִם הֲרִיחַ בְּקִטְרֶת
כְּשֶׁתַּעֲלָה תִּימְרָתָהּ - מְעַל⁴⁹.

(45) אם נהנה מקול כלי הנגינה שבמקדש. (46) אם נהנה
מיופי בניין המקדש או כלי השרת. (47) ריח הקטורת.
(48) עשן הקטורת, מפני שעמוד הקטורת עולה בקו ישר כעץ
התמר נקרא "תימורת", ולאחר שעלה העשן כבר נגמרה
מצוותו וכלל בידניו: אין לך דבר שנעשית מצוותו ומועלים
בו. (49) שהרי טרם נגמרה מצוות ההקטרה. ובקול ומראה
אין מועלים לעולם מפני שאין בהם ממש.

פֶּרֶק שְׁעִי

(1) יבאר הנהנה בדבר שנפגם או שאינו נפגם, קדשי קדשים
שתלש מצמרו אע"פ שלא נפגם.

א. יֵשׁ דְּבָרִים² שֶׁהָאֵדָם נִהְיָה בֵּהֶן וְלֹא יִפְגָּמוּ, כְּגוֹן
הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלִי זֶהָב טָהוֹר, וְיֵשׁ דְּבָרִים שִׁיפְגָּמוּ,
כְּגוֹן בְּגָדִים וּכְלִי כֶסֶף וְנִחְשֶׁת וּכְיֹצֵא בֵּהֶן.
וְנִהְיָה בְּשִׁוּה פְּרוּטָה מִן הַקִּדְּשׁ שְׁאִינוֹ מְחַבֵּר
בְּקִרְקָע: אִם נִהְיָה בְּדָבָר שְׁאִין בּוֹ פָּגַם, כְּגוֹן
שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלִי זֶהָב שֶׁל הַקִּדְּשׁ - מְעַל; נִהְיָה בְּדָבָר
שֶׁנִּפְגָּם, כְּגוֹן שֶׁלַּבַּשׁ בְּגָדֵי הַקִּדְּשׁ אוֹ בְּקַע בְּקִרְדָּם -
לֹא מְעַל עַד שִׁיפְגָּם³ בְּהַקִּדְּשׁ בְּשִׁוּה פְּרוּטָה בְּאוֹתוֹ
דְּבַר עֲצָמוֹ⁴ שֶׁנֶּהְיָה בּוֹ, וְיִתְפַּנֵּן לְהִנּוֹת, וְיִפְגָּם וְיִהְיָה
בְּאַחֶת⁵. נִהְיָה בְּכַחֲצֵי פְּרוּטָה וּפָגַם בְּכַחֲצֵי פְּרוּטָה,
אוֹ שֶׁנֶּהְיָה בְּשִׁוּה פְּרוּטָה וּפָגַם בְּשִׁוּה פְּרוּטָה בְּדָבָר
אַחֵר וְלֹא נִהְיָה בְּמָה שֶׁפָּגַם וְלֹא פָגַם בְּמָה שֶׁנֶּהְיָה
- הָרִי זֶה לֹא מְעַל, עַד שִׁיָּהֵנָה בְּשִׁוּה פְּרוּטָה וּיִפְגָּם
בְּאוֹתָהּ הִנֵּה בְּשִׁוּה פְּרוּטָה בְּדָבָר עֲצָמוֹ. בִּיעֵד? הָרִי
שֶׁהִתִּיר מְטָלִית מִפְּגַד הַקִּדְּשׁ וְתִפְרָה בְּבִגְדוֹ וּלְבִישָׁה
וְנִהְיָה בָּהּ בְּשִׁוּה פְּרוּטָה, וְהִפְסִיד בְּפִגְדָּה שֶׁהִתִּירָה
מִמֶּנָּה בְּשִׁוּה פְּרוּטָה, וְלֹא הִפְסִיד בְּמְטָלִית כְּלוּם -
הָרִי זֶה לֹא מְעַל, מִפְּנֵי שֶׁנֶּהְיָה בְּדָבָר אַחֵד וּפָגַם
בְּדָבָר אַחֵר. וּכְבֵר בְּאַרְנוֹ⁶, שֶׁנֶּהְיָה וּמִהְיָה חֲבֵרוֹ -
מְצִטְרָף, וְאַפְלוֹ לְזִמְן מְרַבָּה.

(2) משנה מעילה יח. בקיאים היו חז"ל בתכונות המתכות,
וידעו שהזהב קשה ואינו נפגם בשימוש קל. (3) כחכמים
שם. (4) גמרא שם יח. (5) כל התנאים הכתובים כאן
נאמרו בגמרא שם. (6) למעלה פרק ה הלכה ד.

18 לַחֲבֵירוֹ - הוּא מַעַל, וְחֵבְרוֹ לֹא מַעַל; שְׁאִין מוֹעֵל
19 אַחֵר מוֹעֵל בְּשֹׁאֵר הַקֹּדֶשׁ, כְּמוֹ שְׂבִאֲרֵנוּ³⁴. וְכָל
20 פִּיזָא בְּזָה.

(31) שנינו שם (יט:): "נטל אבן או קורה של הקדש, הרי זה לא מעל. נתנה לחבירו - הוא מעל, וחבירו לא מעל". ובגמרא שם שאלו: "מאי שנא (מהו ההבדל) הוא, ומאי שנא חבירו?" ומתוך שמואל: בגזבר המסורות לו. ומפרש רבינו, שהמדובר במועל בזדון ולא נתחללו האבן והקורה, ולפיכך שאל, למה לא מעל חבירו, הרי במועל בזדון למדנו בה"ג שכולם מעלו? ומתוך שמואל שהמדובר כשהמועל הראשון נתנה לגזבר, אבל אם נתנה לאחר מעלו שניהם. ומכאן דבריו שבהלכה זו, אבל רש"י וראב"ד פירשו אחרת (ראה כסף-משנה). (32) ומה שאמרו: "מעל", הכוונה שעבר על איסור מעילה בקדשים, אבל אינו מביא אשם ואינו מוסיף חומש (ראה למעלה פרק א הלכה ג). ומה הכריחו להעמיד דין זה במעילה בזדון? מפני שקדשי בדק הבית מתחללים אחרי מעילתו של הראשון ואין השני מועל, כמו שנתבאר כמה פעמים. (33) אבל אם התכוון לגזולה - אע"פ ששגג ולא ידע שהוא של הקדש - מעל חבירו. (34) כמה פעמים בפרק זה.

21 ח. נָטַל אֶבֶן³⁵ או קוֹרֶה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ - לֹא מַעַל, שֶׁהָרִי
22 לֹא נִתְּנָה עֲדֵין. בְּנָה אוֹתָהּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - מַעַל³⁶. נִתְּנָה
23 עַל גַּבִּי חֵלוֹן שֶׁבְּתִקְרָה וְלֹא חֲבֵרָה - לֹא מַעַל עַד
24 שֶׁיִּדּוּר תַּחְתֶּיהָ בְּשׂוּה פְּרוּטָה, שְׁאִין זֶה הִנָּה
25 הַנִּפְתָּר³⁷.

(35) משנה שם. (36) אף-על-פי שלא דר תחתיה. והטעם, מפני ששינה את הקורה וגם נהנה ממנה הנאה ניכרת. (37) הנחת הקורה בלי חיבור אינה הנאה ניכרת, שהרי אפשר לומר שלא לצרכי עצמו הניחה, גמרא שם.

26 ט. נָטַל³⁸ פְּרוּטָה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ וְנִתְּנָה לַפֶּלֶן, אִף עַל פִּי
27 שְׁלֹא רָחֵץ - מַעַל, שֶׁהָרִי נִתְּנָה בְּהִיּוֹתוֹ רוֹחֵץ בְּכָל
28 עֵת שִׁירָצָה. וְכֵן אִם נִתְּנָה לְאַחַד מִבְּעָלֵי אֲמָנוּת -
29 מַעַל, אִף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא עָשׂוּ מְלָאכְתּוֹ.

(38) משנה שם.

30 י. קָנָה בֶּה חֶפְצֵן³⁹ וְלֹא מִשֶּׁךְ: אִם מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים
31 - מַעַל⁴⁰, וְאִם מִן יִשְׂרָאֵל - לֹא מַעַל⁴¹.

(39) ושילם מחירה למוכר. (40) בקנה מן הגוי, מעות קונות לדברי הכל. (41) שלא קנה את החפץ כל זמן שלא משך אותו. וסובר רבינו, שאע"פ שמן התורה מעות קונות, כיון שתיקנו חכמים שלא יקנה בלי משיכה, הרי לא יצא הכסף מרשות המוכר (ראה כסף-משנה. ופלפלו האחרונים בזה, אם תקנת חכמים מועילה לבטל דין תורה בכעין זה. וצריך עיון).

32 יא. הַמוֹצִיא מֵעוֹת הַקֹּדֶשׁ בְּצִרְכּוֹ עַל דַּעַת שֶׁהֵן
33 חֲלִין⁴², אִף עַל פִּי שְׁלֹא הוֹצִיאָן בְּדַבְרֵי חַל - מַעַל.
34 פִּיזָא? הַמְּבִיא חֲטָאתוֹ וְאֲשָׁמוֹ וּפְסָחוֹ מִן הַקֹּדֶשׁ,

העוסקת בקדושת הגוף כמו כלי שרת שבמשנה, ולפיכך שינה רבינו וכתב: "כלי תשמיש", ודעתו שהתוספתא אינה מנוגדת למשנה (ראה ראב"ד וכסף-משנה), ומפרש את התוספתא האומרת: "בקע בקורדום של הקדש, ובא חבירו ובקע בו, כולם מעלו" כגון ששגג וחשב שהקורדום הוא שלו ולא נתכוון כלל להוציא מרשות לרשות, ולכן גם השני מעל. ומשנתנו מדברת, כשידע שאינו שלא והתכוון לגזול, אבל לא ידע שהוא של הקדש (אם ידע שהוא של הקדש, הרי הוא מזיד ואפילו קדושת דמים אינו מתחלל), ולפיכך אמרו: אין מועל אחר מועל אלא בקדושת הגוף (ראה הלכה ה), אבל בקדושת דמים במתכוון לגזול אע"פ שאינו יודע שהחפץ הוא הקדש, מכיון שהתכוון להוציאה מרשות לרשות הוא מעל וחבירו לא מעל. וכן פירשו התוספות קידושין נה. ד"ה אין (ראה גירסת הב"ח שם. וגם לפי גירסתו אפשר ליישב דברי רבינו). (20) נחלש. (21) לזמן מסוים. שכירות דינה כמכר. (22) מימרא של רב אמי, בבבא מציעא צט. (23) שוויה של הנאת המשאיל בזה שעשה טובה לשואל. (24) מפני שהקורדום יצא כולו לחולין ע"י מסירתו לרשות השואל. (25) המשאיל בהמה שקדושת דמים עליה.

1 ה. בְּהֵמַת קֹדֶשִׁי מִזִּבְחִי²⁶ אֵינָה בֶּן, אֲלֹא יֵשׁ בָּהּ מוֹעֵל
2 אַחֵר מוֹעֵל עַד בְּמָה פְּעָמִים. פִּיזָא? תִּלְשׁ מִן
3 הַחֲטָאִת²⁷, וּבֹא חֲבֵרוֹ וְתִלְשׁ, וּבֹא חֲבֵרוֹ וְתִלְשׁ - פֶּלֶן
4 מַעַל²⁸. וְכֵן אִם נִתְּנָה לַחֲבֵרוֹ, וְחֵבְרוֹ לַחֲבֵרוֹ - פֶּלֶן
5 מַעַל. וְיִרְאֶה לִי²⁹, שֶׁדִּין הַמִּנְחוֹת וְהָעוֹפוֹת וְהַנֶּסֶכִּים
6 וְכָלִי שֶׁרַת בְּדִין הַבְּהֵמָה, שֶׁפֶלֶן קֹדֶשֶׁת הַגּוֹף הֵן.

(26) הכוונה לקדשי קדשים, שהרי קדשים קלים אין בהם מעילה לפני זריקת הדם (למעלה פ"ב ה"א). (27) לשון המשנה מעילה יט: ראה הערה בהלכה הקודמת. (28) תוספתא שם פרק ב הלכה א. (29) בתוספתא אמרו: ובעולה וכו' נתנו לחבירו וכו' כולם מעלו, ורבינו לומד מעולה לכל הדברים שהם קדושת הגוף, ולפיכך אמר "יראה לי".

7 ו. בְּהֵמַת קֹדֶשִׁי הַקֹּדֶשִׁים שֶׁנִּפְלָ בָּהּ מוֹם, הוֹאִיל
8 וְהִיא עוֹמֶדֶת לַפְּדִיּוֹן³⁰ - הָרִי הִיא כְּקֹדֶשִׁי בְּדֵק הַבַּיִת
9 שֶׁהִיא קֹדֶשֶׁת דָּמִים; וְאִם נִתְּנָה לַחֲבֵרוֹ, וְחֵבְרוֹ
10 לַחֲבֵרוֹ - הִרְאִשׁוֹן בְּלִבָּד מַעַל.

(30) המדובר כשהבהמה חיה, ואפשר להעמידה לפני הכהן להערכה. אבל אם מתה או אפילו שחטה, אין לה פדיון מפני שהיא טעונה העמדה והערכה. ראה למעלה פ"ג הערה א.

11 ז. אָמְרוּ חֲכָמִים³¹, שֶׁהַנּוֹטֵל אֶבֶן או קוֹרֶה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ
12 וְנִתְּנָה לַחֲבֵרוֹ - שְׁנֵיהֶם מַעַל. וְאִם נִתְּנָה לְזֶה הַגִּזְבָּר
13 שֶׁהִיתָה תַּחַת יָדוֹ - הוּא מַעַל, וְהַגִּזְבָּר לֹא מַעַל.
14 וְיִרְאֶה לִי, שְׁאִין אֵלּוֹ הַדְּבָרִים אֲמוּרִים אֲלֹא בְּמוֹעֵל
15 בְּדוֹדוֹ³², שֶׁהָרִי לֹא נִתְּחַלֵּל הַקֹּדֶשׁ. הַנּוֹטֵל פְּרוּטָה שֶׁל
16 הַקֹּדֶשׁ עַל דַּעַת שֶׁהִיא שְׁלֹו³³ - לֹא מַעַל עַד שִׁירָצָה
17 אוֹתָהּ בְּחֶפְצָיו או עַד שִׁיתָן אוֹתָהּ בְּמִתְּנָה. נִתְּנָה

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבינו, שפסק כמשנתנו, ומסיים שאין מועלים בשיריים, וצריך עיון).

פרק שביעי

(1) יבאר מי ששגג ולקח הקדש ונתנו לשליח בתורת חולין מי מעל, ודין אם עשה השליח מדעת עצמו.

א. מי ששגג² ולקח הקדש או מעות הקדש ונתנו לשליח להוציא בתורת חלון: אם עשה השליח שליחותו - המשלח הוא שומע; ואם לא עשה שליחותו, אלא עשה השליח מדעת עצמו³ - השליח הוא שומע⁴. כיצד? בעל הבית שאמר לשלוחו: תן (לי) מאותו בשר לאורחין, הלך ונתן להן כפר; או שאמר לו: תן להן כפר, ונתן להן בשר; אמר לשלוחו: הבא לי מן החלון, והביא לו מן המגדל; או שאמר לו: הבא מן המגדל⁵, והביא לו מן החלון - השליח מעל. וכן כל פיוצא בזה. הלך השליח והביא מן החלון כמו שאמר לו, אף על פי שאמר השליח: לא היה בלפי שייכא אלא מן המגדל - בעל הבית מעל; שהרי עשה שליחותו מאמר, ודברים שבלב אינן דברים. ואפילו היה השליח חרש או שוטה או קטן שאין להן שליחות⁶, אם עשה כמאמרו - בעל הבית מעל⁷, ואם לא עשה שליחותו - בעל הבית פטור. אמר לשלוחו: תן לאורחין חתיכה חתיכה⁸ של בשר, הלך השליח ואמר להן: טלו⁹ שתיים שתיים - בעל הבית מעל, שהרי נעשה דברו, והשליח פטור, מפני שהוא מוסיף על שליחות בעל הבית ולא עקר השליחות¹⁰. אבל אם אמר להם השליח: טלו שתיים שתיים מדעתי - שגוהן מעלו¹¹. נטלו האורחים שלש שלש - אף האורחין מעלו, מפני שכל אחד מהן עשה שליחות דברו והוסיף מדעתו. נמצא דברו חייב, לפי שנעשו דבריו ולא נעקרה השליחות, והוא חייב על זה שהוסיף מדעתו.

(2) משנה, מעילה כ, א. (3) ושינה ממה שאמר המשלח. (4) מכיון ששינה, אינו שליחו של המשלח במעשה זה, אבל אם לא שינה אלא הוסיף, מבאר רבינו דינו למטה בהלכה זו. אמנם כלל בדינו, שאין שליח לדבר עבירה, ואין מחייבים את המשלח, אבל מעילה יוצאה מן הכלל הזה. בקידושין מב, ב - למדו שבאסור מעילה יש שליח לדבר עבירה. (5) במשנה, הגירסא: "לא היה בלבו מזה אלא מזה", ופירשו ב'תוספות', כגון שהיו שם כמה חלונות, ואומר בעל הבית לא נתכוונתי לחלון זה שהבאת ממנו אלא לחלון אחר, ונראה שגם רש"י מפרש כך, ופירושם מתקבל על הדעת. ואולי גירסא אחרת היתה לפני רבינו. (6) ואפילו שלא בדבר עבירה, אין אנו אומרים שידו כיד משלחו. (7) מפני שנעשה רצונו ונהנה בזה. (8) חתיכה לכל אחד. (9) קחו. (10) כפירוש של רב ששת, שם כ, ב. (11) בעל הבית מעל, מפי שנעשה רצונו. והשליח מעל, מפני שעשה על דעת עצמו ממש, והדגיש בפירוש שזה לא על

1 וכן מחסר בפרה⁴³ שהביא בפרתו מן ההקדש -
2 מעל. וכלם אין מועלין עד שיזרק הדם⁴⁴. לפיכך,
3 המביא מנחות⁴⁵ ונסכים ולחם תודה מן ההקדש,
4 אף על פי שעבר עברה - לא מעל, שאין כאן זריקת
5 דם לכפר עליו.

(42) סבור היה שהמעות חולין. (43) כגון זב וזבה ויולדת שמחוייבים להביא קרבנות אחר טהרתם. (44) ואז נהנה, כי הזריקה מכפרת, מחלוקת ר' יהודה ור' שמעון במעילה יט. ופסק כר' יהודה. (45) חוץ למנחת חוטא, שהרי הקטרת הקומץ מכפרת.

יב. נתן⁴⁶ שקלו⁴⁷ ממעות הקדש - פשיתרמו⁴⁸
7 התרומה ויקנו ממנה אפילו בהמה אחת ויזרק דמה
8 למעל השוקל, שהרי חלקו באותה בהמה שזרק
9 דמה⁴⁹.

(46) משנה שקלים פרק ב, ב. (47) מחצית השקל, שכל אדם מחויב לתת לבית המקדש אחת בשנה, כדי לקנות קרבנות חובת ציבור. (48) שלוש פעמים בשנה היו ממלאים שלוש קופות גדולות מהשקלים שנצטברו בלשכה, ומה שהכניסו לקופות נקרא "תרומת הלשכה", ומהו קונים קרבנות, ומה שנשאר בלשכה נקרא "שירי הלשכה". (49) אבל לפני הזריקה לא נהנה, כמו שאמרנו בהלכה הקודמת.

יג. המפריש⁵⁰ שקלו והוציאו בשאר צרכיו⁵¹, בין
11 הוא בין חברו - מעל⁵². נתנו לחברו⁵³ לשקלו על
12 ידו⁵⁴, הלך ושקלו על ידי עצמו⁵⁵: אם כפר נתרמה⁵⁶
13 התרומה - מעל השוקל⁵⁷; שהתורם תורם על
14 העתיד להגבות⁵⁸, כמו שבארנו בשקלים⁵⁹, וכאלו
15 הגיע שקל זה ללשכה, ולפיכך מעל⁶⁰. ואם עדין
16 לא נתרמה תרומה - לא מעל⁶¹. ולעולם אין מועלין
17 בשירי הלשכה⁶².

(50) תוספתא מעילה פרק א הלכה יג. (51) צרכי חולין. (52) ראב"ד וכסף-משנה מפרשים כוונת רבינו, שאם נתנו לחבירו וזה נהנה בו שניהם מעלו. והכסף-משנה מוסר מקור הדין בתוספתא מעילה שם. בתוספתא שלפנינו גירסא אחרת, המפריש שקלו לחבירו הרי זה מעל. (53) משנה שקלים פרק ב, ב. (54) בשביל המשלח. (55) בשביל עצמו. (56) בשעה ששקל. (57) השליח ששקל בשביל עצמו. (58) ולפיכך זכה הקדש בשקל זה בשעה שתרמו הראשון. (59) פ"ב ה"ט. (60) ההנאה היא שאם לא שקל, בית-דין ממשכנים אותו וגובים ממנו. וקיום מצוות מתן השקל אינה מעילה, מפני ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו" (קיום מצוה אינה הנאה, אלא מילוי חוב שהטילה עליו התורה. רבינו בפירושו על המשנה לפי הירושלמי שם). (61) מפני שהשקל עדיין לא היה ברשות הקדש, בשעה ששקלו בשביל עצמו. (62) מחלוקת ר' יהודה ור' מאיר בקידושין נד. ופסק כר"י (בירושלמי שם אמרו שמשנתנו ר' מאיר שנאה, שסובר מועלים בשיריים. ויש לתמוה על

14 בפרוטה. אבל אם אמר לו: הבא לי בחציה גרות
15 ממקום פלוני ובחציה פתילות ממקום פלוני, והלך
16 והביא גרות ממקום פתילות ופתילות ממקום גרות
17 - השליח מעל.²⁰

(18) משנה, שם כא, א. (19) ואין מעילה בפחות מפרוטה.
(20) מפני ששינה בכל הפרוטה.

18 ד. נתן²¹ לו שתי פרוטות ואמר לו: הבא לי אתרוג,
19 והלך והביא לו בפרוטה אתרוג ובפרוטה רמון -
20 השליח מעל, ובעל הבית פטור, שהרי שלחו לקנות
21 לו אתרוג ששניה שתי פרוטות. לפיכך, אם היה
22 האתרוג שהביא לו בפרוטה אחת שנה שתי פרוטות
23 - שניהם מעל.²²

(21) משנה, שם. מחלוקת תנאים, ופסק כרבי יהודה.
(22) גמרא, שם כא, א.

24 ה. השולח²³ פרוטה ביד שלוחו לקנות לו בה חפץ,
25 ונזכר בעל הבית שהיא הקדש קדם שתיגע ליד
26 החנוני - השליח מעל, שהוא שוגג²⁴, ובעל הבית
27 כבר נזכר, ואין המזיד חייב בקרבן מעילה, כמו
28 שבארנו²⁵. נזכר אף השליח וידע שהיא הקדש קדם
29 שתיגע לחנוני - שניהם פטורים²⁶ מקרבן מעילה,
30 והחנוני חייב כשיוציא אותה פרוטה שנתערבה
31 במעותיו, שהרי הוא שוגג. הודיעו לחנוני שפרוטה
32 שנתנו לו הקדש - שלשתי פטורין, ונתפס המקח
33 להקדש²⁷.

(23) תוספתא, מעילה פ"ב ה"ג. (24) במשנה, שם כא, א -
נאמר: שלח ביד פיקח ונזכר עד שלא הגיע אצל חנוני,
חנוני מעל. ורבינו כאן כותב "שליח מעל", ובפירושו על
המשנה שם, מפרש שהמשנה מתכוונת לנזכרו שניהם,
המשלח והשליח. ראה רש"י שם, שפירש אחרת.
(25) למעלה פ"א ה"ג. ומפני שלא נתחייב בקרבן מעילה,
לא נתחללה הפרוטה. (26) שהרי כולם מזידים.
(27) תוספתא, שם. ובמשנה למלך כתב, שדין זה פלא
בעיניו.

34 ו. וכיצד²⁸ יעשה²⁹ כדי להציל החנוני מן החטא עד
35 שיהיה מתר להשתמש בכל המעות? נוטל פרוטה
36 של חליץ או פלי כל שהוא ואומר: פרוטה של
37 הקדש בכל מקום שהיא מחללת על זה; ותעשה
38 אותה פרוטה או הפלי הקדש, ויתר החנוני
39 להשתמש בכל המעות. וכן פרוטה³⁰ של הקדש
40 שנתערבה בכל הפיס, או שאמר: פרוטה בפיס זה
41 הקדש - מחלל אותה³¹ ואחר כך ישתמש בפיס. ואם
42 הוציא ולא חלל - לא מעל עד שיוציא את כל
43 הפיס³².

(28) משנה, שם. (29) בעל הבית שזכר. מדובר כשהחנוני
שוגג. (30) משנה, שם כא, ב. (31) ואינה בטלה ברוב,

דעת בעל הבית, אבל אם לא פירש שעושה על דעת עצמו,
אפשר שחשב שבעל הבית אינו מקפיד על ההוספה, ומה
שאמר "חתיכה", התכוון שלא יפחות (כסף-משנה בשם
הר"י קורקוס).

1 ב. כמה דברים אמורים? כשהיו החתיכות מקדשי
2 בך הבית; אבל אם היו בשר עולה¹² וכיוצא בו¹³
3 - לא מעל אלא האוכל¹⁴ בלבד. שהרי הוא חייב
4 באסור אחר יתר על המעילה¹⁵, ובכל התורה כלה
5 אין שליח לדבר עברה¹⁶, אלא במעילה לבדה שלא
6 יתערב עמה אסור אחר¹⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מי ששוגג ולקח הקדש או מעות... המשלח הוא שמעל... אין
שליח לדבר עבירה אלא במעילה לבדה".

וידועה הקושיא הרי ישנם עוד מקומות בהם מצינו שליח
לדבר עבירה, בשליחות יד, בפיקדון ובטביחה ומכירה,
ומדוע כתב שרק במעילה יש שליח לדבר עבירה. ותירצו
שחייב המשלח במעילה הוא מדין שליחות, אבל בשליחות
יד וטביחה ומכירה החיוב אינו מצד שליחות אלא מתורת
פושע, היינו שהפשיעה היא בדיבור עצמו שאמר לשלוח
יד, וכן בטביחה ומכירה אין החיוב מצד שלוחו של אדם
כמותו אלא על ההנאה שנהנה מהבשר או מהדמים.

ובפנימיות העניינים, הסיבה שרק במעילה מצינו דין
שליחות היא, מכיון שכל יהודי הוא שלוחו של הקב"ה
לעשות מכל דבר שבעולם ענין של קדושה ודירה לקב"ה,
אבל כדי שיהודי יעשה זאת בכוחו ומרצונו, חייבת להיות
הבחירה החופשית - אפשרות של מעילה, מתוך תקוה
ובטחון שסוף-סוף לא ידח ממנו נידח. ומשום כך אומרים
אנו בכל התורה כולה "יש שליח לדבר עבירה" חוץ
מבמעילה, כי בזה מתבטא תפקידו של יהודי להיות שלוחו
של הקב"ה ולשמור על ענייני הקדושה שעשה בעולם,
ושאף אחד לא יפגום בזה ח"ו.

(גלפ"י י"ן מלכות' ספר עבודה סימן טז)

(12) תוספתא, מעילה פ"ב ה"ב. (13) דברים העומדים
להקטרה. (14) שהרי נהנה. (15) נימוק למה לא מעל
המשלח. (16) פלא, הלא גם בגנב וטבח יש שליח לדבר
עבירה. ראה פ"ג מהל' גניבה ואבידה ה"ו, וב'משנה למלך'
שם. (17) שאסור לאכול בשר עולה וכיוצא בו. ראה הל'
מעשה הקרבנות פ"א (ראה משנה למלך שם).

7 ג. הנותן¹⁸ פרוטת הקדש לשלוחו ואמר לו: הבא
8 לי בחציה גרות ובחציה פתילות, הלך והביא לו
9 בכלה גרות או בכלה פתילות; או שאמר לו: הבא
10 לי בכלה גרות או בכלה פתילות, הלך והביא בחציה
11 גרות ובחציה פתילות - שניהם פטורים. בעל הבית
12 לא מעל - שהרי לא נעשה שליחותו בפרוטה¹⁹;
13 והשליח לא מעל - שהרי לא עקר שליחותו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(43) מימרא של רבא, בבא-מציעא צו, ב. (44) שהיו בידה לפני שנישאת. (45) אחר שנישאת. (46) אם לא ידע שהן נכסי הקדש, אבל לפני כן אינו מועל אע"פ שנכנסו לרשות ע"פ תקנת חכמים, שהבעל זוכה בנכסי אשתו לאכול פירותיהם. והטעם, מפני שאינו רוצה לזכות בנכסי הקדש, והאשה גם כן אינה מועלת מפני שאינה מקנה לבעלה את הנכסים מרצונה אלא חכמים הקנו לו.

יום שני כ' טבת ה'תשפ"א

פרק שמיני

(1) יבאר הפועלים בהקדש שפסקו עמהם מזונות אם יאכלו מגורגרות של הקדש.

א. הפועלים שהן עושין בהקדש, אף על פי שפסקו עמיהן מזונות² - לא יאכלו מגורגרות של הקדש, ואם אכלו - מעלו. אלא ההקדש נותן להם דמי מזונות.

(2) במשנה אמרו סתם: הפועלים לא יאכלו מן גרוגרות הקדש, ופירש רש"י אף על פי שכתבה תורה (דברים כג, כה) "כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך" היינו בחולין אבל לא של הקדש. ובבבא מציעא פז: דרשו "רעך" ולא של הקדש. ורבינו מוסיף שאפילו אם הקדש חייב במזונותיהם אסור להם לאכול מהפירות שהם עסוקים בהם.

ב. הדש פרשיני הקדש - הרי זה חוסם את הפרה. שנאמר: לא תחסם שור בדישו - דיש הראוי לו³.

(3) בגמרא: "ולא דיש של הקדש", ואם נפרש הדברים כפשוטם יצא שהתיבה "בדישו" משמעותה דיש של השור והלא הוא של בעל הבית? ולכן פירש רבינו "דישו" - הראוי לו.

ג. אין מחללין את ההקדש על המלאכה, אלא על המעות. כיצד? אמן שעשה מלאכה בהקדש במנה - אין נותנין לו בהמת הקדש או טלית הקדש בשכרו, עד שמחללין אותן על המעות⁵, ואחר שיעשו חלין נותנין אותן לאמן בשכרו, אם רצו, וחוזרין ולוקחין ממנו בהמה מתרומת הלשכה⁶.

(4) דברים הראויים להקדש. (5) פירוש, בתחילה מפרישים שכרם ממעות הקדש ויצאו המעות לחולין ואחר כך מחללים את הבהמה על אותן המעות. (6) כל זה עושים לטובת ההקדש, כדי שאפשר יהיה להקריב את הבהמה לתמידים ומוספים, שהרי אין מקריבים קרבנות חובה של ציבור, אלא כשנקנו משקלים שנתרמו באותה שנה.

ד. כשבונים במקדש - אין לוקחין עצים ואבנים מן ההקדש, ולא בונים את הבנין על דעת שהוא קדש, אלא בונים הכל מן החול⁷; גזרה שמא ינהג בצל הבנין או ישען על אבן או קורה בשעת מלאכה. ואחר שישלם הבנין מחללין מעות ההקדש על הבנין⁸. ואם צרכו הגזברים לעצים לקדש לאותו היום בלבד -

מפני שמטבע חשוב, ודבר חשוב אינו בטל אפילו באלף (תוספות' שם ד"ה פרוטה. וראה משנה-למלך). (32) כל זמן שלא הוציא כל הפרוטות שבכיס, אפשר שהפרוטה של הקדש נשארה בו. פסק כחכמים, שם.

ז. אמר: פיס מפיסי³³ הקדש, ושור משורי הקדש - מועלין בכלן³⁴ ומועלין במקצתן³⁵. כיצד עושה? מביא את הגדול שבהם ואומר: אם הקדש הוא - הרי הוא הקדש, ואם לאו - ההקדש בכל מקום שהוא מחלל על זה; ויהנה בקטן.

(33) תוספתא, מעילה פ"א ה"ז. (34) אם הוציא את כולם. (35) אפילו הוציא רק מקצתם. ה'סוף משנה' מתפלא, שהרי זה סותר דברי עצמו בפט"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ח. ויש להוסיף ולשאול, מה בין זה לדין שבהלכה הקודמת שלא מעל עד שיוציא את כל הכיס? וצ"ע.

ח. המועל בפחות משוה פרוטה, בין בזדון בין בשגגה - משלם את הקרן³⁶, ואינו חייב חמש ולא קרפן. ויראה לי, שאינו לוקה³⁷ על פחות משוה פרוטה, אם היה מזיד.

(36) ברייתא, בבא-מציעא נה, ב: "ואת אשר חטא מן הקודש" (ויקרא ה, ז) לרבות פחות משוה פרוטה להישבון. (37) משמע, שאסור מן התורה, אלא שאין בו מלקות (ראה סוף-משנה למעלה פ"ב ה"טז).

ט. המפקיד מעות אצל בעל הבית³⁸ ונשתמש בהן והוציא - בעל הבית מעל; שהרי אין לו רשות להשתמש בהן, ובעל הפקדון לא הרשהו.

(38) משנה, מעילה כא, א. (39) בין אם המעות קשורות ובין אינן קשורות.

י. הפקידן אצל שליח או חנוני⁴⁰ ולא היו חתומין ולא קשורין קשר משנה⁴¹, הואיל ויש לו רשות מן הדין להשתמש בהן, אם הוציאו - שניהן פטורין⁴²; בעל הפקדון פטור - שהרי לא אמר לו השתמש בהן, והחנוני פטור - מפני שאינן קשורין קשר משנה ולא חתומין, וכאלו השתמש ברשות.

(40) מי שמפקיד מעות אצל חנוני או שולחני, דעתו על-מנת שישתמשו בהן. (41) אם היו קשורים קשר משונה (בלתי רגיל) גילה המפקיד דעתו, שאינו רוצה שישתמש בהם השולחני. (42) הר"י קורקוס (מובא בכסף-משנה כאן) מקשה על רבינו מבריתא בבא-מציעא מג, ב - ששנינו: "מעל הגובר" (המפקיד). ונראה שרבינו מסתמך על משנתו שנאמר בה סתם לא מעל, ולא אמרו: המפקיד מעל. ומשמע שאין כאן מעילה כלל.

יא. האשה⁴³ שהכניסה מעות של הקדש⁴⁴ לבעלה, או שהקדיש מורישיה ונתן ונפלו לה הקדשות בירשה⁴⁵ - לכשיוציא הבעל המעות בחפציו ימעל⁴⁶.

המשפטים. והמשפטים הן המצות שטעמן גלוי
וטובת עשייתן בעולם הזה ידועה, כגון אסור גזל,
ושפיכות דמים, וכבוד אב ואם. והחקים הן המצות
שאין טעמן ידוע. אמרו חכמים: חקים חקתי לה,
ואין לה רשות להרהר בהן. ויצרו של אדם נוקפו
בהן, ואמות העולם משיבין עליהן. כגון אסור בשר
חזיר ובשר בחלב, ועגלה ערופה, ופרה אדמה,
ושעיר המשתלח. וכמה היה דוד המלך מצטער מן
המינים ומן העובדי כוכבים שהיו משיבין על
החקים. וכל זמן שהיו רודפין אותו בתשובות
השקר שעורכין לפי קצור דעת האדם, היה מוסיף
דבקות בתורה. שנאמר: טפלו עלי שקר זדים, אני
בכל לב אצר פקודיה. ונאמר שם בענין: כל מצותיך
אמונה, שקר רדפוני, עזרני. וכל הקרבנות בלן
מכלל החקים הן²³. אמרו חכמים²⁴, שבשכיל עבודת
הקרבנות העולם עומד. שבפעשית החקים
והמשפטים זוכין הישרים לחיי העולם הבא.
והקדימה תורה צווי על החקים, שנאמר: ושמרתם
את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי
בהם.

(18) סיבה, נימוק. (19) אל יזלזל בו. (20) על פי הכתוב
במתן תורה (שמות יט, כד): "אל יהסרו לעלות אל ה' פן
יפרץ בם". (21) שאמר הרי זה קודש. (22) מחוייב
להביא קרבן אשם. (23) שלא נתגלו טעמם. (24) אבות
פרק א משנה ב: "על שלושה דברים העולם עומד ... ועל
העבודה" ופירש רבינו שם: עבודת הקרבנות.

סלקו להו הלכות מעילה בסיעתא דשמיא
נגמר ספר שמיני, והוא ספר עבודה.
הלכותיו תשע, ופרקיו חמשה ותשעים, ואלו הן:
הלכות בית הבחירה - שמונה פרקים. הלכות כלי
המקדש - עשרה פרקים. הלכות ביאת המקדש -
תשעה פרקים. הלכות אסורי מזבח - שבעה
פרקים. הלכות מעשה הקרבנות - תשעה עשר
פרקים. הלכות תמידין ומוספין - עשרה פרקים.
הלכות פסולי המקדשין - תשעה עשר פרקים.
הלכות עבודת יום הכפורים - חמשה פרקים.
הלכות מעילה - שמונה פרקים.
לה אפכת זבח תורה ובשם ה' אקרא

ספר תשיעי והוא

ספר קרבנות

הלכותיו שש. וזהו סידורן:
א. הלכות קרבן פסח. ב. הלכות חגיגה. ג. הלכות
בכורות. ד. הלכות שגגות. ה. הלכות מחסרי
כפרה. ו. הלכות תמורה.

לוקחין אותן ממצות ההקדש; שהרי אין מתאחרין
ימים כדי שנחוש להן שמא ישען אדם עליהן וימעול.

(7) קונים במעות חולין או בהקפה. (8) ומשלמים במעות
הללו, שיצאו לחולין.

ה. כשפוסקין עם האמנין לבנות במקדש ובצורות
פוסקין עמהן כך וכך אמה בכך וכך סלע באמה
בת עשרים אצבע¹⁰, וכשמושחין¹¹ להן מה שבנו -
מושחין ומחשכין להן באמה גדולה בת עשרים
וארבע¹² אצבעות, כדי שלא יבואו לידי מעילה,
מפני שאין מדקדקין במשיחה¹³.

(9) קובעים שכרם. (10) היינו חמשה טפחים.
(11) כשמודדים. (12) באמה גדולה בת ששה טפחים.
(13) כלומר, אי אפשר לצמצם ולמדוד בדיוק.

ו. תנאי בית דין שיהיו הכהנים גאותין במלח
ובעצים באכילת קרבנות שאוכלין בחלקן; אבל לא
יתנו מלח המקדש בחלין שלהן.

ז. מלח שעל גבי האבר¹⁴ - מועלין בו¹⁵; שעל גבי
הכפש¹⁶ ושעל ראש המזבח¹⁷ - אין מועלין בו.

(14) האיברים (אימורים) שמקטירים על המזבח טעונים
מליחה שנאמר (ויקרא ב, יג): על כל קרבן תקריב מלח.
(15) בכל דבר העומד להקטרה על המזבח. בגמרא מנחות
שם למדו דין זה מהכתוב (יחזקאל מג, כד) "והשליכו
עליהם הכהנים מלח והעלו אותם לה" משמע שגם המלח
נקרא עולה. (16) בתוספתא שם אמרו, שאת הקומץ
מולחים על הכבש (המעלה, שבה עולים הכהנים למזבח).
(17) מפני שהמלח אינו ראוי לכלום (רש"י במנחות שם).

ח. ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה
ולידע סוף ענינם כפי כחו. ודבר שלא ימצא לו
טעם ולא ידע לו עלה¹⁸ - אל יהי קל בעיניו¹⁹. ולא
יהרס²⁰ לעלות אל ה', פן יפרוץ בו. ולא תהא
מחשבתו בו כמחשבתו בשאר דברי החל. בוא וראה
כמה החמירה תורה במעילה! ומה אם עצים
ואבנים ועפר ואפר, ביון שנקרא שם אדון העולם
עליהם בדברים בלבד²¹ נתקדשו, וכל הנוהג בהן
מנהג חל - מעל בה, ואפלו היה שוגג צריך
כפרה²²; קל וחמר למצות שחקק לנו הקדוש ברוך
הוא, שלא יבעט האדם בהן מפני שלא ידע טעמן,
ולא יחפה דברים אשר לא כן על השם, ולא יחשב
בהן מחשבתו בדברי החל. הרי נאמר בתורה:
ושמרתם את כל חקתי ואת כל משפטי ועשייתם
אתם. אמרו חכמים: לתן שמירה ועשייה לחקים
במשפטים. והעשייה ידועה, והיא שיעשה החקים.
והשמירה - שיהיה בהן ולא ידמה שהן פחותין מן

הלכות קרבן פסח

יִשׁ בְּכֻלָּן שֶׁשֶׁ עָשְׂהָ מִצּוֹת. אֲרַבַּע מִצּוֹת עָשָׂה, וּשְׁתֵּים עָשְׂרֵה מִצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֶּרֶטְן: (א) לִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח בְּזִמְנוֹ. (ב) שְׁלֹא לְזַבַּח אוֹתוֹ עַל הַחֶמֶץ. (ג) שְׁלֹא תִלֵּין אֱמוּרָיו. (ד) לִשְׁחַט פֶּסַח שְׁנִי. (ה) לֶאֱכֹל בֶּשֶׂר הַפֶּסַח עַל מִצָּה וּמְרֹר בְּלִיל חֲמֻשָּׁה עֶשְׂרִי. (ו) לֶאֱכֹל פֶּסַח שְׁנִי עַל מִצָּה וּמְרֹר בְּלִיל חֲמֻשָּׁה עֶשְׂרִי לַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי. (ז) שְׁלֹא יֵאָכֵל נָא וּמִבְשֵׁל. (ח) שְׁלֹא יוֹצִיא מִבְּשֵׂר הַפֶּסַח חוּץ לַחֲבוּרָה. (ט) שְׁלֹא יֵאָכֵל מִמֶּנּוּ מוֹמֵר. (י) שְׁלֹא יֵאָכֵל מִמֶּנּוּ תוֹשֵׁב וְשֹׁכֵר. (יא) שְׁלֹא יֵאָכֵל מִמֶּנּוּ עֶרְלִי. (יב) שְׁלֹא יִשְׁבֵּר בּוֹ עֵצִים. (יג) שְׁלֹא יִשְׁבֵּר עֵצִים בַּפֶּסַח שְׁנִי. (יד) שְׁלֹא יִשְׁאִיר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר. (טו) שְׁלֹא יִשְׁאִיר מִפֶּסַח שְׁנִי לַבֹּקֶר. (טז) שְׁלֹא יִשְׁאִיר מִבְּשֵׂר חֲגִיגַת אֲרַבְעָה עֶשְׂרִי עַד יוֹם שְׁלִישִׁי. וּבְאֹרֶן מִצּוֹת אֵלּוּ בַּפְּרָקִים אֵלּוּ:

פרק ראשון

(1) יבאר שמצות-עשה לשחוט הפסח בארבעה עשר בניסן, ומאיזה מין יהיה והיכן שוחטין אותו.

א. מִצּוֹת עָשָׂה לִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עֶשְׂרִי לַחֲדָשׁ נִיסָן² אַחֵר חֲצוֹת³. וְאֵין שׁוֹחֲטִין אֶלָּא מִן הַבְּבָשִׁים אוֹ מִן הָעִזִּים בְּלֵבֶד זָכָר בֶּן שָׁנָה⁴. וְאַחֵד הָאִישׁ וְאַחֵד הָאִשָּׁה חִיבִין בְּמִצְוָה זוֹ⁵.

(2) כמו שנאמר (שמות יב, ו) "והי' לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחודש הזה ושחטו אותו וכו'". (3) כמו שנאמר (שם) "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים". ובין הערבים נקרא משעה שהצל נוטה, והוא משש שעות ולמעלה (רש"י שמות שם). ובמכילתא בא: ר' אומר הרי הוא אומר (דברים טז, ו) שם תזבח את הפסח בערב, שומע אני כמשמעו ת"ל (שם) מועד צאתך ממצרים, אימתי יצאו (שמות יב, מא). ר' נתן אומר מנין לבין הערבים שהוא משש שעות ולמעלה, אע"פ שאין ראי' לדבר, זכר לדבר "קדשו עלי" מלחמה קומו ונעלה בצהריים, אי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב" (ירמ' ו, ד). (4) שנאמר (שמות שם, ה) "שה תמים זכר בן שנה יהי' לכם, מן הכבשים ומן העזים תקחו". (5) כרבי יהודה ורבי יוסי שלמדו כן ממה שנאמר (שם שם, ד) "במכסת נפשות", ולא נאמר "במכסת אנשים", הרי שגם נשים במשמע (פסחים צא: ורש"י שם). ולענין פסח שני, עיין להלן בפ"ה הלכה ד, פ"ה הלכה ח, ופ"ז הלכה ג.

ב. וּמִי שֶׁבָטַל מִצְוָה זוֹ בְּזֶדֶן וְעַבֵּר יוֹם אֲרַבְעָה עֶשְׂרִי וְלֹא הִקְרִיב, וְהוּא לֹא טָמֵא וְלֹא בִדְרָךְ רְחוּקָה - הֵרִי זֶה חֵיב כְּרֹת⁶. וְאִם בָּטָלָה בְּשִׁגְגָה - פְּטוּר⁷.

(6) שנאמר (במדבר ט, יג) "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה, וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה". וכוונא שאף אם הקריב פסח שני, כיון שהזיד בראשון חייב

כרת. וכן מפורש בספר המצוות (עשה נז) וז"ל: "וכך גם כן הזיד בראשון והקריב בשני הוא חייב לדעת רבי, לפי שאין אצלו השני תשלומין לראשון, וההלכה בכל זה כרבי" (פסחים צג). אבל להלן בפרק ה"ב, כתב: "הזיד ולא הקריב בראשון הרי זה מקריב בשני, ואם לא הקריב בשני אע"פ ששגג הרי זה חייב כרת, שהרי לא הקריב במועדו והיה מזיד". הרי שאם הקריב בשני, אינו חייב כרת על הראשון. (7) מכרת. ואינו מביא קרבן "שכל עבירה שחייבין על זדונה כרת, חייבין על שגגתה חטאת חוץ משלש עבירות וכו' הפסח והמילה מפני שהן מצוות-עשה, וחטאת אין מביאים אלא על שגגת לא-תעשה" (פ"א מהלכות שגגות ה"ב).

ג. אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח אֶלָּא בְּעֶזְרָה⁸, כְּשֶׁאֵר הַקִּדְּשִׁים⁹. אִף בְּשִׁעַת הָתָר הַפְּמוֹת לֹא הֵיךְ מִקְרִיבִין אֶת הַפֶּסַח בְּכֶמֶת יָחִיד¹⁰. וְכָל הַמִּקְרִיב אֶת הַפֶּסַח בְּכֶמֶת יָחִיד - לוֹקָה; שְׁנָאֹמֶר: לֹא תוֹכֵל לְזַבַּח אֶת הַפֶּסַח בְּאֶחָד שְׁעָרָיו. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה¹¹ לְמַדּוּ, שֶׁזֶּה אֲזַהֲרָה לְשׁוֹחֲטֵי בְּכֶמֶת יָחִיד אֶפְלוּ בְּשִׁעַת הָתָר הַכְּמוֹת.

(8) כן הוא במשנה (זבחים נז): "הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים שחיתתן בכל מקום בעזרה", משום שנאמר (דברים טז, ו) "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אליך לשכן שמו, שם תזבח את הפסח" (קריית ספר). (9) כמבואר בזבחים פרק איזהו מקומן. (10) משנה במגילה ט: "אין בין כמה גדולה (=במה ציבורית) לבמה קטנה (=במת יחיד) אלא פסחים" (שאין מקריבים אותו בבמת יחיד). (11) זבחים קיד:

ד. שְׁחִיטַת הַפֶּסַח - אַחֵר חֲצוֹת¹²; וְאִם שְׁחָטוּ קֳדָם חֲצוֹת - פְּסוּל¹³. וְאֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ אֶלָּא אַחֵר תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים¹⁴. אַחֵר שְׁמִקְטִירִין קִטְרֶת שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים וְאַחֵר שְׁמִטִּיבִין אֶת הַנְּרוֹת¹⁵ מִתְחִילִין לִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַחִים עַד סוֹף הַיּוֹם. וְאִם שְׁחָטוּ אַחֵר חֲצוֹת¹⁶ קֳדָם תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים - כָּשֶׁר. וְיִהְיֶה אֶחָד מִמֶּרֶס בְּדָם הַפֶּסַח¹⁷ עַד שִׁזְזֶק דָּם הַתְּמִיד, וְאַחֵר כֶּף יִזְרֹק דָּם הַפֶּסַח¹⁸ אַחֲרָיו. וְאִם נִזְרַק דָּם הַפֶּסַח קֳדָם דָּם הַתְּמִיד - כָּשֶׁר¹⁹.

(12) ראה למעלה הלכה א והערה ב. (13) משנה פסחים סא: "שחטו קודם חצות פסול, משום שנאמר (שמות יב, ו) בין הערבים". (14) פסחים נח: "ואחר דבר (=פסח) שנאמר בו "בערב" ו"בין הערבים", לדבר (=תמיד) שלא נאמר בו בערב, אלא בין הערבים". (15) מהטעם הנ"ל שיאחר דבר וכו', ואף בקטורת והטבת הנרות לא נאמר אלא "בין הערבים" (שם נט. בבביתא השניה). (16) משנה שם סא. שאע"פ שצריך לאחרו – אין זה אלא למצוה, אבל אין זה פוסל בדיעבד (רש"י שם). (17) "ממשמש בו ומניעו כדי שלא יקרוש" (פירוש המשניות פסחים שם). וראה להלן הלכה יג והערה נח. (18) המדובר כשכבר שחט התמיד, אבל לכתחילה צריך להקריב הפסח ואחר-כך

של מזבח, שאם לא ירדו מקטירים אותם לעולם (פ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יא). (37) ו"כל לאו שאין בו מעשה, אין לוקין עליו" (פי"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב).

ח. ומקטירין חלבי פסחים כל הלילה³⁸ עד שיעלה¹⁸ עמוד השחר. במה דברים אמורים?³⁹ פשחל ארבעה עשר להיות בשבת, שהרי חלבי שבת⁴⁰ קרבין ביום טוב; אבל אם חל ארבעה עשר להיות בחל - אין מקטירין חלבי חל⁴¹ ביום טוב.²²

(38) פסחים נט: פירוש, מן התורה. אבל חכמים גזרו שלא יקטירו אלא עד חצות (פ"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב). (39) פסחים שם. (40) חלבי קרבנות שקרבו בשבת. (41) חלבי קרבנות שקרבו בערב שבת.

ט. הפסח נשחט בשלש פחות⁴². שנאמר: ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל - קהל, ועדה, וישראל. ואין פוחתין משלשים בני אדם בכל פת וכת⁴³.

(42) משנה פסחים סד. וכל זה למצוה, אבל בדיעבד אם שחטו בבת אחת - הפסח כשר, ראה להלן הלכה יא. (43) שהם ביחד תשעים בני אדם. שאין עדה פחותה מעשרה, שהרי כתוב אצל המרגלים (במדבר יד, כז) "עד מתי לעדה הרעה הזאת", והרי יצאו יהושע וכלב, ונשארו רק עשרה ונקראו עדה. וסמכו לומר שאף "קהל" ו"ישראל", הסמוכים במקרא ל"עדה", הם כל אחד ואחד עשרה, שהם ביחד שלשים (מאירי פסחים שם). ומפני שאנו מסופקים אם "קהל עדה וישראל" (שהם שלשים בני אדם) צריכים להיות בבת אחת, או שכוונת התורה לשלש כתות של עשרה לכל כת, בזה אחר זה, לכך עושים שלש כתות ובכל כת שלשים בני אדם להוציא מן הספק, דממה נפשך עשו: גם בבת אחת וגם בזה אחר זה (שם סד:).

י. היו הכל חמשים⁴⁴ - נכנסים בתחלה שלשים ושחטין, ויוצאים עשרה ונכנסין עשרה, וחוזרין ויוצאין עשרה ונכנסין עשרה⁴⁵.

(44) אין צורך להמתין עד שיגיעו עוד בני אדם כדי להשלים עד למספר תשעים, אלא נכנסים וכו'. (45) פסחים שם. ומה שיוצאים העשרה בעת שנכנסים העשרה, הוא כדי שיהיה ניכר שיש כאן שלש כתות, שאם לא כן יראה הדבר כאילו עשרה אלו רק נוספו על אלו שבפנים ואין כאן ג' כתות (מאירי פסחים שם).

יא. היו פחות מחמשים - אין שוחטין את הפסח לתחלה⁴⁶. [ואם שחטו - פשר⁴⁷]. ואם שחטו פלן בבת אחת⁴⁸ - פשר⁴⁹. כיצד נשחט?⁵⁰ נכנסה הפת הראשונה עד שתתמלא העזרה, ונועלין דלתות העזרה ומתחילין לשחט את פסחיהן. וכל זמן שהן שוחטין ומקריבין קוראים הלויים את ההלל⁵¹. אם גמרו ההלל ועדין לא שלמה הפת מלהקריב - שונים⁵²; ואם שנו ולא שלמו להקריב - משלשין. ומעולם לא שלשו⁵³.

לשחוט התמיד (פרק ט מהלכות תמידין ומוספין הלכה ג - הגר"א). (19) פסחים שם. וכמבואר למעלה בסמוך.

ה. השוחט את הפסח בזמנו⁵⁴ והיה לו כזית חמץ ברשותו - לוקה²¹; שנאמר: לא תזבח על חמץ דם זבחי - שלא יזבח הפסח והחמץ קנים²². אחד²³ השוחט ואחד הזורק את הדם ואחד המקטיר את האמורין²⁴, אם היה ברשות אחד מהם או ברשות אחד מבני חבורה שאוכלין פסח זה כזית חמץ בשעת הקרבנו - הרי זה לוקה, והפסח פשר²⁵.

(20) ש"בעת שחיטת הפסח והוא בין הערבים לא יהיה ברשותו חמץ" (ספר המצוות ל"ת קטו). (21) במשנה (שם סג): "השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא-תעשה", וכיון שהוא לאו שיש בו מעשה ואינו ניתק לעשה - לוקים עליו. ומשמע מירושלמי פסחים פ"ה הלכה ד שאינו לוקה אלא בכזית. (22) שם ה. (23) שם סג: (24) "אימורין נקראים הנתחים הנשרפים מן הקרבן על גבי המזבח, והם מקרבן פסח האליה הדבוקה בעצם העצה והחלב המכסה את הקרב והכליות וחלביהן ויותרת הכבד עמהן" (פיה"מ פסחים סד:), ו"אימורים" הוא מלשון אמירה, שאמר ה' לשורפם (הקדמת הרמב"ם לפיה"מ לסדר קדשים). (25) תוספתא פ"ד דפסחים, וירושלמי פ"ה דפסחים ה"ד.

ו. דם הפסח טעון שפיקה²⁶ פנגד היסוד²⁷. ואחר ששופכים דמו מפשיטים אותו²⁸ וקורעין את בטנו ומוציאין את אמוריו²⁹ ומקטירין אותו חלבין כל זבח וזבח לבדו³⁰. ובעל הזבח נוטל פסחו עם העזר שלו³¹ ומביא לביתו לירושלים³² וצולהו ואוכל לערב³³.

(26) בנחת מן המזרק לקיר המזבח, ולא לזרוק מרחוק מן המזרק למזבח (ובחים לו). (27) של המזבח (פסחים סד:). והיינו בשלש זוויות המזבח חוץ מקרן מזרחית דרומית שלא היה לה יסוד, כמבואר במדות פ"ג משנה א. (28) מפשיטים את עורו מעליו. (29) משנה פסחים סד: (30) "שלא יערב חלביו של זה בזה" (גמ' שם). משום שנאמר (ויקרא ג, יא) והקטירו בלשון יחיד (שם). (31) שם סה: "תנא, כל אחד ואחד נותן פסחו בעורו". (32) משנה זבחים נו: "הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים וכו' ונאכלין בכל העיר (=ירושלים)". ועיין להלן בפ"ד ה"א: "הפסח שיצא מירושלים ישרף מיד". (33) כמו שנאמר (שמות יב, ח): "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש".

ז. המניח אמורים³⁴ ולא הקטירן עד שלנו³⁵ ונפסלו בלינה³⁶ - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: לא ילין חלב חגי עד בקר. ואף על פי שעבר - אינו לוקה, לפי שאין בו מעשה³⁷.

(34) של פסח, וה"ה לשאר קרבנות (ספר המצוות ל"ת קטז). (35) היינו שעלה עמוד השחר, ראה להלן הלכ ח. (36) כלומר בלינה בלבד אינו עובר בלא-תעשה, אלא אם-כן פסלתם לינה זו. כי ישנה לינה שאינה פוסלת, כגון בראשו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(46) פסחים שם. שבפחות מחמישים אי-אפשר שיהיו שלוש כתות. (47) בדפוס רומי ובכ"י תימן ליתא. וכן נכון שזה כלול בהא דלהלן. (48) בדפוס רומי: "בכת אחת". (49) קידושין מא: "מניין שכל ישראל כולן יוצאין בפסח אחד, שנאמר (שמות יב) ושחטו אותו" (אור שמח). ובמכילתא דרשב"י (יב, מז): "יכול, אם שחטו בבת אחת יהא פסול, תלמוד-לומר כל עדת ישראל יעשו אותו". (50) משנה בפסחים סד. (51) תופסתא פסחים פ"ד. (52) קוראים הלויים פעם שניה. (53) לא הספיקו לגמור את כל ההלל בפעם השלישית (רש"י סוכה נד:), "לפי שהיו שם כהנים מרובין ומהירים במלאכתן" (פסחים שם, רש"י).

(62) אפי' ישראל, שהשחיטה כשרה בזר (פ"ט מהלכות ביאת מקדש ה"ו). (63) שמקבלה ואילך מצוה על הכהן ואסור בישראל (ביאת מקדש שם). (64) כמו שנאמר (משלי יד, כח) "ברוב עם הדרת מלך" (פסחים סד:). (65) ראה למעלה הלכה ו. (66) ולא להיפך, משום שאין מעבירין על המצוות, מצוה שבאה לידך אל תחמיצנה, אלא עשה אותה מיד, עיין פסחים שם. (67) מסתימת הלשון נראה שגם ב"ד שחל להיות בשבת עשו כן, וכדעת חכמים של ר"י בנו ר' יוחנן בן ברוקא, שאף-על-פי שאין זה צורך להוצאת האימורים להקטרה – הרי זה לכבוד הקרבן שלא יסריח (שבת קטו: וראה בכס"מ). (68) כלומר, את בטנו. ראה למעלה הלכה ו. (69) בפסחים סח. "מאי מיחוי קרביו, רב הונא אומר שמנקבן (למעיו) בסכין (כדי שתצא הצואה), רב חייא בר רב אמר שירקא דמעייא דנפקא אגב דוחקא (הליחא הדבוקה למעיים שיוצא רק על-ידי שדוחק בסכין). ורבינו כלל את דברי שניהם: "שמסיר מהן הצואה והפרש". (70) ראה למעלה הלכה ו. (71) משנה שם סד: (72) כמו שכתוב (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח" (מנחות כ. ופ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יא). (73) אבל זר פסול להקטיר (פסחים סה: ופ"ט מהלכות ביאת מקדש הלכות ב"ד). (74) שם סד. במשנה. (75) משופין (פיה"מ שם).

טו. שְׁלֹמוֹ מִלֵּהֲקָרִיב, פּוֹתַחֲיִן דְּלִתּוֹת הָעֶזְרָה
וְיוֹצֵאת פֶּת הָרֵאשׁוֹנָה וְנִכְנָסָה שְׁנִיָּה. יֵצֵאת שְׁנִיָּה,
וְנִכְנָסָה שְׁלִישִׁית. כְּמַעֲשֵׂה רֵאשׁוֹנָה כִּף מַעֲשֵׂה
שְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית. שְׁלֵמָה פֶּת שְׁלִישִׁית וְיֵצֵאת,
רוֹחֲצִים אֶת הָעֶזְרָה.⁷⁶

(76) פסחים סד. אמת המים היתה עוברת בעזרה, וכשרוצים להדיח את העזרה היו פוקקין (=סותמין) את נקב יציאתה, והמים עולים על גדותיה ומדיחין את כל העזרה, ואחרי כן היו פותחין את הסתימה והמים יורדים ויוצאים (רש"י שם).

טז. חֵלֵל⁷⁷ אֲרַבְעָה עָשָׂר לֵהִיּוֹת בְּשֶׁבֶת - כְּמַעֲשֵׂהוּ
בְּחֵל כִּף מַעֲשֵׂהוּ בְּשֶׁבֶת. וְרוֹחֲצִין אֶת הָעֶזְרָה בְּשֶׁבֶת,
שְׁאִין אֲסוּר שְׁבוֹת בְּמִקְדָּשׁ⁷⁸ אֶפְלוּ בְּדָבָר שְׁאִינוּ צָרָךְ
עֲבוֹדָה⁷⁹. אֲסוּר שְׁבוֹת בְּמִקְדָּשׁ הֵתֵר הוּא⁸⁰.

(77) פסחים שם. (78) כרבנן של רבי אליעזר (שם סה.) שאיסור זה אינו מן התורה אלא מדרבנן בלבד, שמה יבוא להשוות גומות. ואסרו כן גם בקרקע מרוצף (ראה בפ"א מהלכות בית הבחירה הלכה י, שהעזרה היתה מרוצפת) שמה יבוא להשוות גומות בקרקע שאינו מרוצף (פכ"א מה' שבת הל' ג). (79) שאפשר להניח אצטבאות לעבור עליהם ולא להדיח בשבת. (80) שלא כדעת ר' נתן, הסובר (שם) ששבות שאינה צריכה לא התירו אף במקדש, לפי שרבים חולקים עליו (כסף-משנה).

יז. אֵין כָּל אֶחָד וְאֶחָד מוֹלִיף אֶת פִּסְחוֹ לִבְיָתוֹ
בְּשֶׁבֶת⁸¹. אֵלָּא פֶּת הָרֵאשׁוֹנָה יוֹצֵאִין בְּפִסְחֵיהֶם
וְיוֹשְׁבֵין בְּהַר הַפִּית, וְהַשְׁנִיָּה יוֹצֵאִין בְּפִסְחֵיהֶם
וְיוֹשְׁבֵין בְּחֵיל⁸², וְהַשְׁלִישִׁית עוֹמְדִין⁸³ בְּמִקְוֵם

(46) פסחים שם. שבפחות מחמישים אי-אפשר שיהיו שלוש כתות. (47) בדפוס רומי ובכ"י תימן ליתא. וכן נכון שזה כלול בהא דלהלן. (48) בדפוס רומי: "בכת אחת". (49) קידושין מא: "מניין שכל ישראל כולן יוצאין בפסח אחד, שנאמר (שמות יב) ושחטו אותו" (אור שמח). ובמכילתא דרשב"י (יב, מז): "יכול, אם שחטו בבת אחת יהא פסול, תלמוד-לומר כל עדת ישראל יעשו אותו". (50) משנה בפסחים סד. (51) תופסתא פסחים פ"ד. (52) קוראים הלויים פעם שניה. (53) לא הספיקו לגמור את כל ההלל בפעם השלישית (רש"י סוכה נד:), "לפי שהיו שם כהנים מרובין ומהירים במלאכתן" (פסחים שם, רש"י).

יב. עַל כָּל קָרִיָּא וְקָרִיָּא⁵⁴ תּוֹקְעִין שְׁלֹשׁ תְּקִיעוֹת
בְּחֻצְרוֹת⁵⁵: תְּקִיעָה תְּרוּעָה וְתְקִיעָה⁵⁶. הוּאֵל וְאֵין
לוֹ נִסְכִּים לְתַקַּע בְּשַׁעַת נִסּוֹן, תּוֹקְעִין בְּשַׁעַת
שְׁחִיטָה⁵⁷.

(54) של ההלל. שכתוב (דברי הימים ב, ה, יג) "ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד להלל ולהודות לה" (קריית ספר). (55) שכתוב (במדבר י, י) "ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם", ובספרי זוטא: "על עולותיכם, אלו עולות חובה. ועל זבחיכם, זו זביחת הפסח". (56) משנה פסחים סד. "תקעו הריעו ותקעו". (57) ירושלמי פסחים פ"ה ה"ה: "תמיד שיש לו נסכים תוקעים לנסכים, פסח שאין לו נסכים תוקעין לשחיתתו".

יג. הַפְּתָנִים⁵⁸ עוֹמְדִים שוֹרֹת שוֹרֹת וּבִידִיהֶן מְזַרְקִי
כֶּסֶף וּמְזַרְקִי זָהָב. שוֹרָה שְׁפֵלָה כֶּסֶף - כֶּסֶף, שוֹרָה
שְׁפֵלָה זָהָב - זָהָב. וְלֹא הָיוּ מְעַרְבִים, כְּדִי שִׁיְהִיָּה
לָהֶם נוֹי⁵⁹. וְלֹא הָיוּ לְמְזַרְקִין שׁוֹלִים⁶⁰, כְּדִי שֶׁלֹּא
יִנְיָחוּם וְיִקְרַשׁ הָדֵם⁶¹.

(58) משנה פסחים שם. (59) שם סד: (60) שם סד. אלא שתחתיתם עגולה. (61) יקפא הדם ולא יהיה ראוי לזריקה (רש"י שם). [שכן אמרו במנחות כא. בדם חטאות הפנימיות שקרש: "וטבל והזהו אמר רחמנא, והאי בר טבילה והזאה הוא". והוא-הדין שאינו ראוי לשפיקה]. וראה למעלה הלכה ד והערה טז.

יד. שְׁחַט הַשּׁוֹחֲט⁶² וְקָבַל הַפֶּהֱן⁶³, נִתְּנוּ לַחֲבֵירוֹ
וְחִבְרוֹ לַחֲבֵירוֹ, כְּדִי שִׁיְתַּעֲסְקוּ רַבִּים כְּמַעֲוָה⁶⁴, עַד
שִׁיִּגְיעַ הָדֵם אֶצֶל פֶּהֶן הַקָּרוֹב לְמִזְבֵּחַ, שׁוֹפְכוֹ שְׁפִיכָה
אֶחָת כְּנֶגֶד הַיְסוּדִי⁶⁵, וּמִקָּבַל מְזַרְק אֶחָד מְלֵא וְאַחֵר
כִּף מְחִזֵּר אֶת הַרִיקוֹן⁶⁶. וְתוֹלִין וּמַפְשִׁיטִין אֶת כְּלָיו⁶⁷,
וּמְרַעֲוִים⁶⁸ וּמְמַחֵה אֶת קָרְבֵיו עַד שֶׁמְסִיר מֵהֶן הַצּוּאָה
וְהַפֶּרֶשׁ⁶⁹, וּמוֹצִיא אֶת הָאֲמוּרִין⁷⁰ וְנוֹתֵן בְּכִלָּיו⁷¹
וּמוֹלֵחֵן⁷² וּמְקַטְרֵן הַפֶּהֱן⁷³ עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ. וְכִיצַד
תוֹלִין⁷⁴ וּמַפְשִׁיטִין? מִסְמְרוֹת שֶׁל בְּרִזָּל הָיוּ קְבוּעִין
בְּפִתְלִים וּבְעַמּוּדִים, שֶׁבֶהֶן תוֹלִין וּמַפְשִׁיטִין. וְכָל מִי
שֶׁלֹּא מָצָא מְקוֹם לְתִלּוֹת - מְקַלּוֹת דְּקִים וְחִלְקִים⁷⁵
הָיוּ שָׁם, מְנִיחַ עַל כֶּתְפוֹ וְעַל כֶּתֶף חֲבֵירוֹ וְתוֹלֵה
וּמַפְשִׁיט.

1 **בַּעֲזָרָה. וְשׁוֹהִיִּם הִפֵּל עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְהוֹלֵךְ כָּל**
2 **אֶחָד בְּפִסְחוֹ לְבֵיתוֹ⁸⁴.**

81) כן הוא במשנה (שם סד:). ואף-על-פי שאין איסור דאורייתא בהוצאה זו, שהרי ירושלים דינה ככרמלית (עירובין קא.) – כיון שזהו חוץ למקדש, לא התירו שבות (מאירי). 82) שהיה בין העזרה להר הבית (פ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה ג). 83) כן לשון המשנה שם: "והשלישית במקומה עומדת", שאע"פ ששתי הכיתות הראשונות יושבות – זאת אינה יושבת, לפי שהיא בעזרה ואסור לכל אדם לישב בכל העזרה. כמש"כ בפ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה ו (אור שמח). 84) שבירושלים (ראה למעלה הלכה ו).

3 יח. שְׁחִיטַת הַפֶּסַח וְזִרְיָקָת דָּמוֹ וּמַחֲוֵי קֶרְבָּיו⁸⁵
4 וְהַקָּטֵר חֲלָבֵיו⁸⁶ - דוֹחִין אֶת הַשֶּׁבֶת⁸⁷; שְׂאֵי אֶפְשָׁר
5 לַעֲשׂוֹתָן קֹדֶם הַשֶּׁבֶת, שְׁהָרִי קְבוּעַ לוֹ זְמַן, שְׁנֹאֲמַר:
6 בְּמוֹעֲדוֹ⁸⁸. אֲבָל הִרְפָּכָתוֹ⁸⁹ וְהִבָּאָתוֹ⁹⁰ מִחוּץ לְתוֹחוֹם⁹¹
7 וְחִתִּיכָת יִפְלֹתוֹ⁹² בְּכָל־י⁹³ - אֵינָן דוֹחִין אֶת הַשֶּׁבֶת;
8 שְׁהָרִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן קֹדֶם הַשֶּׁבֶת. וְאִם יָכֹל לַחֲתוֹךְ
9 יִפְלֹתוֹ בִּידָיו⁹⁴ בְּשַׁבָּת - חוֹתָךְ⁹⁵. וְאִם הֵיחָה יִבְשֶׁה -
10 חוֹתָכָה אֶפְלוּ בְּכָל־י⁹⁶. שְׂאֵין שְׁבוֹת בְּמִקְדָּשׁ כָּל־י⁹⁷.
11 וְכֵן צְלִיתוֹ וְהִדָּחַת קֶרְבָּיו - אֵינָן דוֹחִין אֶת הַשֶּׁבֶת;
12 שְׁהָרִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן לְאַחַר הַשֶּׁבֶת⁹⁸.

85) ראה למעלה הלכה יד. 86) אף כי אפשר להקטירים במוצאי שבת – אין ממתנינים להם עד שתחשך, משום שחביבה מצוה בשעתה (פסחים סח:). 87) משנה שם סה: 88) "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו", ובגמ' (סו:): "נאמר מועדו בפסח, ונאמר מועדו בתמיד (= להקריב לי במועדו - במדבר כה, ב) מה תמיד דוחה את השבת (שכתוב (במדבר שם) "עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה", שמשמע שתמיד דוחה את השבת), אף פסח דוחה את השבת". 89) מחוץ לעיר דרך רשות הרבים לעזרה, שאסורה מן התורה, שלא אמרו "החי נושא את עצמו" אלא בנושא את האדם ולא בנושא את הבהמה (ראה בפיה"מ לפסחים סה: ונג: , ובפ"ח מהלכות שבת הלכה טז). וגם ההעברה בירושלים גופא שאינה אסורה אלא מדרבנן (ראה למעלה הערה עח) – לא הותרה, כיון שאין זה במקדש (ראה למעלה שם). 90) להביאו ברגליו (אף בלי להרכיבו). 91) שהוא אלפיים אמה מחוץ לעיר שאיסורו מדרבנן, וכיון שהוא חוץ למקדש אסור גם שבות (ראה למעלה). וכל-שכן מחוץ לשנים עשר מיל, שאיסורו מן התורה, כמפורש בפ"ז מהלכות שבת הלכה א (מאירי). 92) שהיא מום (ויקרא כב, כב). ובחתיכתה מכשירים את הקרבן להקרבה, ראה להלן. 93) נראה להלן בדברי רבינו שחתיכה בכלי אסורה מן התורה, ואע"פ שאין כאן מלאכת גזוז (פ"ט מהלכות שבת הלכה ח) – יש כאן מלאכת "מכה בפטיש", שהרי בזה מכשירו לקרבן, עיין שם עמוד סד הערה ס בשם צפנת-פנענת. 94) שאין הדרך לחתוך בכך כ"אם בסכין, ואין כאן איסור דאורייתא אלא חכמים אסרו זאת משום שבות (רש"י בעירובין קג). 95) במקדש ולא

במדינה (עירובין שם במשנה). 96) במקדש. משנה (עירובין שם ופסחים סח:): חותכין יבלת במקדש אבל לא במדינה, ואם בכלי כאן וכאן אסור", וכ"ח דאמר" בגמרא שם כשהיבלת לחה. אבל יבשה, חותך במקדש גם בכלי, שאין איסורה אלא מדרבנן. 97) אף שהיה אפשר לעשות מערב שבת, כיון שהוא במקדש. ורק הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום (למעלה), וכן הקדשתו (להלן הלכה יט שלא הותרה אלא מפני שקבוע לה זמן) לא הותרו, משום שהם חוץ למקדש, ועיין לחם-משנה. 98) פסחים סה:

13 יט. שֶׁכַּח וְלֹא הִבִּיא סִפִּין - לֹא יִבְיָאָה בְּשַׁבָּת⁹⁹; 14 אֲלֹא נֹתְנָה בֵּין קֶרְנֵי הַכֶּבֶשׂ אוֹ בְּצִמְרוֹ¹⁰⁰ וּמִכִּישׁוֹ עַד 15 שְׁמִבְיָאוֹ לַעֲזָרָה וּמִקְדִּישׁוֹ שָׁם. וְאִף עַל פִּי שֶׁהוּא 16 מִחֲמַר בְּשַׁבָּת¹⁰¹ - מִחֲמַר כְּלֹאֲחֹר יָד הוּא¹⁰², וּמִפְנֵי 17 הַמַּצֹּה מִתֵּר¹⁰³. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁלֹּא 18 הִקְדִּישׁ פִּסְחוֹ עֲדִין¹⁰⁴ וְלֹא אָמַר 'זֶה פֶּסַח', אֲבָל אִם 19 הִקְדִּישׁוֹ - לֹא יִבִּיא סִפִּין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹבֵד 20 בְּקֹדְשִׁים¹⁰⁵. וּמִפְּנֵי מָה הִתִּירוּ לְהִקְדִּישׁ פִּסְחוֹ 21 בְּשַׁבָּת¹⁰⁶? הוּאִיל וְקְבוּעַ לוֹ זְמַן¹⁰⁷, מִתֵּר לְהִקְדִּישׁוֹ 22 בְּשַׁבָּת. וְכֵן מִקְדִּישׁ אֶדָם חֲגִיגָתוֹ¹⁰⁸ בְּיוֹם טוֹב וְאִינוֹ 23 חוֹשֵׁשׁ¹⁰⁹.

99) לא דרך רשות הרבים ולא דרך כרמלית (ראה למעלה), שהרי היה אפשר לו להביאו מערב שבת (פסחים סו. סו:): 100) בגמ' (שם סו.) "אמרו, מי שפסחו טלה תוחבו בצמרו. מי שפסחו גדי תוחבו בין קרניו". 101) מנהיג בהמה טעונה משא. ואיסורו בשבת ממה שנאמר (שמות כ, י) "לא תעשה כל מלאכה אתה וגוי", והוא מחמר אחריה (שבת קנ: ורש"י שם, ופ"כ מהלכות שבת הלכות א"ב). 102) שאין דרך הכבש והגדי במלאכה זו. 103) שלא לבטלו ממצות הקרבת הפסח. ואע"פ שחוץ למקדש הוא, וכל שבות אחר לא התירו אם היה יכול לעשותו מערב שבת (ראה למעלה) – כיון שעושהו בשינוי הקילו בו (מאירי). 104) שם סו: 105) וכתוב (דברים טו, יט) "לא תעבוד בככור שורך, ולא תגזז בכור צאנך". ובספרי (שם): "מלמד שהבכור אסור בגיזה ועבודה. אין לי אלא בכור, שאר קדשים מניין, ודין הוא וכו' שאר קדשים וכו' אינו דין שיהיו אסורין בגיזה ועבודה. 106) אפילו שלא במקדש (ראה למעלה הי"ח). 107) לבו ביום (פסחים שם, ופכ"ג מהלכות שבת הלכה יד). 108) קרבן חגיגה שצריך להקריב ביום-טוב הראשון של חג בבואו להראות לפני ה'. 109) פסחים שם, ופכ"ג מהלכות שבת שם.

24 כ. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח וְנִמְצָא בָּעַל מוֹם אוֹ טָרְפָה - 25 הָרִי זֶה שּׁוֹחֵט אַחֵר, בֵּין פָּחַל בֵּין בְּשַׁבָּת. אֶפְלוּ מֵאָה 26 זֶה אַחֵר זֶה שּׁוֹחֵט וְהוֹלֵךְ, עַד שִׁיקְשֶׁר אֶחָד¹¹⁰ אוֹ עַד 27 שִׁתְּחַשֵּׁף. וַיִּדְחָה לְשָׁנִי, שְׁהָרִי אָנוּס הוּא¹¹¹.

110) מתבאר קצת במשנה פסחים סוף פרק אלו דברים (כספ-משנה). 111) [צריך עיון: הרי "נמצא בעל מום", שבו התחיל, אינו אנוס אלא שוגג, כמפורש בפסחים ע"א: ופ"ב מהלכות שגגות הלכה י. ועוד העיר הרה"ג יעקב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ביומא נא. שאף למאן-דאמר שפסח ראשון אין שוחטין על היחיד – פסח שני שוחטין על היחיד, הרי שהפסוק "יעשו אותו" אינו אלא לכתחילה. וצריך לומר שזוהי מצוה שאינה על גופו, ראה שם צה.) (9) שני פסוקים נאמרו בלשון זו: א', בפסח ראשון, שמות יב, מז: "כל עדת ישראל יעשו אותו", וב' בפסח שני, במדבר ט, יב: "ככל חוקת הפסח יעשו אותו". ולפי הסוגיא בפסחים צה, א שנזכרה למעלה – הכוונה לפסוק השני, ועי' בכסף-משנה מה שכתב בשם הרב ר' אברהם בנו של רבינו.

ג. אין שוחטין את הפסח אלא על מי שראוי לאכלו.¹⁰ היה אחד מבני חבורה קטן¹¹ או זקן או חולה: אם יכול לאכל פזית - שוחטין עליו¹², ואם לאו - אין שוחטין עליו¹³; שנאמר: איש לפי אכלו - עד שיהיה ראוי לאכל. אפלו חבורה של מאה ואין פל אחד מהן יכול לאכל פזית - אין שוחטין עליהן.¹⁴

(10) משנה, פסחים סא, א. והיינו: כזית, דלהלן. (11) סוכה מב, ב: "יכול (קטן) לאכול כזית צלי שוחטין עליו את הפסח, שנאמר (שמות יב, ד) איש לפי אכלו", ואף-על-פי שקטן אינו בכלל "איש" – הוא בכלל "במכסת נפשות" (מכילתא דרשב"י). וראה גם במכילתא (שמות פ' בא) המובאת להלן בסמוך. (12) משנה, פסחים צא, א. (13) מכילתא, שמות פ' בא: "ת"ל איש לפי אכלו, יצאו החולה והקטן שאינן יכולין לאכול כזית, שאין שוחטין עליהן". ואם "שחטו למי שיכול לאכול, ולמי שאינו יכול לאכול וכו' כשר" (להלן ה"ה). (14) פסחים, שם. ו"אפילו" זה, כן הוא פירושו: אם החבורה קטנה, בוודאי שאין שוחטים עליהם את הפסח, כשאין כל אחד מהם יכול לאכול כזית, שהרי יביאו את הפסח לידי פסול, אלא אפילו ישנם בחבורה מאה בני אדם, שאין חשש שיביאו את הפסח לידי פסול, שבוודאי יאכלו אותו – בכל זאת אין שוחטים עליהם, כיון שאין כל אחד מהם יכול לאכול כזית.

ד. אין עושין חבורה נשים ועבדים או קטנים ועבדים¹⁵, מפני שלא תהיה קלות ראש ביניהן¹⁶. אבל עושים חבורה פלה נשים, אפלו בפסח שני¹⁷, או פלה עבדים¹⁸. ושוחטין על הקטנים שיהיו מפלל בני החבורה¹⁹, לא שתהיה חבורה פלה קטנים, שאינן בני דעת²⁰. וכן²¹ אין עושין חבורה פלה חולים או זקנים או אוננים²², אף על פי שהן יכולין לאכל²³; הואיל ואכלתם מעוטה²⁴, שמוא ושאירו הפסח וביאורו לידי פסול. ואם עברו ושחטו על חבורה זו - פשר²⁵. וכן אין עושין חבורה פלה גרים²⁶, שמוא ודקדקו בו²⁷ וביאורו לידי פסול. ואם שחטו עליהן - פשר²⁸.

(15) משנה וגמ' שם. (16) וקלות ראש מביאה לידי ערוה (אבות פ"ג מ"ג, ופ"ב מהל' דעות ה"ז). ובגמרא שם: "נשים ועבדים משום תפלות (עבירה, רש"י), קטנים ועבדים משום פריצותא" (דמשכב זכור, רש"י). (17) שחל בחול,

קצנלבוניגן: הרי הזיד בראשון ולא הקריב בראשון מקריב בשני, כמפורש להלן פ"ה הלכה ב).

פרק שני

(1) יבאר שאין שוחטים הפסח אלא למנויו ועל מי שראוי לאכול, ודין שחטו למי שראוי ולמי שאינו ראוי.

א. אין שוחטין את הפסח אלא למנויו²⁹. שנאמר: תכסו על הששה³⁰ - מלמד, שמתמנים עליו פשהוא חי. ואלו המתמנים על הפסח הם הנקראים בני חבורה³¹.

(2) לשם בני החבורה שנמנו עליו כשהוא חי, ולא לשם בני חבורה אחרת (פסחים סא.). וראה להלן ה"ה אם עבר ושחטו. (3) וגם כתוב (שם) "במכסת נפשות", ותכוסו ובמכסת הם לשון מנין, כמו שכתוב (ויקרא כז, כג) "את מכסת הערכך" (רש"י פסחים, שם). (4) כן למדו במכילתא שם מן הפסוק הזה שמדובר בשם חי. ובמכילתא דרשב"י: "נאמר כאן שה, ונאמר להלן שה. מה שה האמור להלן - שה חי ולא שה שחוט, אף שה האמור כאן - שה חי ולא שחוט". וב"לקוט מעין גנים" כת"י: "ונאמר להלן (משור עד חמור עד) שה חיים (שמות כב, יג), מה שה האמור להלן חי וכו'" (תורה שלמה' שם אות קיד). (5) שם סא, א. ובעוד כמה מקומות.

ב. יחיד ששחט את הפסח לעצמו - פשר. והוא שיהיה ראוי לאכל³² את פלו³³. ומשתדלין שלא ישחט לכתחלה על יחיד³⁴, שנאמר: יעשו אותו³⁵.

(6) בפסחים צא, א - נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי, ופסק כרבי יוסי (שהלכה כמותו נגד רבי יהודה) ש"יחיד ויכול לאכול, שוחטין עליו", לפי שנאמר (שמות יב, ד): "איש לפי אכלו", הרי שיחיד ויכול לאכול, מותר לשחוט לו את הפסח. (7) בברייתא שם: "יחיד ויכול לאכול - שוחטין עליו, עשרה ואין יכולין לאכול - אין שוחטין עליהן", וב'ספרי' פ' ראה (דברים טז, ה) "רבי יוסי אומר, פעמים שהוא אחד ושוחטין אותו עליו, ופעמים שהם עשרה ואין שוחטין אותו עליהם כו' עשרה ואינן יכולים לאוכלו אין שוחטין אותו עליהן, שלא יביאו את הפסח לידי פסול". הרי שמדובר באכילת כולו. ורש"י שם פירש: "יחיד ויכול לאכול כזית". (8) פסחים צה, א: "ורבנן, האי יעשו אותו (הנאמר במדבר ט, יב לענין פסח שני) מאי עבדי ליה, מיבעי ליה שאין שוחטין את הפסח על היחיד, דכמה דאפשר לאהדורי מהדרינן (= שכל מה שאפשר להשתדל שלא לשחוט על היחיד – משתדלים)". וסובר רבינו שסוגיא זו היא לפי דברי רבי יוסי שמתיר לשחוט על היחיד, ואף-על-פי-כן יש להשתדל עד כמה שאפשר, שלא לשחוט על היחיד. שאילו לרבי יהודה הסובר שאין שוחטין על היחיד, אין צורך לפסוק זה, שהרי כבר למד כן מן הפסוק "לא תוכל לזבוח את הפסח באחד", וגם שייך לומר "כמה דאפשר לאהדורי מהדרינן", שהרי זהו מצד הדין. ולפי"ז למדו פסח ראשון מפסח שני, שכשם שפסח שני אין שוחטין לכתחילה ביחיד, כן הדין בפסח ראשון, וכן כתבו ה'תוספות' שם ד"ה מיבעי, וראה בכסף-משנה. (וכן נראה

ה. שְׁחָטוּ²⁹ וְשָׁלַח לְמִנְיָו³⁰ או לְמִי שָׁאִין פֶּל אֶחָד
מִהֶן יָכוֹל לֵאכֹל פְּזִית³¹ או שְׁשֻׁחְטוּ לְעֶרְלִים³² או
לְטֻמְאִים³³ - פְּסוּל³⁴. שְׁחָטוּ לְמִי שֵׁיכוֹל לֵאכֹל וְלְמִי
שָׁאִינוּ יָכוֹל לֵאכֹל פְּזִית, לְמִנְיָו וְשָׁלַח לְמִנְיָו,
לְמוֹלִים³⁵ וְלְעֶרְלִים, לְטָהוֹרִים וְלְטֻמְאִים - פְּשָׁר³⁶;
שָׁאִלוּ הָרֹאשִׁין לוֹ אוֹכְלִין בְּהִלָּכָה, וְהָאֲחֵרִים כָּאֵלוּ
לֹא חָשְׁבָה עֲלֵיהֶם.

(29) משנה, פסחים סא, א. (30) ברייתא, שם: יכול שחטו שלא למנויו, יהא כעובר על המצוה וכשר, ת"ל במכסת תכוסו, שנה עליו הכתוב לעכב. (31) כגון שהקרבן אינו מספיק לכל בני החבורה לכל אחד ואחד כזית (ראה למעלה ה"ב), או כגון שהיו חולים או זקנים שאינם יכולים לאכול כזית. והיינו "שלא לאוכליו" שבמשנה, שם. ובגמ' שם: אשכחן שלא למנויו, שלא לאוכליו מנא לן (שהוא פסול), אמר קרא (מות יב, ד) "איש לפי אכלו תכוסו" איתקש אוכלין למנויו. (32) ישראלים שלא נימולו, שאסורים לאכול הפסח, כמו שנאמר (שם, מח) "וכל ערל לא יאכל בו". וראה להלן פ"ט ה"ח שערל שאכל כזית מבשר הפסח - לוקה. (33) שאסורים בפסח ונדרים לפסח שני, כמו שנאמר (במדבר ט, ו) "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם, ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא". (34) משנה, שם. (35) ישראלים שנימולו. (36) שם. וראה להלן.

ו. שְׁחָטוּ לְמוֹלִים וְזָרֵק הָדֵם לְשֵׁם מוֹלִים וְעֶרְלִים -
פְּסוּל³⁷; שְׁהִירִיקָה חֲמֻנָּה, שְׁהִיא עֶקֶר הַקֶּרֶן³⁸.
שְׁחָטוּ לְמוֹלִים שְׁתֵּפֶפְרוּ³⁹ בּוֹ עֶרְלִים - פְּסוּל; שְׁהִירִי
יֵשׁ מִחֻשְׁבֵּת עֶרְלִים בְּזִירִיקָה⁴⁰. שְׁחָטוּ לְאוֹכְלֵי לֶזְוִיק
דָּמוֹ שָׁלַח לְאוֹכְלֵיו⁴¹ - הַפֶּסַח פְּשָׁר⁴², וְאִין אָדָם
יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ⁴³, לְפִי שָׁאִין מִחֻשְׁבֵּת אוֹכְלִים
בְּזִירִיקָה⁴⁴.

(37) פסחים סא, ב - כרב חסדא שפירש שם בברייתא, כדלהלן: נאמר בתורה (שמות, שם) "כל ערל לא יאכל בו", "וכל ערל" משמע כולה ערלה (= שכולם ערלים), אבל מקצתה (= שיש בהם גם מולים וגם ערלים) - לא פסלה, ושוב נאמר שם (יב, מג) "זאת חוקת הפסח", ללמדנו שאין הדברים אמורים אלא בשחיטה, אבל בזריקה פוסלת גם מקצת ערלה. ואף-על-פי שרב אשי בתרא (= מן האחרונים) סובר ש"וכל ערל" משמע אפילו מקצת ערלה, והכתוב השני "זאת חוקת הפסח" בא ללמד שדוקא "כולה ערלה" בין בשחיטה בין בזריקה - אין הלכה כרב אשי, אע"פ שכלל הוא "הלכה כבתרא", משום שכבר נחלקו רבי יהודה בן בתירא ורבנן בסנהדרין עח, א - בכעין זה שרבי יהודה בן בתירא סובר ש"כל נפש" הוא נפש כל שהוא, וחכמים סוברים "כל הנפש", ופסק רבינו (פ"ד מהל' רוצח ה"ו) כרבנן. וכמו כן כאן "וכל ערל", היינו כולה ערלה (לחם-משנה). (38) פסחים שם, לרב חסדא: "ומאי חומריה דזריקה דלא מקבע פיגול (חושב לאכול את הקרבן לאחר זמן אכילתו) אלא בזריקה", ומפרש רש"י שלא מקיים פיגול אלא בזריקה וכו' כהרצאת כשר, כך הרצאת פסול. (39) על-מנת שיתכפרו. (40) שהחושב בשעת הזריקה לשם

אבל אם חל בשבת - אין שוחטין עליהן בפני עצמן, שפסח שני להם רשות ואינו דוחה את השבת (להלן פ"ה ה"ח). והנה בברייתא (פסחים צא:) נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי: לפי רבי יהודה "אשה בראשון (= פסח ראשון) שוחטין עליה בפני עצמה, ובשני (= פסח שני) עושין אותה טפילה לאחרים". ולרבי יוסי "אשה בשני שוחטין עליה בפני עצמה, ואין צריך לומר בראשון". ולפי דעת רבינו מדובר שם כשחל י"ד בשבת. אבל אם חל בחול, גם לרבי יהודה שוחטין עליה בפני עצמה, ופסק רבינו הלכה כרבי יהודה ('קרי' ספר' להלן פ"ה, וראה בכסף-משנה ולחם-משנה שם). ויתכן גם כי רבי יהודה סובר שגם בחול אין שוחטין עליה בפני עצמה, ורבינו פסק כרבי אלעזר (שם), שאמר שאינו דוחה שבת, הרי שבחול שוחטין עליה. וזה תלוי בפלוגתא שנחלקו בה רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון בראש השנה לג, א - שלדעת רבי יהודה נשים אין סומכות - רשות, שנאמר "דבר אל בני ישראל - בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות", וכמו כן לענין פסח שני, שנאמר חטאו ישא האיש ההוא, איש ולא אשה (פסחים שם, דברי רבי יהודה), אבל לדעת רבי יוסי ורבי שמעון שנשים סומכות - רשות, והלכה כוותיהו (כמו שכתב רבינו בפ"ג מהל' ציצית ה"ט, וראה ביאור הגר"א לאו"ח סי' יז ס"ק ד) - כמו כן נשים מקריבות פסח שני - רשות ושוחטין עליהן בפני עצמן. וזוהי כוונת רבי אלעזר שם שאמר "בשני רשות", כלומר מותר לה להקריב פסח שני בחול, "ובראשון חובה ודוחה את השבת", אבל השני אינו דוחה, כנ"ל. ועי' 'אור שמח'. (18) שהעבד שווה לאשה במצוות (כסף-משנה). (19) ראה למעלה ה"ג. (20) ויביאוהו לידי נותר ('אור גדול' על משניות פסחים פ"ח מ"ז). (21) משנה, שם צא, א. (22) מי שמת לו אחד משבעת הקרובים - ביום המיתה הוא אונן. והוא שמת לאחר חצות, שכבר חלה עליו חובת הפסח קודם האנינות, אבל אם מת קודם חצות היום הוא נדחה לפסח שני, כמבואר בפסחים צח, א. וראה להלן פ"ו ה"ט. (23) כלומר, כל אחד מהם יכול לאכול כזית, ואף האונן מותר לו לאכול בערב (להלן פ"ו ה"ט). (24) כלומר, אכילתם של הזקן והחולה מועטה. וכמו כן האונן, שמא לא יאכל דבר לגודל אבילותו (רבינו בפירוש המשניות, שם). (25) שהרי יכולים לאכול כזית. וכן הוא במשנה, שם: "לפיכך אם אירע בהן פסול, פטורין מלעשות פסח שני". "רצח לומר, אם שחטו פסח ונזרק עליהם הדם, ואע"פ שלכתחילה אין ראוי לשחוט עליהם, ואחר-כך אירע פסול באלו האוננים או החולים או הזקנים ונטמאו במת, שאינם יכולים לאכול בלילה, פטורין הן מלעשות פסח שני, לפי שהם שחטוהו והם ראויים לעשות פסח". וראה ב'אור גדול' על משניות שם, שמפרש כי זה מוסב גם על חבורה של קטנים, ודלא כה'תוספות יום-טוב'. (26) שם צא, ב. (27) משום שאינן בני תורה יחמירו עליו לדקדק ויפסלוהו על חנם (רש"י שם). ובכתי' תימן: "שמא לא ידקדקו", וכן ברפוס וויניציאה, והוא על-פי ה'ירושלמי' פסחים פ"ח ה"ז: "אין עושין חבורה של גרים, מתוך שהן מקולקלין אין מדקדקין בו והם מביאין אותו לידי פסול". ועי' ב'תוספות' שם ד"ה שמא. (28) נלמד מחולים וזקנים שלמעלה ('ה' המוריה').

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למחות, שהרי קיימא-לן (גיטין עז:). יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניוזנת ואיני עושה לצרכך (רש"י, שם). (58 פסחים, שם).

ט. שִׁחַט עַל יְדֵי בְנוֹ וּבִתּוֹ הַקֹּטְנִים וְעַל יְדֵי עֶבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַפְּנֻעִנִים, וְהָלְכוּ וְשִׁחְטוּ הֵן לְעֶצְמָן - יוֹצֵאִין בְּשַׁל רֶבֶן.⁵⁹

(59 ואין יוצאין בשל עצמן (פסחים, שם).

י. שִׁחַט עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ וּבְנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוּלִּים וְעַל יְדֵי עֶבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעֵבֶרִים, וְשִׁחְטוּ הֵן לְעֶצְמָן⁶⁰ - אֵין לָהּ מַחֲוֵי גְדוּל מִזֶּה, וְאֵין יוֹצֵאִין אֶלָּא בְּשַׁל עֶצְמָן.⁶¹

(60 אף כי לא מיחו בפירושו. (61 פסחים, שם).

יא. הָאִשָּׁה⁶² שֶׁהִיא בְּבִית בַּעְלָהּ⁶³, שִׁחַט עָלֶיהָ אַבִּיהָ וְשִׁחַט עָלֶיהָ בַּעְלָהּ⁶⁴ - תֹּאכַל מִשַּׁל בַּעְלָהּ⁶⁵. הִיחָה נַחֲפֹזָה לְלֶכֶת לְבֵית אַבִּיהָ בְּרֹגַל הָרֹאשׁוֹן הַסְּמוּךְ לְנִשְׂוֹאֶיהָ כְּדֶרֶךְ כָּל הַבָּנוֹת, וְשִׁחַט עָלֶיהָ אַבִּיהָ וְשִׁחַט עָלֶיהָ בַּעְלָהּ - תֹּאכַל מִשַּׁל אַבִּיהָ⁶⁶. מִפָּאָר וְאֵילָף⁶⁷ - תֹּאכַל מִמָּקוֹם שֶׁהִיא רוֹצָה⁶⁸. וְהוּא שֶׁתִּבָּרַר לָהּ מָקוֹם שֶׁתִּרְצֶה בְּשַׁעַת שְׁחִיטָהּ⁶⁹. וְכֵן יתוֹם שֶׁשִּׁחְטוּ עָלָיו אֶפְסוּרָפְסִין⁷⁰ - יֹאכַל מִמָּקוֹם שֶׁהוּא רוֹצָה⁷¹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בֵּיתוֹם קָטָן; אֲכָל גְּדוּל⁷² - נַעֲשֶׂה כְּמִמָּנָה עֲצָמוֹ עַל שְׁנֵי פִסְחִים⁷³, וְהַמָּנָה עֲצָמוֹ עַל שְׁנֵי פִסְחִים⁷⁴ - אֵינוֹ אוֹכַל אֶלָּא מִן הַנִּשְׁחַט רֹאשׁוֹן⁷⁵.

(62 משנה, שם פז, א. (63 שכבר נשאה ואינה נחפזת ללכת לבית אביה (גמרא, שם). (64 ולא ביררה לעצמה בשעת שחיטה מאיזה קרבן רצונה לאכול (תוספות' שם, ד"ה האשה). (65 אף ברגל הראשון הסמוך לנישואיה, מכיון שאינה נחפזת ללכת לבית אביה. וכן פירש ה'מאירי' שם את דברי המשנה "האשה בזמן שהיא בבית בעלה ושחט עליה אביה ושחט עליה בעלה, תאכל משל בעלה", שמדובר גם ברגל הראשון הסמוך לנישואיה, ובאופן שאינה נחפזת ללכת לבית אביה. ודברי הסיפא "הלכה רגל ראשון לעשות בבית אביה וכו' תאכל במקום שהיא רוצה", היינו שכבר עבר הרגל הראשון הסמוך לנישואיה, ופסח זה הוא מן הרגלים שלאחר הרגל הראשון, אלא שהיא נחפזת ללכת לבית אביה, ולפיכך תאכל מאיזה שתצצה, ובגמ' מקשים על הרישא של המשנה שברגל הראשון אוכלת משל בעלה, ובברייתא מפורש שברגל הראשון אוכלת משל אביה, ומתרת הגמ': לא קשיא, כאן (בברייתא) ברדופה (נחפזת) לילך (לבית אביה, משום כך אוכלת משל אביה), כאן (ברישא של המשנה) בשאינה רדופה (אינה נחפזת ללכת לבית אביה, משום כך אף ברגל הראשון תאכל משל בעלה, והסיפא של המשנה מיירי כמו הסיפא של הברייתא ברגלים אחרים שאינם סמוכים לנישואיה, והיא נחפזת ללכת לבית אביה, לכן תאכל מאיזה שתצצה). נמצא שיש שלשה דינים: א) אינה נחפזת - תאכל בבית בעלה, גם ברגל הראשון הסמוך לנישואין. והיינו רישא דמתניתין, כנ"ל. ב) נחפזת

ערלים, פוסל את הקרבן (שם, כרב חסדא). (41 זקנים או חולים. (42 ברייתא, שם עח, ב - לפי נוסחת כת"ב ב' בדקדוקי סופרים' שם, וכן הוא בר"ח. וכן היה גם לפני ה'תוספות' למעלה סא, א - ד"ה שחטו, עיי"ש. וכן הוא ב'ירושלמי' פ"ה דפסחים ה"ב. (43 כן הנוסחא גם בכת"ב תימן ובדפוס רומי. וכן הביא ה'מאירי' בפסחים סא, א (נד ע"ד מדפי הספר) בשם רבינו (וראה בהגהות 'טורי אבן', וב'אור שמח' וב'חזון איש'). ואע"פ שבברייתא שם מפורש: "אדם יוצא בו ידי חובתו", נראה שלפי רבינו היתה הנוסחא שם "ואין אדם יוצא וכו'", וכן נראה מלשון הברייתא שם: "הפסח עצמו כשר ואדם יוצא וכו'". ואינו מובן: אם כשר הוא - בוודאי שיוצאים בו, ומה בא להשמיענו? אלא על-כרחך שהנוסחא: "ואין אדם יוצא וכו'". וכענין זה מצינו בזבחים מו, ב - בחטאת ששחטה לשם חולין, שכשרה ולא עלתה לבעלים לשם חובה, וכמו כן כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן - כשרים ולא עלו לבעלים לשם חובה (זבחים ב.). (44 החושב בשעת הזריקה בשביל "חולים וזקנים" שאינם יכולים לאכול כזית, אין זה פוסל את הקרבן. ומפרש רש"י (פסחים, שם) שהפסוק "איש לפי אכלו תכוסו" (שלומדים ממנו שלא לאוכליו פסול) נאמר בשחיטה. כמו שאמרו (פסחים סא). "רבי אומר, "תכוסו" לשון סורסי הוא, כאדם שאומר לחבירו כוס לי (שחוט לי) טלה זה". וראה עוד בזבחים ד, א.

ז. מִי⁴⁵ שֶׁהוּא בְּרִיא בְּשַׁעַת שְׁחִיטָהּ וְחוֹלָה בְּשַׁעַת זְרִיקָה, או חוֹלָה בְּשַׁעַת שְׁחִיטָהּ⁴⁶ וּבְרִיא בְּשַׁעַת זְרִיקָה - אֵין שׁוֹחֲטִין⁴⁷ וְזוֹרְקִין עָלָיו⁴⁸, עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּרִיא מְשַׁעַת שְׁחִיטָה עַד שַׁעַת זְרִיקָה⁴⁹.

(45 ברייתא, שם עח, ב. (46 שאינו יכול לאכול כזית מן הפסח (תוספתא, פסחים פ"ז). (47 כלומר, אם היה חולה בשעת שחיטה. (48 אם היה בריא בשעת שחיטה וחולה בשעת זריקה. (49 בתוספתא, שם: "בשעת שחיטה ובשעת זריקת דם".

ח. שִׁחַט אָדָם⁵⁰ עַל יְדֵי⁵¹ בְנוֹ וּבִתּוֹ הַקֹּטְנִים וְעַל יְדֵי עֶבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַפְּנֻעִנִים⁵³ בֵּין מִדַּעְתָּן בֵּין שִׁלָּא מִדַּעְתָּן⁵⁴; אֲכָל אֵינוֹ שִׁחַט עַל יְדֵי בְנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוּלִּים⁵⁵ וְלֹא עַל יְדֵי עֶבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעֵבֶרִים⁵⁶ וְלֹא עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ⁵⁷ אֶלָּא מִדַּעְתָּן. וְאִם שִׁחְטוּ וְלֹא מַחֲוֵי - הָרִי זֶה מִדַּעְתָּן⁵⁸.

(50 פסחים פח, א. (51 בשביל. (52 שמוטל עליו לחנכן (רש"י שם). (53 מפני שסומכין עליו, ועל כרחם ימשכו אחריו (רש"י שם). (54 בעל כרחן. כמו שכתוב (שמות יב, ג) "ויקחו להם וכו' שה לבית". משמע שבעל הבית יקחנו לכל בני ביתו ואין צריך לדעתם, שהרי אינם יכולין למחות (פסחים, שם). (55 אפי' אם סמוכין על שולחן אביהם, משום שיש בידם למחות (תוספות' שם ד"ה ע"י). (56 אף כי שפחה עברית אינה יכולה להיות כ"אם בקטנותה, שהרי היא יוצאת לחפשי בהבאת סימני גדלות - אין שוחטין בשבילה אלא מדעתה, כיון שאין עליו לחנוכה, יכולה למחות (רש"י שם). (57 משום שגם היא יכולה

משל שניהם". ומקשה הגמרא מן הברייתא, דתניא: "עבד של שני שותפין, רצה מזה אוכל, רצה מזה אוכל", ומתרת שדברי המשנה הם כשמקפידים הבעלים זה על זה. ומפרש רש"י שאינם רוצים להנות אחד מן השני, ואם העבד אוכל מאחד הקרבנות האלו, הרי שמחצית העבד השייך לבעל השני נהנה מן הבעל הראשון. ורבינו מפרש, שקפדי זה על זה "שלא יגנבנו", שכל אחד חושש שאם העבד יאכל משל השני ימשוך אליו עי"ז את לב העבד ויגנבנו (כסף-משנה). ובכת"י תימן, בכת"י אברבנאל ובדרפוס ווינציאה, חסרות המלים "שלא יגנבנו". (79) אף כי לא בריר בשעת שחיטה, שהרי בעל העבד שוחט עליו שלא מדעתו, ראה למעלה ה"ח.

4 יג. מִי שֶׁחָצִיו עֶבֶד וְחָצִיו בֶּן חֹרִין⁸⁰ - לֹא יֵאָכֵל
5 לֹא מִשָּׁל רֶבּוּ וְלֹא מִשָּׁל עַצְמוֹ⁸¹, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּלוּ בֶּן
6 חֹרִין.

(80) "אם היה עבד של שני שותפין ושחררו אחד מהם, או אם היה לו אדון אחד וקיבל ממנו קצת דמיו ושחרר קצתו באלו הדמים, נחשב לחצי עבד וחצי בן חורין, אבל אם שחרר אותו האדון חציו על-ידי שטר, הרי זה אינו כלום, לפי שעיקר אצלנו המשחרר חצי עבדו לא קנה, וזהו בשטר" (רבינו בפי"מ גיטין מא. וראה בפ"ח מהל' עבדים ה"ד). (81) במשנה (פסחים פז). תנן: "מי שחציו עבד וחציו בן-חורין, לא יאכל משל רבו", ובגמרא (פח). מקשה: "משל רבו הוא דלא יאכל, אבל משל עצמו יאכל, והא תניא לא יאכל לא משלו ולא משל רבו?" ומתרת הגמרא: "לא קשיא, כאן במשנה ראשונה, וכאן במשנה אחרונה, דתנן: מי שחציו עבד וחציו בן חורין, עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, דברי ב"ה. ב"ש אומרים: תקנתם את רבו (שאינו מפסיד כלום מהראוי לו – רש"י) ואת עצמו לא תקנתם, לישא שפחה אינו יכול שכבר חציו בן חורין (שצד החירות שבעבד אסור בשפחה), לישא בת חורין אינו יכול שעדיין חציו עבד (ובת חורין אסורה לעבד), יבטל? והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה וכו', אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין, וכותב שטר על חצי דמיו", ומפרש רבינו, שהמשנה שנראה בה שהוא אוכל משל עצמו היא כמשנה ראשונה שתיקנו שיעובד אצל עצמו יום אחד ואצל רבו יום אחד, תיקנו גם שיצא ידי חובת פסח ע"י שיאכל משל עצמו. והברייתא שמפורש בה שאינו אוכל לא משל רבו ולא משל עצמו, היא כמשנה אחרונה (שהלכה כמותה – פ"ח מהל' עבדים ה"ז) שביטלו את התקנה שיאכל משל עצמו כדי שזה לא יהיה גורם לעיכוב שחרורו, שאומרים לו לאדון מהו ושחרר אותו כדי שלא ימנע מן המצוה (כסף-משנה בשם רבינו אברהם, בנו של רבינו). וכעין זה כתב רבינו בעצמו בפי"מ: "ואמרו לא יאכל משל רבו, וכמו כן לא יאכל משל עצמו, לפי כי עוד יתבאר לך כי הוא לא יניח עבד חציו בן חורין וחציו עבד (שהרי כופין אותו לשחררו), ולפיכך לא יאכל ממנו בשום פנים עד שיעשה בן חורין, ומה שאמר כאן (במשנה) לא יאכל משל רבו שיראה ממנו שהוא אוכל משל עצמו, זהו דעת האומר מניחין אדם חציו עבד וחציו בן-חורין".

7 יד. עַד כִּמָּה נִמְנָיִם⁸² עַל הַפֶּסַח? עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ פְּזִית

וברגל ראשון – תאכל משל אביה, והיינו רישא דברייתא. (ג) נחפזת ובשאר הרגלים – תאכל מאיזה שתרצה, והיינו סיפא דמתניתין וסיפא דברייתא. והוסיף שם ה'מאירי' "שכן נראה לנו בה דעת גדולי המחברים (= הרמב"ם)". ולפי כל הנה"ל, לא השמיט רבינו שום דין מן המשנה, ומסתלקת קושיית הכסף-משנה. (66) רישא דברייתא, שם. (67) ברגלים שאינם סמוכים לנישואיה, אבל היא נחפזת ללכת לבית אביה. (68) סיפא דמתניתין וסיפא דברייתא. (69) ואם לא גילתה דעתה בשעת שחיטה, אע"פ שגילתה דעתה אחר-כך, אינה אוכלת לא משל בעלה ולא משל אביה, לפי ש"אין ברירה" בענין של תורה (גמרא, שם), וראה להלן בהערה סט. (70) שני אפוטרופסין, וכל אחד מהם שחט את פסחו גם בשביל היתום. אפוטרופוס הוא בלשון יוון 'אבי ילדים' ('ערוד'). (71) משנה, שם. ובגמרא שם פח, א - הקשו: "שמעת מינה, יש ברירה?" (כלומר, על ידי רצונו מתברר שפסח זה הוא שלו), ומתכן רבי זירא: "שה לבית מכל-מקום". "כלומר, מאחר שהיתום הוא קטן, הרי הוא אצל אפוטרופוס כבני הבית, וכבר אמרו (שם פח). ששוחט אדם על בניו הקטנים שלא מדעתו" ('מאירי'). וכן הוא בפירוש ר"ח שם "שה לבית מכל-מקום, בין מדעתו בין בעל-כרחו. תניא נמי הכי (וכן גם בכת"י מינכן, אבל בגמרא שלפנינו: "תנו רבנן") שוחט אדם על ידי בנו ובתו הקטנים וכו' בין מדעתו בין שלא מדעתו". והוסיף ה'מאירי' שם: "ולא תירצו בזה מאי רוצה בשעת שחיטה, שמאחר שהוא קטן אין רצונו רצון". ולפי"ז מה שאמרו "יאכל במקום שהוא רוצה", אין זה משום שעל-ידי שרוצה הוברר הדבר שזהו הפסח שלו, שהרי "אין ברירה", ועוד שאין רצונו של הקטן רצון, אלא הרי הוא כנמנה על שני פסחים כאחד, שעל-פי הדין אינו אוכל אלא מן הראשון כדלהלן, ואעפ"כ הקילו בו להתיר לו לאכול במקום שהוא רוצה מאחר שהוא קטן. (72) שאין שוחטים עליו שלא מדעתו (ראה למעלה ה"ח). וכיון ששניהם הודיעו לו הרי הוא כנמנה על שני פסחים כדלהלן. (73) 'ירושלמי' פסחים פ"ח ה"א. (74) לאכול משניהם. (75) 'ירושלמי' שם, וה"ב: "תני ר' חייא, הנמנה על שני פסחים כאחת, אוכל מאי זה מהן שנשחט ראשון". ומה שמפורש בבבלי (פסחים פח:) שאין נמנין על שני פסחים כאחד, ואם נשחטו עליו לא יאכל לא מן הראשון ולא מן השני (ראה להלן פ"ג ה"א) – אין זה סותר לדברי ה'ירושלמי', כי שם בבבלי מדובר שמתכוון לאכול רק מאחד מהם, מאיזה שירצה בשעת האכילה, ולפי ש"אין ברירה", לא יאכל לא מן הראשון ולא מן השני, אבל ב'ירושלמי' מדובר שברעתו לאכול משניהם גם מזה וגם מזה, ולכן יאכל רק מן הראשון ('בית זבול' ח"א ס" כג אות ג).

1 יב. עֶבֶד⁷⁶ שֶׁל שְׁנֵי שְׁתֵּפִינ⁷⁷: בְּזִמְנִי שֶׁמִּקְפִּידִין זֶה
2 עַל זֶה שְׁלֹא יִגְנָבנו⁷⁸ - לֹא יֵאָכֵל מִשָּׁל שְׁנֵיהֶן; וְאִם
3 אֵינָן מִקְפִּידִין - מִמָּקוֹם שֶׁיִּרְצֶה יֵאָכֵל⁷⁹.

(76) כנעני, שהוא חייב במצוות כאשה (ראה פ"א ה"א, ולמעלה ה"ד) ורבו שוחט עליו שלא מדעתו, ראה למעלה ה"ח. (77) ושניהם ישחטו עליו כל אחד ואחד בנפרד. (78) בפסחים פז, א - תנן: "עבד של שני שותפין, לא יאכל

מִלֶּךָ אוּ מִלֶּכָּה וְאָמַר לְעַבְדּוֹ לְשַׁחֵט עָלָיו וְשַׁחֵט גְּדִי
וְטֹלָה - יֹאכֵל מִן הָרֹאשׁוֹן, מִשּׁוּם שְׁלוֹם מַלְכוּתוֹ.²³

(2) שרבו יאכל מאיזה מהם שיבחר. (3) כדי לאכול מאיזה מהם שירצה בשעת אכילה, לפי ש"אין ברירה" ושמא בשעת שחיטה לא הייתה דעתו על זה. (רש"י שם). אבל אם נמנה על שני פסחים כדי לאכול משניהם - אוכל מן הנשחט ראשון. (4) ומפרש רבינו שמשום שלום מלכות הקלו בה מפני שדעתם קלה לכעוס (מאירי וכסף משנה). וצריך לומר לדעת רבינו שמה שאמרו "אין ברירה" - אין זה מן התורה, אלא מגזירת חכמים, ומשום שלום מלכות לא גזור.

ב. הָאוֹמֵר לְשַׁלּוּחֹ: צֵא וְשַׁחֲט עָלַי אֶת הַפֶּסַח,²⁵
וְקָבַע לוֹ גְּדִי אוּ טֹלָה, וְשָׁכַח מָה אָמַר לוֹ רַבּוֹ - הֲרִי
זֶה שׁוֹחֵט גְּדִי וְטֹלָה וְאוֹמֵר: אִם גְּדִי אָמַר לִי - גְּדִי
שְׁלוֹ וְטֹלָה שְׁלִי, וְאִם טֹלָה אָמַר לִי - טֹלָה שְׁלוֹ וְגְדִי
שְׁלִי. שָׁכַח הַשּׁוֹלַח מָה אָמַר לוֹ - שְׁנִיָּהּ יֵצְאוּ לְבֵית
הַשְּׂרָפָה.²⁶ וְאִם שָׁכַח הַשּׁוֹלַח קֹדֶם שֶׁיִּזְרַק הַדָּם -
חֵיבִין לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׁנִי; שָׁכַח אַחֵר שֶׁיִּזְרַק הַדָּם -
פֶּסֶחַ מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׁנִי.²⁷ וְכֵן הֵדִין בְּאוֹמֵר
לְעַבְדּוֹ:²⁸ צֵא וְשַׁחֲט עָלַי, וְקָבַע לוֹ, וְשָׁכַח הָעַבֵּד
מָה אָמַר לוֹ רַבּוֹ. וְהוּא שִׁיתָן לוֹ רוּעָה שֶׁל רַבּוֹ גְּדִי
וְטֹלָה וְיֹאמַר לוֹ: שַׁחֲט שְׁנִיָּהּ, כְּדֵי שֶׁתִּשְׁחַט כְּמוֹ
שֶׁאָמַר לְךָ רַבְּךָ, וְהֲרִי אֶחָד מֵהֶן שֶׁלֶּךָ עַל מִנְתָּ שְׁלֹא
יִהְיֶה לְרַבְּךָ בּוֹ כְּלוּם.²⁹ אִם עָשָׂה הַרוּעָה כֵּן, אַחֵר
כֵּן יִהְיֶה אֲפָשָׁר לְעַבֵּד לְהַתְנוֹת כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.³⁰

(5) אחר ששחט השניים (רש"י). בין ששכח קודם שזורק הדם ובין ששכח אחר שזורק הדם. (6) שהרי אינו ידוע איזה הוא של השולח ואיזהו של השליח, ואינם יכולים לאכלם, כי אין הפסח נאכל אלא למנויו. (7) שבשעת הזריקה לא היו שניהם ראויין לאכילה. (8) שם בגמרא מימרא של אביי: "שכח (רבו) לפני זריקה דכי איזריק דם לא הוה חזי לאכילה חייבין לעשות פסח שני". וכחכמים של ר' נתן (פסחים עח:). שאכילה (אם לא היה הקרבן ראוי לאכילה בשעת זריקה) מעכבת את כשרות הקרבן. (9) שבשעת הזריקה היו ראויים לאכילה. (10) משנה שם ומימרא של אביי בגמרא: "ופטורין מלעשות פסח שני - ששכח אחר זריקה דבעידנא (בשעה) דאיזריק דם הוה חזי לאכילה". ואף לרבנן הסוברים "אכילה מעכבת", אין זה אלא באופן שאינו ראוי לאכילה בשעת זריקה. וראה לחם משנה להלן הלכה ד. והוא הדין שפטורים מלעשות פסח אחר אם יש עוד שהות בי"ד בניסן. (11) כלומר, עבד כנעני. (12) שאם לא אמר לו כן, הרי מה שקנה עבד כנעני קנה רבו (גמרא שם). וכוונת רבינו שאמר לו בלשון המועיל שלא יקנה רבו, כגון שאמר לו: על מנת שתאכל אתה הפסח. (13) ששוחט גדי וטלה ואומר: אם גדי אמר לי - גדי שלו וטלה שלי, ואם טלה אמר לי - טלה שלו וגדי שלי.

ג. בְּגִי חֲבוּרָה שֶׁאָמְרוּ לְאַחַד: צֵא וְשַׁחֲט לָנוּ אֶת

לְכָל אֶחָד וְאַחַד.⁸³ וְנִמְנִין עָלָיו וּמוֹשְׁכִין אֶת יָדֵיהֶן
מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּשְׁחַט.⁸⁴ בִּינּוֹ שֶׁנִּשְׁחַט אֵינוֹ יָכוֹל לְמַשֵּׁךְ
אֶת יָדוֹ, שֶׁהֲרִי נִשְׁחַט עָלָיו.⁸⁵ נִמְנּוּ עָלָיו וְחִזְרוּ
אַחֲרֵים וְנִמְנּוּ עָלָיו: רֹאשׁוֹנִים, שֵׁשֶׁשׁ לָהֶם כְּזֵית -
אוֹכְלִים, וּפְטוּרִים מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׁנִי; וְאַחֲרוֹנִים,
שֶׁרַבּוֹ עַד שֶׁשָּׁלָא נִמְצָא בּוֹ כְּזֵית לְכָל אֶחָד - אֵינּוּ
אוֹכְלִין, וְחֵיבִים לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׁנִי.⁸⁶

(82) כמה אנשים אפשר למנות עליו. (83) משנה, פסחים פט, א. (84) משנה, שם: "נמנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט. רבי שמעון אומר (מושכין ידיהן) עד שיזרוק את הדם", ופסק כחכמים. (85) בגמרא שם למדו כן ממה שכתוב (שמות יב, ד) "ואם ימעט הבית מהיות משה - מחיותיה דשה". כלומר: אם באו לימעט ולימשך - מהיות משה, יתמעטו בעוד השה החי (רש"י שם). (86) ברייתא, שם עח, ב. אבל אם נמנו כאחת ואין לכל אחד ואחד - אין אוכלין (כל בני החבורה) (תוספתא פסחים פ"ז).

טו. הַמִּמְנָה⁸⁷ אַחֲרֵים עֲמּוֹ עַל חֵלְקוֹ וְלֹא יִדְעוּ בִּהְיוֹת
בְּגִי חֲבוּרָה - הֲרִי בְּגִי חֲבוּרָה רִשְׁאִין לְתַן לוֹ חֵלְקוֹ
אַחֵר שֶׁיִּצְלָה.⁸⁸ בַּעַת הָאֲכִילָה,⁸⁹ וּבְגִי חֲבוּרָה אוֹכְלִין
מִשְׁלֵהֶן וְהוּא אוֹכֵל חֵלְקוֹ עִם הָאֲחֵרִים שֶׁמִּנָּה עָלָיו
בְּחֲבוּרָה שְׁנִיָּהּ.⁹⁰ וְכֵן בְּגִי חֲבוּרָה שֶׁהִיא אֶחָד מֵהֶם
גִּרְגָּרָן⁹¹ - רִשְׁאִים לְהוֹצִיאוֹ מִהֶן,⁹² וְנִתְּנִין לוֹ חֵלְקוֹ
וְיֹאכְלֵהוּ בְּחֲבוּרָתוֹ.⁹³ וְאִם אֵינוֹ זוּלָּל - אֵינּוּ רִשְׁאִין
לְחַלֵּק.⁹⁴

(87) שם פט, ב - במשנה. (88) שהפסח נצלה כשהוא שלם ולא נצלה כשהוא חסר אבר (תוספתא פסחים פ"ה, ולהלן פ"י הי"א). (89) כלומר, אף-על-פי שבשעת אכילה אין מוציאין בשר הפסח מחבורה לחבורה, ראה להלן פ"ט ה"א הערה ג - מותרים הם להחלק ולאכול כל אחד ואחד לחוד, וראה להלן. (90) (מדובר כשכולם אוכלים בבית אחד, ואין שום מחיצה מפסקת ביניהם, שאם לא כן - אסור, שאין הפסח נאכל בשתי חבורות (להלן פ"ט ה"ה). וראה ב'מעשה רוקח'). (91) זולל, שאוכל הרבה. (92) פסחים שם. (93) לעצמו, ראה למעלה. (94) שם. ראה להלן פ"ט ה"ו.

יום שלישי כ"א טבת ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) יבאר האומר לעבדו לך ושחוט לך עלי את הפסח, ואם קבע גדי או טלה.

א. הָאוֹמֵר לְעַבְדּוֹ: צֵא וְשַׁחֲט עָלַי אֶת הַפֶּסַח, אָף
עַל פִּי שְׂדֵרְךָ רַבּוֹ לְשַׁחֵט טֹלָה כָּכָל שְׁנָה וְהִלֵּךְ וְשַׁחֲט
עָלָיו גְּדִי, אוּ שֶׁהִיא דְּרָפּוֹ לְשַׁחֲט גְּדִי וְהִלֵּךְ וְשַׁחֲט
עָלָיו טֹלָה - הֲרִי זֶה יֹאכֵל מִמֶּנּוּ; שֶׁהֲרִי לֹא פֶּרֶשׁ
וְאָמַר לוֹ שַׁחֲט לִי מִמִּין פְּלוּגִי. הִלֵּךְ וְשַׁחֲט גְּדִי
וְטֹלָה² - אֵינוֹ אוֹכֵל מִשְׁנִיָּהּ, אֶלָּא יֵצְאוּ לְבֵית
הַשְּׂרָפָה; שֶׁאֵין נִמְנִין עַל שְׁנֵי פֶסָחִים.³ וְאִם הִיא

שמשכו ידם מהקרבן שלו. (28) שאי אפשר לצמצם ואחד מהם נשחט תחילה. (29) כי שמא שלו נשחט ראשון ולא נמנה כלל על שלהן. (30) שמא שלהם נשחט ראשון והוא נמנה עמהם, ושלו הוא פסח שאין לו בעלים, שהוא לשריפה.

ו. אָבַד לָהֶן פֶּסַחָם, וְאָבַד לוֹ פֶּסַחוֹ, וְאָמַר לָהֶן: צֵאוּ וּבְקִשׁוּ וְשַׁחֲטוּ עֲלֵי³¹, וְאָמְרוּ לוֹ: צֵא וּבְקִשׁ וְשַׁחֲטוּ עֲלֵינוּ, וְהִלֵּךְ וּמָצָא וְשַׁחֲטוּ, וּמָצָאוּ הֵם וְשַׁחֲטוּ - כָּלֵם אוֹכְלִין מִן הָרֹאשׁוֹן³², וְהַשְׁנִי יִשְׁרָף³³. וְאִם אֵין יָדוּעַ אִי זֶה נִשְׁחַט תַּחֲלָה אוֹ שִׁשְׁחֲטוּ שְׁנֵיהֶן בְּאַחֲד³⁴ - שְׁנֵיהֶן יִשְׁרָפוּ³⁵, וּפְטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׁנֵי. הִלֵּךְ הוּא לְבָקֵשׁ וְהִלְכוּ הֵם לְבָקֵשׁ וְלֹא אָמְרוּ זֶה לָזֶה כְּלוּם, אֵף עַל פִּי שְׁהִיָּה בְּלִפְנֵי שִׁשְׁחֲטוּ כָּל אֶחָד מֵהֶן עַל חֲבֵירוֹ, אוֹ שִׁחֲטוּ שֵׁם רְמִיזוֹת וּדְבָרִים שֶׁאֵמְדוּן הַדַּעַת בָּהֶן שֶׁכָּל אֶחָד שִׁמְצָא יִשְׁחֹט עַל חֲבֵירוֹ³⁶, הוֹאִיל וְלֹא פָּרְשׁוּ וְלֹא אָמְרוּ זֶה לָזֶה כְּלוּם - אֵינָן אֶחָדֵאִין זֶה לָזֶה³⁷.

(31) חפשו את הפסח שאבד לכם ושחטו אותו גם בשבילי. (32) שהרי כולם נמנו עלי, ומשנשחט אין למשוך את ידיהם ממנו. (33) כדין פסח שאין לו בעלים. (34) שוודאי אחד מהם נשחט תחילה. (35) משום שלא ידוע איזה מהם הוא שנמנו עליו. (36) במשנה שם: "לא אמר להן ולא אמרו לו", ומפרש רבינו שהיו שם רמזיות, שאם לא כן, הדבר פשוט ואין למשנה להשמיע לנו זאת (כסף משנה). (37) ואין להם לחשוש איזה מהן נשחט ראשון, אלא זה אוכל משלו אף אם שלהן נשחט ראשון, וכן הם אוכלים משלהם, אף אם שלו נשחט ראשון (רש"י שם).

ז. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁנִּתְעַרְבוּ פֶּסַחֵיהֶן קָדָם שִׁשְׁחֲטוּ³⁸ - חֲבוּרָה זוֹ לֹקְחִין כֶּבֶשׂ אֶחָד מִן הַתַּעֲרֹבוֹת וְהַשְׁנִיָּה לֹקְחִין הַשְׁנִי, וְאֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה זוֹ בָּא אֶצֶל אֶלּוּ³⁹ וְאֶחָד מִבְּנֵי שְׁנִיָּה בָּא אֶצֶל הָרֹאשׁוֹנָה, וְכָל חֲבוּרָה מֵהֶן אוֹמֶרֶת לָזֶה הָאֶחָד שֶׁבָּא אֶצֶלֶם: אִם שָׁלָנוּ הוּא הַפֶּסַח הַזֶּה - יִדְּרֵךְ מְשׁוּכּוֹת מִשְׁלָף וְנִמְנְיָה עַל שְׁלָנוּ, וְאִם שָׁלָף הוּא הַפֶּסַח הַזֶּה - יִדְּרֵינוּ מְשׁוּכּוֹת מִשְׁלָנוּ וְנִמְנְיָנוּ עַל שְׁלָף. וְכֵן חֲמֹשׁ חֲבוּרוֹת שֶׁל חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה⁴⁰ בְּנֵי אָדָם, אוֹ עֶשֶׂר חֲבוּרוֹת שֶׁל עֶשְׂרֵה עֶשְׂרֵה - מוֹשְׁכִין לָהֶן אֶחָד מִכָּל חֲבוּרָה לְחֲבוּרָה הָאַחֶרֶת⁴¹, וְכָף הֵם מִתְּנִים וְאוֹמְרִים⁴², וְאַחֵר בֶּךָ שׁוֹחֲטִין.

(38) והיינו מפני שאז אפשר עדיין למשוך ידיהם מן הפסח. ומכיוון שאין הפסח נאכל אלא למנוי, ואלו אינם יודעים על איזה נמנו, לכן עושים כדלהלן. (39) במשנה שם. והוצרך לכך משום שכתוב (שמות יב, ד) "ואם יעמט הבית משה", ומזה למד ר' יהודה (פסחים זט.) "שמתמעטין והולכין (אנשי חבורה מושכין את ידיהן מן הקרבן) ובלבד שיהיה אחד מבני החבורה קיים (נשאר)". (40) בגמרא פסחים שם אמרו ש"חמשה חמשה" דווקא הוא, אבל של חמשה וארבעה לא, שהרי אם יתפזרו הארבעה אלו לארבע חבורות,

הַפֶּסַח, וְאָמַר הוּא לָהֶן: וְאַתֶּם שַׁחֲטוּ עָלַי, וְשַׁחֲטוּ הֵם וְשַׁחֲטוּ הוּא - כָּלֵם אוֹכְלִין מִזֶּה שֶׁנִּשְׁחַט רֹאשׁוֹן, וְהָאֶחָדֵאִין יֵצֵא לְבֵית הַשְׂרִפָּה¹⁴.

(14) דברים פשוטים הם, ונלמדים ממה שמתבאר בהלכות שבסמוך (כסף משנה).

ד. חֲבוּרָה שֶׁאָבַד פֶּסַחָהּ, וְאָמְרוּ לְאַחֲד¹⁵: צֵא וּבְקִשׁ¹⁶ וְשַׁחֲטוּ עֲלֵינוּ¹⁷, הִלֵּךְ וּמָצָא פֶּסַח שֶׁאָבַד וְשַׁחֲטוּ, וְהֵם לָקְחוּ פֶּסַח אַחֵר וְשַׁחֲטוּהוּ: אִם שָׁלוּ נִשְׁחַט רֹאשׁוֹן - הוּא אוֹכֵל מִשְׁלוֹ, וְהֵן אוֹכְלִין עִמּוֹ, וְהַשְׁנִי יִשְׁרָף¹⁸; וְאִם שָׁלָהֶן נִשְׁחַט רֹאשׁוֹן - הֵן אוֹכְלִין מִשְׁלָהֶן¹⁹, וְהוּא אוֹכֵל מִשְׁלוֹ²⁰. אֵין יָדוּעַ אִי זֶה מֵהֶן נִשְׁחַט רֹאשׁוֹן אוֹ שִׁשְׁחֲטוּ שְׁנֵיהֶן בְּאַחֲד²¹ - הוּא אוֹכֵל מִשְׁלוֹ²², וְהֵן אֵינָן אוֹכְלִין עִמּוֹ²³, וְשָׁלָהֶן יֵצֵא לְבֵית הַשְׂרִפָּה²⁴, וּפְטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׁנֵי²⁵.

(15) מבני חבורתם (רש"י בקידושין מא:). (16) חפש את הפסח האבוד. (17) כלומר: כשתמצאנו, תשחטנו בשבילנו. (18) כיוון שאמרו לו שחטו עלינו, הרי נמנו על הקרבן הזה וכיוון שנשחט כבר אין יכולין למשוך את ידיהן מן הקרבן, ומשום כך השני ישרף שהוא פסח בלא בעלים, ראה רש"י שם. (19) שהרי משכו ידיהם מן הקרבן האבוד לפני שנשחט. (20) שהרי הוא לא נמנה איתם על הקרבן השני. (21) שאי אפשר לצמצם ואחד מהם נשחט תחילה. (22) שהרי הוא אוכל משלו בכל אופן. (23) שמא שלהם נשחט ראשון, ונמצא שמשכו ידם מזה ששחט השליח ואסורים לאכלו, כי הפסח אינו נאכל אלא למנוי. (24) שמא שלו נשחט ראשון והם נמנו על שלו ולא על שלהן, ודין פסח שאין לו בעלים - בשריפה. (25) [ובדברי רבינו יש לומר שסמך על מה שכתב למעלה בהלכה ב, שרק אם שכח לאחר הזריקה פטור מלעשות פסח שני, כמו כן כאן מה שאמר "אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון או ששחטו שניהן כאחת" אין הכוונה שבעת זריקה לא ידעו, אלא שידעו ולבסוף נשכח ושוב לא ידעו, באופן שבני החבורה אינם יכולים לאכול לא משלו ולא משלהם. ומכיוון שבעת הזריקה היה ידוע - פטורים הם מלעשות פסח שני].

ה. אָמַר לָהֶם זֶה שֶׁשָּׁלַחוּהוּ לְבָקֵשׁ פֶּסַח שֶׁאָבַד וְלִשְׁחֹט²⁶: אִם אֶחָדֵי - שַׁחֲטוּ אִתָּם עָלַי, הִלֵּךְ וּמָצָא וְשַׁחֲטוּ, וְהֵם לָקְחוּ וְשַׁחֲטוּ: אִם שָׁלָהֶן נִשְׁחַט רֹאשׁוֹן - הֵם אוֹכְלִין מִשְׁלָהֶם, וְהוּא אוֹכֵל עִמָּהֶם, וְהַשְׁנִי יִשְׁרָף; וְאִם שָׁלוּ נִשְׁחַט רֹאשׁוֹן - הוּא אוֹכֵל מִשְׁלוֹ, וְהֵן אוֹכְלִין מִשְׁלָהֶן²⁷. אֵין יָדוּעַ אִי זֶה מֵהֶן נִשְׁחַט רֹאשׁוֹן אוֹ שִׁשְׁחֲטוּ שְׁנֵיהֶם בְּאַחֲד²⁸ - הֵן אוֹכְלִין מִשְׁלָהֶן, וְהוּא אֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּהֶן²⁹, וְשָׁלוּ יֵצֵא לְבֵית הַשְׂרִפָּה³⁰, וּפְטוּר מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׁנֵי.

(26) לא שאמרו לו שישחטו בשבילם אלא רק שיחפש את הפסח וכשימצאנו יביאנו אליהם והם ישחטוהו (כסף משנה). (27) שהם לא אמרו לו שישחטו להם. ונמצא

הַקֶּרְבָּנוֹת רֵאוּיִן לֵאכִילָה מִצֵּד סֶפֶק בַּעַל מוֹם, וְנִמְצָא שְׂכוֹלִם פְּסוּלִים. (52) שֶׁהִיוּ אַרְבַּעַת הַקֶּרְבָּנוֹת הָיוּ רֵאוּיִן לֵאכִילָה בִּשְׁעַת הַזְרִיקָה, וְרַק אֶחָד הוּא פְּסוּל, וְאִין לְחִיִּיב כּוֹלֵם מִסֶּפֶק. (53) וְאִין מִבִּיאִין חוֹלִין לְעֹזֶרָה (קְדוּשֵׁין נז:), מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים יב, כא) "וּזְבַחְתָּ מִבְּקֶרֶךְ וּמִצֶּאֱנָךְ וְכוּ' בִּשְׁעֵרֶיךָ" (רש"י שם). (54) וְאִין מִבִּיאַ עַל יְדֵי כַךְ חוֹלִין בְּעֹזֶרָה שֶׁהִיוּ אֶחָד מֵהֶם בְּוֹדָאֵי מַחֲוִיב בִּקְרֵבֵן הַפֶּסַח. (55) שֶׁהִיוּ מִן הַדִּין כּוֹלֵם פְּטוּרִים. (56) וְרָאָה לְמַעֲלָה פֶּרֶק בַּהֲלָכָה א ש"אִין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח אֲלָא לְמַגְוִיּוּ". (57) אָף עַל פִּי שְׁבִדְעֵיבֵר יֵצֵא.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) יֵבֶאֱר פֶּסַח הַנִּשְׁחַט בְּמַחֲשַׁבַת שִׁינוּי הַשֵּׁם וְהַשּׁוֹחֲט עַל בְּנֵי חֲבוּרָה, וְאָמַר: הַפֶּסַח שֶׁשְׁחַטְתִּי שְׁלֹא לְשֵׁמוֹ הִיָּה.

- 23 א. כִּבְר נִתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמְּקַדְשִׁין², שֶׁהַפֶּסַח
- 24 אֵינוֹ נִשְׁחַט³ אֲלָא לְשֵׁם פֶּסַח וְלְשֵׁם בְּעָלָיו⁴; וְאִם
- 25 שֶׁחֲטוּ בְּמַחֲשַׁבַת שִׁינוּי הַשֵּׁם⁵ - פְּסוּל⁶. הַשּׁוֹחֲט⁷ אֶת
- 26 הַפֶּסַח עַל בְּנֵי חֲבוּרָה, וְאָמַר לְהֵם לְאַחֵר זִמְנָה⁸: אוֹתוֹ
- 27 הַפֶּסַח שֶׁשְׁחַטְתִּי עֲלֵיכֶם - שְׁלֹא לְשֵׁמוֹ שֶׁשְׁחַטְתִּי, אִם
- 28 הָיָה נֶאֱמָן לָהֶן - סוֹמְכִין עַל דְּבָרָיו⁹, וְאִם לֹא -
- 29 שׁוֹרֵת הַדִּין¹⁰ שְׁאֵינוֹ נֶאֱמָן. וְהַרְוֵצָה לְהַחֲמִיר עַל
- 30 עֲצָמוֹ¹¹ - הָרִי זֶה מְשַׁבַּח, וְיֵבֶאֱר פֶּסַח שִׁנְיָה¹².

(2) פֶּט"ו הַלְכוֹת א, ג, יא. (3) וְכִמּוֹ כֵּן קִבַּלְתָּ הָדָם וְהוֹלַכְתָּ וּזְרִיקְתָּ, רָאָה שֵׁם. (4) שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים טז, א) "שִׁמּוֹר אֶת חוֹדֶשׁ הָאֲבִיב וְעֵשִׂיתָ פֶּסַח" - שִׁיְהִיו כָּל עֲשִׂיתוֹ לְשֵׁם פֶּסַח, הָרִי שִׁינוּי קוֹדֶשׁ (=שֶׁעֲשָׂאוֹ לְשֵׁם קֶרְבֵּן אַחֵר). וְעוֹד נֶאֱמַר (שְׁמוֹת יב, כז) "וְאִמַּרְתֶּם זִבַּח פֶּסַח הוּא", שֶׁתִּהְיֶה זְבִיחָה לְשֵׁם פֶּסַח, אִם אֵינוֹ עֲנִין לְשִׁינוּי קוֹדֶשׁ, תִּנְהוּ עֲנִין לְשִׁינוּי בַּעֲלִים (זְבָחִים ז:). (5) שְׁלֹא לְשֵׁם פֶּסַח אוֹ שְׁלֹא לְשֵׁם בַּעֲלָיו, רָאָה פִּי"ג מֵהַלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמוֹקְדָּשִׁין הַלְכוֹת א. (6) מִשְׁנָה בְּזָבָחִים ב. וּפֶט"ו שֵׁם הַלְכוֹת גִּי"א. (7) תּוֹסַפְתָּא תְּרוּמוֹת פ"ב וּפְסָחִים פ"ג, בְּשִׁינוּי לְשׁוֹן קֶצֶת. וּבִמְאִירֵי לְגִיטִין נד: (עֲמוּד 224) הִבִּיא כָּלשׁוֹן רִבִּינוֹ, מִכָּאן עַד סוֹף הַהֲלָכָה, בְּשֵׁם בְּרִייתָא בְּפִסְחִים. (8) בְּתוֹסַפְתָּא שֵׁם וְשֵׁם לִיתָא, אֲבָל כֵּן הוּא בְּמִאִירֵי שֵׁם בְּלִשׁוֹן הַבְּרִייתָא. וְהוּא לְדַעַת אֲבִי בְּגִיטִין שֵׁם שְׁכַל שְׁבִידוֹ, נֶאֱמָן. וְאִם אֵינוֹ בִּידוֹ, אֵינוֹ נֶאֱמָן. וְכֵן כָּתַב רִבִּינוֹ בְּפִי"ט מֵהַלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמוֹקְדָּשִׁין הַלְכוֹת טו: "הִיָּה מִקְרִיב עֲמוֹ בְּזָבָחִים וְאָמַר לוֹ נִתְפַּלְגוּ - נֶאֱמָן; וְזָבָחִים שֶׁהִקְרַבְתִּי לָךְ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם נִתְפַּלְגוּ - אִם הִיָּה נֶאֱמָן לוֹ סוֹמֵךְ עַל דְּבָרָיו וְכוּ'" [נִמָּה שֶׁכָּתַב בְּפִי"ג מֵהַלְכוֹת מִטְמְאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשֵׁב הַלְכוֹת ח: "הִיָּה עוֹשֶׂה עֲמוֹ בְּטָהֲרוֹת, וְלֹאֲחֵר זִמְנָה מִצָּאוֹ וְאָמַר לוֹ בִּשְׁעָה שֶׁפָּגַע בּוֹ, טָהֲרוֹת שֶׁעֲשִׂיתִי עִמָּךְ נִטְמָאוּ, הָרִי זֶה נֶאֱמָן" - הִיָּינוּ אִם הוּא נֶאֱמָן לוֹ, וְכִמּוֹ שֶׁכָּתַב כָּאן וּבַהֲלָכוֹת פְּסוּלֵי הַמוֹקְדָּשִׁין שֵׁם. וְעִיִּין בְּכֶסֶף־מִשְׁנָה שֵׁם]. (9) קִידוּשֵׁין סו. בַּהֲהוּא סְמִיא שֶׁאָמַר לוֹ עַד אֶחָד: אִשְׁתּוּ זִיתָהּ, וְכֵן לְשֹׂאֵל אֶת מֶר שְׁמוּאֵל, וְאָמַר לוֹ מֶר שְׁמוּאֵל אִם הוּא נֶאֱמָן לוֹ - יִגְרֹשְׁנָה. וְכֵן כָּתַב רִבִּינוֹ בַּהֲלָכוֹת פְּסוּלֵי הַמוֹקְדָּשִׁין שֵׁם. (10) "כְּלוּמֹר, הַדִּין נֹתֵן" (רש"י גִּיטִין שֵׁם). (11) וְלַעֲשׂוֹת לְפָנִים מְשׁוּרֵת הַדִּין. (12) כֵּן בְּלִשׁוֹן הַבְּרִייתָא בְּמִאִירֵי שֵׁם. וְהִרָאב"ד כָּתַב: "אִין

יִישָׂאֵר הַפֶּסַח הַחֲמִישִׁי בְּלִי אָף אֶחָד מִבְּנֵי הַחֲבוּרָה שְׁלוֹ. (41) כְּלוּמֹר, שְׁכַל חֲמִשַּׁת הָאֲנָשִׁים שְׁבָכַל חֲבוּרָה וְחֲבוּרָה מִתְּפֹזְרִים לְחִמְשַׁת הַפֶּסַחִים, בְּאוֹפֶן שֶׁלֹא יִישָׂאֵר אָף פֶּסַח אֶחָד שְׁלֹא יִהְיֶה בּוֹ אֶחָד מִבְּנֵי הַחֲבוּרָה הָרֵאשׁוֹנִים. (42) הָאֲרַבְעָה שֶׁבְּחֲבוּרָה הַחֲדָשָׁה לְחִמְשִׁי: אִם שְׁלֹךְ הוּא פֶּסַח זֶה יְדִי אֲרַבְעָתָנּוּ מְשׁוּכוֹת מֵאַרְבַּעַת הַפֶּסַחִים שֶׁלָנוּ בְּכָל מְקוֹם שֶׁהֶם וְאֵנוּ נִמְנָנִים עִמָּךְ, וְכֵן הֵן חוּזְרִין וְאוֹמְרִים לְשָׁנִי וְכֵן הָאֲרַבְעָה לְכָל אֶחָד שֶׁבְּחֲבוּרָה וְכֵן כָּל חֲבוּרָה וְחֲבוּרָה (רש"י שם).

- 1 ח. שְׁנִים שֶׁנִּתְעַרְבוּ פְּסָחֵיהֶן - זֶה לֹקֵחַ פֶּסַח אֶחָד
- 2 מִן הַתְּעַרְבוֹת זֶה לֹקֵחַ לוֹ אֶחָד, וְזֶה מְמַנֶּה עַל
- 3 פְּסָחוֹ אֶחָד מִן הַשּׁוֹי וְהָאֲחֵר מְמַנֶּה עִמּוֹ אֶחָד מִן
- 4 הַשּׁוֹי⁴³, כְּדִי שִׁיְהִיו שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת, וְאַחֵר כֶּף יִבּוֹא
- 5 אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם אֲצֵל אֵלוֹ וְיִבּוֹא אֶחָד מֵאֵלוֹ אֲצֵל
- 6 הָאֲחֵר⁴⁴, וּמִתְנֶה כָּל אֶחָד עִם חֲבֵרוֹ שֶׁבָּא אֲצֵלוֹ
- 7 מִחֲבוּרָה שְׁנִיָּה וְאוֹמֵר: אִם שְׁלִי הוּא פֶּסַח זֶה - יְדִיד
- 8 מְשׁוּכוֹת מִשְׁלֹךְ וְנִמְנִיתָ עַל שְׁלִי⁴⁵, וְאִם שְׁלֹךְ הוּא -
- 9 יְדִי מְשׁוּכָה מִפְּסַח שְׁלִי וְנִמְנִיתִי עַל שְׁלֹךְ. וְנִמְצָא
- 10 שְׁלֹא הִפְסִידוּ כָּלֵוִם⁴⁶.

(43) שֶׁאִם לֹא כֵן, לֹא יוֹכַל לְהִתְנוֹת אֶחָד עִם הַשְּׁנִי וְלוֹמַר לוֹ אִם שְׁלֹךְ הוּא הַפֶּסַח הַזֶּה אֲנִי מוֹשֵׁךְ יְדִי מִשְׁלִי כִּי עַל יְדִי כֵךְ הוּא מְנִיחַ אֶת פֶּסָחוֹ בְּלֹא בַעֲלִים, וְלִמְנוֹת עֲצָמוֹ עַל שֶׁל חֲבִירוֹ וְחֲבִירוֹ עַל שְׁלוֹ לְפָנֵי שִׁימְשִׁכוֹ אֶת יְדֵיהֶן מִשְׁלֵהֶן אִי אִפְשֵׁר, לְפִי שֶׁאִין נִמְנָנִים עַל שְׁנֵי פִסְחִים כְּאַחַד (רש"י שם). (44) מִשְׁמַע שֶׁאִפִּילוֹ שְׁנֵי הַמְגוּיִין הָרֵאשׁוֹנִים יְכוּלִים לְלַכֵּת כָּל אֶחָד לְפִסַּח שֶׁל הַשְּׁנִי וְלִהְיוֹת עַל פִּסְחָם אֶת זֶה שֶׁמִּינוֹ מִן הַשּׁוֹי. (45) אֲבָל לֹא יֵאמַר לְהִיפֹךְ: נִמְנִיתָ עַל שְׁלִי וְיִדִּיךְ מְשׁוּכוֹת מִשְׁלֹךְ, שְׁכַל זִמְנָה שֶׁלֹא מִשְׁךְ יְדוֹ מִשְׁלוֹ, אֵינוֹ יוֹכַל לְהִימְנוֹת עַל פֶּסַח אַחֵר, שֶׁאִין נִמְנָנִים עַל שְׁנֵי פִסְחִים כְּאַחַד. (46) שֶׁאִף אֶחָד מִן הַקֶּרְבָּנוֹת אֵינוֹ יוֹצֵא לְבֵית הַשְּׂרִיפָה.

- 11 ט. חֲמִשָּׁה⁴⁷ שֶׁנִּתְעַרְבוּ עוֹרוֹת פְּסָחֵיהֶן וְנִמְצָאָתָא
- 12 יִבְלֵת⁴⁸ בְּעוֹר אֶחָד מֵהֶן - כָּלֵם יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרִיפָה⁴⁹.
- 13 וְאִם נִתְעַרְבוּ קִדְּם וְרִיקָתָא דְּמֶן⁵⁰ - חֲיָבִין בְּפִסַּח
- 14 שְׁנִיָּה⁵¹; וְנִתְעַרְבוּ אַחֵר וְרִיקָה - פְּטוּרִין מִלְּעֲשׂוֹת פֶּסַח
- 15 שְׁנִיָּה⁵². שֶׁאִם הִקְרִיבוּ פֶּסַח שְׁנִי - נִמְצָא זֶה שֶׁקֶרֶב
- 16 בְּרִאשׁוֹן קֶרְבֵּן כְּשֶׁר מִבִּיא חוֹלִין לְעֹזֶרָה⁵³. וְאִם נִמְנוֹ
- 17 כָּלֵן עַל פֶּסַח אֶחָד⁵⁴ - נִמְצָא נִשְׁחַט שְׁלֹא לְמַחֲיִב⁵⁵,
- 18 וְזֶה כְּמִי שֶׁנִּשְׁחַט שְׁלֹא לְמַגְוִיּוּ⁵⁶. וְאִם הִתְנֶה כָּל
- 19 אֶחָד מֵהֶן וְאָמַר: אִם אֵינוֹ פֶּסַח יְהִיָּה שְׁלָמִים - דָּם
- 20 הַפֶּסַח בְּשִׁפְיָה וְדָם הַשְּׁלָמִים בְּזִרְיקָה, וְהַנִּתְנִין
- 21 בְּזִרְיקָה אֵל יִתְּנֵם בְּשִׁפְיָה לְכַתְּחִלָה⁵⁷. לְפִיכָךְ
- 22 פְּטוּרִין מִפְּסַח שְׁנִי.

(47) בְּרִייתָא שֵׁם פֶּח: וְנִקְטַ חֲמִישָׁה וְהוּא הַדִּין לְפָחוֹת וְלִיּוֹתֵר. (48) הִיא אֶחָד מִן הַמוֹמִין הַפּוֹסְלִים בִּקְרֵבֵן. (49) שְׁכַל אֶחָד וְאַחַד מֵהֶם בְּסֶפֶק, שְׁמָא הוּא הַבַּעֲלִי־מוֹם. (50) וְכָל זֶה כְּשִׁינוֹ מִן הַסֵּדֶר, וְהַפְּשִׁיטוֹ אֶת עוֹרוֹתֵיהֶן לְפָנֵי שֶׁשְׁכָּחוּ אֶת הָדָם עַל יִסּוֹד הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁהִיוּ הַסֵּדֶר הוּא ש"אֲחֵר שֶׁשּׁוֹפְכִים דְּמוֹ מִפְּשִׁיטִין אוֹתוֹ". (51) שֶׁהִיוּ בִּשְׁעַת זְרִיקָה לֹא הָיוּ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"א טבת - ספר קרבנות - הלכות קרבן פסח קיט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ישראל. לפיכך, אם שחטו אחר שנודע שמשכו
הבעלים את ידיהם או מתו או נטמאו ונדרחו לפסח
שני - הרי זה ישראל מיד³⁶. במה דברים אמורים
שישראל אם נטמאו הבעלים? פשוטמאוי כל בני
החבורה; אבל אם נטמאו מקצתן - זכו טהורים
בחלקם של טמאים³⁷. אף על פי שנטמאו מקצתן
אחר שהתחילו לאכל³⁸ - זכו הטהורים שעדיין לא
התחילו³⁹. אבל אם התחילו כלן ונטמאו מקצתן -
לא זכו טהורים בחלקן של טמאים; אלא הטהורים
אוכלין חלקם, וחלק הטמאים ישראל⁴⁰. והוא הדין
אם מתו מקצתן⁴¹. נטמא שלם⁴² או רבוי⁴³ - שורפים
אותו לפני הבירה⁴⁴. בפני הכל, כדי לבישן עד
שיזהרו בו⁴⁵. ושורפין אותו מעצי המערבה⁴⁶, כדי
שלא יחשדו אותן ויאמרו מעצי המערבה גנבו⁴⁷.
לפיכך, אם ישפוחו בקש ובקנים⁴⁸ ורצו לשורף
משל עצמן - שורפין⁴⁹. נטמא מעוטו⁵⁰ וכן הנותר⁵¹
- שורפין אותו בחצרותיהן⁵² מעצי עצמן⁵³, אבל לא
מעצי המערבה, שלא ישארו מהן אצלם וימעלו
בהן⁵⁴.

משנה בפסחים פב. "הפסח שיצא או שנטמא ישראל
מיד", ומפרש רבנו בפי"ה מ "שיצא מן הבית שנאכל בו",
וחזר בו רבינו כאן והעתיק "שיצא מירושלים", שהרי
המדובר כשיצא ביום ארבעה-עשר, כמו שכתב רבינו:
"שיצא וכו' שנטמא בארבעה עשר", וכן מוכח מזה שאמרו
"ישראל מיד". ואילו בליל חמשה עשר, אסור לשרוף, שאין
שורפין קדשים ביום טוב (פי"ט מהלכות פסולי המוקדשין
הלכה ה). ואם כן, על-כרחינו שיצא מירושלים, שאילו
יציאה מחבורתו אינה אסורה אלא בליל חמשה עשר, כמו
שנראה מדבריו להלן פ"ט הלכה א. ועיין שם הערה ג. ועיין
תוספות יום טוב ותפארת ישראל. (27) ואינו צריך עיבור
צורה (ראה להלן), משום שהפסול הוא בגוף הבשר.
(28) משנה שם, וכחכמים של ר' יוחנן בן ברוקא. והמדובר
כשנטמא או מתו לפני שחיטה, שלא נודע על זה אלא
לאחר שחיטה, ראה להלן. (29) לפני שנשחט, שהרי לאחר
שנשחט אינם יכולים למשוך את ידיהם, ראה למעלה פ"ב
הלכה יד, אלא שלא נודע עד לאחר שנשחט, שמשכו ידיהם
לפני השחיטה. וכל אלה כשלא נודע שנטמאו, שמתו
ושמשכו ידם על לאחר זריקה, וראה להלן. (30) שם פב:
כרב יוסף לפי הלשון השניה, ואליבא דחכמים של ר' יוחנן
בן ברוקא, שאפילו לפני זריקה אין זה פסול הגוף אלא
פסול בעלים. (31) מניח את הבשר עד שיסריח, או
משאירו לילה אחד ונפסל בלינה. אחרת - אין לשרפו,
משום בזיון קדשים. (32) פסחים עג: (33) כגון שנטמא
הבשר. (34) ואין צריך להניח עד שתעובר צורתו, משום
שהבשר נפסל ואין זה מבזה קדשים. (35) שנטמא הדם או
נטמאו הבעלים. (36) שזה נחשב פסול בגוף הקרבן
(כסף-משנה). ואף-על-פי שבפסחים עג: נראה מפורש,
שאף אם לא נודע אלא לאחר שחיטה, ישראל מיד - סמך
רבינו על דברי הירושלמי פסחים סוף פרק ו, שנראה משם,

כאן שבת, שאם היה פטור אינו יכול להביא פסחו נדבה על
תנאי שלמים", רוצה לומר, כמו שכתב רבינו בסוף פרק ג,
שהניתנין בזריקה אל יתנם בשפיכה לכתחילה. והלחם-
משנה מתירן שרק בחמשה אמרו כן למעלה, שאינו בדין
שכולם יעברו על איסור לכתחילה כדי לזכות לאחד שחייב
בפסח, אבל כאן הוא עצמו חייב בספק והוא עצמו יעבור
על איסור לכתחילה כדי להקריב קרבן פסח.

ב. בשר הפסח שנטמא ונודע לו קדם זריקה, אף
על פי שהאמורין טהורין - לא יזרק את הדם¹³;
שאין הפסח בא אלא לאכילה¹⁴. ואם זרק - לא
הרצה¹⁵. ואם לא נודע לו עד שזזק הדם -
הרצה¹⁶; שהציץ מרצה¹⁷ על שגגת הבשר שנטמא,
ואינו מרצה על הדון¹⁸. נטמא מקצת האברים -
שורף את הטמאים ואוכל את הטהורים¹⁹. נטמא
האמורים והבשר קדם - זורק את הדם והבשר נאכל
לערב²⁰. נטמא הבעלים אחר שששחט²¹ - לא יזרק
את הדם. ואם זרק - לא הרצה²². לפיכך חייבין
בפסח שני. שאין הציץ מרצה על טמאת הגוף²³
אלא אם נטמא בטמאת התהום²⁴, כמו שבארנו
בהלכות ביאת המקדש²⁵.

משנה בפסחים עח: כחכמים של רבי נתן שאכילה
מעכבת. וראה למעלה פרק ג הלכה ב. (14) וכיון שנטמא
הבשר ואינו ראוי לאכילה - אינו זורק את הדם. (15) וחייב
לעשות פסח שני. (16) ופטור מלעשות פסח שני.
(17) פסחים פ: במשנה. (18) כדברי רבינו בגמרא שם.
(19) בתוספתא פסחים פרק ו: נטמא חלבים והבשר קיים,
אם יש כזית לכל אחד ואחד, יזרוק. ואם לאו, לא יזרוק.
ומשמע לו לרבינו דבנטמא קצת הבשר עסקינן, מדתני אם
יש כזית לכל אחד ואחד (כסף-משנה). (20) במשנה שם
עח: "נטמא החלב והבשר קיים, זורק את הדם".
(21) שאם נטמא לפני שנשחט - אין שוחטים עליו, ראה
להלן פ"ה הלכה א, ופי"ו הלכה א. (22) כלומר, אף אם
לא נודע עד שזזק הדם. (23) שם פ: במשנה. (24) מת
שלא ידעו עליו, ורק אחר שנטמא נודע שיש שם מת
(ברייתא בפסחים פא:). ובמשנה שם: "נטמא טמאת
התהום, הציץ מרצה". ואיזוהי טמאת התהום? כל שאין
אדם מכירה אפילו בסוף העולם, ולא אמרו טמאת התהום
אלא למת בלבד, אבל הרוג לא, שהרי יודע בו זה שהרגו
(פי"ו מהלכות נזירות הלכה יח). (25) פי"ד הלכה ו. ושם
כתב רבינו שאף אם נודע לו שהוא טמא טמאת התהום
קודם שיזרוק הדם, זורק אח"כ את הדם - הורצה, שהציץ
מרצה על טמאת התהום אע"פ שהוא מזיד.

ג. הפסח שיצא מירושלים²⁶ או שנטמא בארבעה
עשר - ישראל מיד²⁷. נטמאו הבעלים או מתו²⁸ או
משכו את ידיהם²⁹, אפילו נטמאו או מתו קדם זריקת
הדם³⁰ - מניחין אותו עד שתעבר צורתו³¹ ואחר כך
ישראל. זה הפלל³²: כל שפסולו בגופו³³ - ישראל
מיד³⁴; בדם או בבעלים³⁵ - תעבר צורתו ואחר כך

למי שאין לו, ורבינו פסק כר"ב שהטעם הוא משום "חשד". משום כך מותר לשרוף בקש וקנים של עצמן. (50) של הקרבן, ואין כאן פשיעה כל-כך (מאירי). (51) מן הקרבן. (52) כיון שלא פשעו, אין לביישן לשרוף בבירה בפני קהל רב. (53) שבחצרותיהן אין חשד שיאמרו שגנבו מעצי המערכה. וגם זה במשנה שם. (54) שם פב. "דילמא פיישן מינייהו, ואתי בהו לידי תקלה".

- ד. המפריש נקבה לפסחו או זכר בן שתי שנים⁵⁵ -
- ירעה עד שיפיל בו מום, וימכר ויביא בדמיו פסח.
- ואם לא נפל בו מום עד שהקריב פסחו - יביא בדמיו שלמים⁵⁶.

(55) והרי "אין שוחטין אלא מן הכבשים ומן העזים בלבד, וזכר בן שנה" (למעלה פ"א הלכה א). (56) משנה בפסחים צז: "המפריש נקבה לפסחו או זכר בן שתי שנים, ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה לשלמים", ובתוס' ד"ה המפריש, וז"ל: אומר ר"ת דהא דקתני ויביא בדמיה שלמים, היינו בשנשתיירה אחר הפסח, אבל קודם הפסח יביא בדמיה פסח, וכן מפורש בבביתא תמורה יט. וראה בלח"מ כאן שמקשה על רבינו שפסק בפ"ג מהלכות פסולי המקודשין הלכה כג, ובפס"י מהלכות מעשה הקרבנות ה"ד שאין בעלי חיים נדחים (היינו, שאין אומרים שבהמה שנדחתה בחיים לקרבן שהיא לא ראויה לו, שתידחה גם לקרבן שהיא כן ראויה לו. לדוגמא, בהמת נקבה שהופרשה לפסח, שהיא לא ראויה לזה, אין אומרים שמשום כך לא יקריבו אותה קרבן שלמים שהיא ראויה לזה) הי' לו לפסוק כאן לענין נקבה שהפרישה לפסח שהיא עצמה תיקרב שלמים, ולמה פוסק שיביא בדמיו שלמים. וראה מה שתירץ שם, ובתוספות יו"ט פסחים פ"ט מ"ז בביאור דברי הרמב"ם.

- ה. הפריש⁵⁷ פסחו ונת⁵⁸ - לא יביאנו בנו אחריו
- לשם הפסח⁵⁹, אלא לשם שלמים⁶⁰. ואם היה קמנה
- עם אביו עליו - יביאנו לשם פסח⁶¹. במה דברים
- אמורים?⁶² פשימת אביו אחר חצות ארבעה עשר⁶³;
- אבל קדם חצות - הרי זה נדחה לפסח שני, מפני
- שהוא אונן, כמו שיתבאר⁶⁴, ויביא פסחו זה בשני⁶⁵.

(57) משנה בפסחים צא. (58) ואין עליו מנויים אחרים זולתו. (59) שהרי אין לו מנויים. וראה למעלה פ"ב הלכה ה. (60) שכל מותר הפסח קרב שלמים, ראה להלן הלכות רז. ואין להקריבו אחר תמיד של בין הערבים, משום "עליה השלם כל הקרבנות". ראה פרק א מהלכות תמידין ומוספין הלכה ג (מאירי שם). (61) שהרי יש לקרבן עדיין בעלים, ואין זה פסח שמתו בעליו (בריייתא שם). (62) שיביאנו לשם פסח, אם הוא ממונה עליו. (63) ולא חלה עליו אנינות, שמשעת שחיטת הפסח כיום-טוב הוא חשוב, שאומר בו הלל, לפיכך לא חלה עליו אנינות (רבינו חננאל שם), וכל זה הוא שם בגמרא על דברי הבריייתא. (64) להלן פ"ו הלכה ט. (65) ודין זה הוא גם למ"ד בעלי חיים נדחים, שמכיון שמת קודם חצות לא נקבע כלל לקרבן

שאם לא נודע אלא אחר שחיטה - אין זה פסול הגוף (אור שמח). [ועיין בספר "הר המוריה" להלן פ"ב, מהלכות שגגות הלכה י]. (37) תוספתא פסחים פ"ז, וירושלמי שם סוף פרק ז. (38) כלומר, הטמאים התחילו לאכול (ירושלמי שם). (39) [כלומר, הטהורים עדיין לא התחילו. ובירושלמי שם מפורש, שכל-שכן אם התחילו הטהורים ולא התחילו הטמאים, שזכו הטהורים בחלקם של הטמאים. והמאירי שם פא: (עמ' 130) כתב "אם לא התחילו הטהורים עדיין לאכול, לא זכו הטהורים בחלק הטמאים וכו' וכן היא בתלמוד המערב". ונראה שיש לתקן דבריו: "אם לא התחילו הטהורים עדיין לאכול [זכו בחלק הטמאים, אבל אם התחילו לאכול] - לא זכו הטהורים בחלק הטמאים וכו'", שהכל תלוי באכילת הטהורים. וכן הוא ברמב"ם כ"י תימן להלן בסמוך: "אבל אם התחילו ונטמאו קצתן וכו'", ותיבת "כולן" חסרה. ולפי זה, הכל תלוי באכילת הטהורים כנ"ל. וכן מוכח מזה שרבינו השמיט ולא כתב למעלה דין התחילו הטהורים, אבל הלא בירושלמי שלפנינו מפורש להיפך כנ"ל, וראה עוד להלן]. (40) [שכיון שהתחילו כולן לאכול - נקבעה חבורתם (ראה להלן פ"ט הלכה א והערה ג, ולמעלה הערה כה, ובפ"ב הלכה טו הערה פז) וכיון שנטמאו מקצתם שאינם יכולים עוד להצטרף, נתפרדה החבילה, והרי הם מעתה כשתי חבורות, ואסור לטהורים לאכול מחלקם של הטמאים, לפי ש"אינו אוכל אלא בחבורה אחת" (להלן פ"ט הלכה א), אבל אם לא התחילו כולם לאכול, זכו הטהורים בחלקם של טמאים, שהם קובעים חבורתם במקומם. וכן נראה קצת בירושלמי שם שסמכו לדין הנ"ל ענין של שתי חבורות]. (41) תוספתא שם: "בני חבורה שמתו מקצתן או נטמאו מקצתן, השאר אוכלין ואין חוששין". (42) פירוש, כל הקרבן. (43) רוב הקרבן, ויש כאן פשיעת בעלים, לפיכך שורפין אותו לפני הבירה. (44) משנה בפסחים פא: וכל המקדש כולו נקרא בירה (רש"י שם), ויש שם הרבה אנשים. (45) גמרא שם: "מאי טעמא, א"ר יוסי בר חנינא כדי לביישן", כדי שישמרו להבא ולא יבואו לידי טומאה" (פירוש המשניות שם). (46) משנה שם. והם עצי הקדש, שהוקדשו לשריפת קרבנות על המזבח, והתירו חכמים לעשות כן, כי כן הוא תנאי ב"ד מתחילה כשהקדישו את העצים, שישתמשו בהם גם לשם שריפת פסח שנטמא (תוס' שם ד"ה נטמא). (47) כרבא, ולא כרב יוסף שאמר "שלא לבייש את מי שאין לו [עצים]" (שם פב). ופירושו של דבר: אם נצריכהו לשרוף במקדש בעצים שלו, - כשישאר לו עצים ויקחם לביתו, יחשדו בו הרואים שמעצי המערכה גנב. (48) שאין בהם חשד, שהרי "אינם ראויים למערכה, כדתנן בתמיד (כט). באלו היו רגילים במורביות של תאנה ושל אגוז ושל עץ שמן" (רבינו חננאל שם). ויש שכתבו שהם פסולים למערכה (מאירי, וכן נראה מלשון הגמרא בפסחים שם "דאייתי קני וחירותא דלא חזי למערכה", ועיין רש"י שם). (49) שם בגמרא: "מאי בינייהו (בין טעמו של רב יוסף לבין טעמו של רבא)? איכא בינייהו דאייתי קני וחירותא (שהביא קנים וענפי דקל) דלא חזי למערכה". לטעם של "חשד" - מותר, שאין חשד. ולטעם "שלא לבייש את מי שאין לו" - אסור, שהרי גם בקש ובקנים יש בושה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"א טבת - ספר קרבנות - הלכות קרבן פסח קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פסח, ולדברי הכל אינו נדחה, ואפשר להקריבו בפסח שני, ראה שם בגמרא בתירוצו רבה.
סמיכה⁷⁶ ונסכים⁷⁷ ותנופת חזה ושוק⁷⁸, מה שאין בן
בפסח⁷⁹.

73 כלומר, הופרש בתוך שנתו, ולפני שהגיע זמן ההקרה מלאה לו שנה, וראה למעלה פ"א הלכה א, שאין שוחטין אלא בן שנה. וראה להלן. 74 כגון תמורת הפסח או פסח שאבד שנתכפרו בעליו באחר, או חגיגת ארבעה עשר (רש"י פסחים צו:). 75 פסחים שם. ואין זה דומה להפריש פסח בן שתי שנים שירעה עד שיפול בו מום (למעלה הלכה ד) - ששם דחהו בידים, אבל כאן שהפרישו בתוך שנתו ומלאה לו שנה, אינו דחוי בידים, אלא נדחה ממילא, ועיין שם בלחם-משנה. 76 שצריך לסמוך ידיו על ראש הקרבן כשהוא חי. 77 שיביא יין עם הקרבן. 78 "מפריש החזה ושוק הימין ונותן האימורין עם החזה ושוק על ידי הבעלים, וכהן מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף הכל לפני ה' במזרח" (פ"ו מהלכות מעה"ק הלכה ו). 79 ראה בפ"ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו, שאין הפסח טעון סמיכה, ובפ"ב שם הלכה ג שאינו טעון נסכים, ובפ"ט שם הלכה כה, שאינו טעון תנופת חזה ושוק.

ח. פסח שנתערב בשלמים - יקריבו בלן שלמים⁸⁰.
נתערבו⁸¹ בזבחים אחרים⁸² - ירעו עד שיפול בהן מום, ויביא בדמי היפה שבהן ממין זה⁸³ ובדמי היפה שבהן שלמים⁸⁴, ויפסיד המותר מביתו⁸⁵, כמו שבארנו בפסולי המקדש⁸⁶. נתערב⁸⁷ בכבורות - ירעו הכל עד שיפול בהן מום⁸⁸, ויאכלו בכבור בעל מום⁸⁹; ויביא בהמה שהיא יפה פיפה שפחת ערובות⁹⁰ ויאמר: כל מקום שהוא הפסח - קדשתו תחול על זו⁹¹. ויקריבנה שלמים, אם קרב פסח⁹².

80 "זה פשוט על-פי מה שנתבאר דמותו פסח קרב שלמים (כספ-משנה). ומה שאמרו בתוספתא פסחים פ"ט, וזבחים פ"ח: "שלמים שנתערבו עם שלמים הבאים מחמת הפסח ירעו עד שישתאבו", אין זה אלא לדעת האומרים שמותר הפסח אינו נאכל אלא ליום ולילה (פסחים פט:), ואם יקריבם לשלמים נמצא מביא שלמים, הנאכלים לשני ימים ולילה אחד, לבית הפסול. אבל מדברי רבינו שהשמיט דברי הגמרא הנ"ל, ולא הביא שמותר הפסח אינו נאכל אלא ליום ולילה - נראה שסובר שדינו כשלמים ונאכל לשני ימים ולילה אחד (ראה בצ"ח לפסחים ע:). ולפיכך פסק שיקרבו כולם שלמים. וראה בשער המלך פ"ו מהלכות פסולי המקדשין הלכה יח וב"ה המוריה" וב"אור שמח" כאן. וכתב המאירי (פסחים צח:): "ויקריבו כולן שלמים לאחר זמן הפסח ולא בזמן הפסח, מפני שהשלמים טעונים סמיכה, ופסח אינו טעון סמיכה. ואם סומך בה, עובר עבודה בקדשים". 81 משנה בפסחים צח. 82 כגון באשם ובעולה, שאף הם זכרים. ואינם שווים לא בענין אכילה ולא בענין מתן דמים. 83 פירוש, כשאין דמי הבהמות שוים, יביא עולה בסכום כסף שהיה שוה הקרבן היפה, שמה העולה היתה היותר חשובה, וכמו כן האשם יביא בדמי היפה, שמה הוא היה השווה יותר. 84 זהו בשביל הפסח שקרב עתה לשם שלמים, שמותר הפסח קרב שלמים, שמה

1 ו. מי שאבד פסחו ומצאו אחר שהפריש פסח אחר
2 והרי שניהן עומדין - יקריב אי זה מהן שיירצה
3 לשם פסח⁶⁶, והשני יקרב שלמים⁶⁷. מצאו אחר
4 ששחט פסחו - הרי זה יקרב שלמים⁶⁸. וכן אם
5 המיר בזה הנמצא⁶⁹ אחר שחטו - הרי תמורה זו
6 תקרב שלמים⁷⁰. אבל אם מצאו קדם שחטת זה
7 שהפריש, הואיל וזה הנמצא ראוי להקריבו פסח
8 וראוי להקריבו שלמים, כמו שבארנו⁷¹, אם המיר
9 בזה הנמצא, בין קדם שחטת המפרש תחתיו בין
10 אחר שחטו - אין תמורתו קרבה, אלא תרעה עד
11 שיפול בה מום, ויביא בדמיה שלמים⁷².

~ נקודות משיחות קודש ~

"מי שאבד פסחו ומצאו אחר שהפריש פסח אחר, והרי שניהם עומדין - יקריב איזה מהם שירצה בו".

אבל באותו מקרה בפר ושעיר של יוהכ"פ שאבדו, פסק הרמב"ם (עבודת יוהכ"פ פ"ה הט"ז) שיקרבו הראשונים. ויש להסתפק מה יהיה הדין באשם שאבד, האם הוא כמו קרבן פסח או כמו פר ושעיר של יוהכ"פ. ונראה שבכגון דא שלא נמצא מפורש, יש למצוא סימוכין ממקום אחר ולא חידוש, וכיון שנאמר הכלל "כל שבחטאת מתה - באשם עולה, וכל שבחטאת מתה - בפסח קרב שלמים", והדין שווה בשניהם, נמצא הדין באשם כבפסח, ולא כדין פר ושעיר של יוהכ"פ.

(ע"פ לקו"ש חז"ל עמוד 147)

66 כדברי חכמים בברייתא יומא (סד). 67 כדברי ר' ליעזר בירושלמי פסחים פ"ט ה"ו, ומה ששינו במשנה פסחים צו: "הפסח שנמצא קודם שחטת הפסח, ירעה עד שישתאב וימכר ויביא בדמי שלמים", אינו אלא למאן דאמר "בעלי חיים נדחים", אבל לפי מה שפסק רבינו, ש"בעלי חיים אינם נדחים" (פ"ג מהלכות פסולי המקדשין הלכה כג), - השני עצמו קרב שלמים (כספ-משנה, ועיין ראב"ד ד). וראה למעלה הלכה ח והערה נט. 68 שם במשנה פסחים צו: "נמצא אחר שחטת הפסח, קרב שלמים". שכיון שנמצא לאחר שחטתה - לא קבעתו שעת השחיטה בשם פסח ואינו דחוי. 69 שאמר: זו תמורת זו, שדין הוא שהתמורה אף היא קודש. 70 שם במשנה, "אחר שחטת הפסח, קרב שלמים וכן תמורתו". 71 בהתחלת הלכה זו. 72 אף-על-פי שסובר רבינו "אין בעלי חיים נדחים" - כיון שאין לשני קדושה אחת בלבד אלא ראוי להקריבו פסח וראוי להקריבו שלמים, אין בו כח להתפיס לתמורתו להיקרב בעצמו, אלא ירעה עד שישתאב (כספ-משנה, עיין שם).

12 פסח שנתערב שנתו⁷³ ושלמים הפאים מחמת
13 הפסח⁷⁴ - הרי הם כשלמים לכל דבר⁷⁵: טעונין

12 יִשְׂרָאֵל אֶת פִּסְחֵיהֶן וְאֶת חֲגִיגָתָן וְאֶת מַעוֹת פִּסְחֵיהֶן
13 וְחֲגִיגָתָן¹⁰⁶.

(100) הפריש סכום כסף כדי לקנות שה או כבש לקרבן פסח, והשיג שה או כבש בפחות מן הסכום שהפריש. (101) פסחים ע: "אמר רב נחמן וכו' מניין למותר הפסח שקרב שלמים, שנאמר (דברים טז, ב) וזבחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר, וכי פסח מן הבקר בא, והלא אין פסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים? אלא מותר הפסח יהא לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר (שהוא שלמים). (102) פסחים פט: בברייתא. שהפרישו מעות לשם קניית פסח או חגיגה, והלך הוא ומינה אותם על שלו, והם נתנו לו את המעות כל אחד לפי חלקו. (103) חגיגת ארבעה עשר, שאף היא באה לכל המנויים (רש"י). [נהמאירי שם כתב: "שלא היתה נאכלת אלא למנויים". אבל זה אינו אלא לבן תימא (פסחים ע.), אבל לדעת חכמים אין דינה כפסח, ראה להלן פרק י הלכה יב, ובפ"ח מהלכות חמץ ומצה ולחם-משנה שם, ובצל"ח פסחים ע.]. (104) שקדושת המעות (שהפרישו לשם פסח או חגיגה) נתחללה על הטלה שנמנו עמו, והמעות יוצאות לחולין. (105) כלומר, אין חילול אלא כשההקדש נתפס על דבר של חולין, אבל אם שניהם הקדש אין מתחלל הקדש על הקדש, וכאן הרי הוקדש הפסח והוקדשו המעות. (106) שאם ימנו אחד על פסחו, שיהיו המעות חולין ביד מי שימנו. ולא רק לצרכי הפסח, כמו עצים לצלייתו ומצה ומרור, אלא אפילו לקנות בגד לעצמו. וזכרי בפסחים צ. וכמאן דמיקל בפלוגתא דרבה ורבי זירא. ולמדו כן גם מהפסוק "אם ימעט הבית מהיות משה" - "החיה עצמן מן השנה", כלומר: קנה לעצמן כל צרכיך. וראה משנה-למלך.

14 יא. עֲצִים שֶׁל צִלִּית הַפֶּסַח - כַּפֶּסֶת. וְכֵן מִצָּה
15 וּמְרֹר, הוּאִיל וְהֵן מִכְשִׁירֵי הַפֶּסַח - הֲרִי הֵם כַּפֶּסֶת.
16 וְאִם לָקַח מִמֵּעוֹת הַפֶּסַח מִמֵּי שְׁמֶנֶה אוֹתוֹ עִמּוֹ כְּדִי
17 לְמַנּוֹתוֹ עִמּוֹ בַּמִּצָּה וּמְרֹר אוֹ לְהִיּוֹת לוֹ חֵלֶק בְּעֲצִים
18 שְׂעוּלָה בָּהֶן - הֲרִי הַמֵּעוֹת חֲלִין¹⁰⁷.

(107) המדובר כאן כשקיבל המעות שהפריש חבירו לפסח - עבור עצים או עבור מצה ומרור (משנה-למלך). והשמיענו בזה, שלא רק אם מקבל המעות עבור הפסח, המעות חולין, אלא אף אם מקבל המעות עבור עצים או עבור מצה ומרור - המעות מתחללים, שהמצה ומרור והעצים לצלייה הם כפסח עצמו. ודבר זה לא נזכר בגמרא, ולמדו מתוך מה שאמרו בסוגיא שם אליבא דמאן דמיקל (שרבינו פוסק כמותו, ראה למעלה), שהמחלוקת של רבי וחכמים אינה אלא לקנות במעות חלוק וטלית שאינם צרכי הפסח, אבל בעצים ומצה ומרור, אפילו חכמים מודים שמותר לקנות - הרי שהם כפסח עצמו (משנה-למלך). וצריך לומר שגם זה משום על-מנת כן הקדישו ישראל את מעות פסחיהם, כנ"ל.

פרק חמישי

(1) יבאר קרבן פסח-שני ומי חייב להביאו ואם דוחה שבת, ואם מילת בניו הקטנים ומילת עבדיו מעכבים הפסח.

הוא החשוב ביותר. (85) כגון שהיה אחד מהם שוה דינר אחד, השני שנים והשלישי שלשה, בסך-הכל ששה דינרים, והוא צריך לקנות כל אחד מהם בשלשה, בסך-הכל תשעה, ונמצא מפסיד שלשה דינרים. (86) פרק ו הלכה ה. (87) פסחים צח: לדעת רבנן החולקים על ר' שמעון. (88) "ולמה לא יקרו? לפי שהפסח נאכל לכל אדם עד חצות, והבכור לשני ימים, ואינו נאכל אלא לכהנים, ואין מביאים קדשים לבית הפסול ואין ממעטים באכילתם" (פ"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יב). (89) ראה פ"א מהלכות איסורי מזבח הלכה יב. (90) שמא הפסח היה היפה שבהם. (91) שהפסח שנפל בו מום, יש לו פדיון. אבל בכור בעל מום אינו נפדה (פ"ג מהלכות תמורה הלכה ב). (92) שמותר הפסח מקריבו שלמים, ואם לא קרב פסחו - מקריבו פסח.

ט. הַמִּפְרִישׁ⁹³ פִּסְחוֹ עַד שְׁלֹא נִתְגַּיֵּר⁹⁴ וְנִתְגַּיֵּר, עַד שְׁלֹא נִשְׁתַּחֲרַר⁹⁵ וְנִשְׁתַּחֲרַר, עַד שְׁלֹא הִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת וְהִבִּיא⁹⁶ - הֲרִי זֶה מִקְרִיבוֹ לְשֵׁם פִּסְחֵי⁹⁷; שְׁאִין בְּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין⁹⁸, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּפִסּוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין⁹⁹.

(93) לפי ירושלמי פסחים פ"ל הלכה ב, ראה להלן. (94) שאז אינו ראוי לפסח, ראה להלן פ"ט הלכה ז. (95) כלומר, חצי עבד כנעני וחצי בן חורין, שאינו אוכל לא משל רבו ולא משל עצמו, עד שיעשה כולו בן חורין (למעלה פ"ב הלכה י"ג), ובהגהות "טוב ירושלים" על הירושלמי שם נדחק בזה. (96) קטן שהפריש פסח כדי להקריבו לאחר שיגדיל והגדיל. והמדובר כשהיה בן שתיים-עשרה שנה ויום אחד, שהוא "מופלא סמוך לאיש" שנדרו נדר והקדשו הקדש (ראה בכסף-משנה למעלה פ"ב הלכה ד). (97) אע"פ שבשעה שהפרישו לא היו מחוייבים, ועכשיו כשהשתחרר או נתגדל או נתגייר, הוא כאדם אחר, יכול להקריב את הפסח הזה, משום שבעלי חיים אינם נדחים, וראוי עכשיו הפסח להקרבה. ואילו היה דבר זה לאחר שחיטה היה הקרבן נדחה, אבל אם הקריבו עליו כשהיה קטן, ושוב גדל - יצא בקרבן שהקריבו עליו בקטנותו (לקמן פ"ה הלכה ז). (98) בירושלמי פסחים פ"ח ה"ב: "א"ר יוחנן, הפריש פסחו עד שלא נתגייר ונתגייר; עד שלא נשתחרר ונשתחרר; עד שלא הביא ב' שערות והביא ב' שערות, צריך להמנות על פסח אחר", וסובר רבינו שזה אינו אלא למאן-דאמר בעלי חיים נדחים, ור' יוחנן לשיטתו שסבר כן ביומא סד (אור שמח). אבל לדעת רבינו שאין בעלי חיים נידחין, הרי זה מקריבו לשם פסח (כסף-משנה). (99) פ"ג הלכה כג.

י. הַמִּפְרִישׁ מַעוֹת לַפֶּסַח וְהוֹתִיר¹⁰⁰ - יָבִיא הַמּוֹתֵר שְׁלָמִים¹⁰¹. הַמִּמְנָה אַחֲרֵיהֶם¹⁰² עַל פִּסְחוֹ וְעַל חֲגִיגָתוֹ¹⁰³ - הֲרִי הַמֵּעוֹת שֵׁינָה מִהֶן בְּחֵלְקָם חֲלִין¹⁰⁴. אֵף עַל פִּי שָׁזָה הַפְּרִישׁ טָלָה לַפֶּסַח וְזֶה הַפְּרִישׁ מַעוֹת לַפֶּסַח, וְלָקַח מִמֶּנּוּ הַמֵּעוֹת וּמִנֶּהוּ עַל פִּסְחוֹ¹⁰⁵ - הֲרִי הַמֵּעוֹת חֲלִין; שְׁעַל מִנָּת פֶּן הִקְדִּישׁוּ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"א טבת - ספר קרבנות - הלכות קרבן פסח קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חייב". וראה למעלה פ"א ה"ב ובמה שכתבנו שם. (17) במשנה, שם: "אם כן, למה נאמר טמא או שהיה בדרך רחוקה, שאלו פטורין מהכרת, ואלו חייבין בהכרת". וכתב רבינו בפירוש המשניות, שם: "שטמא ושהיה בדרך רחוקה בפסח ראשון ולא עשו את השני אף במזיד, אינו חייב כרת, שכבר נפטר מפסח ראשון שנאמר בו לשון כרת, ונדחה לפסח שני שלא נאמר בו לשון כרת, ואם שגג או נאנס בפסח ראשון ולא עשה את השני חייב כרת, כי לשון התורה כל מי שלא היה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה פסח כלל חייב כרת". וראה בהשגת הראב"ד. ואף-על-פי שבגמרא שם הקשו: "ואלו חייבין בהכרת וכו' אילמאי אשוגג ונאנס, שוגג ונאנס בני כרת נינהו?" ולא פירשו כדברי רבינו הנ"ל, - היינו, משום שרצו ליישב המשנה גם לדעת רבי נתן, שאין חיוב כרת בפסח שני, אבל לפי ההלכה שיש חיוב כרת בפסח שני, וכדעת רבי, המשנה מתפרשת היטב כנ"ל (לחם-משנה). וראה להלן ה"ט ובהערה.

ג. ומי שהיה בדרך רחוקה ושחטו וזרקו עליו¹⁸ את הדם, אף על פי שפא לערב - לא הורצה, וחייב בפסח שני¹⁹.

(18) שלוחיו. (19) פסחים צב, ב. כדעת רב ששת, שזה שהוא בדרך רחוקה נדחה הוא מן הפסח כמו טמא, ולפיכך אם שחטו וזרקו עליו - לא הורצה (ויתכן, כי מי שהיה בירושלים והיה חולה ברגליו שהרי הוא אנוס ואינו בדרך רחוקה (להלן ה"ט) - אם שחטו עליו, הורצה, וראה להלן ה"ז והערה לו).

ד. טמא שיכול לטהר בפסח ראשון²⁰ שלא טבל אלא ישב בטמאות עד שעבר זמן הקרפן, וכן ע"ל²¹ שלא מל עד שעבר זמן הקרפן - הרי זה מזיד בראשון²². לפיכך, אם לא עשה את השני אפילו בשגגה - חייב כרת²³.

(20) כגון הנוגע בנבילה ושרץ וכיוצא בהן, שהם טובלים ושוחטים עליהם אחר טבילתם (להלן פ"ו ה"ב). וראה למעלה ה"א והערה ג. (21) ישראל, אבל גוי שנתגייר ומל וטבל בערב הפסח - אין שוחטין עליו, ראה להלן פ"ו ה"ז. (22) ברייתא, פסחים סט, ב: "יכול לא יהא ענוש כרת אלא שהיה טהור ושלא היה בדרך רחוקה, ערל וטמא שרץ ושאר כל הטמאים מניין? תלמוד-לומר והאיש". (23) כדין הזיד בראשון, למעלה ה"ב.

ה. כשם שמילת עצמו מעפכתו מלעשות פסח²⁴, כך מילת בניו הקטנים²⁵ ומילת כל עבדיו²⁶, בין גדולים בין קטנים²⁷, מעפכת אותו; שנאמר: המול לו כל זכר ואז יקרב לעשות²⁸. ואם שחט קדם שימול אותם - הפסח פסול²⁹. וכן טבילת אמהותיו לשם עבדות מעפכתו³⁰. ודבר זה מפי הקבלה, שהטבילה לשפחות כמילה לעבדים³¹.

(24) שנאמר (שמות יב, מח): "וכל ערל לא יאכל בו". ובמילתא (שם): "למה נאמר, לפי שנאמר כל בן נכר לא

א. מי שהיה² טמא³ בשעת שחיטת הפסח, שאין שוחטין עליו⁴, או שהיה בדרך רחוקה⁵, או נאנס באנס אחר, או ששגג⁶ ולא הקריב בראשון - הרי זה מביא פסח בארבעה עשר לחדש השני⁷ בין הערבים⁸. ושחיטת פסח זה מצות עשה בפני עצמה⁹, ודוחה את השבת¹⁰; שאין השני תשלומין לראשון, אלא רגל בפני עצמו. לפיכך חייבין עליו כרת¹¹.

(2) משנה, פסחים צב, ב. (3) שנאמר (במדבר ט, י"א) "איש איש כי יהיה טמא לנפש וגו' ועשה פסח לה' בחודש השני". (4) כלומר: זבים וזבות נדות ויולדות ובורעלי נדות, שאינם יכולים לאכול את הפסח לבלי חמשה עשר בניסן, שאין שוחטים עליהם, שאילו הנוגע בנבילה ושרץ הרי זה טובל ושוחטין עליו אחר שיטבול (להלן פ"ו ה"א). וההבדל ביניהם לענין כרת, ראה להלן ה"ב-ד. (5) שנאמר (במדבר שם) "איש איש כי יהיה וגו' בדרך רחוקה וגו' ועשה פסח לה' בחודש השני". (6) משנה, שם. ונלמד מן הכתוב (שם) "איש איש כי יהיה טמא", "איש איש, ריבה אנוסים ושוגגים" ("ירושלמי" פ"ט ה"א). (7) חודש אייר. (8) כמו שנאמר (במדבר שם) "איש איש וגו' ועשה פסח לה' בחודש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אותו". (9) בכת"י תימן ובדפוס רומי: "בפני עצמה". וכרבי, שם צג, א. ראה להלן. (10) משנה, שם צה, א. שכל שנאמר בו "במועדו" דוחה את השבת (פסחים סו). ופסח שני נאמר בו (במדבר שם, יג) "כי קרבן ה' לא הקריב במועדו". ולדעת רבי, שהיא מצוה בפני עצמה, הכוונה לפסח שני (שם צג). וראה רש"י שם צה: ד"ה דוחה. (11) על פסח שני, כרבי (שם צג). הסובר ש"יחדל לעשות הפסח ונכרתה", היינו שלא עשה פסח ראשון, ו"כי קרבן ה' לא הקריב במועדו", היינו שלא עשה פסח שני שחייב כרת בשניהם. ואילו לרבי נתן, שאמר "פסח שני תשלומין לראשון" - אין חייבין כרת על השני, ו"לא הקריב במועדו" היינו ראשון (שם צג:).

ב. מי ששגג¹² או נאנס ולא הקריב בראשון, אם הזיד ולא הקריב בשני - חייב כרת¹³; ואם שגג או נאנס אף בשני - פטור¹⁴. הזיד ולא הקריב בראשון - הרי זה מקריב בשני¹⁵; ואם לא הקריב בשני, אף על פי ששגג - הרי זה חייב כרת¹⁶, שהרי לא הקריב קרבן ה' במועדו והיה מזיד. אבל מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון, אף על פי שהזיד בשני - אינו חייב כרת, שפטר נפטר בפסח ראשון מן הכרת¹⁷.

(12) חיוב הכרת בשני. (13) שם צג, ב: "שגג בראשון והזיד בשני, לרבי חייב". (14) שם: "שגג בזה וזכה, דברי הכל פטור". (15) שם בגמרא, שגם מזיד בכלל. וב"ירושלמי" (פ"ט ה"א) אמרו: "מזיד מניין (= שמביא פסח שני), אמר רבי זעירא, "והאיש" לרבות את המזיד". (16) שם צג, ב: "הזיד בראשון ושגג בשני, לרבי ולרבי נתן

(פסחים פח). נפטר הוא בכך מלהקריב פסח שני (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס). (ואסמכתא לכך, מה שאמר רב נחמן (שם צב:) שמי שהיה בדרך רחוקה שפטור מקרבן פסח ושחטו וזרקו עליו, הורצה ופטור מפסח שני, משום ש"מיחוס הוא דחם רחמנא עליו, ואי עביד תבוא עליו ברכה" (אלא שאין הלכה כדבריו, אלא כדעת רב ששת, שמי שהיה בדרך רחוקה הרי הוא כטמא ונדחה, ראה למעלה ה"ג) - הרי שכל שהוא פטור רק משום שהתורה חסה עליו - אם עשה הורצה ופטור מפסח שני, והרי גם קטן אינו פטור מעונש אלא משום "דרחמנא הוא דחם עליה" (סנהדרין נה:) והרי הוא כמו שהיה בדרך רחוקה לדעת רב נחמן, שאם שחטו עליו הורצה ופטור מפסח שני (וראה למעלה ה"ג והערה יח). אבל יש להבין איך יצא ידי חובתו בפסח שהקריבו עליו כשהיה קטן. וראה ב"מגן אברהם" סי' רסז ס"ק א, ד"ה וצ"ע).

- ח. נָשִׁים שֶׁנִּדְחוּ לְשָׁנִי, בֵּין מִפְּנֵי הָאֵסֶה וְהַשְׁגָּה בֵּין מִפְּנֵי הַטְּמָאָה וְדֶרֶךְ רְחוֹקָה - הֲרִי פֶּסַח שְׁנִי לָהֶם רְשׁוּת: רָצוּ שׁוֹחֲטִין, רָצוּ אֵין שׁוֹחֲטִין. לְפִיכָף אֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן בְּפָנֵי עֲצָמָן בַּשַּׁבָּת בַּפֶּסַח שְׁנִי³⁹. אֲכָל אִם הָיְתָה הָאִשָּׁה אַחַת מִבְּנֵי חֲבוּרָה - מֵתָר⁴⁰. וְאִי זֶה⁴¹ הִיא דֶּרֶךְ רְחוֹקָה? חֲמִשָּׁה עָשָׂר מִיל⁴² חוּץ לַחוּמֹת יְרוּשָׁלַיִם⁴³.

(39) אבל בחול שוחטין עליהן בפני עצמן אפילו בפסח שני, ראה למעלה פ"ב ה"ד, ובהערות שם. (40) כרבי יהודה (פסחים צא:) שאמר: אשה בראשון שוחטין עליה בפני עצמה, ובשני עושין אותה טפילה לאחרים. וראה למעלה שם. (41) בכת"י תימן, מתחילה כאן הלכה חדשה. וכן נראה בדפוס רומי. (42) משנה, פסחים צג, ב: "איזו היא דרך רחוקה, מן המודיעים ולחוץ וכמדתה לכל רוח, דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר וכו'" והלכה כרבי עקיבא (פירוש המשנה, שם). ואמר עולא (שם): "מן המודיעים לירושלים, חמשה עשר מילין". (43) (ולא תלו הדבר בקרבת מקום לעזרה, אלא לחומת ירושלים, שצריך שיהא ראוי להיות בשעת התחלת השחיטה (ראה להלן) במקום שראוי לאכילת הפסח). וכן מורה לשון הגמרא שם: "מן המודיעים לירושלים".

- ט. מִי שֶׁהָיָה בֵּינוּ וּבֵין יְרוּשָׁלַיִם יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר עִם עֲלִית הַשֶּׁמֶשׁ⁴⁴ חֲמִשָּׁה עָשָׂר מִיל או יֶתֶר - הֲרִי זֶה דֶּרֶךְ רְחוֹקָה. הִיא בֵּינוּ וּבֵינָה פָחוֹת מִזֶּה - אֵינוּ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא זָכוֹל לְהִגִּיעַ לִירוּשָׁלַיִם אַחֵר חֲצוֹת⁴⁵ פְּשִׁיחָהּ בְּרַגְלֵיו בְּנִתְחָת⁴⁶. הֲלֹךְ וְלֹא הִגִּיעַ מִפְּנֵי שֶׁעָכְבוּהוּ הַבְּהֵמוֹת בְּדַחְקָם⁴⁷, או שֶׁהָיָה בִירוּשָׁלַיִם וְהָיָה חוּלָה בְּרַגְלֵיו וְלֹא הִגִּיעַ לְעִזְרָה עַד שֶׁעָבַר זְמַן הַקָּרְבָּן⁴⁸ - הֲרִי זֶה אָנוֹס וְאֵינוּ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה⁴⁹. מִי שֶׁהָיָה חֲבוּשׁ⁵⁰ חוּץ לַחוּמֹת יְרוּשָׁלַיִם⁵¹ וְהִבְטִיחוּהוּ לָצֵאת לְעָרֵב - שׁוֹחֲטִין עָלָיו⁵², וּבְשִׁינְאָ לְעָרֵב - יֵאָכֵל. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֶׁהָיָה חֲבוּשׁ בְּיַד יִשְׂרָאֵל⁵³; אֲכָל אִם הָיָה חֲבוּשׁ בְּיַד עוֹבְדֵי

יאכל בו, אבל ישראל ערל - שומע אני יהא כשר לאכול פסח, ת"ל וכל ערל לא יאכל בו". ואין שוחטין את הפסח אלא על מי שראוי לאכול, ראה למעלה פ"ב ה"ג. (25) שחייב למול. אבל גדולים אינו חייב למול, שהרי הם חייבים למול עצמם (פ"א מהל' מילה ה"ב). ועי' בפירוש המשניות, שבת פ"ט מ"ו. וראה ב'מנחת חינוך' מצוה ב אות ב. (26) הכנענים. (27) שחייב למול גם הקטנים וגם הגדולים. (28) במכילתא, שם: "המול לו כל זכר, מגיד שמילת זכרים מעכבתו וכו' מילת עבדים מנין, הרי אתה דן: נאמר כאן "אז", ונאמר להלן "אז" (וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בו)", מה להלן מילת עבדים, אף כאן מילת עבדים". וראה ביבמות ע, ב. עא, א. (29) למד כן מדברי הגמרא ביבמות עא, א - שאלו, למה הוצרך פסוק מיוחד למילת זכריו שמעכבתו מאכילת הפסח, והלא כבר עכבוהו בשעת ההקדבה, הרי שאף בדיעבד פסול ('אור שמח'). (30) כן הוא בתוספתא פסחים פ"ח: "מי שהיו לו עבדים שלא מלו ושפחות שלא טבלו, מעכבין אותו מלאכול". וכן במכילתא דרשב"י (שמות יב, מד) "ומלתה אותו אז יאכל בו, זה רבו, שאם היו לו עבדים שלא מלו ושפחות שלא טבלו, מעכבין אותו לאכול פסח". וראה להלן שכשם שמעכבין מלאכול, כן מעכבין מלעשות. (31) ראה יבמות מו, ב: "ורבי יהושע, טבילה באמהות מנלן, סברא הוא, דא"כ במה נכנסו תחת כנפי השכינה". ומכיון שהטבילה בשפחות כמילה בעבדים - כשם שמילה בעבדים מעכבת גם לאכילתו (להלן פ"ט ה"ט) וגם לעשייתו, כמבואר כאן, כמו כן טבילה בשפחות.

- 1 ו. הִקְטֵן - אֵין מִילַת עֲבָדָיו וּטְבִילַת שְׁפָחוֹתָיו
2 מְעַכְבֵּתוּ מִלְּהַמְנוֹת עַל הַפֶּסַח³²; שְׁנֵאמַר: וְכָל עֶבֶד
3 אִישׁ³³ - לְהוֹצִיא אֶת הַקָּטָן³⁴.

(32) עם בני חבורה גדולים. ראה למעלה פ"ב ה"ד: "ושוחטין על הקטנים שיהיו מכלל בני החבורה". (33) וגו': "מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בו". (34) מכילתא דרשב"י (שם): "יכול אף עבדי קטן יהו מעכבין אותו לאכול פסח, ת"ל עבד איש, עבדי איש מעכבין אותו לאכול פסח, ואין עבדי קטן מעכבין אותו לאכול פסח" (ובמכילתא דרבי ישמעאל, מפורש שעבדי קטן מעכבין אותו, ראה בכסף-משנה), וסובר רבנו דמ'גזירה שוה' של "אז-אז" למדים שגם להקריב את הפסח אין מעכבין אותו מילת עבדיו וטבילת אמהותיו של הקטן.

- 4 ז. גַּר שֶׁנִּתְגַּדֵּר בֵּין פֶּסַח רֵאשׁוֹן לַפֶּסַח שְׁנִי, וְכֵן קָטָן
5 שֶׁהִגְדִּיל בֵּין שְׁנֵי פֶסָחִים³⁵ - תִּקְבֵּין לַעֲשׂוֹת פֶּסַח
6 שְׁנִי³⁶. וְאִם שִׁחְטוּ עָלָיו³⁷ בְּרֵאשׁוֹן - פֶּטוּר³⁸.

(35) בין פסח ראשון לפסח שני. (36) כרבי, בפסחים צג, א - שאין פסח שני תשלומין לראשון אלא רגל בפני עצמו, ראה למעלה ה"א. (37) כלומר, על הקטן (כסף-משנה). (38) אף כי בעת ששחטו עליו הראשון לא היה בר חיוב - פטור הוא לעשות פסח שני, מכיון ששוחטין עליו וממנים אותו על הפסח, שנאמר (שמות יב, ג) שה לבית אבות, מלמד שאדם מביא ושוחט על ידי בנו ובתו הקטנים וכו'.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ב טבת - ספר קרבנות - הלכות קרבן פסח קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 כֹּכְבִים - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו⁵⁴ עַד שֵׁיִצֵּא⁵⁵. וְאִם
2 שִׁחֲטוּ עָלָיו וְיָצָא - הָרִי זֶה אוֹכֵל; וְאִם לֹא יָצָא -
3 פְּטוּר מִלְעֻשׂוֹת פֶּסַח שְׁנִי, שֶׁהָרִי נִשְׁחַט עָלָיו⁵⁶. וְכֵן
4 הָאוֹנֵן⁵⁷ וְהַחוּלָה וְהַזֶּקֶן שֶׁהֵם יְכוּלִים לֶאֱכֹל⁵⁸
5 שִׁשְׁחֲטוּ עָלֵיהֶן⁵⁹, וְאַחֲרַי שְׁנִזְרֵק הָדֵם נִטְמָאוּ בְּמַת
6 וְהָרִי אֵינֶן יְכוּלִין לֶאֱכֹל - הָרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִלְעֻשׂוֹת
7 פֶּסַח שְׁנִי⁶⁰.

44) כן משמע בגמרא שם, שמה שאמרו חמשה עשר מילין, הוא משעת הנץ החמה ולא מעלות השחר. (45) כן מפרש רבינו, מה שאמר עולה (שם צג): "כל שאינו יכול ליכנס בשעת שחיטה", דהיינו בשעת התחלת זמן השחיטה. (וכן נראה שם בסוגיא, מדברי רבי יהודה שאמר: "כל שאין יכול ליכנס בשעת אכילה", והיינו ודאי בשעת התחלת זמן אכילה, כמו שכתבו ה'תוספות', שהרי הלכה כרבי עקיבא שהפסח נאכל כל היום מן התורה (להלן פ"ח ה"ט), ולמה לא נתנו לו מרחק של שלשה מיל? אלא על-כרחך שמדובר בתחילת זמן אכילה, ואם כן הוא-הדין ש"בשעת שחיטה" לעולה, היינו תחילת זמן שחיטה. ועוד שאם לדברי עולה - סוף זמן שחיטה, מה בינו לבין רב יהודה? ועי' 'תוספות' שם ד"ה רב יהודה. (46) אבל אם אינו יכול להגיע אלא בסוסים ובפרדים, הרי זו דרך רחוקה (שם צה). (47) שם צד, א: "היה עומד לפניו מן המודיעים ואין יכול ליכנס מפני גמלים וקרנות המעכבות אותו, יכול לא יחא חייב, ת"ל (במדבר ט) ובדרך לא היה. הרי לא היה בדרך". וראה בסמוך. (48) ב'ירושלמי' פסחים פ"ט ה"ב: "ותניי תמן, היה נתון מן המודיעית ולפנים, ורגליו רעות, יכול יחא חייב ת"ל וחדל, יצא זה שלא חדל". וראה מה שנכתוב בהלכה זו בסמוך. (49) שתי הבריות הנ"ל שבבבלי ו'ירושלמי' נראות לכאורה כסותרות: הברייתא בבבלי מחייבת את זה שעמד לפניו מן המודיעים, ואינו יכול ליכנס מפני הגמלים, ואילו הברייתא ב'ירושלמי' פטרת את זה שנתון מן המודיעית ולפנים ורגליו רעות (ועי' ברש"י שם צד). וכדי ליישב, פירש רבינו כדלהלן: הברייתא בבבלי מדברת באופן שהזיד בשני, והיא משמיעה לנו שבאופן זה אינו כדרך רחוקה שפטור אף אם הזיד בשני (ראה למעלה ה"ב), אלא דינו כאונס אחר (ראה למעלה שם). ואילו הברייתא ב'ירושלמי' מדברת באופן ששגג בשני, והשמיעה לנו שדינו כאונס אחר ופטור מן הכרת כששגג בשני, וראה בראב"ד וכסף-משנה. (50) משנה, פסחים צא, א: "מי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורים וכו' שוחטין עליהן". (51) שאין להביא את הפסח לשם, שהרי אסור להוציא את הפסח מירושלים, ואם יצא פסול (להלן פ"ט ה"ב). לכך אין שוחטין עליו רק אם הבטיחוהו לצאת מהמאסר, אבל אם היה חבוש בתוך חומת ירושלים אפילו לא הבטיחוהו לצאת - שוחטין עליו, שהרי אפשר להכניס את הפסח לשם ('ירושלמי' פסחים פ"ח ה"): "בנתון חוץ לירושלים, אבל בנתון בתוך ירושלים אפילו לא הבטיחו כמי שהבטיחו", ואפילו חבשוהו גויים שוחטין עליו בפני עצמו, שהרי אפשר להכניס לשם את הפסח (פסחים, שם). (52) בפני עצמו (לחם-משנה). וראה להלן בסמוך. (53) כדי לכופו

להוציא אשה פסולה או לשלם ממון. אי נמי, כדנתיא (כתובות לג): אם יקום ויתהלך בחוץ וגו' מלמד שחובשין אותו עד שנראה מה תהא עליו (רש"י שם) - אז שוחטין עליו בפני עצמו (בבלי פסחים שם, מימרא של רבי יוחנן). (54) בפני עצמו. פסחים, שם: "לא שנו אלא בית האסורים דעכו"ם (שכתוב בתהלים קמד, ח, אשר פיהם דיבר שוא וימינם ימין שקר, 'ירושלמי' שם, ולא יקיימו הבטחתם להוציאו והפסח יבוא לידי פסול), אבל בית האסורים של ישראל שוחטין בפני עצמו, כיון דאבטחינהו - מפיק ליה, דכתיב (צפניה ג, יג) שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב". (55) שמא יביאו את הפסח לידי פסול (משנה, שם). ויש להבין למה לא העתיק רבינו שעם אחרים מותר לשחוט עליו, כמפורש במשנה שם (לחם-משנה). (56) משנה, שם. (57) שמת לו מת אחר חצות היום ושכבר נתחייב בקרבן פסח, אבל אם מת לו מת קודם חצות - אין שוחטין עליו, אלא ידחה לפסח השני, ראה להלן פ"ו ה"ט. (58) כזית, שוחטין עליהם עם אחרים ולא בפני עצמן (משנה שם, ולמעלה פ"ב ה"ג-ד) "הואיל ואכילתם מעוטה, שמא ישאירו הפסח ויביאוהו לידי פסול" (למעלה שם ה"ד). ובכת"י תימן: "וכן האונן והחולה והזקן שאינן יכולין לאכול", וכ"ה בדפוס רומי. והיינו שאינן יכולין לאכול הרבה. (59) בפני עצמן. (60) משנה, שם: "על כולם אין שוחטין עליהם בפני עצמן, שמא יביאו את הפסח לידי פסול, לפיכך אם אירע בהן פסול פטורין מלעשות פסח שני". וכתב רבינו בפירוש המשנה, שם: "וכאשר הודיענו שהם ראויים, אמר לפיכך אם אירע בהם פסול, ר"ל אם שחטו פסח ונזרק עליהם הדם ואעפ"י שלכתחילה אין ראוי לשחוט עליהם ואחר-כך אירע פסול באלו האוננים או החולים או הזקנים ונטמאו במת שאינם יכולים לאוכלו בלילה, פטורים הם מלעשות פסח שני, לפי שהם שחטוהו והם ראויין לעשות פסח".

יום רביעי כ"ב טבת ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁשִׁי

1) יבאר אי זהו טמא שנדרחה לפסח שני, ומי שחל שביעי שלו להיות בשבת.

8 א. אִי זֶהוּ טָמֵא שֶׁנִּדְרְחָה לְפָסַח שְׁנִי? כָּל מִי שְׁאִינוּ
9 יְכוּלִּים לֶאֱכֹל אֶת הַפֶּסַח בְּלֵילִי חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּנִסָּן
10 מִפְּנֵי טְמֵאתוֹ, כְּגֹוֶן זָבִים² וְזִבּוֹת³, נְדוּת וְיִלְדוּת⁴
11 וּבִזְעָלִי נְדוּת⁵. אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בְּנִבְלָה וְשֹׁרֶץ וְכִיִּצָּא בָּהֶן
12 בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר⁶ - הָרִי זֶה טוֹבֵל, וְשׁוֹחֲטִין עָלָיו
13 אַחֲרַי שְׁטִיבֵל⁷, וְלַעֲרֹב פְּשִׁיעֵרִיב שִׁמְשׁוּ אוֹכֵל אֶת
14 הַפֶּסַח.

2) ברייתא בפסחים צג. "הזב האמור בתורה הוא שכבת זרע הבא מחליי החללים שהיא מתקבצת בהן וכשיוצא הזוב אינו יוצא בקושי כשכבת זרע ואין ביציאתו תאוה ולא הנאה אלא נגרר ויוצא כמו בצק של שעורים כהה כלובן ביצה המוזרת". (3) "אי זו היא זבה? זו שזב דמה שלושה ימים זה אחר זה בלא עת נדתה". (4) והיא כרבי יהודה

מקדש הלכות יד-טז), ואם כן גם כאן צריך לטבול ולהזות, ואז אין איש נדחה, שגם על יחיד שוחטין וזורקין כשהוא טבול יום, וכשאין היחיד נדחה אין הציבור עושים בטומאה (ראה בזבחים כב:), אלא על כרחנו שהמדובר לאחר טבילה והזאה וגם אז אין שוחטין על היחיד. (15) שנאמר (במדבר ו, ט) "וכי ימות מת עליו בפתע פתאום וטמא ראש נזרו וגלח ראשו" וגו'. וראה בפרק ז מהלכות נזירות על אלו מן הטומאות הנזיר מגלח.

ג. זב שרצה שתי ראיות¹⁶, וספר שבועה ימים¹⁷ וטבל בשביעי¹⁸ - שוחטין עליו והוא אוכל לערב. ואם ראה זב¹⁹ אחר שזרק הדם - הרי זה פטור מלעשות פסח שני²⁰. וכן שומרת יום כנגד יום²¹ - טובלת ביום השמור²², כמו שבארנו בביאות אסורות, ושוחטין עליה²³ והיא אוכלת לערב. ואם ראתה דם אחר שזרק דם הפסח - פטורה מלעשות פסח שני²⁴. ואין שוחטין על הנדה בשביעי שלה²⁵, שהרי אינה טובלת עד ליל שמני²⁶, ואינה ראויה לאכל קדשים עד ליל תשיעי²⁷.

(16) של זיבה, שצריך לספור שבועה ימים שלא יראה בהם ראייה של זיבה ולטבול, ואינו צריך להביא קרבן. (17) ויום השביעי חל ב"ד ניסן. (18) אבל לא לפני שטבל, וכרב יהודה אמר רב שאמר שוחטין וזורקין על טבול יום ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, ורבינו פוסק כמותו. (19) הזב בעל שתי הראיות ראה ראייה שלישית של זב. (20) ברייתא בפסחים פא. שבעת שזרקו את הדם היה טהור ויצא ידי חובתו בפסח זה. (21) היא זבה קטנה שראתה דם יום אחד בלבד או שני ימים בימי הזיבה, שהם אחד עשר יום שלאחרי שבעת ימי הנידה. ונקראת שומרת יום כנגד יום, מפני שאותו היום שראתה בו דם, כולו טמא, ומשמרת כל הלילה, ואם לא ראתה דם בלילה משכמת למחר וטובלת אחר שתנץ החמה ומשמרת כל היום, אם לא ראתה כלום הרי זה יום אחד טהור כנגד היום הטמא, והרי היא מותרת לבעלה לערב. (22) ואינה צריכה לחכות לטבול לערב. (23) אחר שטבלה. אבל זבה גדולה שהיא חייבת בקרבן אין שוחטין עליה. (24) משום שאינו צריך שיהיה יום השני, שהוא יום השימור, טהור כולו, כי אם מקצתו, שמקצת היום ככולו, ומכיוון שבעת שזרקו את הדם הייתה טהורה יצאה ידי חובתה בפסח זה. (25) שם צ: אף כי אינה מחוסרת כיפורים, שאין עליה להביא קרבן, בכל זאת אין שוחטין, כדלהלן. (26) כמו שנאמר (ויקרא טו, יט) "שבעת ימים תהיה בנידה", ודרשו בברייתא פסחים שם "תהא בנידתה כל שבועה", והרי היא עתה מחוסרת טבילה ואין שוחטין עליה. (27) כלומר, חוץ מהטעם הנ"ל יש עוד טעם נוסף, שאפילו למי שסובר שוחטין וזורקין על טמא שרץ, אין זה אלא אם הוא ראוי לאכול לערב, אבל זו אינה ראוייה לאכול לערב, עד ליל תשיעי, וכן הוא בגמרא שם.

ד. מחסרי פפונים²⁸ שחל יום הבאת קרבנותיהן בארבעה עשר - שוחטין עליהן, ומקריבין²⁹

האומר נשים בפסח שני רשות. (5) שהן כנידות, כמו שכתוב (ויקרא טו, כד) "ואם שכוב ישכב איש אותה ותהי נידתה עליו וטמא שבעת ימים". וכל אלו טמאין בטומאה ארוכה (= כלומר, טומאתם אינה טומאת ערב - רש"י שם). וכגון שנטמאו ביום י"ד או לפני יום י"ד ויום י"ד אינו יום האחרון לטומאתם. (6) שהוא טמא רק טומאת ערב, ואינו מחוסר כיפורים (= אינו צריך להביא קרבן). (7) ואף על פי שאינו טהור עד שיעריב שמשו - הרי שוקע מאליו ואינו מחוסר מעשה טהרה, אבל לפני הטבילה אין שוחטין עליו, שהרי הוא מחוסר מעשה הטבילה, והוא כרב יהודה אמר רב שאמר (פסחים צ. צ:): "שוחטין וזורקין על טבול יום ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ".

ב. טמא מת⁸ שחל בשביעי שלו להיות בארבעה עשר, אף על פי שטבל והזה עליו⁹ והרי הוא ראוי לאכל קדשים לערב¹⁰ - אין שוחטין עליו¹¹, אלא נדחה לפסח שני. שנאמר: ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא. מפני השמועה למדו, ששביעי שלהן היה¹², ועל זה שאלו¹³ אם ישחט עליהן והם יאכלו לערב, ופרש להן שאין שוחטין עליהן¹⁴. במה דברים אמורים? בפוטמא בטמאות מן המת שהנזיר מגלח עליהן¹⁵; אבל אם היה טמא בשאר טמאות מן המת שאין הנזיר מגלח עליהן - שוחטין עליו בשביעי שלו אחר שטבל ויזה עליו, וכשיעריב שמשו אוכל פסחו.

(8) שעליו נאמר (במדבר יט, יא) "הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים". (9) טבל במקווה והוזה עליו מי חטאת, כמו שנאמר (שם, יט) "והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי וחתאו ביום השביעי וכיבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב". (10) שהרי נאמר (שם): "וטהר בערב". (11) אף על פי ששוחטין וזורקין על טבול יום אחר - טבול יום זה חמור יותר. (12) ספרי במדבר פרשת בהעלותך: "ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, לא היו יכולין לעשות בו ביום אבל היו יכולים לעשות ביום שלאחריו. נמצינו למדים שחל ז' שלהם להיות ערב הפסח". (13) למשה רבינו. (14) אף על פי שכבר טבלו והוזה עליהם. שאין לומר שכאן היה לפני הטבילה, אבל לאחר טבילה שוחטין וזורקין על טבול יום זה, - למה אמר להם משה שיעשו פסח שני, יטבלו בו ביום וישחטו עליהם? (ראה בתוספות פסחים צ: דיבור המתחיל שחל). ודעת הראב"ד שכאן מדובר ששחטו עליהם לפני הטבילה ואחר שעבר זמן השחיטה באו ושאלו למשה. אבל לאחר הזאה וטבילה שוחטין וזורקין עליהם כעל כל טבול יום אחר. [ויש הוכחה לדעת רבינו ממה שאמרו (פסחים טז.) "איש איש כי יהיה טמא לנפש" - "איש נדחה לפסח שני ואין צבור נדחה לפסח שני", ואם הפסוק מדבר לפני טבילה והזאה, איך אמרו "איש נדחה ואין צבור נדחים", הלא הלכה היא "טומאה דחוייה בצבור", שאם אפשר לעשות בטהרה מחזירים לעשות בטהרה (פרק ד מהלכות ביאת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ב טבת - ספר קרבנות - הלכות קרבן פסח קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קרבנותיו, לא יוכל להקריב את הפסח. (35) של הקרבת הפסח. (36) איסור כניסתו של הטבול-יום לעזרת נשים.

ו. טמא מת³⁷ שחל שביעי שלו להיות בשבת³⁸ - 13
אין מזין עליו³⁹ אלא למחר⁴⁰. ואפלו חל שביעי 14
שלו להיות בשלשה עשר בניסן והוא שבת - ידחה 15
ליום ארבעה עשר⁴¹; ומזין עליו, ואין שוחטין 16
עליו⁴², כמו שבארנו⁴³, אלא ידחה לפסח שני. 17
והלוא אסור הדין בשבת משום שבות, והפסח 18
בכרת, והיאך יעמידו דבריהם במקום פרת⁴⁴? מפני 19
שפיוס שהוא אסור בהדין משום שבות⁴⁵ אינו זמן 20
הקרבן⁴⁶ שחייבין עליו פרת, לפיכך העמידו דבריהם 21
במקומן, אף על פי שהדבר גורם לעתיד לבוא 22
לעמוד במקום פרת. 23

(37) שטמא שבעת ימים, כמו שנאמר (במדבר יט, יא) "הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים" וצריך להזות עליו מי חטאת בשלישי ובשביעי שלו. (38) וצריך להזות עליו בו ביום. (39) משנה בפסחים סה: וכרבי עקיבא שמא יטלנה ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים (שם סט.). וכן פסק רבא שהזאה אינה דוחה את השבת. (40) שהוא יום שמיני שלו. וסובר רבינו שאין צריך להזות ביום השביעי דווקא. וכן כתב בפרק י"א מהלכות פרה אדומה הלכה ב: "מי שהזזה עליו בשלישי ולא הזזה עליו בשביעי ושהה כמה ימים, טובל בכל עת שירצה אחר השביעי בין ביום בין בלילה, ומזין ביום בין קודם טבילה בין אחר טבילה, אפילו טבל בליל תשיעי או בליל עשירי מזין עליו למחר אחר הנץ החמה". והראב"ד חולק עליו גם כאן וגם שם (כסף משנה). (41) במשנה בפסחים סה: "השיב רבי עקיבא ואמר הזאה תוכיח שהיא משום מצוה והיא משום שבות", ומפרש רש"י "הזאה תוכיח שהיא מצוה, בטמא מת שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב פסח שאם לא יזה לא יעשה פסחו". אבל לדעת רבינו שפוסק למעלה הלכה ב שטמא מת שחל שביעי שלו בערב הפסח אין שוחטין עליו מגזירת הכתוב, על כרחנו שדברי המשנה מתפרשים כששביעי שלו חל להיות בשבת י"ג ניסן, וכן כתב רבינו בפירוש המשניות שם. [אבל צריך עיון, שהרי גם לדעת רבינו אם נטמא בטומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה - שוחטין עליו בשביעי שלו אחר שיטבול ויזה עליו (למעלה הלכה ב) וכאן אמרו סתם שהזאה אינה דוחה שבת ומשמע שגם באופן הנ"ל שביעים ההזאה הוא גם זמן חיוב הכרת. ונראה שזוהי כוונת הראב"ד בהשגתו על רבינו, ועיין כסף משנה]. (42) הפסח. (43) למעלה הלכה ב, שטמא מת שחל שביעי שלו ב"ד אין שוחטין עליו. (44) כלומר, למה קיימו דבריהם ולא ביטלו מחמת עשה שיש בו כרת כשם שעשו כן במצורע (למעלה הלכה ה), בבית הפרס (להלן הלכה ח) ובאונן (להלן הלכה ט). (45) יום השבת שחל ב"ג ניסן. (46) שהרי זמנו למחר ביום י"ד.

ז. ישראל ערל⁴⁷ שחל בערב הפסח - שוחטין עליו 24
אחר שחל⁴⁸. אכל גר שנתגר ביום ארבעה עשר 25

קרבנותיהן בארבעה עשר בניסן בין קדם שחיטת 1
הפסח בין אחר שחיטתו²⁹, ואוכלין פסחיהן 2
לערב³⁰. ואין שוחטין עליהן עד שימסרו 3
קרבנותיהם ביד בית דין³¹, שמא יפגעו ולא יקריבו 4
אותם. 5

(28) הן הזבה והיולדת, הזב (=שראה שלוש ראיות של זב) והמצורע. ונקראו מחוסרי כפרה, שאף על פי שטהרו מטומאתם וטבלו והעריב שמשם, לא גמרה טהרתם לאכול בקדשים עד שיביאו קרבנם (למחר). (29) אחר שחיטת הפסח. ומשמיענו שאף על פי שאסור לשחוט שום קרבן אחר תמיד של בין הערביים משום שנאמר (ויקרא ו, ה) "והקטיר עליה (=על תמיד של שחר) חלבי השלמים" ודרשו חז"ל (פסחים נח:): "השלמים, עליה (על של שחר) השלם כל הקרבנות כולם" - באה עשה של הקרבת פסח שיש בה כרת ודוחה עשה של "השלמה" (שם נט. והלכות תמידין ומוספין שם הלכה ד) שאם לא יקריב קרבנותיו ולא יהיה ראוי לאכול הפסח אין הפסח כשר, והרי עבר בעשה שיש בה כרת. [ובדין "שוחטין ומקריבין - קודם שחיטת הפסח" משמיענו, שאף על פי שאין שוחטין הפסח עד שימסרו קרבנותיהן ביד בית דין שמא יפגעו ולא יקריבו אותם, אין זה אלא בהקרבת קרבנותיו, שיטעו לחשוב שכיוון שכבר שחטו עליהם קרבן פסח, שוב אין עליהם כרת אף על פי שלא יקריבו קרבנותיהם ולא יאכלו הפסח, שהרי אכילת פסחים אינה מעכבת (כשאיננו לו פסול לאחר הזריקה), אבל מותר להקריב קרבנותיהם לפני שחיטת הפסח, ולא חששו שמא יפגעו ולא יקריבו הפסח, ונמצא עבר על עשה של "השלמה" מבלי שיקיים עשה של פסח שיש בה כרת - שפסח שיש בו כרת, חמור הוא בעיני בני אדם ולא יבואו לידי פשיעה. וראיה לכך, שלא נזכר בגמרא חשש זה של "שמא יפגע" אלא בקרבנותיהם ולא בפסח]. (30) להלן (הלכה ט) באונן כתב רבינו: "שוחטין עליו וטובל ואחר כך אוכל". (31) "חזקה אין בית דין של כהנים עומדים משם עד שיכלו מעות שבשופרות".

ה. מצרע שחל שמיני שלו³² להיות בארבעה עשר 6
וראה קרי³³ בו ביום - הרי זה טובל ונכנס לעזרת 7
נשים ומביא קרבנותיו. ואף על פי שטבול יום אסור 8
להכנס לעזרת נשים, הואיל ואסורו להכנס שם 9
מדבריהם, כמו שבארנו בהלכות ביאת מקדש, ויום 10
זה הוא יום הקרבת הפסח במעו³⁴ - יבוא עשה³⁵ 11
ש"ש בו פרת וידחה אסור של דבריהם³⁶. 12

(32) דין המצורע לטבול ביום השביעי שלו, כמו שנאמר (ויקרא יד, ט) "והיה ביום השביעי וגו' ורחץ את בשרו במים וטהר". וביום השמיני שלו מביא קרבנותיו, כמו שנאמר (שם יד, י) "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וגו' והעמיד הכהן המטהר את האיש המיטהר ואותם לפני ה' פתח אהל מועד". (33) שהוא משתלח חוץ לשתי מחנות: מחנה שכינה ומחנה לויה ועזרת נשים מחנה לוי היא. (34) ואם לא יוכל להיכנס לעזרת נשים להקריב

מנפח בית הפרס והולך". (57) פסחים צב. "אמר רבא וכו' אונן ומצורע ובית הפרס לא העמידו דבריהם במקום כרת". (58) למעלה הלכה ה לעניין מצורע. (59) ברגל, שדריסת הרגליים העבירות (רש"י פסחים צב.). (60) פסחים שם, "ר' יהודה בר אבאי משמיה דרב יהודה אמר בית הפרס שנידש טהור". ובכתובות כח: "מאי טעמא? - אי אפשר לעצם כשעורה שלא נידש ברגל".

ט. האונן⁶¹ ראוי לאכל הפסח לערב⁶². מפני⁶³ שאנינות לילה מדבריהם⁶⁴, לא העמידו דבריהם במקום פרת בדבר זה⁶⁵; אלא שוחטין עליו וטובל ואחר כך אוכל⁶⁶, כדי שיפרש מאנינותו ולא יסיח דעתו⁶⁷. במה דברים אמורים? שמת לו המת אחר חצות, שפבר נתחייב בקרבן פסח⁶⁸; אבל אם מת לו המת קדם חצות⁶⁹ - אין שוחטין עליו⁷⁰, אלא ידחה לשני⁷¹. ואם שחטו עליו וזרקו הדם - טובל ואוכל לערב⁷². מת לו מת בשלשה עשר וקברו בארבעה עשר - הרי הוא ביום קבורה אונן מדבריהם⁷³, ואינו תופס לילו מדבריהם⁷⁴. לפיכך שוחטין עליו וטובל ואוכל לערב אף בשאר הקדשים⁷⁵. ויום שמועה⁷⁶ ויום לקוט עצמות⁷⁷ - הרי הוא ביום קבורה⁷⁸. לפיכך, מי שלקט עצמות מתו⁷⁹ ביום ארבעה עשר⁸⁰ או ששמע שמת לו מת - שוחטין עליו⁸¹ וטובל⁸² ואוכל בקדשים לערב.

(61) בפרק ב מהלכות ביאת מקדש הלכה ט כתב רבינו: "אי זהו אונן? זה שמת לו מת מן הקרובים שהוא חייב להתאבל עליהן, ביום המיתה בלבד הוא הנקרא אונן דין תורה ולילה הוא אונן מדברי סופרים". ואונן אסור לאכול בקדשים כמו שכתוב (דברים כו, יד) "לא אכלתי באוני ממנו". (62) משנה בפסחים צא: "אונן טובל ואוכל את פסחו לערב". (63) שנאמר (ויקרא י, יט) "הן היום הקריבו וכו' ואכלתי חטאת היום" - היום אסור ולילה מותר (זבחים ק:). (64) שם צב. בגמרא: "קסבר אנינות דלילה דרבנן וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת". (65) משנה שם צא: "אונן טובל ואוכל את פסחו לערב". (66) בפרק י"ב מהלכות אבות הטומאה הלכה טו כתב: "ומפני מה הצריכום (=לאונן ומחוסר כיפורים) טבילה לקודש, שהרי עד עתה היו אסורין לאכול את הקודש והסיחו דעתן ושמא נטמאו הם ולא ידעו". (67) והאנינות אינה דוחה אותו מלשלם חיובו שנתחייב מכבר. (68) שעדיין לא חל עליו חיוב קרבן פסח. (69) ממה שנאמר (דברים כז, ז) "וזבחת שלמים ואכלת" ודרשו חכמים (זבחים צט:) "שלמים כשהוא שלם מביא, ואינו מביא כשהוא אונן, ומניין לרבות בכור מעשר ופסח (שאונן אין מביאן) מרבה אני בכור מעשר ופסח שכן אינן באין על חטא (כמו שלמים)". (70) לפסח שני בי"ד אייר. (71) כן אמר רבא (זבחים ק:): "אידי ואידי אחר חצות - כאן קודם ששחטו וזרקו עליו, כאן לאחר ששחטו וזרקו עליו", כלומר, אם עברו ושחטו וזרקו - כשר (כסף משנה). (72) בזבחים צט: "רב אסי אמר וכו' כאן שמת לו מת בי"ג וקברו בי"ד, יום קבורה לא

1 וימל וטבל - אין שוחטין עליו; שאינו אוכל לערב, 2 והרי הוא כפורש מן הקבר⁴⁹ שצריך שבועה ימים 3 ואחר כך יטהר. גזרה שמא יטמא גר זה למת לשנה 4 הבאה⁵⁰ ביום ארבעה עשר ויטבל ויאכל לערב, 5 ויאמר: אשתקד כך עשו לי ישראל, כשפילתי 6 טבילתי ואכלתי לערב. והלא גזרה זו מדבריהם, 7 ופסח בפרת, והיאך העמידו דבריהם במקום פרת 8 ביום הקרבן שהוא יום ארבעה עשר⁵¹? מפני שאין 9 הגר מתחייב במצות עד שימול ויטבל⁵², ואינו טובל 10 עד שירפא מן המילה, כמו שפארנו בענין הגרות, 11 לפיכך העמידו דבריהם במקום זה, שהרי זה המל 12 יש לו שלא לטבל עד שיבריא ולא יבוא לידי חיוב 13 קלל.

(47) שנמנע מלמול מחמת איזה סיבה ואסור לו לאכול מן הפסח, כמו שנאמר (שמות יב, מח) "וכל ערל לא יאכל בו". (48) בפסחים צב. "אמר רבה בר בר חנא אמר רב יוחנן וכו' דברי הכל ישראל טובל ואוכל את פסחו לערב". ותמזה בתוספות שם דיבור המתחיל אבל, דלא מצינו בשום מקום טבילה בישראל שמל אפילו מדרבנן, אבל המאירי ביבמות עא: פירש "שנטמא במת והזה שלישי ושביעי קודם שימול ואחר הזאת שביעי מל בערב הפסח וטבל לטומאתו - שאין אומרים שהזאתו שנעשית כשהוא ערל אינה הזאה". (49) משנה פסחים צב. "גר שנתגייר בערב פסח בית שמאי אומרים טובל ואוכל את פסחו לערב ובית הלל אומרים הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר". ופוסק כבית הלל. (50) שם בגמרא: אמר רבה בר בר חנא אמר רבי יוחנן מחלוקת בערל נכרי, שבית הלל סברי גזירה שמא יטמא לשנה הבאה ויאמר: אשתקד מי לא טבילתי ואכלתי, עכשיו נמי אטבול ואוכל, ולא ידע שאשתקד היה גוי ולא קיבל טומאה, ועכשיו ישראל הוא ומקבל טומאה. (51) וכאן אין מקום למה שכתב למעלה הלכה ו "שביום שהוא אסור בהייה אינו זמן הקרבן", כי כאן הגזירה היא לאותו יום שעליו להקריב את הקרבן, שהוא י"ד בניסן. (52) כן הוא בפרק י"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ו "גר שמל ולא טבל או טבל ולא מל אינו גר עד שימול ויטבול".

14 ח. מי שפא בבית הפרס⁵³ - הרי זה מנפח והולך⁵⁴, 15 ואם לא מצא עצם⁵⁵ ולא נטמא - שוחט ואוכל 16 פסחו⁵⁶ ואף על פי שהלך בבית הפרס. שטמאת בית 17 הפרס מדבריהן, כמו שפארנו בהלכות טמא מת, 18 ולא העמידו דבריהם במקום פרת⁵⁷, כמו שפארנו⁵⁸. 19 וכן בית הפרס שגדוש⁵⁹ - טהור לעושה פסח⁶⁰.

(53) "איזהו בית הפרס זה המקום שנחרש בו קבר שהרי נתדקדקו עצמות המת בתוך העפר ונתפרסו בכל השדה וגזרו טומאה על כל השדה שנחרש בה הקבר". (54) יקח את העפר שהלך עליו וינפחהו. (55) בגודל שעורה, שהוא מטמא במגע ובמשא. (56) משנה אהלות פרק י"ח הלכה ד "ומודים בית שמאי לבית הלל שבודקין לעושה פסח". ובפסחים צב: "מאי בודקין אמר רב יהודה אמר שמואל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ב טבת - ספר קרבנות - הלכות קרבן פסח קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21 וְשֵׁלָא יֵאָהִיל. וּבְכָר בְּאַרְנוּ טַמְאָת הַתְּהוֹם בְּהִלְכוֹת
22 נְזִירוֹת.

91 פירוש, לאחר שעבר מצאו שם מת. 92 "אי זהו טומאת התהום? כל שלא הכיר בה (=יודע בה) אחד בסוף העולם. הכיר בה אחד בסוף העולם אין זה טומאת התהום, וכו'" (ברייטא בפסחים שם). "ונקראת טומאת תהום שהטומאה היא נעלמת מן הכל כאילו הייתה בתהום." 93 זה שעבר בדרך. 94 כלשון שני של רב אשי (פסחים שם), שאפילו אם נודע לו לפני זריקה (שהמת שם) הציץ מרצה, ומשמע לו לרבינו שאפילו לכתחילה שוחט קרבן פסח, שהוא קרבן חובה והיא מצוה עוברת, אבל בשאר קרבנות, אם נודע לו קודם זריקה לא יזרוק לכתחילה ורק אם זרק בדיעבד הורצה. 95 בגמרא פסחים פא: אמרו שטומאת התהום הלכתא גמירא לה. 96 שאלו היה משובר ומפורק היה מקום לתלות שעבר בין החלקים, אבל כיוון שהוא שלם אין לומר כן והוא טמא לתרומה, ובכל זאת הוא טהור לעניין פסח. 97 לשון הברייטא שם: "שאיין לו מקום לעבור". 98 ברייתא שם. ומפרש רבינו שזה מוסב על הרישא שם, שאמרו שאם מושכב לרחבו של דרך שטהור לעושה פסח, אף על פי שהמת מושכב לרוחב הדרך מן הקצה אל הקצה והוא שלם, ועל זה אמרו שזה רק במהלך ברגליו, שאפשר שנטה קצת מן הדרך ולא נגע ולא הסיט ולא האהיל. ולרש"י שם זה מוסב על הסיפא, כשמצאו משובר שהוא טהור לתרומה. 99 "ועל כרחו הולך הוא נע ונד לכאן ולכאן ומאהיל על צדדיו" (רש"י שם). 100 שלא יניד את המת, וראה בפרק א מהלכות טומאת מת הלכה ז שמיסט בכלל נושא הוא.

23 יב. מִי שֶׁעָשָׂה פֶּסַח בְּחֻזְקַת שְׁהוּא טְהוֹר וְאַחֵר כֶּף
24 נֹדֵעַ לוֹ שֶׁהָיָה טָמֵא בְּטַמְאָת הַתְּהוֹם - אֵינּוּ חֵיב
25 בְּפֶסַח שְׁנִי¹⁰¹. וְדָבָר זֶה הִלְכָה מִפִּי הַקְּבֵלָה¹⁰². אֲבָל
26 אִם נֹדֵעַ לוֹ שֶׁהָיָה טָמֵא בְּטַמְאָה יְדוּעָה - חֵיב בְּפֶסַח
27 שְׁנִי¹⁰³.

101 תוספתא פסחים פרק ו: "היה הולך לשחוט פסחו וכו' אמרו לו קבר התהום היה עמך בבית וכו' ונודע לו וכו' משהביא פסחו אינו צריך לעשות פסח שני". 102 שם פא: התהום הלכתא גמירא לה וקרא אסמכתא בעלמא (כסף משנה). 103 דתנין בפרק בתרא של נזיר (סג. במשנה) נזיר שגלה ונודע לו שהוא טמא אם טומאה ידועה סותר את הכל וכיוון דבטומאת התהום שווים נזיר ועושה פסח, כדנתיא בברייטא (פסחים פא: ונזיר סב). הכי נמי שווים הם גם בטומאה ידועה לעניין סותר גם כן בעושה פסח, וחייב בפסח שני.

28 יג. מִי שֶׁנִּטְמָא בְּמַת וְהָיָה עָלָיו שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי,
29 וּבְשִׁבְעֵי שָׁלוֹ נִטְמָא בְּקָבֵר הַתְּהוֹם וְלֹא יָדַע, וְעָשָׂה
30 פֶּסַח¹⁰⁴ בְּחֻזְקַת שְׁהוּא טְהוֹר וְאַחֵר כֶּף נֹדֵעַ לוֹ שְׁהוּא
31 טָמֵא בְּטַמְאָת הַתְּהוֹם - אֵינּוּ חֵיב בְּפֶסַח שְׁנִי; שְׁפִינָן
32 שְׁטָבֵל בְּשִׁבְעֵי פֶסְקָה טַמְאָה הָרְאוּנוּ¹⁰⁵. אֲבָל אִם
33 נִטְמָא בְּטַמְאָת הַתְּהוֹם בְּשִׁשִּׁי לְטַמְאָתוֹ¹⁰⁶ וְלֹא יָדַע

תפיס לילו מדרבנן". ופירש רש"י שיום קבורת גופו מדרבנן וכו' ולילו לא תפיס אפילו מדרבנן. 73 כלומר, בליל ט"ו אינו אונן אף מדרבנן. 74 כאוקימתא דרב אסי שם. ואילו מת ביום י"ד אינו אוכל לערב שאר קדשים, חוץ מן הפסח, שבבילה הוא אונן מדרבנן, ורק בפסח שהוא בכרת לא העמידו דבריהם, אבל בקדשים שאין שם אלא עשה בלבד - העמידו דבריהם במקום עשה (פסחים צב). 75 שבאה לו שמועה שמת לו קרוב, והמדובר הוא ששמע בתוך שלושים יום מיום מותו. 76 של אביו ואמו ומוליכן למקום אחר לקוברן בקבורת אבותם (רש"י מועד-קטן ח.). שביום זה נוהג אבילות. 77 והוא אונן מדרבנן (רש"י פסחים צא:). 78 פירוש שציווה לאחר ללקוט את העצמות והוא בעצמו לא נטמא, אבל אם לקט בעצמו, הרי הוא טמא שבעת ימים - פסחים צב. בגמרא. 79 כתב כן בכדי לכלול גם קרבן פסח. 80 משנה שם: "השומע על מתו והמלקט לו עצמות טובל ואוכל בקדשים". 81 כדן אונן שטובל.

1 י. מִי שֶׁחֹפֵר בְּגֵל⁸² לְבַקֵּשׁ עַל הַמֵּת⁸³ - אֵין שׁוֹחֲטִין
2 עָלָיו⁸⁴, שְׁמָא יִמְצָא שָׁם הַמֵּת בְּגֵל⁸⁵ וְהָרִי הוּא טָמֵא
3 בְּשַׁעַת שְׁחִיטָה⁸⁶. שְׁחִטּוֹ עָלָיו⁸⁷ וְלֹא נִמְצָא שָׁם מֵת
4 - הָרִי זֶה אוֹכֵל לְעֶרֶב. נִמְצָא שָׁם מֵת אַחֵר שֶׁנִּזְרַק
5 הַדָּם: אִם נֹדַע לוֹ בְּיָדָא שְׁהָיָה טָמֵא בְּשַׁעַת זְרִיקַת
6 הַדָּם, כְּגוֹן שֶׁהָיָה גֵל עָגֹל⁸⁸ - הָרִי זֶה חֵיב בְּפֶסַח
7 שְׁנִי; וְאִם סִפֵּק הַדְּבָר⁸⁹ וְשָׁמָּה לֹא הָיָה עוֹמֵד עַל
8 הַטַּמְאָה בַּעַת זְרִיקָה וְלֹא נִטְמָא אֲלָא אַחֵר זְרִיקָה -
9 הָרִי זֶה פְטוֹר מִפֶּסַח שְׁנִי⁹⁰.

82 של אבנים שנפלו על אדם. 83 מחפש למצוא שם מת כדי להוציאו. 84 בפני עצמו, אבל ביחד עם אחרים אין חשש - ומותר. 85 ונמצא שבעת שחפר האהיל על הטומאה. 86 ואין שוחטין עליו, אלא הוא נדחה לפסח שני. 87 כלומר, עברו ושחטו. 88 שהגל מכסה רק את המת ולא יותר, שבוודאי האהיל עליו. 89 כגון שהיה גל ארוך, שמכסה את המת וגם יותר מזה. 90 שם בגמרא: "אמר רבה בר בר חנא לא שנו אלא גל עגול, אבל גל ארוך פטור מלעשות פסח שני, אימא טהור היה בשעת שחיטה (וזריקה)", ואין להקריב מספק.

10 יא. מִי שֶׁעָבַר בְּדֶרֶךְ, וּמִצָּאוֹ מֵת⁹¹ מִשְׁפָּכ לְרַחֲבָה שֶׁל
11 דֶּרֶךְ, אִם הָיָה הַמֵּת טָמֵא הַתְּהוֹם⁹², אָף עַל פִּי
12 שְׁהוּא⁹³ טָמֵא לְתִרְמוּהָ - הָרִי זֶה טְהוֹר לְפֶסַח וְשׁוֹחֲט
13 וְאוֹכֵל פֶּסַח⁹⁴. וְאָף עַל פִּי שֶׁאִפְשָׁר שְׁנַגַּע, הוּאִיל
14 וְהָיָה טַמְאָת הַתְּהוֹם - טְהוֹר לְפֶסַח⁹⁵. וְאָף עַל פִּי
15 שֶׁהַמֵּת שָׁלֵם⁹⁶ וְהוּא מִן הַקֶּצֶה אֶל הַקֶּצֶה⁹⁷ - הָרִי זֶה
16 עוֹשֶׂה פֶּסַח, עַד שֶׁיָּדַע בְּיָדָא שֶׁנִּטְמָא בּוֹ. בְּמָה
17 דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁהָיָה מִהֵלֶךְ בְּרַגְלָיו⁹⁸, שֶׁהָרִי
18 אִפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע; אֲבָל אִם הָיָה רוֹכֵב אוֹ טַעֲנָן
19 מִשָּׂא⁹⁹ - הָרִי זֶה טָמֵא אָף עַל פִּי שֶׁהָיָה טַמְאָת
20 הַתְּהוֹם, לְפִי שֶׁאִי אִפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע וְשֶׁלֹּא יִסִּיט¹⁰⁰

10 שם פט. כדעת רב "שמחצא כרוב". ומכיון שלשניהם דין רוב - עושים הטמאים בטומאה, כדין רוב שאינו נדחה לפסח שני, והטהורים עושים בטהרה ואינם בטלים כלפי הטמאים. (11) משנה שם עו: "הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה, שלא בא מתחילתו אלא לאכילה". וראה להלן הלכה ח. (12) מחלוקת תנאים בברייתא (שם עט:): ופסק רבינו כתנא קמא, שגם היחיד מכריע את הציבור.

ג. הַיּוֹ הָאֲנָשִׁים¹³ מִחֻצָּה טָמְאִי מֵת וּמִחֻצָּה טְהוֹרִים, וּבִזְמַן שֶׁאֵתָה מוֹנֶה הַנָּשִׁים בְּכָלֵל הָאֲנָשִׁים יִהְיוּ הָרֹב טְהוֹרִים - הַטְּהוֹרִים עוֹשִׂים אֶת הָרָאוֹשׁוֹן, וְהַטָּמְאִין אֵינָן עוֹשִׂין לֹא אֶת הָרָאוֹשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי. אֵין עוֹשִׂין רָאוֹשׁוֹן - מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְעוּטִים¹⁴; וְאֵין עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי - מִפְּנֵי שֶׁהַנָּשִׁים בְּשָׁנֵי רִשּׁוֹת¹⁵, וְנִמְצְאוּ הַטָּמְאִים מִחֻצָּה, וְאֵין מִחֻצָּה עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי¹⁶.

13 הגברים. (14) שהרי נשים בראשון חובה (למעלה פ"א הלכה א), והן מצטרפות עם האנשים להיות רוב טהורים (שם עט:), ומיעוט קהל אינם עושים בטומאה (למעלה הלכה א). (15) למעלה פ"ה הלכה ח. ואינן מצטרפות להיות רוב (שם). (16) ראה למעלה הלכה ב. וכל הלכה זו היא ברייתא שם עט: "הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין, טהורין עושין את הראשון, וטמאין אין עושין לא את הראשון ולא את השני". ולפי דעת רב "שמחצא כרוב" (ראה למעלה), פירשו שם ברייתא זו באופן שהיו ישראל מחצה טמאין ומחצה טהורין, והנשים עודפות על הטהורים, וכנ"ל.

ד. הָיָה רֹב הַקֹּהֶל זָבִים וּמִצְרָעִים וּבוֹעֲלֵי נִדּוֹת¹⁷, וּמְעוּטָן טָמְאִי מֵת - אוֹתָן טָמְאִי מֵת אֵינָן עוֹשִׂין בְּרָאוֹשׁוֹן, לְפִי שֶׁהֵן מְעוּטִים¹⁸; וְאֵין עוֹשִׂין הַשֵּׁנִי, שְׁאֵין הַיְחִידִים עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי אֲלָא בְּזִמָּן שֶׁעָשׂוּ רֹב הַקֹּהֶל אֶת הָרָאוֹשׁוֹן, וְכָאֵן, הוֹאִיל וְלֹא עָשָׂה רֹב הַקֹּהֶל בְּרָאוֹשׁוֹן - לֹא יַעֲשׂוּ אֱלֹו הַמְּעוּט הַטָּמְאִים לְמֵת אֶת הַשֵּׁנִי¹⁹.

17 שאינם עושים בטומאה בראשון, שהרי טומאת מת בלבד הותרה. ראה למעלה הלכה א. וגם בשני אינם עושים שאין הציבור נדחה לפסח שני (ראה למעלה הלכות א-ג). 18 ראה למעלה הלכה א. (19) מימרא של רב בפסחים פ.

ה. הָיָה רֹב הַקֹּהֶל טָמְאִי מֵת וּמְעוּטָן זָבִים וְכִיּוּצָא בִּהֵן - טָמְאִי מֵת עוֹשִׂין אֶת הָרָאוֹשׁוֹן²⁰, וְהַזָּבִין וְכִיּוּצָא בִּהֵן אֵינָן עוֹשִׂין אֶת הָרָאוֹשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי. אֵינָן עוֹשִׂין בְּרָאוֹשׁוֹן - שְׁאֵין נִדְחִית בְּצַבּוּר אֲלָא טָמְאֵת הַמֵּת בְּלִבְדָּה²¹; וְאֵינָן עוֹשִׂין בְּשָׁנֵי - שְׁאֵין עוֹשִׂין פֶּסַח שָׁנִי אֲלָא אִם בָּא הָרָאוֹשׁוֹן בְּטַהֲרָה, אֲבָל אִם נַעֲשָׂה רָאוֹשׁוֹן בְּטָמְאָה - אֵין שֵׁם פֶּסַח שָׁנִי²².

20 כמבואר למעלה הלכה א. (21) כמבואר למעלה שם. 22 פסחים (שם) כרב הונא, שאין תשלומין לפסח שבא בטומאה.

1 עַד שֶׁעָשָׂה הַפֶּסַח - הָרִי זֶה חֵיב בְּפֶסַח שָׁנִי; שְׁחֻזָּקָה הַטָּמְא - טָמְא, עַד שִׁיְהִיָּה טְהוֹר וְדֹאֵי, שְׁרֻגְלִים לְדָבָר¹⁰⁷.

104) אם המדובר כשהזהר בערב הפסח, על כרחנו שנטמא בטומאה שאין הנזיר מגלח עליה, ואם המדובר בכל הטומאות, על כרחנו שביעי שלו היה ב"ג ניסן. 105) מימרא של רב המנונא בנזיר סד: שטומאת התהום אינה סותרת את טהרתו אחרי שטבל והוזה עליו, וטומאת התהום גופא אינה מחייבתו בפסח שני אם נודע לו אחר כך שהיה טמא. 106) שעדיין לא נטהר מטומאת המת הידועה. והוא הדין אם נטמא בטומאת התהום בשביעי לפני שהוזה וטבל (כסף משנה). 107) שוודאי נטמא, כיוון שהוחזק בטומאה.

פָּרָק שְׁבִיעִי

1) יבאר אם היו רוב הצבור טמאים או הכהנים או כלי שרת, אם נדחים.

א. רַבִּים שֶׁהָיוּ טָמְאִי מֵת בְּפֶסַח רָאוֹשׁוֹן: אִם הָיוּ מְעוּט הַקֹּהֶל - הָרִי אֱלֹו נִדְחִין לְפֶסַח שָׁנִי² בְּשָׁאָר הַטָּמְאִים³; אֲבָל אִם הָיוּ רֹב הַקֹּהֶל טָמְאִי מֵת⁴, או שֶׁהָיוּ הַפְּהִיגִים או כְּלִי שֵׁרֵת טָמְאִים⁵ טָמְאֵת מֵת - אֵינָן נִדְחִין, אֲלָא יִקְרִיבוּ כֻלָּן הַפֶּסַח בְּטָמְאָה, הַטָּמְאִים עִם טְהוֹרִים⁶. שְׁנֵאמַר: וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טָמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם - יְחִידִים נִדְחִים, וְאֵין הַצִּבּוּר נִדְחָה⁷. וְדָבָר זֶה בְּטָמְאֵת הַמֵּת בְּלִבְדָּה⁸, כְּמוֹ שֶׁבִּיאָנוּ בְּבִיאַת הַמִּקְדָּשׁ⁹.

2) משנה בפסחים עט. "נטמא מיעוט הקהל, הטהורין עושין את הראשון, והטמאין עושין את השני". (3) בטומאה אחרת, כגון זבים וזבות וטמאי שרץ ונבלה, שלעולם אין עושין בטומאה בראשון אלא נדחים לפסח שני (להלן בסוף ההלכה, ובפ"ד מהלכות ביאת מקדש הלכה יב). (4) דוקא טמאי מת, אבל הטמאים בטומאה אחרת - נדחים ואינם עושים בטומאה, ראה להלן. (5) שהרי אי אפשר בלא כהנים ובלא כלי שרת (תוספות יו"ט). (6) משנה בפסחים שם. ובגמרא שם מפרש למה גם המיעוט שהם טהורין עושין ביחד עם הטמאים בטומאה - משום שאין קרבן ציבור חלוק, "כלומר, מאחר שרוב הציבור עושין אותו, גנאי הוא להם שהטהורין שבהם פורשין מהן ונוזהרין מהן" (מאירי שם). (7) שם סז. וספרי במדבר פרשת בעללות. (8) בפסחים שם למדו ממה שנאמר (במדבר שם) "לנפש" - שרק בטמא מת עושין הציבור את הפסח בטומאה, אבל בשאר טומאות אין הציבור עושין בטומאה. (9) פ"ד הלכה יב.

ב. הָיָה הַקֹּהֶל מִחֻצָּה טְהוֹרִים וּמִחֻצָּה טָמְאִי מֵת - כָּלֵן עוֹשִׂין בְּרָאוֹשׁוֹן, וְהַטְּהוֹרִים עוֹשִׂין לְעֻצְמָן בְּטַהֲרָה, וְהַטָּמְאִים עוֹשִׂין לְעֻצְמָן בְּטָמְאָה¹⁰ וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּטָמְאָה¹¹. וְאִם הָיוּ טָמְאִי הַמֵּת עוֹדְפִין עַל הַטְּהוֹרִים אֶפְלֹי אֶחָד - יַעֲשׂוּ כָּלֵן בְּטָמְאָה¹².

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ב טבת - ספר קרבנות - הלכות קרבן פסח קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהוא רבו של ר' יוחנן (כסף-משנה). [ואע"פ שאמרו שם "אף רבי הושעיה מודה שיעשו בספקן, לא אמר רבי הושעיה אלא לחומרא" - סובר רבינו שלדעת הבבלי אינו כן, שהרי אמרו בנדה ג. שספק טומאה ברשות היחיד שלמדו מסוטה הוא כמו סוטה: כשם שסוטה עשאה הכתוב כוודאי, כמו כן ספק טומאה ברשות היחיד הרי הוא כוודאי. ועיין תוספות נזיר נז. ד"ה באומר].

ח. פסח שהקריבוהו בטמאה - הרי זה נאכל
בטמאה³², שמתחלתו לא בא אלא לאכילה³³. ואינו
נאכל לכל טמא, אלא לטמאי מת, שנדחת להם
הטמאה הזאת, ולכיוצא בהן מטמאי מגע
טמאות³⁴. אבל הטמאים שהטמאה יוצאה עליהן
מגופן, כגון זבים וזבוח³⁵, נדות ויולדות
ומצרעים³⁶ - לא יאכלו ממנו. ואם אכלו -
פטורין³⁷. מפי השמועה למדו³⁸, שהנאכל
לטהורים³⁹ - חייבין עליו משום טמאה, והנאכל
לטמאין⁴⁰ - אין חייבין עליו משום טמאה. אפלו
אכלו טמאי המת⁴¹ מהאמורים שלו - פטורין⁴².
במה דברים אמורים שהפסח יאכל בטמאה?
כשנטמאו הצבור קדם זריקת הדם⁴³; אבל אם
נטמאו לאחר זריקת הדם - לא יאכל.

(32) משנה בפסחים עו: (33) שם במשנה. ופירש"י
"כשנצטוו עיקר פסח, לאכילה נצטווה, דכתיב (שמות יב,
ד) "לפי אכלו", וכי שרייה רחמנא למיתי בטומאה וכו'
אדעתא למיכליה שרייה", בניגוד לשאר קרבנות ציבור
הקריבים בטומאה ואינם נאכלים בטומאה, שאינם באים
בעיקר לצורך אכילה (פרק ד מהלכות ביאת מקדש הלכה
יא). (34) שנטמא בשאר טומאות שאינם מן המת, על-ידי
מגע. ומקור הדברים במשנה פסחים צה: "הפסח שבא
בטומאה, לא יאכלו ממנו זבין וזבות נדות ויולדות". ואמרו
בבכורות לג. שלא מיעטה המשנה אלא אלה שהטומאה
יוצאה מגופם, אבל שאר טמאין שאין הטומאה יוצאה
מגופם - אוכלים (כסף-משנה). ולענין הקרבת הפסח לטמאי
מגע טומאות, ראה בהלכות ביאת מקדש שם הלכה יב,
ובספר "הר המוריה" שם. (35) צריך לומר, שכל אלה
נטמאו אחרי השחיטה, שאם נטמאו לפני השחיטה, הרי אין
שוחטין עליהן (ראה למעלה הלכה ח), ואם כן אסורין
לאכול הפסח משום "שאין הפסח נאכל אלא למנוי",
כמפורש בזבחים נו: (צל"ח). אולם עצם איסור אכילת
הפסח שלא למנויו אינו מפורש בדברי רבינו, שהרי למעלה
פ"ב הלכה א כתב: "אין שוחטין את הפסח אלא למנויו",
ולא כתב מאיסור אכילה כלל. וראה להלן פ"ט הלכה ז
בכסף-משנה. ועיין בשו"ת בית זבול חלק א סימן כג אות
יא בסוף. (36) במשנה פסחים שם ליתא, אבל כן הוא
בבכורות לג. בהבאת דברי המשנה הנ"ל. וצריך לומר
שהמדובר כשעבר על דין שילוח מחנות, ונכנס לירושלים
באיסור. וראה בצל"ח ובתפארת ישראל במשניות.
(37) [במשנה שם: "פטורין מכרת". וכתב הצל"ח שאינם
פטורים אלא מכרת, אבל חייבים מלקות. ומדבר רבינו נראה

ו. הרי שליש הקהל טהורים, ושלש זבים וכיוצא
בהם, ושלש טמאי מת - אותן טמאי מת אין עושין
את הראשון ולא את השני. אינן עושין ראשון -
שהרי הן מועטים לגבי טהורים עם הזבים²³; ובשני
לא יעשו - שהרי מעוט עשו בראשון, כמו
שבארנו²⁴. כיצד משערים הפסח לידע אם רב הקהל
טמאים או טהורים? אין משערין בכל האוכלין,
שאפשר שיהיו עשירים נמנין על פסח אחד
ומשלחין אותו פיד אחד לשחט עליהן²⁵, אלא
משערין בכל הנכנסים לעזרה²⁶. ועד שהן מבחוץ
קדם שתכנס פת הראשונה משערין אותן²⁷.

(23) ומיעוט טמאי מתים אינם עושין בטומאה אלא נדחין
לפסח שני, ראה למעלה הלכה א. (24) למעלה הלכה ד
"שאין היחידים עושין את השני אלא בזמן שעשו רוב הקהל
את הראשון". [והנה בגמרא שם אמרו: "בשני לא עבדי,
נצרפו זבין עם טמאי מתים דלא עבדי בראשון, הוה להו
רובא, ורובא לא מדחו לפסח שני". ופירש"י: "דהואיל
וטהרו זבין עכשיו, נמצאו רוב ציבור צריכין לו". אולם לפי
טעמו של רבינו - אפילו אם לא טהרו הזבים, אין טמאי מת
עושים פסח שני, הואיל ובראשון לא היו אלא מיעוט
הציבור (וראה בצל"ח ובהגהות הגרע"א על הרמב"ם).
וסבור רבינו שר' מני בר פטיש אינו סובר כרב (שם פ).
ש"כל היכי דלא עבדי ציבור בראשון, לא עביד יחיד בשני",
ולפיכך דיבר רק באופן שהזבים נטהרו, אבל אליבא דרב
שרבינו פוסק כמותו (למעלה הלכה ד) - אפילו אם לא
טהרו אין עושין טמאי-מת את השני, כנ"ל]. וכתב המאירי
שם: "שאף הזבים אין עושין את השני, כטעם טמאי מת,
אלא שבטמאי מתים הוצרך לפרש הטעם מפני מה אינו
עושה את הראשון, אבל בזבים אינו צריך". (25) ואינם
נכנסים לעזרה. (26) ירושלמי פסחים פ"ז ה': "לטומאה
הילכו אחר רוב הנכנסים לעזרה", ומה שאמרו בבבלי
פסחים צד: "בטמאין הלך אחר רוב העומדין בעזרה", היינו
דוקא לר"ב ב"ר יהודה, הסובר שהעומד בחוץ לעזרה הרי
הוא כבדרך רחוקה, אבל אין הלכה כמותו, ראה למעלה
פ"ה הלכה ט (הר המוריה). (27) שם בירושלמי: "מה בכל
כת וכת משערין או אין משערין אלא כת הראשונה בלבד,
אמר רבי יוסה ברבי בון עד שהן מבחוץ הן משערין עצמן".
פירוש, לפני שנכנסה כת הראשונה משערין בכל העומדין
בחוץ כדי להיכנס לעזרה.

ז. יחיד שנטמא בספק רשות היחיד, כמו שיתבאר
במקומו²⁸, הרי זה ידחה לפסח שני²⁹ כשאר טמאי
מת³⁰. וצבור שנטמא בספק רשות היחיד - יעשו
כלן בטמאה³¹.

(28) בפט"ו מהלכות אבות הטומאה הלכה ח: "היתה ברה",
ספק נגע בה ספק לא נגע בה, ספיקו טמא". (29) כרבי
הושעיה רבה, בירושלמי פסחים פ"ח הלכה ח.
(30) שנטמאו בוודאי. (31) ירושלמי שם: "ציבור שנטמאו
בספק רשות היחיד בפסח, רבי יוחנן אמר יעשו בספיקן. רבי
הושעיה רבה אמר, יעשו בטומאה", ופסק כרבי הושעיה

קלב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ב טבת - ספר קרבנות - הלכות קרבן פסח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 11 א. אֲכִילֵת בֶּשֶׂר הַפֶּסַח בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר - מִצְוֹת
- 12 עֲשֵׂה, שְׁנֹאמֶר: וְאָכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר בְּלֵילָה הַזֶּה צָלִי
- 13 אֵשׁ וּמִצְוֹת עַל מְרִירִים יֵאָכְלוּ.
- 14 ב. וְאֵין מִצָּה וּמְרִיר מְעַפְכִּין. אִם לֹא מִצָּה מִצָּה
- 15 וּמְרִיר - יוֹצֵאִין יְדֵי חוֹבָתָן בְּאֲכִילַת בֶּשֶׂר הַפֶּסַח
- 16 לְבִדּוֹ². אָבֵל מְרִיר בְּלֹא פֶסַח אֵינוּ מִצָּה³, שְׁנֹאמֶר:
- 17 עַל מִצְוֹת וּמְרִירִים יֵאָכְלוּ.

(2) במכילתא פ' בא: "מנין אתה אומר שאם אין להם מצה ומרור הן יוצאין ידי חובתן בפסח, תלמוד-לומר (שמות יב, ח) "יאכלוהו", "כלומר, הבשר לבדו" ('ספר המצוות' מצות-עשה נו). (3) מן התורה, אלא מדרבנן. בפסחים כק, א: "אמר רבא, מצה בזמן הזה דאורייתא, ומרור דרבנן וכו' דכתיב (במדבר ט, יא) על מצות ומרורים יאכלוהו, בזמן דאיכא פסח יש מרור, ובזמן דליכא פסח ליכא מרור". וכן כתב רבינו בפ"ח מהל' חמץ ומצה הי"ב. אבל מצה בלא פסח מצוה בפני עצמה היא, אע"פ שכתוב, על מצות ומרורים יאכלוהו" - הרי חזר וכתב (שמות יב, יח): "בערב תאכלו מצות", ולא הזכיר שם פסח (פסחים שם, ופ"ו מהל' חמץ ומצה ה"א).

- 18 ג. מִצָּה מִן הַמִּבְחָר לְאָכֹל בֶּשֶׂר הַפֶּסַח אֲכִילַת
- 19 שְׁבַע⁴. לְפִיכָּה, אִם הִקְרִיב⁵ שְׁלָמִי חֲגִיגָה בְּאַרְבָּעָה
- 20 עָשָׂר - אוֹכֵל מִהֵן תַּחֲלָה וְאַחֵר כֶּף אוֹכֵל בֶּשֶׂר
- 21 הַפֶּסַח, כְּדִי לְשַׁבַּע מִמֶּנּוּ⁶. וְאִם לֹא אָכַל אֶלֶּא כְּזִית
- 22 - יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ⁷. וְכֵן אֲכִילַת בֶּשֶׂר פֶּסַח שְׁנֵי בְּלִילֵי
- 23 חֲמִשָּׁה עָשָׂר⁸ לְחֹדֶשׁ אֶזְרִי - מִצְוֹת עֲשֵׂה, שְׁנֹאמֶר בּוֹ:
- 24 עַל מִצְוֹת וּמְרִירִים יֵאָכְלוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אכילת בשר הפסח בליל חמשה-עשר מצות-עשה, וכן אכילת בשר 'פסח שני' בליל חמשה-עשר לחודש אייר מצות-עשה בו"

ידוע פתגם אדמו"ר הרי"צ שעניינו של 'פסח שני' הוא שאין מקרה אבוד, ותמיד אפשר לתקן, ולא רק את הרגע הנוכחי אלא גם את הזמן שכבר עבר. החילוק שבין פסח ראשון לשני הוא שהראשון ניתן מלכתחילה מלמעלה בציווי ה', אבל השני התחדש על-ידי בקשת עם ישראל "למה נגרע", והוא החילוק שבין עבודת הצדיקים לעבודת בעליית-שובה, צדיקים נולדו מלכתחילה באופן זה או שעבודתם נעשתה טבע בנפשם, משא"כ בעליית-שובה שעבודתם היא בבחינת חידוש בכח עצמם.

וזהו גם החידוש ב'פסח שני' ש"חמץ ומצה עמו בבית", כי כיון שמדובר על עבודת בעליית-שובה, הרי שזדונות נהפכים לו לזכויות, והחמץ גופא נהפך לקדושה.

בנוסף, שונה קרבן פסח משאר קדשים, שאכילתו היא מצות-עשה מיוחדת ולא כבשאר הקרבנות שהיא מצוה כללית של אכילת קדשים, כי עניין זה חודר בפנימיותו של

שפטורים גם ממלקות]. (38) ממה שנאמר (ויקרא ז, יט-כ) "כל טהור יאכל בשר, והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה" (גמרא שם). (39) קרבן שנקרב בטהרה. (40) קרבן פסח שרוב הציבור נטמאו, שמקריבין אותו בטומאה. (41) כן בגמרא שם (ראה להלן), ולא נתברר מה הדין אם אכלו זבין וזבות מהאימורים שלו, אם יש בהם כרת או לא. (42) בגמרא שם: "בעי רב יוסף: דחקו טמאי מתים ואכלו אימורי פסח הבא בטומאה, מהו - מדאישתרי טומאת בשר, אישתרי נמי טומאת אימורין. או דילמא מאי דאישתרי אישתרי, מאי דלא אישתרי לא אישתרי. אמר רבא, מכדי טומאת אימורין מהיכא איתרבי מטומאת בשר, דכתיב (ויקרא שם) "אשר לה'" לרבות את האימורין, כל היכא דאיתיה לטומאת בשר, איתיה לטומאת אימורין. כל היכא דליתיה לטומאת בשר, ליתיה לטומאת אימורין". (43) שאז נאכל בטומאה מדין התורה, אבל מדרבנן אסור באכילה (להלן הלכה ט). וראה למעלה שהמדובר כאן כשנטמאו אחר שחיטה, לפני זריקה.

- 1 ט. שְׁחִטוּהוּ בְּטָהֳרָה וְנִטְמָאוּ רַב הַצִּבּוֹר לְדָם זְרִיקָה
- 2 - זִרְקוּ אֶת הַדָּם וְהַפֶּסַח לֹא יֵאָכֵל. גִּזְרָה שְׁמָא
- 3 יִטְמָאוּ אַחֵר זְרִיקָה בְּשֵׁנָה אַחֲרָה וְיֵאָכְלוּהוּ
- 4 בְּטִמְאָה⁴⁴. הָיוּ כָּלִי שֵׁרֵת טִמְאִים בְּשָׂרָן⁴⁵ וְכִיּוֹצֵא
- 5 בּוֹ, הוֹאִיל וְאֵינָן מִטְמָאִין אֶת הָאֲדָם⁴⁶ כְּמוֹ
- 6 שְׂתִיבָאָר בְּמִקְוָמוֹ⁴⁷, אָף עַל פִּי שְׁמִטְמָאִין אֶת
- 7 הַבֶּשֶׂר - לֹא יַעֲשׂוּהוּ אֶלֶּא הַטְּהוֹרִים, וְיֵאָכֵל אָף
- 8 עַל פִּי שְׁהוּא⁴⁸ טִמָּא. מוּטָב שְׂיֵאָכֵל בְּטִמְאָת בֶּשֶׂר
- 9 שְׁהִיא בְּלֹא⁴⁹, וְלֹא יֵאָכְלוּהוּ טִמְאֵי הַגּוֹף שֶׁהֵם
- 10 בְּכֶרֶת⁵⁰, כְּמוֹ שְׂבִאָרָנוּ בְּפִסּוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין⁵¹.

(44) שיאמרו: "אשתקד לא נטמאנו? - ואכלנו, השתא נמי ניכול". ולא ידעי דאשתקד בעת שזרקו את הדם הבעלים היו טמאים, וזה נחשב לפסח הבא בטומאה שנאכל בטומאה, אבל השתא הבעלים טהורין הם בעת זריקת הדם, ואין זה פסח הבא בטומאה, ואסור לבעלים שנטמאו אח"כ לאכול את הפסח (פסחים עח:). אבל מצד הדין, היה מותר לאכול אם נטמאו הבעלים לפני זריקת הדם, ראה למעלה הלכה ח. (45) ראה למעלה הלכה א, שאם כלי שרת נטמאו במת, עושין את הפסח בטומאה. (46) שהרי הכלי אם נגע בשרץ, הוה הכלי ולד הטומאה שמטמא רק אוכלין ולא אדם. (47) להלן בהלכות טומאת מת פ"ה ה"ז. (48) הבשר. (49) שכתוב (ויקרא ז, ט) "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל". (50) שנאמר (שם, כ) "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא". ובין בקודש טמא ובין בקודש טהור חייב כרת (פ"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יג). וכל זה כדברי רב חסדא בפסחים (עט.). (51) שם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) יבאר שאכילת בשר פסח בליל חמשה עשר מצות-עשה, ואם מצה ומרור מעכבין.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי כ"ב טבת – ספר קרבנות – הלכות קרבן פסח קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

יהודי ובאופן של שביעה, דם ובשר כבשרו, באופן של גדלות כדרך המלכים, ובהרחבה מתוך שמחה וטוב לבב דוקא.

(על"פ י"ן מלכות' ספר קרבנות טימן א)

(4) במכילתא, שם: "על מצות ומוררים יאכלוהו (במדבר שם), מכאן אמרו הפסח נאכל אכילת שובע, ואין מצה ומרור נאכלים אכילת שובע". "כלומר, אחר אכילת מצה ומרור יאכלוהו" (כסף-משנה). (5) ראה להלן פ"י הי"ג, שחגיגת ארבעה עשר אינה אלא רשות, ולכן כתב "אם הקריב". (6) כן הוא בפסחים ע, א: "חגיגה הבאה עמו נאכלת תחילה, כדי שיהא פסח נאכל על השובע". (7) אף-על-פי שלא אכל על השובע, כי "כך דינה של סתם אכילה", ובמשנה פרק האשה (פסחים צא). ואפילו חבורה של מאה שאינם יכולים לאכול כזית, והכי משמע מדאמרינן ב' כיצד צולין (שם פה): כזיתא דפסחא בביתא, והלילא פקע באיגרא" (כסף-משנה). (וכן הוא ב'סיפרא' אחרי, פ"ב ה"ב שאין אכילה פחותה מכזית). (8) כן הוא בפסחים צה, ב - שהוא נאכל בלילה, ולפיכך אין אומרים הלל באכילתו, שאין לילה זה מקודש לחג.

ד. וישגיחין אינן נאכלין אלא צלי אש⁹. והאוכל מֶהֱן פִּזִּית¹⁰ נֶאֱמַר¹¹ או מִבֶּשֶׁל פְּלִילִי פִּסְחִים - לֹקֶה, שְׁנֹאֲמַר: אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נֶאֱמַר וּבִשְׁל מִבֶּשֶׁל בְּמִים. אֶבֶל נֶאֱמַר וּמִבֶּשֶׁל בְּאֶחָת - אֵינוֹ לֹקֶה אֲלֵא אֶחָת, לְפִי שְׁשִׁגִּיחֶיהֶן נִכְלָלוֹת בְּלֹא אֶחָד¹². אֶבֶל מִמֶּנּוּ נֶאֱמַר מִבֶּשֶׁל מִבְּעוֹד יוֹם - אֵינוֹ לֹקֶה. שְׁנֹאֲמַר: כִּי אִם צָלִי אֵשׁ; בִּשְׁעָה שֶׁמִּצְוָה לֵאכְלוּ צָלִי¹³ - חֵיב עַל אֲכִילַת נֶאֱמַר וּמִבֶּשֶׁל, אֶבֶל מִבְּעוֹד יוֹם - פְּטוּר¹⁴.

(9) משנה, שם צה, א. (10) שאין אכילה פחותה מכזית (למעלה הערה ו). וכן נראה בפסחים מא, א - שאמרו: "יכול אכל כזית וכו' ת"ל וכו' נא ובשל, אמרתי לך (שהאוכל כזית חייב)". (11) שנצלה מעט ועדיין אינו ראוי לאכילת אדם, ראה להלן ה"ו. וכן מפורש שם צה, ב - שגם בפסח שני, יש לאו של "אל תאכלו ממנו נא". (12) בפסחים מא, א (לפי גירסת רבינו ב'ספר המצוות' כלל תשיעי עמ' לו) "אמר אביי, אכל נא לוקה שתיים, מבושל לוקה שתיים, נא ומבושל לוקה שלש (וזה מפני שסבר לוקין על לאו שבכללות, ובשעה שאכל נא עבר על שני לאוין, האחד מהן אל תאכלו ממנו נא, והשני לאו הבא מכללא, כאילו אמר אל תאכלו אלא צלי, והרי אכלו שלא צלי. ואם אכל נא ומבושל לוקה לדעתו שלש, אחת על אכילתו נא, ושנית על אכילתו מבושל, ושלישית על אכילתו שלא צלי" - ב'ספר המצוות' שם), ור"ב אמר אין לוקין על לאו שבכללות. איכא דאמרי חדא מיהא לקי. ואיכא דאמרי חדא נמי לא לקי, משום דלא מייחד לאויה כלאו דחסימה". "כלומר, אמרו יתעלה (דברים כה, ד) לא תחסום שור בדישו, שהוא לאו אחד המזהיר על דבר אחד, אבל לאו זה המזהיר על שני דברים, נא ומבושל, אין לוקין עליו. וכבר ידעת שהתבאר בגמרא סנהדרין (סג). אין לוקין על לאו שבכללות, ולכן נדחים דברי אביי. והנכון, שהוא לוקה אחת בין שאכל נא או מבושל או נא ומבושל - אחת בלבד

לוקה" (ספר המצוות' שם, ובהשגות הרמב"ן משיג עליו). וראה גם בפ"ח מהל' סנהדרין ה"ג, שרבינו מפרש גם שם שהפסוק אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל הוא לאו שבכללות, ואין לוקין על הנא והמבושל שתיים כי-אם רק אחת. וראה 'מאירי' בפסחים שם. (13) היינו בלילה, ראה להלן ה"ה. (14) כל זה בפסחים מא, ב.

ה. אֶבֶל מִמֶּנּוּ פִּזִּית צָלִי מִבְּעוֹד יוֹם - עֶבֶר עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה; שְׁנֹאֲמַר: וְאֶכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בְּלִילָה הַזֶּה - בְּלִילָה וְלֹא בַּיּוֹם, וְלֹא הָבֵא מִבֶּלֶל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה הוּא¹⁵.

(15) מחלוקת רבנן ורבי יהודה (שם מא: מב.) אם הוא 'עשה' או לאו, ופסק כרבנן שהוא 'עשה'.

ו. נֶאֱמַר¹⁶ שֶׁהִזְהִירָה עָלָיו תּוֹרָה הוּא הַבָּשָׂר שֶׁהִתְחִיל בּוֹ מַעֲשֵׂה הָאִיִּר וְנִצְלָה מֵעַט וְאֵינוֹ רָאוּי לְאֲכִילַת אָדָם עַד יוֹם¹⁷. אֶבֶל אִם אֶבֶל מִמֶּנּוּ בָּשָׂר חִי - אֵינוֹ לֹקֶה, וּבִשְׁל מִצְוֹת עֲשֵׂה¹⁸; שְׁנֹאֲמַר: צָלִי אֵשׁ, הֵא שְׂאֵינוֹ צָלִי - אֲסוּר. צָלָהּ כָּל צָרְבּוֹ עַד שְׁנֵתֶּהֱרֹף¹⁹ וְאֶכְלוּ - פְּטוּר²⁰.

(16) ראה למעלה ה"ד. (17) שם מא, א: "היכי דמי, נא? אמר רב, כדאמרי פרסאי אברנים". כגון שנצלה מעט ('רבינו חננאל'). (18) בפסחים, שם: "ת"ר, יכול אכל כזית חי יהא חייב, ת"ל אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל, נא ובשל אמרתי לך ולא חי, יכול יהא מותר ת"ל כי-אם צלי אש". (19) שנשרף. (20) בפסחים, שם: "ת"ר, יכול צלאו כל צרכו יהא חייב, ת"ל אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים, נא ובשל מבושל אמרתי לך, ולא שצלאו כל צרכו. היכי דמי, אמר רב אשי, דשויה חרובא" (= שרוף - רש"י).

ז. מִבֶּשֶׁל שֶׁהִזְהִירָה עָלָיו תּוֹרָה²¹ - בֵּין שְׁנֵתֶּהֱבִשֵׁל בְּמִים²² בֵּין שְׁנֵתֶּהֱבִשֵׁל בִּשְׂאֵר מְשָׁקִין אוּ בְּמִי פִּירוֹת²³; שְׁנֹאֲמַר: וּבִשְׁל מִבֶּשֶׁל - רִבָּה הַפֶּלֶל²⁴.

(21) ראה למעלה ה"ד. (22) שאיסורם מפורש בתורה: "אל תאכלו וגו' ובשל מבושל במים" (פסחים, שם). (23) "כל רטיבות היוצאת מפירות שמכשירה לקבל טומאה, כיון ושמן (ראה להלן ה"ח), נקרא משקין, וכל רטיבות היוצאת מתותים ורמונים או תפוחים ושאר פירות שאינה מכשירה, נקרא מי פירות" ('תפארת ישראל' פסחים פ"ב מ"ח). (24) משנה, פסחים מ, ב: "אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות", ובגמרא שם (מא). "תנו רבנן, במים - אין לי אלא במים, שאר משקין מניין. אמרת קל-יוחומר, ומה מים שאין מפיגין טעמן (= אין נותנין טעם בתבשיל) אסורין, שאר משקים שמפיגין טעמן, לא כל-שכן. רבי אומר וכו' תלמוד-לומר, ובשל מבושל מכל-מקום". ופסק רבינו כרבי, נגד חכמים, מפני שכן סובר גם רבי עקיבא, במכילתא פרשת בא, ובי'ירושלמי' שם. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם, וזה לשונו: "ואמר הש"י בפסח ובשל מבושל במים, ולפי ששינה איסור הבישול בלשון מקור (= ובשל), קיבלנו שבא לרמוז ולאסור בישלו במי פירות". וראה להלן ה"ח הערה כה בדין צלי קדר.

ח. צָלָהּ וְאַחֵר כָּף בִּשְׁלוֹ, או שֶׁבִּשְׁלוּ וְאַחֵר כָּף²¹

קלד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי כ"ב טבת – ספר קרבנות – הלכות קרבן פסח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

1 צֶלְהוּ²⁵, או שֶׁעָשָׂהוּ צֶלִי קֶדְרָה²⁶ וְאָכְלוּ - חֵיב. אָכַל
2 מִתֵּר לְסוּף אוֹתוֹ²⁷ בֵּינָן וְשָׁמָּה וּדְבָשׁ²⁸ וּבִשְׂאֹר
3 מִשְׁקִין²⁹ וּמִי פִּרְוֹת חוּץ מִן הַמִּים³⁰. וּמִתֵּר לְטַבֵּל
4 הַבֶּשֶׂר אַחֵר שֶׁנִּצְלָה³¹ בְּמִשְׁקִים וּבְמִי פִּרְוֹת³².

(25) בגמרא (פסחים, שם): "ורבנן (שלומדים) שאר משקין מקל-וחומר, ראה בהערה הקודמת) האי בשל מבושל מאי עבדי להו, מיבעי ליה לכדתניא: בשלו ואח"כ צלאו, או שצלאו ואח"כ בשלו חייב, בשלמא בשלו ואח"כ צלאו חייב, דהא בשליה. אלא צלאו ואח"כ בשלו, הא צלי אש הוא אמאי. אמר רב כהנא, הא מני רבי יוסי, דתניא: יוצאין (ידי-חובת מצה) ברקיק השרוי ובמבושל שלא נימוח, דבר רבי מאיר. רבי יוסי אומר: יוצאין ברקיק השרוי, אבל לא במבושל אע"פ שלא נימוח (כיון שבישלו יצא מתורת אפוי והרי הוא כמבושל, כך זה הבשר אע"פ שצלאו כיון שבשלו אח"כ יצא מתורת צלי והרי הוא כמבושל – ר"ח בפירושו כאן). עולא אמר אפילו תימא רבי מאיר, שאני הכא דאמר קרא ובשל מבושל מכל-מקום". ויש לתמוה שלכאורה משמע מדברי הגמ', שדין זה שצלאו ואח"כ בשלו או בשלו ואח"כ צלאו חייב, הוא רק לרבנן דדרשי ל' מיתור הפסוק של בשל מבושל, ואע"פ שרבינו פסק כרבי, שמרבה מהיתור של "ובשל מבושל" משקין ומי פירות (למעלה ה"ז) וצלי קדר (להלן בסמוך) ואין ללמוד מפסוק זה גם על צלאו ואחרי-כך בשלו – אין זה אליבא דרבי מאיר, הסובר שאין בישול מבטל אפיה, אבל לרבי יוסי שרבינו פסק כמותו (פ"ו מהל' חמץ ומצה ה"ו), שבישול מבטל אפיה, כמו כן הוא מבטל צלי ואין צריך לזה לימוד מיוחד (לחם-משנה). (26) והוא שמבשלין אותו בקדירה בלא מים ובלא שום משקה אלא (ב)מים הנפלטין משמנו (רש"י פסחים מא.). וחייב "צלי קדר" נלמד אף הוא, כמו משקין ומי פירות, מן הפסוק "ובשל מבושל" אליבא דרבי (גמרא שם), שרבינו פוסק כמותו למעלה ה"ז, חוץ ממה שהוא נאסר גם באיסור 'עשה' של "צלי אש, ולא צלי דבר אחר" כדלהלן ה"ט. וראה ב'תוספות' שם ד"ה איכא. (27) משנה (שם מ:): "אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות וכו' אבל סכין אותו בהן". וברש"י שם: "סכין בשעת צלייתו", וראה להלן הערה ל. (ואף-על-פי שלא מצינו בגמרא שום מקור להלכה זו, ובוודאי סברא היא שסיכה בשעת צלייתו אינה כבישול – יש לזה מקור לדעת הסוברים שצלי אינו צריך הדחה (ראה ביו"ד סי' עו ס"א, וברמב"ם פ"ו מהל' מאכלות אסורות ה"ב, ובמגיד-משנה וכסף-משנה שם), הרי שאע"פ שנמצא עליו דם בעת צלייתו, אינו כבישול). (28) בכת"י תימן ובדפוס רומי, ליתא. (29) (היינו דם, ראה למעלה בהערות הקודמות). (30) במשנה, שם שנו: "אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות, אבל סכין ומטבילין אותו בהן". הרי שלא התירו לסוך ולהטביל אלא במשקין ובמי פירות. וכן נראה בתוספתא (פסחים פ"ה) "פסח שסכו יין ושמן אע"פ שמנטף ממעלה למטה, אין בו משום בישול", משמע מזה שדווקא יין ושמן ולא מים. וב'חסדי דוד' שם מבאר שהתוספתא היא לפי דעת רבי, שלמד את האיסור לבשל את הפסח במי פירות ושאר משקין, מיתור הפסוק "ובשל

מבושל". ולפי זה, יש מקום לסברא שמים קרובים יותר לענין בישול מכל יתר המשקין, אבל לרבנן שלמדו מקל-וחומר, אדרבא שאר משקין גרועים ממים. ורבינו שפסק בה"ז כרבי, פסק כאן כדברי התוספתא, שאסור לסוך במים בשעת צלייתו. (31) בפירוש המשניות, כתב רבינו: "אבל סכין ומטבילין אותו בהן אחר שנצלה". ונראה ש"אחר שנצלה" שכתב אינו אלא על "מטבילין", אבל "סכין" היינו בשעה שנצלה כמו שפירש רש"י, ראה למעלה הערה כו. (32) חוץ מן המים ('מאיר').

5 ט. אין צולין את הפסח על גבי פלי אֶבֶן או פלי
6 מתכות³³; שְׁנַאֲמַר: צֶלִי אֵשׁ - לֹא צֶלִי דָּבָר אַחֵר³⁴.
7 לְפִיכָּה, אִם הָיָה פְּלִי מְנוּקָב פְּדִי שֶׁתְּשַׁלֵּט בּוֹ הָאוֹר -
8 צוּלִין עָלָיו³⁵. וְאֵין צוּלִין אוֹתוֹ בְּשִׁפּוֹד שֶׁל מַתְּכָה³⁶,
9 שֶׁהָרִי הַשִּׁפּוֹד בָּלוּ חָם וְצוּלָה מְקוּמוֹ³⁷.

(33) במשנה (פסחים עד.): "אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא (= טס של ברזל)". ובמשנה שניה (להלן עה:) "נגע בחרסו של תנור, יקלוף את מקומו" (להלן ה"א), ומשמע בין תנור של אבן ובין תנור של מתכת (כסף-משנה כאן). (34) שם עד, א - בגמרא. (35) במשנה, שם: "אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא. אמר רבי צדוק, מעשה ברבן גמליאל שאמר לטבי עבדו, צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא". ובגמרא (שם עה.) אמרו: "מעשה לסתור? – חסורי מחסרה והכי קתני, ואם אסכלא מנוקבת - מותר". וכתב הרשב"ד: "והוא שלא יגע בכלי, שהרי אמרו נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו". ואפשר שגם רבינו כוונתו שלא יגע בכלי, ורק נקט לשון הגמרא (כסף-משנה בלשון אחד). (36) משנה, שם. (37) בגמרא, שם: "אידי דחם מקצתו חם כולו, וקמטוי מחמת השפוד, ורחמנא אמר (שמות יב) צלי אש, ולא צלי דבר אחר". פירוש: כשמתחממים הקצוות של השפוד שאין עליהן בשר, מתחמם גם החלק שהוא תחוב בבשר, ונצלה הבשר מחמת החום ולא מחמת האש. וראה להלן ה"י שצולים אותו בשפוד של עץ.

10 י. הִסִּיק אֶת הַתְּנֹר וְגִרְף אֶת פֶּל הָאֵשׁ וְתָלָהוּ
11 בַּתְּנֹר³⁸ וְצֶלְהוּ³⁹ - הָרִי זֶה אֶסּוּר, שְׂאִין זֶה צֶלִי
12 אֵשׁ⁴⁰. חֲתִכּוּ⁴¹ וְתָלְהוּ⁴² עַל גְּבִי גְּחָלִים - הָרִי זֶה צֶלִי
13 אֵשׁ⁴³. צֶלְהוּ עַל גְּבִי סִיד אוֹ חֲרָסִית⁴⁴ אוֹ חֲמִי
14 טְבִירָה⁴⁵ - הָרִי זֶה אֶסּוּר, שְׂאִין זֶה צֶלִי אֵשׁ. פִּיצֵד
15 צוּלִין אוֹתוֹ⁴⁶? תוֹחֲבוּ מִתּוֹף פִּיּו עַד בֵּית נְקוּבָתוֹ
16 בְּשִׁפּוֹד שֶׁל עֵץ⁴⁷ וְתוֹלְהוּ לְתוֹף הַתְּנֹר וְהָאֵשׁ
17 לְמִטָּה⁴⁸. וְתוֹלָה פִּרְעִיו וּבְגִי מַעְיו בַּתְּנֹר חוּצָה לוֹ.
18 וְלֹא יִתְּנֵם בְּתוֹכוֹ, שֶׁזֶה כְּמִין בִּשּׁוּל הוּא⁴⁹. וְשִׁפּוֹד
19 שֶׁל רִמּוֹן הָיָה בּוֹרְרִין לְצִלָּתוֹ⁵⁰, פְּדִי שֶׁלֹּא יִזְרַק אֶת
20 מִיָּמִיו וַיִּבְשְׁלֵהוּ⁵¹.

(38) בגמרא, שם: "תנור שהסיקו וגפרו וצלה בו את הפסח, אין זה צלי אש". ה'מאיר' שם כתב: ודבר זה אתה מפרשו בשתלאו, שאם תאמר שהניחו בקרקע התנור, לא הוצרך ללמודה, שהרי נתבאר במשנתנו שאפילו נגע בחרסו של

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי כ"ב טבת – ספר קרבנות – הלכות קרבן פסח קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(56) על בשר הפסח. (57) שנבלע שם, ואין להסתפק כאן בקליפה דקה כבנגע הבשר בחרס (למעלה הי"א), אלא צריך נטילה יפה יפה בעובי אצבע, שהשומן של הרוטב נבלע בתוכו הרבה (רש"י שם). ובכת"י תימן ובדפוס רומי: "יקלף את מקומו", ועי' 'ספ' משנה' שכתב שטעות-סופר היא, וכי בנוסחא מדוייקת מצא: "יטול את מקומו" כלפינו. (58) (בכת"י תימן ובדפוס רומי: "יקלף (ראה למעלה) את מקומו מפני שהוא צלי החרש שנטף, שכל המרק והחלה וכו'". ולפי זה נראה שכל הקטע הזה "שכל המרק וכו' שהרי אינה בשר צלי", אינו שייך לכאן, אלא להלן הי"ג גבי סולת, שהרי כאן אסר "מפני שהוא צלי החרש שנטף". ובחרש של תנור, שהיא רותחת, הדברים אמורים, וכמבואר למעלה וכמפורש בגמרא שם. וראה להלן בהערה הבאה).

יג. נטף מרטבו על הסלת - יקלף את מקומו
וְיִשְׁלִיכֵנו⁵⁹.

(59) (כנראה שכאן שייך הקטע שבהלכה יב: "כל המרק והליחה כו' שהרי אינה בשר צלי" (ראה בהערה הקודמת). ונראה שמדובר בסולת צוננת, וכמו שאמרו בגמרא שם בענין נטף מרובו על החרס וחזר עליו שאם החרס צוננת אין צורך אלא בקליפה (לפי גירסת הספרים שהובאה ברש"י שם ד"ה אקורי) ואע"פ שהחרס צונן, צריך קליפה, מפני שהמרק שיצא מהפסח אינו בשר, והוא אסור ואוסר הפסח (וראה ב'תוספות' שם). וכמו כן בנטף מרובו על הסולת שהיא צוננת – צריכה קליפה, כנ"ל. ואמנם כן הוא בפירוש המשניות שם על נטף מרובו על הסולת, וז"ל: "כי אסור לאכול ממנו אלא מה שנשאר בעצמותו, אבל מה שזיז ממנו הרי הוא כמרק". אבל יש להבין למה לא הביא רבינו כמסקנת הגמרא לפירוש המשנה, שברוטב רותח צריך לקמוץ את מקומו. ואמנם בכת"י תימן: "קמוץ את מקומו". כמפורש במשנה וכמסקנת הגמרא בסולת רותחת, ועי' ספ' משנה).

יד. סכו⁶⁰ בַּשֶּׁמֶן⁶¹ שֶׁל תְּרוּמָה: אִם חֲבוּרָה הִפְּהִינִים⁶² - יֹאכְלוּ⁶³; וְאִם שֶׁל יִשְׁרָאֵל⁶⁴: אִם חִי הוּא⁶⁵ - יִדְחֶנּוּ⁶⁶ וְיִגְבְּבוּ⁶⁷; וְאִם צָלִי⁶⁸ - יִקְלֹף אֶת הַחִיצוֹן⁶⁹. סכו⁷⁰ בַּשֶּׁמֶן שֶׁל מַעֲשֵׂי שְׁנֵי⁷¹ - לֹא יַעֲשֶׂנוּ דְּמִים עַל בְּנֵי חֲבוּרָה; שְׁאֵין פּוֹדִין מַעֲשֵׂי שְׁנֵי בִירוּשָׁלַיִם⁷², כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּמִקְוֵמוֹ⁷³. וְאֵין צוֹלִין שְׁנֵי פֶסְחִים בְּאַחַת⁷⁴, מִפְּנֵי הַתַּעֲרֻבוֹת⁷⁵. אֶפְלוּ גְדִי וְטֵלָה⁷⁶.

(60) את הפסח. משנה, שם עה, ב. (61) ראה למעלה הי"ח שמותר לסוך אותו ביין ושמן וכו'. (62) שהרי הם מותרים בתרומה. (63) שאסורים בתרומה. (64) כלומר חי וצונן, וזכר לפני הצליה שסכו בשמן של תרומה. (65) בצונן דיו בהדחה, ראה שם עו, א. (66) המים מעל הבשר, שלא יצלה עמהם. וראה למעלה הי"ח שאסור לסוכו במים. (67) שסך בעת הצליה או אחר הצליה בעוד הבשר חם ('מאירי' פסחים עה: 'וב'תוספות' (שם) ד"ה ואם, כתבו שאפילו אחר הצליה וכבר נצטנן הבשר, הוא בולע, מתוך שהוא רך. (68) הקליפה החיצונה. (69) שהוא מותר לישראל בירושלים ('מאירי'). (70) משנה, שם עה, ב - לפי

תנור קולף את מקומו. (39) מחוס התנור. (40) אלא תולדות אש, והתורה הקפידה שיצלוהו על האש דוקא ולא על תולדות האש, שהרי כתבה פעמיים "צלי אש" (שמות יב, ח"ט): "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש כו' אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים כי אם צלי אש" (בגמרא, שם). (41) קורעו לבטנו להעמידו שטוח על הגחלים ('מאירי' פסחים שם). ורש"י מפרש חתכו בשנים ושלשה מקומות למהר צלייתו, וראה להלן פ"י הי"א שלכתחילה אין מחתכין אותו אלא צולין אותו שלם. (42) בגמרא שם: "ונתנו על גבי גחלים". וכן בתוספתא שם פ"ה. ואפשר שבא להשמיענו שרק גחלים לוחשות (=בוערות), שאפשר לצלות עליהם גם על-ידי תליה, הם "צלי אש", אבל גחלים עמומות ('כבויות') אינם "צלי אש". וכן נראה בגמרא שם עה, ב. ובכת"י תימן: "וצלהו". (43) ברייתא שם, בשם רבי. ומשמע שם בגמרא, שאין הדברים אמורים אלא בגחלים של עץ, אבל לא בגחלים של מתכת, וכן כתב ה'מאירי'. (44) חרסית היא מין סיד ('ערוך' ערך חרס א). ובגמרא שם: "בסיד רותח בגפסית רותח". ושם מבואר שבלי ריבוי מיוחד, אין דינם כאש. (45) פסחים מא, א. וכגון שהביאום לירושלים ונשתמר חומם ('אגלי טל'). (וראה ב"סיני" כרך מד עמ' סו). (46) שם עה, א. (47) שאם מתחמם ראש השפוד אינו מתחמם כולו ואינו כשפוד של מתכת, ראה למעלה הי"ט. וראה להלן בסוף הלכה זו. (48) שאם גרף את כל האש אין זה צלי אש, ראה בתחילת הלכה זו. (49) במשנה, שם: "ונותן את כרעיו ובני מעיו לתוכו, דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר, כמין בישול הוא זה, אלא תולין חוצה לו". והלכה כרבי עקיבא מחבירו. (50) במשנה, שם: "מביאין שפוד של רימון", וכל עץ שרי מדאורייתא, אלא מדרבנן הוא דאמר שיהא של רמון דמחזי כמבושל, אי הוה עץ אחר כדאיתא שם בגמרא, ומדברי רבינו ז"ל נראה דאפילו מדרבנן שרי כל עץ, ולכתחילה הוא שהיו בוררין של רימון ('קריית ספר'). וב'מלאכת שלמה' על המשנה כאן כתב, שרבינו פירש את דברי המשנה "מביאין שפוד של רימון" שהוא למצוה מן המובחר, שכן נראה מדברי המשנה: "אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא" שהם של מתכת, משמע שבשפוד של כל עץ מותר. (51) כי שפוד מעץ אחר על ידי שיוצא מהם ענפים וחותרן בסכין, יוצא מהם מים דרך החתך, ואילו עץ רימון חלק הוא ואין בו ענפים, ואין המים יוצאים ממנו אלא מראשו ששם נחתך, וראשו יוצא חוץ לקרבן הפסח (גמרא, שם).

יא. נגע הפֶּשֶׁר בַּחֲרָסוֹ שֶׁל תַּנּוּר - יִקְלֹף אֶת מְקוֹמוֹ⁵², מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָלִי הַחֲרָס⁵³.

(52) משנה, שם עה, ב. (53) ולאו צלי אש הוא (פסחים עה:).

יב. נטף מרטבו⁵⁴ על החרס⁵⁵ וחזר עליו⁵⁶ - יטל⁵⁷ את מקומו⁵⁸; שֶׁפֶל הַמָּרְק וְהַלֵּחָה⁵⁸ שֶׁתִּפְרַשׁ מִמֶּנּוּ בְּשִׁצְלָה אֶסְוֶרָה, שֶׁהָרִי אֵינָה בֶּשָׂר צָלִי.

(54) משנה, שם. (55) חרס רותח של התנור (גמרא, שם).

קלו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי כ"ג טבת – ספר קרבנות – הלכות קרבן פסח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

11 בליל חמשה עשר - לוקה; שְׁנָאֹמֶר: לא תוציא
12 מן הבית מן הבשר חוצה. והוא שְׁנִינְחָנוּ בְּחוּץ;
13 שהוצאָה כְּתוּבָה בוּ כְּשֶׁבֶת, לְפִיכָךְ צִדִּיק עֲקִיבָה
14 וְהַנְחָה כְּהוֹצָאת שֶׁבֶת. וְאֵין מוֹצִיא אַחֵר מוֹצִיא
15 בַּפֶּסַח⁷, שְׁפִינְן שְׁהוֹצִיאֵהוּ הָרָאשׁוֹן נִפְסַל. מִן הָאֲגָף⁸
16 וְלִפְנֵים - פְּלָפְנִים⁹; מִן הָאֲגָף וְלַחוּץ - פְּלַחוּץ¹⁰;
17 וְהָאֲגָף עֲצָמוֹ, שֶׁהוּא עֲבֵי הַפֶּתַח - פְּלַחוּץ¹¹.
18 הַחֲלוּנוֹת¹² וְעֲבֵי הַכֶּתִּלִּים - פְּלָפְנִים. הַגָּגִים
19 וְהַעֲלִיּוֹת - אֵינָן בִּפְסַל הַבֵּית¹³.

(2) בפסחים פו. "תניא על הבתים אשר יאכלו אותם בהם (שמות יב, ז) מלמד שהפסח נאכל בשתי חבורות (שני בני אדם אוכלים פסח אחד בשני בתים, שנאמר: "יאכלו" - שניים. "אותו" - פסח אחד. "בתים" - שניים - רש"י (שם). יכול יהא האוכל אוכל בשתי מקומות (אדם אחד אוכל בשני מקומות כגון בשני חדרים או בשתי חבורות ההופכות את פניהם, רש"י (שם) תלמוד לומר בבית אחד יאכל (שמות שם, מו) וכו' דברי ר' יהודה (ר' יהודה סובר: יש אם למסורת - "יאכל" כתיב, משמע אדם אחד אוכלו בבית אחד ולא בשני בתים, אבל גבי אוכלים הרבה כתיב בתים הרבה - רש"י). ר' שמעון אומר על הבתים אשר יאכלו אותם בהם בלבד, שהאוכל אוכל בשתי מקומות (ר' שמעון סובר: יאכלו כל אחד ואחד מהאוכלים ולא כר' יהודה ש"יאכלו" - שניים - על פי רש"י). יכול יהא נאכל בשתי חבורות תלמוד לומר בבית אחד יאכל" (סבר ר' שמעון יש אם למקרא וקרינן יֹאכַל, היינו הפסח). וכתב המאירי (שם): "לענין פסק הלכה כדברי שניהם להחמיר ואין הפסח נחלק ליאכל בשתי חבורות אלא בחבורה אחת לבר, וכן אותה חבורה משהסבו אין רשאים לשנות מקומם". (3) בפסחים פה: "תניא לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, אין לי אלא מבית לבית, מחבורה לחבורה מנין? תלמוד לומר חוצה, חוץ לאכילתו". (4) כן הוא במכילתא דרשב"י שם (שמות יב, מו): "יאכל, לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, בשעת אכילה חייב ואינו חייב שלא בשעת אכילה". (5) כן הוא בתוספתא שם ושם, בירושלמי שם ובבבלי שם פה. ובמכילתא דרשב"י שם: "יאכל, לא תוציא מן הבית חוצה על כדי אכילה הוא חייב ואינו חייב על פחות מכזית". (6) בשעת אכילה. (7) כלומר, לאחר שהוציא והו חזרו והכניסוהו ושוב הוציא והו. (8) משנה בפסחים שם. ופירשה רבינו במוציא בשר הפסח מן הבית. ו"אגף הוא מקום הדלתות כשסוגרין אותן הדלתות נבדל החיצון (של המזוזה) מן הפנימי". (9) של הבית ואם הניח שם כזית מן הפסח אינו נקרא מוציא את הפסח לחוץ. (10) ואם הניח שם את הפסח עובר על לאו, ונפסל. (11) כן אמרו בגמרא שם לענין הוצאה מירושלים. (12) של הבית. (13) והמוציא כזית מבשר הפסח לשם - לוקה ונפסל. וראה בפרק ו מהלכות בית הבחירה הלכה ז שגגים ועליות לא נתקדשו. ואין אוכלים שם קרבן פסח (פסחים פה: פו).

20 ב. בשר הפסח שִׁצָא חוץ לַחֲבוּרָתוֹ, בֵּין בְּדוֹן בֵּין
21 בְּשִׁגְגָה - נֶאֱסַר בְּאֲכִילָה, וְהִרִי הוּא בְּבֶשֶׂר קָדָשִׁי
22 קָדָשִׁים שִׁצָא חוץ לַעֲזָרָה או בְּשֶׁר קָדָשִׁים קָלִים

הנוסחא שלפנינו, ו"יש ספרים" שב'תוספות' שם ד"ה לפי, וראה ברש"י שם, ולפי זה נראה שמדובר שפודה את השמן על המעות, ראה ב'תוספות' שם. (71) פ"ב מהל' מעשר שני ונטע רבעי ה"ח. (72) ברייתא, פסחים עו, ב. (73) שמא יתחלפו הקרבנות, ונמצא שהפסחים נאכלים שלא למנויהם. (74) שאין החילוף מצוי בהם כל-כך. ובתוספתא פסחים פ"ה נאמר הטעם "מפני הרגל", כלומר שלא יתרגלו לצלות גדי וגדי כאחד. וכן פירש רבינו חננאל שם.

1 טו. כָּכר בָּאֲרָנוּ כִּכְמָה מְקוּמוֹת⁷⁵, שְׁאִין הַפֶּסַח
2 נֹאכַל אֲלָא עַד חֲצוֹת, כְּדִי לְהַרְחִיק מִן הָעֶבְרָה⁷⁶,
3 וְדִין תּוֹרָה שִׁיאֲכַל כָּל הַלֵּילָה עַד שִׁיעֲלָה עֲמוּד
4 הַשָּׁחַר⁷⁷. וְכָכר בָּאֲרָנוּ בְּהִלְכּוֹת חֶמֶץ וּמִצָּה⁷⁸, שֶׁהוּא
5 טְעוֹן הֵלַל בְּשַׁעַת אֲכִילָתוֹ⁷⁹, וְשְׁאִין בְּגִי חֲבוּרָה
6 חוּזְרִין וְאוֹכְלִין אַחֵר שְׁנִדְמוּ בְּשִׁנְהָם⁸⁰, אֲפֹלו
7 בְּתַחֲלַת הַלֵּילָה.

(75) לא נמצא כן בדברי רבינו אלא במקום אחד, ואף שם אינו בפסח אלא בשאר הקרבנות, ראה פ"י מהל' מעשה הקרבנות ה"ח. (76) שלא יבוא לאכול אחר שיעלה עמוד השחר ויתחייב כרת, ראה רש"י בברכות ב, א. וראה פ"י מהל' חמץ ומצה ה"א ובהערה ד שם. (77) כרבי עקיבא, ולא כרבי אלעזר בן עזריה (ברכות ט. ועוד). שסתם משנה במגילה כ, ב - כוותיה. ואף-על-פי שסתם משנה בזבחים נו, ב ובפסחים קכ, ב ועוד מקומות היא כראב"ע, מה לי חד סתמא, מה לי תרי סתמא, וההלכה כרבי עקיבא מחבירו ('מאירי' פסחים קכ, ב. ומגיד-משנה פ"ו מהל' חמץ ומצה (שם). (78) פ"ח ה"י, לענין הלל. ושם הי"ד לענין נרדמו. (79) משנה, פסחים צה, א - שפסח ראשון טעון הלל באכילתו. וראה להלן פ"י ה"טו. (80) כלומר, נשתקעו כל בני החבורה בשניה, אבל אם רק נתנמנמו (שאם קוראים להם הם עונים, פסחים קכ: כ) כל בני החבורה או שנשתקעו בשניה רק מקצת מבני החבורה - חוזרין ואוכלין אחר שניעורו (פ"ח מהל' חמץ ומצה הי"ד). ומקור הלכה זו, במשנה פסחים קכ, ב: "ישנו מקצתן - יאכלו, כולן - לא יאכלו. רבי יוסי אומר: נתנמנמו - יאכלו, נרדמו - לא יאכלו". ומפרש רבינו שרבי יוסי חולק על הסיפא ואומר שרק אם נשתקעו כולן בשניה - לא יאכלו, אבל נתנמנמו כולן - יאכלו. ואינו חולק על הרישא, והוא שאף אם נשתקעו בשניה מקצת מבני החבורה יאכלו, ורשב"ם מפרש שרבי יוסי חולק על הרישא ועיי"ש בהל' חמץ ומצה, עמוד תמד הערה סא.

יום חמישי כ"ג טבת ה'תשפ"א

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

1 יבאר שהפסח אינו נאכל אלא בחבורה, ואם מוציאין מחבורה לחבורה.

8 א. כָּל הָאוֹכֵל מִן הַפֶּסַח אֵינוֹ אוֹכֵל אֲלָא בְּחֲבוּרָה
9 אַחַת². וְאֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ מִן הַחֲבוּרָה³ שִׁיאֲכַל
10 בָּהּ⁴. וְהַמוֹצִיא מִמֶּנּוּ פְּזִית⁵ בְּשֶׁר מִחֲבוּרָה לַחֲבוּרָה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ג טבת - ספר קרבנות - הלכות קרבן פסח קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 שִׁינָא חוּץ לְחוֹמוֹת יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהֶפֶל כְּטָרְפָה¹⁴
2 וְלוֹקִין עַל אֲכִילתוֹ¹⁵, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמַעֲשֵׂה
3 הַקְּרָבָנוֹת¹⁶. אָכַר שִׁינָא מִקְצָתוֹ - חוֹתָף הַבֶּשֶׂר¹⁷
4 וְיֹוֹרֵד עַד שְׁמַגִּיעַ לְעֶצֶם, וְקוֹלֵף אֶת הַבֶּשֶׂר¹⁸; כֹּל
5 שֶׁבִּפְנֵים - יֶאֱכַל, וְכֹל שֶׁבְּחוּץ - יִשְׂרֹף. כִּשְׁהוּא מְגִיעַ
6 לְעֶצֶם - חוֹתָף בְּקוֹפִיץ¹⁹, אִם הָיָה שָׂאֵר קִדְּשִׁים;
7 וְאִם הָיָה פֶּסַח, שְׂאֵסוֹר לְשֹׁבֵר בּוֹ עֵצֶם²⁰ - קוֹלֵף²¹
8 עַד הַפֶּרֶק²², וּמִפֶּרֶק הָאֶכָר שִׁינָא מִקְצָתוֹ מִן הַפֶּרֶק
9 וּמִשְׁלִיכּוֹ לַחוּץ²³.

14 "והשם אמר ובשר בשדה טריפה (שמות כב) וקבלנו
(חולין סח:) כי עניין זה הכתוב שכל בשר שיצא חוץ
למחיצתו שהיא בשדה והיא טרפה וכאילו אמר ובשר שיצא
לשדה, טרפה היא, ולפיכך כשיצא אדם מבשר קדשי
הקדשים חוץ לעזרה או כלום מבשר קדשים קלים חוץ
לירושלים או כלום מבשר הפסח חוץ לבית, נאסר אותו
הבשר שיצא והוא אסור באכילה". (15) במכות יח.
"ולילקי נמי משום ובשר בשדה טרפה לא תאכלו", והיינו
אם אכל ממנו כזית. (16) שם. וכתב שם שאף על פי שחזר
הבשר למקומו אסור לאוכלו. (17) עד מקום שיצא.
(18) במשנה שם לא הוזכר "קולף את הבשר" אלא בפסח,
שאסור לשבור בו עצם, אבל בשאר קדשים שאפשר לחתוך
בקופיץ, אין צורך בקליפה אלא כדי להבדיל בין הבשר
הטעון שריפה לבין העצמות שאינם טעונים שריפה.
(19) "סכין גדול". (20) שנאמר (שמות יב, מו) "ועצם לא
תשברו בו". (21) את הבשר. (22) מקום שמתחברים
העצמות. (23) שעצמות אינם טעונים שריפה, אלא
משליכם (פסחים פג.).

10 ג. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת²⁴ שֶׁהָיוּ אוֹכְלוֹת בְּבֵית אֶחָד - צְרִיכָה
11 כָּל חֲבוּרָה מֵהֶן לַעֲשׂוֹת לָהּ הֶקֶף; שְׂנֵאָמַר: מִן
12 הַבֶּשֶׂר חוּצָה. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמָדוּ, שֶׁצָּרִיף לָתֵן לוֹ
13 חוּצָה לְמָקוֹם אֲכִילתוֹ²⁵. וְאֵלּוּ הוֹפְכִין אֶת פְּגִינָהּ
14 אֵילָף²⁶ וְאוֹכְלִין, וְאֵלּוּ הוֹפְכִין אֶת פְּגִינָהּ אֵילָף
15 וְאוֹכְלִין, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵרָאוּ מַעֲרָבִים²⁷.

24 משנה שם פו. והעמידה בגמרא שם כר' יהודה שאמר:
הפסח נאכל בשתי חבורות. ולפי ההלכה שאין הפסח נאכל
בשתי חבורות (להלן הלכה ה), צריך לפרש משנה זו בשתי
חבורות האוכלות כל אחת את פסחה. (25) "לא תוציא מן
הבית מן הבשר חוצה, אין לי אלא מבית לבית, מחבורה
לחבורה מנין? תלמוד לומר חוצה, תן חוצה לאכילתו".
(26) שם פו. במשנה. ופירש רש"י שם שהם רשאים לעשות
כן. ואף על פי שנראים כשתי חבורות - לא איכפת לן.
(27) כחבורה אחת. שצריך שיפרסמו שאינם מעורבות זו בזו,
שלא יהא נראה זו כאוכלת משל חברתה, אלא אלו הופכין
פניהם למזרח ואלו למערב או אלו לצפון ואלו לדרום.

16 ד. הָיוּ הַמֵּיִם שְׂמוּזָגִים בּוֹ יַיִנָּם בְּאֻמָּצֵה הַבֵּית²⁸ בֵּין
17 שְׁתֵּי הַחֲבוּרוֹת - כִּשְׁהַשְּׂמֵשׁ עוֹמֵד לְמוֹזָג²⁹, קוֹפֵץ אֶת
18 פְּיוֹ³⁰ וּמַחְזִיר אֶת פְּנִי³¹ עַד שְׁמַגִּיעַ אֶצֶל חֲבוּרָתוֹ
19 וְאַחֵר כֵּן אוֹכֵל מֵה שֶׁבִּפְנֵי; שְׂאֵסוֹר לְאוֹכֵל לְאֹכֵל

20 בְּשְׁתֵּי חֲבוּרוֹת. וּמִתָּר לְפָלֵה לְהַחְזִיר פְּגִיָּה מִבְּנֵי
21 חֲבוּרָתָהּ וְאוֹכְלֵת³², מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בּוֹשָׁה לְאֹכֵל
22 בְּפְגִינָהּם.

(28) משנה שם פו. "והמיחם באמצע כשהשמש עומד וכו'".
ומפרש רש"י "שמחממין בו חמין שמוזגין בו היין". "והיו
רגילים, כשהיו הרבה חבורות בבית אחד להיות מצמצמים
להספיק לכולם במדורה אחת ובשמש אחד". (29) לבני
החבורה האחרת. (30) סוגר את פיו ואינו אוכל.
(31) מחבורתו לכיוון החבורה האחרת, כלומר, כיון שקופץ
פיו מותר לו להחזיר פניו לצד החבורה האחרת.
(32) כלומר, אף על פי שאינה קופצת פיה.

23 ה. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת³³ שֶׁנִּפְרָצָה מִחִיצָה מִבִּינֵיהֶן - אֵינָן
24 אוֹכְלִין³⁴. וְכֵן אִם הָיְתָה חֲבוּרָה אַחַת וְנִפְרָצָה מִחִיצָה
25 בִּינֵיהֶן - אֵינָן אוֹכְלִין עַד שֶׁתִּסְתַּלַּק. שְׂאִין הַפֶּסַח
26 נֶאֱכַל בְּשְׁתֵּי חֲבוּרוֹת³⁵, וְאֵינָן גִּעְזָרִין מִחֲבוּרָה
27 לְחֲבוּרָה³⁶.

33 מאחר שפסק רבינו להלן שאין הפסח נאכל בשתי
חבורות, צריך לפרש כאן ששתי החבורות אכלו כל אחת
ואחת פסח שלה. (34) בפסחים פו: "היו יושבין ונסתלקה
מחיצה מביניהם לדברי האומר (ר' שמעון) האוכל אוכל
בשני מקומות - אוכלין, לדברי האומר (ר' יהודה) אין
האוכל אוכל בשני מקומות - אין אוכלין". ופסק רבינו כר'
יהודה. (35) בגמרא שם: "היו יושבין ונפרסה מחיצה
ביניהם לדברי האומר (ר' יהודה) פסח נאכל בשתי חבורות
- אוכלין, לדברי האומר (ר' שמעון) אין הפסח נאכל בשתי
חבורות, אין אוכלין". ופסק רבינו כר' שמעון. וזה מוסב על
הדין השני של "וכן אם הייתה חבורה אחת ונעשית מחיצה
ביניהן". (36) כלומר, אין האוכל אוכל בשתי חבורות, וכו'
יהודה שם. וזה מוסב על הדין הראשון של "שתי חבורות
שנפרצה מחיצה מביניהם".

28 ו. בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁנִּכְנְסוּ שְׁלֹשָׁה מֵהֶן אוֹ יֵתֵר לְאֹכֵל
29 פִּסְחֵיהֶן וְלֹא בָּאוּ שָׂאֵר בְּנֵי חֲבוּרָה³⁷, אִם נִכְנְסוּ
30 בְּשֻׁעָה שְׂדִירָף בְּנֵי אָדָם לְאֹכֵל הַפֶּסַחִים³⁸, וְחִזּוּ
31 הַמַּעֲוָרִים לְכַלֵּן עַל הַשָּׂאֵר³⁹ וְלֹא בָּאוּ - הָרִי אֵלָיו
32 שֶׁנִּכְנְסוּ אוֹכְלִין עַד שֶׁיִּשְׁבְּעוּ וְאֵין מִמֵּתִינִים לְשָׂאֵר.
33 וְאֶפְלוּ בָּאוּ הַמֵּתִאֲחֲרִין אַחֵר כֵּן וּמִצָּאוּ אֵלָיו הַשְּׁלֹשָׁה
34 שֶׁאֶכְלוּ הַכֹּל - אֵין מְשַׁלְּמִים לָהֶן כְּדִי חֵלְקָם⁴⁰. אֶבֶל
35 אִם נִכְנְסוּ שְׁנַיִם בְּלֶבֶד - הָרִי אֵלָיו מִמֵּתִינִים⁴¹. בְּמָה
36 דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֻׁעָה כְּנִסְתָּן לְאֹכֵל; אֶבֶל כַּעַת
37 שֶׁנִּפְטָרִין⁴² - אֵין אָדָם צָרִיף לְהַמְתִּין לְחִבְרוֹ. אֶפְלוּ
38 גַּמַּר אֶחָד בְּלֶבֶד מִלְּאֹכֵל - יֵצֵא וְאֵינוֹ צָרִיף
39 לְהַמְתִּין⁴³.

37 בפסחים שם: "אמר רב הונא: בני חבורה נכנסין
בשלושה ויוצאין אפילו באחד. (38) שם: "והוא דעייל
בעינדא דרגילי למיעל". (39) השמש של החבורה הלך
אצל השאר לזרון שיבואו, ומשמע בדברי רבינו חננאל שם,
שבמקום "והוא דרגש בהו דיילא" גרס "והוא דשגרו בהו

קלח שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ג טבת - ספר קרבנות - הלכות קרבן פסח

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

51) ישראל שלא נימול משום שמתו אחיו מחמת מילה (רש"י פסחים כח:). 52) כי פחות מכזית אינה נחשבת "אכילה". 53) פסחים כח. "דנתיא כל ערל לא יאכל בו, בו אינו אוכל אבל אוכל במצה ומרור", וכתב המאירי (יבמות ע' "מותר הוא במצה ובמרור. ויש מפרשים שחייב בהן - וגדולי המחברים (הוא רבינו) ז"ל כתבו שמותר להאכיל מצה ומרור לגר תושב". 54) מכילתא דרשב"י שמות יב, מה: "תושב ושכיר לא יאכל בו, בו אינו אוכל, אוכל הוא במצה ומרור". ובתוספות פסחים כח: דיבור המתחיל כל, העירו: האם מצה קדושה יש בה?

ט. פֶּשֶׁם שְׁמִילַת פָּנָיו וְעַבְדּוֹ מְעַכְּתוּ מִלְּשַׁחַט 12
הַפֶּסַח⁵⁵, כִּף מְעַכְּתוּ מִלְּאָכֹל; שְׁנֵאֲמַר⁵⁶: וּמִלְּתָה 13
אֹתוֹ אִם יֹאכֵל בּוֹ⁵⁷. פֶּיֶצֶד⁵⁸? קָנָה עֶבֶד אַחֵר שְׁנֵשְׁחַט 14
הַפֶּסַח, או שְׁהִיָּה לוֹ בֶּן שְׁלֹא הִגִּיעַ זְמַנוּ לְהַמּוֹל אֶלָּא 15
אַחֵר שְׁחִיטַת הַפֶּסַח - הָרִי זֶה אֲסוּר לְאָכֹל עַד 16
שְׁמִימָה אוֹתָן. וְכִיֶּצֶד יִהְיֶה הֵבֶן רְאוּי לְמִילָה אַחֵר 17
שְׁחִיטַת הַפֶּסַח וְלֹא יִהְיֶה רְאוּי קֹדֶם שְׁחִיטָה? כְּגוֹן 18
שְׁחִלְצָתוֹ חֲמֵה⁵⁹, שְׁצִרְיָה שְׁכַעַת יָמִים מַעַת לַעַת 19
מִיּוֹם הַבְּרִאָתוֹ⁶⁰; וְכָגוֹן שְׁפָאָה עֵינֵי וְנִרְפָּאת אַחֵר 20
שְׁחִיטָה⁶¹; או שְׁהִיָּה טַמְטוּם וְנִקְרַע אַחֵר שְׁחִיטַת 21
הַפֶּסַח וְנִמְצָא זָכָר. 22

55) ראה למעלה פרק ה הלכה ה: "מילת בניו הקטנים ומילת כל עבדיו וכו' מעכבים אותו, שנאמר (שמות יב, לט, אצל בניו) המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו". ובמכילתא (בא) וביבמות עא. למדו שגם עבדיו שלא מלו מעכבים אותו מלעשותו, כלומר, מלהקריבו, מגזירה שווה "אז אז": כתב בבניו "ואז יקרב לעשותו" וכתב בעבדיו (שם, מד) "וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בו". 56) אצל עבדיו. 57) במכילתא בא: "אין לי אלא מילת עבדיו (שמעכת את האכילה), מילת זכריו מניין? הרי אתה דן: נאמר כאן "אז" ונאמר להלן (אצל זכריו) "אז" מה להלן מילת זכרים (מעכת מלהקריב את הפסח) אף כאן מילת זכרים (מעכת לאכול את הפסח)". 58) באיזה אופן ישנה אפשרות שבשעת אכילה מעכבים בניו ועבדיו, שלא נימולו, מלאכול את הפסח, ובשעת השחיטה לא עכבוהו. 59) שהיה לתינוק חום ונחלץ ממנו. 60) ולפי זה ייתכן שבשעת השחיטה לא מלאו לו עוד שבעה ימים מעת לעת ולא הגיע הזמן למולו, ורק אחר ששחטו מלאו לו שבעה ימים מעת לעת, ואז מעכב הוא את אביו לאכול את הפסח. 61) יבמות שם, שמפני זה לא יכלו למולו בשעת השחיטה. ואין צורך לחכות שבעה ימים אלא במקרה של חום, ראה שבת (קלו:).

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1) יבאר השובר עצם בפסח טהור, ועל איזה עצם חייב, ושלא ישאיר מהבשר עד הבוקר.

א. הַשּׁוֹבֵר עֶצֶם בַּפֶּסַח טָהוֹר - הָרִי זֶה לּוֹקָה²; 23
שְׁנֵאֲמַר: וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ³ בוֹ. וְכֵן נֶאֱמַר בַּפֶּסַח 24
שֵׁנִי: וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ בוֹ. אֲבָל פֶּסַח שְׁבֹא בְּטִמְאָה⁴, 25

דילא", כלומר ששלחו השמש לעוררן לבוא לאכול. 40) "אלא שמכל מקום נראה לי וכו' שצריכים על כל פנים להשאיר להם כזית לכל אחד". 41) עד שיבוא השלישי. 42) ויצאין. 43) כתב הראב"ד, שמה שכתב רבינו בסוף דבריו אין בו טעם. ואמנם דברים אלו דחוקים, שמהיכא תיתי יצטרך אחד להמתין ביציאתו על חבריו, וייתכן כי היה מקום לסברה שכיוון שנשתתפו ונתחברו, צריך הוא להמתין עד הסוף לצוותא בעלמא שלא יישאר יחידי.

ז. הַמֵּאֲכִיל פְּזִית מִן הַפֶּסַח, בֵּין מִפֶּסַח רִאשׁוֹן בֵּין 1
מִפֶּסַח שֵׁנִי⁴⁴, לְמוֹמֵר לַעֲבוּדָה זָרָה⁴⁵ או לְגַר תּוֹשֵׁב⁴⁶ 2
או לְשִׁכִּיר⁴⁷ - הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וְאִינוּ 3
לוֹקָה⁴⁸, אֲבָל מִפִּינֵי אוֹתוֹ מִפֶּת מִרְדּוֹת. וְכֵן נִכָּר 4
הָאִמּוֹר בַּתּוֹרָה - זֶה הַעוֹבֵד אֶל גִּכְרִי⁴⁹. וְאִין מֵאֲכִילִין 5
מִמֶּנּוּ לְנִכְרִי, אֶפְלוּ גַר תּוֹשֵׁב אוֹ שִׁכִּיר; שְׁנֵאֲמַר: 6
תּוֹשֵׁב וְשִׁכִּיר לֹא יֹאכֵל בּוֹ⁵⁰. 7

44) משום שנאמר בו (במדבר ט, יב) "ככל חוקת הפסח יעשו אותו", וכל המצוות שבגופו, נוהגות בו כבפסח ראשון (פסחים צו. ולהלן פרק י הלכה טו). 45) כן כתב בספר המצוות (לא-תעשה קבח) "שהוזהרנו מלהאכיל את הפסח לישראל שנשתמד". 46) גוי שקבל עליו שבע מצוות, שנצטוו בני נח ואינו עובד עבודה זרה. 47) "זה הגוי". 48) שהרי הפסוק "תושב ושכיר לא יאכל בו" וודאי נאמר לישראל שלא יאכיל לגוי, וגם הפסוק "כל בן נכר לא יאכל בו" המדבר בין בישראל מומר ובין בגוי (מכילתא שם) - גם הוא נאמר, על כרחך, לישראל, שעל גוי לא ציוותה התורה, ומכיוון שלא הזהירה בלשון "לא תאכילום" אינו לוקה (כסף משנה). והמאירי ביבמות ע: כתב "שאינו לוקה, אחר שלא עשה הוא מעשה" וכן כתב החינוך מצוה יג ומצוה יד (וראה במנחת חינוך מצוה יג אות ב). וראה בפרק י מהלכות נדרים הלכה יג, שהמדיר אשתו מהנאה ומהנה אותה לוקה, וזה סותר למה שכתב כאן (הגאון ר' עקיבא איגר), ועיין עוד בפרק י מהלכות כלאיים הלכה לא, שהמלביש חבריו כלאיים, והיה הלובש שוגג - המלביש לוקה. והצל"ח (פסחים עג). כתב שכל האיסור כאן הוא משום "לפני עיוור לא תיתן מכשול" שאין לוקין עליו, ראה בחינוך מצוה רלב. 49) כלומר, משומד לעבודה זרה. והמקור בתרגום אונקלוס שם: "כל בר ישראל דישתמד". וכן במכילתא דרשב"י שם: "כל בן נכר זה ישראל משומד שעבד עבודה זרה". ובמכילתא דר"י: "אחד ישראל מומר ואחד נכרי במשמע". 50) כן הוא במכילתא שם: "תושב זה גר תושב, שכיר זה הגוי". והמדובר בערבי מהול וגבעוני מהול (מכילתא שם), שאם לא כן הרי הוא בכלל ערל לא יאכל בו, ראה כסף משנה. והראב"ד פירש פסוק זה בתושב ושכיר ישראל, כלומר עבדים עבריים הקנויים קניין עולם או קניין שנים, שאינם ממונים עם הבעלים על פסחם שלא מדעתם.

ח. עֶרְלוֹ⁵¹ שְׁאֲכַל פְּזִית מִבֶּשֶׂר הַפֶּסַח⁵² - לוֹקָה; 8
שְׁנֵאֲמַר: כֹּל עֶרְל לֹא יֹאכֵל בוֹ. בוֹ הוּא שְׁאִינוֹ אוֹכֵל, 9
אֲבָל אוֹכֵל הוּא מִצָּה וּמְרוֹר⁵³. וְכֵן מֵתָר לְהֵאֲכִיל 10
מִצָּה וּמְרוֹר לְגַר תּוֹשֵׁב וּלְשִׁכִּיר⁵⁴. 11

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ג טבת - ספר קרבנות - הלכות קרבן פסח קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 **אם שָׁכַר בּוֹ עֶצֶם - אֵינוֹ לֹקֵה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ:**
- 2 **לֹא תִשְׁכְּרוּ בּוֹ - בְּטָהוֹר וְלֹא בְטָמֵא.⁵ אֶחָד הַשּׁוֹכֵר**
- 3 **אֶת הָעֶצֶם בְּלִילֵי חֲמֹשֶׁה עָשָׂר,⁶ אוֹ שֶׁשָּׁכַר בּוֹ עֶצֶם**
- 4 **מִבְּעוֹד יוֹם,⁷ אוֹ שֶׁשָּׁכַר אַחֵר כְּמֵה יָמִים⁸ - הִרִי זֶה**
- 5 **לֹקֵה.**
- 6 **ב. לְפִיכָּה⁹ שׁוֹרְפִין¹⁰ עֲצָמוֹת הַפֶּסַח בְּכָלֵל הַנּוֹתָר**
- 7 **מִבְּשׁוֹר¹¹, כְּדִי שְׁלֹא יָבוֹאוּ בָּהֶן לִידֵי תַקְלָה.¹²**
- 8 לפי שאסור לשבור את העצם גם לאחר כמה ימים.
- 9 פסחים פג. בברייתא: "כל עצמות הקדשים אין טעונין שריפה חוץ מעצמות הפסח, מפני התקלה". (11) כנראה שהמדובר כשאין בעצמות לא בשר ולא מוח, וכן מפורש בפ"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ט: "כל עצמות הקדשים שאין בהן מוח, אינן טעונין שריפה, חוץ מעצמות הפסח" (ועיין בראב"ד שם) וראה להלן. (12) כלומר, שמא יבואו לידי איסור שבירה, כן מפרש רבינו דברי הברייתא בפסחים פג. (הובאה למעלה). וסבור רבינו, שכשם שיש איסור שבירה בפסול שהיה לו שעת הכושר (להלן הלכה ו), כן יש איסור בעצם שהיה עליו כזית בשר וניטל ממנו. וכן נראה בגמרא שם שהקשו על הברייתא הנ"ל, "הני עצמות היכי דמי, אילימא דלית בהו מוח, עצמות קדשים למה להו שריפה" (כן הנוסחא בדפוס וויניציאה ובסיליאה, ולפנינו "למה להו שריפה". ובכ"י ב: "עצמות הפסח למה להו שריפה"). כלומר: פשיטא שעצמות קדשים אינם צריכים שריפה, ואילו על עצמות הפסח לא קשה לו למה צריכים שריפה, הרי שאף עצמות שאין בהם מוח צריכים
- 10 שריפה בפסח, שמא יבוא לידי תקלה של שבירת עצם, כנ"ל (אור שמח).
- 11 ג. אין חֲכִיבִין אֶלָּא עַל שְׁבִירַת עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כְּזִית בְּשׁוֹר¹³ אוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֹחַ¹⁴; אֲבָל עֶצֶם שֶׁאֵין בּוֹ מֹחַ וְשֶׁאֵין גַּעְלֵיו כְּזִית בְּשׁוֹר - אֵינוֹ חֲכִיב עַל שְׁבִירָתוֹ. הִנֵּה עָלָיו כְּזִית בְּשׁוֹר וְשֶׁכַּר הָעֶצֶם שְׁלֹא בְּמָקוֹם הַבְּשָׂר - חֲכִיב, אֲף עַל פִּי שֶׁהָמָקוֹם שֶׁשָּׁכַר פְּנוּי מִבְּשָׂרוֹ¹⁵.
- 12 פסחים פד: "רבינא אמר, כל כי האי גוונא (באבר שאין עליו כזית בשר) לית ביה משום שבירת עצם, דבעינן שיעור אכילה", משום שנאמר: "בבית אחד יאכל ועצם לא תשכרו בו" (שמות יב, מו) - יש בו שיעור אכילה יש בו משום שבירת עצם, אין בו שיעור אכילה אין בו משום שבירת עצם (שם). (14) היינו כזית מוח, כמפורש שם פה. "ויש עליו כזית בשר מבפנים", והיינו כזית מוח. וכן מפורש ברי"ח שם, וכן פירש"י. (15) מחלוקת שם בין ר' יוחנן ור"ש בן לקיש, ופסק כר' יוחנן.
- 13 **ד. הַשּׁוֹכֵר אַחֵר הַשּׁוֹכֵר¹⁶ בְּעֶצֶם אֶחָד - לֹקֵה.**
- 14 כלומר, אחרי שהראשון שבר עצם, בא שני ושבר גם הוא אותו עצם, או שאדם אחד שבר עצם והתרו בו, ושבר שני. וכן הוא בירושלמי פסחים פ"ז ה"א: "אבל בשתי התריות, שכן אפילו עצם אחד ושברו, וחזר ושברו חייב שתים". ולהלן שם בהלכה יג "וידא אמר, דא יש שובר אחר שובר". וראה למעלה פ"ט הלכה א והערה ח.
- 15 **ה. הַשּׁוֹרֵף עֲצָמוֹת וְהַמְחַתֵּךְ גִּידִים¹⁷ - אֵינוֹ חֲכִיב מְשֻׁם שְׁבִירַת עֶצֶם.¹⁸**
- 16 (17) של הפסח. (18) פסחים שם בברייתא: "השורף עצמות והמחתך גידים - אין בו משום שבירת העצם".
- 17 **ו. פֶּסַח שֶׁהוּא נֶאֱמָר¹⁹ אוֹ מִבְּשָׂל²⁰ וְשָׁכַר בּוֹ אֶת הָעֶצֶם**
- 18 **- לֹקֵה.²¹ אֲפִלּוּ נִפְסַל בְּטָמֵא²² וְיִצְיָא²³ וְכִיּוּצָא בָּהֶם - יֵשׁ בּוֹ אִסּוּר שְׁבִירַת הָעֶצֶם. בְּמֵה דְּבָרִים**
- 19 **אֲמֹרִים? כְּשֶׁהִיָּתָה לוֹ שְׁעַת הַפֶּשַׁר וְנִפְסַל²⁴; אֲבָל**
- 20 **אִם לֹא הִיָּתָה לוֹ שְׁעַת הַפֶּשַׁר, כְּגֹן שֶׁנִּתְפַּלֵּל²⁵ אוֹ**
- 21 **נַעֲשֶׂה בְּמַחְשַׁבַת זְמַן²⁶ אוֹ מַחְשַׁבַת שְׁנוּי הַשָּׁם²⁷ -**
- 22 **אֵין בּוֹ מְשֻׁם שְׁבִירַת הָעֶצֶם.**
- 19) שנצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם עדיין (למעלה פ"ח הלכה ו), ואסור לאכלו משום שנאמר "אל תאכלו ממנו נא" (שם הלכה ד). והוא בפסחים (שם) רנב"י אמר, כל כי האי גוונא (שבירת העצם בנא) יש בו משום שבירת העצם, מאי טעמא דהא חזי לאכילה דמטוי ל' ואכל ל'. (20) שאסור לאכלו, משום "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים" (למעלה שם הלכה ד). (21) בנא הוא חייב, מפני שהוא ראוי לאכילה אחר שיצלה יפה (שם מדברי רב נחמן בר יצחק). ומבושל שאינו ראוי לעולם, שהרי גם "בשלו ואחר צלהו" חייב עליו (למעלה שם הלכה ח) - כיון שהיתה לו שעת הכושר, שנעשו עבודותיו בהכשר, חייבים עליו, כרב יוסף אליבא דתנא-קמא של רבי (שם).

מדברי רבינו בפירוש המשנה) והראב"ד בהשגות מפרשה לענין נותר, שמה שאפשר לאכול ע"י בישול רב בשור הגדול, יש חיוב לאכלו. ואם אינו אוכלו, עובר על לא תותירו ממנו עד בוקר. ורבינו מפרשה לענין איסור שבירת עצם.

- י. גידין⁴⁰ הרפין שסופן להקשות⁴¹, אף על פי שהן ראויין לאכילה עתה⁴² ונאכלין⁴³ בפסח - אין נמנין עליהן. ונמנין על מה שבראש⁴⁴, מפני שיש יכול להוציא⁴⁵ בלא שבירת עצם; ואין נמנין על מה שבקולית⁴⁶, והוא העצם הסתום משני ראשיו, שהרי אינו יכול להוציא⁴⁷ אלא בשבירת עצם.

(40) פסחים שם. כריש לקיש, ואף ר' יוחנן הודה לו. (41) להיות קשים ולא יהיו ראויים אז לאכילה, וכגון "גידיו הצוואר, ובגדי ובטלה הם רכים, אבל אם היה מזקין סופם להיות קשים" (רש"י שם). (42) בעוד הגדי רך וקטן. (43) שמתירין באכילה. (44) שם פד: "רבי אומר, נמנין על מוח שבראש וכו'". (45) "לגוררו בקיסם דרך האף" (רש"י שם). (46) שם: "רבי אומר וכו' ואין נמנין על מוח שבקולית". (47) והשובר את העצם לוקה (למעלה הלכה א.)

- יא. כשאדם אוכל את הפסח - חותך הבשר ואוכל, וחותר העצמות מן הפרק ומפרקן אם רצה⁴⁸. וכשיגיע לגיד הנשה⁴⁹ - מוציא ומניחו עם שאר הגידים והעצמות והקרומו⁵⁰ שיוצאין בשעת אכילה⁵¹. שאין מננין אותו כשאר הבשר⁵² ואין מחתכין אותו⁵³, אלא צולין אותו שלם⁵⁴. ואם חתכו חתיכות חתיכות - פשר⁵⁵. והוא שלא יחסר אבר. צריך אדם להשתדל שלא ישאיר מבשר הפסח עד בקר, שנאמר: לא תותירו ממנו עד בקר. וכן בשני, שנאמר: לא ישאירו ממנו עד בקר. ואם השאיר ממנו, בין בראשון בין בשני - עבר בלא תעשה. ואינו לוקה על לאו זה, שהרי נתק לעשה⁵⁶, שנאמר: והנותר ממנו באש תשרפו.

(48) ואין זו שבירת עצם, ראה למעלה פ"ט הלכה ב. (49) שהרי צולוהו שלם בעוד הגיד בו, כדלהלן. ואף שהגיד אסור בהנאה, צולוהו ביחד עם הבשר, משום שאין בגידיו בנותן טעם (פס"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה יז). ולשומן הגיד שאינו אסור אלא משום מנהג (חולין צב:), לא חששו כאן, שהרי אין מחתכין אותו, כדלהלן (כסף משנה). וראה בהשגת הראב"ד. (50) שאינם אסורים. (51) כלומר, שבני האדם אין רגילים לאוכלם. (52) אלא רק מהדברים האסורים מן התורה ושיש בהם בנותן טעם (כסף-משנה). (53) לחתיכות. (54) כמו שכתוב (שמות יב, ט) "כי אם צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו", והוא בתוספתא פסחים פ"ה "הפסח צולין אותו שלם, ואין צולין אותו חתיכות". (55) תוספתא שם: "רצה מנתחו, ומטילו אבר אבר על גבי גחלים". (56) כלומר, שהעובר בלאו זה מתחייב בעשה. ולאו הניתק לעשה אין לוקין עליו, ראה

(22) לאחר זריקת הדם. (23) חוץ לחבורתו, ראה למעלה פ"ט הלכה ב. (24) שם כדברי רב יוסף וכתנא-קמא, ראה למעלה בהלכה זו. (25) [שחשב לאכלו חוץ למקומו, שזה נקרא פיגול (זבחים כט.) ועיין למעלה פ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א, וראה להלן]. (26) כגון שחשב בשעת השחיטה, או בשעת קבלת הדם במזרק, או בשעת הולכת הדם למזבח, או בשעת זריקה, שיאכל ממנו חוץ לזמן המותר לאכילה, שיקריב ממנו חוץ לזמן המותר בהקרבה (פ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א). ובהגהות "בן אריה" מציע להגיה "מחשבת מקום". ולפ"ז "שנתפגל" שכתב מקודם היינו מחשבת חוץ לזמנו. (27) ששינה שמו לשם זבח אחר או לשם בעליו (שם פט"ו הלכה יא).

- ז. שבר עצם האלה²⁸ - אינו לוקה, שהרי אינו ראוי לאכילה²⁹.

(28) זנב הכבש. (29) פסחים שם: "רב אשי אמר, כל כי האי גוונא (=שבירת עצם האליה) ודאי אין בו משום שבירת העצם (גם לרבי וגם לתנא-קמא) דהא ודאי אינו ראוי לאכילה כלל", שהרי היא עומדת להקטרה על גבי המזבח (שם). וראה בהשגת הראב"ד ובכס"מ.

- ח. הסחוסים, שהם כמו עצמים רכים³⁰ - הרי אלו מתירין לאכלן³¹.

(30) שם פד. והם "אותן שבראש הכתף" (פיה"מ שם). (31) ואין בהם משום שובר עצם. וראה להלן הלכה ט.

- ט. היה גדי³² קטן ורף שעצמותיו רכים - לא יאכל אותן, שזה שובר עצם³³. ואם אכל - לוקה³⁴; שאחד השובר עצם קשה או עצם רך³⁵. זה הכלל: כל שנאכל בשור הגדול אחר שיתבשל³⁶ - הוא שמתר לאכל כנגדו מן הגדי הרף אחר צלייתו³⁷, כגון ראשי כנפיים³⁸ והסחוסים³⁹.

(32) משנה וגמרא שם. (33) שאכילת העצם הרך הוא שבירה. (34) משום "ועצם לא תשברו בו". (35) הוא בכלל האיסור של "ועצם לא תשברו בו". (36) פירוש, שור הגדול שנתקשו עצמותיו, אלא שאחרי בישול רב, הם ראויים לאכילה. (37) אף כי בשור הגדול אין אפשרות לאוכלם ע"י בישול בינוני, וכ"ש על ידי צלייה. (38) "פירושו בכאן קצוות. כלומר, ראשי העצמות שיש בהרבה מהן קליפה דקה של עצם, ואדם נוטלה בשיניו ולועסה" (מאירי פסחים פד.). (39) ראה למעלה הלכה ח. וזהו פירושו של רבינו לדברי המשנה פסחים פד. "כל הנאכל בשור הגדול, יאכל בגדי הרך וראשי כנפיים והסחוסים", ובגמרא, "רבה רמי. תנן, כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך, ושאינו נאכל לא. אימא סיפא, ראשי כנפיים והסחוסים, והא הני לא מיתאכלי בשור הגדול וכו'. רבא אמר, מה הן קתני, והכי קתני כל הנאכל בשור הגדול בשלקא (בישול רב) יאכל בגדי הרך בצלי, ומה הן ראשי כנפיים והסחוסים, ותניא כוותי דרבא וכו'". ומפרש רש"י שהמדובר הוא לענין מינוי, שאין מותר להתמנות אלא בדבר שבשור הגדול יוכלו לאכול אחרי שנתבשל (וכן נראה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ג טבת - ספר קרבנות - הלכות קרבן פסח קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- בפי"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב. ומקור הדבר בפסחים פד. בדברי רבי יהודה. וכן כתב בפי"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ט. ולמעלה פ"א הלכה ז גבי אימורים כתב, שאם הניחם ונפסלו בלינה ועבר על "לא ילין חלב חגי עד בוקר" - "אינו לוקה לפי שאין בו מעשה". כדעת רבי יעקב שם, וראה בכסף-משנה כאן ובמשנה-למלך בהלכות פסולי המוקדשין שם.
- יב. פְּשֵׁמֶקְרִיבִין אֵת הַפֶּסַח בְּרֵאשׁוֹן⁵⁷ - מְקַרִּיבִין עֲמוֹ⁵⁸ שְׁלָמִים⁵⁹ בַּיּוֹם אֲרֻבָּעָה עָשָׂר מִן הַבֶּקֶר אוֹ מִן הַצֹּאֵן⁶⁰, גְּדוּלִים אוֹ קִטְנִים⁶¹, וְזָכָרִים אוֹ נְקִיבוֹת⁶², כָּכָל זִבְחֵי הַשְּׁלָמִים⁶³. וְזוֹ הִיא הַנִּקְרָאת חֲגִיגַת אֲרֻבָּעָה עָשָׂר⁶⁴, וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְזִבְחַת פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר⁶⁵. אִימָתִי מִבִּיאֵין עֲמוֹ תְּחִיגָה⁶⁶? בְּזֶמֶן שְׁהוּא⁶⁷ בָּא בַחֲלָל⁶⁸ וּבִטְהָרָה⁶⁹ וּבְמוֹעֵט⁷⁰; אָבֵל אִם חָל יוֹם אֲרֻבָּעָה עָשָׂר לַהֲיִית בִּשְׁבֹּת, אוֹ שָׁבָא הַפֶּסַח בְּטִמְאָה⁷¹, אוֹ שֶׁהָיוּ הַפִּסְחִים מְרֻבִּים⁷² - אֵין מִבִּיאֵין עֲמוֹ תְּחִיגָה, וְאֵין מְקַרִּיבִין אֶלָּא הַפִּסְחִים בְּלִבָּד.
- (57) כלומר בפסח ראשון, אבל לא בפסח שני, ראה להלן הלכה טו. (58) כן הוא במשנה פסחים ט: ומקריבים אותה לפני תמיד של בין הערבים (משנה-למלך פ"ו מהלכות כלי המקדש הלכה ט). (59) קרבן שלמים. (60) משנה שם. (61) פירוש החגיגה אינה כפסח שבא בן שנה, אלא באה בת שנה וגם בת שתיים ויותר, וכן הוא בתוספתא פסחים פ"ה: "ובאה בת שנתה בת שתיים". (62) משנה שם. (63) ראה פ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יא. (64) ואינו יוצא בה משום חובת חגיגת חמשה עשר (פ"א מהלכות חגיגה הלכה י). (65) "והלא אין הפסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים, אם כן למה נאמר צאן ובקר? צאן לפסח ובקר לחגיגה" (ספרי פ' ראה ופסחים ע:). אבל צריך עיון, שברייטא זו היא אליבא דמאן-דאמר שחגיגה זו היא חובה ודוחה את השבת. אבל לדידן, פסוק זה מדבר במותר הפסח, וראה בצ"ח לפסחים ע: (66) משנה פסחים שם. (67) הפסח. (68) שי"ד בניסן חל ביום חול. (69) שהפסח קרב בטהרה. (70) שהרבה נמנו על הפסח, ולא מספיק להם כדי שיאכלו כולם ממנו על השובע (ראה למעלה פ"ח הלכה ג, שמצוה מן המובחר לאכול בשר הפסח אכילת שובע). (71) שרק הפסח דוחה שבת (למעלה פ"א הלכה יח) וטומאה (למעלה פ"ז הלכה א), אבל לא חגיגה שאינה חובה (פסחים ע:). (72) ויש בהם כדי אכילת שובע לכולם.
- יג. חֲגִיגַת אֲרֻבָּעָה עָשָׂר - רִשּׁוֹת וְאִינָה חוֹבָה⁷³. וְנֶאֱכַלְתָּ לְשָׁנֵי יָמִים וְלִילָה אַחַד⁷⁴, כָּכָל זִבְחֵי שְׁלָמִים⁷⁵. וְאִסּוּר לְהִנִּיחַ⁷⁶ מִבֶּשֶׂר חֲגִיגַת אֲרֻבָּעָה עָשָׂר לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי⁷⁷, שְׁנֶאֱמַר: וְלֹא יִלִּין מִן הַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בַּעֲרֵב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֶּקֶר. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמֹדוֹ⁷⁸, שֶׁזֶה אֲזַהֲרָה לְמִנִּיחַ בֶּשֶׂר חֲגִיגַת אֲרֻבָּעָה עָשָׂר לַיּוֹם שֶׁשָּׁה עָשָׂר; שְׁנֶאֱמַר: לַבֶּקֶר⁷⁹ -
- עד בקר של יום השני⁸⁰. והמותיר⁸¹ - אינו לוקה; 19
אלא ישרף הנותר ממנה, כשאר הנותרים⁸². 20
- (73) שם ט: "א"ר אשי, שמע מינה, חגיגת ארבעה עשר לאו חובה היא. דאי סלקא-דעתך חובה, תיתי בשבת ותיתי במרובה ותיתי בטומאה". (74) ואינה כפסח שאינו נאכל אלא עד חצות (משנה שם, ודלא כבן-תימא שאמר שדינה כפסח). (75) פ"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו. (76) להשאיר. (77) מיום הקרבנות, שהוא יום ששה עשר בניסן. (78) שם עא. עא: (79) כלומר: אילו היו כתוב "בוקר" בלא "למד" היינו מפרשים בוקר הראשון, וזוה שנאמר "לבוקר" דרשו לבוקר שני (שם עא:). (80) שהוא יום ששה עשר בניסן. (81) מחגיגת י"ד ליום ששה עשר בניסן. (82) ראה למעלה הלכה יא.
- יד. בֶּשֶׂר חֲגִיגָה שְׁעֵלָה עִם הַפֶּסַח עַל הַשְּׁלֹחַן וְכָל הַתְּבַשְׁלִין הָעוֹלִים עִמּוֹ עַל הַשְּׁלֹחַן מִתְּבַעְרִין עִמּוֹ⁸³, וְאִינָן נֶאֱכָלִים אֶלָּא עַד חֲצוֹת⁸⁴ כִּפְסַח עֲצֻמוֹ⁸⁵. גִּזְרָה מִפְּנֵי הַתְּעַרְבֻת⁸⁶. 21
22
23
24
- (83) תוספתא פסחים פ"ה, וירושלמי שם פ"ו הלכה ד. (84) אף כי כל בשר החגיגה נאכל לשני ימים ולילה אחד (למעלה הלכה יג) - זה שעלה על שולחן אחד עם הפסח, אינו נאכל אלא עד חצות. (85) למעלה פ"ח הלכה טו. (86) כלומר, שמא נתערב בהם מן הפסח. [ואף-על-פי שהאיסור בפסח עצמו אינו מן התורה אלא כדי להרחיק מן העבירה (למעלה בפ"ח שם). אין זו "גזירה לגזירה" שלא גזרו כן (שבת יא: ועוד), כי כמה פעמים מצאנו שגזרו גזירה לגזירה, ואמרו חכמים כי "חדא גזירה היא", כלומר כשגזרו גזירה ראשונה גזרו גם על השניה, כי אילולא הא - לא קיימא הא, ראה ביצה ג. וחולין קד:].
- טו. מֶה בֵּין פֶּסַח רִאשׁוֹן לְפֶסַח שֵׁנִי⁸⁷? הָרִאשׁוֹן אִסּוּר בְּחֶמֶץ בְּכָל יְרָאָה וּבָל יִמְצָא⁸⁸, וְאִינוּ נִשְׁחָט עַל חֶמֶץ⁸⁹, וְאֵין מוֹצִיאֵין מִמֶּנּוּ חוּץ לַחֲבוּרָה⁹⁰, וְטַעוֹן הָלָל בְּאִכְלָתוֹ⁹¹, וּמִבִּיאֵין עֲמוֹ תְּחִיגָה⁹², וְאִפְשָׁר שְׂיָבֵא בְּטִמְאָה, אִם נִטְמָא רֹב הַקֶּהֱל טִמְאָת מֶת, כִּמּוֹ שְׁבָאֲרֵנוּ⁹³. אָבֵל פֶּסַח שֵׁנִי - חֶמֶץ וּמִצָּה עִמּוֹ בְּפִית⁹⁴, וְאִינוּ טַעוֹן הָלָל בְּאִכְלָתוֹ⁹⁵, וּמוֹצִיאֵין אוֹתוֹ חוּץ לַחֲבוּרָה⁹⁶, וְאֵין מִבִּיאֵין עֲמוֹ תְּחִיגָה⁹⁷, וְאִינוּ בָּא בְּטִמְאָה⁹⁸. וְשִׁנְיָהֶם דּוּחִין אֵת הַשְּׁבִיט⁹⁹, וְטַעוֹנִין הָלָל בְּעִשְׂתָּן¹⁰⁰, וְנֶאֱכָלִין צְלִילִי¹⁰¹ בְּבֵית אֶחָד¹⁰² עַל מִצָּה וּמְרוֹר¹⁰³, וְאֵין מוֹתִירִין מִקֵּהֶן¹⁰⁴, וְאֵין שׁוֹבְרִין בֵּהֶן אֶת הָעֵצִים¹⁰⁵. וְלָמָּה לֹא יִשּׁוּה הַשֵּׁנִי לְרִאשׁוֹן לְכָל הַדְּבָרִים, מֵאַחַר שְׁנֶאֱמַר¹⁰⁶: כָּכָל חֲקַת הַפֶּסַח יַעֲשֶׂה? לְפִי שֶׁפֶּרֶשׁ בּוֹ מִקְצַת חֲקַת הַפֶּסַח¹⁰⁷, לְלַמֵּד שְׂאִינוּ שׁוּה לְרִאשׁוֹן אֶלָּא בְּדָבָרִים שֶׁנִּתְפָּרְשׁוּ בּוֹ¹⁰⁸, וְהֵן הַמִּצּוֹת שֶׁבִּגְפוֹ¹⁰⁹, וְהֵם 'חֲקַת הַפֶּסַח'¹¹⁰ שֶׁכָּלל זֶה¹¹¹ שְׁנֶאֱמַר בְּמִצְרִים¹¹² שְׁיִלְקַח הַפֶּסַח מִבְּעֶשְׂוֹר¹¹³, וְשֶׁהוּא טַעוֹן הַגֵּעֶת דָּם בְּאִגְדַּת אֲזוֹב¹¹⁴ לְמִשְׁקוֹף וְלִשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת¹¹⁵, וְשִׂיאֵכָל

114) (שם, כב). והוא: ג' קלחין של מין ירוק שיש לו גבעולים (רש"י שם). (115) כמו שנאמר (שם) "ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף, והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות". (116) כמו שכתוב (שם, יא) "ואכלתם אותו בחפזון". (117) בפסחים של כל הדורות. (118) משנה בפסחים צו.

סליקו להו הלכות קרבן פסח בפסחא דשמיא

הלכות חגיגה

1 יש בכללן שש מצות. ארבע מצות עשה, ושתיים מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: א) להראות פני ה'. ב) לחג בשלש רגלים. ג) לשמח ברגלים. ד) שלא יראה ריקם. ה) שלא יעזב לוי מלשמוחו ולתן לו מתנותיו ברגלים. ו) להקהיל את העם בחד הספות במוצאי שמיטה.

ובאר מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) יבאר ששלוש מצוות נצטוו ישראל בכל רגל משלש רגלים, ומה הן, ואם הנשים חייבות בהן.

א. שלש מצות עשה נצטוו ישראל בכל רגל² משלש רגלים³, ואלו הן: הראיה, שנאמר: יראה כל זכורך⁴; והחגיגה, שנאמר: תחג לה' אלהיך⁵; והשמחה, שנאמר: ושמחת בחדך⁶. הראיה האמורה בתורה היא: שנקרא פניו בעזרה ביום טוב הראשון⁷ של חג, ויביא עמו קרבן עולה⁸, בין מן העוף בין מן הבהמה⁹. ומי שפא לעזרה ביום ראשון ולא הביא עולה - לא די' שלא עשה מצות עשה, אלא עובר על לא תעשה, שנאמר: לא¹⁰ יראו פני ריקם¹¹. ואינו לוקה על לאו זה, שהרי לא עשה מעשה¹². החגיגה האמורה בתורה היא: שיקריב שלמים¹³ ביום טוב הראשון של חג¹⁴ בבואו להראות¹⁵. והדבר ידוע, שאין השלמים באים אלא מן הבהמה¹⁶. ושתי מצוות אלו, שהן הראיה והחגיגה, אין הנשים חייבות בהן¹⁷. והשמחה האמורה ברגלים היא: שיקריב שלמים יתר על שלמי חגיגה¹⁸, ואלו הם הנקראים שלמי שמחה חגיגה; שנאמר: וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך¹⁹. ונשים חייבות במצוה זו²⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שלש מצוות עשה נצטוו ישראל בכל רגל משלש רגלים ואלו הן: הראיה והחגיגה והשמחה. הראי'... יביא עמה קרבן עולה. החגיגה... יקריב שלמים ביום טוב ושתי מצוות אלו... אין הנשים חייבות בהן והשמחה האמורה... ונשים חייבות במצוה זו".

והשיג עליו הראב"ד שהרי אין הנשים חייבות בקרבן

1 בחפזון¹¹⁶ - אין אותן הדברים נוהגים לדורות¹¹⁷, ולא נעשו אלא בפסח מצרים בלבד¹¹⁸.

87) משנה בפסחים צה. 88) נראה בפ"ג מהלכות חמץ ומצה הלכה ח הערה מג, שלדעת רבינו עובר על "בל יראה ובל ימצא" משש שעות ולמעלה ביד. וכן משמע הלשון: "הראשון" - "השני" שמדובר על קרבן הפסח ולא על חג הפסח. 89) ראה למעלה פ"א הלכה ה, שהשוחט את הפסח בזמנו והיה לו כזית חמץ ברשותו לוקה, שנאמר לא תזבח על חמץ דם זבחי. 90) ראה למעלה פ"ט הלכה א, שהמוציא כזית מבשר הפסח מחבורה לחבורה בליל חמשה עשר לוקה, שנאמר לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה. 91) משנה שם, ולמעלה פ"ח הלכה טו. 92) למעלה הלכה יב. 93) למעלה פ"ז הלכה א. 94) משנה שם. וגם נשחט על החמץ (שם צה:). 95) משנה שם, שאין אומרים הלל בלילה, אלא-אם-כן הוא מקודש לחג, שנאמר (ישעיה ל, כט) "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" (שם צה:). 96) הכסף-משנה תמה על דברי רבינו, ממה שמפורש בפסחים צה. "בכלילה דלא ישאירו ממנו עד בוקר, מאי קא מרבה לא תוציא ממנו". הרי שגם בפסח שני אסור להוציא חוץ לחבורתו. אבל ראה במאירי פסחים כאן על דברי המשנה, שכתב וז"ל: "והשני מוציאין חוץ לחבורה כמו שיתבאר בגמרא". נראה מדבריו כי היתה כאן בגמרא גירסא אחרת. 97) תוספתא פסחים פרק ח. 98) תוספתא שם. 99) שאם חל יום י"ד ניסן או י"ד באייר ביום השבת שוחטין בו את הפסחים, והוא במשנה שם ובתוספתא שם. וראה למעלה פ"ה הלכה א. 100) בשעת הקרבת פסח ראשון ופסח שני, צריך לומר הלל (משנה שם) - שרק בלילה (בשעת אכילה) אין אומרים הלל בפסח שני שאין לילו מקודש לחג, ראה למעלה. אבל ביום אין צריך קדושת חג (גמרא שם צה:). 101) משנה שם צה. וראה למעלה פ"ח הלכה ד. 102) כלומר בחבורה אחת ובמקום אחד, ראה למעלה פ"ט הלכה ה, שרבינו פוסק להחמיר כשניהם, כר' יהודה וכו' שמעון (פסחים פו.). וכנראה שלרבינו היתה הגירסא בגמרא פסחים צה. באופן שגם בפסח שני הדין שנאכל בבית אחד, ראה למעלה הערה צה. 103) משנה פסחים שם. 104) ראה למעלה הלכה יא. 105) ראה למעלה הלכה א. 106) בפסח שני. 107) משום שבמדבר שם, אחרי שכתב ככל חוקת הפסח, מפרט שם המקרא כמה פרטי דינים של פסח שני, כמו "ועצם לא תשברו", "ולא ישאירו ממנו עד בוקר", וכן "על מצות ומוררים יאכלוהו". 108) כלומר, דברים שפירט אותם הכתוב. 109) כמו "לא ישאירו ממנו עד בוקר", "ועצם לא תשברו", וכן שאר מצוות שבגוף הקרבן, כמו צלי. אבל דברים שאינן בגוף הקרבן, לא שוה השני לראשון. ומצה ומרור שאינן בגוף הקרבן, מפרש המקרא באופן מיוחד, שגם פסח שני נאכל על מצה ומרור, ראה הסוגיא בפסחים צה. 110) השני. 111) אולי צ"ל "וכלל" זה [ובכ"י תימן: חוקת הפסח שכלל]. ואחר-כך מתחילה הלכה חדשה: "זה שנאמר וכו'". 112) בפסח שנעשה במצרים. 113) בעשור לחודש ניסן, כמו שנאמר (שמות יב, ג):

שמחה אלא "בשמחה שתשמח עם בעלה שתעלה עמו והוא ישמח אותה". ומקורו במסכת קידושין "אמר אביי אשה בעלה משמחה".

והכס"מ הביא דעת רש"י ש"אין חובת השמחה תלויה בה אלא על בעלה שישמחנה במאכל ומשתה וכלי פשתן", ודעת התוס' "אשה בעלה משמחה בשלמי שמחה שלו", ומסיים "ואין תפיסה על הרמב"ם למה לא האריך לבאר זה".

ותירוץ צריך עיון, שהרי הקושיא על הרמב"ם היא לא על שלא האריך לבאר ענין זה אלא שפסק היפך דברי הגמרא ש"אשה בעלה משמחה" ופסק ש"נשים חייבות במצוה זו".

(על פי יין מלכות ספר קרבנות סימן ג')

2 חגיגה ו, ב: "דתניא, רבי יוסי הגלילי אומר: שלש מצוות נצטוו ישראל בעלותם לרגל". (3) פסח, שבועות וסוכות. שם נאמר: "שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון ה'". (5) ב'ספר המצוות' (מצוות-עשה נב) כתב: "והוא אמרו יתעלה (שמות כג, יד), שלש רגלים תחוג לי בשנה". (6) פסוק זה נאמר בחג הסוכות. ובחג השבועות נאמר (דברים טז, יא): "ושמחת לפני ה' אלוך", וב'ספרי' (שם, יב) אמרו: "זוכרת כי עבד היית בארץ וכו' מלמד שכל שנוהגים בעצרת, נוהגים בפסח וכו'". (7) אבל שאר הימים, אינם אלא תשלומין של ראשון (להלן ה"ד). (8) אבל אם בא לעזרה בשאר ימים (אחרי שקיים כבר חובת הראיה ביום הראשון של החג) – אינו חייב להביא קרבן עולה, וכרבי יוחנן (חגיגה ז). (9) בברייתא שם ז, א: "ולא יראה פני ריקם, בזבחים. אתה אומר בזבחים או אינו אלא בעופות ובמנחות, ודין הוא וכו' אף ראייה האמורה לגבוה - זבחים (ולא עופות ומנחות)". הרי מפורש שעולת ראייה אינה אלא מן הבהמה ולא מן העוף, אבל במכילתא (פ' משפטים) במקום "או אינו אלא בעופות ובמנחות" נאמר: "או אינו אלא בכספיים", ולפי זה אינו ממעט עופות, שגם הם בכלל הזבחים (ראה 'מאירי' חגיגה ז. ובכסף-משנה כאן בשם מהר"י קורקוס). (10) צריך לומר "ולא". (11) וכל זה אינו אלא אם לא השלים בשאר הימים, אבל אם והשלים והביא קרבן בשאר הימים, הרי הם תשלומין של הראשון ואינו עובר על ה'לאו' ועל ה'עשה' ('קריית ספר'). (12) ולאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו (פ"ח מהל' סנהדרין ה"ב). (13) תוספתא חגיגה פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמ' 22, 232) "איזו היא חגיגה, שלמים הבאים לחגיגה". וכ"ה במדרש הגדול (שמות כג, יד) "תחוג לי, שיקריב שלמי חגיגה". (14) חגיגה ט, א: "דתניא, וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים (ויקרא כג, מא) יכול יהא חוגג והולך כל שבעה, ת"ל אותו, אותו אתה חוגג ואי אתה חוגג כל שבעה, א"כ למה נאמר שבעה – לתשלומין". (15) שם ו, ב: "רבי יוסי הגלילי אומר: שלש מצוות נצטוו ישראל בעלותם לרגל: ראייה וחגיגה ושמחה". (16) ולא מן העוף, ראה פ"א מהל' מעשה הקרבנות ה"א: "השלמים באים מן הכבשים ומן העזים ומן הבקר וכו' ואין העוף בא

לשלמים". (17) שם ו, ב: "דתניא, רבי יוסי הגלילי וכו' יש בשמחה מה שאין בשתייה, שהשמחה נוהגת באנשים ובנשים, מה שאין בשתייה". שהן מצוות-עשה שהזמן גרמא, והכתוב לא ריבה אותן במיוחד כמו שריבה אצל שמחה (רש"י). ושם ד, א - אמרו "זכור, להוציא את הנשים". (18) כלומר, נוסף לשלמי חגיגה, מקריב גם שלמי שמחה. (19) פסוק זה לא נאמר בשמחת החג אלא בהר עיבל, הרי שנראה מכאן שהשמחה היא בזבחת קרבן שלמים, כמו כן אצלנו שמחת החג היא ע"י זבחת שלמים, שכן למדנו ב'ספרי' (דברים טז, יא) "נאמר כאן שמחה, ונאמרה להלן (בהר עיבל) שמחה. מה שמחה האמורה להלן – שלמים, אף שמחה האמורה כאן – שלמים". (20) של שמחה (חגיגה ו:): "דתניא, רבי יוסי הגלילי וכו' יש בשמחה מה שאין בשתייה (בחגיגה וראי') שהשמחה נוהגת באנשים ובנשים", שנאמר (דברים יד, כו) "ושמחת אתה וביתך" (רש"י שם). וכרבי זירא (ראש השנה ז:): שהחוב ע"ה. ולא כאביי שאמר (שם) "אשה בעלה משמחה", שאין החובה עליה אלא על בעלה (לחם-משנה פ"ד מהל' מעשה הקרבנות ה"ד. וראה ברבב"ד וכסף-משנה כאן).

ב. הראייה²¹ והחגיגה²² אין להן שיעור מן התורה, שְׁנֵאמַר: אִישׁ כְּמִתְּנֵת יָדוֹ²³ וְגוֹמַר. אָבֵל מְדַבֵּר²⁴ סוֹפְרִים²⁵, וְשָׁלָא יְהֵא קֶרְבֵּן עוֹלֹת רֵאִיָּה פָחוֹת מִשְׁוֶה מְעָה כֶּסֶף²⁶, וְלֹא שְׁלָמִי חֲגִיגָה פָחוֹת מִשְׁוֶה שְׁתֵּי כֶּסֶף²⁷. וּמִצְוָה לְהֵבִיא כָּפִי עֲשִׂירוֹ²⁸, שְׁנֵאמַר: כְּמִתְּנֵת יָדוֹ²⁹.

(21) פאה פ"א מ"א: "ואלו דברים שאין להם שיעור כו' הראיין וכו'". (22) בחגיגה ז, א - על דברי המשנה, פאה שם: "אמר רבי יוחנן, כסבורין אנו לומר הראיין אין לו שיעור למעלה, אבל יש לו שיעור למטה, עד שבא רבי הושעיא ברבי, ולימד אין לו שיעור לא למעלה ולא למטה. אבל חכמים אומרים, הראי' מעה כסף והחגיגה שתי כסף", הרי שגם החגיגה אין לה שיעור מן התורה, וראה להלן. (23) "מפשטות הפסוק נראה שאין כאן שיעור אלא כפי מה שירצה, והפסק הזה מוסב על הפסוקים הקודמים של מצות קרבן ראייה וקרבן חגיגה" ('קריית ספר'). (24) דברי רבי יוחנן (חגיגה שם, הובא למעלה). (25) משקלו שש עשרה שיעוריות כסף. ראה מה שכתב רבינו בפירוש המשניות, בתחילת מס' חגיגה. (26) שתי מעות כסף, שלושים ושתיים שיעוריות (פירוש המשניות, שם). ופסק כבית הלל (משנה, חגיגה ב). ולא כבית שמאי הסוכרים ההיפך מזה: שהחגיגה היא מעה כסף והראייה שתי כסף. (27) שהשיעור של מעה כסף ושתי כסף זהו רק "לפחות", אבל למי שידו משגת - מצוה עליו להביא כפי השגתו. (28) משנה, חגיגה ח, ב.

ג. שְׁלָמִי שְׁמִחָה לֹא נִתְּנוּ בֵּהֶן חֲכָמִים שְׁעוֹר²⁹. בָּעֵת שֶׁיַּעֲלֶה אָדָם לִירוּשָׁלַיִם לְחַג, אִם הָיוּ בְּיָדוֹ קֶרְבָּנוֹת הָרֵאִיָּה - יָבִיֵאם, או יַעֲלֶה עִמּוֹ כֶּסֶף³⁰ לְקִנּוֹת בּוֹ הַקֶּרְבָּן. וְאִם אֵין בְּיָדוֹ כֶּסֶף - לֹא יָבִיא שְׁוֶה כֶּסֶף³¹. אִפְּלוּ הָיוּ בְּיָדוֹ שְׁוֶה בָּמָה זְהוּבִים - אָסוּר³² לוֹ לַעֲלוֹת רִיקָם בְּלֹא כֶּסֶף וְלֹא קֶרְבָּן. וְלִמָּה אָסוּר

פסח שני, שאף הוא תשלומין לפסח ראשון אליבא דרבי נתן, גם מזיד מביא פסח שני (כן נראה בפסחים צג. שהברייתא אמרה שגם מזיד מביא פסח שני, והגמרא שם אינה מחלקת בין רבי לרבי נתן). ומה שאמרו בברכות כו, א - שאם ביטל תפילת שחרית במזיד אינו משלים במנחה, היינו משום שעבר זמנה של שחרית, אבל כאן כל הרגל זמנו הוא. (40) ולא יאחר בשלישי וכו' וכו'. (41) ובחגיגה ז, ב - נקרא פושע (הגהות יד איתן' על הרמב"ם, והגהות הרש"ש מגילה ח.). (42) ברכות כח, א: "כדמתרגם רב יוסף, תברא אתי על שונאיהון דבית ישראל על דאחרו זמני מועדיא דבירושלים", פירוש: שבר יבוא על שונאיהם של ישראל (בלשון סגי נהור) על אשר איחרו את זמני המועדים בירושלים. ומפרש רבינו, שזמני המועדים הם קרבנות הרגלים שאיחרו ולא הקריבו בזמנן, ביום ראשון, ולא כדברי ה'תוספות' שם ד"ה כדמתרגם (הגהות יד איתן', וחידושים ומקוריים להרש"ש על הרמב"ם).

12. ו. עבר הרגל⁴³ ולא חג⁴⁴ - אינו חייב באחריותו⁴⁵.
13. ועל זה וכיוצא בו⁴⁶ נאמר: מעות לא יוכל לתקן.

(43) משנה, חגיגה ט, א. (44) לא הביא קרבנות החג. (45) כיון שעבר הרגל אינו מחויב להקריבם. אבל מביאם בתור נדבה, ואם אבדו או מתו אינו חייב באחריותם, כדין קרבנות נדבה (ראה 'טורי אבן' חגיגה שם). (46) הוא מה שאמר רבי שמעון בן מנסיא במשנה, שם: "איהו מעוות שאינו יכול להתקן, זה הבא על הערוע והוליד ממנה ממזר", וראה ב'מאירי' חגיגה שם שכתב, שרבי שמעון בן מנסיא לא בא אלא להוסיף: שכל העובר עבירה שאי אפשר לו להשיבה, הוא בכלל מעוות לא יוכל לתקן.

14. ז. מי שלא חג ביום טוב הראשון של חג הספות⁴⁷
- 15> - חוגג את כל הרגל וביום טוב האחרון שהוא
- 16> שמניני⁴⁸. ואף השמיני תשלומי ראשון הוא⁴⁹. וכן
- 17> מי שלא חג ביום חג השבועות - חוגג כל שבועה,
- 18> ויש לו תשלומין כל ששת ימים שלאחר חג
- 19> השבועות. ודבר זה מפני השמועה נאמר, שחג
- 20> השבועות פתח המצות לתשלומין⁵⁰.

(47) משנה, חגיגה שם. ולענין חג הפסח, ראה למעלה ה"ד. (48) שמיני עצרת. (49) אף-על-פי שלענין פז"ר קש"ב הוא כרגל בפני עצמו (סוכה מז.), לענין תשלומין הרי הוא תשלומין של ראשון, ולמדו כן מפסוק מפורש בגמרא שם. (50) בחגיגה יז, א: "א"ר אלעזר וכו' מנין לעצרת שיש לה תשלומין כל שבועה, שנאמר (דברים טז) בחג המצות ובחג השבועות וכו' מקיש חג השבועות לחג המצות. מה חג המצות יש לה תשלומין כל שבועה, אף חג השבועות יש לה תשלומין כל שבועה".

21. ח. עולת ראיה ושלמי חגיגה אינן דוחין לא את
- 22> השבת⁵¹ ולא את הטמאה⁵², לפי שאין להן זמן
- 23> קבוע פקדנות הצבור; שאם אינו חוגג היום -
- 24> חוגג למחר⁵³, כמו שבאנו⁵⁴. אבל דוחין את יום
- 25> טוב⁵⁵. ואף על פי שאין מקריבין ביום טוב נדרים

1. שיעלה בידו שוה פסח? גזרה שמה לא ימצא
2. למכר, או שמה ימצאו המעות סיגים³³.

(29) שהרי במשנה (חגיגה ב.) לא הוזכר שיעור אלא לענין חגיגה וראיה, אבל לא לענין שמחה. ומשום כך ודאי שאין לשלמי שמחה שום שיעור (לחם-משנה). "ומצוה להביא שלמי שמחה כפי עשרו" ('מאירי' חגיגה, על המשנה). (30) מטבע של כסף. (31) בכורות מט, ב - במשנה: "וכלן וכו' בכסף ובשוה כסף חוץ משקלים", ובגמרא (שם נא.): "תנא, חוץ מן השקלים ומעשר והראיון (= עולת ראיה)". (32) מדרבנן. (33) בכורות, שם: "והראיון, תני רב יוסף שלא יביא סיגה לעזרה", ומפרשה רבינו כפירוש ה'תוספות' (שם ד"ה והראיון), שזוהי נתינת טעם על זה שלא יביא שוה כסף, שמה ימצאו סיגים בחתיכת הכסף ולא תשווה שתי מעות. ומה שכתב רבינו "שמה לא ימצא למכור" לא נזכר שם בגמרא. (ומה שכתב "המעות" צריך לומר, שכוונתו לשווה המעות).

3. ד. מי שלא הקריב ביום טוב הראשון³⁴ עולת ראיתו
- 4> ושלמי חגיגתו³⁵ - הרי זה מקריבן בשאר ימות
- 5> הרגל; שנאמר: שבעת ימים תחג לה' אלהיך -
- 6> מלמד שכלל ראיוני לחגיגה³⁶. וכלל תשלומי ראשון
- 7> בהם³⁷.

(34) של חג הפסח, וראה להלן ה"ז לענין חג הסוכות וחג השבועות. (35) ושלמי שמחה לא כתב כי בכל ימי החג הוא חייב בשמחה, ואין זה מטעם תשלומין ('תוספות יום-טוב' חגיגה פ"א מ"ו). (וזוהי כוונת התוספתא פ"א שם (עמוד 22, 23) "שמחה נוהגת וכו' כל שבועה, מה-שאינ-כן בשתייהם". ועי' 'תוספות' שם ז: ד"ה יש בשמחה). (36) מכילתא, פרשת בא: "רבי יוסי הגלילי אומר, שבעת ימים תחוג לה' אלוך (דברים טז) להביא שבעת ימי הפסח שיטענו חגיגה, או אינו אלא בחג (=הסוכות), כשהוא אומר וחגותם אותו חג לה' (ויקרא כז) הרי חג אמור, ומה אני מקיים שבעת ימים תחוג לה', להביא שבעת ימי הפסח שיטענו חגיגה". וכן בחגיגה ט, א. ואע"פ שפסוק זה נאמר בחגיגה ולא בראיה - למדו ראה מחגיגה לענין זה ('תוספות' שם ב. ד"ה תשלומין). וראה ב'קריט ספר' כאן. (37) עיקר המצוה להקריב ביום ראשון של החג (ראה למעלה ה"א, ולהלן ה"ה), ורק אם לא הקריב בראשון חייב להשלימן באחד מימות הרגל, כדעת רבי יוחנן במס' חגיגה שם, ודלא כרבי אושעיא.

8. ה. ומצוה להקדים ולהקריב בראשון³⁸. לא הקריב
- 9> בראשון, בין שחגג בין מזיד³⁹ - יקריב בשני⁴⁰. וכל
- 10> המאחר - הרי זה מגנה⁴¹, ועליו נאמר: נוגי ממועד
- 11> אספת⁴².

(38) אף כי אפשר להשלים במשך שאר ימי החג, מצוה להקדים ולהקריב בראשון שהוא עיקר החיוב, ראה למעלה ה"א. (39) (במשנה (חגיגה שם): "מי שלא חג ביו"ט הראשון של חג, חוגג את כל הרגל". ולשון "מי שלא חג", שנאמרה סתם, משמעה בין בשוגג בין במזיד. וכן לענין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ד טבת - ספר קרבנות - הלכות חגיגה קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמקריב העני כשיתחייב חטאת ולא הגיעה ידו (שם ה, יא), ומנחת קנאות היא מנחת סוטה, כשמשקין את הסוטה מביא בעלה מנחה (במדבר ה, טו). (68) תמורה, שם. שביום מלאות לו ימי נזירותו מביא איל לשלמים (במדבר ו, יד). (69) כלומר, בחולו של מועד.

יא. ומי שהיה לו אוכלים מרבים⁷⁰ ונקסים מועטין⁷¹ - מביא שלמי חגיגה מרבין ועולות ראיה מועטין⁷².
היו לו אוכלין מועטין⁷² ונקסים מרבין - מביא עולות ראיה מרבות ושלמי חגיגה מועטות⁷³.
היו זה וזה מועט - על זה אמרו⁷⁴: לא יפחת ממעה לעולה ושתי כסף לשלמים. זה וזה מרבה - על זה נאמר: כפרת ה' אלהיך אשר נתן לך.

(70) כלומר, בני ביתו מרובים. משנה, חגיגה ח, ב. (72) שם במשנה. (73) הואיל והאוכלים מועטין, שמא ישאירו ויבוא לבית הפסול ('מאיר'). (74) ראה למעלה ה"ב.

יום שישי כ"ד טבת ה'תשפ"א

פרק שני

(1) יבאר אם כל האנשים חייבים בראיה, ושהחייב בראיה חייב בחגיגה.

א. נשים ועבדים פטורין מן הראיה. וכל האנשים חייבים בראיה, חוץ מחרש ואלם, ושוטה וקטן, וסומא וחגר², וטמא וערל, וכן הזקן והחולה והרץ³ והענג מאד⁴ שאינם יכולים לעלות על רגליהן. כל אלו האחד עשר פטורין, ושאר כל האנשים חייבין בראיה. החרש, אף על פי שהוא מדבר⁵, אפלו חרש באזנו אחת⁶ - פטור מן הראיה. וכן הסומא בעינו אחת או חגר בגולו אחת - פטור. האלם, אף על פי שהוא שומע - פטור. טמא⁷ ואנדרוגינוס⁸ - פטורין, מפני שהן ספק אשה⁹. מי שחציו עבד וחציו בן חורין¹⁰ - פטור מפני צד עבדות שבו¹¹. ומצין שכל אלו פטורין מן הראיה? הרי הוא אומר: יראה כל זכורך¹² - להוציא את הנשים. ומצות עשה שאין הנשים חייבות בה - אין העבדים חייבים בה¹³. ועוד, הרי נאמר: בבוא כל ישראל - להוציא העבדים. ונאמר: בבוא כל ישראל לראות - בשם שהן באין לראות לפני ה'¹⁴, כך הם באים לראות הדר קדשו ובית שכינתו. להוציא סומא, שאינו רואה¹⁵. אפלו נסמית עינו אחת, שהרי אין ראיתו שלמה¹⁶. ושם נאמר: למען ישמעו - להוציא מי שאין לו שמיעה גמורה¹⁷. ולמען ילמדו - להוציא מי שאינו מדבר¹⁸; שכל המצוה ללמד - מצוה ללמד¹⁹. ונאמר: בעלתך לראות את פני ה' - מי שיוכל לעלות ברגליו, להוציא חגר וחולה וזקן

1 ונדבות⁵⁶ - מקריבין עולת ראיה ושלמי חגיגה
2 ושלמי שמחה; שאין אלו נדרים ונדבות, אלא
3 חובות.

(51) שלעולם אין מקריבין אותם בשבת שבחג. (52) אם נטמאו הבעלים או הכהנים או כלי השרת, אין מקריבים אותם. (53) שכל קרבן שקבוע לו זמן דוחה את הטומאה ואת השבת, ואלו אין קבוע להם זמן, שהרי יש להם תשלומין כל שבעה, וכיון דאית להו תשלומין כל שבעה, לא דחו את השבת. ומכיון שלא דחו שבת, לא דחו טומאה" (פסחים עו:). והוא-הדין לעולת ראיה, שאף היא יש לה תשלומין (כסף-משנה). (54) למעלה ה"ד וה"ו. (55) כדעת בית הלל (חגיגה יז). ואף כי אין קבוע להם זמן ואפשר להשלים בשאר ימי הרגל - יש לחוש שמא יפשע או יאנס בשאר ימי המועד ולא יביא (ביצה כ: ורש"י שם). (56) מחלוקת (שם יט: כ:). ופסק לחומרא. כיון שאין קבוע להם זמן, ואפשר להקריבן אחר החג (שם).

4 ט. כשמקריב המקריב עולת ראיתו ושלמי חגיגתו
5 ושמחתו ביום טוב - סומך עליהן⁵⁷ בכל כחו⁵⁸,
6 בדרך שעושה בשאר הימים. אף על פי ששמחה
7 אינה מעפפת⁵⁹, כמו שבארנו במעשה הקרבנות⁶⁰,
8 לא גזרו עליה משום שבות⁶¹.

(57) בעולת נדבה נאמר (ויקרא א, ד) "וסמך את ידו", ובעולת חובה נאמר (שם ט, טז) "ויקרב את העולה ויעשה במשפט". ואמרו בברייתא (ביצה כ.). "כמשפט עולת נדבה, למד על עולת חובה שטעונה סמיכה", וגם אצל שלמי נדבה כתוב (שם ג, א"ב) "ואם זבח שלמים קרבנו - וסמך ידו", ולמדו בית הלל (ביצה שם) משלמי נדבה ועולת חובה, - ששלמי חובה אף הם טעונין סמיכה. (58) חגיגה טז, ב. (59) שאם לא סמך, גם-כן נתכפר (מנחות צג. במשנה ובברייתא שם צג:). (60) פ"ג ה"ב. (61) שגזרו חכמים, שלא לעלות באילן ולא לרכוב על גבי בהמה בשבת וביום טוב (ביצה לו:), וכשסומך בכל כחו הרי הוא משתמש בבעלי חיים, ואף-על-פי-כן לא גזרו בה משום שבות, וראה בחגיגה טז, ב.

9 י. המפריש עולת ראיתו ומת - היורשין חייבין
10 להביאה⁶². מתר להקריב בחלו של מועד נדרים
11 ונדבות⁶³; שנאמר: אלה תעשו לה' במועדיכם לבד
12 מנדריכם ונדבותיכם⁶⁴, מפלל שקריבין ברגל⁶⁵.
13 לעלתיכם - כמו עולת מצרע ועולת יולדת⁶⁶.
14 ולמנחותיכם - להביא מנחת חוטא ומנחת קנאות⁶⁷.
15 ושלמיכם - לרבות שלמי נזיר⁶⁸. הפל קרבין
16 במועד⁶⁹, ואין קרבין ביום טוב.

(62) בכורות נא, ב. וראה גם ב'ירושלמי' חגיגה פ"א ה"א. (63) תמורה יד, ב. ביצה יט, ב. חגיגה ז, א. (64) וגר' לעולותיכם ולמנחותיכם ולנסכים ולשלמיכם. (65) תמורה, שם. (66) תמורה, שם. שהמצורע והיולדת מביאים קרבן עולה בעת טהרתם (ויקרא יב, ו לענין יולדות, ושם יד, כ לענין מצורע). (67) תמורה, שם. מנחת חוטא, היא המנחה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

- 1 וְעָנָה²⁰. וַיִּכְבֶּר בְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת בֵּיאת הַמִּקְדָּשׁ, וְשָׁאִין
2 הַטָּמֵא רֹאֵי לְבִיָּאָה²¹, וְכֵן הָעֶרֶל מֵאוֹס פֶּטְמָא²².

~ נקודות משיחות קודש ~

"הסומא בעינו אחת.. פטור. ומנין שכל אלו פטורין מן הראי'... נאמר בבוא כל ישראל לראות, כשם שהם באים לראות לפני ה', כך הם באים לראות הדר קדשו ובית שכינתו, להוציא סומא שאינו רואה, אפילו נסמית עינו אחת, שהרי אין ראיתו שלימה גמורה".

מבואר ב'אור התורה' על מסכת חגיגה, מה הוא רואה אותך בשתי עיניו, אף אתה כו' וענין שתי עיניו של אדם הוא ממכ"ע וסוכ"ע. ומעתה מבוארים שני הלשונות: "הדר קדשו" – סוכ"ע, "ובית שכינתו" – ממכ"ע.

(ע"פ י"ן מלכות ספר קרבנות סימן ד)

(2) שוטה הוא "מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים" (פרק ט מהלכות עדות הלכה ט) וכדעת ר' יוחנן (חגיגה ג), שאפילו שוטה באחד מן הדברים הרי הוא שוטה. וקטן הוא זה, שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית, אבל אם הוא יכול לאחוז בידו של אביו, חייב אביו להעלותו כדי לחנכו במצוות. (3) שאינו יכול לעלות ברגליו. (4) מפונק, שאינו הולך ברגליו אלא ברכיבה. ובמשנה שם: "ומי שאינו יכול לעלות ברגליו" וכן בברייתא (ד). ופירשו בגמרא שם, שהכוונה גם לאנשים מפונקים. (5) מכיוון שאינו שומע פטור מהראייה (חגיגה ב:). (6) שם ג. דברי ר' תנחום, ולמד כן ממה שנאמר (דברים לא, יא) "באזניהם", שחרש באזנו אחת פטור מן הראייה. (7) שאין לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות, אלא הוא אטום. (8) "שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות וספק הוא אם הוא זכר אם נקבה". (9) ואשה פטורה מן הראייה. ומטעם ספק ערל זכר (ראה ביבמות עב. ופרק י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ט שאסור בתרומה מטעם זה) אינו אסור, שהרי כל פטורו של ערל אינו אלא משום שהוא מאוס (להלן בסוף ההלכה, עיין שם), וטומטום שהוא אטום ואי אפשר למולו, אינו מאוס, כמו שכתבו התוספות ביבמות עב: דיבור המתחיל התם. וראה במשנה למלך. ובגמרא (חגיגה ד.) פירשו שפטור טומטום הוא אפילו כשביציו בחוץ וניכר שהוא זכר ובכל זאת מיעטו הכתוב מן הראייה, ומדברי רבינו לא נראה כן. (10) "אם היה עבד של שני שותפין ושחררו אחד מהן, או אם היה לו אדון אחד וקבל ממנו (מהעבד) קצת דמיו ושחרר מקצתו באלו הדמים, נחשב לחצי עבד וחצי בן חורין, אבל אם שחרר אותו האדון חציו על ידי שטר, הרי זה אינו כלום לפי שעיקר אצלנו המשחרר חצי עבדו לא קנה וזהו בשטר". (11) שנאמר (שמות כג, יז) "יראה כל זכורך אל פני האדון ה'", ודרשו (בחגיגה ד.) "מי שאין לו אלא אדון אחד, יצא זה (עבד) שיש לו אדון אחר". ולא נצרכה דרשה זו אלא למי שחציו עבד וחציו בן חורין, אבל עבד שלם יש היקש של "לה" "לה" מאשה שהוא פטור (חגיגה שם). (12) חגיגה ד. ואף כי מצות עשה שהזמן גרמא היא ונשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא - יש צורך במיעוט זה של כל זכורך כדי שלא נלמד בגזירה שווה את הלימוד של

"ראיה ראייה" ממצוות הקהל שנשים חייבות בה. (13) לפי שבשפחה נאמר: "או חופשה לא ניתן לה" (ויקרא יט, כ) ובאשה נאמר: "וכתב לה ספר כריתות" (דברים כד, א) ולמדו עבד ושפחה בגזירה שווה "לה" "לה" מאשה, שכל מצוה שהאשה חייבת בה אין העבד חייב בה (חגיגה ד.). (14) כלומר, כמו שהקב"ה רואה אותם. (15) בגמרא שם ממעטים סומא ממצוות ראייה מן הפסוק "שלוש רגלים" (שמות שם יד) "רגלים פרט לחיגר ולחולה ולסומא וכו'". (16) ואין הוא בא לראות כשם שהוא בא להיראות, שהקב"ה רואהו בשתי עיניו והוא אינו רואה אלא בעין אחת (חגיגה ב.). אבל בגמרא (שם) למדו כן ממה שנאמר (שמות שם, יז) "יראה", ולומדים יראה יראה מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו. (17) בחגיגה ג. למדו מפסוק זה למדבר ואינו שומע. ואילו חרש באזנו אחת למדו ממה שנאמר (דברים לא, יא) "באזניהם" ולא חרש באזנו אחת. וראה בלחם משנה. (18) אף אם הוא שומע ויכול ללמוד לעצמו. (19) וזה שאינו מדבר איננו יכול ללמד לאחרים. ושם בגמרא אמרו: "קרי ביה למען ילמדו". (20) בגמרא שם ד. למדו דברים אלו ממה שנאמר (שמות כג, יד) "רגלים" - פרט לחיגר ולחולה ולסומא ולזקן שאינו יכול לעלות ברגליו". (21) שאסור לטמא להיכנס למקדש. ושם ד: למדו שטמא פטור מן הראייה ממה שנאמר (דברים יב, ה') "ובאת שמה והבאתם שמה" - "כל שישנו בביאה (בכניסה למקדש) ישנו בהבאה (הבאת קרבן) וכל שאינו בביאה אינו בהבאה". (22) בחגיגה שם: "רבי עקיבא אומר איש איש (ויקרא כב, ד) לרבות את הערל (כטמא)". אבל ביבמות עב: פירשה רב יוסף משום דמאס, כלומר לא מריבוי הכתוב אלא מפני שהוא מאוס, וללמדנו שלא השווהו לטמא מכל וכל, אלא דווקא לענין גבוה כגון בראייה ובביאת מקדש ועבודת קרבנות. אבל למי חטאת, כשר ערל לקדש ולהזות.

- ב. הַמִּקְמָץ, וְהוּא שְׁמֵלֶאכְתּוֹ לְקַבֵּץ צוֹאת פְּלָבִים
וְכִיזָא בְּהֵן לְעֶבֶד הָעֵזְרוֹת²³ או לְרִפּוּאָה, וְכֵן
הַמִּצְרָף נְחֹשֶׁת בְּמַחְצֵב שְׁלוֹ²⁴ וְהָעֶבְדִּי²⁵, אָף עַל פִּי
שֶׁהָן מֵאוֹסִין מִפְּנֵי מִלֶּאכְתָּן - הָרִי אֵלֶּי מִטְּהִרִין גּוֹפֵן
וּמִלְבוּשֵׁן וְעוֹלִין בְּכָלֵל יִשְׂרָאֵל לְרֹאשׁוֹ²⁶.

(23) "ראיתי ששורין בהן הבגדים לפני כיבוסן יום או יומיים", וראה רש"י בבא בתרא יז. דיבור המתחיל נברכת הכובסין. (24) כלומר כורה נחושת ממקום מוצאו מן הארץ, וכרבה בר בר חנה בכתובות שם. (25) מעבדי עורות. (26) בחגיגה ד. ז: "אחרים אומרים המקמץ והמצרף נחושת והבורסי פטורין מן הראייה, שנאמר (שמות כג) "כל זכורך" מי שיכול לעלות עם כל זכורך יצאו אלו שאינן ראויין לעלות עם כל זכורך (שריחן רע)". וראה במאירי (שם) שכתב שאין הלכה כאחרים ואדרבה "כל לרבות הוא ולא למעט, ויטהרו גופם ומלבושם ויעלו". והכסף-משנה כתב שם בשם הר"י קורקוס ש"אחרים" אינם ממעטים אלא בעודם במאיסותם, אבל כשיטהרו הרי הם כשאר כל אדם.

- ג. כָּל קָטָן שֶׁיִּכּוֹל לֵאחֹז בְּיָדוֹ שֶׁל אָבִיו וְלַעֲלוֹת⁸

38) כל הלכה זו היא כדעת רבי יוחנן החולק על ריש לקיש, ולפי הלשון הראשון שבגמרא חגיגה ז. הסובר שאין למצות ראה שיעור, בין לראיית פנים ובין לעניין הבאת קרבן, וראה במאירי שם הטעם שאנו פוסקין כלשון ראשון אף כי בכל התלמוד אנו פוסקין כלשון אחרון. (39) כיוון שכבר הקריב פעם אחת. (40) אם לא חג ביום הראשון שחייב בתשלומין בשאר הימים.

28 ז. הפריש⁴¹ עֶשֶׂר בַּהֲמוֹת לַחֲגִיגָתוֹ וְהִקְרִיב מִהֶן מִקְצֵתָן בְּרֵאשׁוֹן וּפְסָקָה⁴² - שׁוֹב אֵינוֹ חוֹזֵר וּמִקְרִיב הַשְּׂאֵר⁴³, שֶׁהָרִי שִׁיר אוֹתָם⁴⁴. וְאִם לֹא פָּסַק, אֵלֶּא דִּחְקוֹ הַיּוֹם וְלֹא יָכוֹל לְהִקְרִיב הַיּוֹם⁴⁵ - מִקְרִיב⁴⁶ הַשְּׂאֵר לְמַחֲרָה.

41) סתם ולא פירש שמפריש ליום ראשון. (42) הפסיק ולא הקריב את השאר, והיה לו עוד שהות להקריב ביום, וכמו כן היו לו אוכלין. (43) בחגיגה ח: "אמר ריש לקיש הפריש עשר בהמות לחגיגתו והקריב חמש ביום טוב ראשון חוזר ומקריב חמש ביום טוב שני, ר' יוחנן אמר כיוון שפסק שוב אינו מקריב, אמר ר' אבא ולא פליגי (ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש) כאן (ר' יוחנן, מיירי) בסתם (הפריש את הבהמות סתם) וכאן (רבי שמעון בן לקיש מיירי) במפרש (שאמר מפורש שהוא מפריש את כולן ליום ראשון, חוזר ומקריב שאינו אלא תשלומי ראשון - רש"י שם). (44) ומגלה על ידי כך, שאין רצונו שיהיו ליום ראשון. (45) פירוש, שהזמן היה דחוק ולא הספיק להקריב את הכל, וכמו כן אם לא היו לו אוכלין במדה מספקת (גמרא שם). (46) שהרי אין כאן שום גילוי שאין רצונו שיהיו ליום ראשון, והרי זה כמפרש ליום ראשון, שבוודאי מקריב אחר כך, שאין זה אלא תשלומין לראשון.

33 ח. עולת ראיה אינה באה אלא מן החליין⁴⁷, כְּשֶׁאֵר הַקְּרָבָנוֹת שְׂאֵדָם חֵיב בָּהֶן⁴⁸. אֲבָל שְׁלָמִי חֲגִיגָה בָּאוֹת מִמְּעוֹת מַעֲשֹׂר שְׁנֵי הַמַּעֲרָבוֹת עִם מְעוֹת חֲלִין⁴⁹, לֹוֶקֶח מִן הַתַּעֲרֵבָת בַּהֲמָה וּמִקְרִיבָהּ שְׁלָמִי חֲגִיגָה⁵⁰. וְהוּא שֶׁהִיָּה שְׁעוֹר אֲכִילָה רֵאשׁוֹנָה מִן הַחֲלִין⁵¹. מִפְּנֵי שֶׁשְׁלָמִי חֲגִיגָה חוֹבָה, וְכָל שֶׁהוּא חוֹבָה אֵינוֹ בָּא אֵלֶּא מִן הַחֲלִין⁵².

47) כלומר, אין קונים אותה אלא במעות חולין ולא במעות הקדש (משנה חגיגה ז: וגמרא שם). (48) שכל דבר של חובה צריך להביאו ממעות של חולין. ולמדו זאת ממה שנאמר (דברים טז, י) "ועשית חג שבועות לה' אלוֹקֶיךָ מסת נדבת ידך אשר תיתן" - "מסת, מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין", - "מסת" הוא חולין, כמו שנאמר (אסתר י, א) "וישם המלך אחשורוש מס על הארץ" (חגיגה ח.). (49) כבית הלל (חגיגה ח.) ולמדו זאת ממה שנאמר (דברים שם) "כאשר יברכך ה' אלוֹקֶיךָ", ובוזה ריבתה התורה גם תערוכת (שם). (50) כר' יוחנן החולק על חזקיה, שם, שסובר טופלין (מחברין) מעות למעות ואין טופלין בהמה לבהמה ולא כחזקיה הסובר להיפך, ועיין כסף משנה. וכל זה אינו אלא בחגיגה הסובר שמצינו בה ריבוי בתורה (ראה למעלה). אבל עולת ראיה אינה באה אלא מן החולין בלבד.

1 מִירוּשָׁלַיִם לְהָר הַבַּיִת²⁷ - אָבִיו חֵיב לְהַעֲלוֹתוֹ וּלְהִרְאוֹת בּוֹ, כְּדִי לְחַנּוּךְ בְּמִצְוֹת; שְׂנֵאֲמַר: יִרְאֶה כָּל זְכוּרָה²⁸. וְאִם הָיָה הַקָּטָן חָגֵר אוֹ סוּמָא אוֹ חֶרֶשׁ, אִפְּלוּ בְּאַחַת - אֵינוֹ חֵיב לְחַנּוּךְ, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא רְאוּי לְרִפּוּאֵה²⁹; שְׂאֵלוֹ הָיָה גְדוֹל וְהוּא כָּפֹף³⁰ - הָיָה פְּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבֹאֲרָנוּ.

27) כבית הלל במשנה חגיגה ב. ולא כבית שמאי, שמחייבים גם אם יכול לרכוב על כתיפיו של אביו, שהוא קטן ביותר. (28) ברייתא שם ובגמרא אמרו, שחינוך הקטן אינו אלא מדרבנן והפסוק "כל זכורך" אינו אלא אסמכתא בעלמא. ורבינו נמשך אחר לשון הברייתא (לחם משנה). (29) וכשיתרפא יהיה חייב, בכל זאת אין חיוב על אביו לחנכו עכשיו. (30) לפיכך לא חייבו את אביו לחנכו.

7 ד. כָּל הַחֵיב בְּרֵאֵה - חֵיב בַּחֲגִיגָה, וְכָל הַפְּטוּר מִן הָרֵאֵה - פְּטוּר מִן הַחֲגִיגָה. וְכָלֵן חֵיבִין בְּשִׁמְחָה, חוּץ מִחֶרֶשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן³¹ וְעֶרְל וְטָמֵא. חֶרֶשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן - מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בְּנֵי חֵיב הָרִי הֵן פְּטוּרִין מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמֻרוֹת בַּתוֹרָה; וְעֶרְל וְטָמֵא - מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן אוֹכְלִים בְּקִדְשִׁים וְאֵינָן רְאוּיִין לְכִיָּה, כְּמוֹ שֶׁבֹאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ³² וּבְהַלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקְּרָבָנוֹת.

31) שם בדף ב: וחרש הוא שאינו שומע ואינו מדבר, אבל מדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר חייב בשמחה (שם). (32) בפרק ג לעניין טמא. ובפרק ב הלכה יב לעניין ערל (שמשלח קרבנותיו, אבל הוא עצמו אינו בא לעזרה). 14 ה. מִי שֶׁהָיָה חָגֵר אוֹ סוּמָא בְּיוֹם רֵאשׁוֹן וְנִתְרַפָּא בְּשָׁנִי - פְּטוּר מִן הָרֵאֵה וּמִן הַחֲגִיגָה, שְׁבִיּוֹם חוֹבָתוֹ הָיָה פְּטוּר; שְׁכָּל יָמוֹת הַחֲגִיגָה³³ תִּשְׁלֹוּמֵי רֵאשׁוֹן הֵן³⁴, כְּמוֹ שֶׁבֹאֲרָנוּ. וְכֵן אִם נָטָמָא בְּלִילִי יוֹם טוֹב הָרֵאשׁוֹן, אָף עַל פִּי שֶׁשְׁטַהַר לְמַחֲרָה³⁵ - פְּטוּר³⁶. אֲבָל אִם נָטָמָא בְּיוֹם רֵאשׁוֹן³⁷ - הָרִי זֶה חֵיב לְהִבִּיאַ חֲגִיגָתוֹ וְרֵאשׁוֹתוֹ בַּתוֹף יְמֵי הַרְגֵּל פְּשִׁטָּה־ר.

33) כלומר שאר ימי החג. (34) כר' יוחנן שם. וכיוון שביום הראשון לא היה בר חיוב, אין עליו חיוב להשלים בשאר הימים. (35) ביום שני של חג. (36) שהרי טמא פטור מן הראיה והחגיגה, ראה למעלה הלכה א, וכיוון שנפטר ביום הראשון לא היה לו אף רגע של חיוב ביום, שהרי נטמא בלילה, - שוב אינו חייב להשלים בשאר הימים. וכדעת חזקיה (שם) שהוא רבו של ר' יוחנן (מאירי שם ולחם משנה). (37) שהיה לו רגע של חיוב ביום לפני שננטמא, שוב יש עליו חיוב תשלומין בשאר הימים.

22 ו. מִי שֶׁבָּא לַעֲזֹרָה בַּתוֹף יְמֵי הַחֲגִיגָה³⁸ - אֵינוֹ חֵיב לְהִבִּיאַ עוֹלָה בְּיָדוֹ כְּכָל עֵת שִׁיבְנִס³⁹. שֶׁזֶה שְׂנֵאֲמַר: וְלֹא יִרְאוּ פָנֵי רִיקָם - אֵינוֹ אֵלֶּא בְּעֶקֶר הַרְגֵּל בְּלִבָּד, שֶׁהוּא יוֹם רֵאשׁוֹן אוֹ תִּשְׁלֹוּמֵי רֵאשׁוֹן⁴⁰. וְאִם הִבִּיא כָּכָל עֵת שִׁיבְנִיא - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ וּמִקְרִיבִין אוֹתָהּ לְשֵׁם עוֹלַת רֵאֵה, שֶׁהָרֵאֵה אֵין לָהּ שְׁעוֹר.

שם הייתה חובה, לא היו יוצאין בה משום שמחה, כיוון שגם היא מצוה לפסח, וכמו שאינו יוצא בחגיגה חובת שלמי שמחה, שהרי שלוש מצוות נצטוו לחג, כן אם הייתה חגיגת י"ד חובה לא היה יוצא בה ידי חובת שמחה (אור שמח). (68) כלומר, חגיגת חמשה עשר. כמבואר למעלה (הלכה ח) שאינה באה אלא מן החולין. (69) פסחים ע. ברייתא של בן תימא. וסובר רבינו שחכמים אינם חולקים עליו, אלא במה שאמר שאינה נאכלת אלא ליום ולילה, אבל במה שאמר "יוצא בה ידי חובת שמחה ואינו יוצא בה ידי חובת חגיגה" - אינם חולקים עליו.

- 13 **יא. מי שהיו לו שלמי נדר או נדבה** ⁷⁰ **ושחטן מערב**
14 **יום טוב**, ⁷¹ **אף על פי שאכלו ביום טוב - אינו יוצא**
15 **בה ידי חובת חגיגה, שאינה באה אלא מן החולין,**
16 **אבל יצא בה ידי חובת שמחה.**

(70) בפסחים עא. "כי אתא רבין אמר רבי אלעזר שלמים ששחטן מערב יום טוב יוצא בהן משום שמחה ואין יוצא בה משום חגיגה". ובתוספות (שם ע:) דיבור המתחיל שלמים, כתבו שאפילו אם הקדישן מתחילה לשם חגיגה אינו יוצא בה ידי חגיגה, כיוון ששחטן מערב יום טוב, אבל מדברי רבינו שכתב "מי שהיו לו שלמי נדר או נדבה", נראה שאם הקדישם לשם חגיגה, יוצא בה ידי חגיגה, ואין צריך לשחוט דווקא ביום טוב. (71) כן הוא בגמרא שם. ונאמר כן משום הסיפא, להשמיענו שאף על פי ששחטן מערב יום טוב יוצא בהם משום שלמי שמחה. אבל לענין חגיגה אינו יוצא בהם, אף אם שחטן ביום טוב.

- 17 **יב. אף על פי ששחטן קדם הרגל, הואיל ואוכל**
18 **מהן ברגל - יצא ידי חובתו; שאינו צריך לשחט**
19 **שלמי שמחה בשעת שמחה.**

- 20 **יג. לא יביא אדם תודה** ⁷² **ביום ארבעה עשר**, ⁷³ **מפני**
21 **החמץ שבה**, ⁷⁴ **שאין מביאין קדשים לבית הפסול**. ⁷⁵
22 **ואם הביא** ⁷⁶ **- יוצא בה ידי חובת שמחה**, ⁷⁷ **כמו**
23 **שבארגנו**.

(72) קרבן הודאה על הנס שנעשה לו. (73) בניסן. (74) שעל קרבן תודה מקריב לחם חמץ (ויקרא ז, יג). (75) לשריפה. משום שאינו יכול לאכול חמץ בערב פסח אלא עד ארבע שעות ומתוך כך חמץ שבה בא לידי נותר (ביצה יט: וברש"י שם). (76) כלומר בארבעה עשר, כנ"ל. (77) כלומר, בליל הפסח (שאילו למחר, היא נפסלת בלינה. וראה בכסף משנה ולחם משנה) ואף על פי שאמרו (פסחים עא.) שאין חובת שמחה אלא בליל יום טוב אחרון של חג, שיש שמחה לפניו, ולא בליל יום טוב ראשון של חג, שאין שמחה לפניו - זה אינו אלא בשאר ימים טובים, אבל בליל יום טוב ראשון של פסח, שיש בו בעצמו שמחה, שהרי אוכלים בו הפסח ויוצאים בו ידי חובת שמחה, כמו שיוצאים בבכור ובמעשר בהמה, יש בו גם חובת שמחה. (78) למעלה בהלכה י, שיוצאין ידי חובת שלמי שמחה בנדרים ונדבות, ובהלכה יב שאינו צריך לשחוט שלמי שמחה בשעת שמחה.

(51) צריך שיהיה במעות של החגיגה מעות של חולין בשיעור של אכילה הראשונה. כן הוא בחגיגה שם וברייטא של חזקיה וסובר רבינו שהוא הדין לר' יוחנן (כסף משנה). (52) לפיכך צריך שיהיה שיעור אכילה ראשונה מן החולין.

- 1 **ט. ויוצא אדם ידי חובת שלמי חגיגה במעשר**
2 **בהמה**. ⁵³ **ואין מביאין אותו ביום טוב, גזירה שמה**
3 **יעשר ביום טוב**. ⁵⁴

(53) חגיגה ח. "תניא כוותיה דחזקיה (שסובר טופלין בהמה לבהמה ואין טופלין מעות למעות) "מסת" (דברים טז) מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין. בית שמאי אומרים יום ראשון מן החולין, מכאן ואילך מן המעשר. ובית הלל אומרים אכילה ראשונה מן החולין, מכאן ואילך מן המעשר ושאר כל ימות הפסח אדם יוצא ידי חובתו במעשר בהמה, ומפרש רש"י שהמדובר בשאר ימות הפסח הוא לענין שמחה, אבל רבינו מפרש שהמדובר הוא לענין שלמי חגיגה שיוצאין ידי חובת שלמי חגיגה במעשר בהמה. (54) "ואי אפשר לעשר ביום טוב משום סקרתא" (חגיגה שם). כלומר משום הצבע האדום שצובע את המעשר. ולולא זה מותר להקריב, ואין זה כנדרים ונדבות שאינם קרבים ביום טוב (למעלה פרק א הלכה ח), לפי שמקריבו לשם חגיגה, ולולא זה מותר להקדישו ביום טוב אף על פי שאין מקדישים ביום טוב, לפי שחייב מן התורה להקדישו.

- 4 **י. ויוצאין ישראל ידי חובת שלמי שמחה בנדרים**
5 **ונדבות** ⁵⁵ **ובמעשר בהמה**, ⁵⁶ **והפגנים** ⁵⁷ **- בחטאת**
6 **ובאשם** ⁵⁹ **ובבכור** ⁶⁰ **ובחזה ושוק**; ⁶¹ **שמצוה זו** ⁶² **היא**
7 **לשחט באכילת בשר לפני ה'**, ⁶³ **והרי אכלו**. ⁶⁴ **אבל**
8 **אין יוצאין ידי חובתן לא בעופות ולא במנחות,**
9 **שאין בשר המשמח**. ⁶⁵ **כבר בארנו בפסחים,**
10 **שחגיגת ארבעה עשר** ⁶⁶ **רשות. לפיכך** ⁶⁷ **אין אדם**
11 **יוצא בה ידי חובת חגיגה**, ⁶⁸ **אלא יוצא בה חובת**
12 **שמחה**. ⁶⁹

(55) שנדר (=שאמר הרי עלי שלמים) או שנדב (=שאמר הרי זה שלמים) כל השנה, ושלמים נאכלים לבעלים והביאן כשעלה לרגל, ושלמי נדרים ונדבות קריבין ביום טוב לשם שלמי שמחה. (56) נראה שגם בשלמי שמחה אין מביאין אותו ביום טוב, גזירה שמה יעשר, כמו שכתב לענין שלמי חגיגה (למעלה הלכה ט). (57) יוצאין ידי חובתן. (58) שבשרה נאכל לזכרי כהונה בעזרה, ראה בפרק ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א. (59) שבשרו נאכל לזכרי כהונה בעזרה כחטאת. (60) שבשרו נאכל לכהנים (שם הלכה כה). (61) שהורמו משלמי העולים לרגל, והם נאכלים לכהנים. (62) של שמחה. (63) ואין שמחה אלא בבשר (פסחים ק ט). ודרשינן בחגיגה ח. מהכתוב "ושמחת בחגך" (דברים ז, יד) "לרבות כל מיני שמחות לשמחה". (64) ואין צורך להקריב באופן מיוחד שלמי שמחה, שלא ההקריבה היא המצוה, אלא אכילת בשר הקרבנות, והרי אכלו. (65) בגמרא שם ח: "רב אשי אמר מ"ושמחת" נפקא, יצאו אלו שאין בהן שמחה". (66) בחודש ניסן. (67) כלומר, משום שהיא רשות, יוצא בה ידי חובת שמחה,

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות-עשה להקהיל כל ישראל אנשים ונשים וטף בו" ולקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותן המצוות ומחזקות ידיהם בדת האמת בו".

וצריך להבין, מדוע שינה כאן הרמב"ם מהרגלו להקדים בתחילת ההלכות הדנות במצוה, רק את תוכן המצוה בתכלית הקיצור, והקדים להאריך בביאור פרטי ההלכה, ובפירוט תוכן של הפרשיות ומטרת קריאתן, ולא כתב בקיצור "לקרות באזניהם פרשיות מן התורה".

גם להלן בהלכה ו' צריך להבין, מדוע האריך בטעם מצוה זו "שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת, ויראה עצמו כאילו עתה נצטוו בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי האל, שהסברת טעם המצוה באופן ובאורך כזה, אינו דבר רגיל בספרו "הלכות הלכות". ויש לומר שלשיטת הרמב"ם ענינה של המצוה "לחזק דת האמת" אינה רק טעם של המצוה או תוצאה של קיומה, אלא שזהו תוכן המצוה, ולכן נקט הרמב"ם כל הפרטים "לקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותם במצוות ומחזקות ידיהם בדת האמת", כי עניין זה שבמצוות 'הקהל' הוא מוגוף ועצם המצוה.

על-פי"זה יובן גם מה שכתב בהלכה ו' "שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת", בתור ביאור להתחלת ההלכה "וגרים שאינן מכירין חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני... אפילו חכמים גדולים... חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתירה בו". כי "חיזוק דת האמת" אינו רק עניין הבא כתוצאה ממצוה זו, אלא שהוא עצם המצוה, ומשום כך פשיטא שחיוב ה"כוונה", מוטל על כל אחד ואחד.

(על-פי "זין מלכות" ספר קרבנות סימן ה)

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות-עשה להקהיל בו"... ומצוה זו אינה אלא בזמן ישראל על אדמתו, משא"כ לאחר שחרב ביהמ"ק וגלו ישראל... בטלה מצות הקהל".

וצריך עיון בטעם הדבר, מדוע אין עושים בזמן הזה זכר ל'הקהל' שהיה בזמן הבית, והלא מצינו כמה וכמה עניינים שעושים זכר למקדש כתקנת ריב"ז "שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש", וכן עליה לרגל ש"אף לאחר החורבן היו מתאספים ג"כ מכל הסביבות בירושלים לרגל, כמו שעושים גם היום", ועל-דרך-זה בעוד עניינים.

יש שכתבו שהסיבה היא מכיון שקיום מעמד של 'הקהל' בגלות יכול להתפרש בעיני אומות העולם כמרידה במלכות, ויש בזה משום חשש פקו"נ דרבים מישראל. אלא שמצינו שגם בזמן הגלות היו תקופות שונות שבהם קיבלו ישראל רשיון ממלכות המדינה לקיים שלטון

1 יד. האומר: הרי עלי תודה שאצא בה ידי חובתי לשם
2 חגיגה⁷⁹ - חייב להביא תודה⁸⁰, ואינו יוצא בה ידי
3 חגיגה; שאין חגיגה באה אלא מן החליין⁸¹. כשיזבח
4 אדם שלמי חגיגה ושלמי שמחה - לא יהיה אוכל הוא
5 ובניו ואשתו בלבד וידמה שיעשה מצוה גמורה, אלא
6 חייב לשמח העניים והאמללים, שנאמר⁸²: והלוי
7 והגר והיתום והאלמנה⁸³. מאכיל הפל ומשקן כפי
8 עשרו. ומי שאכל וזכריו ולא שמח אלו עמו - עליו
9 נאמר: וזכחיהם פלחם אונים להם, פל אכליו וטמאו,
10 פי לחמם לנפשים. ומצוה בלוי יותר מן הכל⁸⁴, לפי
11 שאין לו לא חלק ולא נחלה⁸⁵, ואין לו מתנות בפשר.
12 לפיכך צריך לזמן לזמן על שלחנו ולשמחם, או יתן
13 להם מתנות בשר עם מעשר שלהם⁸⁶, כדי שימצאו בו
14 צרכיהם. וכל העוזב את הלוי מלשמחו ושוהה ממנו
15 מעשרותיו ברגלים⁸⁷ - עובר בלא תעשה, שנאמר:
16 השמר לך פן תעזב את הלוי⁸⁸.

(79) כלומר, מפריש קרבן תודה ומתנה שהוא מפריש אותו לשם תודה בתנאי, שיוכל לצאת בו ידי חובת החגיגה. (80) נתחייב מיד בהבאת תודה. (81) שמיד שאמר הרי עלי תודה נתחייב להביאה, וכשמתנה אחר כך על מנת לצאת בו ידי חובת החגיגה, אין זה כלום, כיוון שכבר נתחייב בתודה, ואין החגיגה באה אלא מן החולין. (82) בעניין שמחת החג. (83) כדדרש רב יהודה בר' סימן בפסיקתא, אתה יש לך ד' בני בית, בנך, בתך, עבדך ואמתך, אף אני יש לי ד', הלוי, הגר, היתום והאלמנה, וחייב אתה לשמח את כולם. (84) שהרי הקדימו הכתוב לכולם. וכן הוא בספרי (פרשת ראה לדברים טז, יד) "אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך", - "חביב חביב קודם". (85) כמו שנאמר: "והלוי אשר בשעריך לא תעזבו כי אין לו חלק ונחלה עמך". (86) מעשר ראשון שצריך לתת ללוי (פרק א מהלכות מעשרות הלכה א). (87) כלומר, שעזב אותו מלשמחו בשלמי שמחה וחגיגה, או שמשחה מעשרותיו ברגלים. (88) שכל מקום שנאמר השמר, פן ואל, אינו אלא לא תעשה.

פרק שלישי

(1) יבאר שמצות-עשה להקהיל כל ישראל בכל מוצאי שמיטה בעלותם לרגל.

17 א. מצות עשה להקהיל² כל ישראל, אנשים ונשים
18 וטף, בכל מוצאי שמיטה³ בעלותם לרגל ולקרות
19 באזניהם מן התורה פרשיות⁴ שהן מזרזות אותן
20 במצוות ומחזקות ידיהם בדת האמת. שנאמר: מקץ
21 שבע שנים במעד שנת השמיטה פנה הסכות. כבוא
22 כל ישראל לראות וגומר. הקהל את העם האנשים
23 והנשים והטף וגרף אשר בשעריך וגומר⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אבל מן התורה הוא ראוי לביאה, ולפיכך חייב הוא בהקלה, שהרי ראוי הוא ליראות מן התורה (ראה מה שכתב הרב בצ"י רבינוביץ בקובץ "הקהל"). (9) וכל פטורם של טומטום ואנדרוגינוס ממצות ראייה אינו אלא משום שהם ספק אשה (ראה למעלה פ"ב הלכה א).

- ג. אימת¹⁰ היו קורין? במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות, שהוא תחלת ימי חלו של מועד¹¹ של שנה שמינית. והמלך הוא שיקרא באזניהם¹². ובפזרת הנשים היו קורין¹³. וקורא פשהו יושב¹⁴. ואם קרא מעמד - הרי זה משבח¹⁵. מהיכן הוא קורא? מתחלת חמש אלה הדברים¹⁶ עד סוף פרשת שמע¹⁷, ומדלג ליהיה אם שמע¹⁸ וגומר, ומדלג לעשר תעשר¹⁹, וקורא מעשר תעשר על הפסד עד סוף ברכות וקלות²⁰, עד מלכד הברית אשר פרת אתם בחרב²¹, ופוסק.

(10) משנה בסוטה מא. (11) בגמרא שם "ואי כתב רחמנא בחג הסוכות, הוה-אמינא אפילו יו"ט אחרון, כתב רחמנא בבוא כל ישראל מאתחלת דמועד". (12) במשנה שם. וראם אין מלך בישראל, קורא הכהן הגדול. ראה בספרי "זמנים" עמודים פא ועח והערה [3]. (13) בגמרא שם מא: (14) במשנה שם. (15) שם במשנה "אגרפס המלך עמד וקבל וקרא עומד ושבתו חכמים". וואעפ"י ש"המלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול" - כיון שעשה כן מחמת המצוה אין זה בזיון (גמרא שם). ואין זה דומה למה שאמרו (סנהדרין יח). שהמלך אינו חולץ, אעפ"י שיש מצוה לחלוץ (עיין שם יט: וראה בפ"ב מהלכות מלכים הלכה ג) - שבחליצה זו המצוה היא לבזות את היבם, שאינו רוצה להקים לאחיו שם, כמו שכתב בהגהות מיימוני, פ"ד מהלכות יבום הלכה ח ("זמנים" עמוד פב). ואמנם במצות יבום, שאינה לשם בזיון, כתב רבינו בהלכות מלכים שם טעם אחר, עיין שם. (16) שם במשנה. (17) דברים ו, ט. (18) ומתחיל פרשת והיה אם שמוע (דברים יא, יג) עד סוף הפרשה (שם, כא). (19) שם יד, כב. (20) במשנה שם: "עשר תעשר, כי תכלה לעשר, ופרשת המלך וברכות וקלות עד שגומר כל הפרשה", ופירש רש"י מדלג לעשר תעשר, ומשם מדלג וקורא וכי תכלה לעשר, וברכות וקלות, ומשם חוזר למפרע וקורא אשימה עלי מלך (שם יז, יד) ואעפ"י שפרשת המלך מפסקת בין "עשר תעשר" ל"כי תכלה", קורא את אלה (עשר תעשר וכי תכלה) יחד שלא להפסיק במעשרות, ואח"כ קורא את פרשת המלך. ורבינו שכותב שמ"עשר תעשר" הוא קורא על הסדר עד סוף הברכות, ולא כתב שמדלג וקורא "כי תכלה לעשר", וכמו כן לא כתב שקורא "פרשת המלך" - גורס במשנה: "עשר תעשר וברכות וקלות עד שגומר כל הפרשה" (לחם-משנה). (21) שם כח, סט. וראה ספרי שופטים על הפסוק "וכתב לו את משנה התורה הזאת" (שם יז, יח): "אין קורין ביום הקהל אלא משנה תורה". וברש"י (סוטה שם) מפרש הטעם למה קורין פרשיות הללו, משום שמ"אלה הדברים" עד "שמע" יש בהן קבלת עול מלכות שמים, "והיה אם שמוע" יש בה קבלת עול מצוות, וברכות

והנהגה משלהם, ולדוגמא נשיאותו של רבי וריש גלותא שבבבל שנמשכה כמה וכמה שנים וביניהם גם מוצאי שמיטה, ואעפ"כ לא מצינו שהקהילו את העם זכר למקדש.

ויש לומר הביאור בזה: פירוש המנהג לעשות "זכר" הוא כשהדבר עצמו אינו קיים, ועל-ידי הפעולה המסוימת עושים "זכר" לאותו עניין שאינו. דוגמא לדבר מצינו ב"כורח" שעשה הלל זכר למקדש, והרי "כורח" זה אינו דומה כלל, שהרי אין בו אכילת בשר שהוא עניין עיקרי בחיוב קרבן הפסח.

עפ"י מובן מדוע אין עושים זכר למעמד "הקהל" שהיה במקדש, כי הפעולה של הקהלת העם לזרזם ולחזק ידיהם בדת האמת אינה "זכר" בלבד, אלא זהו עצם העניין של "הקהל את העם כו", ואילו בהעדר העניין העיקרי של "הקהל את העם" לא נשאר אפילו "זכר" בלבד. ולכן במשך כל הדורות לא מצינו מעמד של "הקהל" במוצאי שמיטה, כי לעניין זה אין לעשות "זכר" בלבד אלא רק את עצם העניין שאין לעשותו בזמן הזה ללא ביהמ"ק ומלך, כדי שלא יהיה זלזול ח"ו בקדושת המעמד הנעלה והנשגב – "הקהל" – בבית המקדש.

(על-פי יין מלכות² ספר עבודה סימן ו)

(2) הסמ"ג (הלכות חגיגה) כתב, שהמצוה מוטלת על כל אחד ואחד מישראל לבוא ולשמוע אל המלך כשקורא את פרשיות התורה. ומדברי רבינו נראה, שחזן מזה יש גם מצוה להקהיל את העם, והחיוב הוא על ב"ד הגדול שבירושלים או על המלך (הגאון אדר"ת בקונטרס "זכר למקדש"). (3) במוצאי השנה השביעית, וראה להלן הלכה ג. (4) ראה להלן הלכה ג, איזו פרשיות. (5) "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אליכם ושמו לעשות את כל דברי התורה הזאת" (שם לא, יג).

- ב. פל הפטור מן הראיה - פטור ממצות הקהל⁶,
חזן מן הנשים והטהר⁷ והעזר⁸. אבל הטמא פטור
ממצות הקהל; שגאמר: בבוא כל ישראל, וזה אינו
ראוי לביאה. והדבר ברור שהטמאים והאנדרוגינוס
חייבין, שהרי הנשים חייבות⁹.

(6) בחגיגה ג. למדו מצות ראייה בגזירה-שוה "ראיה ראייה" מהקהל, שכתוב בה: "הקהל את העם וכו' בבוא כל ישראל ליראות". ו"כשם שלמדנו בסוגיא זו ראייה מהקהל, כך נראה ללמוד הקהל מראיה, וכל הפטור מראיה פטור מהקהל, חזן וכו' וכן כתבוה גדולי המחברים" (מאירי שם). (7) שמפורשין בפסוק הקהל וכו' והנשים והטהר. ובחגיגה שם אמרין אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה הם באים? כדי ליתן שכר למביאייהם. ועבדים פטורים, שאינן בכלל "כל ישראל", ראה למעלה פ"ב הלכה א ובלחם-משנה כאן. (8) אף כי ערל הוא כטמא לענין פטור ראייה (ראה למעלה פ"ב הלכה א), אינו כטמא לענין הקהל. שגם בראיה אינו כטמא אלא מדרבנן, מטעם שהוא מאוס,

שמזכיר שעמד וקבל, וע"כ הכוונה שגם לקבל את ספר התורה מותר בישיבה. (32) כר' יהודה, במגילה לב. (33) בפ"ב מהלכות תפילה הלכה ה: "כל אחד ואחד מן הקורין פותח ספר תורה ומביט למקום שהוא קורא, ואח"כ אומר ברכו וכו' וכל העם עונין וכו' וחוזר ומברך בא"ה אשר בחר בנו וכו'". (34) למעלה בהלכה ג. (35) ברכת בא"ה וכו' אשר נתן לנו את תורתו וכו', ראה בהלכות תפילה שם. (36) במשנה שם: "ברכות שכהן גדול מברך אותן, המלך מברך אותן, אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון". ושם מ: במשנה "ומברך עליה שמונה ברכות, על התורה (ברכת התורה שלאחריה), ועל העבודה ועל ההודיה ועל מחילת העון ועל המקדש ועל ישראל ועל הכהנים (ועל ירושלים) והשאר תפילה". (37) היא ברכת העבודה, שכתוב בה "והשב את העבודה". (38) היא ברכת ההודיה. (39) שם במשנה: "אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון" (שבברכת כהן גדול, ראה בפ"ג מהלכות עבודת יוהכ"פ הלכה יא). (40) של שלש רגלים. (41) כלומר, תפילות אלו הן קבועות לכל ואינן מיוחדות לכהן, כמו שאר התפילות שלהלן. (42) מתפלל ברכה בפני עצמה, שענינה הוא שיעמוד המקדש. (43) כלומר: ברוך אתה ה' הבוחר בישראל. ראה בהלכות עבודת יוהכ"פ שם. (44) כפי מה שהוא רגיל להתחנן ולהתפלל, ראה הלכות עבודת יוהכ"פ שם.

- ה. הקריאה והפרכות - בלשון הקדש⁴⁵; שְׁנֵאֲמַר: ²⁶ תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת - בְּלִשׁוֹנָה⁴⁶. אף על פי שיש ²⁷ שם לועזות⁴⁷. ²⁸

(45) הקריאה שהיא בלשון הקודש, מפורש במשנה סוטה לב. "ואלו נאמרין בלשון הקודש וכו' ופרשת המלך". ועל הברכות שהוא בלה"ק כתב ב"מים חיים" (הובאו דבריו בקובץ "הקהל" במאמרו של הרב בצ"י רבינוביץ) "אפשר שלמד רבינו מברכות כה"ג שהיו בלה"ק, כדתנן בפ' ואלו נאמרין (סוטה שם) דמה טעם יש לחלק בין ברכות לברכות, אבל במתניתין הזכיר מקודם ברכות כה"ג, ולא נקט פרשת כה"ג לאשמועינן שאף הברכות יהיו בלה"ק, ומעתה תו ליכא למיטעי בפרשת המלך, ולפיכך לא חש התנא ולא נקט ברכות המלך אלא פרשת המלך". (46) לימוד זה מן הפסוק הזה אינו גמרא בסוטה, ואולי לקחו רבינו ממקור אחר. (47) הם המדברים בשפה זרה, ואינם מבינים בלשון הקודש. ובקונטרס "זכר למקדש" להאדר"ת זצ"ל כתב: "פשוט הדבר שתיבות אלו "אע"פ שיש שם לועזות" שייכת להלכה ו' שלאחריה, רצ"ל: אע"פ שיש שם לועזות, וגרים שאינם מכירין וכו' (קובץ "הקהל" עמוד קיח). [ויותר מסתבר כי המלים "וגרים שאינן מכירין" שייכות למעלה הלכה ה, ומהמלים "חייבים להכין" מתחילה הלכה ו].

- ו. וגרים שאינן מכירין⁴⁸ חִיבִין⁴⁹ לְהִכִּין לָפָם ²⁹ וְלִהְיוֹתָם אֲזִנִּים לְשִׁמְעַת פְּאִימָה וְיִרְאָה וְגִילָה בְּרַעְיָה ³⁰ פְּיִים שְׁנֵתָנָה בּוֹ בְּסִינִי. אֶפְלוּ חֻכְמִים גְּדוֹלִים, ³¹ שְׂוִידֵעִים כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה, חִיבִין לְשִׁמְעַת בְּכֻנָּה ³² גְּדוֹלָה יְתֵרָה⁵⁰. וּמִי שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְשִׁמְעַת⁵¹ - מְכֻן לְבוֹ ³³ לְקִרְיָאָה זֹ; שְׁלֵא קִבְּעָה הַפְּתוּב אֶלָּא לְחֻזַּק דָּת ³⁴

וקללות יש בהן קבלת בריתות של תורה, "עשר תעשר" משום שהוא זמן אסיף ומתנת עניים והפרשת תרומות ומעשרות.

- ד. פִּיצֵד הוּא קוֹרָא? תוֹקְעִין בַּחֲצוֹצְרוֹת בְּכָל ¹ יְרוּשָׁלַיִם, כְּדִי לְהַקְהִיל אֶת הָעָם²². וּמִבֵּיאִין בִּימָה ² גְּדוֹלָה, וְשָׁל עֵץ הָיְתָה²³, וּמַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּאֶמְצַע ³ עֲזֹרַת נָשִׁים²⁴, וְהַמֶּלֶךְ עוֹלָה וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ²⁵, כְּדִי ⁴ שִׁישְׁמְעוּ קְרִיאָתָהּ, וְכָל יִשְׂרָאֵל הָעוֹלָם לְחַג ⁵ מִתְקַבְּצִין סְבִיבֶיהוּ. וְחֵזֶן הַכְּנֶסֶת²⁶ נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה ⁶ וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת²⁷, וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנוֹ לְסָגָן²⁸, ⁷ וְסָגָן לְכַהֵן גְּדוֹל, וְכַהֵן גְּדוֹל לְמֶלֶךְ. כְּדִי לְהַדְרֹו בְּרַב ⁸ בְּנֵי אָדָם²⁹. וְהַמֶּלֶךְ מְקַבֵּל כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד³⁰. וְאִם ⁹ רָצָה - יֵשֵׁב³¹. וּפּוֹתֵחַ וּרְאָה³² וּמִבְּרַךְ כְּדֶרֶךְ שְׁמִכְרָךְ ¹⁰ כָּל קוֹרָא בַּתּוֹרָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת³³, וְקוֹרָא הַפְּרָשִׁיּוֹת ¹¹ שְׁאֵמְרָנוּ³⁴ עַד שֶׁהוּא גּוֹמֵר, וְגוֹלָל וּמִבְּרַךְ לְאַחֲרֶיהָ ¹² כְּדֶרֶךְ שְׁמִכְרָכִין בְּכַתִּי כְּנִסִּיּוֹת³⁵. וּמוֹסִיף שְׁבַע ¹³ בְּרֻכּוֹת³⁶, וְאֵלּוּ הֵן: רָצָה³⁷ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל ¹⁴ וְכו'. מוֹדִים³⁸ אֲנַחְנוּ לָךְ וְכו'. אֵתָה בְּחֻרְתָּנוּ מִכָּל ¹⁵ הָעַמִּים וְכו'. עַד מִקְדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים³⁹, כְּדֶרֶךְ ¹⁶ שְׁמִכְרָכִין בַּתְּפִלָּה⁴⁰. הֲרִי שְׁלֹשׁ בְּרֻכּוֹת כְּמִטְבְּעָן⁴¹. ¹⁷ רְבִיעִית מִתְּפִלָּל עַל הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיַּעֲמֵד⁴², וְחוֹתֵם בָּהּ: ¹⁸ בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַשּׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן. חֲמִישִׁית מִתְּפִלָּל עַל ¹⁹ יִשְׂרָאֵל שֶׁתַּעֲמֹד מְלֻכּוֹתָם, וְחוֹתֵם בָּהּ: הַבּוֹחֵר ²⁰ בְּיִשְׂרָאֵל⁴³. שְׁשִׁית מִתְּפִלָּל עַל הַכֹּהֲנִים שֶׁיִּרְצָה הָאֵל ²¹ עֲבוֹדָתָם, וְחוֹתֵם בָּהּ: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ מִקְדָּשׁ הַכֹּהֲנִים. ²² שְׁבִיעִית מִתְּחַנֵּן וּמִתְּפִלָּל בָּהּ כְּפִי מַה שֶׁהוּא יָכוֹל⁴⁴, ²³ וְחוֹתֵם בָּהּ: הוֹשֶׁעַ יְיָ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, שְׁעַמְךָ ²⁴ צְרִיכִין לְהוֹשִׁיעַ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה. ²⁵

(22) בתוספתא סוטה פ"ז: אותו היום עמדו הכהנים בגדירות ובפרצות, וחצוצרות של זהב בידם ותוקעין ומריעין" (23) במשנה סוטה מא. "עושין לו בימה של עץ בעזרה". (24) שם מא: (25) שם במשנה: "והוא יושב עליה". (26) שמש הכנסת. (27) כן הוא במשנה שם. וראש הכנסת הוא זה שעל פיו נחתכין דברי הכנסת, מי יפטר בנביא, מי יפרס על שמע, מי ירד לפני התיבה (רש"י שם מ:). (28) סגנו של כהן גדול המשמש במקומו כשאירעה לו טומאה (שם מב.). (29) וכן כתב בפירוש המשניות שם: "ואמנם היו נותנין הס"ת מיד ליד לכבוד ולתפארת". וכן כתב שם מ: "ונתינת הספר איש לאיש משום כבוד, שנאמר ברוב עם הדרת מלך". ולכאורה נראה מדבריו, שהכוונה להדר ולכבד את ספר התורה, אבל בגמרא (שם מא:) "אמר אביי, כולה משום כבודו של מלך". הרי שהמדובר לכבד את המלך, וראה במאירי סוטה שם, שכתב כלשון רבינו בפירוש המשניות. ונראה מדבריו שהמדובר הוא לכבוד המלך. (30) שם במשנה. (31) כלומר, אם רצה מקבל את ספר התורה כשהוא בישיבה. וראה בקונטרס "זכר למקדש" זצ"ל שכתב שרבינו למד כן ממה שאמרו במשנה (סוטה שם): "אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד", שמיותר מה

יחד, והלא הם שני דברים הפכיים במהותם, שהרי מעשר עניינו סוף וחותם של ספירת קבוצה, ואילו בכור הוא ראשון לאלה הנולדים אחריו, ומדוע כללם הכתוב יחד.

ויש לומר ש"היא הנותנת", ומכיון שבכור עניינו תחילה, ומעשר עניינו סוף, כללם הכתוב יחד על-פי הכלל הידוע ש"נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן", היינו שהתחלה והסוף קשורים זה בזה. כלומר: לא רק שאין בזה סתירה אלא ששייכותו של הראשון לאחרון גדולה יותר משייכותו לשני או לשלישי.

(על-פי "זין מלכות" ספר קרבנות סימן ז)

1 צ"ל: את. 2 פסחים סד, ב. 3 שם נאמר שהכוונה גם לפסח (וראה פ"ה מהל' מעשה הקרבנות הי"ז). (ויתכן שלכך הסמיך רבינו הל' בכורות להל' קרבן פסח).

פרק ראשון

4 יבאר שמצות-עשה להפריש כל פטר רחם הזכרים, באדם ובבהמה טהורה ובחמור.

א. מצות עשה להפריש כל פטר רחם הזכרים, בין באדם בין בבהמה טהורה בין ממיין החמורים, בין שהיו שלמים בין שהיו טרפות. שנאמר: קדש לי כל בכור פטר כל רחם בכני ישראל באדם ובבהמה. וכלל לפניהם.

5 ו"להבדיל למה שראוי שיעשה בהם" (ספר המצוות מצות-עשה עט). 6 פירוש, נפתח הרחם בו תחילה, והוא בכור מן האם. 7 שהרי נאמר (שמות יג, יב – טו) "והעברת כל פטר רחם, וכו' אשר יהי לך הזכרים לה' וכו' וכל בכור אדם בבניך תפדה וגו' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה". הרי כי רק הזכרים קדושים בבכורה (סמ"ג עשין קמד). 8 כמו שנאמר (שם, יג) "וכל פטר חמור תפדה בשנה", "ופטר חמור תפדה בשנה" (שם לד, כ). ודרשו בבכורות ה, ב, ז, א: "פטר חמור, פטר חמור, שני פעמים, פטרי חמורים אמרתי לך, ולא פטרי סוסים וגמלים". 9 כך נלמד ממה שכתב להלן פ"ג ה"ו. (וכן מפורש בחולין קלו, ב: "בכור, אפילו טריפה"). אבל אין זה אלא בבהמה ולא באדם, וכן מפורש בפ"א מהל' ביכורים הי"ז. שטריפה אינו חייב בחמש סלעים (הגהות 'מים חיים' על הרמב"ם). וראה בהל' שחיטה מפ"ה עד סוף פ"ט כל מיני הטריפות. 10 כמו שנאמר (במדבר יח, טו) "כל פטר רחם וכו' באדם ובבהמה יהיה לך" (= לאהרן הכהן, שבו התחיל הפסוק שם, ה).

ב. בכור אדם ובכור חמור נפדים ופדיונם לפניהם, ובכור בהמה טהורה נשחט בעזרה נשאר קדשים קלים; וזרקין דמו ומקטיר אמוניו, כמו שבארנו במעשה הקרבנות, ושאר הבשר נאכל לפניהם. שנאמר: אף פדה תפדה את בכור האדם, ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה. אף בכור שור לא תפדה קדש הם. ובשרם יהיה לך.

1 האמת. 2 ויראה עצמו פאלו עתה נצטוה בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי האל.

48 בלשון הקודש. והם חייבים בהקהל, כמפורש למעלה בהלכה א. 49 [כאן מתחילה הלכה ו, כמבואר למעלה]. 50 "ונראה שלמד כן ממה שנאמר בענין "ואל כל זקני ישראל" (שם לא, ט) ואח"כ נאמר "באזניהם" (שם לא, יא) שאף הם בכלל" (הרב בצ"י רבינוביץ בקובץ "הקהל" שם). [או ממה שנאמר (שם שם, יב) "ולמען ילמדו", ואמרו בחגיגה ג. קרי ביה: "למען ילמדו", הרי שמדובר בחכמים המלומדים לאחרים]. 51 שנמצא במרחק רב מן הקורא, אבל חרש שאינו שומע, שפטור מן הראיה (למעלה פ"ב הלכה א), פטור גם מ"הקהל", כמבואר למעלה הלכה ב. וראה לחם-משנה. 52 ראה למעלה הלכה א.

ז. יום הקהל שחל להיות בשבת - מאחרין אותו לאחר השבת, מפני תקיעת החצוצרות והתחנות שאינן דוחין את השבת.

53 משנה במגילה ה. "אבל זמן עצי כהנים ותשעה באב חגיגה והקהל, מאחרין ולא מקדימין". 54 ראה למעלה הלכה ד. בירושלמי מגילה פ"א הלכה ו: "באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין וכו' ר' בא בריה דרבי חייה בר בא אמר, מפני התקיעה. ר' יצחק בי ר' חייה אמר, מפני הבימה, ויעשו אותה מאתמול, שלא לדחוק את העזרה. א"ר מתניה, על שם לא תטע לך אשרה כל עץ". [נפסק רבינו כר' בא, כי הרי הביאוו לעזרת נשים (למעלה הלכה ד) ושם אין איסור של "לא תטע לך אשרה", ראה בכסף-משנה לפ"א מהלכות בית הבחירה הלכה ט]. 55 ראה למעלה הלכה ד שהברכה השביעית, שבייך המלך אחרי קריאת התורה, היה "מתחנן ומתפלל בה כפי מה שהוא יכול", וראה בפ"א מהלכות תעניות הלכה ו ש"אין תוקעין בהן (בשבתות ובימים-טובים) לא בשופר ולא בחצוצרות, ולא זועקים ומתחננים בהם בתפילה".

סליקו להו הלכות חגיגה פסיעתא דשמיא

הלכות בכורות

7 יש בכללן חמש מצות. שתי מצות עשה, ושלוש מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: א) להפריש בכורות. ב) שלא יאכל בכור תמים חוץ לירושלים. ג) שלא יפדה הבכור. ד) להפריש מעשר בהמה. ה) שלא יגאל מעשר בהמה. וכללתי המעשר עם הבכור, לפי שמעשה שניהם אחד, והכתוב כללו עמו, שנאמר: ואת דמם תזרק. מפי השמועה למדו, שזה דם מעשר ודם בכור. ובאר מצות אלו בפרקים אלו:

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכללתי המעשר עם הבכור, לפי שמעשה שניהם אחד והכתוב כללו עמו כו".

וצריך להבין מדוע באמת כלל הכתוב את מעשר ובכור

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ד טבת - ספר קרבנות - הלכות בכורות קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לנולד בכור בעדרו, שמצוה להקדישו, שנאמר "הזכר תקדיש". (26) ערכין, שם.

- ה. מצות בכור בהמה טהורה נוהגת בארץ ובחוצה לארץ.²⁷ ואין מביאין בכורות מחוצה לארץ לארץ. שנאמר: ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך; ממקום שאתה מביא מעשר דגן²⁸ - אתה מביא בכור בקר וצאן, וממקום שאין אתה מביא מעשר דגן - אי אתה מביא בכור בקר וצאן, אלא הרי הוא כחלין ויאכל במומו.²⁹ ואם הביא - אין מקבלין ממנו,³⁰ ולא יקרב אלא יאכל במומו. ומצוה זו³¹ נוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית.³² כמו מעשר דגן.³³ ואינה נוהגת במקדשין פשהן בקדשתן.³⁴ קדם שיפדו, בין קדשי מזבח בין קדשי בדר הבית.³⁵

(27) כן היא הגירסה האמיתית. וכן נראה בכמה מקומות בתלמוד, שקדושת בכור נוהגת גם בחוצה לארץ (כסף-משנה). וכן כתב בספר 'מעשה רוקח' וז"ל: "ובספר תכיתיד מצאתי כתוב, מצות בכור בהמה טהורה נוהגת בארץ ובחוצה לארץ", וכן ראיתי בספרי כתביד הנמצאים פה מצרים וכו' שמצא כתוב בנוסח מוגה בחתימת רבינו (= הרמב"ם). ובכמה מספרי רבינו היה כתוב "מצות בכור בהמה טהורה אינה נוהגת אלא בארץ". וכן היתה הנוסחה לפני הראב"ד, הרמב"ן, הרשב"א והר"ן, וכולם תמחו עליו (כסף-משנה). וראה ב'ספר המצוות' מצות-עשה עט ובהערה שם. ועי' להלן פ"ג ה"ב. (28) ומעשר דגן אינו מביא אלא מן הארץ, שהיא מצוה שתלויה בארץ ונוהגת רק בארץ (ראה קידושין לו:). (29) הראב"ד משיג עליו (על מה שכתב הרי הוא כחלין). שהרי אף רבי עקיבא לא אמר אלא לענין הקרבה שאין מקריבין בכור שהביאו מחוצה לארץ, אבל קדושת בכור יש בו ואינו נגזר ונעבר ואינו נאכל אלא במומו. אבל בכסף-משנה הביא: "אלא יאכל במומו", וכן הוא בכת"י תימן ובדפוס רומי. (30) כסתם משנה, בסוף מסכת חלה. וכרבי עקיבא בתמורה כא, ב. (31) של קדושת בכור. (32) כלומר, בין בזמן שבית-המקדש קיים ובין בזמן הזה (שקלים פ"ח מ"ח). (33) שהוקשו זה לזה, למעלה בהלכה זו. וכן כתב ב'ספר המצוות' שם. (34) כלומר, מצות בכורה אינה נוהגת בבהמות של הקדש, כך מדייקת הגמרא בכורות יד, א - מדברי המשנה, שם. (35) אבל אם נפדו הבהמות, יש הבדל בין קדשי מזבח (= בהמה שהוקדשה כשהיא תמימה בלי מום ליקרב על המזבח) לבין קדשי בדר הבית (= בהמה שהוקדשה כשהיא בעלת מום שאינה קריבה על המזבח אלא נמכרת והמעות לבדק הבית), שקדשי מזבח אף אם נפדו אינם חייבים בבכורה, וקדשי בדר הבית אם נפדו חייבים בבכורה, ראה להלן פ"ה ה"ח.

- ז. הפל חיבין בבכור בהמה טהורה: פהנים לויים.³⁶ וישראלים. ואף על פי שהבכור לכהן, אם נולד לו בכור - מקריב דמו ואמוריו כמו שבארנו,³⁷ ואוכל שאר הפשוט בתורת בכור. שנאמר: פל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך וגומר.³⁸ אכל בכור אדם ובכור

(11) כמו שנאמר (שמות יג, ג) "וכל פטר חמור תפדה בשה וכו' וכל בכור אדם בבניך תפדה". (12) פדיון הבן שהוא חמש סלעים, ופדיון פטר חמור שהוא הששה. (13) חלה פ"ד מ"ט: "ואלו ניתנין לכל כהן וכו' ופדיון הבן ופדיון פטר חמור". ונלמד ממה שנאמר (במדבר יח, טו) "אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה", והדברים הנ"ל נמשכים למה שנאמר למעלה שם: "וידבר ה' אל אהרן ואני הנה נתתי לך וגו' כל פטר רחם וגו' יהיה לך, אך פדה תפדה", כלומר שתקבל פדיון מבכור אדם ומבכור בהמה טמאה (ראה 'קריית ספר' כאן). (14) זבחים נו, א - במשנה, אבל אין פדיון אותו. ראה להלן הי"ז. (15) פ"ה הי"ז, ופ"ט הכ"ה. (16) פ"ט מהל' מעשה הקרבנות, שם.

- ג. בכור בהמה טהורה שהוא בעל מום, בין שנולד במומו בין שנפל בו מום³⁹ אחר שהיה תמים - הרי הוא לפהן. אם רצה, אוכלו בכל מקום⁴⁰ או מוקרו או מאכילו למי שירצה, אפילו לנכרי,⁴¹ מפני שהוא חלין.⁴² שנאמר: וכי יהיה בו מום פסח או עור וגומר, הטמא והטהור יחזרו ואכלנו⁴³ בצבי וצאיל.⁴⁴ והרי הוא נכסי כהן.⁴⁵

(17) ב'ספרי' פ' ראה (לדברים טז, כא) "אין לי אלא שנוול תמים ונעשה בעל מום, נולד בעל מום ממעי אמו מנין, תלמוד-לומר כל מום רע". (18) שעד כאן לא למדנו בס"פ איזהו מקומן (זבחים נו:): שהבכור נאכל בכל העיר אלא בתם, אבל בעל מום נאכל בכל מקום (כסף-משנה). (19) כבית-הלל במשנה, בכורות לב, ב. (20) אבל אסור בגיזה ועבודה (פ"א מהל' מעילה ה"ט). (21) בכת"י תימן ליתא. וכן הוא בפסוק. (22) "ואכהן קאי, שלכהן הוא אומר לעיל מזה בפסוק כ' לפני ה' אלקיך תאכלנו שנה בשנה" ('קריית ספר' כאן), וראה בכורות כח, א - שהגמרא לומדת שבכור בעל מום ניתן לכהן, מן הפסוק (במדבר יח, יח) "ובשרם יהי לך" - "לימד על בכור בעל מום שנותנו לכהן שלא מצינו לו בכל התורה כולה", ומפרש רש"י שלא מצינו בכל התורה כולה שניתנו לכהן, אבל רבינו מפרש כפירוש ה'תוספות' שלא מצינו בכל התורה כיוצא בזה שבעל מום יתנו לכהן, שהרי חטאות ואשמות שמקריבין אותן - הבשר לכהן, וכשהם בעלי מום, כשם שהמזבח מפסיד כך גם הכהן מפסיד, אבל בכור אפילו כשהוא בעל מום נותנו לכהן, ולכן יש צורך לחזור עליו בתורה "יהי לך", אבל בלי זה, ממשמעות הפסוק הוא שזהו לכהן ('קריית ספר' שם). (23) שהרי מקדשים בו את האשה, כמפורש במס' מעשר שני פ"א מ"ב ('הר המורה').

- ד. מצוה להקדיש בכור בהמה טהורה, ויאמר: הרי זה קדש. שנאמר⁴⁴: תקדיש לה' אלהיך.⁴⁵ ואם לא הקדישו - הרי זה מתקדש מאליהו, וקדשתו מרחם היא.⁴⁶

(24) שם נאמר: "כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר, תקדיש לד' אלקיך". (25) ערכין כט, א: "לכדתניא, מנין

- 1 בְּהֵמָה טְמֵאָה - בְּהֵימָה וְלִיָּיִם פְּטוּרִין³⁹, כָּמוֹ
2 שְׂבָאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת מִתְּנוֹת בְּהֵמָה⁴⁰.
- 3 ח. הַבְּכוֹר נֶאֱכַל בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ⁴¹ בֵּין תָּמִים⁴² בֵּין בַּעַל
4 מוֹם⁴³. שְׁנֵאֲמַר: לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ שְׁנָה
5 בְּשָׁנָה. וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוֹם, בְּשַׁעֲרֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ.
6 וּמֵאֵימָתִי מוֹנֶה לוֹ? אִם תָּם הוּא - מוֹנֶה לוֹ מִיּוֹם
7 שְׁמִינִי, שֶׁהוּא רְאוּי לְהִקְרֶבָה⁴⁵; וְאִם נוֹלַד בַּעַל
8 מוֹם⁴⁶ - מוֹנֶה לוֹ מִיּוֹם שְׁנוּלָד. וְהוּא שֶׁכָּלוּ לוֹ
9 חֲדָשִׁיו⁴⁷, שֶׁהָיָה נִרְאָה⁴⁸ לֹאכִילָה בְּיוֹם לְדָתוֹ⁴⁹; אֲכַל
10 אִם לֹא יָדַע בְּיָדָיו שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו - מוֹנֶה לוֹ מִיּוֹם
11 שְׁמִינִי⁵⁰.
- 12 ט. נוֹלַד לוֹ מוֹם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ - רִשְׁאֵי לְקִימּוֹ כָּל שָׁנִים
13 עֶשְׂרֵי חֲדָשִׁים⁵¹. נוֹלַד לוֹ מוֹם בְּסוֹף שְׁנָתוֹ - מִתֵּר לְקִימּוֹ
14 שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם שֶׁנֶּפֶל בּוֹ הַמוֹם, וְאִךְ עַל פִּי שֶׁהוּא
15 מִתְאַחֵר לְאַחַר שְׁנָתוֹ⁵². כִּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנֶּפֶל בּוֹ מוֹם
16 בְּחֻמְשָׁה עֶשְׂרֵי יוֹם לִפְנֵי גִמְרֵי שְׁנָתוֹ⁵³ - מְשַׁלְּמִין לוֹ
17 חֻמְשָׁה עֶשְׂרֵי אַחֵר שְׁנָתוֹ⁵⁴. נוֹלַד לוֹ מוֹם אַחֵר שְׁנָתוֹ
18 - אֵינוֹ רִשְׁאֵי לְקִימּוֹ אֲלָא עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם⁵⁵ וְיִאָּכַל.
- 19 י. הַבְּכוֹר בְּזֶמֶן הַזֶּה⁵⁶ - מִנִּיחוֹ עַד שִׁפְלָה בּוֹ מוֹם
20 וְיִאָּכַל⁵⁷.
- 21 יא. וְעַד שֶׁלֹּא נִרְאָה לְהִרְאוֹתוֹ לְחֹכֶם⁵⁸ רִשְׁאֵי לְקִימּוֹ
22 שְׁתֵּים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים⁵⁹. וּמִשְׁנִירָא לְהִרְאוֹתוֹ לְחֹכֶם⁶⁰:
23 אִם נוֹלַד בּוֹ מוֹם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ - רִשְׁאֵי לְקִימּוֹ כָּל
24 שָׁנִים עֶשְׂרֵי חֲדָשִׁים⁶¹; נוֹלַד אַחֵר שְׁנָתוֹ - מְקִימּוֹ
25 שְׁלֹשִׁים יוֹם⁶².
- 26 יב. שְׁנָה שֶׁל בְּכוֹר הִיא שְׁנַת לְבָנָה תְּמִימָה, שָׁנִים
27 עֶשְׂרֵי חֲדָשׁ מִיּוֹם לְיוֹם. וְאִם הִיְתָה שְׁנָה מַעֲבֶרֶת -
28 נִתְעַבְּרָה לוֹ, וּמוֹנֶה לוֹ שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵי חֲדָשִׁים⁶³. נוֹלַדוּ
29 לוֹ שְׁנֵי טְלָאִים⁶⁴, אֶחָד בְּחֻמְשָׁה עֶשְׂרֵי שָׁל אֶדָר
30 הָרִאשׁוֹן וְאֶחָד בְּרֵאשׁ חֲדָשׁ אֶדָר שְׁנִי: זֶה שְׁנוּלָד
31 בְּרֵאשׁ חֲדָשׁ אֶדָר שְׁנִי - בֵּין שֶׁהִגִּיעַ יוֹם רִאשׁוֹן
32 בְּאֶדָר שֶׁל שְׁנָה הַבְּאֵה⁶⁵ עָלְתָה לוֹ שְׁנָה, וְזֶה שְׁנוּלָד
33 בְּחֻצֵי אֶדָר רִאשׁוֹן - לֹא עָלְתָה לוֹ שְׁנָה עַד חֻצֵי
34 אֶדָר שֶׁל שְׁנָה הַבְּאֵה. הוּאִיל וְנוֹלַד בְּחֲדָשׁ הַעֲבֹר,
35 מוֹנִין אוֹתוֹ⁶⁶.
- 36 יג. עֶבֶר וְאַחֵר הַבְּכוֹר⁶⁷ לְאַחֵר שְׁנָתוֹ, אִךְ עַל פִּי
37 שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשָׂה⁶⁸, אִם הִיְתָה תָם - הָיָה זֶה
38 לֹא נִפְסָל, אֲלָא מְקִרְבּוֹ; וְאִם הִיְתָה בַּעַל מוֹם -
39 שׁוֹחֲטוֹ כָּכָל מְקוֹם. שְׁנֵאֲמַר: מַעֲשֵׂר דִּגְנוֹךְ תִּירִשָּׁף
40 וְיִצְהָרֶךְ וּבִכְרַת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ - מְקִישׁ בְּכוֹר לְמַעֲשֵׂר:
41 מִה מַּעֲשֵׂר אֵינוֹ נִפְסָל מִשְׁנָה לְחִבְרָתָה⁶⁹, אִךְ בְּכוֹר
42 אֵינוֹ נִפְסָל מִשְׁנָה לְחִבְרָתָה.
- 43 יד. אֵין נוֹתְנִין אֶת הַבְּכוֹר לַפֶּהָן כְּשִׁנּוּלָדוֹ⁷⁰, שְׁאִין
44 (67) ר"ה ה, ב. (68) של "לא תאחר לשלמו" (דברים כג, כב), וראה 'מנחת חינוך' מצוה יח אות ו. (69) כלומר, אם השהה מעשר שני משנה אחת לשניה, אין המעשר שני נפסל בכך, שהרי נאמר (שם יד, כח) "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך וגו'" (רש"י ר"ה ה: ד"ה מה מעשר).

הוא מתר למכרו ואף על פי שהוא תמים⁹⁵, בין
לכהן בין לישראל⁹⁶.

89) בכור בהמה טהורה. אבל בכור אדם ובכור חמור - נפדים, ראה למעלה ה"ב. 90) לעשותו חולין. 91) תמורה ז, ב. ואפילו כשהוא חי וכל-שכן כשהוא שחוט, שאין בשר קודש נמכר, ראה להלן הי"ח. 92) משום שעומד להקריבה. ואף שהתורה זכתה אותו לכהן - לא זכתה אותו עד כדי כך שיוכל למוכרו ('מעשה רוקח', וראה לחס-משנה). 93) בית המקדש, ואין מקריבין את הבכור אלא מניחו עד שיפול בו מום, ראה למעלה ה"י. 94) אחר שיפול בו מום, יש לכהן בו זכות בכולו ומיד. 95) תמורה, שם. שבבכור לא אסרה תורה אלא לפדותו, אבל לא אסרה למכרו. וראה להלן פ"ו ה"ה בדין מעשר בהמה. 96) כן מסקנת הגמרא שם ח, ב. ואין כאן חשש שמא מוזיל לו בכדי שכל פעם שיהא לו בכור יתנו לו, ונמצא שהוא ככהן המסייע בבית הגרנות (למעלה הי"ד) - אין חוששים לכך שבוודאי לא יוזיל לו עכשיו מחמת סיכוי קלוש שבעתיד (שם).

יח. בכור בעל מום - יש לכהן למכרו⁹⁷ בכל זמן, בין לפני הבית בין שלא לפני הבית⁹⁸, בין חי בין שחוט⁹⁹. וכשהוא מוכר בשר בכור בעל מום - מוכרו בבית¹⁰⁰ אבל לא בשוק, כמו שפארנו בהלכות אסורי מזבח¹⁰¹. אבל בשר בכור תמים אינו נמכר¹⁰², מפני שהוא בשר קדוש¹⁰³. וכהנים שגמנו על הבכור¹⁰⁴ - מתרין לשקול מנה פנגד מנה¹⁰⁵.

97) ראה למעלה ה"ג. 98) כלומר, בין בזמן שבית המקדש היה קיים ובין בזמן הזה (שם ז). 99) שם. 100) משום זלזול בקדשים. משנה, בכורות לא, א: "כל פסולי המוקדשין נמכרין באטליו וכו' חוץ מן הבכור והמעשר שהנייתן לבעלים, פסולי המוקדשין הנייתן להקדש". כלומר: כשנמכרין באטליו יש הרבה קונים והבשר נמכר ביוקר, וכשהבשר נמכר בבית אין הרבה קונים ונמכר בזול, לכן בפסולי המוקדשין שהרווח ממכירת הבשר הוא להקדש, התיירו לזלזל בקדשים. אבל בבכור שהרווח לבעלים, שהוא הכהן, לא התיירו לזלזל בו ולמכרו באטליו. 101) פ"א הי"ב. 102) פשוט הוא. וכן נראה בפרק קמא דתמורה שם (כספ-משנה). 103) "ובזיון קדשים הוא, שאין הדרך לעשות סחורה בדבר שקרב ממנו למזבח" (רש"י שם). 104) כלומר, שהם שותפים בו. 105) משנה, בכורות לא, ב: "ושוקלין מנה כנגד מנה בבכור", ומפרשה רבינו בבכור תם, והיינו, "שיחלקו אותה לששה או לשבעה חלקים ונותנים חלק בכך זה וחלק בכך זה. ר"ל כפות מאזנים וכו'" (רבינו בפי"ה מ"ש שם).

יט. המפשיט¹⁰⁶ בכור בעל מום¹⁰⁷ - הרי זה מתר להפשיטו באי זה דרך שירצה. אם רצה להרגיל - מרגיל¹⁰⁸. וכן שאר פסולי המקדשין¹⁰⁹, אם רצה להפשיט מן הרגל - מפשיט.

106) את העור. 107) אבל בבכור תם לא התיירו, ראה

זו גדלה לכהן⁷¹; אלא יטפל בו בעליו עד שיגדיל מעט ויתננו לכהן. ועד כמה ישראל חביב להטפל בבכור? בהמה דקה⁷² - שלשים יום, ובגסה⁷³ - חמשים יום. ואם אמר לו הפהן: תנהו לי בתוף זמן זה ואני אטפל לעצמי - אינו רשאי לתנו לו⁷⁴; שזה כמו מסייע על מתנותיו⁷⁵, וכבר פארנו בתרומות⁷⁶, שהפהנים המסייעין בבית הגרנות⁷⁷ ובבית המטבחיים⁷⁸ ובתוף הרועים⁷⁹ - אין נותנין להם מתנותיהן בשכרן⁸⁰.

70) מיד אחרי היוולדו. משנה, בכורות כו, ב. 71) שהרי אמרה תורה (שמות כט, כט) "למשחה", והיינו "לגדולה". והבכור מיד עם היוולדו יש לבעליו טורח ועמל בטיפול בו (פירוש המשניות, שם). 72) איל ותיש. 73) שור. 74) משנה, בכורות שם. 75) כלומר, מסייע לבעל הבכור כדי שיתנהו לו ולא לכהן אחר. 76) פ"ב מהל' תרומות ה"ב. 77) כדי לקבל שם תרומה מתרומת סיועם. 78) כדי לקבל שם רוע, לחיים וקביה. 79) לשמור או להאכיל את הבקר כדי לקבל עבור זה את הבכורות. 80) אלא א"כ נתן להם שכר סיועם תחילה (רבינו, שם).

טו. היה הבכור בעל מום⁸¹ ואמר לו בתוף זמן זה: תנהו לי שאוכלנו עתה, או שהיה תמים⁸² ואמר לו: תנהו לי בתוף זמן זה שאקריבנו עתה - הרי זה נותנו לו⁸³. ויראה לי, שהבכור נותן לכל פהן שירצה⁸⁴.

81) שם במשנה. 82) בזמן המקדש. שם. 83) שהרי אינו מטפל בהם כלל, ואין זה נחשב כנותן לו הבכור בשכר טיפולו. 84) בין לחבר בין לעם-הארץ (חלה פ"ד מ"ט) ואינו ניתן לאנשי משמר ככל הקרבנות (מהרי"ט אלאזאי פרק ד' אות מג, ו'מנחת חינוך' מצוה יח, אות יח. וכן כתב רש"י בזבחים קב: ד"ה את דמם).

טז. פהן שאכל פזית⁸⁵ מבכור תמים חוץ לירושלים - לוקה מן התורה⁸⁶, שנאמר: לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותרשף ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך. וכן זר שאכל פזית מבכור, בין לפני זריקה⁸⁷ בין לאחר זריקה - לוקה. מפני השמועה למדו⁸⁸, שזו אזהרה אף לזר שאכל בכור בין לפני זריקה בין לאחר זריקה.

85) סתם אכילה בכזית. 86) משנה, מכות יז, א. וראה בפ"א מהל' מעשה הקרבנות ה"ה. 87) זריקת הדם. 88) במס' מכות שם, וב'ספרי' (דברים יב, יז).

יז. הבכור⁸⁹ אין פודין אותו⁹⁰, שנאמר: אף בכור שור או בכור פֶּשֶׁב או בכור עז לא תפדה. וכן אין מוכרין אותו כשהוא תם⁹¹, שפינן שהוא עומד לקרבן אין לכהן בו זכות כדי למכרו⁹². ובזמן הזה, שאין בית⁹³, הואיל והוא עומד לאכילה⁹⁴ - הרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להלן. (108) כלומר, אם רוצה להפשיט דרך הרגלים, מפשיט, ואע"פ שזה נראה כבזיון, שפושטן בשביל הנפחים, או כדי לשים בו דבש בעורו על הבכור, אין בזה איסור, לפי שבבכור בעל-מום אינו קדוש. ורק לדעת בית שמאי ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון אסור לעשות כן כמפורש בתמורה כד, א. אבל לדעת בית הלל וחכמים החולקים על רבי אלעזר ברבי שמעון, לא אסרו לעשות כן (כסף-משנה). וכל זה בבכור בעל מום, אבל בתם חששו לבזיון קדשים כנ"ל. (109) בברייתא שם אסרו לעשות כן, ואף בזה סובר רבינו שכל זה לדעת בית שמאי ורבי אלעזר ברבי שמעון, אבל לחכמים גם זה מותר.

יום ש"ק כ"ה טבת ה'תשפ"א

פרק שני

(1) יבאר המום שהבכור נשחט עליו או שירעה, ושצריך פטר רחם.

א. כל המומים הקבועים² הפוסלין את הקדשים³ ונפדים עליהן⁴, אם נפל אחד מהן בבכור - הרי זה נשחט עליו בכל מקום⁵. וכבר בארנו אותן המומין בהלכות אסורי מזבח, שהראוי מהן להיות בכור⁶ ששים ושבעה⁷.

(2) כלומר, קבועים לעולם ואינם עוברים. כגון חתיכת אבר וכדומה. (3) להקריבם למזבח. (4) שמצוה לפדות פסולי המוקדשין. (5) כלומר, שוחטו ואוכלו בכל מקום כחולין. (6) שמספר המומין הראויים להיות בבכור שהוא זכר, הוא יותר מאשר אצל נקבה ב"ב מומין שבאברי הזרע (לחם משנה). (7) בפרק ב מהלכות אסורי מזבח הלכה ו כתב שיש שלושה ושבעים מומים. אבל זה אינו אלא בזכרים ובנקבות בגדי ובטלה וטומטום ואנדרוגינוס. אבל בבכור שור זכר חסרים ששה מומים.

ב. וכל הדברים שמנינו שם שאין הקרבן מן המבחר⁸, ואין הקדשים קרבים בהן ולא נפדין עליהן⁹, כן אין הבכור נשחט עליהן ולא קרב¹⁰, אלא יהיה עומד עד שיוגד לו מום קבוע. וכן אם נולד בבכור מום עובר - הרי זה אינו נשחט בכל מקום ולא קרב, אלא יהיה רועה עד שיפול בו מום קבוע וישחט עליו.

(8) כלומר, שחסר בו משהו, אבל אינו מום. (9) ואלו הן מי שבלובן עינו יבלת שאין בו שער אם נגממו קרניו וכו' אם נפגמו חיטיו הפנימיות וכו' לא קרבים ולא נפדין. (10) והטעם הוא, משום שהוא חסר ואין להקריב במקדש אלא שלם בתכלית השלימות וכן לא ישחט עליהן במדינה (=בכל מקום) לפי שאינם מומין קבועין.

ג. וכן אם נעבדה בו עברה¹¹, או שהרג¹² בעד אחד¹³ או על פי הבעלים¹⁴, או שהקצה¹⁵ או נעבד¹⁶ - ירעה עד שיפול בו מום, כמו שבארנו בהלכות אסורי מזבח.

ד. יוצא דפן¹⁷ והבא אתרי¹⁸ - שניהן אינן בכור¹⁹. הראשון - מפני שאינו פטר רחם²⁰, והאחרון - מפני שקדמו אחר²¹. אפלו יצאה נקבה דרך דפן וזכר דרך רחם²² - אינו בכור²³.

(17) והוא שישוסע חלצי האשה, אם תקשה עליה הלידה, ויצא העובר משם. כלומר, שלא יצא הוולד דרך הרחם אלא דרך הדופן. (18) דרך הרחם. (19) כרבי עקיבא שאינו בכור עד שיהא בכור לרחם ובכור ללידה. (20) וראה למעלה פרק א הלכה א שבכור הוא פטר-רחם. (21) ואינו ראשון ללידה, אף על פי שהוא ראשון לרחם. (22) שהוא ראשון לזכרים וגם ראשון לרחם. (23) שאינו ראשון לנולדים, ובכור לדבר אחד אינו בכור, שבכור צריך להיות ראשון לנולדים, ראשון לזכרים וראשון לרחם.

ה. בכור שהוא אנדרוגינוס²⁴ - אין בו קדשה כלל, והרי הוא נקבה שאין בו לכהן פלוס²⁵, ועובדים בו²⁶ וגוזזים אותו²⁷ כשאר החלין. נולד טמטום²⁸ - הרי זה ספק בכור²⁹, ויאכל במומו לבצעליו³⁰. בין שהטיל מים³¹ ממקום זכרות³² בין שהטיל ממקום נקבות.

(24) שיש לו גם אבר זכרות וגם אבר נקבות. (25) שאינו קדוש כלל, מפני שהוא ברייה בפני עצמה ואינו זכר. (26) כל מיני עבודות. (27) את שערו. ואילו הבכור, בין שהוא תם ובין שהוא בעל מום אסור לגזוז שערו ואסור לעבוד בו. (28) שאין לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות אלא הוא אטום. והוא ספק זכר ספק נקבה. (29) ואין שוחטין אותו כשהוא תם לא במקדש, שמא נקבה היא ואינה קדושה, ולא במדינה שמא זכר הוא וצריך להקריבו על המזבח. (30) וכשנפל בו מום שוחטו בכל מקום ובעליו אוכלים אותו ואינו חייב לתיתו לכהן משום שמא נקבה היא ואינה קדושה והמוציא מחבירו עליו הראיה. (31) מי רגלים. וכל זה הוא לענין טומטום ולא לאנדרוגינוס שהוא אינו קדוש כלל (כסף משנה). (32) ואף על פי שבבכורות מב: מפורש שאם משתין ממקום זכרות, לדברי הכל הוא זכר - פסק רבינו כהסוגיא שם נו. שלעולם ספק הוא (לחם משנה).

ו. רחל³³ שילדה כמין עז או עז שילדה כמין רחל - פטור מן הבכורה³⁴; שגאמר: אף בכור שור³⁵ - עד שיהיה הוא שור ובכורו שור³⁶. ואם היה בו מקצת סימני אמו - הרי זה בכור³⁷. והוא בעל מום קבוע³⁸, שאין לה מום גדול משנוי בריתו. אפלו פרה שילדה כמין חמור³⁹ ויש בו מקצת סימני פרה - הרי זה בכור לפה, הואיל ומין החמור יש בו דין בכור⁴⁰. אבל אם ללדה מין סוס⁴¹ או גמל, אף על

54) שהנכרי עשה את המום שלא בידיעת בעליו.

י. ראיינוהו⁵⁵ שעשה מעשה המרגיל להטיל בו מום, ונפל בו מום, ואין אנו יודעין אם נתפסו למום זה או לא נתפסו - הרי זה לא ישחוט עליו⁵⁶. כיצד? כגון שנתן לו שעורים במקום דחוק מסרג בקוצים⁵⁷, וכיון שאכל נחלק שפתו⁵⁸, אפלו היה חביר⁵⁹ - הרי זה לא ישחוט עליו⁶⁰. וכן כל פיוצא בזה.

55) לכהן. 56) שנחשדו הכהנים להטיל מום בבכור. 57) כלומר, דפנות המקום הדחוק הזה היו קלועים בקוצים. 58) לשניים, שזהו מום. 59) תלמיד חכם. 60) כרבן גמליאל שם, שלא חילקו בין כהן עם הארץ לבין כהן תלמיד חכם לענין חשד זה של הטלת מום בבכור.

יא. היה בכור רודף את האדם ובעטו בדי לטרדו⁶¹, ואפלו בעט בו מפני שרדפו מקדם⁶², ונעשה בו מום בבעיטה זו - הרי זה ישחוט עליו.

61) לבלבלו שלא ירדף אחריו שוודאי לא נתכוון להטיל בו מום. 62) כלומר, בעט בו לאחר רדיפה, שאפשר היה לחשוב שנתכוון להטיל בו מום, שהרי אינו רודפו עתה, ובכל זאת אומרים אנו שעודנו תחת הרושם והצער של הרדיפה, וכוונתו לטרדו ולא להטיל בו מום.

יב. קטנים שהטילו מום בבכור דרך שחוק, וכן הנכרי שעשה לדעתו⁶³ - הרי זה ישחוט עליו⁶⁴. ואם עשו בדי להתירו - לא ישחוט עליו.

63) של הגוי. 64) כיוון שלא נתכוון להתירו.

יג. בכור שאחזו דם⁶⁵ - יקיו⁶⁶, ובלבד שלא יתפסו לעשות בו מום⁶⁷. ואם נעשה בו מום בהקזה זו - הרי זה נשחט עליו⁶⁸.

65) שחלה על ידי ריבוי דם ויש בזה סכנה. 66) מותר להוציא דם מגופו. 67) וכגון שלא היה בהקזה זו הכרח שייעשה בו מום. 68) מחלוקת תנאים במשנה ובברייתא בכורות לג: ופסק כר' שמעון שסובר דבר שאין מתכוון מותר, אבל אם על ידי הקזה זו היה בהכרח שיפול בו מום, גם ר' שמעון אוסר, ש"מורה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא ימות".

יד. מתר להטיל מום בבכור קדם שיצא לאויר העולם⁶⁹, וישחט עליו⁷⁰. במה דברים אמורים? בזמן הזה, שאין שם בית⁷¹, מפני שסופו להאכל במומו⁷²; אבל בזמן שבית המקדש קיים⁷³ - אסור⁷⁴.

69) שכל זמן שלא נולד, אין עליו קדושת בכור (רש"י). 70) שהרי מותר להטיל בו מום. 71) בית מקדש. 72) ואינו עומד להקרבה. 73) ועומד להקרבה. 74) שעל ידי הטלת המום הוא מורידו מקדושתו.

טו. עד שהעיד מפי עד אחר שמום זה נפל שלא

1 פי שיש בו מקצת סימני פרה⁴² - הרי הוא ספק בכור. לפיכך יאכל לבעלים⁴³, ואם תפסו כהן - אין מוציאין מידו⁴⁴.

33) כבשה. 34) ואף על פי שכל אחד משני המינים האלו חייב בבכורה. 35) וגומר: "או בכור כשב או בכור עז". 36) וכמו כן עד שיהא הוא כשב ובכורו כשב, שיהא הוא עז ובכורו עז. 37) וחייב ליתנו לכהן. 38) ונשחט בחוץ ופסול ליקרב למזבח. 39) אף שהפרה היא ממין טהור והחמור הוא ממין הטמא. 40) בעיא בגמרא (שם ו.) ואמרו שם: "ואם תמצי לומר כיון דאידי ואידי מיקדש בבכורה - קדוש" ולדעת רבינו זוהי פשיטות לבעיא (כסף משנה). 41) הפרה ילדה מין סוס, אבל חמור שילדה מין סוס ויש בו מקצת סימני חמור חייב בבכורה. 42) שהיה מקום לומר שמקצת הסימנים יחייבו אותו בבכורה כמו בזה שלמעלה. 43) שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ועל הכהן להוכיח שיש עליו דין בכור, ואוכלו מיד שהרי שינוי ברייתו הוא מום כנ". ואינו אסור באכילה מפני שהוא כסוס וגמל, שהנולד מן הטהור - טהור. 44) כרב המנונא בבבא מציעא ו: ולא כרבה שם הסובר שמוציאין מידו.

ז. המטיל מום בבכור⁴⁵, הואיל ועשה עברה⁴⁶ - קונסין אותו ואינו נשחט על מום זה, עד שיפיל בו מום אחר מאליה⁴⁷. ואם מת זה החוטא - מתר לבנו לשחטו על מום שעשה אביו; שלא קנסו בנו אחריו.

45) אף ישראל, ראה בפירוש המשנה לרבינו לבכורות לד. על המשנה הצורם אוזן בכור, נראה שגם אם הישראל הטיל מום קנסו חכמים, אבל רש"י שם פירשה בכהן. 46) שאסור להטיל מום בקדשים, והמטיל מום בקדשים לוקה, שהרי נאמר (ויקרא כב, כא) "כל מום לא יהיה בו" ודרשו בו (שם לג:): שלא יטיל בו מום. 47) נואף על פי שמטיל מום בקדשים אסור לאכלם משום "לא תאכל כל תועבה" - בכור אינו בכלל פסולי המוקדשין, ואינו אסור אלא משום קנס.

ח. הרגיל⁴⁸ לבכור שיפיל בו מום, כגון שנתן דבלה⁴⁹ על אָזנו עד שבא פלב ונטלה וחתך אָזנו, או שהלך⁵⁰ בין פרזל ועששיות של זכוכית⁵¹ כדי שתקטע ידו ונקטעה⁵², או שאמר לנכרי להטיל בו מום - הרי זה לא ישחוט עליו. זה הפלל: כל מום שנעשה לדעתו⁵³ - אסור לו לשחט עליו, ואם נעשה שלא לדעתו - הרי זה שוחט עליו.

48) גרם. 49) תאנה. 50) כלומר, שהולך את הבכור. 51) חתיכות עבות של זכוכית. 52) למד זה ממעשהו של ר' צדוק (שם לו.) שנתן לו שעורים במקום דחוק מסורג בקוצים. 53) של בעל הבכור.

ט. אמר: אלו נפל בבכור זה מום הייתי שוחטו, ושמע הנכרי ועשה בו מום - הרי זה שוחט עליו, שהרי לא נעשה לדעתו⁵⁴.

(84) שהוא נאמן. (85) ואין צריך לנקוב בשם המומחה, וראה בלחם משנה. (86) אף על פי שנחשדו להטיל מום בבכור שאינו בכרת אלא בלאו.

יט. וכן נאמן הפה לומר על בכור בעל מום: בכור זה נתנו לי ישראל במומו⁸⁷ ולא נפל ברשותי, כדי לחוש לו שמא הוא הטילו⁸⁸; שהדבר עשוי להגלות, והוא מתירא שמא ישאלו בעליו ויאמרו: תמים היה בעת שנתנוהו לו.

(87) ואף כאן אין צורך לומר "נתנו לי ישראל פלוני". (88) כלומר, משום כך בא לומר שזה לא נפל ברשותו, שלא יבואו לחשוד בו שהוא הטיל בו את המום.

פרק שלישי

(1) יבאר שאין שוחטין הבכור אלא על פי מומחה, ושאיין רואין בכור לישראל בלא כהן.

א. אין שוחטין את הבכור² אלא על פי מומחה שנתן לו הנשיא שבארץ ישראל רשות ואמר לו: התר בכורות במומן³. אפלו היה מום גדול וגלוי לכל - לא יתירו אלא מומחה שנטל רשותו. וכל הבכורות אדם ובהמה⁴, חוץ מבכורי עצמו⁶.

(2) כלומר, אין שוחטין בכור בעל מום חוץ למקדש. (3) בסנהדרין ה. "כי הוה נחית רבה בר חנה לבלב, אמר ליה רבי חייא רבי, בן אחי יורד לבלב, יורה? - יורה! ידין? - ידין! יתיר בכורות? - יתיר!" "ורבי, נשיא שבארץ ישראל היה ודבר זה הניחו להם לנשיאים להתגדר בו, כמו שאמרו בפרק אחרון של מסכת יומא (עח.) - "קריט ספר. (4) כן הוא בבכורות לו: שאפילו נסמית עינו ונקטעה ידו ויש שם מומחה, אינו נותר אלא במומחה. ואם אין מומחה במקום הזה, ראה להלן הלכה ב. (5) כלומר, רואה המומחה להתירם. (6) נגעים פ"ב משנה ה. ואף-על-פי שלא נחשדו כהנים לשחוט קדשים בחוץ, שזהו איסור כרת (למעלה פ"א הלכה י"ח), - זה אינו אלא לומר שמומחה אחר התירו לו, אבל הוא עצמו אין לו להתיר, שמא יתיר ב"דדמי" (=באומדנא ולא בוודאות), הואיל וקשה לו לטפל בבכור תם (תפארת ישראל שם, בועז אות ט. וראה בהגהות מצפה איתן לבכורות לו.).

ב. אם אין שם מומחה והיה המום מן המומין הגלויין המבדיקין⁷, כגון שנסמית עינו או נקטעה ידו או נשברה רגלו - הרי זה ישחט על פי שלשה בני הכנסת⁸. וכן בכור שניצא לחוצה לארץ⁹ ונפל בו מום מבדיק¹⁰ - הרי זה יתר על פי שלשה בני הכנסת.

(7) משנה וגמרא, בבכורות שם. (8) כלומר, הדיוטות שאינם מומחים (ר"ש ורא"ש פ"ג דזבים משנה ב.). ובטור ו'שולחן ערוך' יורה-דעה סימן שט: "החכמים קצת ואינם בקיאים". (9) בבכורות לו: "התרת בכור בחוצה לארץ על-פי שלשה בני הכנסת". [כלומר: כשם שבארץ ישראל מתירין שלשה בני הכנסת במקום שאין מומחה, כן מתירין

1 לדעת⁷⁵ - נאמן⁷⁶. אפלו אשה⁷⁷ נאמנת לומר: בפני נפל מום זה מאלי, וישחט עליו.

(75) שלא לדעתו של הכהן. אבל הכהן לעצמו אינו נאמן, כי הכהנים נחשדו על הבכורות. (76) שאף על פי שבכל העדויות אין עד מפי עד נאמן - בבכור הוא נאמן. (77) שהיא פסולה לעדות בכל מקום.

טז. כל המומין הראויין לבא בידי אדם⁷⁸ - נאמן הרועה עליהן לומר מאליהן נפלו ולא נעשו ככוונה, וישחט עליהן. במה דברים אמורים? כשהיה הרועה ישראל והבכור ביד הכהן⁷⁹; אבל אם היה הרועה כהן והבכור עדן הוא ביד בעליו הישראלי⁸⁰ - הרי זה אינו נאמן, וחושדין אותו שמא הוא הטיל בו מום כדי שיתננו לו.

(78) כגון נסמית עינו, נקטעה ידו, נסדקה אזנו, שאפשר לחשוש שאדם הטיל בו מום זה, ואף על פי כן נאמן הרועה. (79) כלומר, שהיה הישראל רועה בכורו של כהן. (80) כלומר, בתוך חמשים יום לגסה ושלושים לדקה.

יז. כהן שהעיד לכהן אחר שמום זה מאלי נפל - נאמן⁸¹, ואין חוששין להן שמא הם גומלים זה את זה⁸². שפל הכהנים חשודין להטיל מום בבכור כדי לאכלו בחוץ⁸³, ולפיכך אין נאמנין על ידי עצמן; אבל חבירו מעיד לו, שאין אדם חוטא לאחר. אפלו כניו ובהמה ביתו של כהן מעידין לו על הבכור; אבל לא אשתו, מפני שהיא כגופו.

(81) כרבן שמעון בן גמליאל במשנה שם שמה שאמרו שהכהן אינו נאמן לומר שהמום נפל מאלי, אינו אלא בבכור שלו, שמא הטיל את המום בכוונה כדי שיוכל לאכלו בחוץ, אבל אם הבכור אינו שלו אין חשש זה. (82) כלומר, הוא מעיד על חבירו שהמום נפל מאלי, כדי שגם חבירו יעיד עליו כן, כשיהיה הדבר נוגע לבכור שלו - לזאת אין חוששין. (83) ומסתמת דברי רבינו נראה שגם בזמן המקדש נחשדו הכהנים, והיינו משום שאינם רוצים לשוחטו במקדש בגלל הקרבת האימורין או מפני שגר בריחוק מקום מירושלים וטורח עליו להביאו למקדש, ורוצה לשחטו מחוץ למקדש ולכך הוא חשוד להטיל בו מום שאינו אלא איסור לאו, כדי להינצל מאיסור שחיטת קדשים בחוץ שהוא בכרת. ובמהרי"ט אלגזי (הלכות בכורות פרק חמישי אות מז) הוכיח מדברי רש"י שהחשד הוא רק בזמן הזה.

יח. בכור שהיה ביד כהן ונפל בו מום, והעיד עליו עד אחד שזה המום מאלי נפל⁸⁴, ואין אנו יודעים אם מום זה שוחטין עליו את הבכור או אין שוחטין עליו, ובא הפה שהוא בידו ואמר: הראיתי מום זה למומחה⁸⁵ והתירו לשחיטה - הרי זה נאמן. ואין חוששין שמא לא הראהו ושמא בכור תם הוא, שלא נחשדו לשחט קדשים בחוץ, מפני שהוא עון כרת⁸⁶, כמו שבארנו.

משתינים לאחר שחיטה, משום "דוקין שבעין" שמשתינים לאחר שחיטה, ויש שם חשש שמא לפני השחיטה היה מום עובר ושוב נשתנה אחר השחיטה. (19) שבין קדשי מזבח ובין קדשי בדיק הבית - אם מתו, יקברו (תמורה לב. ופי"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יא).

- ה. בְּכוֹר שֶׁהֵיחָה לוֹ בִּיצָה אֶחָת וְשְׁנֵי כִּסִּים²⁰, וּבִדְקוֹ¹⁵
הַמִּמָּחָה וְהוֹשִׁיבוּהוּ עַל הָרְגוּזוֹ²¹ וּמַעֲכֹ²² וְלֹא יֵצֵאת¹⁶
בִּיצָה שְׁנִיָּה, וְהִתִּירוּ הַמִּמָּחָה וְנִשְׁחַט וְנִמְצָאת הַשְּׁנִיָּה¹⁷
דְּבוּקָה בַּפִּסָּלִים²³ - הֲרִי זֶה מִתֵּר, הוֹאִיל וּמַעֲכֹ. אֲכָל¹⁸
אִם לֹא נִמְעַף, אָף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחַט עַל פִּי מִמָּחָה -¹⁹
הֲרִי זֶה יִקָּבֵר²⁴.²⁰

(20) שהוא אחד מן המומין, ראה בפ"ז הלכות ביאת המקדש הלכה ח. (21) "הוא סוף חוליות השררה, ויש מי שקורא עכו"ז" (רבנו בפי"ה מ בכורות מ. וכן הנוסחא במשניות שלפנינו שם). (22) לחץ כדי שהביצה השניה תכנס לתוך הכיס. (23) במעיים. (24) מחלוקת במשנה ובגמרא בכורות מ. "אין לו שתי ביצים בשני כיסין אלא בכיס אחד. אי נמי, שני כיסין וביצה אחת הרי זה מום. ר' ישמעאל אומר, יש לו שני כיסין בידוע שיש לו שתי ביצים. אין לו אלא כיס אחד, כמי שאין לו אלא ביצה אחת דמי. ואתא ר"ע למימר בידוע לא אמרינן, אלא מושיבו על עכו"ז וממעך, אם יש ביצה סופו לצאת". וסובר רבינו שתנא-קמא האומר "שני כיסים וביצה אחת הרי זה מום" אינו חולק על ר' עקיבא האומר "מושיבו על עכו"ז וממעך", אלא ר' עקיבא בא לפרש דברי תנא-קמא שאף הוא לא נתכוון אלא אחרי המיעוץ. וכל זה אינו אלא אם נמצאה הביצה בכסלים, אבל אם לא נמצאת הביצה, הרי זה מום, אף אם לא מיעכו (מהר"ט אלגאזי פ"ו אות נה בשם מהר"י קורקוס). וכן נראה בדברי רבינו למעלה (פ"ז מהלכות ביאת המקדש הלכה ח) שסתם וכתב, שמי שיש לו שני כיסים וביצה אחת - הרי זה מום.

- ו. מִי שְׁאִינוּ מִמָּחָה וְרָאָה אֶת הַבְּכוֹר²⁵ וְנִשְׁחַט עַל פִּיו - הֲרִי זֶה יִקָּבֵר, וְיִשְׁלַם מִבֵּיתוֹ²⁶. וְכִמְהָ מִשְׁלָם?²²
רְבִיעַ לְדָקָה וּמִחֲצֵה לְגִסָּה²⁷. וּמִפְּנֵי מָה לֹא יִשְׁלַם²³
כָּל דָּמִיו?²⁸ מִפְּנֵי שֶׁקָּנְסוּ אֶת בַּעַל הַבְּהֵמָה, כְּדִי שֶׁלֹּא²⁴
יִשְׁתַּנֶּה²⁹ וְלֹא יִגְדַּל³⁰ בְּהֵמָה דָּקָה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל³¹.²⁵

(25) היינו שקבע שהבכור הוא בעל מום, ומותר לשחטו בכל מקום. (26) כלומר, ישלם משלו, משנה בכורות כח. (27) שם כח: בגמרא. (28) בין בדקה ובין בגסה. (29) זהו טעם למה אינו משלם בגסה כל דמיו אלא מחצה בלבד - שקנס הוא על שהשהה בכור תם ולא הקריבו (רי"ט אלגאזי פ"ד סוף אות ל). (30) זהו טעם למה אינו משלם בדקה אלא רביע - שחורץ ממה שקנסוהו על שהשהה אותו ולא הקריבו, ומטעם זה אינו משלם כל דמיו, הנה בדקה יש קנס נוסף: על שגידל בהמה דקה בארץ ישראל. וזהו כלשון שני ברש"י שם. (31) והרי חכמים אסרו לעשות כן (בבא קמא עט: במשנה, ופ"ה מהלכות נזקי ממון הלכה ב).

- ז. הַנוּטֵל שֶׁכָּרוּ לְהִיּוֹת רוֹאֶה בְּכוֹרוֹת - אֵין שׁוֹחֲטִין²⁶

בחוצה לארץ לעולם, אפילו במקום שיש מומחה, שהרי כל כחו של מומחה הוא בזה שנטל רשות מהנשיא שבארץ ישראל, ואילו לחוצה לארץ שלא מועילה רשותו של הנשיא (סנהדרין ח. ופ"ד מהלכות סנהדרין הלכה יד) - דינה תמיד כאילו אין שם מומחה (וראה בלחם-משנה). ויתכן כי דעת רבינו שרק בכור שנולד בארץ ישראל, שחל עליו דין מומחה, צריך שלשה בני הכנסת במקום המומחה (כשאין מומחה, או בחוצה לארץ שלעולם אין שם דין מומחה כנ"ל), אבל בכור שנולד בחוצה לארץ שלא חל עליו דין מומחה - אין צורך לשלשה בני הכנסת, ואם הוא מום גלוי ומובהק הרי זה מותר בלי התרה. ומה שמצאנו בדברי חז"ל שנוקקו להתרת מום בחוצה לארץ, זה הוא במום שאינו גלוי ומובהק, אבל במום גלוי ומובהק, אין צריך התרה. ודלא כדברי התוספות בבכורות שם ד"ה פסק. ועיין בספ"ה משנה. ורי"ט אלגאזי מביא בשם מהר"י קורקוס, שהלשון "שיצא לחוצה לארץ" הוא לפי הנוסחא למעלה פ"ה הלכה ה: "מצות בכור בהמה טהורה אינה נוהגת אלא בארץ", אבל לפי הנוסחא האמיתית שם "נוהגת בין בארץ ובין בחוץ לארץ", צריך להיות כאן: "שנולד בחוצה לארץ". (10) אבל אם המום אינו מובהק, אין להתיר על ידי שלשה בני הכנסת. שם בגמרא: "אמר רבא, ובמומין מובהקין וכו'". אי ממתניתין הוה-אמינא בחז"ל אפילו מומין שאין מובהקין וכו' קמ"ל".

- ג. אֵין רוֹאִין¹¹ אֶת הַבְּכוֹר לִישְׂרָאֵל עַד שִׁיֵּהָה¹
כֶּהֵן עֲמוֹ; שְׁמָא יֹאמְרוּ לוֹ הַמִּמָּחָה: מוֹם הוּא²
וּמִתֵּר לְשַׁחַט עָלָיו, וְיִלָּף וְיִשְׁחַטְנוּ לְעַצְמוֹ וְלֹא³
יִתְּנֵנוּ לְכֶהֵן¹². שְׁאָף עַל פִּי שְׁאִינוּ חֲשׂוֹד לְאָכָל⁴
קִדְשִׁים בַּחוּץ¹³, חֲשׂוֹד הוּא לְגִזֹּל מִתְּנוֹת כֶּהֵן¹⁴.⁵
לְפִיכָף, אִם הָיָה חֶכֶם וְיָדוּעַ שֶׁהוּא מְדַקְדֵּק עַל⁶
עַצְמוֹ - רוֹאִין לוֹ¹⁵. הָיָה הַמוֹם גָּלוּי לְכָל, כְּגוֹן⁷
שֶׁנִּקְטְעָה יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, הוֹאִיל וְהִבְיֵאוּ לְחֶכֶם⁸
הַמִּמָּחָה - הֲרִי זֶה בַּחֲזֹקַת מְדַקְדֵּק עַל עַצְמוֹ¹⁶,⁹
לְפִיכָף רוֹאִין לוֹ אָף עַל פִּי שְׁאִין עֲמוֹ כֶּהֵן¹⁷.¹⁰

(11) כלומר, אפילו המומחה אינו רואה. (12) וראה למעלה פ"ה הלכה ג, שאע"פ שבכור בעל מום הרי הוא כחולין ואינו קדוש - מחוייב הוא ליתנו לכהן. (13) שהרי בא לשאול למומחה אם הוא בעל מום ומותר לשוחטו או שהוא תם ואסור לשוחטו. (14) בכורות לו: וראה ברש"י שם ששחיתת קדשים בחוץ הוא איסור כרת, וגזילת כהנים הוא רק לאו בעלמא. (15) בקרית-ספר כתב שלא מצא דין זה בגמרא, והכסף-משנה כתב שהוציא רבינו דין זה מדין שבסמוך: "היה המום גלוי לכל וכו'". (16) שלא לעבור אפילו על איסור קל. (17) בכורות שם.

- ד. הַשּׁוֹחֲטֵ אֶת הַבְּכוֹר וְאַחֵר כֶּף הָרָאָה אֶת מוֹמוֹ,¹¹
אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מוֹם גָּלוּי שְׁאִינוּ מִשְׁתַּנֶּה בְּשַׁחֲטָה,¹²
כְּגוֹן שֶׁנִּחְתְּכָה יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, הוֹאִיל וְנִשְׁחַט שְׁלֵא עַל¹³
פִּי מִמָּחָה - הֲרִי זֶה אֶסוּר¹⁸, וְיִקָּבֵר בְּבִכּוֹר שְׁמַת¹⁹.¹⁴

(18) משנה שם כח. וכרבי מאיר שגזין מומין שאינם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טוה צמר או עושה מהצמר לבדים. (49) בזמן העיבוד. (50) ששחט בכור תם בחוץ. (51) לקבור את הבכור, ראה למעלה הלכה ד. ואם מכר - להחזיר להם המעות, ראה להלן הלכה ט. כן הוא שם בגמרא "אם איתא דבכור הוה, לא הוה טרף ביה. סבר, אי שמעו ביה רבנן, מפסדו ליה מינאי", ופירש"י "אי שמעי רבנן דבכור תם הוא וטעון קבורה ומפסדי ליה מינאי ומקפיד על טרחו ואינו מעבדן". משמע שהוא מקפיד על טורח העיבוד. ומדברי רבינו לא משמע הכי, אלא שמפרש שאינו רוצה להשהותו בידו שמא מתוך כך ישמעו הדיינים ויקנסוהו, וכשיצא מתחת ידו ישכח הדבר (לחם-משנה).

ט. השוחט את הבכור ומקרי' ונודע⁵² שלא הראהו לממחה: מה שאכלו - אכלו, ויחזיר להם את הדמים⁵³; ומה שלא נאכל - יקבר, ויחזיר את הדמים⁵⁴. וכן הדין במאכלי את הטרפה⁵⁵, כמו שיתבאר בהלכות מקח וממכר⁵⁶.

(52) לבית-דין. (53) של הבשר שאכלו. (54) משנה שם לו. (55) כלומר, ששוחט את הפרה ומכרה, ונודע שהיא טרפה - מה שאכלו אכלו ויחזיר את הדמים, ומה שלא אכלו יחזירו לו את הבשר והוא יחזיר להם את הדמים (משנה שם). (56) פ"ז מהלכות מכירה הלכה יב.

י. בכור שנמצא טרפה: אם תמים הוא⁵⁷ ונמצא טרפה⁵⁸ אחר שהפשיט⁵⁹ - העור ישרף, כמו שבארנו בהלכות פסולי המקדש⁶⁰, והבשר יקבר⁶¹; ואם במומו נשחט⁶² - הבשר יקבר⁶³, ויהנו הפהנים בעורו⁶⁴. והוא שנשחט על פי ממחה⁶⁵.

(57) ונשחט בעורה כדי ליקרב על המזבח. (58) כלומר, התברר שהיה טריפה קודם לכן. (59) אבל אם נמצא טריפה לפני שהופשט - נחשב העור כמו הבשר, ואף הוא בקבורה (כסף-משנה). (60) פ"ט הלכה ט. (61) משנה בזבחים קג: "כל הקדשים שאירע בהן פסול קודם להפשיטן, אין עורותיהן לכהנים (אלא נשרפין עם עורן - רש"י). לאחר הפשיטן, עורותיהן לכהנים. אמר רבי חנינא סגן הכהנים, מימי לא ראיתי עור שיוצא לבית השריפה (משהופשט, הכי מפרש לה בגמרא - רש"י). אמר רבי עקיבא, מדבריו למדנו שהמפשיט את הבכור ונמצא טריפה, שיאותו הכהנים בעורו (ואע"פ שפסול זה הי' בו קודם הפשט, הואיל ולא ניכר עד לאחר הפשט, יאותו הכהנים בעורו - רש"י). וחכמים אומרים, אין לא ראינו ראייה, אלא יצא לבית השריפה (הואיל וקודם הפשט היה בו פסול - רש"י)". ובגמרא שם קד. אמרו שר"ע עוסק בבעל מום ששוחטין אותו בכל ארץ ישראל, שאם נמצא טריפה הבשר יקבר והעור לכהנים, ור' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן שהלכה כר"ע. והלכתא כדברי חכמים, שהבשר בקבורה והעור בשריפה. ומפרש רש"י (וכמו כן רבינו בפיה"מ) שההלכה כר"ע בבעל מום, וכחכמים בתם. ור"ע וחכמים אינם חולקים, אלא שר"ע מדבר בבעל מום, וחכמים - בתם. וכן פסק רבינו. (62) ונמצא טריפה לאחר שהופשט. (63) כדין בכור שמת, שאפילו הוא בעל מום יקבר.

על פיו³²; אלא אם כן היה ממחה גדול וידעו בו חכמים שאין כמותו ופסקו לו שכן על הראיה והבכור³³ בין שנמצא בו מום בין שנמצא תמים³⁴. ולא יטל שכן על בהמה זו חוץ מפעם אחת, ורואה אותה לעולם כל זמן שמביאין אותה, כדי שלא יבוא לידי חשד³⁵.

(32) משנה שם כח: וכתב הרמב"ן (הלכות בכורות שם) שהטעם הוא כמו במשנה הסמוכה (שם כט). שאסור ליטול שכר הוראה, מפני שנאמר (דברים ד, ה) "ראה למדתי אתכם" - "מה אני בחנם, אף אתם בחנם". (33) שם במשנה: "אלא-אם-כן היה מומחה כאלא ביבנה, שהתירו לו חכמים להיות נוטל וכו'". וברמב"ן שם: "שכולם היו מביאים לו בכורותיהם לראות, וכל שעה ושעה היה צריך לראות והוא בטל ממלאכתו לגמרי, משום כך תקנו לו רבנן שכר וכו'". (34) כן הוא במשנה שם. והוצרכו לתקן כן, שלא יחשדוהו שבגלל השכר אמר שהוא בעל מום, ולכן פסקו לו שכר גם אם נמצא תם (גמרא שם). (35) שאמר על בהמה זו שהיא תם, בכדי שיביאו אותה עוד הפעם ויקבל שכר שנית, לכן תיקנו שלא יטול שכר אלא פעם אחת בלבד (גמרא שם).

ח. החשוד על הבכורות³⁶ למכרן לשם חלין³⁷ - אין לוקחין ממנו אפילו בשר צבאים³⁸, מפני שהוא דומה לבשר עגל³⁹. ואין לוקחים ממנו עורות שאינן עבודים⁴⁰, אפילו של נקבה⁴¹; שמה יחתך זכרותו ויאמר: עור נקבה הוא. ואין לוקחין ממנו צמר⁴², אפילו מלבן⁴³, ואין צריך לומר צאיו⁴⁴. אכל לוקחין ממנו⁴⁵ טויו⁴⁶ ולבדין⁴⁷ ועורות עבודים; שאינו מעבד עור בכור תמים⁴⁸, מפני שהוא מפחד לשהותו אצלו⁴⁹, שמה ישמעו הדיינים⁵⁰ ויקנסוהו כפי רשעו⁵¹.

(36) תמימים (ראה ברי"ט אלגזי בכורות כט: סעיף לא, ומה שמביא בשם המהר"י קורקוס). (37) משנה שם כט: "החשוד על הבכורות אין לוקחין ממנו וכו'" ומפרשה רבינו שהוא חשוד למכור בשר בכור תם שהוא קודש, בתור בשר חולין. ואע"פ שבדרך כלל לא נחשדו על כך, ראה למעלה פ"ב הלכה יח. אבל רש"י פירש שהוא חשוד להטיל מום בבכור. (38) בשר צבי, שלא שייכת בו קדושת בכורה. (39) ויש חשש שימכור בשר עגל בכור תם, ויאמר שזה בשר צבי. (40) שאינם מעבדים. ושמה זה עור של בכור תם (משנה שם). (41) שלא שייכת בה קדושת בכור. ופסק כתנא-קמא, ולא כרבי אליעזר במשנה שם. (42) שם במשנה. (43) שאין בליבונו טורח רב, ויש חשש שמא הוא צמר בכור, וראה להלן. (44) צמר שלא הוציאו מתוכו הלכלוך, ולא היתה לו בזה שום טרחה, שבוודאי יש חשש שמא הוא צמר בכור. (45) שם במשנה. (46) חוטי צמר. והטויה היא טרחה גדולה, ודרוש לה זמן מרובה. (47) יריעות צמר שלא נארגו מחוטי צמר אלא מצמר טרוף (רבינו בפיה"מ כלאים פ"ט משנה ט). (48) וכמו כן אינו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ה טבת - ספר קרבנות - הלכות בכורות קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חכמים לאסרו, כמו שגזרו בצמר שנשר. (83) כלומר, שמורגש כי צמר זה מובדל משאר הצמר. (84) שכפול באמצעותו, ושני ראשין נראין בחוץ (רש"י שם כו:). ונחלקן האמוראים שם במובן זה של "אינו נראה עם הגיזה" שבמשנה שם, ופסק רבינו כריש לקיש, וראה בכסף-משנה. (85) משנה שם כה: (86) שגזרו חכמים לאסרו בהנאה אפילו שחטו לבכור אחר-כך. ראה למעלה הלכה יא.

יג. גזת בכור⁸⁷, אפלו בעל מום⁸⁸, שנתערבה בגזי חלין, אפלו אחת⁸⁹ בכמה אפלים - הפל אסורים. הרי הוא דבר חשוב ומקדש בכל שהוא⁹⁰. האורג מלא הסיט⁹¹ מצמר הבכור בכגד - ידלק⁹²; מצמר המקדשין - מקדש בכל שהוא⁹³.

(87) גיזה שלימה של בכור שלם שעשוה בחבילה, והוא דבר חשוב כדלהלן, ועיין בראב"ד (וכסף-משנה). וראה למעלה הלכה יא, שצמר שתלשו או שנתלש מבכור חי אסור בהנאה, בין תם בין בעל מום. (88) בכורות כה: "בעלי מומין אוסרין בכל שהן - בגיזת בכור בעל מום עסקינן". ואף כי במסקנא פירושה בבכור עצמו ולא בגיזה - סובר רבינו שהדין הנ"ל לא נדחה (כסף-משנה). (89) גיזה שלימה של בכור שלם, כנ"ל. (90) וכן כתב בפט"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ט "שכל דבר שהוא חשוב אצל בני מקום מן המקומות - אסור בכל שהוא לפי חשיבותו". (91) הוא שתות הזרת (רבינו בפיה"מ ערלה פ"ג מ"ב, ובשבת לדף קה:) והוא רוחב שתי אצבעות (פ"ט מהלכות שבת הלכה יח). (92) ערלה פ"ג משנה ג. [ואע"פ שגיזה אינה דבר חשוב אלא אם כן היתה גיזה שלימה של בכור (ראה למעלה) - צמר ארוג שיש בו מלא הסיט, הוא דבר חשוב. ועיין כסף-משנה]. (93) משנה שם, שמוקדשין ראויים לפדיון - בניגוד לבכור שאינו ראוי לפדיון - והוא בכלל דבר שיש לו מתירין שאינו בטל אפילו באלף (פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה י. וראה בראב"ד, בכסף-משנה ובלחם-משנה).

פרק רביעי

(1) יבאר דין בהמת השותפין, ואם יש לגוי חלק בה.

א. בהמת השתפין חייבת בבכורה². לא נאמר בקר²² וצאנ³ אלא למעט שתפות הנכרי⁴, שאם היה שתף בפרה או בעבר, אפלו היה לנכרי אחד מאלף פאם או בולד⁵ - הרי זה פטור מן הבכורה. היה לו באחד משניהם אבר אחד⁷, כגון יד או רגל⁸ - רואין: כל שאלו יחתף והיה בעל מום - הרי זה פטור⁹; ואם אפשר שיתחתף אבר הנכרי ולא יפסל¹⁰ - הרי זה חייב בבכורה.

(2) מחלוקת תנאים בחולין קלו, א. ופסק רבינו כתנא-קמא. (3) שמשמע מזה: בקר וצאנך שלך יחיד, ולא של שותפים. (4) אבל בשותפות של ישראל, יש ריבוי מהכתוב (דברים יב, ו) "והבאתם שמה עולותיכם וכו'" ובכורות בקרכם וצאנכם, שהמשמעות היא בכור של שנים (שם קלה:). (5) פסק כחכמים, במס' בכורות ב, ב - שכל "שיד גוי באמצע פטורה

(64) מפני שלא היה ניכר טריפתו עד לאחר שהופשט, וכרבי עקיבא, כנ"ל. (65) בגמרא שם אמרו, שאף ר"ע לא אמר אלא כשהתירו מומחה. אבל לא התירו מומחה, גם העור יקבר עם הבשר אף לאחר שהופשט.

יא. הבכור שנאכל בשרו בהלכה, בין תמים בין בעל מום⁶⁶ - כשם שמתר להנות בעורו, כך נהנין בגזותיו⁶⁷. אבל כל צמר שנגזז ממנו כשהוא חי, אפלו נשר⁶⁸ - הרי הוא אסור בהנאה⁶⁹, ואפלו נשר ממנו אחר שנפל בו מום⁷⁰. ואפלו אחר שחיתתו⁷¹, ואין צריך לומר אחר מיתתו⁷²; שהרי⁷³ אותו הצמר שנשר ממנו מחיים באסורו עומד. וכן במעשר בהמה⁷⁴. וכבר בארנו בהלכות מעילה⁷⁵, שלא גזרו גזרה זו⁷⁶ אלא על הבכור ועל המעשר בלבד, מפני שאינן באין לכפרה, שמה ישהם אצלו⁷⁷ כדי לקח כל הצמר שנישר מהם. וכבר בארנו⁷⁸, שמצוה לאכלו תוך שנתו, בין תמים בין בעל מום⁷⁹.

(66) כלומר, תם שנשחט ולא נמצא בו פסול, ובעל מום שהותר על ידי מומחה. (67) בצמר שנגזז לאחר שחיתו, כך נשמע מהמשנה בבכורות כח: (ראה להלן הלכה יב). (68) נתלש מעצמו, ראה שם כו: שאין הבדל בין תלש לבין נתלש מעצמו. (69) משום גזירה, ראה להלן בהלכה זו. אע"פ שעצם פעולת הגיזה אסורה מן התורה (פ"א מהלכות מעילה הלכה ט). (70) שם כו. (71) כלומר, צמר זה שנשר ממנו בחייו, נשאר באיסורו אף לאחר שחיתו. וכחכמים במשנה (שם כה). ולא כעקביא מן מהללאל שמתיר לאחר שחיתה את הגיזה שנשר לפני השחיטה, וכדעת ר' יהודה במשנה שם בפירוש פלוגתתם, שכן פסק רב נחמן (שם כו). כמותו. (72) שהרי לפי דברי ר' יהודה, מחלוקת חכמים ועקביא בן מהללאל אינה אלא אם שחטו. אבל אם מת, גם עקביא בן מהללאל אסור את הצמר שנשר לפני המיתה. (73) כך בכ"י תימן ובדפוס רומי, וכן נכון. (74) אסרו חכמים בהנאה את הגיזה, ואע"פ שנתלשה מעצמה, והאיסור הוא בעינו אף לאחר שחיתה או לאחר מיתה. וכן הוא בבכורות כו. "דבכור ומעשר נמי, דכיון דלאו לכפרה אתו, משהו להו". (75) פ"א ה"י. (76) כלומר, איסור הנאה מן הגיזה. (77) בכורות שם. (78) למעלה פ"א הלכה ח. (79) ורש"י שם פירש, שחששו שמה יבוא לידי "גיזה ועבודה", כלומר לעבור על לאו של "לא תגזו" ו"לא תעבוד".

יב. בכור שהיה בו צמר מדבלל⁸⁰ ושחטו: את שהוא נראה עמו מן הגז⁸¹ - מתר בהנאה⁸²; ואת שאינו נראה עמו⁸³, והוא הצמר שעקרו הפוף כלפי ראשו⁸⁴ - אסור⁸⁵, שזה כמו שנשר מחיים⁸⁶.

(80) צמר שנתלש מן העור בעוד הבכור חי, אבל נשאר מסובך עם שאר הצמר שלא נתלש. (81) פירוש, כשיגזז את שאר הצמר לאחר שחיתה, יהיה בצמר המדובלל שזה לשאר הצמר, ולא יהיה נראה כמובדל מהם. (82) משנה שם כה: שכיון שלא ניכר שהצמר נתלש מחיים, לא גזרו

12 אַחֲרֵי לִגְבוֹת מִמָּנֹה - יִגְבֶּה מִן הַבְּהֵמוֹת הָאֵלּוּ
13 וּמִלְדוֹתֵיהֶן, נַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֵׁשׁ לוֹ אַחֲרֵי שֶׁעָלִיתָ וְעַל
14 וְלְדוֹתֵיהֶן, וְהָיָה יָד הַנֶּכְרִי בְּאֶמְצָעוֹ²⁵, וּפְטוּרִין מִן
15 הַבְּכוּרָה²⁶ הֵם וּלְדוֹתֵיהֶן²⁷. אָבָל וְלָדִי וְלָדוֹת²⁸ -
16 חֵיבִין²⁹, שֶׁהָיָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל הֵם, וְאֵין לְנֶכְרִי רְשׁוּת
17 עָלֵיהֶן.

21 משנה, בכורות טז, א. (22) כלומר, הנכרי מוסר את
הבהמה לישראל בסכום מסוים של כסף שיתן לו הישראל
אחר תקופה מסוימת, ראה רש"י במשנה שם. (23) התנה
עמו. (24) שאם בגמר התקופה של עשר שנים יהיה שוויה
של הבהמה יותר, יהיה ריווח זה לשניהם (ראה ב"טור" י"ד
סי' שכ). אבל רש"י מפרש (שם) שהתנאי היה שהולדות
יהיו לשניהם. (25) כדברי רבא, שם טז, ב. (26) שם,
במשנה. (27) כלומר, הבכורות הנולדים מהן (מן הצאן)
וכן הבכורות הנולדים מוולדותיהן שהם דור שלישי לצאן
— פטורים מן הבכורה. (28) כלומר, אלו הנולדים מן
הוולדות של הוולדות של הצאן, שהם דור רביעי לצאן.
(29) שם, במשנה.

18 ה. יִשְׂרָאֵל שְׁנֵת מַעוֹת לְנֶכְרִי וְקָנָה לוֹ בְּהֵן בְּהֵמָה
19 מִנֶּכְרִי³⁰ בְּדִינֵיהֶן³¹, אָף עַל פִּי שְׁלֹא מִשֶּׁשׁ - קָנָה,
20 וְחֵיבָתָהּ בַּבְּכוּרָה³². וְכֵן אִם קָנָה הַנֶּכְרִי מִיִּשְׂרָאֵל
21 בְּדִינֵיהֶם וְנָתַן מַעוֹת, אָף עַל פִּי שְׁלֹא מִשֶּׁשׁ - קָנָה,
22 וּפְטוּרָהּ מִבְּכוּרָה³³.

(30) מימרא של ריש לקיש, בבכורות יג, א. (31) בגמ' שם:
"בדיניהם שפסקה להם תורה" שגוי קונה בהם. לפי דעת
רבינו, הוא קונה בין בכסף ובין במשיכה (פ"א מהל' זכיה
ומתנה הי"ד), ומקורו מהגמרא בע"ז ע"א, א. ודלא כסוגיית
הגמרא בבכורות שם, שגוי קונה רק במשיכה (מגיד-משנה
שם). (32) שכבר קנה ישראל את הבהמה, ואין לגוי בה
שום חלק. (33) לפי שהיא של גוי (שם).

23 ו. גַּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שְׁלֹא נִתְגַּיֵּר יִלְדָּה
24 פֶּתָהּ אוֹ אַחֲרֵי שֶׁנִּתְגַּיֵּר³⁴ - הָרִי זֶה בְּכוֹר מִסְּפֶק³⁵.

(34) שאם ילדה לפני שנתגייר, הרי היתה בהמת גוי ופטורה
מן הבכורה, ואם ילדה אחר שנתגייר, חייבת בבכורה.
(35) בחולין קלד, א: "תני רבי חייא, שמונה ספיקות נאמרו
בגר, ד' לפטור וד' לחיוב וכו' ובכור בהמה טהורה". ודינו
של בכור ספק הוא: שאינו קרב על המזבח ואינו נשחט
בחור כשהוא תם, אלא ירעה עד שיפול בו מום ואז מותר
לשחטו בחור ולאכלו. ואינו מחויב לתת לכהן, שהמוציא
מחבירו עליו הראיה. עי' במשנה, שם. וראה להלן ה"ז,
ופ"ה ה"ג, ובפ"ט מהל' ביכורים הי"ג.

25 ז. הַלּוֹקֵחַ³⁶ בְּהֵמָה מִן הַנֶּכְרִי³⁷, וְאֵין יָדוּעַ אִם בְּפָרָה
26 אוֹ לֹא בְּפָרָה³⁸, וְיִלְדָּה אֶצְלוֹ - הָרִי זֶה סְפֶק בְּכוֹר.
27 וְיִאָּכֵל בְּמוֹמָיו³⁹ לַבְּעָלִים, וְאֵינוֹ לַפֶּה, שֶׁהַמוּצִיא
28 מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרָאִיָּה.

(36) ישראל הקונה. (37) ואם לקח ישראל בהמה מישראל,

מן הבכורה". ובגמרא שם ג, א - נלמד מהפסוק "כל בכור
וגו' בבני ישראל" (שמות יג, א), "כל" עד שיהי' כל הבכור
של ישראל, ומהפסוק "כל פטר רחם לי וכל מקנך תזכר"
(שם לד, יט) משמע שרק אם כל המקנה שלו (כלומר, אם
האם כולה של ישראל) — תזכר, תקדיש את הזכר שלה, ואם
יש לגוי אפילו אחד מאלף — אין זה "כל בכור", בבני
ישראל ולא "כל מקנך". (6) לנכרי. (7) כלומר: "היה לו
שותפות באבר, אע"פ שאין כל האבר שלו (לחם-משנה).
(8) כלומר: ביד או ברגל, והכוונה לאצבע שברגל או שביד,
שאם היתה לו אצבע מיותרת בלי עצם, אם חתכה אינו
נעשה בעל מום (ראה בכסף-משנה), אבל באופו אחר, לא
יתכן שיחתוך ולא יהיה בעל מום. (9) שם, כדברי רבי
יוחנן. (10) כגון שהיתה אצבע יתירה בידו או ברגלו ואין
בו עצם, כנ"ל.

1 ב. הַלּוֹקֵחַ עֶבֶר פֶּתָהּ שֶׁל נֶכְרִי⁴¹, אוֹ הַמוֹכֵר עֶבֶר
2 פֶּתָהּ לְנֶכְרִי⁴², אָף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רִשְׁאִי⁴³ - הָרִי זֶה
3 פְּטוּר מִן הַבְּכוּרָה⁴⁴, וְאֵין קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַל דָּבָר זֶה⁴⁵.

(11) שקונה מן הגוי את העובר ולא את אמו. (12) ישראל
המוכר לגוי את העובר ולא את הפרה עצמה. (13) למכור
לגוי בהמה גסה, שהיא מיוחדת לעשות בה מלאכה, כיון
שהגוי עובד בה בשבת, וגזירת חכמים היא שמא ישאל
אותה או ישכיר אותה לגוי, ונמצא עובר על שביעת בהמתו
(ע"ז יד: וטו. ופ"כ מהל' שבת ה"ג). (14) משנה, בכורות
יג, א. (15) שעבר על האיסור למכור לנכרי, שיהיה חייב
לפדות את העובר מן הגוי וליתנו לכהן, ראה שם ב, א.

4 ג. הַמְּקַבֵּל⁴⁶ בְּהֵמָה מִן הַנֶּכְרִי לְהִיּוֹת מִטְּפֵל בָּהּ
5 וְהוֹלְדוֹת בִּינֵיהֶם⁴⁷, אוֹ נֶכְרִי שֶׁקָּבַל מִיִּשְׂרָאֵל כְּזֶה⁴⁸ -
6 הָרִי אֵלּוּ פְטוּרִים מִן הַבְּכוּרָה⁴⁹; שֶׁנֶּאֱמָר⁵⁰: פֶּטֵר כָּל
7 רֶחֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל - עַד שִׁיחֶיהָ הַכֹּל מִיִּשְׂרָאֵל.

(16) ישראל. (17) לשניהם. שבעד טרחתו בטיפול בבהמה
מתחלקים הוולדות בשווה לגוי ולישראל. (18) שהגוי
מטפל בבהמה, ובעד טרחתו יהיה לו חלק שוה בוולדות עם
הישראל. (19) משנה, שם ב, א. וכן ברייתא שם ב, ב -
מחלוקת חכמים ורבי יהודה, ופסק כחכמים. (20) ולפני
זה, כתוב "קדש לי כל בכור וכו'". "ובריש בכורות (ג).
אמרינן דטעמא דרבנן משום דבכור, מקצת בכור משמע,
ותא "כל" לומר עד דאיתיה כולי, ולשון רבינו ז"ל
מגומגם שלא הזכיר רא"י זו על כל בכור, כמ"ש אותה
בגמרא (לחם-משנה). ובמשנה (ב): "והמקבל הימנו והנותן
לו בקבלה פטור מן הבכורה, שנאמר "בישראל" אבל לא
באחרים". ופירש רש"י "שנאמר (במדבר ג, יג) הקדשתי לי
כל בכור בישראל". ועי' שיטה מקובצת" שם. וראה ברי"ט
אלגזי פ"א אות קטן א' (דפוס ווילנא, ב ע"א, ד"ה והנה
צריך להבין).

8 ד. הַמְּקַבֵּל צֵאן מִן הַנֶּכְרִי⁵¹ בְּמִמּוֹן קָצוּב⁵², וּפְסֶק
9 עֲמוּ⁵³ שִׁיחֶיהָ הַשֶּׁכֶר בִּינֵיהֶם⁵⁴ וְאִם פִּתְחוֹ - פִּתְחוֹ
10 לְיִשְׂרָאֵל, אָף עַל פִּי שֶׁבְּרִשׁוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם וְהָרִי הֵם
11 כִּקְנִינָה, הוֹאִיל וְאִם לֹא יִמָּצֵא הַנֶּכְרִי אֶצְלוֹ מִמּוֹן

למעוטים⁶⁵. אָבֵל בְּהֶמֶת קִדְשִׁים שֶׁהִפִּילָה שְׁלֵיָא - 26
תִּקְבְּרָה⁶⁶, [שֶׁהִנְקָבוֹת בָּהּ בְּזָכָרִים]⁶⁷. 27

(50) כלומר, אינה ניכרת לכל, אלא לרועים בלבד.
(51) במשנה, שם: "סימן הולד בבהמה דקה - טינוף". כן
הוא בגמרא שם כא, ב - לדעת רבא. (52) אם תלד לאחר
מכן זכר, אינו בכור. (53) גמרא, שם. (54) אף-על-פי
שאינ דרכה לילד תוך שנה ראשונה לחייה. (55) שאפשר
שטיפפה תוך שנתה, וחזרה וילדה בתוך שנתה, כרבי עקיבא
(במשנה, שם) וכרבי יהושע (בברייתא שם כ, א).
(56) קרום שהעובר מונח בתוכו, ובהמה זו הפילה שליא
ריקה. (57) במשנה שם, ובחולין עז, א. (58) משנה, נדה
כו, א. (59) משנה, חולין שם. וראה להלן סוף הי"א.
(60) שם בגמרא עז, ב. (61) ראה למעלה פ"א ה"א.
(62) למעלה פ"ב ה"ו. (63) כמו כבש שילדה כמין עז או
עז שילדה כמין כבש. וזה קורה רק לעתים רחוקות.
(64) שהרי מחצית הנולדים הם נקבות שפטורות מבכורה,
ומהמחצית השניה של הנולדים זכרים, יש מייעוט (אף כי
הוא קטן) של נולדים שאין בהם מקצת סימני אמם שגם הם
פטורים מן הבכורה, ואם כן רוב הנולדים אינם מתקדשים
בבכורה. (65) ומותר להשליך השליא לכלבים.
(66) משנה שם, ותמורה לג, ב. (67) כלומר, שגם נקבה
שנולדה מבהמת קדשים - יש בה קדושה (בגמרא שם עז:).

יא. בְּהֶמֶה גִּסָּה שֶׁהִפִּילָה חֲרֵרֶת דָּם⁶⁸ - הָרִי זֶה 28
נִפְטָרָה מִן הַבְּכוּרָה⁶⁹; שֶׁחֲזָקָתָה שֶׁהוּלָד בְּתוֹכָהּ, 29
וְרָבָה עָלָיו הַדָּם⁷⁰ וְהַפְסִידוֹ וּבִטְלוּ. וְקוֹבְרִין חֲרֵרָה 30
זו⁷¹ כְּמוֹ נֶפֶל מִבְּכֻרָה⁷², אֵף עַל פִּי שְׁאִין חֲרֵרָה זֶה 31
קְדוּשָׁה⁷³. וְלָמָּה קוֹבְרִין אוֹתָהּ? פְּדִי לְפָרֶסֶם הַדָּבָר 32
שֶׁנִּפְטָרָה מִן הַבְּכוּרָה⁷⁵. 33

(68) חתיכת דם. (69) כשתלד עוד, אין הולד קדוש, כדברי
רבי אליעזר בן יעקב במשנה, בכורות כא, ב. (70) כרבי
יוחנן, בבכורות כב, א. וראה 'תוספות יום-טוב' נדה פ"ג
מ"ד, ובלחם-משנה כאן. (71) משנה, בכורות, שם.
(72) שקוברים אותו ככל קדשים שהפילו (תמורה לג:), אם
הוא זכר. (73) שהרי רוב הנולדים אינם מתקדשים
בבכורה, ראה למעלה ה"י בדין שליא. (74) ולא הותר
להשליכו לכלבים כמו שליא, ראה למעלה שם.
(75) בכורות כב, א. אבל בשליא אין צריך פרסום, שהכל
יודעים שאין שליא בלא ולד ('תוספות' נדה כז: ד"ה כרי.
ושיטה מקובצת' בבכורות שם).

יב. פֶּכֶר בָּאֲרָנוּ בְּעֶנְיָן נִדְּהָ⁷⁶, שֶׁהוּלָד בְּאֶדָם נִגְמָר 34
לְאַרְבָּעִים יוֹם⁷⁷, וְהַמְפִּילֵת לְפָחוֹת מֵאַרְבָּעִים - אֵינוֹ 35
וְלֹד⁷⁸. אָבֵל וְלֹד בְּהֶמָּה - לֹא עֲמִדוֹ חֲקָמִים עַל מִנְיֵן 36
הַיָּמִים שֶׁיִּגְמָר בּוֹ⁷⁹; אָבֵל אֲמָרוּ⁸⁰, שֶׁהַמְפִּילֵת טָנוּף⁸¹ 37
- אֵינָה מִתְעַבֶּרֶת אַחֲרָיו⁸² וְלֹא מְקַבֶּלֶת וְלֹד אַחֲרֵי⁸³ 38
לְפָחוֹת מִשְׁלָשִׁים יוֹם. 39

(76) פ"י מהל' איסורי ביאה ה"א-ב. (77) בכורות כא, ב.
(78) ואינה צריכה לישיב ימי טומאה כיולדת (הל' איסורי
ביאה, שם). (79) בעיא של רב חסדא שם, ולא נפתרה.

ראה להלן ה"ט. (38) כלומר: לא ידוע לישראל אם ילדה
כבר פעם או לא. (39) בכורות יט, ב - במשנה, וכרבי
עקיבא.

ח. לָקַח בְּהֶמָּה מְנִיקָה⁴⁰ מִן הַנֶּכְרִי - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ 1
שֶׁמָּא בָּנָה שֶׁל אַחֲרֵת הִיא מְנִיקָה⁴¹, אֲלֹא הָרִי זֶה 2
בְּחֻזְקַת שִׁילְדָה⁴². וְאִפְלוּ הִיָּה זֶה שֶׁמְנִיקָה כְּמוֹ מִין 3
אַחֵר, וְאִפְלוּ כְּמִין חֲזִיר⁴³ - הָרִי זֶה פְּטוּרָה מִן 4
הַבְּכוּרָה⁴⁴. וְכֵן בְּהֶמָּה שֶׁהִיא חוֹלְבֶת⁴⁵ - פְּטוּרָה מִן 5
הַבְּכוּרָה, שֶׁרֵב הַבְּהֵמוֹת אֵינָן חוֹלְבוֹת אֲלֹא אִם כֵּן 6
פֶּכֶר יִלְדָה⁴⁶. 7

(40) משנה, שם כג, ב - כדברי רשב"ג. ובגמרא (שם כד.)
נפסקה הלכה כמותו. (41) מדובר שראינוה חולבת אע"פ
שלא ילדה, והוא מן המיעוט שחולבות בלי לידה ('טור'
יו"ד סי' שטז). והנולד עכשיו הרי הוא בכור. (42) לפי
שאינה מרחמת על הולד אלא-אם-כן ילדה (גמרא, שם).
ואם כן זה שנולד עכשיו אינו בכור. (43) שוודאי אין
הבהמה מרחמת על מין אחר, ואם כן זו שריחמה היא מן
המיעוט, ויתכן שריחמה אע"פ שלא ילדה כלל. (44) חזקה
שילדה אותו ולד, שאם לא כן לא היתה מרחמת עליו (וע'
ש"ך סי' שטז סק"ו). (45) ואין אנו יודעים אם ילדה או
לא. ומדובר כשאינה מניקה. (46) בכורות כ, ב - כרבי
יהושע.

ט. הַלּוֹקֶת בְּהֶמָּה מִיִּשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת 8
שֶׁבְּכֻרָה⁴⁷, עַד שֶׁיּוֹדְעוּ הַמוֹכֵר שֶׁעֲדִין לֹא יִלְדָה; 9
שְׁאִין הַיִּשְׂרָאֵל שׁוֹתֵק וְגוֹרֵם לוֹ לֶאֱכֹל קִדְשִׁים 10
בְּחוּץ⁴⁸, וְיֹדְאִי שֶׁבְּכֻרָה⁴⁹ וּלְפִיכָךְ מְכָרָה סֵתָם. 11

(47) מחלוקת בין רב, שמואל ורבי יוחנן, בבכורות כא, ב.
ופסק רבינו כרבי יוחנן. (48) כלומר, כל הכרוך בזה:
איסור שחיטה (פ"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"ו) ואיסור
אכילה (קידושין נז:). וכן צריך לפרש בדברי 'רבינו גרשום'
בבכורות שם, שכתב: "דאיכא איסורא, אי אכיל ישראל
לבכור". וכ"ה לשון הברייתא שם יט, א: "שאתה מאכיל
את ישראל קדשים בחוץ". (49) כלומר, ילדה בכור מכבר.

י. בְּהֶמָּה דָּקָה שֶׁהִפִּילָה עֶבֶר שֶׁעֲדִין לֹא נִתְבָּאָר 12
צִוְּרָתוֹ הִרְבָּה וְנִפְרֶת לְכָל⁵⁰, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא טָנוּף⁵¹, אִם 13
אֲמָרוּ הָרוּעִים: עֶבֶר הוּא אֲלֹא שֶׁנִּפְסְדָה צִוְּרָתוֹ - הָרִי 14
זֶה פְּטוּרָה מִן הַבְּכוּרָה⁵². וְצָרִיךְ לְהִרְאוֹתוֹ לְרוּעֵה 15
חֲכָם⁵³. לְפִיכָךְ, הַלּוֹקֶת בְּהֶמָּה מִן הַנֶּכְרִי, אִפְלוּ הִיָּה 16
קִטְנָה וְיִלְדָה אֲצִלוּ בְּתוֹךְ שְׁנֵתָה⁵⁴ - הָרִי זֶה סָפֵק 17
בְּכוֹר, שֶׁמָּא טָנוּף הִפִּילָה בְּרִשּׁוֹת הַנֶּכְרִי⁵⁵. וְכֵן בְּהֶמָּה 18
גִּסָּה שֶׁהִפִּילָה שְׁלֵיָא⁵⁶ - הָרִי זֶה סִימָן וְלֹד⁵⁷, שְׁאִין 19
שְׁלֵיָא בְּלֹא וְלֹד⁵⁸, וְנִפְטָרָה מִן הַבְּכוּרָה. וּמִתָּר 20
לְהַשְׁלִיךְ אוֹתָהּ הַשְׁלֵיָא לְכָלְבִּים⁵⁹. שְׁאִין מִתְקַדֵּשׁ 21
בַּבְּכוּרָה⁶⁰ אֲלֹא זָכָר⁶¹, וְחֻזְקַת הַנּוֹלָדִים מִחֻצָּה זָכָרִים 22
וּמִחֻצָּה נְקֻבוֹת, וּכְכֹר בָּאֲרָנוּ⁶² שֶׁהִזְכֵּר שְׁאִין בּוֹ מְקַצָּת 23
סִימָנִי אֲמוּ⁶³ אֵינוֹ מִתְקַדֵּשׁ בַּבְּכוּרָה, וְנִמְצָא מְעוֹט 24
הַנּוֹלָדִים הֵן הַמִּתְקַדְּשִׁין בַּבְּכוּרָה⁶⁴, וְאֵין חוֹשֵׁשִׁין 25

פ"ג ה"ד. (96) במשנה, שם. (97) פירוש, שלא השליכו לכלבים. (98) כדברי רב הונא, בגמרא שם ע, א.

- טו. יֵצֵא שְׁלִישׁ⁹⁹ וּמִכְרוּ לְנֹכְרִי, וְחִזְרָה וְיֵצֵא שְׁלִישׁ¹⁰⁰ אַחֵר - נִתְקַדֵּשׁ לְמַפְרָע¹⁰¹ וּנְפֻטָּה מִן הַבְּכוּרָה¹⁰².
- יז. יֵצֵא שְׁלִישׁ דֶּרֶךְ דִּפְּוֹן¹⁰³ וּשְׁנֵי שְׁלִישִׁים דֶּרֶךְ רָחֵם - אֵינוֹ קָדוֹשׁ¹⁰⁴; שֶׁהָרֵב הָרֵאשׁוֹן¹⁰⁵ לֹא יֵצֵא דֶּרֶךְ רָחֵם, וְלְמַפְרָע הוּא מִתְקַדֵּשׁ¹⁰⁶.

(99) שעדיין לא קדש בבכורה עד שיצא רובו. (100) מתחילת הלידה, ונתגלה כי מכירתו לגוי לא היתה מכירה כלל, שהרי אינו שלו, וכרב הונא ולא כרבה (חולין ט:). (101) שלש שנים אלו אין להן מקום כאן, כי אע"פ שלא נתקדשה למפרע - נפטרה מן הבכורה, והבא אחריו אינו בכור ('כתר המלך'), והן שייכות להלן בסוף ההלכה אחרי המילים 'ולמפרע הוא מתקדש' ('אור שמח', וראה להלן הערה קד). (102) שלא דרך הרחם, ראה למעלה פ"ב ה"ד. (103) גם זה מחלוקת בין רב הונא ורבה, ופסק כרב הונא. ראה למעלה בסמוך. (104) כלומר, השליש השני ביחד עם השליש הראשון. (105) כאן שייכות המילים "ונפטרה מן הבכורה" שנכתבו למעלה, שהרי גם יצא כולו דרך דופן - הבא אחריו אינו בכור, כמו שכתב רבינו למעלה פ"ב ה"ד ('אור שמח').

- טז. יֵצֵא מֵעוֹט אֶבֶר גָּדוֹל, וְהָרִי זֶה הוֹצֵא רֶבּוֹ שֶׁל עֶבֶר¹⁰⁷ - נְפֻטָּה מִן הַבְּכוּרָה¹⁰⁸, וְיִקְבֹּר הוֹצֵא¹⁰⁹.
- יח. יֵצֵא חֲצִי הָעֶבֶר וְהוּא רֶבּוֹ שֶׁל אֶבֶר הוֹצֵא¹¹⁰ - הָרִי זֶה סֵפֶק אִם נְפֻטָּה מִן הַבְּכוּרָה אוֹ לֹא נְפֻטָּה. לְפִיכֵן הֵבֵא אַחֲרָיו סֵפֶק בְּכוֹר.

(106) מדובר כשחתכו, ומיעוט העובר שנשאר בפנים ולא יצא דרך הרחם אלא דרך הדופן (ש"ך סי' שיט ס"ק יב). (107) אם ילדה לאחר מכן, שאין מיעוט זה של האבר שיצא, נגזר אחריו רוב אותו האבר שבפנים (חולין ע). (108) כיון שחתכו. וראה למעלה ה"ד. (109) כלומר, בתוך החצי הזה שיצא, נכלל רוב של אבר שמיעוטו נשאר בפנים, ונסתפקו (שם) אם המיעוט הזה שבפנים מצטרף לרוב האבר, ועל-ידי-זה הוא מרבה את החצי שיצא ועושה אותו לרוב, ונתקדש בבכורה, או לא. ואף כאן מדובר כשחתך היוצא, והחלק שבפנים יצא אחר-כך דרך הדופן (ש"ך, שם).

- יז. בְּכוֹר¹¹⁰ שֶׁפָּרְכוּ¹¹¹ בְּסִיב¹¹² וְהוֹצִיאוֹ וְלֹא נִגַּע בְּרָחֵם, אוֹ שֶׁפָּרְכוּ בְּשֻׁלִית בְּהֶמָּה¹¹³ אַחֲרָת, אוֹ שֶׁנִּכְרְהָ עָלָיו אֲחוּתוֹ וְיֵצֵא¹¹⁴, הוֹאִיל וְלֹא נִגַּע בְּרָחֵם מִקֵּל מְקוֹם - הָרִי זֶה סֵפֶק בְּכוֹר¹¹⁵.

(110) כל הלכה זו היא בעיא שלא נפטרה בגמרא שם. (111) כשיצא חלק ממנו, לפני שיצא רובו. (112) קרום דק הגדל והנכרך סביב הדקל (רש"י שם). (113) כלומר, בסיב שאינו מין בשר, אלא אפילו בשליא שהיא מין בשר, מסתפקים אנו שמה היא הציצה (אע"פ שכלל הוא בידינו "מין במינו אינו חוצץ", כמו שכתב רבינו בפ"ז מהל' לולב ה"ב). ובשלייתו לא הסתפקו, שכן הוא דרך הלידה, ואינה

(80) דברי זעירי, שם. (81) ראה למעלה ה"י. (82) ואם הפילה בתוך שלשים יום, בוודאי אינו ולד. ואף בקדשים אינו טעון קבורה. (83) כפל לשון הוא מהקודם, וברש"י וב'רבינו גרשום' שם: "משהתחילה לטנף אינה מקבלת זכר עד שלשים יום". ואולי יש לפרש כן גם בדברי רבינו.

- יג. בְּהֶמָּה שֶׁיֵצֵא מִלֵּאָה⁸⁴ וּבִבְּרָה רִיקָנִית⁸⁵ - הֵבֵא אַחֵר בֶּן⁸⁶ בְּכוֹר מִסֵּפֶק⁸⁷, שֶׁמָּא דָּבָר שְׁאִינוּ פוֹטֵר בְּבְכוּרָה הַפִּילָה⁸⁸. וְאִין לְנִפְלִי בְּהֶמָּה פְּטִירָת רָחֵם⁸⁹ עַד שֶׁיִּעֲגִילוּ רֹאשׁ פִּפְקָה שֶׁל עֶרֶב⁹⁰.

(84) בהמה מעוברת שיצאה לרעות בשדה. (85) וחזרה בו ביום ריקה. (86) פירוש, אם נתעברה לאחר זמן, שנית, וילדה זכר. (87) דין ספק, ראה למעלה ה"ו, ובהערה שם. (88) כגון שראשו לא היה עגול כפיקה של ערב, ואע"פ שרוב הבהמות יולדות ולד הפוטר מן הבכורה, כיון שרוב היולדות מטנפות יום קודם לכן וזו לא טנפה (וכגון שלא שהתה ביום הקודם בחוץ - 'תוספות' נדה כט. ד"ה וזו) הרי זה סותר בכך את הכלל של רוב בהמות יולדות ולד הפוטר מן הבכורה (נדה שם). (89) אין הנפלים פוטרם מבכורה את הנולד לאחר מכן. (90) ככדור שבראש הפלך שטוות בו הנשים, חוט של "ערב" שהוא עבה יותר מהחוט של "שתי", אבל פחות מזה אינו פוטר מן הבכורה, כן הוא באהלות פ"ז מ"ד: "אין לנפלים פתיחת הקבר עד שיעגילו ראש כפיקה", ובבכורות כב, א: "כי אתא רבין, פירשה משמי' דרבי יוחנן, של אשה כשל "שתי", ושל בהמה כשל "ערב", ומפרשה רבינו לענין פטירת רחם, שאינו פוטר מן הבכורה עד שיהיה הראש גדול כפיקה של ערב, אבל אם הוא פחות מזה אינו פוטר מן הבכורה (ורש"י שם פירשה לענין טומאה כמו באשה). ועי' בהשגות הראב"ד ובלח"ם משנה כאן. וראה בפכ"ה מהל' טומאת מת ה"ח וה"ט, וב'תוספות יום-טוב' אהלות פ"ז מ"ד.

- יד. מִבְּפֶרֶת⁹¹ הַמִּקְשָׁה לֵילִד - מִחֲתָף אֶבֶר אֶבֶר וּמִשְׁלִיךְ לְכַלְבִּים⁹², וְהֵבֵא אַחֲרָיו בְּכוֹר⁹³. יֵצֵא רֶבּוֹ⁹⁴ - הָרִי זֶה יִקְבֹּר⁹⁵, וְנְפֻטָּה מִן הַבְּכוּרָה⁹⁶. וְאִם חֲתָף אֶבֶר וְהִנִּיחוֹ⁹⁷, אֶבֶר וְהִנִּיחוֹ, עַד שֶׁהִשְׁלִים רֶבּוֹ - הָרִי פֶל הָאֵיבָרִים צְרִיכִין קְבוּרָה, וְנְפֻטָּה מִן הַבְּכוּרָה⁹⁸; מִיּוֹן שֶׁיֵצֵא רֶבּוֹ, מִיּוֹן שֶׁלֵּם בֵּין מִחֲתָף, וְהָרִי הוּא לְפָנֵינוּ - נִתְקַדֵּשׁ לְמַפְרָע.

(91) העומדת לילד בפעם הראשונה. (92) כשיוצא אבר שהוא מיעוט של הוולד, מחתכו ומשליכו לכלבים וכן כל אבר ואבר, והוא במשנה חולין ט, ב. לפי שכל זמן שלא יצא רוב הוולד, אינו קדוש בקדושת בכורה (רש"י שם). (93) במשנה, שם: "ונפטרה מן הבכורה". ומפרשה רבינו רק על מה שנאמר שם בסוף המשנה "יצא רובו הרי זה יקבר". ולא על תחילת המשנה, כשיצא חתוך אבר אבר והשליכם לכלבים, שכיון שאינו חשוב כיוולד אינו פוטר רחם, והבא אחריו בכור (עי' ש"ך יו"ד סי' שיט ס"ג). ודעת רש"י שם אינה כן. (94) וחתכו. (95) שביציאת הרוב חלה עליו קדושת בכור, ואנו קוראים עליו (דברים טו, יט) "אשר יוולד" (רש"י שם), ויקבר כדין בכור שמת, ראה למעלה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון י"ט טבת – ספר זמנים – הלכות שקלים קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

7 כ. נַעֲקְרוּ פְתָלֵי בֵּית הָרָחֵם [וְנִתְּלוּ] בַּצֹּאֲרוֹ¹²³ - הָרִי
8 זֶה סֶפֶק אִם בְּמִקְוֵמוֹ מְקַדֵּשׁ אוֹ מְקַדֵּשׁ אֶף חוּץ
9 לְמִקְוֵמוֹ¹²⁴.

(123) פירוש, שהרחם נעקר ממקום חיבורו ונתלה בצואר הוולד באופן שנסחב עם הוולד ביציאתו לאויר העולם ('רבינו גרשום' שם). (124) שם. בעיא של מר רב אשי.

10 כא. נִגְמְמוּ פְתָלֵי בֵּית הָרָחֵם¹²⁵ - אֵינּוּ קְדוֹשׁ¹²⁶.
11 נִפְרָץ מִקְצָתוֹ¹²⁷ וְעוֹמֵד מְרֻבָּה עַל הַפְּרוּץ¹²⁸ וְיֵצֵא
12 דֶּרֶךְ הַפְּרוּץ¹²⁹, אוֹ שֶׁהִיא הַפְּרוּץ מְרֻבָּה עַל הָעוֹמֵד
13 וְיֵצֵא דֶּרֶךְ הָעוֹמֵד¹³⁰ - הָרִי זֶה סֶפֶק בְּכוּר¹³¹.

(125) "פירוש, נתעכלו שפתי בית הרחם" ('ערוך' ערך גם). (126) שם, אבעיא של רבי ירמיה מרבי זירא, ונפשטה בגמרא. (127) של הרחם. (128) החלק שנשארו בשלימות, מרובה על החלק הנפרץ. (129) שיש מקום לומר שכיון שהחלק השלם רב יותר מהנפרץ, הרי הוא כאילו כולו שלם. או שכיון שיצא דרך הפרוץ אין זו לידה (ראה רש"י, שם). (130) שיש מקום לומר כיון שהנפרץ הוא יותר מן החלק השלם, הרי הוא כאילו כולו נפרץ וכמו שיצא דרך הפרוץ, או אפשר שכיון שיצא דרך העומד, הרי זו לידה. (131) אבעיא של רבי זירא שם, ולא נפשטה.

חוצצת (גמרא, שם). (114) כלומר, שעם הזכר נולדה גם נקבה, והיא נכרכה עליו באופן שהזכר לא נגע ברחם, כן הוא בגמרא שם: "כרכתו ואחותו והציאתו, מהו". וכגירסת 'רבינו חננאל' (מובא ב'תוספות' שם ד"ה כרכתו, "אחותו" במקום "ואחותו"). (115) בכל אלו הסתפקו שם, אם זה נחשב לחציצה ואינו קדוש או שאין זה חציצה (ראה רש"י שם), ולא נפשטה הבעיא, ולכן פסק רבינו שהוא ספק בכור.

1 יח. הַדְּבִיק שְׁנֵי רַחֲמִים זֶה לָזֶה¹¹⁶ וְיֵצֵא מִזֶּה וְנִכְנַס
2 לָזֶה¹¹⁷ - הָרִי זֶה סֶפֶק אִם נִפְטָרָה מִן הַבְּכוּרָה
3 הַבְּהֵמָה שֶׁנִּכְנַס בָּהּ הַבְּכוֹר, שֶׁהִי פֶטֶר רַחֵם¹¹⁸; או
4 לֹא נִפְטָרָה עַד שֶׁיִּפְטָר רַחֲמָה וְלִדָּה¹¹⁹.

(116) כשאחת מהן כורעת מלילד (שם). (117) כשילדה יצא הוולד מן הרחם של זו ונכנס לרחם של השניה. (118) על-ידי-זה שנכנס לתוך רחמה ויצא ממנה. (119) כלומר, עד שוולד שלה יפטור רחמה, ולא שוולדה של אחרת יפטור רחמה.

5 יט. נִפְתָּח¹²⁰ פְתָלֵי בֵּית הָרָחֵם וְיֵצֵא¹²¹ - הָרִי זֶה
6 סֶפֶק אִם נִגִּיעַת רַחֵם מְקַדֵּשֶׁת אוֹ אֲוִירוֹ¹²².

(120) כלומר, נתרחבו. (121) ובגלל שנתרחב הרחם, לא נגע הוולד בכותלי הרחם בעת שיצא. (122) שם, בעיא של רב אחא.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ט ט"ז טבת ה'תשפ"א

יום ראשון י"ט טבת ה'תשפ"א

הלכות שקלים

פרק רביעי

(1) נתבארו בו מה עושים מתרומת הלשכה, וממותרת, וממותר שייר הלשכה. ונסתיים בדין הקרכת קרבנות מתרומה חדשה מ"ח ניסן ואילך.

24 הַלְשָׁפָה. פְּרוּכּוֹת שֶׁל הֵיכַל - תַּחַת בִּנְיָן עֲשׂוּיּוֹת,
25 וְאֵינָן בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלְשָׁפָה, אֲלֹא מִקְדָּשֵׁי בֵּדֶק
26 הַבֵּית⁴; אֲבָל פְּרוּכּוֹת שֶׁל שְׁעָרִים - בָּאִין מִתְּרוּמַת
27 הַלְשָׁפָה⁵. הַמְּנוּרָה וְכָלִי שֶׁרֶת - מִצֹּתָן שֶׁיָּבֹאוּ
28 מִמוֹתֵר הַנֶּסְכִּים. וּבְהִלְכּוֹת כָּלִי הַמְּקַדֵּשׁ וְהָעוֹבְדִים
29 בּוֹ יִתְבָּאֵר מַה הוּא מוֹתֵר הַנֶּסְכִּים. וְאִם לֹא הָיָה לָהֶן
30 מוֹתֵר נֶסְכִּים - יָבִיאוּ מִתְּרוּמַת הַלְשָׁפָה. בְּגִדֵי כְהֵנָה,
31 בֵּין בְּגִדֵי כֹהֵן גָּדוֹל בֵּין שְׂאֵר בְּגִדֵי הַכֹּהֲנִים שֶׁעוֹבְדִין
32 בָּהֶן בְּמִקְדָּשׁ - הַכֹּל מִתְּרוּמַת הַלְשָׁפָה.

(3) גזבר ההקדש גובה לשם כך מכל אחד מישראל. (4) שבבית הראשון הייתה מחיצה בנוייה שרוחבה אמה, מבדלת בין ההיכל לבין קדש הקדשים, ובבית השני שהיה ההיכל גבוה מאוד ולא יכולה מחיצה בנוייה להתקיים בגובה כזה - עשו שתי פרוכות וביניהן שיעור אמה במקום מחיצת הבניין שבבית ראשון, ולכן, יש לה דין בניין, שהוצאותיו באות מבדק הבית. (5) שנעשו שם לצניעות לכסות על הפתחים.

33 ג. כָּל הַבְּהֵמוֹת הַנִּמְצָאוֹת בִּירוּשָׁלַיִם אוֹ בְּחוּצָה לָהּ
34 בְּקֶרֶב מִמֶּנָּה - בָּאוֹת עוֹלוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בַּפְּסוּלֵי
35 הַמְּקַדָּשִׁין; נִסְפִּיחָן בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלְשָׁפָה. וְכֵן עוֹבֵד

14 א. תְּרוּמַת הַלְשָׁפָה מַה יַּעֲשֶׂה בָּהּ? לֹאֲקַחִין מִמֶּנָּה
15 תְּמִידִין שֶׁל כָּל יוֹם, וְהַמוֹסָפִין, וְכָל קֶרְבָּנוֹת הַצֹּבֹר,
16 וְנִסְפִּיחֵיהֶם, וְהַמִּלֵּחַ שֶׁמוֹלְחִין בּוֹ כָּל הַקֶּרְבָּנוֹת. וְכֵן
17 הָעֲצִים, אִם לֹא הָבִיאוּ עֲצִים² וְלֹא נִמְצְאוּ אֲלֹא
18 בְּדָמִים. וְהַקֹּטֶרֶת, וְשֹׁכֵר עֲשִׂיתָהּ. וְלֶחֶם הַפָּנִים,
19 וְשֹׁכֵר עוֹשֵׂי לֶחֶם הַפָּנִים. וְהָעֹמֶר, וְשֵׁטִי הַלֶּחֶם,
20 וּפְרֵה אֲדָמָה, וְשֹׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח, וְלֶשׁוֹן שֶׁל זְהוּרִית
21 שֶׁקוֹשְׁרִין בֵּין קֶרְנָיו. כָּל אֵלֵּי בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלְשָׁפָה.

(2) כי "זמן קבוע היה למשפחות משפחות לצאת ליערים ולהביא עצים למערכה".

22 ב. אֲבָל פֶּר הָעֵלֶם דָּבָר שֶׁל צֹבֹר וְשֹׁעִירֵי עֲבוֹדַת
23 כּוֹכָבִים - בְּתַחֲלָה גּוֹבִין לָהֶן³, וְאֵינָן בָּאִין מִתְּרוּמַת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עָלֵיו שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח¹⁹. וְשָׁנִיָּהּ נֶעֱשִׂין מִשְׁיָרֵי
הַלִּשְׁכָּה. וְכֵן מִזְבַּח הָעוֹלָה וְהַיִּכָּל וְהַעֲזָרוֹת -
נֶעֱשִׂין מִשְׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה. אֲמַת הַמַּיִם²⁰ שְׁבִירוֹשָׁלַם
וְחֹמַת יְרוּשָׁלַם²¹ וְכָל מִגְדָּלוֹתֶיהָ וְכָל צָרְכֵי הָעִיר -
בָּאִין מִשְׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה. וְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים שֶׁהִתְנַדֵּב מְעוֹת
לְדִבְרֵים הָאֵלֹו אוֹ לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם בְּחֻמָּם - אֵין
מִקְבָּלִין מִמֶּנּוּ, וְאֶפְלוּ גֵר תּוֹשֵׁב²²; שְׁנֶאֱמַר: לֹא לָכֶם
וְלָנוּ לִבְנוֹת וְגוֹמֵר, וְנֶאֱמַר: וְלָכֶם אֵין חֵלֶק וְגוֹמֵר.

(17) גשר. (18) שעשו שני גשרים זה על גבי זה מהר הבית
להר המשחה, ועל העליונה הוציאו את הפרה וכל
מתעסקיה, כדי שלא יטמאו בטומאת התהום. (19) שעשו
גשר מהעזרה שהייתה בקצה העיר, עד חוץ לעיר, שיעבור
עליו המשלח את השעיר ביום הכפורים, מפני עמי הארץ
שהיו דוחפים אותו למהר הליכתו לצוק, כדי שתושלם
הכפרה ויתלבן לשון של זהירות של פתח ההיכל.
(20) תיקון הנחל העובר בעזרה. (21) תיקון החומה.
(22) גוי שאינו עובד עבודה זרה.

ט. מותר תרומת הלשכה ושיירי הלשכה - לוקחין
בו זכרים ויקרבו פלן עולות; שתנאי בית דין הוא
על כל המותרות שיקרבו עולת בהמה. אבל לא
עולת העוף, שאין בקרבנות הצבור עוף. ואלו
העולות הבאין ממותר השקלים, הם הנקראים קנין
למזבח²³.

(23) שכשהמזבח בטל מביאים מהם עולות, כמו שדרך בני
אדם להעלות מיני מתיקה על השולחן בגמר סעודתם.

י. שקלים שלא הספיקו להן לכל קרבנות הצבור -
מוציאין את הראוי להם מקדשי בדר הבית; אבל
אין בדר הבית מוציא את הראוי לו מקדשי
המזבח²⁴.

(24) ופירושה לדעת רבינו היא, שאם נחסר מעות לקדשי
מזבח לוקחים את החסר מקדשי בדר הבית אבל לא להיפך.
והראב"ד חולק עליו.

יא. משגיג ראש חדש ניסן, אין מקריבין קרבנות
צבור אלא מתרומה חדשה. ואם לא באה החדשה
- לוקחין מן הישנה²⁵. לפיכך, אם הגיע ראש חדש
ניסן, ויש עמיהן בהמות לתמידים מתרומה ישנה -
פודין אותן ויוציאין לחלין, אף על פי שהן
תמימין²⁶, ויפלו דמיהן לתרומה ישנה שמקציצין בה
את המזבח; שתנאי בית דין הוא על כל הבהמות
שלוקחין לתמידין, שאם לא יהיו צריכין להן -
יצאו לחלין.

(25) "קרבנות ציבור הבאין באחד בניסן מצוה להביא מן
החדש ואם הביא מן הישן יצא אלא שחיסר מצוה".
(26) והלכה היא שאין קדשים יוצאים לחולין על ידי פדיון
אלא אם כן נפל בהם מום.

1 פוכבים ששלח עולתו⁶ ממדינה אחרת, ולא שלח
2 עמה דמי נסכים - יביאו נספיהם מתרומת הלשכה.

(6) שאין מקבלים מיד עובד כוכבים אלא קרבן עולה בלבד.

3 ד. גר⁷ שמת והניח זבחים, אם יש לו נסכים -
4 קריבין משלו, ואם לאו - באין מתרומת הלשכה.
5 כהן גדול שמת, ולא מנו אחר תחתיו - מקריבין
6 את החבתין מתרומת הלשכה. מבקרי מומים
7 שבירושלים, ותלמידי חכמים המלמדים הלכות
8 שחיטה לפנהנים והלכות קמיצה, ונשים המגדלות
9 בגיהן לפרה אדמה - פלן נוטלין שְׁכָרָן מתרומת
10 הלשכה. וכמה הוא שְׁכָרָן? כמו שפיסקו להן בית
11 דין.

(7) שאילו ישראל שמת, מקריבים יורשיו נסכיו. אבל גר
שמת אין לו יורשים. (8) שהפרישן בחייו. (9) שהיו
שומרים עליהם משעת לידתם שלא יטמאו בשום טומאה
בעולם.

12 ה. בשנת השמיטה, שהיא הפקר, שוכרין בית דין
13 שומרין, שישמרו מקצת ספיחים¹⁰ שצמחו, כדי
14 שיביאו מהן העמר ושתי הלחם, שאין באים אלא
15 מן התדש. ואלו השומרין נוטלין שְׁכָרָן מתרומת
16 הלשכה.

(10) הם הזרעים שצמחו מאליהם, ומותרים באכילה מן
התורה אלא שחכמים אסרום גזירה שמא יזרע ויאמר
מאליהם צמחו.

17 ו. מי שהתנדב לשמור בחנם - אין שומעין לו¹¹;
18 משום בעלי זרע, שמא יבואו ויטלו מהן. לפיכך
19 תקנו להם חכמים שיטלו שְׁכָר מן הלשכה, כדי
20 שיפגשו הפל מאותו מקום שאלו שומרים שם.

(11) שעל ידי שהקדש ישלם שכר שמירה יתפרסם הדבר
שהספיחים הם צורך קרבן, ולא יקחום בעלי זרע.

21 ז. מגיהה¹² ספרים שבירושלים ודינין¹³ שדינין את
22 הגזלנין בירושלים - נוטלין שְׁכָרָן מתרומת הלשכה.
23 וכמה היו נוטלים? תשעים מנה בכל שנה. ואם לא
24 הספיקו להן¹⁴ - אף על פי שלא רצו¹⁵, מוסיפין להן
25 כדי צרכן, הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם¹⁶.

(12) "של כל אדם ואדם, שאסור להשהות ספר שאינו מוגה,
משום: אל תשכן באהליך עוולה. וראו בית דין שהיו
מתעצלים בדבר, והפקירו תרומת הלשכה על כך".
(13) הדיינים נוטלים שכר בטלה שהרי אסור ליטול שכר כדי
לדון. (14) למזונות. (15) הדיינים לקבל. (16) לפי
שבטלו ממלאכתם הוכרחו להספיק להם פרנסתם מכספי
הציבור.

26 ח. פבש¹⁷ היו בונין מהר הבית להר המשחה,
27 שעליו היו מוציאין פרה אדמה¹⁸, וכבש שמוציאין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שנתדבר על משה לא נתדבר עמו אלא ביום, החודש הזה הראהו בלילה וכיצד היה מדבר עמו ביום והראהו בלילה, ומתוך שנדבר ביום עם חשיכה והראהו החודש בחשכה. אמנם תירוצו זה הוא דחוק, שהרי מיד אחר הציווי על קידוש החודש נאמר הציווי לקרבן פסח - "ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית" והרי לא מצינו שיהיה הפסק בין הדברים בקריאה נוספת ומיוחדת, וא"כ קשה תירוצו המכילתא שלפיו היה הפסק גדול ביניהם. לכן כתב הרמב"ם שמה שהראהו היה במראה הנבואה, וממילא כל הדיבור אל משה היה ביום, ומה שהראהו היה במראה הנבואה.

ראיה להסבר זה מצינו בגמרא במסכת פסחים ששאלה "וממאי דבריש ירחא קאי, דילמא בארבעה או בחמשה בירחא קאי" והלא פשיטא לכו"ע שהדיבור היה בר"ח שנתקשה משה בראיית הלבנה. ועל פי האמור מובן שמכיוון שהראהו במראה הנבואה, הרי שזה יכול להיות גם בחמשה בניסן.

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן לט)

2) שכל אחד מהם הוא "תשעה ועשרים יום, ושתיים-עשרה שעות, ושבע מאות ושלושה ותשעים חלקים (היינו ארבעים וארבע דקות וחלק אחד, לפי חשבון של שמונה-עשר חלקים בכל דקה), וזהו חדשה של לבנה" (להלן פ"ו, ה"ג). 3) כלומר בחידוש, וזה אפשר לומר על הלבנה בלבד, שאורה מתחדש אחרי שנעלם. [וכן לשון הרמב"ם ב'מאמר העיבור': "ומאחר שאמר הצור יתברך זאת עולת חודש בחדשו לחדשי השנה, נתחייבנו למנות חדשינו בלבנה, כי באיזהו חודש יתבאר בו החידוש, ואין זה אלא ללבנה"]. 4) [מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי, פרשת בא (מהדורת הרי"ג אפשטיין ע' 8)]. 5) כשתראה את הלבנה בשיעור זה, תקדש אותו יום לראש חודש, הרי שהמדובר בחדשי הלבנה. 6) "שנת החמה היא שלש מאות חמשה וששים יום ושש שעות" (להלן פ"ו, ה"ד). 7) כלומר "שמור אביב של תקופה שיהא בחודש ניסן" (סנהדרין יג:), וכן כתב רבינו להלן פ"ד, ה"א.

17 ב. וְכִמְהָ יִתְּרָה שְׁנַת הַחֲמִישָׁה עַל שְׁנַת הַלְבָּנָה? 8 קְרוֹב
18 מֵאַחַד עָשָׂר יוֹם. 9 לְפִיכֹךְ, בְּשִׁיתְקַבֵּץ מִן הַתּוֹסֶפֶת
19 הַזֹּאת כְּמוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אוּ פָחוֹת מֵעֶט אוּ יוֹתֵר מֵעֶט
20 - מוֹסִיפִין חֹדֶשׁ אֶחָד, 10 וְעוֹשִׂין אוֹתָהּ הַשְּׁנָה שְׁלֹשָׁה
21 עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְהִיא הַנִּקְרֶאת שְׁנָה מְעַבְרָת. 11 שְׂאִי
22 אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת הַשְּׁנָה 12 שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ וְכֹךְ וְכֹךְ
23 יָמִים, 13 שְׁנָאֲמַר: לְחֹדְשֵׁי הַשְּׁנָה - חֲדָשִׁים אֶתָּה מוֹנֶה
24 לְשְׁנָה, וְאִי אֶתָּה מוֹנֶה יָמִים. 14

8) כלומר שנה פשוטה שאין בה אלאשנים עשר חדש בלבד (להלן פ"ו, ה"ד). 9) המספר המדויק (להלן שם): "עשרה ימים, ואחת ועשרים שעות, ומאתים וארבעה חלקים". 10) כדעת רבן שמעון בן גמליאל (ראש השנה יט:). שעיבור השנה הוא חודש (ולא כדעת תנא-קמא שם, שאמר

1 יב. וְכֹךְ הָיוּ עוֹשִׂין בְּמוֹתֵר הַקְּטָרֶת²⁷: מְשַׁיְגֵיעַ רֹאשׁ
2 חֹדֶשׁ נִיסָן, מְחַלְלִין אוֹתוֹ עַל שְׁכָר הָאֲמָנִין²⁸,
3 וְחוֹזְרִין מַעוֹת הַשְּׁכָר לְקִיץ הַמְּזֻבָּח, וְנוֹטְלִין הָאֲמָנִין
4 מוֹתֵר הַקְּטָרֶת בְּשִׁכְרָן, וְחוֹזְרִין וְלוֹקְחִין אֶת הַקְּטָרֶת
5 מִהֶן מִתְרוֹמָה חֹדֶשָׁה, כְּדִי לְהַקְרִיבָהּ מִמַּעוֹת תְּרוֹמָה
6 חֹדֶשָׁה. וְאִם אֵין לָהֶן תְּרוֹמָה חֹדֶשָׁה - מִקְטִירִין
7 אוֹתָהּ מִתְרוֹמָה יִשְׁנָה²⁹.

27) שהלכה למשה מסיני שהקטורת תהיה במשקל שס"ח מנים, ואין מקריבים מהם אלא שנ"ד מנים לשנ"ד ימים של שנות הלבנה, מנה לכל יום, ועוד שלושה מנים יתירים שמקטירין ביום הכפורים בקדשי הקדשים, נשארו אחד עשר מנים יתירים בכל שנה. 28) מפטמי הקטורת ששכרם מתרומת הלשכה. 29) משנה שעברה.

סליקו להו הלכות שקלים

יום שני כ' טבת ה'תשפ"א

הלכות קידוש החדש

8 הוא מַצּוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא: לַחֲשֵׁב וְלִידַע וְלִקְבֹּץ
9 בְּאֵי זֶה יוֹם תַּחֲלֵת כָּל חֹדֶשׁ מִחֲדָשֵׁי הַשְּׁנָה¹.

10 וּבְאִזְרוֹ מַצָּה זוֹ בְּפָרְקִים אֵלָיו:
(1) שנאמר "החודש הזה לכם ראש חדשים" (שמות יב, ב) "וזו היא מצות קידוש החודש" (ספר המצוות, עשה קנג).

פרק ראשון

(1) נתבאר בו ההבדל בין חדשי הלבנה לחדשי החמה, ושמצוה מן התורה על ב"ד לחשב ולידע ולהודיע על קידוש החודש, ונסתיים הפרק בדין אין קובעין חדשים בחוץ לארץ.

11 א. חֹדְשֵׁי הַשְּׁנָה הֵם חֲדָשֵׁי הַלְבָּנָה², שְׁנָאֲמַר: עֲלֵת
12 חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ³, וְנֹאֲמַר: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ
13 חֲדָשִׁים. כֹּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: הָרָאָה לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
14 הוּא לְמֹשֶׁה בְּמִרְאָה הַנְּבוּאָה דְמוֹת לְבָנָה וְאָמַר לוֹ:
15 כְּזֶה רֹאֵה וְקֹדֶשׁ⁵. וְהַשְּׁנִים שְׁאֵנוּ מְחַשְׁבִּין הֵם שְׁנֵי
16 הַחֲמִשָּׁה⁶, שְׁנָאֲמַר: שְׁמֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאֲבִיב⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

".... הראה לו הקב"ה למשה במראה הנבואה דמות לבנה ואמר לו כזה ראה וקדש".

וצריך להבין, מדוע שינה ממקור הדברים במכילתא דרשב"י "הראה לו הקב"ה למשה באצבע דמות הלבנה כו" ולא הזכיר כלל שהראהו במראה הנבואה, ובפרט שהלשון "כזה ראה וקדש" הוא ציווי על קידוש החודש על ידי בית-דין שבכל הדורות שנעשה על ידי ראיית הלבנה בפועל ממש, ופשיטא שאם יבואו עדים ויאמרו שראו את מולד הלבנה במראה הנבואה אין מקדשים על פיהם. והביאור בזה: במכילתא הקשה "והלא כל הדברות

17 שְׁלוּשִׁים - הוּא הַנִּקְרָא יָרֵחַ שְׁנֵי יָרֵחַ בְּזִמְנוֹ²⁵; וְאִם
18 נִרְאָה בְּלֵיל אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, וְלֹא נִרְאָה בְּלֵיל שְׁלֹשִׁים
19 - הוּא נִקְרָא יָרֵחַ שְׁנֵי יָרֵחַ בְּלֵיל עֲבוּרָו²⁶.

(23) בליל שלושים. אז יתחיל החודש החדש בליל שלושים
ואחד. (24) בגלל תוספת היום לחודש שעבר. (25) ראש
השנה כה, א. (26) ר"ה שם.

20 ה. אִין רֵאִיתָ הַיָּרֵחַ מְסוּרָה לְכָל אָדָם²⁷ כְּמוֹ שֶׁבֵּית
21 בְּרֵאשִׁית²⁸, שֶׁכָּל אֶחָד מוֹנֶה שֶׁשָּׁה וְשׁוֹבֵת בְּשַׁבְּעֵי²⁹;
22 אֲלֹא לְבֵית דִּין הַדָּבָר מְסוּר, עַד שֶׁיִּקְדָּשׁוּהוּ בֵּית
23 דִּין³⁰ וְיִקְבְּעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם רֵאשׁ חֹדֶשׁ - הוּא שִׁיְהִיָּה
24 רֵאשׁ חֹדֶשׁ; שְׁנָאֵמָר: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם³¹ - יַעֲדוּת זֶה
25 תִּהְיֶה מְסוּרָה לָכֶם.

(27) כלומר, אין כל אדם רשאי לקבוע ראש-חודש ולעשות
המועדים על פי ראייתו הוא. (28) הכוונה לכל השבתות,
וההוספה "בראשית" באה כדי למנוע טעות, כי גם המועדים
נקראים "שבת". (29) [ראה בפ"ב מהל' שבת הכ"ב].
(30) "מועדי ה' צריכין קידוש ב"ד, שבת בראשית אין צריכה
קידוש ב"ד" (נדרים עח:); כלומר מקדשים את החודש לשם
קביעת המועדים, אבל אין מקדשים יום ראשון בשבוע, כדי
לעשות שבת ביום השביעי. (31) המילה "לכם" מיותרת,
וללמד באה ש"עדוּת זו תהא מסורה לכם", כלומר קבלת
עדי ראייה וקידוש החודש מסורים לחשובי הדור בלבד, כגון
משה ואהרן, הנזכרים בפסוק הקודם "ויאמר ה' אל משה
ואל אהרן" (ראש השנה כב.).

26 ו. בֵּית דִּין מְחַשְּׁבִין בְּחֻשְׁבוֹנוֹת³² כְּדָרֵךְ שֶׁמַּחֲשָׁבִים
27 הָאֵינְטֵלֶגֶנְצִיָּה³³, שֶׁיּוֹדְעִין מְקוֹמוֹת הַכּוֹכָבִים³⁴
28 וּמַהֲלָכָם³⁵, וְחוֹקִיִּים וּמִדְּקָדְקִים³⁶, עַד שֶׁיִּדְעוּ אִם
29 אֶפְשָׁר שִׁירָאָה הַיָּרֵחַ בְּזִמְנוֹ, שֶׁהוּא לֵיל שְׁלֹשִׁים, אוֹ
30 אִי אֶפְשָׁר. אִם יִדְעוּ שֶׁאֶפְשָׁר שִׁירָאָה - יוֹשְׁבִין
31 וּמַצְפִּין לַעֲדִים כָּל הַיּוֹם כְּלוֹ, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלֹשִׁים.
32 אִם בָּאוּ עֲדִים, וּדְרָשׁוּם וַחֲקִירוּם כִּהְלָכָה³⁷ וְנִאֲמָנוּ
33 דְּבִרְיָהֶם³⁸ - מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ; וְאִם לֹא נִרְאָה, וְלֹא בָּאוּ
34 עֲדִים - מְשַׁלְּמִין שְׁלֹשִׁים³⁹, וְיִהְיֶה חֹדֶשׁ מְעַבָּר. וְאִם
35 יִדְעוּ בְּחֻשְׁבוֹן שֶׁאִי אֶפְשָׁר שִׁירָאָה - אִין יוֹשְׁבִים יוֹם
36 שְׁלֹשִׁים וְאִין מַצְפִּין לַעֲדִים. וְאִם בָּאוּ עֲדִים - יוֹדְעִין
37 בְּדֹאֵי שֶׁהֵן עֲדֵי שְׁקָר⁴⁰, אוֹ שֶׁנִּרְאָתָ לָהֶם דְּמוּת לְכֻנָּה
38 מִן הַעֲבִים⁴¹ וְאִינָה הִלְכָּהּ הַדִּיאֵית.

(32) עיי"ש כ, ב. (33) החוזים בכוכבים. (34) יש קרובים
לשמש ולארץ, ויש רחוקים מהם. (35) מסלול ההקפה של
הקרובים לשמש, קטן יותר ממסלול הכוכבים הרחוקים
יותר. (36) בחשבון. (37) פרטי החקירה מובאים במשנה
ראש השנה כג, ב. ועי' להלן פ"ב, ה"ד. (38) על-ידי
התאמה לחשבון הבית-דין. (39) לחודש שיצא.
(40) ראש השנה כג, ב. (41) "תנו רבנן, פעם אחת נתקשרו
שמים בעבים ונראית דמות לבנה..." (ראש השנה כה.).

ז. מַצָּנוֹת עֲשֶׂה מִן הַתּוֹרָה עַל בֵּית דִּין, שֶׁיַּחֲשִׁבוּ

"שלושים יום", כלומר "רצה חודש, רצה שלשים". וכן
כתב רבינו להלן פ"ד ה"ז: "שהרשות לבית-דין להוסיפו
מלא או חסר", וכדעת רב פפא שם. (11) דוגמת אשה
שנוסף לה עובר, שנקראת "מעוברת". (12) כל שנה ושנה.
(13) "קרוב לאחד עשר יום", כנ"ל, במקום חודש אחד נוסף
אחת לשתיים או לשלוש שנים. (14) מגילה ה, א.

1 ג. הִלְכָּנָה נִסְתַּתְּתָּ כָּכָל חֹדֶשׁ¹⁵ וְאִינָה נִרְאִיתָ כְּמוֹ שְׁנֵי
2 יָמִים¹⁶, או פְּחוּת¹⁷ או יוֹתֵר מֵעֵט¹⁸; כְּמוֹ יוֹם אֶחָד
3 קֹדֶם שֶׁתִּדְבֹּק בְּשִׁמְשׁוֹ¹⁹ בְּסוֹף הַחֹדֶשׁ, וְכְמוֹ יוֹם אֶחָד
4 אַחֵר שֶׁתִּדְבֹּק בְּשִׁמְשׁוֹ וְתִרְאָה בְּמַעֲרָב²⁰ בְּעָרָב. וּבְלֵיל
5 שֶׁתִּרְאָה בְּמַעֲרָב אַחֵר שֶׁנִּסְתַּתְּתָּ - הוּא תַּחֲלַת הַחֹדֶשׁ,
6 וּמִנִּיחַן מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם; וְאִם יִרְאָה
7 הַיָּרֵחַ לֵיל שְׁלֹשִׁים - יִהְיֶה יוֹם שְׁלֹשִׁים רֵאשׁ הַחֹדֶשׁ,
8 וְאִם לֹא יִרְאָה - יִהְיֶה רֵאשׁ הַחֹדֶשׁ יוֹם אֶחָד
9 וּשְׁלֹשִׁים, וְיִהְיֶה יוֹם שְׁלֹשִׁים מִחֹדֶשׁ שֶׁעָבָר. וְאִין
10 נִזְקָקִין לִירֵחַ²¹ בְּלֵיל אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, בֵּין שְׁנֵי יָרֵחַ בֵּין
11 שְׁלֹא נִרְאָה; שְׁאִין לָךְ חֹדֶשׁ לְכֻנָּה יוֹתֵר עַל שְׁלֹשִׁים
12 יוֹם²².

(15) הלבנה יש לה צורת כדור, והיא מקבלת אורה מן
השמש. מכאן השינויים בגודל השטח המואר של הלבנה,
המותנה במצב הלבנה כלפי השמש. המצב שבו השמש
והלבנה נמצאות מעבר האחד של הארץ, מכוננות זו למטה
מזו על קו אחד, נקרא התקבצות הלבנה עם השמש. הירח
נמצא אז בין הארץ ובין השמש. הצד המואר של הירח
מופנה לשמש, והצד הבלתי מואר - לארץ. יום אחד לפני
ההתקבצות, אין פס האור הצר של הלבנה הישנה נראה,
מפני שהוא קטן מאד, ויום אחד אחר ההתקבצות - אין הפס
הצר של אור הלבנה החדשה נראה - מאותה הסיבה.
(16) רבי זירא בשם רב נחמן: עשרים וארבע שעות נסתרת
הלבנה. לאנשי בבל נסתרת הלבנה הישנה בשש שעותיה
האחרונות, והחדשה - בשמונה עשרה השעות הראשונות;
לאנשי ארץ-ישראל - הישנה בשמונה עשרה השעות
האחרונות, והחדשה בשש השעות הראשונות (ראש השנה
כ:). בשעות אלה אין הלבנה נראית, מכיון שקו האור שלה
קטן מדי. הרמב"ם מדבר על "שני ימים" בדרך כלל (רוב
המקרים), והתלמוד מדבר על "עשרים וארבע שעות" -
מינימום (לחם-משנה). (17) כשהאור וך היא נראית יותר
מוקדם. (18) בדפוס רומי ר"מ, וכן בדפוס קושטא, חסירה
המילה "מעט". (19) שתתקבץ עם השמש, כמבואר
בהערה טו. (20) הלבנה לאחר חידושה, נמצאת תמיד
במעבר. (21) אין צורך לראות את הירח. (22) הזמן בין
התקבצות אחת של השמש והירח עד ההתקבצות השניה
הוא עשרים ותשעה יום, שנים עשרה שעות, ארבעים
וארבע דקות וחלק אחד. מכאן הוודאות שבליל שלושים
ואחד כבר התחיל החודש החדש.

13 ד. חֹדֶשׁ שִׁיְהִיָּה תִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים, וְיִרְאָה יָרֵחַ בְּלֵיל
14 שְׁלֹשִׁים - נִקְרָא חֹדֶשׁ חָסֵר; וְאִם לֹא יִרְאָה הַיָּרֵחַ²³,
15 וְיִהְיֶה חֹדֶשׁ שֶׁעָבָר שְׁלֹשִׁים יוֹם - נִקְרָא חֹדֶשׁ
16 מְעַבָּר²⁴, וְנִקְרָא חֹדֶשׁ מָלֵא. וְיִרְחַ שִׁירָאָה בְּלֵיל

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"א טבת - ספר זמנים - הל' קידוש החודש קסט

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ויעידו. וכל הפסול לעדות מדברי סופרים, אף על
פי שהוא פשוט מן התורה⁷ - פסול לעדות החדש⁸.

(2) להוציא פסולים מדרבנן, כגון משחק בקוביא ומפריחי
יונים, שכשרים במקרים מסוימים, כגון להעיד על אשה
שמת בעלה, אבל אינם כשרים בכל דבר ודבר. ולפיכך הם
פסולים בקידוש החודש (ר"ה כב.). (3) גויים שמכרו
עצמם לישראל, ומלו וטבלו לשם עבדות, ודינם בכל דבר
כמו אשה. ועי' רמב"ם פ"ט מהל' עדות ה"ב וה"ד.
(4) מחלוקת תנא-קמא ורבי יוסי ורבי שמעון (שם), ופסק
כת"ק ורבי יוסי, שקרובים פסולים לעדות החודש.
(5) גזול פסול מן התורה, וכן כל מי שעבר עבירה שחייבים
עליה מלקות מן התורה (רמב"ם פ"י מהל' עדות ה"ג וה"ד).
(6) מדרבנן. (7) כגון המשחק בקוביא ומפריחי יונים (ר"ה
כב.). (8) "זה הכלל: כל עדות שאין האשה כשרה לה, אף
הן אינן כשרים לה" (שם), ומכיוון שאשה פסולה לעדות
החודש, אף פסולי דרבנן פסולים לעדות החודש.

ב. דין תורה שאין מדקדקין בעדות החדש;⁹
שאפילו קדשו את החדש על פי עדים, ונמצאו
זוממין בעדות זו - הרי זה מקדש¹⁰. לפיכך היו
בראשונה¹¹ מקבלין עדות החדש מפל אדם
מישראל¹², שפל ישראל בחזקת פשרות¹³ עד שיעיד
לך שזה פסול. משקלקלו הבייתוסים¹⁴, והיו שזכרין
אנשים להעיד שראו, והם לא ראו¹⁵, התקינו¹⁶ שלא
יקבלו בית דין עדות החדש אלא מעדים שמפריין
בית דין אותן שהם פשרים¹⁷, ושהיו דורשין
וחוקרים בעדותם¹⁸.

(9) לשאול אותם באיזו שעה ובאיזה מקום ראו את הלבנה.
בדבר זה אין צורך מדין תורה, שהרי כל השאלות האלה
אינן באות אלא לעשותם "עדות שאתה יכול להזימה" (הל'
עדות פ"ב, ה"ה) וכל עדות שאינה ראויה להזמה אינה עדות
(הל' רוצח, פ"ב ה"ט), וכאן אפילו אם יזימו אותם, עדותם
קיימת והחודש מקודש, כמו שממשיך הרמב"ם לבאר
בהלכה זו (וראה למעלה פ"א ה"ז, שמצות-עשה לדרוש
אותם היאך ראו את הלבנה, אם לפני החמה וכו', וראה
לחם-משנה כאן). וראה בהערה דלהלן. (10) "ירושלמי
ר"ה פ"ג, ה"א: "קידשוהו ואחר-כך נמצאו העדים זוממין"
הרי זה מקודש" (וראה כתובות כא: "תוספות ד"ה הנח).
וכ"ה בתוספתא ר"ה, פ"ב, ה"א: "קידשו את החודש בזמנו
ונמצאו עדים זוממין (שבאו עדים אחרים ואמרו להם היאך
אתם מעידים כן, והלא באותו זמן עצמנו הייתם במקום אחר)
הרי זה מקודש". וראה להלן ה"י, שאם קידשו ב"ד את
החודש והיו מוטעין - הרי זה מקודש. (11) לפני שקלקלו
הבייתוסים. (12) אף אם לא הכירו אותו. (13) אף-על-פי
שאינן מכירים אותו. (14) תלמידי ביתוס, חבריהם של
הצדוקים [ובדפוס רומי: "המינים", וכ"ה בכת"י במשנה
ר"ה כב. ובפירוש רבינו נתן, אב הישיבה שם, ויתכן כי
בדפוסים שלנו נשתנה ע"י הצנזורה]. (15) כדי להטעות
את החכמים. ופעם אחת, שכרו שני בני אדם בארבע מאות
זוז, שיעידו עדות שקר בראיית הלבנה (ר"ה כב.). ופירש

וידעו אם יראה הירח או לא יראה, ושידרשו את
העדים⁴² עד שיקדשו את החדש⁴³, וישלחו
ויודיעו⁴⁴ שאר העם באי זה יום הוא ראש חדש,
כדי שידעו באי זה יום הן המועדות⁴⁵; שנאמר:
אשר תקראו אתם מקראי קדש, ונאמר: ושמרת את
החקה⁴⁶ הזאת למועדה.

(42) "ואומרים לו (=לעד): כיצד ראת את הלבנה, לפני
החמה או לאחר החמה..." (ראש השנה כג.). וראה להלן
פ"ב ה"ב, והערה ת. (43) כתוב "החודש הזה לכם" -
"עדות זו תהא מסורה לכם" (ר"ה כב.), כלומר תפקיד
בית-דין הוא לברר את אמיתות דברי העדים בכל הדרכים,
גם על-פי החשבון וגם על-ידי חקירת העדים. (44) "על
ששה חדשים השלוחין יוצאין..." (ר"ה יח.). (45) "על
ניסן מפני הפסח - על אלו מפני ראש השנה, ועל תשרי
מפני תקנת המועדות" (שם). (46) כרבי עקיבא שאמר:
חוקה זו נאמרה לענין פסח (מנחות לו.). וכן הביאה
הרמב"ם ב"ספר המצוות" מצוה קנב בשם המכילתא [ובפ"ד
מהל' תפילין ה"י, הביאה לענין תפילין, וצ"ע].

ח. אין מחשבין וקובעין חדשים ומעבירין שנים
אלא בארץ ישראל⁴⁷, שנאמר: כי מציון תצא תורה,
ודבר ה' מירושלים⁴⁸. ואם היה אדם גדול בחכמה,
ונסמך בארץ ישראל, ויצא לחוץ לארץ, ולא הניח
בארץ ישראל פמותו - הרי זה מחשב וקובע חדשים
ומעביר שנים בחוצה לארץ⁴⁹. ואם נודע לו שנעשה
בארץ ישראל אדם גדול פמותו, ואין צריך לומר
גדול ממנו - הרי זה אסור לקבץ ולעבר בחוצה
לארץ⁵⁰; ואם עבר וקבע ועבר - לא עשה כלום⁵¹.

(47) כל זה יוצא מן הסיפור על חנינא בן אחי רבי יהושע,
שהיה מעבר שנים וקובע חדשים בחוץ לארץ, ומיחו בו
חכמים (ברכות סג.). (48) שם סג, ב. (49) כן עשה רבי
עקיבא (שם סג.). (50) גם המעשה ברבי חנינא היה כך,
שכשירד לגולה לא הניח כמותו בארץ ישראל, ובינתיים
"נעשו הגדדים תישיש", כלומר גדולים בחכמה כמוהו
(שם). (51) שם.

יום שלישי כ"א טבת ה'תשפ"א

פרק שני

(1) ביאר בו רבינו מי הם הכשרים להעיד בקידוש החודש,
קלקול הבייתוסים בזה, כיצד מקבלים העדים. ונסתיים
הפרק בדין קידוש החודש בשוגג ובטעות.

א. אין פשוט לעדות החדש אלא שני אנשים פשרים,
הראויין להעיד בכל דבר ודבר²; אבל נשים
ועבדים³ - הרי הן פשאר פסולי עדות, ואין מעידין.
אב ובנו שראו את הירח - ילכו לבית דין להעיד;
לא מפני שעדות החדש פשרה בקרובים⁴, אלא
שאם ימצא אחד מהן פסול, מפני שהוא גזול
וכינצא בו משאר הפסלנות⁵ - יצטרף השני עם אחר

21 שְׁלֹש קוֹמוֹת הָיָה גְבוּהָ - מִצְטָרְפִין⁴¹. אָמַר הָאֶחָד:
22 כְּמוֹ שְׁלֹש קוֹמוֹת, וְהִשְׁנִי אָמַר: כְּמוֹ חֲמֵשׁ - אֵין
23 מִצְטָרְפִין⁴²; וּמִצְטָרְף אֶחָד מֵהֶם עִם שְׁנֵי שְׁעֵידֵי
24 קוֹמוֹת⁴³, אוֹ יִהְיֶה בִּינְיָהֶן קוֹמָה אַחָת⁴⁴.

31 בנהר או במעין בבואה של הירח. (32) מאיר מבעד לעננים. (33) במנורת זכוכית שקופה, ראינו בבואה שלו. (34) מקצת החרמש הדק של הירח נראה ברקיע, ומקצתו מבעד לעננים. (35) מקצת החרמש הדק ברקיע, ומקצתו במים. (36) מקצת החרמש הדק ברקיע, ומקצתו בעששית. (37) שהרי לא ראה את הלבנה ממש אלא את דמותה במים או בעששית, וגם כשראה אותה דרך העננים - אינה ראה ממש. (38) מן הארץ. (39) לפי ראות עיני. (40) בערך. (41) שבין שתי קומות לשלוש, אפשר לטעות. (42) כי עד כדי כך אין אדם טועה. (43) בראש השנה כד. אמרו: "מצטרפין לעדות אחרת", ובשבעות מח. פירש רבא: הוא ואחר מצטרפין לעדות אחרת של ראש חודש", שאם יבוא עד אחר ויעיד כמו אחד מן השנים המכחישים זה את זה, הרי שני אלה יהיו כת של שני עדים נגד האחד, ונקבל את עדות הכת החדשה. (44) הבדל של קומה אחת ביניהם, שזה אומר: ראיתיו גבוה בעיני כמו שתי קומות, וזה אומר - כמו שלוש קומות.

25 ו. אָמְרוּ: רְאִינוּהוּ בְּלֹא פְּנֵה, וְכִינֹן שֶׁהִתְבּוֹנְנֵנוּ בּוֹ
26 וְנִתְפַּנְּנוּ לְרֵאוֹתוֹ לְהַעֲדִיד שׁוֹב לֹא רְאִינוּהוּ - אֵין זֶה
27 יְעוּדוֹ. וְאֵין מְקַדְּשִׁין עָלָיָהּ⁴⁵; שְׁמָא עֵבִים נִתְקַשְּׂרוּ⁴⁶
28 וְנִרְאוּ פְּלִבְנָה, וְכָלוּ וְהָלְכוּ לָהֶם⁴⁷. אָמְרוּ עֲדִים:
29 רְאִינוּהוּ בְּיוֹם תְּשַׁעָה וְעֶשְׂרִים שְׁחֲרִית בְּמִזְרַח, קֶדֶם
30 שְׁתַּעֲלָה הַשֶּׁמֶשׁ⁴⁸, וְרְאִינוּהוּ עֶרְבִית בְּמַעְרֵב בְּלִיל
31 שְׁלֹשִׁים⁴⁹ - הָרִי אֵלוֹ נֶאֱמָנִים⁵⁰, וּמְקַדְּשִׁין עַל רְאִיָּה
32 זוֹ, שֶׁהָרִי רְאוּהוּ בְּזִמְנֹ; אָכֵל הָרְאִיָּה שְׁאָמְרוּ
33 שֶׁרְאוּהוּ בְּשְׁחֲרִית - אֵין נִזְקָקִין לָהּ, שְׁאֵין אָנוּ
34 אֲחֵרָאִין לְרֵאֲתָה שְׁחֲרִית, וּבִידוּעַ שֶׁהָעֵבִים הֵם
35 שֶׁנִּתְקַשְּׂרוּ וְנִרְאָה לָהֶם פְּלִבְנָה⁵¹. וְכֵן אִם רְאוּהוּ
36 בְּזִמְנֹ⁵², וּבְלִיל עֶבְרוּ⁵³ לֹא נִרְאָה - הָרִי אֵלוֹ
37 נֶאֱמָנִין⁵⁴; שְׁאֵין אָנוּ אֲחֵרָאִין אֶלָּא לְרֵאֲתָה לִיל
38 שְׁלֹשִׁים בְּלֵבָד.

45 ראש השנה כד, א. (46) "תנו רבנן, פעם אחת נתקשרו שמים בעבים, ונראית דמות הלבנה" (ראש השנה כה). כי עננים המוקרנים מקרני השמש - עלולים להראות כלבנה. (47) משום כך לא ראוהו כששוב התכוונו לראותו. (48) וזה הירח לפני המולד, שאז הוא מקדים את החמה. (49) אחרי המולד, הירח תמיד במערב (ראה למעלה פ"א, ה"א). (50) זוהי מחלוקת רבי יוחנן בן נורי ורבן גמליאל (שם). ופסק רבינו כרבן גמליאל ('פירוש המשניות' שם). (51) בגלל קרני השמש. (52) בליל שלושים. (53) בליל שלושים ואחד. (54) מחלוקת רבי דוסא בן הרכינס ורבן גמליאל (שם). ופסק כרבן גמליאל.

39 ז. בִּיצַד מְקַבְּלִין עֲדוֹת הַחֹדֶשׁ⁵⁵? כָּל מִי שֶׁרְאוּ
40 לְהַעֲדִיד⁵⁶, שֶׁרְאָה אֶת הַיָּרֵחַ, בָּא לְבֵית דִּין, וּבֵית דִּין

רש"י שחל אז ל' אדר בשבת, והירח לא נראה בזמנו. ושכרום הצדוקים, שיעידו שראו את הירח בליל שבת, כדי שהנפת העומר תהיה ביום ראשון בשבוע, לחזק דעתם בפירוש הפסוק "ממחרת השבת יניפנו" (ויקרא כג, יא), שהכוונה ממחרת השבת ממש, בניגוד לדעת חז"ל, שהכוונה למחרת יום-טוב ראשון (ראה מנחות סה. וסו.). (16) חכמינו (ר"ה כב.). (17) שם. (18) באיזו שעה, ובאיזה מקום וכו' כתריס בפני עדי שקר. [והמקור הוא בר"ה כה: "נחקרו העדים", הרי שצריך לחקור אותם, ולפי דברי הירושלמי הנ"ל - על כרחנו שתקנת חכמים היא].

1 ג. לְפִיכָף¹⁹, אִם לֹא יִהְיֶה בֵּית דִּין יוֹדְעִים אֶת הָעֲדִים
2 שֶׁרְאוּ אֶת הַיָּרֵחַ, מְשַׁלְּחִין אֲנָשֵׁי הָעִיר שֶׁנִּרְאָה בָּהּ
3 עִם הָעֲדִים שֶׁרְאוּ עֲדִים אֲחֵרִים²⁰, שֶׁמִּזְכִּין אוֹתָן²¹
4 לְבֵית דִּין, וּמוֹדִיעִין אוֹתָן שֶׁאֵלוֹ בְּשָׂרִים הֵם, וְאַחַר
5 כָּף מְקַבְּלִין מֵהֶם.

19 מכיון שתיקנו לקבל עדות ממכירים בלבד. (20) במשנה ר"ה כב. כתוב: "משלחין אחר עמו", דהיינו זוג אחר - שני עדים (שם כב:). וכ"ה בתוספתא (צוקרמנדל ע' 210) "משלחין עדי עמו", בניגוד לדעת הירושלמי (ר"ה פ"ב ה"א) ש"אחר" היינו עד אחד ממש, כיון ש"בדין היה שלא יהו צריכין עדים, והן אמרו שיהו צריכין עדים, והן אמרו אחד נאמן". (21) מעידים עליהם שמכירים אותם ככשרים וכזכאים להעיד.

6 ד. בֵּית דִּין מְחַשְּׁבִין²² בְּדָרְכִים שֶׁהָאֲצִטְגִּינִין
7 מְחַשְּׁבִין בָּהֶם, וְיוֹדְעִין הַלְבָּנָה, בְּשִׁתְּרָאָה בְּחֹדֶשׁ זֶה,
8 אִם תִּהְיֶה בְּצִפּוֹן הַשֶּׁמֶשׁ אוֹ בְּדְרוֹמָא²³, וְאִם תִּהְיֶה
9 רְחֹבָה אוֹ קְצָרָה²⁴, וְלִהְיֶכָן יִהְיֶה רְאִשֵׁי קֶרְנִיָּה
10 נוֹטִין²⁵; וּכְשִׁיבּוֹאוֹ הָעֲדִים לְהַעֲדִיד, בּוֹדְקִין אוֹתָם²⁶:
11 בִּיצַד רְאִיתָם אוֹתָהּ - בְּצִפּוֹן אוֹ בְּדְרוֹם? לִהְיֶכָן הִיוּ
12 קֶרְנִיָּה נוֹטוֹת²⁷? כְּמָה הִיָּתָה גְבוּהָ בְּרֵאֲתָה
13 יַעֲנִיכֶם²⁸? וְכְמָה הִיָּתָה רְחֹבָה? אִם נִמְצָאוּ דְּבָרֵיהֶם
14 מְכֻנְיִין²⁹ לְמָה שְׁנוֹדַע בְּחֻשְׁבוֹן - מְקַבְּלִין אוֹתָם³⁰,
15 וְאִם לֹא נִמְצָאוּ דְּבָרֵיהֶם מְכֻנְיִין - אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָם.

22 ראה למעלה פ"א ה"ו. (23) הלבנה מתרחקת מן השמש פעם לצד צפון ופעם לצד דרום. (24) רוחב קו האור של חרמש הלבנה, משתנה בהתאם לקרבתה לשמש או לריחוקה ממנה. (25) לאיזה צד יהיו נוטים קרני האור של הלבנה, לצד צפון או לצד דרום. (26) ראש השנה כג, ב. (27) ר"ה שם. ועיין שם בפירוש הרע"ב ובפירוש המשניות להרמב"ם. (28) גבוהה מן האופק לפי ראות העין. (29) מתאימים. (30) ומקדשים את החודש על-פי עדי הראיה.

16 ה. אָמְרוּ הָעֲדִים: רְאִינוּהוּ בְּמִים³¹ אוֹ בְּעֵבִים³² אוֹ
17 בְּעֻשְׁשִׁית³³, אוֹ שֶׁרְאוּ מְקַצְתּוֹ בְּרִקִּיעַ וּמְקַצְתּוֹ
18 בְּעֵבִים³⁴ אוֹ בְּמִים³⁵ אוֹ בְּעֻשְׁשִׁית³⁶ - אֵין זֶה רְאִיָּה³⁷,
19 וְאֵין מְקַדְּשִׁין עַל רְאִיָּה זֹאת. אָמַר אֶחָד: רְאִיתִיו
20 גְבוּהָ³⁸ בְּעֵינַי³⁹ כְּמוֹ⁴⁰ שְׁתֵּי קוֹמוֹת, וְאָמַר הַשְּׁנִי: כְּמוֹ

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"א טבת - ספר זמנים - הל' קידוש החודש קעא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלושים. זוהי דעת רבי אלעזר ברבי צדוק החולק על החכמים (ר"ה כד.), והלכה כמותו (שם). (73) לפי שנאמר (תהלים פא, דה): "תקעו בחודש שופר בכסא ליום חגנו, כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב". הוקשה תקיעת שופר למשפט: מה משפט ביום, אף קידוש החודש ביום (ר"ה כה:). (74) משנה וגמרא, ראש השנה, (שם). (75) ואף-על-פי שראוהו כל ישראל, ונתפרסם הדבר שנראה הירח ביום שלושים, אין החודש מקודש עד שיקדשוהו בית-דין (ר"ה שם). (76) ואף-על-פי שקבלת העדים וחקירתם נתקיימה ביום, לא אמרו שאמירת "מקודש" תהא כמו גמר דין בדיני ממונות, שעושים אותו אפילו בלילה (שם). (77) שיצא. (78) ראה למעלה פ"א ה"ה. ואם רצו בית-דין מחר לקדשו על-פי עדים, יכולים לעשות כן (להלן פ"ג ה"טו').

ט. ראווהו בית דין עצמן בסוף יום תשעה ועשרים⁷⁹: אם עדין לא יצא פוכב ליל שלשים⁸⁰ - בית דין אומרים מקדש, שעדין יום הוא; ואם ראווהו בליל שלשים אחר שיצאו שני פוכבים⁸¹ - למחר⁸² מושיבין שני דגנין אצל אחד מהם, ויעידו השנים בפני השלשה, ויקדשוהו השלשה⁸³.

(79) ראיית בית-דין אינה פחותה מקבלת עדות - "לא תהיה שמיעה גדולה מראיה", ועל כן היא באה במקומה, אבל כשם שקבלת עדות אינה אלא ביום, כן ראיית בית-דין אינה מועילה אלא אם היא ביום, על כן אם ראווהו בית-דין בסוף יום תשעה ועשרים, בית-דין מקדשים, אבל אם ראווהו בליל שלושים, אין מקדשים על ראייה זו, אלא על סמך קבלת עדות למחרת (משנה וגמרא, ר"ה כה:). (80) יש מגיחים "אם עדיין לא יצא אלא כוכב אחד ליל שלושים" (רלב"ח, ועי' 'ספר קובץ' על הרמב"ם), שהרי אמרו (שבת לה.): "אמר רב יהודה אמר שמואל: כוכב אחד - יום, שנים - בין השמשות, שלשה - לילה". ונבדפוס רומי ר"מ ובדפוס קושטא, הגירסא: "אם עדיין לא יצא כוכב בליל (במקום "ליל") שלשים", וכן העתיק בעל הפירוש. ונראה שצ"ל: "כוכב ב (=כוכב שני) ליל שלשים" (81) כי שנים - בין השמשות, ספק יום וספק לילה כנ"ל. על כן מחמירים, ודנים אותו כדין לילה. (82) כי בלילה אין מקדשים, ואין מקבלים עדים, וגם ראיתם כקבלת עדים, אינה ראייה. (83) ראש השנה כה, ב.

י. בית דין שקדשו את החודש - בין שוגגין⁸⁴, בין מטעין⁸⁵, בין אנוסים⁸⁶ - הרי זה מקדש⁸⁷, והיבין הכל לתקן המועדות על היום שקדשו בו. אף על פי שזה יודע שטעו - חייב לסמך עליהם⁸⁸; שאין הדבר מסור אלא להם, ומי שצוה לשמור המועדות הוא צוה לסמך עליהם, שנאמר: אשר תקראו אתם וגומר.

(84) שטעו בית-דין מאליהם. (85) שהוטעו על-ידי עדי שקר. (86) כגון בפקודת המלך. (87) שלש פעמים כתוב בתורה "אשר תקראו אתם" חסר ו' (ויקרא כג), על כן קורא רבי עקיבא "אתם" להדגיש, שהכל תלוי בבית-דין, אפילו

מכניסים אותן בלן למקום אחד⁵⁷, ועושין להן סעודות גדולות, כדי שיהיו העם רגילין לבוא. וזוג⁵⁸ שבא ראשון בודקין אותן ראשון⁵⁹ בבדיקות שאמרנו⁶⁰. מכניסין את הגדול⁶¹ ושואלין אותו⁶². נמצאו דבריו מכונים לחשבון - מכניסים את חברו. נמצאו דבריהם מכונים⁶³ - עדות קימת. ושאר כל הזוגות שואלין אותם ראשי דברים⁶⁴; לא שצריכים להם⁶⁵, אלא כדי שלא יצאו בפחי נפש⁶⁶, כדי שיהיו רגילין לבוא⁶⁷.

(55) ראש השנה כג, ב. (56) שם כב, א. ועי' לעיל ה"א. (57) "חצר גדולה היתה בירושלים, ובית יעזק היתה נקראת, ולשם כל העדים מתכנסים" (שם סג:). (58) עדים. (59) שם. (60) למעלה ה"ד. (61) החשוב שבהם. (62) על פרטי ראיית הלכנה. (63) מתאימים אלו לאלו. (64) מבלי להכנס לפרטי הדברים. (65) כי עדות זוג אחד מספיקה לקידוש החודש על-ידי בית-דין. (66) מלשון הכתוב (איוב יא, כ), "מפח נפש". כלומר מאוכזבים על שהטריחו עצמם לחינם. (67) שאם לא ישאלו אותם, יחדלו מלבוא.

ח. ואחר כך, אחר שתתקיים העדות, ראש בית דין אומר: מקדש! וכל העם עונים אחריו: מקדש! מקדש!⁶⁹ ואין מקדשין את החודש אלא בשלשה⁷⁰, ואין מחשבין אלא בשלשה⁷¹. ואין מקדשין אלא חודש שנראה בזמנו⁷². ואין מקדשין אלא ביום⁷³; ואם קדשוהו בלילה - אינו מקדש⁷⁴. ואפלו ראווהו בית דין וכל ישראל, ולא אמרו בית דין 'מקדש' עד שחשכה ליל אחד ושלשים⁷⁵, או שנהקרו העדים, ולא הספיקו בית דין לומר 'מקדש' עד שחשכה ליל אחד ושלשים⁷⁶ - אין מקדשין אותו, ויהיה החודש מעבר, ולא יהיה ראש חודש אלא יום אחד ושלשים, אף על פי שנהאית בליל שלשים; שאין הראיה קובעת, אלא בית דין שאמר 'מקדש' הם שקובעין⁷⁸.

(68) משנה, ר"ה כד, א. ובגמרא שם לומדים דין זה מן הפסוק (ויקרא כג, מד): "וידבר משה את מועדי ה'", שהרי משה רבינו היה ראש בית-דין. (69) כתוב: "אלה מועדי ה' מקראי קודש אשר תקראו אותם" (שם פסוק ד'). "אתם" כתוב חסר ו', ועל כן אפשר לקרוא "אתם", והכוונה לעם כולו, שגם הוא יקרא "מקודש". ומכיון שכתוב "מקראי", בלשון רבים, צריכים שתי קריאות (גמרא שם). (70) "קידוש החודש... בשלשה" (סנהדרין י: ו'תוספתא' סנהדרין פ"ב). והטעם הוא משום שנאמר (שמות יב, א"ב): "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן... החודש הזה לכם", הרי שצריכים שנים (גם משה וגם אהרן), וכלל בדינו שאין בית-דין שקול (מספר זוגי), על כן מוסיפים עוד אחד, והרי כאן שלושה (ראש השנה כה, ב. ו'תוספות' שם). (71) החשבון, אימתי יתחדש הירח, ברסמך הוא רק כשנעשה על-ידי שלושה (סנהדרין י:). (72) בליל

דין את העדים המעידים על החודש, מכיוון שאינם מכירים אותם. (8) "מעשה ברבי נהוראי שהלך אצל הער להעיד עליו בשבת באושא". וכבר אשי שם, שפירש ש' נהוראי הלך לבדו להצטרף עם עוד אחד באושא, אף-על-פי שהיה ספק שמא לא ימצאו.

שוגגין, אפילו מזידין, אפילו מוטעין (ר"ה כה.). אבל בספרא אמור פ"י - "אנוסים" במקום "מזידין". וכן העתיק רבינו ב'ספר המצוות', מצוה קנג. וראה ב'הגהות מיימוניות'. (88) שהרי רבי יהושע ידע, שרבן גמליאל הוטעה, ובכל זאת נאמר לו, שעליו לסמוך על רבן גמליאל (ר"ה שם).

יום רביעי כ"ב טבת ה'תשפ"א

פרק שליש

(1) נתבאר בו שעדות החודש דוחה את השבת ושםקבלים אותם כל היום, ועל ששה חדשים השלוחים יוצאים.

א. עדים שראו את החדש: אם היה ביניהם ובין מקום שיש בו בית דין מהלך לילה יום או פחות - הולכין ומעידין, ואם היה ביניהם יותר על כן - לא ילכו; שאין עדותן אחר יום שלשים מועלת, שפער נתעבר החדש.²

(2) שהרי "מאיימים עליהם ומטריפים אותם בשאלות ומטריחים עליהם בבדיקות ומדקדקים בעדות ומשתדלים בית דין שלא יקדשו חודש זה הואיל ויצא שמו מעובר", ולפיכך כתב כאן שלא ילכו, שאפילו ילכו לא תהיה תועלת בעדותם.

ב. עדים שראו את החדש - הרי אלו הולכין לבית דין להעיד ואפילו היה שבת, שנאמר: אשר תקראו אתם במועד, וכל מקום שנאמר 'מועד' דוחה את השבת.³ לפיכך אין מחללין אלא על ראש חדש ניסן ועל ראש חדש תשרי בלבד, מפני תקנת המועדות.⁴ ובזמן שבת המקדש קים - מחללין על פלו, מפני קרבן מוסף שבבבל ראש חדש וחדש, שהוא דוחה את השבת.⁵

(3) בקרבן התמיד כתוב: "תשמרו להקריב לי במועדו", והוא קרב אפילו בשבת. מכאן לומדים שכל מקום שכתוב בו "במועדו" דוחה שבת. (4) פסח, יום הכפורים וסוכות. על סיון אין מחללים, אף-על-פי שיש בו חג השבועות, מפני שהוא תלוי בספירת העומר, וכיוון שנתקדש חודש ניסן ונקבע חג הפסח, ידעו ממילא מתי יהיה חג השבועות. (5) משום שכתוב "אלה תעשו לה' במועדיכם", וזה מוסב על קרבן ראש חודש, הנזכר באותה פרשה.

ג. פשם שמחללין העדים שראו את החדש את השבת, כך מחללין עמהם העדים שמזכין אותן בבית דין, אם לא היו בית דין מפריזין את הרואין.⁶ ואפילו היה זה שמודיע אותן לבית דין עד אחד - הרי זה הולף עמהם ומחלל מספק,⁸ שמא ימצא אחר ויצטרף עמו.⁹

(6) המעידים עליהם שהם כשרים וזכאים להעיד. (7) ואף על פי שכל העדות הזאת אינה אלא מדרבנן, בכל זאת מותר לחלל על זה את השבת, שהרי בלי עדות זו לא יקבלו בית

ד. היה העד, שראה את החדש בליל השבת, חולה - מרביבין אותו על החמור,⁹ ואפילו במטה¹⁰. ואם יש להן אורב בדרך¹¹ - לוקחין העדים בידן פלי זין.¹² ואם היה דרך רחוקה - לוקחים בידם מזונות. ואפילו ראהו גדול ונראה לפל - לא יאמרו: פשם שראינוהו אנהו אנהו אחרים, ואין אנו צריכין לחלל את השבת; אלא כל מי שראה החדש, ויהיה ראוי להעיד, ויהיה בינו ובין המקום שקבוע בו בית דין לילה יום או פחות - מצוה עליו לחלל את השבת ולילף ולהעיד.

(9) אף-על-פי שחולה הריהו כמשא ואסור להוציא משא על הבהמה בשבת. (10) אף-על-פי שהמוציא חולה במיטה חייב מיתה. (11) כגון הכותים והבייתוסים שארבו לעדי החודש ועכבום, כדי להטעות את החכמים. (12) אף-על-פי שיש בזה מלאכת הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים.

ה. בראשונה היו מקבלין עדות החדש בכל יום שלשים.¹³ פעם אחת נפתחו העדים מלבוא עד בין הערבים¹⁴, ונתקלקלו במקדש¹⁵ ולא ידעו מה יעשו; אם יעשו עולה של בין הערבים - שמא יבואו העדים, ואי אפשר שיקריבו מוסף היום אחר תמיד של בין הערבים.¹⁶ עמדו בית דין והתקינו, שלא יהיו מקבלי עדות החדש אלא עד המנחה¹⁷, כדי שיהא שהות ביום להקריב מוספין ותמיד של בין הערבים ונספיהם.

(13) רוצה לומר שהיו רשאים לקבל עדות החודש כל היום, אבל לא אירע שהעדים יאחרו כל כך. (14) כלומר, העדים באו אחר זמן שחיטת התמיד, שהוא בשמונה שעות ומחצה, כלומר, שלוש שעות וחצי לפני שקיעת החמה. ומכיוון שבתחילת הזמן לא באו העדים - נתבלבלו, כדלהלן. (15) לפני שבאו העדים. (16) וצריך לומר שהקריבו כבש התמיד על תנאי, שאם לא יבואו העדים, יהא לקרבן תמיד, ואם יבואו העדים - יהא לקרבן מוסף, אלא לפי שלא ידעו טיבו של קרבן, לא ידעו איזה שיר לומר עליו, אם של תמיד - של חול או של מוסף. (17) היא עת הקרבת תמיד שבין הערביים.

ו. ואם הגיע מנחה, ולא באו עדים - עושין תמיד של בין הערבים¹⁸. ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה - נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש¹⁹, ומקריבין מוסף למחר, לפי שלא היו מקדשין אותו אחר מנחה. משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זבאי ובית דינו, שיהיו מקבלין עדות החדש כל היום בלול²⁰; ואפילו באו עדים יום שלשים בסוף

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ב טבת - ספר זמנים - הל' קידוש החודש קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 היום סמוך לשקיעת החמה²¹ - מקבלין עדותו,
- 2 ומקדשין יום שלשים בלבד.
- 18) שאף אם יבואו עדים אחר המנחה, לא יקבלו אותם.
- 19) ופירש רש"י שהמדובר בראש השנה, שמכיוון שעד עכשיו נהגו בו בקדושה, שחששו שמה יבואו עדים ויקדשוהו, גומרים יום זה בקדושה, אף-על-פי שכבר נתברר שאין היום יום טוב. 20) כי הסיבה לתקנה הקודמת - הקלקול בקרבן - בוטלה. 21) כשישנה עדיין שהות לקבלת עדים ולדרישה וחקירה, אבל אם ראוהו חברי הבית-דין עצמם, שאין צורך בדרישה וחקירה, אפשר לקדש את החודש אפילו בסוף היום ולא דווקא בסמוך לשקיעת החמה.
- 3 ז. כְּשֶׁמַּעֲבִירִין בֵּית דִּין אֶת הַחֹדֶשׁ מִפְּנֵי שְׁלֹא בָּאוּ
- 4 עֲדִים כָּל יוֹם שְׁלֹשִׁים, הֵיוּ עוֹלִין לְמָקוֹם מִזְכֵּן
- 5 וְעוֹשִׂין בּוֹ סַעֲדָה בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, שֶׁהוּא רֹאשׁ
- 6 חֹדֶשׁ. וְאֵין עוֹלִין לְשֵׁם בְּלִילָה, אֲלֹא בְּנֶשֶׁף קֹדֶם
- 7 עֲלוֹת הַשֶּׁמֶשׁ²². וְאֵין עוֹלִין לְסַעֲדָה זֶה פְּחוֹת
- 8 מִעֲשָׂרָה. וְאֵין עוֹלִין לָהּ אֲלֹא בַּפֶּת דָּגָן וְקִטְנִית,
- 9 וְאוֹכְלִין בָּעֵת הַסַּעֲדָה. וְזוֹ הִיא סַעֲדַת מִצְוָה שֶׁל
- 10 עֵבוֹר הַחֹדֶשׁ הָאֻמִּירָה בְּכָל מָקוֹם²³.
- 22) ומפרש רבנו שהכוונה לפני עלות השמש, וזהו בשעה שלא יום גמור ולא לילה גמור. 23) ומטרת הסעודה - לפרסם עיבור החודש מאחר שלא קדשוהו.
- 11 ח. בְּרֹאשׁוֹנָה, כְּשֶׁהָיוּ בֵּית דִּין מְקַדְּשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ,
- 12 הָיוּ מְשִׁיאִין מִשְׁוֹאוֹת²⁴ בְּרֹאשֵׁי הָהָרִים, כְּדִי שִׁדְּעוּ
- 13 הָרְחוֹקִים. מִשְׁקָלָקְלוּ הַכּוֹתִים, שֶׁהָיוּ מְשִׁיאִין
- 14 מִשְׁוֹאוֹת²⁵ כְּדִי לְהַטְעוֹת אֶת הָעָם²⁶, הַתְּקִינוּ שֶׁיְּהִיוּ
- 15 שְׁלוּחִים יוֹצְאִין²⁷ וּמוֹדִיעִין לְרִבִּים. וּשְׁלוּחִים אֵלוּ
- 16 אֵינָן מְחַלְלִין לֹא אֶת יוֹם טוֹב וְלֹא אֶת יוֹם הַכַּפּוּרִים,
- 17 וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁבִּטְלָה²⁸; שְׁאֵין מְחַלְלִין אֶת הַשַּׁבָּת
- 18 לְקִיּוֹמוֹ, אֲלֹא לְקַדְּשׁוֹ בְּלִבְדּוֹ²⁹.
- 24) מדליקים אבוקות אש ביום שלשים בערב (ליל היום השלושים ואחד), ואז ידעו הרחוקים, שיום השלושים היה ראש-חודש. ואם לא נראו המשואות, ידעו שהחודש שעבר מעובר. 25) במקרה שעברו בית-דין את החודש ולא השיאו משואות, השיאו הם [=הכותים] משואות בהריהם. 26) שהעם יחשוב שהחודש חסר. 27) ובטלו את המשואות. ובירושלמי אמרו, שרבי הוא שביטלן. 28) חילול שבת חמור מחילול יום-הכפורים; זה [=שבת] בסקילה וזה [=יום הכפורים] בכרת. 29) כלומר, לעדי החודש המקדשים את החודש מותר לחלל את השבת, אבל לא לשלוחים שהם רק מקיימים ומודיעים שהחודש כבר קודש.
- 19 ט. עַל שֶׁשָּׂה חֹדְשִׁים הָיוּ שְׁלוּחִין יוֹצְאִין: עַל נִסָּן
- 20 - מִפְּנֵי הַפֶּסַח, וְעַל אָב - מִפְּנֵי הַתַּעֲנִית, וְעַל אֱלוּל
- 21 - מִפְּנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, כְּדִי שִׁשְׁבּוּ מִצַּפִּין בְּיוֹם
- 22 שְׁלֹשִׁים לְאֱלוּל³⁰; אִם נִדְּעָה לָהֶם³¹ שֶׁקִּדְּשׁוּ בֵּית דִּין
- 34) בחודש ניסן, אבל בתשרי אינם יכולים לצאת מחמת קדושת יום-טוב. 35) שקידוש החודש אינו אלא ביום. 36) כיוון שקביעת המועדים תלויה בהם, צריך שיתאמת להם הדבר יותר מבשאר החדשים.
- 37) והם נקראים "שני ימים טובים של גלויות".
- 38) משום ששלוחי תשרי אינם מהלכים בראש השנה וביום הכפורים. 39) "גזירה ניסן אטו תשרי", שאם יעשו פסח יום אחד, יעשו גם סוכות יום אחד, שלא על פי השלוחים, ופעמים יטעו. 40) חג השבועות. אף-על-פי שאינו תלוי בקידוש ראש חודש ניסן אלא בספירת העומר.

באו עדי ראייה, שאין מקבלים עדותם, ומשאירים את החודש מעובר, אם יש צורך בכך. (54) והשנה סדורה: חודש אחד חסר וחודש אחד מלא, ואין מקום לעבר חודש נוסף לאיזה צורך שהוא. (55) "ואין מאיימין על העדים על החודש שנראה בזמנו לעברו".

31 יח. יראה לי, שאין מחלקת החכמים בדבר זה אלא בשאר החידשים חוץ מן ניסן ותשרי, או בעדי ניסן ותשרי שבאו אחר שעברו הרגלים, שפבר נעשה מה שנעשה ופבר זמן הקרפנות וזמן המועדות; אבל אם באו העדים בניסן ותשרי קדם חצי החודש⁵⁶ - מקבלין עדותם⁵⁷, ואין מאימין עליהן כלל; שאין מאימין על עדים, שהעידו על החודש שראוהו בזמנו, כדי לעברו.

56 שעדיין קביעת המועדים תלויה בהם. (57) ומקדשים החודש ביום השליש.

32 יט. אבל מאימין על עדים שנתקלקלה עדותם, והרי הדבר נוטה וגנאי שלא תתקיים העדות ויתעבר החודש, מאימין עליהן כדי שתתקיים העדות ויתקיים החודש בזמנו. וכן אם באו עדים להזם את העדים שראוהו בזמנו קדם שקדשוהו בית דין⁵⁸ - הרי אלו מאימין על המזמין עד שלא תתקיים ההזמה⁵⁹ ויתקדש החודש בזמנו.

58 כי אם נמצאו זוממין אחרי שקדשוהו בית דין, הרי זה מקודש.

יום חמישי כ"ג טבת ה'תשפ"א

פרק רביעי

1 כלל בו דיני עיבור השנה, ועל מה מעברין אותה, ושאין מעברין אותה מר"ח ניסן, ואין מעברין בשנת רעבון ובשנת השמיטה.

39 א. שנה מעברת היא שנה שמוסיפין בה חודש. ואין מוסיפין לעולם אלא אדר², ועושין אותה שנה שני אדרין: אדר ראשון ואדר שני. ומפני מה מוסיפין חודש זה?³ מפני זמן האביב, כדי שיהא הפסח באותו זמן; שנאמר: שמור את חודש האביב⁴ - שיהיה חודש זה⁵ בזמן האביב, ולולא הוספת החודש הזה - הפסח בא פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים⁶.

2 ר"ה ז, א. וסנהדרין יב, א. ולמדו זאת במכילתא (בא פרשה ב) מקידוש החודש: "מה חודש אין תוספת עיבורו אלא בסוף, אף שנה אין תוספת עיבורה אלא בסוף" (בחודש האחרון הוא אדר). (3) כלומר, למה צריך לעבר את השנה? (4) וגומר "ועשית פסח". (5) של פסח. (6) ראה למעלה פ"א ה"ב.

47 ב. על שלשה סימנים מעברין את השנה: על

1 יג. וכמה בין שלוחי ניסן לשלוחי תשרי? שני
2 זמנים. שלוחי תשרי אינן מהלכין באחד בתשרי -
3 מפני שהוא יום טוב, ולא בפעשרי בו - מפני שהוא
4 יום פפור.

5 יד. אין השלוחין צריכין להיתן שנים, אלא אפלו
6 אחד נאמן. ולא שליח בלבד, אלא אפלו תגר⁴¹
7 משאר העם, שבא בדרך ואמר: אני שמעתי מפי
8 בית דין שקדשו את החודש ביום פלוני - נאמן⁴²,
9 ומתקנין את המועדות על פיו; שדבר זה דבר העשוי
10 להגלות⁴³, ועד אחד בשר⁴⁴ נאמן עליו.

41 וכל. (42) "בא אחד מסוף העולם ואמר קדשו בית דין את החודש - נאמן". (43) ובדבר העשוי להגלות אין אדם משקר. (44) ואף על פי שב"עדות אשה" (להעיד לאשה שמת בעלה), נאמנים אפילו פסולים לעדות, מטעם זה, שהוא עשוי להגלות - שם יש טעם נוסף: "שלא תישאר עגונה".

11 טו. בית דין שישבו כל יום שלשים ולא באו עדים,
12 והשכימו בנשף ועברו את החודש, כמו שבארנו
13 בפרק זה, ואחר ארבעה או חמשה זמנים באו עדים
14 רחוקים⁴⁵ והעידו שראו את החודש בזמנו, שהוא
15 ליל שלשים, ואפלו באו בסוף החודש - מאימין
16 עליהן איום גדול, ומטרפים אותם⁴⁶ בשאלות
17 ומטריחין עליהן בדיקות⁴⁷, ומקדקין בעדותם⁴⁸,
18 ומשתדלין בית דין שלא יקדשו חודש זה, הואיל
19 ויצא שמו מעבר⁴⁹.

45 ממקום רחוק. (46) מבלבלים את דעתם. (47) שאלות צדיות בלתי חשובות. (48) בשאלות הנוגעות לעדות גופא. (49) שנתפרסם כמעובר.

20 טז. ואם עמדו העדים בעדותם⁵⁰, ונמצאת מכונת, ויהי העדים אנשים ידועים ונבונים⁵¹ ונתקרה
22 העדות פראוי - מקדשין אותה, וחוזרין ומזנין
23 לאותו החודש מיום שלשים, הואיל ונראה הירח
24 בלילו⁵².

50 וכל האיומים לא השפיעו. (51) וכל השאלות לא בלבלו את דעתם. (52) כן היא משמעות המלה "מאיימין", מאיימין עליהם ומבלבלים אותם שלא יעידו, אבל אם לא נתבלבלו מקבלים עדותם.

25 יז. ואם הצרכו בית דין להניח חודש זה מעבר,
26 כשהיה קדם שביבאו העדים אלו - מניחין. וזה הוא
27 שאמרו: מעברין את החודש לצורך⁵³. ויש מן
28 החכמים הגדולים מי שחולק בדבר זה, ואומר:
29 לעולם אין מעברין את החודש לצורך⁵⁴; הואיל ובאו
30 עדים - מקדשין, ואין מאימין עליהם⁵⁵.

53 וגם בזה פירש רבנו כשהחודש כבר נתעבר, ואחר כך

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ג טבת - ספר זמנים - הל' קידוש החודש קצה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 שְׁיִהְיֶה הָאָבִיב מְצוּי¹⁵ לְהַקְרִיב מִמֶּנּוּ עֹמֶר הַתְּנוּפָה
13 בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן¹⁶, וְכִדִּי שְׁיִהְיֶה הַפְּרוֹת צוֹמְחִין
14 בְּדֶרֶךְ כָּל זְמַן הָאָבִיב.

(11) כלומר, עדיין לא התבשלה השעורה. השווה "אביב קלוי באש" (ויקרא ב, יד), ועי' מנחות פד, א. אבל "זמן האביב", כלומר תקופת ניסן באה בזמנה לפני טז בניסן, ועי' במפרש. (12) מתאחר לבוא. (13) מאיזו סיבה שהיא, אף-על-פי שכבר הגיעה תקופת ניסן. (14) סנהדרין יא, ב. (15) כלומר, בשתים משלוש הארצות הנזכרות להלן. (16) ויקרא כג, טו.

ד. וְעַל שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת הָיוּ סוֹמְכִין בְּאָבִיב¹⁷: עַל אֶרֶץ יְהוּדָה, וְעַל עֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְעַל הַגָּלִיל. וְאִם הִגִּיעַ הָאָבִיב בְּשָׁתִי אֲרָצוֹת מֵאֵלוּ, וּבִאֲחַת לֹא הִגִּיעַ - אֵין מְעַבְרִין; וְאִם הִגִּיעַ בִּאֲחַת מֵהֶן, וְלֹא הִגִּיעַ בְּשָׁתִים - מְעַבְרִין, אִם עֲדִין לֹא צָמְחוּ פְּרוֹת הָאֵילָן¹⁸. וְאֵלוּ הֵן הַדְּבָרִים שֶׁהֵן הָעֵקֶר שֶׁמְעַבְרִין בְּשִׁבְלָן, כִּדִּי שְׁיִהְיֶה הַשָּׁנָה שְׁנֵי חֻמָּה¹⁹.

(17) סנהדרין יא, ב. (18) שהרי דרושים שני הסימנים: (א) לא הגיע האביב בשתים מתוך שלוש הארצות; (ב) לא צמחו פירות האילן, ראה למעלה ה"ג. (19) כל שלושת הדברים קשורים בחמה, וכל עיקר העיבור בא לשם השוואת שנות הלבנה עם שנות החמה. ראה למעלה פ"א ה"א וה"ב.

ה. וַיֵּשׁ שֵׁם דְּבָרִים אֲחֵרִים, שֶׁהָיוּ בֵּית דִּין מְעַבְרִין בְּשִׁבְלָן²⁰ מִפְּנֵי הַצֶּרֶךְ, וְאֵלוּ הֵן: מִפְּנֵי הַדְּרָכִים שֶׁאֵינָן מִתְקַנְיִן, וְאֵין הָעֵם יְכוֹלִין לַעֲלוֹת²¹ - מְעַבְרִין אֶת הַשָּׁנָה עַד שֶׁיִּפְסְקוּ הַגִּשְׁמִים וַיִּתְקַנוּ הַדְּרָכִים. וּמִפְּנֵי הַגִּשְׁמִים שֶׁנֶּהְרָסוּ, וְנִמְצְאוּ הַנְּהָרוֹת מִפְּסִיקִין וּמוֹנְעִין אֶת הָעֵם²², וּמִסְתַּפְּנִים בְּעֶצְמָן וּמֵתִים²³ - מְעַבְרִין אֶת הַשָּׁנָה עַד שֶׁיִּתְקַנוּ הַגִּשְׁמִים. וּמִפְּנֵי תַנְהוּי פְּסָחִים שֶׁאֵבְדוּ בַּגִּשְׁמִים, וְאֵין לָהֶם מְקוֹם לַעֲלוֹת אֶת פְּסָחֵיהֶם - מְעַבְרִין אֶת הַשָּׁנָה עַד שֶׁיִּכְנֹס הַתְּנוּפָה וַיִּיבְשׁוּ²⁴. וּמִפְּנֵי גְלִיּוֹת יִשְׂרָאֵל²⁵ שֶׁנֶּעְקְרוּ מִמְּקוֹמָן²⁶ וְעֲדִין לֹא הִגִּיעוּ לִירוּשָׁלַם - מְעַבְרִין אֶת הַשָּׁנָה, כִּדִּי שְׁיִהְיֶה לָהֶם פְּנָא לְהִגִּיעַ.

(20) שם יא, א. ומעברים אפילו על אחד מהם ('תוספות' שם, ד"ה מפני). (21) לרגל. (22) מלעלות לרגל. (23) אלה שאינם נמנעים, ועולים לרגל. (24) של חרס היו, וייבשו אותם בשמש, ועיין תענית יט, א. (25) בני הגולה. ובגלל תושבי ארץ ישראל לא היה צורך לעבר, משום שהזמן בין ראש-חודש לפסח, הספיק להם להגיע לירושלים, אפילו לאלה שגרו במקום הרחוק ביותר מירושלים (עי' ש' 'תוספות' ד"ה ומפני). (26) על מנת לעלות לירושלים. "ומנין שמעברין את השנה על הגלויות שגלו ועדיין לא הגיעו? תלמוד-לומר: בני ישראל מועדי, עשה מועדות, שיעשו כל ישראל" ('תורת כהנים', אמור פ"ט; 'ירושלמי' סנהדרין פ"א, ה"ב).

1 הַתְּקוּפָה⁸, וְעַל הָאָבִיב, וְעַל פְּרוֹת הָאֵילָן. כִּיצַד?
2 בֵּית דִּין מִחֻשְׁבִּין יוֹדְעִין, אִם תִּהְיֶה תְּקוּפַת נִיסָן
3 בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן אוֹ אַחֵר זְמַן זֶה - מְעַבְרִין אוֹתָהּ
4 הַשָּׁנָה, וְיַעֲשׂוּ אוֹתוֹ נִיסָן אֲדָר שְׁנִי, כִּדִּי שְׁיִהְיֶה
5 הַפֶּסַח בְּזְמַן הָאָבִיב⁹. וְעַל סִימָן זֶה סוֹמְכִין וּמְעַבְרִין,
6 וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְסִימָן אַחֵר¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

מטרתה של שנת העיבור היא להשוות את שנת הלבנה לשנת החמה, ואינו רק גדר ודין בפסח "כדי שיהיה הפסח בחודש האביב" אלא שנוגע גם לחשבון השנים שיהיו שני חמה.

והעניין בעבודת האדם: החמה היא משפיע והלבנה מקבל - "סיהרא לית לה מגרמה כלום" ומקבלת את אורה מהחמה. והנה בכל יהודי ישנם שני העניינים, משפיע ומקבל, ולדוגמא בקבלת עול בכללות עניני התורה ומצוותיה הרי הוא מקבל, ובמצות הצדקה הרי הוא נותן. והעבודה היא להשוות שנת החמה לשנת הלבנה, היינו שתמיד יש להיות בשתי הבחינות כאחת, ולדוגמא: אל יאמר אדם הרי אני עכשיו בזמן התפילה - מקבל - ואיני יכול להיות משפיע באותו זמן ולתת צדקה לעני הבא לבקשני בזמן התפילה, אלא שבכל רגע ורגע צריך יהודי להיות בשני העניינים יחד, מקבל וגם משפיע.

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן מא)

(7) סנהדרין יא, ב. (8) בשנת החמה, ישנן ארבע תקופות: תקופת ניסן - התחלת האביב "היא השעה והחלק שתכנס בו השמש בראש מזל טלה" (להלן פ"ט, ה"ג); תקופת תמוז - התחלת הקיץ, "היות השמש בראש מזל סרטן" (שם); תקופת תשרי - התחלת הסתיו, "היות השמש בראש מזל מאזנים" (שם); תקופת טבת - התחלת החורף "היות השמש בראש מזל גדי" (שם). (9) כלומר, לאחר שהגיעה תקופת ניסן, וזו נקבעת על-ידי מהלך השמש. (10) ראש השנה כא, א: "שלח ליה רב הונא בר אבין לרבא, כד חזית (כשתראה) דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן, עברה לההיא שתא ולא תחוש לה, דכתיב שמור את חודש האביב, שמור אביב של תקופה שיהא בחודש ניסן". ומכאן שמה שאמר רבן שמעון בן גמליאל בברייתא בסנהדרין יא, ב: "על התקופה" - כוונתו שעל התקופה לבדה מעברין, ובגמרא שם נסתפקו בביאור דברי רשב"ג ('מאיר' עמ' 36, 37). וכן הוא בפרקי דרבי אליעזר פ"ח שמעברין על התקופה לבדה ואין צורך בסימן נוסף ('אור שמח'). ועיין השגת רמ"ה 'תוספות' ר"ה שם ד"ה עברה.

7 ג. וְכֵן אִם רָאוּ בֵּית דִּין שֶׁעֲדִין לֹא הִגִּיעַ הָאָבִיב,
8 אֲלֹא עֲדִין אֶפְלָל¹² הוּא, וְלֹא צָמְחוּ פְּרוֹת הָאֵילָן¹³
9 שֶׁדֶּרֶךְ לַצִּמָּח בְּזְמַן הַפֶּסַח - סוֹמְכִין עַל שְׁנֵי סִימָנֵין
10 אֵלוּ וּמְעַבְרִין אֶת הַשָּׁנָה¹⁴. וְאִף עַל פִּי שְׁהַתְּקוּפָה
11 קָדָם לְשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן - הָרִי הֵן מְעַבְרִין, כִּדִּי

שָׁנִים: לֹא נִשְׁבַּח וְלֹא נִרְאָה אִם צְרִיכָה עֲבוּר אִם
לְאוֹ⁴⁶, וְאֶחָד אָמַר: נִשְׁבַּח וְנִבְדֵּק - בְּטֵל יָחִיד
בְּמַעֲוֵטוֹ⁴⁷. אָמְרוּ שָׁנִים: נִשְׁבַּח וְנִרְאָה, וְאֶחָד אָמַר:
לֹא נִשְׁבַּח - מוֹסִיפִין עוֹד שָׁנִים מִן הַמְּזֻמָּנִים,
וְנוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִין בְּדִבְרָם⁴⁸.

(40) סנהדרין י', ב"א, א. כלומר מזמנים מבערב למחר -
שהעיבור הוא ביום (להלן ה"ב). (41) הוא הנשיא,
כדלהלן ה"ב. (42) ע"י ה"ב. (43) שם יא, א. (44) כרבן
שמעון בן גמליאל (סנהדרין ב.). (45) כלומר, אלה
שנסמכו. (46) שדעתם היא שאינה צריכה עיבור.
(47) ואין צורך לדון בשאלת העיבור. (48) אם צריכה עיבור
או לא.

י. שָׁנִים אומרים: צְרִיכָה עֲבוּר, וְשִׁלְשָׁה אומרים:
אֵינָה צְרִיכָה - בְּטֵלוּ שָׁנִים בְּמַעֲוֵטָן⁴⁹. שִׁלְשָׁה
אומרים: צְרִיכָה עֲבוּר, וְשָׁנִים אומרים: אֵינָה צְרִיכָה
עֲבוּר - מוֹסִיפִין שָׁנִים מִן הַמְּזֻמָּנִין לָהּ, וְנוֹשְׂאִין
וְנוֹתְנִין, וְגוֹמְרִין בְּשִׁבְעָה⁵⁰. אִם גָּמְרוּ כָּלָם לַעֲבֹר אוֹ
שֶׁלֹּא לַעֲבֹר - עוֹשִׂין כְּמוֹ שֶׁגָּמְרוּ; וְאִם נִחְלְקוּ -
הוֹלְכִים אַחֵר הָרִבִּי⁵¹ בֵּין לַעֲבֹר בֵּין שֶׁלֹּא לַעֲבֹר.
וְצִרְיָן שֵׁיהֶא רֹאשׁ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, שֶׁהוּא רֹאשׁ
יְשִׁיבָה שֶׁל אֶחָד וְשִׁבְעִים, מְפַלֵּל הַשִּׁבְעָה, וְאִם גָּמְרוּ
בְּשִׁלְשָׁה לַעֲבֹר - הָרִי זֶה מַעֲבֶרֶת⁵²; וְהוּא, שֵׁיהֶא
הַנָּשִׂיא עֲמָהֶן אוֹ שִׁירְצָה⁵³. וְכַעֲבוּר הַשָּׁנָה מִתְחִילִין
מִן הַצֵּד⁵⁴, וְלִקְדוֹשׁ הַחֹדֶשׁ מִתְחִילִין מִן הַגָּדוֹל⁵⁵.

(49) ועומדים והולכים להם. (50) "שאין המניין פחות
משבעה" (שם י:). (51) "אחרי רבים להטות" (שמות כג,
ב.). (52) שם ב, א. (53) שם יא, א. (54) מן הקטן
שבדיינים. הוא מתחיל ואומר: "הרי השנה מקודשת
בעיבורה" ("ירושלמי" ראש השנה, פ"ב ה"ה; סנהדרין פ"א,
ה"ב). ואין מתחילים מן הגדול, שמא יסמכו השאר על
דעתו ולא יראו עצמם כדאים לחלוק עליו, כמו שאמרו
בדיני נפשות (פ"י מהל' סנהדרין ה"ו). (55) "ראש בתי-דין
אומר מקודש" (ראש השנה כד, א. "ירושלמי" שם).

יא. אֵין מוֹשִׁיבִין לַעֲבוּר הַשָּׁנָה לֹא מֶלֶךְ וְלֹא כֹהֵן
גָּדוֹל⁵⁶. מֶלֶךְ - מִפְּנֵי חִילּוּתוֹ וּמִלְחָמוֹתָיו, שְׁמָא
דַּעְתּוֹ נוֹטָה בְּשִׁבְלֵן לַעֲבֹר אוֹ שֶׁלֹּא לַעֲבֹר⁵⁷; וְכֵהֵן
גָּדוֹל - מִפְּנֵי הַצֵּה⁵⁸, שְׁמָא לֹא תִהְיֶה דַּעְתּוֹ נוֹטָה
לַעֲבֹר, כְּדִי שֶׁלֹּא יָבוֹא תַּשְׁרִי בִּימֵי הַקֶּר, וְהוּא טוֹבֵל
בְּיוֹם הַפְּפוּרִים חֲמֵשׁ טְבִילוֹת⁵⁹.

(56) סנהדרין יח, ב. (57) מפני חיילותיו, שמחלק להם
סכום קצוב לשנה, דעתו נוטה לעבר. ומפני מלחמותיו,
שישנם כאלה הפטורים שנה מלצאת לצבא - חתנים בשנה
ראשונה לנישואיהם - דעתו נוטה שלא לעבר (ראה ברש"י
לסנהדרין שם, ובהגהות הגאון האדר"ת לרמב"ם).
(58) סנהדרין, שם. (59) יומא לב, א.

יב. הִיָּה רֹאשׁ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, וְהוּא הַנִּקְרָא נָשִׂיא,

ו. אֲבָל אֵין מַעֲבִרִין הַשָּׁנָה לֹא מִפְּנֵי הַשִּׁלְג וְלֹא מִפְּנֵי
הַצֵּה²⁷, וְלֹא מִפְּנֵי גְלִיּוֹת יִשְׂרָאֵל שְׁעִדִּין לֹא נַעֲקְרוּ
מִמְקוֹמָם, וְלֹא מִפְּנֵי הַטְּמָאָה²⁸; כְּגוֹן שֶׁהָיוּ רַב
הַקָּהָל אוֹ רַב הַכֹּהֲנִים טְמֵאִים²⁹ - אֵין מַעֲבִרִין אֶת
הַשָּׁנָה כְּדִי שִׁיְהִיָּה לָהֶם פְּנֵאִי לְטַהֵר וְיַעֲשׂוּ בְּטַהֲרָה,
אֲלֹא יַעֲשׂוּ בְּטְמָאָה³⁰. וְאִם עֲבָרוּ אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי
הַטְּמָאָה³¹ - הָרִי זֶה מַעֲבֶרֶת³².

(27) כי בגלל דברים אלה אין איש נמנע מלעלות לירושלים
(רש"י בסנהדרין שם). (28) שם יב, א. (29) טומאת מת.
וכלה אפר הפרה ואינם יכולים להטהר עכשיו (כן פירש
רבינו בפירושו לתלמוד, מסכת סנהדרין, בשם רב האי,
הביאו המפרש). (30) שרק יחיד טמא נדחה לפסח שני,
אבל ציבור טמא אינו נדחה, אלא עושים את הפסח בזמנו
בטומאה (פ"ז מהל' קרבן פסח ה"א). (31) מפני הטומאה
לחוד. (32) סנהדרין יב, ב. "מפני שהטומאה לא הותרה
בציבור, אלא באיסורה עומדת ודחוייה היא עתה מפני
הדחק" (רמב"ם פ"ד מהל' ביאת מקדש ה"ו). ועי'
בסוגיית הגמרא בסנהדרין שם.

ז. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁאֵין מַעֲבִרִין בְּשִׁבְלֵן כָּלֵל³³, אֲבָל
עוֹשִׂין אוֹתָן סַעֲד³⁴ לַשָּׁנָה שְׁצִרִיכָה עֲבוּר מִפְּנֵי
הַתְּקוּפָה אוֹ מִפְּנֵי הָאֲבִיב וּפְרוֹת הָאֵילָן. וְאִלוּ הֵן³⁵:
מִפְּנֵי הַגָּדִים וְהַטְּלָאִים שְׁעִדִּין לֹא נוֹלְדוּ אוֹ שֶׁהֵן
מַעֲט, וּמִפְּנֵי הַגּוֹזְלוֹת שֶׁלֹּא פָּרְחוּ. אֵין מַעֲבִרִין
בְּשִׁבְלֵן אִלוּ, כְּדִי שִׁיְהִיוּ הַגָּדִים וְהַטְּלָאִים מְצוּיִין
לְפָסְחִים, וְהַגּוֹזְלוֹת מְצוּיִין לְרִאֲיָה³⁶ אוֹ לְמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב
בְּקָרְבָן הַעוֹף³⁷; אֲבָל עוֹשִׂין אוֹתָן סַעֲד לַשָּׁנָה.

(33) אפילו כשסימנים אלה מזמנים ביחד. (34) להסביר
את הצורך בחודש העיבור, למען לא יהיה הדבר קשה על
הציבור (עי' 'מאירי'). (35) שם יא, א. (36) עולת ראייה
שמביאים בשלש הרגלים, והיא באה גם מעוף, עי' הל'
חגיגה פ"א, ה"א. 'ראיה' על שם הפסוק "...ולא יראה את
פני ה' ריקם..." (דברים טז, טז). (37) כגון יולדות (ויקרא
יב, ח), והיו משהות את הבאת קרבנן עד הרגל.

ח. בִּיצֵד עוֹשִׂין אוֹתָן סַעֲד לַשָּׁנָה? אומרים: שָׁנָה זוֹ
צְרִיכָה עֲבוּר מִפְּנֵי הַתְּקוּפָה שְׁמִשְׁכָּה³⁸, אוֹ מִפְּנֵי
הָאֲבִיב וּפְרוֹת הָאֵילָן שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ³⁹, וְעוֹד שֶׁהַגָּדִים
קִטְנִים וְהַגּוֹזְלוֹת רַבִּים.

(38) שמעברין עליה לבד (למעלה ה"ב). (39) שמעברין על
שני סימנים אלו (למעלה ה"ג).

ט. אֵין מַעֲבִרִין אֶת הַשָּׁנָה אֲלֹא בְּמְזֻמָּנִין לָהּ⁴⁰.
בִּיצֵד? יֹאמַר רֹאשׁ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל⁴¹ לְפָלוּנִי וּפְלוּנִי
מִן הַסְּנֵה־דִרִּין: הֵיוּ מְזֻמָּנִין לְמָקוֹם פְּלוּנִי, שֶׁנֶּחֱשַׁב⁴²
וְנִרְאָה וְנָדַע אִם שָׁנָה זוֹ צְרִיכָה עֲבוּר אוֹ אֵינָה
צְרִיכָה; וְאוֹתָן שֶׁהִזְמִנוּ בְּלִבָּד הֵן שְׁמַעֲבִרִין אוֹתָהּ⁴³.
וּבִכְמָה מַעֲבִרִין אוֹתָהּ? מִתְחִילִין⁴⁴ בְּשִׁלְשָׁה דִּבְרֵין
מִפְּלֵל סְנֵה־דִרִּי גְדוֹלָה מְמִי שְׁסֻמְכוּ אוֹתָן⁴⁵. אָמְרוּ

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ג טבת - ספר זמנים - הל' קידוש החודש קעז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טו. אין מעברין את השנה בשנת רעבון⁷²; שהכל
רצים לבית הגרנות לאכל ולחיות, ואי אפשר
להוסיף להן זמן לאסור החדש⁷³. ואין מעברין
בשביעית⁷⁴; שיד הכל שולטת על הספיחין⁷⁵, ולא
ימצאו לקרפן העמר ושתי הלחם⁷⁶. ורגילין היו
לעבר בערב שביעית⁷⁷.

(72) סנהדרין יב, א. (73) התבואה החדשה אסורה באכילה עד הקרבת העומר בט"ז בניסן (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"ב). (74) סנהדרין, שם. וכנראה שרק בשביעית אין מעברין, אבל במוצאי שביעית מעברין, וכדעת רבן גמליאל (סנהדרין יב). וראה ב'מאירי' עמ' 38. (75) כל הצומח בשדה מאליה בלי חרישה וזריעה, נקרא "ספח" (ויקרא כה, ה) והוא אסור באכילה מדרבנן, שמא יבואו עוברי עבירה ויזרעו, ויאמרו: ספיחים הם (פ"ד מהל' שמיטה ה"ב). ולפי שאסורים באכילה, יד הכל שולטת עליהם להשחיתם ולקלקלם (וראה מה שכתב המפרש). (76) עומר בט"ז בניסן ושתי הלחם בעצרת, והם באים בשביעית מן הספיחין (ראה בפ"ד מהל' שקלים ה"ה, וב'תוספות' מנחות פד, א ד"ה שומרי). (77) כדי להוסיף חודש לעבודת האדמה (סנהדרין יב).

טז. יראה לי, שזה שאמרו חכמים: אין מעברין בשנת רעבון ובשביעית - שלא יעברו בהם מפני צרף הדרכים והתגשרים וכיוצא בהם⁷⁸; אכל אם היתה השנה ראויה להתעבר מפני התקופה או מפני האביב ופרות האילן - מעברין לעולם בכל זמן⁷⁹.

(78) ראה למעלה ה"ה. ובדפוס רומי ר"מ, קושטא וויניציה, הגירסה: מפני "הצורך", והמלים "והדרכים והגשרים וכיוצא בהם" - אינן. והשווה להלן פ"ה, ה"א. (79) אפילו בשנת בצורת ואפילו בשביעית, כי שלושת הסימנים האלה הם העיקר, שבגללם מעברים את השנה (למעלה ה"ד). וראה לכך, ממה שעיבר ר"ש בן יהוצדק בשנה השביעית (סנהדרין כו.), ועל כרחנו שזה היה מפני שלשה דברים אלו, וראה ב'תוספות' שם ד"ה לעבר ('אור שמח'). וראה בהשגת הרמ"ה.

יז. כשמעברין בית דין את השנה, פותחין אגרות לכל המקומות הרחוקים ומודיעים אותן שעברוה, ומפגי מה עברו. ועל לשון הנשיא נכתבו⁸⁰, ואומר להן: יודע לכם, שהספמתי אני וחברי והוספנו על שנה זו כף וכף. רצו - תשעה ונעשרים יום⁸¹, רצו - שלשים יום; שחדש העבור הרשות לבית דין להוסיפו מלא או חסר⁸² לאנשים הרחוקים שמודיעין אותם⁸³, אכל הם⁸⁴ - לפי הראיה הם עושים, אם מלא אם חסר.

(80) כלומר, בשמו. (81) ראש השנה יט, ב. וסנהדרין יא, א. (82) כרב פפא. וראה למעלה פ"א הערה י. (83) אף-על-פי שעכשיו אין יודעים עדיין, אם חודש העיבור יהיה מלא או חסר. (84) בארץ ישראל.

בדרך רחוקה⁶⁰ - אין מעברין אותה אלא על תנאי אם ירצה הנשיא. בא ורצה - הרי זו מעברת, לא רצה - אינה מעברת⁶¹. ואין מעברין את השנה אלא בארץ יהודה⁶², שהשכינה בתוכה⁶³, שנאמר: לשכנו תדרשו; ואם עברה בגליל - מעברת. ואין מעברין אלא ביום; ואם עברה בגליל - אינה מעברת⁶⁴.

(60) ולא יספיק להגיע עד סוף אדר. (61) סנהדרין יא, א. (62) שם יא, ב. (63) בבית המקדש שבירושלים. (64) סנהדרין, שם. דין עיבור השנה כדין עיבור החודש. השווה למעלה פ"ב, ה"ח.

יג. יש לבית דין לחשב ולקבע ולידע אי זו שנה תהיה מעברת בכל עת שירצה, אפילו לכהן שנים. אכל אין אומרים: שנה פלונית מעברת; אלא אחר ראש השנה הוא שאומר: שנה זו מעברת⁶⁵. ודבר זה - מפני הדחק; אכל שלא בשעת הדחק - אין מודיעין שהיא מעברת, אלא באדר הוא שאומר: שנה זו מעברת, וחדש הבא אינו ניסן אלא אדר שני. אמרו לפני ראש השנה: שנה זו שתקנס מעברת - אינה מעברת באמירה זו⁶⁷.

(65) "אין מעברים את השנה לפני ראש השנה... אבל מפני הדחק מעברין אותה אחר ראש השנה מיד" (שם יב, א). לפני ראש השנה אין מודיעים, משום שעד הפסח עלולים לשכוח, ויבואו לזלזל בחכם (רש"י שם, ד"ה אין מעברין). (66) כגון שיש חשש, שהשלטון הזר ימנע את העיבור בזמנו (רש"י, שם). (67) סנהדרין, שם.

יד. הגיע יום שלשים באדר ולא עברו עדן השנה - לא יעברו אותה כלל⁶⁸; שאותו היום ראוי להיות ראש חדש ניסן, ומשפכנס ניסן ולא עברו - אינן יכולים לעבר⁶⁹. ואם עברה ביום שלשים של אדר - הרי זו מעברת⁷⁰. באו עדים אחר שעברו והעידו על היתר - הרי אלו מקדשין את החדש ביום שלשים, ויהיה ראש חדש אדר שני⁷¹; ואילו קדשהו קדם שיעברו את השנה - שוב לא היה מעברין, שאין מעברין בניסן.

(68) שם יב, ב. (69) "החודש הזה לכם" (שמות יב, ב) - "זה ניסן, ואין אחר ניסן" (שם). אם קבעו אותו ניסן, אי-אפשר לעשותו אדר ולדחות את ניסן לחודש הבא. (70) כי כל זמן שלא באו עדים ולא קידשו, אין זה ניסן אלא אדר (שם). (71) כדעת רב נחמן, שם. ואף שעלידי הקידוש התברר שיום השלושים באמת ראוי להיות ראש-חודש ניסן, בכל זאת נשאר העיבור בתוקפו, ויום השלושים נעשה לראש-חודש אדר שני. ואף-על-פי שמוטב היה לעבר חודש אדר ולעשות יום שלשים ואחד לראש-חודש אדר שני, ואז היה עיבור השנה כשר מלכתחילה, בכל זאת מקדשים את החודש, כיון שבאו עדי ראיה, ועי' להלן פ"ח ה"א, ועי' 'אור שמח'.

יום שישי כ"ד טבת ה'תשפ"א

פרק חמישי

(1) יבאר בו שקביעות החודש ועיבור השנה אינם אלא בסנהדרין. ונמשך לדין יום טוב שני של גלויות.

א. כל מה שאמרנו מקביעות ראש חדש על הראייה² ועבור השנה מפני הזמן³ או מפני הצרף⁴, אין עושין אותו אלא סנהדרין שבארץ ישראל, או בית דין הסמוכים בארץ ישראל⁵ שנתנו להן הסנהדרין רשות⁶; שפך נאמר למשה ואהרן: החדש הזה לכם ראש חדשים, ומפי השמועה⁷ למדו איש מאיש ממושה רבנו, שפך הוא פרוש הדבר: עדות זו תהיה מסורה לכם⁸ וכל העומד אחריכם במקומכם. אבל בזמן שאין שם סנהדרין בארץ ישראל - אין קובעין חדשים ואין מעברין שנים אלא בחשבון זה שאנו מחשבים בו היום⁹.

(2) למעלה פ"א. (3) למעלה פ"ד, ה"ב. (4) שם ה"ה. (5) כן הוא במכילתא (בא פרשה ב): "רבי יאשיה אומר, מניין שאין מעברין את השנה אלא בבית-דין הגדול שבירושלים, תלמוד-לומר: ראשון הוא לכם". וכן הוא ב'ספר המצוות' מ"ע קנג, וב'חינוך' מצוה ד]. (6) שהרי שנינו (סנהדרין ב.) "עיבור החודש בשלשה, עיבור השנה בשלושה". ועל כרחנו שזהו ברשות הסנהדרין. (7) מפי הקבלה, כי אין זה יוצא מתוך פשט הפסוק. (8) ראש השנה כב, א. (9) עי' להלן פ"ו.

ב. ודבר זה הלכה למשה מסיני¹⁰ הוא: שבזמן שיש סנהדרין - קובעין על פי הראייה¹¹, ובזמן שאין שם סנהדרין - קובעין על פי החשבון הזה שאנו מחשבים בו היום, ואין נזקקין לראייה, אלא פעמים שיהיה יום שקובעין בו בחשבון זה הוא יום הראייה, או קדם לו ביום או אחריו ביום. וזה שיהיה לאחר הראייה ביום - פלא הוא, ובאצרות שהן למערב ארץ ישראל¹².

(10) "שארין לו רמז במקרא ואינו נקשר בו, ואי אפשר להוציאו בדרך מדרכי הסברה" (הקדמת רבינו לפירוש המשנה). (11) כי ברוב המקרים יום הקביעה, הוא קודם ליום הראייה, או יום הקביעה הוא יום הראייה. (12) ששם קודמת הראייה לראיית בני ארץ-ישראל, עי' להלן פ"ח ה"ג.

ג. ומאימתי התחילו כל ישראל¹³ לחשב בחשבון זה? מסוף חכמי הגמרא, בעת שחזרה ארץ ישראל, ולא נשאר שם בית דין קבוע. אבל בימי חכמי משנה, וכן בימי חכמי הגמרא עד ימי אבני ורבא¹⁴ - על קביעת ארץ ישראל היו סומכין.

(13) אפילו בחוץ-לארץ, אף-על-פי שאין קובעים חדשים בחו"ל (ועיין להלן ה"א). (14) בימי רבא היה עדיין בית-דין שקידש את החודש (עי' ראש השנה כא.).

ד. פשהיתה סנהדרין זימת והיו קובעין על הראייה, היו בני ארץ ישראל וכל המקומות שמגיעין אליהן שלוחי תשרי עושין ימים טובים יום אחד בלבד; וישאר המקומות הרחוקות, שאין שלוחי תשרי מגיעין אליהם, היו עושים שני ימים מספק¹⁵, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בני ארץ ישראל את החדש.

(15) אף-על-פי שהגיעו אליהם שלוחי ניסן - כיון שלא הגיעו שלוחי תשרי (שהולכים פחות, מפני ראש השנה ויום הכיפורים), עושים שני ימים אפילו בפסח (למעלה פ"ג ה"ב והי"ג).

ה. בזמן הזה, שאין שם סנהדרין, ובית דין של ארץ ישראל קובעין על חשבון זה - היה מן הדין, שיהיו בכל המקומות עושין יום טוב אחד בלבד, אפילו המקומות הרחוקות שבחוצה לארץ, כמו בני ארץ ישראל, שהפלל על חשבון אחד סומכין וקובעין; אבל תקנת חכמים הוא, שיהיה במנהג אבותיהם שבידיהם¹⁶.

(16) שלחו מתם: "הזהרו במנהג אבותיכם בידכם" (ביצה ד:). שמא תגזור המלכות גזירות על ישראל, ומתוך כך ישכחו את החשבון (שם). [וראה בפ"ו מהל' יום-טוב הי"ד, ובפ"ו מהל' תלמוד תורה הי"ד אות יא, ובלחם-משנה שם].

ו. לפיכך: כל מקום שלא היו שלוחי תשרי מגיעין אליו, פשהיו השלוחין יוצאין - יעשו שני ימים, ואפילו בזמן הזה, כמו שהיו עושין בזמן שבני ארץ ישראל קובעין על הראייה; ובני ארץ ישראל בזמן הזה עושין יום אחד במנהגן, שמעולם לא עשו שני ימים. נמצא, יום טוב שני שאנו עושין בגלויות בזמן הזה - מדברי סופרים, שתקנו דבר זה.

ז. יום טוב של ראש השנה, בזמן שהיו קובעין על הראייה, היו רב בני ארץ ישראל עושין אותו שני ימים מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בית דין את החדש, שאין השלוחין יוצאין ביום טוב.

ח. ולא עוד, אלא אפילו בירושלים עצמה, שהוא מקום בית דין, פעמים רבות היו עושין יום טוב של ראש השנה שני ימים; שאם לא באו העידים כל יום שלשים - נהגין היו באותו היום שמצפין לעידים¹⁷ קדש ולמחר קדש¹⁸. והואיל והיו עושין אותו שני ימים ואפילו בזמן הראייה, התקינו שיהיו עושין אפילו בני ארץ ישראל אותו תמיד שני ימים בזמן הזה שקובעין על החשבון. הנה למדת, שאפילו יום טוב שני של ראש השנה בזמן הזה - מדברי סופרים¹⁹.

שתי שבתות ור"ה ויום הכיפורים, ומהלכם אינו אלא עשרה ימים בלבד. ויש אשר יכולים ללכת אחד עשר יום, כגון אם ר"ה חל בשבת. אבל שלוחי כל תשרי ותשרי אינם מגיעים, אלא למרחק שאינו עולה על מהלך עשרה ימים. (27) שוודאי הגיעו אליהם השלוחים. (28) שדוד כבשה וצירפה לא"י ונקראת כיבוש יחיד, ואין דינה כארץ ישראל לכל דבר (ראה פ"א מהל' תרומות הי"ג). (29) שלא כבשה עולי בבל, ואינה בתחום ארץ ישראל (ראה גיטין ב. ו'תוספות' שם ד"ה ואשקלון, ו'ירושלמי' שביעית פ"ה ה"א). [נצ"ע שכאן משמע שדינה כסוריא, ולהלן בפ"א מהל' תרומות ה"ט כתב רבינו שדינה כחזן לארץ].

יב. מקום שפינו ובין ירושלים ועשרה ימים או פחות מעשרה, והוא סוריא או חוצה לארץ, ואין להם מנהג; או שהיא עיר שנתחדשה במדבר ארץ ישראל, או מקום ששכנו בו ישראל עתה - עושין שני ימים פמנהג רב העולם. וכל יום טוב שני - מדברי סופרים, ואפלו יום טוב שני של ראש השנה, שהכל עושין אותו בזמן הזה.³⁰

(30) ראה למעלה ה"ח.

יג. זה שאנו מחשבין בזמן הזה כל אחד ואחד בעירו, ואמרין שראש חדש יום פלוני ויום טוב ביום פלוני - לא בחשבון שלנו אנו קובעין ולא עליו אנו סומכין, שאין מעבירין שנים וקובעין חדשים בחוצה לארץ.³¹ ואין אנו סומכין אלא על חשבון בני ארץ ישראל וקביעתם. וזה שאנו מחשבין - לגלות הדבר בלבד הוא, פיון שאנו יודעין שעל חשבון זה הן סומכין, אנו מחשבין לידע יום שקבעו בו בני ארץ ישראל אי זה יום הוא, וקביעת בני ארץ ישראל אותו הוא שהיה ראש חדש או יום טוב, לא מפני חשבון שאנו מחשבין.

(31) ברכות סג, א. משום שנאמר (ישעיה ב, ג): "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

יום ש"ק כ"ה טבת ה'תשפ"א

פרק נשיי

(1) קיבוץ החמה והירח בדקדוק.

א. בזמן שעושין על הראיה, היו מחשבין ויודעין שעה שיתקבץ בו הירח עם החמה בדקדוק הרבה,² בדרך שהאסטגוניין עושין, כדי לידע אם יראה הירח או לא יראה. ותחלת אותו החשבון - הוא החשבון שמחשבין אותו בקרוב, ויודעין שעת קבוצת בלא דקדוק, אלא במהלכם האמצעי³ - הוא הנקרא מולד; ועקרי החשבון - שמחשבין בזמן שאין שם בית דין שיקבעו בו על הראיה, והוא חשבון שאנו מחשבין היום - הוא הנקרא עבור.

(17) כגון, אם לפי חשבונם אפשר שיראה הירח בזמנו, כלומר ביום השלושים (למעלה פ"א, ה"ו). (18) שאף-על-פי שהתקין רבן יוחנן בן זכאי שיהיו מקבלים עדות החודש כל היום (ראש השנה ל: - אם לא באו, נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש) (ביצה ה, ב לפי גירסת ר"ח, ועי' שם ב'תוספות'). (19) מאותו טעם של "מנהג אבותינו בדינו".

ט. אין עשית יום טוב אחד תלויה בקריבת המקום. כיצד? אם יהיה מקום פינו ובין ירושלים מהלך חמשה ימים או פחות, שבוודאי אפשר שנגיעו להן שלוחין - אין אמרין, שאנשי מקום זה עושין יום טוב אחד; שמי יאמר לנו שהיו השלוחים יוצאין למקום זה, שמא לא היו שלוחים יוצאין למקום זה, מפני שלא היו שם ישראל²⁰, ואחר שחזרו לקבע על החשבון ישבו שם ישראלים שהן חבין לעשות שני ימים²¹; או מפני שהיה חרום בדרך, בדרך שהיה בין יהודה וגליל בימי חכמי המשנה²²; או מפני שהיו הפותים מונעין את השלוחין לעבר ביניהן²³.

(20) ומעולם לא נהגו בו יום-טוב אחד כבמקום שהגיעו אליו השלוחין. (21) כמנהג רוב העולם, עיין להלן הי"ב. (22) עי' בבא-בבא לז. במשנה ובגמרא שם. (23) עי' ראש השנה כב, א. ובמשנה וברש"י שם.

י. ואלו היה הדבר תלוי בקריבת המקום, היו כל בני מצרים עושין יום אחד²⁴; שהרי אפשר שנגיעו להן שלוחי תשרי²⁵, שאין בין ירושלים ומצרים על דרך אשקלון אלא מהלך שמנה ימים או פחות. וכן רב סוריא. הא למדת, שאין הדבר תלוי בהיות המקום קרוב.

(24) ראה להלן סוף הלכה יא, שיש מקומות במצרים שנהגו מעולם לעשות יום אחד. (25) עי' 'תוספתא' פאה פ"ד (הוצאת צוק"מ עמ' 23) וכתובות ריש פ"ג.

יא. נמצא, עקר דבר זה על דרך זו פה הוא: כל מקום שיש פינו ובין ירושלים מהלך יתר על עשרה ימים גמורים - עושין שני ימים לעולם, כמנהגם מקדם; שאין שלוחי כל תשרי ותשרי²⁶ מגיעין אלא למקום שפינו ובין ירושלים מהלך עשרה ימים או פחות. וכל מקום שפינו לבין ירושלים מהלך עשרה ימים בשנה או פחות, שאפשר שהיו שלוחין מגיעין אליו - רואים: אם אותו המקום מארץ ישראל, שהיו בה ישראל בשעת הראיה בכבוש שני, כגון אושא ושפרעם ולזו ויבנה ונב וטבריא וכיוצא בהן - עושין יום אחד בלבד²⁷; ואם אותו המקום מסוריא²⁸, כגון צור ודמשק ואשקלון²⁹ וכיוצא בהן, או מחוצה לארץ, כגון מצרים ועמון ומואב וכיוצא בהן - עושין כמנהג אבותיהן שבידיהן: אם יום אחד - יום אחד, ואם שני ימים - שני ימים.

(26) יש אשר שלוחי תשרי אינם יכולים ללכת ארבעה ימים:

- 2) וזהו הקיבוץ האמיתי. (3) וזהו הקיבוץ האמצעי. הסנהדרין חישבה קודם את הקיבוץ האמצעי, וממנו הגיעה לקיבוץ האמיתי.
- ב. היום והלילה - ארבע ועשרים שעות בכל זמן: שתיים עשרה ביום, ושתיים עשרה בלילה⁴. והשעה מחלקת לאלף ושמונים חלקים. ולמה חלקו השעה למגן זה?⁵ לפי שמגן זה יש בו חצי ורביע ושמניית, ושליש ושתות ותשוע, וחמש ועשור. והרבה חלקים יש לכל אלו השמות⁶.
- (4) לענין חשבון המולד חושבים תמיד את היום לשתיים-עשרה שעות וגם הלילה לשתיים-עשרה שעות, ואין מתחשבים בתקופות השנה, שבהן היום לפעמים יותר משתיים-עשרה שעות ולפעמים פחות משתיים-עשרה שעות. שעה היא החלק העשרים וארבעה מן היום והלילה ביחד, און בלשון הקדמונים - חלק העשרים וארבעה של הזמן הדרוש לסיבוב אחד של הגלגל היומי. (5) ולא השתמשו בחלוקה המקובלת באסטרונומיה, היינו שעה אחת = ששים דקות. (6) המספר 1080 מתחלק למכפלות 3×9 ; 6×9 , מה שאין כן המספר 360.
- ג. משיתקבץ הירח והחמה לפי חשבון זה, עד שיתקבצו פעם שניה במהלכם האמצעי - תשעה ועשרים יום, ושתיים עשרה שעות מיום שלשים מתחלת לילו, ושבע מאות ושלשה ותשעים חלקים משעת שלש עשרה. וזה הוא הזמן שבין כל מולד ומולד⁷, וזה הוא חדשה של לבנה.
- (7) בין קיבוץ אחד למשנהו.
- ד. שנה של לבנה - אם תהיה שנים עשר חדש מחדשים אלו, יהיה כללה: שלש מאות יום, וארבעה וחמשים יום, ושמונה שעות, ושמונה מאות ושלשה ושבעים חלקים; ואם תהיה מעברת, ותהיה השנה שלשה עשר חדש, יהיה כללה: שלש מאות ושמונים ושלשה יום, ואחת ועשרים שעות, וחמש מאות ותשעה ושמונים חלקים⁸. ושנת החמה היא שלש מאות חמשה ושלשים יום ושש שעות. נמצא, תוספת שנת החמה על שנת הלבנה: עשרה ימים, ואחת ועשרים שעות, ומאתים וארבעה חלקים.
- (8) בחשבון זה נחשב החודש השלושה עשר כ"ט יום, י"ב שעות ותשצ"ג חלקים בהתאם לחשבון הנ"ל.
- ה. כשתשליך ימי חדש הלבנה שבועה שבועה, שהן ימי השבוע, ישאר: יום אחד, ושתיים עשרה שעות ושבע מאות ושלשה ותשעים חלקים. סימן להם: אי"ב תשצ"ג. וזו היא שארית חדש הלבנה⁹. וכן כשתשליך ימי שנת הלבנה שבועה שבועה: אם שנה פשוטה היא - ישאר ממנה: ארבעה ימים, ושמונה
- שעות, ושמונה מאות ושלשה ושבעים חלקים. סימן להם: ל"ה: ד"ח תתע"ו. וזו היא שארית שנה פשוטה¹⁰. ואם שנה מעברת היא - תהיה שאריתה: חמשה ימים, ואחת ועשרים שעות, וחמש מאות ותשעה ושמונים חלקים. סימן להם: הכ"א תקפ"ט.
- (9) ובשיעור זה יתאחר המולד של החודש הבא. (10) ובשיעור זה יתאחר המולד של השנה הפשוטה הבאה.
- ו. כשיהיה עמך ידוע מולד חדש מן החדשים, ותוסיף עליו אי"ב תשצ"ג - יצא מולד שאחריו, ותדע באי זה יום מימי השבוע ובאי זו שעה ובכמה חלקים יהיה.
- ז. כיצד? הרי שהיה מולד ניסן באחד בשבת, בחמש שעות ביום, ומאה ושבעה חלקים - סימן להם: אהק"ז - כשתוסיף עליו¹¹ שארית חדש הלבנה, והוא אי"ב תשצ"ג - יצא מולד איר בליל שלישי, חמש שעות בלילה, ותשע מאות חלקים. סימן להם: ג"ה תת"ק. ועל דרך זו עד סוף העולם, חדש אחר חדש.
- (11) וכשתחסיר ממנו שארית זו, יצא לך מולד החודש שלפניו.
- ח. וכן כשיהיה עמך ידוע מולד שנה זו, ותוסיף שאריתה על ימי המולד - אם פשוטה היא, שארית הפשוטה; ואם מעברת היא, שארית המעברת - יצא לך מולד שנה שלאחריה. וכן שנה אחר שנה, עד סוף העולם. והמולד הראשון שממנו תתחיל, הוא מולד שהיה בשנה הראשונה של יצירה, והוא היה בליל שני, חמש שעות בלילה, ומאתים וארבעה חלקים. סימן להם: בהר"ד. וממנו הוא תחלת החשבון.
- ט. בכל החשבונות האלו שתדע מהן המולד, כשתוסיף שארית עם שארית, כשתקבץ מן החלקים אלף ושמונים - תשליך שעה אחת ותוסיף אותו למגן השעות, וכשתקבץ מן השעות ארבע ועשרים - תשליך יום ותוסיף ממנו למגן הימים, וכשתקבץ מן הימים יותר על שבועה - תשליך שבועה מן המגן ותגיד השאר; שאין אנו מחשבים לידע מגן הימים, אלא לידע באי זה יום מימי השבוע ובאי זה שעה ואי זה חלק יהיה המולד.
- י. כל תשע עשרה שנה, שיהיו מהן שבע שנים מעברות ושתיים עשרה פשוטות, נקרא מחזור. ולמה סמכנו על מגן זה? שבזמן שאתה מקבץ מגן ימי שתיים עשרה שנה פשוטות ושבע מעברות, ושעותיהן וחלקיהן, ותשליך כל אלף ושמונים

הראשון הִיָּה לְבַהֲרֵד. ומולד השָׁנָה הוא מולד
תשרי שֶׁל אוֹתָהּ הַשָּׁנָה¹².

(12) כשהרמב"ם משתמש במלים "מולד השנה", כוונתו
למולד חודש תשרי של אותה שנה.

יד. ובדרך־הזאת תדע מולד כל שנה ושנה שתִּרְצָה,
ומולד כל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ שתִּרְצָה, מְשַׁנִּים שְׁעָבְרוּ אוֹ
מְשַׁנִּים שְׁעַתִּידִים לָבוֹא. כִּיצַד? תִּקַּח שְׁנֵי יְצִירָה
שְׁעָבְרוּ וְגָמְרוּ, וְתַעֲשֶׂה אוֹתָם מְחֻזָּרִין שֶׁל תִּשְׁעַ
עֲשֶׂרָה תִשְׁעַ עֲשֶׂרָה שָׁנָה, עַד תִּשְׁרִי שֶׁל אוֹתָהּ הַשָּׁנָה
– וְתַדַּע מִנֵּן הַמְּחֻזָּרִין שְׁעָבְרוּ, וּמִנֵּן הַשָּׁנִים שְׁעָבְרוּ
מִמְחֻזָּר שְׁעִידִין לֹא נִשְׁלַם. וְתִקַּח לְכָל מְחֻזָּר
וּמְחֻזָּר בִּי"ו תִקַּצְהָ, וְלְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה פְּשׁוּטָה
מְשַׁנִּי הַמְּחֻזָּר שֶׁלֹּא נִשְׁלַם – ד"ח תתע"ו, וְלְכָל
שָׁנָה מְעַבְּרָת – הַכ"א תִקַּפְט, וְתִקַּבֵּץ הַכֹּל, וְתִשְׁלִיף
הַחֲלָקִים – שְׁעוֹת, וְתִשְׁלִיף הַשְּׁעוֹת – יָמִים, וְהַיָּמִים
תִּשְׁלִיכֶם שְׁבָעָה שְׁבָעָה, וְהַנִּשְׁאָר מִן הַיָּמִים וּמִן
הַשְּׁעוֹת וְהַחֲלָקִים הוּא מולד שָׁנָה הַבָּאָה שְׁתִּרְצָה
לִידַע מולָדָהּ.

טו. מולד השָׁנָה שְׁיִצָּא בְּחֻשְׁבוֹן זֶה הוּא מולד ראש
חֹדֶשׁ תִּשְׁרִי, וּכְשֶׁתּוֹסִיף עָלָיו אִי"ב תִשְׁצ"ג – יִצָּא
מולד מִרְחֻשָּׁן, וּכְשֶׁתּוֹסִיף עַל מִרְחֻשָּׁן אִי"ב
תִשְׁצ"ג – יִצָּא מולד כֶּסֶל, וְכֵן לְכָל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ זֶה
אַחֵר זֶה, עַד סוֹף הָעוֹלָם.

1 חֲלָקִים – שָׁעָה, וְכָל אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים שְׁעוֹת – יוֹם,
2 וְתוֹסִיף לְמִנֵּן הַיָּמִים – תִּמְצָא הַכֹּל תִּשְׁעַ עֲשֶׂרָה שָׁנָה
3 מְשַׁנִּי הַחֲמֵה, שְׁכָל שָׁנָה מִהֵן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשָּׁה
4 וְשָׁשִׁים יוֹם וְשֵׁשׁ שְׁעוֹת בְּשָׁנָה, וְלֹא יִשְׁאָר מִמִּנֵּן יָמִי
5 הַחֲמֵה בְּכָל תִּשְׁעַ עֲשֶׂרָה שָׁנָה חוּץ מִשְׁעָה אַחַת
6 וְאַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים וְחֲמִשָּׁה חֲלָקִים. סִמֵּן לָהֶם:
7 אַתָּפָה.

8 יא. נִמְצָא בְּמִחְזוֹר שֶׁהוּא פְּזָה, הַחֲדָשִׁים בְּלִם חֲדָשִׁי
9 הַלְבָּנָה, וְהַשָּׁנִים שְׁנֵי הַחֲמֵה. וְהַשְּׁבָע שָׁנִים
10 הַמְּעַבְּרוֹת שְׁכָל מְחֻזָּר וּמְחֻזָּר לְפִי חֻשְׁבוֹן זֶה,
11 הֵם: שָׁנָה שְׁלִישִׁית מִן הַמְּחֻזָּר, וְשִׁשִּׁית, וְשְׁמִינִית,
12 וְשָׁנָה אַחַת עֲשָׂרָה, וְשָׁנָה אַרְבַּע עֲשָׂרָה, וְשָׁנָה שְׁבַע
13 עֲשָׂרָה, וְשָׁנָה תִשְׁעַ עֲשָׂרָה. סִמֵּן לָהֶם: גו"ח י"א
14 י"ד י"ז י"ט.

15 יב. בְּשֶׁתִּקַּבֵּץ שְׁאֲרִית כָּל שָׁנָה מִשְׁתִּים עֲשָׂרָה שָׁנָה
16 הַפְּשׁוּטוֹת, שֶׁהִיא ד"ח תתע"ו, וְשְׁאֲרִית כָּל שָׁנָה
17 מְשַׁבָּע שָׁנִים הַמְּעַבְּרוֹת, שֶׁהִיא הַכ"א תִקַּפְט,
18 וְתִשְׁלִיף הַכֹּל שְׁבָעָה שְׁבָעָה – יִשְׁאָר: שְׁנֵי יָמִים,
19 וְשֵׁשׁ עֲשָׂרָה שְׁעוֹת, וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְתִשְׁעִים
20 חֲלָקִים. סִמֵּן לָהֶם: בִּי"ו תִקַּצְהָ. וְזֶה הוּא שְׁאֲרִית
21 הַמְּחֻזָּר.

22 יג. בְּשִׁיחִיָּה לָךְ יָדוּעַ מולד תַּחֲלַת מְחֻזָּר, וְתוֹסִיף
23 עָלָיו בִּי"ו תִקַּצְהָ – יִצָּא לָךְ תַּחֲלַת הַמְּחֻזָּר
24 שְׁאֲחֲרָיו. וְכֵן מולד כָּל מְחֻזָּר וּמְחֻזָּר, עַד סוֹף
25 הָעוֹלָם. וְכִבְרָ אֲמַרְנוּ, שֶׁמולד תַּחֲלַת הַמְּחֻזָּר

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ט-כ"ה טבת ה'תשפ"א

54 הַפֶּסַח בְּיוֹם י"ד בְּנִיסָן, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְשַׁחֲטוּ אֹתוֹ
55 כָּל קָהָל עַד־תִּשְׁרָאֵל בֵּין הָעֲרֻבִים" (שמות יב, ו). וְכָל־
56 הָעוֹבֵר עַל מִצְוָה זוֹ וְנִמְנָע מִלְהַקְרִיבוֹ בְּזִמְנוֹ בְּמִזִּיד –
57 הָרִי זֶה חֵיב כָּרֵת, בֵּין שֶׁהוּא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה. לְפִי שְׁכָבָר
58 נִתְבָּאָר בְּגִמְרָא פְּסָחִים (צא), שֶׁפֶסַח רָאשׁוֹן חוֹבָה לְנָשִׁים
59 וְדוֹחָה אֶת־הַשְּׁכָבָת. כְּלוֹמֵר, הִקְרַבְתוּ בְּאַרְבָּעָה עֶשֶׂר שָׁחַל
60 לְהִיּוֹת בַּשְּׁכָבָת, כְּמוֹ כָּל־אִישׁ וְאִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל. וּמֵאֲמַר
61 הַתּוֹרָה בּוֹ הוּא כָּרֵת, וְהוּא אָמְרוּ: "וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא
62 טָהוֹר וּבִדְרָךְ לֹא־הִיָּה וְחִדָּל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרַתָּה"
63 (במדבר ט, יג). וּבְרִישׁ מִסְּכַת כָּרֵתוֹת (פֶּרֶק א מִשְׁנָה א),
64 כְּאֲשֶׁר מִנּוּ אֶת הַמִּצְוֹת שֶׁהָעוֹבֵר עָלֵיהֶן חֵיב כָּרֵת – וְהֵן
65 כָּלֵן מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה – אָמְרוּ: "וְהַפֶּסַח וְהַמִּילָה
66 בְּמִצְוֹת עֲשֶׂה". וְכִבְרָ הִקְדַּמְנוּ הַקְדָּמָה זוֹ (ב"הקדמָה)
67 שֶׁבִּסּוֹף הַכִּלְלִים). וְכִבְרָ נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְּכַת
68 פְּסָחִים.

יום ראשון י"ט טבת ה'תשפ"א

מצות לא תעשה קיד.

47 הַמִּצְוָה הַקִּי"ד – הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלָּגוֹ (לגזוז)
48 צֹמֵר הַקֶּדָּשִׁים וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא תִגַּז בְּכוֹר צֹאנְךָ" (דברים
49 טו, יט), וְלִמְדֵנוּ שֶׁאֵר קִדָּשִׁים מִן־הַבְּכוֹר שִׁיחִיו כָּלֵם
50 אֲסוּרִים בְּעִבּוּדָה וְגִזָּה. וְכִבְרָ נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת
51 הָאֵלֶּה כְּלוֹמֵר: גִּזָּה וְעִבּוּדָה, בְּמִסְּכַת בְּכוֹרוֹת. וְגַם הִזְוִז
52 דְּבָר (כְּמוֹת קִטְנָה בִּיּוֹתָר) מִן־הַקֶּדָּשִׁים – לֹא־קָה.

יום שני כ' טבת ה'תשפ"א

מצות לא תעשה קיד. מצות עשה נה.

מצות לא תעשה קטו. קטז.

הַמִּצְוָה הַקִּי"ד נִדְפְּסָה בְּיוֹם הַקּוֹדֶם.

53 הַמִּצְוָה הַנ"ה – הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטַטְנוּ לְשַׁחֲטוֹ כְּכֶשֶׁ

חנניה בן-עקבא פטור". וכך גם כן אם הזיד בראשון
והקריב בשני — הוא חייב לדעת רבי, לפי שאין אצלו
השני תשלומין לראשון; וההלכה בכל זה כרבי. ומצוה
זו אין הנשים חייבות בה, לפי שנתבאר שם (פסחים צא)
שאשה בשני רשות. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו
בגמרא פסחים (צב).

המצוה הנ"ל — הצווי שצטוינו לאכול כבש הפסח
בליל ט"ו בניסן כפי תנאי הנזכרים, והם: שיהא צלי,
ושאכל בבית אחד, ושיאכל עם מצה ומרור, והוא אמרו
יתעלה: "ואכלו את-הבשר בלילה הזה צלי-אש ומצות
על-מרים יאכלהו" (שמות יב, ח). ואולי יקשה עלי
מקשה ויאמר: מדוע אתה מונה אכילת פסח ומצה
ומרור כמצוה אחת, ואיך מונה אותן כשולש, מאחר
שאכילת מצה מצוה ואכילת מרור מצוה ואכילת בשר
הפסח מצוה? אז אומר: זה שאכילת מצה מצוה בפני
עצמה — הריהו נכון כמו שנבאר (מצות עשה קנח); וכן
נכון שאכילת בשר הפסח מצוה כמו שהזכרנו; אבל
המרור הרי הוא טפל לאכילת הפסח ואין למנותו מצוה
בפני עצמה. הראיה לכך: שבשר הפסח נאכל לקיים
המצוה, בין שיש מרור ובין שאין מרור; אבל המרור
אינו נאכל אלא עם בשר הפסח, שכן הוא אומר יתעלה:
"על-מצות ומרים יאכלהו" (במדבר ט, יא). ואלו אבל
מרור בלי בשר — לא עשה כלום בהחלט, ולא נאמר
שקים מצוה אחת, היא אכילת מרור. ולשון המכלתא
(פרשת בא): "צלי-אש ומצות על-מרים יאכלהו" —

מגיד הכתוב, שמצות פסח צלי, מצה ומרור. כלומר:
שהמצוה היא כללותם. ושם נאמר: "מניין אתה אומר,
שאם אין להם מצה ומרור הם יוצאין ידי חובתם בפסח?
תלמוד לומר יאכלהו", כלומר הבשר לבדו. "יכול כשם
שאם אין להם מצה ומרור הם יוצאין ידי חובתן בפסח,
כך אם אין להם פסח, יוצאין ידי חובתם במצה ומרור?
הרי אתה דן: הואיל והפסח מצות עשה ומצה ומרור
מצות עשה, אם למדת שאם אין להם מצה ומרור הם
יוצאין ידי חובתם בפסח, כך אם אין להם פסח יוצאין
ידי חובתם במצה ומרור? תלמוד לומר: יאכלהו". ושם
נאמר: "יאכלהו" — מכאן אמרו: הפסח נאכל אכילת
שבע (שישבע ממנו, ואם אינו מספיק לבדי שביעה יאכל לפני
זה מבשר החגיגה), ואין מצה ומרור נאכלים אכילת
שבע", (ומדוע דווקא על בשר הפסח צריך להיות על השובע
—) לפי ששקר המצוה אכילת הבשר, כמו שאמר:
"ואכלו את-הבשר בלילה הזה"; והמרור משפלי בשר
הפסח וחובותיו, כמו שמתבאר מאמרות אלו למי
שהבינו והראיה הברורה בזה הוא היסוד שאמר
התלמוד, והוא אמרם (פסחים קב): "מרור בזמן הזה
דרבנן", לפי שמן-התורה אין חובה לאכול בפני עצמו
אלא נאכל עם בשר הפסח. וזו ראיה ברורה ומפרשת,

המצוה הקט"ו — האזהרה שהזהרנו מלשחוט כבש
הפסח על חמץ והוא אמרו: "לא-תזבח על-חמץ
דמ-זבחי" (שמות כג, יח), וכבר נכפל לאו זה בלשון זה
עצמו ("על חמץ דם זבחי"): לא-תשחט וכו' (שם לד, כה),
וענינו: שמזמן שחטת הפסח, והוא בין הערפים, לא
יהא ברשותו חמץ, לא ברשות השוחט ולא ברשות
הזורק ולא ברשות המקטיר ולא ברשות אחד מבני
הבירה (על ה"פסח" היו נמנים "חבורות"; כמה משתתפים על
קרנ אחד); וכל-אחד מאלו שיש ברשותו חמץ באותה
העת — לוקה. ובמכלתא (פרשת משפטים שם): "לא-
תשחט על-חמץ דם-זבחי" — לא תשחט הפסח ועדן
החמץ קנים. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ה'
מפסחים (טג).

המצוה הקט"ז — האזהרה שהזהרנו מלהשאיר
אמוני הפסח בלי הקרבה עד שיפסלו ויעשו נותר, והוא
אמרו: "ולא-ילין חלב-חגי עד-בקר" (שם כג, יח). ולשון
המכלתא (פרשת משפטים שם): "לא-ילין" בא הכתוב
ללמד על החלבים שהם נפסלים בלינה על גבי הרצפה
(למעט אם לנו על המזבח גם ללא הקטרה). וכבר נכפל
הלאו בענין זה בלשון אחד, והוא אמרו: "ולא-ילין
לבקר זבח חג הפסח" (שם לד, כה).

יום שלישי כ"א טבת ה'תשפ"א

מצות עשה נז. נו. נח.

המצוה הנ"ז — הוא הצווי שצטוינו על שחיטת
פסח שני (בי"ד אייר) למי שנמנע ממנו פסח ראשון, והוא
אמרו יתעלה: "בחדש השני בארבעה עשר יום בין
הערבים יעשו אתו" (במדבר ט, יא). גם כאן ראוי למקשה
שיקשה בדברי ויאמר לי: מדוע תמנה פסח שני וזה
סותר מה-שהקדמת בכלל השביעי באמרך, שהלכות
המצוה אינן נמנות בפני עצמן? ידע המקשה קשיא זו,
שקבר נחלקו חכמים בפסח שני, אם הוא המשוף דיני
הראשון או שהוא צווי מיוחד בעצמו. ופסק ההלכה,
שהוא צווי מיוחד בעצמו — ולפיכך ראוי למנותו בפני
עצמו. ובגמרא פסחים (צג). אמרו: "חייב כרת על
הראשון וחייב כרת על השני — דברי רבי; רבי נתן
אומר: חייב כרת על הראשון ופטור על השני; רבי חנניה
בן-עקבא אומר: אף על הראשון אינו חייב כרת אלא-
אם-כן לא עשה שני". אחר-כך שאל התלמוד ואמר:
"במאי קא מפליגי? רבי סבר: שני רגל בפני עצמו הוא,
ורבי נתן סבר: שני תשלומין לראשון הוא". הנה נתבאר
מה-שרמזנו עליו. ושם נאמר: "הלך הזיד בזה וכו' —
כלומר לא הקריב פסח ראשון ולא פסח שני בידון —
דברי הכל חייב; שגג בזה וכו' — דברי הכל פטור;
הזיד בראשון ושגג בשני — לרבי ורבי נתן חייב, ולרבי

40 אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "תּוֹשֵׁב וְשָׂכִיר לֹא-יֹאכֵל בּוֹ" (שם, מה).
 41 הַמִּצְוָה הַקִּכ"ז — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִיר הָעָרֶל מִלְּאָכֹל
 42 הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוּ: "וְכָל-עָרֶל לֹא-יֹאכֵל בּוֹ" (שם, מח);
 43 וְהָאוֹכֵל עָרֶל — לֹקֵה.
 44 הַמִּצְוָה הַקִּכ"א — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּשָׁבוֹר עֲצָם
 45 מִעֲצָמוֹת קָרְבֵּן פֶּסַח, וְהוּא אָמְרוּ: "וְעֵצִים לֹא-תִשְׁבְּרוּ-בּוֹ"
 46 (שם, מו); וְהַשּׁוֹבֵר עֲצָם מִעֲצָמָיו — לֹקֵה. וּכְפָרוֹשׁ אָמְרוּ
 47 (פסחים פד.): "הַשּׁוֹבֵר אֶת-הָעֵצִים בִּפְסַח טְהוֹר — הֲרִי זֶה
 48 לֹקֵה".

49 הַמִּצְוָה הַקִּכ"ב — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּשָׁבוֹר עֲצָם
 50 מִעֲצָמוֹת פֶּסַח שְׁנֵי גַם כֵּן, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה בּוֹ: "וְעֵצִים
 51 לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ" (במדבר ט, יב); וְהַשּׁוֹבֵר בּוֹ — גַּם הוּא
 52 חַיֵּב מִלְּקוּת. וּבִגְמָרָא פְּסָחִים (פה). אָמְרוּ: "כִּשְׁהוּא אוֹמֵר
 53 "וְעֵצִים לֹא-תִשְׁבְּרוּ בּוֹ" בִּפְסַח שְׁנֵי, שְׁאֵין תִּלְמוּד לִזְמַר
 54 (אינו בא רק למשמעות הפשוטה כי זאת כבר ידענו); שְׁכָבֵר
 55 נֶאֱמַר (שיש לנהוג בפסח שני), כְּכֹל-חֻקַּת הַפֶּסַח (הראשון)
 56 (שם) — הָאֵין (ומה שיש בכל זאת ללמוד מכאן ש:) אֶחָד
 57 עֲצָם שֵׁשׁ בּוֹ מִחַ (השמן שבתוך העצמות) וְאֶחָד עֲצָם שְׁאֵין
 58 בּוֹ מִחַ". וּכְבָּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי שְׁבִירַת הָעֵצִים בַּפֶּקֶד ז'
 59 מִפְּסָחִים (פג).

יום חמישי כ"ג טבת ה'תשפ"א מצות לא תעשה קיז. קיט. קיח. מצות עשה נג. נב.

60 הַמִּצְוָה הַקִּי"ז — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהוֹתִיר דָּבָר
 61 מִבֶּשֶׂר הַפֶּסַח לְמַחֲרַת הַיּוֹם, כְּלוּמַר לַיּוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר,
 62 וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא-תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר" (ויקרא יב, י).
 63 וּכְבָּר בְּאֲרָנוּ (מצות עשה צא) שֶׁלֹּא זֶה הוּא לֹא שְׁנֵיתָ
 64 לַעֲשֹׂה (מתבטל על-ידי קיום העשה), לִפִּי שְׁאֵמַר: "וְהִנֵּתָ
 65 מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ" (שם). וּבִמְכַלְתָּא אָמְרוּ:
 66 "וְהִנֵּתָ מִמֶּנּוּ" — כָּא הִכְתוּב לִתֵּן עֲשֵׂה עַל לֹא-תַעֲשֶׂה,
 67 לִזְמַר: שְׁאֵין לִזְקִין עֲלֵיו.

68 הַמִּצְוָה הַקִּי"ט — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ גַם כֵּן
 69 מִלְּהַשְׂאִיר דָּבָר מִבֶּשֶׂר פֶּסַח שְׁנֵי (הנקרב ב"ד באייר על-ידי
 70 מי שהיה אנוס בפסח ראשון) עַד בֹּקֶר, וְהוּא אָמְרוּ עֲלֵיו:
 71 "לֹא-יִשְׂאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר" (במדבר ט, יב). וְגַם זֶה נִתַּק
 72 לַעֲשֵׂה בְּרִאשׁוֹן.

73 הַמִּצְוָה הַקִּי"ח — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהַשְׂאִיר
 74 מִבֶּשֶׂר הַחֲגִיגָה הַקֶּרֶבָה בַּיּוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, כְּמוֹ שְׁנֵיתָ
 75 בַּפֶּקֶד ו' מִפְּסָחִים (עא.), לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי (להקרב), אֲלֵא
 76 תֵּאָכֵל בְּמִשְׁפַּח שְׁנֵי הַיָּמִים. וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא-זָלִין מִן-
 77 הַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בְּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לְבֹקֶר" (דברים טו,
 78 ד). וְכֵא הַפְּרוּשׁ הַמְּקַבֵּל בִּפְסוּק זֶה כֹּף: "לֹא-זָלִין

1 שֶׁהוּא מִטְּפִלֵי הַמִּצְוָה, לֹא שְׁאָכִילָתוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עֲצָמָה.
 2 וְגַם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ מִבְּאָרִים בְּמִסְכַּת פְּסָחִים.
 3 הַמִּצְוָה הַנ"ח — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטַוֵּנוּ לְאָכֹל בֶּשֶׂר פֶּסַח
 4 שְׁנֵי בָּלִיל ט"ו בְּאֵיר עַל מִצֵּה וּמְרוֹר, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה
 5 גַּם עַל זֶה: "עַל-מִצְוֹת וּמְרִים יֹאכִלְהוּ" (שם). וְגַם דִּינֵי
 6 מִצְוָה זוֹ נִתְבָּאֲרוּ בִּפְסָחִים (צה). וּבְרוֹר, שְׁאֵינוּ חוֹבֵה
 7 לְנִשְׁיָם, כִּי כִּשְׁם שֶׁשְׁחִיטָתוֹ אֵינָה חוֹבֵה לָהֶן — כְּמוֹ
 8 שֶׁבְּאֲרָנוּ (מצות עשה נז) — כֹּף [גם לא] אֲכִילָתוֹ בָּלִי
 9 סָפֵק.

יום רביעי כ"ב טבת ה'תשפ"א מצות לא תעשה קכה. קכג. קכח. קכו. קכז. קכא. קכב.

10 הַמִּצְוָה הַקִּכ"ה — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּאָכֹל קָרְבֵּן
 11 הַפֶּסַח מִבֶּשֶׂל אוֹ נָא (מבושל לחצאין), אֲלֵא צָלִי בִלְבַד,
 12 וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אֶל-תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּכְשֶׁל מִבֶּשֶׂל"
 13 (שמות יב, ט). וּכְבָּר נִתְבָּאֲרָ לֶךְ בִּכְלָל הַתְּשִׁיעִי מִמֶּאֱמָר זֶה,
 14 שֶׁהַעֲבוֹר עַל לֹא זֶה — לֹקֵה.

15 הַמִּצְוָה הַקִּכ"ג — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהוֹצִיא
 16 כָּלוּם מִבֶּשֶׂר הַפֶּסַח מִן-הַמְּקוֹם שֶׁנִּתְקַבְּצוּ הַחֲבוּרָה
 17 (החברים הנמנים על ה"פסח") לְאָכֹל, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:
 18 "לֹא-תוֹצִיא מִן-הַבַּיִת מִן-הַבֶּשֶׂר חוּצָה" (שם, מז). וְלִשּׁוֹן
 19 הַמְּכַלְתָּא: "חוּצָה" — חוּץ לְמָקוֹם אֲכִילָתוֹ. וְהַדָּבָר
 20 הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ אֶסוּר לְאָכֹלוֹ וְהוּא בְּמִדְרַגַּת טְרָפָה (שהיא
 21 בעלת חומרות יתרות). וּבִגְמָרָא פְּסָחִים (פה). אָמְרוּ:
 22 "הַמּוֹצִיא בֶּשֶׂר הַפֶּסַח מִחֲבוּרָה לְחֲבוּרָה, אֶף-עַל-פִּי
 23 שֶׁהוּא בְּלֹא-תַעֲשֶׂה — טְהוֹר (אף שרבנן גזור על פסולי
 24 קדשים כמו פיגול ונותר שיטמאו את הידים), וְהָאוֹכֵל הֲרִי
 25 זֶה בְּלֹא-תַעֲשֶׂה". וְשֵׁם (פה): אָמְרוּ: "הַמּוֹצִיא בֶּשֶׂר פֶּסַח
 26 מִחֲבוּרָה לְחֲבוּרָה — אֵינוּ חַיֵּב עַד שְׁנֵינִית (במקום
 27 שנמצאת החבורה השניה או מחוץ לבית, ואינה מספיקה
 28 עקירה בלבד, שהרי) 'הוּצָאָה' כְּתוּבָה בּוֹ (ב"פסח). וְדִינוּ
 29 שׁוּוֹה לְמָקוֹם נֹסֵף שְׁכָתוֹב לִשּׁוֹן זֶה; וְאִם הִנֵּחַ אֶז
 30 יִתְחַיֵּב מִלְּקוּת. וּכְבָּר נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּפֶּקֶד ז'
 31 מִפְּסָחִים.

32 הַמִּצְוָה הַקִּכ"ח — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהַאֲכִיל
 33 אֶת-הַפֶּסַח לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁתַּמֵּד, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כָּל-
 34 כֶּן-נֶכֶר לֹא-יֹאכֵל בּוֹ" (שם, מג). אָמַר הַמַּתְרַגֵּם ("אונקלוס")
 35 עַל-פִּי הַקְּבִלָה: כָּל-כֶּן יִשְׂרָאֵל דִּישְׁתַּמֵּד. וְלִשּׁוֹן
 36 הַמְּכַלְתָּא: "כָּל-כֶּן-נֶכֶר — זֶה יִשְׂרָאֵל מִשְׁמַד שֶׁעָבַד
 37 עֲבוּדָה זָרָה".

38 הַמִּצְוָה הַקִּכ"ו — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהַאֲכִיל לִגְר
 39 תּוֹשֵׁב (בן נח שקיבל על-עצמו ז' המצוות) מִן-הַפֶּסַח, וְהוּא

שְׂמִיחָהּ, מִזֶּה: אֲכִילַת הַבָּשָׂר בַּחֲגִים, וּשְׂתִית הַיַּיִן, 40
וּלְבִישַׁת בְּגָדִים חֲדָשִׁים, וְחִלּוּק פָּרוֹת וּמִיגֵי מִתְּקֵהָ 41
לְקַטְנִים וְלַנָּשִׁים, וְהַשְׁחֹק בְּכָלִי זָמֵר וּבִרְקוֹד בַּמִּקְדָּשׁ 42
לְבָד (דוֹקָא שֵׁם, כְּדִי שֶׁלֹּא יִבְאוּ לִידֵי קִלּוֹת רֹאשׁ), וְהֵיא 43
שְׂמִיחַת בֵּית־הַשְּׂוֹאכָה — וְכָל־זֶה נִכְנָס בְּכֻלּוֹ אֲמָרוֹ 44
”וְשְׂמִיחַת בַּחֲגֹד”. וְהַחֲמוּר שִׁבְהֵם — הוּא חַיִּיב שְׂתִית 45
הַיַּיִן דְּיוֹקָא, בֵּינוֹן שֶׁהוּא מֵיחַד לְשְׂמִיחָהּ. וְלִשּׁוֹן גְּמָרָא 46
פְּסָחִים (קט): ”חַיִּיב אָדָם לְשַׂמַּח בְּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בְּרִגְלָא. 47
בְּמָה מְשַׂמְחֵם? בֵּינוֹן”. וְשֵׁם אֲמָרוֹ: ”תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן 48
בְּתֵירָא אֹמֵר: בְּזִמָּן שִׁבִּית הַמִּקְדָּשׁ קָנִים אֵין שְׂמִיחָה אֲלֵא 49
בְּבָשָׂר, שְׂנֵאָמֵר: וְזִבְחַת שְׁלָמִים וְאֲכַלְתָּ שֵׁם וְשְׂמִיחָהּ. 50
עֲכָשׁוּ אֵין שְׂמִיחָה אֲלֵא בֵינוֹן, שְׂנֵאָמֵר: וַיִּזֵּן וְשַׂמַּח לְבַב־ 51
אֲנוּשׁ” (תהלים קד, טו). וְאֲמָרוֹ עוֹד: ”אֲנָשִׁים בְּרָאוּ לָהֶם 52
(בְּדַבְּרֵי הַמְּשַׁמְחִין בְּמִיחָד) וְנָשִׁים בְּרָאוּ לָהֶם”. וְלִשּׁוֹן 53
הַתּוֹרָה הוּא, שְׂנֵתְחַיֵּב לְכָלִל בְּשְׂמִיחָהּ זֶה הַעֲנִים וְהַחֲלוּשִׁים 54
וְהַגֵּרִים, אָמֵר יְתַעֲלֶה: ”וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאֵלְמָנָה” (דברים 55
טז, יד).

הַמִּצְוָה הַקִּנּוּי — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלַּעֲלֹת לְרִגְלָא 57
בְּלִי שְׂיָהָא עֲמֵנו קָרְבָן לְהַקְרִיבוֹ שֵׁם, וְהוּא אֲמָרוֹ יְתַעֲלֶה: 58
”וְלֹא־יִרְאוּ פָנֵי יִרְקָם” (שמות כג, טו), אֲלֵא עַל־כָּל־פָּנִים 59
יִהְיוּ עֲמוֹ עוֹלָה וּשְׁלָמִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ 60
בַּמִּסְכָּת חֲגִיגָה, וְלֹא זֶה אֵין הַנָּשִׁים חַיִּבוֹת בּוֹ. 61

הַמִּצְוָה הַרְכָּט — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלַּעֲזוֹב 62
אֶת־הַלּוּים וְלִהְתַּעֲלֵם מֵהֶם מִלֵּת מִתְּנוּתֵיהֶם בְּשִׁלְמוֹת 63
וּמִלְשִׁמְחָתָם בְּרִגְלָא, וְהוּא אֲמָרוֹ: ”הַשְּׂמֵר לָךְ פֶּן־תַּעֲזוֹב 64
אֶת־הַלּוּי כָּל־יְמֶיךָ” (דברים יב, יט). וְלִשּׁוֹן סִפְרֵי (פֶּרֶשׁת 65
רֹאה שֵׁם): ”הַשְּׂמֵר — בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, פֶּן־תַּעֲזוֹב — בְּלֹא־ 66
תַּעֲשֶׂה”.

הַמִּצְוָה הַטִּז — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטָוִינוּ לְהַקְהִיל אֶת הָעָם 68
כְּלוּ בַּשָּׁנִי שֶׁל סְכוּת שֶׁל כָּל־מוֹצָאֵי שְׂמִיחָה וְשִׁינְקֵרָאוּ בְּמָה 69
פְּסוּקִים מִמִּשְׁנֵה תּוֹרָה לְפָנֵיהֶם, וְהוּא אֲמָרוֹ יְתַעֲלֶה: 70
”הַקְהֵל אֶת־הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף וְגוֹ” (שם לא, יב) 71
— וְזוֹ הִיא מִצְוַת הַקְהֵל. וּבִתְחִלַת קְדוּשִׁין (לד) כְּשֶׁאֲמָרוֹ: 72
”כָּל־מִצְוַת עֲשֶׂה שֶׁהִזְמִין גְּרָמָה (שְׁתִּלּוּיִם בְּתַנְאֵי הוֹמָן) נָשִׁים 73
פְּסוּרוֹת”, הִקְשּׁוּ בַּתְלָמוֹד וְאֲמָרוֹ: ”וְהָרִי ‘הַקְהֵל’ דְּמִצְוַת 74
עֲשֶׂה שֶׁהִזְמִין גְּרָמָה, וְנָשִׁים חַיִּבוֹת?!” וְהִסָּק בְּסוֹף הַעֲנִין: 75
”אֵין לְמַדִּין מִן־הַכָּלָלוֹת” (כִּי ”בְּכָל כָּלִל יֵשׁ גַּם יִצְאָא מִן הַכָּלָל 76
וּמִצְוַת הַקְהֵל יִצְאָא מִהַכָּלָל שֶׁל כָּל מִצְוָה .. שְׁחֻמֵּן כו”). וּכְבָר 77
נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, רְצוּנֵי לֹמֵר אִיךָ יִקְרָא, וּמִי יִקְרָא, 78
וּמִה־יִקְרָא — בְּפָרָק ז’ מִמִּסְכַּת סוּטָה (מא).

הַמִּצְוָה הָעִט — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטָוִינוּ בְּקִדּוּשׁ בְּכוֹרוֹת, 80
כְּלוּמֵר לְהַפְרִישׁם וּלְהַבְדִּילָם לְמַה־שְּׁחֻכָּה לַעֲשׂוֹת בָּהֶם, 81
וְהוּא אֲמָרוֹ יְתַעֲלֶה: ”קִדְש־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־יָחֵם 82
בְּכֵנִי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה” (שמות יג, ב). וְלִשּׁוֹן הַתּוֹרָה 83

מִן־הַבָּשָׂר וְגוֹ” — בַּחֲגִיגָה הַבָּאָה עִם הַפֶּסַח הַכְּתוּב 1
מִדְּבַר שְׂתֵאכֵל לִשְׁנֵי יָמִים. כָּלִל לְיוֹם אֶחָד? כְּשֶׁהוּא 2
אֹמֵר: ”לְבָקֵר” — לְבָקֵרוֹ שֶׁל שְׁנֵי. וְעַל־יָהּ אֹמֵר יְתַעֲלֶה: 3
”וְזִבְחַת פֶּסַח לַה’ אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר” (שם, ב). וְהַנּוֹתֵר 4
מִחֲגִיגָה זוֹ שֶׁל אֲרֻכָּה עֶשֶׂר לְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי — יִשְׂרָף 5
בְּאֵשׁ לְפִי שֶׁהוּא בְּכֻלּוֹ נוֹתֵר — וּלְפִיכָף אֵין לֹקִין עָלָיו. 6
וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוּמֵר: חֲגִיגַת יִ”ד בְּלִבָּד, 7
בְּכֻמָּה מִקְוֹמוֹת מִמִּסְכַּת פְּסָחִים (עא). וּמִסְכַּת חֲגִיגָה (דח).

הַמִּצְוָה הַנִּג — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטָוִינוּ עַל הָרֹאֶה, וְהוּא 9
אֲמָרוֹ יְתַעֲלֶה: ”שֵׁלֶשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל־זָכוֹרֶךָ 10
אֶת־פָּנֵי ה’ אֱלֹהֶיךָ” (דברים טז, טז). וְעַנְיָן מִצְוָה זוֹ, שְׂעִינָהּ 11
הָאָדָם עִם כָּל־בֶּן זָכָר שֵׁשׁ לוֹ, שֶׁאֲפָשָׁר לוֹ לְהִלָּךְ לְבָדוֹ 12
— יַעֲלֶהוּ לְמִקְדָּשׁ וְיִקְרִיב קָרְבָן עוֹלָה שְׂעִינָהּ. וְהַקָּרְבָן 13
הַזֶּה שֶׁמִּקְרִיב בְּעֻלּוֹתוֹ — הוּא הַנִּקְרָא עֹלֹת רֹאֶה. וּכְבָר 14
הַקְדַּמְנוּ וְהַזְכַּרְנוּ אֲמָרָם (חֲגִיגָה ו): ”שֵׁלֶשׁ מִצְוֹת נִצְטָווּ 15
יִשְׂרָאֵל בְּרִגְלָא: חֲגִיגָה, רֹאֶה וְשְׂמִיחָה”. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַם 16
דִּינֵי מִצְוָה זוֹ. כְּלוּמֵר, מִצְוַת רֹאֶה, בַּמִּסְכָּת חֲגִיגָה (ד). 17
וְגַם זֶה אֵין הַנָּשִׁים חַיִּבוֹת בָּהּ. 18

הַמִּצְוָה הַנִּב — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטָוִינוּ לַעֲלֹת לְרִגְלָא 19
לְמִקְדָּשׁ שֵׁלֶשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה, וְהוּא אֲמָרוֹ יְתַעֲלֶה: ”שֵׁלֶשׁ 20
רִגְלִים תֵּחַג לִי בַּשָּׁנָה” (שמות כג, יד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרָה בַּכְּתוּב, 21
שֶׁהַעֲלִיָּה הַזֹּאת הִיא שְׂעִינָהּ עִם קָרְבָן לְהַקְרִיבוֹ. וּכְבָר 22
נִכְפַּל צְוִי זֶה בְּמָה פְּעָמִים. וְלִשּׁוֹן סִפְרֵי (דברים טז, יא): 23
”שֵׁלֶשׁ מִצְוֹת נִהְיָוּ בְּרִגְלָא, וְאֵלוֹ הֵן: חֲגִיגָה וְרֹאֶה 24
וְשְׂמִיחָה”. וְכֵן גַּם אֲמָרוּ בַּגְּמָרָא חֲגִיגָה (ו): ”שֵׁלֶשׁ מִצְוֹת 25
נִצְטָווּ יִשְׂרָאֵל בְּרִגְלָא: חֲגִיגָה, רֹאֶה וְשְׂמִיחָה”. וְעַנְיָן חֲגִיגָה 26
זוֹ — שְׂעִינָהּ קָרְבָן שְׁלָמִים, וְאֵין הַנָּשִׁים חַיִּבוֹת בָּהּ. 27
וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּמִּסְכָּת חֲגִיגָה. 28

יום שישי כ"ד טבת ה'תשפ"א

מצות עשה נד. מצות לא תעשה קנו. רכט.

מצות עשה טז. עט.

הַמִּצְוָה הַנִּד — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטָוִינוּ בְּשְׂמִיחָה בְּרִגְלִים, 29
וְהוּא אֲמָרוֹ יְתַעֲלֶה: ”וְשְׂמִיחַת בַּחֲגֹד” (דברים טז, יד), וְהִיא 30
הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית מִשְׁלֵשׁ מִצְוֹת הַנּוֹהֲגוֹת בְּרִגְלָא. וְהַעֲנִין 31
הָרִאשׁוֹן שֶׁאֲלִיו נִרְמַז בַּמִּצְוָה זוֹ — הוּא: שְׂעִינָהּ קָרְבָן 32
שְׁלָמִים עַל־כָּל־פָּנִים, וּשְׁלָמִים אֵלוֹ נִסְפָּים עַל שְׁלָמִי 33
חֲגִיגָה, וְהֵם נִקְרָאִים בַּתְלָמוֹד (חֲגִיגָה ז): שְׁלָמִי שְׂמִיחָה. 34
וְעַל הַקְּרִיבָת שְׁלָמִים אֵלוֹ, אֹמְרִים: ”נָשִׁים חַיִּבוֹת 35
בְּשְׂמִיחָה”. וּכְבָר אֲמָר הַכְּתוּב: ”וְזִבְחַת שְׁלָמִים וְאֲכַלְתָּ 36
שֵׁם וְשְׂמִיחַת לְפָנֵי ה’” (שם כז, ז). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי 37
מִצְוָה זוֹ בַּמִּסְכָּת חֲגִיגָה. וּבְכֻלּוֹ אֲמָרוֹ ”וְשְׂמִיחַת בַּחֲגֹד” 38
מִה־שְּׂאֲמָרוֹ עוֹד, וְהוּא אֲמָרָם (שם ח): ”שְׂמַח בְּכָל־יְמֵינִי 39

יום ש"ק כ"ה טבת ה'תשפ"א

מצות לא תעשה קמ"ד. קח.

המצוה הקמ"ד — האזהרה שהזהרנו מלאכול
את-הבכור חוץ לירושלים אם הוא תמים, והוא אמרו:
"לא תוכל לאכל בשעריך וכו' ובכרת בקרך" (דברים יב,
יז). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "ובכרת" — זה
הבכור, לא בא הכתוב ללמד אלא לזר שאכל בכור בין
לפני זריקת דמים, שעובר בלא-תעשה. הנה נתבאר לך
שלאו זה כולל שני ענינים: אזהרה לזר שלא יאכל בכור
תמים וגם אזהרה לפהן על אכילתו חוץ לירושלים.
ובשני הענינים הדין תלוי בבכור תמים; והעובר על לאו
זה — לוקה.

המצוה הק"ח — האזהרה שהזהרנו מלפדות בכור
בהמה טהורה, והוא אמרו יתעלה: "אף בכור-שור או
בכור קשב או-בכור עז לא תפדה קדש הם" (במדבר יח,
יז). אבל מתר למכרו כמו שנתבאר במסכת בכורות
(לא-לב). ולשון ספרא (סוף פרשת בחוקותי): "בבכור הוא
אומר "לא תפדה" — אבל נמכר הוא".

הוא שבהמה זו היא בקר וצאן ומין החמור בלבד. צווי
זה נכפל בבכור בהמה טהורה, והיא המצוה שאנחנו
מדברים בה עתה. אמר יתעלה: "כל-הבכור אשר יולד
בבקרך ובצאנך תזכר תפדיש לח' אלהיך" (דברים טו, טז).
ורין בכור זה של בהמה טהורה הוא: שינתן לכהנים,
מקריבים חלבו ודמו ואוכלים שאר בשו. וכבר נתבאר
דיני מצוה זו בשלמות במסכת בכורות. ונתבאר בסוף
מסכת חלה (פרק ד משנה א), שאין מצוה זו נוהגת אלא
בארץ. ולשון ספרי (פרשת ראה, דברים יד, כג): "יכול יהא
אדם מצלה בכורות מחוצה לארץ לארץ — תלמוד
לומר: ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך
ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך (שם יד, כג) — ממקום
שאתה מביא מעשר דגן (ארץ ישראל בלבד), אתה מביא
בכורות; מחוצה לארץ שאין אתה מביא מעשר דגן, אי
אתה מביא בכורות". הנה נתבאר לך, שמצוה זו אינה
נוהגת אלא בארץ; אבל בכור חוצה לארץ אינו קרב, אף
קדוש הוא (שאסור לאכלו כל-זמן שראוי להקרבה, וימתין
שיפול בו מום, כי עליו) להאכל במומו (ודינים אלו, הן בארץ
ישראל והן בחוצה לארץ, הרי הם) בין שבית המקדש בנוי
ובין שהוא כמו בזמננו זה, כמו מעשר דגן. ואין הלזים
חייבים במצוה זו.

אגרות קודש

ב"ה, י"ב טבת, ה'תשי"א

ברוקלין

הרה"ח וו"ח אי"א נוי"נ וכו'

מוהר"ר חנוך הנדל שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מב' טבת המבשר כי בתו מלכה יהודית תחי' ילדה בת למזל טוב בשעה
טובה ומוצלחת, הנני לשלוח בזה ברכתי ברכת מזל טוב, מזל טוב, ויגדלוה אמה ואבי' לתורה ולחופה
ולמעשים טובים מתוך הרחבה.

בטח קראו לה שם בהקדם, ולפלא שלא הודיע מזה, כי ידועה הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר
הכ"מ על יסוד ומאורע בהוראת אדה"ז לאדמו"ר האמצעי שלא לחכות בנתינת השם לבת הנוולדת עד
יום שבת קדש ויקראו לה שם ביום הקריאה הראשון, ודלא כמובא בספרי מנהגים לחכות איזה ימים.

החותם בברכה שירוה נחת מנכדתו תי' זו ומכל יוצאי חלציו בגשמיות וברוחניות, ואך בשורות
טובות יבשר תמיד כל הימים,

מנחם שניאורסאהן

ירמיה פרק נ ח-טו

ח נָדְרוּ מִתּוֹךְ בָּבֶל וּמֵאַרְצָן בְּשָׂדִים (יצאו) צָאוּ וְהָיוּ כְּעֵתוּדִים לִפְנֵי-צֹאן: ט כִּי הִנֵּה אֲנִי מַעִיר וּמַעֲלָה
עַל-בָּבֶל קְהֵל-גּוֹיִם גְּדֹלִים מֵאַרְצָן צִפּוֹן וְעָרְכוּ לָהּ מִשֵּׁם תִּלְכֹּד חֲצִיזָן כְּגִבּוֹר מִשְׁפִּיל לֹא יָשׁוּב רִיקָם:
י וְהִיתָה כְּשָׂדִים לְשַׁלָּל כְּלִי-שִׁלָּה יִשְׁפְּעוּ נְאֻם-יְהוָה: יא כִּי (תשמחי) תִּשְׁמְחוּ כִּי (תעלו) תַעֲלֹזוּ
שְׂסִי נִחַלְתִּי כִּי (תפוש) תִּפְּוֹשׁוּ כַּעֲגֹלָה דֹשָׁה (ותצהלי) וְתִצְהָלוּ כְּאַפְרִים: יב בּוֹשָׁה אִמְכֶם מֵאֹד חֲפָרָה
יִוֹלְדְתֶכֶם הִנֵּה אַחֲרִית גּוֹיִם מְדַבֵּר צִיָּה וְעִרְבָה: יג מִקְצָף יְהוָה לֹא תִשָּׁב וְהִיתָה שְׂמֵמָה כְּלָה כֹּל עֹבֵר
עַל-בָּבֶל יִשֵּׁם וְיִשְׁרַק עַל-כְּלִמְפוֹתֶיהָ: יד עָרְכוּ עַל-בָּבֶל סָבִיב כְּלִי-דְרָכֶיךָ קִשֵּׁת יָדוֹ אֵלֶיהָ אֲלִיתָחְמָלוּ
אֶל-חֵץ כִּי לִיהוָה חֲטָאָה: טו הֲרִיעוּ עָלֶיהָ סָבִיב נִתְּנָה יָדָהּ נָפְלוּ (אשיותיה) אֲשִׁיּוֹתֶיהָ נִהְרְסוּ חוֹמוֹתֶיהָ
כִּי נִקְמַת יְהוָה הִיא הִנֵּקְמוּ בָּהּ כַּאֲשֶׁר עָשִׂתָה עֲשׂוּלָהּ:

רש"י

אבן בי (איכה ג): (טו) ונתנה ידה. כאדם שאין בו
כח ומושיט יד לכל מי שרואה לבקש רחמים ועזרה
וכן מצרים נתנו יד (שם ה) הושטנו יד למצרים לבקש
מהם עזרה: אשיותיה. חוזק יסודותיה וכן ואשיא
יחיטו (עזרא ד) ובלשון משנה כגון אלו התופרים
לאושין וכן והתאוששו והתחזקו: כאשר עשתה. לעיר
ה':

(ח) נודו מתוך בבל. מעתה צאו משם: כעתודים לפני
צאן. דרך העתודים ללכת לפני העדר בראש העזים:
(ט) וערכו לה. ויסדרון עלה קרב: (יא) שוסי נחלתי.
בוזי נחלתי: כי תפוש. ל' שומן: כעגלה דשה. הדשה
בתבואה ואוכלת תמיד: (יב) אמכם. כניסתכם:
אחרית. אתם הכשדים אם ראשיתכם גדול אחריתכם
יהיו מדבר: (יד) ידו אליה. זרקו לה אבנים כמו וידו

מצודת ציון

(ח) נדו. מל' נדידה: כעתודים. הם הזכרים מן העזים:
(ט) מעיר. מל' התעוררות: קהל. קבוץ עם: וערכו. ענין סדור
המלחמה: משכיל. מל' שכול והרג כמו ומשכלת גוייך היית
(יחזקאל ל"ו): לא ישוב ריקם. אחז במשל מבן אדם השולח מי
לעשות דבר וחתר לפעמים ריקם וכן לא ישיב אלי ריקם (ישעיה
נ"ה): (י) לשלל. ענין ביזה: (יא) תעלו. ענין שמחה: שוסי.
ענין ביזה ושלל כמו משנאינו שסו למו (תהלים מ"ד): תפושו.
ענין ריבוי ור"ל ריבוי הבשר כמו ופשטה כעגלי מרבק (מלאכי
ג). דשא. מלשון דשה ובאה האל"ף במקום ה"א: ותצהלו.
ענין הרמת קול שמחה כמו צהלו מים (ישעיה כ"ד): כאבירים.
סוסים חזקים וכן מדהרות דהרות אביריו (שופטים ה'):
(יב) חפרה. ענין בושה: ציה. שממה: וערבה. ענינו כמו
מדבר: (יג) ישום. ענין תמהון: וישרוק. הוא הקול הבא
בקיוצן השפתים ודרך לעשותם על אבדן דבר חשוב:
(יד) דורכי. הדרך לדרך כרגל על הקשת למותחה היטב
לירות למרחוק: ידו. ענין השלכה כמו לידות את קרנות הגוים
(זכריה ב'): (טו) הריעו. מלשון תרועה והשמעת קול:
אשיותיה. ענין יסודות כמו לאשישי קיר חרשת (ישעיה ט"ו):

מצודת דוד

(ח) נודו. ומעתה נודו מתוך בבל: כעתודים. מהרו ללכת
משם כמו העתודים ההולכים לפני שאר הצאן ר"ל אף אם
רבים ישארו בבבל אתם השבים מהרו ללכת: (ט) מארץ
צפון. הם מדי ופרס: וערכו לה. יערכו עליה מלחמה ומשם
ממקום שיערכו עליה משם תלכד ולא יצטרכו ללכת ממקום
אל מקום: חציו. של הקהל ההוא יהיו כגבור המשכיל והורג
אנשים שלא ישוב ריקם מבלי להמית את מי כן יהיו כל חצי
הקהל ההוא: (י) ישבעו. ר"ל הרבה שלל ישללו בה: (יא) כי
תשמחו. אשר תשמחו עד הנה אתם השוטים את נחלתי: כי
תפושו. כי אז הייתם פשים ורבים בטוב ארצי כעגלה הדשה
ואוכלת מדישה: ותצהלו כאבירים. הרימו קול גדול של
שמחה כמו הסוסים החזקים המרימים קול שמחה:
(יב) בושה אמכם. אבל מעתה בושה אמכם בבל אשר ילדה
בנים לבהלה: חפרה יולדתכם. כפל הדבר במ"ש: הנה
אחרית גוים. ר"ל הבושה תהיה על כי הנה אחרית הכשדים
בניה תהיה חסר מטובה כמדבר ציה וערבה, וכפל המלות
בשמות נרדפים כמו אדמת עפר (דניאל יב): (יג) מקצף ה'.
על כי ה' קצף על בבל לכן לא תהיה עוד מיושבת וכל העובר
עליה יתמה וישרוק: (יד) ערכו על בבל. מכל סביבה ערכו
מלחמה על בבל: ידו אליה. השליכו חצים אליה: אל תחמלו.
לה' חטאה. ולכן תצלו בה וכל החצים שתשליכו שמה יהרגו אנשים: (טו) הריעו. להבהיל את העם הריעו עליה מסביב:
נתנה ידה. כדרך אדם הנופל המושיט יד למי שאצלו לעזור לו ולהקימו וכן מצרים נתנו יד (איכה ה): נפלו אשיותיה. נפלו
יסודות חומות העיר: כי נקמת. על כי היא נקמת ה' לכן הנקמו בה וכאשר עשתה לישראל כן עשו לה:

דניאל פרק יא בא"ב

כא ועמד על־פְּנֵי נְבוּזַנְדַּנֶּשֶׁת וְלֹא־נִתְּנוּ עָלָיו הַדָּר מַלְכוּת וְכֹא בִשְׁלֹחַ וְהַחֲזִיק מַלְכוּת בְּחִלְקִלְקוֹת: כב וְזִרְעוֹת הַשֹּׁמֶף יִשְׁטְפוּ מִלִּפְנֵי וַיִּשְׁכְּרוּ וְגַם נִגִּיד בְּרִית: כג וּמִן־הַתְּחַבְּרוֹת אֵלָיו יַעֲשֶׂה מְרֻמָּה וְעֵלָה וְעֶצֶם בְּמַעֲט־גֹי: כד בִּשְׁלֹחַ וּבְמִשְׁמַנֵּי מְדִינָה יִבּוֹא וְעֲשֶׂה אֲשֶׁר לֹא־עָשׂוּ אֲבֹתָיו וְאֲבוֹת אֲבֹתָיו בָּזָה וְשָׁלַל וּרְכֹשׁ לָהֶם יִבּוֹזֵר וְעַל מִבְּצָרִים יִחְשֹׁב מִחֲשַׁבְתּוֹ וְעַד־עַתָּה: כה וַיַּעַר פָּחוּ וּלְבָבוֹ עַל־מֶלֶךְ הַנֶּגֶב בְּחִיל גְּדוֹלֹ וּמֶלֶךְ הַנֶּגֶב יִתְגַּרֶה לְמַלְחָמָה בְּחִיל־גְּדוֹל וְעֶצֶם עַד־מָאֵד וְלֹא יַעֲמֹד כִּי־יִחְשְׁבוּ עָלָיו מִחֲשָׁבוֹת: כו וְאַבְלֵי פֶת־בְּנֵי יִשְׁבְּרוּהוּ וְחִילֹו יִשְׁטֹף וְנִפְּלוּ חֲלָלִים רַבִּים:

רש"י

שסביבות ארץ יהודה באדום בעמון ומואב: במעט גוי. לא יצטרך לחיל כבוד כי יעזר אותו מלך יהודה וכן כתוב בספר יוסיפון: (כד) בזה ושלל ורכוש להם יבזור. יחלק לכל המקבלים עולם עליהם עד שיכבשו את הכל בחנופה ובחלקלקות: יבזור. כמו יפזר וכן בור עמים (תהלים סח): ועל מבצרים. עכו"ם יחשוב מחשבותיו להושיב (בהם) ראשי גייסותיו עד עת שיהיה הכל כבוש תחתיהם: (כה) ולא יעמוד. מלך הנגב: כי יחשבו עליו מחשבות. ויתנכלו עליו להפילו על ידי שוחד שישחידו את שריו לבגוד בו כמו שהוא מסיים ואומר ואוכלי פת בגו ישרוהו: (כו) פת בגו. מאכלו נוטל פרס משלחנו:

(כא) ועמוד על כנו נבזה. ויתחזק אז על מעמדה מלכות עשו שנא' בזוי אתה מאוד (עובדי' א) ויעמדו רומים ויטלו מלכות מיונים: (כב) וזרעות השטף. וגבורי מלכות יון שהיו מלפניהם שוטפים וחזקים ישטפו מלפני רומים וישכרו: וגם נגיד ברית. גם מלך ישראל שיכרות עמם ברית גם הוא סופו שישטף מלפניו כי יעברו (רומים) על הברית ויפשטו עליהם כמו שאמרו רז"ל (עכו"ם ח) עשרין ושית שנין קמו בהמנותיהו בהדי ישראל והדר אשתעבדו בהון: (כג) ומן התחברות אליו יעשה מרמה. ומן השותפות שישתתף (רומי) עם ישראל יעשה מרמה שלא יגלה מחשבה רעה: ועלה. ממקומו: ועצם. בכל מקומות

מצודת ציון

(כא) בחלקלקות. מלשון חלק ר"ל חניפה ודברים רכים וחלקים: (כד) יבזור. יפזר וכן בור עמים (תהלים סח) כי בומ"ף מתחלף: (כו) פת בגו. מאכלו:

מצודת דוד

(כא) ועמד על כנו. על חזקו ובסיסו יעמוד עם נבזה והוא כרך גדול וכו' שנאמר בו בזוי אתה מאד (עובדיה א) כי אדום הוא כרך גדול כי בני אדום נתישבו בה ומשלו בתוכה כמ"ש למעלה: ולא נתנו עליו וכו'. לא נתנו מן השמים על כרך

גדול הוד ופאר המלוכה ר"ל לא ניתן בהם גבורה להתגבר בכח ידם במלחמה כגבורים מעולם אנשי השם: ובא בשלוח. אבל יבוא בדברי שלוח לרמות את כולם ויחזיק המלכות בעבור חלקלקות אמרים ודברי חנף כי עי"ז הכל חשבוהו לאוהב וגילו לו מצפוני לבם ובזה התחזק עליהם: (כב) וזרעות השטף. אנשי הזרוע שהיו שוטפי' העובדי כוכבי' ומשחיתי' אותם והם המון בני יון סופם יהיו נשטפים מלפני רומא ויהיו שבורים ונשחתים וגם נגיד הברית יהיה נשטף מלפני רומא והוא מלך ישראל אשר כרת עמו הברית ולבסוף חילל הברית ושטפו: (כג) ומן התחברות אליו. מן העת אשר התחבר אל מלך ישראל בכריתת ברית היה עושה עמו מעשה מרמה: ועלה ועצם. היה עולה למלחמה על העובדי כוכבים אשר סביבות ירושלים ונתחזק עליהם במעט עובדי כוכבים אשר הביא מבני עמו כי במרמה פיתה את מלך ישראל לעזור במלחמה עם אנשיו כמ"ש ביוסיפון: (כד) בשלוח. במרמה בא בדברי שלוח ונכנס במשמני המדינה ר"ל במקום הזהב והכסף למען ירגל אותה ולא היו נשמרים ממנו על כי בא בדברי שלוח: ועשה וגו'. ושם עשה מעשים אשר לא עשו אבותיו וכו' וחזר ומפרש מה הם המעשים ואמר ביזה ושלל וגו' ר"ל שהיה מבזבז שם ומפזר ממון רב אשר לא בזבו אדם מעולם כי כדי לרמוז לבל ירגישו בו שבא לרגל בזבו שם הביזה והשלל שלקח מן העובדי כוכבים במלחמה להראות אשר כביר מצאה ידו ואין כסף וזהב נחשב לו למאומה: ועל מבצרים יחשב. אבל באמת יחשב הוא במחשבותיו ללכד את המבצרים ההם אשר שם הזהב ולרגל בא: ועד עת. מחשבתו שמורה אצלו עד בוא העת אשר יהיה לאל ידו לכבשם: (כה) ויער. והוא יעורר כחו ויאמץ לבבו ללכת למלחמה בחיל גדול על מלך הנגב וגם הוא יתגרה למולו ללכת עמו למלחמה בחיל גדול: ולא יעמוד. אבל מלך הנגב לא יתחזק במלחמה כי אנשי רומאים מלך הצפון יחשבו מחשבות על מלך הנגב לשחד שרי צבאו למען יבגדו במלכם ולא ילחמו בגבורה: (כו) ואוכלי פת בגו. ר"ל שריו אוכלי שלחן המלך הם ישרוהו אותו כי ילחמו במרמה להיות נמסרים ביד מלך הצפון: וחילו ישטוף. החיל של מלך הנגב ישטוף מלך הצפון ונפלו מהם חללים רבים כי מלך הצפון יהרוג בהם:

ו בית המשמש את הכתל – ידון בקלפת השום. כיצד? כתל שביני שני כוכין או בין שתי מערות, טמאה בפתים, וכלים בפתל, ועליהם בקלפת השום – טהורין. טמאה תחת העמוד – טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת. כלים שתחת הפרח – טהורים; רבי יוחנן בן נורי מטמא. הטמאה והכלים שתחת הפרח, אם יש שם פותח טפח – טמאין; ואם לאו – טהורין. שני פרדסקים זה בצד זה, או זה על גב זה, נפתח אחד מהן – הוא והבית טמא, וחברו טהור. ורואין את הפרדסקין כאלו הוא אטם – ידון מחצה למחצה להביא את הטמאה לבית.

פירוש ברטנורא

ו בית המשמש את הכותל. המערות שתחת הקרקע כשחופרים כוך למת מצד זה וכוך למת מצד השני נמצא הכותל עשוי מאלו, משום הכי קרי ליה בית המשמש את הכותל שעל ידי החפירה נעשה הכותל, אבל בנין שעל גבי קרקע, הכותל גורם לבית שיתיה בית, ומשום הכי קרי ליה [לעיל משנה ג'] כותל המשמש את הבית: טומאה בבתים. ככוכין ובמחילות: ועליהן בקלפת השום טהורין. דמפסיק לטומאה ואין דיום כדון כותל שביני שני בתים: טומאה תחת העמוד. אם יש עמוד בתוך הכוך או בתוך המערה וטומאה תחתיו והיא רוצצת שאין בה טפח על טפח ברום טפח: טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. וכל שכנגד הטומאה למעלה ולמטה טמא כדון כל טומאה מכוסה, ומן הצדדים טהור, והוא הדין לעמוד שבבית: פרת. דבר בולט ורחב שיוצא בראש העמוד או באמצעו: כלים שתחת הפרח טהורים. הכא איירי בעמוד העומד ברשות הרבים או בגינה וטומאה תחתיו, והפרח בולט מן העמוד טפח לחוץ ומאחיל על הכלים שתחתיו: טהורים. דטומאה בוקעת ועולה, וכל שבצדדים טהור: ור' יוחנן בן נורי מטמא. דפרח כעמוד, וכשהטומאה בוקעת חזרת על הכלים שהפרח מאחיל עליהם. ואין הלכה כר' יוחנן בן נורי: הטומאה והכלים שתחת הפרח. כגון שהפרח מאחיל על הטומאה ועל הכלים: פותח טפח. שבוטל הפרח חוץ לעמוד טפח: פרדסקים. עמודים חלולים נתונים בכותל הבית ובהן חלונות חלונות ויש להן דלתות, וטומאה תחת אותן עמודים: נפתח אחד מהן הבית טמא. שהטומאה בוקעת בתוכו ויוצאה לבית. ואפילו הטומאה מחציו של כותל ולחוץ דאינו נידון כבית. אפילו הכי הבית טמא: ורואין את הפרדסקין כאילו הן אטם. כלומר אם הדלת נעול ולא נפתח רואין אותן כאילו אין שם חלל כלל, ואם טומאה תחתיהן נידון הכותל מחצה על מחצה, ככל הני דתנן לעיל מחציו ולפנים הבית טמא מחציו ולחוץ הבית טהור:

משניות מבוארות – קהתי

הכלים, שדינו כאוהל; ואם לאו – שאין שם פותח טפח, טהורין – הכלים. יש מפרשים, שמשנתנו אינה עוסקת בעמוד העומד בבית (כמו במשנה הקודמת). אלא בעמוד העומד ברשות הרבים או בגינה (הריש; ברטנורא). ויש מפרשים, שאמנם הסיפא ("הטומאה והכלים שתחת הפרח") מדברת בעמוד העומד בחוץ, שכן בעמוד העומד בבית אפילו אין תחת הפרח טפח על טפח, הרי הבית מאחיל על הטומאה ועל הכלים, וכל הכלים שתחת תקרת הבית מיטמאים, וכל שכן הכלים שתחת הפרח עצמו ("תפארת ישראל"; "משנה אחרונה"), אבל הרישא היא המשך המשנה הקודמת, והיא עוסקת בעמוד העומד בבית (רמב"ם), ובאה הרישא להשמינו, לרעת תנא קמא, שאף על פי שהעמוד עומד בתוך הבית, מכל מקום הכלים שתחתיו טהורים, שהטומאה הרצוצה שתחת העמוד אינה בוקעת אלא כנגדה ולא תחת כל העמוד (וכן מפורש בתוספתא י, יב; עיי' "משנה אחרונה" שדדקדק בענין הסיפא, מה היא באה להשמינו). שני פרדסקים – ארונות בתוך הכותל, זה בצד זה, או זה על גב זה – וטומאה תחתיהן, והיא רצוצה, נפתח אחד מהן – אחד מהפרדסקים, הוא והבית טמא – שהטומאה בוקעת לתוכו ויוצאת לבית, ויחברו טהור – במפרשים מבורא, שמדובר כאן בכגון שיש בפרדסק פותח טפח, והרי דינו כאוהל בפני עצמו החוצץ בפני הטומאה ("תפארת ישראל"; "משנה אחרונה"). ורואין את הפרדסקין כאלו הוא אטם – כלומר אם לא נפתח אחד מהם, אלא כולם נעולים, רואים אותם כאילו הם אטומים ואין שם חלל כלל, ואם טומאה תחתיהן, ידון מחצה למחצה להביא את הטמאה לבית – שדינים את הטומאה כאילו היתה מונחת בתוך עובי הכותל, ואם היא כנגד חציו של הכותל שלצד פנים, הבית טמא, ואם היא כנגד חצי הכותל שלחוץ, הבית טהור.

בארנו את הסיפא לפי הרב מברטנורא, וכן פירוש הר"ש והרא"ש. אבל יש מפרשים (על פי התוספתא). בכגון שהטומאה מונחת בתוך הפרדסק, ואילו לא נפתח אותו פרדסק, הרי דינו כקבר סתום, ומטמא כל סביביו, ואף חברו טמא, אבל הואיל ונפתח, לפיכך הוא והבית טמא. וחברו טהור – כמו שבארנו במשנה, ורואין את הפרדסקין כאילו הוא אטם – שאם אין בהם פותח טפח, רואים את הכותל כאילו כולו אטום, ומחציו ולפנים הבית טמא, ומחציו ולחוץ הבית טהור (רמב"ם; "אליהו רבא"; עיי' "סדרי טהרות" שפורש בדרך אחרת).

יוס ראשון

באור משנה ו

במשנה ג עסקנו בכותל המשמש את הבית, היינו שבנו את הכותל לשם הבית, והרי שהכותל טפל לבית. משנתנו עוסקת בבית המשמש את הכותל, כגון שעשו שתי מערות באדמה זו אצל זו, ועל ידי כך נעשה מאלו כותל המפרד בין המערות, או שהיה כותל של טלע ונתחבר לו בית, והרי שבכגון זה אין הכותל טפל לבית. בית המשמש את הכתל – כמו שבארנו לעיל, ידון בקלפת השום – שאפילו מחיצה דקה כקליפת השום מפסקת בין מה שבכותל לבית, אין הכותל נידון כחלק מן הבית. כיצד? כתל שביני שני כוכין – שמיניחים בתוכם את המתים, וחופרים אותם בקירות שבסלעי המערות, או בין שתי מערות – כותל שביני שתי מערות, טמאה בפתים – ככוכים או במערות, וכלים בפתל, ועליהם בקלפת השום – ועל הכלים מחיצה כקליפת השום, טהורין – הכלים, שהמחיצה מצלת עליהם, ואין דיום כמותנים באוהל הטומאה. טמאה בפתל – שביני הכוכים או במערות, וכלים בפתים – ככוכים או במערות, ועליהם בקלפת השום – ועל הטומאה מחיצה כקליפת השום, טהורין – הכלים, שאין הטומאה נחשבת כמונחת בבית. טמאה תחת העמוד – אם יש עמוד בתוך הכוך או בתוך המערה וטומאה תחתיו, והיא רצוצה, שאין במקומה טפח על טפח ברום טפח, טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת – וכל מה שכנגד הטומאה למעלה ולמטה טמא, כדון כל טומאה רצוצה, אבל מן הצדדים טהור. והוא הדין לעמוד שבבית.

באור משנה ז

כלים שתחת הפרח – היוצא מן העמוד לצדדים, לשם נוי, וטומאה תחת העמוד, טהורים – הכלים, שהטומאה אינה בוקעת אלא כנגד העמוד, ולא לצד הפרח; רבי יוחנן בן נורי מטמא – את הכלים, משום שהפרח הוא חלק מן העמוד, וכשהטומאה בוקעת הריהי מתפשטת על הכלים שהפרח מאחיל עליהם. ואין הלכה כרבי יוחנן בן נורי. הטמאה והכלים שתחת הפרח – כגון שהפרח מאחיל על הטומאה ועל הכלים, אם יש שם פותח טפח – שהפרח בולט טפח חוץ לעמוד (ברטנורא), והיינו שיש תחת הפרח טפח על טפח על רום טפח מעל הטומאה והכלים (תפארת ישראל), טמאין –

פ ר ק ש ב י ע י

א הַטְּמֵאָה בַּפֶּתֶל, וּמִקּוֹמָהּ טַפַּח עַל טַפַּח עַל רוּם טַפַּח, כָּל הָעֲלִיּוֹת שֶׁעַל גִּבָּהּ, אֶפְלוּ הֵן עֶשֶׂר – טְמֵאוֹת. הִיָּתָה עֲלֶיהָ אַחַת עַל גִּבִּי שְׁנֵי בָתִּים – הִיא טְמֵאָה, וְכָל הָעֲלִיּוֹת שֶׁעַל גִּבָּהּ מְהוּרוֹת. כֶּתֶל שְׁנֵית – טְמֵאָה בּוֹקֶעֶת וְעוֹלָה, בּוֹקֶעֶת וְיֹרֶדֶת. נֶפֶשׁ אֹטוּמָה, הַנוֹגֵעַ בָּהּ מִן הַצִּדְדִּין – מְהוּר, מִפְּנֵי שֶׁטְמֵאָה בּוֹקֶעֶת וְעוֹלָה, בּוֹקֶעֶת וְיֹרֶדֶת. אִם הָיָה מְקוֹם הַטְּמֵאָה טַפַּח עַל טַפַּח עַל רוּם טַפַּח, הַנוֹגֵעַ בָּהּ מִכָּל מְקוֹם – טְמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה פֶקֶדֶר סָתוּם. סִמֵּךְ לָהּ סָכוּת – טְמֵאוֹת; רַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר.

פירוש ברטנורא

א הַטְּמֵאָה. שֶׁעַל גִּבָּהּ. שֶׁעַל גִּבִּי הַכּוֹתֵל: טְמֵאוֹת. שֶׁהַכּוֹתֵל מִשְׁמֵשׁ לָהֶן וְרֹאשֵׁי קוֹרוֹת הָעֲלִיּוֹת תַּחֲבוּבוֹת בְּכוֹתֵל וְהַכּוֹתֵל גְּבוּהָ וְהָיָה מִחֲצֵהָ לְכָל הָעֲלִיּוֹת שׁוֹוֹ לְמַעֲלָה מִזֶּה. וְדוּקָא כְּשֶׁמִּקּוֹם הַטְּמֵאָה טַפַּח עַל טַפַּח, נִדְחָשׁ כָּל הַכּוֹתֵל כְּקֶדֶר סָתוּם וּמִכֵּי אֵת הַטְּמֵאָה לְכָל הָעֲלִיּוֹת, אֲבָל אֵין שֶׁם טַפַּח עַל טַפַּח, בּוֹקֶעֶת כִּנְגָדָה, וְהַצִּדִּים מְהוּרִים. וְאֵין הַכּוֹתֵל נִדְרוֹן מִחֲצֵה עַל מִחֲצֵה כִּיּוֹן דֹּאפִּילוּ סֶדֶק לִיכָא לְצִד הָעֲלִיּוֹת: עֲלִיָּה אַחַת בְּנוּיָה עַל גִּבִּי שְׁנֵי בָתִּים. [שְׁכוֹתֵל זֶה מִפְּסִיךְ בֵּין שְׁנֵי הַבָּתִּים] וְעֲלִיָּה בְנוּיָה עַל גִּבִּי שְׁנֵיהֶם: הִיא טְמֵאָה. עֲלִיָּה הָרֵאשׁוֹנָה, שֶׁהַכּוֹתֵל הָיָה מְנוּיָה עַד הַמְעוּזִיָּה וְהַטְּמֵאָה בּוֹקֶעֶת בָּהּ: וְכָל הָעֲלִיּוֹת שֶׁעַל גִּבָּהּ מְהוּרוֹת. דְּמַעוּזִיָּה שֶׁעֲלֶיהָ חוֹצֶצֶת: כּוֹתֵל הַבְּנוּיָה בְּמִקּוֹם שֶׁהֵיךְ מְנוּיָה שֶׁם כֶּעֶת שֶׁחֹלֵךְ וְסוֹעֵר: טְמֵאָה בּוֹקֶעֶת וְעוֹלָה. אִם יֵשׁ טְמֵאָה תַּחְתּוּיָּה אֵין הַכּוֹתֵל הָיָה מְטַמֵּא כָּל סְבִיבּוֹ, לִפִּי שְׁאֵין שֶׁם חֲלָל מִפֶּתַח: צִיּוֹן שְׁבוּרִים עַל הַקֶּבֶר, וְהָיָה אֹטוּם שְׁבָנוּי עַל הַטְּמֵאָה עֲצֻמָּה וְאֵין הַמֵּת קָבוֹר בָּאָרֶץ כִּדִּי שִׁיחָה בּוֹ חֲלָל מִפֶּתַח: פֶּקֶדֶר סָתוּם. דְּמַטְמָא כָּל סְבִיבּוֹ בְּמִנְעָה: סִמֵּךְ לָהּ סָכוּת. אֲנַפֵּשׁ אֹטוּמָה דְּלַעִיל קָא, דֹּאמְרִין הַנוֹגֵעַ בָּהּ מִן הַצִּדִּים מְהוּר, וְאִם עָשָׂה לְצִיּוֹן זֶה הָאֹטוּם סָכוּת כְּעֵין מִשְׁקָף, הַסּוֹכָה הִזּוּ מְטַמָּה, לִפִּי שֶׁהָיָה דוֹמָה לְאוֹתֵל הַמֵּת: וְרִי יְהוּדָה מְטַהֵר. כִּיּוֹן שֶׁהָיָה מִן הַצִּדִּים. וְאֵין הַלֵּכָה כִּי יְהוּדָה:

משניות מבוארות – קהתי

יוס שני

באור משנה א

בוקעת ועולה בוקעת ויורדת (רמב"ם; עיין במפרשים שמקשים על פירוש זה, מה באה המשנה להשמיענו; ועיין "משנה אחרונה" שמיישב פירוש הרמב"ם בדרך אחרת). ויש מבארים, שפיסקה זו היא המשך למה ששינונו לפני כן, והכוונה היא, שאם נתן על גבי הכותל שבין שני הבתים עוד כותל שני לחלק את העליות, ואין חלל טפח בין כותל לכותל, אלא שניכר שהם שני כתלים זה על גבי זה, הרי הטומאה שבתוך הכותל שבין שני הבתים בוקעת ועולה לתוך הכותל השני, ואינה מתפשטת ממנה להיכנס לתוך העליות, לפי שרק הכותל שבין שני הבתים הוא קבר סתום ומטמא כל סביביו, אבל הכותל שבין העליות אין דינו כקבר סתום, אלא הואיל וקבר סתום נמצא תחתיו, טמא כל מה שכנגדו, ואילו העליות מטהרות ("סדרי טהורות"; ועיין השו"ת הראב"ד על הרמב"ם כה. ג.) נֶפֶשׁ אֹטוּמָה – מצבה הבנויה על קבר אטום, שאין במקום הטומאה חלל טפח על טפח על רו"ם טפח, והיא טומאה רצוצה, הַנוֹגֵעַ בָּהּ מִן הַצִּדְדִּין, מְהוּר, מִפְּנֵי שֶׁטְמֵאָה בּוֹקֶעֶת וְעוֹלָה, בּוֹקֶעֶת וְיֹרֶדֶת – ואינה מטמאה אלא כנגדה בלבד, אבל לא בצדדים. אִם הָיָה מְקוֹם הַטְּמֵאָה טַפַּח עַל טַפַּח עַל רוּם טַפַּח – שהיה במקום הטומאה חלל של טפח על טפח על רו"ם טפח, הַנוֹגֵעַ בָּהּ מִכָּל מְקוֹם – אפילו מן הצדדים, טְמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה פֶקֶדֶר סָתוּם – שמטמא כל סביביו. סִמֵּךְ לָהּ סָכוּת – פסיקה זו מוסבה על מה ששינונו לעיל: "נפש אטומה, הנוגעת בה מן הצדדים, ויורדת מטהר", ובאה המשנה ללמד, שאם סמך סוכות לנפש האטומה, והנפש נעשתה כותל לסוכה; והרמב"ם מפרש, שנתן עליה משקוף הסוכה: טְמֵאוֹת – הסוכות, לפי שהן דומות לאוהל המת: רַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר – את הסוכות, כיון שהן מן הצדדים. יש מפרשים, שהנפש נעשתה כותל לשתי הסוכות, וסובר תנא קמא שהן טמאות, כדן טומאה רצוצה בכותל שבין שני בתים. ורבי יהודה מטהר, שהואיל והסוכות הן דירות ארעי אין הנפש נחשבת כמשמשת את הסוכות ("סדרי טהורות").

בארנו לפי הרמב"ם, שהסיפא מוסבה על נפש אטומה, שהנוגע בה מן הצדדים מטהר. אבל יש מפרשים, שהיא מוסבה על מה ששינונו לפני כן: "אם היה מקום הטומאה טפח על טפח על רו"ם טפח, הנוגע בה מכל מקום טמא. מפני שיהא כקבר סתום". ומוסיפה המשנה ללמד, שאם סמך סוכות לנפש זו, הסוכה טמאה, לפי שיש לנפש דין קבר סתום, ולכן היא מטמאה כל סביביה. אבל רבי יהודה חולק על תנא קמא וסובר, שאין הנפש נחשבת כקבר סתום, ואינה מטמאה את הסוכה (מח"ר: הרמב"ם).

הַטְּמֵאָה בַּפֶּתֶל – המשמש לבית ולעליות, וּמִקּוֹמָהּ – של הטומאה, טַפַּח עַל טַפַּח עַל רוּם טַפַּח – שיש במקום הטומאה חלל של טפח על טפח על רו"ם טפח, כָּל הָעֲלִיּוֹת שֶׁעַל גִּבָּהּ – שעל גבי הטומאה; שכן ראשי קורותיהן של כל העליות תחובים בכותל, והטומאה מונחת בו למטה כנגד הדיוטה התחתונה שבבית, אֶפְלוּ הֵן עֶשֶׂר – עליות זו על גבי זו, טְמֵאוֹת – שכל הכותל נחשב כקבר סתום, וכבר הזכרנו שקבר סתום מטמא כל סביביו, כמבואר להלן במשנתנו. אבל אין במקום הטומאה טפח על טפח, הכותל נידון מחצה על מחצה, שאם הטומאה מחציו ולפנים, הבית שכנגדו הטומאה טמא, והעליות מטהרות, ואם הטומאה מחציו ולחוץ, אפילו הבית מטהר, שטומאה רצוצה היא הבוקעת למעלה ולמטה ומטמאה מה שכנגדה בלבד ("תפארת ישראל"; "סדרי טהורות"; עיין ברטנורא שדעתו אחרת). הִיָּתָה עֲלֶיהָ אַחַת עַל גִּבִּי שְׁנֵי בָתִּים – והטומאה בתוך הכותל שבין שני הבתים, ונמצא ראש הכותל הטמא באמצע קרקע העלייה, ועל גבי עליה זו בניוית עוד עליות, שאין הכותל מגיע אליהן, הִיא טְמֵאָה – אותה העלייה הבנויה על שני הבתים טמאה, שהרי מאהלת על הכותל שהוא קבר סתום, וְכָל הָעֲלִיּוֹת שֶׁעַל גִּבָּהּ מְהוּרוֹת – שתקרת העלייה הראשונה חוצצת בפני הטומאה שלא תעלה. כֶּתֶל שְׁנֵית, טְמֵאָה בּוֹקֶעֶת וְעוֹלָה, בּוֹקֶעֶת וְיֹרֶדֶת – פירושים שונים נאמרו על פסיקה זו. יש גורסים; כותל שוניית ומפרשים עולה בזעפו. וכאן הפירוש הוא: כותל הבנוי במקום שהים עולה בזעפו, והוא כותל חזק, שאין בו חלל טפח, ולכן אם יש תחתיו טומאה, אינו מטמא כל סביביו, אלא הטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ("הר"ם; הרא"ש; ברטנורא); ויש מבארים כוונת משנתנו (לפי אותה הגירסה). שהים הזועף מעלה שרטון וחול, עד שנעשה ככותל, ועשהו אדם כותל לביתו, אם טומאה שם באותו שרטון, אף על פי שיש במקום הטומאה טפח על רו"ם טפח, אינו מטמא סביביו, אלא הטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, משום שקרקע עולם הוא שלא נעשה בידי אדם, וכל קרקע עולם אינו מטמא סביביו (הגר"א; "תפארת ישראל"). ויש מפרשים כפי הגירסה שלפנינו: כותל שניית – היינו כותל שני שנוסף על כותל הבית, והיו שני הכתלים סמוכים זה לזה, והטומאה מונחת ביניהן, והיא טומאה רצוצה, לפיכך הטומאה

ב כל שפועי אהליון – פאהלין. אהל שהוא שופע ויורד, וכלה עד פאצבע, טמאה פאהל – פלים שתחת השפוע טמאים; טמאה תחת השפוע – פלים שבאהל טמאין. טמאה מתוכו, הנוגע בו מתוכו – טמא טמאת שבעה, ומאחוריו – טמא טמאת ערב. טמאה מאחוריו, הנוגע בו מאחוריו – טמא טמאת שבעה, מתוכו – טמא טמאת ערב. פחצי וית מתוכו וכחצי וית מאחוריו, הנוגע בו, בין מתוכו בין מאחוריו – טמא טמאת ערב. מקצתו מרדד על הארץ, טמאה תחתיו או על גביו – טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת. אהל שהוא נטוי בעליה, מקצתו מרדד על הארץ שבין הבית לעליה – רבי יוסי אומר: מציל. רבי שמעון אומר: אינו מציל עד שיהא נטוי פנמית האהל.

פירוש ברטנורא

ב כל שפועי אהלים כאהלים. שאם היתה טומאה תחת השיפוע אע"פ שאינה תחת הנג של האהל, טמא, כאילו היתה מונחת תחת הנג: וכלה עד כאצבע. מלמעלה לצד הנג. דלא חיישין באהל של טומאה אלא שיהא בתוכו אויר כשיעור טמא על טמא ברום טמא מרובע: טומאה באהל. רוחב הנג שאינו מושפע קרוי אהל: הנוגע בו מתוכו וכו'. דצד פנימי של אהל וצד חיצון שלו כשני כלים חשיב להו, וצד שכלפי הטומאה ככלי הנוגע בכות עצמו, וצד שני ככלים הנוגעים בכלים. הלכך, טומאה בתוכו, הנוגע מתוכו טמא טומאת שבעה, דהוה ליה אדם שנגע בכלים שנגעו במת דתנן בריש פרק קמא, דטמא טומאת שבעה. אבל הנוגע מאחוריו טמא טומאת ערב. כדתנן כלים, בכלים טמאים טומאת שבעה, השלישי, בין אדם בין כלים טמאים טומאת ערב. ובטומאה מאחוריו הוי איפכא, דצד חיצון ככלים הנוגעים במת, וצד פנימי ככלים בכלים. ומעמא דצד פנימי וצד חיצון נחשבים כשני כלים, דכשהטומאה בתוכו כיון דמציל מלחיות הטומאה בוקעת ועולה אין לו כח לטמא הנוגע בחוץ טומאת שבעה, וכשהטומאה בחוץ כיון דמציל מלחיות הטומאה בוקעת ויורדת אין לו כח לפנימי לטמא הנוגע בו טומאת שבעה. ומכל מקום האהל עצמו בין בפנים בין בחוץ טמא טומאת שבעה, דהוה ליה כלים בכלים. וכולה מתניתין מיירי לאחר שיצא המת מן האהל: כחצי וית מתוכו וכחצי וית מאחוריו. האהל טמא ממה נפשך טומאת שבעה, שמצטרף חצי וית שבתוכו עם חצי וית שבאחוריו. אבל הנוגע, בין מתוכו בין מאחוריו אין בו אלא טומאת ערב, דכיון דליכא כוית במקום אחד אי אפשר לכל צד ליחשב אלא ככלים בכלים, הלכך הנוגע טמא טומאת ערב: מקצתו מרדד על הארץ. לאחר שפירשו האהל, סרה העורף בריעות האהל פירשו אותם בארץ: מרדד. תרגום וירקעו את פחי הוהב (שמות ל"ט) ורדדו: טומאה תחתיו. תחת אותו רדדו: או על גביו. על גבי הרדוד: בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. ונטמא האהל. אבל הנכנס לתוכו טהור אם לא נגע בו: מקצתו. של אהל: מרדד על ארובה שבין בית לעליה. וטומאה בבית: רבי יוסי אומר מציל. על העליה: פנמית אהל. שהארובה באויר האהל, או מציל על כל העליה שחוצץ לאוהל:

משניות מבוארות – קהתי

ב אור משנה ב

– שתוך האהל שאין בו טומאה, דינו ככלים שנגעו בכלים שנגעו במת, והנוגע בו אינו טמא אלא טומאת ערב, כמו שבארנו לעיל. ואמנם האהל עצמו בין בפנים בין בחוץ טמא טומאת שבעה, אלא שאם הטומאה בתוכו, כיון שהאהל חוצץ בפני הטומאה שלא תצא לחוץ, אין לו כוח לטמא את הנוגע בחוץ טומאת שבעה, וכן אם הטומאה בחוץ, כיון שהאהל חוצץ בפני הטומאה, שלא תהא בוקעת לפנים, לפיכך אין לו כוח לטמא את הנוגע בפנים טומאת שבעה (ברטנורא). וכבר הזכרנו, שמדובר כאן לאחר שהוצא המת מן האהל. אבל בזמן שהמת באהל, אפילו הנוגע מאחוריו טמא טומאת שבעה (יתוספות יום טוב). פחצי וית מתוכו וכחצי וית מאחוריו – היה כחצי וית מן המת בתוך האהל וכחצי וית מאחוריו האהל, הנוגע בו – באהל – בין מתוכו בין מאחוריו, טמא טמאת ערב – שאמנם שני כחצאי הויתים מצטרפים לטמא את האהל טומאת שבעה, אבל הואיל ואין כוית שלם מצד אחד, אין שום צד נידון אלא ככלים הנוגעים בכלים, ולפיכך הנוגע בו, בין מתוכו בין מאחוריו, אינו טמא אלא טומאת ערב (ברטנורא). מקצתו – של האהל, מרדד על הארץ – סרה העורף שטוח על הארץ, טמאה תחתיו – תחת אותו הרדוד, או על גביו – על גבי הרדוד, טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת – כדן טומאה רצוצה, ואין הטומאה מתפשטת לתוך האהל, לטמא מה שבתוכו, שאין הרדוד חשוב כאוהל. ברם, האוהל עצמו טמא כדן הנוגע בכלים שנטמאו במת. אהל שהוא נטוי בעליה, מקצתו – של האהל – מרדד על הארץ שבין הבית לעליה – ומכסה את הארובה, וטומאה בבית, רבי יוסי אומר: מציל – הרדוד מציל שלא תיכנס הטומאה מהבית לעליה, שלגבי הבית הרדוד חשוב אוהל, כיון שיש אוויר הבית תחתיו (הראש) ויש במבואים טעמו, לפי שהבית והעליה אוהל הם, והרדוד מציל בתורת כיסוי לאוהל (רמב"ם הל' טומאות מה נט, ד; עיי' סם השגת הראב"ד). רבי שמעון אומר: אינו מציל – אין הרדוד מציל על העליה, עד שיהא נטוי פנמית האהל – שתהא הארובה תחת אויר האהל, ואז האוהל מציל על העליה שחוצץ לאוהל, אבל הרדוד אינו מציל, שאינו חשוב אוהל, ואף בתורת כיסוי לאוהל

כל שפועי אהליון, פאהלין – אוהלים מושפעים, שאין להם תקרה, דינם לענין טומאה כשאר אוהלים (תפארת ישראל); ויש מפרשים: כל השיפועים של האוהל נחשבים לענין טומאה כגוף האוהל, שאם היתה טומאה תחת השיפוע, אף על פי שאינה תחת תקרת האוהל, הכל טמא, כאילו היתה מונחת תחת התקרה, כמו שהמשנה מפרשת והולכת (רמב"ם; ברטנורא): אהל שהוא שופע ויורד – שדפנו יורדת בשיפוע, וכלה – למטה, עד כאצבע – שבסוף שיפועו אינו גבוה מן הארץ אלא כאצבע (רמב"ם; הגר"א; עיי' ברטנורא שם מפרש לפי הר"ם בדרך אחרת), טמאה פאהל – היינו במקום שיש חלל של טמא על טמא על רום טמא, פלים שתחת השפוע טמאים – שמקום השיפוע חשוב כגוף האוהל; טמאה תחת השפוע – אפילו במקום שאין שם אלא כאצבע, פלים שבאהל טמאין – שדין אוהל על כולו, ואפילו במקום שאין בו חלל טמא. טמאה מתוכו – בתוך האוהל (הראש); ויש מפרשים: בתוך השיפוע (רמב"ם). הנוגע בו מתוכו – הנוגע באהל מצד פנים, לאחר שהוצא המת מתוכו, טמא טמאת שבעה – כלומר שמדובר כאן באוהל המיטמא טומאת אוהלים, שהאהל עצמו מקבל טומאה, אף על פי שהוא גם חוצץ בפני הטומאה, ובאה המושנה ללמד, שהצד הפנימי של האוהל והצד החיצון נחשבים כשני כלים, ואם האוהל קיבל טומאה מתוכו, הרי הצד הפנימי דינו ככלי שנגע במת, שטמא כמת עצמו, ולכן הנוגע בו מתוכו טמא טומאת שבעה, כדן אדם שנגע בכלים שנגעו במת (לעיל, ג.א.). ומאחוריו – והנוגע באוהל מאחוריו, טמא טמאת ערב – שאחוריו האוהל דינם ככלים שנגעו בכלים שנגעו במת, שהם אב הטומאה, ואינם מטמאים את הנוגע בהם אלא טומאת ערב, כמו ששינוי (שם שם, ב): "כלים הנוגעים במת. וכלים בכלים, טמאין טומאת שבעה; השלישי, בין אדם ובין כלים, טמא טומאת ערב". טמאה מאחוריו – ואם היתה הטומאה מאחורי האוהל, הדין הוא להיפך: הנוגע בו מאחוריו, טמא טמאת שבעה – שאחוריו האוהל נחשבים ככלים שנגעו במת, הלכך אדם הנוגע בהם טמא טומאת שבעה, מתוכו – והנוגע באוהל מתוכו, טמא טמאת ערב

ג המֵת בבית, ובו פֶתַחַיִן הֶרְבֵּה – בְּלֹן טָמְאִין. נִפְתַּח אֶחָד מֵהֶן – הוּא טָמֵא, וְכָלֵן מְהוּרִין. חֲשֵׁב לְהוֹצִיאֹו בְּאֶחָד מֵהֶן, אוּ בְחָלוֹן שֶׁהוּא אֶרְבָּעָה עַל אֶרְבָּעָה טַפָּחִים – הֲצִיל עַל כָּל הַפְּתָחִים. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: וַיִּחְשֹׁב עַד שֶׁלֹּא יָמוּת הַמֵּת; בֵּית הֵלֵל אוֹמְרִים: אֵף מִשְׁמַת. הִיָּה סָתוּם, וְנִמְלָךְ לִפְתָּחוֹ – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: בְּשִׁיפְתָּח אֶרְבָּעָה טַפָּחִים; וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: בְּשִׁיטְחִיל; וּמוֹדִים בְּפֹתֶחַ בְּתַחֲלָה, שִׁיפְתָּח אֶרְבָּעָה טַפָּחִים. ד הָאִשָּׁה שֶׁהִיא מְקַשָּׁה לִילָד, וְהוֹצִיאָוּהָ מִבֵּית לְבַית – הָרָאוּשׁוֹן טָמֵא בִסְפֶק, וְהִשְׁנִי בְּוַדָּאי. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתִי? בְּזֶמֶן שֶׁהִיא נִמְלֶת בְּגַפִּים; אָבֵל אִם הָיְתָה מְהֻלָּכֶת – הָרָאוּשׁוֹן טָהוֹר, שֶׁמִּשְׁנִפְתָּח הַקֶּבֶר אֵין פְּנָאֵי לְהֵלֵךְ. אֵין לְנִפְלִים פְּתִיחַת הַקֶּבֶר, עַד שִׁיעֲגִילוֹ רֹאשׁ כְּפָקָה.

פירוש ברטנורא

ג כולן טמאים. כל הכלים המונחים תחת המשקוף של פתח בחלל הפתחים מבחוץ כגון טמאים אע"פ שהפתחים נעולים, דגור חכמים טומאה על המקום שהוא דרך יציאת טומאה, שסופו של מת לצאת דרך שם: חשב להוציאו באחד מהן. אע"פ שלא נפתח: או בחלון שיש בו ארבעה. דבהכי שיעורו חכמים שראוי להוצאת המת: הציל על כל הפתחים. הנעולים: יחשוב עד שלא ימות המת. דמשירדה תורת טומאה לפתחים במיתת המת שוב אינה עולה מהן במחשבה אלא על ידי מעשה כגון נפתח: ובית הלל אומרים אף משמת. דמחשבה מפקעת תורת טומאה מן הפתחים מכאן ולהבא. אבל כלים שהיו בפתחים קודם מחשבה מודו בית הלל שהם טמאים: היה אחד מן הפתחים סתום באבנים: סתום. באבנים: בשיפתח ד' טפחים. הוצלו שאר פתחים: בשיתחיל. לפתוח מיד הוצלו שאר פתחים: בפותח בתחלה. כגון כותל שאין בו פתח ובא לעשות פתח חדש, לא הוצלו הפתחים עד שיפתח ארבעה על ארבעה:

ד והוציאוה מביט לבית. ובבית שני ילדה ולד מת, ומספקא לן אם יצא הולד מת מן הבית הראשון: בזמן שהיא ניטלת בגופים. שחברותיה נוטלות אותו בורעותיה שאינה יכולה לילך, חיישין שמא יצא הולד מת מן הבית הראשון: הקבר. רחם האשה שנפתח כשהולד יוצא: אין לנפלים פתיחת הקבר וכו'. סיומא דמלאת דר' יהודה היא. והכי קאמר, הא דאמרן שמשנפתח הקבר אין פנאי להלך לא אמרן אלא בנפל שעיגל ראש כפיקה, כלומר שיש לו עיגול ראש גדול כפך הוה שהנשים טוות בו החוט של שתי, אבל אם לא היה לנפל ראש כפיקה אלא קטן מזה, אע"פ שנפתח הקבר יוצא ראש הולד לחוץ, יח ש פנאי להלך ויחיישין שמא יצא ראשו מן הבית הראשון. והלכה כר' יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

ושאר הפתחים נעולים ולא סתומים, וְנִמְלָךְ לִפְתָּחוֹ – ולהוציא דרך שם את המת (יסודי סהרות); ויש מפרשים: אף שלא חישוב להוציאו משם (תפארת ישראל), בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: בְּשִׁיפְתָּח אֶרְבָּעָה טַפָּחִים – שהוא שיעור פתח להוצאת המת, הרי זה מציל על הפתחים האחרים, וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: בְּשִׁיטְחִיל – לסתור את האבנים ולפתוח את הפתח, מיד הוא מציל על הפתחים האחרים; וּמוֹדִים – בית הלל, בְּפֹתֶחַ בְּתַחֲלָה – במקום שלא היה שם פתח, אלא הוא בא לעשות פתח חדש, שִׁיפְתָּח אֶרְבָּעָה טַפָּחִים – שאינו מציל על כל הפתחים עד שיפתח פתח של ארבעה טפחים על ארבעה טפחים.

אינו מציל, שהרי מקבל טומאה, ודבר טמא אינו חוצץ בפני הטומאה. ברם, רבי יוסי סובר (לפי פירוש הרמב"ם), שהואיל וטומאת הרידור היא מתורת טומאת אוהלים, כשם שהאוהל חוצץ בפני הטומאה אף על פי שמקבל טומאה, כך גם הרידור חוצץ בתורת כיסוי לאוהל, אף על פי שמקבל טומאה (יסודי סהרות). והלכה כרבי יוסי.

ביארנו משנתנו כשיטת הרמב"ם, שכל הכלים הנוגעים במת טמאים כמת עצמו. ברם, לדעת הסוכרים, שדווקא כלי מתכת הנוגעים במת טמאים כמת, אבל כלים אחרים לא, אין ליישב משנתנו אלא בטומאה בחיבורים (ענין הר"ש):

הרא"ש.

יו ם ש י ש

באור משנה ג

הַמֵּת בַּבַּיִת, וְבוֹ פֶתַחַיִן הֶרְבֵּה – אף על פי שכולם נעולים, בְּלֹן טָמְאִין – כל הנמצא בחלל הפתחים תחת המשקוף טמא, לפי שאין יודעים באיזה פתח יוציאו את המת, והלכה היא, שהפתח שעתידי המת לצאת בו, טמא מיד. נִפְתַּח אֶחָד מֵהֶן – אם לאחר מיתת המת נפתח אחד מהפתחים, הוּא טָמֵא – אותו הפתח טמא, שבדוראי יוציאו בו את המת, וְכָלֵן מְהוּרִין – ושאר הפתחים טהורים. חֲשֵׁב לְהוֹצִיאֹו בְּאֶחָד מֵהֶן – באחד מן הפתחים, אף על פי שלא נפתח, או שחשב להוציאו בְּחָלוֹן שֶׁהוּא אֶרְבָּעָה עַל אֶרְבָּעָה טַפָּחִים – שכן הוא השיעור הראוי להוצאת המת, הֲצִיל עַל כָּל הַפְּתָחִים – הנעולים, והם טהורים. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: וַיִּחְשֹׁב עַד שֶׁלֹּא יָמוּת הַמֵּת – יחשוב להוציאו באחד מהם קודם שימות המת, שכן לאחר מיתתו כבר ירדה תורת טומאה לכל הפתחים, ושוב אינה עולה מהם במחשבה אלא במעשה, כלומר שלדעת בית שמאי אין מועילה המחשבה שלאחר מיתת המת להציל את שאר הפתחים אלא אם כן נעשה מעשה, כגון שנפתח: בֵּית הֵלֵל אוֹמְרִים: אֵף מִשְׁמַת – מועילה המחשבה להציל על כל הפתחים. ברם, אף בית הלל מודים, שאינה מועילה אלא להפקיע תורת הטומאה מן הפתחים מכאן ולהבא, אבל כל מה שנמצא בפתחים קודם המחשבה טמא (נמצא ביצה י, א; ברטנורא); ואף מעשה אינו מועיל אלא להציל על הפתחים מכאן ולהבא (תפארת ישראל). הִיָּה סָתוּם – היה פתח אחד סתום באבנים,

באור משנה ד

הָאִשָּׁה שֶׁהִיא מְקַשָּׁה לִילָד – שיש לה קשיים בלידתה, וְהוֹצִיאָוּהָ מִבֵּית לְבַית – ובבית השני ילדה ולד מת, הָרָאוּשׁוֹן – הבית הראשון, טָמֵא בִסְפֶק – שמא כבר נפתח שם הרחם ושימא הולד המת את הבית, וְהִשְׁנִי – והבית השני, בְּוַדָּאי – טמא, ואפילו הוציאו משם הכלים קודם שיצא העובר לאוויר העולם, הכלים טמאים ודאי, שאנו אומרים, הואיל וכאן נמצא הרחם ודאי פתוח, כבר נפתח קודם שהוציאו את הכלים, שכן כל הטומאות כשעת מציאתן (סהרות ג, ה). כלומר שדנים אותן לפי השעה שמוצאים אותן באותו מקום. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתִי – הראשון טמא בספק? בְּזֶמֶן שֶׁהִיא נִמְלֶת בְּגַפִּים – בזרעות, כלומר שאינה יכולה לילך, ויש צורך ליטול אותה בזרעותיה מביט לבית, בכגון זה יש ספק שמא כבר נפתח הרחם בבית הראשון, אָבֵל אִם הָיְתָה מְהֻלָּכֶת – ברגליה מביט לבית, הָרָאוּשׁוֹן טָהוֹר – הבית הראשון טהור, שודאי לא נפתח שם הרחם, שֶׁמִּשְׁנִפְתָּח הַקֶּבֶר – רחם האשה, אֵין פְּנָאֵי לְהֵלֵךְ – אין לאשה אפשרות ללכת, לפיכך אם הלכה, הבית הראשון טהור. אֵין לְנִפְלִים פְּתִיחַת הַקֶּבֶר, עַד שִׁיעֲגִילוֹ רֹאשׁ כְּפָקָה – יש מפרשים, שפיסקא זו היא סיום דבריו של רבי יהודה, שמה שאמר: אבל היתה מהלכת. הראשון טהור. שמשנפתח הקבר אין פנאי להלך. זהו דווקא כשראש הנפל גדול ועגול כפיקה, היינו כדודר שבראש הפלך, שהנשים טוות בו חוט השתי, אבל אם ראשו קטן מכדור זה, אף על פי שנפתח

ה יצא הראשון מת, והשני חי – טהור. הראשון חי, והשני מת – טמא. רבי מאיר אומר: בִּשְׁפִיר אֶחָד – טמא, בשני שְׁפִירִים – טהור.

ו האשה שהיא מקשה לילד – מחתכין את הולד במעייה, ומוציאים אותו אברים אברים, מפני שחיייה קודמין לחייו. יצא רבו – אין נוגעין בו, שאין דוחין נפש מפני נפש.

פ ר ק ש מ י נ י

א יש מביאין את הטמאה וחוצצין, מביאין את הטמאה ולא חוצצין, חוצצים ולא מביאים, לא מביאין ולא חוצצין. אלו מביאים וחוצצים: השדה, והתבה, והמגדל, פורת הקש, פורת הקנים, ובור ספינה אלכסנדרית, שיש

פירוש ברטנורא

ה יצא הראשון מת. הולד הראשון יצא מת והולד השני יצא חי: טהור. השני החי מטומאת מת, אם הוציאו המת מן הבית קודם לידת השני. דבעודו במעי אמו לא נטמא אף על פי שנפתח הקבר, דטהרה בלועה אינה מיטמאה: הראשון חי והשני מת טמא. ואע"פ שהוציאו החי מן הבית קודם שנולד המת. דמכיון שיצא החי נפתח הקבר ונטמא מיד, דסוף טומאה לצאת: בשפיר אחד טמא. כלומר אם יצאו שניהם כעין שפיר אחד שיצאו בבת אחת, טמא. שפיר, שלא שהולד נתן בה: בשני שפירין. כלומר כעין שני שפירין זה אחר זה, אפילו ראשון חי ושני מת, טהור. דסבר ר' מאיר אע"פ שנפתח הקבר אין מטמא עד שיצא לאויר העולם. ואין הלכה כר' מאיר:

ו יצא רובו, של ולד. ומשיצא רוב ראשו שהוא משתצא פדחתו אין נוגעים בו: שאין דוחים נפש. הולד. מפני נפש. האשה:

א יש מביאין את הטומאה. שאם האהילו על הטומאה ואדם וכלים מביאין את הטומאה על האדם והכלים, ואע"פ שלא נגעו בטומאה: וחוצצים. אם הטומאה תחתיהן מצילין אדם וכלים שעל גבן, לפי שהן חוצצים בפני הטומאה. וכן אם טומאה על גבן מבחינה, מצילין כלים שתחתיהן: שידה. תיבה גדולה של עץ כמין ארון: תיבה. קטנה כעין שולחנים: מגדל. של עץ עשוי לאוצר: כוורת הקש. קופות גדולות עשויות מקש או מערבה או כפות תמרים: כוורת הקנים. כמין סלים עשויין מקנים: ובור ספינה אלכסנדרית. הספינות הגדולות שמפליגים בהם בים הגדול, עושין בתוכן כלי גדול של עץ כמין בור

משניות מבוארות – קהתי

השני טהור, שהואיל ולא נפתח הרחם של החי, טהרה בלועה היא, שאינה מיטמאה (יאלהו רבא). ואין הלכה כרבי מאיר.

ב א ו ר מ ש נ ה ו

אגב המשנה הקודמת מובאת כאן משנה זו.

האשה שהיא מקשה לילד – וחוששים שמא תמות, מחתכין את הולד במעייה, ומוציאים אותו אברים אברים – כדי להצילה, מפני שחיייה קודמין לחייו – שכל זמן שלא יצא לאויר העולם אינו נפש, וניתן להרגו ולהציל את אמו (רש"י סנהדרין עב, א). יצא רבו – של הולד, ואפילו משיצא רוב ראשו, היינו משיצאה פדחתו (נידח ג, ב), אין נוגעין בו – להרגו כדי להציל את אמו, שאין דוחין נפש – הולד, מפני נפש – האם.

הרמב"ם (הל' רוצח א, ט): "אף זו מוצות לא תעשה שלא לחוס על נפש הרוצח. לפיכך הורו רוב חכמים, שהעובר שראוי מקשה לילד. מותר לחתוך העובר במעייה, בין בסט בין ביד. מפני שהוא כרוצח אחזריה להרגו. ואם משהוציא ראשו, אין נוגעין בו. שאין דוחין נפש מפני נפש. וזהו טבעו של עולם" (עיין תוספות רבי עקיבא איגר על משנתנו).

י ו מ י ש י

ב א ו ר מ ש נ ה א

יש מביאין את הטמאה – שאם האהילו על טומאת מת ועל אדם וכלים, הרי הם מביאים את הטומאה על האדם ועל הכלים, אף על פי שלא נגעו בטומאה, וחוצצין – בפני הטומאה שלא תבקע דרך מחיצותיהם או גנותיהם: מביאין את הטמאה ולא חוצצין – ויש שחשובים אוהלים להביא את הטומאה אבל אינם חוצצים בפני הטומאה: חוצצים ולא מביאים – ויש שחוצצים בפני הטומאה ואינם מביאים את הטומאה: לא מביאין ולא חוצצין – ויש שאינם חשובים אוהלים, לא להביא את הטומאה ולא לחצוץ בפני הטומאה. אלו מביאים – את הטומאה, וחוצצים – בפני הטומאה: השדה – מין ארגז גדול, והתבה – שהיא קטנה משידה, והמגדל – ארון בצורת מגדל, פורת הקש – כמין סל גדול העשוי מקש, פורת הקנים – העשויה מקנים, ובור ספינה אלכסנדרית – ספינה גדולה מאלכסנדריה, ולה בור גדול של עץ, שבו מחזיקים מים מתוקים לשתיה, שיש להן – לכל הכלים הללו שנימנו לעיל, שוללים – למטה, שיושבים עליהם, והן מחזיקים ארבעים סאה בלח

הקבר ויצא ראש העובר לחוץ, עדיין יש לה פנאי להלך מבית לבית, ולכן הראשון טמא בספק, שחוששים שמא כבר נפתח הרחם בבית הראשון ויצא ראשו לחוץ (רמב"ם; ברטנורא; עיין "תוספות יום טוב" ומשנה אחרונה). ויש מפרשים, שהפיסקה הזאת היא מדברי תנא קמא, כלומר זה שהראשון טמא מספק דווקא כשנולד ולד שנגמר, שבכגון זה חוששים, שמא כבר נפתח הרחם בבית ראשון וטימא את הבית, אבל הפילה נפל שלא נגמר, הראשון טהור, שאין לנפלים פתיחת הקבר עד שיעגילו ראש כפיקה (יאלהו רבא).

י ו מ ר ב י ע י

ב א ו ר מ ש נ ה

יצא הראשון מת, והשני חי – ילדה האשה תאומים, הולד הראשון יצא מת, והשני יצא חי, טהור – השני החי מטומאת מת, אם הוציאו את הולד המת מן הבית קודם שיצא השני, שבעודו במעי אמו לא נטמא מן הולד המת, אף על פי שנפתח הרחם, שאין דרך טומאה להיכנס; ועוד, שטהרה בלועה אינה מיטמאה (ברטנורא; מלאכת שלמה). הראשון חי, והשני מת – אבל אם הולד הראשון יצא חי והשני יצא מת, טמא – הראשון החי, אף על פי שהוציאוהו מן הבית קודם שנולד המת, שמשנפתח הרחם לראשון ויצא, מיד השני המת שבפנים טימא אותו, ססוף טומאה לצאת (הר"ש; ברטנורא). רבי מאיר אומר: בשפיר אחד – בזמן ששני הולדות בשפיר אחד, והוא כעין כיס שבו נתון הולד, טמא – הולד החי, ואפילו הראשון מת והשני חי, שסובר רבי מאיר: פתיחת הרחם הריהי כיציאה לאויר העולם, וקודם פתיחת הרחם אין אנו אומרים, סוף הטומאה לצאת, שטומאה בלועה היא. הלכך בשפיר אחד הולד החי בכל אופן טמא, בין שיצא ראשון בין שיצא שני, כיון שבפתיחת הרחם על ידי הראשון אף השני נחשב כאילו כבר יצא לאויר העולם; בשני שפירין – אבל אם שני הולדות בשני שפירין, שאינם יוצאים בפתיחת רחם אחת, אלא כל אחד ואחד נפתח הרחם בפני עצמו, אפילו הראשון חי והשני מת, טהור – שהואיל וכשיצא החי עדיין לא נפתח הרחם של המת, ואף הוציאוהו מן הבית קודם פתיחת הרחם של המת, הלכך הוא טהור; ואף על פי שסוף הטומאה לצאת, מכל מקום אין לו לולד טומאה עד שיצא לאויר העולם, שעד שלא יצא נקרא טומאה בלועה שאינה מטמאה. וכן אם הראשון מת והשני חי,

לָהֶן שׁוּלִים, וְהֵן מַחְזִיקִים אַרְבָּעִים סָאָה בִּלְחָ, שֶׁהֵם פּוֹרִים בִּיבֶשׁ; וִירֵיעָה, וְסִקְרָטָיָא, וְקַמְבְּלָא, וְסָדִין, וּמִפֶּץ, וּמַחְצֶלֶת, שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין אֲהֵלִים; וְעֵדֶר בְּהֵמָה טְמֵאָה וּמְהוּרָה, וּמִכְנוֹת חֵיהּ וְעוֹף, וְהָעוֹף שֶׁשָּׁכֵן, וְהָעוֹשֶׂה מְקוֹם לִבְנָה בְּשִׁבְלִים; הָאֲרוֹס, וְהַקְּסוֹס, וְיִרְקוֹת חֲמוֹר, וְדִלְעַת יוֹנִית, וְאֲכָלִים מְהוּרִים. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גַּדִּי לֹא הָיָה מוֹדֶה בְּאֲכָלִים מְהוּרִין, חוּץ מִן הָעֵגוּל שֶׁל דְּבָלָה.

בַּ חֲזִיזִין, וְהַגְּזִירִית, וְהַשּׁוֹכְכֹת, וְהַשְּׁקִיפִים, וְהַסְּלָעִים, וְהַגְּהָרִים, וְהַשְּׁנָנִים, וְהַסְּכָכוֹת, וְהַפְּרָעוֹת, שֶׁהֵן יוֹכִלִים לִקְבֹּל מַעֲזִיבָה רַכָּה, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר; וְחֻכְמִים אֲמֹרִים: מַעֲזִיבָה בִּינוֹנִית. אֵלּוּ הֵן הַסְּכָכוֹת? אֵילָן שֶׁהוּא מִסָּד עַל הָאָרֶץ. וְהַפְּרָעוֹת? הַיּוֹצְאוֹת מִן הַגֶּדֶר.

ג אֵלּוּ מְבִיאִין וְלֹא חוֹצְצִין: הַשְּׂדֶה, וְהַתְּבָה, וְהַמְּגֵדֶל, פְּגֵרַת הַקֶּשֶׁ, פְּגֵרַת הַקְּנִים, וּבּוֹר סְפִינָה אֶלְפִסְנִידִית – שְׁאִין

פירוש ברטנורא

משמישים בו המים המתוקן הראויין לשתייה: והן מחזיקים ארבעים סאה בלח. דכין שהן גדולים במדה זו שוב אינן מקבלים טומאה, וחוצצים בפני הטומאה: סקורטיא. עור שלובשים העבדים בשעת מלאכתן: קמבליא. עור שמציעין למטה ושוכבין עליו, וקורין לו בערבי נט"ע: שהן עשויות אהלים. נטויין בעין אהל. ואע"ג דיריעה וסקורטיא וקמבליא וסדין ומפץ ומחצלת כלים נינהו ומקבלי טומאה, מכל מקום כשהן נטויין כאהלים חוצצים בפני טומאה, דאחל אע"ג דמקבל טומאה חוצץ בפני הטומאה: ועדך בהמות. כשהן עומדות ולא מהלכות וראשו של זה בין רגליו של זה: ומכונות חיה ועוף. קני חיה ועוף. לשון מוכן לשבתך (שמות ט"ו): והעוף ששכן. שהיה קשור על הכותל או על האילן: והעושה מקום לבינה בשבילים. שמחפה לשבילים מקום דומה לבית: האירוס והקיסוס ודלעת יונית וירקת המורים. כל אלו מיני ירקות שעלים שלהן רחבים: חוץ מן העיגול של דבילה. לפי שתחת צל עיגול של דבילה היו רגלים לישב יותר משאר אוכלים. והכי תניא בתוספתא. ואין הלכה כר' יוחנן בן גוריון:

ב חזיזין. עץ או אבן יחידה היוצא מן הכותל קרוי יזי: גזריות. כמו גזוטראות. בנין של אבנים או של עצים היוצא מן הכותל: והשוככות. של יונים: והשקיפים והסלעים. פירשנו לעיל סוף פרק ג': גהרים. מין חורים שמשם בא האור. ויש מפרשים מין מערות וחורים: והשננים. שיני הסלע: מעזיבה רכה. כגון שעושים מערבה ומקנים ומשימים עליהם טיט מועט: מעזיבה בינונית. אבל אם אינן יכולים לסבול אלא מעזיבה רכה, אין מביאים את הטומאה ולא חוצצים. והלכה כחכמים: אילן המיסך. לשון סוככים בכנפיהם: והפרעות היוצאות מן הגדר. דרך גדר שנותנים בראשו קוצים וברקנים, ועודפים על הגדר וכולטים לחין. ופרעות, לשון גדר פער:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ב

משנתנו מוסיפה למנות אהלים המביאים את הטומאה וחוצצים בפני הטומאה. הַיּוֹצֵין – הבליטות היוצאות מן הכותל, וְהַגְּזִירִית – כעין גזוטראות, וְהַשּׁוֹכְכוֹת – של יונים, וְהַשְּׁקִיפִים – חורי הסלעים, וְהַסְּלָעִים – נקיקי הסלעים, וְהַגְּהָרִים – כעין חלונות שבכתי המערה (תפארת ישראל); ויש מפרשים: מין מערות (ברטנורא), וְהַשְּׁנָנִים – שיני הסלע, וְהַסְּכָכוֹת, וְהַפְּרָעוֹת – כמבואר להלן, שֶׁהֵן יוֹכִלִים לִקְבֹּל מַעֲזִיבָה רַכָּה – כגון שעושים מערבה ומקנים ונותנים עליהם טיט מועט (ברטנורא); דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אֲמֹרִים: מַעֲזִיבָה בִּינוֹנִית – שנותנים עליה טיט הרבה; אבל אם אינם חזקים אלא כדי לקבל מעזיבה רכה, אינם מביאים את הטומאה ואינם חוצצים בפני הטומאה (ברטנורא). ולפי הרמב"ם מביאים את הטומאה מדרבנן אבל אינם חוצצים. אֵלּוּ הֵן הַסְּכָכוֹת? אֵילָן שֶׁהוּא מִסָּד עַל הָאָרֶץ – שענפיו סוככים על הארץ ועושים תחתם אהל; וְהַפְּרָעוֹת – ואלו הן הפרעות? הַיּוֹצְאוֹת מִן הַגֶּדֶר – אבנים או עצים הבולטים ויוצאים מן הגדר (מלשון "גדל פרע").

יש מפרשים, שמחלוקת רבי מאיר וחכמים, בענין שיכולים לקבל מעזיבה רכה או מעזיבה בינונית, מוסבה על כל הדברים שנימנו לעיל ("כסף משנה" ע"פ הרמב"ם הל' סומאת מ"ג, ב' "סדיר מיהרות"). ויש מפרשים, שאינם מוסבה אלא על הסככות והפרעות, והכוונה היא שהענפים של הסככות והבליטות של הפרעות סמוכים זה לזה עד שאפשר ליתן עליהם שכבת טיט רכה (לדעת רבי מאיר), או שכבת טיט בינונית (לדעת חכמים). והטיט לא יפול דרך האויר שביניהם, או חשובים הם כאהל להביא את הטומאה ולחצוץ בפני הטומאה (הראב"ד: הר"ש).

י ו ש י

באור משנה ג

אֵלּוּ מְבִיאִין – את הטומאה, וְלֹא חוֹצְצִין – בפני הטומאה, לפי שמקבלים טומאה בתורת כלי ולא בתורת אהל, וכל דבר המקבל טומאה בתורת כלי אינו חוצץ בפני הטומאה: הַשְּׂדֶה, וְהַתְּבָה, וְהַמְּגֵדֶל, פְּגֵרַת הַקֶּשֶׁ, פְּגֵרַת הַקְּנִים, וּבּוֹר סְפִינָה אֶלְפִסְנִידִית – כמו שבארנו כל אלו במשנה א, שְׁאִין לָהֶם שׁוּלִים, וְאֵינָן –

– במשקים (כ"ה 500 ליטר), שֶׁהֵם פּוֹרִים – ששים סאה, בִּיבֶשׁ – בדברים יבשים, כגון תבואה ופירות, שכל כלי מחזיק ביבש יותר מאשר בלח פי אחד וחצי על ידי הגודש; כלים גדולים אלו אינם מקבלים טומאה, והם חשובים אהלים, שמביאים את הטומאה וחוצצים בפני הטומאה: וְיִרְיעָה – שפרסה כאהל, וְסִקְרָטָיָא – עור העשוי להשתמש בו כסינור או כמפה לאכול עליו (עין כלים טז, ד); וְקַמְבְּלָא – שטיח של עור למצע המיטה, וְסָדִין, וּמִפֶּץ – אריג עשוי מגומא וכיוצא בו, וּמַחְצֶלֶת – העשויה מקנים, שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין אֲהֵלִים – נטויים כאהלים, שאילו אינם עשויים אהלים, הרי יריעה וסקורטיא וקמבליא וסדין ומפץ ומחצלות כלים הם ומקבלים טומאה, אבל כשהם נטויים כאהלים, אף על פי שעדיין מקבלים טומאה, מכל מקום חוצצים הם בפני הטומאה. וְעֵדֶר בְּהֵמָה טְמֵאָה וּמְהוּרָה – כשהבהמות נדחקות זו בזו, ראשה של זו בין רגליה של זו, וּמִכְנוֹת חֵיהּ וְעוֹף – קני חיה ועוף (מלשון "מוכן לשבתך"); ויש מפרשים: שערך חיה ועוף נקרא "מכונות" (רמב"ם). ויש שאין גורסים "ועוף" (עין "תוספות יום טוב"); וְהָעוֹף שֶׁשָּׁכֵן – ומאהיל בכנפיו ובגופו, להוציא עוף הפורח; ויש מפרשים, דווקא כשהוא קשור על כותל או על אילן (רמב"ם: ברטנורא), וְהָעוֹשֶׂה מְקוֹם לִבְנָה בְּשִׁבְלִים – האשה העובדת בשדה עושה מקום בין השיבילים להניח שם את בנה, והשיבילים מאהילות עליו לצל (עין במפרשים שמביאים פירושים אחרים): הָאֲרוֹס, וְהַקְּסוֹס, וְיִרְקוֹת חֲמוֹר, וְדִלְעַת יוֹנִית – כל אלו מיני צמחים שהעלים שלהם ארוכים ורחבים, ומדובר כאן כשהם מחוברים (אירוס הוא צמח בעל פרחים יפים בני צבעים שונים ועלים מארכים, ובלע"ז נקרא אירוס; קיסוס צמח מטפס הגדל בר בחרשי הגליל העליון; – ירקות חמור הם מין קישואים), וְאֲכָלִים מְהוּרִים – שלא הוכשרו לקבל טומאה, ועשו מהם אהל; כל אלו מביאים את הטומאה וחוצצים בפני הטומאה. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גַּדִּי לֹא הָיָה מוֹדֶה בְּאֲכָלִים מְהוּרִין – שחשובים אהלים, לפי שאין רגילים לעשות מהם אהל, חוץ מן הָעֵגוּל שֶׁל דְּבָלָה – תאנים דרוסות ודבוקות שהן עשויות בצורת עיגול, והיו רגילים להשתמש בהן כאהל. ואין הלכה כרבי יוחנן בן גוריון.

לָהֶם שׁוֹלִים, וְאֵינָן מִחֻזְקִים אַרְבָּעִים סָאָה פֶּלֶח, שֶׁהֵם מֵרִים בְּיָבֵשׁ; וִירִיעָה, וְסִקְרִיָּא, וְקַטְבִּלָּא, וְסָדִין, וּמִפֶּץ, וּמִחֲצֵלֶת, שְׁאֵינָן עֲשׂוּיִין אֲהֲלִים; וּבִהְמָה וְחִיָּה שְׁמָתוֹ, וְאֲכִלִּים טְמֵאִים. מוֹסֵף עֲלֵיהֶם הֶרְחִים שֶׁל אָדָם.
ד אֱלוֹ חוֹצְצִים וְלֹא מְבִיאִין: מִסֶּכֶת פְּרוּסָה, וְחִכְלִי הַמָּטָה, וְהַמְשַׁפְּלוֹת, וְהַפְּרִיגוֹת שֶׁבַחֲלוֹנוֹת.
ה אֱלוֹ לֹא מְבִיאִין וְלֹא חוֹצְצִין: הַזְּרָעִים וְהַיִּרְקוֹת הַמְּחַבְרִים לְקֶרֶקֶע, חוּץ מִן הַיִּרְקוֹת שְׁמָנוֹ; וְכַפֶּת הַבֶּרֶד, וְהַשִּׁלְג, וְהַתְּפוּר, וְהַגְּלִיד, וְהַמֶּלֶח, וְהַדּוֹלָג מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְהַקּוֹפֶץ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְהַעוֹף הַפּוֹרֵחַ, וְטִלִּית הַמִּנְפָּנֶפֶת, וְסָפִינָה שֶׁהִיא שְׂטָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם. קָשָׁר אֶת הַסָּפִינָה בְּדָבָר שֶׁהוּא יָכוֹל לְהַעֲמִידָה, כִּבֵּשׂ אֶת הָאָבֶן עַל גְּבִי הַטִּלִּית –

פירוש ברטנורא

ג ואין מחזיקים ארבעים סאה בלה. דכיון דמקבלי טומאה, אין חוצצין: שאין עשויין אהלים. אין נטועים כעין אוהל, אלא מרודדים על פי ארובה: מוסף עליהם הריחים של אדם. היינו ריחים דיר, שהן מיטלטלין ומקבלים טומאה. למעוטי ריחים של בהמה דלא מיטלטלין ולא מקבלי טומאה:

ד מסכת פרוסה. חוטי השתי כמו שהן פרוסים בכלי האורג קודם שיארג הבגד, אם היו פרוסים על פי ארובה שבין בית לעליה וטומאה תחתיה, מצלת על הכלים שלמעלה. אבל אם מאהלת על המת ועל הכלים אין מביאה את הטומאה, דלא חשיבא אוהל עד שתארג: וחבילי המטה. חבלים של מטה כשהיא מסורגת: והמשפלות. קופות שמוציאים בהן את הובל: והפריגות שבהלונות. סבכות שעושים בחלונות, חוצצים, שאין הטומאה עוברת לצד אחר. ובלבד שלא יהיה ככולן נקב כפותח מפה, שנבק פותח מפה מביא את הטומאה:

ה ירקות שמנו. הנך דתנן בריש פירקין, אידום וקיסום וירקות חמורים ודלעת ויונית. והנהו במחוברים. דאי בתלושים, אי בשהוכשרו לקבל טומאה, לא חיצץ, דדבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה. ואי בשלא הוכשרו, היינו אוכלים טהורים: כפת חבדו. תחיתת חבדו. לשון משליך קרחו כפתים (תהלים קמ"ז). אי נמי, ברד העשוי ככפה. ארקול"ט בלע"ז: והכפור. מים הנוזלים ויורדים שקפאו: גלדו. מן נהרות קופאים: והמלח. כל הני אין מביאים ולא חוצצים. לפי שהן נימוחים ואינם מתקיימים: דולג. בהמה וחיה. וקופץ, באדם. ויש אומרים, דולג וקופץ תרויירו באדם, אלא דולג שרגלו אחת מונחת בארץ ודולג בשניה, וקופץ, בשתי רגליו: והטלית המנפנפת. שמנפתה הרוח ועומדת באויר כמו קובה: כבש את האבן על גבי הטלית. שהיתה אבן

משניות מבוארות – קהתי

שאינה חשובה אוהל עד שתארג (ברטנורא), וְחִכְלִי הַמָּטָה – חבלים המסורגים שנותנים בתחתית המיטה, וְהַמְשַׁפְּלוֹת – קופות מסורגות שמוציאין בהן את הובל, וְהַפְּרִיגוֹת שֶׁבַחֲלוֹנוֹת – רשתות שעושים בחלונות; כל אלו, כיון שהם מנוקבים, אם הם מאהילים על הטומאה ועל הכלים, אינם מביאים את הטומאה על הכלים; אבל אם הם מונחים על פי ארובה שבין בית לעליה או סותמים חלון שבין חדר לחדר, וטומאת מת באחד מהם, הרי הם חוצצים בפני הטומאה, ובלבד שלא יהיה בהם נקב של טפח על טפח, שנבק טפח על טפח מעביר את הטומאה.

שבת קודש

באור משנה ה

אֱלוֹ לֹא מְבִיאִין וְלֹא חוֹצְצִין – שאינם חשובים אוהל כלל: הַזְּרָעִים וְהַיִּרְקוֹת הַמְּחַבְרִים לְקֶרֶקֶע – שכן בתלושים כבר שנינו לעיל, שאם לא הוכשרו לקבל טומאה, מביאים את הטומאה וחוצצים, ואם הוכשרו לקבל טומאה מביאים ולא חוצצים, אבל במחוברים, אף על פי שאינם מקבלים טומאה, אינם חשובים כלל אוהל, לפי שאינם מתקיימים בימות החמה ובימות הגשמים (רמב"ם), או משום שאינם חזקים לעמוד בפני הרוח (תוספות טוכה יג, ב; "סדרי טהורות"), חוץ מן הַיִּרְקוֹת שְׁמָנוֹ – במשנה א: האירוס, הקיסוס, ירקות חמור ודלעת ויונית, שמביאים את הטומאה וחוצצים, לפי שמתקיימים תמיד (רמב"ם), או משום שהם חזקים כאילן ואין הרוח מזיזם, והרי הם אוהל המתקיים: וְכַפֶּת הַבֶּרֶד – תחיתת חבדו, וְהַשִּׁלְג, וְהַתְּפוּר – הטל הקפוא, וְהַגְּלִיד – הקרח, וְהַמֶּלֶח – כל אלו אינם מביאים את הטומאה ולא חוצצים, לפי שנמסים ואינם מתקיימים; וְהַדּוֹלָג מִמָּקוֹם לְמָקוֹם – ברגל אחת מעל לטומאה, וְהַקּוֹפֶץ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם – בשתי הרגליים. ויש מפרשים, שדולג וקופץ היינו הך, אלא שבחיה שייך לשון דולג, ובאדם שייך לשון קופץ (חור"ם); וְהַעוֹף הַפּוֹרֵחַ, וְטִלִּית הַמִּנְפָּנֶפֶת – שהניפתה הרוח ועומדת באויר, והיא מאהילה על הטומאה, וְסָפִינָה שֶׁהִיא שְׂטָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם – ויש טומאה במים תחתיה ("סדרי טהורות"); כל אלו אינם אוהל המתקיים, ולכן אינם מביאים את הטומאה ואינם חוצצים. קָשָׁר אֶת הַסָּפִינָה בְּדָבָר שֶׁהוּא יָכוֹל לְהַעֲמִידָה – שלא תתנענע לכאן ולכאן, כִּבֵּשׂ אֶת הָאָבֶן עַל גְּבִי הַטִּלִּית – שהניח אבן על קצות הטלית והניף הרוח את הקצה השני ונעשה כמין אוהל, מְבִיאָה אֶת הַטְּמֵאָה –

או אינן – מִחֻזְקִים אַרְבָּעִים סָאָה פֶּלֶח, שֶׁהֵם מֵרִים בְּיָבֵשׁ – כלומר או שאינם מחזיקים ארבעים סאה, אף על פי שיש להם שוליים, שבכגון זה מקבלים טומאה בתורת כלים, ולפיכך אינם חוצצים בפני הטומאה; וִירִיעָה, וְסִקְרִיָּא, וְקַטְבִּלָּא, וְסָדִין, וּמִפֶּץ, וּמִחֲצֵלֶת – כמו שבארנו במשנה א, שְׁאֵינָן עֲשׂוּיִין אֲהֲלִים – שאינם נטויים כאוהלים, אלא מתוחים בלבד, ואין להם שיפוע ולא כתלים ("מלאכת שלמה"), או שהם מרודדים על פי ארובה (ברטנורא); ועיין "תפארת ישראל", וְבִהְמָה וְחִיָּה שְׁמָתוֹ – שטמאות הן משום נבלות, וְאֲכִלִּים טְמֵאִים – כלומר שהוכשרו לקבל טומאה; כל אלו אינם חוצצים בפני הטומאה, הואיל ומקבלים טומאה בתורת כלים או בתורת אוכלים. מוֹסֵף עֲלֵיהֶם – על אלו שנימנו לעיל, שהם היפוכם של המנויים במשנה א, הֶרְחִים שֶׁל אָדָם – הריחים של יד שאדם טוחן בהם, והם מיטלטלים ממקומם ומקבלים טומאה, לפיכך אינם חוצצים בפני הטומאה. אבל הריחים של בהמה, שהם כבדים, ואינם מיטלטלים, חוצצים בפני הטומאה, הואיל ואינם מקבלים טומאה.

בענין "בהמה וחיה שמתו", כותב בעל "תפארת ישראל", שנראה לו, כי הלשון "שמתו" כולל גם על ידי שחיטה ונחירה, שממה נפשך: אם הבהמה או החיה טמאה היא, הרי בין בשחיטה ובין בנחירה טמאה משום נבילה; ואם טהורה היא, הרי בנחירה נבילה היא, ואם נשחטה, הרי הוכשרה בשחיטה לקבל טומאה; ואם כן, בכל אופן אין מן הדין שיחוצצו. וזהו שנקט התנא לשון מיתה, ששייך בין במתה מאליה ובין על ידי נחירה או שחיטה. ולמה לא נקט התנא גם עוף שמת? נראה הטעם, לפי שאין בו טומאת נבלות כלל, בין שהוא עוף טהור בין עוף טמא, אלא שנבלת עוף טהור מטמא אדם בבית הבליעה. ואף על פי שיש בעופות ענין קבלת טומאת אוכלין, מכל מקום אין צורך לנקוט "עוף שמת". שכן עוף טהור שמת הוא בכלל "אוכלים טמאים". מאחר שמקבל טומאה בלא הכשר. ועוף טמא שמת הוא בכלל "אוכלים טהורים", לפי שאין בו שום טומאה בלא הכשר, ולכן אף חוצץ ("תפארת ישראל": "משנה אחרונה").

באור משנה ד

אֱלוֹ חוֹצְצִים – בפני הטומאה, וְלֹא מְבִיאִין – את הטומאה: מִסֶּכֶת פְּרוּסָה – מסכת חוטי השתי המתוחים בכלי האריגה קודם שייארג הבגד, אם היתה פרוסה על פני ארובה שבין בית לעליה וטומאה תחתיה, הרי היא מצלת על הכלים שבעליה, אבל אם היא מאהלת על המת ועל הכלים, אינה מביאה את הטומאה על הכלים,

קצה
מסכת אהלות פרק שמיני משנה ו
מביאה את הטמאה. רבי יוסי אומר: הבית שבספינה – אינו מביא את הטמאה.
ו שתי חביות, ובהן כשני חצי זיתים, מקפות צמיד פתיל, ומנחות בתוך הבית – הן טהורות, והבית טמא.
נפתחה אחת מהן – היא והבית טמאים, ונחבתה טהורה. וכן שני חדרים שהן פתוחין לבית.

פירוש ברטנורא

מונחת בקצה אחד של מלית והניף חרוח הקצה השני ונעשה כמין אוהל: מביאה את הטומאה. אם האהילה על המת ועל הכלים מביאה את הטומאה
על הכלים: הבית שבספינה. כגון שהבית בראש הספינה ומאהיל על הכלים שבספינה ועל המת שבים בשעה שהיא מהלכת. פירוש אחר, הבית שבספינה
ואינו יכול לעמוד ברוח מצויה, אפילו האהיל על המת והכלים שבספינה אינו מביא את הטומאה, דלא חשוב אוהל. ואין הלכה כר' יוסי:
ו כשני חצאי זיתים. חצי זית בוו וחצי בוו: הבית טמא. דאין צמיד פתיל מציל על הטומאה שתחתיו שלא טמא הבית, ואע"פ שהן בשתי חביות, הואיל
ושתיהן בבית מצטרפים לכשיעור למא הבית. והחביות טהורות, דאין טומאת חצי זית שבחברתה נכנסת לתוכה הואיל ומוקפת צמיד פתיל: וכן שני
חדרים שהן פתוחים לבית. ודלתותיהן נעולות, וחצי זית בחדר זה וחצי זית בחדר זה. הבית טמא, דסוף טומאה לצאת, וחדרים טהורים דאין דרך טומאה
ליכנס:

משניות מבוארות – קהתי

שאם האהילה על המת ועל הכלים מביאה את הטומאה על הכלים
(עי' "משנה אחרונה", שהוא הדין שחוצצת; אבל בעל "תפארת ישראל"
כותב, שהדין שמביאה את הטומאה הוא משום חומרה, אבל על כל פנים
אינה חוצצת). רבי יוסי אומר: הבית שבספינה, אינו מביא
את הטמאה – רבי יוסי מדבר בספינה שהיא שטה על פני המים,
ובא ללמד, שאם הבית שבראש הספינה מאהיל על הכלים שבספינה
ועל המת שבים, דינו כספינה, שאינו מביא את הטומאה על הכלים;
פירוש אחר: אפילו הבית מאהיל על המת ועל הכלים שבספינה, וכגון
שהבית אינו יכול לעמוד ברוח מצויה של הים, אינו מביא את הטומאה
על הכלים, שהואיל ואינו אוהל המתקיים אינו חשוב אוהל (הר"ש;
ברטנורא). ברם, חכמים סוברים, שאין הבית בטל לגבי הספינה (לפי
פירוש א), או שכל דבר שיכול לעמוד ברוח מצויה של היבשה חשוב
אוהל המתקיים, ולכן הבית שבספינה מביא את הטומאה (עי' "תפארת
ישראל"; "סדרי טהורות"). ואין הלכה כרבי יוסי.

באור משנה ו

שתי חביות – של חרס, ובהן כשני חצי זיתים, מקפות צמיד

אגרות קודש

בי"ה, כ"ג טבת, ה'תשי"א

ברוקלין

הו"ח אי"א נ"נ וכו' מו"ח דוב שי' כהנוביץ

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מו' טבת בו מבקש לכבדו בספרי הצ"צ, הנה כדי שיהיו ספרי קה"ת מצויים לכל
דורש, מסדרים אנו עתה להמציא ספרינו למקום כללי פתוח לרבים, בכמה מעיירות ארצה"ק ת"ו, וגם
לירושלים עיה"ק ת"ו נשלחו כל הספרים הנ"ל, והי' כל שוחר דא"ח יבוא לשם לרוות צמאונו, ובטח גם כ'
יוכל לשתות בצמא מספרי קדושי ישראל ונשיאיו, כ"ק אדמו"ר הזקן, כ"ק אדהאמ"צ, כ"ק אד' הצ"צ,
כ"ק אדמו"ר מוהר"ש, כ"ק אדמו"ר מהורש"ב, וכ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, זצוקללה"ה, נבג"מ, זי"ע.

אתענין לדעת אם מכחן הוא במשרת הרבנות ג"כ בירושלים, ואיזה קביעות עתים לתורה ישנם
בעדתו וכו'.

בברכה,

מנחם שניאורסאהן

מוסג"פ חוברת לכ"ד טבת שזה עתה יצאה לאור, עם מכתב כללי השייך אלי, אשר בטח יענין
אותו.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

ברכה שנשמה משדה בית השלחין זו מותר להשקות ממנה בית השלחין אחר – בית השלחין שהיה גבוה, והיה מעיין נובע מצדו, ובצד אחד היה בית השלחין נמוך. ובין אלו בית השלחין היה בצד השלחין הנמוך בריכה קטנה, וכשמשקים בית השלחין הגבוה מן המעיין נוטף טיפין מן בית השלחין הגבוה לבריכה הנמוכה – מותר להשקות אותו בית השלחין הנמוך מאותה בריכה, אף על גב דבריכה עבידא דפסקא. הואיל ומטפטף בו מבית השלחין הגבוה מים שבאו לו מחמת המעיין. והא עבידא דפסקא – בריכה, ואזיל ומייתי. עדיין היא מטפטפת – מבית השלחין גבוה לתוך הבריכה, דודאי לא פסקא. אמר אביי והוא שלא פסק מעיין – המטפטף מבית השלחין גבוה לבריכה – מותר להשקות מבריכה לבית השלחין נמוך. אבל אי פסיק מעיין, אף על גב דעדיין מטפטף מבית השלחין גבוה לתוך הבריכה – אין משקין מן הבריכה לבית השלחין נמוך, דלמא פסיק, ואזיל וטרח ומייתי ממעיין אחר. לא ידלה מן התחתון וישקה לעליון – דאיכא טירחא יתירא. מדלין לירקות – משמע שהוא דולה מים ומשקה לירקות, כדי לאוכלן בחולו של מועד. ואם בשביל ליפותן – שיגדלו הירקות – אסור, דהרווחה היא. דהוה דלי דוולא – דולה דליות מים לירקות. וחכמים לא התירו כי אם לבית השלחין בלבד. שלופי – כשהירקות רצופין נוטל מהן מבינתיים לאוכלן – מותר, ליפותן – אסור, בשביל ליפותן אותם שנשארים. המידל – תולש בגפנים שישנן ביחד יותר מדאי. בשל עניים – בפאה. אי נמי, עוללות – עוגיות – עגול סביב, כמו "עג עוגה ועמד בתוכה" (תענית יט,א) ובדידין נמי דן גומות.

דף ד ע"ב: ברייתא נוספת בענין השקיה במועד: תנו רבנן, בריכה שנוטפת – מקבלת טפטוף מים משדה בית השלחין זו הגבוהה וסמוכה אליה, כשמשקים אותה ממעיין שבצידה, מותר להשקות ממנה – מן הבריכה שדה בית השלחין אחרת נמוכה הסמוכה אליה.

מקשה הגמרא: והא בריכה זו עבידא דפסקא – עלולה להיפסק, ויטרח להשקות ממקום אחר. מתרצת הגמרא: אמר רבי ירמיה, נעדיין היא – השדה הגבוהה מטפטפת לבריכה, ואין לחשוש שתתרוקן ואז מותר.

אביי מוסיף תנאי להיתר: אמר אביי, והוא שלא פסק מעיין ראשון להשקות את השדה הגבוהה, אך אם כבר פסק אסור.

בריייתא כעין הקודמת: תניא, רבי שמעון בן מנסיא אומר, שתי ערוגות סמוכות זו למעלה מזו, ומעין נובע סמוך לתחתונה, לא ידלה מן התחתונה וישקה את העליונה משום טרחה יתירה. יותר על כן אמר רבי אלעזר בר שמעון, שטעם זה אפילו ערוגה אחת חציה נמוך וחציה גבוהה, והמעין בחציה הנמוך, אף שסמוכים ביותר לא ידלה ממקום נמוך וישקה למקום גבוה.

בריייתא בענין ההשקיה לצורך המועד: תנו רבנן, מדלין [-דולים] מים להשקות לירקות, כדי שיהיו ראויים לאוכלן במועד. ואם בשביל ליפותן אסור, שאין זה לצורך המועד אלא להרווחה.

מעשה בענין זה: רבינא ורבה תוספאה הוו קא אזלי באורחא – הלכו בדרך, וחוזו [-ראו] להתחוא גברא דהוה דלי דוולא – הדולה מים בדליים בשביל להשקות ירקות בחולא דמועדא. אמר ליה רבה תוספאה לרבינא, ליתי מר לשמתייה – יגדוהו הרב על חילול המועד. אמר ליה, והתניא בבריייתא שמדלין לירקות כדי לאוכלן במועד, ויתכן שמשקה לצורך כך.

אמר ליה, מי סברת – וכי סבור אתה מאי פירוש 'מדלין' מדלין מים – ששואבים מים, אין זה כך, אלא מאי מדלין, שלופי – לשלוף חלק מירקות הגדלים בצפיפות בערוגה, ובדלתנן במשנה (פאה פ"ז מ"ה) לענין כרם, המידל – המלקט אשכולות ענבים הגדלים בצפיפות בגפנים להשביח את האשכולות הנותרים, בשם שהוא מידל בשל, כך הוא מידל בשל עניים – יכול ללקט אף מאשכולות של מתנות עניים, דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר, בשל רשאי, ואינו רשאי בשל עניים, אף שבכך משביח גם את חלקם הנותר בגפנים. ומבואר ש'מידל' פירושו מלקט חלק מדבר. ולפי זה גם פירוש הבריייתא 'מדלין לירקות' הוא כמבואר, שמלקטים חלק מירקות צפופים לאוכלם במועד אף שבכך משתבחים האחרים, אך אם כוונתו רק ליפות השאר אסור.

רבינא מביא ברייתא מפורשת בענין זה: אמר ליה לרבה תוספאה, והתניא, מדלין מים לירקות כדי לאוכלן, ומפורש שמדובר בדליית מים להשקיתם. אמר ליה, אי תניא – אם אכן יש ברייתא כזו, תניא – שנינו כדברך.

שנינו במשנה: ואין עושין עוגיות לגפנים.

מבארת הגמרא: מאי עוגיות, אמר רב יהודה, בנבי – בורות מים שסביב הגפנים לשתייתם. תניא נמי הכן, אלו הן עוגיות, בדידין – גומות שבעיקרי זיתים ושבעיקרי גפנים.

מקשה הגמרא: איני – האם כך הוא ש'עוגיות' הן בורות שסביב הגפנים, והא רב שאין לו לא כתף ולא נטף. בנבי – בורות תחת הגפנים וזיתים ונותן בהם מים. עוגיות – עגול סביב, כמו "עג עוגה ועמד בתוכה" (תענית יט,א) ובדידין נמי דן גומות.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

יְהוּדָה שָׂרָא [-התיר] לְבָנֵי אָדָם שִׁשּׁוּ 'כַּר צִיתָא' לְמַעַבְדַּב בְּנֵי לְכַרְמִיהוֹן -
 לחפור בורות בכרמיהם במועד, ואם כוונת המשנה לבורות אלו, מדוע נאסרו. מתרצת
 הגמרא: לֹא קִשְׁיָא, הָא בְּתַרְתֵּי - המשנה דיברה בבורות חדשים ואסרה לחפורם
 משום טרחה יתירה, וְהָא בְּעִתֵּיכִי - רב יהודה דיבר בבורות ישנים שנסתמו, והתיר
 לחזור ולחפורם משום שאין בכך טרחה יתירה.

שנינו במשנה: רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אָמַר, אֵין עוֹשִׂין אֶת הָאִמָּה בַּתְּחִילָה
 במועד ובשביעית.

הגמרא מבררת את טעמו: בְּשִׁלְמָא בְּמוֹעֵד אִסּוּר מְשֻׁם דְּקָא מְרַח וְאִסּוּר בְּמוֹעֵד,
 אֱלָא בְּשִׁבְעִית שְׁטַרְחָה מוֹתֵר מֵאֵי טַעְמָא - מה הטעם לאסור חפירת האמה, הרי
 אינה עבודת קרקע.

מבאר הגמרא: פְּלִיגוּ בָּהּ - נחלקו בטעם הדבר רַבִּי יוֹדָא וְרַבִּי אַבָּא בַּר מַמְלָה.
 חַד אָמַר, מִפְּנֵי שְׁחוּפָא אִמַּת הַמִּים נִרְאָה בְּעוֹדָר אֶת הַקֶּרֶקֶת לִרְכָּכָה וְאִסּוּר
 בְּשִׁבְעִית. וְחַד אָמַר, מִפְּנֵי שְׁבַחֲפִירָה מְשַׁלֵּךְ עֵפֶר לְצִידֵי הָאִמָּה וּמִכְשִׁיר אֲנִפִּיהָ
 [-גדותיה] לְזִרְיעָה שֶׁהִרִי מְנִיחַ שֶׁם קֶרֶקֶת רַכָּה הִרְאוּהָ לָכֵךְ, וְאִסּוּר בְּשִׁבְעִית.

הגמרא מבאר מחלוקתם: מֵאֵי בִּינְיָהוּ - מה החילוק בין הטעמים, אִיכָּא בִּינְיָהוּ
 - החילוק באופן דְּקָא אִתּוּ מֵאֵי בְּתַרְתֵּיהּ - שבעודו חופר את האמה נכנסים אליה
 מים, שניכר שחופר עבורם. לְמֵאֵן דְּאָמַר שֶׁהִטַּעַם מִפְּנֵי שְׁמִכְשִׁיר אֲנִפִּיהָ לְזִרְיעָה,
 אִיכָּא - גם כשנכנסים מים יש טעם זה ואסור. וּמֵאֵן דְּאָמַר מִפְּנֵי שְׁנִירָאָה בְּעוֹדָר,
 לִיכָּא - כאן אין טעם זה, שהרי בביאת המים ניכר שחופר עבורם, ואנו נראה כעודר
 שאין דרכו להביא מים למקום עידורו.

מקשה הגמרא: וּלְמֵאֵן דְּאָמַר מִפְּנֵי שְׁנִירָאָה בְּעוֹדָר, קִשָּׁה לִיחֻשׁ - שיחשוש
 לטעם השני מִפְּנֵי שְׁמִכְשִׁיר אֲנִפִּיהָ לְזִרְיעָה ויאסור אף כשמים באים בעודו חופר.
 הגמרא מבאר מחלוקתם באופן אחר: אִכֵּן לֹא נִחְלָקוּ בְּאֹפֶן שְׁבָאִים מִים, אֱלָא אִיכָּא
 בִּינְיָהוּ מִחְלֻקָּתָם בְּאֹפֶן אַחֵר: דְּקָא שְׁקִיל מִינִיהּ וְשָׂדֵי לְכַרְאִי - שנוטל מעפר החפירה
 ומשליך לחוץ הרחק מגדות האמה, לְמֵאֵן דְּאָמַר מִפְּנֵי שְׁמִכְשִׁיר אֲנִפִּיהָ לְזִרְיעָה,
 לִיכָּא, שהרי העפר רחוק מגדותיה ואינו משביחן, אֲבָל לְמֵאֵן דְּאָמַר מִפְּנֵי שְׁנִירָאָה
 בְּעוֹדָר, אִיכָּא, שהרי חופר בקרקע ונראה כעודר.

מקשה הגמרא: וּלְמֵאֵן דְּאָמַר מִפְּנֵי שְׁמִכְשִׁיר אֲנִפִּיהָ לְזִרְיעָה, אִף שִׁטְעָם זֶה אֵינוֹ
 שׂוּי כְּשֶׁמְשַׁלֵּךְ הָעֵפֶר לְמִרְחֻק, מִכָּל מְקוֹם לִיחֻשׁ מִפְּנֵי שְׁנִירָאָה בְּעוֹדָר וְאִסּוּר.
 מתרצת הגמרא: לִדְעָה זֶה אֵין חֶשֶׁשׁ בְּאֹפֶן זֶה שֶׁנִּירָאָה כְּעוֹדָר, כִּיֹּן שְׁעוֹדָר נִמְי כִּיֹּן
 שְׂרוּצָה לִרְכֵּן הַקֶּרֶקֶת כִּי קָא שְׁקִיל בְּדוּכְתִּיהּ מִנָּח לִיה - כשנוטל העפר מניחו
 במקומו, והמשליכו למרחוק ניכר שעוסק בחפירה ולא בעידור.

צִיתָא - מקום. לְמַעַבְדַּב בְּנֵי -
 עוגיות. והיכי שרי? והא תנן: אֵין
 עוֹשִׂין עוּגִיּוֹת! הָא בְּתַרְתֵּי -
 שמעולם לא היו שם עוגיות -
 אסור לעשות בחולו של מועד,
 דאיכא טירחא יתירה. אֲבָל עֵתִיקִי,
 שכבר היו לו שם עוגיות ונסתמו -
 מותר לחזור ולחפור בחולו של
 מועד. מִפְּנֵי שְׁנִירָאָה כְּעוֹדָר -
 לצורך שביעית, שהרי חופר
 כעודר. שְׁמִכְשִׁיר אֲנִפִּיהּ לְזִרְיעָה -
 כשחופר האמה ומניח העפר
 שבאמה על שפת האמה - מתקן
 אגפיה לזריעה, דעביד לה ארעא
 רכיכא. דְּקָא אִתּוּ מֵאֵי בְּתַרְתֵּיהּ -
 דכי חפר באמה אתו לאלתר מים
 בהדי חפירה. מֵאֵן דְּאָמַר מִפְּנֵי
 שְׁמִכְשִׁיר אֲנִפִּיהּ לְזִרְיעָה אִיכָּא -
 אף על גב דאתי מֵאֵי בְּתַרְתֵּיהּ, דהא
 שדא ארעא רכיכא. אֲגַפִּי הָאִמָּה.
 וּמֵאֵן דְּאָמַר מִפְּנֵי שְׁנִירָאָה כְּעוֹדָר
 לִיכָּא - דהא אתי מֵאֵי, ובעודר
 לִיכָּא מִים, ולכך לא דמי לעודר.
 אֱלָא - לעולם דלא אתו מֵאֵי
 בְּתַרְתֵּיהּ. ואיכא בִּינְיָהוּ דְּשָׁקִיל
 וְשָׂדֵי לְכַרְאִי. דחפיר באמה ושדי
 עפר לבראי, רחוק מאגפי אמה,
 דלא מכשיר אגפיה לזריעה. מֵאֵן
 דְּאָמַר מִפְּנֵי שְׁנִירָאָה כְּעוֹדָר אִיכָּא
 - דהא חפיר ולא אתו מֵאֵי בְּתַרְתֵּיהּ.
 בְּדוּכְתִּיהּ מִנָּח לִיה - דלא שדי
 ארעא לבראי, דלא עביד אלא
 מרכך ארעא. אֲבָל הִכָּא - שדי
 לבראי, לכך לא דמי לעודר.

העצם נותן גם כוח להיהודי למטה שלא להתפעל מהגלות, ולמלא את עבודתו הפרטית בגופו ונפשו הבהמית וחלקו בעולם, ועבודה גדולה ביותר - עבודה שמביאה לידי עלייה גם בעצם הנשמה, ועד - "ושכנתי בתוכם"; שתתגלה בגאולה השלימה בקרוב ממש.

משיחת כ"ג טבת, ה'תשי"ט

לדעת רבי יהודה, דהיינו בצק שהחמץ יותר ונעשו בו סדקים
 כקרני חגבים, צריך לשורפו לדעת רבי יהודה. ומה ששנה התנא
 'ונתנו לפני בלבל', מדובר בשיאור דרבי מאיר – במה שנחשב
 שיאור לדעת רבי מאיר, דהיינו בצק שהכסיפו פניו. לדעת רבי
 יהודה שהוא מותר בהנאה. ומה ששנה התנא לגבי שיאור זה
 ו-בצק שהכסיפו פניו) 'הואילון פאדעניס', אהאן – באנו לומר
 הדין לדעת רבי מאיר הסובר שזה שיאור ולוקים על אכילתו.
 מסיימת הגמרא: שמעין ליה לרבי מאיר – מבואר בברייתא זו שרבי
 מאיר סובר שחמץ נוקשה ו-חמץ רע שאינו ראוי לאכילה) בעיניה
 – שאינו מעורב בדבר אחר, אסור בלאו, שהרי שיאור הוא חמץ
 נוקשה, ולדעתו לוקה עליו ארבעים, וכל שכן שחמץ דגן גמור
 ו-מחמשת מיני דגן על ידי תערובת – המעורב בדבר אחר,
 שאיסורו חמור מחמץ נוקשה בעין, יש בו איסור לאו, ועל כן יש
 לומר, שמשנתנו ששינו בה שחמץ נוקשה וחמץ גמור על ידי
 תערובת איסורם בלאו, כשיטת רבי מאיר היא שנויה.
 הגמרא מביאה דעה אחרת כדעת מי שנויה משנתנו: רב נחמן
 אמר, משנתנו כדעת רבי אליעזר היא שנויה, דתניא בברייתא, על
 אכילת חמץ דגן ו-מחמשת מיני דגן גמור שאינו מעורב בדבר
 אחר, עונש כרת, ועל עירובו – חמץ המעורב ומחוי בדבר אחר,
 אינו עונש כרת על אכילתו, אלא עובר באיסור לאו בלבד, דכרי
 רבי אליעזר. וחקמים אומרים, על חמץ דגן גמור שאינו מעורב בדבר
 אחר עונש כרת, וכדברי רבי אליעזר, אבל על עירובו – חמץ
 המעורב בדבר אחר, בלא כלום – אינו עובר על אכילתו כלל,
 אפילו באיסור לאו. ושמעין ליה מברייתא זו לרבי אליעזר דאמר,
 שחמץ דגן גמור על ידי תערובת אסור בלאו, וכל שכן שחמץ נוקשה
 בעיניה – שאינו מעורב בדבר אחר, שהוא חמור מחמץ גמור
 שנתערב בדבר אחר, אסור בלאו, ועל כן יש לומר שמשנתנו
 ששינו בה שחמץ נוקשה ובחמץ גמור על ידי תערובת יש לאו,
 כשיטת רבי אליעזר היא שנויה.
 הגמרא מבארת במה נחלקו רב יהודה ורב נחמן. שואלת הגמרא:
 ורב נחמן שאמר שמשנתנו כשיטת רבי אליעזר היא שנויה, מאי
 טעמא – מה הטעם שלא אמר כרב יהודה בשם רב, שמשנתנו
 כשיטת רבי מאיר היא שנויה. משיבה הגמרא: אמר לה רב נחמן,
 דילמא ו-שמא, עד כאן לא קאמר רבי מאיר הך ו-שם בברייתא
 שעובר בלאו, אלא בשיאור, שהוא חמץ נוקשה בעיניה ו-שאינו
 מעורב בדבר אחר, אבל בחמץ דגן גמור על ידי תערובת שהוא קל
 מחמץ נוקשה, לא אמר שעובר בלאו, ואילו במשנה מבואר שגם
 בתערובת חמץ גמור יש איסור לאו. ולכך לא רצה להעמיד את
 משנתנו כרבי מאיר.
 שואלת הגמרא: ורב יהודה שאמר בשם רב שמשנתנו כשיטת רבי
 מאיר היא שנויה, מאי טעמא – מה הטעם שלא אמר כרב נחמן
 שמשנתנו כשיטת רבי אליעזר היא שנויה. משיבה הגמרא: אמר
 לה רב יהודה, עד כאן לא קאמר רבי אליעזר הך ו-שם בברייתא
 שעובר בלאו, אלא בחמץ דגן גמור על ידי תערובת, אבל בחמץ
 נוקשה בעיניה שהוא קל מחמץ גמור בתערובת, לא אמר שעובר
 בלאו, ואילו במשנה מבואר שגם בנוקשה בעין יש לאו.
 הגמרא מביאה ראיה מברייתא לדברי רב יהודה בשם רב: תניא
 בברייתא פותיה דרב יהודה – כשיטת רב יהודה אמר רב, שחמץ
 גמור בתערובת חמור מחמץ נוקשה בעין. כתוב בתורה (שמות יב כ)
 'כל מקצת לא תאכל', ויש לומר שלכך נאמר בפסוק 'מחמץ'
 ולא 'חמץ', לרבות תערובת חמץ, כגון פותח הפתח ושכר הקדר
 וחמין האדומי ויתום הקדר, שאסורים באכילתו. וכול הית לומר
 שגם הוא עונש על אכילתם כרת, תלמוד לומר (שם יב טו) 'כי כל אכל
 חמץ ונקבתו וגו', וכיון שלענין חיוב כרת כתוב 'חמץ' ולא
 'מחמץ', אין שום מקור לחייב כרת על תערובת חמץ, ויש לומר
 שרק על אכילת חמץ דגן גמור בעין עונש כרת, ואילו על עירובו
 ו-תערובת חמץ אינו נענש בכרת, אלא עובר באיסור לאו בלבד.
 מסיימת הגמרא את הראיה: מאן שמעת ליה דאמר – מי הוא זה
 ששמעת אותו אומר שעל עירובו של חמץ גמור עובר בלאו, רבי
 אליעזר היא, כמו ששינו בברייתא שהביא רב נחמן לעיל, ואם כן

שיש להן שערות כאילו הגיעו לפתחן ועדיין לא הגיעו לכלל שנים
 הראויות לכך, ומתביישות בשערותיהן ורוצות להשירן, בנות
 עניים ופולות אותן – סכות את שערותיהן פסיד, כדי להשירן,
 ובנות עשירים ופולות אותן כסולת כדי להשירן, ובנות מלכים
 טופלות אותן בשמן המור, שנאמר בענין הנערות שבאו
 לאחזרוש אחר הריגת ורתי (אסור יב), 'ששה חודשים בשמן
 המור', כלומר, היו סכים אותן ששה חודשים בשמן המור קודם
 שנכנסו לאחזרוש, ומשמע שדרך בנות מלכים לסוך עצמן בשמן
 המור. ורבי אליעזר שאמר 'אף תכשיטי נשים' כוונתו לסולת
 שבנות העשירים סכות להשיר שערן.
 הגמרא מבררת מהו שמן המור. מבררת הגמרא: מאי שמן המור.
 משיבה הגמרא: רב הונא בר ירמיה אומר, סכות – משחה לרפואה.
 ורב ירמיה בר אבא אמר, שמן וית שלא הביא שליש – הנעשה
 מזיתים שלא הגיעו לשליש בישולם.
 הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תניא בברייתא, רבי יהודה אומר,
 אנפקין ששינו (מנחת פה) שאין מביאים למנחות, דיינו שמן וית
 שלא הביא שליש – הנעשה מזיתים שלא הגיעו לשליש בישולם.
 שואלת הגמרא: ולמה כפיין אותו – למה בנות מלכים סכות את
 בשרן בשמן המור. משיבה הגמרא: מפני שמישר את השער ופערן
 – מצדיב ומיפה את השער.
 שנינו במשנתנו: זה הכלל, כל שהוא מין דגן הרי זה עובר עליהם
 בפסח. הגמרא מביאה ברייתא לבאר את משנתנו: תניא בברייתא,
 אמר רבי יהושע, ובי מאחר ששינו בסיפא של המשנה שכל שהוא
 מין דגן הרי זה עובר בפסח, למה מנו חקמים ברישא את אלו שעובר
 עליהם, כגון כותח הבבלי ושכר המדי וכו', הרי מן הכלל יש לנו
 לדעת שהם אסורים מאחר שיש בהם מחמשת מיני דגן. אלא
 הטעם הוא כדי שיהא רגיל בהן ובשמותיהן – שידעו את שמותיהם
 של דברים אלו וממה הם עשויים, וכשיביאו לו מהם ידע שיש
 בהם חמץ ויזהר מלאוכלם בפסח, ובכוחו ידע שיש חלב ויזהר
 מלאוכלו עם בשר.
 מביאה על כך הגמרא מעשה: כי הא דהוא בר מערבא איקלע
 לבבל – כאותו מעשה שהיה בבן ארץ ישראל שהודמן לבבל, היה
 בישורא ביהדיה – היה עמו בשר לאכול. אמר להו ו-לבני בבל, קריבו
 לי מתבילתא – הגישו לי ליתפת ללפת בו את הפת. שמע דקאמרי
 קריבו ליה בותח – ושמע שאומרים זה לזה הגישו לו כותח. בין
 דשמע שקראו את שמו של הליפתן בותח, פירש מלאכלו עם
 הבשר, מפני שהיה בקי בשמו וידע שיש בו חלב.
 שנינו במשנתנו: הרי אלו השניים במשנתנו וחמץ גמור בתערובת
 וחמץ נוקשה, פאוקה – בלאו שלא לאוכלם, אבל אין באכילתם
 עונש כרת. הגמרא מבררת מי הוא התנא ששנה את משנתנו.
 מבררת הגמרא: מאן תנא – מי הוא התנא של משנתנו, ששנה בה
 חמץ דגן גמור על ידי תערובת – שחמץ גמור מחמשת מיני דגן
 שנתערב בדבר שאינו חמץ ונימוח בו ואינו ניכר, כגון כותח הבבלי
 ושכר המדי, וחמץ נוקשה ו-חמץ רע שאינו ראוי למאכל) בעיניה
 – שלא נתערב בדבר אחר, כגון תכשיטי נשים, מוזהרים מלאכלו
 בלאו.
 משיבה הגמרא: אמר רב יהודה אמר רב, משנתנו כשיטת רבי מאיר
 היא, דתניא בברייתא, שיאור – בצק ומחמשת מיני דגן שהתחיל
 להחמץ ולא נתחמץ כל צרכו, שהוא חמץ נוקשה, ישרה, ונתנו
 לבלבל, והואילון נענש פאדעניס מלוקה.
 הגמרא מבררת את כוונת הברייתא ומבארת איך משמע
 מהברייתא שלרבי מאיר יש לאו בחמץ נוקשה ובחמץ בתערובת.
 מוקשה הגמרא: הא נופא קשא – ברייתא זו מצד עצמה קשה היא,
 אקרת – בתחילת הברייתא כתוב 'שיאור ישרה', אלמא – מוכח
 שהשיאור אסור בהנאה, והדר תני – ומיד אחר כך כתוב 'ונתנו
 לפני בלבל', אלמא – מוכח שהשיאור מותר בהנאה. מתרצת
 הגמרא: הכי קאמר – כך כוונת התנא לומר, מה ששנה התנא
 'שיאור ישרה', דיינו שיאור דרבי מאיר – מה שנחשב שיאור לדעת
 רבי מאיר, דהיינו בצק שהחמץ קצת והכסיפו פניו, צריך לשורפו
 לדעת רבי מאיר, וכן שיאור דרבי יהודה – מה שנחשב שיאור

פסחים. פרק שלישי – אלו עוברין דף מג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצט רש"י

שהגיעו לפרקן ולא הגיעו לשנים – שיש להן שערות כאילו הגיעו לפרקן, וזן לא הגיעו לכלל שנים, ובשוש על כך. עשריות שופלות אותן בסולת – ומשיר את השער. אנפיקינן – במנחות תנן: אנפיקינן לא יביא. ומפרש רבי יהודה: אנפיקין הוא שמן זית כר, סכבת – לא איתפרש. ומעין את הבשר – אשקליר"א. שיהא בקי בהן – שידע

ממה הן עושין אותו, שיהא נודר בהן, כשיביאו לו כותח ידע שיש חלב, ויש שם חמץ אם פסח הוא. מתבילתא – שום לפתן ללפת בו את הפת. כיון דשמע – שקראו שמו כותח. פירש – שבק היה, וידע שיש שם חלב. מאן תנא – דמתניתין, דאית ליה חמץ דגן גמור שנתערב במין אחר, ואינו בעין, שנימוח, אי נמי: חמץ נוקשה רע, ואיתיה בעיניה – מזהרין על אכילתו בלאו. דקתני מתניתין כותח הבבלי ושכר המדי חמץ דגן גמור, אלא שנתערב בדבר אחר. ותכשיט נשים – בעיניה הוא, אבל נוקשה הוא, דאינו ראוי לאכילה. וקתני: באזהרה, דעובר עליון בלאו. שיאור – שלא נתחמץ כל צורכו. "שיאור" פליגי במתניתין, רבי מאיר קרי שיאור את שהכספו פניו, וזהו תחלת חימוצו. ולרבי יהודה: הוי שיאור שחתחיל ליסדק כבר סדקן דקין בקרני חגבים, אחד לכאן ואחד לכאן. אבל שהכספו פניו לרבי יהודה – מצה היא. ולרבי מאיר קרני חגבים חמץ גמור הוא. והכא הכי קאמר: שיאור ישיר – דאסור בהנאה. שיאור דרבי מאיר, הכספיו פניו – שרף לרבי מאיר. ושיאור דרבי יהודה – שרף לרבי יהודה. וסיפא דקתני: ונתנו לפני כלבו – אליבא דרבי יהודה קאמר ליה, ואשיאור דרבי מאיר קאי. והאובלו בארבעים – אתאן לרבי מאיר. כלומר, לרבי מאיר, האובלו לשיאור זה שרבי יהודה מתיר בהנאה – סופא את הארבעים. אלמא שמעין ליה לרבי מאיר דאית ליה חזא מהני תרתי דמתניתין, דקאמר: נוקשה בעיניה בלאו – כגון שיאור, דנוקשה הוא, דאינו ראוי לאכילה. והאיל והחמץ קצת ולא גמור. ולהחמץ עיסות אחרות כשאר נמי לא חזי, וקאמר בלאו. וכל שכן חמץ גמור על ידי תערובת. דקסבר רב יהודה: על ידי תערובת חמיר מנוקשה בעין. והאי לא נוקשה נפקא ליה מ"כל מחמצת לא תאכלו" – "כל" רביא הוא, כדלקמן. ועל עירובו בלאו – מ"כל מחמצת" כדלקמן. מאי טעמא לא אפר כרד יהודה – דמוקי מתניתין רבי מאיר: רב נחמן סבירא ליה נוקשה בעיניה חמור מחמץ גמור על ידי תערובת. תניא בוותיה דרב יהודה – דאמר חמץ גמור בתערובת חמור. לענין כרת לא כתיב "כל מחמצת", אלא "כל אוכל חמץ". ולקמן מפרש ליה. כותח ושכר והומץ ויהיום כולן חמץ גמור מערב בהן. כותח איכא פה, ובתוך הלחא איכא שעיר. ויבולח בני אכילה ושתייה נינהו. אבל וזמן ועמילן וקולן, דנוקשה הוא ובעיניה, הואיל ולא בני אכילה ניהו – לא דתנינו. והיינו כרד יהודה. ויהודה מודה היה רבי אליעזר בנוקשה בעיניה דפטור. ורבי אליעזר עירובו בלאו מנא ליה – פשיטא מדאפקיה בלשון מחמצת, וגבי כרת נמי מחמצת כתיב. החזא – מחמצת דגבי כרת – לאו לעירובי אתא, אלא לנתחמץ מחמת דבר אחר. אי הכי – האי דגבי בלאו נמי, אימא: לאדוורי אנתחמץ מחמת דבר אחר אתא,

שהגיעו לפרקן ולא הגיעו לשנים, בנות עניים שופלות אותן בסיר, בנות עשירים שופלות אותן בפסולת, בנות מלכים בשמן המזר, שנאמר: "ששה חדשים בשמן המזר". מאי שמן המזר? רב הונא פר ירמיה אמר: סספת, רב ירמיה פר אבא אמר: שמן זית שלא הביא שלישי. תנאי, רבי יהודה אמר: אנפיקינן – שמן זית שלא הביא שלישי. ולמה סבין אותו – מפני שמשייר את השעיר ומענין את הבשר. "וזה הפלל כל שהוא מין דגן". תנאי, אמר רבי יהושע: וכי מאחר ששינינו כל שהוא מין דגן הרי זה עובר בפסח – למה מנו חכמים את אלו – כדי שיהא רגיל בהן ובשמותיהן. פי הא, דההוא פר מערבא איקלע לבבל, הוה בישא ביהדיה. אמר להו: קריבו לי מתבילתא. שמע דקאמרי: קריבו ליה בוותיה. כיון דשמע בוותיה – פירש. "הרי אלו פאזהרה". מאן תנא דחמץ דגן גמור על ידי תערובות, ונוקשה בעיניה בלאו? אמר רב יהודה אמר רב: רבי מאיר היא. דתנאי: שיאור ישיר, ונתנו לכלבו. והאובלו – פארבעים. הא גופא קשיא! אמרת "שיאור ישיר" – אלמא: אסור בהנאה. והדר תני: ונתנו לפני כלבו – אלמא מותר בהנאה! הכי קאמר: שיאור ישיר – דרבי מאיר לרבי מאיר, דרבי יהודה לרבי יהודה. ונתנו לפני כלבו – דרבי מאיר לרבי יהודה. והאובלו פארבעים – אתאן לרבי מאיר. שמעינן ליה לרבי מאיר: נוקשה בעיניה – בלאו, וכל שכן חמץ דגן גמור על ידי תערובת. רב נחמן אמר: רבי אליעזר היא, דתנאי: על חמץ דגן גמור – ענוש פרת, על עירובו – בלאו, דרבי רבי אליעזר. וחקמים אומרים: על חמץ דגן גמור – ענוש פרת, על עירובו – בלא פלוג. ושמינין ליה לרבי אליעזר דאמר חמץ דגן גמור על ידי תערובת בלאו – וכל שכן נוקשה בעיניה. ורב נחמן, מאי טעמא לא אמר פרב יהודה? אמר לך: דילמא עד פאן לא קאמר רבי מאיר התיס – אלא נוקשה בעיניה, אבל חמץ דגן גמור על ידי תערובת – לא. ורב יהודה מאי טעמא לא אמר פרב נחמן? אמר לך: עד פאן לא קאמר רבי אליעזר התיס – אלא חמץ דגן גמור על ידי תערובת, אבל נוקשה בעיניה – לא אמר. תנאי פוותיה דרב יהודה: "כל מחמצת לא תאכלו" – לרבות בוותיה הבבלי, ושכר הפזי, וחומץ האדומי, ויהיום המצרי. יכול יהא ענוש פרת – תלמוד לומר: "כי כל אוכל חמץ ונברתה" על חמץ דגן גמור – ענוש פרת, ועל עירובו – בלאו. מאן שמעת ליה דאמר על עירובו בלאו – רבי אליעזר היא, ואילו נוקשה בעיניה – לא קאמר. שמע מינה: נוקשה לרבי אליעזר לית ליה. ורבי אליעזר, עירובו בלאו מנא ליה? דכתיב: "כל מחמצת לא תאכלו" – אי הכי – פרת נמי לחייב, דהא פתיב "כי כל אוכל מחמצת ונברתה"! החזא מיפעי ליה לכהתנאי: מחמצת – אין לי אלא שנתחמץ מאליו, מחמת דבר אחר מניין – תלמוד לומר: "כל מחמצת ונברתה". אי הכי – דלאו נמי להכי הוא דאתא! אלא טעמא דרבי אליעזר מ"כל". התיס נמי, הכתיב "כל"! החזא מיפעי ליה לרבות את הנשים. נשים, מדרב יהודה אמר רב נפקא. דאמר רב יהודה אמר רב, וכן תנא דבי רבי ישמעאל, אמר קרא: "איש או אישה פי יעשו מקל חמאת האדם" – השוה הכתוב איש לאשה לכל עונשין שבתורה! איצטריך,

סלקא

ואזהרה דתערובת מנא ליה? התיס נמי – גבי כרת, הא כתיב: "כל אוכל מחמצת ונברתה". לכל עונשין – מכאן שהנשים חייבות על כל לא תעשה שבתורה, שהרי עונשין מלקות מצות

קצט

"אבן ישראל – (שטיינזלץ)" תוספות

למה מנו חכמים את אלו – תימה לרבינו שמשון בן אברהם: הא איצטריך למנותם לאשמעתינן שהן בלאו ולא בכרתו ויתירן רבינו יצחק. דלא הוה ליה לאשמעתינן אלא תרי מיניהו, חד לנוקשה בעיניה וחד על ידי תערובת. ועוד הקשה: דתנא קמא שמנאם לית ליה האי בלאו, דהא איכא תכשיט נשים שהן מין דגן ואין עובר בפסח, אלא רבי אליעזר הוא דקאמר לה.

מאן תנא חמץ גמור על ידי תערובת ונוקשה בעיניה בלאו משמע בשמעתין דאי לאו דאיתרבי חמץ נוקשה למלכות – אפילו איסור לא היה בו. ותימה לרבינו יצחק: דבפרק קמא דחולין (בגב.) בעי רבי זירא: הרי עלי לחמי תודה מן החמץ או מן המצה וחיבי שיאור מזהו שיאור דמאן, אי דר' מאיר לר' מאיר מדוקלי עליה – חמץ הוא. והשתא מנא ליה דהוי חמץ לענין תודה? דילמא שאני חמץ בפסח דרביה קרא למלכות! (גרדיא) ואומר רבינו יצחק: דהתם נמי איכא שום קרא דמרבין מיניה חמץ נוקשה. והא דתניא בפרק י"ב המנחות באות מצה" (מנחות גב.) אין מחמצין בתפוחים, דהוי חמץ נוקשה כדמשמע התיס – היינו לכתחילה, אבל בדיעבד – כשר.

ואילו נוקשה בעיניה לא קתני – ואם תאמר: ונימא דמשום הכי לא חשיב ליה, משום דכל שכן הוא, כדאמר רב נחמן ויש לומר: דאי כל שכן הוא – הוה ליה למתני, לאשמעתינן דלית ביה כרת.

ונתנו לפני כלבו דר' מאיר לרבי יהודה – מדאורייתא אפילו באכילה שרי, כדאמרין בפרק קמא דחולין (בגב.) דמצה מעלייתא היא, אלא מדרבנן אסור.

החזא כל לאורייתא נשים – תימה לרבינו יצחק: הא תרי "כי כל" כתיבי גבי כרת, "כי כל אוכל חמץ ונברתה" ו"כי כל אוכל מחמצת" ונרבין עירובו לכתוב ואפילו לרבנן ולא דרשי "כל", "כי כל" דרשי! ואומר רבינו יצחק: דפשיטא ליה לגמרא דאתא לשום דרשא. סלקא

פסחים. פרק שלישי - אלו עוברין דף מג עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
תוספות

סלקא דעתך אמינא כל שישנו בקום אכול מצה - תימא לרבינו יצחק: הדין סלקא דעתך למידרש הכי? אדרבה, איפאכא יש לדרוש, דלחומרא מקשינן ואומר רבינו יצחק: דסלקא דעתך דאורחיה דקרא דסיפא מפרש לירשיה, משום הכי אמר דבאכילת מצה תלוי, דכתיבא בסוף. ועוד יש לומר: דהכא יש לדרוש יותר היתר לנשים משום גזירה שוה ד"חמשה עשר" מחג הסוכות, והווי מפיטרי ממצה כמו מסוכה, דפטר להו כהריא בפרק "הישן" (סוכה כחא) מהלכה למשה מסיני. יש מקשים: למה נשים אין חייבות בציצית משום דכל שישנו כלבישת שעטנו - ישנו בגדילים, כדרשין בעריכין (גב) גבי כהניסו ולפירוש רבינו יצחק, דפירש דמסיפא לירשא סברא לדרוש - קשה להפך שלא יהו נשים חייבות בכלאים. וכי תימא הכי נמי - חל פה פה קמא דביצה (ידב) משמע דכלאים לא חזו למדי.

אין לי אלא כולו מקצתו מנין - בפרק "כל המנוחות באות מצה" (מנוחות נחא) מפרש אביי: אין לי אלא כולו - דהיינו כוית, מקצתו - חצי וית מניין. ורבא אמר התם, דהכי קאמר: אין לי אלא קומץ כולו, מקצת קומץ מניין. ומסיק התם דאיכא ביניהו, דאביי סבר: דיש קומץ בפחות משני זיתים, דהיינו כוית - לכך מפרש כולו כוית, וסבר נמי דיש הקטרה בפחות מוית. ואף על גב דבפרק "כיצד עולין" (לקמן עטא), אמר ר' יהושע: כל הובחים שבתורה שנשתיר מוח כוית בשר וכוית חלב - זורק את הדם. משמע דאין הקטרה בפחות מכוית - הכא היינו טעמא משום דסבר דיש קומץ בפחות משני זיתים, אם כן כשריבה הכותב חצי קומץ - על כרחך ריבה חצי זית. ורבא סבר: אין קומץ בפחות משני זיתים, ואין הקטרה בפחות מוית.

מאן שמעת ליה דרדיש כל ר' אליעזר - אף על גב דר' עקיבא נמי דרש "כל בפרק 'התערובות' (ובחסם פשה) גבי כל חטאת - לא קשה, דאפילו יתא בר' עקיבא - מכל מקום לא מישתמיט תנא למימר (שיסבור) שיהא תערובת חמץ בכרת. ועוד נראה לרבינו יצחק: דאפילו לרבנן דלא דרשי הכא "כל" - דרשי בעלמא, בריש "מורבה" (בבא קטל גסא), דאמר: "כל" רבייהו, ונפרש שני דסוכה (בכא), גבי "כל האורח". ודווקא הכא לא דרשי - בדבר שאין סברא לרבות, כגון עירוב, ובגון נשים משום היקשא, ובגון מקצת ד"כל תקטיר". והכי פירושו: כמאן - בר' אליעזר, דרדיש "כל" אפילו לדרב שאין סברא לרבות, כגון עירוב ובגון נשים. ואחא קאמר נמי דרבנן לא דרשי "כל".

חזין מאיסורי גזיר - לא שייך היתר מצטרף לאיסור, דאמשהו דאיסור לחודיה מיחייב. והא דמורבה עירוב - היינו כשמתערב לגמרי, ולא אמר שיתבטל האיסור אגב ההיתר. והא דקאמר כמאן - בר' אליעזר, דרדיש "כל" - משום דלרבנן, אף על גב דרדיש "כי כל" - לא מוקמא ליה לרבות עירוב, אלא לרבות מקצתו. ורש"י פירש: דדערי משמע ליה "מקצת" היינו חצי וית קומץ דשאר, וחצי וית דמצה. ואין מעורבין אלא כל אחד ניכר. וקשיא לי לפירושו טובא. חזא: דלא חזי ועזיר לא כאבי ולא כרבא. ועוד, מאי קאמר: כמאן בר' אליעזר הא כרבנן נמי תיאי, דהא "כי כל" דרשי, ומוקמינן ליה אמקצתו - דהיינו היתר מצטרף לאיסור לפירוש הקונטרס. ועוד: בחמץ מנא לן תערובת, כיון דרצין קרא להיתר מצטרף לאיסורו ועוד, דלפירוש הקונטרס צריך לומר: מקצתו מניין - פירושו: חצי וית איסור וחצי וית היתר שאינם מעורבים יחד, דאי לאו הכי - היינו עירוב. ולקמן גבי חטאת משמע דאין היתר מצטרף לאיסור אם לא שיתערב האיסור וההיתר יחד, דהא אמר: עד שיבלע בבשרה.

סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתוב "לא תאכל עֲלֵיו חֶמֶץ שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל עֲלֵיו מִצּוֹת" פל שישנו בקום אכול מצה - ישנו בבל תאכל חמץ, והני נשי הואיל וליתנהו בקום אכול מצה, דהויא ליה מִצּוֹת עֲשֵׂה שְׁחֵמֶן גִּרְמָא היא - אימא בבל תאכל חמץ נמי ליתנהו, קא משמע לן. והשתא דאתרבו להו בבל תאכל חמץ - איתרבי נמי לאכילת מצה, פרבי אליעזר. דאמר רבי אליעזר: נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה, שְׁנַאמַר: "לא תאכל עֲלֵיו חֶמֶץ וגו'" פל שישנו בבל תאכל חמץ - ישנו באכילת מצה. והני נשי נמי, הואיל וישנו בבל תאכל חמץ - ישנו בקום אכול מצה. ומאי הוית דהיא "פל" לרביי נשים ומפקת עירובו, אימא לרביי עירובו! מסתפרא, קאי פאובלין - מרבה אוכלין, קאי פאובלין מרבה נאכלין? מתקיף לה רב נתן אבהו דרב הונא בריה דרב נתן: וכל היכא דקאי פאובלין לא מרבה נאכלין? והא תניא: "פי פל אכל חלב מן הפהמה אשר יקריב", אין לי אלא חלב המביאין שראוי לקרב, חלב פגול מומין מנין - תלמוד לומר: "מן הפהמה". חלב חולין מניין - תלמוד לומר: "פי פל". והא הכא, דקאי פאובלין וקא מרבה נאכלין! התם דליפא אוכלין - מרבה נאכלין, הכא דאיפא אוכלין - לא שביק להו לאוכלין ומרבה נאכלין. ורפנן דלית להו עירוב, "פל" לא דרשי. אלא, נשים מנא להו? "פל" - לא דרשי, "פי פל" דרשי. ורבי אליעזר, אימא: "פל" - לרבות את הנשים, "פי פל" - לרבות את עירובו! וכי תימא: "פי פל" - רבי אליעזר לא דרש - והתניא: "שאר פל תקטירו" אין לי אלא פול, מקצתו מניין - תלמוד לומר: "פל". עירובו מניין - תלמוד לומר: "פי פל". מאן שְׁמַעְתָּ ליה דרדיש "פל" - רבי אליעזר, וקא דרש "פי פל"! קשיא. אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: פל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור, חזין מאיסורי גזיר, שהרי אמרה תורה מ'שֶׁרֶת'. וזעירי אמר: אף שאור פל תקטירו. כמאן - פרבי אליעזר, דרדיש "פל". אי הכי לענן

מצות עשה שהזמן גרמא - נפקא לן בפרק קמא דקידושין (כט, א) דנשים פטורות. קמ"ל - האי "כל" - דמוחרות על החמץ, וכיון דמוחרות על לאו דחמץ - חייבות בעשה דאכילת מצה לילה הראשון, ואף על גב דזמן גרמא. כרבי אליעזר, הואיל וישנו בבל תאכל חמץ, דנפקא לן מ"כל אכול חמץ" - ישנו בקום אכול מצה. קאי פאובלין - "כל" דגבי כרת באוכלי חמץ כתיב, אבל "כל" דאזהרה - בגמל כתיב, "כל מחמצת". קאי פאובלין פרבה נאכלין - בתמידי. אשר יקריב - משמע: קדשים, ושהיו תמימים. התם דליכא לרביי אוכלין - דהא נשים מדרב יהודה נפקי: השוה הכותב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. הכא דאיכא לרביי אוכלין - דנשים באיסור חמץ, דלא נפקי לן מדרב יהודה, כדאמרן לעיל: לא שביק אוכלין ומרבה נאכלין. ופריכין: ורבנן - דפליגי אדרבי אליעזר בעירוב דחמץ, כיון דלית להו לאו בעירוב. פשיטא "כל" דכתיב גבי אזהרה ד"כל מחמצת" לא דרשי, והשתא על כרחך "כל" דגבי כרת לרביי נשים נמי לא דרשי, ואלא נשים מנא להו? כל - דגבי אזהרה, דלא כתיב "כי" בהדיא - לא דרשין לרביי נאכלין, דעירובו. אבל גבי כרת דאובלין כתיב "כי כל אכול" - דרשין ליה. ומקשינן ורבי אליעזר אימא כל - דכרת לרביי נשים, "כי כל" דכרת - לרביי עירובו נמי לכרת. דכיון דליכא תו אוכלין לרביי - מורבין ביה נאכלין, כדאמרן גבי חלב. ואימא: על עירובו בכרת. אין לי אלא כולו - בזמן שכל ההקטר מן השאור. מקצתו - חצי וית, שאינו הקטר שלם, דאין הקטרה פחותה מכוית. עירובו מניין - כשאנו בעין, אלא מעורב ונבל עם מנחה הוגנת של מצות לאחר שפתתן, דאינן בעין. אין היתר מצטרף לאיסור - אבל חצי וית חלב וחצי וית בשר בבת אחת - חזין היתר משלים את שיעור האיסור לחיבו, חזין מאיסורי גזיר, שאם אבל חצי וית ענבים וחצי וית לחם בבת אחת - חייב, שהרי אמרה תורה: "משרת ענבים לא ישתה" - חייב על שריית פתו ביו. ואי איכא מיין לחודה כוית - למה לי קרא? וכל משרת לא גרסינן. ואית דגרסי ליה, דרדיש דאפילו לרבנן דלא דרשי "וכל" - "וכל" דרשי. ולא חזא, דהא פריכין לקמן: האי מביעיא ליה למכרתניא: משרת - ליתן טעם בעיקר. ואם איתא, נימא ליה: אנא טעמא ידיד מ'וכל'. אלא ממשמעוהא דמשרת נפקא ליה, וכל לא דרשי. אף שאור כל תקטירו - נמי היתר מצטרף לאיסור, חצי וית קומץ דשאר וחצי וית דמצה. ואינן מעורבין אלא כל אחד ניכר. רבי אליעזר דרדיש "פל" - לעיל. ומדחת נפקא ליה, כדאמרן לעיל: מקצתו מניין - תלמוד לומר: "כל". דרדיש ליה הכי: מקצתו מניין חצי וית שאור וחצי וית מצה עמו.

אפילו

לענן

שכן סָלָא דַּעְתָּךְ אִמְנָא – היה עולה בדעתך לומר, הוֹאִיל וְכַתִּיב
(דברים טו א) 'לֹא תֹאכַל עָלָיו חֶמֶץ שֶׁבַע יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מִצּוֹת',
הקִישָׁה הַתּוֹרָה אִיסוּר אֲכִילַת חֶמֶץ לֹאכִילַת מִצָּה, לִלְמַד שֶׁכָּל מִי
שֵׁשְׁנֵהוּ בִּכְלָל צִוּוּ הַתּוֹרָה קוֹם אֲכֹל מִצָּה, יִשְׁנֵהוּ אִם בִּכְלָל הַצִּוּוֹת
כָּל תֹּאכַל חֶמֶץ. וְהֵנִי נֹשֵׁי – וְנִשְׁמַע אֵלָּה, הוֹאִיל וְלִיתְנָהוּ וְאִינִן
בִּכְלָל הַמִּצְוֹת קוֹם אֲכֹל מִצָּה, מִשּׁוּם דִּהְיָא לִיהּ וְשִׁהִיא מִצְוֹת
עֲשֵׂה שְׁהִינֵן גְּרָמָא (היא) – שֶׁהוּמָן גּוֹרֵם לִמְצוֹה שְׁתַּבּוּא, כְּלוּמַר
שֵׁשׁ זִמָּן מִיּוֹחַד לְקִיּוּמָהּ, וְנִשְׁמַע פְּטוּרוֹת מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהוּמָן
גְּרָמָא, אִמְנָא – שְׁמָא תֵּאמַר מִחֲמַת הַהִיקָשׁ שֶׁכָּל תֹּאכַל חֶמֶץ נִמְי
לִיתְנָהוּ – גַּם אִינֵן מִצְוֹת, וְלִכְךָ אֵין לֵאסוּר נִשְׁמַע בִּאֲכִילַת חֶמֶץ מִצֵּד
שֶׁהוּשׁוּהָ הַכְּתוּב אִשֶּׁה לֹאִישׁ לִכֵּל עוֹנֵשֵׁן שְׁבִתוּרָה. קָא מְשַׁמְעֵי לָן
הַפְּסוּק 'כֹּל' שְׁנֵאמַר בִּאִיסוּר אֲכִילַת חֶמֶץ, שֶׁאִם הַנִּשְׁמַע מוֹזְהָרוֹת
עַל אֲכִילַת חֶמֶץ.
מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא: וְהִשְׁתָּא דַּאֲתֵּרְבוּ לָהּ – וְעַכְשִׁיו שֶׁנִּתְרַבּוּ הַנִּשְׁמַע
מִכֵּל' שֶׁאִם הֵן מוֹזְהָרוֹת כָּל תֹּאכַל חֶמֶץ, אִיתְרַבֵּי נִמְי – נִתְרַבּוּ גַם
לֹאכִילַת מִצָּה בִּלְבִילָה הִרְאִשׁוּן, אִם עַל פִּי שִׁהִיא מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהוּמָן
גְּרָמָא, כְּמוֹ שֶׁדִּרְשׁ רַבִּי (אֲלֵעִיזָר) [אֲלֵעִיזָר], דַּאֲמַר רַבִּי אֲלֵעִיזָר, נִשְׁמַע
חִיבּוֹת כְּאֲכִילַת מִצָּה דְּבֵר תּוֹרָה אֲפִילוּ שִׁהִיא מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהוּמָן
גְּרָמָא, שְׁנֵאמַר (ס) 'לֹא תֹאכַל עָלָיו חֶמֶץ וְגו' שֶׁבַע יָמִים תֹּאכַל
עָלָיו מִצּוֹת', הַקִּישָׁה אֲכִילַת חֶמֶץ לֹאכִילַת מִצָּה, לִלְמַד שֶׁכָּל שֵׁשְׁנֵהוּ
בִּכְלָל הַצִּוּוֹת כָּל תֹּאכַל חֶמֶץ, יִשְׁנֵהוּ כַּחֲבִיב אֲכִילַת מִצָּה, וְהֵנִי נֹשֵׁי נִמְי
– גַּם נִשְׁמַע אֵלָּה, הוֹאִיל וְיִשְׁנֵהוּ כָּל תֹּאכַל חֶמֶץ, שְׁהִירָה הַתְּרַבּוּת
בְּתוֹכָהּ בִּכְלָל הַצִּוּוֹת קוֹם אֲכֹל מִצָּה.
הַגְּמָרָא דִּנְהָ בִּדְעַת רַבִּי אֲלֵעִיזָר הַסּוֹבֵר שְׁתִּיבִית 'כֹּל' שְׁנֵאמַרְהָ לִּגְבִי
כֵּרֶת בָּאָה לִרְבוֹת אֶת הַנִּשְׁמַע וְאֵין לִלְמַד מִמֶּנָּה לְתַעֲרֹבֶת חֶמֶץ.
שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא עַל רַבִּי אֲלֵעִיזָר: וְכַאֲרֵי חִוּיָּת – וְכַאֲרֵי לִוְמֵר דִּהְיָא
'כֹּל' הַנֵּאמָר בַּפְּסוּק 'כֹּל אוֹכֵל מִחֶמֶץ וְנִכְרְתָהּ', בִּא לְרַבּוּי נִשְׁמַע
שֶׁהֵן מִצְוֹת שֶׁלֹּא לֹאכֹל חֶמֶץ, וּמִשְׁמַת עִירֻב – וְהִיךְ מוֹצִיא
תַּעֲרֹבֶת חֶמֶץ וְאֵינֶן מְרַבֵּה חִיּוֹב כֵּרֶת עַל אֲכִילָתוֹ. אִמְנָא – שְׁמָא
תֵּאמַר שֶׁכָּל' בִּא לְרַבּוּי עִירֻבֵי לְחִיבֵי עַלֵי כֵּרֶת, וְאֵל תִּרְבֵּה נִשְׁמַע.
מִשְׁבִּיהָ הַגְּמָרָא: מִסְתַּבֵּרָא קָא' כְּאֲכִילָין – מִסְתַּבֵּר שֶׁהַפְּסוּק הַמְדַּבֵּר
בְּבִנְי אָדָם הַאוֹכֵלִים, מְרַבֵּה אוֹכֵלִין – בִּא לִרְבוֹת עוֹד אוֹכֵלִים, אִךְ
הָאֵם נֵאמַר שֶׁקָא' כְּאֲכִילָין וּמְרַבֵּה דְּבָרִים הַנֵּאכֵלִין, וְדִאֵי אֵינוֹ כֵּן.
לִכְךָ יֵשׁ לִוְמֵר שֶׁהַפְּסוּק הַנֵּאמָר לַעֲנִין כֵּרֶת 'כֹּל אוֹכֵל' הַמְדַּבֵּר
בְּאוֹכֵלִים, בִּא לִרְבוֹת אוֹכֵלִים, דִּהְיִינוּ נִשְׁמַע, שֶׁאִם הֵן בִּכְלָל
הָאִיסוּר, וְלֹא בִּא לִרְבוֹת דְּבַר הַנֵּאכֵל, דִּהְיִינוּ חֶמֶץ בְּתַעֲרֹבֶת.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִתְקַבֵּץ לָהּ – הִקְשָׁה רַבִּי נִתְּן אֲבִיתָהּ וְאִינִן דְּרַב הוֹנָא
(בְּרִיה דְּרַב נִתְּן), וְכָל תִּרְבָּא דְּקָא' כְּאֲכִילָין – וְכֵן בִּכְל מְקוֹם שֶׁהַפְּסוּק
מְדַבֵּר בְּאוֹכֵלִים לֹא מְרַבֵּה נִשְׁמַע, וְהִיא בְּרִייתָא, נֵאמַר
בַּפְּסוּק לִגְבִי אִיסוּר אֲכִילַת חֶלֶב (וְקָא' וְהָא' ב) 'כִּי כָל אוֹכֵל חֶלֶב מִן
הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יִקְרִיב מִמֶּנָּה אִשֶּׁה לָּהּ, וְנִכְרְתָהּ הַנֶּפֶשׁ הָאֲכִילַת
מִעֲמִידָהּ, אֵין לִי לִלְמַד לֵאסוּר מִן הַכְּתוּב אֵלָּה חֶלֶב בְּהֵמוֹת קִדְשִׁים
תִּמְיָמִין, שְׁרָאִי הוּא לִיקְרֵב עַל הַמּוֹחֵת, שְׁהִירָה בִּכְךָ עוֹסֵק הַפְּסוּק,
אֲבֵל חֶלֶב קִדְשִׁים כְּעֵל מוֹמִין שֶׁאֵינוֹ רָאִי לִיקְרֵב עַל הַמּוֹחֵת מוֹמִין
שֶׁאִסוּר לֹאכֹל, תִּלְמִיד לִזְמַר 'מִן הַבְּהֵמָה' לִרְבוֹת כָּל בְּהֵמָה,
וְאֲפִילוּ בַּעֲלֵת מוֹם. וְאֵין לִי שֶׁאִסוּר אֵלָּה חֶלֶב בְּהֵמָת קִדְשִׁים, אֲבֵל
חֶלֶב בְּהֵמָת חוּלִין מוֹמִין שֶׁאִסוּר, תִּלְמִיד לִזְמַר 'כִּי כָל אוֹכֵל חֶלֶב'
לִרְבוֹת אִם חֶלֶב בְּהֵמָת חוּלִין. מִבָּאֵר רַב נִתְּן אֶת קוּשְׁיִיתוֹ: וְהָא' קָא
– וְהִירָה כֵּאֵן לִגְבִי חֶלֶב דְּקָא' – שְׁעוֹסֵק הַכְּתוּב כְּאֲכִילָין, שְׁנֵאמַר בּו
'כֹּל אוֹכֵל חֶלֶב', וְקָא מְרַבֵּה נִשְׁמַע – וְאִם עַל פִּי כֵּן אֵנוֹ אוֹמְרִים
שֶׁבִּא לִרְבוֹת חֶלֶב בְּהֵמָת חוּלִין שֶׁהוּא דְּבַר הַנֵּאכֵל.
מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: הֵתֵם – שֶׁם לִגְבִי חֶלֶב, דִּלְכָּא וְאִינִן אוֹכֵלִין
שְׁנוּכֵל לִרְבוֹתֵם מִהַכְּתוּב, שֶׁהִירָה נִשְׁמַע כְּבִר אִסוּרוֹת בּו, שֶׁהוּקְשָׁה
אִשֶּׁה לֹאִישׁ לִכֵּל אִיסוּרִים שְׁבִתוּרָה כְּדַבְרֵי רַב יְהוּדָה אִמַּר רַב (לַעֲלֵי
ע"א), יֵשׁ לָנוּ לִוְמֵר שֶׁהַכְּתוּב מְרַבֵּה נִשְׁמַע, דִּהְיִינוּ חֶלֶב בְּהֵמָת חוּלִין,
אֲבֵל קָא' – כֵּאֵן לִגְבִי חֶמֶץ דְּאִימָא – שֵׁשׁ אוֹכֵלִין לִרְבוֹתֵם מִהַכְּתוּב,
דִּהְיִינוּ נִשְׁמַע, שְׁלּוּלִי הִרְיָבִי הֵינּוּ אוֹמְרִים שֶׁאֵין לָהֵן אִיסוּר לֹאכֹל
חֶמֶץ כְּמוֹ שְׁתַּבָּאֵר לַעֲלֵי, לֹא שֶׁכֵּיִן לָהֵן לֹאכֵלִין וּמְרַבֵּה נִשְׁמַע –
אֵין לְהַנִּיחַ מִלְרְבוֹת אֶת הַאוֹכֵלִים, דִּהְיִינוּ נִשְׁמַע, וְלִרְבוֹת נִאכֵלִים,

דִּהְיִינוּ תַּעֲרֹבֶת חֶמֶץ.
הַגְּמָרָא דִּנְהָ בִּדְעַת חֲכָמִים הַסּוֹבְרִים שֶׁאֵין אִיסוּר בְּתַעֲרֹבֶת חֶמֶץ.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְיִכְּנֵן בְּרִייתָא לַעֲלֵי (ע"א) הַחוֹלְקִים עַל רַבִּי
אֲלֵעִיזָר וְאֵינֵם מַחֲיִיבִים כְּלוֹם עַל תַּעֲרֹבֶת חֶמֶץ, הִירָה כִּיּוֹן דִּלִּית לָהּ
עִירֻב – שֶׁלְדַעְתָּם אֵין לָאוּ עַל תַּעֲרֹבֶת חֶמֶץ, וְדִאֵי הוּא שֶׁכָּל' לֹא
דְּרִישִׁי – שֶׁאֵינֵם דּוֹרְשִׁים תִּיבֵת 'כֹּל' שְׁנֵאמַרְהָ בַּפְּסוּק 'כֹּל מִחֶמֶץ
לֹא תֹאכַל' לִרְבוֹת תַּעֲרֹבֶת חֶמֶץ, וְאֵם כֵּן אֵינֵם דּוֹרְשִׁים גַּם תִּיבֵת
'כֹּל' שְׁנֵאמַרְהָ בַּפְּסוּק 'כֹּל אוֹכֵל מִחֶמֶץ וְנִכְרְתָהּ' לִרְבוֹת נִשְׁמַע
בִּאִיסוּר אֲכִילַת חֶמֶץ, אֵלָּא נִשְׁמַע מִנָּה לָהּ – אִם כֵּן מִנֵּן לָהֵם
נִשְׁמַע אִסוּרוֹת בִּאֲכִילַת חֶמֶץ.
מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אִם שְׁתִּיבִית 'כֹּל', רַבֵּן לֹא דְרִישִׁי, וְלִכְךָ אֵינֵם
דּוֹרְשִׁים מִהַאֲזַהְרָה 'כֹּל מִחֶמֶץ לֹא תֹאכַל' לִרְבוֹת תַּעֲרֹבֶת חֶמֶץ,
מִכֵּל מְקוֹם תִּיבּוֹת 'כִּי כָל' כֵּן דְרִישִׁי, וְלִגְבִי כֵּרֶת עַל הַאוֹכֵלִים חֶמֶץ
נֵאמַר (שְׁמוֹת יב ט) 'כִּי כָל אוֹכֵל מִחֶמֶץ וְנִכְרְתָהּ הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מַעֲדַת
יִשְׂרָאֵל, וְיֵשׁ לִרְבוֹת אִם אֵת הַנִּשְׁמַע.
הַגְּמָרָא חוֹרֶת לָדוֹן בִּדְעַת רַבִּי אֲלֵעִיזָר. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְרַבִּי
אֲלֵעִיזָר הַדּוֹרֵשׁ תִּיבֵת 'כֹּל' לִרְבוֹת, וְאֵינוֹ מַחֲיִיב כֵּרֶת עַל תַּעֲרֹבֶת
חֶמֶץ מִשּׁוּם שְׁרִיבֵי הַכְּתוּב 'כִּי כָל אוֹכֵל מִחֶמֶץ וְנִכְרְתָהּ' נִצְרָךְ
לִרְבוֹת נִשְׁמַע, אִמְנָא – תֵּאמַר לְדַעְתּוֹ שְׁתִּיבִית 'כֹּל' שֶׁבַּפְּסוּק זֶה בָּאָה
לְרְבוֹת אֶת הַנִּשְׁמַע לְכֵרֶת, וְכַאֲרֵי שְׁנֵאמַר בּו 'כִּי כָל' בִּא לְרְבוֹת אֶת
עִירֻבֵי – שֵׁשׁ חִיּוֹב כֵּרֶת בְּתַעֲרֹבֶת חֶמֶץ, וּמִדּוּעַ אֵינוֹ מַחֲיִיב כֵּרֶת
עַל תַּעֲרֹבֶת חֶמֶץ. וְכִי תִּימָא – וְאֵם תִּרְצֵה לְדַחוֹת שֶׁכֵּי כָל' רַבִּי
אֲלֵעִיזָר לֹא דְרִישִׁי לִרְיָבִי בְּפִי עֲצוּמָה, וְהִתְנַחֵם בְּרִייתָא, צִיּוֹתָהּ
הַתּוֹרָה שֶׁאִסוּר כָּל תִּקְטִירוֹ עַל הַמּוֹחֵת, שְׁנֵאמַר (וְקָא' ב) 'כֹּל
הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לָהּ' לֹא תַעֲשֶׂה חֶמֶץ, כִּי כָל שֹׂאֵר וְכָל דְּבִשׁ
לֹא תִקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לָּהּ'. וּמֵאֲחֵר שֶׁאֵין הַקְּטִירָה בַּפְּחוֹת מְכוּזִית,
אֵין לִי שְׁעוֹבֵר עַל לָאוּ זֶה אֵלָּא כְּשֶׁהִקְטִיר בְּלוּל, שֶׁהִקְטִיר כּוֹיֵת
שֹׂאֵר וְהִיתָה הַקְּטִירָה שְׁלִימָה מֵאִיסוּר, אֲבֵל כֹּאשֶׁר הַקְּטִיר מִקְצָתוֹ
– חֲצִי זֵית שֶׁל שֹׂאֵר, שֶׁאֵינוֹ הַקְּטִיר שֶׁלֵם, מוֹנִין שֶׁאִם הוּא עוֹבֵר
בִּלְאָה זֶה, תִּלְמִיד לִזְמַר 'כֹּל שֹׂאֵר' לִרְבוֹת אֲפִילוּ מִקְצָתוֹ. עִירֻבֵי מוֹנִין
– אִם הַשֹּׂאֵר שֶׁהִקְטִיר לֹא הִיָּה בְּעֵין, אֵלָּא מְעוֹרֵב וּבִלְלוּ בְּמִנְחָה
אַחֶרֶת שֶׁל מִצְוֹת לֵאמֹר שְׁפַתְתָּ, מִנֵּן שְׁעוֹבֵר בִּלְאָה זֶה, תִּלְמִיד לִזְמַר
'כִּי כָל שֹׂאֵר', וְכַאֲרֵי שְׁנֵאמַר 'כִּי כָל' בִּא לִרְבוֹת אִם אֵת עִירֻבוֹ.
וּמִדִּיִּיקַת הַגְּמָרָא: מִנָּה שֶׁמִּשְׁמַת לִיָּה דְרִישִׁי 'כֹּל' – מִי הוּא הַתֵּנָא
שֶׁשְׁמַעַת שֶׁהוּא דּוֹרֵשׁ תִּיבֵת 'כֹּל' לִרְבוֹת, רַבִּי אֲלֵעִיזָר הוּא, כְּמוֹ
שֶׁהַתְּבָאֵר לַעֲלֵי, וְאֵם כֵּן בְּרִייתָא זֶה הַדּוֹרֵשֶׁת תִּיבֵת 'כֹּל' רַבִּי
אֲלֵעִיזָר הִיא, וְקָא דְרִישִׁי – וְהוּא דּוֹרֵשׁ בְּרִייתָא זֶה 'כִּי כָל', וּמוֹכֵחַ
שְׂרִיבֵי אֲלֵעִיזָר דּוֹרֵשׁ 'כִּי כָל'. וְאֵם כֵּן, קִשְׁיָה, מִדּוּעַ רַבִּי אֲלֵעִיזָר אֵינוֹ
מְרַבֵּה מִכֵּי כָל' הַכְּתוּב בְּעֵינֵן חֶמֶץ בַּפְּסוּק חִיּוֹב כֵּרֶת עַל תַּעֲרֹבֶת
חֶמֶץ. מִסִּיקָה הַגְּמָרָא: קִשְׁיָא – אֲכֵן קִשְׁיָה הַדְּבַר.
פְּתִיחָה לְסוּגִיָּת 'הִיתֵר מִצְטָרֵף לֵאסוּר' וְשִׁעֵם כְּעִיקֵר:
'הִיתֵר מִצְטָרֵף לֵאסוּר' הוּא שֶׁאֵם אֲכֵל חֲצִי כּוֹיֵת אִיסוּר וְחֲצִי כּוֹיֵת
הִיתֵר בְּבֵת אַחַת, הִיתֵר מִצְטָרֵף לֵאסוּר לְהַשְׁלִים שִׁיעוּרוֹ.
וּבִסּוּגִיָּתוֹ נִחְלָקוּ אֲמוּרָאִים בִּאֵלּוּ אִיסוּרִים הִיתֵר מִצְטָרֵף לֵאסוּר.
'שִׁעֵם כְּעִיקֵר' הוּא שֶׁאֵם יִשְׁאֵל אוֹ שֶׁרָה אִיסוּר וְהִיתֵר בִּיחָד וְנִתְּן
הָאִיסוּר טַעַם בְּהִיתֵר, דִּין הִיתֵר וְאִם לֵאחֶר שֶׁהִפְרִידוּ מִגּוֹף
הָאִיסוּר כּוֹדִין בְּהִיתֵר הָאִיסוּר, מִחֲמַת טַעַם הָאִיסוּר שֶׁבּו, וְאִם עַל פִּי
שֶׁהִיתֵר הִיָּה מְרֻבָּה מִהָאִיסוּר, לְפִי שְׁטַעְמוֹ שֶׁל אִיסוּר הִירָה הוּא
כְּעִיקֵרוֹ וּמִמִּשּׁוֹ. דִּין 'שִׁעֵם כְּעִיקֵר' נֵאמַר בְּכָל הָאִיסוּרִים שְׁבִתוּרָה.
לַעֲלֵי נִתְּבָאֵר חִיּוֹב עַל אֲכִילַת חֶמֶץ וְהַקְּטִירָה שֹׂאֵר שְׁבִתוּרָה
הִיתֵר. הַגְּמָרָא מִבָּאֵר דִּין צִירֻף הִיתֵר לֵאסוּר לְהַשְׁלֵמַת שִׁיעוּרוֹ:
אִמַּר רַבִּי אֲבָהוּ אִמַּר רַבִּי יוֹהָנָן, כָּל אִיסוּרִין שְׁבִתוּרָה אֵין הִיתֵר
מִצְטָרֵף לֵאסוּר לְהַשְׁלִים אֶת שִׁיעוּרוֹ שֶׁל הָאִיסוּר כִּדִּי הַתְּחִיבִים
עֲלֵיו, חוּין מֵאִיסוּרֵי אֲכִילָה וְשִׁתִּיה שֶׁל נֹזֵר, שֶׁבִּהֵם הִיתֵר מִצְטָרֵף
לְהַשְׁלִים אֶת שִׁיעוּר הָאִיסוּר, כְּגוֹן אִם אֲכֵל הַנּוֹזֵר חֲצִי כּוֹיֵת עֲנִבִים
וְחֲצִי כּוֹיֵת לֶחֶם בְּבֵת אַחַת, הִלָּחֵם מִצְטָרֵף לְעֲנִבִים וְחִיבִי, שְׁהִירָה
אֲמָרָה תּוֹרָה בְּעֵינֵן הַנּוֹזֵר (בְּמִדְבָּר א, י) 'מִשְׁרֵת עֲנִבִים לֹא יִשְׁתָּה', הִירָה
שְׁחִיב עַל פֶּת הַשְּׁרִיָּה בֵּין, וּבְהַכְרַח מְדוּבָר שֶׁאֵין בֵּין בְּפִי עֲצוּמָה
שִׁיעוּר כּוֹיֵת, שְׁהִירָה בִּאּוּפֵן שֵׁשׁ בֵּין לְבָדוּ שִׁיעוּר כּוֹיֵת אֵין חִידוּשׁ
שְׁחִיבִי וְאֵין הַפְּסוּק צָרִיךְ לְהַשְׁמִיעוֹ, אֵלָּא מְדוּבָר שֶׁרַךְ יַחַד עִם הַפֶּת

הרי לענין חמץ בפסח נמי סובר רבי אליעזר שהיתר מצטרף
לאיסור, ומדוע הזכיר זעירי רק הקטרת שאור ולא הזכיר גם חמץ
בפסח.
מתרצת הגמרא: אין, הרי נמי – אכן, גם בחמץ בפסח לדעת רבי
אליעזר היתר מצטרף לאיסור, ומה שזעירי נקט שבהקטרת שאור
היתר מצטרף לאיסור, הוא כדי לאפשר מציאת – להוציא מדעתו
של אביי, דאמר (מנחות נח), יש שם 'הקטרת' להקטיר של פחות
מכזית, ואף אם הקטיר משדו שאור בפני עצמו לוקה, ואין צריך
צירוף היתר להשלים לכזית, לפיכך זעירי קאשמוע לו, דהקטרת
לאו – אין שם הקטרה לפחות מכזית ואינו חייב על הקטרת שאור
פחות מכזית אלא כשהיתר מצטרף עמו ומשלים את שיעורו.
אביי מוכיח לרב דמי שאף בתרומה היתר מצטרף לאיסור. ותיב
[יטב] רב דמי, וקאמר לה לא שמוע – ואמר את דבריו של
רבי יוחנן, שבכל איסורי שבתורה מלבד נזיר, אין היתר מצטרף
לאיסור. אמר ליה אביי לרב דמי, וכי בכל איסורין שפחותה אין
היתר מצטרף לאיסור, והתנן בשנה (טבול יום פ"ב מ"א), המקשה
[תבשיל קפוי ועב, כגון דייטא] של תרומה המונחת בקדירה,
והשום והשמן הנתונים בה לתבלין הם של חולין, ומעורבים
בתבשיל היטב עד שאינם ניכרים בו, ונעץ טבול יום [טמא שטבל
ועדיין לא העריב שמשו] במקצתן של הדברים הללו שבקדירה,
פסל את כולן – כל מה שבקדירה, שכיון שהמקשה היא העיקר
והיא של תרומה, השום והשמן נגררים אחריה, ונחשבים תרומה
כמותה, וכיון שטבול יום פוסל את התרומה נפסל הכל. אבל אם
המקשה של חולין, והשום והשמן של תרומה, ונעץ טבול יום
במקצתן, לא פסל אלא את מקום מנעו בלבד, שהמקשה היא העיקר
ואינה נגררת אחר השום והשמן להיחשב כולה תרומה, ולא שייך
בה פוסל, וכשנוגע בשום ושמן שבמקום אחד אינו פוסל אלא את
מקום מגעו, לפי שהשום והשמן שבשאר הקדירה אינם מחוברים
לשום והשמן שנגע בהם, שהמקשה של חולין מפסקת ביניהם.
ממשיך אביי בדבריו: והיוני פה – ושאלנו על האמור בסיפא אם
המקשה של חולין נפסל מקום מגעו, מקום מנעו אמאי פסולה –
למה נפסל מקום מגעו, הא בטלי להו תבלין ברום – הרי התבלינים,
כלומר השום והשמן של תרומה, מועטים הם, וכיון שמן התורה
תרומה מתבטלת ברוב, יתבטלו ברוב התבשיל שהוא חולין, ואמר
רבה בר בר חנה לבאר את הסיפא, מה הפעם שאין השום והשמן
של תרומה בטלים ברוב, הואיל ומן התורה תרומה אינה בטלה
ברוב, ודך שאוכל מתערבת זו לוקה עליה בפסח – חייב מלקות
אם אכל כתי, משום שיש עליה שם תרומה ואלא כמו שהיו
סבורים מתחילה שמן התורה התרומה בטלה ברוב, הלכך גם
לענין טומאה יש עליה שם תרומה, ולכן טבול יום פוסל בקדירה
את מקום מגעו.
מסיים אביי את דבריו: ועתה יש לנו לשאול, היכי דמי – איך יתכן
שזר לוקה על אכילת כזית מהמקפה, והרי במה שאכל אין כזית
תרומה, לאו – האם אין הטעם משום דהיתר מצטרף לאיסור,
והחולין שבתערבות מצטרפים לתרומה להשלים שיעור אכילת
כזית איסור. ואם כן מוכח שגם בתרומה היתר מצטרף לאיסור,
ולא כמו שאמר רבי יוחנן שדין זה נהוג רק בנזיר.
רב דמי דוחה את ראייתו של אביי: לא, אין כוונת רבה בר בר חנה
שהאוכל כזית מן המקפה חייב מלקות משום שהיתר מצטרף
לאיסור, אלא מאי פסח – מה כוונתו במה שאמר שלוקים על
אכילת כזית, דאמאי פסח כזית בכדי אכילת פסח – שיש במקפה שום
שמן של תרומה בשיעור שאם יאכל מהמקפה שיעור פרס [חצי]
וכן [כלומר שיעור ארבע ביצים], ימצא שאכל כזית מן השום
והשמן לבדם, הלכך זר שאכל מהמקפה שיעור פרס לוקה, וכיון
שמן התורה אין התרומה בטלה ברוב זור שאכל שיעור פרס
מתערבת זו לוקה, הלכך גם לענין טומאה יש עליה שם תרומה,
ולכן טבול יום פוסל בקדירה את מקום מגעו.
מתמה אביי על ביאורו של רב דמי ואומר לו: וכי זו שאמרו
חכמים שכזית איסור המעורב בהיתר שנאכל בכדי [בשיעור

שהיית] אכילת פסח מצטרף ונחשב שנאכל כזית, דאורייתא היא
– מן התורה היא, שאתה אומר שלוקים עליה, מתרץ רב דמי: אמר
ליה אין – אכן מן התורה היא, ולכך לוקים עליה.
מקשה אביי לרב דמי על תשובתו: אי הכי – אם אכן חייב מלקות
מן התורה על אכילת כזית בכדי אכילת פרס, אמאי פליגי – מדוע
חולקים רבנן עליה דרבי אליעזר בכוותח הבבלי ואומרים שהאוכלו
פטור, והרי בכוותח יש כזית חמץ בשיעור אכילת פרס, ואף לרבנן
יתחייב על אכילתו. משיב רב דמי לאביי: אלא מאי – אלא מה
תאמר לבאר בדעתו של רבה בר בר חנה המחייב מלקות על
אכילה מן המקפה, משום דהיתר מצטרף לאיסור להשלים את
שיעורו של האיסור לחייב עליו, ולכך אפילו אם אכל מן המקפה
כזית בלבד לוקה, סוף סוף גם לדברך קשה אמאי פליגי רבנן עליה
דרבי אליעזר בכוותח הבבלי, והלא יש להם לחייב את האוכלו
מלקות משום שההיתר שבו מצטרף לאיסור.
מסיים רב דמי דבריו ומיישב: אלא הנה לכוותח הבבלי ואל תקשה
שיתחייב האוכלו, משום דלית ביה – שאין אוכל ממנו כזית חמץ
בכדי [בשיעור שהיית] אכילת פסח, שהרי כותח אינו עשוי לאכול
בפני עצמו אלא לטבל בו, ועל כן, אי בעינן דקשרי וקאכיל ליה
– אם אינך שגומע ממנו בפני עצמו ואינו מטבל בו, שאז מצטרף
כזית בכדי אכילת פרס, מאחר שאין דרך בני אדם לאכול בפני
עצמו מחמת חריפותו בטלה דעתיה אצל כל אדם, ואין אכילתו
חשובה אכילה להתחייב עליה, ואי משך קשרי ואכיל – ואם
טיבל בכוותח כדרכו ואכל, לית ביה – אין באכילתו זו כזית חמץ
בכדי אכילת פסח, שהרי באכילת הכותח בדרך טיבול אי אפשר
לאכול ממנו בזמן שהיית אכילת פרס אלא מעט, כגון כשני זיתים
או ארבעה, ובארבעה כזיתים של כותח אין כזית חמץ.
דאורייתא: איתיביה – הקשה אביי לרב דמי, שנינו בברייתא, שתי
קדירות, אחת מהן של מאכלי חולין ואחת מהן של מאכלי תרומה,
ולפניהן שתי קדירות [מכונות] שכותשים בהן תבלין, כגון פלפל
והנביל, אחת מונח בה תבלין של חולין ואחת מונח בה תבלין של
תרומה, ונפלו התבלינים שבאלו המדוכות לתוך אלו הקדירות,
ואין אנו יודעים לאיזו קדירה נפל התבלין של תרומה ולאיזו
קדירה נפל התבלין של חולין, מותרין המאכלים שבקדירה של
חולין לזר, משום שאני אומר תרומה לתוך התרומה נפלה –
התבלינים של תרומה נפלו לתוך הקדירה שבה מאכל תרומה,
ואילו התבלינים של חולין לתוך הקדירה של חולין נפלו, ואי אמרת
שעל אכילת כזית של איסור [שנתערב בהיתר] בכדי אכילת פסח,
חייב מדאורייתא, קשה, אמאי אמרנן – הכיצד מקילים בדבר
שעונשו מיתה לומר "שאני אומר תרומה לתוך בו" תרומה נפלה
וחולין לתוך חולין נפלה, הרי יש לנו לחשוש שמא נפל התבלין של
תרומה לקדירת החולין, ויש בה כזית בכדי אכילת פרס, וזר
שיאכל ממנה יעבור על איסור תורה שיש בו חיוב מיתה. אלא
מוכח שאפילו אם נפל התבלין תרומה לקדירת החולין ואכלה זר
אינו חייב מן התורה כיון שכזית בכדי אכילת פרס אינו אסור מן
התורה אלא מדרבנן, וכיון שהוא ספק דרבנן תולים לקולא
שהתבלין של תרומה נפל לקדירת התרומה, והתבלין של חולין
נפל לקדירת החולין והיא מותרת לזר.
מתרץ רב דמי: אמר ליה, הנה לתרומת תבלין – אל תקשה
מהברייתא המדברת בתרומת תבלין, שחיוב תרומה שבהם הוא
רק מדרבנן, שמן התורה אין חיוב תרומה אלא בדגן תירוש ויצהר,
ולכן אף שכזית בכדי אכילת פרס מן התורה, בתבלין שהחיוב
להפריש ממנו תרומה הוא רק מדרבנן תולים להקל שהתבלין של
חולין נפל לקדירת החולין.
אביי מקשה לרב דמי מברייתא אחרת: איתיביה – הקשה אביי
לרב דמי, שנינו בברייתא, שתי קופות גדולות ובתוכן דגן, אחת
מלאה דגן של חולין ואחת מלאה דגן של תרומה, ולפניהם שתי
סאין של דגן, אחת מונח בה דגן של חולין ואחת מונח בה דגן של
תרומה, ונפלו שתי סאין אלו לתוך שתי קופות אלו, ואין אנו

פסחים. פרק שלישי - אלו עוברין דף מד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רג

לענין חמץ בפסח נמי - לר' יוחנן לא מצי פריך, דאיהו לא דריש "כל", ואם תאמר: והא
בפרק בתרא דיומא (עדא) דריש רבי יוחנן מ"ל חלב? דחצי שיעור אסור מן התורה!
ואומר רבינו יצחק: ולא דריש אלא לאיסורא, אבל להתחייב מלקות כמו בשעיר - לא,
וכן בני חמץ. הכי גרס רש"י: **מקום** מגעו אמאי פסל הא בטיל ברבא - ופירש: דסלקא
דעתך השתא דדימוע דרבנן, וקשה לרבינו יצחק
בן אשר: דמשמע השחם והשמן בעין, מדקתני:
נגע במקצת, ולא קתני במקצתו, ועוד, דתני
סיפא: אימתי - בזמן שזן גוש בקערה, אבל אם
היה מפחר - טורח, ואי פסיל מקום מגעו משום
מדומע - אדרבה, כי הוי מפחר יש לו להיות
מדומע יותר! ועוד: אמאי פסיל מקום מגעו ותו
לא? כיון דחשיב כמו כולה תרומה על ידי דמוע
ל' יפסל הכל, או לא יפסל אפילו מקום מגעו.
דבהאי איתא הא פלוגתא במסכת טבול יום
בעיסה מדומעת, ומי פסולת - פוסלת לגמרי,
ומי שמכשיר - מכשיר לגמרי! ונראה לרבינו
יצחק בפירוש רבינו חם, דפירש: דמתניתין מיירי
שהשום והשמן בעין, וכדגרס בכל הספרים: מקום
מגעו אמאי פסל, והא לא הוי בביצה - והואיל
דלא מקבל טהומא אלא מדרבנן אית לן למימר
דבטלי אגב מקפה, כדפירש בפרק "כל שעה"
(לעיל לגב).
לאו משום דהיתר מצטרף לאיסור - ומשעם
הואיל אם היה מלקט מן השום או מן
השמן כוית וילקע עליו - לית לן למימר שלא
תבטל אגב מקפה, כיון שאין דרך אבילה בכך.
דאיכא כוית בכדי אבילת פרס - מסקן.
דביהשוחט" (חולין לד,ב) אמרין: הנה
לנויר הדמע דלית ביה כוית בכדי אבילת פרס.
משמע דבסתמא לא הוי כוית בכדי אבילת פרס!
ויש לומר: דהכא קים ליה דעסקין בדאית בה
כוית בכדי אבילת פרס, ולפירוש רבינו חם, דמוק
שהשום והשמן בעין - אתי שפיר, דאי הוי מערב
— לא הוי כוית בכדי אבילת פרס.
אלא מאי היתר וכו' - נראה דלא גרס ליה,
דאי גרס ליה - אם בן מאי סלקא דעתיה
דאביי לאקשו? כיון דלדידיה נמי קשה. אלא
לאביי אתי שפיר, דפלגי עליה רבנן, דל' עקיבא
דווקא אית ליה היתר מצטרף לאיסור בכל
התורה, דגמר מנויר, אבל לרבנן, דמדמי
"משרת" לטעם כעיקר - לית להו היתר מצטרף
לאיסור בשום מקום. ועוד: דבנויר בפרק "שלשה
מינים" (לז,ב) גרסינן גבי שתי קופות בדסמוך:
בשלמא לדידי דאמינא היתר מצטרף לאיסור -
דנפיש חולין. פירוש: לאביי, דהיתר מצטרף
לאיסור - היינו כששן מן האיסור יותר מן
ההיתר, או ששניהם בשוה, אבל כשהיתר רבה
על האיסור - אין מצטרף, ולרב דמי - אין
היתר מצטרף לאיסור בשום מקום, כדמסיק לקמן,
דהוי חטאת ונויר שני בתוכים הבאים כאחד ואין
למלמדן, והכי פירושא אי הכי, אמאי פליגי רבנן כו'. בשלמא לדידי - פליגי רבנן משום דר'
אליעזר דריש "כל", ואתא "כל" לרבות אפילו כשהאיסור מועט, ורבנן לא דריש "כל",
כדשהאיסור מועט - אין מצטרף, כמו בעלמא, אלא לרדך, אמאי פליגי? וכן גבי קופה
ומדוכות, אתי שפיר לאביי.
הנה לתרומת תבלין דרבנן - קשה לרבינו שמשון בן אברהם: כיון דתרומת תבלין דרבנן,
גבי שום אמאי פסל מקום מגעו ויש לחלק.
אייתיביה שתי קופות - ואם תאמר, מאי פריך? אמאי אמרין שאני אומר - הא פשיטא
דבכל מקום מדאורייתא מין במינו בטל ברוב, והכא מיירי שרבו חפציו ל'
התרומה, דאין דסבר השתא דמיירי בתרומה מדאורייתא, דבדאורייתא בעי רבייה אפילו ל'
יוחנן ב"הערל" (יבמות פב,א) ואומר רבינו יצחק: דבעי למימר בכל ענין, אפילו מין בשאני
מינו, כגון קמח חטים בקמח שעורין, שאני ניכר.

והוא

— ואלא מאי —
היתר מצטרף לאיסור, היכי אמר "שאני אומר", אלא הנה לתרומת תבלין דמדברנן, ד"ראשית דגן תירוש ויצהר"ך כתיב. קופות - גדולות, ובתוכן דגן, דהויא תרומה דאורייתא.
ליתן

אפילו חמץ נמי - דהא אמרין על עירובו בלא, והיינו נמי היתר מצטרף לאיסור. ומשני
אין הכי נמי - דחמץ בפסח היתר מצטרף לאיסור, והאי נדקיש שאור - לאפוקי מדאביי,
דאמר במנחות בפרק "כל המנחות באות": יש הקטרה בפחות מכזית, והייב בהקטרת
שאר כל דהו, ולא בעי עירוף. ומתירן לברייתא דלעיל הכי: אין לי אלא כזית, חצי זית
מנץ - תלמוד לומר: "כל", וילף מינה דיש
הקטרה לפחות מכזית, אק משמע לן דאין
הקטרה, ואי איכא צירוף - לא, ואי לא - לא.
לחא שמעתא - דרבי יוחנן. המקפה - תבשיל
קפוי ועב של תרומה, כגון דייסא. והשום והשמן
הנתנן בו לתבלין, הוי של חולין. פסל - את
כל הקדירה, דמקפה עיקר וטבול יום פוסל את
התרומה. מקום מגעו אמאי פסל הא בטלי להו
הבלין ברבא - דקא סלקא דעתך דרמץ דיומא
מדרבנן הוי דאסור. ואמר רבה בר בר חנה -
דיומא מדאורייתא הוא, וזר לוקע עליו בבזית,
משום דיש שם תרומה עלה. הלכך, לגבי
טהומא נמי שם תרומה עלה. ומיהו, לא חמייר
בתרומה עצמה לייפסל את כולן, ומאי טעמא
זר לוקע עליו בבזית - משום זרות, הא לא אבל
כוית תרומה - לאו משום דהיתר מצטרף
לאיסור? ומשני: מאי לוקע בבזית דקאמר -
כוית בכדי אבילת פרס, שאם אבל פרס ממנו
שיעור ארבעה ביצים - יש בו כוית תרומה.
וקיימא לן דכל שיעור אבילת איסור, בין כוית
של חלב ודם ובין כויתבת דיום הכפורים,
מצטרפין אבילת חשורת בכדי שהייה זו. שאם
אבל כחודל חלב, וחור ואבל כחודל זה,
שהשלים לכזית, אם אין מתחילת האבילה ועד
סופה יותר משדיית כדי אבילת פרס באבילה
ביענית - מצטרף, והוי כמו שאבלו בבת אחת
וחיוב. והכא נמי שם כאן תרומה כדי להצטרף
כוית באבילת פרס ממנו. והיית בכדי אבילת
פרס דאורייתא - בתמיה, הא דאמר רבנן כוית
מצטרף כשיעור שהיית אבילת פרס - מי הוי
מדאורייתא, הלכה למשה מסיני כשאר
שיעורין, דקא אבדת לוקע, ומתרת צט משום
דאביל כוית מאיסור בר מדידת. אמאי פליגי
רבנן עליה דרבי אליעזר בבזית - נהי נמי דלא
דרש "כל" לרבות עירוב, הא אביל מיתא
מאיסור כוית בכדי אבילת פרס. ואלא מאי -
סבירא לך, האי לוקע דרבה משום דהיתר
מצטרף לאיסור, ובחד כוית קאמר דלקי. סוף
סוף אמאי פליגי רבנן עליה - יצטרף היתר
לאיסור, וליחייב. אלא גרס. הנה לבזית הבבלי -
— דלא אבל כוית מן החמץ כשיעור שהיית
אבילת פרס, דהא כותה את בגויה, והלכה למשה מסיני דחצי ככר של שמונה ביצים
לטבל, ואי מתרמי ואביל ליה ממש, דהשתא
איכא כוית, ממחר להצטרף כשיעור אבילת
פרס ממנו. בשל דעתו - ולא אבילת היא
לחיוב עלה. ואי מישר קא שפר - מטבל
בתוכו כדכר - ליכא כוית מן החמץ בכדי שהיית אבילת פרס. כששאל כדי אבילת
פרס ממה שטיבל בתוכו - לא אבל מן הכותה אל מעט, או שני זיתים או ארבעה,
ובדוהא פורתא ליכא מן החמץ כוית, ושכר דמדי נמי, אף על גב דשתי ליה בעניה -
מיהו אין לך שותה שתים ושלש כוסות שלא יפסקי ורשה בינתים. הלכך, בכדי שהיית
אבילת פרס לא שתי כוית מן החמץ לבד מן המים ושאר התערבות. שסתם שכר עיקר
מן התמרים או מתאנים, אלא שבמדי מערב עמדם מי שערין קצת. פרס - הוא חצי
ככר ששיעורו בו עירובי תחומים, שהוא מזון שתי סעודות. וחצי לבית המנוגע, לטמא
גברים אם ישעה בו כדי אבילתו, שנחנה תורה שיעור שהיית כדי סעודה, דכתיב (ויקרא
יד) "והאכל בבית יכבס את בגויו", והלכה למשה מסיני דחצי ככר של שמונה ביצים
הוא סעודה. שתי מדוכות - שהתבלין נידוכין בתוכן, פלפלק וחגבלי. אלו לתוך אלו -
ממדוכות לתוך הקדירות. מותרין - קדירות חולין לזר. הכי אמרין שאני אומר -
ותלינן לקולא בעון מיתה, ודילמא תרומה לתוך חולין נפל, וכי אביל לה - איכא כוית
תרומה באבילת פרס. אלא שנוע מינה: אי נמי דאי נפל - לא מיחייב משום כוית בכדי אבילת פרס אלא מדרבנן, וכי מספקא לן - תלינן לקולא: במסכת נזיר גרסינן: ואלא מאי -
היתר מצטרף לאיסור, היכי אמר "שאני אומר", אלא הנה לתרומת תבלין דמדברנן, ד"ראשית דגן תירוש ויצהר"ך כתיב. קופות - גדולות, ובתוכן דגן, דהויא תרומה דאורייתא.
ליתן

פסחים. פרק שלישי - אלו עוברין דף מוד עמוד ב - מותר מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רש"י תוספות

והוא הדין לערלה בשתים - וכן אמרין בפרק קמא דקדושין (לחא) גבי חדש. ופירש הקונטרס: דערלה אין איסורו איסור עולם - דאחר שלש מותר. וקשה: מה שמותר אחר שלש - היינו האילן, והאילן לא נאסר מעולם רק הפרי, והפרי אין לו היתר! ורבינו תם פירש: הוא הדין לערלה בשתים - היינו בשנת ארבע, דיש היתר לאיסור על ידי פרייה, או להביא לירושלים. ורבינו יצחק מפרש: דנזיר

וחדש אין איסורו איסור עולם - שהגיד מן הגפן אחר השלמת נזרו לא חל עליו איסור, וכן חדש היוצא מקנה השיבולת אחר הבאת העומר - לא חל עליו איסור, כיון שהשירש קודם העומר. וכן ערלה אחר שלש שנים, היוצא ממנו אין איסור חל עליו. ויש היתר לאיסורו יש לפרש בפירוש הקונטרס: שנוי תוך זמנו נא על היתר על ידי שאלה. וחדש נמי, לר' יהודה דאמר: יום הנה כולו אסור - יש לו היתר תוך זמנו על ידי עומר. וערלה אין לה היתר תוך זמנה. וילדה בוקניה דבטלה - אין זה אילן דערלה, דפנים חדשות באו לכאן. ועוד מפרש רבינו יצחק: שהפרי של חדש שנאסר כבר, וכן היוצא מן הגפן קודם השלמת נזירות - יש לתן היתר בהשלמת זמן האיסור. אבל ערלה וכלאים, הפרי שנאסר - אין לו היתר. ופירוש זה נראה עיקר, דאין צריך להעמיד בר' יהודה. ואין להקשות לפירוש זה: אמאי לא חשיב יש היתר לאיסור בשאלה ובעומר ויהא שלש בערלה? דיש לומר: דלא סבר בר' יהודה אלא האיר המזרח מתי. ועוד נמי, אי מתשיל - אין זה היתר לזר שנאסר, שהחכם עקרו הנזיר מעיקרו, ונמצא שלא נאסר מעולם. אבל לפירוש קמא הוה מצי לאחשובי מה שהפרי עצמו נאסר לעולם, והיה מוצא בערלה שלש.

ורילמא מיין לחודיה - ולשון לצרף אתי שפיר, כלומר: לצרף היין הבלע בתוכו.

ורבנן מבשר בחלב לא גמרינן חידידו הוא - תימה לרבינו שמשון בן אברהם: התינה לרבא, אלא לאביי דאית ליה בפרק "כל הבשר" (חולין קחא). דבשר בחלב לאו חידוש הוא, אמאי איצטרך למילף מנזיר לטעם כעיקר?

אלא יליף מגיעולי גוים - הקשה הרב ר' יוסף: דהכי יליף רבי עקיבא טעם כעיקר מנזיר מגיעולי גוים? הא נזיר קל מכל איסור שבתורה, שאין איסורו איסור עולם ויש היתר לאיסורו ותיק: בדמדין נמי דהו כליהן בלעות מיין, ואסורים לנזיר. **ורבנן** קדירה בת יומא נמי אי אפשר אלא פגמה פורתא - ואפילו הכי אסר הכתוב, דאם כן ליכא לאפילוגי בין בת יומא לבין בת יומא, וכולהו אסורים. ור' עקיבא סבר: קדירה בת יומא לא פגמה כלל, אבל שאין בת יומא, דפגמא - שרי. דנותן טעם לפגם מותר, דגמר מנבילה. וחזי נמי סבר ר' שמעון בפרק בתרא

דמסכת עבודה זרה (סו.ב). ור' מאיר פליג עליה תתם, וסבר נותן טעם לפגם אסור, דגמר מגיעולי גוים דאסר הכתוב אף על גב דנותן טעם לפגם הוא, דאפילו קדירה בת יומא אי אפשר דלא אסר דהכי דאית ליה באיסורי נזיר איסור, ומה שהתיר הכתוב נבילה - מוק לה בסרוח מעיקרה. ולרבי מאיר מצי למילף נמי מגיעולי גוים לטעם כעיקר, כיון דלאו חידוש הוא, ואיכא השתא שלש מחלוקות בדבר.

משום

שהיא נפלטת לתוכו. בת יומא - שבישל בה הגוי בו ביום. **דלא פגמה פורתא** - מטעם הכלי נפגמה הבלעיה. מדרבנן נשבע לרבי עקיבא - לרבי יוחנן פריך, דאמר לעיל: כל איסורים שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור, חוץ מאיסורי נזיר, ואוקימנא כרבי עקיבא. מכדי לרבי עקיבא שמעתינן ליה דאמר באיסורי נזיר היתר מצטרף לאיסור, ובשאר איסורי לא איירי מידי. ורבי יוחנן אמאי לא אמר דהכי דאית ליה באיסורי נזיר איסור, ואיכא מנא דשמעתינן ליה לרבנן בטעם כעיקר, מעיני למשמע מנה נמי דעתיה דרבי עקיבא בהיתר מצטרף לאיסור. **לא אמרי רבנן בו** - וקא אמרי נמי הכי בשאר איסורי לרבי עקיבא נמי דמוקי לה לחיתר מצטרף לאיסור, איכא למימר נמי דאית ליה מכאן אתה דן לכל התורה כולה. **אמר ליה** - כיון דמוקי ליה רבי עקיבא להיתר מצטרף לאיסור - לא מצינן למימר מכאן אתה דן.

ליתן טעם כעיקר שאם שרף ענבים פנים ויש בהן טעם יין - חייב. **מכאן אתה דן לכל התורה פוקה: ומה נזיר שאין איסורו איסור עולם, ואין איסורו איסור הנאה, ויש היתר לאיסורו - עשה בו טעם כעיקר. כלאים, שאיסורו איסור עולם, ואיסורו הנאה, ואין היתר לאיסורו - אינו דין ששעשה טעם כעיקר? והוא הדין לערלה בשתים! הא מני - רבנן היא. ורבי יוחנן דאמר כרבי עקיבא. הי רבי עקיבא? אילמא רבי עקיבא דמתניתין, דתנן: רבי עקיבא אומר, נזיר ששרף פתו ביין ויש בו לצרף כדי פזית - חייב. ומכאן דמפת ומיין? דילמא מיין לחודיה. וכי תימא: מיין לחודיה מאי למימרא - הא קא משמע לן: דאף על גב דתערוכות, אלא רבי עקיבא דברייתא. דתנא, רבי עקיבא אומר: נזיר ששרף פתו ביין, ואכל פזית מפת ומיין - חייב. ורבי עקיבא, טעם כעיקר מנא ליה? יליף מבשר בחלב. לאו טעמא בעלמא הוא ואסור הכא נמי, לא שניא. ורבנן: מבשר בחלב לא גמרינן, דחידוש הוא. ומאי חידוש? אילמא דהאי לחודיה והאי לחודיה שרי, ובהרי הדדי אסור - כלאים נמי, האי לחודיה והאי לחודיה שרי, ובחידושי אסור! אלא: דאי תרו ליה פולג יומא בחלבא - שרי, בשיל ליה בשולי - אסור. ורבי עקיבא נמי, בשר בחלב ודאי חידוש הוא! אלא: יליף מגיעולי גוים, גיעולי גוים לאו טעמא בעלמא הוא - ואסור, הכא נמי - לא שניא. ורבנן: גיעולי גוים נמי חידוש הוא, דהא כל נותן טעם לפגם מותר, דגמרינן מנבילה והכא אסור. ורבי עקיבא - כדרב חייא בריה דרב הונא, דאמר: לא אסרה תורה אלא בקדירה בת יומא, הלכך לאו נותן טעם לפגם הוא. ורבנן: קדירה בת יומא נמי לא אפשיך דלא פגמה פורתא. אמר ליה רב אחא בריה דרב אימי לרב אשי: מדרבנן נשמע לרבי עקיבא, מי לא אמרי רבנן "משורת" ליתן טעם כעיקר - מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה. לרבי עקיבא נמי: משורת - להיתר מצטרף לאיסור, מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה פוקה! אמר ליה:**

משום

בה הגוי, וכשהחור ישראל ומבשל בה - היא מגעלת בליעתה לתוך של ישראל. גיעול לשון מקיא ופולס. והתורה אסרהו במעשה מדין, "כל דבר אשר יבא באש" (בבבב, לא) - דהיינו יורות וקומקומוס וביצא בהן, שמתחיתן אותן על האש. דגמרינן מנבילה דכתיב: "לא תאכלו כל נבילה." לר"ג ור"ג (דברים יד). הראיה לר' - קרייה נבילה, שאינה ראיה לר' - אינה קרייה נבילה. והכא אסור - דהא נמי לפגם הוא, דאותה בליעה מששתה בדפנו של כלי לילה אחת - הופג טעמו ותתקלקל, ותו לא מבשבת לאוכל

ליתן טעם כעיקר - לעשות טעמו של איסור כעיקרו וממנו. ויש בהן - במים טעם יין. חייב - בכזית מדן. והא לאו משום היתר מצטרף לאיסור הוא, אלא משום דאיתעביד ליה כוליה איסור. אבל היתר מצטרף לאיסור - לא ילפינן מינה. לכל התורה כולה - שיהא טעמו של איסורו כממשו. שאין איסורו איסור עולם - אלא כמה שפירש. ואם סתם - שלשים יום. וענבים יין ומתירין לו בהנאה. ויש לו היתר לאיסורו - אף תוך זמן, על ידי (הפרת) חכם. כלאים - כלאי הכרם, איסור עולם - זרע חטה וחרצן - הכל אסור לעולם. והוא הדין לערלה בשתים - קל וחומר זה אתה דן לערלה בשתי דרכים, דאיסורו איסור תנאה, ואין היתר לאיסורו בתוך שלש. מה שאין כן בנזיר, ואיסור עולם ליכא למימר בה, דלאחר שלש מותרות. הא מני - דאפיקתיה להאי קרא לטעם כעיקר, רבנן דפליגי אדריב עקיבא בהיתר מצטרף לאיסור. ולקמיה מפרש מאי היא. הי רבי עקיבא - מה מילתא דרבי עקיבא שמעינן דהיתר מצטרף לאיסור. דילמא מיין לחודיה - וצירוף שייך למיתני בה, משום דנבלע בתוך הפת. והיאך משערין כות יין? ממלא כלי מפה לפה, ומביא זית ונותן לתוכו, והיין היוצא הוא כזית יין. וכן הוא בתוספתא דנזיר. תעריבת - שאינו בעיק, שנבלע בפת. מפת ומיין חייב - ופליגי רבנן עליה, דלית להו היתר מצטרף לאיסור. ואילו פשט היין בכל הפת - לא הוה פליגי רבנן עליה, דהא אית להו טעם כעיקר, ואיתעביד ליה פת גופיה איסור. ובהא מיהא פליגי עליה, דטעמא דרבי עקיבא משום צירוף הוא. ואי נמי לא נשרית כל הפת ביין - מצטרף נמי היתר לאיסור לחיובא. ורבי עקיבא - כיון דמפיק ליה להאי "משורת" להיתר מצטרף לאיסור. טעם כעיקר - דהכא דליכא מידי עיקר, אלא טעם, כגון שרף ענבים במים, מנא ליה? בשר בחלב - בשר שנתבשל בחלב, והבשר בעיניה, אלא שטעם החלב נבלע בו. חידוש הוא - כל איסור תימה הוא, דבשר חידוש שאינו מצוי בינינו בשאר איסורין - לא גמרינן חומרא דידה אשאר איסורין. דכי הדיק דשאר חידושין דידה לא הוה בשאר איסורין - האי דטעם כעיקר נמי לא תיגמר מיניה. ומאי חידושיה - משאר מילי. אילמא היינו חידושיה - דשני דברים המותרים הם, וכשנתערבו נאסרין, מה שאין כן בשאר דברים. הא כלאים נמי - דוגמתן, תרי ליה - שורדו בחלב כל היום - שרי, כלומר, מותר לשרותו בתוכו, ואינו עובר עליו אפילו על אכילתו, דלא אסרה תורה אלא דרך בישול, ואפילו ידוב ביה טעמא, ומיהו, מדרבנן אסור. בשיל ליה בשולי אסור - עובר על בישול, ועובר על אכילתו. גיעולי גוים - קדירה שבישל

למודו מבשר בחלב, משום שלדעתם מִבְּשָׁר בְּחֵלֶב לֹא נִמְרִין – 60
לא ניתן ללמוד, משום דְּחִידוּשׁ הוּא – כל איסורו תמוה ומחודש, 61
שאין מצוי כמותו בשאר איסורים, ולכן אין למדים מהלכותיו 62
לשאר איסורים, וכגון לענין דין טעם בעיקר, שכשם ששאר 63
החידושים שבו אינם נוהגים בשאר איסורים, כך גם טעם בעיקר 64
אין ללמוד ממנו שיהגו בשאר איסורים. 65
מבשרת הגמרא: וְאִיזוּ חִידוּשׁ יֵשׁ בּוֹ שֶׁאֵין בְּשֶׁאֵר 66
איסורי תורה. אִילִימָא דְּחֵיָא לְחִידוּתָא וְהָאֵי לְחִידוּתָא שְׂרִי – אם נאמר 67
שהחידוש הוא שבשר בפני עצמו וחלב בפני עצמו מותרים 68
באכילה, וּבְהִתְרֵי דְּחֵיָא אִסוּר – וכאשר שניהם מעורבים זה בזה 69
איסורים, ודבר זה לא מצאנו בשאר איסורים, והרי באיסור בְּלֵאִים, 70
כגון לבישת בגד מצמר ופשתים, או חרישה בשור וחמור, נִמִּי – גם 71
מצאנו דבר זה, הָאֵי לְחִידוּתָא וְהָאֵי לְחִידוּתָא שְׂרִי – כל דבר בפני עצמו 72
וכגון בגד העשוי מפשתן בלבד, או חרישה בשור לבדו מותר, 73
וּבְהִתְרֵי אִסוּר – וכאשר שני המינים יחד אחד אסור, ואם כן חידוש 74
כשל בשר בחלב נמצא גם בעוד איסור. 75
משיבה הגמרא: אִלָּא הַחִידוּשׁ בְּבֶשֶׂר בְּחֵלֶב הוּא, דְּאֵי תְרוּ לִיהּ בּוֹלִי 76
וְיֻמָּא בְּחֵלֶב שְׂרִי – מותר לשרות את הבשר בחלב יום שלם, ומותר 77
לאכול את הבשר אף על פי שנתן החלב טעם בבשר, שלא אסרה 78
התורה בשר בחלב אם לא נתבשלו יחד, אבל בְּשִׁילָה לִיהּ בְּשׂוּלִי 79
אִסוּר – אסור לבשל בשר בחלב, ואם בישלו אסור באכילה, וזה 80
חידוש שאינו נמצא בעוד איסורים, ולכן אין רבנן למדים שטעם 81
בעיקר מבשר בחלב לשאר איסורים. 82
הגמרא חוזרת לדעת רבי עקיבא. שואלת הגמרא: וְרַבִּי עֲקִיבָא נִמִּי 83
– כיצד הוא לומד שטעם בעיקר מבשר בחלב, הלא גם לדעתו 84
בְּשָׂר בְּחֵלֶב וְדֵאֵי חִידוּשׁ הוּא. משיבה הגמרא: אכן רבי עקיבא אינו 85
לומד טעם בעיקר בשאר איסורים מבשר בחלב, אִלָּא יִלְיָהּ מְגִיעוּלִי 86
נְכָרִים – ממה שאסרה התורה את פליטתם של כלי עובדי כוכבים, 87
שאם בישל ישראל בקדירה שבישל בה גוי, התבשיל אסור, משום 88
שבולע בלעדיה מהתבשיל הטרוף של הגוי, וכשהיה מביא 89
בה נפלס ממנה הטעם ונכנס לתוך תבשיל הישראלי. וכי גִּיעוּלִי 90
נְכָרִים לֹא מִטְעָמָא שֶׁל טְרִיפָה בְּעֵלְמָא הוּא שִׁישׁ בְּהֵם בְּלֹא מִמְשׁוֹת, 91
וְאֵף עַל פִּי כֵן הוּא אִסוּר, הֵקָמָּה נִמִּי בְּשֶׁאֵר אִסוּרֵי תוֹרָה לֹא שָׁנְאָה, 92
וטעם של איסור דינו בעיקר האיסור, ולא צריך ללמוד דין זה 93
מ'משרת' האמור בנויר, ויש ללמוד מ'משרת' שהיה מ'משרת' 94
לאיסור. 95
הגמרא מבארת מהו הטעם של רבנן שאינם לומדים טעם בעיקר 96
מגיעולי נכרים: וְרַבִּנָּן שֵׁאִינֵם לְמִדִּים שְׁטַעַם בְּעִיקָר מְגִיעוּלִי נְכָרִים 97
וְהוֹצִרְכּוּ לְלַמּוֹד דִּין זֶה מ'משרת' האמור בנויר, הוא משום שדין 98
גִּיעוּלִי נְכָרִים נִמִּי – [גם] חִידוּשׁ הוּא, דְּהָא – [שהרי] כָּל דְּבַר אִסוּר 99
שֶׁנִּתְּן בְּמֵאֵל הֵיטֵר מִטְעָם לִפְנֵים – טעם שפוגם את המאכל, מוֹרָרָה 100
המאכל באכילה, דְּנִמְרִין – משום שאנו למדים שטעם פגום אינו 101
אוסר, מְגִיעוּלָהּ, שְׁנֵאמֵר בַּהּ (דברים יד כ) 'לֹא תֹאכְלֶה כָּל נֶבֶלָה לְגֵר 102
אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ תִּתְּנָהּ וְאֶכְלָה', ודורשים שנבילה הראויה לגר, 103
כלומר שראויה לאכילה, הרי היא נחשבת נבילה שאסרתה תורה 104
באכילה, אבל נבילה שהסריחה ואינה ראויה לגר מותרת, וְאִילּוּ 105
הֵקָמָּה – כאן בגיעולי נכרים, תבשיל הישראלי אִסוּר אף שקיירת 106
הנכרי נתנה בו טעם לפגם, שהרי אחר ששהה הטעם בדופן הכלי 107
לילה אחד כבר הופג טעמו ונתקלקל, ושוב אינו משיבא את 108
התבשיל שהוא נבלע בתוכו, וכיון שדין גיעולי נכרים הוא חידוש 109
אין למדים ממנו לשאר איסורים. 110
מבארת הגמרא סברת רבי עקיבא: וְרַבִּי עֲקִיבָא הִלּוּמִד שְׁטַעַם 111
בעיקר מגיעולי נכרים, סובר דְּבִיָּא חֵיָא בְּרִיָּה דְּרַב הוּנָא, דְּאִמְרֵי, לֹא 112
אִסְרָה תוֹרָה מִשּׁוּם גִּיעוּלִי נְכָרִים אִלָּא תְּבִשְׁלִי הֵיטֵר שֶׁנִּתְּבִשְׁל 113
בְּקִדְרָה פֶּתַי יֻמָּא – שבישל בה הגוי באותו היום, הֵלֶכֶךְ הִנְפִּלְט מִן 114
הַקִּדְרָה לֹא נִתְּן מִטְעָם לִפְנֵים הוּא אִלָּא מְשִׁיבִיחַ אֶת הַתְּבִשְׁלִי, וְעַל 115
כֵּן דִּין גִּיעוּלִי נְכָרִים אֵינוֹ חִידוּשׁ וְאִפְשָׁר לְלַמּוֹד מִמֶּנּוּ לְשֶׁאֵר 116
איסורים. 117
חוזרת הגמרא לבאר סברת רבנן: וְרַבִּנָּן שֵׁאִינֵם לְמִדִּים שְׁטַעַם בְּעִיקָר 118

בא לִיָּתִן מִטְעָם בְּעִיקָר – ללמוד שטעם של איסור הוא כמו ממשות 1
האיסור, לענין שהאוכל טעמו של איסור הרי הוא כאוכל ממשו 2
של איסור, שֵׁאִינֵם שְׂרָה עֲנִיבִים בְּמִיָּם, וְיֵשׁ בָּהֶן – במים טַעַם יוֹ, ושתה 3
נזיר כזית מהמים, חֵיָּב, ואף על פי שאין בהם ממשות כלל אלא 4
טעם, וּמִקָּמָּה אֵתָּה דִּין בְּקֹל וְחֹמֶר לְכָל אִסוּרֵי תְּהוֹרָה בְּזִילָה שִׁיחִיה 5
דין טעמו של איסור כדין ממשו, וְכֵּן נִזְרֵה הֵקֵל, שֵׁאֵין אִסוּרוֹ בִּיּוּצָא 6
מִן הַגִּפְּן אִסוּר עוֹלָם, אִלָּא רַק בּוֹמֵן שְׂקִיבֵל עָלָיו נִזְרֹתוֹ, וְאִין אִסוּרוֹ 7
בִּיּוּצָא מִן הַגִּפְּן אִסוּר הֵקָמָּה, שלא נאסר עליו היצא מן הגפן אלא 8
באכילה ושתיה ולא בהנאה, וְיֵשׁ הֵיטֵר לְאִסוּרוֹ אף בתוך ימי 9
נזירותו על ידי שישאל על נזירותו לחכם ויתירנה לו, ואף על פי 10
כן החמיר בו הכתוב וְעָשָׂה בּוֹ מִטְעָם בְּעִיקָר, בְּלֵאִים כְּכֹרֶם, כְּגוֹן 11
שורע חטה עם חרצן, שֵׁאִינֵם אִסוּר עוֹלָם – שהנשרש והגדל 12
אסור לעולם, וְאִסוּרוֹ אִסוּר הֵקָמָּה, וְאִין הֵיטֵר לְאִסוּרוֹ, אִינוּ דִּין – 13
וכי אין ללמוד בקל וחומר שִׁיעָשָׂה בּוֹ הַכְּתוּב מִטְעָם בְּעִיקָר, הוּא 14
הֵיָּן – וכך גם יש ללמוד מנזיר דְּעִקְלָה שְׁטַעַם בְּעִיקָר, בקל וחומר, 15
בְּשִׁטְתִּים מִהַחֲמוּמוֹת הַנּוֹכְרוֹת לְעִיל, שהערלה חמורה, שאסורה 16
בהנאה, ואין היתר לאיסורה בתוך שלש שנות איסורה, ואילו נזיר 17
קל, שאינו אסור בהנאה, ויש היתר לאיסורו בתוך זמן איסורו על 18
ידי התרת חכם. מבואר אם כן בברייתא זו, ש'ממשרת' נלמד דין 19
טעם בעיקר. וכיון שכן קשה איך למד רבי יוחנן מ'משרת' דין 20
היתר מצטרף לאיסור. 21
מתרצת הגמרא: הָא מִנִּי – מי שנה ברייתא זו הדורשת מ'משרת' 22
שטעם בעיקר, רַבִּנָּן הוּא – חכמים הסוברים שאין היתר מצטרף 23
לאיסור, וְאִילוּ רַבִּי יוֹחָנָן שִׁלְמִד מ'משרת' שהיה מצטרף לאיסור, 24
דְּאִמְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא הַחֹלֵק עַל חֲכָמִים וְסוֹבֵר שֶׁהֵיטֵר מִצְטָרֵף 25
לאיסור. 26
הגמרא מבררת היכן אמר רבי עקיבא שהיה מצטרף לאיסור. 27
שואלת הגמרא: הִי רַבִּי עֲקִיבָא – מאיזה דברים של רבי עקיבא יש 28
ללמוד שלדעתו היתר מצטרף לאיסור, אִילִימָא – אם נאמר שיש 29
ללמוד מ'מדברי רבי עקיבא' דְּמִתְנִיתִין – שבמשנה, דְּתֵּנֵן בְּמִשְׁנָה 30
(נזיר לד), רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, נִזְרֵה שְׂשָׁרָה פֶּתַי בִּיָּין, וְיֵשׁ בּוֹ לְצַרְפָּה כְּדִי 31
בְּזִילָה, חֵיָּב עַל אֲכִילָתָהּ, ולכאורה כוונתו שאם בצירוף הפת עם 32
הדין יש כזית חייב, ומפורש אם כן בדברי רבי עקיבא שהיה היתר 33
[הפת] מצטרף לאיסור – [ליין] לשיעור כזית לחיבו. זה יש 34
לדחות, וּמִקָּמָּה דְּמִפְּתֵי וּמִנִּין – ומנין לומר שצירוף הכזית הוא מהפת 35
והדין, דְּיִלְמָא מִנִּין לְחִידוּתָא – הרי יתכן שיש כזית מהדין לבדו, ושייך 36
כִּלְשׁוֹן צִירּוֹף כִּיּוֹן שְׁהוּא בְּלוּעַ בֶּפֶת, ואין צריכה מדבריו שהיה 37
מצטרף לאיסור. וְכִי תִּפְּסָה – ואם תפסה על דחיה זו, שאם מדובר 38
שיש כזית מִנִּין לְחִידוּתָא – מהדין לבדו בלא צירוף הפת, מֵאֵי לְמִימְרָא 39
– מה חידש רבי עקיבא, והרי פשוט שחייב, יש להשיב, הָא קָא 40
מִשְׁמַע לָן – דבר זה בא רבי עקיבא להשמיענו, דְּחֵיָּב אֵף עַל גַּב 41
דְּהֵיָּין בְּתַעְרֻקָתָהּ – בלוע בפת ואינו בעין. ועל כן אין להוכיח מדברי 42
רבי עקיבא אלו שהיה מצטרף לאיסור. 43
מסיקה הגמרא: אִלָּא יֵשׁ לְלַמּוֹד שֶׁהֵיטֵר מִצְטָרֵף לְאִסוּר מִדְּבַרֵּי רַבִּי 44
עֲקִיבָא דְּבִרְיָתָהּ – השניים בברייתא. דְּתִנְיָא בְּבִרְיָתָא, רַבִּי עֲקִיבָא 45
אָמַר, נִזְרֵה שְׂשָׁרָה פֶּתַי בִּיָּין, וְאִכְל כְּזִית מִפְּתֵי וּמִנִּין, חֵיָּב. הרי 46
מפורש בברייתא שלדעת רבי עקיבא היתר מצטרף לאיסור. 47
הגמרא מבררת מנין לרבי עקיבא שטעם בעיקר. שואלת הגמרא: 48
וְרַבִּי עֲקִיבָא הִלּוּמִיד מ'משרת' שהיה מצטרף לאיסור, מִטְעָם בְּעִיקָר 49
מֵאֵי לִיהּ – מנין הוא לומד לחייב על טעם בלבד שאין בו מעיקר 50
האיסור, וכגון על מים ששרו בהם ענבים. משיבה הגמרא: רבי 51
עקיבא יִלְיָהּ – לומד, דִּין טַעַם בְּעִיקָר מִבְּשָׂר בְּחֵלֶב – ממה שאסרה 52
תורה לאכול בשר שנתבשל בחלב, וכי לֹא מִטְעָמָא שֶׁל חֵלֶב בְּעֵלְמָא 53
הוּא שִׁישׁ בְּבֶשֶׂר, וְאֵף עַל פִּי כֵן אִסוּר לְאֹכֹל אֶת הַבֶּשֶׂר, הֵקָמָּה נִמִּי 54
לֹא שָׁנְאָה – גם כאן, בשאר איסורי תורה, אין הבל, וטעם של 55
איסור דינו בעיקר האיסור, ולא צריך ללמוד דין זה מ'משרת' 56
האמור בנויר, ויש ללמוד מ'משרת' שהיה מצטרף לאיסור. 57
הגמרא מבארת מהו הטעם של רבנן שאינם לומדים טעם בעיקר 58
מבשר בחלב: וְרַבִּנָּן הוֹצִרְכּוּ לְלַמּוֹד שְׁטַעַם בְּעִיקָר מ'משרת' ולא 59

משום דהנה נזיר וחסאת שני כתובין הפאין באתר – משום שמלכד
לענין נזיר, גם לענין חטאת אמרה התורה שהיתר מצטרף לאיסור,
ונמצא שהכתוב בענין נזיר ובענין חטאת שהיתר מצטרף לאיסור
הם שני כתובים הבאים ללמד דין אחד, שהיתר מצטרף לאיסור,
וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדן לשאר דיני תורה. אבל
לחכמים שלמדו מ'משרת' טעם כעיקר, אין כאן שני כתובים
הבאים כאחד, ולכן הם לומדים מפסוק זה לכל התורה שטעם
כעיקר.

הגמרא מבררת היכן נאמר בחטאת שהיתר מצטרף לאיסור.
מבררת הגמרא: המקור שהיתר מצטרף לאיסור באיסורי נזיר, הוא
הא דאמרין – מה שאמרנו לעיל שהכתוב 'משרת' בא ללמד שהיתר
מצטרף לאיסור, אבל לגבי חטאת מאי היא – מה הוא אותו הריבוי.
משיבה הגמרא: דתניא בברייתא, נאמר בפרשת חטאת (ויקרא ו כ),
כל אשר יגע בבשרה יקדש' וגו', כלומר, בשר חולין או בשר
שלמים שיגע בבשר החטאת יקדש, וכל היית לומר שאפילו אם
לא בלעה החתיכה הנוגעת בחטאת מן החטאת, אלא רק נגעה בה
מתקדשת בקדושת חטאת, שהרי נאמר 'אשר יגע', תלמוד לומר
'בבשרה' (ויקדש), ללמד שלא תתקדש אותה חתיכה עד שיבלע
בבשר שלה מן החטאת. ומה שאמר הכתוב 'יקדש' היינו להיות
במה – שיהיה דין בשר חולין או קדשים קלים (וכגון שלמים) הנוגע
בבשר החטאת (שהיא קדשי קדשים) כדין בשר החטאת, שאם
פסולה היא החטאת, כגון שהיא פיגול או פסול אחר, תיפסל אף
החתיכה שבלעה ממנה, ואם בשרה היא החטאת, תאכל אותה
חתיכה שבלעה ממנה כחמור שבה – כדין הבשר החמור שבין
החתיכות שהוא החטאת, בתוך העזרה ולזכרי כהונה ולוים ולילה
אחד. והלא בבשר שבלע יש שני מינים, אחד חמור ואחד קל,
וכולו הולך אחר החמור, כלומר שאם יאכל ממנו כדין הקל כגון
שיאכל ממנו למחרת, יצטרף הבשר המותר באכילה עם שומן
החטאת שהוא 'ותר' לשיעור כזית, ויחשב שאכל כזית איסור,
הרי שהיתר מצטרף לאיסור בחטאת. נמצא שיש שני כתובים
הבאים ללמד שהיתר מצטרף לאיסור, הלכך אין ללמוד מנזיר
לשאר איסורים שבתורה שהיתר מצטרף לאיסור.

הגמרא מבררת את ענין הלימוד מנזיר וחטאת לשאר איסורים
לדעת רבנן ולדעת רבי עקיבא. מקשה הגמרא: ורבנן הסוברים
ש'משרת' למדים שטעם כעיקר, נמי – גם לשיטתם נהיו – יהיו
נזיר וחסאת שני כתובין הפאין באתר – הבאים ללמד דין אחד,
שבשניהם נאמר דין טעם כעיקר, וכל שני כתובים הבאים כאחד
אין מלמדן לשאר דיני תורה, ולא נובל ללמוד מנזיר לכל
התורה שטעם כעיקר. מתרצת הגמרא: אמרי – אמרו בני
הישיבה ליישב את דעת רבנן, הנהו – שני כתובים אלו שנאמרו
בנזיר וחטאת, מיצריך צריכי – נצרכים כל אחד ללמד את דינו
וכפי שיתבאר להלן, ולכן אין בזה את הכלל ששני כתובים
הבאים כאחד אין מלמדים, ואפשר ללמוד מנזיר לכל התורה
שטעם כעיקר.

ורבי עקיבא סבר שאין ללמוד מנזיר לכל התורה שטעם כעיקר,
משום דמאי צריכי – למה נצרכים שני הכתובים, בשלמא אי כתב
רקמא בחטאת – מובן הדבר שאם רק לגבי חטאת היה נאמר דין
היתר מצטרף לאיסור, לא גמר נזיר מינה – אכן לא היינו יכולים
ללמוד משם לנזיר שהיתר מצטרף לאיסור, משום דחולין מקדשים
לא גמרינן – שאין ללמוד להחמיר בחולין (נזיר) מקדשים
(חטאת), כיון שראוי שקדשים יהיו חמורים, אלא לכתוב רקמא
בנזיר – היה לתורה לכתוב דין היתר מצטרף לאיסור בנזיר, ויתני
חטאת ותגמור מיניה – ותבאר חטאת ותלמוד מנזיר, דהא כל איסורין
שביתורא קא גמר מנזיר – שהרי כל איסורים שבתורה לומדים
מנזיר, אלא לכך נאמר דין היתר מצטרף לאיסור בחטאת, כדי
שיהיו נזיר וחטאת שני כתובים הבאים כאחד שאין מלמדים
לשאר התורה.

ורבנן אמרי לך – אומרים לך, אין חטאת ונזיר שני כתובים הבאים
כאחד, אלא שניהם מיצריך צריכי – נצרכים, כל אחד ללמד דין
אחר, הפסוק שנאמר לגבי חטאת נצרך להיתר מצטרף לאיסור,

ואין לומדים ממנו לכל התורה לפי שחולין מקדשים לא גמר.
ו'משרת' הנאמר לגבי נזיר, נצרך ליתן טעם כעיקר, ומכאן אתה דן
לכל התורה פולה שטעם כעיקר.

ורבי עקיבא אומר לך, 'משרת' אינו נצרך בכדי להשמיע שטעם
כעיקר, משום שלמדים דין זה מגיעולי נכרים, ו'משרת' ו'קדש',
תרווייהו – שניהם נאמרו להיתר מצטרף לאיסור, והווי להו – והרי
הם שני כתובין הפאין באתר שהיתר מצטרף לאיסור, וכל שני
כתובין הפאין באתר אין מלמדן.

רב אשי מקשה על דרשת רבי עקיבא מ'משרת' שהיתר מצטרף
לאיסור באיסורי נזיר: אמר ליה רב אשי לרב כהנא, אלא הא דתניא
– מה ששנינו בברייתא, נאמר בפרשת נזיר (במדבר ו ד) 'מכל אשר
יעשה מנפן תיזן מתרצנים ועד זג לא יאכל', לימד פסוק זה על איסורי
נזיר כגון חרצנים וזגים, שמתרצנים זה עם זה לשיעור כזית לחיוב
את הנזיר על אכילתם, השתא – ומעתה יש לתמוה, הרי לרבי
עקיבא אף איסור ויתר וכגון פת וענבים מצטרפין זה עם זה
לשיעור כזית לחיוב את הנזיר על אכילתם, אם כן זה שאיסור
ואיסור וכגון חרצנים וזגים מצטרפים מיבעיא – יש צורך
להשמיענו, הלא כל שכן הוא שהם מצטרפים זה עם זה, ומדוע
לדעתו הוצרך הפסוק להשמיענו שאיסורי נזיר מצטרפים זה עם
זה.

מתרצת הגמרא: אמר ליה רב כהנא לרב אשי, מה שאמר רבי
עקיבא שאיסור ויתר מצטרפין זה עם זה, הוא דווקא כשאוכלם
בבת אחת, ומה שנאמר בברייתא שאיסור ואיסור מצטרפים זה עם
זה הוא אפילו כשאוכלם בזה אחר זה, ולכן הוצרך הפסוק
להשמיענו דין זה.

משנה

משנתנו עוסקת בדין בצק שסותם את סדקי הקערה שלשים בה,
לענין חובת ביעורו ולענין טומאה: בצק ששפסדין צריכה – קערה
שלשים בה בצק והיו בה סדקים שהיו סתומים על ידי הבצק, אם
יש בצק בשיעור כזית במקום אחד, חייב לבקר את הבצק, ואם (לא)
[לא] – ואם אין במקום אחד אלא פחות מכזית, אותו הבצק פסול
במיעוטו – מחמת שיעורו במועט ואינו חייב לבערו. וכן לענין
הטומאה, אם בעל הקערה מקפיד עליו – אינו רוצה בבצק שבנקב,
ועומד לטלו משם, אינו בטל לקערה והרי הוא חוצץ, ואם הוא
רוצה בקיומו שם, הרי הוא כצריכה עצמה, ואינו חוצץ.

גמרא

שנינו במשנתנו, שבדין בצק הנמצא בסדקי העריבה יש חילוק אם
שיעורו כזית או פחות. הגמרא מבררת באיזה מקום בעריבה נמצא
אותו בצק: אמר רב יהודה אמר שמואל, לא שנו שאם היו חתיכות
הבצק בעריבה גדולות מכזית במקום אחד חייב לבערם, אלא
כשהיו החתיכות בנקום שאין עשוין לחזק – להועיל לעריבה
להחזיק את המים בתוכה, כלומר שהם בדפנותיה ולא בשוליה
ששם מקום היאספות המים, אבל אם היו חתיכות הבצק בנקום
שעשוין הם שם לחזק – להועיל לעריבה לסתימת נקביה שתחזיק
בתוכה את מי הלישה, כלומר בשוליה, אינו חייב לבקר אפילו אם
יש שם כזית בצק, משום שמן הסתם בעל העריבה ביטלם שישאר
שם, ואם כן נעשו כגוף העריבה ונחשבים כעץ.

מדייקת הגמרא: מכך ששמואל העמיד את הרישא (ושאם יש כזית
בצק במקום אחד חייב לבערו) רק באופן שהבצק במקום שאינו
עשוי לחזק, מכלל – משמע שמה ששנינו בסיפא דפחות מכזית אינו
חייב לבער, היינו שאפילו בנקום שאין עשוי לחזק, אינו חייב לבקר.
הגמרא מביאה לשון אחרת בשם שמואל: איכא דמתי לה איסוף
– ויש ששונים את דברי רב יהודה אמר שמואל על הסיפא של
משנתנו, שאמרה, ואם לאו – ואם אין בצק בשיעור כזית, הוא פסול
במיעוטו, ועל כך אמר רב יהודה אמר שמואל, לא שנו שפחות
מכזית אינו חייב לבער, אלא שהיו בנקום העשוי לחזק – להחזיק
את המים, שאז אותו בצק פחות מכזית בטל לעריבה, אבל אם הוא

משום — בדברותא אחריתי נמי כתבה רחנמא, ושני כתובין הבאין בו. אבל לרבנן, דמוקי
לה לטעם כתיבך — לא הוּו עני כתובין הבאין כאחד, כדמרפיש לקמה. כל אשר יגע
בשרו: בשר חולין או שלמים, שזמן איכילתו מרובה מחטאת, ונגע בחטאת — יקדש.
כדמרפשו: להיות כמזו. שאם פטלה היתה החטאת, כגון פיגול או פסול ארז — תיפסל
אף זו שביעיה ממנה. ואם כשרה היתה החטאת

1 — מהניא לכולעת הימנה לאסור באכילה אלא
2 כחמור שבה, כחמור החטאת שנבלע בה: לפנים
3 מן הקלעים, ולכרי בחנוה, וליום ולילה אחו.
4 **כז** **אפילו לא בלעה** — הנגזרת בה ממנה,
5 יקבלו רחמנא "קדש" — תולדות לומר כ'
6 **האכל** — הבלעת כחמור שבה, שהרי יש בה
7 שני מינין, אחד חמור ואחד קל, וכלה הולכת
8 אחר החמור. אלמא: היתר מצטרף לאיסור.
9 **מיציר צריבי** — תרומיה, בדמרפס לקמיה, ולא
10 חוץ שני כתובין הבאין כחד. דא מחבריה לא
11 מצי יליף, דנימא ממדה דחביר לאידך ולא
12 ילפא מחבריה שמוע מינה דדוקא הכי קאמר
13 חולין — להחמיר, לא גמרי מדון קדשים. דדין
14 קדשים להיות חמורין, הכי גרסין: ורבנא אמרי
15 לך **מיציר צריבי** — חטאת אשמעינן משום
16 היתר מצטרף לאיסור, ואי נמי לא איבעל
17 בכולה, אי אבל חצי נתי פגול וחצי נתי היתר
18 בבת אחת — נאבא מינה דחמור צריבי צריבי
19 ומיהו, בשאר איסורין לא אמרין הכי, ואפילו
20 בנזיר. דחולין מקדשים לא גמרין. ומשרת —
21 לא לאגמוריה היתר מצטרף לאיסור אחא בנזיר,
22 אלא ליתן טעם בעיקר. דמגעולי גרם לא ליתן,
23 דחידוש הוא, ואימאטירן למכתביה בנזיר. ומכאן
24 אתא דן לכל התורה. ורבי **עקיבא** — אית ליה
25 גיעולי' ליה לאו חידוש הוא, דקאמר אית ליה
26 לטעם בעיקר. הלכך, לרבי עקיבא, כיון
27 דשמעת ליה דמפיק משרת להיתר מצטרף
28 לאיסור — על כרחין תרומיהו הני להיתר
29 מצטרף לאיסור אתו, והוה ליה חטאת קרא
30 יתירא, דמיציגמו ממוזי, והווי ליה
31 שני כתובין הבאין כחד. ומשום הכי פשיטא
32 ליה לרבי יוחנן דרבי עקיבא לא גמר שאר
33 איסורין מנזיר — דהא לא מצי, דשני כתובין
34 נניהו, והא ליכא לממנה: משרת להיתר מצטרף
35 לאיסור, וחטאת לטעם בעיקר — דגיעולי' גוים
36 חידוש הוא, ואל מצי גמר חטאת מנייהו, דאין
37 כאן שני כתובין, דאם כן טעם בעיקר שאר
38 איסורין מנא ליה: מגיעולי' גוים — לא גמרין,
39 מקדשים — נמי לא גמרין. ורבנן דפליגי עליה
40 דרבי אליעזר בבוחת הבבלי, אלמא לית ליה
41 טעם בעיקר דאורייתא — מפקל להאי משרת
42 להיתר מצטרף לאיסור רביע עקיבא, ובגיעולי'
43 גוים מכירא ליה חידוש הוא ברבנן, והכי
44 אמרין נמי ב"כ להבשר, דאיכא למאן דאמר
45 טעמו ולא ממשו דרבנן. לימד על איסור נזיר
46 ב' — מדכיליגורו להרעים חזק חדא אכילה,
47 לימד שמצטרף. השתא לרבי עקיבא, למח
48 ליה דבתא רחמנא קרא, להיתר האיסור
49 והיתר מצטרפין בו, **משנה** בה' **ענין הטומאה** — מפרש בגמרא. **גמרא** הכי גרסין:
50 דפחות מכות, אפילו במקום שאין עשוי לחזק — אינו חייב לבער — ופרש: לא שנו דכחור
51 זה מועיל לעריבה לחזק המים, אלא בדפנותיה, מקום שאין עשוי לחזק. אבל אם במקום
52 אינו חייב לבער. **כלל דפחות מכות ב'** — ותלמודא דיוק ממילתא דשמואל, דאוקמה
53 דפחות מכות לא חשיב. ואף על גב דאיכא בה פלגי דהא טובא — דהאיל ולא במקום א
54 רב יהודה אמר שמואל: לא שנו אלא במקום העשוי לחזק, אבל במקום שאין עשוי לחזק —
55 ליה — אפילו רבי ריבא דחשור —

משום דהוי נזיר וחסותא שני כתובין הבאי כאחד — תימא לרבינו שמשון בן אברהם: אמאי לא קאמר נזיר וחמץ? דר' עקיבא דריש "כל" בפרק "התערובת" (נזבים פ.א.), רבינו חננאל גרס: בחומר שבזון, ומיימי בחטאת ושלמים, ואם נבלע החטאת בשלמים שנשחט אתמול — נאכל בחומר השלמים, ואינו נאכל בלילה, ואם נבלע החטאת בשלמים

נאכל למחר. ולשון הבריתא קשה, דאמר ע.
שיבלע בבשרה. משמע דאיירי בהיתר שנבלע
באיסור, והדר קאמר: יקדש להיות כמות, משמע
שהאיסור נבלע בהיתר.

ורבנן אמור לך חטאת להיתר מצטרף לאיסור
— אמור רבנן יצא: דבגויר בפרק
"שלשה מינין" (לזב) משמע גויר וחטאת רבנן
תרוייחו לטעם בעיקר. דקאמר חתם: צריכא, דאי
כתב רחמנא חטאת — חולין מקדישים לא גמרינן.
ואי כתב רחמנא גויר — חטאת מנזר לא ילפינן,
דחמיי אסוריה, דאפילו חרצן אסיר ליה.

בשמעתין משמע דטעם בעיקר דאמרייתא,
דילפינן מנזר, ולא אסמכתא
היא. דמדור עקיבא דאמר לך אחיתר מצטרף
לאיסור בגויר, נשמע רבנן, וקשה מפרק "כל
הבשר" (חולין קסא) ומסתבך עבודה זרה (סזב),
ושם מפורש.

(שייך לעמוד ב') **כאן** שלא במקום לישא —
פירש הקונטרס: דשלא במקום לישא עובר בפחות
מכזית, לא אמרן אלא בעריבה, אבל בבית — חייב
לבער, משום דמינצין דמינצין וגפלי אהורי.
ולפירוש הקונטרס תיפוק ליה דפחות מכזית חייב
לבער שלא במקום לישא: ונראה לרבינו יצחק:
דמקום העשו לחזק — היינו את הכלי, בן במקום
לישא ובין שלא במקום לישא עושין לחזק, אך
במקום לישא יש להחמיר יותר, שיש לחוש
שידבק מאותה עיסה לעיסה אחרת על ידי לישא,
או תבלע מן הטעם. ולכן, כזית במקום לישא,
אפילו עשוי לחזק — עובר, אף על גב דרואי
מבטל. כיון דאיכא תרתי לירעוהא: כזית, ובמקום
לישא, ופחות מכזית, אפילו במקום לישא, אי
עשוי לחזק — לא גזר ביה רבנן. דכיון שהוא דבר
מועט — יכול לשמור שלא ילש עליו. וכן כזית
שלא במקום לישא, אי עשוי לחזק — אין עובר,
אבל פחות מכזית ושללא במקום לישא — אפילו
אין עשויה לחזק מותר.

כופת

אמר שמואל: לא שנו אלא במקום העשוי לחזק, אבל במקום
לבער. מפלל דכזית, אפילו במקום העשוי לחזק — חייב לבער.
פלשנא בתרא. תנא פלשנא קמא: בצק שפסידקי עריבה,
חוצץ ואינו עובר. ובמקום שאין עשוי לחזק — חוצץ ועובר.
אבל בפחות מכזית, אפילו במקום שאין עשוי לחזק —
א פלשנא בתרא: בצק שפסידקי עריבה, במקום העשוי לחזק
אין

שנו אלא במקום שאין עשוי לחזק, אבל במקום העשוי לחזק — אינו חייב לבער. מכלל
דקום אחד חייב לבער — אלא שאין הסודק בשולי עריבה, מקום הצקת מים, שיהא בצק
שוי לחזק הן — בטלו לגבה, והוה כעץ, דמסתמא בטלינהו האי גברא להחם. ואפילו כזית
נצתינן במקום שאין עשוי לחזק. וקתני מותנינן בפחות מיכן בטל במיעוט — שמע מינה
נגינה, לא חשיבי הכי גרסין. איכא דרמני לה אפסא: חזות מיכן בטל במיעוט, אמר
יב לבער. מכלל דכזית אפילו במקום העשוי לחזק חייב לבער. ואף על גב דרואי מבטיל

פסחים. פרק שלישי - אלו עוברין דף מה עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
תוספות

בופת שאור שיהיה לשיבה בטלה - אף על פי שראוי לאכילה, כיון שאין מקיימין אותו לאכילה - בטלה, כמו לענין טומאה, דאמרין בהעדר והרוב"ט (חולין קכט,א) דבטלה, אף על פי שראוי לאכילה, כדאמרין התם: בית שסיכבו בורעים - טהור, וטומאתו לאו דאורייתא, דאי דאורייתא - אם כן מצונו אוכלים דמטמאי טומאה חמורה, ומשני: כשישמש - מעשה עץ שימש, משמע דמיייר

בראוי לאכילה, ונראה לרבינו יצחק, דכי היכי דפליגי לענין טומאה בפרק "במה בהמה" (שבת נב,ב) דרבנן סברי דכל הכלים עולין מטמאתם בשינוי מעשה, ורבי יודנה סבר דלא אמרין שינוי מעשה לתקן אלא לקלקל - דכי נמי פליגי גבי חמץ.

לגבל

אינו חוצץ ואינו עובר. במקום שאין עשוי לחזק - חוצץ ועובר. במה דברים אמורים - בפחות מפינה, אבל בכותל - אפילו במקום העשוי לחזק - חוצץ ועובר. קשיון אהרדי! אמר רב הונא: סמי קילתא מקמי חמירתא. רב יוסף אמר: תנאי שקלת מעלמא? תנאי היא. דתנאי: הפת שעופשה - חייב לבער, מפני שראוי לשוחקה ולחמץ בה פמה עיפות אחרות. רבי שמעון בן אלעזר אומר: במה דברים אמורים - במקיימת לאכילה, אבל בופת שאור שייחודה לשיבה בטלה. מודאמר רבי שמעון בן אלעזר בטלה - מפלל דתנא קמא סבר לא בטלה, אלמא קסבר: כל פויה, אף על גב דמבטל - לא בטיל. אמר ליה אביו: תרצת בכותל, פחות מפינה מי תרצת? אלא: הא והא רבי שמעון בן אלעזר הוא, ולא קשיא: הא - במקום לשה, הא - שלא במקום לשה. אמר רב אשי: לא תימא שלא במקום לשה אגבה דאגנא, אלא אשיפתא דאגנא. פשיטא! מהו דתימא: ומנא דאמר וימי להחם, קא משמע לן. אמר רבי נחמן אמר רב: הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. איני? והאמר רב יצחק בר אשי אמר רב: אם טח פניה בפיט - בטלה. טח - אין, לא טח - לא! מאן דמתני הא לא מתני הא. איפא דאמר, אמר רב נחמן אמר רב: אין הלכה כרבי שמעון בן אלעזר, דאמר רב יצחק בר אשי אמר רב: אם טח פניה בפיט - בטלה וכו'. אמר רב נחמן אמר שמואל: שני חצאי ויתים וחוט של בצק ביניהן, רואין: כל שאילו יצטל החוט ויגמולין עמו - חייב לבער, ואם לאו - אינו חייב לבער. אמר עולא: לא אמרן אלא בעריבה, אבל בבית - חייב לבער. מאי טעמא - דיומנין דכניש להו, ונפלי גבי הדרי. אמר עולא, בעו במערבא: בית ועליה מהו, בית ואכסדרא מהו, שני בתים זה לפניו מהו מהו? תיקו. תנו רבנן: הפת שעופשה ונפסלה מלאכול לאדם, והפלב יכול לאוכלה - ממומאה טומאת אוכלין ככביצה, ונשרפת עם הטמאה בפסח. משום רבי נתן אמרו: אינה ממומאה כמאן אזלא הא דתנו, כלל אמרו במהרות: כל המיוחד לאוכל אדם - ממועד עד שפסל מלאכול לפלב. כמאן - דלא פרבי נתן. תנו רבנן: עריבת הערבין שנתן לתוכה קמח, תוף שלשה ימים - חייב לבער, קודם שלשה ימים - אינו חייב לבער. אמר רבי נתן: במה דברים אמורים - שלא נתן לתוכה עורות, אבל נתן לתוכה עורות - אפילו תוף שלשה אין חייב לבער. אמר רבא: הלכה כרבי נתן, אפילו יום אחד ואפילו שעה אחת. "וכן לענין טומאה אם מקפיד עליו חוצץ ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה". מי דמי? התם - בשעורא תליא מילתא, הכא - בקפידא תליא מילתא. אמר רב יהודה: אימא ולענין הטומאה אינו בן. אמר ליה אביו: הא "וכן לענין טומאה" קתני! אלא אמר אביו: הכי קאמר: וכן לענין

אינו חוצץ - אם נטמא ובא להטבילה, דבטיל לגבי עריבה. ואינו עובר - לענין חמץ בפסח. במה דברים אמורים - דבמקום שאין עשוי לחזק עובר בכזית. והיינו כלשנא קמא, דאוקמה למתניתין בשאין עשוי לחזק, קתני בה נמי הכי, דבכזית עובר, ובפחות מכזית בטל, אבל אי עשוי לחזק - אפילו כזית בטל. קילתא מקמי חמירתא - קמיתא, דאינה משנה. רב יוסף אמר - תריוהו אינה בי מדרשא, ומשנה דן, ותנאי נידוהו ופליגי בהכי. תנאי שקלת לך מעלמא - דלא משכחת תנאי דפליגי בהכי, דקאמרת "סמי", דאינה משנה. **בופת** - מטון. שייחודה לשיבה, גרסין. וכופת שם דבר הוא. ובסדר טהרות טובא איכא: כופת של עץ, וכופת של אבן, בטלה - אלמא: איכא דסבירא ליה אפילו כזית, מכי מבטיל לה - בטל. ומתניתין קמיתא דקתני נמי במקום העשוי לחזק אפילו כזית בטל - רבי שמעון בן אלעזר היא, דכיון דאינה מקיימת לאכילה בטלה. תרצת כזית - שבמקום העשוי לחזק, דרבי שמעון היא. פחות מכזית - במקום שאין עשוי לחזק. דקשו נמי אהרדי. דקמיתא תני אף במקום שאין עשוי לחזק אין חייב לבער, ובתרייתא תני חייב במקום שאין עשוי לחזק מי קא תרצת? הא לא שמעין ליה לרבי שמעון דמיקל אלא בשאינה מקיימת לאכילה, אבל במקיימת לאכילה - לא שמעין דשני ליה בין כזית לפחות מכזית. אלא הא והא רבי שמעון בן אלעזר ולא קשיא כאן במקום לשה כאן שלא במקום לשה - מתניתין בתרייתא לא קרי מקום שאין עשוי לחזק אלא מקום שאין עשוי לשה כלל, כגון שפה העליונה. אבל דפנות - קרי מקום העשוי לחזק. וקמיתא קרי אף דפנות מקום שאין עשוי לחזק, ואף על גב דבמקום לשה הוא. ומקום העשוי לחזק - קרי שוליים. והכי קאמר תנא קמא: במקום העשוי לחזק, כגון שוליים שמקבלין את המים - אפילו כזית אינו עובר. מקום שאינו עשוי לחזק מים, כגון דפנות, דמקום לשה הוא ולא מקום מים - חוצץ ועובר. ופחות מכזית, אפילו בדפנות נמי אינו חוצץ, דכיון דמהני פורתא לחזק עיסה כשמשפסין ולשין שם - בטיל. ובשלא במקום לשה, כגון שפה העליונה - לא איירא תנא מיד, ומודה הוא בה דאפילו פחות מכזית אינו בטיל ביה. ותנא בתרא הכי קאמר: מקום העשוי לחזק עיסה, כגון דפנות - אינו חוצץ בפחות מכזית. והכי נמי אמרין בקמיתא: מקום שאין עשוי לחזק, כגון שפה העליונה חוצץ, ואף על גב דליכא כזית, והכי נמי אמרין בקמיתא. וכזית

אפילו בדפנות - חוצץ, והכי נמי תנאי בקמיתא. לא תימא שלא במקום לשה - דאמרין ביה דאפילו בציר מכזית חוצץ - היינו גבה דאגנא מבחוץ, אבל שיפתא דאגנא קרי מקום לשה, ובטיל ביה פחות מכזית. אלא שיפתא דאגנא - נמי קרי שלא מקום לשה, ולא בטיל ביה בציר מכזית כללא דתריוהו תנאי: שפה עליונה - אפילו פחות מכזית עובר. שוליים - אפילו כזית אינו עובר. דפנות, כזית - עובר, פחות מכזית - אינו עובר. וימנין דאמר - פעמים שהיא צפה על שפה עליונה, והוי מקום לשה. כרבי שמעון בן אלעזר - דכיון דבטלה - בטלה, ואפילו טובא, חז פניה - של כופת שאור לתקה לשיבה. מאן דפתי הא - משמיה דרב לא מתני הא, ואמוראי נידוהו, ואליבא דרב. שני חצאי ויתים - בסדיק העריבה. חייב לבער - דחוט מצרפן, והוי כזית במקום אחד. ובדפנות קאי. לא אמרן - דאם אין ניטלין עמו אינו חייב לבער - אלא בעריבה, דקביעי בה. אבל בבית - אפילו שני חצאי ויתים שאין חוט מצרפן חייב לבער. וימנין דכניש לחו - ממכד הבית, ונפלי אהרדי. בית ועליה - חצי וית בבית, וחצי וית בעליה. מי חיישין לכבוש, דילמא כניש לחו מהובר, או לא. אם תמצא לומר בית ועליה לא חיישין, דהא לא מקרי דאי נפול נהוי מכוון כנגד התחתון - בית ואכסדרה מהו? ואם תמצא לומר בית ואכסדרה, שדרך האכסדרה נכנסים ויוצאין לבית המיד, ואין מחיצות שלימות חוצצות ביניהם, שיש חלונות ופתחים לאכסדרה הרבה מכל צד והוי כח ביתא, וחיישין דכניש כיבודי בית ואכסדרה. שני בתים זה לפניו מהו - ונכנסין לפניו דרך החיצון, אבל אין תשמישין שיה תודיר מזה לזה בבית ואכסדרה, מהו? מי חיישין דכניש כיבודי בית זה בזה, או לא. ונפסלה מלאכול לאדם - ונתקלקלה בעיפשה ממאכל אדם. פטמאה טומאת אוכלין - דכל זמן שהיא ראויה לכלל לא פקע תורת אוכל מינה. ונשרפת עם הטמאה בפסח - אם תרומה טהורה היא, דכיון דלא חזיא לאדם מותר לטמאה בידים. ואפילו לרבי יוסי, דאמר בפרק קמא (ד,א). זו לעצמה וזו לעצמה המיוחד לאוכל אדם - וכל עליו שם אוכל טמא לעולם, ואפילו נתקלקל מאכילת אדם עד שיפסל מאכילת כלב. העבדין - שנותנין בה עורות לעבד, ונותנין שם קמח. תוך שלשה ימים - לפסח. נתן קמח לתוכה - עדיין שם חמץ עליה, וכשבא הפסח חייב לבער, ואפילו היו בה עורות. קודם שלשה ימים - כבר נתקלקלה על ידי ריח הכלי, ואף על פי שלא נתן לתוכה עורות. רבי נתן אומר - לא נתן לתוכה עורות מודיאין לך דתוך שלשה ימים חייב לבער, ואחר שלשה ימים - לא, שנתקלקלה מריח הכלי. אבל נתן לתוכה עורות בקמח - ביטלה מתורת חמץ. אם מפקיד עליו - שעתיד ליטול - חוצץ, ואין צבילה עולה לה. בקיומו - שיתקיים בסדיק לסתום. מי דמי - דקתני "וכך", התם גבי פסח - בשעורא בכזית ובפחות מכזית תליא מילתא. והבא תליא מילתא בקפידא, לא שנא פורתא ולא שנא טובא.

בבצק כזית עובר עליו, ואם יש בו פחות מכזית אינו עובר עליו, 61
ובשפה העליונה של העריבה, שהוא מקום שאינו מחזיק לא את 62
העיסה ולא את המים, אפילו אם אין בבצק כזית אינו מבטלו 63
לעריבה ועובר עליו, ולא נחלקו בדין אלא הא במקום לישא – 64
הברייתא הראשונה קוראת לדפנות העריבה שהם מקום לישא 65
הבצק 'מקום שאין עשוי לחזק', כיון שאין זה מקום העשוי לחזוק 66
את המים, ולכך אמרה לגבי 'מקום שאינו עשוי לחזק' שאם יש 67
בבצק כזית עובר עליו כיון שאין לעריבה צורך בו ואינו בטל לה 68
ומכל מקום אם יש בו פחות מכזית אינו עובר עליו, שכיון שהוא 69
מועיל מעט לחזוק את העיסה כשמשפשפין ולשין שם והוא דבר 70
מועט בטל לעריבה, ולשולי העריבה קוראת הברייתא 'מקום 71
העשוי לחזק', שהם מחזיקים את המים, ולכך אמרה לגבי 'מקום 72
העשוי לחזק' שאינו עובר אפילו על כזית, כיון שהוא נצרך 73
לעריבה ובטל לה. ולא דבר אותו תנא בנמצא הבצק בשפה 74
העליונה שאינו מקום לישא, ומודה הוא בה שאפילו פחות מכזית 75
אינו בטל ועובר עליו כיון שאינו נצרך כלל. והא שלא במקום לישא 76
– והברייתא השניה, קוראת לשפת העריבה העליונה שאינו מקום 77
לישא כלל 'מקום שאינו עשוי לחזק', כיון שאינו עשוי לחזוק לא 78
את המים ולא את הבצק, ולכך אמרה לגבי 'מקום שאינו עשוי 79
לחזק' שעובר אף אם יש בו פחות מכזית. ולדפנות העריבה קוראת 80
הברייתא 'מקום העשוי לחזק', כיון שהם מחזיקים את הבצק 81
בשעת לישא, ולכך אמרה לגבי 'מקום העשוי לחזק' שאם יש שם 82
פחות מכזית אינו עובר עליו, אבל אם יש בו כזית עובר עליו ודין 83
זה הוא דין 'מקום שאין עשוי לחזק' שבברייתא הראשונה. ולא 84
דבר אותו תנא בבצק הנמצא בשולי העריבה, ומודה הוא שאף 85
אם יש בו כזית אינו עובר עליו כיון שמבטלו שם, נמצא שלא 86
נחלקו שתי הברייתות ושתייהם שנויות כדעת רבי שמעון בן 87
אלעזר. 88
רב אשי מבאר את דברי אביי: אמר רב אשי, לא תיקא – אל תאמר, 89
ש'שלא במקום לישא' שאמרנו שעובר אפילו על בצק פחות מכזית 90
הנמצא שם, היינו דווקא אנפיה דאנפיה – על גב העריבה מבחוץ, 91
אבל תוך העריבה חשוב כולו מקום לישא, ופחות מכזית חמץ 92
הנמצא שם בטל, אלא שלא במקום לישא היינו גם אשיפתא דאנפיה 93
– על שפת העריבה מבפנים, ושם עובר אפילו על בצק פחות 94
מכזית. 95
שואלת הגמרא על רב אשי: פשיטא – הלא פשוט הוא ששפת 96
העריבה אינה מקום לישא, ולמה הוצרך רב אשי לפרש ענין זה. 97
משיבה הגמרא: מהו דתיקא – שמא תאמר וקנא דאמריה ומטי לההם 98
– לפעמים הבצק צף ונתפוח ומגיע לשפת העריבה, ולכן הוא 99
נחשב מקום לישא, קא נשמע לו – משמענו רב אשי שאין הדבר 100
כן, אלא אותו מקום אינו נחשב מקום לישא. 101
הגמרא מבררת כדעת מי ההלכה במחלוקת רבי שמעון בן אלעזר 102
ותנא קמא: אמר רב נחמן אמר רב, הלכה כרבי שמעון בן אלעזר 103
שכופת שאור שייחדה לשיבה אינו עובר עליה, שכיון שביטלה 104
שם הרי היא בטלה, ואפילו אם שיעורה גדול. 105
מקשה הגמרא: איני – האם כך פסק רב, והאמר רב יצחק בר אשי 106
אמר רב, אם טח פניה של כופת שאור בטיט לתקנה לשיבה, 107
בטיט. ויש לדייק, שאם טח פניה בטיט, אין – אכן בטלה, אך אם 108
לא טח פניה בטיט לא בטלה. והוראה זו אינה כדעת רבי שמעון בן 109
אלעזר הסובר שדי בביטול לבד, אלא כדעת תנא קמא. מתרצת 110
הגמרא: נחלקו אמוראים בדעת רב, ופאן דמתני הא – מי ששנה 111
משמו של רב מימרא זו, לא מתני הא – לא שנה משמו של רב את 112
המימרא האחרת. כלומר רב נחמן ורב יצחק בר אשי חלוקים 113
בדעתו של רב, האם פסק כרבי שמעון בן אלעזר או כתנא קמא. 114
הגמרא מביאה לשון אחרת: איבא דאמר – יש שאמרו כך את 115
דברי רב נחמן, אמר רב נחמן אמר רב, אין הלכה כרבי שמעון בן 116
אלעזר, משום דאמר רב יצחק בר אשי אמר רב, אם טח פניה בטיט 117
בטיט וכו', ויש לדייק שדווקא אם טח פניה בטיט בטלה, אבל אם 118
לא טח פניה בטיט לא בטלה. וללשון זו לא נחלקו אמוראים 119
בדעתו של רב, וסוברים כולם שרב פסק כתנא קמא. 120

אינו חוצץ בטבילה, ואינו עובר עליו בפסח משום כל יראה וכל 1
ימצא, אבל אם הוא במקום שאין עשוי לחזק, חוצץ בטבילה, ועובר 2
עליו בפסח משום כל יראה וכל ימצא. במה דברים אמורים, בבצק 3
שיש בו פחות מכזית, אבל בבצק שיש בו כזית, אפילו אם הוא 4
במקום העשוי לחזק, חוצץ בטבילה, ועובר עליו בפסח משום כל 5
יראה וכל ימצא. ומבואר בברייתא זו כלשון השניה, שבמקום 6
העשוי לחזק עובר רב אם יש בו כזית, ובמקום שאין עשוי לחזק 7
עובר אף בפחות מכזית. 8
הגמרא דנה בסתירת הברייתות. שואלת הגמרא: קשיין אהדי – 9
שתי הברייתות סותרות זו את זו, ואם כן כמי נהג למעשה. 10
משיבה הגמרא: אמר רב הונא, סמי קילתא מקמי חמירא – מחק 11
את דברי הברייתא הקלה ו–הראשונה! מלפני הברייתא החמורה 12
ו–השניה, שהברייתא הראשונה המקילה טעות היא ואינה משנה. 13
רב יוסף חולק על דברי רב הונא: רב יוסף אמר, תנאי שנקל 14
מעלמא – וכי סילקת את כל התנאים מהדעולם, שלכן אינך מוצא 15
תנאים החולקים בזה וסוברים כברייתא המקילה, עד שהוצרכת 16
למחוק את הברייתא, והרי תנאי היא – נחלקו תנאים בדבר זה, 17
ושתי הברייתות נשנו בבית המדרש ואינן טעות. דתנאי בברייתא, 18
הפת שעיפשה, הריב לבער אותה אף על פי שאינה ראויה לאכילת 19
אדם, מפני שראויה לשוהה – לפוררהו ולחמץ – ולחמץ בה במה 20
עיסות אחרות, והרי היא כאשור שאסרתו תורה אף על פי שאינו 21
ראוי לאכילה מפני שראוי לחמץ בו עיסות אחרות. רבי שמעון בן 22
אלעזר אומר, במה דברים אמורים שחייב לבערה, במקווימת 23
לאכילה – בפת שמקיימים אותה לאכילה, אבל בפת – גושן שאור 24
שייחדה לשיבה – שגמר בדעתו להשתמש בה לשיבה, במלה 25
מתורת חמץ, ואינו עובר עליה בפסח משום שאור. והרי בכופת 26
שאור שייחדה לשיבה בודאי יש כזית, ואף על פי כן לדעת רבי 27
שמעון בן אלעזר בטלה, ומוכח שיש תנא שסובר שאפילו כזית 28
שביטלו הרי הוא בטל. ומדאמר, ומכך שאמר רבי שמעון בן 29
אלעזר שכשיחדה לשיבה במלה – מכלל – משמע דתנא קמא 30
החולק על רבי שמעון בן אלעזר קבר שלא במלה, אלא קבר – 31
מוכח שתנא קמא סובר, שכל שיש כזית חמץ, אף על גב דמכיל 32
לא במלה – אף שהוא מבטלו אין הוא מתבטל, ועובר עליו משום 33
חמץ בפסח. ונמצא שהברייתות שנחלקו אם כזית בצק שביטלו 34
לעריבה בטל, נחלקו במחלוקת רבי שמעון בן אלעזר ותנא קמא, 35
האם כופת שאור שייחדה לשיבה בטלה, הברייתא הראשונה 36
ששנינו בה שאין צריך לבער כזית שבעריבה במקום העשוי לחזק, 37
שנויה כדעת רבי שמעון בן אלעזר הסובר שכיון שאינה עומדת 38
לאכילה בטלה, ואין צריך לומר שברייתא זו טעות היא, והברייתא 39
השניה ששנינו בה שבכל אופן צריך לבער חתיכה שיש בה כזית, 40
שנויה כדעת תנא קמא הסובר שחתיכה שיש בה כזית אינה 41
בטלה. 42
מקשה הגמרא: אמר ליה אביי לרב יוסף, תרצת בבית – יישבת את 43
הסתירה בין הברייתות לגבי בצק שיש בו כזית הנמצא במקום 44
העשוי לחזק, שהברייתא הראשונה ששנינו בה שאינו צריך 45
לבערו שנויה כדעת רבי שמעון בן אלעזר והברייתא השניה 46
ששנינו בה שצריך לבערו שנויה כדעת תנא קמא, פחות מבית מי 47
תרצת – אבל האם תירצת את הסתירה בין הברייתות לגבי בצק 48
שאין בו כזית הנמצא במקום שאינו עשוי לחזק, שבברייתא 49
הראשונה שנינו שאינו צריך לבערו ובברייתא השניה שנינו 50
שצריך לבערו, הרי לא שמענו שרבי שמעון בן אלעזר מיקל אלא 51
שכהחמץ אינו מקוים לאכילה, אבל כאשר החמץ עומד לאכילה 52
אפשר שאף לרבי שמעון בן אלעזר צריך לבערו גם אם אין בו 53
כזית. 54
לכן מתרץ אביי: אלא הא והא – שתי הברייתות בשיטת רבי שמעון 55
בן אלעזר היא, שכזית שביטלו מאכילה אינו עובר עליו, ולא קשיא 56
– ולא יקשה לך שהברייתות סותרות זו לזו, משום שיש לומר 57
ששתיהן סוברות שבשולי העריבה, שהוא מקום המחזיק את המים 58
קודם הלישה, אפילו כזית בצק מבטלו ואינו עובר עליו, ובדפנות 59
העריבה, שהוא מקום המחזיק את העיסה בשעת הלישה, אם יש 60

58

גם הוא החמיץ.

59

גמרא

שנינו במשנתנו לגבי בצק החרש, שאם יש בצק אחר שנילוש
באותה שעה וכבר החמיץ הרי זה אסור. הגמרא מבררת מה דין
בצק החרש כשאין בצק אחר כיוצא בו. שואלת הגמרא: אם אין
שם בצק אחר כיוצא בו, מהו – מה דין בצק החרש. משיבה
הגמרא: אמר רבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש, אם משגמרה
הלישה עבר זמן כדי שילך אדם ממגדל נוגיא למגדלא שהוא מרחק
מיל, הרי הוא אסור.

שואלת הגמרא: ונקיטא – שיאמר רבי שמעון בן לקיש ששיעורו
מיל, ומדוע אמר ששיעורו כדי שילך ממגדל נוגיא לטבריא.
משיבה הגמרא: הוה קא משמע לן – רבי שמעון בן לקיש השמיענו
בזה, דשיעורא דמיל הוא כשיעור הליכת אדם ממגדל נוגיא ועד

מגדלא.
הגמרא מביאה מימרא נוספת שאמר רבי אבהו בשם רבי שמעון
בן לקיש: אמר רבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש, לנפל – הלש
עיסות של אחרים בשכר, ששכרו בעל הבית ללוש עיסתו בטרה, או
והיו כלי בעל הבית טמאים ואין לו מקוה מים להטבילם אלא
ברחוק מקום, ולתפלה – וכן מי שהיה מהלך בדרך והגיע הזמן
להתפלל וללון, ואין לו בית הכנסת להתפלל בעשרה אלא
ברחוק מקום, ולנטיילת ידים – וכן מי שהיה מהלך בדרך ורוצה
לאכול פת ואין לו מים באותו מקום ליטול ידיו אלא ברחוק
מקום, בכל אלו צריך לטרוח ולילך עד ארבעה מילין בכדי להטביל
את כלי הלישה, או בכדי לילך לבית הכנסת להתפלל בעשרה, או
בכדי ליטול ידיו לאכילה, אבל יותר מארבעה מיל אינו חייב לילך.
אמר רב נחמן בר יצחק, מימרא זו משמו של רבי שמעון בן לקיש,
אייבו אמרה משמו ולא רבי אבהו, וארבעה דברים אמר רב לענין
שיעור ארבעה מיל, שלשה מהדברים הם לגבל ולתפילה ולנטיילת
ידים, ותרא מינייהו – ואחד מהארבעה והנוסף על אלו השלשה,
הוא משך זמן עבוד עור רך לענין שיטמא כבשר, שאם עבר זמן זה
אינו מטמא כבשר, דתנן (חולין קכב). יכולין – כל אלו העורות שמנו
חכמים (שו) שמתמאים כבשרם משום שהם רכים והדרך לאוכלם,
שעיבדן – אם עיבדם, או שילך בהן כדי עבודה – שחלכו עליהם
בני אדם שיעור זמן עיבוד, הרי אלו פהורין, שעל ידי כן בטל מהם
תורת בשר, הוין מעור האדם שאף אחר שעיבדוהו טמא. ושאלו
במה הוא שיעור כדי עבודה, ועל כך אמר רבי (איניא) [אייבו] אמר
רבי נאי, כדי חילוף ארבעה מילין.

הגמרא מפרשת עוד בשיעור הליכה לתפילה ונטיילת ידים:
אמר רבי יוסי ברבי חנינא, לא שנו משמו של רבי שמעון בן
לקיש שהמהלך בדרך ונצרך לבית כנסת להתפלל או למים
לנטיילת ידים צריך לילך עד ארבעה מיל, אלא כאשר הם
לפניו בדרך הליכתו, אבל אם הם נמצאים לאחוריו, אפילו מיל
אינו חוזה.

אמר רב אחא, וימיה – ומדברי רבי יוסי ברבי חנינא שאמר 'אפילו
מיל אינו חוזר' יש ללמוד, שדווקא כשבית הכנסת או המים
נמצאים במרחק מיל, אז הדין הוא דאינו חוזר לאחוריו, הוה – אבל
אם הם נמצאים במרחק פחות ממיל, חוזר.

105

משנה

משנתנו עוסקת בדרך הפרשת חלה מעיסה טמאה הנעשית ביום
טוב של פסח: ביצד מפרשין חלה בטומאה – מעיסה שנטמאה,
ונאפית ביום טוב של פסח, רבי אליעזר אומר, לא תקרא לה שם
חלה לאחת מהחתיכות, עד שתאפה תחילה, ובאופן זה כל חתיכה
וחתיכה ראויה לאכילה לאחר שיופרש ממנה מעט לחלה, ולכן
מותר לאפותה. בן בתירא אומר, תפריש חלה ותפיל אותה בצונן –
במים צוננים, שלא תחמיץ. אמר רבי יהושע, בצק זה שהפריש
לחלה והחמיץ,

לענין צירוף טומאה בפסח, שהדבר תלוי בשיעור הבצק. ואלום
בשאר ימות השנה, איכא פלוגתא – יש חילוק בין מקפיד עליו
לשאינו מקפיד, והוה ששנינו בסיפא, שאם מקפיד עליו חוצץ, ואם
אינו מקפיד אלא רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה. ומפרשת
הגמרא: היכי דמי – במה מדובר, בגזן דאיכא – שיש חתיכה פחות
מכביצה של אוכלין, ונגעו אוכלין אלו פהא בצק – בבצק זה
שבעריבה שיש בו כוית, וביחד יש בהם כביצה, ונגעה בהם
טומאה ונטמא, ואחר כן נגע בהן מאכל טהור, כך הוא הדין,
בפסח, דאיסורו חשוב – שאיסור חמץ בפסח מחשיב את הכוית
בצק שבעריבה שהיה צריך לבערו ולא יתבטל לעריבה, מצטרף
אותו בצק שבעריבה לאוכלין פחות מכביצה להשלים לשיעור
כביצה ומטמאים הם מאכל טהור שנוגע בהם, ואפילו שאינו
מקפיד עליו ומבטלו שם, אבל בשאר ימות השנה, שאין איסור על
הכוית שעושהו חשוב לענין טומאה, דבקפידא תליא מילתא –
שתלוי אז דין צירוף לענין טומאה בהקפדתו, הדין הוא שאם
מקפיד עליו ואינו רוצה בקיומו בעריבה, אינו בטל לעריבה
ומצטרף לשיעור כביצה לטמא אחרים, שהואיל וסופו ליטלו משם
נחשב מאכל, אבל אם רוצה בקיומו בעריבה ואינו רוצה ליטלו
משם, הרי הוא כעריבה עצמה ואינו מצטרף לשיעור כביצה.

דוחה הגמרא: מתקנה לה – הקשה רבא על דברי אבוי, מי קתני
מצטרף – וכי שנינו במשנה 'אם מקפיד עליו מצטרף, והא חוצץ
קתני – אם במשנה שנינו 'אם מקפיד עליו חוצץ', משמע
שהמשנה אינה מדברת לענין צירוף.

רבא מבאר את המשנה בדרך אחרת: אלא אמר רבא, מה ששנינו
במשנה 'וכן לענין הטומאה' הכוונה וכן להעלות טהרה לעריבה
שיש בסדקיה כוית בצק. ומפרשת הגמרא: היכי דמי – במה מדובר,
בגזן דאימיה הך עריבה – שנטמאה עריבה זו, וכי לאטבולי –
ורוצה להטבילה בכדי לטהרה. כך הוא הדין, בפסח דאיסורו של
הכוית בצק שבעריבה עושהו חשוב שלא יתבטל לעריבה, חוצץ
הבצק בפני המים ולא סלקא לה – ואין מועילה לעריבה הפבילה
לטהרה, אבל בשאר ימות השנה שמותר להשהותו שם, בקפידא
תליא מילתא – דין הטבילה תלוי בהקפדתו על קיום הבצק ואין
חילוק בשיעור הבצק, אי מקפיד עליו ליטלו משם, אף אם אין בו
כוית חוצץ ולא הועילה טבילתו, ואם רוצה בקיומו בעריבה, הרי
הוא כעריבה ואינו חוצץ בטבילה.

דוחה הגמרא: מתקנה לה – הקשה רב פפא על דברי רבא, מי קתני
וכי שנינו במשנתנו 'וכן לענין טהרה' שנוכל לפרש שהכוונה
לענין טבילה, הוה וכן לענין טומאה קתני.

רב פפא מבאר את המשנה בדרך אחרת: אלא אמר רב פפא, מה
ששנינו במשנה, 'וכן לענין הטומאה' הכוונה וכן לענין להוריד
טומאה לעריבה על ידי כוית בצק זה שבסדקיה. ומפרשת הגמרא:
היכי דמי, בגזן דנגע שרץ פהא כוית בצק הדבוק בעריבה, כך הוא
הדין, בפסח דאיסורו של אותו כוית להשהותו בעריבה עושהו
חשוב שלא יתבטל לעריבה, הבצק חוצץ בין העריבה לשרץ ולא
נתתה (יירדה) לה טומאה לעריבה, ואפילו אם אינו מקפיד עליו
אלא רוצה בקיומו בעריבה אינו נחשב כעריבה, אבל בשאר ימות
השנה שמותר להשהות את הבצק שם, דבקפידא תליא – שאז
ביטול הבצק לעריבה תלוי בהקפדתו עליו, הדין הוא שאם מקפיד
עליו ליטלו משם, חוצץ בפני הטומאה, אפילו הבצק פחות מכוית,
כיון שבגלל הקפדתו הבצק אינו בטל לעריבה, וממילא השרץ
שנגע בבצק לא נגע בעריבה, ואם רוצה בקיומו בעריבה, הרי הוא
כעריבה, ואם נגע בו שרץ נטמאת אף העריבה עצמה כאילו נגע
השרץ בעריבה ממש.

משנה

משנתנו עוסקת בדין בצק שאין ידוע אם החמיץ: בצק החרש –
שאין ניכר אם החמיץ, אם יש בצק אחר כיוצא בו – שנילוש
באותה שעה, שהחמיץ כבר, הרי בצק חרש זה אסור, שמן הסתם

54

55

56

57

פסחים. פרק שלישי – אלו עוברין דף מו עמוד א – מותוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) ריא

לגבל פירש בערוך: דבאדם המהלך בדרך מיירי, דומיא דתפלה, דאם יש גבל העושה עיסתו בטורה ברוח ארבעה מילין – ימתין עד שיגיע לאותו גבל. והשתא אתי שפיר, דלא שנו אלא לפני – קאי אכולהו. **ולתפלה** נראה בפירוש הקונטרס, ולא כערוך פירש: "לתפלה", היינו לרחוץ ידיו להתפלל. דהייב דמי? אי בעידנא דצלותא – הא אמרין בברכות (טו,א): (אביי) ליט אמן דמהדר אמאי בעידן צלותא, דכתיב "ארחץ בנקיון כפי". ואי שלא כוון תפלה – מאי אריא ארבעה מילין? אפילו טובא נמי! **לא** תקרא לה שם עד שתאפה – שאם היה קורא לה שם – לא היה יכול לאפותה ולא לשורפה, דאין שורפין קדשים ביום טוב, כדילק' ביבמה מודליקין (שבת כדב), והיינו נמי טעמא הא דתנן התם: אין מודליקין בשמן שריפה ביום טוב. ותימה: דלמה להדליק להנאות, קודם אין שורפין ביום טוב – שאין יכול להנות ממנה בשעת שריפה, אבל תרומה טמאה, שיכול להנות ממנה בשעת שריפה אמאי אין שורפיה? כמו שמותר להדליק בשמן של חולין להנאות – כך ישרוף תרומה טמאה להנאות. וכי מפני שמנוה לשורף מיגרע גרעו ותיירץ רבינו יצחק בן אשר: דעמן של חולין מותר להדליק להנאות, כמו שמותר לאכול, אבל תרומה טמאה, דאסורה בכל ההנאות – נמצא שהדבערה אינה להנאות, אלא לשם מצות שריפה. אלא שההוראה לא הקפידה אם יתנה ממנה בשעת שריפה. לכך אין דוחה יום טוב, כשאר שריפת קדשים. מיד דהוי אנדרש ונדבות, למאן דאמר אין קריבים ביום טוב (ביצה יט,א) אף על פי שיש בהן דהתר לאבילת אדם, כיון דעיקרו לגבות, ובהנים משולחן גבוה קובץ – אסור לשדוחן, ולמאן דאמר קריבים, קסבר: עיקר שחיטה לצורך אדם, אבל שריפת תרומה טמאה אינה לשם הנאה, מדאסר כל שאר הנאות, אלא ודאי לשם מצות ביעור הוא. ורבינו יצחק פירש: דודאי מותר לשורף ביום טוב תרומה לצורך אוכל נפש, דלא שייך למימר משולחן גבוה קא זכו, אלא דגוררין לצורך אטו שלא לצורך, דשלא לצורך אסור מן היתירה, וגמרין מקדשים שאין שורפין ביום טוב. **עד** שתאפה – אומר רבינו יצחק: אפ' שרינן לקרות לה שם קודם אפיה, אף על גב דפסקין כרבי אליעזר, דהא אי איכא בהן קטן – חזיא ליה, כדאמר בפרק "עד כמה" (בכורות כז,א): אין תרומת חוץ לארץ אסורה אלא למי שטומאה יצאהה עליו מגופו, וכן פסק בעל הלכות גדולות בסדר פסח בשם רב בהן צדק ריש מתיבתא, ואפילו ליכא בהן קטן, אי איכא בהן גדול – שרי, דחזיא ליה על ידי ביטול ברוב, כדאמר התם: רבה מבטל לה ברוב ואביל לה בימי טומאה. ואם תאמר: ואמאי לא שרינן לאפות חלה טמאה מטעם דאמר (ר') אלעזר בר' שמעון) בפרק שני דביצה (ז,א): אף מנולאה אשה תנור פת, אף על פי שאינה צריכה אלא לכבד אחד מפני שהפת נאפה יפה כשהתנור מלא. ואמר

(רבה) התם הלכה בר' אלעזר רבי שמעון, ואפילו נאמר דאסור לאפות מפני שאסור לטלטלה – מכל מקום כי לא קרא לה שם אמאי צריך לטעמא דהויא? ואומר רבינו יצחק: דטעמא (דאמרין) בביצה לא שייך אלא בתנור, אבל כשאופה תחת חגלים – לא. **תפיל** בצונן – אומר רבינו יצחק: דר' אליעזר רבי יהושע לא פליגי אבן בתירא שלא תועיל הטלה לצונן, דהייב שאינע שקרא לה שם – אומר רבינו תם: תפיל בצונן, הואיל

לענין צירוף טומאה – כדמפרש ואזיל, דבפסח תליא מילתא בשיעוריה, ובשאר ימות השנה איכא פלוגתא – חילוק בין מקפיד לשאינו מקפיד, והיינו דחנא סיפא: אם מקפיד עליו, דאיכא פחות מכביצה אוכלין דנגעו בהאי בצק – הדובק בעריבה, ונגעה בהן טומאה ואיטמי, וחדר נגעו בהן אוכלים טהורים. בפסח – דאיסור חמץ מחשבה ועושהו חשוב. הואיל ובזית החובר להחשב לענין איסור חמץ, דלא בטיל לגבי עריבה כדנתיב רש"י –

השתא לענין טומאה נמי לא בטיל לגבי עריבה, ומצטרף להשלים לכביצה, ואף על גב דאין מקפיד עליו, ומטמא את אחרים. כשאר ימות השנה – דליכא למימר איסורו חשוב – בקפידא תליא מילתא. אם מקפיד עליו – מצטרף, דחשיב אוכלא, הואיל וסופו לטילו. וכן הלכות בין מועדא לעריבה – תליא נמי בשיעורא ולא שיעורא בפסח, ואם מקפיד עליו – קאי אשאר ימות השנה. כגון דאיטמי וקא מטביל לה, וקאמר דבפסח, הואיל ובזית עובר עליה, ובדפנות איסורו חשוב, דעל כרחו צריך לטילו וחיץ, דלא הוי כעריבה ואפילו אינו מקפיד עליו, אבל כשאר ימות השנה – בין מרובה בין מועדא, בקפידא תליא מילתא. וכן להוריד טומאה לעריבה – על ידי בצק זה תליא נמי בימות הפסח בשיעורא ולא שיעורא, ואם מקפיד עליו – אשאר ימות השנה קאי: הכי גרסינן: וחיבי דמי כגון דנגע שרין בהאי בצק: בפסח – דכזית איסורו דחשוב – חיץ, ולא הוי כעריבה, ולא נחתי לה שום טומאה לעריבה ואפילו אין מקפיד עליו. ובפחות מכזית, כי אינו מקפיד עליו – לא. ובשאר ימות השנה – אם מקפיד עליו, אפילו בפחות מכזית חיץ, ואם רוצה הוא בקיומו הרי הוא כעריבה – והוי כאלו נגע שרין בעריבה ממש. משנה בצק החרש – שאין ניכר אם החמיץ או לא, שמשונה הוא חרש הזה שיש לו אזנים ואינו ניכר אם שומע אם לאו, דאין אדם עומד על ביעורו ועל דעתו, לישנא אחרינא: בצק החרש – קשה בחרש, ואינו ניכר שהחמיץ. רצה לומר: הכסופי פניו, ואין סידוק לסימן החימוץ. אם יש ביצא בו שהחמיץ – אם יש עיסה אחרת שגולשה בשעתה וכבר החמיצה. **גמרא** פמגדל גנויא למבארי – דהיינו מיל. לגבל ולתפלה בו' – משום דרבי אבהו אמר ריש לקיש נקט לה. לגבל – המגבל עיסת אחרים בשכר, וכלי בעל הבית טמאים – עד ארבע מילין הטריחוהו חכמים לילך למקוה לטבול כליו. וכן לתפלה, אם שם המהלך אדם בדרך ובא עת ללון ולהתפלל, אם יש בית הכנסת לפניו ברוח ארבע מילין – הולך ומתפלל שם, ולן שם. וכן לנטילת ידים לאבילה, אם עתיד למצוא מים לפניו בארבעה מילין – הולך לשם ונוטל את ידיו. רבי אייבא אסרה – להא מילתא משמיה דריש לקיש, ולא רבי אבהו אמרה.

ואביעור מילי אחר בו', לשיעור ארבע מילין, היינו תלת וחודא מוסף. ומאי היא עבד – שיעור עבד של ער ה' המטמא בשכר, כגון ה' דחשיב ב"העור הדורש" – ארבע מילין הוא, לבטלו מתורת בשר מחמת עיבורו. בולן – כל אלו שמנו חכמים ב"העור והדורש" שעורוהו מן מטמאן כבשרו, מפני שהוא רך ודרכו לאכול. שחילך בהן – דרך ערות לשדוחן לפני דריסת רגלי אדם, וזהו תחילת עיבורו, אלא לפני – אנטילת ידים ואתפלה מהולך בדרך קאי, דאילו גבל – ילך עד ארבעה מילין, דמה יש לו להפסיד? וסינה – מהו דרבי יוסי בר חנינא, דאמר בהדיא: אפילו מיל אינו חזר – דקאמר מיל קאמר, הא פחות ממיל – חזר. **משנה** כיצד מפרישין חלה בטומאה – שנטמאת העיסה, ושבו אין חלה דנטילת ממנה ראייה לאבילת בהן. כיצד מפרישין אותה ביום טוב של פסח? דהיי אף יכול לאפותה – מאחר שאינה ראויה לאבילה. ולשהותה לשורפה לערב – אי אפשר, שלא תחמיץ. ולשורפה או להאבילה לכלבים – אי אפשר, שאין שורפין קדשים ביום טוב. רבי אליעזר אומר לא תקרא לה שם – חלה. עד שתאפה – תחלה. דאכתי כל חדא וחודא חזיא ליה, דמפריש מכל חדא פורתא. ולאחר אפיה אם רצה – יפריש חלה שלמימה על בולן, כדנתיב בגמרא, וקסבר רבי אליעזר: הסל שהוא רודה מן התנור לתוכו, מצרפו לחלה.

הואיל ואי בעי מיתשיל עליה - הקשה בקנטרס: אם כן יקרא לה שם, ואחר כך תאפה מטעם הואיל ואי בעי - מיתשיל עליה. ואומר רבינו יצחק: כיון שיכול לעשות בלא הואיל - אין לנו לעשות על ידי הואיל, ואם תאמר: אם כן אמאי שרי ר' אליעזר לאפות משום הואיל דכל חרא וחרא חזיא ליה כדלקמן, בלא הואיל יכול לעשות על ידי הטלה לצנון ואומר רבינו יצחק: דהכי עדיף טפי מהטלה

לצנון, דאיכא למיחש שלא תוודי יפה, ויבא ליד חמורין. ועוד יש לומר: הואיל ואי בעי מיתשיל עליה - לא שכיח - לא אמר לתהיר, כדמוכח לקמן גבי לחם הפנים ושתי הלחם דאין אפיתין דוחה יום טוב, אף על גב דאיכא למימר הואיל ואי בעי פריק ליה שאין התנור מקדשם. שאם היה מקדשם - אם כן יפסלו בלינה, כיון דאופין אותה קודם יום טוב. וכן מוכח במנחות (ע"ב). דמאן דאמר אין אפיתין דוחה יום טוב קסבר דאין התנור מקדשן. ורבינו שמשון בן אברהם פירש: כי נראה לי שדעת רש"י כיון שחטל מצרפן, וסופו לטול אותה על כולן - נמצא שטרח בדבר שאין ראו לאכילה - אלא מטעם הואיל שרי. דאי בעי לא מפרשי חרא לחלה אלא בצע פורתא מכל חרא וחרא, וכל חרא וחרא חזיא ליה. וכיון דכי נמי לא תקרא לה שם עד שתאפה לא שרי אלא על ידי הואיל, ואם יקרא לה שם קודם שתאפה הווי תרי הואיל, ותרי הואיל לא אמרינן. וקשה לרבינו שמשון בן אברהם לפירושו: כיון דאם יבצע מכל חרא וחרא יתא מותר בלא הואיל, היאך שרו רבנן למיעבד עד ידי הואיל, כיון דאפשר בלא הואיל? ותירץ: שלא הטריתו חכמים לבצוע מכל אחת ואחת. ורבינו יצחק מקשה: דהא כי נמי בצע מכל חרא וחרא אסור לאפות, כדמוכח בפרק שני דביצה (כ"א). דאמר: עישה של גוי ושל ישראל - אסור לאפות ביום טוב. כיון דאפשר למפילה בלישה. ונראה לרבינו שמשון בן אברהם לחלק: דדוקא בעשרה גוי אסור מרבנן, אבל גבי חלה לא אסור משום תיקון חלה. ואין נראה לרבינו יצחק בן אשר מה שמשמע מתוך פירוש הקונטרס, דאף על פי שהיה בזן כדי חיוב חלה מתחלה - בעינן צירוף של להפריש אחת על כולן. וכן משמע בפסק שלו לוקה, דלא בעינן צירוף של לר' אליעזר אלא בעינן לוקה, וכן בתלמוד חלה. דאמר: מייתי לה לקמן בשמעתין גבי הני גשי דאפיין קפוי לפסחא. והכי תניא בהדיא במסכת חלה (פרק שני משנה ד'). דתנן: הערשה עיסתו קבין קבין - פטור מן החלה עד שישכור: ר' אליעזר אומר: אף הרודה ונותן לסל וכו'. משמע בהדיא דמיירי היכא דלא היה שיעור חלה, אבל היכא דיש שיעור חלה - לא בעינן צירוף של להפריש מזה על זה, אלא הקפה בעלמא כדי לתרום מן המוקף, כמו בתרומה ומעשר דלא בעינן צירוף של להפריש מזה על זה אלא הקפה. מיהו, נראה לרבינו יצחק: דעם תניה ללס בעינן נמי נגיעה בהדי הדדי, משום נטילת חלה מן המוקף. וכדאמר ר' אליעזר גופיה בפרק "כשם" (סוטה ל"א): שתי עיסות, אחת טהורה ואחת טמאה - נותן פחות מכביצה באמצע, כדי לטול מן המוקף. מלא שרי על ידי צירוף של - משמע דבעי נמי נגיעה.

הואיל אי בעי מיתשיל עליה - תימה לרבינו שמשון בן אברהם: אמאי אמר בפרק "כל שעה" (לעיל ל"ח), דמצת מעשר שני אין יוצא בה בפסח. לר' מאיר דסבר מעשר שני מנזח הוא, ולא חשיב מצתבס. הא הואיל אי בעי מיתשיל עליה - מחשבין (וליה) כשלו ועת, דאמר לעיל (ה"ב): אבל אתה רואה של אחרים ושל גבה - והא של גבה נמי חשיב כשלו, הואיל אי בעי מיתשיל עליה ותירץ רבינו יצחק: דשאני הנהו, דכתיב בהו "לה", אף על גב דאי בעי מיתשיל עליה - חשבת הכתוב של גבה. ועוד תירץ רבינו יצחק: היכא דאתא הקדש ליד הגובר - לא אמרינן הואיל אי בעי מיתשיל עליה, והואיל אי בעי פריק - נמי לא אמרינן, דאם כן היה קונה אותו. דאטו נחשוב חמץ של גוי כשלו, הואיל אי בעי קני ליה: ועוד תירץ: כיון שנתחמץ - שום אדם לא יפירו. וצריך עיון בהנהו הואיל ד"כל שעה" (גם זה שם): הואיל ולא קרא לה שם. **ר"ב** אמר אינו לוקה - ואם תאמר: דאמר ב"המצניע" (שבת צ"ח), המכבד הרודה חלות דבש, שגג בשבת - חייב חטאת, הידי ביום טוב - סוגף את הארבעים, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים: אין כאן אלא שבות. ואמאי לוקה לר' אליעזר? לימא: הואיל ומיקלע ליה אורחים. ואפילו רבנן לא פטרי אלא משום דלא חשיבי דבש בכורות מחובר. ויש לומר: כגון שהדבש והדבש ואינה ראויה לאכול, ואפילו אי מיקלע ליה אורחים לא חזי להו. אי נמי: ברוחה סמוך לשקיעת החמה, שאפילו יבואו אורחים אין שדות ביום לאכול. ובהאי שניא תאי שפיר מה שהקשה רבינו יצחק בן אשר, דשמעינן ליה לר"ב דאיהו חלה בריש משכב ביה (ב"ב). ובריש "כל מערבין" (עירובין ל"ח), דאמר: אין יום טוב מכין לשבת. אי אמרת הואיל - היכא משכבת לה דאין יום טוב מכין לשבת? והשתא משכבת לה - סמוך לשקיעת החמה כדפרישית. ואם תאמר: אי אמרינן הואיל - אם כן בטלת כל מלאכת שבת - הואיל וראוי לחולה שיש בו סכנה ויש לומר: כיון דלא שכיח כלל - לא אמרינן הואיל.

לא זה הוא חמץ שמוחרין עליו בבל יראה ובבל ימצא. אלא, מפרשיתה ומניחתה עד הערב, ואם החמיצה - החמיצה. גמרא לימא בטובת הנאה קמפלגי, דרבי אליעזר סבר: טובת הנאה ממון, ורבי יהושע סבר: טובת הנאה אינה ממון. לא, דכולי עלמא סברי "טובת הנאה אינה ממון" וזכא ב"הואיל" קמפלגי. דרבי אליעזר סבר: אמרינן הואיל ואי בעי איתשיל עליה - ממוניה הוא. ורבי יהושע סבר: לא אמרינן הואיל. איתמר, האופה מיום טוב לחול, רב חסדא אמר: לוקה, רבה אמר: אינו לוקה. רב חסדא אמר: לוקה, לא אמרינן "הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה". רבה אמר: אינו לוקה, אמרינן הואיל. אמר ליה רבה לרב חסדא: לדידך, דאמרית לא אמרינן הואיל - היאך אופין מיום טוב לשבת? אמר ליה: משום עירובי תבשילין, ומשום עירובי תבשילין שרינן איסורא דאורייתא? אמר ליה: מדאורייתא צורכי שבת נעשין ביום טוב, ורבנן הוא דגזרו ביה, גזירה שמוא יאמרו אופין מיום טוב אף לחול. וכוין דאצרכונה רבנן עירובי תבשילין - אית ליה היפירא. איתביה: ב"המה המסופקת לא ישחוט אלא כדי שיכול לאכול הימנה פזית צלי מבעור יום. יכול לאכול - אף על גב דלא בעי למיכל. בשלמא לדידך, דאמרית "הואיל" - הואיל ואי בעי למיכל מצי אכיל - משום הכי ישחוט. אלא לדידך, דאמרית לא אמרינן "הואיל" - אמאי ישחוט? אמר ליה: משום הפסד ממונו. ומשום הפסד ממונו שרינן איסורא דאורייתא? אמר ליה: אין, משום הפסד ממונו גמר בלבו לאכול פזית, ואי אפשר לכזית בשיר בלא שחיטה. איתביה: לחם הפנים נאכל

לא זהו חמץ שמוחרין עליו - כדמפרש בגמרא, דלאו ידידה הוא לאחר שקרא עליה שם. וקרא כתיב, שלך אי אתה רואה, וזה אינו שלך ולא של חבירך, דאכתי לא מטא ליד כהן. **גמרא** טובת הנאה - דבר מועט, דתניא (בכורות כ"א): ושאני ישראל לומר לחבירו הילך סלע ותן כל תרומותיך לכן בתי כהן. והיינו טובת הנאה שיש לו לישראל בחלה זו, שרשאי לתתה לכל כהן שירצה לטול דבר מועט מאותו של כהן בשביל שיתנה לו. רבי אליעזר סבר: טובת הנאה ממון, והוא הך חלה כדרידה, ועבר עליה אי מחמיצה גביה. הלכך: אפי לה ברישא. ורבי יהושע סבר: טובת הנאה אינה ממון, ולאו ידידה הוא. ואינו מוחרר עליה. ומשום פקדון נמי ליכא, דאכתי לא מטא לידא דכהן. לא דכולי עלמא טובת הנאה ממון ובתואיל קא מפלגי. רבי אליעזר סבר: עבר עליה משום הואיל ואי בעי מיתשיל עליה והדרה לטיבאל, וידידה היא. דעל כל נדר הקדש ותרומה הקדוש באמירת פה - יכול לישראל לחכם ולעקור דבורו. הלכך ממוניה הוא, ועבר עליה. ומלאכת אפיתיה נמי ביום טוב כי לא קרא עליה שם. ואף על גב דאיכא חרא דלא חזיא - משוחרת, דכל חרא וחרא איכא למימר הא לאו חלה היא. ואי נמי קרא עליה שם - מצי למיפא לה, הואיל ואי בעי מיתשיל עליה. מיהו, כיון דאית לרבי אליעזר חסל מצרפן לחלה - הכי שפיר טפי שתאפה תחלה משום רווחא דמילתא, וכל כמה דאפשר למיעבד שפיר בלא שום הואיל - נהא למיעבד. לא אמרינן הואיל - הלכך על חמורא אינו עובר, אבל על אפיתיה עובר - דאיכא חרא דלא חזיא ליה. האופה מיום טוב לחול - לאחר שאכל וגמר סעודתו, דפשיטא לן דלא חזיא ליה מדיד האידיא עד אורתא שהוא חול. לוקה - משום "לא תעשה כל מלאכה". הואיל ואי מיקלעי ליה אורחים - שיהו צריכין לפת זה היום. היאך אופין מיום טוב לשבת - אי לאו דאמרין הואיל אי מיקלע ליה אורחים - חזי ליה כליה ליום טוב. מדאורייתא צורכי שבת נעשין ביום טוב - דכתיב (שמות יב): "אך אשר יאכל לחם נפש", ושבת יום טוב חזיא קדושה וכו'. והנהו שבת אישיר, וזכי דמי דמותר לבשל לבו ביום, מותר לבשל למחר. ורבנן הוא דגזרו - כי לא אותיב עירוב תבשילין, כדי שלא יאמרו אופין אף לחול. כהמה מסוכנת - ורצה לשוחטה ביום טוב, שלא תמות ויפסידנה. בויית צלי - זהו קל בבשולים. כדי שיכול לאכול - שיהא שדות ביום כדי להפשיט ולחתוך כוית ולצלוח לאכול, ואי איכא שדות כי האי שרי, ואף על גב דלא אכיל מינה. **אמאי שחיס** - הא לא צריך למיכל, שכבר אכל. **משום הפסד ממונו** - ויודע הוא שיהא מותר בלא אכילה גמר בלבו לאנס את עצמו ולעבור על דעתו ולאכול כוית, וזהו ליה כצריך לזית ביום טוב. ומשום ההוא זית בעיא למישחיה לכולה, דאי אפשר לכזית בשיר בלא שחיטה. אבל הכא דליכא למימר גמר בלבו לאנס עצמו - משום הואיל לא שרינן איסורא דאורייתא. כיון דלא צריך למדי. לחם הפנים - כל שבת ושבת.

נאכל

רבה מקשה על רב חסדא: אִמְר לִיה רְבָה לְרַב חֲסֵדָא, לְשִׁיתִי
 שאומרים 'הואיל' מובן שמותר לאפות מיום טוב לשבת
 שלמחרתו, כיון שהמאכל כולו ראוי אף ליום טוב אילו יבואו
 אורחים, אלא לִידֵידָךְ דְּאִמְרַת לֹא אִמְרִינָן 'הואיל' – לדברך שאתה
 אומר שאין אומרים סברת 'הואיל', והאופה מיום טוב לחול לוקה,
 קשה הִיאָךְ אִפְשִׁין מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת, והרי היא מלאכה שלא לצורך
 יום טוב. מתרץ רב חסדא: אִמְר לִיה רב חסדא לרבה, הטעם
 שמותר לאפות ביום טוב לצורך השבת שלמחרתו, הוא מִשּׁוּם
 שבערב יום טוב מניחים עִירוּבֵי תַבְשִׁילִין.
 רבה תמה על תשובת רב חסדא: וְכִי מִשּׁוּם עִירוּבֵי תַבְשִׁילִין שהוא
 תקנת חכמים שֶׁרִינָן – אנו מתירים אִסְרוּרָא דְּאִתְרִיבָא של בישול
 ואפייה ביום טוב שלא לצורך היום. רב חסדא מבאר את תירוצו:
 אִמְר לִיה רב חסדא לרבה, מִדְּאִתְרִיבָא צֻרְכֵי שַׁבָּת נֶעֱשִׂין בְּיוֹם טוֹב,
 כיון ששניהם נקראים שבת והם קדושה אחת, וכשם שמותר
 לעשות ביום טוב צורך אוכל נפש של אותו יום, כך מותר לעשות
 צרכי שבת שלאחריה ביום טוב, וְרִבְנָן הוּא דְּרִבְנָן בֵּיה – ורבנן הם
 שגזרו שלא לבשל מיום טוב לשבת בלא עירוב תבשילין, וְרִבְנָה
 שָׁמָּה יֵאמְרוּ – יטעו לומר, אִפְשִׁין – (מותר לאפות) מִיּוֹם טוֹב אֶף לְחֹל
 כשם שמותר לצורך השבת שאחריה, ויעברו על איסור תורה, וְכִין
 דְּאִתְצַרְבִּית רִבְנָן – וכיון שהצריכו חכמים את המבשל מיום טוב
 לשבת להניח עִירוּבֵי תַבְשִׁילִין, אִית לִיה דְּרִבְנָא – יש לו היכר,
 שלא התירה התורה ביום טוב אלא צרכי שבת ולא צרכי חול,
 ולא יבוא לטעות בכך.
 הגמרא מביאה קושיא על דעת רב חסדא: אִיתִיבֵיהּ הקשה רבה
 לרב חסדא, שנינו במשנה (ביצה כה), בְּהֶקֶה הַמְסוּכָּת – החולה
 ונוטה למות, ורוצה לשוחטה ביום טוב קודם שתמות ותתנבל
 שלא יפסיד את בשרה, ואינו צריך לאכלה ביום טוב, שכבר אבל
 סעודתו, לֹא יִשְׁחֹשׂ אותה ביום טוב אֲלֵא אם נותר זמן בְּדֵי שִׁכּוּל
 להפשיט ולחתוך ולצלוח ולֵאכּוֹל הִמָּנָה לכל הפחות בְּיַד צִיל
 מְבַעֵיר יוֹם, ומשמע שדי בכך שִׁכּוּל לֵאכּוֹל ממנה מבעוד יום, אֶף
 עַל גַּב דְּלֹא בְּעֵי לְמִיכַל – שאינו רוצה לאכול (וכיון שכבר אבל,
 וּבְשִׁלְמָא לִידֵידָךְ דְּאִמְרִי 'הואיל' – המשנה מובנת לדעתי שאומרים
 'הואיל', שהוֹאִיל וְאֵי בְּעֵי לְמִיכַל מִצֵּי אֲכִיל – שכיון שאם ירצה
 לאכול מן הבהמה יוכל לאכול, מִשּׁוּם הֵכִי יִשְׁחֹשׂ אף על פי שאינו
 רוצה לאכול, אֲלֵא לִידֵידָךְ דְּאִמְרַת לֹא אִמְרִינָן הוּאִיל – לשיטתך רב
 חסדא שאתה אומר שאין אומרים 'הואיל', אֲמַאי יִשְׁחֹשׂ – מדוע
 התירו לו לשחוט, והרי היא שחיטה שלא לצורך יום טוב.
 מתרצת הגמרא: אִמְר לִיה רב חסדא לרבה, לכך התירו לו לשחוט
 בהמה מסוכנת ביום טוב, מִשּׁוּם הַפְסַד מְמוֹנָה. מקשה רבה על
 תירוץ רב חסדא: וְכִי מִשּׁוּם הַפְסַד מְמוֹנָה שֶׁרִינָן – (מתירים) אִסְרוּרָא
 דְּאִתְרִיבָא.
 רב חסדא מבאר את תירוצו: אִמְר לִיה רב חסדא לרבה, אֵין – אכן
 ההיתר משום הפסד ממונו, שהלא בעל הבהמה יודע שאינו רשאי
 לשחוט בהמה שלא לצורך אכילה ביום טוב, ולכן אף שכבר אבל,
 מִשּׁוּם הַפְסַד מְמוֹנָה נִמְר פְּלֻפְּו להכריח עצמו לעבור על דעתו
 וּלֵאכּוֹל מִן הַבְּהֵמָה המסוכנת בְּיַד בֶּשֶׂר, והוא כמי שצריך לבזית
 בשר לאכלו ביום טוב. וְכִין שֵׁאֵי אִפְשִׁי לֵאכּוֹל בְּיַד בֶּשֶׂר מִבְּהֵמָה
 בְּלֹא שְׁחִיטָה של כולה, מותר לשחטה ביום טוב.
 רבה מקשה על דברי רב חסדא לעיל, שמותר לעשות מלאכה
 ביום טוב לצורך אכילה בשבת: אִיתִיבֵיהּ – הקשה רבה לרב חסדא.
 שנינו במשנה (מנחות ק), לֶחֶם הַפָּנִים שנערך על השולחן בשבת
 ונאכל לשבת הבאה,

לֹא זֶה הוּא הַמֵּן שֶׁמֻּזְהָרִין עָלָיו כָּבֵל יִרְאָה וּכְבֵּל יִמְצָא, שהרי אחר
 שקרא עליו שם חלה אינו שלו, שהרי נעשה ממנו שבת הכהונה,
 והתורה אמרה (שמות יג ז) 'וְלֹא יִרְאָה לָךְ שָׂאֵר', כלומר רק שאור
 השייר לך אין אתה רואה. אֲלֵא מִפְּרִישָׁתָהּ וּמִנִּיחָתָה עַד הָעֶרֶב –
 מוצאי יום טוב, שאז מותר לשורפה, וְאִם הִתְמַצָּה, הִתְמַצָּה,
 כלומר, אין חוששים לכך.

גמרא

מבואר במשנה שנחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע בחלה של חמץ,
 לרבי אליעזר עובר עליה משום כל יראה וכל ימצא, ולרבי יהושע
 אינו עובר. הגמרא מבררת במה נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע.
 שואלת הגמרא: לִימָא – האם נאמר שרבי אליעזר ורבי יהושע
 בְּמוֹכֶת הִנָּה קְמִיפְלִי – נחלקו בזכות שיש לבעל הבית במתנות
 כהונה שיכול לתתם לאיזה כהן שירצה וליטול שכר על כך, האם
 נחשבים מחמת זכות זו כממונו של הישראלי, דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר קָבַר,
 טוֹבֶת הִנָּה נחשבת מְמוֹן, ומפני כן אם החמיצה החלה עובר עליה
 משום כל יראה וכל ימצא, שהרי יש לו בה זכות ממונית ונחשבת
 בבעלותו, ולכן יאפה את הככרות קודם שיפריש חלה, שאם
 יפריש חלה קודם האפייה יהיה אסור לאפותה כיון שאינה ראויה
 לו לאכילה, ותחמיץ. וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ קָבַר, טוֹבֶת הִנָּה אִינָה נחשבת
 מְמוֹן, ואם החמיצה החלה אינו עובר עליה משום כל יראה, ולכן
 יכול להפרישה ולהניחה עד הערב.

דוחה הגמרא: לֹא, דְּכּוּלֵּי עֲלָמָא קָבַר – בין רבי אליעזר ובין רבי
 יהושע סוברים שטוֹבֶת הִנָּה אִינָה מְמוֹן, וְהֵבֵא ב'הואיל' קְמִיפְלִי
 – וכאן נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע האם יש להחשיב דבר
 שבידו לעשותו כאילו כבר נעשה. דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר קָבַר, אִמְרִינָן
 'הואיל וְאֵי בְּעֵי אִתְשִׁיל עֲלָה' – אומרים שכיון שאילו ירצה ישאל
 לחכם על הפרשתו, והחכם יעקור את דבריו הראשונים, ותחזור
 חלה זו להיות טבל של הישראלי, על כן מְמוֹנִית היא – נחשבת
 החלה כממונו, ועובר עליה משום כל יראה וכל ימצא. ולכן לא
 יקרא עליה שם חלה ויניחנה שתחמיץ, אלא יאפנה ואחר כך יקרא
 עליה שם חלה. וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ קָבַר, לֹא אִמְרִינָן הוּאִיל, ואין החלה
 נחשבת כממונו לאחר שהפרישה לעבור עליה בכל יראה וכל
 ימצא, ולכן יכול לקרוא עליה שם חלה קודם שיאפה אותה
 ולהניחה בלא אפייה אף שתחמיץ.

הגמרא מביאה שנחלקו אמוראים האם אומרים 'הואיל': אִיתְמַר –
 נאמר בבית המדרש, הָאֹפֶה מִיּוֹם טוֹב לְחֹל, כלומר לאחר שאכל
 וגמר סעודת יום טוב, שברור לנו שלא יאכל עוד עד הערב שהוא
 חול, רַב חֲסֵדָא אָמַר, לֹקֵה משום מלאכה האסורה ביום טוב, שלא
 הותרה כממונו לאחר שהפרישה לעבור עליה בכל יראה וכל
 אינו לוקה.

מבאר הגמרא את המחלוקת: רַב חֲסֵדָא אָמַר לֹקֵה, שכן לֹא
 אִמְרִינָן הוּאִיל וּמִיפְלִי לִיה אֲוָרְחִים הָיִי לִיה – אין אומרים שכיון
 שאם יודמנו לביתו אורחים ביום טוב שיצטרכו לפת זו יהיה לו
 ליתן להם, ואז נמצא שאפה לצורך אוכל נפש ביום טוב שהיא
 מלאכה המותרת, גם אם לא נודמנו לו אורחים אינו לוקה, אלא
 כיון שבשעת האפייה לא היו אורחים הרי זו אפייה שלא לצורך
 היום ולוקה עליה. רַבָּה אָמַר אֵינוֹ לֹקֵה, שכן אִמְרִינָן 'הואיל ואם
 יודמנו אורחים לביתו שצריכים לפתו ימצא שאפה לצורך אוכל
 נפש ביום טוב', ולכך גם אם לא נודמנו לו אורחים אינו לוקה,
 שנחשב כעושה מלאכה לצורך יום טוב.

51 בערב יום טוב של שבועות, ונאכלות ליום טוב של שבועות, שהוא
 52 לשנים – היום השני לאפיתן. ואם חל יום טוב של שבועות להיות
 53 אחר השבת – ביום ראשון, מקדימים לאפותו בערב שבת והן
 54 נאכלות ליום טוב, שהוא לשלשה – היום השלישי לאפיתן. ולכך
 55 מקדימים לאפותו מערב שבת וערב יום טוב, לפי שאינה דוחה
 56 אפיתן לא את השבת ולא את היום טוב.
 57 מסיים רב מרי את הקושיא: והרי שתי הלחם לצורך יום טוב הן,
 58 שהן נאכלות ביום טוב, ואי אמרת שמן התורה צורכי שבת נעשין
 59 ביום טוב שלפני השבת, השתא – מעתה יש לתמוה, מדוע אפית
 60 שתי הלחם אינה דוחה את היום טוב וצריך לאפותו מערב יום טוב,
 61 דשבת ביום טוב שרי ביום טוב ביום טוב מביעאי – אם מותר לעשות
 62 צרכי שבת ביום טוב אף על פי שאינו נהנה מהמלאכה אלא בשבת
 63 שלמחרת, וכי צריך לומר שמותר לעשות מלאכה שהיא לצורך
 64 היום טוב עצמו, אף על פי שאינו נהנה מהמלאכה מיד אלא לאחר
 65 זמן ושתי הלחם מותרים לכהנים רק לאחר שישחטו את כבשי
 66 השלמים הבאים עמדם ויזרקו דמם. ומכך שלא התירו לאפות את
 67 שתי הלחם ביום טוב, מוכח שלא התירה התורה לעשות מלאכה
 68 לצורך אוכל נפש ביום טוב אלא כשראו להנות ממנה מיד, ומה
 69 שהתירו לעשות צרכי שבת ביום טוב הוא רק משום 'הואיל ואי
 70 מיקלעי אורחים' (שהם ראויים לאכול מיד), וטעם זה לא שייך
 71 בשתי הלחם, שעכשיו אינם ראויים לאכילה עד שישחטו הכבשים
 72 ויזרק דמם, וכיון שאפית שתי הלחם יכולה להעשות מערב יום
 73 טוב, אינה דוחה יום טוב.
 74 מתרצת הגמרא: שאני ה'הם' – שונה הדבר שם בשתי הלחם,
 75 שאסור לעשותם ביום טוב אף על פי שמותר לעשות צרכי שבת
 76 ביום טוב אף שאינו נהנה מהמלאכה מיד. משום דאמר קרא –
 77 שנאמר בפסוק בהיתר עשיית מלאכת אוכל נפש (שמות יב טז) 'אך
 78 אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם', ומשמע
 79 שכשהמלאכה היא 'לכם' – לצרכיכם, הותר לעשותה ביום טוב,
 80 ולא כשהיא לצורך נבות, ואפית שתי הלחם צורך גבוה היא.
 81 מקשה הגמרא: ולר' שמעון בן גמליאל דאמר מ'שום' – משמו של
 82 ר' שמעון בן חננין, אפית שתי הלחם דוחה את יום טוב, ומותרת
 83 בשבועות, מאי איכא למימר – איך נבאר זאת, והרי דורשים 'לכם'
 84 ולא לגבוה.
 85 מתרצת הגמרא: רבי שמעון בן חסגן קבר לה כ'אמא שאול' (ביצה כ),
 86 דאמר, מהכתוב 'לכם' דורשים 'לכם' – לצרכיכם מותרים אתם
 87 לעשות מלאכה ביום טוב, ולא לצורך נב'רים, אבל לצורך גבוה
 88 מותר.
 89 רב חסדא מקשה לרבה הסובר שאומרים 'הואיל': שלח ליה רב
 90 חסדא לר' קושיא ביד רב אהא בר רב הונא, מי אמרינן – וכי
 91 אפשר לומר 'הואיל', והא תנן – והרי שנינו במשנה (מכות כא), 'ש
 92 פעמים שאדם חורש תלם אחר – שורה אחת בשדה, ותיבין עליה
 93 – על חרישה זו שמונה עונשי מלקות משום 'שמונה לאוי', וזהו
 94 החורש בשור ובהמה יחד, שלוקה משום 'לא תחורש בשור ובהמה
 95 יחד' (דברים כב י), והן – השור והחמור מוקדשים לשמים, שעל
 96 השור שהוא קדשי מזבח לוקה משום 'לא תעבד בכבד שורך' (שם
 97 ט יט), ועל החמור שהוא קדשי ברוך הבית לוקה משום איסור
 98 מעילה, והחרישה היא לזריעת פלאים ב'רים – שבהרישתו בין
 99 הגפנים הוא מכסה זרעים באדמה, שלוקה משום 'לא תזרע פ'רמך
 100 ב'לאים' (דברים כב ט),

1 פעמים שהוא נאכל לתשעה – ביום התשיעי לאפיתו, ופעמים
 2 לעשרה – ביום העשירי, ופעמים לאחר עשר – ביום האחד עשר,
 3 לא פחות ולא יותר – ואינו נאכל קודם יום התשיעי ולא אחר יום
 4 האחד עשר. ומפרשת המשנה, ביצה, בדרבנן – במקרה הרגיל,
 5 נאכל לתשעה, שכן הוא נאפה בערב שבת, ומסדרים אותו על
 6 השולחן למחרת ביום השבת, ומסלקים אותו מהשולחן ונאכל
 7 לכהנים בערב הבאה, שהיא לתשעה ימים מאפיתו. ואם חל יום
 8 טוב להיות בערב שבת, שאסור לאפות בו דבר שאינו לצורך היום
 9 טוב, מקדימים לאפותו בערב יום טוב שהוא יום חמישי בשבוע,
 10 ונאכל לשבת שבשבוע הבא, שהיא לעשרה ימים מאפיתו. ואם
 11 חלו שני ימים טובים של ראש השנה בימים חמישי ושישי, מקדימים
 12 לאפותו בערב ראש השנה שהוא יום רביעי, ונאכל לשבת
 13 שבשבוע הבא, שהיא לאחר עשר ימים מאפיתו. ולכך מקדימים
 14 לאפותו מערב שבת וערב יום טוב, לפי שחלם הפנים אינו דוחה
 15 באפיתו, לא את השבת ולא את היום טוב.
 16 מסיים רבה את הקושיא: והרי לחם הפנים לצורך שבת הוא, שהוא
 17 נאכל בשבת, ואי אמרת שמן התורה צורכי שבת נעשין ביום טוב
 18 ורק חכמים אסרום, קשה אמאי – מדוע אפית לחם הפנים לא דחי
 19 יום טוב, והרי מקובל בידינו שבמקדש לא אסרו דברים משום
 20 שבות.
 21 מתרצת הגמרא: אמר ליה רב חסדא לרבה, באמת האיסור לעשות
 22 צרכי שבת ביום טוב אינו אלא מדרבנן, ומה שלא התירו חכמים
 23 לאפות לחם הפנים ביום טוב שחל להיות בערב שבת אף שלא
 24 גזרו שבות במקדש, הוא משום ששבות קרובה – דבר שאסור
 25 מגזירת חכמים והוצרכו לעבור עליו לצורך אותו היום התירו
 26 חכמים במקדש, אבל שבות רחוקה – דבר איסור הנצרך לשבת
 27 השניה לא התירו חכמים אף במקדש.
 28 מקשה הגמרא על רב חסדא: ולר' שמעון בן גמליאל והובאה
 29 דעתו בהמשך המשנה במנחות (ק) דאמר מ'שום' – משמו של ר' י
 30 שמעון בן חננין, כשאשר חל יום טוב בערב שבת לחם הפנים דוחה
 31 באפיתו את יום טוב, שיש בו צורך אוכל נפש, ואף שאינו נאכל
 32 ביום טוב אלא בשבת, שגם השבת נחשבת יום טוב. ואף על פי
 33 שגזרו חכמים שלא לאפות ביום טוב לצורך השבת, מכל מקום
 34 במקדש לא גזרו אף על פי שהיא שבות רחוקה (ושאותו לחם אינו
 35 נאכל אלא לשבת שבשבוע הבא). ואולם כאשר חל יום הכפורים
 36 בערב שבת, אינו דוחה באפיתו את יום צום הכפורים, שביום
 37 הכפורים אסור מן התורה לעשות מלאכה לצורך אוכל נפש
 38 ומקדימים לאפותו ביום חמישי, מאי איכא למימר – איך נבאר
 39 זאת, הרי מכך שהתירו לאפות לחם הפנים ביום טוב לצורך
 40 אכילתו בשבת שבשבוע הבא מוכח שהתירו גם שבות רחוקה.
 41 מתרצת הגמרא: רב חסדא סובר, כ'הא פליגי' – בדבר זה עצמו
 42 נחלקו תנא קמא ורבי שמעון בן חסגן, מ' – ו-תנא קמא קבר, שבות
 43 קרובה התירו במקדש ושבות רחוקה לא התירו, ור' – רבי שמעון
 44 בן חסגן קבר, שבות רחוקה נמי – וגם כן התירו במקדש.
 45 רב מרי מקשה קושיא נוספת על דברי רב חסדא לעיל, שמן
 46 התורה מותר לעשות מלאכה ביום טוב לצורך אכילה בשבת:
 47 מתיב רב מרי – הקשה רב מרי לרב חסדא, שנינו במשנה (מנחות ק)
 48 שתי הלחם שהיו מביאים בחג השבועות, אינן נאכלות לכהנים לא
 49 פחות משנים – לא לפני היום השני לאפיתן, ולא יותר על שלשה
 50 ימים לאפיתן. ומפרשת המשנה, ביצה, במקרה הרגיל הן נאפות

אין להתפעל ואין להתחשב עם כל ההפרעות וההסתרים של הגוף ונפש הבהמית, ולעסוק בתוקף בענייני הנשמה דלימוד התורה וקיום המצוות – שבזה שווים כל בני ישראל.

משיחת כ"ג טבת, ה'תשי"ט

פסחים. פרק שלישי - אלו עוברין דף מז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רטו תוספות

נאכל לאחר עשר יום - כגון שבאו עדים מן המנחה ולמעלה ביום חמישי, דנהגין אותו היום קודש ולמחר קודש כי היכי דלא לזלזול ביה לשנה הבאה, כשיבאו העדים קודם המנחה. בדמוכח בריש ביצה (הב), ובתרא עיקר ומיניה מנינן יום הכפורים. ויזא יום הכפורים ביום ראשון, ואז נאכל לאחר עשר. אבל אם באו עדים קודם המנחה - אם כן למחר ביום ששי חול גמור הוא, ויכולין לאפות לחם אתר ביום ששי, ולחם הראשון יפדה דאין התנור מקדשם. כיון דקסבר דאינו דוחה לא שבת ויום טוב. כדפרישית לעיל.

ואי אמרת צורכי שבת נעשים ביום טוב - תימנה לרבינו יצחק; מאי פריך? והא רב חסדא לא פליג עליה דרבה אלא שמתיר לבשל ביום טוב לשבת כמו שמתיר לבשל לבו ביום, דקדושה אחת היא כדפריש הקונטרס, אבל בבבאי גונא דאיתא דמצינן אפילו לבו ביום אסור, כדקתני סיפא גבי שתי הלחם, ובהא לא אמר רב חסדא שיעשו ביום טוב יותר מרבה! ונראה לרבינו יצחק, דהכי פירושו לעיל: צרכי שבת נעשים ביום טוב - לאו משום דקדושה אחת היא, אלא כלומר האויל שהיא מצוה שבת, אם לא יעשה בשבת טוב - שוב לא יעשה. חשיב במי אוכל נפש ביום טוב. והשתא פריך שפיר: בשלמא לדדי דלא שריא ביום טוב לשמחת יום טוב, אלא בבבאי גונא שהיא עיקר משום שמחת יום טוב - חזכא ליכא שמחת יום טוב. וגבי שתי הלחם נמי, אין עיקר לשמחת יום טוב, אלא עיקר משום זבת. אלא לדדיד, דאמרת צורכי שבת נעשים ביום טוב, וכל דבר שהוא מצוה צריך לעשות ביום טוב שאין לו זמן אחר - הכא אמאי לא דחי יום טוב? וכן נראה לקמן גבי שתי הלחם. ורשי פירש גבי שתי הלחם דלרבה אתי שפיר, דלא שייכא הואיל - משום דהואיל שעתא לא חזו עד שישטחו עליהם בבשים ויורוק דמן. וקשה לרבינו יצחק לפירושו: כיון דהמירא אינה יודעת חילוק בין גבוה להדיוט, וכי בשביל שלא יזא עכשיו ראו אף על פי שהיא ראויה לבו ביום יזא אסור? הלא כשאופה העיסה לאורחים אינה ראויה עד שתאפה, ושלמי חגיגה שמתיר לשוחטין אף על פי שאסורים עד שירוק דמן, ושחט בהמות נמי בשעת שחיטה אינה ראויה. אלא, כיון שמתיר אתר לבו ביום - לא חסרון הוא. ואם כן תיקשי נמי לרבה! ומיהו יש לומר לפירוש הקונטרס דשתי הלחם אין לחם שום חסרון בגופו.

ולרבן שמעון כן גמליאל דאמר דוחה יום טוב - בשלמא לדדי דאמינא דסבירא ליה לתנא קמא דצורכי שבת אינן נעשים ביום טוב - איכא למימר דבהא פליגי ולא איירי אלא בדאורייתא. וקשה לך מתנא קמא. אי נמי אומר רבינו שמשון אברהם: דאיכא למימר דפליגי, דמר סבר: אמרינן והואיל ויכול לפדותו. ומר סבר: לא אמרינן והואיל, דלא שכיח. כדפרישית לעיל. אלא לדדיד, דאמרת דטעמא דתנא קמא משום שבות דחוקה - בהא לפלוג עליה רבן שמעון כן גמליאל.

לכם ולא לגבוה - פירוש: אף ולא לגבוה. ודרשינן נמי ולא לגי בדמוכח בבבאי (בב), דמאן דסבר: נדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב - דריש נמי "לכם" ולא לגי, גבי אמרו להם בית שמאי לבית הלל: והלא כבר נאמר "לכם" ולא לגבוה.

ומוקדשין - פירש הקונטרס בדמוקדשין איכא תרתי: בשור עובר משום "לחם תעבוד בבכור שורך" וחומר שהוא קדש בדק הבית וחיב משום מעילה. ובחנם דחק, דבשור גופיה מייחב משום מעילה אם הוא עולה או חטאת. וקשה לרבינו יצחק: דבפרק בתרא דמכות (בבא), אמר: מידי דאיתא בשאלא - לא קתני. ופריך: והרי הקדשו ומשני: בבכור. ופריך: והרי נזיר. והשתא מתחור הוה ליה לאקשויי לפירוש הקונטרס, כיון דאיירי בחמור הקדש! ועוד קשה לפירושו: ליחשוב נמי כלאי זרעים, ולוקמא כגון שורע הרבה מינין בכרם, דכי האי גונא פריך במסכת מכות (בא). לחשוב במה לאוי ונראה לרבינו יצחק, דלא חשיב לאו דמעילה, דלא חשיב אלא הנך לאוי דלוי עליהו אחרישה כל שהוא, אבל אלאו דמעילה לא לוי עד שיתירש בשוה פרוטה. וכלאי הכרם מפרש רבינו יצחק דחשיב תרי לאוי - משום כלאי זרעים ומשום כלאי הכרם. וכן משמע בפירושו, מודלא קתני כלאי הכרם, אלא כלאים בכרם. והא דאמר רבי אישיה: אינו חיב עד שירוע חטא ושעורה חרצין במפולת יד - לאו משום דלית ליה כלאי זרעים, אלא "אינו חיב" - משום כלאי הכרם קאמר. וכן משמע בירושלמי, דקאמר: על דעתיה דר' אישיה מתיב "שך לא תעבוד בלאים" לאיזה דבר נאמר "לא תורע כרמן בלאים", פירוש: כיון דבלא חרצין מייחב משום שך, וכן משום שך - לוקה, ומשום כרמן - לוקה. וכן משמע בפרק "אותו ואת בנו" (חולין פבא), דקאמר: חוורע בלאים בלאים לוקה. ופריך: כלאים בלאים למה לי? ומסיק: מילתא אנג אורחיה קמשמע לך, דאיכא תרי גונוי בלאים, לאפוקי מדברי אישיה דאמר עד שירוע חטא וכו'. וקא משמע לך דכי זרע חטין וחרצין ושעורה וחרצין - נמי חיב. ומודלא נקט חטא ושעורה אלא חטא וחרצין - משמע דרבי אישיה מודה בחטא ושעורה ולוקה משום כלאי זרעים. והא דאמרין בפרק בתרא דבבורות (נדא) דחירוש ויצדור אין תורמין מזה על זה, מדכתיב: "כל חלב יצדור וכל חלב תירוש ודגן" תן חלב לזה וחלב לזה. אשכחן תירוש ויצדור, תירוש ודגן, דגן ודגן מנין? אמרת קל וחומר וכו'. ולרבי אישיה מיידי לה הכי: מה תירוש ויצדור שאינם כלאים זה עם זה, אפילו

נאכל לתשעה - ליום תשיעי לאפיתו. **נאפה בערב שבת** - זו, מסדרין אותן למחר, ולשבת הבאה מסלקים אותן - הרי הוא נאכל לשבת הבאה ליום תשיעי לאפיתו. **הל יום טוב בערב שבת** - ולא היו יכולין לאפות דבר שלא לעצור יום טוב, ואפאורו מערב יום טוב שהוא חמישי בשבת - נאכל לשבת שניה דהיינו בעשרה. שני ימים

של ראש השנה - חלו בחמישי וששי, כגון שבאו עדים מן המנחה ולמעלה, דתנן (ראש השנה לב): נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש. נאפה ברביעי בשבת, ונאכל בשבת שניה - לאחר עשר. וההוא שבת לאו יום צום הוא, וכשהיו באים עדים לאחר המנחה היו עושין אלול מעובר, ומזמן מיום שני, כדאמרין: שלא היו מקבלין את העדים לקדש בו ביום אלא אם כן באים קודם המנחה. ואי נמי יום יום צום - מצי אביל ליה לאורחא, דהוי נאכל ליום ולילה, ובקדשים לילה הולכת אתר היום. ושני ימים טובים של ראש השנה דוקא נקט, דבזמן לחם הפנים לא היו שני ימים טובים של גלויות. **שאני דוחה** - באפיתו. **לחם הפנים** - צרכי שבת הוא, שמשלקין ואוכלין אותו בשבת. ואי מדאורייתא נעשין ביום טוב בגבולין, ומדרבנן הוא דאסור - הא במקדש קיימא לך דלא גזר על קיימא לך דלא גזר על השבות, ואמאי אינו דוחה? לעולם צרכי שבת - ביום טוב אין בהן אלא משום שבות, ודקא קשיא לך הכא לשתרי, דאין שבות במקדש. שבות קרובה - של יום טוב עצמא, או שול אותה שבת עצמא. שצריכה לבו ביום במקדש - התירו. שבות רחוקה - לדחות שבות יום טוב זה בשביל שבת שניה - לא התירו במקדש. ואינו דוחה את יום צום הכפורים - באפיתו, דאיסורא דאורייתא הוא, דלא חותר בו אוכל נפש. אבל יום טוב - והתר בו חולא נפש, והאי אוכל נפש אנשין ואף על גב דאינו צורך ליום טוב - הרי צורך לשבת, דהוא נמי יום טוב. הלכך, בעלמא איסור שבות הוא, ובמקדש לא גזר, ואף על גב דרחוקה היא. שתי הלחם - הבאין בעצרת. לשלש - לפי שאפאום מערב שבת. **ביום טוב מביצים** - אי נמי לא חזו השתא - הא חזו לבו ביום, ומי גרעי ממכרי שבת של מחיר? דלכל האי יומא לא חזי ליה, דהא סעד

כבר. אלא לא שמע מינה: אין מותר ביום טוב מן התורה אלא דבר הראוי לו אותה שעה. וצרכי שבת - טעמיהו משום הואיל לאורחים, ובהני ליכא למימר "הואיל", משום דהואיל שעתא לא חזי עד שישטחו בבשים עליהן ויורוק דמן, וכיון דהוא אפשר למיעבד מאתמול - לא דחי ליה ליום טוב מדי דחי ליה. רבן שמעון כו' - לא גרסינן ביה: ואינו דוחה יום צום - דמה ענין יום צום סמוך לעצרת? **כאנא שאלו** - במסכת ביצה (בב), לכם ולא לגוים - אבל לגבוה שרי. ביד רב אחא - הטעמינו תשובה זו, לאומרה לרבה משמו. החורש בשור וחומר - משום "לא תחרוש" וגו'. והן מוקדשין - עובר על השור שהוא קדש מזבח משום "לא תעבוד בכבור שורך", וכל הקדשים בכבור, ועל החומר שהוא קדש בדק הבית - משום לאו דחזי דמעילה, דאמרן בפרק "כל שעה" (לעיל לגא), הויד במעילה - באזרה. וגמר חטא חטא מתרומה - הרי שלשה לאין חלוקין. ולא חשיב אלא לאין חלוקין.

אפילו על ידי דבר אחר - אין מעשרין מזה על זה. תירוש ודגן, דגן ודגן, שהן כלאים על ידי דבר אחר וכו'. על ידי דבר אחר דקאמר - לא קאי אדגן ודגן, דבלאו דבר אחר מייחב בחטים ושעורים לחוד. ועטמא דר' יאשיה דכלאים בכרם לא מייחב אלא בשלשה מינין, ובכלאי זרעים מייחב בשני מינין - מפרש רבינו יצחק: דוריעת כלאים משמע בשני מיני זרעים, וחרץ לאו מין דוריעה הוא. אבל אין לפרש

משום דמשמע לא תורע בהדי כרמך כלאים, אבל שדך בלא שום זרע קרוי שדה - דהא לא שייך לפרש כן גבי בחמתך. ולפירוש רבינו יצחק קשה: אמאי נקט שור וחמור? בשור לחודיה הוה מצי לאשכחוי כלאים - בשור פסולי המוקדשים, כדאמר בפרק בתרא דמכות (כב,א) דאמר רבי יצחק: הנהניג בשור פסולי המוקדשים - דלוקה, משום דשעא הכתוב שני גופים, דאיחשק לעבי ואיל. ולפירוש הקונטרס נשני, דליכא בפסולי המוקדשין לאו דמעילה. ולפירוש רבינו יצחק יש לומר: דמשום דעיקר כלאים בשור ובחמור כתיב - נקט שור וחמור. **ושביעית**. למאן דאמר בפרק קמא דמועד קטן (א,א): חורש בשביעית אינו לוקה - מוקי הך דהבא בחורש ומחפה, דמחפה חביב משום זרע. **אחרישה** לא ליתייב הואיל וחזי לכיסוי דם ציפור - אם היה דם ציפור במקום חרישה. ובכחאי גזנא, שאם היה מבקש עפר אחר יגב דהם, או טישטש על ידי מים, ולא יקיים מצות כיסוי. וגם מיידי שאין יכול לקפלו ולטילו - דאם לא כן לא שייך כאן דלדידי עשה לא תעשה, כדאמר ריש לקיש (שבט) (קל,ב). כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה, אם אתה יכול לקיים שניהם - מוטב, אם לאו - ידחה עשה לא תעשה. **באבנים** מקורולות. פירוש: רבות, שזון ראיות לזריעה. מידה, לא חזי לכיסוי עד שיכתשו, וגבי בית הכסא נמי, לפי שזון רבות ראיות יותר לקינוח מכשוקן קשים. ולא כפירוש הקונטרס דפירש דהם בפרק "בירה" (שבת מג,א): מקורולות - חדות, דהבא לא אתי שפיר. ורש"י מחקו כאן מן הספרים. **כתישה** ביום טוב מי שרי - הקשה רבינו יצחק בן אשר: מאי פריך? דא ודאי שרי כמו חרישה דשרי משום הואיל, הכא עשה כתישה! ועוד תימה: היכי פריך הכא דלית נמי בחישה ודחה לאו דיום טוב? דא אין יום טוב

נדהא מפני עשה, דהא גזן ב"כריג צולץ" (לקמן פג,ב). אין שריפת קדשים דוחה יום טוב. ובפרק "במה מדליקין" (שבת כד,ב) יליף מקראי, או משום כדמסיק רב אשי דהם יום טוב עשה ולא תעשה הוא, ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה! ומפרש רבינו שמואל בן מאיר: "הואיל וחזי לכיסוי דם ציפור" לא משום דחיה קאמר - אלא משום דאו לא צריך לחרישה אלא לעפרה, ופטור, דדחופר גזמא ואינו צריך אלא לעפרה פטור, משום דהוי מלאכה שאין צריכה לגופה. והשתא פריך שפיר: כתישה ביום טוב מי שרי? דכתישה הוי כטחינה, וצריכה לגופה הוא, עממתון לעשות עפר לכסות, ולא משתרי לצורך כיסוי דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה. וקשה לרבינו יצחק: הא דחופר גזמא פטור היינו דוקא בבית, דמקלקל הוא.

כדמוכח בפרק קמא דהגיגה (י,א). והבא בשדה, דלזריעה קיימא, שמשביח את השדה בחרישה. ואפילו אי הוה דהם דם ציפור - הוה חייב אי חריש בארעא דלילה. ואי אמרת הואיל ואי הוי מלאכה שאין צריכה לגופה פטור - השתא נמי פטור, אם כן ביטול כל מלאכת שבת ורובי תם מפרש: דבדרישה דכלאים קאי, דליכא אלא לאו גרידא. אבל איום טוב לא קאי, וכגון שאם היה הולך לבקש עפר אחר היה הדם נבלע בקרקע. ומסיק: כתישה ביום טוב מי שרי טפ, כיון דמשום יום טוב אסור דמשום דאית ביה עשה ולא תעשה - גם משום כלאים לא שייך למיפטר בהואיל, דאפילו אם היה שם דם ציפור - אסור. ובתחלה נמי הוה מצי לשנויי חרישה ביום טוב מי שרי, אלא דמשני ליה בענין אחר משום גידול תורה ואידר. **ולוקה** משום הבערה - בפרק ראשון דביצה (יב,ב) אמר: הא מני - בית שמאי היא, דלית להו מתוך. אבל לבית הלל - שרי אף על גב דצריך שיהא צורך היום - הא נמי חשיב צורך היום, אף על פי שאין ראי לאוכלו אלא באיסור. **אהבערה** לא ליתייב - מכאן מוכיח רבינו יצחק בן אשר דרבה דאמר הואיל - היינו אפילו לבית שמאי אמר. **הואיל** חזי לצורכו - בלא הא פירכא נמי קאמר במכות: אפיק הבערה, משום דקשיא ליה הא דקאמר רבה: חילוק מלאכות לשבת, ואין חילוק מלאכות ליום טוב. **ועייל** עצי מוקצה - תימה לרבינו יצחק: מכל מקום ליתני גיד הנשה של נבילה, ולילקי נמי משום נבילה **שה** ולא הבור - פירש בקונטרס: דשה משמע בין זכר ובין נקבה. ותימה: דהא בעולה איירי, דאין באה נקבה. ואם תאמר: אמאי אינטרץ קרא שאין תמיד בא בכבור ומעשה? תיפוק ליה שאין מתנותיהן שוות ויש לומר, דהא אמר: כל הניתנים במתן ארבע שנתנו במתנה אחת - כיפר. ועוד קשה: היאך יעשה תמיד מבכור? הא קעבר משום כל שממנו לאשים - הא הוי ביביל תקטיר? (יבמות קא). ויש לומר: כיון דמסיק ליה לשם עולה - דינו כדן עולה. ומחא טעמא נמי נידח לענין מתנה. ורבינו יצחק פירש: דהאי קרא מישתעי בפסה, דכתיב ביה "שה תמים" וקאמר שלא יביאנו לא דבכור ולא דמעשר. ואתי שפיר השתא דמתנותיהן שוות, ולא תיקשי כל שממנו לאשים. **שה** ולא בכור - ואם תאמר: בפרק קמא דהגיגה (ח,א) נדפקא לן מב'מסות ידך' דכל דבר שבא חובה אין בא אלא מן החטולין ויש לומר: דהבא אסמכתא בעלמא דהא, ומן המאיתם שעולה בטילה במאיתם - נמי אסמכתא היא. אך קשה ד"מסות ישראל" - מן המותר לישראל, דרשה גמורה היא, דמדיא קרא יליף בפרק קמא דמנחות (ה,ב) דטריפה אסורה לגבוה.

מן

ושביעית - דעובר משום "שדך לא תורע". וחורש תולדה דזרע, כגון חורש לכסות את חזריעה. **ובכלאים בכרם** - דבהדי דקא חרש מחפה בכלאים, והמחפה בכלאים לוקה - הרי חמשה. ויום טוב - הרי ששה. ושבת לא תנא, משום דלאו שניתן לאוהרת מיתת בית דין הוא, דאין לוקין עליו. וכן **ונזיר אבית הומומא** - שוה בית הקברות, והוא כהן ונזיר, ויש כאן לאו דכהן "נלפש לא יטמא", ולא דנזיר "על נפש מת לא יבוא". **אחרישה** - משום לאו דיום טוב לא לילקי. **דם צפור** - הואיל ואי מודמני ליה צפרים וחיות טובא. **באבנים** - דלא חזו לכיסוי. **ראויות לבותשן** - קושיא היא. **בלחאי יד** - על ידי שנינו, דשבות בעלמא הוא, וכיון דמדאורייתא שרי - פקע ליה מלקות. **טיא** - טיט לח ובלול. **מתנותא** - ארץ לחה, ראויה לזריעה ואינה נעשית עפר, אם בא לבתשה היא מדרכת ונגבלת. לוקה משום מבשל גיד ביום טוב - ביטול שאינו ראוי, ולוקה משום מבשל בשר בחלב אפילו הוא חול, וקסבר: יש בגידים גנותן טעם, ובשר הם.

משום הבערה - שלא לצורך. דהבערה מלאכה לעצמה, וביטול מלאכה לעצמו. גיד הנשה של נבלה - דלוקה על אכילתו משום נבילה. **שתיים** על אכילתו - אוכל גיד ואוכל בשר בחלב. **שלש** על ביטולו - משום הבערה דיום טוב, ומשום ביטול דיום טוב, ומשום מבשל בשר בחלב אפילו בחול. **ועייל עצי מוקצה** דהשתא ליכא למימר הואיל, דמדאורייתא אסור להשתמש באש מוקצה ביום טוב. **מוקצה דאורייתא** - בתמידי, וחכינו - במזומן, שמזמן כל צורכו היום, ויאמר: דבר זה לצורך היום, דמשום טורח מלאכת שבת לא צריך, ודכתיב: "את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשל בשלך", וכיון דלאו מזומן הוא, והכתוב קראו הכנה - הואיל לה מלאכה, ועובר עליה משום לא תעשה כל מלאכה. **בנאי** - שאלתי **במפר** - אחי. ומוקצה הוא, שאינו נכנס ליישוב ימים רבים. **תמיד** - עולה של ציבור. מהו - ליקרב. **שה ולא את הכבור** - מתניתא היא. ודרשה קרא דיחזקאל (מה) גבי קרבנות: "ועשה אחת מן הצאן מן המאיתם ממשקח ישראל". **שה ולא את הכבור** - דשה משמע שיהא ראי להיות בין זכר בין נקבה, דכולן בכלל שה, ובכור אינו אלא זכר. **ולא מעשר** - דמעשר בהמה אינו ראוי להקדישו לקרבן אחר, והכי משמע: אחד - שיהא לבד, ולא זה שאינו בא אלא מכלל עשרה. **מן הצאן** - ולא כל הצאן, מיעוטא הוא. להוציא. פלגס יצא מכלל כבש, ולכלל איל לא בא. והיינו כל חודש שלשה עשר. דבכש בן שנה הוא, ואיל משכנס לשנה שניה חודש שלם, והכי מפרש לה במסכת פרה (פרק ראשון משנה ג).

מן

אין חייב אי חריש בארעא דלילה. ואי אמרת הואיל ואי הוי מלאכה שאין צריכה לגופה פטור - השתא נמי פטור, אם כן ביטול כל מלאכת שבת ורובי תם מפרש: דבדרישה דכלאים קאי, דליכא אלא לאו גרידא. אבל איום טוב לא קאי, וכגון שאם היה הולך לבקש עפר אחר היה הדם נבלע בקרקע. ומסיק: כתישה ביום טוב מי שרי טפ, כיון דמשום יום טוב אסור דמשום דאית ביה עשה ולא תעשה - גם משום כלאים לא שייך למיפטר בהואיל, דאפילו אם היה שם דם ציפור - אסור. ובתחלה נמי הוה מצי לשנויי חרישה ביום טוב מי שרי, אלא דמשני ליה בענין אחר משום גידול תורה ואידר. **ולוקה** משום הבערה - בפרק ראשון דביצה (יב,ב) אמר: הא מני - בית שמאי היא, דלית להו מתוך. אבל לבית הלל - שרי אף על גב דצריך שיהא צורך היום - הא נמי חשיב צורך היום, אף על פי שאין ראי לאוכלו אלא באיסור. **אהבערה** לא ליתייב - מכאן מוכיח רבינו יצחק בן אשר דרבה דאמר הואיל - היינו אפילו לבית שמאי אמר. **הואיל** חזי לצורכו - בלא הא פירכא נמי קאמר במכות: אפיק הבערה, משום דקשיא ליה הא דקאמר רבה: חילוק מלאכות לשבת, ואין חילוק מלאכות ליום טוב. **ועייל** עצי מוקצה - תימה לרבינו יצחק: מכל מקום ליתני גיד הנשה של נבילה, ולילקי נמי משום נבילה **שה** ולא הבור - פירש בקונטרס: דשה משמע בין זכר ובין נקבה. ותימה: דהא בעולה איירי, דאין באה נקבה. ואם תאמר: אמאי אינטרץ קרא שאין תמיד בא בכבור ומעשה? תיפוק ליה שאין מתנותיהן שוות ויש לומר, דהא אמר: כל הניתנים במתן ארבע שנתנו במתנה אחת - כיפר. ועוד קשה: היאך יעשה תמיד מבכור? הא קעבר משום כל שממנו לאשים - הא הוי ביביל תקטיר? (יבמות קא). ויש לומר: כיון דמסיק ליה לשם עולה - דינו כדן עולה. ומחא טעמא נמי נידח לענין מתנה. ורבינו יצחק פירש: דהאי קרא מישתעי בפסה, דכתיב ביה "שה תמים" וקאמר שלא יביאנו לא דבכור ולא דמעשר. ואתי שפיר השתא דמתנותיהן שוות, ולא תיקשי כל שממנו לאשים. **שה** ולא בכור - ואם תאמר: בפרק קמא דהגיגה (ח,א) נדפקא לן מב'מסות ידך' דכל דבר שבא חובה אין בא אלא מן החטולין ויש לומר: דהבא אסמכתא בעלמא דהא, ומן המאיתם שעולה בטילה במאיתם - נמי אסמכתא היא. אך קשה ד"מסות ישראל" - מן המותר לישראל, דרשה גמורה היא, דמדיא קרא יליף בפרק קמא דמנחות (ה,ב) דטריפה אסורה לגבוה.

רבי

אסור באכילה נמצא שמבשלו שלא לצורך אכילה, ואין זה בכלל
 צרכי אוכל נפש שהותרו ביום טוב. ולוקה משום אוכל גיד הנשה,
 שאסור מהכתוב (בראשית לב) 'על כן לא יאכלו בני ישראל את
 גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה'. ולוקה משום מבשל
 בשר בחלב, שאסור מהכתוב (שמות כג ט) 'לא תבשל גדי בחלב
 אמו'. ולוקה משום אוכל בשר בחלב, ששלש פעמים נאמר בתורה
 לא תבשל גדי בחלב אמו (שמות כג ט, שמות לו כד, דברים יד א), ודרשו
 חכמים שאחד בא לאסור בישול, והשני לאסור אכילה מבשר
 בחלב שנתבשל יחידי, והשלישי לאיסור הנאה מהם. ולוקה משום
 תבשיל ביום טוב, שכיון שאינו רשאי לאכול את מה שבישל לוקה
 משום מבעיר אש ביום טוב שלא לצורך אוכל נפש.
 מסיים אביי את הקושיא: ואי אמרינן 'הואיל', קשה, האבערה לא
 ליתייב הואיל דהוי ליה לצרבו – שלא יתחייב משום מבעיר הואיל
 ויכול ליהנות מן האש שהבעיר לצורך אוכל נפש אחר המותר.
 רבה מתרץ את קושיית אביי: אמר ליה רבה לאביי, אפי' ו-הוצא
 תבשיל – אל תגרסו בברייתא 'ולוקה משום הבערה', ועייל
 ו-ותבניסו גיד הנשה של נבילה – ותגרסו במקומה 'ולוקה משום גיד
 הנשה של נבילה', כלומר, גיד הנשה המדובר בברייתא הוא
 מנבילה ובהמה שמתה שלא על ידי שחיטה כדינה, ולוקה על
 אכילתו גם משום (דברים יד כא) 'לא תאכלו כל נבלה'.
 אביי מקשה לרבה על תירוצו: והתני – והרי שנה רבי היא
 בברייתא, גיד הנשה שבישלו בחלב ביום טוב ואכלו, לוקין שתיים
 על אכילתו, משום אכילת גיד הנשה ומשום אכילת בשר בחלב,
 ושלש על בישולו, משום הבערה ביום טוב, משום בישול ביום טוב,
 ומשום מבשל בשר בחלב, ואי איתא – ואם כדברך שאינו לוקה
 משום הבערה אלא משום נבילה, לוקין שלש על אכילתו, מיבעי
 ליה – היה לו לשנות, ולא שתיים, שהרי על נבילה לוקים באכילתה
 ולא בבישולה.
 רבה מתרץ תירוץ אחר: אלא, אפי' ו-הוצא תבשיל, ועייל
 ו-ותבניסו צצי מוקצה, כלומר שבישל בעצי מוקצה, שלא הוכנו
 לכך מבעוד יום, וכיון שהשימוש בעצי מוקצה הוא אסור מן
 התורה אפשר לפטור משום 'הואיל', שאף אם יעשה בהם
 שימוש של היתר לא יתקן את השימוש שעשה באיסור.
 אביי תמה על דברי רבה: וכי מוקצה דאורייתא הוא ולוקים עליו.
 משיב רבה: אמר ליה רבה לאביי, אין – כן, דכתיב (שמות טו ה)
 בפרשת חמץ, 'והיה ביום הששי והבינו את אשירי יביאי', וכוונת
 הכתוב שבערב שבת צריך לזמן ולהכין את צרכי לשבת ולומר
 'דבר זה לצורך השבת', וכיון שהעצים שבישל בהם לא היו
 מומונים, והתורה קראה לזימונם 'הכנה', השימוש בהם נחשב
 מלאכה, ואוקרתה – והאזהרה הדיוב ממלוקת על השימוש בהם,
 מהבא – מכאן, מ'לא תעשה כל מלאכה' (שמות כ ב).
 אביי מקשה על דברי רבה שאיסור מוקצה הוא מדאורייתא:
 אמר ליה אביי לרבה, והא אתה הוא דאמרת – והרי אתה הוא
 שאמר, בעאי – (שאלתיו) מיניה מרב הסדר, ואמר ליה ו-יש
 אומרים בעאי מיניה מרב הונא, הביא לעזרה ביום טוב שיה
 מאמר – ממקום העשבים שרועה שם, ומקצה הוא, משום
 שדברו להיות שם מחוץ ליישוב ימים רבים ואינו מומון
 להשתמש בו, ושקטו לשם עולת תמיד של ציבור ביום טוב, מהו
 – מה דינו, האם מותר להקריבו על המזבח ביום טוב, ואם אמרת
 לו (אמר ליה) עולה – ואתה אמרת לנו על שאלה זו לפשטה מן
 הברייתא, נאמר בענין הבאת קרבנות (יחזקאל מה טו) 'וששה אתה
 מן הצאן מן המאמרים ממשקא ישראל', ודורשת הברייתא מן
 הפסוק כך, הכתוב 'שש' שמשמעו בין זכר בין נקבה, בא לומר
 שלקרבן צריך להביא דבר הראוי להיות בין זכר ובין נקבה ולא
 את הקבוצ שזני אלא זכר, שאם נולדה נקבה אינה מתקשרת
 בקדושת בכור. והכתוב 'ששה' שמשמעו שהיא לבדה ולא באה
 מתוך קבוצת צאן, בא לומר שלקרבן צריך להביא בהמה שהיא
 לבדה, ולא בהמה שהופרשה למעשר בהמה שהיא באה מתוך
 עשר. והכתוב 'מן הצאן' שהוא לשון מיעוט, שמשמעו ולא כל
 הצאן, בא לומר שלקרבנות שנאמר בהם כבש צריך להביא
 כבש דווקא, ולא הפלגים – שיצא מכלל כבש ולכלל איל לא
 בא.

וזמן החרישה הוא בשנה השביעית (שנת השמיטה), שלוקה משום
 'ובשנה השביעית וגו' שדרך לא תזרע' (ויקרא כד ה) וביום טוב, שלוקה
 משום 'כל מלאכת עבדה לא תעשו' (שם כג ז), והחורש הוא כהן
 ונזיר – כהן שקיבל עליו נזירות, ומקום החרישה הוא ארץ
 השומקא – על בית קברות, שלוקה משום 'אמר אל הפהנים וגו'
 לנפש לא יטמא בעמיו' (ויקרא כא א), ומשום 'כל ימי הנזיר לה' על
 נפש מת לא יבא' (במדבר יו ו), הרי כאן שמונה לאוין.
 מסיים רב חסדא את הקושיא: ואי אמרינן 'הואיל', קשה, אחרישה
 – על איסור חרישה ביום טוב לא ליתייב מלוקה, הואיל והיו –
 וראוי כל העפר המתפורר על ידי החרישה לביסוי דם ציפור אם
 יודמן לו לשחוט הרבה ציפורים וחיות ביום טוב, ואז יתברר
 שהחרישה נעשתה בהיתר, כיון שהלכה היא שיעשה דוחה לא
 תעשה' (בבבא זא), ודוחה העשה של כסוי הדם את הלאו של חרישה
 ביום טוב. ומוכח אם כן שלא כדעת רבה הסובר שאומרים
 'הואיל'.
 מתרצת הגמרא: אמר רב פפא בר שמואל, המשנה מדברת באופן
 שחורש באבנים מקוולות – אבנים רכות הראויות לזריעה, אבל
 אינן ראויות לכיסוי הדם, ולכן אין לפטור מטעם 'הואיל', שהרי
 לא יוכל לכסות בהן.
 הגמרא דוחה את התירוץ: והרי האבנים הללו ראויות לכותשן
 ולכסות בהן את הדם, ושוב יש להתיר את החרישה מטעם
 'הואיל'.
 הגמרא תמהה על הדחייה: וכתישא ביום טוב מי שרי – וכי מותר
 לגרוש אבנים ביום טוב, והרי עובר על איסור מלאכת טוחן ביום
 טוב.
 הגמרא מיישבת את הדחייה: הרי ראויות הן לכותשן פלאחר יד –
 על ידי שינוי, שאינו אסור מן התורה אלא מדרבנן בלבד, ואם כן
 לצד שאומרים 'הואיל', יש לפטור את החורש באבנים הואיל
 וראויות לכסות בהם את הדם על ידי שיכתשם כלאחר יד אם
 תודמן לו מצות כסוי הדם ביום טוב, ואף שעדיין יעבור בכך על
 איסור דרבנן של כתישה כלאחר יד, מכל מקום אין לו להתחייב
 מלוקה כדברי המשנה.
 מתרצת הגמרא: המשנה מדברת באופן שחורש צונמא ו-בסלע,
 שאי אפשר לכתשו ולכסות בו דם, ולכן אינו נפטר מטעם 'הואיל'.
 מקשה הגמרא על התירוץ: צונמא בר זריעה – וכי אפשר לזרוע
 בסלע, וכאן במשנה מדובר בקרקע הראויה לזריעה, שהרי
 מחייבים אותו משום זורע כלאים ומשום זורע בשביעית, ואם כן
 דאי שאין מדובר בצונמא.
 מתרצת הגמרא: מדובר בהיתה הקרקע צונמא ו-סלע מלמעלה,
 ועפר תחתו ו-רין מלמטה, וזיב משום זורע כיון שבהקישתו
 נכנסים הזרעים בעפר התיחוח שתחת הסלע, אך החיוב משום
 חורש הוא על החרישה בסלע שלמעלה, שאינו ראוי לכסות בו
 את הדם, ואין לומר כזה 'הואיל' לפטור.
 דוחה הגמרא: ותיפיק ליה – הלא אף שחורש בסלע אפשר לומר
 את ההיתר של הואיל, משום עפר תחתו – הואיל ויכול להשתמש
 בעפר התיחוח שמתגלה על ידי החרישה לכיסוי הדם, ונמצא
 שצריך לחרישה כדי לקיים מצות כיסוי הדם, וחורה הקושיא
 למקומה, שאם אומרים 'הואיל', יש לפטור ממלוקת על החרישה.
 הגמרא מתרצת את קושיית רב חסדא באופן אחר: אלא אמר רב
 בר רב אשי, משנתנו מדברת בחורש פטיא – בטיט לח ובלול
 שאינו ראוי לכיסוי הדם, ולכן אין לפטור משום 'הואיל'.
 תמהה הגמרא: ופטיא בר זריעה הוא – וכי טיט לח ראוי לזריעה,
 וכאן במשנה מדובר בקרקע הראויה לזריעה, שהרי מחייבים אותו
 משום זורע כלאים ומשום זורע בשביעית.
 מיישבת הגמרא: מדובר בפתולא – באדמה לחה הראויה
 לזריעה, אבל אינה ראויה לכיסוי הדם כיון שאינה נעשית עפר,
 שכשבא לכותשה היא נדבקת וגבולת. ולכן אין לפטור על
 החרישה משום 'הואיל'.
 אביי מקשה קושיא נוספת לרבה הסובר שאומרים 'הואיל':
 איתייבא אביי – הקשה אביי לרבה, שנינו בברייתא, המבשל גיד
 הנשה בחלב ביום טוב ואכלו, לוקה משום מלוקות משום חמשה
 לאוים, ואלו הם, לוקה משום מבשל גיד ביום טוב, שכיון שהוא

המשך בעמוד רנא

[illegible]

פסחים. פרק שלישי – אלו עוברין דף מח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
רש"י
תוספות

מן המאנים — על כרחין אנסיכס קאי, וקאמרה הביאו הנסיכס עליו מן המאנים, שישתיירו מאנים בבור היין. מכאן לערלה שבמלא במאנים — דאי לאו בשאיסור מעורב בו קאי, אמאי מצריך מאנים? ובעלמא בסיפרי נפקא לן שפיר, דערלה וכלאי הכרם בטילין במאנים. והאי "מכאן" לאו דוקא, אלא אף כאן אתה יכול לסמוך קצת. איסור דבר אחר — שבת. הא את הוא דאמרת — ב"אלו הן הולקין" (מכות כ"ב). חילוק מלאכות לשבת — שאם עשה ששים בהעלם אחר, או (אחת) בשתי העלמות — חייב ששים. ואין חילוק מלאכות ליום טוב — שאם עשה שתי מלאכות במזיד — אינו לוקה ששים. והכא ביום טוב קיימין, ומחייבת ליה משום יום טוב תרתי, משום מוקצה, ומשום מבשל גיד ביום טוב. אמר רמי בר חמא הא דרבה

רבי אומר הלכה כר' אליעזר — הרב ר' יוסף פסק כרבי, משום דקיימא לן כוותיה מחבירו, וכן מנהג. ורבינו יצחק דוחה דשמא לא קאמר הכא כרבי מחבירו, דהא איפליגו רבה ורב חסדא בחכי. והא דהלכה כרבי מחבירו — היינו היכא דליכא פלוגתא דאמוראי.
חמשת

"מן המאנים" – מומותר שתי מאות שנשתתו בבור. מכאן לערלה שבמילה במאנים. "ממשקה ישראל" – מן המותר לישראל. מכאן אמרו: אין מביאין נסכין מן הטבל. יכול לא יביא מן המוקצה, אמרת: מה טבל מיוחד שאיסור גופו גרם לו, אף כל שאיסור גופו גרם לו, יצא מוקצה שאין איסור גופו גרם לו אלא איסור דבר אחר גרם לו. ואי אמרת איסור מוקצה דאורייתא – מה לי איסור גופו מה לי איסור דבר אחר? ועוד: הא אתה הוא דאמרת: חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליום טוב. אלא: אפיק הבקעה ועייל עצי אשירה. ואהרה מהכא: "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם". אמר ליה רב אחא בריה דרבא לאבין: ונלקי נמי משום "ולא תביא תועבה אל ביתך"! אלא אפיק הבקעה, ועייל עצי הקדש, ואהרה מהכא: "ואשריהם תשרפון באש לא תעשון בן לה" אלהים". אמר רמי בר חמא: הא דרב חסדא ורבה – מחלוקת דרבי אליעזר ורבי יהושע היא. דרבי אליעזר סבר: אמרין "הואיל" ורבי יהושע סבר: לא אמרין "הואיל". אמר רב פפא: ודילמא, עד כאן לא קאמר רבי אליעזר התם דאמרין הואיל – אלא דבעידנא דקא עיילי לתנורא כל חדא וחדא חזיא ליה לדידה, אבל הכא דלאורחין הוא דחזי, לא חזי – אימא הכי נמי דלא אמרין "הואיל". אמר רב שישא בריה דרב אידי: ודילמא לא היא. עד כאן לא קאמר רבי יהושע התם דלא אמרין "הואיל" – אלא דאיכא חדא דלא חזיא, לא לדידה ולא לאורחין. אבל הכא, דחזי מיהת לאורחין – אימא הכי נמי אמרין "הואיל". אמר רב פפא: קמיה דרבי ירמיה ורבי זירא. רבי ירמיה קיבלה, רבי זירא לא קיבלה. אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא: מילתא דקשיא לן ואתנא כפיה שני, במאי פליגי רבי אליעזר ורבי יהושע, השתא אמרנה משמיה דגברא רבה – ולא ניקבלה? אמר ליה: היכי אקבלה? דתנינא, אמר ליה רבי יהושע: לדבריה, הרי הוא עובר משום "לא תעשה כל מלאכה" ושתיק ליה. ואי אתא – לימא ליה: טעמא דירי משום הואיל. אמר ליה: ולטעמיה, הא דתנינא בברייתא, אמר לו רבי אליעזר: לדבריה הרי הוא עובר משום "כל יראה וכל ימצא" ושתיק ליה. הכי נמי דלא אהדר ליה? הא קא מהדר ליה במתניתין, דתנן: לא יהו חמץ שמוחרין עליו משום כל יראה וכל ימצא. אלא: שתיק ליה בברייתא, ומהדר ליה במתניתין. הכי נמי אימור: שתיק ליה במתניתין, ואהדר ליה במכילתא אחריתא. תניא, רבי אומר: הלכה כרבי אליעזר, ורבי יצחק אמר: הלכה כרבי יהודה. וכמה שיעור עיפה? רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: בחיטין – קבין, ובשעורין – שלשת קבין. רבי נתן אומר משום רבי אליעזר: חילוף הדברים. והתניא, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: בחטין שלשת קבין, ובשעורין – ארבעה קבין? לא קשיא; הא – בחסיכתא, הא – במעלייתא. אמר רב פפא: שמע מינה גריעין חיפי חסיכתא מחיפי מעלייתא, מפי מדגריען שערי חסיכתא משערי מעלייתא. דאילו התם תילתא, והכא ריבועא. אמר רבי: קבא מלונגא לפיסחא, וכן לחלה. והתניא חמשת

דרמי בר חמא. מילתא דקשיא לן בו' – דטבות הנאה ממון ליכא לאוקמי פלוגתייהו לחוד. דנהי נמי דטבות הנאה ממון לרבי אליעזר — אפילו הכי השתא נמי עובר משום "לא תעשה כל מלאכה", ומטב לעבור על "כל יראה" מאליו ואינו עושה מעשה בידים. מלעבור על "לא תעשה כל מלאכה" ועושה מעשה בידים. טעמא דירי משום הואיל — ואין כאן חילול. אהדר ליה במכילתא אחריתא — ואיכא למימר דברוריהו פליגי, רבי אליעזר סבר: טובת הנאה ממון, הלכך אי מחמצה גביה — עבר עלה. ולאפותה קודם לכן אין כאן איסור, דאמרין הואיל, ואיכא למימר בכל חדא חזיא ליה. ורבי יהושע סבר: אינה ממון, הלכך, לא זהו חמץ שמוחרין עליו. וכי אפי לה — עבר עלה, דלא אמרין הואיל. והא דתריצנא לעיל דכולי עלמא טובת הנאה אינה ממון — אבתי לא שמיע לן הא דאהדר ליה רבי אליעזר לרבי יהושע: הרי הוא עובר ב"כל יראה". הלכך כבן בתירא — חטיל לצונן, שיעור עיפה — ללוש בפסח, ולא יותר. שיכול לשומרה מידי חמיוץ. חילוף הדברים — שהשעורין קרובין להחמץ יותר מן החטים. הא בחסיכתא הא במעלייתא — קיימיתא במעלייתא, בתרייתא בחסיכתא. ששלש שלוקן אינן אלא קביים טובות. שמע מינה — לענין מקח וממכר. גריעין חיפי חסיכתא מפעלייתא מפי — מפי דגריעין שיעור חסיכתא מפעלייתא. דאילו בחיטי קתני בטובות קביים וברעות שלשת קביים, אלמא: גריע תילתא. ואילו בשעורין, הטובות שלשת קבין ורעות ארבעה — ליכא גריעותא אלא ריבועא. קבא מלונגא — קב של אותו מוקם. לפיסחא — שלא ללוש יותר כדי שיוכל לשומרו מן החמיוץ. וכן לחלה — בהך שיעור עיפה נמי, כל ימות השנה להתחייב בחלה.

חמשת רבעים קמח – רש"י לא גרס "ועוד", משום דחמשה לוגין ציפורים בצמצום הוי כעיסת מדבר. ורבינו תם מפרש: דהיינו כר' יוסי, דאמר בפרק קמא דשבת (טו.א): חמשה – פטורים. חמשה ועוד – חיובין. והיינו טעמא דר' יוסי, דלאדחי הפרשת חלה בעינן שיעור ערסותיכם.

לא שנו אלא בכרות שנושכות זו את זו –

חומה: ולא משמע דהי במסכת חלה (פרק שני משנה ד). דתנן: העושה עיסתו קבין – פטור מן החלה, עד שישוכו. רבי אליעזר אומר: אף הרודה וכו'. אלמא: לא בעי ר' אליעזר שישוכו, ואי לא גרס "אף" – אתי שפיר דמצו למימר דבעי תרתה: שישוכו, ויתנם לסל. לשבות

חמשת רבעים קמח ועוד חיובין בחלה! הכי קאמר:
קבא מלוגנאי נמי אהאי שיעורא קאי. אמר רב יוסף:
הני נשי דידן נהוג למיפא קפיא קפיא לפיסחא. אמר
ליה אביי: מאי דעתיד – לחומרא, חומרא דאתי לידן
קולא הוא, דקא מפקע לה מחלה! אמר ליה: דעברן
פרבי אליעזר, דתניא, רבי אליעזר אומר: הרודה ונותן
לפל – הפל מצרפן לחלה. ואמר רב יהודה אמר

שמואל: הלכה פרבי אליעזר. אמר ליה: והא איחמר עליה, אמר רבי יהושע בן לוי: לא
שנו אלא פפרות של בבל, שנושכות זו מזו, אבל פקעין – לא! הא איחמר עליה, אמר רבי
חנינא: אפילו פקעין. פעי רבי ירמיה: מבלא שאין לה לבובין מהו? תוך פלי פעינן – והא
ליבא, או דילמא: איור פלי פעינן – והא איפא? תיקו. תניא, רבי אליעזר אומר: הפל מצרפן,
רבי יהושע אומר: תנור מצרפן. רבן שמעון בן גמליאל אומר: פפרות של בבל שנושכות
זו מזו – מצטרפות. משנה רבן גמליאל אומר: שלש נשים לשות פאחת, ואופות בתנור
אחד, זו אחר זו. וחכמים אומרים: שלש נשים עוסקות בבצק פאחת, אחת לשה, ואחת
עורכת, ואחת אופה. רבי עקיבא אומר: לא כל הנשים ולא כל העצים ולא כל התנורים
שזין. זה הפלל: תפח – תלמוש בצונן. גמרא תנו רבנן: לשה, היא מקטפת וחבירתה לשה
תחתיה. מקטפת – היא אופה וחבירתה מקטפת תחתיה, והשלישית לשה. אופה – היא לשה,
וחבירתה אופה תחתיה, והשלישית מקטפת, וחזרת חלילה. כל זמן שעוסקות בבצק אינו
בא ליד חימוץ. רבי עקיבא אומר לא כל הנשים וכו'". תניא, אמר רבי עקיבא: דנתי לפני
רבן גמליאל, ולמדניו רבינו בנשים וזיוות או בנשים שאין וזיוות? בעצים לחים או פקעין
יבשים? בתנור חם או בתנור צונן? אמר לי: אין לך אלא מה ששנו חכמים, זה הפלל: תפח
תלמוש בצונן. משנה שיאור ישרף, והאוכלו פטור, סידוק – ישרף, והאוכלו חייב פרת.
איזהו שיאור – פקרני חגבים, סידוק – שנתערבו סדקין זה בזה, דברי רבי יהודה. וחכמים
אומרים: זה וזה האוכלו חייב פרת. ואיזהו שיאור – כל שהכסיפו פניו, פאדם שעמדו
שערותיו. גמרא תנו רבנן: איזהו שיאור – כל שהכסיפו פניו פאדם שעמדו שערותיו.
סידוק – פקרני חגבים, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: איזהו שיאור – פקרני חגבים,
סידוק – שנתערבו סדקין זה בזה. וזה וזה האוכלו חייב פרת. והאנן תנן: שיאור ישרף,
והאוכלו פטור, דברי רבי יהודה! אימא: לרבי מאיר זה וזה האוכלו חייב פרת. אמר רבא:
מאי טעמא דרבי מאיר – אין לך פל סדק וסדק מלמעלה שאין לו פמה סדקים מלמטה.

משנה

לסל: בכרות של בבל כו'. אבל כעבין לא. **משנה** רבן גמליאל אומר שלש נשים לשות באחת – כל אחת מלא התנור, ואין כאן חימוץ. אף על פי שהאחת ממתנת עד שיאפר השתים. **לחכמים אומרים – אין להקל כל כך שידו לשות באחת, אלא שלש נשים עוסקות כל אחת בבצק שלה. אחת לשה – האחרונה לשה, כשחבירתה האמצעית מקטפת, והשלישית**
שלושה תחלה אופה. וסידרא מפרש בגמרא. לא כל הנשים – יש עצלניות, ומחמיצות אם ישוה כל כך, ויש תנור שאינו חם מזה, ויש עצים שאינם נבערים מזה. זה הכלל תפח –
הבצק בידה שהיא רואה שרוצה לתפות. תלמוש – ידיה במים צונן ותקטפנה, ותצטנן. גמרא תנא לשה היא מקטפת – אדרבן קאי. הראשונה שקדמה ללוש מלא התנור קטן
שלוח תחלה, כשהיא מקטפת, דהיינו עריכה שקורין אנטוורטיר, וחברתה מתחלת ללוש עיסה שלה. מקטפת היא אופה – זו הראשונה שהיתה מקטפת עכשיו, וגמרה קטופה –
היא אופה ונותנת לתנור. וחבירתה שהיתה לשה מקטפת תחתיה, והשלישית לשה. וכשומרה ראשונה לאפות – נגרה אמצעית לקטף ואחרונה ללוש – הרי האמצעית והמקטפת
אופה, וחבירתה האחרונה מקטפת תחתיה, והראשונה חוזרת ולשה. שהיו תנורין קטנים, ולא היתה מספקת (אלא) כמלא תנור. וכן חזונית חלילה – "חלילה" לשון מחול סביב סביב.
דנתי לפני רבן גמליאל – שהיה אומר כלל דבר בכל שלש נשים לשות באחת, וממתנת האחת עד שיאפר השתים. משנה שיאור – שלא החמיץ כל צרכו. סידוק – כשהוא מתמיץ
נעשין בו סדקין. קרי חגבים – סדק לבאן וסדק לבאן, זה וזה האוכלו בכרת – דקרני חגבים נמי סידוק הוי. ואיזהו שיאור – פטורו – זה שאין בו סדק. אבל הכסיפו פניו, כאדם
שעמדו שערותיו מתוך פחד ורתת פניו מוכספין. גמרא חכמים – דברייתא הוא רבי יהודה דמתניתין, וחכמים דמתניתין הוא רבי מאיר: הכי גרסין בבבלי: וחכמים אומרים
אי זהו שיאור – פקרני חגבים, סידוק שנתערבו סדקין זה בזה, זה וזה האוכלו בכרת. והא אנן תנן – דרבי יהודה פטר בשיאור ידידה. דאף על גב דאמר ישרף, לא מדיחיב
עלה לא מלקות ולא כרת. אימא לרבי מאיר זה וזה – בין שיאור דרבי יהודה דקרני חגבים, בין סידוק – חיובין כרת, דתרוויחו לרבי מאיר סידוק גינהו. כמה סדקין מלפפה
– בתוכו. הלכך, כי הוי למעלה פקרני חגבים – הוי למטה כנתערבו סדקין.

משנה

חמשת רבעים – לוגין ציפורים, שהן שבעה ועוד מדבריים, שזה הוא שיעור העומר
שהיתה עיסת מדבר, שנאמר גבי חלה (במדבר טו): "ראשית ערסותיכם" – כדי
ערסותיכם, דהיינו עיסת מדבר, שהוא עומר לגלגולת, והוא עשירית האיפה. והאיפה
שלש סאין, וסאה ששה קבין מדבריות. חשוב עישור שבין, ותמצא שבעת רבעי קב
וביצה וחומש ביצה. כיצד חלק שלש סאין שהן
שמונה עשרה, עשרה קבין ועשה מקו רבעי קב, היינו
לוגין – ותמצא בזה שבעים ושנים לוג. טול
עישור של שבעים – הרי שבעה. והשנים
הנשארים – שנים עשרה ביצים הן, עישור
שלוחן – ביצה וחומש ביצה. הרי שבעת רבעים
ועוד, דהוא ביצה וחומש ביצה, ובירושלים
הוסיפו על המדות שתות מלבר, שהוא חמש
מלוג, שנתנו ששה מן הראשונים בתוך חמשה
האחרונים – הרי ששת רבעים הראשונים נעשו
חמשה, והרובע וביצה וחומש הנשארים נעשו
רובע, שהרובע שש ביצים. עשה מקו חמש
ביצים גדולות, והביצה וחומש ביצה נעשית
ביצה גדולה, שניתוסף עליה חומשא מלוג,
דהוא שתות מלבר – הרי שש ביצים גדולות,
דהוא רובע קב גדול. הרי עומר המדבר ששה
רבעים ירושלמיים. וסאה ציפורית עודפת על
ירושלמית שתות מלבר, כדאמר בעירובין
(א.ג.כ), הרי עומר שהיה ששה רבעים
ירושלמיים כנס בחמש ציפוריים. נהוג למיפא
– בפסחא קפיא קפיא, שלשת לוגין, לחומרא
לשומר מן החימוץ. אמר ליה – כרבי
אליעזר סבירא לן, דהסל מצרפן לחלה לאחר
אפיתון. והאידיא קיימא לן כרבי אליעזר בחלה
של אור, דאין שורפין קדשים ביום טוב,
ולשהשתוחם אי אפשר, ומשיקרא עליה שם
אסור לאפותה – דהא לאו לאכילה היא, ולא
קרינן עלה שם, אלא עושה חררה קטנה אצל
גדולה, ואופה שתיתן, וכשהוא ורדה נותן לכלי
והוא מצרפם. ונטול הקטנה וקורא שם, ומכרך,
ומצניעה ושורפה משתחשך, או למחר. וכן
הורה לנו רבינו יעקב בן יקר. שנושכות זו את זו
– שהן רחבות ועגולות כעין שלנו, וכשמדביקין
זו אצל זו בתנור נשכות זו מזו, הלכך חדא היא.
אבל כעבין – קיילירש בלע"ז, ארובין וצוקין,
ואין נושכין זה מזה. מבלא שאין לה לבוב –
מסגרת ושפה סביב לה, ורדה פת לתוכה מן
התנור. מהו – שנתערפו לרבי אליעזר. תנור
מצרפן – אף תנור מצרפן, אף על פי שלא נתן

כאשר נמצאים בזמן הגלות, בחושך כפול ומכופל, ואף-על-פי-כן עובדת הנשמה את עבודתה מבלי להתפעל מההעלמות וההסתרים, הנה על-ידי-זה מתגלה גדולתה של הנשמה.

משיחת כ"ג טבת, ה'תשי"ט

משנה

משנתנו מבארת אופן הלישה והאפיה שלא יחמיץ הבצק: רבן
גמליאל אומר, שלש נשים לשות בצק בפסח באחת – באותה שעה,
כל אחת בצק שיש בו כדי למלא את התנור, ואופות בתנור אחד
זו אחר זו, ואף שהשלישית ממתנת לאפות אחר שתי חברותיה,
אין חוששים שהבצק יחמיץ בזמן זה. והנכמים אומרים, אין להקל
כל כך שיהיו לשות באחת ואחר כך ימתינו לאפות, אלא שלש
נשים עוסקות בנצק באחת, בשלוש שכל אחת עושה בבצק שלה
מלאכה אחרת, שאחת מהשלוש זו שהתחילה אחרונה לשה,
ובאותו הזמן אמת אחרת (זו שהתחילה שניה) כבר עזרבת, ובאותו
הזמן אמת אחרת (זו שהתחילה ראשונה) כבר אופה, וכך אין אחת
ממתנת לחברתה, ולא משתהה הבצק בלא עסק. רבי עקיבא אומר,
לא כל הנשים ולא כל העצים ולא כל התנורים שווין, אלא יש נשים
עצלניות שאם ינהגו כרבן גמליאל וילוושו שלש באחת, ויצטרכו
בחורותיהן להתמץ עד שהן יערכו ויאפו, יחמיצו בצקותיהן, וכן יש
עצים שאינם יבשים כל כך וגדלקים לאט, ויש תנורים שמתחממים
בזמן מרובה, שאם אחת חסיים לערוך ותמתין עד שחברותיה יאפו
יחמיץ הבצק, ולפיכך כדברי חכמים ראוי לעשות. זה הכלל, תפח
– אם רואה שהבצק שבידה עומד לתפוח, תלמוש בצונן – תרחוץ
ידיה במים צוננים, ותטוח בהם את הבצק כדי שיצטנן ולא יחמיץ.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המפרשת דעת חכמים שבמשנתנו: תנו
רבנן בברייתא, לשה – זו שלשה את הבצק ראשונה, כשסיימה
ללוש, היא מקפצת – עורכת את הבצק, ובאותו זמן שהיא
מקפצת, חבירתה לשה תחתיה – מתחילה ללוש את העיסה שלה,
ושלישית ממתינה. המקפצת – זו הראשונה שקיטפה את הבצק,
כשסיימה לקטף, היא אופה ונותנת מצותיה לתנור, ובאותו הזמן
חבירתה שלשה וכבר סיימה ללוש מקפצת תחתיה, והשלישית
לשה – מתחילה ללוש את בצקה. האופה – זו שלשה ראשונה,
כשסיימה לאפות, היא חוזרת ולשה בצק אחר, וחבירתה שסיימה
לקטף אופה תחתיה, והשלישית שסיימה ללוש מקפצת, וכך חוזרות
הלילה ו-לשון מחול, סביב סביב, שכשאת אופה השנית עורכת
והשלישית לשה, וכל זמן שעוסקות בנצק, אינו בא לידי חימוץ.
שנינו במשנתנו רבי עקיבא אומר לא כל הנשים וכו' ולא כל
העצים ולא כל התנורים שווין. הגמרא מביאה ברייתא שבה
הדברים מפורשים יותר: תניא, אמר רבי עקיבא, דנתי לפני רבן
גמליאל שאמר כלל בכל שלוש נשים, שלשות באחת ואופות
בתנור אחד זו אחר זו, ואחת ממתינה עד שיאפו השתים שלפניה,
ואמרתי לה, ולמדניו רבינו, האם נאמר כלל זה בנשים וריאות
הלשות ועורכות במהירות, או בנשים שאין וריאות, האם בעצים
לחים שנדלקים לאט או בעצים יבשים, האם בתנור חם האופה
מהרה, או בתנור צונן, והלא כשהנשים עצלניות או העצים לחים
או התנור צונן אינן אופות במהרה, ועלול בצקם להחמיץ, ואמר
לי רבן גמליאל, אין לך אלא מה ששני חכמים, זה הכלל, תפח
תלמוש בצונן, וכך לא תחמיץ העיסה אף בנשים עצלניות ובעצים
לחים ובתנור צונן.

משנה

משנתנו מבארת את סימני החימוץ שבעיסה: שיאור – בצק שהחל
להחמיץ ולא נתחמץ כל צרכו, ישרה – צריך לבערו קודם הפסח.
ואולם האוכל בפסח פטור ממלקות ומכרת, מכיון שאינו חמץ
גמור אלא חמץ נוקשה. סידוק – בצק שהחמיץ עד שנעשו בו
סדקים, ישרה, והאוכלו חייב פרת, שהוא חמץ גמור. המשנה
מביאה מחלוקת במהותם של 'שיאור' ו'סידוק', איזהו שיאור,
בנתיב הנכים – בצק שנעשו בו סדקים אחד לכאן ואחד לכאן,
ואיזהו סידוק, שנתרבו סדקיו עד שנתערבו סדקיו זה בזה, דברי רבי
יהודה. והנכמים אומרים, זה וזה – בין בצק שנערבו סדקיו זה בזה
ובין בצק שאין בו אלא סדק לכאן וסדק לכאן הרי הוא בכלל

המשת רבצים של קב – קב ורבעו קמח ועוד מעט, שעשה מהם
עיסה, חייבין בפתח, הרי שזהו השיעור להתחייב בחלה ולא קב
של מלוגנא.
מתרצת הגמרא: קבי קמח – כך כוונת רב לומר, קמח מלוגנאי –
קב של אנשי מלוגנא, נפי אחאי שיעורא קאי – גם הוא שיעורו
חמשת רבעים קמח ועוד.
הגמרא מביאה מנהג להחמיר לאפות בפסח פחות משיעור חלה,
ודנה בכך מצד מצות הפרשת חלה: אפר רב יוסף, הני נשי דידן
נהוג למיפא – אלו הנשים שלנו, נוהגות להחמיר ולאפות בפסח
קפיוא – כלי המחזיק שלשה לוג [קפיוא לפיכחא – רק שלש לוגים
קמח בכל פעם, כדי לשמור את העיסה מן החימוץ].
מקשה הגמרא: אפר ליה אפיו לרב יוסף, פאי דעתיך – מדוע
לדעתך הנהגה זו ראויה היא, מכיון שהיא לחוסרא, ואולם חוסרא
דאחי לדי קולא הוא – מחומרא זו יוצאת קולא, דקא מפקע לה
מתחלה – ששיעור קטן זה מפקיע את העיסה ממצות חלה.
מתרצת הגמרא: אפר ליה רבי יוסף לאביו, אין אותן נשים מפקיעות
את העיסה ממצות חלה, משום דעבדן – שהן עושות דברי אליעזר,
(דתניא) [דנבן] במשנה (חלה פ"ב מ"ד), העושה כמה עיסות שכל
אחת מהן אין בה שיעור להתחייב בחלה, אבל אם יצרפן יהיה בהן
שיעור להתחייב בחלה, ונגעו זה בזה, לדעת תנא קמא אין העיסות
חייבות בחלה עד שישוכו ו-שידבקו זה בזה כל כך, שאם בא
להפרידם נתלש מזה לזה. רבי אליעזר אומר, הרידה את הלחמים
לאחר אפיתם מן התנור ונותן אותם לפי, הפל מצרפן לשיעור
חלה, אף שבעיסה ובכל לחם לבד לא היה שיעור. ואמר רבי יהודה
אמר שמואל, הלכה דרבי אליעזר. ונשים אלו רודות את כל המצות
לסל אחד והן מתחייבות בחלה.
מקשה הגמרא: אפר ליה אביו לרב יוסף, והא איתמר עלה – והרי
נאמר על דברי רבי אליעזר, אפר רבי יהושע בן לוי, לא שנו שהסל
מצרף לחלה, אלא בפירות של ככל שנושבות זו מזו כשמיניחן זו
אצל זו בתנור, מפני שהן רחבות ועגולות, ולכן נחשבות לעיסה
אחת, אבל בעצין – לחמים ארוכים וצרים שאינם נושכים זה מזה,
לא – אין הסל מצרף לחלה, והיינו משום שכדי לצרפן לחלה צריך
גם שינשכו זה מזה וגם שיהיו בסל אחד. והרי המצות אינן נושכות
זו מזו, ואם כן אין צירופן בסל מחייבן בחלה, ונמצא שמנהגן של
הנשים לאפות בפסח רק שלשה רבעי קב בכל פעם אינו מנהג טוב,
כיון שבכך מפקיעות את העיסה ממצות חלה.
מתרצת הגמרא: אמר רבי יוסף לאביו, הא איתמר עלה – הרי
נאמר דעה אחרת בדברי רבי אליעזר, אפר רבי חנינא, אפילו
בעצין שאינם נושכים זה מזה הסל מצרף לחלה, והיינו משום
שלדעת רבי אליעזר כדי לצרפן לחלה אין צריך אלא שירדו
אותם לסל אחד. ולכן נהגו הנשים לעשות בפסח עיסה פחותה
משיעור החייב בחלה כדי לשמרה מזימוץ, ולרדות את המצות
לסל אחד כדי שיתחייבו בחלה.
הגמרא מסתפקת בדעת רבי אליעזר שאמר שהסל מצרף לחלה:
בעי – נסתפק רבי ירמיה, רדה מן התנור לחמים שאין בכל אחד
מהם שיעור חלה, והניחם על טבלא ו-דף שאין לה לבדקין –
מסגרת ושפה סביבה, מהו – האם מצטרפים הלחמים להתחייב
בחלה או לא. וצדדי הספק הם, האם בכדי שיצטרפו תוך כלי בעצין
– צריך שהם יהיו יחד בתוך כלי, והא ליכא – וכאן אינם בתוכו
של כלי מאחר שאין לטבלא דפנות ואין לה תוך, או דילמא אורי
כלי בעצין – או שמא צריך רק שיהיו מונחים באויר הכלי, והא
איכא – וכאן ישנו לצירוף זה מאחר שהלחמים כולם מונחים על
הטבלא. ומסיקה הגמרא: תיקו – תעמוד שאלה זו בספק, שלא
נפסטה.
הגמרא מביאה שיטות נוספות בענין צירוף עיסות לחלה: תניא
בברייתא, רבי אליעזר אומר, הפל מצרפן, רבי יהושע אומר, אף אם
לא נתנם בסל אחד אלא אפאם בתנור אחד, התנור מצרפן. רבן
שמעון בן גמליאל אומר, פירות של ככל שנושבות זו מזו בתנור
מצטרפות אפילו אם לא נתנם בסל אחד, אבל כעבים שאינם
נושכים זה מזה אין מצטרפים בתנור.

משנה

משנה זו עוסקת בדין ערב פסח שחל בשבת, מתי מבערים את החמץ: ארבעה עשר בניסן שהוא זמן ביעור החמץ, שחל להיות בשבת, ואי אפשר לשרוף את החמץ בזמנו, מכעצין את הכל – בין חולין ובין תרומה, מלפני השבת, ומשייר מהחמץ מה שרוצה להשתמש לשבת זו, אבל מה שבדעתו לבער, מבער מערב שבת, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, בלפניו – בערב פסח, כלומר, בשבת. דהיינו, שאינו צריך לבער כלל בערב שבת, אלא יכול להשאיר את כל החמץ ולבערו בשבת, באופן שמוותר לבער בשבת. רבי אלעזר בר יודן אומר, תרומה שאסורה לזרים ולבהמת זרים ואוכליה מועטים, מבער מלפני השבת, שיש לחשוש שאם ישייר ממנה לשבת לא יוכל לבער את כולה, וחולין שאוכליהם רבים, ויכול להאכילם לאחרים, מבער בלפניו, ולא חוששים שישאר מהם.

גמרא

הגמרא מביאה ראייה שערב פסח שחל בשבת, מבערים את החמץ בשבת: תנאי בברייתא, רבי אלעזר בר יודן אומר, פעם אחת שבת נשתתה שבת אחת אבא ורבי צורן ביקנה, וחל ארבעה עשר להיות בשבת ההיא, ובא בשבת זוגין ו-שם אדם שהיה ממונה של רבן זמלא, ואמר, הניע עת לבער את החמץ, והלכתי אחר אבא וביעורנו את החמץ, ומכאן ראייה שמבערים את החמץ בשבת.

משנה

משנה זו מבארת שאדם שהלך מביתו בערב פסח, ונזכר שיש לו חמץ בביתו, מתי די בזה שיטעלו בלבו וכשיחזור לביתו יבערו, ומתי צריך לחזור מיד לביתו לבערו: ההולך בערב פסח, לשחוט את פסחו, וכן ההולך למול את בנו, וכן ההולך לאכול סעודת אירוסין בבית חמיו, ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו שעדיין לא ביערו, אם יש שהות ביום, שיכול לחזור לביתו ולבער את החמץ, ולחזור אחר כך למצותו – לשחוט פסחו או למול בנו או לאכול סעודת האירוסין, ויחזור לביתו ויבער את החמץ ויחזור למצותו, ואם לאו – שאין שהות ביום לחזור לביתו ולבער את החמץ ולקיים את המצוה שהלך לעשותה, מכפילו בלבו – יטבל את החמץ במקום שנמצא בו, וכשיגיע לביתו יבערנו.

אבל אם היה הולך להציל את ישראל הנרדפים מן הנקרים ומן הנקרה ומן חלקיהם ומן הדליקה ומן המפולת, יטבל את החמץ בלבו – ולא יחזור אפילו אם יש שהות לחזור ולבער את החמץ ואחר כך להציל, כיון שמן התורה די בביטול בלבד.

ואם היה הולך לשבות שביבת הרשות – לערב עירוב תחומין, שהולך לשבות עם חשיכה בגבול תחום שבת, כדי שיוכל לילך מחר ביום טוב, משם והלאה עוד אלפיים אמה, והוא לצורך דבר שאינו מצוה, ויחזור מיד לבער את החמץ, ואפילו אין לו שהות ללכת אחר כך לשבות שביטה על התחום.

המשנה עוברת לעסוק בענין אדם שיצא מירושלים ובידו בשר קודש שצריך שריפה, האם צריך לחזור לשרופו, או שיכול לשרופו במקום שנמצא: וכן מי שיצא מירושלים, ונזכר שיש בידו בשר קדוש – של קדשים קלים, וכיון שהוציאו מירושלים נפסל לאכילה, וצריכים לשרופו בתוך ירושלים, אם עבר את צופים – שם כפר שיכול לראות את בית המקדש משם, שורפו במקומו, שכיון שהרחיק בדרבו הרבה, לא תטיחוהו חכמים לחזור לירושלים. ואם לאו, חזור ושורפו לפני הבהר – מקום מחוץ לעזרה שהיו שורפים בו קדשים קלים שנפסלו מעצי המערכה.

המשנה מבארת מהו שיעור החמץ והבשר שצריך לחזור בשבילו. מבררת המשנה: ועד כמה הן חוזרין – באופנים שאמרנו שצריכים לחזור, על איזה שיעור של חמץ, או בשר קודש, צריך לחזור כדי לשרופו.

מבארת המשנה: רבי מאיר אומר, זה וזה – בין חמץ ובין בשר קודש, שיעורו ככביצה, אבל אם הוא פחות מכביצה, מבטל את

החמץ בלבו, ושוורף את בשר הקודש במקומו. רבי יהודה אומר, זה וזה שיעורם ככביצה. וחכמים אומרים, בשר קדוש שיעורו ככביצה, וחמץ שיעורו ככביצה.

גמרא

שנינו במשנה שההולך לאכול סעודת אירוסין בבית חמיו ונזכר שיש לו חמץ בביתו, אם אין לו שהות לחזור ולבער ולהגיע לסעודת האירוסין, אינו חוזר. מקשה הגמרא: וימניהו – ויש להקשות, הרי שנינו בברייתא, ההולך בערב פסח, לאכול סעודת אירוסין בבית חמיו, וכן ההולך לשבות שביבת הרשות – לערב עירוב תחומין, שהולך לשבות עם חשיכה בגבול תחום שבת, כדי שיוכל לילך מחר ביום טוב משם והלאה, לצורך דבר שאינו מצוה, ונזכר שיש לו חמץ בביתו, ויחזור מיד לביתו לבער החמץ, אפילו אם אין שהות לחזור. וקשה, שבמשנתנו שנינו, שההולך לסעודת אירוסין, ונזכר שלא ביער את החמץ, אינו חוזר לבער, אלא מבטל בליבו.

מתרצת הגמרא: אמר רבי יוחנן, לא קשיא, הא – הברייתא היא דברי רבי יהודה, שסובר שסעודת אירוסין אינה מצוה אלא רשות. ואילו הא – המשנה, היא דברי רבי יוסי, שסובר שסעודת אירוסין היא מצוה. ותנאי בברייתא, סעודת אירוסין היא רשות, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, סעודת אירוסין היא מצוה. ולכן המשנה שהיא דברי רבי יוסי, כתבה שההולך לסעודת אירוסין אינו חוזר, שלשיתו היא סעודת מצווה. והברייתא שהיא דברי רבי יהודה, כתבה שההולך לסעודת אירוסין חוזר, שלשיתו סעודת אירוסין אינה מצוה.

מוסיפה הגמרא תירוץ נוסף: והשניא – (ועכשיו) דאמר רב חסדא, שמחלקת רבי יהודה ורבי יוסי, אם סעודת אירוסין היא רשות או מצוה, היא רק בסעודה שניה – דרך החתנים שלאחר סעודת האירוסין, שולחים מתנות לכלה וסועדים בביתה, וסעודה זו נקראת סעודה שניה, ועל סעודה זו נחלקו האם היא סעודת מצוה או לא. אבל בסעודה ראשונה שלאחר האירוסין, דברי הכל היא מצוה. אם כן אפילו תימא – אפילו תאמר, הא והא – בין דברי המשנה ובין דברי הברייתא הם לפי רבי יהודה, ולא קשיא, הא – המשנה מדברת בסעודה ראשונה, שהיא סעודת מצוה, ולכן אינו חוזר, ואילו הא – הברייתא מדברת בסעודה שניה, שהיא אינה מצוה אלא רשות, ולכן חוזר.

הגמרא מביאה ברייתא שנחלקו בה רבי יהודה ורבי יוסי בסעודת אירוסין אם היא מצוה: תנאי בברייתא, אמר רבי יהודה, אני לא שמעתי שתהא מצוה אלא סעודת אירוסין לבדה, אבל לא סעודה שאוכלה החתן בבית הכלה כששולח כבלונות – כלים נאים למתנה. אמר לו רבי יוסי, אני שמעתי סעודת אירוסין וכבלונות, ששתיהן סעודות מצוה.

הגמרא מביאה ברייתא בענין איסור השתתפות בסעודה שאינה סעודת מצוה, ודנה איזו סעודת אירוסין נחשבת למצוה: תנאי בברייתא, רבי שמעון אומר, כל סעודה שאינה של מצוה, אין תלמיד חכם רשאי להנות ממנה.

שואלת הגמרא: בלן מאי – מה היא סעודה שאינה של מצוה. משיבה הגמרא: אמר רבי יוחנן, בלן סעודת נישואי בת בלן לישראל, כיון שבת בלן צריכה להינשא לכהן, ולא לפגום משפחתה להינשא לישראל, וכן סעודת נישואי בת תלמיד חכם לעם הארץ, ודברי רבי יוחנן הם לטעמו. דאמר רבי יוחנן, בת בלן הנישאת לישראל, אין זיווג עולה יפה – במזל טוב. ומשום שאין זיווג עולה יפה אין זו סעודת מצוה.

מבררת הגמרא: מאי היא – מה היא סעודה הגמרא: אמר רב חסדא, או נעשית אלמנה, או נעשית גרושה, או זרע אין לה, כמתנתא תנא – בברייתא שנינו, שישאל הנושא בת בלן, או הוא קוברת – שמתה קודם זמנה, או היא קוברת – שמתה קודם זמנה, או מכירתא ליד עניות.

מקשה הגמרא: איני – האם כך הוא שאמר רבי יוחנן שאין זיווגם

פסחים. פרק שלישי – אלו עוברין דף מט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכג
רש"י
תוספות

לשבות שבת הרשות – פירש הקונטרס: שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות שבתה שם, ולילך ארבעת אלפים לדבר הרשות, וקשה: אם כן תיקשי למאן דאמר בפרק "בבב מערבין" (ערוכין לא.א.) אין מערבין אלא לדבר מצוה ונראה לרבינו יצחק דהכי פירושו: לשבות שבת הרשות – שהולך לשמוח בפסח בבית אהבה או קרובו. **אם** עבר צופים – פירש בקונטרס: שם כפר.

וקשה לרבינו יצחק: אם כן הוה ליה למימר ובמדירו לכל רוח, כדנתיב בפרק "מי שהיה טמא" (לענין צגג.) איזהו דרך רחוקה – מן המודיעין ולחץ, ובמדירתה לכל רוח. ואומר רבינו יצחק: דבתוספתא ומכילתין מפרש בהדא: איזהו צופים – ההוא ואין מפסיק, פירושו: כל מקום סביב ירושלים שיכול לראותו משם. **ושורפו** לפני הבירה – פירש הקונטרס: בדאמר פרק "כל שעה" (כד,א.) בקודש באש ישרף – במקום אכילתו שריפתו. וקשה לרבינו יצחק: אי דאורייתא הוא – מה לי עבר צופים ומה לי לא עבר צופים? ויש לומר: דמן התורה יכול לשורפה בכל מקום שירצה, דבפרק "כל שעה" (גם זה שם) לא מרבין אלא פסולי קדש קדשים ואימורי קדשים קלים, אבל שאר קדשים שנאכלים לרוים – לא מרבין, ומה שהצריכו חכמים לשרוף הני דהבא לפני הבירה – היינו גזירה אטו קדשי קדשים. **לפני הבירה** – בבזחים בפרק "טבול וס" (קד,ב) פליגי: מאי בירה? אמר רבא בר בר חנה אמר ר' יוחנן: מקום שי בחר הבית ובידו שמו, ריש לקיש אמר: כל הבית כולו חזי בירה, שנאמר: "אל הבירה אשר היבנותי". **וחכמים** אומרים: בשר קודש בכזית וחמץ בכביצה – אומר רבינו יצחק בן אשר: מפרש בירושלמי משום דבשר קודש לית ליה תקנה בבטול – החמור בבית, אבל חמץ אית ליה תקנה בבטול – לא החמור עד כביצה. **תניא** אמר ר' יהודה – תימנה אמאי לא מייתי תניא נמי הכי מתוך דהבא, לרב חסדא?

אמר
חסדא: מן הלוקה – בפסעודה שניה, אבל בפסעודה ראשונה – דברי הכל מצוה. אפילו תימא הא והא רבי יהודה, ולא קשיא; הא – בפסעודה ראשונה, הא – בפסעודה שניה. תניא, אמר רבי יהודה: אני לא שמעתי אלא פסעודת אירוסין, אבל לא סבלונות. אמר לו רבי יוסי: אני שמעתי פסעודת אירוסין וסבלונות. תניא, רבי שמעון אומר: כל פסעודה שאינה של מצוה – אין תלמיד חכם רשאי להנות ממנה. גגון מאי? אמר רבי יוחנן: גגון פת פהן לישראל, וכת תלמיד חכם לעם הארץ. דאמר רבי יוחנן: פת פהן לישראל – אין ווגון עולה יפה. מאי היא? אמר רב חסדא: או אלמנה או גרושה או זרע אין לה. במתניתא תנא: קוברת או קוברת, או מביאת ליד עניות. איני? והא אמר רבי יוחנן: הרוצה שיתעשר – ידבק בפרעו של אהרן, כל שכן שתורה וכהונה מעשרתן – לא קשיא; הא – בתלמיד חכם, הא – בעם הארץ. רבי יהושע נסיב פהנתא, חלש. אמר: לא ניתא ליה לאהרן דאדרב בורעיה, דהוי ליה חתנא פי אנא. רב אידי בר אבין נסיב פהנתא, נפקו מיניה תרי בני סמיכי, רב ששית בריה דרב אידי ורבי יהושע בריה דרב אידי. אמר רב פפא: אי לא נסיבנא פהנתא לא איתתרי. אמר רב פהנא: אי לא נסיבנא פהנתא – לא גלא. אמר רבי יוחנן: והא למקום תורה גליה? לא גלאי בדגלי אינשי. אמר רבי יצחק: כל הנהנה מפסעודת הרשות לפסח גולה, שנאמר: "ואכלים פרים מצאן ועגלים מתוד מרפס", וכתבי: "לכן עתה יגלו בראש גולים". תנו רבנן: כל תלמיד חכם המרבה פסעודתו בכל מקום – סוף מתריב את ביתו, ומאלמן את אשתו, ומייתם את גוזליו, ותלמודו משתפח ממנו, ומחלוקות רבות באות עליו, ודבריו אינם נשמעים ומחלל שם רע לו ולבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות. מאי היא? אמר אביו: קרו ליה בר מחים תנורי, רבא אמר: פר מרקיד פי פובי, רב פפא אמר: פר מלחיד פינכי. רב שמעון אמר: פר מן דבע. תנו רבנן: לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא את תלמיד חכם. שאם מת או גולה – מוכרה לו שבניו תלמידי חכמים, ואל ישא פת עם הארץ – שאם מת או גולה בניו עמי הארץ. תנו רבנן: לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא את תלמיד חכם, וישא פתו לתלמיד חכם. מישל לענבי הגפן בענבי הגפן, דבר נאה ומתקבל. ולא ישא פת עם הארץ – מישל לענבי הגפן בענבי הסנה, דבר פסול ואינו

משנה מעקין את הכל – בין חולין בין תרומה, חוץ מכדי אכילתו לשבת. אבל כל מה שעתידי לבער – יבער. תרומה מלפני השבת – שאינו יכול להאכילה לא לרוים ולא לבחמת זרים, ולהשקותה אי אפשר. אבל חולין אין צריך לבער אלא בזמנו, שיכול למצוא להן אוכלים הרבה. **גמרא** שבת – שנתה שם שבת אחת. **משנה** החולך בארבעה עשר, אם יכול – שיש שדות ביום. להציל מן הגנים – את ישראל הנרדפי. יבטל כלבו – גליא. ואפילו יש שדות, דמדאורייתא סגי ליה בבטול בעלמא. לשבות שבת הרשות – שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות שבתה שם כדי שיהא לו משם ולהלן אלפים, לילך למחר שם לדבר הרשות – יחזור מיד. אבל לקנות שבתה מצוה, כגון שילך מחר חוץ לתחום לבית האבא או לבית המשנה – היינו כדולק לשחות את פסחו. שיש בידו בשר קודש – עמו בדרך, ונפסל בירצא. שמחיצת קדשים קלים חומת ירושלים. אם עבר צופים – שם כפר שיכול לראות בית המקדש משם. שורפו במקומו – לא הטרחתו לחזור. ואם לא חזר ושורפו כו' – בדאמרין "בכל שעה" (לעיל כ,א.) "בקודש באש תשרף" – דבמקום אכילתו שריפתו. זה וזה – חמץ דאמרן לעיל ונזכר שיש לו חמץ בביתו, ובשר קודש שעמו. בכביצה – אבל בפחות, גבי חמץ – יבטל בלבד, וגבי בשר קודש – שורפו במקומו. **גמרא** פסודה שניה – כך הוא דרך החתנים, לאחר פסעודת אירוסין חזר ומשגר סבלונות לאירוסות, וסועד שם. אני לא שמעתי – שתהא מצוה אלא פסעודת אירוסין לבדה, אבל לא פסעודת סבלונות. סבלונות – דהוונות, כלים נאים, בת כהן – צריכה להינשא לבתנים, ולא לפגום משפחתה להינשא לישראל. אין ווגון עולה יפה – במול טוב. מאי היא? מה עולה ביד, או אלמנה או גרושה או זרע אין לה – כדכתבי (ויקרא כב) "ובת כהן כי תהיה לאיש זר", וסמך ליה: "ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה" וגו'. או קוברת – בלא זמן. תלמיד חכם. – הוא שבה לו. אבל עם הארץ ואינו כהן – גנאי הוא לו לאהרן, ונענשים. אמר רבא: לא כהנא נלה מבטל לארץ ישראל, כדאמר ב"הנול ומאכיל" (בבא קמא קז,א.) לא גלאי בדגלי אינשי – שאר תלמידים יוצאין מדעתן, ואני יצאתי על בירה, מחמת מרדן ואימת מלכות. ומאלמן את אשתו – שמבקש לימודו ואי אפשר לו, וגולה למחנות, והרי אשתו באלמנות חיות. נוזלי – יתומין. ותלמודו משתפח – שאינו עסוק לחזור עליו. ומחלוקות רבות באות עליו – מחמת ששכח תלמודו, או הקפדת שמקומו מחוננין לסעודתו. קרו ליה – לבנו. מרקיד פי כזי – בדרך הליצנים, שמשחקין ומרקדן בחנויות להשקותן בשכרן. מלחיד פינכי – קערות. מן רבע – מקפל לבושו ורובץ וישן. כך דרך המשחברים, אינו מספיק לילך לביתו ולשכב על מטתו, אלא מקפל לבושו תחתיו וישן. מן – כמו: בר חמרא, מוך שקד וגני (תענית ו,ב.) ואינו

שם שמנים ושם רבו ושם אביו, וגורם תנורי, רבא אמר: פר מרקיד פי פובי, רב פפא אמר: פר מלחיד פינכי. רב שמעון אמר: פר מן דבע. תנו רבנן: לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא את תלמיד חכם. שאם מת או גולה – מוכרה לו שבניו תלמידי חכמים, ואל ישא פת עם הארץ – שאם מת או גולה בניו עמי הארץ. תנו רבנן: לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא את תלמיד חכם, וישא פתו לתלמיד חכם. מישל לענבי הגפן בענבי הגפן, דבר נאה ומתקבל. ולא ישא פת עם הארץ – מישל לענבי הגפן בענבי הסנה, דבר פסול ואינו

1 **אמר** רב כהנא לא אוי דנסיבי כהנא לא גלאי — משמע שלא היה כהן. הוא דאמרין
2 בפרק קמא דקדושין (חא.) רב כהנא שקל סודרא בפדיון הבן — בשביל אשתו היה
3 לוקח, כדאמרין בפרק "הורוג" (חולין קלבא.) רב כהנא היה אכיל בשביל אשתו. והא
4 דאמר בפרק "עריב פסחים" (למקנ קיגא.) אמר ליה רב לרב כהנא: פשוט נבילתא בשוקא
5 ושקול אגרא, ולא תימא כהנא (וגברא) רבא אנא
6 — לא בשביל שהיה כהן, אלא שכך היה שמו.
7 **לא** מצא בת גבאי צדקה ישא בת מלמדי
8 תינוקות — משמע דגבאי צדקה עריפי ממלמדי
9 תינוקות. והא דאמר בפרק "השוחטין" (בבא
10 בתרא חב.) "המשכילים יחירו כוהד הרקיע" —
11 אלו גבאי צדקה, "ומצדיק הרבים ככוכבים" —
12 אלו מלמדי תינוקות. כר' לומר דוהר הרקיע
13 עדיף מוהר כוכבים. **כח** ארי דורס ואוכל —
14 פירש רבינו תם: דורס ואוכל ואין ממתין עד
15 שתמות, אף עם הארץ אינו ממתין עד שתפסיס.
16 **ויש** אומרים אף אין מברכין על אבידתו — ואם
17 תאמר: מאין יודע שהיא של עם הארץ?
18 ואומר רבינו יצחק: כגון ששירא של עם הארץ
19 עוברת, וראינו שנפל מהם. והשתא משמע דדוקא
20 אין מברכין על אבידתו, אבל לגוול בידים — לא.
21 אף על גב דלית ליה האי סברא דבסמוך, אפשר
22 דנפיק מיניה ברא מעליא. ותימא לרבינו יצחק:
23 אמאי ממונו אסור. השתא גופי מותר, שמונח
24 לקורעו כדג — ממונו לא כל שכן? דכהאי גוונא
25 אמר ב"הוגול בתרא" (בבא קמא קטא.) ובעבודה
26 זרה (כזא.) גבי מוסר, למאן דלית ליה סברא
27 דאפשר דנפיק מיניה ברא מעליא. ונראה לרבינו
28 יצחק: דלעיל מיירי במכיר וכופר להבעיס, דהוה
29 ליה הריגתו כמו פיקוח נפש, שהוא לסטין וחשוד
30 על הדמים. דאי לא הכי — היאך מותר להורג
31 ביום הכפורים שחל להיות בשבת? הלא אפילו גוי
32 אסורו וכן משמע הלשון: על חייו אינו חס, דמכיר
33 וכופר. ויש הרבה עניני עם הארץ, כדמוכח
34 בסוטה בפרק "היה נוטל" (כבא.) ואומר רבינו
35 יצחק: דמה שאנו מקבלים עדות מעם הארץ —
36 כדאמר בפרק "חומר בקדש" (תנינא כבא.) למאן
37 מקבלים האידנא סהדותא מעם הארץ — כרבי
38 יוסי. **ואבלת** זו אכילה — נראה דהני שיעורי
39 כוית וכביצה דלא הוי אלא אסמכתא, וכן פירש
40 הקונטרס בפרק "מי שמת" (ברכות כב.) גבי הא
41 דאמר: בן מברך לאביו, ומוקי לה כגון דאכל האב
42 שיעור דרבנן. ופירש הקונטרס שם: דהיינו כוית
43 וכביצה, דמאורייתא בעינן שביעה גמורה. וכן
44 מוכח התם, דקאמר: לא אשא פנים לישראל,
45 שכתבתי להם "ואבלת ושבעת וברכת" וכן
46 מדקדקים על עצמם בכוית וכביצה! וקשה:
47 דבפרק "שלשה שאכלו" (שם מתא.) אמר: ינאי
48 מלכא ומלכתא כרכי ריפתא בחדי חדדי, אמר
49 מאן יהיב לן גברא דמברך לן. אייתדנו לרבי
50 שמעון בן שטח וכו' שחה וברך להו. וקאמר: רבי
51 שמעון בן שטח לגרמייה הוא דעבר, דלעולם אינו
52 מוציא אתרים ידי חובה עד שיאכל כוית דגן.
53 משמע דאם אכל כוית דגן — היה מוציא אתרים.
54 ואי כוית דרבנן — היכי מפיק להו? הא אמר דלא
55 אתי דרבנן ומפיק דאורייתא! ואומר רבינו יצחק: דהיינו דוקא קטן אינו מוציא אותו שאכל שיעור דאורייתא, אבל גדול אפילו לא אכלי כלל — יכול להוציא אתרים מדאורייתא.

1 ואינו מתקבל — לשומעים. גדולי הדור — אנשי מעשה וצדיקים. בת גבאי צדקה — שאין
2 ממניין אלא אם כן טובים ונאמנים. נשותיהן שרץ — שאינן זחירות במצות. עם כל בהמה
3 — שדומות לבהמה, שאין להן לב להבין. כי היא חייב ואיך ימיר על חייו לא חס —
4 ללמוד תורה ולחיות. על חיי חבירו לא כל שכן — ויש לראש שמוא ידורגו. ומנבו — דתו
5 לא חיי, כדאמרין בשחיטת חולין (כא.) בג קרעו
6 כדג — מטמא באהל מיד, ואף על גב שמפרפר.
7 ואמר רבי שמואל בר רב יצחק: ומנבו. אילמלא
8 צריכין אנו להם — למזונותיהן ולעורתם, היו
9 הורגין אותנו. כאילו בא על ארוסתו כפניו —
10 שומביישו. מאורסה — לכל קדילות יעקב. שנה
11 ופירש — תלמיד ששנה ופירש מן התורה, ויודע
12 כמה תלמידי חכמים מגנים את עמי הארץ,
13 וכמה הם שפלים בעיניהם — שונא יותר מכולם.
14 אין מוסרין לו עדות — אין מומנין אותו לשמיע
15 דבר להעיד עליו. ואין מגלין לו סוד — שום דבר
16 סתר, לפי שהולך רכיל ומגלה. על היתומים —
17 שחשוד על הגזל. הוצא אבידת חייב להכריז
18 — כדאמרין ב"אלו מצאיות" (בבא מציעא
19 כא.) ועם הארץ לא אחיך הוא, דאינו עושה
20 מעשה עמך. מומנין — שלשה שאכלו כאחת.
21 דתנן: חייבין לזנון, ואין רשאים לילחלך. ואבלת
22 ושבעת — מהאי קרא נפקא לן ברכת (הוימוק)
23 בברכות (מחב.) חזרתו — ומדרבנן היא.
24 ואשיעור טומאתו אסמכתא, וטומאת אוכלין
25 בכביצה.

כאסורו

נחמני אמר רבי יוחנן: עם הארץ מותר לקורעו פדג. אמר רבי שמואל בר יצחק: ומנבו.
תניא, אמר רבי עקיבא: בשהייתי עם הארץ אמרתי: מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו בחמור.
אמרו לו תלמידיו: רבי, אמור כפלבא: אמר להן: זה - נושד ושובר עצם, וזה - נושד ואינו
שובר עצם. תניא, היה רבי מאיר אומר: כל המשיא בתו לעם הארץ - באילו בופתה
ומניחה לפני ארי. מה ארי דורס ואוכל ואין לו בושט פנים - אף עם הארץ מכה ובוטל
ואין לו בושט פנים. תניא, רבי אלעזר אומר: אילמלא אנו צריכין להם למשא ומתן - היו
הורגין אותנו. תנא רבי תינא: כל העוסק בתורה לפני עם הארץ - באילו בוטל ארוסתו
כפניו, שנאמר: "תורה צוה לנו משה מורשה" אל תקרי "מורשה" אלא "מאורסה". גדולה
שנאה ששונאין עמי הארץ לתלמיד חכם, יותר משנאה ששונאין אומות העולם את ישראל,
ונשותיהן יותר מהן. תנא: שנה ופירש - יותר מכולן. תנו רבנן: ששה דברים נאמרו בעמי
הארץ: אין מוסרין להן עדות, ואין מקבלין ממונן עדות, ואין מגלין להן סוד, ואין ממונן
אותן אפטרופוס על היתומים, ואין ממונן אותן אפטרופוס על קופה של צדקה, ואין מחליזין
עמהן בדרך. ויש אומרים: אף אין מקריזין על אבידתו - ותנא קמא: ומנין דנפיק מיניה ורעא
מעליא ואכיל ליה, שנאמר: "יבין וצדיק ילבש". "וכן מי שניצא וכו'". למימרא דרבי מאיר
סבר כביצה הוא דחשיב, ורבי יהודה סבר פזית נמי חשיב? ורמינחיה: עד כמה הן ממונן
- עד פזית, ורבי יהודה אומר: עד כביצה! אמר רבי יוחנן: מוחלפת השיטה, אבוי אמר:
לעולם לא תיפוד; התם בקרא פליגי, הכא בסברא פליגי. התם בקרא פליגי; רבי מאיר
סבר: "ואכלת" - זו אכילה, "ושבעת" - זו שתיה, ואכילה כפזית. ורבי יהודה סבר: "ואכלת
ושבעת" - אכילה שיש בה שביעה, ואזו זו - ככביצה. הכא בסברא פליגי. דרבי מאיר
סבר: חזרתו פטומאתו, מה פטומאתו ככביצה - אף חזרתו ככביצה, ורבי יהודה סבר: חזרתו
כאסורו

הדרן עלך אלו עוברין

מקום שנהגו

שהם הולכי רכיל ומגלים לרבים את מה שידועים, ואין מְמַנֵּן אותן
 שיהיו אֲפֻסְרוּפִים – ממונים לפקח על נכסי הַתּוֹמִים הקטנים,
 ולטפל בהם, מפני שחשוד על הגול ועל הגניבה, ומטעם זה גם אין
 מְמַנֵּן אותן שיהיו אֲפֻסְרוּפִים – ממונים לפקח על קופה של צָדָקָה
 ולטפל בה, ואין מְתַלֵּין עֲקָהָן בְּדָרָה, משום שיש לחשוש שמא
 יחרגנו. ויש אומרים, אף אין מְכַרְזִין על אֲבִידתו של עם הארץ,
 משום שנאמר (דברים כב א) 'וכן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבִידת אֲחִיקָי, והואיל
 ועם הארץ אינו עושה מעשה עמך, שהרי אינו נהג כפי שמוטל
 על עם ישראל, אינו נחשב בכלל 'אחיק'.'
 הגמרא מבארת את דברי תנא קמא: וְתָנא קָמָא הסובר שמכריזים
 על אבידתו של עם הארץ, טעמו הוא משום דוֹמְנִין דְּנִפְסִי מִיָּצִיה
 וְיָצֵא מִלְּמָא וְאֵבִיל לִיה – שלעתים ייצאו מאותו עם הארץ בנים
 כשרים וטובים, והם יקבלו לבסוף את נכסיו, כמו שְׁנֵאמַר (איוב כו יז)
 'כִּי־נִן וְצִדִּיק יִלְבָּשׁ' – הדרשע בינן בגדיה, אך לבסוף הצדיק ילבשם.
 ונחמית כן יש להכריז על אבידתו, משום שיתכן שזה עתיד להגיע
 לבניו הכשרים.
 שנינו במשנתנו: ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו וכו' ונזכר
 שיש לו חמץ בתוך ביתו, אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו,
 יחזור ויבער וכו', וכן מִי שְׁנֵאֵץ מירושלים ונזכר שיש בידו בשר
 קודש וכו', חזר ושורפו לפני הבירה מעצי מירושלם, ועד כמה הן
 חוזרין, רבי מאיר אומר, זה וזה בכביצה, רבי יהודה אומר, זה וזה
 בכזית, וחכמים אומרים, בשר קודש בכזית, וחמץ בכביצה.
 הגמרא מקשה סתירה מדברי רבי מאיר ורבי יהודה במשנתנו,
 לדבריהם במשנה אחרת. מקשה הגמרא: לְמִימָרָא – האם ניתן
 לומר שטעם מחלוקתם של רבי מאיר ורבי יהודה במשנתנו הוא,
 דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר בְּכִיצָה הוּא דְּחֻשִׁיב – שדווקא שיעור כביצה הוא
 שיעור חשוב, ולא פחות מכך, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר שִׁיעוֹר בְּזֵית נָמִי
 חֻשִׁיב – גם שיעור חשוב הוא. וְרַבִּימָה – והרי יש להקשות על כך
 ממה ששנינו בברכות (מה) לענין חיוב זימון, עַד כְּפֹת הֵן מְמַנֵּן –
 מהו שיעור האכילה שיאכלו שלשה אנשים יחד ויתחייבו בזימון,
 ולא יהיו רשאים להחלק ולברך כל אחד לעצמו, עַד בְּזֵית – אם
 אכלו יחד כזית, חייבים בזימון, וְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר עַד בְּכִיצָה – רק
 אם אכלו יחד שיעור כביצה, חייבים בזימון. והואיל וסתם משנה
 כרבי מאיר, אם כן מבואר שרבי מאיר אף כזית הוא שיעור
 חשוב, ולרבי יהודה הוא כביצה הוא שיעור חשוב, וזה הפוך
 מהמבואר במשנתנו.
 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מוֹחֲלֵת הַשִּׁיטָה – התנא שסידר
 את המשניות לגבי זימון, טעה והחליף שיטתו, ולעולם רבי מאיר
 סובר שחייבים בזימון דווקא אם אכל כביצה, ורבי יהודה סובר
 שחייבים בזימון אף אם אכל רק כזית, כמבואר במשנתנו.
 מתרצת הגמרא תירוצן אחר: אֲבִי אָמַר, לְעוֹלָם לֹא תִיּוֹף – אין
 להפוך את דברי רבי מאיר ורבי יהודה לגבי זימון, ויש ליישב
 באופן אחר, שלא נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה מהו השיעור
 החשוב, אלא הֵתֵם –(שם) לגבי זימון בְּרִיאָה פְּלִיגָה – נחלקו רבי
 מאיר ורבי יהודה כיצד יש לדרוש את הפסוק שנאמר (דברים ח כ)
 לגבי ברכת המזון, 'וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבִרְכַּת אֱתָה' אֶלְהִיךָ על הָאָרֶץ
 הַטֶּבֶל אֲשֶׁר נָתַן לָךְ, ואילו הֵתֵם – כאן, לגבי חזרה לביעור חמץ
 ולשליפת קדרים בירושלם, בְּכִיצָה פְּלִיגָה – נחלקו. מבאר אביה,
 הֵתֵם בְּרִיאָה פְּלִיגָה – לגבי זימון נחלקו כיצד יש לדרוש את מה
 שנאמר בפסוק 'וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ', רַבִּי מֵאִיר סָבַר, 'וְאָכַלְתָּ' זו אֲכִילָה,
 'וְשָׂבַעְתָּ' זו שְׂתִיָּה, כלומר, אדם שאכל ושתה מתחייב בברכת
 המזון, וְאֲכִילָה שהוזכרה בפסוק, משמע שהיא בְּזֵית, וְרַבִּי יְהוּדָה
 סָבַר, שממה שנאמר 'וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ', יש לדרוש שאין חיוב ברכת
 המזון אלא על אֲכִילָה שִׁישׁ בַּה שְׂבִיעָה, ואילו זו – מהו שיעורה של
 אכילה שיש בה שביעה, בְּכִיצָה. ואילו הֵתֵם בְּכִיצָה פְּלִיגָה – כאן
 במשנתנו לגבי שיעור חזרה, נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה בסברא,
 שהואיל וחכמים תיקנו שצריך לחזור ולשורפה בירושלים, נחלקו
 לאיזה דין השוה אותו חכמים בתקנתם, דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר, חֲזוֹרְתָּ
 בְּטוֹמָאתָ – מסתבר לומר שהשווה חכמים את שיעור החזרה
 לשיעור טומאת אוכלים, מה טוֹמָאתָ בְּכִיצָה, אף חֲזוֹרְתָּ בְּכִיצָה
 – כשם שבכביצה הוא שיעור חשוב לטמא טומאת אוכלים, כך
 תיקנו חכמים שיהא שיעור זה חשוב לענין חזרה. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר,
 חֲזוֹרְתָּ

ואינו מתקבל לשומעים.
 תְּנִינָה רַבִּנָּה, לְעוֹלָם יִמְכּוֹר אָדָם כָּל מַה שִׁישׁ לוֹ וְיִשָּׂא בַת תַּלְמִיד חֶכֶם.
 אם לא מֵצָא בַת תַּלְמִיד חֶכֶם, יִשָּׂא בַת גְּדוּלָּה הָדוּר – אנשי מעשה
 וצדיקים, המפורסמים במעלה ומוכתרים במידות, אם לא מֵצָא בַת
 גְּדוּלָּה הָדוּר, יִשָּׂא בַת רָאשִׁי בְּנִסְיוֹת, שאף הם בעלי מידות
 ומוכתרים בקצת מעלות, אם לא מֵצָא בַת רָאשִׁי בְּנִסְיוֹת, יִשָּׂא בַת
 גְּבִיאִי צָדִיקָה, שהם טובים ואנאמנים, ואם לא מֵצָא בַת גְּבִיאִי צָדִיקָה,
 יִשָּׂא בַת מְלָמֵד תִּינוּקוֹת, וְבָשׂוּם פָּנִים לֹא יִשָּׂא בַת עַמִּי הָאָרֶץ, מִפְּנֵי
 שָׁהָן – שעמי הארצות נחשבים כשָׁהָן, וְנִשְׁתַּיְתִּיהֶן נחשבות כשָׁהָן,
 שאינן והירות במצוות, וְעַל בְּנוֹתֵיהֶן הוּא אָמַר (דברים כו כא), 'אֲדוּר
 שׁוֹכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה', שכיח שאין להם לב להבין את חשיבות
 התורה, הרי הן דומות לבהמה.
 עתה מבאיר הגמרא כמה ברייתות לגבי עמי ארצות: תְּנִינָה, רַבִּי
 אָמַר, עַם הָאָרֶץ אֲסוּר לֵאכּוֹל בְּשַׂר (בְּהֵמָה), שְׁנֵאמַר (ויקרא יא מז),
 'וְאֵת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף', וממה שמכמה התורה 'תורת' ל'בהמה
 ועוף', דורשת הברייתא, כֹּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, מוֹתֵר לֵאכּוֹל בְּשַׂר
 בְּהֵמָה וְעוֹף, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, אֲסוּר לֵאכּוֹל בְּשַׂר בְּהֵמָה וְעוֹף.
 אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, עַם הָאָרֶץ, מוֹתֵר לְנוֹחֲרוֹ – לקורעו לאורכו
 מנחיריו ועד החזה ביום הכיפורים שֶׁחֵל לַחַיִּית בְּשָׁבָת. אָמַר לוֹ
 תַּלְמִידֵיו לְרַבִּי אֱלֵעָזָר, רַבִּי, אָמַר 'לְשׁוֹמְט' ולא 'לנוחר'. אָמַר לָהֶן,
 וְהָעוֹף לְרַבִּי – שחיתה טעונה ברכה 'על השחיטה', וְהָאֵינוֹ אֵינוֹ עוֹסֵק
 בְּרַבָּה – ונחירה אינה טעונה ברכה, ולכן נקטתי לשון נחירה שהיא
 בזויה יותר משחיטה.
 אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, עַם הָאָרֶץ, אֲסוּר לַהֲתַלְלוֹת עִמּוֹ בְּדָרָה, שְׁנֵאמַר לגבי
 לימוד התורה (דברים ל ב), 'כִּי הִיא תִּיָּד וְאֶזְרָךְ יָמֶיךָ', הרי שהתורה
 היא חיי האדם, ומכיון שעם הארץ על תִּיָּד לֹא חָס, שהניח את
 לימוד התורה שהיא חיוו, אם כן, עַל הַי חֲבִירוֹ לֹא כָּל שָׁבֵן שלא
 יחוס, ויש לחשוש שמא יחרגו בדרך.
 אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עַם הָאָרֶץ, מוֹתֵר לְקוֹרְעוֹ
 לשנים בָּרָג – בדרך שקורעים דג, שהיא מיתה מנוולת. אָמַר רַבִּי
 שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק, וקורעו מַנְפֹּה, שהיא מכה שאין לה רפואה,
 שאינו יכול לחיות יותר.
 תְּנִינָה, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, בְּשִׁתְיֵיהֶן עַם הָאָרֶץ אֲמָרְתִּי, מִי יִתֵּן לִי תַלְמִיד
 חֶכֶם וְאֶנְשֵׁכֶן בְּחִמּוֹר. אָמַר לוֹ תַּלְמִידִי, רַבִּי, אָמַר 'אֲנִישְׁכֶּן
 בְּכִלְבִּי'. אָמַר לָהֶן רַבִּי עֲקִיבָא, אִמְרֵיתִי 'אֲנִישְׁכֶּן בְּחִמּוֹר', משום שזה
 – החמור נוֹשֵׁף וְשׁוֹכֵר עֲצָם, וְהַכֹּלֵב נוֹשֵׁף וְאֵינוֹ שׁוֹכֵר עֲצָם.
 תְּנִינָה, הִיָּה רַבִּי מֵאִיר אָמַר, כָּל הַמְּשִׂיא אֶת בִּתּוֹ לְעַם הָאָרֶץ, הרי
 זה כְּאִילוֹ בּוֹתֵתָה וּמִנִּיתָה לְפָנֵי אִמִּי. מבאר רבי מאיר את דבריו: מַה
 אִמִּי דוֹרָם את טרפו ואֵבִיל מִיד, ואינו ממתין עד שימות, ואין לו
 בּוֹשֶׁת פָּנִים – ואינו בוש בכך, אף עם הָאָרֶץ מִכָּה בִּידוֹ את אשתו,
 ומיד בּוֹעֵל, ואינו ממתין עד שתתפייס. ואין לו בּוֹשֶׁת פָּנִים – ואינו
 בוש בכך.
 תְּנִינָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, אֵילִמְלָא אֲנִי צָרִיכִין לָהֶם לְמִשָּׂא וּמָתָן –
 אילו לא היינו צריכים את מוֹנוּתֵיהֶם ועוֹתָרָם, ולא היו מרוויחים
 עמי הארץ מאיתנו על ידי כך, הִיוּ חוֹרְגִין אִתָּנִי.
 תְּנִינָה רַבִּי תִינָה, כֹּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְפָנֵי עַם הָאָרֶץ, הרי זה כְּאִילוֹ
 בּוֹעֵל אִדּוּסָתָהּ בַּיָּם עִם הָאָרֶץ, הוֹלֵמֵד תּוֹרָה בַּפּוֹי מְבִישׁוּ בְּכָךְ שֶׁאֵינוֹ
 עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, שְׁנֵאמַר (דברים לג ד), 'תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה
 קָהֵלֶת יַעֲקֹב, אֵל תִּקְרֵי מוֹרְשָׁה', אֵלָּא 'מֵאֲדָרְסָה' שהתורה נחשבת
 כמאורסה לכל קהילת יעקב, ואף עמי ארצות בכלל זה.
 מאמר נוסף בענין זה: גְּדוּלָּה שְׁנֵאֵן שְׁשׁוּנָאן עַמִּי הָאָרֶץ לַתַּלְמִיד
 חֶכֶם, יוֹתֵר מִשְׁנֵאֵן שְׁשׁוּנָאן עוֹבֵר בּוֹכְבִּים אֶת יִשְׂרָאֵל, וְנִשְׁתַּיְתִּיהֶן
 שֶׁל עַמִּי הָאֲרָצוֹת, שְׁנוֹאִים תַּלְמִידֵי חֲכָמִים יוֹתֵר מֵהֶן – מעמי
 הארצות עצמם.
 הֵנָּה, מִי שֶׁשָּׁהָן וּפִירְשׁ מַדְבְּרֵי תוֹרָה, ויודע כמה תלמידי חכמים
 מגנים את עמי הארצות, וכמה שפלים הם בעיניהם, שנאתו
 לתלמידי חכמים גדולה יותר מְבִוּוֹן – משנאת הנכרים לישראל,
 ומשנאת עמי ארצות, ואף משנאת נשותיהם של עמי ארצות.
 תְּנִינָה רַבִּנָּה, שֶׁשֶּׁה דְּבָרִים נֶאֱמָרִים בְּעַמִּי הָאָרֶץ, אֵין מוֹסְרִין לָהֶן עֲדוּת –
 אין מוזמנים אותם לשמוע דבר כלשהו כדי שיוכלו להעיד עליו
 אחר כך בפני בית דין, ואֵין מְקַבְּלִין מִכֵּנֵן עֲדוּת, מפני שהוא חשוד
 על השבועה ועל הגזל, ואֵין מְגַלִּין לָהֶן סוֹד – כל דבר סתר, משום

המשך ביאור למס' פסחים ליום שלישי עמ' ב

שנינו (טהרות פ"ח מ"ו), כלל אָמרו בטהרות, כל המיוחד לאוכל אדם
 וחל עליו שם אוכל, שםא טומאת אוכלין עד שיפסל מלאכול לכלב.
 כמאן, דלא ברבי נתן, שהרי לדעת רבי נתן משנפסל מאכילת אדם
 אינו טמא, אף שעדיין ראוי לאכילת כלב.
 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין חמץ שאינו ראוי לאכילה:
 תנו רבנן בברייתא, צריכת העבדנין – קערה של מעבדי עורות,
 ששורים במים שבה עורות לעבדן, שנתן לתוכה קמח לצורך
 עיבוד העור ונתחמץ הקמח במימיה, אם נתן את הקמח תוך שלשה
 ימים שקודם הפסח, עדיין שם חמץ עליו, וחייב לבקר את החמץ,
 ואפילו אם היה בעריבה ביחד עם עורות. אבל אם נתן את הקמח
 קודם שלשה ימים לפני זמן ביעור חמץ, אינו חייב לבקר, מפני
 שכבר נתקלקל החמץ מריח הכלי, ואפילו אם לא שרה בו עורות.
 אָמרו רבי נתן, במה דברים אמורים שאם נתן את הקמח שלשה ימים
 קודם הפסח פטור מלבער, ובתוך שלשה ימים חייב לבער, באופן
 שנתן את הקמח בעריבה ולא נתן לתוכה עורות, אכל אם נתן
 לתוכה עורות, אפילו נתן את הקמח תוך שלשה ימים לפסח אין
 חייב לבקר, מפני שבכך ביטלו מתורת חמץ.
 פוסקת הגמרא: אָמרו רבא, הלכה ברבי נתן, שאם נתן בה עורות אינו
 חייב לבער, אפילו אם נתן את העורות רק יום אחד קודם זמן
 הביעור, ואפילו היו יחד רק שעה אחת.
 שנינו במשנה: וכן לענין טומאה, אם מקפיד עליו, ואם רוצה
 בקיומו, הרי הוא פצריכה. הגמרא מבררת את דברי המשנה
 שאמרה 'וכן לענין הטומאה': לכאורה המשנה עוסקת באופן
 שנטמאה העריבה ומטבילה לטהרה, ואומרת המשנה שאם
 מקפיד על הבצק שלא יהיה בעריבה ועתיד לטילו משם, אין
 הבצק כעריבה והוא חוצץ בטבילה, אבל אם רוצה שהבצק ישאר
 בעריבה בכדי לסתום את נקביה, הרי הוא כעריבה ואינו חוצץ
 בטבילה. ומקשה הגמרא על לשון המשנה שאמרה 'וכן, מי דמי –
 וכי אפשר לדמות את דין הבצק לענין טומאה לדין הבצק לענין
 חמץ בפסח, הרי הָתם – שם בחמץ בפסח. בשיעורא תלמיא מילתא
 – דין הביעור תלוי בשיעור החמץ, אם יש בו כזית או לא, אבל
 הָתא – כאן בטומאה, בקפידא תלמיא מילתא – דין החציצה תלוי אם
 מקפיד שלא ישאר הבצק במקומו ובכוונתו לטילו או לא, ואין
 חילוק אם הבצק רב או מעט.
 מתרצת הגמרא: אָמרו רב יהודה, אימא – אמור שכך יש לגרוס
 במשנה 'ולענין הטומאה אינו כן' – אינו תלוי בשיעור הבצק
 כבפסח אלא בהקפדתו על הימצאו שם.
 דוחה הגמרא: אָמרו ליה אבאי, הא 'וכן לענין טומאה' קתני – הרי
 במשנה כתוב 'וכן לענין הטומאה', ואיך הניח אומר 'ולענין
 הטומאה אינו כן'. מיישבת הגמרא באופן אחר: אלא אָמרו אבאי,
 הכי קאָמרי, וכן הדין

שנינו במשנה שאם יש כזית בצק במקום אחד חייב לבער. הגמרא
 מבארת מה נחשב במקום אחד: אָמרו רב נתן אָמרו שמואל, שני
 חצאי ויתים של חמץ הנמצאים בשני סדקים בדופן העריבה, וחוט
 של בצק רבוק ומחבר ביניהם, רואין את חוץ החיבור, כל שאילו
 יפלו החוט ויפלו עמו – אם כאשר ימשך החוט ימשכו עמו חצאי
 הזיתים, חייב לבקר אותם, שהחוט מצרפם והרי זה כזית במקום
 אחד, ואם לאו – ואם לא ימשכו עמו, אינו חייב לבקר, שאין החוט
 מצרפם, ופחות מכזית אינו חייב לבער.
 אָמרו עולא, לא אָמרי – לא אמרנו שאם מושך את החוט ולא
 נמשכים עמו חצאי הזיתים אינו חייב לבער, אלא כאשר חצאי
 הזיתים רבוקים בעריכה, שהם קבועים בה ולא יבואו להתחבר
 יחד, אכל אם שני החצאים מוטלים בפית על הקרקע בשני
 מקומות, חייב לבקר אותם אפילו שאין חוט מצרפם. מפרשת
 הגמרא: מאי טעמא – מה הטעם, דומניו דגניש להו ונפלי גבי הדרי
 – שפעמים מכבד את הבית, ויאספו שני החצאים למקום אחד
 ויפלו האחד על חברו, ונמצא ברשותו כזית שלם של חמץ בפסח.
 עולא מביא שאלות שהסתפקו בהם לפי דברי שמואל: אָמרו עולא,
 קעו במערבא – שאלו בארץ ישראל, אם היה חצי זית בפית וחצי
 זית בעלייה, מהו – האם יש לחוש שמה יתחברו שניהם ויצטרפו
 לכזית, או שאין לחוש שיפול הבצק שבעלייה על הבצק שבבית.
 ואם תאמר שבבית ועלייה אין לחוש, חצי זית בפית וחצי זית
 באכסדרא – רחבה מקורה שלפני הבית מוקפת שלשה מחיצות
 בלבד ויש בה פתחים וחלונות רבים, מהו – האם בזה יש לחוש
 יותר שיכבדו את הבית והאכסדרה יחד כיון שאין מחיצות
 שלימות ביניהם ותמיד נכנסים לבית ויוצאים ממנו דרך האכסדרה
 והם כבית אחד, או לא. ואם תאמר שבבית ואכסדרה אכן יש
 לחוש שיכבדו יחד, עדיין יש לשאול באופן ששני חצאי הזיתים
 נמצאים בשני קתים – חדרים – הבנויים זה לפני זה, ונכנסים
 לחדר הפנימי דרך החיצון, אך שימושם להכנס מזה לזה אינו תדיר
 כבית ואכסדרה, מהו – האם עדיין יש לחוש שיכבדו יחד, או לא.
 מסיקה הגמרא: תיקו – יעמדו שאלות אלו בספק, שלא נפשטו.
 הגמרא מביאה ברייתא בענין חמץ שאינו ראוי לאכילה: תנו רבנן
 בברייתא, הפת שעופשה, ונפסלה – ונתקלקלה מחמת עיפוש
 מלאכול לאדם, והכלב יכול לאוכלה, מטמאה טומאת אוכלין
 כבציצה – אם יש בה שיעור כביצה, שכל זמן שראויה למאכל
 כלב לא בטל שם מאכל ממנה. ואם הפת שעופשה היא תרומה
 טהורה, היא נשרפת אפילו עם הטמאה בפסח – בערב פסח בשעה
 ששית, שכיון שאינה ראויה לאדם מותר לטמאה בידים. משום רבי
 נתן אָמרו, כיון שנפסלה ממאכל אדם אינה מטמאה טומאת
 אוכלין.
 אומרת הגמרא: כמאן אָמרו הא דתנן – כשיטת מי הולכת המשנה

אגרות קודש

[טו"ב טבת ה'תשי"א]

...כל שנים עשר חדש אלו דשנת ההסתלקות מוכשרים ביותר לחיזוק ההתקשרות עם נשיאנו
 הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ.

וההשתתפות בחלוקת הש"ס זו, תקנה שכ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ השתדל בחיזוקה והפצתה,
 הנה, נוסף על שאר העניינים שבזה, תוסיף אומץ גם היא בהתקשרותנו הני"ל, ללכת בדרכיו אשר הורנו
 ונלכה באורחותיו נצח סלה ועד.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 **יב** דְּבַר שְׂאִינוּ מְלֹאכָה [עו] וְאִינוּ אֲסוּר לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת [עח עט] אֲלֵא מְשׁוּם שְׁבוּת - מִתֵּר לְיִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
2 לְנִכְרֵי לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת. וְהוּא [פ] שִׁיחָה שֶׁם מִקְצֵת חֲלִי, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוּ כּוֹלֵל אֶת כָּל הַגּוֹף וְלֹא סִפְּנָת
3 אֶבֶר [פג]. אוּ לְצֹרֶךְ מִצּוֹה [בג] - אוֹמֵר [ג] יִשְׂרָאֵל לְנִכְרֵי לַעֲלוֹת בְּאֵילָן בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה [דג] בְּדִי לְהִבִּיא מְשֹׁם שׁוֹפֵר

ביאורי הלכה

- [ז] שְׂאִינוּ מְלֹאכָה - של תורה.
[ח] לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת - שאז הוא שבות דשבות.¹¹⁷
[ט] לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת - לכתחילה אין להתיר אמירה
לנכרי שיאמר לנכרי אחר ["אמירה לאמירה"] לעשות
איסור מן התורה, אפילו במקום שהותרה אמירה לנכרי
בדבר האסור משום שבות.¹¹⁸
[פ] סכנת אבר - במקום שישנה סכנת אבר, מותר
לעשות גם על ידי ישראל.¹¹⁹
[פג] לצורך מצוה - אפילו מצוה דרבנן.¹²⁰ הידור מצוה
או מנהג.¹²¹ אבל בשבות אחד אין להקל.¹²² לצורך
שום מצוה.¹²³

ציונים והוספות

- מבלי שהיהודי יתנו לידו, וגם בבית הכנסת יניחנו הנכרי
ולא יקבלו היהודי מידו (שש"כ פ"ל סי'). ובפמ"ג א"א
ס"ק ז כתב שהכנסת אורחים (ראה להלן סי' שלג על גדר
"אורחים") ושמחת חתן וכלה נחשבים כדבר מצוה. וראה
סי' שלג על ס"ד (לכונן שעון על ידי נכרי לצורך מצוה),
ובסי' שסב (למנוע מכשול מרכיבם).
ובאשל אברהם (בוטשאטש) ס"ה כתב להקל בשביל לחם
משנה, קידוש, סעודה במקום הקידוש, סעודה שלישית גם
כשהיא רק בתוספת אחר שבת קודש, לחם משנה, שמיעת
הסדרה בציבור בשבת קודש, ואולי גם בשביל תפילה
בציבור. אלא שאין להקל בספק (משא"כ בספק ספיקא) אם
יוכל לקיים המצוות הנ"ל.
121) אך אין להקל בהידור מצוה או מנהג אלא עבור
הרגיל להקפיד בזה, ולכן מותר לומר לנכרי לעשות
מלאכות דרבנן לצורך טבילה במקווה בשבת בבוקר
(וכשהמים קרים מאוד ויש בזה חשש היזק מותר גם
מלאכות גמורות (שו"ת נשמת שבת ח"ה סי' קסח)), והוא
הדין שמותר לומר לנכרי להביא דרך כרמלית יין לקידוש
אם אינו סומך על ההכשר של היין שבידו, אך לכאורה אין
לומר לנכרי להביא דרך כרמלית יין משובח יותר אף שיש
בזה מן ההידור שהרי יכול לקדש על היין שבידו, אלא אם
כן מקפיד ביותר עד דבר זה ונחשב אצלו כצורך גדול.
ובספר השיחות תרצ"ו (שיחת כה שבט אות כה, ע' 67)
מסופר על החורף החזק שהיה בשנת תקמ"ז אצל אדמו"ר
הזקן, שכמה פעמים כשרצו לאכול בסוכה נאלצו לפנות
קודם את השלג מהסוכה, ובשמיני עצרת שחל בשבת ירד
שלג במשך כל הלילה, ולמחרת ציווה אדמו"ר הזקן
שיקראו לקוזמא [נכרי שהיה עושה מלאכות פרטיות בחצר
הרבין] ויאמרו לו שצריכים לאכול בסוכה, אך כל עוד שלג
מונח על הסוכה לא ניתן לאכול, קוזמא פינה את הסוכה
מהשלג ואז הרבי קידש ואכל סעודת ש"ק וי"ט בסוכה,
ואף שבאיסור שבות (פינוי השלג שהוא מוקצה) במקום
מצוה מותר לצוות לנכרי מפורשות, ייתכן שניקוי השלג שם
היה כרוך גם במלאכות גמורות (ולא טלטול מוקצה בלבד),
וגם אם היה כרוך באיסור מדרבנן בלבד, מכל־מקום כיון
- עשיית הדבר אסורה משום שבות דרבנן, ואמירה
לנכרי לעשות מלאכה (אפילו מלאכה גמורה מן התורה) אף
היא אסורה משום שבות דרבנן (כדלעיל תחלת סי' רמג).
118) נחלקו הפוסקים בדין אמירה לאמירה, בשו"ת חוות
יאיר סי' מט, נד הביא את דברי בעל "עבודת הגרשוני"
שאסר, אך הוא עצמו התיר בזה, ובשו"ת חת"ס אור"ח סי'
ס התיר רק כשאמר לו בערב שבת, ובמשנ"ב (כאן ס"ק כד)
התיר רק במקום הפסד מרובה, והנה בשו"ת חוות יאיר (אף
שדחה את הוכחת "עבודת הגרשוני" מהמשנה) לא השיב
מדוע הנכרי השני אינו נחשב כשלוחו של ישראל מטעם
שליחות לנכרי לחומרא (איסורו לא מטעם "שליח עושה
שליח" אלא שבאמירת "תאמר לפלוני" הנכרי השני נעשה
שלוחו ממש), ולכן לשוע"ר שיסוד זה הוא עיקר גדר
מלאכת אמירה לנכרי (כמבואר בסי' רמג בתחלתו)
לכתחילה לא יסתמכו על היתר "אמירה לאמירה" (אלא אם
כן במקום ספק או בתוספת סברא נוספת להקל) אלא יאמרו
לנכרי שלא בדרך ציווי כך שלא תהיה לאמירתו גדר של
"שליחות" כלל, אמנם באומר לנכרי שיאמר לנכרי אחר
שאינו סר למרותו של ישראל ואף לא יודע שעושה זאת
עבור ישראל אין לומר שהנכרי השני נחשב לשלוחו והרי
זו שבות דשבות (וראה פמ"ג מש"ז סי' רעו ס"ק ה שבכגון
דא מותרת ההנאה גם לשיטת המחמירים ב"אמירה
לאמירה", ועפ"ז יש מקום להתיר (אפילו בשבת) לרמוז
לנכרי (שלא בדרך ציווי) שיאמר לנכרי אחר לעשות מלאכה
בלא לדעת שעושה עבור ישראל, ומותר ליהנות ממלאכתו
(אפילו עושה בשל ישראל) גם כשיש בה הנאת הגוף, גם
שלא לצורך גדול או צורך מצוה והפסד, אך ראה לעיל סי'
רנב ביאור י לעניין העמדת "שעון שבת" שאין לעשות זאת
אלא בדברים בסיסיים, וכל־שכן לנידון דידן).

119) סי' שכח סעיף יט.

120) סי' רעו ס"ח (לעניין אכילת סעודת שבת), ועד"ז בסי'
שכה סט"ז (טלטול בכרמלית). ועפ"ז מותר לומר לנכרי
בשבת להביא סידור תפילה לבית הכנסת גם במקום שאין
בו עירוב (אם אמנם אינו מוכרח להעבירו לשם כך דרך
רשות הרבים גמורה), והוא שהנכרי יקח בעצמו את הסידור,

- 1 לתקוע בו. או לומר לו פה¹⁰⁹ שביא לו חמין בשבת מחצר לחצר שאין ביניהם ערוב¹⁰⁹ (או דרך פרמלית¹⁰⁹),
- 2 עין במה שיתבאר סמן שכ"ה¹⁰⁹), כדי להרחיץ בהם המצטרע¹⁰⁹.
- 3 ויש אומרים שהוא הדין במקום הפסד לא גזרו על שבות, כגון למלטל על ידי נכרי סחורה מקצה¹²³ הנפסדת
- 4 על ידי גשמים (ואפילו להביאה לבית דרך פרמלית, אם אי אפשר בענין אחר¹²³). ויש לסמוך על דבריהם
- 5 במקום הפסד גדול¹²³ (והוא הדין לצורך גדול¹²³) אף על פי שלא שייך שם הפסד.

ביאורי הלכה

פח [פח] סי' שכ"ה - וצריכים הם ליזהר שלא יתן הכלי ליד הנכרי וגם שלא ליקח מידו¹²⁷.

פמ [מצטרע] - היינו מעט צער כדלעיל, אבל במקום צער גדול עושה אפילו מלאכה גמורה¹²⁸.

צ [סחורה מוקצה] - מחמת חסרון כיס¹²⁹.

צא [בענין אחר] - במקום הפסד (גדול) התירו אמירה לנכרי בשבת אף שלצורך מניעת ההפסד יצטרך הנכרי לעבור על שני איסורי שבות¹³⁰.

צב [הפסד גדול] - גם במקום שמותר לומר לנכרי בשבת עצמה, טוב יותר לומר לו בערב שבת¹³¹.

צג [לצורך גדול] - צורך גדול שווה להפסד מרובה¹³².

פג [אומר] - אולי צריך לומר: כיצד אומר¹²⁴.

פד [בראש השנה] - שבות דשבות הותרה רק לצורך מצוה שזמנה היום, או כשהמצוה תתבטל אם לא יתעסקו בה היום¹²⁵.

פה [או לומר לו] - מותר לישראל לומר לנכרי.

פז [עירוב] - עירוב חצרות, שאסור מדרבנן להביא את החמין מחצר אחת לחצר אחרת, אבל לחמם חמין אסור מן התורה.

פז [דרך פרמלית] - משמע להתיר אמירה לנכרי אפילו דרך פרמלית במקום צער השווה ל"מקצת חולי", אך בסימן שכה משמע להתיר רק במקום מצוה או אלימות הנכרי "אלא שנהגו העולם היתר לכל צרכי שבת"¹²⁶.

ציונים והוספות

(כגון סי' תנה סי"ב (שאיבת מים שלנו בליל שבת לצורך איית מצות במוצ"ש שהוא ערב פסח)). וראה ביאורי הלכה על סי' שו אות כז שאם יוכלו לעשות המצוה כתיקונה ללא כל התעסקות בשבת לא הותר משום "ממצוא חפצך", והרי בכל אמירה לנכרי יש גם משום "ממצוא חפצך".

אם יום טוב שני של גלויות נחשב כשבות לענין אמירה לנכרי - יתבאר בסי' תצו.

(126) ובסי' רנב קו"א ס"ב ב משמע להתיר רק בהפסד מרובה, ואולי לכן הובא דין זה במוסגר.

(127) ראה להלן סעיף כז.

(128) ראה סי' שכח ס"כ. ולהעיר מסי' שכו ס"א שלא הותר לרחוק רוב גופו בחמין בשבת אלא פניו ידיו ורגליו, וראה תהל"ד סי' שכו ס"ק א אם במצטרע הקילו יותר.

(129) סי' שח ס"ד, וראה סי' רעו ס"י שלצורך המוקצה אסור הטלטול אפילו על ידי נכרי.

(130) שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' כז: "מדברי הש"ע הרב סי' ש"ז סעי' י"ב מבואר דשבות ע"י נכרי במקום פסידא מותר אף שעשה הנכרי ב' שבותים" (אף שבין השמשות לא התירו ב' שבותין), ובהמשך דבריו: "אף שהר"ז לא רשם מקור הדברים ע"ז, לא אשכחן חילוק בין שבות אחד לב' שבותים לענין אמירה לנכרי, ומבואר להדיא מדברי המג"א סי' תמ"ו שכ' שם לבער החמץ ע"י נכרי שיזוהר דהוי רק שבות דשבות במקום מצוה אע"פ שיש שם גם טלטול מוקצה, וא"כ ה"ה לענין פסידא וצורך גדול".

(131) כשאומר לו קודם השבת איסורו קל יותר שאין בזה משום "ודבר דבר", וראה לעיל הערה כה שאפילו לדבר מצוה שאינה בכלל איסור "ודבר דבר" טוב לעשות היכר כדיבורו כגון באמירת "נישט אין שבת גערעדט" וכל-שכן כשהוא בדבר הפסד), ובפרט במקרה שצריך ליתן יפוי כח

שלא מצינו בשום פוסק שהשלג פוסל הסוכה (הבאה"ט סי' תרכו התיר לכתחילה, והערוך השלחן סי' תרכו ס"ב שהוא המחמיר ביותר בזה כתב רק שלא לברך לישב בסוכה, ובשמע"צ הרי בכל אופן לא מברכים על הסוכה) ולכן ייתכן שפניו השלג אינו נחשב כצורך מצוה המתיר אמירה לנכרי, אבל כשאומרים לנכרי בדרך סיפור דברים מותר ליהנות ממלאכתו גם להידור מצוה קל, וכן משמעות הדרכי משה סי' תקפו ס"ק ו (וראה יד אפרים על השו"ע שם) שאף שאין לומר לנכרי לעשות מלאכה מדאורייתא או מדרבנן לצורך שופר של איל במקום שיש שופר אחר (וניתן לקיים את המצוה כתיקונה), מכל-מקום אם עשה - מותר ליהנות ממלאכתו.

(122) ומ"מ אין למחות בהמקילין שמוטב יהיו שוגגים ואל יהיו מזידים (סי' רעו שם), ולעיל הערה סח הובאו דברי ה"זכרון יוסף" על-פי שו"ע"ר שאף שלכתחילה יש להחמיר, מכל-מקום כשכבר הסתמכו על המקילים מותר לכתחילה ליהנות לדבר מצוה.

(123) למעט מצות ישוב ארץ ישראל (סי' שו סכ"ד) ומצות מילה (ס' שלא ס"ז) שהתירו אפילו בשבות אחד לצורך מצוה.

(124) כן הוא ברמב"ם פ"ו ה"ט ובשו"ע ס"ט.

(125) יש שדייקו מהא דבשו"ע כתב "אומר ישראל לגוי בשבת לעלות באילן וכו'" ובשו"ע"ר שינה מלשונו וכתב: "בראש השנה", שאין לעשות זאת בשבת עבור ראש השנה (ראה הערות וביאורים קובץ תתנ"ט שהוא משום שיום-טוב קיל משבת), אלא אם כן לא יוכלו לעשות זאת בראש השנה עצמו ותתבטל המצוה שאז נחשב למצוה שזמנה היום. ובזה מיושב הא דמצינו בכ"מ שאסרו לעשות שבות דשבות לצורך דבר מצוה שבחול (כגון סי' תקכו ס"י (שבות דשבות לצורך המת שייקבר לאחר יו"ט), ובכ"מ התירו

- 1 [וכל זה צד] בדבר שעושה אותו הנכרי בשבת כדרך שהוא עושה בחל, אבל דבר שמשנה בעשייתו מדרך
2 החל, אף על פי שהוא שבות גמור צד צו - מתר לעשותו אפילו על ידי ישראל צו במקום צער צו, כמו
3 שיתבאר בסמן שכ"ח. ויש אומרים שהוא הדין במקום הפסד. ויש לסמוך על דבריהם במקום הפסד גדול צו
4 (עין סמן של"ו):

הלכות שבת, חלק ב סימן שז, דיני שבת התלויים בדיבור סעיף יב

ביאורי הלכה

צו] וכל זה - שאפילו איסור שבות ובמקום מצוה או צער והפסד אסור לעשותו בשום עניין על ידי ישראל אלא על ידי נכרי.
צח] שבות גמור - היינו איסור שבות מעיקרו (גם כשנעשה ללא שינוי)¹³³.
צו] שבות גמור - אף שלא התירו שבות גמור אפילו לצורך מצוה, חולי, או הפסד, כשעושה בשינוי הרי זה שבות דשבות ומותר במקום צער¹³⁴.
צו] ע"י ישראל - וכל-שכן על ידי נכרי שכבר נתבאר בתחלת הסעיף¹³⁵ שמותר לומר לו לעשות שבות ובכלל זה אמירה לעשות מלאכה גמורה בדרך שינוי.
צח] במקום צער - משמע שבמקום צער מותר לעשות איסור שבות בדרך שינוי¹³⁶.
צט] הפסד גדול - במקום מצוה לא התירו לישראל לעשות בעצמו דבר האסור משום שבות אפילו על ידי שינוי¹³⁷, וכל-שכן שבות דשבות שלא על ידי שינוי¹³⁸.

ציונים והוספות

136 אמנם בקצות השלחן ביאר שבמקום קצת צער אין היתר אפילו לאיסור שבות בדרך שינוי וצריך להוסיף כאן "צער גדול" ויתבאר בסי' שכח ס"כ, וכן יתבאר אם מותר לעשות איסור דאורייתא על ידי שינוי במקום צער גדול (ולדעת הזכרון יוסף) (לעיל הערה קלג) שהלכה זו עוסקת במלאכה גמורה הנעשית בשינוי על ידי ישראל, וודאי שמדובר כאן בצער גדול).
137 אף שהתירו אמירה לנכרי באיסור שבות במקום מצוה, לא התירו מעשה ממש על ידי ישראל (אף שלעניין צער והפסד ישנה סברה שמעשה בשינוי קל יותר מאמירה לנכרי (כדלעיל הערה קלד), לעניין מצוה לא התירו שום מעשה אפילו באיסור שבות אף שהתירו בזה אמירה לנכרי), כמבואר בסי' שמ סוס"ב: "אבל העושה מעשה אסור אפילו הוא שבות דשבות במקום מצוה", ועד"ז בסי' שלא ס"ח התיר שבות דשבות במקום מצוה על ידי נכרי ולא על ידי ישראל בשינוי.
אמנם בסי' שג סכ"ג במוסגר ישנה קצת משמעות להקל באיסור שבות על ידי שינוי, וראה שם הערה קלא.
ומה שיש להקשות מדין הבאת הסמרטוט דרך כרמלית עבור הנימול על ידי שינוי (סי' שלא סעיף ט) יש לומר שהוא מצד הצער (ראה תורת האדם להרמב"ם שער המיחוש ענין הסכנה ד"ה בפרק מפנין שהוא מצד החולי, אך בזכרון יוסף אות א (ועד"ז בתהל"ד סי' שלא ס"ק יב) כתב שהוא מצד מצוות המילה וחילק באופנים אחרים), וסברת החילוק לדבר מצווה מבוארת ב"זכרון יוסף" אות א (וכן באות קסז): משום דבאמת אין מקום להתיר בזה דלמה נתיר שום איסור כדי לקיים מצוה, הלא אף בישב ולא עבר עבירה שהיה תחת ידו קיים מצוה א"כ מה אילמא האי מצוה מהאי מצוה, אדרבא שוא"ת עדיף.
138 תהל"ד סי' שלא ס"ק ח, וראה שם ס"ק יב.

וכיו"ב שאינו יכול לכתוב בשבת עצמה, וראה שו"ת חלקת יעקב (או"ח סי' קמז) במי שמוכרח לשלוח עורך-דין לערכאות עכו"ם להמליץ בעדו ביום השבת, שעדיף לשלוח נכרי המותר בהפסד מרובה ולא ישראל אף שהוא בלא-הכי מחלל שבת (אף שאין שליח לדבר עבירה). וראה להלן סל"ג עוד בעניין הפסד.
132 (בסי' רנב בקו"א הסתפק אם להתיר במקום צורך גדול כשאין בזה גם הפסד מרובה. ואולי לכן בא דין זה במוסגר.
133 אך ראה זכרון יוסף אות קסו שפירש שמדובר באיסור דאורייתא מעיקרו (דאם לא כן אינו שבות גמור אלא שבות דשבות) שכוין שנעשה בשינוי הקילו בו יותר משבות רגיל ומותר במקום הפסד גדול.
ולמעשה, במקום שיש נכרי או שאינו בהול כל-כך אין לסמוך על המקילים [לעשות מלאכה דאורייתא על ידי שינוי במקום הפסד מרובה] אם לא בצירוף קולא אחרת (כגון שאין לנו רה"ר בזמננו), וגם בזכרון יוסף עצמו החמיר בזה באות ח' (אלא שחזר והקיל באות קסו-קסז).
134 שבות גמור הוא כל דבר שאסרו חכמים משום "שביתה"; משום שדומה למלאכה, או מחשש שיביא לידי מלאכה או כדי שתהיה שביתה ניכרת (ואמירה לנכרי בכללו כמבואר בסי' שיג סי"ז), דוגמאות לשבות שאינו גמור הם איסור "ממצוא חפצך ודבר דבר", איסור "עובדין דחול" (ראה סי' תקפח ס"ד) או "שבות דשבות".
הכלל הוא ששבות גמור (כאמירה לנכרי) לא הותר אפילו במקום מצוה חולי או הפסד אלא אם כן נעשה בשינוי (ולהעיר שעל פי דעת הזכרון יוסף (לעיל הערה קלג) צריך לומר שמלאכה גמורה בשינוי, קלה יותר מאמירה לנכרי (בלא שינוי) ומותרת גם על ידי ישראל במקום הפסד גדול.
135 ונזכר גם בסי' שמ ס"ב (חיתוך שיער בשינוי על ידי נכרית לצורך טבילה).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

ידוע שנוח לו במלאכה שנעשית בלא כוונתו וחפץ הוא בה
 אע"פ שלא נתכוין לה והרי היא צריכה לו עכשיו שכבר
 נעשית מאליה בלא כוונתו כיצד כגון נקב שבחבית
 שמוציאין בו היין שפקוק בנעורת של פשתן שהנעורת
 בלועה מיין הרבה וכשמוציאה וחוזר ופוקק בה ומהדקה
 בחוזק אי אפשר שלא יסחוט יין ממנה ואע"פ שאינו מתכוין
 אלא לסתום הנקב הרי זה פסיק רישיה ואם יש כלי תחת
 פקיקת הנעורת שהיין הנסחט ממנה נוטף לתוכו הרי זה
 חייב על פקיקה זו שהדבר ידוע שנוח לו ביין הנסחט
 מהנעורת לתוך הכלי שיוכל ליהנות ממנו כשיהיה בכלי
 אבל כשיהיה בלוע בנעורת אין לו בה הנאה של כלום והרי
 זו מלאכה הצריכה לגופה אע"פ שלא נתכוין לה וכן כל
 כיוצא בזה:

חלק ב סימן רעח שיכול לכבות הנר בשביל החולה:

* * *

א נר שהדליקו בו מבעוד יום ודלק עד לאחר שחשכה אף
 על פי שכבה אחר כך אסור לטלטלו כל השבת כולה
 אפילו לצורך גופו או לצורך מקומו ואינו דומה לשאר כלי
 שמלאכתו לאיסור שמוותר לטלטלו לצורך גופו או לצורך
 מקומו כמו שיתבאר בסי' ש"ח לפי שבבין השמשות כשהיה
 הנר דולק היה אסור בטלטול אפילו לצורך גופו ומקומו
 מפני שהיה בסיס לשלהבת הדולקת בו שהיא מוקצה ונעשה
 הנר מוקצה כמות ומתוך שבבין השמשות שהוא תחלת
 כניסת השבת היה מוקצה מדעת האדם שהקצהו מדעתו
 כשהדליק בו ועשאו בסיס לדבר (האסור) המוקצה הוקצה
 לכל השבת כולה כמו שיתבאר בסי' ש"ח.

ואפילו מנורה גדולה שדלק עליה נר אחד מבעוד יום נעשית
 כולה בסיס לו ונאסרה בטלטול לכל השבת אפילו לאחר
 שכבה הנר (אפילו אם אינה של פרקים) אבל בשבת האחרת
 מותר לטלטל הנר והמנורה לצורך גופן או מקומן כיון שלא
 דלקו בהן בתחלת כניסת אותה השבת:

ב וכן השמן שנשאר בנר אחר שכבה משחשכה אסור
 לטלטל וכל שכן להסתפק ממנו כל אותה השבת הואיל
 והוקצה בתחלת כניסתה דהיינו שבבין השמשות כשהיה
 דולק היה אסור להסתפק ממנו משום איסור כיבוי כמ"ש
 בסי' רס"ה נאסר להסתפק ממנו בכל אותה השבת וכיון
 שאסור להסתפק וליהנות ממנו בשבת אסור ג"כ לטלטלו
 הואיל ואינו ראוי לכלום בו ביום ועוד שגם בטלטול הוקצה
 בבין השמשות כשהיה דולק מפני שנעשה בסיס לשלהבת
 שהוא מוקצה וכן הפתילה נעשית ג"כ בסיס לשלהבת ואסור
 לטלטל מה שנשתייר ממנה כל אותה השבת:

ג אע"פ שהנר שהדליקו בו באותו שבת אסור לטלטלו כל
 השבת כולה אפילו לצורך גופו ומקומו מכל מקום מי
 שהוא איסטניס והנר הוא מאוס עליו בשעה שאינו צריך לו
 דהיינו (לאחר שכבה או) למחר ביום ואינו יכול לסבול
 שיהא מונח אצלו יכול להוציאו מעליו למקום אחר מפני
 שהרי נר זה לו כגורף של רעי לכל אדם שהתירו לטלטלו

ב במה דברים אמורים בכיבוי שהיא מלאכת קלקול
 שמקלקל ההבערה לפיכך אינה חשובה צריכה לגופה
 בזה בלבד מה שגוף הדבר שנעשית בו צריך להאדם אלא
 עד שגוף הדבר מתתקן ע"י המלאכה שנעשית בו יותר ממה
 שהיה בתחלה וכן הסותר בנין על מנת לחזור ולבנותו או
 הקורע על מנת לחזור ולתפור אין אסור מן התורה אלא אם
 כן אם דעתו שיהא בנין האחרון יותר טוב מן הראשון וכן
 בתפירת הבגד שנמצאו הסתירה והקריעה הן מתקנים הבנין
 והבגד שיהיו יותר טוב מבתחלה שמבלעדי הסתירה
 והקריעה אי אפשר כלל לתקן הבנין והבגד שיהיו יותר
 טובים אבל שאר מלאכות שאינן מלאכות הקלקול אף [אם]
 אינן מתקנות את גוף הדבר שנעשית בו שכיון שגוף הדבר
 שנעשית בו הוא צריך להאדם הרי זה המלאכה הצריכה
 לגופה כגון המוציא קרדום מרשות לרשות כדי לחתוך בו
 שאף שאין הקרדום מתתקן כלל בהוצאה זו הרי זה חייב
 הואיל והוא צריך לגוף הדבר שהוציא אבל אם אינו צריך
 לגוף הדבר שהוציא כגון המוציא מת לקבורה שגוף המת
 אין לו בו שום צורך כלל הרי זה מלאכה שאינה צריכה
 לגופה וכן כל כיוצא בזה.

ויש אומרים שאפילו מלאכת הקלקול אין צריך שיהיה
 התיקון יותר טוב מבתחלה חוץ ממכבה הנר שאינו חייב
 אלא אם כן נתכוין להבהב הפתילה ע"י כיבוי זה שתהא
 נוחה לחזור ולהדליקה אבל אם אינו חושש על הבהובה
 אלא שמתכוין בכיבוי לחסו עליה שלא תדלק כולו עכשיו
 אף על פי שמתכוין כדי לחזור ולהדליקה לאחר זמן מכל
 מקום עיקר גוף הדבר שמלאכת הכבוי נעשה בו הוא הפחם
 שבראשה שהאור אחז בו וכיון שאין כוונתו בכיבוי בשביל
 שצריך לפחם זה אלא בשביל שצריך לשאר הפתילה שלא
 אחז בה האור הרי זה מלאכה שאינה צריכה לגופה אלא
 לדבר אחר שאין המלאכה נעשית בו:

* * *

ג וכל זה להאומרים שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור
 עליה ואינה אסורה אלא מדברי סופרים אבל יש חולקין
 על זה ואומרים שאפילו מלאכה שאין צריכה לגופה חייב
 עליה מן התורה ומכל מקום אף לפי דבריהם מותר לכבות
 הנר בשביל שיישן החולה שיש בו סכנה וכן מי שמתירא
 מפני הלסטים ויש חשש (סכנה בדבר) סכנות נפשות אבל
 אם אין שם אלא חשש צער הגוף בלבד בענין שאי אפשר
 לבא לעולם לידי חשש סכנה מצער ההוא אסור לכבות ואם
 כבה חייב לפי דבריהם.

והחילוקים שבין ב' הסברות אלו להלכה ולמעשה יתבאר
 כל אחד ואחד על מקומו ויש דברים הרבה שהכל מודים
 שאין בהם איסור מן התורה אלא אם כן צריך לגופן ויש
 דברים שהכל מודים בהם שחייב עליהם מן התורה אע"פ
 שאין צריך לגופן ויתבאר ג"כ כל אחד ואחד במקומו:

ד והכל מודים בפסיק רישיה ולא ימות שחייב עליו מן
 התורה לפעמים וכיצד מצינו זה והלא כשאנו מתכוין
 למלאכה בוודאי אין צריך לגופה כלל מצינו בכגון שהדבר

לטלטלה אפילו לצורך גופה ומקומה אע"פ שלא הדליקו
בה באותו שבת שחוששין שמא תפול מידו ותתפרק ויחזיר
פרקיה ויתקעם ויהדקם בחוזק ויתחייב משום בונה כמו
שיתבאר בס' שי"ג.

ואפילו אם אינם של פרקים אלא יש בה חריצים סביב
ודומה לשל פרקים אסור לטלטלה גזרה שמא יאמר הרואה
שהיא של פרקים ויבא להחזיר אף של פרקים ואף אם היא
קטנה מאוד שאין דרך לעשותה של פרקים כלל והכל
יודעים שהם חריצים בלבד ולא פרקים אעפ"כ לא רצו
חכמים לחלק בגזרתם בין גדולה לקטנה:

ו כל זה במנורה וכיוצא בה מהכלים שדרכן להתפרק
כשנופלים אבל כלים שאין דרכם להתפרק כשנופלים
כגון כוסות וכיוצא בהם מותר לטלטלם אף שהם בענין
שאסור להחזיר פרקיהם כמו שיתבאר בס' שי"ג ואפילו
מנורה של פרקים אם פרקיה רפויים לעולם שאין דרך
להדקם בחוזק מותר לטלטלה ואף להחזיר פרקיה אם נפלו
כמו שיתבאר שם עיין שם הטעם:

חלק ב סימן רעט דיני טלטול הנר בשבת:

א תשמיש המטה מתענוגי שבת הוא לפיכך עונת תלמידי
חכמים הבריאיים שהיא פעם אחת בשבוע קבעוה מליל
שבת לליל שבת כמו שנתבאר בס' ר"מ:

ב מתקנת עזרא לאכול שום או שאר דברים המרבים זרע
בערב שבת או בליל שבת בשביל קיום העונה וצריך
ליזהר שלא לבטל העונה שלא יעבור על לא תעשה של
תורה אלא אם כן האשה מוחלת ואעפ"כ טוב לקיימה כמו
שנתבאר שם:

ג מותר לבעול בתולה לכתחלה בשבת ואין בזה איסור
משום הצער שיש לה בשבת בבעילה ראשונה וגם אין
איסור משום חובל במה שמוציא דם לפי שדם הבתולים
אינו מובלע בכותלי בית הרחם אלא כנוס הוא שם כמפקד
ומוצנע בתוך הכלי וזה אינו אלא כפוחת הכלי שיצא הדם
מתוכו וגם אין איסור במה שעשה פתח בגוף האשה לפי
שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה שאין צריך לפתח זה
כלל שיהא פתוח לפי שהבתולה נוחה לו יותר.

ואף להאומרים שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה
מכל מקום זה מקלקל הוא שהבתולה חשובה מן הבעולה
וכל המקלקלים פטורים ואף שלכתחלה אסור מדברי
סופרים אף אם היא מלאכה שאינה צריכה לגופה ומקלקל
מכל מקום במקום מצוה לא גזרו חכמים ועוד שאיסור
לפתוח פתח הוא משום [מ]תקן כלי כמו שיתבאר בס'
שכ"ח וכשאנו צריך לפתח זה אין זה תיקון כלל ולא עשה
כלום כמו שיתבאר שם:

חלק ב סימן רפ דין תשמיש המטה:

* * *

א בשבת צריך להקדים לבא לבית הכנסת יותר מביו"ט
כמ"ש בס' תקכ"ט ומכל מקום נוהגים לאחר יותר
מבחול משום השינה שהיא עונג שבת ומכל מקום צריך

להוציאו מבית כמ"ש בס' ש"ח (ומכל מקום אין כל אדם
יכול לומר איסטגניס אני אלא מי שידוע שהוא איסטגניס):

ד אע"פ שטלטול הנר אינו אסור אלא מפני שנעשה בסיס
לדבר האסור דהיינו השלהבת אין היתר שנייה על הנר
מבעוד יום מעט לחם או שאר דבר המותר בטלטול כדי
שיהא הנר בבין השמשות בסיס לאיסור ולהיתר לפי שהנר
הוא עשוי בשביל השלהבת לכך הוא טפל אליה ולא
להלחם או שאר דבר אף שאותו דבר חשוב מהשלהבת וכן
הדין במנורה:

* * *

ה אם התנה מבעוד יום על נר זה שיטלטלנו בשבת
לכשיכבה מותר לטלטלו אחר שכבה ואין אומרים מתוך
שהוקצה בבין השמשות הוקצה לכל השבת הואיל ואף בבין
השמשות לא הוקצה מדעתו לכל השבת שהרי היה דעתו
עליו לטלטלו לכשיכבה והרי בודאי יכבה בשבת כשיכלה
השמן.

ו יש אומרים שאין התנאי מועיל כלום שהואיל והקצהו
מדעתו לבין השמשות דהיינו שכשהדליק בו היה בדעתו
שיהא השמן דולק בו בבין השמשות ויהא הנר בסיס לכך
הוקצה לכל השבת כולה וכן נוהגים במדינות אלו

ז ונוהגין לטלטלו ע"י נכרי אפילו להצניעו כדי שלא יגנב
שאסור כל זמן שהוא דולק כמ"ש בס' רע"ו אעפ"כ אחר
שכבה אין בזה איסור שמאחר שהמנהג כך הרי זה כאלו
התנה עליו מתחלה לטלטלו ע"י נכרי לכשיכבה ולענין
טלטול ע"י נכרי סומכין על סברה הראשונה שהתנאי מועיל
לכשיכבה וטוב להתנות כך בפירוש:

ח וכל זה בנר שהודלק מבעוד יום אבל אם הודלק אחר
כניסת השבת דהיינו משחשכה על ידי נכרי לצורך קטנים
או לצורך חולה שאין בו סכנה או שעבר ישראל והדליקו
בין בשוגג בין במזיד מותר לטלטלו אחר שכבה לצורך גופו
או מקומו הואיל ולא היה מוקצה בתחלת כניסת השבת אלא
באמצע השבת כשהיה דולק לא נעשה על ידי זה מוקצה
לכל השבת כולה אלא בשעה שהוא דולק בלבד.

ט ואפילו אם הדליקו מבעוד יום אם היה מותר לטלטלו בבין
השמשות כגון נר של חיה ושל חולה שיש בו סכנה אע"פ
שנאסר אח"כ בטלטול כגון שילדה החיה ואינה צריכה לנר
ונתרפא החולה מכל מקום כשיכבה הנר מותר לטלטלו
לצורך גופו או מקומו הואיל ולא היה אסור בטלטול בבין
השמשות:

י נר שלא הדליקו בו באותה שבת אפילו הוא של חרס
שהוא מאוס כשהדליקו בו כבר ואפילו הדליקו בו נפט
שהוא מסריח מותר לטלטלו בשבת לצורך גופו ומקומו
שאנו מוקצה מחמת מיאוס הואיל והוא ראוי לכסות בו
כלים ואינו דומה לצרורות ואבנים שאף שראויים לכסות
בהם כלים אסורים בטלטול לפי שאין עליהם תורת כלי כלל
אבל נר זה יש עליו תורת כלי:

* * *

יא מנורה בין גדולה בין קטנה אם היא של פרקים אסור

הכיפורים וז' בשבת בשביל המעלה והקדושה יתירה שיש
בכל אחד על חבירו הוסיף בו איש אחד.
ואם רצו להוסיף על מגין זה יכולים להוסיף כמו שירצו ולא
היתה התקנה אלא כדי שלא יפחתו ממגין זה ויש אומרים
שביו"ט אין מוסיפים על ה' כדי שלא יהא שוה עם יום
הכיפורים ושבת אם יקרא בו ששה או שבעה וכן ביום
הכיפורים אין מוסיפים על ששה שלא יהא שוה לשבת
והסברא ראשונה עיקר ואעפ"כ נהגו במדינות אלו כסברא
אחרונה ביום הכפורים ובכל יו"ט מלבד בשמחת תורה
שהכל רוצים לעלות לתורה וסומכין על סברא הראשונה
שהיא עיקר וגם ביום הכיפורים ובכל היו"ט אין המפטיר
מהמגין כמו שיתבאר:
ב ויו"ט שחל להיות בשבת לדברי הכל מותר להוסיף כמו
בשבת בלבדה ויום הכיפורים שחל להיות בשבת טוב
שלא להוסיף מפני שסיומי מגין העולים מכוונים שמסיימין
בדברי כפרה וכפר בעדו וכו' וכן כולם ולכן טוב שלא
לשנותם:
ג יש מי שאומר שלא התירו להוסיף על מגיין הקרואים
אפילו בשבת אלא בזמן חכמי המשנה שלא היו כל
העולים לתורה מברכים אלא ראשון היה מברך ברכה
ראשונה והאחרון היה מברך ברכה אחרונה אבל עכשיו
שכל אחד מברך בפני עצמו אסור להוסיף כדי שלא להרבות
בברכות דכיון שכבר יצאו בז' הרי השאר מברכים ברכה
שאינה צריכה.
ואף שאין זה עיקר שהרי אף בזמן חכמי הגמרא היו נוהגים
כבר לברך כל אחד ואחד בפני עצמו ולמה לא הזכירו זה
בגמרא שנאסר להם להוסיף מכל מקום טוב לחוש לדבריו
וגם מפני טורח הציבור ראוי לצבור לעשות תקנה שלא
לקרות הרבה יותר על ז' המחוייבים:
חלק ב סימן רפב קריאת התורה והמפטיר וכו' כ' טעמים:

ליזהר מאד שלא לעבור זמן קריאת שמע ותפלה אבל בימי
החורף שהלילות ארוכים יכולים להקדים כמו בחול:
ב ונוהגים להרבות בזמירות של שבת דהיינו שמוסיפים
בפסוקי דזמרה למנצח השמים כו' ואומרים נשמת אחר
שירת הים ומסיימין בו ישתבח ואח"כ מתחילין יוצר אור
והכל יודוך ואל אדון ולאל אשר שבת ובכל מקום ומקום
לפי מנהגו ומכל מקום אין כל זה חובה אלא רשות ואם
רצה אינו אומר כלל מלבד לאל אשר שבת שאף אם שכח
לאומרו בתוך התפלה נכון לאומרו אחר התפלה הואיל והוא
מדבר בשבח השבת ומכל מקום אם נזכר בתוך התפלה
אפילו קודם שסיים ברכת יוצר לא יחזור לראש הברכה
בשבילי הואיל ואינו אלא מנהג בעלמא (והוא הדין שלא
יאמר אותו לבדו במקום שנזכר כיון שאינו שייך שם):
ג ויש להאריך ולהנעים בניגון הזמירות של שבת בשביל
כבוד היום ואין למחות בש"ץ שמאריך בהם בניגון
אעפ"כ שהמוחה מתכוין משום בטול תורה ומכל מקום לא
יאריך יותר מדאי כדי שיאכלו קודם חצות היום כמו
שיתבאר בס' רפ"ח:
ד וכל זה בניגון שיש בו נעימה כעין שעושין בפסוקי
דזמרה אבל לא כמו המשוררים המאריכים בשיר
ומפרידים תיבה מחברתה וכבר הפליגו הקדמונים בגנותם
(עיין סי' נ"ג):
ה כשמגיע בנשמת לולך אנחנו מודים לא ישחה שם כמו
במודים שאין לשחות אלא במקומות שאמרו חכמים
כמו שנתבאר בס' קי"ג:
חלק ב סימן רפא דיני זמירות ביום השבת וכו' ה' טעמים:

* * *

א כבר נתבאר בס' קל"ה שמשנה רבינו תיקן להם לישראל
שהיו קורין בספר תורה חמשה גברי ביו"ט וששה ביום

תורה אור' פרשת שמות – הפרשה החסידית

להבין מאמר רז"ל כו' – "עריבים עלי"¹

תורה".
יש להבין לשון "עלי" – והנה ליה למימר: "לי".

להבין מאמר רז"ל² על פסוק (שיר השירים א, ב): "פי טובים
דודיך מִיָּיִן" – "עריבים עלי דברי סופרים יותר מִיָּיִן של

בשבת זו נאמר ד' מאמרים קשורים זה לזה, שנים בסעודת ליל שבת: א. כי
טובים דודיך מִיָּיִן – עריבים עלי כו' – המאמר שלפנינו. ב. "לבך יהגה אימה
איה סופר" (לקמן נג, ב), ושנים בסעודת שחרית ביום השבת: א. "בעצם היום
הזה" (לקמן פרשת בא ט, א), ב. "זה שמי לעולם" (לעיל נב, ג), בליל שבת
פרשת בשלח נאמר מאמר נוסף הקשור להם – דבור המתחיל "אני חומה" (אור
התורה שיר השירים עמוד תשמח). מיוחד על חלק מהם – דבור המתחיל "לבך
יהגה אימה" – מאמרי אדמו"ר האמצעי נ"ך חלק א עמוד נה.

(2) (עבודה זרה לה, א) (ובפירוש רש"י): "מאי כפי טובים דודיך מִיָּיִן" כי אתא רב
דימי אמר, אמרה בנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם, עריבים
עלי דברי דודיך (דברי סופרים) יותר מִיָּיִן (עיקר תורה שבכתב) של תורה".

(1) (דבור המתחיל קהינו כו' עריבים עלי: תורת חיים סוף דבור המתחיל "עריבים
עלי" ונג ב ואילך, והוא הנחת אדמו"ר האמצעי ממאמר אדמו"ר הנקן מליל
שבת פסח (תק"ס כנראה)) ודבור המתחיל "להבין שרש ענין מצות דרבנן"
ונח, א. והוא הנחת אדמו"ר האמצעי משבת פרשת מצורע (יום ב' דראש חודש
אייר תק"ס כנראה). – ציון כבוד קדושת אדמו"ר.

נאמר ליל שבת קדש פרשת בא בסעודה, ה שבת תקס"ה. נוסח המאמר שלפנינו
הוא על פי הנחת רבי משה בן אדמו"ר הנקן שנדפסה במאמרי אדמו"ר הנקן
תקס"ה חלק ב עמוד רב ומתחילה "פי טובים דודיך מִיָּיִן". נוסח ב – הנחת
אדמו"ר האמצעי – נדפס במאמרי אדמו"ר הנקן על שיר השירים – כתובים חלק
ב עמוד ה).

33 "בְּכָל נִפְשָׁךְ וּבְכָל מְאֹדְךָ" – לְמִסּוֹר נִפְשׁוֹ מִמֶּשׁ לְמַעַלָּה
34 מִן הַטַּעַם וְהַדַּעַת. וְהוּא הִתְחַשְּׁרוֹת בְּמַהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ
35 יִתְבָּרֵךְ שֶׁלֹּא מַעַלָּה מִמֶּלֶךְ מִבְּחִינַת טַט"א כַּנ"ל.:

36 וְהִנֵּה, אֵהְיָה וּמִסִּירַת־נֶפֶשׁ זֶה יֵשׁ בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל
37 בְּכֹחַ, אֲלֵא שְׂהִיָּא בְּבְחִינַת הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר. וּבְכִי לְהוֹצִיאָהּ
38 מִהָעֵלֶם אֶל הַגִּלּוּי, הוּא עַל יְדֵי בְּחִינַת "יִינָה שֶׁל תּוֹרָה"
39 דּוֹקָא, בְּמֵאמְרֵי רז"ל: "נִכְנָס יוֹן יָצָא סוֹד".

40 וְהַסּוֹד הִגְנוּ בְּנֶפֶשׁ, הִיא אֵהְיָה מְסוּתֶרֶת הַנ"ל. וְעַל
41 יְדֵי שִׁיבּוּס בְּנִפְשׁוֹ בְּחִינַת "יִינָה שֶׁל תּוֹרָה", שְׂהִיָּא בְּחִינַת
42 קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת – שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ הַתְּגָלוֹת
43 אֵהְיָה הַמְּסוּתֶרֶת, שֶׁתִּצָּא אֵהְיָה אֶל הַגִּלּוּי בְּלֵב
44 כְּנִסְת־יִשְׂרָאֵל, שִׁיחֵי בּוֹעֲרִים בְּאֵהְיָה פְּשׁוּטָה "לְמַהוּי
45 אֶחָד בְּאַחֵד".

46 וְהִנֵּה, בְּשִׁבְתַּת מִתְגַּלָּה גַּם כֵּן בְּחִינַת אֵהְיָה־מְסוּתֶרֶת
47 בְּבְחִינַת גִּלּוּי.

48 וְהַעֲנִין, דְּהִנֵּה כְּתִיב (תְּשָׂא לֹא, יו): "שִׁשֹּׁת יָמִים עָשָׂה ה'
49 אֶת הַשָּׁמַיִם וְכו', וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת". כִּי "בַּעֲשָׂרָה
50 מֵאֲמֻרוֹת – שֶׁהֵם עֶשֶׂר סְפִירוֹת – נִבְרָא הָעוֹלָם"⁸.
51 ו"בְּרֵאשִׁית – נִמִּי מֵאֲמֹר הוּא"⁹. דְּהִינֵה, שֶׁגַּם הַחֲכָמָה
52 דְּאֶצִּילוֹת, רֵאשִׁית הָאֶצִּילוֹת, הוּא גַּם כֵּן בְּחִינַת "מֵאֲמֹר"
53 לְבַד לְגַבִּי מְהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְכַנ"ל בְּעֵינֵי "כָּלֶם
54 בְּחֲכָמָה עֲשִׂית".

55 וּבִשְׁשֹׁת יָמִי בְּרֵאשִׁית נִשְׁפְּלוּ הַחֲכָמָה וְהַמְּדוּת
56 עֲלִיּוֹנוֹת, שֶׁהֵם ה'עֲשָׂרָה מֵאֲמֻרוֹת" – לְבְרֹא הָעוֹלָם.

57 כְּמוֹ עַל דְּרָךְ מִשָּׁל, הָאָדָם הַעוֹשֶׂה אֵיזָה מְלָאכָה,
58 שְׂבוּתָב אוֹ מַצִּיר אֵיזָה צִיּוֹר, אֲזִי מִשְׁפִּיל שְׂכָלוֹ
59 וּמַחֲשִׁבְתּוֹ לַעֲיִין בְּאוֹתוֹ הַצִּיּוֹר וְהַכְּתָב, וּכְשִׁגְמֵר מַחֲשִׁבְתּוֹ
60 חוֹזְרִים שְׂכָלוֹ וּמַחֲשִׁבְתּוֹ לְמַהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ;

61 כִּךְ עַל דְּרָךְ מִשָּׁל לְמַעַלָּה: בִּשְׁשֹׁת יָמִי בְּרֵאשִׁית
62 נִשְׁפְּלוּ הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת עֲלִיּוֹנוֹת לְהִיּוֹת בְּרִיַּאת הָעוֹלָם עַל
63 יְדִיָּהוּ; וּבִשְׁבַת "שְׁבַת וַיִּנְפֹּשׁ" (תְּשָׂא שָׁם) – שֶׁנִּתְעַלּוּ הַחֲכָמָה
64 וּמְדוּת לְמַהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הַמְּרוֹמֶם וְנִשְׁגָּב לְבַדוֹ

1 הִנֵּה כְּתִיב (נִצְבִּים ל, כ): "לֹא־הָבָה אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ [...] כִּי
2 הוּא חַיִּיק". פִּירוּשׁ: "כִּי הוּא חַיִּיק" – הֵינִי נְתִינָת טַעַם,
3 וְכוּדָע ד'כִּי" מִשְׁמֵשׁ בְּאַרְבַּע לְשׁונוֹת³, וְכֵאן הוּא מִשְׁמֵשׁ
4 בְּלִשׁוֹן דְּהָא, שְׂהִיָּא נְתִינָת טַעַם – "לֹא־הָבָה אֶת ה'
5 אֱלֹקֶיךָ" מִפְּנֵי ש'הוּא חַיִּיק".

6 שְׂהִמְאָצִּיל הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ־הוּא, הוּא מְקוֹר הַחַיִּים
7 וּמְקוֹר הַתְּעוּגוּגִים. כְּמוֹ שְׂכָתוֹב (תְּהִלִּים לו, י): "כִּי עֲמָךְ מְקוֹר
8 חַיִּים וגו'"; ו"מִמֶּךָ הַכֹּל" (דְּבָרֵי הַיָּמִים א כט, יד) כְּתִיב – שֶׁמִּמֶּנּוּ
9 נִמְשָׁכוּ כָּל הַחַיִּים וְהַתְּעוּגוּגִים הַנִּמְצָאִים בְּאַרְבַּעַה
10 עוֹלָמוֹת: אֶצִּילוֹת בְּרִיָּאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָּה, וְהוּא יִתְבָּרֵךְ הוּא
11 "חַיִּי הַחַיִּים".

12 וְאִי לִזְאוֹת, כְּשִׁיתְּבוֹנוֹן הָאָדָם בְּזֶה יוֹמֶשֶׁךְ מִזֶּה "לֹא־הָבָה
13 אֶת ה'", שְׂכָמוֹ שְׂאוֹהֵב הָאָדָם לְחַיִּי נִפְשׁוֹ, כִּךְ יֵאָהוֹב אֶת
14 ה' שְׂהִיָּא חַיִּי הַחַיִּים כּוֹלֵם וְחַיִּי נִפְשׁוֹ בְּפֶרֶט.

15 אִךְ אֵהְיָה זֶה שֶׁנִּמְשָׁכָה מִן הַטַּעַם "כִּי הוּא חַיִּיק" לֹא
16 נִקְרָאת עֲדִינִין "מִסִּירַת נֶפֶשׁ" הַנֶּאֱמָר בַּפְּסוּק (וְאֶתְחַנֵּן ו, ה):
17 "בְּכָל נִפְשָׁךְ וּבְכָל מְאֹדְךָ", מֵאַחֵר שֶׁנִּמְשָׁכָה מִן הַטַּעַם "כִּי
18 הוּא חַיִּיק", וְכוּדָע שְׂכָתוֹב טַט"א א וְטַעַמִּים, נִקְדוֹת, תְּגִין, אוֹתִיּוֹת
19 הוּא בְּבְחִינַת הַנֶּאֱצָלִים, טַעַמִּים – בְּחֲכָמָה כו⁴; אֲבָל
20 הַמֵּאֲצִיל אִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא מְרוֹמֶם וְנִשְׁגָּב אִף מִגִּדְר
21 הַחֲכָמָה, כְּמוֹ שְׂכָתוֹב (תְּהִלִּים קד, כד): "כּוֹלֵם בְּחֲכָמָה עֲשִׂית",
22 שֶׁהַחֲכָמָה נִחְשָׁבֶת לַעֲשִׂיָּה גִשְׁמִית קְמִיָּה יִתְבָּרֵךְ.

23 וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת מִסִּירַת־נֶפֶשׁ (שִׁישׁ בְּכֹחַ בְּכָל אֶחָד
24 מִיִּשְׂרָאֵל, מַחֲמַת שְׂמִלּוּבֵשׁ בְּנִשְׁמָתוֹ הָאֶרֶה מִבְּחִינַת אִין־סוֹף
25 בְּרוּךְ־הוּא שֶׁלֹּא מַעַלָּה מִן הַחֲכָמָה וְהַטַּעַם כו) לְמִסּוֹר נִפְשׁוֹ
26 ב'אֶחָד"⁵, בְּלִי טַעַם וְדַעַת כָּלֶל, רַק מִצַּד אֵהְיָה הַפְּשׁוּטָה
27 לְה' הַמְּרוֹמֶם לְבַדוֹ וְאִין עֶרּוֹךְ אֵלָיו כָּלֶל. וְכְמוֹ שְׂכָתוֹב
28 (מִלְאֲכִי ג, ו): "אֲנִי הִי' ה' לֹא שְׁנִיתִי כו" – בֵּין קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא
29 הָעוֹלָם וּבֵין אַחֵר שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם אִין בּוֹ שׁוּם שְׁנִיּוּ
30 וְהַתְּפַעּלוֹת כָּלֶל.

31 וְעֵינֵן אֵהְיָה זֶה, הֵינִי שְׂאִינוֹ רוּצָה לְהִיּוֹת נִפְרָד מִיחּוּדוֹ
32 יִתְבָּרֵךְ, אֲלֵא "לְמַהוּי אֶחָד בְּאַחֵד"⁶ מִמֶּשׁ. וְהֵינִי עֵינֵן

עץ חיים שער הקריאת שמע פרק יב. וראה לעיל כט, ב. לקוטי תורה פרשת
ראה כה, א שיר השירים א, א. אור התורה תרומה עמוד א'שסו. נצבים א'ד.

(6) (להיות אחד באחד. זהר חלק ב, קלח, א).

(7) (ערוכין סה, א. סנהדרין לה, א. זהר חלק ג שמיני לט, א. תורה נה, ג).

(8) (אבות ה, א. ראה מדרש שמואל על המשנה דבור המתחיל "והחסיד יל'
בסופו וראה גם זהר חלק ב, מב, ב ואילן).

(9) (ראש השנה לב, א: עשרה מאמרות שבין נברא העולם. הי יניחו –
ויאמר" – (ויאמר) ד'בראשית" תשעה הווי – "בראשית" נמי מאמר הוא, דכתיב
ב'ברך ה' שמים נעשיו').

(3) (ראש השנה ג, א: "פי משמש בארבע לשונות: אי, דילמא, אלא, דהא".
ובפירוש רש"י (הובא בפירושו למקרא בכמה מקומות): "פי בארבע לשונות
משמש במקרא, פעמים בא במקום אם, פעמים בא במקום דילמא – שוא,
פעמים בא במקום דהא – שנותן טעם לדבר, פעמים בא במקום אלא וסותר את
דבור שלפניו").

(4) ("ונקודות בבניה ותגין כן", ואותיות במלכות" – לקוטי תורה קפת נו, ד.
ובכמה מקומות. ראה עץ חיים שער מב פרק א. פרדס שער כו פרק ג. שער
הטעמים פרק ה. וראה לעיל תולדות יט, ד. אור התורה שמות כרך ז עמוד
תקעב ואילן. דברים כרך ה עמוד בימת. נ"ך עמוד תתקמג. ביאורי זהר
להצמח צדק כרך א עמוד שיט. ספר המאמרים תרנ"ה עמוד רלו).

(5) (ראה שרית הרשביא חלק ה תשובה נה. ב"ח טור אורח חיים סימן סא. פרי

1 ופירוש וענין לשון הברכה: "ברוך אתה ה' אלקינו
2 מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וציונו" – היינו:
3 "ברוך" הוא המשכה מבחינת "ראש ומקור כל
4 ברכה"¹⁵, מקור החיים שלמעלה מהשתלשלות.
5 ונמשך ברכה והמשכה זו אל בחינת "אתה" – הוא
6 בחינת עלמא דאתגליא,
7 שיהיה בחינת "הוי"ה", שהוא כללות ההשתלשלות:
8 יו"ד – צמצום, ה"א – התפשטות, ו' – המשכה, ה' –
9 התפשטות¹⁶.

10 וזהו שכתוב (משלי י, כב): "ברכת הוי"ה היא תעשיר";
11 ובאברהם כתיב (לך לך יי, ב): "וזהו ברכה" – שהברכה היא
12 בחינת הוי"ה¹⁷.

13 ואחר כך אומרים: "אלקינו מלך העולם" – שיומשך
14 השפע למטה עד גם בבחינת "מלך העולם", שהיא
15 בחינת מלכות דאצילות, שהיא בחינה תחתונה
16 שבאצילות כנודע.

17 "אשר" הוא בחינת תענוג העליון, כמה שכתוב (ויצא
18 ל, יג): "באשרי כי אשרוני בנות"¹⁸.

19 בכדי לקדשנו "במצותיו" – "הקדוש ברוך הוא מניח
20 תפילין כו"¹⁹, שהם מבחינת מהותו ועצמותו יתברך.

21 ונמצא יש בהברכה בחינת "רצוא ושוב": תחלה הוא
22 השוב להמשיך השפע למטה עד בחינת "מלך העולם",
23 ואחר כך הרצוא – "קדשנו במצותיו" – במהותו
24 ועצמותו להמשיך משם למטה.

25 וזהו שכתוב (תהלים קיב, א): "אשרי איש ורא את ה'" –
26 מתחלה בחינת ריחוק, שירא לגשת אל הקדש, מי אנכי
27 כי באתי עד הלום²⁰. ואחר כך "במצותיו חפץ מאד"

1 בבחינת אין ערוך כו, מקור התענוגים¹⁰. ולכן מתגלה
2 בשבת בחינת אהבה מסותרת, שהיא מבחינה זו –
3 למעלה מבחינת חכמה ובחינת טעמים כו כנ"ל.

4 וכל זה בא על ידי שנכנס בנפש האדם בחינת "ינה
5 של תורה", היינו קיום המצות, שבהם מלובש רצון
6 העליון, שהוא למעלה מבחינת חכמה כנודע. ועל ידי
7 גילוי רצון העליון יתעורר באדם גילוי האהבה מסותרת,
8 שהיא בחינת אהבה ורצון שלמעלה מן החכמה והטעם.
9 וזהו ענין "נכנס יין יצא סוד":

10 ועתה יובן ענין "עריבים עלי דברי סופרים יותר מיינה
11 של תורה", "עלי" דוקא. והיינו, כי המצות עצמן נקראו
12 "ינה של תורה" כנ"ל.

13 והנה, הברכות שמברכים על המצות הם מדברי
14 סופרים¹¹, והם למעלה מקיום המצות עצמן. כמו שכתוב
15 ב"עץ חיים"¹², שעל ידי עצם המצוה נמשך בחינת האור
16 פנימי המתלבש בתוך הכלים ממש, ועל ידי הברכה
17 שעל המצוה, ממשיכים בחינת האור מקיף, שהוא
18 למעלה מבחינת האור-פנימי, שלכך אינו יכול להתלבש
19 בתוך הכלי.

20 וזהו שאמרו רז"ל: "כל המצות מברך עליהן עובר
21 לעשייתן"¹³ – לשון "עובר" הוא ענין מקיף, כמו "עובר
22 לסוחר"¹⁴ (חיי שדה כג, טז).

23 וזהו ענין "עריבים עלי דברי סופרים", ולא אמר "לי":
24 כי פירוש "עלי" היינו לומר שההמשכה על ידי הברכה
25 הוא בבחינת מקיף, וזהו "עלי". ולכך "עריבים יותר מיינה
26 של תורה" – שהם רק בחינת אור-פנימי כו; ונועם ה'
27 והעריבות הנמשך על ידי הברכה, שהוא מדברי
28 סופרים, הוא מבחינת מקיף, וזהו "עריבים עלי".

(10) (ראה לקוטי תורה הוספות לויקרא נב, א).

(11) (ראה ברכות טו, א. רמב"ם הלכות ברכות פרק א הלכה ב ואילך. וראה ספר המאמרים ת"ש עמוד 50 בהערה).

(12) (ראה פרי עץ חיים שער ספירת העומר סוף פרק ג).

(13) (פסחים ז, ב. ובפירוש רש"י: כל המצות מברך עליהן עובר (קודם, כמו "ויעבר את הכושר" – קדמו במיתת אבשלום) לעשייתן. מאי משמע דהאי "עובר" לישנא דאקדומי הוא? .. דאמר קרא (שמואל ב יח, כג): "והיך אחימעץ דרך הכפר ויעבר את הכושר"; .. (בראשית לג, א): "והוא עבר לפניכם"; .. (מיקה ב, יג): "ויעבר מלכם לפניכם וד' בראשם" (קדים לילך בראש)).

(14) ("דלכאורה הוה ליה למיר בפשוט: "קודם לעשייתן", ולמה אמרו לשון "עובר" ונצרכו אחר כך להוכיח "דהאי 'עובר' לישנא דאקדומי הוא?").

אלא כי "עובר לעשייתן" הפירוש – שהוא בחינת מקיף למעשה המצוה המעלה העשירה (ובענין מה שכתוב (תהלים קכד, ד): "נחלה עבר על נפשנו" .. ובענין פירוש "עובר לסוחר" ב"אדרא רבא" (קכ"ב, ב). וענין בספר "קול ברכה" שם: "מלשון 'סחור סחור' כו". ובענין "ויעבר ד' על פני כו" (תשא לד, ו). – לקרית מסעי צב, ג י. וראה שם ואתחנן ג, ד. נציבים ג, ג. נב, סע"ג.

(15) (ראה תהיני זחר תקון ע (קכ, ב): "ויסמין ברוך ראשי אתון, ר' ראש, ו' ומקור, ד' כל, ב' ברכות, דאדא הוא ראש ומקור לכל הברכות").

(16) (ראה תנאי, אגרת התשובה פרק ד).

(17) (ראה פסחים קי, ב: "וזהו ברכה – בך חותמין". ובמהרש"א: "וזה"ה הן אותיות של שם ד" ענין שם. וראה מהרש"א שם ו, ב בדבור המתחיל "כל הקובע").

(18) ("שהוא לשון הילול ושבח. והוא על עוצם ריבוי התענוג שיש בזה, כדי להלל ולשבח מאד" – לקוטי תורה בשלח א, ד. ועל דרך זה בכמה מקומות. ראה תרגום אונקלוס: "תשבחא הוה לי, ארי בכין ושבחני נשיא" ושבח היה לי כי אז תשבחנה אותי הנשים. וראה זחר חלק א וחי רמה, ב: "מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך (בראשית מט, כ) .. כמה דכתיב 'ראוה בנות ויאשרוה' (שיר השירים ו, ט), ועל דא אמרה לאה: באשרי כי אשרוני בנות". וראה לקוטי תורה שיר השירים מב, ב. ספר המאמרים תול"ט חלק ב עמוד תקפו).

(19) (ברכות ו, א).

(20) (על פי שמואל"ב ז, יד: "מי אנכי .. כי הבאתני עד ה'לם").

7 דלתתא גם כן בחינת "רצוא ושוב".
8 וזהו ענין "עריבים עלי דברי סופרים": ששרש דברי
9 חז"ל נמשך מבחינת "סופר"²², בחינת "איה סופר" (ישעיה
10 לג, יח) ש'הוא למעלה מבחינת "ינה של תורה" –
11 שתורה שבכתב נקרא "ספר" כו', וכמו שנתבאר
12 לעיל²³.

1 (תהלים שם), דהיינו: אמת שאיני ראוי לך, אך מפל מקום
2 "במצותיו חפץ מאד".
3 והטעם שצריך להיות "רצוא ושוב", כי כל המשכה
4 מלמעלה צריך להיות על ידי "מטי ולא מטי"²¹: תחלה
5 בחינת הסתלקות שהוא ענין "לא מטי", ואחר כך
6 התפשטות – בחינת "מטי". ולכן צריך להיות אתערותא

בהערה הראשונה במאמר.

וענין מה שנתבאר מענין ברכת המצות, בפסוק "ועשית בגדי קדש",
ענין שם (לקמן תצוה פב, ד).

(21) מגיע ולא מגיע, על פי לשון הזהר חלק א טו, ב, סה, א. עץ חיים שער

ז – שער מטי ולא מטי.

(22) (סופר . . ספר: ספר יצירה פרק א משנה א).

(23) (נג, ב. דבור המתחיל "זה שמי לעולם" שגאמר באותה שבת. – ראה לעיל

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

29 שהוא נגד הטבע אבל ע"י השכל ישתווה אצלו העוני
30 כעושר ממש כו'. וזהו מחמת שיש בכח השכל להטות
31 המדות מן הקצה לקצה כמו מתכלית האהבה לתכלית
32 השנאה ומתכלית שנאה לאהבה מצד הטעם ודעת שיש
33 בזה שמחליש כח הטבע שבמדות שלא יהיו בתקפם
34 כו'. וכללות הענין הזה הוא נכלל במא' שא' לעולם
35 יהא אדם רך כקנה ולא יהי' קשה כארו. פי' רך כקנה
36 שמדותיו הטבעיים יהיו רכים וחלשים ע"פ שליטת
37 כח השכל להטותן לכל צד מן הקצה לקצה כמו לקבל
38 היסורים כשמחה והחרפה כשבח ועוני כעושר וכה"ג
39 ויהי' לבו ברשותו תמיד להתהפך בכל הדברים מצד
40 השכל לסבול ההיפוך מטבעו כמו מתכלית הדין
41 לתכלית החסד כו'. משא"כ קשה כארו הוא היפוך זה
42 ממש. כמו הארו שהוא קשה מאד ולא יזיו אותו כל
43 הרוחות שבעולם אפי' במקצת כך מדותיו קשים
44 וחזקים ביותר שבהתעוררות המדה הגופנית לא תזוז
45 ממקומה אפי' במקצת ולא יוכל לסבול המנגד שלה
46 כלל אף בכל שהוא כמו שלא יוכל לסבול החרפה
47 והיסורים כלל בשום צד כי לא יוכל לשלוט בלבו
48 לקבל היסורים כשמחה והחרפה כשבח כלל אדרבה
49 יבעט ויקצף ביותר כו'. וזהו מצד שמדותיו בקו א' לבד
50 ושולטים על השכל כו' ע"כ לא ימצא באיש כזה
51 שקשה כארו במדותיו ענין ההתחברות דב' הפכים
52 כחסד ודין או כולו חסד או כולו דין מאחר שלא
53 יתחלשו המדות אצלו מכח השכל כלל אלא כל מדה
54 בתקפה בלי יהופך ויכנע למנגדה כלל ע"כ א"א לו
55 להתהפך מדבר להיפוכו כלל. ולזאת בשעת כעסו
56 וקצפו לא יחוס ויחמול כלל ובעת חסדו וטובו אין רוגז

1 (כא) ויובן כל זה בדוגמא ממה שמצינו במארו"ל
2 (שבת פח, ב) בענין השמחים ביסורים
3 שומעין חרפתם ואינם משיבים עליהם או' ואוהביו
4 כצאת השמש בגבורתו. ויש להפליא בזה איך יוכל
5 להיות ב' הפכים כאלה שמחה ויסורים כא' בלב אחד.
6 שבודאי אין הכוונה במה שא' שמחים ביסורים שיהי'
7 רק שמחה עד שלא יהיו לו ליסורים כלל כי א"א
8 שיהפך הטבע לעשות מיסורי' שמחה ועונג (ואף על
9 פי שמברכים על הרעה כמו על הטובה היינו שמקבל
10 באהבה ונותן ברכה ע"ז. אבל יסורים וצער הן אלא
11 שמקבל וסובל' ברצון כו'). אלא מחמת כח האמונה
12 ודעת אלקים שיש ביסורים טובה בהעלם וכח השכל
13 שולט במדת הטבעי' עד שיהי' מקבל היסורים בשמחה
14 דהיינו שיהיו לו היסורים כשמחה ממש והוא ענין
15 התחברות ב' הפכי' צער ושמחה יחד מצד כח השכל
16 שמוצא ביסורים שמחה שהוא טובה לנפשו כי יש חסד
17 בכח הדין שהוא חלישות המדו' הטבעי' מחמת
18 שליטת כח השכל. וכן שומע חרפתו וסובל שמצד כח
19 השכל ואמונ' האלקי' מקבל החרפה באהבה ורצון.
20 וכמ"ש דוד (ש"ב טז, י) כי ה' אמר לו קלל את דוד
21 כו'. כי יש בזה טובה גדולה לנפשו עד ששוה אצלו
22 החרפה עם השבח כאילו שבחו. ונמצא יש כאן חיבור
23 והתכללות ב' הפכים יחד חרפה ושבח שהחרפה מקבל
24 ברצון כמו השבח וכן היסורים כשמחה כו'. כי עפ"י
25 כח שליטת השכל מתנהג במדותיו בבחי' ההשתוות
26 להשוות היסורים כשמחה וחרפה כשבח כו' וד"ל. וכן
27 מי שיכול לקבל העוני והרוחק במזון להסתפק בתכלית
28 הצמצום ושמח בחלקו כמו שהי' לו הון רב אעפ"י

(תענית כה, ב) במעשה דר"א הגדול שלא נענה
בתפלתו ור"ע תלמידו נענה לא מפני שזה גדול מזה
אלא מפני שזה מעביר על מדותיו כו'. ששרש נשמת
ר"ע היא מבחי' התקון יותר מר"א כי כל התושבע"פ
דמשנה ותלמוד מר"ע הי' לה' תלמידיו ר"י ור"ש כו'.
דכולהו סתימת' אליבא דר"ע כו' (סנהדרין פו, א)
והתורה היא מבחי' התיקון כמשי"ת. וע"כ הי' מעביר
על מדותיו שזהו סי' לבחי' מדות דתיקון שהיא
החכמה שבמוח ששליט על הלב כו' כנ"ל וד"ל:

בראשית ברא אלוקים

ודין כלל כו'. וכן מאהבה לא יהופך לשנאה ולא
משנאה לאהבה כו'. וזהו שיש בנ"א שעברתם שמורה
לנצח ולא יוכל למחול למי שפשע כנגדו כלל וכלל
שלא יוכל להיות מעביר על מדותיו כלל מפני שהוא
קשה כארז. אבל מי שרך כקנה מיד יעבור על מדותיו
וימחול ויסלח למי שפשע נגדו ונוח לרצות מיד מטעם
שליטת השכל על המדות שמתחלשים לסבול היפוך
טבעו כנ"ל וד"ל. (וזהו עיקר ההפרש בין בחי' מדות
דתוהו לבחי' המדות דתקון כמשי"ת). והוא מה שרמזו

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיו

מצות מהצית השקל, [פְּרִשְׁת תִּשָּׂא]

ו"בְּאַחַד בְּאֶדְרֵי מִשְׁמִיעִים עַל הַשְּׁקָלִים"⁶.
וְלִכֵּן "עֲבָשִׁי בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ שְׂאִין לָנוּ מִקְדָּשׁ נִהְגוּ כָּל
יִשְׂרָאֵל לְזִכּוֹר הַדָּבָר – לְקִרְוֹת פְּרִשְׁת כִּי תִשָּׂא בְּשֶׁבֶת
שְׁלֹפְנֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֶדְרֵי לְעוֹלָם"⁷. עַד כָּאן דִּבְרֵי הַחֲנוּכָּה
שָׁם.
וְלִהְיוֹת זֶה, מִפְּנֵי מָה הָיוּ כּוֹלֵם שׁוֹיִם בְּנִתְיִנֵּת קִרְבָּנוֹת
הַצִּבּוֹר? וְעֵנִי מִחֲצִית הַשְּׁקָל דּוֹקָא.⁸
וְהִנֵּה בְּטַעֲמֵי מִצְוֹת לְהִרְבֵּי חַיִּים וְיִטְאֵל פְּרָשָׁה זוֹ כְּתָב
בְּשֵׁם הַתִּיקוּנִים:

לַתֵּת² מִחֲצִית הַשְּׁקָל בְּכָל שָׁנָה (ק"ה), שְׁנֵאֲמַר³: "זֶה יִתְּנוּ
כָּל הָעוֹבְרִים עַל הַפְּקוּדִים, מִחֲצִית הַשְּׁקָל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ,
עֹשִׂים גֵּרָה הַשְּׁקָל, מִחֲצִית הַשְּׁקָל תְּרוּמָה לַה'":
וְאִפְּלוּ דָל שְׂבָדִּים חָיִיב בּוֹ. וְאִם אֵין לוֹ – שׂוֹאֵל
מֵאַחֲרֵים אוֹ מוֹכֵר כְּסוּתוֹ שְׁעָלָיו וְנוֹתְנוֹ, שְׁנֵאֲמַר⁴: "וְהִדֵּל
לֹא יִמְעִיט".
וְהָיוּ מְנִיחִים הַכֹּל בְּלִשְׁכָּה אַחַת שְׁבִמְקִדָּשׁ⁵, וּמִשָּׁם הָיוּ
מוֹצִיאִים לְקִנּוֹת תְּמִידִין וּמוֹסְפִין וְכָל קֶרֶן הַקֶּרֶב עַל
הַצִּבּוֹר וְנִסְכֵּיהֶם וכו'.

(5) ראה שקלים פרק ג משנה א ובפירושו דרב רבי עובדיה ברטנורא שם.
רמב"ם שם פרק ב הלכה ד.

(6) ריש מסכת שקלים. רמב"ם שם פרק א הלכה טו.

(7) מגילה כט, א במשנה (פרק ג משנה ד).

(8) [גם] צריך להבין:

א. כלל הוא בעניני קדושה שצריכים להיות באופן של שלמות דוקא, כמודגש
בעבודת הקרבנות: "מצות עשה להיות כל הקרבנות תמימים" (רמב"ם, ריש
הלכות איסורי מזבח) וכלי שרת . . אין מקדשין אלא שלמים . . ואין מקדשין
אלא מלאין" (שם הלכות פסולי המוקדשין פרק ג הלכה כ). וכן הכהן המוקריב
צריך להיות תמים (שם הלכות ביאת מקדש ריש פרק ו), ואילו בפרשת שקלים
מודגש החייו דנתינת "מחצית השקל" דווקא.

ב. כיון שהנתינה היא רק "מחצית השקל" למה נתפרש בכתוב סכום השקל
השלם, "עושים גרה השקל" (ולאחר זה צריך הכתוב להוסיף ולכפול מחצית
השקל), ולא נאמר בפירוש (ובקיצור) "עושים גרה"?

ג. מהו הדיקן "העשירי לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל", ולא (בקיצור)
"לא יותר ולא פחות" וכיוצא בזה? – שיחת שבת פרשת ויקהל תשנ"ב. – תורת

(1) מצוה נוספת בפרשת כי תשא (על פי הסדר בספר החינוך) שנתבארה
בספרי תורת חסידות חב"ד – (מצוה קו) שמן המשחה: לקוטי תורה במדבר (כב,
ד, כט, ב). שיר השירים (ב, ד). – רשימת כבוד קדושת אדמו"ר.

וראה גם לקמן מצות נר חנוכה עב, ב.

מצוה נוספת בפרשת כי תשא נתבארה דרך אגב במצוה אחרת: מצוה קיב:
שביתת הארץ בשמיטה – התבארה במצות שביעית – לעיל לו, א.

(2) מצות מחצית השקל: תורה אור סוף פרשת כי תשא ופז, ג. הספות לתורה
אור וקיא, א ואילן וביאורי הזהר פרשת כי תשא ולאדמו"ר האמצעי – קיב,
א. להצמח צדק – ערהו. פירוש המילות להצמח צדק רס, א. – הערת כבוד
קדושת אדמו"ר בצינוני והערות.

המאמר מיוסד על דבור המתחיל "כי תשא" תקס"ג – נדפס במאמרי אדמו"ר
הזקן תקס"ג עמוד קעו ואילך, ובתורת חיים שמות חלק ב דף תקסו, ב (ושפא, א)
– ראה שם בקה"ק 1. וראה גם מאמרי אדמו"ר הזקן הנחות הר"פ עמוד לב
ואילך. ספר המאמרים תשכ"ג עמוד קיא.

(3) תשא ל, יג.

(4) תשא ל, טו. וראה רמב"ם הלכות שקלים פרק א הלכה א.

והנה מתחלה יש לבאר הענין על דרך הא' 29
שבמחצית השקל, שרוצה לומר חצי השקל בפשוטו. 30
יש להקדים מה שכתב בעץ חיים¹⁵: 31
דתפארת דין"א נעשה כתר לנוקבא, ומהחסד (מה' 32
חסדים שבחגית נצח והוד) המלוכש בתפארת מתחלק 33
לשני חצאים: חצי הא' לז"א, ונמשך בג' קוין שלו, שהן 34
תורה ועבודה וגמילות חסדים, והוא מחצית השקל 35
הנשאר בז"א. ומחצית החסדים נמשך לכתר לנוקבא, 36
והוא כדי לעשות בה התעוררות להעלאת מין. 37
וזהו המשך הפסוק על פי הסוד: "כי תשא את ראש 38
בני ישראל", כלומר משה, שהוא יסוד אבא¹⁶, מקור ה' 39
חסדים¹⁷ הנ"ל, כשירצה להגביה כתר דנוקבא הנקרא 40
"ראש בני ישראל" לעלות למעלה מעלה באצילות, אזי 41
"יתנו" כל בני ישראל "מחצית השקל", שהוא מחצית 42
הנ"ל מהחסד שבתפארת, שזה הוא בחינת המשכה 43
מלמעלה לגרום בחינת העלאה זו. 44
וביאור הדבר יובן על דרך מה שכתוב¹⁸: "בטח בה' 45
ועשה טוב, שכן ארץ ורעה אמונה". 46
פירושו: "רעה" – כמו הרועה המנהיג צאנו בשדות, 47
הוא זנס ומפרנס תמיד, כמו כן נקרא משה "רעיא 48
מהימנא"¹⁹, שהוא הנו ומפרנס בכל דור לכנסת ישראל 49
הנקרא "אמונה"²⁰. 50
כי הנה ישראל "מאמינים בני מאמינים"²¹, פירושו: 51
שנקבע בנפשם האלקית ענין התחדשות הבריאה מאין 52
ליש, ובאילו רואים בעין השכל ממש האין השופע 53
ומהוה שמים וארץ וכל הברואים, ואין שהם בטלים 54
במציאות לגבי מקורם – הוא חיות אלהות, כמו 55
שכתוב²² "כי עמך מקור חיים וגו'", הם משיגים כל זה 56
בתכלית מצד חכמה שבנפשם האלהית. 57

שמעות מחצית השקל גורם תוספת אורות לארץ- 1
אנפין. והוא: כי שערות הראש דארץ-אנפין נקראים 2
"שקל" על שם שהם בחינת יודין. וד' יודין דע"ב הם 3
כלולים מי' – בגימטריא ש"ק. ויד' במילואה עם י' 4
פשוטה – גימטריא ל'. 5
והנה יש חד אורחא¹⁰ באמצעות הראש פנוי 6
משערות, וזהו סוד "מחצית השקל", ועל ידי נתינת 7
מחצית השקל היו מעוררים אותו. 8
וגם המשכות השערות – לכסות ראש דארץ-אנפין 9
שלא ינקו החיצונים. 10
וזהו סוד "ונתנו איש כפר נפשו"¹¹, כי ארץ-אנפין 11
הוא נפש האצילות. יענין שם: 12
ולחבין זה, הנה "מחצית" יש בו שני פירושים: 13
הא' – מלשון חצי בפשוטו, ורוצה לומר חצי השקל. 14
ובחצי הרי אין בו רק חצי אחד ולא חצי השני. 15
ופירוש הב' ב"מחצית" – מלשון מחיצה. כלומר 16
שמחלק את השקל לחצאים, והרי אם כן יש בו משני 17
החצאים דשקל מאחר שהוא המוחלקם. 18
והנה שרש מחצית השקל וענינו למעלה סובל באמת 19
ב' הפירושים. וכמוכן מדברי הרח"ו. וכן הוא ברעיא 20
מהימנא פרשה זו¹²: 21
מאן "מחצית השקל"? איהו כגון "חצי ההין"¹³, ודא 22
ידיו ממוצע בין שני ההין, אבנא למשקל בה – דא י', 23
עשרים גרה השקל" – דא יו"¹⁴. 24
שרוצה לומר, על דרך הפשוט "חצי ההין" אינו סובל 25
רק חצי אחד לבד, אבל אחר שמפרשו על דרך הסוד 26
"כמו ו' הממוצע בין שני ההין", אם כן הרי הוא כלול 27
משני ההין, וכן מחצית השקל משני החצאים כנ"ל. 28

למעלה, אז יורד הכתר של ז"א מלמעלה ויורד עד ראש ז"א כו'.

נמצא כי בחינת החסד העולה – הוא גורם זרידת הכתר כו', נמצא כי הכתר כל עיקרו אינו אלא מבחינת החסדים כו', ולכן באותו החסד הנחלק וגורם לז"א לירד – הוא משיפע אל הנוקבא. עד כאן לשונו. וכן כתב ב"משנת חסידים" גבי שבועות" ומסכת אייר סיוון – הובא באור התורה שם.

(16) לקוטי תורה להארי"ל פרשת שמות. מאורי אור ערך משה (אות מ סעיף נה). וראה לקוטי שיחות חלק ו עמוד 246 ואילך.

(17) ראה לעיל מצות מילה ג, ב. ריש מצות מצה. איסור אונאה.

(18) תהלים לו, ג.

(19) זהר חלק א קו, א. חלק ב קנו, א. קצג, ב. חלק ג כו, ב. ובכמה מקומות וראה תנאי ריש פרק מב.

(20) זהר חלק ג, רטו, ב. פרדס שער ערכי הכינים ערך אמונה. וראה מאמרי אדמו"ר האמצעי נ"ך עמוד כג ושם נסמן.

(21) ראה שבת צו, א.

(22) תהלים לו, י.

מנחם התנועדות תשנ"ב חלק ב עמוד 362. נתבאר שם על פי המאמר כאן. וראה גם דבור המתחיל "ידבר גו' כי תשא" תשל"ח ועוד.

(9) ד' יודין שבשם ה' במילוי ע"ב: יוד, ה', ו', ה' כלולים מי' – עולה ש"ק. ראה גם עץ חיים שער ארץ אנפין (שער יג פרק ה).

(10) דרך אחת.

(11) תשא ל, יב.

(12) זהר חלק ב קפו, ב. ראה פרדס רמונים שער א פרק א. שער ערכי הכינים ערך מחצית השקל.

(13) שלח טו, ט.

(14) מה זה מחצית השקל? זהו כמו חצי ההין. וזו ו' ממצע בין שתי ההין. אכן לשקל בה, זו י'. עשרים גרה השקל – זו יו'.

(15) ראה שער יג פרק ז. וראה "פרי עץ חיים" (הובא בתורה אור שם): "אין הכתר של ז"א וכתר של נוקבא נעשים ברגע אחד".

והוא: כי החסד שבתפארת-ז"א, היינו חסד ג', נחלק לב' חציו עולה למעלה בכתר, וחציו יורד, יוצא אל האחרונים לצורך המלכות. וכאשר עולה החסד

24 - מצוה כ"ה ריש פרק ו'29.
25 כידוע בענין "יתברך שמו בפי כל חי"30 - פירוש: מה
26 ש"בפי" כל הברואים השגת אלהות, אינו אלא "שמו"
27 - מדת מלכותו, כח הפועל בנפעל, (שעל זה נאמר "אחזה
28 אלוה"). ובחינת "סובב כל עלמין" הוא למעלה מהשגתם
29 לגמרי, ואומרים "קדוש הוי". וגם זאת בכלל האמונה
30 תחשב, שמשגיגים ומאמינים איך שהוא קדוש ומובדל.
31 אף למעלה מ"סובב" ו"ממלא" הוא למעלה מענין
32 האמונה. כי בעצמות אין-סוף ברוך-הוא אין שום תפיסא
33 למקבלים לומר אפילו שהוא קדוש ומובדל. מפני
34 שהקדוש ומובדל היינו לשלול ענין ההתלבשות בנשמה
35 בגוף, שהוא "ממלא", והשלילה הזאת יתכן בבחינת
36 האור המתפשט ממנו ברוך-הוא, שהוא ה"סובב", שהוא
37 קדוש ומובדל ואינו מתלבש ב"עלמין", ומחיה אותם
38 בדרך נפלאה מדרך שהנשמה מחיה את הגוף, כמו
39 שנתבאר במקום אחר, אבל בעצמותו ומחיותו, גם
40 "קדוש" לא יתכן לומר, אלא כמו שכתוב31: "אתה ה'
41 לבדך".
42 והנה מבחינת העצמות, שהוא ענין "לבדך", נמשך
43 משם מזון ושפע לרעות האמונה, דהיינו, שיהיה מושג
44 בבחינת "סובב" ו"ממלא" ששם האמונה וההשגה.
45 והמשכה זו הוא על ידי משה, שנקרא על שם זה "רעיא
46 מהימנא". והיינו על ידי תורה ועבודה וגמילות-חסדים,
47 שהם ג' דברים שהעולם עומד עליהם32.

1 ומה שנקרא "אמונה", הוא על שם ההטבעה
2 שהוטבע זה בנפשם מצד שרשם, "האבות הן
3 המרכבה"23, והם נקראים "אומנים" לכנסת ישראל: כמו
4 "האומן את היונק"24 שמרגילו25 מעט מעט מקטנותו עד
5 שנעשה כמו טבע בנפשו לכל אשר יחפוץ ללמדו - כמו
6 כן על דרך משל, אחדות ה' באבות הנקראים "אומנים",
7 הם אשר המשיכו בכללות נשמות ישראל המסתעפים
8 מהם מעט מעט כ"אומן את היונק", עד שהוטבע אחדות
9 ה' בכנסת ישראל בבחינת טבעיות, כאילו רואה בעין
10 השכל ממש, לכך המקבילים שפע זו נקרא "אמונה".

11 וזהו "ורעה אמונה" - פירוש: מעלת משה יתירה על
12 האבות בזה, דהיינו שהוא הון ומפרנס את אמונה זו.

13 וביאור הדבר הוא: להיות כי האמונה היא בבחינת
14 "ממלא כל עלמין" ו"סובב כל עלמין" לבד, דהיינו איך
15 שהוא יתברך מהווה מאין ליש במדת מלכותו,

16 (כמו שנתבאר במצוה כ"ה, פרק א"ב26, שעל "ממלא כל
17 עלמין" נאמר27 "מבשרי אחזה", והאמונה היא בבחינת "סובב
18 כל עלמין", שהוא למעלה מהתכמה, ואינו מתלבש ב"עלמין"
19 כנשמה בגוף, וכמבואר ענינו מצוה תי"ז פרק א'28.

20 ובאמת, גם ה"סובב" הוא הארה בעלמא ממחיותו ועצמותו
21 יתברך, כמבואר מענין ה"צמצום ומקום פניו" - שהיה בבחינת
22 אורו וזיוו יתברך לבד, ואותו האור שלמעלה מהצמצום נקרא
23 "סובב", ואינו בערך עצמותו הנקרא מאור, וכמו שנתבאר קצת

(23) בראשית רבה פרשה מז, ב, וראה תניא ריש פרק לז.

(24) בהעלותך יא, יב.

(25) ראה תניא פרק מב. מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה חלק א עמוד שסו.

(26) מצות האמנת אלקות - לעיל מד, ב ואילך.

(27) איוב יט, כו.

(28) מצות אחדות ד' - לעיל נט, ב.

(29) מצות האמנת אלקות - לעיל נא, א.

(30) ראה תורה אור עד, ד.

(31) ישעיה, לו, ב.

(32) אבות פרק א משנה ב. וראה אור התורה כי תשא עמוד א'תתפג.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל - תרל"ב

8 הוא בחי' חוזק הזמן הוא ע"י חכ' ודעת דהיינו ע"י
9 בחי' התורה, והוא ע"י הצדיקים המקיימין את העולם
10 שנק' בניך שעוסקי' בבנינו ש"ע, גם עכשיו כשכבר
11 העולם משוכלל מ"מ צריכה קיום וחיזוק ע"י התורה
12 כו'. וזהו מ"ש ומבני ישכר יודעי בינה לעתים ראשיהם
13 מאתיים, פ' בינה לעתים, כי הנה העולם הוא מבחי'
14 מדות כמ"ש כי אמרתי עולם חסד יבנה, אבל בחי'

1 וזהו פ' והי' אמונת עתך, פ' עתך כי י"ח עתים
2 נאמר בקהלת י"ד לטובה וי"ד להיפך, שהם יד
3 ימין ויד שמאל, וביד יש י"ד פרקין שהם כנגד ז'
4 אותיות בג"ד כפ"ר שיש בהם תבנית רך ותבנית קשה
5 בחי' חו"ג, ולכן י"ד עתים לטובה וי"ד להיפוך, וזהו
6 ג"כ ענין מה שהלכנה ב"ד ימים הראשונים היא
7 מתמלאת וי"ד ימים היא מתחסרת כו'. ואמונת עתך

הענין הוא מפני שהם רב חסד שהוא צדקה רבה, כי
תרומות ומעשרות ולקט שכחה ופיאה עולה יותר
מחלק רביע, וכמו"כ שמיטין היא מצוה גדולה שאינה
דומה לכל המצות, כי כל המצות הנה האדם עושה
מצוה שאינו מתעכבת זמן מה, משא"כ מצוה זו
דשמיטה היא כל השנה, שמצפה כל השנה ואינו זורע,
ומפקיר כל אשר לו לחית השדה וכל מי שירצה יטלם,
שמצוה זו היא מצוה רבה, והיינו שע"י מצות אלו
ממשיך מבחי' רב חסד, כי אית חסד ואית חסד, אית
חסד דאקרי חסד זוטא ואית חסד דאקרי רב חסד
שהוא מבחי' א"א, ובחי' זו נמשך ע"י מצות אלו דוקא
כו'.

ועתה ישראל מה כר

בס"ד. ש"פ עקב

בינה הוא בחי' ולתבונתו אין מספר שהוא בחי' בלי
מספר ואין ערוך כלל בחי' המספר לגבי בלי מספר,
ומבני ישכר יודעי בינה לעתים, יודעי הוא בחי'
המשכה מל' והאדם ידע, בינה לעתים שממשיכים
מבחי' בינה בעתים שיהי' נהפך מדה"ד למדה"ר, ויהיו
כל העתים טובים.
ומעתה יובן פירש"י ז"ל שפי' אמונת עתך הוא בחי'
האמונה בו ית' להפריש תרומה ומעשרות
שע"ז נמשך חוסן ישועות חכ' ודעת. הנה כתי' שבעה
נרותי עלי' וארוז"ל שהם שבעה מצות תרומות
ומעשרות שמיטין ויובלות כיבוד אב ומילה ות"ת כנגד
כולם, וצ"ל מפני מה קחשיב אלו הז' מצות דוקא. אך

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובר - אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס התפילה

שבעת הלימוד, גם בלימוד הטוב, אין ההרגש וההתפעלות בזה
כלל כמו בעת התפלה שהוא עת רצון למעלה ולמטה, שהיא
עת מוכשר לקליטת ה"אור כי טוב" (כו')
ולכן יכול להיות, שגם אם לומד דא"ח הרבה, והוא
רחוק בעצמו לגמרי מאלקות, ואדרבה, להיפך כו'. וכמו
שיש כמה בני אדם שלומדים דא"ח ומתפעלים משוב
הענין, ומיד בשפוסקים מללמוד עושים ההיפך לגמרי
כו'. ועוסקים בהוללות וליצנות, ויש - גם בניבול פה
וכדומה, ובקירוב מאד לדברים האסורים, עד שעלולים
ליפול חס ושלום ברע גמור רחמנא לצלן. וכל זה הוא
מפני גסות הרע שבנפשם, שהוא בתקפו כתולדתו ולא
ניזוז אפילו יזי כל שהוא.
(ובפרט מי שהוא חומרי וגס בטבעו כמו שיתבאר. ולהיפך,
מי שיש לו "לב נשבר"⁴⁵ בטבעו, הלימוד הטוב פועל בו הוזה
קצת כנ"ל, מכל מקום זהו רק לפי שעה; ושיהיה ביום - זהו
על ידי התפלה דוקא וכו' כנ"ל)

ובהעדר העבודה בתפלה, גם מה שלמד וידע נהפך
לו לסם המות בקרבו רחמנא לצלן, שנעשה על ידי זה
יש וגס הרוח ביותר, והוא נוקב ויורד בנפשו עד שמפילו
רחמנא לצלן. וכמו שהאריכו בספרי מוסר הראשונים
בענין הגאון וגסות הרוח, שהוא אבי אבות הטומאה,

ט. וכמו כן יובן בעבודה בתפלה:

כשהוא בהעמקת הדעת שנגש האור האלקי במוחו
ולבו, הרי הוא מרגיש את הטוב, רוצה לומר את העילוי
דאלקות, ומתפעל באהבה ורצוא אליו יתברך. וכמה
שמרגיש את העילוי דאלקות, הרי הוא מרגיש את
השפלות והפחיתות של הרע. ולכן נקבע בנפשו הבחירה
שבוחר בטוב ומואס ברע. ולפי אופן אמינות ההרגש
(בהעילוי דאלקות והפחיתות של הרע כו') - כן הוא
אמינות הבחירה לבחור בטוב ולמאוס ברע שמואס
באמת בהרע כו'. ונמצא, דעיקר הבירור והזיכוך דמדות
הטבעים הוא בעבודה בתפלה דוקא, מה שאין כן
בלימוד התורה, גם בלימוד הפנימיות בדא"ח בידיעת
והשגת אלקות, אינו פועל הבירור והזיכוך במדות
הטבעים (וכנ"ל דהבירור מלמעלה למטה על ידי התורה, הוא
בנשמות גבוהות דוקא, אבל ברוב הנשמות, הבירור הוא
בבחינת מלמטה למעלה כו') והרי הן בתקפן כמו שהן.

(וגם אם יקשר ויעמיק דעתו בעת הלימוד, כנ"ל שצריך
להרגיל את עצמו כך כו', מכל מקום אין ההרגש וההתפעלות
אז כל כך, עם היות שגם בלימוד הטוב מתפעל קצת, שזה טוב
וזה כו' וצריכים לבחור בטוב כו', אין זה בבחינת פנימיות כל
כך להיות בקביעות בנפש, ומתבטל במשך זמן מה כו'. מפני

9 דעתו היטב שיהיה נרגש האור במוחו ולבו, ולהתפעל
10 באהבה ויראה אמיתיים, ואז פועל ישועות בנפשו בקיום
11 התורה ומצות ובזיכוף המדות טבעיים. והאור האלקי
12 נחקק ונקלט בנפשו בבחינת קיום נצחי כו' כנ"ל.
13 **קיצור:** יבאר שתפלה הוא דעת, ואז נקבע בנפשו האור
14 האלקי. ובלא העבודה ותפלה, יכול ללמוד דא"ח ויהיה חס
15 ושלום הפכי ממש.

1 לפי שהוא תכלית הישות וגסות הרע, ומקור לכל
2 המדות רעות⁴⁶. ועין מה שכתוב בפרק קמא דסוטה⁴⁷.
3 וזהו שכתוב: "למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה
4 כו"⁴⁸, דמאחר ש"לב אין", טוב היה לו שלא היה קונה
5 חכמה כלל, ולא היה בבחינת גס הרוח על כל פנים.
6 ולזאת, החפץ בחיים לא יפטור את עצמו בלימוד
7 דא"ח לבד, כי אם העיקר שבלמוד הזה ייגע את עצמו
8 ביגיעת נפש ויגיעת בשר בתפלה, להתבונן ולהעמיק

46 ראה לקוטי תורה שיר השירים יד, ד. אור התורה וקרא חלק ב עמוד
תמא. שיר השירים עמוד רמט. קונטרס "ומעין" מאמר ט"ו ואילך. דבור
המתחיל "אני ישנה" תשיט סעיף יא - עמוד 119. פלח הרמון שיר השירים עמוד
64. הנסמך במכתב כללי ראש חדש ניסן תשמ"ג - לקוטי שיחות חלק כב עמוד

269.

47 ד, ב ואילך.

48 "ולב אין", משלי יז, טז.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - תש"א

1 שאלה: מהו ענין העוסק בתורה לשמה. תורה - הוראה המאירה את הדרך. והאר עיינינו
2 בתורתך - כדי שיהיה ודבק לבנו במצוותיך. אבל כשאין דבקות במצוות, ועושה הכל
3 מצד ההרגל, עלול להיכשל וליפול לגמרי

24 בדבר המזיק, אבל ההולך בחשך הוא ממשש באפלה,
25 שאינו רואה את הדרך הישר בכלל, והלכו הוא רק על
26 צד ההרגל, ואם בדרך הלכו מודמן לו גם דבר קטן
27 ביותר הוא נכשל ונופל, ולפעמים הנה גם ממכשול קל
28 נופל מלא קומתו ונזק באבריו החיצונים או אפלו גם
29 באבריו הפנימיים עד שנחלה חלי גדול וצריך רפואות
30 רבות להקנימו מחליו, וכל זה הוא לפי שהולך בחשך,
31 וכן הוא ברוחניות שהלומד תורה או שונה הלכות הרי
32 הוא הולך בדרך הישר, אבל הוא הולך על צד ההרגל
33 כמו הממשש באפלה, שחסר לו הקב חמטין שהוא
34 קדשת ופנימיות התורה, הוא לומד את התורה ויודעה
35 אבל אינו יודע כלל את התכן פנימי אשר בתורה
36 והמבקש האמתי ללמוד התורה, ואינו אלא מה שהוא
37 לומד את התורה ומחדש בה חידושים אבל אין זה מה
38 שהתורה לומדת אותו ומחדשת בו דבר, דבאמת הנה
39 כל לומד ולומד בהלכות וסגיות התורה צריך האדם
40 ללמוד ללמד מזה איזה ענין בהנהגת מדותיו או דבוריו
41 והטבת מעשיו, וצריך לחדש בו איזה חידוש בהדור
42 מצוה כמאמר "והאר עיינינו בתורתך ודבק לבנו
43 במצותיך", שכל ירי הארת עיני השכל בלמוד וידעת

4 **"אמר"** ר' אלכסנדר, כל העוסק בתורה לשמה עושה
5 שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה,
6 שנאמר: 'או יחזק במעזי, יעשה שלום לי, שלום יעשה
7 לי'. רב אמר, כאלו בנה פלטין של מעלה ושל מטה,
8 שנאמר: 'ואשים דברי בפיך ובצל ידי כפיתיד לנטע
9 שמים וליסד ארץ'. ר' יוחנן אמר, אף מגן על כל
10 העולם בלו, שנאמר: 'ובצל ידי כפיתיד'. ולוי אמר, אף
11 מקרב את הגאולה, שנאמר: 'ולאמר לציון עמי אלה'".
12 וחשיב כאן ארבעה ענינים, השלום בין פמליא של
13 מעלה ופמליא של מטה, בונה פלטין דמעלה ומטה,
14 מגן על העולם בלו, ומקרב את הגאולה, שכל זה גורם
15 מי שעוסק בתורה לשמה. וצריך להבין מהו ענין תורה
16 לשמה, ומפני מה בלמוד תורה לשמה נאמר לשון עוסק
17 ולא לשון לומד או שונה. אף הענין הוא, דהנה תורה
18 לשמה הפונה מה שהתורה אור, דשם תורה הוא הוראת
19 דרך, דמי שהולך בחשך נכשל גם באבן קטן ונופל גם
20 לבור קטן, אבל ההולך במקום אורה אפלו אם הולך
21 בדרך שנמצאים בו אבנים גדולות ובארות בארות חמר
22 ניצול מהם ולא יאנה לו כל רע, לפי שהאור מאיר לו
23 את הדרך הישר ולמצא אורה ונתיב בטוח שלא יכשל

11 ולפעמים עובר גם על כמה אסורים עד שלפעמים
12 רחמנא לצלן הוא נזוק בדעות, והתורה שלמד ולומד,
13 הנה לא זו בלבד שאינה מאירה לו להכיר טעותו, אלא
14 עוד זאת שנעשית לו סם המות למצא כמה קלות
15 והתרים, והסכה לכל זה היא לפי שאינו לומד מן
16 התורה כי אם הוא לומד את התורה, נייט ער לערנט
17 פון תורה נאר ער לערנט די תורה, מה שאין בן תורה
18 לשמה הוא אשר אפן למודו שהתורה לומדת אותו,
19 דכל ענין וענין שלומד בתורה מחדש בו איזה דבר
20 בעבודה בפעל.

21 התורה פועלת שינוי אצל מי שלומד לשמה. ויש כמה דעות בפעולה זו, עד לתכלית
22 העילוי – קירוב הגאולה. תחלת גאולת מצרים – מבערב, ועצם היציאה היתה ביום.
23 מיצר הגרון הוא ה"מצרים" שבאדם, וממוצע בין השכל למדות

24 ב' וזהו "כל העוסק בתורה לשמה", דמי שלמודו
25 בתורה הוא לשמה, הינו שהתורה מאירה לו,
26 הנה בהכרח שההתעסקות בתורה תפעל בו בעניני
27 עבודה, ובהן הן הדעות בענין הפעולות, ר' אלכסנדר
28 אומר שמשמים שלום בפמליה של מעלה ובפמליה של
29 מטה, פמליא ענינו חילות, ובעבודה הוא ענין מדות,
30 ושלום הוא ענין ההתחברות, והינו המדות שבלב
31 הנוגדות מהמדות שבשכל. ורב אומר דלא זו בלבד
32 שהעוסק בתורה לשמה משים שלום ביניהם, אלא שגם
33 בונה פלטין של מעלה שהוא ענין ההבנה וההשגה
34 בעבודת המוח, ופלטין של מטה שהוא ענין שכל
35 שבמדות, ור' יוחנן אומר דלא זו בלבד שבונה פלטין
36 ומשים שלום ביניהם אלא שהמחין ומדות מגנים על
37 העולם שהם הפעולות הנעשות על ידי השגת המוח
38 והמדות שבלב. ולוי אומר דלא זו בלבד שמגן על
39 הפעולות אלא גם מקרב את הגאולה, שנשתנה בעצם
40 מהותו לטוב, והינו דארבעה הענינים הללו הם כסדרם
41 ותכלית העלוי הוא הגאולה מהגלות, דכל הגליות
42 נקראים בשם "מצרים" והגאולה נקראת בשם "יציאת
43 מצרים", ויציאת מצרים היתה ביום, והתחלת הגאולה
44 היתה מבערב, וקמאמר רבותינו ז"ל (ברכות דף ט עמוד
45 א) "אמר ר' אבא הכל מודים כשנגאלו ישראל ממצרים,
46 לא נגאלו אלא בערב, וכשנצאו לא יצאו אלא ביום",
47 והינו דהתחלת הגאולה הוא מערב, וכמו שכתב הרמב"ן
48 דבערב נתנה להם רשות לצאת והיו בגי חורין, וגוף
49 ועצם היציאה היתה ביום, ומהסגיגא שם משמע
50 דהיציאה ביד רמה היא דוקא כאשר ההתחלה, וניתנת
51 רשות היציאה היא מערב ועצם היציאה הוא ביום

ההכנה וההשגה בעצם טיב הדבר מצד עצמו נעשה
אצלו אהבה אל הדבר ההוא, אלא עוד זאת שנעשה
אצלו תשוקה בלב במדה גמורה ממש.

שכלו שהדבר ההוא טוב לעצמו, וההכנה זו שנעשת
האהבה להדבר בא לידי זה שטוב הדבר לפניו ונעשה
אצלו תשוקה גדולה להדבר ההוא, נמצא שהשכל
מתהפך למדה גמורה, דהינו דלא זו בלבד שעל ידי

המדות הנולדות מהשכל, אין זו התפשטות השכל, אלא מעבר ממהות למהות אחרת.
חילוק בין התבוננות דממלא-כל-עלמין וסובב-כל-עלמין, כחות מקיפים וכחות פנימיים

סובב ומקיף מלמעלה, דבענן רוחני אינו שני בן ענן
המקום, אלא שהוא בהעלם, והמשל בזה מנחות דרצון
וענן שהם כחות מקיפים שבפנפנש, ועם היותם כחות
מקיפים הרי הם נמצאים בכל האברים ומתאחדים עם
כל הכחות פנימיים, מהפך היותר עליון שהוא כח
התכנה עד הפך היותר תחתון שהוא כח התנועה,
והינו דכשם שבהמדרגה היותר עליונה שבכח פנימי
שהוא ראיה שבחכמה הרי יש בו התלבשות הרצון
והענן שבפנפנש, הנה בן הוא גם בהמדרגה היותר
אחרונה שבכח היותר נמוך שהוא כח התריקה שיש בה
התלבשות הרצון והענן. וגם זאת דבעת אחת יכול
להיות ההתלבשות דרצון וענן בשני ענינים כאחד,
דבכחות פנימיים כמו בענן השכל, הרי כי קאי רבי
בהאי מסכתא לא תשייליה במסכתא אחריתי, וכן
בענן המדות כשהוא באהבה אי אפשר להיות ביראה,
מה שאין בן בכחות מקיפים שיכולים להיות בשני
כחות מחלקים כאחד, דזהו היראה שהתלבשות אינה
אלא התלבשות ואינה ענין ההתקשרות, ועם היות
דכחות מקיפים אינם בהתקשרות בהאברים כמו הכחות
פנימיים, עם זה הרי התקף שבכחות מקיפים דרצון
וענן הם בתכלית התקף, מה שאין תקף בזה לא מניה
ולא מקצתיהו בכחות פנימיים. רק ההפך בין הרצון
והענן הוא, דרצון בא בתנועה בגורה והכרח, וענן בא
בתנועה דהמשכה, אבל שניהם כאחד הם בתכלית
התקף. ועם היותם בתכלית התקף הנה הם עצמם
בהעלם, ומה שבא בגלוי הם הכחות פנימיים, אשר
בכל המשל הנה מבין בענן אור הסובב כל עלמין
ומשיג כי באור הממלא כל עלמין הגם שהוא בדרך
העלם והסתור הבורא מהנברא, בכל זאת הנה הנבראים
תופסים מקום לגבי האור והחיות האלקי המהנה
ומחנה אותם, מה שאין בן באור הסובב כל עלמין הנה
כלא קמיה כלא חשיב ואני הני לא שניתי כלל.

ג) והנה אנו רואים דעם היות שהמדות שבלב נולדות
מהשכל, דלולי שהשכל בשכלו בהדבר
ההוא שהוא טוב מצד עצמו, הנה לא מיבעי שלא היה
בא לידי תשוקה כלל אל הדבר ההוא, אלא שלא היה
בא גם לידי אהבה, ורק על ידי השפלת והכנת טובת
הדבר מתנהג לא רק אהבה כי אם גם תשוקה במדה
גמורה, אבל עם זה הרי אין זה התפשטות השכל לבה,
דהינו שהשכל שמשפיל ומשיג טוב הדבר נמשך
ומתפשט עד שנעשה האהבה והתשוקה בלבבו במדה
גמורה, שהרי אנו רואים ומרגישים בחוש דכשכא
ההכנה מן ההשגה שהיא מקור המדה אל המדה, הרי
זה כבא ממהות למהות אחר. והנה בענינים הגשמיים
ששכל האנושי משקע בהם ולב האדם מחמדתם
ונמשך אחריהם מצד הטבע שהטביע הקדוש ברוך הוא
בלב בשר, אי אפשר כל כך לעמד על בריו ואמתתו
של ענין זה, דעם היות אשר כל ענין האהבה והתשוקה
הנעשה בלב בא מן השכל, ועם זה הרי אין זה
התפשטות השכל כי אם כדבר הבא ממהות למהות,
הנה יוכן זה יותר בהאבה לאלקות הבאה על פי הכנת
והשגת ענין אלקי בעבודה שבלב, והוא כאשר לומד
הענין דאיהו ממלא כל עלמין ואיהו סובב כל עלמין
וכלא קמיה כלא חשיב ואני הני לא שניתי, שזהו
ההשכלה הבאה בהשגה דהוא יתברך ממלא כל עלמין
כמו שכתוב "ברכי נפשי את הני", ואמרו רבותינו ז"ל
"מה הנשמה ממלא את הגוף, כך הקדוש ברוך הוא
ממלא את העולם", שהוא האור וחיית אלקי הנמשך
בכל עולם ועולם לפי מדרגתו, והמשל בזה מאור וחיית
דכחות הנפש המתלבשים באברי הגוף, והכנת דבר זה
בא בידיעה מוחשית בידיעת החיוב, ומידעה זו בא
להשגה עליונה יותר דאיהו סובב כל עלמין, והינו
דלכך אור הממלא כל עלמין אשר לית אתר פנוי מניה
הרי ישנו גם אור הסובב כל עלמין, ואין הפרוש שהוא

ג. אין צורך (לומר). ד. שהוא ממלא כל העולמות, והוא מסובב (מקיף) כל העולמות, והכל בפניו - חשוב כאין (דרגות שונות בהשפעת האור האלקי כפי שיבואר להלן). ה. אין מקום פנוי ממנו. ו. כשרבי (ר' יהודה הנשיא) עומד (עסוק) במסכת זו אל תשאלנו במסכת אחרת. ז. לא ממנו ולא מקצתו (אין דומה לו כלל).

בהתבוננות בזמן התפלה ולפניה, מוחו הגשמי דבוק באלקות ומבין גדלות ה'. בשעת הלימוד ולאחריו – ענינו בהבנת המושכל. מפני שינוי המהות, צ"ל פסק זמן בין ה"בכ"ן שאלקות הוא טוב, להולדת המדה בלב. מוחין – ביטול ודבקות, מדות – הרגש ישותו, ולכן צ"ל ממוצע ביניהם

היותה גם כן בהקנת השגת המשפלה דבריה יס מאין, ככל זה הנה העקר הוא ההבנה בגדלת ה' ורוממותו תכרף בענין ההתהוות, ויבדאי שהרבה תלוי באפן הכנתו להעבודה שפלב, אבל בכללות ענין התבוננות זו היא השגת גדלתו ורוממותו תכרף המוכן ומשג לו מענין זה, וכאשר מכין לבו ועוסק בענין זה בעבודתו בתפלה, הנה אז עקר ענינו הוא בהנחת הענין האלקי שבה השגה הדיא, אין דער התבוננות וואס אין תפלה ווערט בא אים אפגעלייגט די געטליכקייט פון דער השגה, שפבל מזמורי התפלה נקבע בלבו ההבנה דבמקום גדלתו שם אתה מוצא ענותנותו, דבהתבוננות שקדם התפלה עקר ההנחה הוא בענין גדלתו ורוממותו תכרף שבענין ממלא כל עלמין וסוכב כל עלמין, ובהתבוננות שבתפלה הנה בפרוש המלות דענין תפלה הרי נקבע בלבו ההנחה מהענין האלקי שנדבק במחו, ודבקות זו פועלת התפעלות מהפלאות ורוממות האין סוף ברוך הוא ואיך דלית אתר פנוי מנייה ומהתבוננות זו נעשה אצלו בכך ותמצית שאלקות הוא טוב, והבכ"ן הנה הוא מקור האהבה והתשוקה שפלב, ככל זה הרי אין זה שתכף ומיד כשנעשה אצלו הבכ"ן נולדת האהבה והתשוקה בלבבו, ובהכרח שיהיה איזה הפסק בשהית זמן עד שנוול המדה, ובשהית הזמן והפסק הזה אינו לא בהתפעלות השכל ולא בהתפעלות הלב, ורק אחר כך בא ללב בהתפעלות מרגשת, וטעם הדבר הוא להיות כי מחין ומדות הם שני מהותים רחוקים זה מזה, שמחין הם בטול ודבקות בהעדר הרגשת הישיות ועקרים לעצמם, ומדות הן הרגש הישיות ועקרים בשביל הזולת, ולזאת הנה עם היות שהמדות שפלב נולדות מהשכל, אבל לא זו בלבד שאין זה התפשטות השכל אלא עוד זאת שפא בשני המהות, ולכן הנה בהכרח שיהיה ממצע ביניהם.

ד) והנה אחר שלומד ענין זה בעיון היטב ומתבונן בו כמה וכמה פעמים לעמוד על השגת והבנת הענין על ברי' בדיעת כל פרטי עניני ההשפלה בהמשלים והדגמאות שבהם ועל ידם יודע הענין ונקלט אצלו היטב, ובענין זה עצמו הוא עוסק בעבודה שפלב בתפלה להתבונן בגדלת ה' דאיהו ממלא כל עלמין ואיהו סוכב כל עלמין, הנה בעת שהוא מתבונן בהשגת פרטי הענינים דממלא כל עלמין וסוכב כל עלמין הרי מוחו הגשמי דבוק בהענין האלקי, דזהו ההפרש בין ההתבוננות בהענין בעת ואחר הלמוד להתבוננות דקדם ובעת התפלה, דההתבוננות בעת ואחר הלמוד היא בהקנת השגת המשפלה, אין דעם פארשטאנד פון דעם משפלה, וההתבוננות דקדם ובעת התפלה הוא בענין האלקי שבהמשפלה ההוא, אין די געטליכקייט פון דעם משפלה, וכמו על דרך משל בהענין דממלא כל עלמין וסוכב כל עלמין, הרי בההתבוננות בעת למודו ואחר למודו הרי כל ענינו הוא בהקנת המשפלה, וכל מה שהוא מתבונן יותר הרי הוא משיג את המשפלה בטוב ביותר עד כי הקנת המשג נחפס אצלו בקליטה טובה, ועם היות שגם אז הרי הוא יודע שזהו השגה אלקית, אבל עם זה הנה מה שיוצא ומשיג הוא הקנה שכלית בכללות ענין הבריאה שפרא הקדוש ברוך הוא בדרך בריאה יש מאין, ובזה שתי בחינות אור אין סוף הממלא כל עלמין ואור הסוכב כל עלמין, וכל עבודת יגיעתו ביגיעת בשר ויגיעת נפש היא על הקנת והשגת משפלה זה, די גאנצע יגיעה זיינע איז אויף דעם פארשטאנד פון דעם ענין, אמןם ההתבוננות דקדם התפלה היא בענין זה עצמו בגדלת ה' ברוך הוא הבורא את העולם ומהוה ומחיה אותו בהתחדשות תמידית בשני אפני גלויים מאתו תכרף באור הממלא כל עלמין ואור הסוכב כל עלמין, דההתבוננות זו עם

מעלת המדות על השכל – שבאות לידי ביטוי בעבודת האדם, ומביאות לקיום מצוות בפועל ובחיות, וזוהי גאולת האדם ממצור הגרון המעכב, ע"י עבודה שבלב בתפלת שחרית, ותחילתה מבערב, בחשבון צדק בק"ש שעל המטה

כללות ענין המדות, הלא המחין הם גבוהים במעלה ומדרגה מהמדות. אף הענין הוא, דבאמת הרי יש יתרון מעלה במדות על השכל, ועם היות דהמחין הם גבוהים

ה) אמןם לפי זה שגדלה מעלת המחין על מעלת המדות עד כי ההמשכה מן השכל אל המדות באה בשני המהות, צריך להבין למה צריכים

שכתוב "כי מנסה ה' אלקיכם אתכם", אבל באמת אין
שום העלם והסתור שמעלים ומסתיר על אלקות כלל,
ואדרבא ההעלם הוא בשביל הגלוי, דכל זה הנה הם
יודעים ומשיגים ומתפעלים בשכלם על הפלאת אור
אין סוף ברוך הוא, וזי ווערן נתפעל פון דעם וואס זיי
פארשטייען, ואחר כל זה הנה כל ענין ידיעתם
בהשגת ענין אלקי אין זה נוגע לעשיה בפעל, שיש בזה
כמה חלוקי דרגות שונות, יש שבלמוד התורה יש לו
חשק ולעשיית מצוה בפעל או לתפלה אין לו חיות כלל
ומקיים זאת בהכרח, ויש מי שמשותקק לשמע איזה
השגה אלקית אבל מפנין שהענין נוגע לעבודה בברור
ותקון המדות או בעניני יראת שמים כבר אינו חפץ
לשמע, כי אין לו שום יקר במצוה ויראת אלקים, ולכן
אם יש לו איזה ענין בעניני עולם לעשותו הרי הוא
מקדים זאת לקיים המצוה להיות שאין לו חיות
במעשה המצות, שזהו הפך ענין ההשגה בענין אלקי
במחו, אבל כאשר ההשגה באה אל הלב, והינו דכאשר
מתפעל בלבו באהבה ומדה מרגשת מההשגה שבמח, אז
מאיר אצלו בגלוי, ויש לו חיות בקיום המצות ויקר
בכל ענין אלקי, א טייערקייט אין תורה ותפלה, וזהו
ענין יציאת מצרים ברוחניות מה שעובר דרך
ההתעלמות שבין מחין למדות, דעל ידי זה הוא נאלץ
נפשו. ועם היות ההגאלה היא ביום בהעבודה שכל
דתפלת שחרית, אבל התחלת הגאלה היא מבפער
שהוא החשבון צדק בהתבוננות דקריאת שמע ששל
המטה.

כ"א כסלו, בסעודה, תש"א

במעלה ומדרגה על המדות, והינו דהגם דשניהם הן
שכל והן מדות הם מציאות יש, ולכן צריכה להיות
מדרגה ממצעת ביניהם, דאי אפשר להיות יש מיש אם
לא שיהיה אין הממצע ביניהם, בכל זה הרי אינו דומה
היש ומציאות דשכל לגבי היש ומציאות דמדות,
שהשכל גבוה מהמדות, אבל עם זה יש יתרון במדות
והיתרון הוא לגבי האדם, הינו בענין עבודת האדם,
דלגבי האדם הנה מה שמאיר בגלוי יותר הוא מעלה
יותר, והמדות הן גלוי יותר, דעם היות שגם המחין הן
גלוי, וחקמה היא ראשית הגלוי דשלשה מחין חכמה
בינה דעת שהם כחות גלויים, בכל זה אינם גלוי כל
כך כמו המדות, והוא שהדבר שמשכל ומשג במחו
אינו קרוב כל כך אליו, כי אם עדין רחוק ומבדל ממנו
בבחינת מקיף, ועקר גלוי בפנימיות הוא מהמדות
דוקא, ויובן זה כמה שאמר רבנו נשמתו עדין בפרק טז
בתנאי דדוקא מאהבה ויראה שבהתגלות לבו נעשים
גדפין למעשה המצות, אבל דחילו ורחימוי שבתבונת
מחו ותעלומות לבו כו' גבהו דרפם מלהיות גדפין
למעשה המצות, וכמו שאנו רואים שיש בגי אדם
שעוסקים בידענות והשגת אלקות ומשיגים היטב ענין
אחדות הו' ובטול העולמות איך שהעולמות בטלים
במציאות ממש, ובשכלם מבינים המה היטב איך
שבאמת אין שום מציאות יש, ואינו אלא שגדמה ליש
לעינינו, והן הן גבורותיו להיות נדמה לנו למציאות יש,
וכאלו מעלים ומסתיר על אלקות, דכל זה הוא רק
בשביל העבודה להתגבר על הישות וההעלם כמו

י. כנפיים. יא. יראה ואהבה. יב. הם מתפעלים ממה שהם מבינים. יג. יוקר בתורה ותפילה.

ספר השיחות - ה'תש"ד:ה'תש"ה בלה"ק

מנהגי בית רבי

בקיזור ממורנו הבעל-שם-טוב, מורנו הרב המגיד
ממזריטש, הוד כ"ק רבנו הזקן, הוד כ"ק אדמו"ר
האמצעי, הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" והוד
כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש.
ב. סדרי ההנהגות של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
בראש-השנה היו מהעניינים שקיבל על עצמו - חלק
מהם לפני הבר-מצוה וחלק אחרי הבר-מצוה. -
משנת תרל"ח קיבל על עצמו שלא לדבר ביום
הראשון של ראש-השנה עד אחרי המאמר בליל שני
של ראש-השנה, והיה זה ענין פרטי. לאחר מכן,
כשקיבל על עצמו את הנשיאות, המשיך בנוהג זה.

בסעודת ליל א' ויום א' של ראש-השנה לא דיבר
כ"ק אדמו"ר. מפטיר - הן ביום א' והן ביום ב'.
אמירת למנצח, הפסוקים והברכות, אינו מקריא
דיבור כי-אם על-ידי הוראה באצבע בסידור. כ"ק
אדמו"ר אמר ג"כ ג' הפסוקים שלאחרי התקיעות
(אבל לא הפסוק אשרי יושבי וגו').
ליל ב' דראש-השנה, בסעודה
א. בלילה השני של ראש השנה, בשעת הסעודה,
וכן ביום שני של ראש השנה, היה הוד כ"ק אאמו"ר
הרה"ק, מספר סיפורים קצרים או אומר דברי תורה

אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש אמר פעם בראש-השנה: 34
סגנון הלשון בחסידות הוא לפעמים "יש מאין", 35
ולפעמים "מאין ליש". ההבדל הוא: "יש מאין" 36
פירושו, שה"יש" כבר ישנו במציאות, כלומר לא חיות 37
הקיום אלא חיות ההתחדשות. ואילו "מאין ליש" 38
פירושו, התחלת ההתהוות, כלומר החיות של 39
ההתחדשות. 40

הבעל-שם-טוב עשה "מאין ליש". פעם שמע 41
הבעל-שם-טוב יהודי אחד אומר לשני: השי"ת 42
בוודאי יעזור. הלך הבעל-שם-טוב אל החבריא- 43
קדישא ועשה מזה "ארוחה" שלימה, באמרו: 44
באמירתו זו של האיש הפשוט, שהשי"ת בוודאי יעזור 45
- הוא הציל עשרות ומאות אלפים מגזירות רעות. 46

ו. הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש הורה 47
למשרתו הרב החסיד לוי יצחק, בערב ראש-השנה 48
תר"מ לפני תפילת ערבית, לומר בשמו לחסידים: מה 49
שמדובר בחסידות שהעניין של תקיעת שופר הוא 50
על-דרך "צועק אבא אבא", העיקר אינו ה"אבא" 51
אלא ה"צועק". 52

מאמר זה הרעיש בהתעוררות תשובה, לא רק את 53
החסידים שהגיעו לליובאוויטש לאותו ראש-השנה, 54
אלא גם את תושבי ליובאוויטש, אנשים ונשים, 55
שבמשך שני ימי אותו ראש-השנה רעשה כל העיר 56
בבכיות של תשובה. 57

ז. הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש אמר פעם 58
להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: העולם סובר ש'לקיחת 59
פדיון' הוא דבר קשה ושייך רק לרבי, האמת היא 60
שזה ביכולת כל יהודי, על-ידי אמירת שבח על השני, 61
אלא שזה צריך להיות מתוך אמת. מאות מלאכים 62
מחכים בראש-השנה, שיהודי יאמר שבח על השני, 63
שכן הם - המלאכים - יודעים, שהקב"ה מתאוה 64
לשבחם של ישראל, לא לתפילתם של צדיקים, 65
כי-אם לשבחם של ישראל. 66

ביום שני של ראש-השנה היה מדבר, אבל מעט מאד, 1
שרק הוסר ה"לא". גם ב'עשרת ימי תשובה' היה הוד 2
כ"ק אאמו"ר הרה"ק ממעט בדיבור. 3

פעם, כשרצו לקבוע אסיפה בענייני העיר 4
ב'עשרת ימי תשובה' - דחה אותה לאחרי 'עשרת ימי 5
תשובה'. 6

ג. הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" היה 7
מדבר בסעודת ראש-השנה. הוא היה מדבר אז 8
בענייני שרי המלוכה. כ"ק דודי-זקני הרה"ק מהרי"ל 9
אמר על כך: הוא עורך כעת בעל-בתיות בפטרבורג. 10
והוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש אמר: הוא 'נוגע' 11
בעגלה. 12

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש אמר בראש- 13
השנה תרמ"א: לאמיתו של דבר, היו יכולים להיפטר 14
מהמיצר לישראל, אך מה לעשות, כשיהודים רוצים 15
את התרופה המרה. ישנם שני סוגים בתרופות: (א) 16
תרופה מתוקה, שכאשר נותנים אותה לילד - הוא 17
רוצה עוד, שהרי אין לו הבנה ואין הוא יודע שהוא 18
חולה. אך כשנותנים לו (ב) תרופה מרה, אז הוא יודע 19
שהוא חולה. 20

ד. הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" עשה 21
את העסקן הידוע המשכיל לילנטאל - לבורח אל 22
מחוץ למדינת רוסיה, על-ידי תפילתו ודיבורו בראש- 23
השנה מסויים. 24

לילנטאל היה מקורב למלכות, ובאותו ראש- 25
השנה היה עליו לנסוע לבצע גזירת "חברת מפיצי 26
השכלה" שילמדו ב'חדרים' בעל-כרחם לפי תכנית 27
הלימודים שלהם. והלשינו עליו שגנב כסף. לאמיתו 28
של דבר, הגנב היה משהו אחר, הוא לא היה שייך 29
לכך. ובגלל זה נאלץ להבריש את הגבול - וברח 30
לאמריקה, הגיע לסינסינטי ונעשה למייסד הסמינר 31
הרפורמי שם. 32

ה. ראיתי היום עניין מסויים, ונזכרתי שהוד כ"ק 33

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק מ"ה - כאשר יהודים זקוקים להגנה

בישיבה המינסקאית שבה הכירו חיים שמעון מליאזנא ואברהם מפוזנא איש את רעהו - 1
החליפו ביניהם שני אלה תכופות רשמים על חוויותיהם ביחס לעלילות דם שהיו בעריהם. בפיו 2
של חיים שמעון היה אף סיפור על עלילת דם נוספת שהייתה בליאזנא. עלילת הדם התרחשה 3
לפני שנים רבות, כאשר ליאזנא החלה להתפתח כישוב יהודי. את הסיפור רב הרושם שמע חיים 4
שמעון מר' יקותיאל השמש הזקן. 5

1 אותו ר' יקותיאל היה טיפוס ידוע בליאזנא. הוא היה אחד מהאנשים הזקנים ביותר בעיר.
 2 כל אשר היה ידוע על גילו המופלג היה רק זה שר' משה השומר, שהיה כבר כבן מאה שנה,
 3 וזלאטא חוה היולדת, היו מבוגרים ממנו. ר' יקותיאל זכר את ליאזנא מהתקופה שהיו בה לא
 4 יותר משלושים משפחות יהודיות. אביו, ר' אלחנן, היה אז ראש הקהל.

5 ר' יקותיאל השמש הזקן, זכר את התקופה כאשר הרוסים כבשו את וויטבסק וסביבתה, כולל
 6 ליאזנא. בזמן שפרצה אותה מלחמה בשנת תי"ד, היה הוא למעלה מגיל בר-מצוה. יהודים רבים,
 7 וביניהם אביו ודודו, התעשרו בזמן המלחמה הזאת. גם הוא עצמו, לאחר שאביו שידכו עם בתו
 8 של ר' מרדכי, הסופר מקאליסק, החל להתמסר למסחר קבלן מצרכים לצבא הרוסי, והתעשר
 9 אף הוא.

10 כאשר כבש שרמטייב, המצביא הרוסי, את וויטבסק, הכניס יהודים רבים מעיר זו למאסר,
 11 ואילו בליאזנא לא נגע באיש לרעה. רבים מיהודי וויטבסק שחששו ממאסר עברו לגור לליאזנא
 12 והקהילה היהודית שם החלה לגדול.

13 לעת זקנתו היה ר' יקותיאל סונט בראשי הקהל של ליאזנא, באומרו כי בהנהגתו של אביו
 14 היו פני הדברים נראים אחרת. במיוחד הרבה ר' יקותיאל לקנטר את עשירי ליאזנא החיים חיי
 15 רווחה ונשותיהם יוצאות מקושטות. לדעתו מביאה התנהגות כזו תוצאות רעות, ובין השאר
 16 מעורר הדבר את קנאת הגויים השכנים והדבר מביא להלשנות וצרות אחרות.

17 ר' יקותיאל הזקן היה מפרט את השקפתו: עם ישראל ואומות העולם הם שני עולמות
 18 נפרדים. הקב"ה נתן את העולם הזה לעשיו ואת העולם הבא ליעקב, אך כדי שיעקב יוכל
 19 להתקיים נתן לו הקב"ה גם חלק בעולם הזה, אלא שגם זה שונה משל הגוי. העולם הזה של
 20 היהודי גדוש במצוות, ואין היהודי מסוגל לבצע תנועה קלה בעולם מבלי שיהא הדבר כרוך
 21 בקיום מצוה. על דלת ביתו של יהודי חייבת להיקבע מזוזה. בגדיו צריכים להיות בציצית. בשדהו
 22 הוא צריך לקיים מצוות לקט, שכחה ופאה, כאשר אוכל ושותה הוא חייב לברך בתחילה ובסוף,
 23 ואינו יכול ליהנות מהעולם הזה בלי ברכה, שכן בלעדי זה הריהו כאילו נהנה מהגזל והוא נענש
 24 על זה. מאידך, יהודי צריך לקרוא אל הקב"ה, לשוב אליו בתשובה בלב שלם, ואז יכופרו לו
 25 חטאיו.

26 הסיפור על עלילת הדם, אותו סיפר ר' יקותיאל לחיים שמעון, אותו שמע בעצמו מפי סבו
 27 ר' אלישע, שכינויו היה המתוק, משום שהיה מלווה תמיד את דבריו במלים: "האב המתוק
 28 שבשמים".

29 פעם הגיע לליאזנא כומר חדש, שונא ישראל, שהחל להשמיע בכנסיה נאומים מלאי רעל
 30 שנאה כלפי היהודים, הגויים בליאזנא לא שמעו מעולם דברים כאלה, ולראשונה החל לחדור
 31 למוחם הרעיון של שנאת היהודים.

32 כאשר הגיע החורף, וחג הפסח החל להתקרב, הודיע הכומר לגויים כי עליהם לשמור את
 33 ילדיהם, שכן היהודים זקוקים לדם נוצרי כדי ללוש בו את המצות והם עלולים לחטוף ילדים
 34 נוצרים ולשחטם.

35 הדבר הדהים את הגויים המקומיים. הללו היו רגילים עד אז לבוא בשבתות ובחגים לבתים
 36 היהודיים כדי לטעום מהמאכלים המיוחדים שהוגשו להם. במיוחד נהנו הגויים בחג הפסח כאשר
 37 כיבדו אותם במצה, והם בלעו ממאכל זה בקורת רוח. עתה, לאחר ששמעו מפי הכומר כי המצה

1 נילושה בדם נוצרי, וכי יש להימנע מלהתקרב אליהם ולמאכלים יהודיים אחרים, החלו הגויים
2 המוסתים לבוא אל הכומר ולהתוודות לפניו על "חטאים" שחטאו בעניין זה בעבר.

3 הגויים החלו להתרחק מהיהודים, ואילו היהודים החלו להירתע מפגישות עם גויים. שנאת
4 הגויים הלכה וגדלה. ר' שמאי, רבה בן השמונים של ליאזנא, וראשי הקהל החלו לחוש כי סכנה
5 גדולה מאיימת על ראשי היהודים, ולכן הכריזו כי ביום שני הקרוב לא יצאו יהודים מפתחי
6 בתיהם, מלבד לבית-המדרש. כן הוכרז כי ילדי ה"חדרים" יתאספו עם מלמדיהם בבית-המדרש.

7 לפתע, ימים מספר לפני פורים, הופיעו בליאזנא חיילים מזוינים ואסרו שני יהודים. לרב
8 ולראשי הקהל נמסרה הודעה כי שני הנאסרים מואשמים בכך שחטפו ילד נוצרי כדי לשחטו
9 ולהשתמש בדמו לפסח. הרב וראשי הקהל נדרשו להחזיר את הילד חי, מתוך הנחה שייתכן כי
10 טרם "נשחט", או לפחות, להחזיר את גופתו באם כבר "בוצע בו זממם". באם לא - יומתו שני
11 בני הערובה, וגם יהודי ליאזנא ייענשו קשות ובתיהם יישרפו.

12 למרות זקנתו קיבל הרב, ר' שמאי, על עצמו תענית של שלוש יממות. עוד מספר ניכר של
13 יהודים הצטרפו לתענית זו, כך שהדבר היה לתענית-ציבור. נשי ליאזנא החלו, לפי ההוראה
14 לאחר שטבלו, לטוות פתילות לנרות, פתילה לכל נשמה של יהודי, נער וזקן טף ונשים. ומכל
15 פתילה הורכבו עשרה נרות. מאידך נטוו פתילות על שמו של כל רשע צורר יהודים, לפי רשימה
16 שהוכנה על ידי הרב, והכילה שמות החל מנמרוד, המן ושאר צוררי ישראל, מכל פתילה כזו
17 הורכבו שלושה נרות.

18 ביום השני של התענית, לפני תפילת המנחה, הובאו נרות הנשמה לבית-המדרש, וילדים בני
19 שש ושבע, שעלו בגורל, הדליקו אותם. כל הציבור אמר פרק ק"ט בתהילים, והוכרז כי כל
20 יהודי, זכר ונקבה, לאחר גיל המצוות חייב לקבל על עצמו תענית ליממה שלימה, שבה יהיה
21 גם ביטול מלאכה, כל הציבור נשאר בבית-המדרש לכל היממה ואמר תהילים.

22 ביום השלישי לאחר תפילת שחרית, הלכו כל בני העדה לבית העלמין לאמירת תהילים
23 ותפילות לביטול רוע הגזירה. הציבור ביקר בבית-העלמין בשני מחנות שונים, כשמחנה אחד
24 לסירוגין נשאר בעירייה לשמור עליה.

25 אחר הצהריים התאסף שוב כל הציבור בבית-המדרש, ולאחר דרשה של דברי כיבושין
26 על-ידי הרב, אמר כל הקהל את הודיו. הרב ושני זקנים, אחד מימינו ואחד משמאלו, עלו על
27 הבימה לבושי טלית וקיטל כשנרות שחורים דלוקים בידיהם, והרב הכריז כי שלושה זקנים אלה
28 מכוונים כנגד בית-דין של מעלה. אל הבמה עלו גם ר' ישעיה החזן ור' ברוך הגבאי. ארון הקודש
29 נפתח, ור' ברוך תקע בשופר. ר' ישעיה החל לומר פרק ע"ט בתהילים, כשכל הקהל אומר אחריו
30 פסוק פסוק. שוב תקע הגבאי בשופר, והחזן אמר פרק ק"מ בתהילים, כשכל הקהל אומר שוב
31 אחריו פסוק בפסוק.

32 ארבעה אנשים שזכו בגורל הוציאו ארבעה ספרי תורה, וסובבו איתם על פני כל
33 בית-המדרש, כשכל הקהל מנשק את מעליהם בדחילו ורחימו. לאחר מכן נמסרו ספרי התורה
34 אל ארבעת האישים שעמדו על הבימה, ליד הרב, והרב הזקן החל לקרוא ממגילת קלף נוסח
35 חרם על כל אלה שחטפו את הילד הנוצרי ועל כל מי שיש לו קשר אל מעשה החטיפה.

למרות שבינתיים עברו ימי הצום, הודיע הרב כי עד שתוסר הצרה לא יאכל אף יהודי בשר,

1 אפילו לא בשבת. הרב ואלה שצמו איתו את שלוש היממות טעמו פת לחם ומים חמים וחזור
2 לתעניתם.

3 בשבת הבאה, יומיים לאחר הכרזת החרם, נקראו הרב וראשי הקהל אל המשטרה, שם היה
4 גם הכומר. למוזמנים נמסרה הודעה סופית כי אם עד יום שלישי לא יוחזר הילד, חי או מת,
5 תבוצע נקמת דם בכל בני הקהילה היהודיים. הכומר אף דרש בחוצפה מהרב הישיש לנשק את
6 הצלב שהיה תלוי על חזהו, הרב השיב בתוקף ובשאט נפש כי דרישה כזו יכולה לבוא רק מצד
7 ממזר ומומר להכעיס, שכן אדם ישר, מאמין באמת, לא יהין לכפות על אדם אחר לעשות דבר
8 נגד אמונתו. הכומר חרק שיניים מחרון, אך לא השיב כלום.

9 בינתיים שלח הכומר את אנשיו אל כל כפרי הסביבה לקרוא לגויים להתאסף בהמוניהם
10 ביום ראשון אל הכנסיה. שם נאם הכומר בפני ההמון הרב וברעש גדול חזר על דברי ההסתה
11 שלו, בצינו כי זה שבוע ימים שהילד נעלם ואין ספק כי היהודים חטפו אותו כדי להשתמש
12 בדמו.

13 לפתע יצא אחד מבין ההמון וקרא לעבר הכומר כי יש לו שליחות מיוחדת אליו. תוך כדי
14 התקרבו אל הכומר סיפר בקול את תוכן שליחותו אותה התבקש למלא על-ידי שכנו האיכר בן
15 כפרו, שלפני ימים מספר חלה לפתע, וקיבל כאבים בראשו ובבטנו ומת. אותו גוי קרא אליו
16 אותו, את המספר, לפני מותו וביקשו שילך אל הכומר ויזכיר לו את הבטחתו להביאו לגן-עדן,
17 תמורת ביצוע דרישת הכומר שהוא ואיכר אחר יחטפו ילד ויחביאוהו אצל אחיו בכפר השכן.

18 הכומר שמע את סיפורו של האיכר שסיפרו בקול רם ובתמימות, ונבוך לגמרי. אך מיד
19 התאושש והחל לצעוק שהאיכר שיכור ואינו יודע מה הוא שח. הוא נוף קשות באיכר הבא שיכור
20 לכנסיה להפריע "לתפילה" וציווה להשליכו אל מחוץ לכנסיה, דבר שנעשה מיד על-ידי ההמון
21 בליווי מכות נאמנות.

22 האיכר לא הבין מה רוצים ממנו, וגם בחוץ המשיך לספר את סיפורו יחד עם פליאתו על
23 תגובת הכומר, כשאנו יודע מה פשעו ומה חטאתו. וחזר על דברי השליחות שהוטלה עליו
24 על-ידי שכנו הגוסס, לפני הציבור שמחוץ לכנסיה.

25 בינתיים הגיעה ידיעה כי גם הגוי השני, שהאיכר נקב בשמו כשותפו של שכנו למעשה
26 החטיפה, חלה לפתע ומת. אחדים מבני הכפרים סיפרו כי ראו את הכומר מבקר אצל אותו גוי
27 לפני מותו.

28 תוך כדי שהקהל ממשיך להתגודד ולחזור על הסיפורים הופיע לפתע שוטר ושני גויים מאחד
29 הכפרים כשהם מביאים איתם את אותו ילד נוצרי שנעלם ושכנינו באה עלילת הדם על היהודים.
30 כל ההמון נוכח לפתע כי הילד חי, וכי כל הסיפור על היהודים אינו אלא עלילה בדויה מהלב.

31 כיצד הובא לפתע הילד בריא ושלם לליאזנא? - פשוט: אחד השוטרים, שהיה ידיד של
32 היהודים, סירב להאמין כל העת כי היהודים משתמשים בדם נוצרי לפסח. כששמע את האיכר
33 מספר את סיפורו מיהר השוטר, יחד עם שניים מבני הכפר שהדריכו אותו, אל ביתו של אחיו
34 של הגוי שאצלו הוחבא הילד, לפי הסיפור. שם מצאו אכן את הילד, כשבעל הבית מספר שהדבר
35 נעשה לפי ציוויו של הכומר, שהבטיח להם "גן-עדן" וגם תשלום מלא לחוטפים ולמי שהסתיר
36 את הילד. מיד לקחו איתם את הילד והביאוהו לכיכר הכנסיה של ליאזנא, שם שהה עדיין הכומר
37 וקהל מאזיניו.

1 כאשר ראה ההמון לנגד עיניו את הילד, קמה במקום סערה גדולה. תחילה איבד הכומר את
 2 עשתונותיו, אך מיד התגבר על תדהמתו ובמצח נחושה עלה על הבמה, הצטלב ונשבע כי כל
 3 מה שסיפר הוא אמת, אלא שכנראה לאחר שהיהודים נוכחו כי תרמיתם נתגלתה על ידו נאלצו
 4 לוותר על זממם לשחוט את הילד, ומיהרו לשחד את השוטר ושני הגויים כדי שיבדו גירסה
 5 חדשה המטילה את האשמה עליו.

6 מיד לאחר שסיים את דבריו התעלף הכומר, ומחוסר הכרה נישא לביתו. בינתיים הגיע
 7 למקום מפקד המשטרה, ולאחר ששמע את כל מה שנעשה, הכריז לפני ההמון כי היהודים נקיים
 8 מכל אשמה. הוא הזהיר כי כל מי שירים יד על יהודי ייתלה בכיכר העיר.

9 מפקד המשטרה פקד ששני היהודים בני הערובה ישוחררו מיד, וליהודי העיר תימסר הודעה
 10 כי העלילה בוטלה. על ההמון ציווה המפקד להתפזר מיד.

11 בני הכפרים הסמוכים התפזרו לבתיהם, ובכיכר נשארו תושבי ליאזנא בלבד, לשם הובאו
 12 שני האסירים היהודיים. מפקד המשטרה הזמין שניים מנכבדי הגויים להצטרף אליו לליווי
 13 האסירים לבתיהם, במטרה לבוא אל נכבדי הקהילה היהודית ולבקש את סליחתם על העלילה
 14 המצערת.

15 בינתיים הגיעה לציבור היהודי בליאזנא ידיעה כי מפקד המשטרה מתקרב יחד עם שני
 16 האסירים בליווי שניים מראשי העיר הגויים. מחוסר ידיעה ברורה, הניחו היהודים כי מובילים
 17 את האסירים לביצוע גזר דין מוות עליהם. הופצה ההשערה כי גזר הדין עומד להתבצע בכיכר
 18 בית הכנסת לעיני כל היהודים. היו אף שתיארו מדמיונם כי לאחר ביצוע גזר הדין ייעטפו
 19 גופותיהם בספרי תורה ויעלו על המוקד. בין היהודים פרצה יללה, וכל היהודים מיהרו להתאסף
 20 בבית הכנסת. שם ישבו עדיין הרב וראשי הקהל ויהודים נוספים עטופי טלית וקיטל ואמרו
 21 תהילים.

22 כאשר התרבו הנאספים, והרב וראשי הקהל שמעו כי מוליכים את שני האסירים לכיוון בית
 23 הכנסת - קמו הללו ממקומותיהם ויצאו לקראת מפקד המשטרה. מתוך הנחה כי הגיע הקץ, פנה
 24 אחד מראשי הקהל אל מפקד המשטרה בתחנונים שיינתן להם זמן כדי להתפלל מנחה בציבור
 25 ולומר וידוי לפני מותם.

26 מפקד המשטרה פרץ בצחוק, והסביר ליהודים את המתרחש, בבקשו מהם סליחה ובהביעו
 27 את שמחתו על שהאמת התגלתה לאור. כל היהודים קיבלו את הבשורה בצהלה גדולה והלכו
 28 לבתיהם, אך הרב וראשי הקהל נשארו בבית הכנסת להשלמת התענית שקיבלו עליהם.

29 בו ביום נודע כי הכומר חולה מסוכן ומתפתל בייסורים. מצבו זה נמשך שבועיים ימים עד
 30 שמת. יהודים וגויים בליאזנא ובכפרי הסביבה ידעו היטב כי כל מי שהיה לו יד וחלק בעלילת
 31 הדם, בא על עונשו בצורה מכוערת ביותר.

אגרות קודש

ב"ה א' ט"ו טבת פ"ב

התלמיד מר אלחנן שי

שלום וברכה.

מכתבך מז' כסלו העבר קבלתי, והתענגתי ענג רב על
אשר יסדת ללמוד שיעור גמרא חולין עם פרש"י ותוס'
אחר תפלת ערבית ולימוד בעין יעקב בין מנחה למערב.
והתפארת העולה ע"ג העטרת (כלשון הזה נמצא
במקובלי המסתירים דבריהם בדברי פשט ומחקר,
ובדא"ח מתבאר היטיב בדיוק, ובסגנון קצר, היא דיא
שיינקאייט ואס קומט ארויס פון אור מקיף, דזה הכלל,
דהפנימי פועל בהפנימי ובהכרח שיפעול גם
והמקיף פעולתו הישרה היא בהמקיף ובהכרח שיפעול גם
בהפנימי (וטעם הדבר להיות כללי הצירוף הוא של תיקון,
ובתיקון כל מקיף יש לו גם פנימי, וכל פנימי בהכרח שיהי
לו מקיף, אמנם מה שבא בגילוי המקיף פועל בהמקיף,
והפנימי כו', ומ"מ להיותו בבחי' התיקון פועל גם בזולתו
כו'), ועם זה נשמר כלל השני דהכל הולך אחר המעמיד,
מי הוא העיקר, הפנימי או המקיף, ולכן כאשר לימוד
התורה, כמו ע"ד שסדרת הוא ענין מקיף, כלומר
חיצוניות עשו אגודה ללמוד כנ"ל, ומ"מ מוצאו מהפנימי,
להיות תלמיד תו"ת, מחונך כ"ק אאמו"ר הרה"ק
זצוקלה"ה נב"מ זי"ע, אשר שמו הקדוש עליך יחופף,
וכאשר תקיים רצונו הקדוש, זכותו הטהור ועזרת קדש
ישע אלקים עליך יאהיל, להאיר לך בנפשך לחזקת לתמכך
ולסעדך, אשר בכל אשר תפנה תשכיל ותצליח בגו"ר.
ועטרת זו דרוחא קדישא דטהירו עילאה בפועל זה מאירה
בתפארת העולה ע"ג העטרת) הוא לימוד פרק תניא,
לכה"פ לפני אנשים מיוחדים יהי ד' בעזרתו להצליחם בכל
אשר להם.
ועליך המצוה וחובה לעבוד בזה בחריצות להגדיל
האגודה של לומדי ע"י וגמרא, ולהמשיך כל אשר יעלה
בידך, מבלי הסתכל הסובב אותו, ולשום עין אהבה על
הראויים לקבל דברי קירוב לגלות למו מהאי שופרא
דיעקב אבינו, שהוא בחי' יו"ד עקב, דגם בעיני עקביים
דאכו"ש עסק ומו"מ צריכי' להמשיך היו"ד דחכ', והיינו
בחכמת התורה, ראשית כל החובת גברא לקבוע עתים
לתורה גם בחול (ומכ"ש בש"ק ומועד), ובעסק מו"מ
צריכים להתנהג בהנהגה טובה וישרה, בהפרשת מעשר
כתיקונה (כי גם מעשר כספים שמה מעשר, וכבר הסכימו
והחליטו גאוני עולם והאלקי' על ידם, שיקויים היעוד
המובטח עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר, ומותר לנסות
כדאמר בתענית, והוא דבר המחזק את האמונה וגם את

הכח הגשמי, למי שמתנהג כשורה, אשר ההוספה מרובה
על העיקר),
בחיבת הקדש ועניני עבודה, עצם עס זאל זאיין טאיער
תורה ומצות, און גיערט דיא וואס זאיינען זעך עוסק אין
דעם, לתמוך ידי לומדי תורה, להשתדל שיהי ת"ת חדר
ומלמד טוב, ולקרב את הנערים, בקירוב הלב והדעת,
לפעמי' במתנה של בגד ספר כו' ולהתענין בזה להגדיל
תורה.
בתיקון המדות בין אדם לחבירו, לראות גם בהזולת
צד הטוב, ולהבין זה מעצמו (פון זיך אליין), הלא בעצמו
הנה כל אחד יודע עד כמה כבד לו לשבור את רוע לבבו
ולהפוך את מדותיו הרעים, כי כל אדם יודע הוא נגעי
נפשו, במה שהוא, הוא רק מחפה ע"ז לפני הזולת, אינו
חפץ שזולתו יודע מסתרי, אבל בעצמו הוא יודע בטוב, כי
כל אדם מנוגע ר"ל זה בטבעו שקרן, זה בטבעו רתחן, זה
בטבעו מקנא, זה בטבעו קר, זה בטבעו אוהב וחומד הכל
ורק לעצמו, הוא צריך לכל דבר (ולזולתו י' ומספיק לחם
יבש וכו'), ועד אשר מרחם השי"ת ושוברים איזה מדה
רעה ומגרשים אותה עולה זמן נכון וביגיעה גדולה, ומכ"ש
להחליפה ולהמירה במדה טובה זה משחיר את הפנים,
מיא וערט גוט פאר שווארצט ביז מיא קומט צו א שטיקל
אמת. וא"כ כאשר כה יביט על הזולת, דגם הזולת יש לו
ג"כ מכאוביו הפרטיים (מה שעל הזולת שהוא לא טוב,
נעמט זעך דאס געכער צוא, מכמו על עצמו), ומ"מ הלא
בחיצוניות אינו ניכר כ"כ, א"כ הוא טוב וראוי לקרבו,
בדרכים ואופנים יכולים לפעול בעזרתו ית'.
ועתה כתוב לי ממצב עירך בחדרי' ות"ת, מי הם
המלמדי', האם לומדי' בטוב, כמה מלמדים (אם שהם
כמו ת"ת או כל א' לעצמו), וכמה נערי', הנהגתם
וכשרונם, אם יש להם הצטרפותם, מי מנהלם.
כן מוכרח הדבר אשר תתדבר עם העיירות הסמוכות
לך, אם יש שם מהתמימים שי' מי הם תכתוב פרטיות
האדרעסין, וגם תעוררם על זה. ולדעתי באם ביכולתך הן
מצד בריאותך (ואם יש לך בגדי' חמים כדבעי) והן באם
שאפשר לך להניח את מי שילמוד השיעורי' בע"י גמרא
ותניא על משך נסיעתך, הי' חפצי כי תסע על חשבון שלי
בלי' לשלשה העירות שאתה מזכירם במכתבך, שקלאוו,
אמציסלאוו טשאוס, לראות בהנעשה בהם בדבר לימוד
ע"י וגמרא (אשר באמת זהו והדומה, הי' עמודי בית
ישראל בכל עת, הלא ימים מקדם בכל עיר ועיר, גם איש
הפשוט ביותר (אשר בנקודת האמת קוב"ה אורייתא
וישראל כולא חד, וכל אות של תורה גם דלא ידע מאי
קאמר, פועל ישועות באור נפשו, בכל עניניו, וכאשר ראינו

18 וטשאוס לא אדע בפרטיות כלל רק תקוותי חזקה, דכאשר
19 תכנסו בזה יהי השי"ת בעזרך ותפעול הרבה בעזרתו ית'.
20 ועליך הנני מעמיס עבודה זו כאמור, באם שלא
21 יתקלקל ח"ו הלימוד במחנך, ובטח כבר רכשת במקומך
22 אחד או שנים אשר יוכל למסור להם סדר הלימודים על
23 משך זמן קצר ותקיים כאמור לנסוע למקומות הנ"ל.
24 והנני שולח לך בזה מכתב כללי, וכללי כעין פרטי להג'
25 מקומות הנ"ל ואשר סביבן (כי אפשר ימצאו עוד איזה עיר
26 קטנה הנכנס בכלל הא[מ]ור כו'), וכן הנני שולח לך סך
27 ת"ק רוי"כ על ההוצאה של הנסיעה.

28 והאל הטוב יצליח לך בגוי"ר. עבוד ויעזרך השי"ת.
29 בכל מקום היותך תשתדל עבור תו"ת, וקופת רבינו,
30 ודבר רמב"ן אשר נעזב מאד.

31 עתה נזכרתי כי בחדשי מני"א העבר קבלתי מכ' מאחד
32 שמו ר' נחום שי. . .

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

1 ורואים במוחש, שזה מכריח אותנו לומר אַז בא אידין איז
2 ניטא קיין פשוטים, אלע אידין, ולכן גם הפשוטי ביותר
3 הם נעימים ויקרים כו' ובנים לדי' אלקינו) הי' לו אגודה
4 ובהשכמה הי' הולך להגיד שיעור תהלים, עד אור היום,
5 ומתפלל והולך לעסקיו, אלו לומדי משניות אחר התפלה,
6 דרגא גבוה יותר, בין מנחה למערב אגדה, אחר תפלת
7 ערבית שיעור גמרא, תניא, גם איש הפשוט מטה אזנו
8 לשמוע מעשה מר' עקיבא ורשב"י, ונכנס בלבו קדושת
9 הפעולות וחיבת הקדש. בשבת קדש היו לומדי מדרש,
10 פרקי אבות, חומש עם פרש"י (והמלמד הי' מבאר פי'
11 אוה"ח פנים יפות ובאר מים חיים), ולפעמים גם פי'
12 מתו"א או לקו"ת וכתב, בביאור פסוק בהנוגע להלכה איך
13 להפטר ממדה רעה, או לקבוע מדה טובה כו' וחיבת
14 התורה והידור מצוה כו').

15 בשקלאו ישנו רב שי' (אנכי אינני מכירו, ובד"כ אינני
16 מכיר גם מאנ"ש שי' הקרובים ג"כ, אך הוא כותב לי
17 ועניתי לו), ובטח יהי' בעזרך בכל האפשרי. אמציסלאו

המשך ביאור למס' פסחים ליום שישי עמ' א

34 הַדְּבָרִים, בעיסה של שעורים יכול ללוש עד שני קבים, ובעיסה של
35 חיטים יכול ללוש עד שלושה קבים, שהשעורים ממחרים להחמיץ
36 מהחיטים, ואם ילוש עיסה של שעורים יותר משני קב אינו יכול
37 לשמרה שלא תחמיץ.
38 מקשה הגמרא על המובא בשם רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן
39 ברוקה שבחיטים השיעור קבנים ובשעורים שלשה קבים: וְהִתְנִיחָא
40 בברייתא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה אוֹמֵר, בְּעִיסַת
41 שֶׁל חֲמִין שְׁלֹשֶׁת קָבִין וּבִשְׁעוּרֵין אַרְבָּעָה קָבִין.
42 מתרצת הגמרא: לֹא קָשִׁיָּא, הָא – ברייתא זו השניה מדברת
43 בַּחֲסִיקָתָא – בחיטים ושעורים רעות ודקות, ואילו הָא – ברייתא זו
44 הראשונה מדברת בַּמְעִילָיָתָא – בחיטים ושעורים טובות. כלומר,
45 הקמח היוצא משלושה קבים של חיטים רעות שזה לקמח היוצא
46 משני קבים של חיטים טובות, וכן הקמח היוצא מארבעה קבים של
47 שעורים רעות שזה לקמח היוצא משלושה קבים של שעורים
48 טובות.
49 הגמרא מביאה נפקא מינה מן האמור לענין מקח וממכר: אִם רַב
50 פָּפֵא, שְׁמַע מִיָּנָה – מוכח מכאן שגריעין חיטי' חֲסִיקָתָא מְחִיטִי
51 מְעִילָיָתָא – שחיטים רעות גרועות מחיטים טובות מְפִי מְדַנְיָעִין
52 שְׁעִירֵי חֲסִיקָתָא מְשַׁעְרֵי מְעִילָיָתָא – יותר ממה שגרועות שעורים
53 רעות משעורים טובות, דְּאֵילוּ הֵתֵם – שם לגבי חיטים, אמרנו
54 שקמח העשוי משלושה קבים של חיטים גרועות שזה לקמח העשוי
55 משני קבין של חיטים טובות, ונמצא שהגרעון של הרעות לעומת
56 הטובות הוא תִּלְתָּא – שליש, ואילו הָבֵא – כאן לגבי שעורים,
57 אמרנו שקמח העשוי מארבעה קבים של שעורים גרועות שזה
58 לקמח העשוי משלושה קבין של שעורים טובות, ונמצא שהגרעון
59 של הרעות לעומת הטובות הוא רק רִבְעָא – רבע.
60 הגמרא מביאה דעת האמוראים בשיעור עיסה לענין אפיית מצות
61 ולענין חיוב חלה: אִם רַב, קָבֵא מְלֻנְנָאָה – קמח במדת קב
62 הנהוגה במקום ששמו מלוגנא, לְפִיקָתָא – זה הוא שיעור העיסה
63 שאפשר ללוש בפסח בפעם אחת ויוכל לשומרה מחימוץ, וְכֵן
64 לְחֻלָּה – וזה הוא גם שיעור העיסה בכל ימות השנה להתחייב
65 בחלה.
66 מקשה הגמרא: (והתניא) [וְהִתְנִין] במשנה (חלה פ"ב מ"ז),

1 לֵיה – ולא השיב לו רבי אליעזר. וְאִי אִיתָא – ואם כדברי רמי בר
2 חמא שרבי אליעזר סובר שאומרים 'הואיל', לֵימָא לֵיה – יאמר לו
3 רבי אליעזר לרבי יהושע, מְעָמָא דִּידִי הטעם שלי שמותר לאפות
4 את כל הככרות, הוא מְשֻׁם שאומרים 'הואיל', ולמה שתק לו.
5 רבי ירמיה דוחה את טעמו של רבי זירא: אִם רַב לֵיה רבי ירמיה לרבי
6 זירא, וְלִימְעָיָךְ – ולשיטתך שאתה אומר שמכך ששתק מוכח
7 שלא היה לו מה להשיב, הָא דְּתִנִּינָא בְּבְרִיתָא – כיצד תפרש מה
8 ששנינו בברייתא, אִם רַב לֵיה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לרבי יהושע, לְדַבְרִיךְ שאתה
9 אומר שמפריש חלה מן העיסה ואינו אופה אותה, הֲרֵי תחמיץ
10 והוא עוֹבֵר עליה מְשֻׁם 'כֹּל יֵרָאָה וְכֹל יִמְצָא', וְשִׁתִּיק לֵיה – ולא
11 השיב לו רבי יהושע, הֲכִי נָמִי דִּלָּא אֲהֵרֵר לֵיה – וכי גם כאן תאמר
12 שלא היה לו מה להשיב, וְהָא קָא מְהֵרֵר לֵיה בַּמְתִּנִּיתִין – והרי השיב
13 לו במשנתנו, דְּתִנִּין במשנתנו, אמר רבי יהושע, לֹא הָיָה חֲמִין
14 שְׁמֻוְהִינִין עָלָיו מְשֻׁם כֹּל יֵרָאָה וְכֹל יִמְצָא (וכיון שאינו בבעלותו),
15 אִלָּא על כרחך צריך לומר שרבי יהושע שִׁתִּיק לֵיה לרבי אליעזר
16 בְּבְרִיתָא, וּמְהֵרֵר לֵיה בַּמְתִּנִּיתִין – ומשיב לו במשנה, אם כן הָבֵא
17 נָמִי אִמּוֹר – גם כאן יש לומר שרבי אליעזר שִׁתִּיק לֵיה לרבי יהושע
18 בַּמְתִּנִּיתִין – בברייתא, וְאֲהֵרֵר לֵיה בַּמְכִּילָתָא אַחֲרֵיתִי – והשיב לו
19 בברייתא השנויה במקום אחר שאומרים 'הואיל', ואין ראייה
20 משתיקתו שאינו סובר כך.
21 הגמרא מביאה מחלוקת כמי ההלכה במחלוקת השנויה במשנתנו:
22 תִּנִּינָא בברייתא, רַבִּי אוֹמֵר, הִלְכָּה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שאופה את כל
23 הככרות ואחר כך קורא על אחת מזון שם חלה. וְרַבִּי יִצְחָק אִם רַב, הִלְכָּה בְּכֵן בְּתִירָא שמפריש חלה מהעיסה קודם שיאפה אותה,
24 ומטילה למים צוננים כדי שלא תחמיץ.
25 הגמרא מביאה ברייתא בענין שיעור העיסה שמותר ללוש בפסח.
26 מבררת הברייתא: וְכָבֵד שִׁיעוֹר עִיסָה – עד כמה הוא שיעור העיסה
27 שאפשר ללוש בפסח בפעם אחת ויוכל לשומרה מחימוץ, רַבִּי
28 יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה אוֹמֵר, בְּעִיסַת שֶׁל חֲמִין, יוכל
29 ללוש עד קָבִין – שני קב קמח, וְנָעִיסָה שֶׁל שְׁעוּרִין, יכול ללוש עד
30 שְׁלֹשֶׁת קָבִין, שהחיטים מוציאים קמח יותר מהשעורים, ושלשה
31 קבין חיטים טירחתם מרובה משל שעורים, ואינו יכול לשמור את
32 העיסה שלא תחמיץ, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר מְשֻׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, חִילּוּף

פרשת שמות

א ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו: ב ראובן שמעון לוי ויהודה: ג יששכר זבולן ובנימין: ד דן ונפתלי גר ואשר: ה ויהי כל-נפש וצאי ירד-יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים: ו יומת יוסף וכל-אחיו וכל הדור ההוא: ז ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם: ח ויקם מלך חדש על-מצרים אשר לא-ידע את-יוסף: ט ויאמר אל-עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו: י הבה נתחכמה לו פן-ירבה והיה פיר-תקראנה מלחמה ונוסף גם-הוא על-שנאינו ונלחם-בנו ועלה מן-הארץ: יא וישימו עליו שרי מסים למען ענתו בסבלתם ויבן ערי מסכנות לפרעה את-פתם ואת-רעמסס: יב וכאשר יענו אתו בן ירבה וכן יפרץ ויקצו מפני בני ישראל: יג ויעבדו מצרים את-בני ישראל בפרך: יד וימררו את-חייהם בעבדה קשה בחמר ובכלבנים ובכל-עבדה בשדה את כל-עבדתם אשר-עבדו בהם בפרך: טו ויאמר מלך מצרים למולדת העברית אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה: טז ויאמר בילדכן את-העבריות וראיתן על-האבנים אם-בן הוא והמתן אתו ואם-בת הוא וחיה: יז ויתיראן המולדת את-האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיינ את-הילדים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 846)

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (א, א) שמו של אדם אינו קשור לעצמותו, ואינו אלא כדי שהזולת יוכל ליצר קשר עמו. והינו ש'שם' הוא בחינת ה'ארה, לא בחינת עצם. זהו ואלה שמות - רק הארת הנשמה נמשכת ויוֹרדת במצר הגוף והעולם, שכן הגוף אינו 'כלי' לעצם הנשמה.

שני יי ויקרא מלך-מצרים למולדת ויאמר להן מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיינ את-הילדים:

יז ותאמרן המולדת אל-פרעה כי לא כנשים המצרית העברית כייחיות הנה במרם תבוא אלתי המולדת וילדו: יח ויטב אלהים למולדת וירב העם ויעצמו מאד: יט ויהי פיר-ראו המולדת את-האלהים ויעש להם פתים: כ ויצו פרעה לכל-עמו לאמר כל-הבן הילוד היארה תשליכו וכל-הבת תחיון: כא וילך איש מבית לוי ויקח את-בת-לוי: כב ותהר האשה ותלד בן ותרא אתו כייטוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים: כג ולא-יכלה עוד הצפינו ותקח-לו תבת גומא ותחמרה בחמר ובנפת ותשם בה את-הילד ותשם בסוף על-שפת היאר: כד ותתצב אחתו מרחק לדעה מה-יעשה לו: כה ותד בת-פרעה לרחץ על-היאר ונערתייה הלכת על-יד היאר ותרא את-התבה בתוך הפוף ותשלח את-אמתה ותקחה: כו ותפתח ותראהו את-הילד והנה-נער בכה ותחמל עליו ותאמר מילדי העברים זה: כז ותאמר אחתו אל-בת-פרעה האלד וקראתי לך אשה מינקת מן העברית ותינק לך את-הילד: כח ותאמר-לה בת-פרעה לכי ותלד העלמה ותקרא את-אם הילד: כט ותאמר לה בת-פרעה הילכי את-הילד הזה והינקתו לי ואני אתן את-שכרך ותקח האשה הילד ותניקתו: לו ויגדל הילד ותבאהו לבת-פרעה ויהי-לה לבן ותקרא שמו משה ותאמר כי מן-המים משיתו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 26)

ותרא אותו כי טוב הוא (ב, ב) נולד קשהוא מהול . . נתמלא הבית כלו אור (סוטה יב, א). נולד מהול - רומז על צדקותו כשלעצמו (היצר הרע, שנקרא 'ערל' (סוכה נב, א), לא הסתיר על נפשו האלקית). נתמלא הבית אור - רומז על מעלתו כמשפיע ורועה לישראל ולעולם. הדבר נרמז גם בדברי רש"י להלן פסוק יא: לקומה - שלמות עצמית. לגדלה, שמנהו פרעה על ביתו - שלמות בתור מנהיג ורועה.

שלישי י ויהי א בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו: ב ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול: ג ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך: ד ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט עלינו הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את המצרי וירא משה ויאמר אכן נודע הדבר: ה וישמע פרעה את הדבר הזה ויבקש להרג את משה ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ מדין וישב על-הבאר: ו ולכהן מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את-הרהטים להשקות צאן אביהן: ז ויבאו הרעים ויגרשו ויקם משה וישען וישק את-צאנם: ח ותבאנה אל-רעואל אביהן ויאמר מדוע מהרתן בא היום: ט ותאמרן איש מצרי הצילנו מיד הרעים וגם-דלה דלה לנו וישק את-הצאן: י ויאמר אל-בנותיו ואיו למה זה עזבתן את-האיש קראן לו ויאכל לחם: יא ויואל משה לשבת את-האיש ויתן את-צפרה בתו למשה: יב ותלד בן ויקרא את-שמו גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה: יג ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן-העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל-האלהים מן-העבודה: יד וישמע אלהים את נאקתם ויזכר אלהים את-בריתו את-אברהם את-יצחק ואת-יעקב: טו וירא אלהים את-בני ישראל וידע אלהים: טז

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם לה עמ' 64)

וירא כי אין איש (ב, יב) משה ראה שאין מי שיציל את היהודי, והוא חייב להשפדל בזה.

רביעי ג א ומשה היה רעה את-צאן יתרו חתנו כהן מדין וינהג את-הצאן אחר המדבר ויבא

אל-ההר האלהים חרבה: ז וירא מלאך יהוה אליו בלבת-אש מתוך הסנה וירא והנה הסנה בער באש והסנה איננו אכל: ח ויאמר משה אסרה-נא ואראה את-המראה הגדל הזה מדוע לא-יבער הסנה: י וירא יהוה כי סר לראות ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה ויאמר משה משה ויאמר הנני: יא ויאמר אל-תקרב הלם של-נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת-קדש הוא: יב ויאמר אנכי אלהי אביך אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל-האלהים: יג ויאמר יהוה ראה ראיתי את-עני עמי אשר במצרים ואת-צעקתם שמעתי מפני נגשיו כי ידעתי את-מכאביו: יד וארד להצילו א מיד מצרים ולהעלותו מן-הארץ ההוא אל-ארץ טובה ורחבה אל-ארץ זבת חלב ודבש אל-מקום הפנעני ותחתיו והאמרי והפרזי והחיו והיבוס: טו ועתה הנה צעקת בני-ישראל באה אלי וגם-ראיתי את-הלחץ אשר מצרים לחצים אתם: טז ועתה לכה ואשלחך אל-פרעה והוצא את-עמי בני-ישראל ממצרים: יז ויאמר משה אל-האלהים מי אנכי כי אלך אל-פרעה וכי אוציא את-בני ישראל ממצרים: יח ויאמר כי-איה עמך וזה-לך האות כי אנכי שלחתיך ברוציאך את-העם ממצרים תעבדון את-האלהים על ההר הזה: יט ויאמר משה אל-האלהים הנה אנכי בא אל-בני ישראל ואמרתי להם אלהי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו-לי מה-שמו מה אמר אלהם: כ ויאמר אלהים אל-משה אהיה אשר אהיה ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם: כא ויאמר עוד אלהים אל-משה כה תאמר אל-בני ישראל יהוה אלהי אבותיכם אלהי אברהם יצחק

וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְהִשְׁמִי לְעַלְמֵי זֶה
וְזָכְרִי לְדֹר דֹּר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות ג עמ' 225)

הסנה בער באש והסנה אינגו אפל (ג, ב) האש שלמעלה . שורפת ואינה אוכלת (מדרש רבה) סנה - השפל מכל האילנות, רומז ליהודי, המושפל ומבטל את עצמו. בער באש - יהודי צריך להרגיש אתה גדולה לה' ותשוקה עזה להתקרב אליו. אינגו אפל - אכל אסור שנה יביא לכלות הנפש, עליו להשאר נשמה בגוף. וכמבאר בחסידות על פסוק זה, ש"רשפי אש ההנהגה בנשמות ישראל, להיות בטול היש . . אינה אוכלת ומכלה אותם . . אדרבה, הבטול הזה הוא עקר החיות".

חמישי טו לך ואספתי את-זקני ישראל ואמרתי
אלהם יהוה אלהי אבותיכם נראה אלי אלהי
אברהם יצחק ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם
ואת-העשוי לכם במצרים: ויאמר אעלה
אתכם מעני מצרים אל-ארץ הפניני והחתי
והאמרי והפרזי והחוי והיבסי אל-ארץ זבת
חלב ודבש: ושמעו לקלי ובאת אתה וזקני
ישראל אל-מלך מצרים ואמרתם אליו יהוה
אלהי העבריים נקרה עלינו ועתה גלכח-א
דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה ליהוה
אלהינו: ואני ידעתי כי לא-יתן אתכם מלך
מצרים להלך ולא ביד חזקה: ושלחת את-ידי
והפיתי את-מצרים בכל נפלאתי אשר אעשה
בקרבו ואחר-כן ישלח אתכם: ונתתי את-חן
העם-הזה בעיני מצרים והיה כי תלכו לא
תלכו ריקם: ושאלה אשה משכנתה ומגרת
ביתה פליכסך וכלי זהב ושמלת ושמלתם
על-בניהם ועל-בנותיכם ונצללתם את-מצרים:
ד ויען משה ויאמר והן לא-יאמינו לי ולא
ישמעו בקלי כי יאמרו לא-נראה אליך יהוה:
ב ויאמר אליו יהוה כתיב מזה קרי מה-זה בידך
ויאמר משה: ויאמר השליכהו ארצה וישלכוהו
ארצה ויהי לנחש ויגם משה מפניו: ויאמר

יהוה אל-משה שלח ידך ואחז בונבו וישלח
ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו: למען יאמינו
כי-נראה אליך יהוה אלהי אבותם אלהי
אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב: ויאמר יהוה
לו עוד הבא-נא ידך בחיקך ויבא ידו בחיקו
ויוצאה והנה ידו מצרעת פשג: ויאמר השב
ידך אל-חיקך וישב ידו אל-חיקו ויוצאה
מחיקו והנה שבה בכשרו: והיה אם-לא
יאמינו לך ולא ישמעו לקל האת הראשון
והאמינו לקל האת האחרון: והיה אם-לא
יאמינו גם לשני האותות האלה ולא ישמעו
לקלי ולקחת ממימי היאר ושפכת היבשה
והיו הפים אשר תקח מן-היאר והיו לדם
ביבשת: ויאמר משה אל-יהוה כי אדני לא
איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם גם
מאז דברך אל-עבדך כי כבד-פה וכבד לשון
אנכי: ויאמר יהוה אליו מי שם פה לאדם
או מי-ישום אלים או חרש או פקח או עור
הלא אנכי יהוה: ועתה לך ואנכי אהיה
עם-פיך והוריתיך אשר תדבר: ויאמר כי
אדני שלח-נא ביד-תשלח: ויחר-אף יהוה
במשה ויאמר הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי
כי-דבר ידבר הוא וגם הנה-הוא יצא לקראתך
וראך ושמח בלב: ודברת אליו ושמעת
את-הדברים בפיו ואנכי אהיה עם-פיך ועם-
פיהו והוריתי אתכם את אשר תעשון:
וידבר-הוא לך אליהם והיה הוא יהיה לך
לפה ואתה תהיה-לו לאלהים: ואת-המטה
הזה תקח בידך אשר תעשה-בו את-

האתת: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות ג עמ' 826)

ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב
(ג, כב) אשה - היא הנשמה. שכנתה - דברים שהנשמה
עוסקת בהם מזמן לזמן (כשכן שאין פוגשים בו בקביעות).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לא עמ' 20)

וַיִּרְכִּיבֵם עַל הַחֲמֹר (ד, כ) הַחֲמֹר שֶׁחֲבַשׁ אֲבָרְהָם . .
שְׁעֵתִיד מִלֶּךְ הַמִּשִּׁיחַ הַגָּלוּת עָלָיו (רש"י) "חֲמֹר" וְזֶמֶר לַחֲמֹר
הַגּוֹף וְלַחֲמֵרֵי הָעוֹלָם. בְּאֲבָרְהָם אָבִינוּ נֶאֱמַר "וַיַּחֲבֹשׁ אֶת
חֲמֹרֹו", רָמַז לַהֲכַנְעַת הַחֲמֹר. בְּמִשָּׁה רִבְנוּ נֶאֱמַר "וַיִּרְכִּיבֵם
עַל הַחֲמֹר", רָמַז לַהֲמַשְׁכַּת אֹר הַקִּדְשָׁה לַחֹף הַחֲמֹר. מִלֶּךְ
הַמִּשִּׁיחַ - יִתְגַּלֶּה עַל הַחֲמֹר, רָמַז לְזִכּוֹן הַחֲמֹר עַד שֶׁהוּא
עֲצָמוֹ מְגַלֶּה אֶת אֹר הַקִּדְשָׁה.

שְׂשִׁי ה' וְאַחֲרֵי כֵן בָּאוּ מִשָּׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ
אֶל־פְּרֹעֶה כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח
אֶת־עַמִּי וַיְחַגּוּ לִי בַמִּדְבָּר: וַיֹּאמֶר פְּרֹעֶה מִי
יְהוָה אֲשֶׁר אֲשַׁמַּע בְּקֹלִי שְׁלַח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא
יִדְּעֵתִי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח:
וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעֶבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ גִלְכָּה נָא
דִּרְךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחַהּ לַיהוָה
אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגְּעֵנוּ בְּדֶכְרְ אוֹ בְּחֶרֶב: וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים מִלֶּךְ מִצְרַיִם לְמֹה מִשָּׁה וְאַהֲרֹן תִּפְרָעוּ
אֶת־הָעָם מִמַּעֲשֵׂיו לָכוּ לְסִבְלֵיתֵכֶם: וַיֹּאמֶר
פְּרֹעֶה הַיִּזְרָבִים עֲתָה עִם הָאָרֶץ וְהַשְׁבַּתֶּם
אֹתָם מִסִּבְלֵיתָם: וַיֵּצֵאוּ פְּרֹעֶה בַּיּוֹם הַהוּא
אֶת־הַגִּגְשִׁים בָּעָם וְאֶת־שִׁמְרֵיו לֵאמֹר: וְלֹא
תֹאסְפוּן לָתֵת תְּבֹן לָעָם לְלָבֵן הַלְבָּנִים כִּתְמוּל
שְׁלֹשָׁם הֵם יִלְכוּ וְקִשְׁשׁוּ לָהֶם תְּבֹן: וְאֶת־
מִתְבַּנֵּת הַלְבָּנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוּל שְׁלֹשָׁם
תְּשִׁימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרָעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־נִרְפִּים הֵם
עַל־פֶּן הֵם צֹעֲקִים לֵאמֹר גִּלְכָּה נִזְבַּחַהּ
לֵאֱלֹהֵינוּ: וְתִכְבַּד הַעֲבָדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ־
כֹּה וְאֶל־יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי־שֹׁקֶר: וַיֵּצְאוּ נְגִשֵׁי הָעָם
וְשִׁמְרֵיו וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר
פְּרֹעֶה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תְּבֹן: וְאֹתָם לָכוּ קָחוּ
לָכֶם תְּבֹן מֵאֲשֶׁר תִּמְצְאוּ כִּי אֵין נִגְרָע
מֵעֲבַדְתְּכֶם דִּבְרִי: וַיִּפֹּץ הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם לִקְשֹׁשׁ קֹשׁ לַתְּבֹן: וְהַגִּגְשִׁים אָצִים
לֵאמֹר כָּלוּ מַעֲשֵׂיכֶם דִּבְרֵי־יוֹם בְּיוֹמוֹ כֹּאֲשֶׁר

גִּרַת בֵּיתָה - דְּבָרִים שֶׁהַנֶּשְׁמָה עוֹסֶקֶת בָּהֶם בְּדֶרֶךְ קָבֵעַ (כְּאֵדָם
הַמִּתְגוֹרֵר בְּבֵיתָה). כֶּסֶף - אֶהְבֵת ה' (מִלְשׁוֹן "נִכְסֶף נִכְסֶפְתִּי").
זָהָב - יִרְאֵת ה' ("זָהָב מִצְפּוֹן גֹּאֲתָה", בְּחִינַת שְׂמָאל, יִרְאֵה).
עַל הַנֶּשְׁמָה לְהוֹצִיא מִן הַגָּלוּת אֶת נְצוּצוֹת הַקִּדְשָׁה שִׁשְׁנֵם
בְּגִרַת בֵּיתָה וְאַף אֵלּוּ הַנִּמְצָאִים בְּשִׁכְנֵתָה; עָלֶיהָ לַעֲשׂוֹת
מִשְׁנֵהֶם כְּלִים לְאֶהְבֵת ה' וְלִירְאָתוֹ.

שְׂשִׁי י' וַיִּלְךְ מִשָּׁה וַיָּשָׁב | אֶל־יִתְרֹה חֹתָנוֹ וַיֹּאמֶר
לֹא אֶלְכָּה נָא וְאֲשׁוּבָה אֶל־אֲחֵי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם
וְאֶרְאֶה הַעוֹדָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרֹו לְמִשָּׁה לָךְ
לְשָׁלוֹם: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מִשָּׁה בְּמִדְוֵן לָךְ
שָׁב מִצְרַיִם כִּי־מָתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמִּבְקָשִׁים
אֶת־נַפְשְׁךָ: וַיִּקַּח מִשָּׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו
וַיִּרְכַּבֶּם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אֶרֶצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח
מִשָּׁה אֶת־מִטָּה הָאֱלֹהִים בֵּינָו: וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מִשָּׁה בְּלִבְתָּךְ לָשׁוּב מִצְרַיִמָּה רְאֵה כָּל־
הַמִּפְתִּים אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בְיָדְךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי
פְּרֹעֶה וְאֲנִי אַחֲזֹק אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־
הָעָם: וַאֲמַרְתָּ אֶל־פְּרֹעֶה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי
בְּכָרִי יִשְׂרָאֵל: וַאֲמַר אֵלָיְךָ שְׁלַח אֶת־בְּנִי
וַיַּעֲבֹדֵנִי וְתִמְאַן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אֲנֹכִי הִרְגֵּתִי אֶת־
בְּנִי בְּכָרְךָ: וַיְהִי בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשׁוּהוּ יְהוָה
וַיִּבְקֹשׁ הַמִּיתוֹ: וַתִּקַּח צִפּוֹרָה צֹר וְתִכְרַת
אֶת־עֶרְלַת בָּנָה וְתַנַּע לְרַגְלָיו וְתֹאמַר כִּי חֲתָן
דָּמִים אַתָּה לִי: וַיִּרְף מִמֶּנּוּ אוֹ אִמְרָה חֲתָן
דָּמִים לְמוֹלַת: פ' וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לָךְ
לִקְרַאת מִשָּׁה הַמִּדְבָּרָה וַיִּלְךְ וַיִּפְגְּשׁוּהוּ בְּהַר
הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁקְלוּ: וַיִּגֵּד מִשָּׁה לְאַהֲרֹן אֶת
כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ וְאֶת כָּל־הָאֲתָת
אֲשֶׁר צִוָּהוּ: וַיִּלְךְ מִשָּׁה וְאַהֲרֹן וַיֵּאסְפוּ אֶת־
כָּל־זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּדְבֹּר אַהֲרֹן אֶת כָּל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מִשָּׁה וַיַּעַשׂ
הָאֲתָת לְעֵינֵי הָעָם: וַיֵּאֱמָן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ
כִּי־פָקֵד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־
עֲנָנִים וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:

משיחה. אמן בתיכון וביומיון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מבדך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מבדך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרומם, ויתנשא, ויתחדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבחנתא ונתתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תש"ז א עמ' 253)

ומאז פאתי . . לדבר בשמך . . והצל לא הצלת את עמך (ה, כג) ה' משה' שפכל אחד ואחד מישראל בא בטענה להקב"ה. פאתי . . לדבר בשמך – קימתי את מצוות התורה, שפלה שמותיו של הקב"ה, ובכל זאת לא הצלת את עמך – אף שיש פסק-דין מפרש ברמב"ם (הלכות תשובה ג, ד) שקיים מצוה אחת מביאה "תשובה והצלה" לכל העולם!

מפטיר כב וישב משה אליהו ויאמר אדני למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתני: כ ומאז פאתי אל-פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא-הצלת את-עמך: ו ויאמר יהוה אל-משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה וביד חזקה יגרשם מארצו: ססס

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תנש"א כרך א עמ' 242)

וביד חזקה יגרשם מארצו (ו, א) יש לפרש בדרך רמז ולחידודא, שעל-ידי למוד 'יד החזקה' של הרמב"ם נזכה לצאת מן הגלות. שְׁהָרִי ב"ל אָמְרוּ "אֵין הַגְּלוּיִת מִתְּכַנְסוֹת אֶלָּא בְּזִכּוֹת הַמְּשֻׁנּוֹת", שֶׁהֵן הַלְכוֹת פְּסוּקוֹת, וְאֵן סֵפֶר הַיָּד הוּא הַלְכָּה פְּסוּקָה.

קבי"ד פסוקים, ויק"ח סימן. מעד"י סימן:

בהיות התבן: י ויכו שטרי בני ישראל אשר שמו עליהם נגשי פרעה לאמר מדוע לא כליתם חקכם ללבן בתמול שלשם גם-תמול גם-היום: י ויבאו שטרי בני ישראל ויצעקו אל-פרעה לאמר למה תעשה כה לעבדיך: י נתן נתן לעבדיך ולבנים אמרים לנו עשו והנה עבדיך מכים וחטאת עמך: י ויאמר נרפים אתם נרפים עליכן אתם אמרים גלכה נזבחה ליהוה: י ועתה לכו עבדו ותבן לא-יתן לכם ותכן לבנים תתנו: י ויראו שטרי בני-ישראל אתם ברע לאמר לא-תגרעו מלבניכם דבר-יום ביומו: י ויפגעו את-משה ואת-אהרן נצבים לקראתם בצאתם מאת פרעה: י ויאמרו אליהם ירא יהוה עליכם וישפט אשר הבאשתם את-דיחנו בעיני פרעה ובעיני עבדיו לתת-חרב בידם להרגנו: י וישב משה אליהו ויאמר אדני למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתני: כ ומאז פאתי אל-פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא-הצלת את-עמך: ו ויאמר יהוה אל-משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה יגרשם מארצו: ססס

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

ע"חיים היא לפחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. אךך ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. *האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטר כמזו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטר לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים מוֹכִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַפּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁשָׁה עֲבָדָיו וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאִי הָאֵמֶת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטר כמזו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטר כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטר ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקק, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

ו דמה את ישראל אחרי תגליות ומהרג אשר עברו עליהם לָכֵם שָׁרָב בּוֹאֹ וְלֹא נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ רַק שׁוֹרֵשׁ, אֶבֶל הַנְּבִיאִים אוֹמֵר, בְּיָמֵינוּ הַבָּאִים יִימֵי הַנְּאֻמָּה יִשְׁרָשׁ יִתֵּן ה' שֶׁרֶשׁ שֶׁל יַעֲקֹב לְהַיּוֹת מִתְפַּשֵּׁט לְמַרְחֹק וְצִיָּין וּפְרָח יִשְׂרָאֵל הֵם יִמְשְׁלוּ עַד לְמַרְחֹק וְיִגְדְּלוּ עַד מְאֹד וּמִלֵּאֵם פְּנֵי־תֵבֶל תִּנּוּכָה צִמְחֵי הַשָּׂדֶה: ז רָאָה נָא הָאֵם הַכֹּמֶת

שְׁהִכָּה ה' אֶת מִכְּהוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִכְּהוּ ה' אֶת יִשְׂרָאֵל? אִם־פְּהִיגָה כְּמֹה שֶׁהָיָה ה' אֶת הָרָגִינוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל הָרָג ה' אֶת יִשְׂרָאֵל? הֲלֹא אֶת הַגּוֹיִם שֶׁהָיוּ וְהָיָה בְּיִשְׂרָאֵל הַשְּׂמִיד ה' עַד כִּלְחָ: ח וְאֵת יִשְׂרָאֵל בְּסִסְמָאָה בְּמִדָּה שֶׁהָיוּ חוֹמָאִים לְפָנָיו, בְּמִדָּה זוֹ נִפְרַע מֵהֶם, בְּשִׁלְחָה תִּרְיִבְנָה הָיָה שׁוֹפֵד מְתוֹ עַל הַשְּׂדוֹת וְהַנְּגוֹת לְשִׁלּוֹחַ בְּהֵן שְׂדֵפוֹן וְאַרְבָּה וְלֹא פָּנַע בְּנִפְשׁוֹת תַּחֲלָה, הִגָּה הַסִּיד הַפָּרִי בְּרוּחוֹ הַקִּשָּׁה בְּיוֹם שְׁנִשְׁבַּת רוּחַ קָדִים עָזָה: ט לָכֵן הוֹאִיל וְרַחֲמֵי עָלָיו גַּם עִתָּה בּוֹאֵת שְׁהַעֲנִישָׁם בְּדָרָךְ קָל יִכְפֹּר עוֹן־יַעֲקֹב לְפָנֶיךָ הָאֵל וְחָה כְּלִפְרֵי הָסֵר תִּטְאֲתוֹ גַּם הַשּׁוֹג בְּשׁוֹמְרוֹ | כְּלִי־אֲבָנִי מְזֻבָּח בְּמֵה שִׁיתוֹן הַמְּזֻבָּחוֹת שֶׁל עֲבוּד־הָיָה וְיִשִּׁים

שי למורא

(ו) הַבָּאִים, בְּיָמֵינוּ הַבָּאִים, כְּלֹמֵר בְּיָמֵינוּ הַנֶּאֱלָה. יִשְׁרָשׁ יַעֲקֹב, יִשְׁרָשׁ יַעֲקֹב אֶת שְׁרָשׁוֹ לְהַיּוֹת נִטְעוֹ חִטָּב מִלְּמִמָּה. יִצִּיין וּפְרָח יִשְׂרָאֵל, יִצִּיין וְיִצְאֵא פְרָח מִלְּמִעֲלָה. וּמִלֵּאֵם פְּנֵי תֵבֶל תִּנּוּכָה, וּפְרוּחֵיו יִמְלֵאוּ פְנֵי כָל הַיָּשׁוּב שֶׁל הָעוֹלָם. (ז) הַכֹּמֶת מִכְּהוֹ הִכְּהוּ, וְכִי הִכָּה הַכֹּב"ה אֶת יִשְׂרָאֵל (עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם) כְּמֹה

שְׁהִכָּה הַכֹּב"ה אֶת הַגּוֹיִם שֶׁהָיוּ אֶת יִשְׂרָאֵל. אִם כְּהָרָג הָרָגִינוּ הָרָג, וְכִי הָרָג בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹה שֶׁהָיָה בְּהָרָגֵינוּ הַגּוֹיִם שֶׁהָיָה בְּיִשְׂרָאֵל. (ח) בְּסִסְמָאָה, בְּאוֹתָהּ מִדָּה. בְּשִׁלְחָה תִּרְיִבְנָה, כְּשִׁלְחָה הַכֹּב"ה מִדָּת פְּרִעוּת לְהַפְרַע מַעֲשֵׂיו עַל הַמָּאֵם, תִּרְיִב כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְכַבֵּל הַמְּנָה. פְּרִשׁ אַחֵר, "שְׁלַחָה" הוּא שֵׁם עַל הַנְּגוֹת וְהַשְּׂדוֹת הַתְּבוֹאָה, כְּמֹה "בְּרַכַּת הַשֶּׁלַח" (נחמיה ג.טו). "שְׁלַחָה" פְּרָדִים רְמוּזִים" (שיר השירים ד.ג), וְאִמֵּר שְׁלַפְרֵעוֹן הַמָּאֵם הוּא מְבִיא רַק שְׂדֵפוֹן בְּתִבּוּאָה בְּמִדָּה בְּלִבָּה. הִגָּה בְּרוּחוֹ הַקִּשָּׁה, הַסִּיד אֶת הַפְּרוֹת עַל יְדֵי רוּחַ קָשָׁה שְׁנִשְׁבַּת בְּאִילָנוֹת. בְּיוֹם קָדִים, בְּיוֹם שְׁנִשְׁבַּת רוּחַ מְנַרְחֵת חֲזָקָה. וְלֹא שׁוֹפֵד מְתוֹ עָלֵיהֶם בְּלֹא מִדָּה עַד שִׁכְלָם, בְּדָרָךְ זֶה לֹא יַעֲשֶׂה הַכֹּב"ה לְיִשְׂרָאֵל. (ט) לָכֵן, הוֹאִיל וְרַחֲמֵי עָלָיו. בּוֹאֵת יִכְפֹּר עוֹן יַעֲקֹב,

הפטר לפרשת שמות לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

בישעיה פרק כז

כֹּז וְהַבָּאִים יִשְׁרָשׁ יַעֲקֹב יִצִּיין וּפְרָח יִשְׂרָאֵל וּמִלֵּאֵם פְּנֵי־תֵבֶל תִּנּוּכָה:

ו הַכֹּמֶת מִכְּהוֹ הִכְּהוּ אִם־פְּהִיגָה הָרָגִינוּ הָרָג: ח בְּסִסְמָאָה בְּשִׁלְחָה תִּרְיִבְנָה הָרָג: ט לָכֵן הִגָּה בְּרוּחוֹ הַקִּשָּׁה בְּיוֹם קָדִים: ט לָכֵן בּוֹאֵת יִכְפֹּר עוֹן־יַעֲקֹב וְזֶה כְּלִפְרֵי הָסֵר תִּטְאֲתוֹ בְּשׁוֹמְרוֹ | כְּלִי־אֲבָנִי מְזֻבָּח בְּאֵבֶנֶי־גֶל מְנַפְצוֹת לֹא־יִקְמוּ אֲשֵׁרִים

אֲעִשֶׂה לוֹ גַּם זֹאת, לְהַתְּכֹפֵר בְּדָרָךְ קָל. וְזֶה כְּלִי הָסֵר תִּטְאֲתוֹ, וְזֶה וְזֶה לִי פָרִי טוֹב לְהַסִּיד וּלְמַחֵל עַל תִּטְאֲתוֹ. כָּל אֲבָנֵי מְזֻבָּח, כָּל אֲבָנֵי הַמְּזֻבָּחוֹת שֶׁהָיוּ אֲבָנֵיהֶם מְנַפְצוֹת בְּדָרָךְ שְׁמַנְפָּצִים אֲבָנֵי גִיד הַדָּק חִטָּב. לֹא יִקְמוּ אֲשֵׁרִים וְחַפְנִים, שֶׁלֹּא יִקְמוּ יוֹתֵר שׁוֹם

עטרת מרים

אבניהם כפאבני־גל מנפצות הדק היטב ובתנאי לא־יִקמו מעתה אֲשֶׁרִים וְחֲמֻנִים: * כִּי פִעֲשׂוֹתָם זֹאת עִיר בְּצוּרָה שֶׁל גּוֹיִם תִּהְיֶה בְּדָד מִיִּשְׂרָאֵל גְּדוּלָה נְאוֹת אֲדָם, גִּזְוֹת וּפְרִדָּסִים נַעֲשֶׂה מִשְׁלַח מִיִּשְׂרָאֵל וְנַעֲזֹב כַּמְדָּבָר עַד כִּי שָׁם יִרְעָה עֵגֶל וְשָׁם גַּם בַּקִּיעוֹת יִרְבֵּץ וְכֻלָּה סַעֲפִיָּה עֲנֵפֵי הָאֵילָנוֹת

אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ שָׁמָּה: יֵאָבִיבֶשׁ קִצְיָרָה כִּשְׁתִּיבֶשׁ עֲנִיפָה תִשְׁכַּרְנָה מַעֲצָמָה, רָצָה לִזְמֹר כִּשְׁתִּתְמָלֵא סֵאתָם יִשְׁכְּרוּ מֵאֲלֵיהֶם נָשִׁים הָאֲבִינוֹת בָּאוֹת וּמִקְלֻמוֹת אוֹתָם מֵאִירֹת מַכְרוֹת אוֹתָהּ זֶה מִשָּׁל עַל הַשִּׁמְמוֹן וְהַקָּדִיֹן כִּי לֹא עִסְבִּינוֹת הוּא אֵין בָּם חֲבוּנָה לִשְׂבֹּב בְּחִשּׁוֹכָה עַל־כֵּן לֹא־ יִרְחֻמְנוּ עֲשֵׂהוּ וְיִצְרוּ לֹא יִחַנְנוּ: יִבְּרָה וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּמְזֹן הַיִּשְׁעָה יִחַבֵּט יְהוָה כִּמְזֹן שְׂהוּא חוֹבֵט חֲטִיִּם מִן הַקֵּשׁ מִשְׁבַּלֶּת הַנְּהַר הֵם הָאוֹבְדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר עַד־נַחֲל מִצְרַיִם הֵם הַנִּדְחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאַתֶּם בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵימִן הַמִּפְתָּרִים בְּכָל פֶּה־אֶהָה תִּלְקָטוּ מִן הַנְּלִיֹּת לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִבֵּאתִי אֲתֶם צִיֹּן: יִבְּרָה וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּיֻּלֵּם יִתְקַבֵּצוּ וְיִבְאוּ כִּאִילוֹ יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גְּדוֹל לְהַשְׁמִיעַ חֲקוֹל בְּכָל הָעוֹלָם לְהַתְקַבֵּץ וְלִבְאוּ וּבְאוּ הָאֹבְדִים שְׁנַפְצוּ בְּאֶרֶץ רְחוֹקָה לִפְנֵים מִן הַנְּהַר סִמְכִיֹן בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר שְׂלֵא חֲזֹר לְאַרְצָם מַעַת שְׁגָלוֹ וְהַנְּדָחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַשְׁתַּחֲוּ לַיהוָה בְּהַר הַקֹּדֶשׁ מִקוֹם הַמִּקְדָּשׁ בִּירוּשָׁלַיִם: מְדַבֵּר עַל הַמִּזֵּן הַתְּלֹאֹת שֶׁכִּבְרוּ עַל שִׁבְט יְהוּדָה עַל יְדֵי מֶלֶךְ אֲשׁוּר וּמִפְלִיתוֹ לִסּוּף, וְהַתְּנִיכִים (מִן הַפְּסוֹק א' עַד ה') הַמְּדַבְּרִים עַל עֲשֵׂרֶת הַשְּׂבָטִים. א הוּא הַנִּבְאִי מֵתֵאוֹנָן עַל עֲטֶרֶת גְּאוֹת עַל גְּאוֹת הַלֵּב שֶׁל שְׂבָטֵי אֶפְרַיִם הַמְּלִכּוֹת שֶׁלָּהֶם שְׂלֵא נִתְקַמָּה

בְּדָם כִּי הוּא וְצִיֹּן נִבְל כְּפָרָה נוֹבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ מִסֵּרַת הַנֶּאֱמָר שֶׁלָּהֶם אֲשֶׁר הָיוּ מִפְּנֵימִים עֲצָמָם עַל־רֹאשׁ גִּיא־שְׂמֻנִים לְמִשׁוֹת רֹאשָׁם בְּהִרְבָּה שִׁמּוֹן מְבוֹשָׁם, הֵם מְבָרֵךְ הַלְלוּמֵי יִיִן שְׂבוּרִים בְּגִלְלֵי חַיִּין וְהַשְׁכָּרוֹת: ב הַנֶּהָה מִשׁ רֵיחַ חֲזָק וְאִמּוּיִן לְאֹדְנֵי שְׂהוּא כְּזֹרֶם בְּדָד הַמִּשְׁבֵּר אֵילָנוֹת שֶׁעַר קָטָב כְּרִית סַעֲרָה הַכּוֹרֶת כְּזֹרֶם מִיִּם בְּכִירִים אֲשֶׁר הִקֵּה שְׂמֻפִּים בְּחֻקָּה, הַנִּיחַ וְהוּא יִצִּיחַ עֲטֶרֶת גְּאוֹנָם לְאֶרֶץ בְּיָד בְּחֻקֹּת תִּדִּי: ג בְּרַגְלִים שֶׁל הָאֵיִיב תִּרְמָסְנָה עֲטֶרֶת גְּאוֹת כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהֵם מִתְנַאֲמִים בָּהֶם שְׂבוּרֵי אֶפְרַיִם:

שי למורא

אֲשֶׁרִים וְשׁוֹם חֲמֻנִים. ("אֲשֶׁרִים", הֵם אֵילָנוֹת שְׁעוֹבְדִים אוֹתָם. וְ"חֲמֻנִים", הֵם דְּמוּיוֹת פְּסָלִים עֲשׂוּיֹת לַעֲבוֹדַת הַחַמָּה). * כִּי עִיר בְּצוּרָה בְּדָד, כִּי פִעֲשׂוֹתָם זֹאת לִפְנֵי אֶת אֲבֵנֵי מִנְבְּחוֹת הָאֵילָלִים, אִזּוּ הָעִיר הַבְּצוּרָה, הוּא בְּדָד גְּדוֹל שֶׁל אֲדָרִם, תִּהְיֶה בְּדָד מִיִּשְׂרָאֵל. נֹה מִשְׁלַח וְנַעֲזֹב, וְהָיָה שָׁלֵל יְהוָה מִשְׁלַח מִיִּשְׂרָאֵל. שָׁם יִרְעָה עֵגֶל, בְּמִקּוֹם

הָעִיר הַבְּצוּרָה יִרְעוּ עֲנָלִים. וְשָׁם יִרְבֵּץ, וְשָׁם יִשְׁכְּבוּ לָנוֹחַ. וְכֻלָּה סַעֲפִיָּה, וְיִכְלוּ אֶת עֲנֵפֵי הָאֵילָנוֹת אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ שָׁמָּה. יֵאָבִיבֶשׁ קִצְיָרָה תִשְׁכַּרְנָה, כִּשְׁתִּיבֶשׁ עֲנִיפָה יִשְׁתַּכְּרוּ מֵאֲלֵיהֶם. כְּלוֹמֵר, כִּשְׁתִּתְמָלֵא סֵאתָם יִשְׁכְּרוּ מֵאֲלֵיהֶם. נָשִׁים בָּאוֹת מֵאִירֹת אוֹתָהּ, נָשִׁים תִּבְאֵנָה וְיִכְבְּרוּ בָהֶם הָאֵשׁ. כְּלוֹמֵר, עִם חֲלָשׁ כְּנָשִׁים יִשְׁחִיתוּ אוֹתָהּ. כִּי לֹא עִם בִּינוֹת הוּא, שְׂלֵא חֲבִין שָׁכַל מִשְׁשִׁלּוֹ בָּהֶם לֹא מִדֵּי וְלֹא בִּבְחָ וְרוֹעֵן. עוֹשֵׂהוּ, חֲקִב"ה שֶׁנִּדְּלוּ וְהִקְשִׁילוּ. (יב) יִחַבֵּט ה' / כְּלוֹמֵר, כִּמְזֹן שְׂהוּאִיִּם אֶת הַשְּׂבָטִים בְּמִקְלָה לְהַסִּיר אֶת הַתְּבוּאָה מִן הַקֵּשׁ, כֵּן יִסִּיר ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִבֶּין הַגּוֹיִם. מִשְׁבַּלֶּת הַנְּהַר, מֵאֶרֶץ אֲשׁוּר הַיּוֹשְׁבִים עַל נְהַר פָּרַת. עַד נַחֲל מִצְרַיִם, הֵם הַנִּדְחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִבְּנוֹת אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְיִבְאֵהוּ לִירוּשָׁלַיִם. (יג) יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גְּדוֹל, כָּל דָּד יִתְקַבֵּצוּ, כִּאִילוֹ הָיָה נִתְקַע בְּשׁוֹפָר גְּדוֹל לְהַשְׁמִיעַ חֲקוֹל בְּכָל הָעוֹלָם. הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר, עֲשֵׂרֶת הַשְּׂבָטִים, לִפִּי שְׂלֵא חֲזֹר לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מַעַת שְׁגָלוֹ לְשֵׁם, לִכֵּן נִקְרָאוּ אוֹבְדִים. וְהַנְּדָחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, אוֹתָם שְׁגָלוּ לְמִצְרַיִם שְׂאִינָה רְחוֹקָה, נִקְרָאוּ נִדְחִים. בְּהַר הַקֹּדֶשׁ, בְּהַר הַמְּבוֹרָה מִקּוֹם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. (א) הוּא, קְרִיאָה שֶׁל צַעֲרָה עֲטֶרֶת גְּאוֹת, מִן הַנֶּאֱמָר הָיוּ עוֹשִׂים

עֲטָרָה לְרֹאשָׁם, כְּלוֹמֵר, הָיוּ מִתְנַאֲמִים בְּעֶשְׂרֵם וּבְתַעֲנוּגָם. שְׂבָטֵי אֶפְרַיִם, אֲנִשִּׁי מְלִכּוֹת אֶפְרַיִם כְּשֶׁעֲדָן לֹא הָלְכוּ לְעֻלּוֹת, הָיָה כָּל עַסְקָם בְּמִאֲכָל וּבִמִּשְׁתֵּה וּבִשְׂכָרוֹת. וְצִיֹּן נִבְל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ, וּבִאֲמַת כָּל תִּדְרֵי תִפְאַרְתָּם הָיָה דוֹקָה לְצִיֹּן נוֹבֵל. אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ גִּיא שְׂמֻנִים, שְׂמֻרֵם הַשִּׁמּוֹן הַמְּבוֹשָׁם שִׁינְיָקוֹם עַל רֹאשָׁם כִּאִילוֹ הוּא גִיא מִלֵּא שְׂמֻנִים. הַלְלוּמֵי יִיִן, מִכִּי תִיֵּן. (ב) הַנֶּהָה חֲזָק, הֵנָּה יֵשׁ רֵיחַ חֲזָק. שֶׁעַר קָטָב, כְּרִית סַעֲרָה הַכּוֹרֶת וּמִשְׁחִית. הַנִּיחַ לְאֶרֶץ בְּיָד, זֶה הָיוּ יִצִּיחַ עֲטֶרֶת גְּאוֹתָם לְאֶרֶץ בְּחֻקֹּת תִּדִּי וּבִבְחָ. (ג) בְּרַגְלִים תִּרְמָסְנָה,

וְחֲמֻנִים: * כִּי עִיר בְּצוּרָה בְּדָד נֹה מִשְׁלַח וְנַעֲזֹב כַּמְדָּבָר שָׁם יִרְעָה עֵגֶל וְשָׁם יִרְבֵּץ וְכֻלָּה סַעֲפִיָּה: יֵאָבִיבֶשׁ קִצְיָרָה תִשְׁכַּרְנָה נָשִׁים בָּאוֹת מֵאִירֹת אוֹתָהּ כִּי לֹא עִסְבִּינוֹת הוּא עַל־כֵּן לֹא־ יִרְחֻמְנוּ עֲשֵׂהוּ וְיִצְרוּ לֹא יִחַנְנוּ: יִבְּרָה וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִחַבֵּט יְהוָה מִשְׁבַּלֶּת הַנְּהַר עַד־נַחֲל מִצְרַיִם וְאַתֶּם תִּלְקָטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יִבְּרָה וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גְּדוֹל וּבְאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר וְהַנְּדָחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַשְׁתַּחֲוּ לַיהוָה בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַיִם: כח א הוּא עֲטֶרֶת גְּאוֹת שְׂבָטֵי אֶפְרַיִם וְצִיֹּן נִבְל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גִּיא־שְׂמֻנִים הַלְלוּמֵי יִיִן: ב הַנֶּהָה חֲזָק וְאִמּוּיִן לְאֹדְנֵי כְּזֹרֶם בְּדָד שֶׁעַר קָטָב כְּרִית מִיִּם בְּכִירִים שְׂמֻפִּים הַנִּיחַ לְאֶרֶץ בְּיָד: ג בְּרַגְלִים תִּרְמָסְנָה עֲטֶרֶת גְּאוֹת

ד וְהִיתָה הַדֶּר תַּפְאֲרָתוֹ שֶׁל שְׁבוּרֵי אֶפְרַיִם לְצִיצַת הַנֶּבֶל צְבִי תַּפְאֲרָתוֹ
אֲשֶׁר הָיָה לַעֲטֶרֶת עַל־רֹאשׁ גִּיָּא שְׁמָנִים וְהָיָה תַּחְתָּה כְּכַבּוּדָּהּ כְּהֶאֱנָה
שֶׁנִּתְבַּשְׁלָה רֹאשׁוֹנָה בְּמָרָם יְהוָה הַקָּדוֹן אֲשֶׁר מִדֵּי כַּשִּׁירָאָה הֶרְאָה אוֹתָהּ
בַּעֲדָהּ בְּכָפֹ תַּלְיָה עַל הַעֲנָף וּבְלַעֲנָה וְאֵינוֹ מִמֵּתִין עַד שִׁתְּלוּשׁ. וְאָמַר
שָׁכֵן יִמְהַר הָאוֹיֵב לְהַשְׁפִּיל אֶפְרַיִם:

ה בָּיִם הָהוּא בָּיִם מִפְּלֵת מַלְכוּת
אֶפְרַיִם יְהוָה יְהוָה צְבָאוֹת
לַעֲטֶרֶת צְבִי וְתִלּוּ הַכְּבוֹד בְּגָאוֹן ה'
וְלַצִּפּוֹרֶת לְכַתֵּר תַּפְאֲרָה לְשֹׂאֵר
עֲמֹו הֵם יְהוּדָה וּבְנֵימִן: ו וְלָרוּחַ
מִשְׁפָּט יְהוָה הַקְדוּשׁ בְּרִדְיוֹ הוּא
לְיוֹשֵׁב עַל־הַמִּשְׁפָּט יִחְזַק דַּעַה
לְחֻקִּים לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט אֶמֶת וְלִגְבוּרָה
יְהוָה לְאוֹתוֹ שֶׁהֵם מְשִׁיבֵי מַלְחָמָה
שֶׁל תּוֹרָה שְׁעָרָה: ז וְגַם־אֱלֹהִי
יְהוּדָה וּבְנֵימִן בָּיִן שָׁגוּ בְּדַעְתָּם
וּבִשְׂכָר יוֹן יִשָּׁן תָּעִי מִדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר
כִּתּוֹן וְנִבְיֵא שְׁתִּיהָ לָהֶם לְחֻזּוֹת
הַתּוֹרָה שָׁגוּ בְּדַעְתָּם בִּשְׂכָר מְרֹב
שְׁתִּיתָ הַשְׂכָּר נִבְלָעוּ נִשְׁחַתָּ כֹּה
נִבְאָתָם מִן־חַיִּין תָּעִי מִן־הַשְׂכָּר
נִשְׁחַתוּ מִן הַשְׂכָּרִית שָׁגוּ בְּרֹאָה
הַלְעִיטוּ בְּדַבְרֵי הַנִּבְיָאִים פָּקֹו פְּלִילִיָּה
וְהָיוּ מִשְׁפָּט: ח בִּי כִּי־שְׁלַחְנוֹת
שֶׁל זַכָּיִי מִתִּים אֲשֶׁר הֵם מְסֻבִּים
עֲלֵיהֶם מְלָאוּ קִיָּא צֹאָה הַקָּדָה
וְשִׁלְשׁוּל מַלְחָמָה כִּי מְקוֹם פְּנִי וְנָקִי
מֵאֲלָה: ט הוֹאִיל וְהַגְדוּלִים פְּנוּיִם אֵל
הַשְׂכָּרוֹת, אִם כֵּן אֶת־מִי יוֹרָה
דַּעַה הַכֶּתֶן וְאֶת־מִי יִבִּין שְׁמוּנָה
שֶׁל תְּנִיבָא אֲשֶׁר שָׁמַע מֵאֵת ה', וְכִי
יִלְמַד לְגַמּוּלֵי מַחְלָב שְׁנִמְלִי מִהֲנֶגֶת
הַחֲלָב עֲתִיקִי הַנֶּעֱתָקִים מִשְׁרִים

מִשְׁרֵי אִמּוֹן: י בִּי עַל צֹו שֶׁל נְבִיָּא לְצֹו שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרִדְיוֹ הוּא, הֵם אִמּוֹרִים
יֵשׁ לֵנו צֹו שֶׁל עֲבוּד־יְהוָה לְצֹו הָיָה קוֹ חֹסֶת מִשְׁקוּלָת מִשְׁפָּטִי רֵשַׁע כְּנֶגֶד
לְקוֹ הַצֶּדֶק הָיָה קוֹ לְקוֹ הַנְּבִיָּא עוֹד אוֹמֵר לָהֶם אֵילִי זְעִיר שָׁם זְעִיר שָׁם
מַעַט בְּדָבָר זֶה וְיִמְעַט בְּדָבָר זֶה כֵּן תִּקְבְּלוּ וְאִיעֲלִי־בִּיבִין אֵינֶם מְקַבְּלִים: יא בִּי
דְּבַרֵי הַנְּבִיָּא בְּעִינֵיהֶם כְּאֵלֵי וְדְּבָרוֹ אֲלֵיהֶם בְּלַעֲנִי שְׁפָה בְּגִמְגוּם שְׁאִין מְבִינִים
אֵת דְּבָרָיו וּבְלִשׁוֹן אַחֲרֵת שְׁאִינֶם מְבִינִים דְּבַר אֱלֹהִים הָיָה:
יב אֲשֶׁר | אָמַר הַנְּבִיָּא אֲלֵיהֶם בֹּאֵת תִּמְצֹאוּ הַמְּנוּחָה בְּאַרְצֵכֶם וְלֹא

בְּרָגְלִי הָאוֹיֵב תִּרְמַסְנָה עֲמֻדוֹת הַמָּאוֹת שֶׁל שְׁבוּרֵי אֶפְרַיִם, כְּלוּמֹר, הָאוֹיֵב יִשְׁפִּיל
נֶאֱמָר. ד) וְהִיתָה צִיצַת נֶבֶל צְבִי תַּפְאֲרָתוֹ... כְּכַבּוּדָּהּ בְּמָרָם קִיין
וְגו', הַדֶּר תַּפְאֲרָתוֹ שְׁהָיָה צִיצֵן נֹבֵל, וְאֲשֶׁר הָיָה עַל רֹאשׁ גִּיָּא שְׁמָנִים, תַּחְתָּה
כְּכַבּוּדָּהּ בְּמָרָם קִיין, כְּהֶאֱנָה שֶׁהַתַּכְפָּדָה בְּמָרָם יְהוָה הַקָּדוֹן. בַּעֲדָהּ בְּכָפֹ
יְבַלְעָנָה, מִדֵּי כְּשֶׁהָיָה עֲדוֹן תַּלְיָה עַל

הַעֲנָף וְאֵינוֹ מִמֵּתִין עַד שִׁתְּלוּשׁ. כְּלוּמֹר,
שְׁכָכָה יִמְהַר הָאוֹיֵב לְהַשְׁפִּיל אֶת
נֶאֱמָר. ה) בָּיִם הָהוּא, בָּיִם
שִׁיגְלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׂכָמִים. לַעֲטֶרֶת
צְבִי, לַעֲטֶרֶת שֶׁל רִצּוֹן וְחֶמְדָּה
(וְחֶדְוָה). וְלַצִּפּוֹרֶת תַּפְאֲרָה, וְלַכַּתֵּר
שֶׁל תַּפְאֲרָה. לְשֹׂאֵר עֲמֹו, שְׂכַמ
יְהוּדָה וּבְנֵימִן וְהַמְצַטְרָפִים עִמָּהֶם
לְמַלְכוּת חֻקֵּיהֶם מִלֶּךְ יְהוּדָה. ו)
וְלָרוּחַ מִשְׁפָּט לְיוֹשֵׁב עַל
הַמִּשְׁפָּט, וְיְהוָה הַקְדוּשׁ לְרוּחַ מִשְׁפָּט
לְמִי שְׁתִּיהָ יִשֵּׁב עַל הַמִּשְׁפָּט, וְהוּא
חֻקֵּיהֶם מִלֶּךְ יְהוּדָה, שִׁיבָב עַל כִּסֵּא
הַמַּלְכוּת לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט, וְיִתֵּן לוֹ
הַקְדוּשׁ דַּעַת וּבִינָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט
אֶמֶת וְלִגְבוּרָה, וְיְהוָה הַקְדוּשׁ לָהֶם
לְגִבּוּרָה, כִּפִּי שְׁתִּיהָ מִלֶּךְ ה' כְּמִנְחָה
אֲשִׁיר וְלֹא הֶעֱרִכוּ לְהִלָּחֵם בָּהֶם.
מְשִׁיבֵי מַלְחָמָה שְׁעָרָה, וְכֵן
כְּשִׁילְחָמוֹ אוֹיְבֵיהֶם בָּהֶם וְיִשִּׁיבוּ מַלְחָמָה
נֶגֶדָם, יִתֵּן ה' לָהֶם גְּבוּרָה שְׁחִידוֹ מִכִּים
בְּאוֹיְבֵיהֶם עַד שְׁעַר עֵרִיקָם הַבְּצוּרוֹת.
(ז) וְגַם אֱלֹהִי, וְגַם שְׂכַמֵי יְהוּדָה
וּבְנֵימִין בָּיִן שָׁגוּ וְגו', זֶה הָיָה בִּימֵי
אֲחִי אָבִיו שֶׁל חֻקֵּיהֶם. וּבִשְׂכָר תָּעִי,
וּמִתּוֹךְ רַבִּי שְׁתִּיתָ יוֹן יִשָּׁן תָּעִי מִן
הַדֶּרֶךְ הַנִּבְנוּת. וְנִבְיֵא, נְבִיָּא הַשְׂכָּר.
נִבְלָעוּ מִן חַיִּין, נִשְׁחַתוּ מְרֹב שְׁתִּיתָ

חַיִּין, שָׁגוּ בְּרֹאָה, לֹא הִלְכוּ בְּדֶרֶךְ שְׁהוֹרִם הַרְוָאָה, הוּא הַנְּבִיָּא הָאֲמִתִּי. פָּקֹו
פְּלִילִיָּה, כִּשְׁלֹו בְּמִשְׁפָּט, וְלֹא שְׂכַמֵי דִין אֶמֶת. "פָּקֹו", כִּשְׁלֹו, וְהוּא מִלְשׁוֹן "וּפָקֹו
בְּרִיכִים" (נִחוּם בִּיא). "פְּלִילִיָּה", מִשְׁפָּט, כְּמוֹ "וּפְלִילִי אֱלֹהִים" (שְׁמוּאֵל א בכה).
ח) בִּי כִּי כִּי־שְׁלַחְנוֹת, אֲפֹלוּ שְׁלַחֵן הַכְּהֻנִּים. מְלָאוּ קִיָּא צֹאָה, קִיָּא
וְצֹאָה, שָׁכֵן דֶּרֶךְ הַשְּׂכֹוֹר. וְהַסֵּר וְיִי הַשְּׂמֹוּשׁ. בִּי מְקוֹם, עַד שְׁאִין מְקוֹם
נָקִי. ט) אֵת מִי יוֹרָה דַּעַה, מֵאֲחֵר שְׁהֵם מִשְׁתַּכְּרִים כְּכָה, אִם כֵּן לְמִי
יוֹרָה הַמּוֹרָה דַּעַה. שְׁמוּנָה, מִה שִׁשְׁמַע הַנְּבִיָּא מֵאֵת ה' לְצוּתָהֶם. גְּמּוּלִי
מַחְלָב עֲתִיקִי מִשְׁרִים, הֵם כְּמוֹ נֶגְרִים קָטָנִים שְׁפָה עִמָּה נִשְׁלָמָה וְיִקְרָהֶם
וְנֶעֱתָקוּ מִשְׁרִים. י) בִּי צֹו לְצֹו צֹו לְצֹו, אָמַר שְׁהֵם כְּמוֹ נֶגְרִים קָטָנִים שְׁפָה אֲתָם אֲתָם מַעַט מַעַט וְיִלְמְדוּ בְּרִי שִׁקְבָּלוּ, כִּי אֵין לָהֶם לֵב לְקַבֵּל אֱלֹא

דְּבָרִים מְעֻשִׂים, וְלָכֵן יִצְוֶה לָהֶם מִצְוָה קָטָנָה, וְאִחֵר בְּדֵי עוֹד מִצְוָה. קוֹ לְקוֹ, כְּמוֹ הַכְּנֵא, שְׁמוּנָתָה אֵת קוֹ הַכְּנֵא לְגִבּוֹר מוֹר אֲחֵר, וְאִחֵר בְּרִדְיוֹ יִעֲמִיק אֵת
הַקוֹ לְמֹוֹר שֶׁנִּי, וְכָכָה מַעַט מַעַט עַד שִׁשְׁלִים אֵת הַקוֹר. זְעִיר שָׁם זְעִיר שָׁם, מַעַט מַעַט, פֶּעַם אַחֵר פֶּעַם. יא) בִּי בְּלַעֲנִי שְׁפָה וּבְלִשׁוֹן אַחֲרֵת, הֵם
עוֹשִׂים עֲצָמָם כְּאֵלֵי יְהוָה הַנְּבִיָּא מְדַבֵּר בְּשִׁפָּה בְּחֵתִי מִכְּבָּד, אוֹ בְּשִׁפָּה אַחֲרֵת לְנִמְרִי. יב) אֲשֶׁר אָמַר אֲלֵיהֶם, וְהַנְּבִיָּא הָרִי אָמַר לָהֶם רַק דְּבָרִים מְרֹבִים.

עטרת מרים

שי למורא

זאת המנוחה, בזה תהיו בשלוח. הניחו לעיף, אל תגלוהו, וזאת תהיה לכם המנוחה לשבת במנוחה בארצכם. (ג) והיה להם דבר ה', כמדתם יומד להם, כיון שלא רצו לשמוע מעט מעט, יגור בדברו עליהם צו של אמות המשתעבדים גם. צו לצו וגו', צו

על צו, פקדה על פקדה, עבודה על עבודה, קו של פרענות כנגד קו של עבדות, ועיר שם ועיר שם, לימים מועטים תבוא עליהם, והם יתמנעו שם בארץ אויביהם. ילכו וכשלו אחור ונשברו, כשילכו יפשו לפל אחור ויפשו ויפלו ויפלו בפה המוקש, ויפלו בו. כלומר, יפלו בצורה ולא יוכלו להמלט. (בב) אשר פדה את אברהם, כלומר, ה' אשר פדה את אברהם מאור בשרים, אמר אל בית יעקב, לא עתה יבוא יעקב, כי קשאו ישראל עושים רצון הקב"ה, הוא כאלו יעקב בוש בדבר. ומעתה לא יבוא. יחורו, וילכנו. כי המתכנן מתלבנים פניו. (ג) בראותו ילדיו, בראות יעקב את צאצאיו בלכתם בדרך המוקש. מעשה ידי בקרבו, כלומר, צדיקים יש בהם. יקדישו שמי, שהם מקדשים שם ה'. והקדישו את קדוש יעקב, יאמרו בהקדישם שמו "קדוש יעקב ואלהי ישראל", שהוא אביהם. יעריצו, ישבחו לומר שהחזק בידו.

תגלו עוד, אבל בתנאי הניחו לעיף ותש כח ואל תגלו אותו וזאת המנוחה לכם אם אתם נוהגים כן. עם כל זה ולא אבוא שמוע: יג והיה להם דבר-יהוה אף שאין רוצים לשמוע צו לצו ציווי אחר ציווי צו לצו ואזהרה אחר אזהרה קו לקו פעם אחר פעם קו לקו משמרת למשמרת התורה, אף במקום שלמורה נחשבת ועיר שם ועיר שם מעט ואף כי אותם שלא דרכו בנתיבותיה למען ילכו וכשלו אחור באבן ונשברו בלי תרופה ונוקשו בפה יקש שטמנו לו אחרים כבונה, ונלכדו ופלו בצרה ולא יוכלו להמלט: בב לכן אחר שיחזרו ישראל בתשובה כה-אמר יהוה אל-בית יעקב ה' אשר פדה את-אברהם מאור בשרים כשנשלך לבבשן האש לא-עתה יבוא יעקב עוד, כי ישראל עושים רצון המקום ויעקב אבינו לא בוש מהם ולא עתה פניו יחורו וילכנו מבושה: בג לכן לא יבוא יעקב כי בראותו ילדיו הצדיקים וקשרים מעשה ידי בקרבו אשר המה יקדישו שמי והקדישו את-קדוש יעקב על ידי קדושת מעשיהם ואת-אלהי ישראל יעריצו ישבחו לומר שהחזק בידו:

זאת המנוחה הניחו לעיף וזאת המנוחה ולא אבוא שמוע: יג והיה להם דבר-יהוה צו לצו צו לצו קו לקו קו לקו ועיר שם ועיר שם למען ילכו וכשלו אחור ונשברו ונוקשו ונלכדו: כט כב לכן כה-אמר יהוה אל-בית יעקב אשר פדה את-אברהם לא-עתה יבוא יעקב ולא עתה פניו יחורו: בג כי בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי והקדישו את-קדוש יעקב ואת-אלהי ישראל יעריצו:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחור לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת גפוש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה: שמחנו, יי אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה גרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך
אתה יי, מקדש השבת:

המולד: אור ליום ה', שעה 5 בערב, 35 דקות ו-3 חלקים.
ראש חדש שבט, ביום החמישי, הבא עלינו לטובה.

סבלות מצרים: ה והבאתי אתכם אל-הארץ
אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם
ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני
יהוה: ט וידבר משה בן אל-בני ישראל ולא
שמעו אל-משה מקצור רוח ומעבדה קשה: פ
(ישראל) י וידבר יהוה אל-משה לאמר: יא בא דבר
אל-פרעה מלך מצרים וישלח את-בני-ישראל
מארצו: יב וידבר משה לפני יהוה לאמר הן
בני-ישראל לא-שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה
ואני ערל שפתיים: פ ג וידבר יהוה אל-משה
ואל-אהרן ויצום אל-בני ישראל ואל-פרעה
מלך מצרים להוציא את-בני-ישראל מארץ
מצרים: ס

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
ו ב וידבר אלהים אל-משה ויאמר אליו אני
יהוה: ג וארא אל-אברהם אליצחק ואליעקב
באל שדי ושמי יהוה לא נודעתי להם: ד וגם
הקמתי את-בריתי אתם לתת להם את-ארץ
כנען את ארץ מגריהם אשר-גרו בה: ה וגם
אני שמעתי את-נאקת בני ישראל אשר מצרים
מעבדים אתם ואזכר את-בריתי: (ז) ו לכך אמר
לבני-ישראל אני יהוה והוצאתי אתכם מתחת
סבלת מצרים והצלתי אתכם מעבדתם וגאלתי
אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים: ו ולקחתי
אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם
כי אני יהוה אלהיכם המוציא אתכם מתחת

אגרות קודש

בי"ה, כ"ג טבת, ה'תשי"א
ברוקלין
ברכה ושלוש!

במענה על שאלתה אודות שידוך ובן זוג שלה, הנה קודם שתשתדך צריכה היא להיות בטוחה
אשר ביתה יהי בנוי על יסודי התורה והמצוה, היינו שלא רק היא, אלא גם חתנה יקחו על עצמם
בכל תוקף ההבטחה, לקיים את המצוות ולעשות לו חתנה קביעות עתים בשיעור לימוד התורה, ומובן
מעצמו שהבטחה זו צריכה להיות באמת ובתמים, כי בזה תלוי אושר איש ואשה הישראלים, ואם
נוסף על זה תראה שיש לה המשכנת הלב לשידוך זה, אז תתקרב להצעה, ויהי בשעה טובה ומוצלחת.

אתענין לדעת מי הם בני משפחתה, היינו עסק הורי' שיחיו, ומצב בני ביתם וכו'.

בברכה,

לוח זמנים לשבוע פרשת שמות - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה	סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה	מנחה גדולה	שקיעה	צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת				
		מג"א		אדמונה"ז												
		ש	א	ש	א				ש	א			ש	א		
באר שבע (ח)	6:40	6:41	8:34	8:36	9:11	9:12	10:04	10:06	12:15	12:18	16:51	16:56	17:19	17:24	16:35	17:35
חיפה (ח)	6:43	6:43	8:35	8:37	9:12	9:13	10:04	10:06	12:15	12:17	16:50	16:54	17:15	17:20	16:20	17:31
ירושלים (ח)	6:40	6:40	8:33	8:35	9:10	9:11	10:02	10:04	12:14	12:16	16:53	16:58	17:16	17:21	16:17	17:32
תל אביב (ח)	6:42	6:43	8:35	8:37	9:12	9:13	10:04	10:06	12:15	12:18	16:49	16:54	17:18	17:22	16:31	17:33
אבו דאבי (ח)	7:07	7:08	9:11	9:13	9:45	9:47	10:40	10:43	12:57	13:00	17:47	17:51	18:14	18:18	17:31	18:28
אוסטריה, וינה (ח)	7:45	7:44	9:02	9:03	9:50	9:51	10:35	10:36	12:29	12:32	16:13	16:20	16:52	16:58	16:01	17:13
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:03	6:09	8:55	8:59	9:42	9:46	10:57	11:01	14:01	14:04	20:47	20:47	21:19	21:18	20:27	21:32
אוקראינה, אודסה (ח)	7:41	7:40	9:03	9:04	9:49	9:50	10:35	10:36	12:32	12:34	16:23	16:29	17:00	17:06	16:10	17:20
אוקראינה, דונייצק (ח)	7:19	7:17	8:36	8:37	9:24	9:25	10:09	10:10	12:03	12:06	15:48	15:55	16:27	16:33	15:36	16:47
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:32	7:30	8:47	8:48	9:36	9:37	10:20	10:21	12:14	12:17	15:57	16:04	16:36	16:43	15:45	16:57
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	8:05	8:03	9:14	9:15	10:05	10:06	10:48	10:49	12:40	12:43	16:15	16:23	16:56	17:03	16:03	17:18
אוקראינה, קייב (ח)	7:58	7:56	9:07	9:08	9:58	9:59	10:41	10:42	12:32	12:35	16:07	16:14	16:48	16:55	15:55	17:10
איטליה, מילאנו (ח)	8:03	8:02	9:28	9:29	10:14	10:14	11:00	11:01	12:58	13:00	16:55	17:02	17:29	17:35	16:40	17:48
אקוודור, קיטו (ח)	6:15	6:17	8:44	8:46	9:15	9:17	10:17	10:20	12:49	12:52	18:23	18:25	18:47	18:49	18:07	18:58
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:46	5:51	8:37	8:41	9:20	9:24	10:34	10:38	13:34	13:37	20:11	20:11	20:11	20:41	19:52	20:54
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:19	6:24	9:10	9:15	10:02	10:06	11:19	11:23	14:28	14:30	21:21	21:20	21:57	21:55	21:02	22:10
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:26	7:26	9:06	9:08	9:47	9:48	10:36	10:38	12:41	12:44	16:56	17:02	17:28	17:33	16:43	17:45
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:20	7:19	8:57	8:58	9:38	9:39	10:27	10:29	12:30	12:33	16:41	16:47	17:14	17:19	16:28	17:32
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:20	7:20	8:57	8:58	9:39	9:40	10:28	10:29	12:31	12:34	16:42	16:47	17:14	17:20	16:28	17:32
ארה"ב, דטרויט (ח)	8:01	8:01	9:34	9:36	10:17	10:18	11:05	11:07	13:07	13:09	17:12	17:18	17:46	17:52	16:59	18:05
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:17	7:18	9:14	9:16	9:50	9:51	10:43	10:45	12:56	12:59	17:36	17:40	18:03	18:07	17:21	18:18
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:58	6:58	8:48	8:49	9:25	9:27	10:17	10:19	12:27	12:29	16:56	17:01	17:25	17:30	16:42	17:41
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:08	7:09	9:11	9:13	9:45	9:47	10:40	10:42	12:56	12:58	17:43	17:48	18:10	18:14	17:29	18:24
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:18	7:17	8:53	8:54	9:35	9:36	10:24	10:25	12:26	12:29	16:35	16:41	17:08	17:14	16:22	17:26
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:43	7:43	9:21	9:22	10:02	10:03	10:51	10:53	12:55	12:57	17:06	17:12	17:39	17:44	16:53	17:56
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:18	7:18	8:52	8:54	9:35	9:36	10:23	10:25	12:25	12:28	16:32	16:38	17:06	17:11	16:19	17:24
בוליביה, לה-פס (ח)	6:05	6:08	8:45	8:49	9:19	9:22	10:26	10:29	13:10	13:12	19:10	19:11	19:35	19:36	18:53	19:46
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:46	8:44	9:52	9:53	10:45	10:45	11:27	11:28	13:17	13:20	16:48	16:55	17:30	17:37	16:36	17:52
בלגיה, בריסל (ח)	8:45	8:43	9:52	9:53	10:44	10:44	11:26	11:27	13:17	13:20	16:50	16:57	17:31	17:38	16:38	17:53
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:25	5:29	8:10	8:14	8:46	8:49	9:56	9:59	12:45	12:48	19:02	19:03	19:25	19:25	18:40	19:36
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	5:14	5:19	7:59	8:03	8:35	8:38	9:44	9:47	12:33	12:36	18:44	18:45	19:11	19:12	18:27	19:22
בריטניה, לונדון (ח)	8:06	8:03	9:10	9:11	10:03	10:04	10:45	10:46	12:35	12:38	16:06	16:14	16:47	16:54	15:56	17:09
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:24	8:22	9:21	9:22	10:17	10:17	10:58	10:58	12:44	12:46	16:03	16:11	16:48	16:55	15:55	17:12
גרמניה, ברלין (ח)	8:17	8:14	9:18	9:18	10:12	10:12	10:53	10:54	12:41	12:44	16:07	16:15	16:49	16:56	15:54	17:12
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:24	8:22	9:34	9:35	10:25	10:25	11:08	11:09	13:00	13:03	16:36	16:43	17:17	17:23	16:24	17:38
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:20	5:24	8:06	8:10	8:44	8:47	9:54	9:58	12:46	12:49	19:11	19:12	19:32	19:32	18:47	19:43
הודו, מומבאי (ח)	7:13	7:14	9:23	9:25	9:56	9:58	10:53	10:55	13:13	13:16	18:14	18:17	18:39	18:43	17:59	18:52
הודו, פונה (ח)	7:08	7:09	9:19	9:21	9:51	9:53	10:49	10:51	13:09	13:12	18:11	18:14	18:36	18:40	17:56	18:49
הונגריה, בודפשט (ח)	7:31	7:30	8:50	8:51	9:38	9:38	10:23	10:24	12:18	12:21	16:05	16:12	16:43	16:49	15:53	17:04
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:26	7:25	9:01	9:03	9:43	9:44	10:32	10:33	12:35	12:38	16:44	16:50	17:17	17:23	16:31	17:35
יוון, אתונה (ח)	7:41	7:41	9:24	9:25	10:04	10:05	10:54	10:55	13:00	13:02	17:18	17:24	17:49	17:55	17:05	18:06

רסג

לוח זמנים לשבוע פרשת שמות - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה, קישינב (ח)	7:51	7:49	9:11	9:12	9:58	9:59	10:43	10:44	12:39	12:42	16:28	16:35	17:06	17:12	16:16	17:26
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:11	7:12	9:21	9:23	9:54	9:56	10:51	10:53	13:11	13:13	18:10	18:14	18:36	18:40	17:56	18:49
ניו-זילנד, קרייטסטצ'רץ' (ח)	4:54	5:01	7:43	7:50	8:43	8:48	10:02	10:06	13:15	13:17	20:19	20:16	20:59	20:55	19:59	21:11
נפאל, קטמנדו (ח)	6:55	6:56	8:55	8:57	9:30	9:31	10:24	10:26	12:38	12:41	17:21	17:26	17:49	17:53	17:07	18:03
סין, בייג'ין (ח)	7:36	7:36	9:14	9:16	9:55	9:57	10:45	10:46	12:49	12:51	17:01	17:07	17:34	17:39	16:46	17:51
סינגפור, סינגפור (ח)	7:08	7:10	9:35	9:38	10:06	10:09	11:09	11:11	13:39	13:42	19:11	19:13	19:35	19:37	18:55	19:46
פולין, ורשא (ח)	7:45	7:43	8:47	8:47	9:41	9:41	10:22	10:23	12:11	12:13	15:36	15:44	16:20	16:27	15:25	16:43
פרו, לימה (ח)	5:49	5:52	8:26	8:29	8:59	9:02	10:05	10:08	12:45	12:47	18:37	18:39	19:02	19:04	18:21	19:13
צרפת, ליון (ח)	8:22	8:21	9:46	9:47	10:32	10:32	11:17	11:19	13:15	13:18	17:09	17:15	17:45	17:51	16:56	18:05
צרפת, פריז (ח)	8:44	8:42	9:58	9:59	10:48	10:48	11:32	11:33	13:25	13:28	17:09	17:16	17:46	17:52	16:55	18:07
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:05	6:08	8:30	8:33	9:01	9:04	10:03	10:05	12:31	12:34	17:57	18:00	18:21	18:23	17:41	18:33
קנדה, טורונטו (ח)	7:51	7:50	9:21	9:22	10:05	10:06	10:52	10:53	12:52	12:55	16:56	17:03	17:28	17:34	16:41	17:47
קנדה, מונטריאול (ח)	7:34	7:33	8:59	9:00	9:45	9:45	10:31	10:32	12:29	12:32	16:25	16:31	17:00	17:06	16:11	17:19
קפריסין, לרנקה (ח)	6:54	6:54	8:42	8:43	9:20	9:21	10:11	10:13	12:20	12:23	16:47	16:52	17:16	17:21	16:33	17:33
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	9:19	9:16	10:10	10:10	11:08	11:08	11:47	11:48	13:31	13:33	16:42	16:51	17:30	17:37	16:31	17:54
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:59	8:55	9:44	9:44	10:44	10:44	11:22	11:23	13:04	13:07	16:14	16:23	16:59	17:07	15:59	17:24
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	8:08	8:06	9:27	9:28	10:15	10:15	11:00	11:01	12:56	12:58	16:44	16:51	17:21	17:28	16:31	17:42
שווייץ, ציריך (ח)	8:13	8:12	9:32	9:33	10:20	10:20	11:05	11:06	13:00	13:03	16:53	17:00	17:26	17:32	16:36	17:46
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:42	6:44	8:59	9:01	9:31	9:33	10:29	10:32	12:53	12:55	18:03	18:06	18:28	18:31	17:48	18:40

(*) הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התועדויות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קָדֵשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחוּז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמִיחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתִתְחַזְּרֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוּת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְנֵנִי לֶחֶן וְלִחְסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שׁי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00766
03/01/2021

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

